This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 608,323

Digitized by Google

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Digitized by Google

Digitized by Google

1953

Digitized by Google

Az 1887. évi szeptember hó 26-ára hirdetett

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. XXVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

F
306

AZ 1887. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 26-ÁRA HIRDETETT

ORSZÁGGYŰLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA.

HUSZONHATODIK KÖTET.

AZ ORSZÁGGYŰLÉSI GYORSIRODA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTETTE

DR. SZÁDECZKY LAJOS

ÉS

ENDRŐDI SÁNDOR.

6796

KIR. JÓZSEF MŰEGYETEM KÖNYVTÁRA

HITELES KIADÁS.

1891.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.

(Hold-utcza 7. sz.)

Digitized by Google

1889-1892
V. 26

TENGEDETT
P...DANY
Budapesti Műszaki Egyetem
Központi Könyvtár
Elhalás, Csere, Atengedés

Digitized by Google

TARTALOM.

530. országos ülés. 1891. évi julius hó 14-én. Lap

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Pap Samu szabadságidőt kérő levelének bemutatása. — A gazdasági bizottság jelentése a ház julius havi költségvetéséről. — A kérvényi bizottság jelentése a kérvények XXV. sorjegyzékéről. — Névszerinti szavazás »a közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának megkezdése és b. Prónay Dezső ellenindítványa felett. — Névszerinti szavazás Csatár Zsigmond indítványa felett a képviselőházban tartott beszédeknek a »Budapesti Közlöny«-ben való közlése tárgyában. — Névszerinti szavazás Irányi Dánielnek a képviselőválasztási törvény módosítása iránt tett indítványa felett. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. — A pénzügyminister benyujtja az 1890. évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összegekről szóló törvényjavaslatot. 3

531. országos ülés. 1891. évi julius hó 15-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Chorin Ferencz, Hegedüs Sándor és Latinovics Gábor szabadságidőt kérő leveleik —, és Pápa város kérvényének bemutatása. — Az interpellatiós-könyv felolvasása. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Horánszky Nándor interpellatiója a fiumei tüntetések tárgyában. — Ugron Gábor interpellatiója a 79. gyalogezred katonáinak kihágásai tárgyában. — Az igazságügyi minister benyujtja a határ- és földmérési jelek megrongálása és megsemmisítésére vonatkozó büntető-határozatokról szóló törvényjavaslatot. 19

532. országos ülés. 1891. évi julius hó 16-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki jelentés: 1. az igazságügyi bizottság megalakúlásáról —; Kubinyi Géza végleges igazolásáról. — Wahrmann Mór szabadságidőt kérő levelének bemutatása. — Az országos orvosi congressus kérvényének bemutatása. — Elnök javaslata, hogy a ház a nyári időszakban a hétfői napokon ülést ne tartson. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. 48

533. országos ülés. 1891. évi julius hó 17-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — A vallás- és közoktatásügyi minister benyujtja a tanítói nyugdíjról szóló törvényjavaslatot. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Napirend. 74

534. országos ülés. 1891. évi julius hó 18-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnök bemutatja a ministerelnök átiratát, mely szerint az 1868. évi XXX. tcz. 21. §-ának módosításáról —; és a horvát-szlavon földtehermentesítési pótlékból felhalmozódott feleslegek hováfordításáról szóló törvényjavaslatok ő Felsége által szentesíttettek. — A honvédelmi minister beterjeszti a honvédelmi tárcza részére szükséges 500.000 frt póthitelről szóló törvényjavaslatot. — A kérvényi bizottság jelentése a kérvények XXVI. sorjegyzékéről. — A pénzügyi bizottság jelentése az 1890. évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által

Digitized by Google

Lap

pótlólag fizetendő összegről szóló törvényjavaslat tárgyában. — A zárszámadási bizottság jelentése a múlt év pótnegyedében és a folyó év első negyedében előfordúlt túlkiadásokról. — Az interpellatiós-könyv felolvasása. — A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása a ház julius havi költségvetése tárgyában. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Napirend. — Az igazságügyminister benyujtja a curiai bíráskodásról képviselőválasztási ügyekben szóló törvényjavaslatot. — Wittmann János interpellatioja a szarvasmarha és hízósertés Németországba való kivitele tárgyában. — A földmívelési minister válasza. 95

535. országos ülés. 1891. évi julius hó 21-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Czirer Ákos, Miksa Elek és Teleszky István szabadságidőt kérő leveik bemutatása. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. 120

536. országos ülés. 1891. évi julius hó 22-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Polónyi Géza szabadságidőt kérő levelének —; és Háromszékmegye felíratának bemutatása. — Az interpellatiós-könyv felolvasása. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — A miniszterelnök válasza Ugron Gábornak a hadsereg harczképessége —, és a hármas szövetség mibenlétéről hozzá intézett két interpellatiójára. 146

537. országos ülés. 1891. évi julius hó 23-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Schreiber Frigyes megbízó levelének bemutatása. — »A vármegyei közigazgatás rendezéséről« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. 166

538. országos ülés. 1891. évi julius hó 24-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Beőthy Ákos bejelenti Ugron Gábor mentelmi esetét. — »A vármegyei közigazgatás rendezéséről« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Napirend. . . 189

539. országos ülés. 1891. évi julius hó 25-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — A miniszterelnök átíratának bemutatása a Deák Ferencz síremléke építésére vonatkozó összes ügyíratoknak a képviselőház irattárában leendő elhelyezése iránt. — Az interpellatios-könyv felolvasása. — Horváth Ádám személyes kérdésben való felszólalása. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — A XXIV., XXV. és a XXVI. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. — Az igazságügyministernek és a kereskedelmi ministernek válasza Hock János interpellatiojára a »New-York« biztosító-társaság czégbejegyzésénél előfordúlt szabálytalanság tárgyában. — Az igazságügyi minister válasza Polónyi Géza interpellatiojára az aranyos-maróti törvényszéknél üresedésben lévő bírói állás tárgyában. — A pénzügyminister válasza Petrich Ferencz interpellatiojára a fogyasztási adókivetés tárgyában. — Illyés Bálint interpellatioja, a bihar-udvari községi előljáró törvényellenes választása tárgyában. — Ugron Gábor interpellatioja a ministeri eskü tárgyában. — Az igazságügyi minister indítványa az országgyűlési képviselőválasztások feletti bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalására külön bizottság választása iránt. 213

540. országos ülés. 1891. évi julius hó 28-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Thaly Kálmán, gr. Nákó Kálmán, id. gr. Teleki Domokos és Horánszky Nándor szabadságidőt kérő leveleik bemutatása. — Az állandó igazoló-bizottság jelentése Schreiber Frigyes igazolásáról. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. 243

541. országos ülés. 1891. évi julius hó 29-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Boér Artal, Éles Henrik, Hollaky Imre, b. Salmen Jenő szabadságidőt kérő leveleik —; és Abauj-Tornamegye felíratának bemutatása. — Az interpellatiós-könyv felolvasása. — Gr. Apponyi Albert személyes kérdésben való felszólalása. — A vármegyei közigazgatás

Digitized by Google

Lap

rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — b. Kaas Ivor interpellatiója, Kochmeister és társainak felségfolyamodványa tárgyában. — Ugron Gábor interpellatioja, a budapesti német szinház engedélyezése tárgyában. 268

542. országos ülés. 1891. évi julius hó 30-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Svastics Gyula halálának bejelentése. — Ádám Sándor végleges igazolása. — Nagy Ferencz és gr. Wenckheim Frigyes szabadságidőt kérő leveleik bemutatása. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. . . . 295

543. országos ülés. 1891. évi julius hó 31-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Napirend. 319

544. országos ülés. 1891. évi augusztus hó 1-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Svatics Gyula halála következtében új képviselőválasztás elrendelése. — A kereskedelmi minister benyujtja: 1. a Romániával létesitendő vasuti csatlakozásról szóló törvényjavaslatot —; 2. a felek-fogarasi —, a nagyszeben-vöröstoronyi vasút engedélyezése —, a győr-, sopron-, ebenfurti vasúttársaság némely ügyeinek rendezése iránt való jelentéseit —, és a vasárnapi munkaszünetről szóló törvény 3. §-a alapján engedélyezett felmentésekre vonatkozó rendeletét. — Az interpellatios-könyv felolvasása. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Az igazságügyminister válasza Szalay Károly interpellatiójára, a szegedi királyi itélőtábla előtt tárgyalt ügy iránt. — A ministerelnök; 1. b. Kaas Ivor interpellatiojára, 4-ik magyar szinháznak Budapesten létesitése tárgyában —; 2. b. Kaas Ivor interpelatiojára, Kochmeister és társainak felségfolyamodása tárgyában —; Ugron Gábor interpellatiojára, a budapesti német szinház engedélyezése tárgyában. — Kereskedelmi minister válasza b. Kaas Ivor interpellatiojára Kochmeister és társainak felségfolyamodása tárgyában. — Wittmann János interpellatioja a telepitvényesek ügyében, a pénzügyministerhez. — A pénzügyminister válasza. — Bartha Miklós interpellatioja, a honvédelmi minister lemondása ügyében, a ministerelnökhöz. — A ministerelnök válasza. 343

545. országos ülés. 1891. évi augusztus hó 4-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Berzeviczy Albert és Perczel Miklós szabadságidőt kérő —; Hannibál József mentelmi bizottsági tagságáról lemondó leveleiknek —; a ministerelnök az osztrák-magyar »Lloyd«-gőzhajózási vállalattal fennálló szerződés megszüntetéséről, —, és az »Adria« magyar tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatok szentesítéséről értesítő átiratának bemutatása. — A havi elnöki jelentés felolvasása. — Névszerinti szavazás a ministerelnök által a budapesti német szinház ügyében b. Kaas Ivor és Ugron Gábor interpellatioira adott válasz felett. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Napirend. 381

546. országos ülés. 1891. évi augusztus hó 5-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — gr. Sztáray István megbízólevelének bemutatása. — Az interpellatioskönyv felolvasása. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Ábrányi Kornél interpellatioja, Bechtolsheim altábornagy beszéde ügyében. — A ministerelnök válasza. — Bolgár Ferencz interpellatioja, osztrák hatóságnak magyar honpolgár ellen elkövetett erőszakoskodása ügyében. — 399

547. országos ülés. 1891. évi augusztus hó 6-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Országh Sándor szabadságidőt kérő levelének bemutatása. — Az állandó igazoló bizottság jelentése gr. Sztáray István igazolásáról. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Napirend. 413

548. országos ülés. 1891. évi augusztus hó 7-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Ugron Gábor személyes ügyben való felszólalása. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának befejezése. — Napirend. . . 428

Digitized by Google

Lap

549. országos ülés. 1891. évi augusztus hó 8-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Herczeg Thurn-Taxis Egon szabadságidőt kérő levelének bemutatása. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat végleges megszavazása. — A földmívelési minister válasza Csatár Zsigmond interpellatiojára, az alsó-kőrösi ármentesítő társulat ügyei tárgyában. — Napirend 461

550. országos ülés. 1891. évi augusztus hó 11-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — A gazdasági bizottság jelentése a ház augusztusi havi költségvetése tárgyában. — A mentelmi bizottság jelentése Ugron Gábor mentelmi ügyében. — Napirend . . . 468

551. országos ülés. 1891. évi augusztus hó 13-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Maros-Tordamegye felíratának bemutatása. — A közlekedési bizottság jelentése a román királysággal létesítendő vasúti csatlakozásról szóló törvényjavaslat tárgyában. — A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása a ház augusztus havi költségvetéséről. — A jegyzőkönyv ide vonatkozó pontjának hitelesítése. — A mentelmi bizottság jelentésének tárgyalása Ugron Gábor mentelmi ügyében. — Napirend 472

552. országos ülés. 1891. évi augusztus hó 14-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — A belügyminister átíratának bemutatása: 1. Ő Felsége születésnapján a budavári helyőrségi templomban tartandó ünnepélyes istentisztelet tárgyában; 2. a szentistvánnapi egyházi szertartás tárgyában. — Az interpellatiókönyv felolvasása. — A mentelmi bizottság jelentésének tárgyalása Ugron Gábor mentelmi ügyében. — A közlekedési bizottság jelentésének tárgyalása a román királysággal létesítendő vasúti csatlakozásokról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Napirend. — Izákovics Milan interpellatioja, a szerb egyházi ügyek rendezése tárgyában 495

553. országos ülés. 1891. évi augusztus hó 17-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Schreiber Frigyes végleges igazolása. — Maros-Tordamegye felíratának bemutatása. — A román királysággal létesítendő vasúti csatlakozásokról szóló törvényjavaslat végleges megszavazása. — A ministerelnök benyujtja az országgyülést elnapoló királyi leíratot. — A királyi leírat kihirdetése. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesítése. — Az ülésnek folyó évi október 3-áig való elnapolása 528

Digitized by Google

Az 1887—92. évi

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

XXVI. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

530. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 14-én, kedden

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Pap Samu szabadságidőt kérő levelének bemutatása. — A gazdasági bizottság jelentése a ház julius havi költségvetéséről. — A kérvényi bizottság jelentése a kérvények XXV. sorjegyzékéről. — Névszerinti szavazás »a közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának megkezdése és b. Prónay Dezső ellenindítványa felett. — Névszerinti szavazás Csatár Zsigmond indítványa felett a képviselőházban tartott beszédeknek a »Budapesti Közlöny«-ben való közlése tárgyában. — Névszerinti szavazás Irányi Dánielnek a képviselőválasztási törvény módosítása iránt tett indítványa felett. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. — A pénzügyminister benyujtja az 1890. évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összegekről szóló törvényjavaslatot.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Szögyény-Marich László, Baross Gábor, Szilágyi Dezső, és báró Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Széll Akos jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Varasdy Károly, az azok ellen jelentkezőket Nagy István jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Széll Ákos jegyző *(olvassa a julius hó 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Pap Samú országgyűlési képviselő levelét, melyben családi körülményeinél fogva hat heti szabadságidőt kér. Azt hiszem, a ház a kért szabadságidőt megadja; *(Helyeslés.)* ezt tehát határozatként kijelentem.

Bemutatom továbbá Mosony vármegye közönségének felíratát, melyben kéri, hogy »a közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat és a még beterjesztendő ezzel kapcsolatos többi törvényjavaslatok mielőbb törvényerőre emeltessenek.

Szepes vármegye közönségének felíratát, melyben Zólyom vármegyének felterjesztését pártolván, a felvidéki magyar közművelődési egyesület javára is úgy, mint az E. M. K. E. javára sorsjegy-kölcsön engedélyezését kéri.

Ezen felíratok kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Varasdy Károly jegyző: Csávosy Béla, a gazdasági bizottság előadója!

Csávosy Béla előadó: T. ház! Van szerencsém a gazdasági bizottság jelentését a képviselőház julius havi költségvetéséről tiszteletteljesen beterjeszteni. Bemutatom egyszersmind a pénztár állásáról készített kimutatást és a bizottság legutóbbi üléséről szóló jegyzőköny-

Digitized by Google

vet; az utóbbit kérem megtekintés végett a ház irodájában letétetni, az előbbit pedig kinyomatni, szétosztatni és napirendre kitűzetni.

Elnök: A gazdasági bizottság jelentése a ház julius havi költségvetése tárgyában és a pénztári kimutatás ki fog nyomatni, a ház tagjai között szét fog osztatni és ha a t. ház beleegyezik, a szombati ülés napirendjére tűzetik ki. *(Helyeslés.)* A bemutatott jegyzőkönyv a ház irodájában helyeztetik el megtekinthetés czéljából.

Varasdy Károly jegyző: Hagara Viktor, a kérvényi bizottság előadója!

Hagara Viktor előadó: A kérvényi bizottság részéről van szerencsém a kérvények 25. sorjegyzékét azon kérelemmel beterjeszteni, hogy azt kinyomatni, szélosztatni és napirendre kitűzni méltóztassék.

Elnök: A kérvényi bizottság által bemutatott 25. sorjegyzék ki fog nyomatni, szét fog osztatni és ha a t. ház beleegyezik, a szombati ülés napirendjére tűzetik ki.

Több jelentés nem lévén, következik a napirend és pedig először a névszerinti szavazás a következő kérdésre: *(Halljuk! Halljuk!)* Kívánja-e a ház, hogy a tegnap, július 13-án általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadott törvényjavaslatnak részletes tárgyalása ma, julius 14-én d. e. 10 órakor tartandó ülésben megkezdessék-e, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A névsort gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja olvasni, az igen-nel szavazókat Széll Ákos, a nem-mel szavazókat Madarász József, a távollevőket Nagy István jegyző urak jegyzik.

Ugron Gábor: T. ház! *(Zaj. Halljuk!)* Bocsánatot kérek, a kérdés föltevéséhez kell, hogy szóljak. A házszabályok szerint a napirend mindig a következő napra állapíttatik meg. Ennélfogva ma nem állapíthatjuk meg azt, hogy ma, julius 14-ikén megkezdessék-e a részletes tárgyalás, hanem csak azt állapíthatjuk meg, hogy megkezdjük-e azt 15-ikén? *(Helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Ez a kérdés már tegnap állapíttatott meg és pedig úgy, a mint én előterjesztettem s így a tegnap megállapított szöveg szerint kellett azt ma is feltennem. *(Helyeslés több oldalról.)*

Beőthy Ákos: T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy a kérdés a t. elnök úr által egészen helyesen lett feltéve, mert tegnap állapodtunk meg, hogy ma fogunk a felett határozni, hogy a részletes tárgyalást ma kezdjük-e meg, vagy esetleg szeptember 15-ikén vagy szeptember 1-én. Ma kell tehát a kérdés felett határozni s így a kérdés helyesen van feltéve. *(Helyeslés több oldalról.)*

Elnök: Minthogy a szavazás névszerint történik, a házszabályok értelmében kihúzom a betűt. *(Megtörténik.)*

Az »S« betűnél kezdődik a szavazás. Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem a ház t. tagjait, méltóztassanak helyöket elfoglalni és szavazataikat fenhangon nyilvánítani, hogy minden tévedés elkerültessék. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk a kérdést!)* A kérdés fel fog olvastatni.

Széll Ákos jegyző *(olvassa a kérdést).*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort.)*

»Igen«-nel szavaztak: *Schöber Ernő, Schuster József, Schwarcz Gyula, Schwicker Henrik, Sigmond Dezső, Sipeky Sándor, Smialovszky Valér, Sombory Lajos, Spóner Andor, Sprinczer János, Sréter Alfréd, Szakáll Ferencz, Szalavszky Gyula, gróf Szapáry Gyula, Szathmáry Miklós, Szájbely Gyula, Szegedy Béla, Szende Béla, Szeniczey Ödön, Szent-Királyi Árpád, Szereday Aladár, gróf Széchényi Tivadar, Széll Ákos, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Szirmay Pál, Sztojacskovics Sándor, Szunyogh Szabolcs, Tarnóczy Gusztáv, ifj. gróf Teleki Domokos, gróf Teleki József, Teleszky István, Tibád Antal, Tisza István, Tisza Kálmán, gróf Tisza Lajos, Tisza László, Tolnay Lajos, Torma Miklós, Ullmann Sándor, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Udránszky Péter, Ürményi Bernát, Vadnay Andor, Vadnay Károly, Varasdy Károly, báró Vay Elemér, Várady Gábor, Véghső Gellért, Vietoris Miklós, Vojnics István, Wahrmann Mór, báró Wasmer Adolf, Wodianer Béla, gróf Zay Albert, gróf Zichy Jenő, Ziskay Antal, Zsámbokréthy József, Zsámbokréthy Emil, Almásy Géza, Ámon Ede, gróf Andrássy Gyula, Antunovich József, Arany László, Asbóth János, Baross Gábor, Bárczay Gyula, Bárczay Ödön, Beksics Gusztáv, Beles János, Benkő Sándor, Beőthy Algernon, Beőthy László, Berzeviczy Albert, gróf Bethlen Ödön, Bokros Elek, Bornemisza Ádám, báró Bornemisza Károly, Boros Bálint, Bossányi László, Büsbach Péter, Belitska Benjámin, Bölöni Ödön, Chorin Ferencz, Csávosy Béla, Csernátony Lajos, Darvas Ferencz, Dániel Gábor, Dániel Márton, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, Dörr Soma, Eitner Sándor, Emich Gusztáv, gróf Esterházy Kálmán, Éles Henrik, Fabiny Teofil, Fackh Károly, Fáy László, báró Fejérváry Géza, Fernbach Antal, Fest Lajos, Fluger Károly, Földváry Miklós, Gajári Ödön, Gergelyi Tivadar, Görgey Béla, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, Gutenau Károly, Hagara Viktor, Halassy Gyula, Hannibal József, Harkányi Frigyes, Harsányi József, Hertelendy Béla, Hieronymi Károly, gróf Horváth-Toldy Lajos, báró Huszár Károly, Harkányi Károly, Ivánkovics János, Izákovits Milán, Janicsáry Sándor, Jellinek*

Digitized by Google

Arthur, Jónás Ödön, Kajuch József, Kammerer Ernő, Kiss Pál, Konkoly-Thege Sándor, Konstantiny György, Kopácsy Árpád, Körösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Krausz Lajos, Králik Béla, Kubinyi Árpád, Kubinyi György, Kubinyi Géza, Latinovics Ernő, Latinovics Gábor, Latkóczy Imre, Láng Lajos, László Mihály, Lehóczky Egyed, Lévay Antal, Lőrinczy György, Lukács Béla, Luppa Péter, Markovits Kálmán, Matlekovits Sándor, Matuska Péter, Miklós Gyula, Mohay Sándor, Molnár Antal, Münnich Aurél, gróf Nákó Kálmán, Neiszidler Károly, gróf Nemes János, Neményi Ambrus, Neppel Ferencz, Neumann Ármin, báró Nopcsa Elek, Novák József, báró Nyáry Béla, Ordódy Pál, Országh Sándor, Papánek Lajos, Perczel Dezső, Perlaky Elek, Péch Antal, Piukovics József, báró Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, gróf Pongrácz Károly, Popovics Vazul, Probstner Arthur, Pulszky Ágost, Pulszky Károly, Radocsa János, Rakovszky Géza, Rakovszky István, Rezei Sylvius, Rohonczy Gedeon, Rohonyi Gyula, Roszival István, Rónay János, Radvánszky György.

»Nem«-mel szavaztak: *Simonfay János, Szabó László, Szadovszky József, Szalay Károly, Szederkényi Nándor, Szendrey Gerzson, Szentiványi Kálmán, Thaly Kálmán, Tholnay Gábor, Tóth Ernő, Törs Kálmán, Tulok Benő, Ugron Gábor, Vállyi Árpád, Vere: József, Veszter Imre, Vécsey Endre, Wittmann János, Zboray Béla, Almásy Sándor, gróf Apponyi Albert, Ábrányi Kornél, gróf Andrássy Géza, Ádám Sándor, Bartha Miklós, Benedek Elek, Benkő Sándor, Bethy Ákos, Berger Ignácz, Bernát Béla, Bernát Dezső, Bornemisza István, Csajkos Gyula, Csanády Sándor, Csatár Zsigmond, Csávolszky Lajos, Dobay Antal, Eötvös Károly, Farkas Balázs, Farkas Imre, Fornszek Sándor, Gencsy Albert, Goda Béla, Gosztonyi Sándor, Gull József, Györffy Gyula, Győry Elek, Helfy Ignácz, Hentaller Lajos, Herman Ottó, Hevessy Benedek, Hollaky Imre, Horánszky Nándor, Horváth Lajos, Illyés Bálint, Irányi Dániel, Tsaák Dezö, Iványka László, báró Jeszenszky László, Justh Gyula, báró Kaas Ivor, gróf Károlyi Gábor, Kemény Pál, Király Ferencz, Királyi Pál, Kiss Albert, Konkoly-Thege József, Kovács Albert, Kún Miklós, Kürthy Sándor, Lázár Árpád, gróf Lázár Jenő, Madarász Imre, Madarász Jenő, Madarász József, Matkovich Tivadar, Meszlényi Lajos, Mihályi Péter, Nagy Ferencz, Nagy István, Olay Lajos, Ónody Géza, Papp Elek, Papszász Károly, Pázmándy Dénes, Petrich Ferencz, Potoczky Dezső, báró Prónay Dezső, Reviczky Károly.*

Távol voltak: *báró Salmen Jenő, báró Sennyey István, Simó Lajos, Sóvágó Gábor, Svastics Gyula, Szabó Imre, Szalay Imre, Szalay Ödön, Szecsődy Kálmán, Szentiványi Árpád, báró Szentkereszty Béla, Szerb György, gróf Széchényi Aladár, Széll Kálmán, Szivák Imre, Szomjas József, Szulyovszky Ignácz, id. gróf Teleki Domokos, gróf Teleki Géza, hg. Thurn-Taxis Egon, Tomcsányi László, Tóth Antal, Udvary Ferencz, Ugron Ákos, Unger Alajos, Uray Imre, Vargics Imre, Wekerle Sándor, gróf Wenckheim Frigyes, Zay Adolf, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Zoltán János, báró Ambrózy Béla, Andaházy László, gróf Andrássy Tivadar, gróf Andrássy Géza, Ábrányi Emil, báró Baich Milos, Balogh Géza, Baranyi Ödön, Beniczky Árpád, gróf Bethlen András, Boda Vilmos, Boér Antal, Bohus László, Bolgár Ferencz, Boncza Miklós, Boros Béni, Bujanovics Sándor, gróf Bethlen Gábor, gróf Csáky Kálmán, Czirer Ákos, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Pál, Dárdai Sándor, gróf Dessewffy Aurél, Detrich Péter, Dimitrievich Milos, Domahidy István, Dókus Ernő, Ertsey Géza, Falk Miksa, Fejér Miklós, Fenyvessy Ferencz, Feszty Adolf, Filtsch József, Földváry Elemér, Gaal Jenő, Gulner Gyula, György Endre, gróf Gyürky Ábrahám, gróf Haller Jenő, Haviár Dániel, Hegedüs Sándor, Hock János, Hodossy Imre, Hoitsy Pál, Holló Lajos, Horváth Ádám, Horváth Béla, Horvát Boldizsár, gróf Hadik Sándor, Istóczy Győző, Iványi Béla, Ivánka Imre, Jakabffy István, Jeszenszky Ferencz, Jókai Mór, Justh György, Kaiser János, Kapisztóry Ferencz, Kapotsfy Jenő, gróf Károlyi István, gróf Károlyi László, gróf Károlyi Sándor, báró Kemény Endre, báró Kemény Géza, báró Kemény János, Kende Mihály, Kégl György, Koczkár Zsigmond, Komjáthy Béla, Komlóssy Ferencz, Kossa Dezső, Kudlik János, Kudlovich Imre, Lesskó István, Linder György, Lits Gyula, Luby Géza, Lukáts Gyula, Lukács László, Majthényi Ádám, Majthényi István, Melczer Géza, Meltzl Oszkár, Mikó Árpád, Miksa Elek, Mikszáth Kálmán, Mocsáry Lajos, Molnár József, Mudrony Soma, Miksa Imre, báró Nicolics Feodor, Pap Samu, Perczel Miklós, báró Perényi Péter, Polónyi Géza, Rácz Athanáz.*

Elnök: A jegyzői kar összeszámítván a szavazatokat, az eredmény a következő: jelenleg van 411 magyarországi képviselő, ezek közül elnök nem szavazott, igennel szavazott 188, nemmel szavazott 88, távol volt 134.

E szerint 100 szavazattöbbséggel a mai napra határoztatott el a részletes tárgyalás megkezdése és b. Prónay Dezső képviselő úr ellenindítványa elesett.

Következik most a napirend szerint Csatár Zsigmond úr indítványa feletti szavazás. A kérdés az: kívánja-e a ház, hogy a Csatár Zsigmond képviselő úr által tegnap kifejtett indítvány tárgyalás alá vétessék, igen-e vagy nem? Most kihúzom a betűt, a melynél a szavazás kezdetét veszi. (*Megtörténik.*)

A kihúzott betű »T.«

Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

Digitized by Google

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

Következik a **névszerinti szavazás.**

Méltóztassanak meghallgatni a kérdést.

Széll Ákos jegyző *(olvassa).*

Elnök: A névsort gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja olvasni; az »igen«-nel szavazókat Madarász József, a »nem«-mel szavazókat Széll Ákos, a távollevőket Nagy István jegyző urak fogják jegyezni.

E kérdésben a horvát képviselő urak is szavaznak.

Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak szavazataikat fenhangon nyilvánítani, mert a legközelebbi szavazás alkalmával is tévedés történt.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort).*

Igennel szavaztak: *Thaly Kálmán, Tóth Ernő, Törs Kálmán, Tulok Benő, Veres József, Vécsey Endre, Wittmann János, Zboray Béla, báró Andreánszky Gábor, Ádám Sándor, Bartha Miklós, Benedek Elek, Beőthy Ákos, Berger Ignácz, Bornemisza István, Csajkos Gyula, Csanády Sándor, Csatár Zsigmond, Dobay Antal, Eötvös Károly, Farkas Balázs, Farkas Imre, Fornszek Sándor, Gosztonyi Sándor, Helfy Ignácz, Hentaller Lajos, Herman Ottó, Hevessy Benedek, Hoitsy Pál, Hollaky Imre, Illyés Bálint, Irányi Dániel, báró Jeszenszky László, Justh Gyula, báró Kaas Ivor, gróf Károlyi Gábor, Kästner Henrik, Kemény Pál, Kiss Albert, Konkoly-Thege József, Kún Miklós, Kürthy Sándor, Madarász Imre, Madarász Jenő, Madarász József, Matkovich Tivadar, Meszlény Lajos; Nagy Ferencz, Pázmándy Dénes, Petrich Ferencz, báró Prónay Dezső, Reviczky Károly, Simonfay János, Szabó László, Szadovszky József, Szalay Károly, Szederkényi Nándor, Szendrey Gerzson.*

Nemmel szavaztak: *Tarnóczy Gusztáv, ifj. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki József, Teleszky István, Tibád Antal, Tisza István, Tisza Kálmán, gr. Tisza Lajos, Tisza László, Tolnay Gábor, Tolnay Lajos, Ullmann Sándor, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Udránszky Péter, Ürményi Bernát, Vadnay Andor, Vadnay Károly, Varasdy Károly, báró Vay Elemér, Véghső Gellért, Vietoris Miklós, Vojnics István, Wahrmann Mór, b. Wasmer Adolf, gr. Zay Albert, gr. Zichy Jenő, Ziskay Antal, Zsámbokréthy Emil, Zsámbokréthy József, Almásy Géza, Amon Ede, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Tivadar, Antunovics József, Arany László, Asbóth János, Ábrányi Kornél, Baross Gábor, Bárczay Gyula, Bárczay Ödön, Beksics Gusztáv, Beles János, Benkő Sándor, Beőthy Algernon, Beőthy László, Bernát Béla, Bernát Dezső, Berzeviczy Albert, gróf Bethlen Ödön, Bokros Elek, Bornemisza Ádám, b. Bornemisza Károly, Boros Bálint, Bossányi László, Büsbach Péter, Belitska Béni, Bölöni Ödön, Chorin Ferencz, Csávosy Béla, Csernátony Lajos, Darvas Ferencz, Dániel Gábor, Dániel Márton, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, Dörr Soma, Eitner Sándor, Emich Gusztáv, gr. Esterházy Kálmán, Éles Henrik, Fabiny Teofil, Fackh Károly, Fáy László, b. Fejérváry Géza, Fernbach Antal, Fest Lajos, Fluger Károly, Földváry Miklós, Gajári Ödön, Gergelyi Tivadar, Görgey Béla, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, Gull József, Gutenau Károly, Győry Elek, Hagara Viktor, Halassy Gyula, Hannibal József, Harkányi Frigyes, Harsányi József, Hertelendy Béla, Hieronymi Károly, Horváth Lajos, gr. Horváth-Tholdy Lajos, b. Huszár Károly, gr. Hadik Sándor, Harkányi Károly, Ivánka László, Ivánkovics János, Izákovits Milán, Janicsáry Sándor, Jellinek Arthur, Jónás Ödön, Kajuch József, Kammerer Ernő, Király Ferencz, Konkoly-Thege Sándor, Konstantiny György, Kopácsy Árpád, Körösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Krausz Lajos, Králitz Béla, Kubinyi Árpád, Kubinyi György, Kubinyi Géza, Latinovics Ernő, Latinovics Gábor, Latkóczy Imre, Láng Lajos, László Mihály, gr. Lázár Jenő, Lehóczky Egyed, Lévay Antal, Lőrinczy György, Lukács Béla, Luppa Péter, Markovics Kálmán, Matlekovits Sándor, Matuska Péter, Mohay Sándor, Molnár Antal, Münnich Aurél, Nagy István, gr. Nákó Kálmán, Neiszidler Károly, gr. Nemes János, Neményi Ambrus, Neppel Ferencz, Neumann Ármin, b. Nopcsa Elek, Novák József, b. Nyáry Béla, Olay Lajos, Ordódy Pál, Országh Sándor, Papanek Lajos, Perczel Dezső, b. Perényi Péter, Péch Antal, Piukovics József, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, gr. Pongrácz Károly, Popovics Vazul, Probstner Arthur, Pulszky Ágost, Pulszky Károly, Radocza János, Rakovszky Géza, Rakovszky István, Rezei Sylvius, Rohonczy Gedeon, Rohonyi Gyula, Roszival István, Rónay János, Radvánszky György, Schober Ernő, Schuster József, Schwarcz Gyula, Schwicker Henrik, Sigmond Dezső, Sipeky Sándor, Smialovszky Valér, Sombory Lajos, Spóner Andor, Sprintzer János, Sréter Alfréd, Szalavszky Gyula, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry Miklós, Szájbely Gyula, Szegedy Béla, Szende Béla, Szeniczey Ödön, Szent-Királyi Árpád, Szereday Aladár, gr. Széchényi Tivadar, Széll Ákos, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Szirmay Pál, Sztojacskovics Sándor, Szunyogh Szabolcs.*

Távol voltak: *id. gr. Teleki Domokos, herczeg Thurn-Taxis Egon, Tomcsányi László, Torma Miklós, Tóth Antal, Thanhoffer Milán, Udvary Ferencz, Ugron Ákos, Ugron Gábor, Unger Alajos, Uray Imre, Vargics Imre, Várady Gábor, Vessier*

Digitized by Google

Imre, Vukotinovich Lajos, Wekerle Sándor, gróf Wenckheim Frigyes, Wodianer Béla, Zay Adolf, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Zoltán János, Almásy Sándor, b. Ambrózy Béla, Andaházy László, gr. Apponyi Albert, Ábrányi Emil, gr. Andrássy Géza, b. Baich Milos, Balogh Géza, Baranyi Ödön, Beniczky Árpád, Beniczky Miksa, gr. Behlen András, Boda Vilmos, Boér Antal, Bohus László, Bolgár Ferencz, Boncza Miklós, Boros Béni, Bujanovits Sándor, gr. Betlen Gábor, Barlovics István, Binicski Antal, gr. Csáky Kálmán, Csávolszky Lajos, Czirer Ákos, Czernkovich Miklós, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Pál, Dárdai Sándor, gróf Dessewffy Aurél, Detrich Péter, Dimitrievics Milos, Domahidy István, Dókus Ernő, Dedovics György, Ertsey Géza, Egersdorfer Sándor, gr. Eltz Jakab, Falk Miksa, Fejér Miklós, Fenyvessy Ferencz, Feszty Adolf, Filtsch József, Földváry Elemér, Francisci Sándor, Gaal Jenő, Gencsy Albert, Goda Béla, Gulácsy Gyula, Gulner Gyula, György Endre, Győrffy Gyula, gr. Gyürky Ábrahám, Galliuff Lajos, Gyurgyevics Vazul, Gyurkovics György, gr. Haller Jenő, Haviár Dániel, Hegedüs Sándor, Hock János, Hodossy Imre, Holló Lajos, Horánszky Nándor, Horváth Ádám, Horváth Béla, Horvát Boldizsár, Isáak Dezső, Istóczy Győző, Iványi Béla, Ivánka Imre. Jakabffy István, Jeszenszky Ferencz, Jókai Mór, Justh György, Josipovich Géza, Josipovich Imre, Josipovich István, Kaiser János, Kapisztóry Ferencz, Kapotsfy Jenő, gr. Károlyi István, gr. Károlyi László, gr. Károlyi Sándor, b. Kemény Endre, b. Kemény Géza, b. Kemény János, Kende Mihály, Kégl György, Királyi Pál, Kiss Pál, Koczkár Zsigmond, Komjáthy Béla, Komlóssy Ferencz, Kossa Dezső, Kovács Albert, Kudlik János, Kudlovich Imre, Kollarics Miksa, Krestics György, Kritovácz Vazul, Krsnjavi Izidor, Lázár Árpád, Lesskó István, Linder György, Lits Gyula, Luby Géza, Lukáts Gyula, Lukács László, Loncsárics Márk, Majthényi Ádám, Majthényi István, Melczer Géza, Meltzl Oszkár, Mihályi Péter, Miklós Gyula, Mikó Árpád, Miksa Elek, Mikszáth Kálmán, Mocsáry Lajos, Molnár József, Mudrony Soma, Miksa Imre, Mándics Péter, Markovics András. Maseg Lipót, Matunci Márton, Milekics Cirill, Morphy Pajanot, Mikulcsics Imre, b. Nicolics Fedor, Ónody Géza, Papp Elek, Pap Sámuel, Pappszász Károly, Perczel Miklós, Perlaky Elek, Polónyi Géza, Potoczky Dezső, Paukovics Vazul, Pavelics Mátyás, Pavics Ármin, Pintarics Mór, Popovich István, Rácz Athanász, Rukavina József, b. Salmen Jenő, b. Sennyey István, Simó Lajos, Sóvágó Gábor, Svastics Gyula, Seitz Vincze, Sevics János, Sliepcsevics Péter, Spevecz Ferencz, Sorak Péter, Szabó Imre, Szakáll Ferencz, Szalay Imre, Szalay Ödön, Szecsődy Kálmán, Szentiványi Kálmán, b. Szentkereszty Béla, Szerb György, gróf Széchényi Aladár, Széll Kálmán, Szivák Imre, Szomjas József, Szulyovszky Ignácz.

Elnök: A szavazatok összeszámíttatván, 451 igazolt képviselő közül elnök nem szavazván, igennel szavazott 58, nemmel szavazott 196, távol volt 196 képviselő. E szerint a Csatár Zsigmond képviselő úr indítványát a ház 138 szavazattöbbséggel nem kívánja tárgyalás alá venni.

Következik a napirend szerint Irányi Dániel képviselő úr indítványa felett a névszerinti szavazás. A kérdés az lesz: kívánja-e a ház, hogy Irányi Dániel képviselő úr tegnap kifejtett indítványa tárgyalás alá vétessék, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Ki fogom húzni a betűt. *(Megtörténik.)* A szavazás »R« betűnél kezdődik.

Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, kezdetét fogja venni a szavazás. A névsort gróf Esterházy Kálmán jegyző úr fogja olvasni, az igennel szavazókat Madarász József, a nemmel szavazókat Széll Ákos, a távollevőket Nagy István jegyző úr fogja jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a kérdést.

Széll Ákos jegyző *(olvassa a kérdést).*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort).*

Igennel szavaztak: *Reviczky Károly, Simonfay János, Szabó László, Szadovszky József, Szalay Károly, Szederkényi Nándor, Szendrey Gerzson, Thaly Kálmán, Tholnay Gábor, Tóth Ernő, Törs Kálmán, Tulok Benő, Udvary Ferencz, Ugron Gábor, Vállyi Árpád, Veres József, Vécsey Endre, gr. Zay Albert, b. Andreánszky Gábor, gr. Apponyi Albert, Ábrányi Kornél, Ádám Sándor, Bartha Miklós, Benedek Elek, Beniczky Miksa, Beőthy Ákos, Berger Ignácz, Bernát Béla, Bernát Dezső, Bornemisza István, Csajkos Gyula, Csanády Sándor, Csatár Zsigmond, Csávolszky Lajos, Dobay Antal, Farkas Balázs, Farkas Imre, Fornszek Sándor, Gencsy Albert, Gosztonyi Sándor, Győry Elek, Helfy Ignácz, Herman Ottó, Hevessy Benedek, Hoitsy Pál, Hollaki Imre, Horánszky Nándor, Horváth Lajos, Illyés Bálint, Irányi Dániel, Isaák Dezső, Ivánka László, Jakabffy István, b. Jeszenszky László, Justh Gyula, b. Kaas Ivor, gr. Károlyi Gábor, Kemény Pál, Királyi Pál, Kiss Albert, Konkoly-Thege József, Kovács Albert, Kún Miklós, Kürthy Sándor, Lázár Árpád, gr. Lázár Jenő, Madarász Imre, Madarász József, Matkovich Tivadar, Meszlény Lajos, Mihályi Péter, Mocsáry Lajos, Nagy Ferencz, Nagy István, Ónody Géza, Papp Elek, Papszász Károly, Pázmándy Dénes, Petrich Ferencz, b. Prónay Dezső.*

Nemmel szavaztak: *Radocza János, Rakovszky Géza, Rezei Szilvius, Rohonczy Gedeon, Rohonyi Gyula, Roszival István, Rónay János, Radvánszky György, Schöber Ernő, Schwarcz Gyula, Schwicker Henrik, Sigmond Dezső, Sipeky Sándor, Smialovszky*

Digitized by Google

Valér, Sombory Lajos, Spóner Andor, Sprinczer János, Sréter Alfréd, Szalavszky Gyula, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry Miklós, Szajbély Gyula, Szegedy Béla, Szende Béla, Szeniczey Ödön, Szent-Királyi Árpád, Szereday Aladár, Széll Ákos, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Sztojacskovics Sándor, Szunyogh Szabolcs, ifj. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki József, Tibád Antal, Tisza Kálmán, gr. Tisza Lajos, Tisza László, Tolnay Lajos, Torma Miklós, Ullmann Sándor, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Udránszky Péter, Ürményi Bernát, Vadnay Andor, Vadnay Károly, Varasdy Károly, b. Vay Elemér, Véghső Gellért, Vietoris Miklós, Vojnics István, Wahrmann Mór, b. Wasmer Adolf, Wekerle Sándor, b. Zay Albert, gr Zichy Jenő, Ziskoy Antal, Zsámbokréthy Emil, Zsámbokréthy József, Almásy Géza, Ámon Ede, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Tivadar, Antunovich József, Arany László, Asbóth János, Baross Gábor, Bárczay Gyula, Bárczay Ödön, Beksics Gusztáv, Beles János, Benkő Sándor, Beőthy Algernon, Beőthy László, Berzeviczy Albert, gr. Bethlen Ödön, Bornemisza Ádám, b. Bornemisza Károly, Boros Bálint, Bossányi László, Búsbach Péter, Belitska Béni, Bölönyi Ödön, Chorin Ferencz, Csávosy Béla, Csernátony Lajos, Darvas Ferencz, Dániel Gábor, Dániel Márton, Demkó Pál, Eitner Sándor, Emich Gusztáv, gr. Esterházy Kálmán, Éles Henrik, Fabiny Teofil, Fachh Károly, Fáy László, b. Fejérváry Géza, Fernbach Antal, Fest Lajos, Fluger Károly, Földváry Miklós, Gajári Ödön, Gergelyi Tivadar, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, Gutenau Károly, Hagara Viktor, Halassy Gyula, Hannibal József, Harkányi Frigyes, Harsányi József, Hertelendy Béla, gr. Horváth-Tholdy Lajos, b. Huszár Károly, gr. Hadik Sándor, Harkányi Károly, Ivánkovits János, Izákovits Milán, Jonicsáry Sándor, Jellinek Arthur, Jónás Ödön, Kajuch József, Kammerer Ernő, Kiss Pál, Konkoly-Thege Sándor, Kopácsy Árpád, Körösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Krausz Lajos, Králitz Béla, Kubinyi Árpád, Kubinyi György, Kubiny iGéza, Latinovics Ernő, Latinovics Gábor, Latkóczy Imre, Láng Lajos, László Mihály, Lehóczky Egyed, Lévay Antal, Lőrinczy György, Luppa Péter, Markovits Kálmán, Matlekovics Sándor, Matuska Péter, Mohay Sándor, Molnár Antal, Münnich Aurél, gr. Nákó Kálmán, Neiszidler Károly, gr. Nemes János, Neményi Ambrus, Neppel Ferencz, Neumann Ármin, b. Nopcsa Elek, b. Nyáry Béla, Ordódy Pál, Országh Sándor, Papánek Lajos, Perczel Dezső, b. Perényi Dezső, Perlaky Elek, Péch Antal, Piukovich József, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, gr. Pongrácz Károly, Popovics Vazul, Probstner Arthur, Pulszky Ágost, Pulszky Károly.

Távol voltak: *Rakovszky István, Rácz Athanáz, b. Salmen Jenő, Schuster József, b. Sennyey István, Simó Lajos, Sombory Lajos, Sóvágó Gábor, Svastics Gyula, Szabó Imre, Szakáll Ferencz, Szalay Imre. Szalay Ödön, Szecsődy Kálmán, Szentiványi Árpád, Szentiványi Kálmán, b. Szentkereszty Béla, Szerb György, gr. Széchenyi Aladár, gr. Széchenyi Tivadar, Széll Kálmán, Szirmay Pál, Szivák Imre, Szomjas József, Sulyovszky Ignácz, Tarnóczy Gusztáv, id. gr. Teleki Domokos, Teleszky István, hg. Thurn-Taxis Egon, Tisza István, Tomcsányi László, Tóth Antal, Ugron Ákos, Unger Alajos, Uray Imre, Vargics Imre, Várady Gábor, Veszter Imre, gr. Wenckheim Frigyes, Wodianer Béla, Zay Adolf, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Zoltán János, Almásy Sándor, b. Ambrózy Béla, Andaházy László, Ábrányi Emil, gr. Andrássy Géza, b. Baich Miklós, Balogh Géza, Baranyi Ödön, Beniczky Árpád, gr. Bethlen András, Boda Vilmos, Boér Antal, Bohus László, Bokros Elek, Bolgár Ferencz, Boncza Miklós, Boros Béni, Bujanovich Sándor, gr. Bethlen Gábor, gr. Csáky Kálmán, Czirer Ákos, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Pál, Dárdai Sándor, gr. Dessewffy Aurél, Detrich Péter, Dégen Gusztáv, Dimitrievics Milos, Domahidy István, Dókus Ernő, Dörr Soma, Eötvös Károly, Ertsey Géza, Falk Miksa, Fejér Miklós, Fenyvessy Ferencz, Feszty Adolf, Filtsch József, Földváry Elemér, Gaal Jenő, Goda Béla, Görgey Béla, Gulácsy Gyula, Gull József, Gulner Gyula, György Endre, Györffy Gyula, gr. Gyürky Ábrahám, gr. Haller Jenő, Haviár Dániel, Hegedüs Sándor, Hieronymi Károly, Hock János, Hodossy Imre, Holló Lajos, Horváth Ádám, Horváth Béla, Horvát Boldizsár, Istóczy Győző, Ivády Béla, Ivánka Imre, b. Jeszenszky Ferencz, Jókai Mór, Juszth György, Kaiser János, Kapisztóry Ferencz, Kapotsfy Jenő, gr. Károlyi István, gr. Károlyi László, gr. Károlyi Sándor, Kästner Henrik, b. Kemény Endre, b. Kemény Géza, b. Kemény János, Kende Mihály, Kégl György, Király Ferencz, Koczkár Zsigmond, Komjáthy Béla, Komlóssy Ferencz, Konstantiny György, Kossa Dezső, Kudlik János, Kudlovich Imre, Lesskó István, Linder György, Lits Gyula, Luby Géza, Lukács Béla, Lukáts Gyula, Lukács László, Majthényi Ádám, Majthényi István, Melczer Géza, Meltzl Oszkár, Miklós Gyula, Mikó Árpád, Miksa Elek, Mikszáth Kálmán, Molnár József, Mudrony Soma, Miksa Imre, b. Nicolics Fedor, Novák József, Olay Lajos, Pap Samu, Perczel Miklós, Polónyi Géza, Potoczky Dezső.*

Elnök: T. ház! A jegyzői kar jelentése szerint 411 magyarországi képviselő közül elnök nem szavazván, igennel szavazott 82, nemmel 174, távol volt 154. E szerint Irányi képviselő úr indítványának tárgyalása 92 szótöbbséggel elvettetett.

Következik a mai napon történt szavazás értelmében »A közigazgatás és az önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló tör-

Digitized by Google

vényjavaslat részletes tárgyalása és pedig először a czím.

Varasdy Károly jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét).*

Nagy István jegyző: B. Prónay Dezső! *(Zaj.)*

Elnök: B. Prónay Dezső képviselő urat illeti a szó.

B. Prónay Dezső: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn a ma megállapított napirend szerint a részletes tárgyalás alapjául kitűzött törvényjavaslat tárgyalásának megkezdésekor már a czímnél szót kérek, szükségesnek tartom utalni arra, hogy rendes körülmények közt egy törvényjavaslat czímének többé vagy kevésbé szabatos szövegezése, azt a kisebb vagy nagyobb homogeneitás, hogy így fejezzem ki magamat, a mely a czím és a törvényjavaslat tartalma között kell, hogy meglegyen, nem bír valami nagy jelentőséggel. *(Halljuk! Halljuk!)* Másként áll azonban a dolog, midőn oly törvényjavaslatról van szó, a mely egy hosszú időn át, századokon át fennállott intézménynek, mondhatom, nemcsak gyökeres átalakítására czéloz, hanem az én és számos képviselőtársam nézete szerint is teljes megszüntetéséről, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* a maga lényegében az alkotmányból való kiküszöböléséről intézkedik; *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* a midőn oly törvényjavaslatról van szó, a mely új intézményeket alkot: ezekhez képest új terminologiát kell hogy alkosson, új fogalmakat kell hogy közjogunkban meghonosítson. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Midőn a dolog így áll, akkor, azt hiszem, a törvényjavaslatnak a czíme is nagyobb fontossággal bír, mintha egyszerű novellaris intézkedésről volna szó. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azon törvényjavaslat, a melynek részletes tárgyalását a mai napon megkezdjük, midőn a kormány benyujtotta, más czímmel bírt, mint a minőt a közigazgatási bizottság megállapítani jónak, czélszerűnek és szükségesnek látott. Ez az egy körülmény is igazolja azt, hogy itt már a czímben is egy bizonyos jelentőség rejlik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A közigazgatási bizottság szövegezése szerint a közigazgatási bizottságnak 720. szám alatt beterjesztett jelentéséhez csatolt törvényjavaslatnak czíme ez volna: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről«. *(Halljuk!)*

T. ház! Ismerem azt a régi példabeszédet: »Verba valent, sicuti nummi«: a szavak annyit érnek, mint a pénz, a mivel azt akarják mondani, hogy a szavak értelme az, a mit a közszokás azoknak tulajdonít. Kétségbevonhatlanúl áll ez; de épen azért, ha egy törvényjavaslatnak terminologiájáról van szó: szükséges, hogy egy és ugyanaz a szó a törvényjavaslat egész szövegében mindig egy és ugyanazt a fogalmat jelentse. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezt megkívánja a szabatosság, ezt megkívánja minden törvényjavaslat helyes szerkezete. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ha e technikai kívánalommal szemben a törvényjavaslatban kétely vagy ellenmondás rejlenék, erre a t. ház figyelmét felhívni kötelességemnek tartottam. Vannak, t. ház, oly szavak, melyeknek értelme kettős és ilyen a közszokás szerint a »vármegye« szó. Bocsánatot kérek, ha ezen etymologiai fejtegetésekre ki kell terjeszkednem. *(Halljuk! a szélsőbalon.)* Tudjuk, hogy a vármegye bizonyos meghatározott geographiai fogalmat, területet jelent; de nemcsak azt jelenti, hanem jelent egy intézményt is; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* egy intézményt, a mely a hatóság jellegével bír és ebben rejlik a fősúly. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha arról van szó, hogy valamely vármegyében vasút épül, értjük alatta a területet. Ha pedig azt mondják, hogy valamely vármegye ezt vagy azt kívánja, ott a hatóságként jelentkező intézményről van szó. Hogy mi volt a vármegye a multban, arra hosszasan nem akarok kiterjeszkedni, hanem mégis megemlítem már e helyütt, hogy a vármegye önmagáról így beszélt hivatalos kiadmányaiban: »Nos universitas praelatorum, baronum, magnatum et nobilium incliti comitatus.« Ez volt a vármegye 1848-ig: »Universitas nobilium«, ha úgy tetszik »communitas nobilium«, tudniillik összessége az azon területen lakó politikai jogokkal bíró lakosoknak. Ez volt a vármegye, a mely mint universitas nobilium hatóság jellegével bírt és hatósági jogokat gyakorolt. Ez tény. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Midőn a törvényjavaslat czíme így szól: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről«, önként azt kellene következtetni, hogy itt nagyban és egészben a vármegyéről abban az értelemben van szó, a melyben ily összeséget: »communitast«, »universitast« jelentett 48 előtt, de jelent ma is, csupán az a különbség, hogy ma neve »a vármegye közönsége« és ehhez czímezve érkeznek most is a ministeri leiratok és a vármegyék ily czím alatt érintkeznek egymással. A dolog tehát úgy áll, hogy a vármegye ma is testületi hatósággal szervezett összesége bizonyos területen levő és politikai jogokkal bíró honpolgároknak. *(Úgy van! a szélső baloldalon)*

Nem tartom szükségesnek azt, hogy a törvényjavaslatokba csak theoretikai értékkel bíró definitiok jőjjenek bele; azok tankönyvbe valók és lesz alkalmam a részletes vita folytatása alatt több oly szakaszra rámutatnom, melyek nézetem szerint ilyen, még pedig nem is szerencsésen alkotott theoreticus, tankönyvbe való

Digitized by Google

definitioknál nem egyebek; de viszont szükséges az, hogy egy törvényjavaslat szerkesztésénél egy következetesen követett, jól megállapított terminologia használtassék és ennek már a czímben kifejezést kell nyerni. Én a czímet nem tartom magával a törvényjavaslattal megegyezőnek; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* nem tartom azt a törvényjavaslat tartalmával és annak legfőbb elveivel összhangzásban állónak. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ha a czím így szólna: »A közigazgatás rendezéséről a vármegyékben«, habár ezt sem tartanám nagyon jó és szerencsés formának, akkor a vármegye szó jelenthetné első sorban a terűletet; de midőn a czím így szól: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről«, mindenki arra gondol, hogy a vármegye mint hatóság fenmarad, pedig ennek épen ellenkezője történik.

A törvényjavaslat czíme sokkal helyesebb volna, tartalmát tekintve, ha így szólana: »A vármegyének, mint hatóságnak megszüntetése.« Mert e kérdést a törvényjavaslat nem tisztázza: hatóság marad-e a vármegye ezentúl? *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Bizonyos önkormányzati jogokat a törvényjavaslat ugyan meghagy, a melyek elő vannak sorolva a törvényjavaslat egy külön fejezetében: az igaz. A felett lehet vitatkozni, hogy ez az önkormányzat számára fentartott kör a mi viszonyaink között tág-e, vagy szűk; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* fog-e kellően működni; lesznek-e elegendően, a kik érdeklődést tanúsítanak az úgynevezett önkormányzati teendők iránt: de mutassa meg nekem a t. kormány, vagy a t. előadó úr azt a szakaszt, a melyben világosan ki van mondva, hogy a vármegye, mint olyan, hatóság és mennyiben hatóság? *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Sőt — bocsánatot kérek — az egyik szakaszban az van mondva, hogy mindazon teendők, melyeket eddig a vármegye gyakorolt, ezentúl az alispán által lesznek teljesítendők. Eddig a rendszer az volt, hogy kivéve némely specialis közigazgatási teendőket, melyekre a kormány által külön kinevezett tisztviselők vannak, pl. az erdészeti ügyekre nézve az erdőfelügyelőség, pénzügyekre nézve a pénzügyigazgatóság, az elemi iskolák ügyében a tanfelügyelő, a középiskolák ügyeire nézve tankerületi főigazgató, az út- és vizi ügyekre nézve a kir. állami útépítészeti hivatal és folyammérnökség stb. és kivéve a külön törvényekben megalkotott hatóságokat, minden egyéb közigazgatási ügy, a mennyiben nem tartozott külön a községek, vagy szab. kir városok ügykörébe, a maga egészében tartozott a vármegye elintézése alá és az alispán mint annak választott mandatariusa járt el; elintézte ugyan, mint tisztviselő, az ügyeket, nem kellett bevárni a közgyűlés jóváhagyását, de azért a testűletté szervezett megye maga képezte a hatóságot; a közigazgatási hatóság hatalmi forrását. Ez az elv vonúl végig mind a mai napig a közigazgatási szervezeten. Ezzel az elvvel szakított a törvényjavaslat. Hiszen miről volt szó a közbeszédben? A közigazgatás államosításáról. Már most, t. ház, én azt ismét megengedem, hogy elméleti discussio folyhat a felett is, vajjon a községi bíró, midőn eljár bizonyos ügyekben, nem jár-e el úgy, hogy ő az állami közigazgatásnak közege, habár választott közeg. Nem akarom ezt kétségbe vonni, illetőleg nem akarok ennek elméleti fejtegetésébe bocsátkozni. Hasonlókép áll ez a vármegyei tisztviselőkre nézve is. Azonban, t. ház, már a közönséges nyelvszokás is, mely mintegy meghonosúlt, a most contemplált közigazgatási rendszert elnevezte a közigazgatás államosításának. Már most ha a törvényjavaslat életbe akarja léptetni a közigazgatás államosítását, akkor helytelen a czímet úgy fogalmazni: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről«; akkor tessék azt mondani: »az állami közigazgatásnak a vármegyékben való életbeléptetéséről«. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Én nem nyujtok be formulázott indítványt e tekintetben; de igyekszem kimutatni, hogy a czím nem felel meg a törvényjavaslat tartalmának, még kevésbé felel meg annak az intentionak, melyet a t. kormány a törvényjavaslat által érvényesíteni igyekszik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Bármily szűk körre szorúlt újabb időben a vármegyének, mint hatósági jogokkal felruházott testűletnek hatásköre: maga a principium még fennáll; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és reménylem fenn is fog maradni. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Mert ez itt a lényeg, t. ház. Szűkebbre szorítani a hatáskört vagy tágítani az idő követelményei szerint a társadalmi viszonyok átalakúsához képest, lehet. De ha egyszer magát az intézményt megfosztottuk attól, a mi annak integrans részét képezi; ha annyit daraboltunk le róla, hogy a mi megmaradt, az egy atom, egy parány: akkor úgy kell tennünk, a mint a mathematicában szoktak tenni a végtelenül csekély összegek kiszámításánál, a hol midőn az egyenlet kiszámításánál bizonyos pontig eljutottak, nehogy tovább kelljen bajlódni, azt mondják, hogy végtelen kicsiny egyenlő zérussal. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Midőn, t. ház, e procedurát követi e törvényjavaslat és midőn ennek czímét ekkép állapítják meg: »a vármegyei közigazgatás rendezéséről«, akkor előttem nincs más választás, mint feltételezni azt, hogy a szövegezésnél nem jártak el elég őszintén, a bona fidest nem von-

Digitized by Google

ván kétségbe, nem jártak el elég rigorositással és scrupulositással; hogy a czímét nem állapították meg elég szabatosan. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ily körülmények közt a minimum, a mit kívánni lehet, az volna, hogy a czímet újabb és szabatosabb megállapítás végett vissza kell utasítani a közigazgatási bizottsághoz, hogy az a czímet a törvényjavaslat tartalmának megfelelően szövegezze. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azok, a kik a törvényjavaslatot általánosságban sem fogadták el, a kik perhorrescálják a kinevezési rendszert és a kik nem adják fel a reményt, hogy még lesz majd kibontakozás, a mely lehetővé fogja tenni, hogy az önkormányzat legalább a mai szűk körben fentartassék és hogy az az újkor követelményeinek, hazánk alkotmányának és történelmi fejlődésének is megfelelő irányban kifejtethessék: ma már nem helyezkedhetünk azon álláspontra, hogy nekünk mindegy az, hogy jól vagy rosszúl lesz-e szövegezve a törvényjavaslat; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* mert közérdeket képez, hogy minden törvény úgy szerkesztessék, hogy annak minden szakasza világos, szabatos, érthető legyen, hogy az ne mondjon se többet, se kevesebbet, mint a mennyit akar. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A törvényjavaslat czímére is áll az, hogy annak nem szabad olyat mondani, a mi a javaslatban nincs *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és a mi a javaslat irányelveivel és a benne rejlő tendentiával is homlokegyenest ellenkezik. *(Ugy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hírdetik évek és évek óta, hogy az állami közigazgatás az egyedüli panacea, a mely az ország bajain segít; és mégis, midőn benyujtanak egy törvényjavaslatot, a melylyel a reformmunkát megkezdik, vajjon azt írják-e fölé: »a közigazgatás államosítása«? Nem, hanem azt, hogy »a vármegyei közigazgatás rendezése«. Hiszen e czím ép úgy megillethetett volna egy egészen más alapelveken nyugvó, 1848-ban szerkesztett javaslatot; e czím megillethette volna az 1870-iki, az 1886-iki és mindazon törvényeket, a melyek ugyane tárgyban hozattak. Ha mi nyujtanánk be egy törvényjavaslatot, a melylyel az önkormányzatot a maga teljességében vissza akarnók állítani, mi sem választhatnánk ennél jobb czímet. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ez a czím tehát homályos, nem szabatos, nem egyez meg a törvényjavaslat tartalmával s ezért azt úgy, a mint szövegezve van, nem fogadhatom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De mivel a törvényjavaslat a vármegyei közigazgatás rendezéséről szól, a kérdés ismét egész nagyságában lép elénk. *(Halljuk! Halljuk!)* Engedje meg tehát a t. ház, hogy visszatekintsek az imént lefolyt általános vitára és egy-két megjegyzést tegyek a vármegyei közigazgatási rendszer ellen felhozott érvekre. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Mindenekelőtt az igen t. miniszterelnök úrnak utóbbi beszédében a vármegyei rendszerre vonatkozólag tett, később ugyan rectificalt vagy ha úgy tetszik, bővebben kifejtett megjegyzésére kell észrevételemet megtennem. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Az igen t. minister úr az általános vita berekesztésekor mondott beszédében a későbbi rectificatio figyelembevételével azt állította, hogy míg a vármegyei rendszer a maga teljességében fennállott és virágzott, addig Magyarország nem fejlődött annyit, mint a mennyit az utóbbi 23—24 év alatt fejlődött. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. miniszterelnök úrnak még ezen helyesbített állítását sem fogadhatom el, sőt annak tökéletesen ellenkezőjét állítom. Igaz ugyan, hogy ennek bebizonyítására szükséges volna Magyarország történetének lapjain végig futni; azonban én e helyett csak egy-két vonást fogok a t. ház engedelmével idézni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Ha van valami, a mi kárt tett a vármegyei intézményben, úgy az kétségkivül az volt, hogy megengedem, jóhiszeműleg, jó intentioból, de mégis ferde felfogásból — a melynek következményei azután károsak voltak — a vármegyék ellen megindított mozgalomban a magyar történelmet igen különös módon magyarázták. Nem követelem én a történetírótól, hogy az objectivitásnak non plus ultráját képviselje, mert emberek vagyunk; de ha a történetíró egy párthoz tartozik: valljon színt, vallja magát ama párt emberének és a történteket állítsa úgy oda, mint az ő felfogását, nem pedig úgy, mint egy absolut igazságot. *(Helyeslés. Úgy van! a szélsőbalon.)* Hallottunk a vármegyei rendszerre vonatkozólag elterjesztett bizonyos felfogást, mely abban culminál, melyet az igen t. miniszterelnök úr és utána még néhányan a »Dii minorum gentium« közül osztanak. Remélem, hogy ezt a kifejezést nem fogják félremagyarázhatni, mert ott van a »dii« kifejezés. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Nálunk ezen állításnak egyik következése az volt, hogy míg ezelőtt mindenki hirdette és hitte, hogy a vármegye a multban nagy szolgálatokat tett a hazának, szolgálatokat egy bizonyos időben abban az értelemben véve, hogy megóvta a nemzetnek egységét annyiban, hogy midőn a török elfoglalt egy megyét, ez a megye, mert nem volt csak geographia fogalom, hanem mert élő organismus volt, a szomszéd megyében nyert életet. Például Pest vármegye a török hódoltság korában gyűléseit Füleken tartotta; és ha nem tévedek Hevesvármegye is: ezt most kétségbe nem vonhatják. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Minthogy pedig a vármegye élő organismus volt, az még az idegen invasio alatt is tovább élt és megóvta Magyarország

Digitized by Google

egységét; mert még ezen elfoglalt területeken is beszedték az adókat a vármegyék, azzal a különbséggel, hogy mivel ott a szegény nép a töröknek is adózott, félannyit követel tőle és a mennyire a török portyázások ezt megengedték, a vármegyék a kivetett adót tényleg be is szedték. A vármegye volt az, mely a külhatalom támadásával szemben védelmezte az ország alkotmányát, az ország alkotmányának legfőbb jogait, a törvényhozásban való részvételt, a mi az országgyűlésen nyilvánult. Törvényt csak az országgyűlés és a korona együtt alkothattak; ámde országgyűlések nem tartattak, daczára a törvény rendelkezésének, tehát a vármegyék segítettek ezen abnormis állapoton: ők tették meg azt, hogy a haladás Magyarországon meg nem akadt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ha Vadnay Andor igen t. képviselőtársam arra utalt, hogy a 40-es években Pest és talán még néhány vármegye kiterjesztette a politikai jogokat a honoratiorokra és ha ezt úgy nevezte, hogy ezzel törvényhozási jogokat bitorolt; én ezzel szemben azt mondom, hogy törvényhozási jogokat gyakorolt statutarius joga alapján helyesen, hazánk alkotmánya szellemében, a haladás és a fejlődés érdekében; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* mert a vármegye, mint olyan, részese volt a törvényhozásnak és az ő statutarius joga nem volt egyéb, mint törvényhozás a megyének területén. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Midőn tehát Pestmegye kiterjesztette a politikai jogokat az úgynevezett honoratiorokra: eme jogával a kor szellemének megfelelően, a fejlődés érdekében helyesen élt. *(Élénk helyeslés szélső baloldalon.)*

Ezzel meg volna ugyan részben czáfolva az, a mit az igen t. ministerelnök úr a vármegyékre mondott, de menjünk tovább. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem tudom, hogy ki mire fektet több sulyt: az ország anyagi vagy pedig annak értelmi fejlődésére. Én az értelmi fejlődésre fektetek több sulyt: mert ha az értelmi fejlődés helyes úton halad, az anyagi majd megjön utána. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A mint az egyes embernél nemcsak arról van szó, hogy izmai milyen erősek, vagy hogy az ember külsőleg minő volument mutat: nagyot mutathat; mert látunk akárhány oly embert, kinek volumenje óriási, de physikai ereje nem nagy; értelmi ereje pedig, a mely oly arányban hanyatlik, a minőben a volumen fejlődik, parányi s csekély, minthogy az anyagi és physikai fejlődés törvényei, habár részben találkoznak is, még sem azonosak. Úgy a nemzeteknél is képzelhető, hogy az anyagi fejlődés az értelmi, a szellemi fejlődés hátrányára történik. A hol azonban az értelmi fejlődés a helyes úton halad, ott az anyagi fejlődés is útat tör magának előbb-utóbb. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Meggyőződésem az, hogy midőn hazánk a mult század elején kibontakozott a folytonos harczokból; midőn a mult század elején egy békésebb korszak köszöntött be, midőn hazánk nem volt évről-évre a csatáknak színhelye: akkor egy óriási, de csendes fejlődés indult meg az országban. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Meggyőződésem az, hogy a ki a mult században csak stagnatiot lát, nem ismeri annak történetét. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A fejlődés egyoldalú volt és miben nyilvánult? *(Halljuk! Halljuk!)* Magyarországnak nagy, mondhatnám harmadrésze a XVII. század végén és a XVIII. elején, némely része még később csatoltatott az országhoz. Ezen vidékeken nagyban és egészben oly viszonyok voltak, melyeket colonialis viszonyoknak mondhatunk, a minők ma Dél-Amerikában s előbb Észak-Amerikában a pusztaságokon voltak. A puszták benépesítése volt az a lassú, csendes és észrevétlenül mutatkozó fejlődés, mely a mult századot igénybe vette. A mult század elején — az évre pontosan nem emlékezem — történt egy felterjesztés a helytartótanácshoz, hogy jó volna Békés vármegyét a szomszéd megyéhez csatolni, mert lakossága igen csekély. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezen csendes colonisatio vette igénybe az országok erejét. Ez culturalis fejlődés volt és és mert ez a culturalis anyagi fejlődés lépett előtérbe, *(Úgy van! a szélső baloldalon)* szünetelt egy kissé az értelmi fejlődés. *(Halljuk! Halljuk!)* A mult században a felvidék lakosságának feleslege természetes úton levonult az alföldre és benépesítette azt. Ha a mult században nem történik ez a fejlődés, mi sem volnánk ma ott, a hol vagyunk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De akkor ezen anyagi fejlődés, mely könnyen kielégítette az akkori kor igényeit, absorbeálta részben az emberek tevékenységét és ezért az értelmi fejlődés szünetelni látszott, de nem akadt meg. Mihelyt annyira haladt ez a processus, hogy az alföld, mondhatnám nagyban és egészben be volt népesítve — és a benépesítésnél ne csak azt vegyük tekintetbe, a mi a kormány kezdeményezésére nagy költséggel megtörtént, s a mire nézve hivatalos adatok állanak rendelkezésünkre, hanem azt is, a mit a földes urak által hivatalos apparatus nélkül eszközölt letelepítés, illetőleg azoknak az alföldön véghezvitt s ma már statistikailag nem reproducalható benépesítő culturalis működése eredményezett, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* minek igazolására nem kell egyéb, mint a vármegyék mult században telepített községeinek lajstromát megtekinteni — megkezdődött Magyarországon az értelmi fejlődés, a mi később kellő lendületet is nyert. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Az 1791-iki országgyűlési munkálatok tanuskodnak arról, hogy keresztülvinni akarták ama reformok nagy részét, melyek akkor Magyarország közgazdasági viszonyainak megfeleltek volna. Igen természetes, hogy a mult század végén hazánkat a nyugat-európai államokkal egy vonalba állítani helytelen és igazságtalan. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És miért akadt meg az intellectualis fejlődés? Vajjon a nemzet, a vármegye vagy a nemesség okozta-e ezt vagy pedig a kormány akasztotta azt meg? Vajjon nem annak külpolitikája befolyásolta-e azt s nem azért szünetelt-e Ferencz császár uralkodása alatt minden tevékenység, hogy ha az országgyűlés megszavazta az adót, akkor Ferencz császár azt mondta egybegyűlt hű rendeinek: »Egyek voltunk, egyek vagyunk és egyek leszünk míg a halál el nem választ bennünket!« és berekesztette az országgyűlést azzal, hogy most pedig »Ite missa est«, mire megvolt az a bizonyos a kurucz korból emlékezetben maradt osztrák mise, a melyről én azt hallottam, hogy nulla benedictio!« *(Tetszés a szélső baloldalon.)* mivel az csak requiem.

A napoleoni háborúk alatt mintegy szünetelt a fejlődés, a nemzet akkor a dynastia érdeérdekében sokat, de nagyon sokat áldozott. Ezután törvénytelenül ránk erőszakolták a szerencsétlen pénzügyi politikának gyászos eredményét, a pénzügyi tönköt. Ez volt, t. ház, a köszönet a nagy áldozatokért. Midőn egy ország önhibája nélkül oly helyzetbe jut, mint a minőt az 1811-iki pénzügyi zavarok teremtettek: természetes, hogy meg lett az anyagi fejlődés bénítva. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az értelmi fejlődés azonban nem szünetelt, hanem haladt és merem állítani, hogy e század első felében az értelmi fejlődés sokkal nagyobb jelentőségű, mint az utolsó 23 esztendő fejlődése. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hasonlítsa össze valaki az 1815-iki állapotokat az 1845-ikiekkel és kénytelen lesz bevallani azt, hogy a fejlődés 1815-től 1845-ig, vagy ha úgy tetszik 1827-től 1848-ig sokkal nagyobb, mint 1867-től máig. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A volumen most nagyobb, de hogy egészséges-e, az legalább is kétes? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Avagy lehet-e tagadni, hogy óriási volt a fejlődés azon korban, a melyben a megyék hatalmuknak mintegy tetőpontján állottak, mikor ellenállásuk után Ferencz császár elmondá a pater peccavi-t s a doluit paterno cordi-t? Tudniillik fájt atyai szívének stb. Erre azonban azt mondhatják, hogy nem a megyék ellenállása törte meg a kormány akaratát, hanem a külpolitikai helyzet. A politikai fejleményeket ritkán, majdnem soha sem lehet egy okra vezetni vissza; az okoknak egész hosszú sorozata szüli azokat s ezek közt 1825- és 1827-ben a külpolitikai helyzet kétségkivül gyakorolt befolyást, a mint gyakorolt 1859-ben és 1861-ben is. De én most a közelebbi időből veszem a példát. Ha a nemzet az 1850-től 1860-ig terjedő időszakban nem tanúsított volna elég passiv resistentiát; ha a nemzet nem viseli vala el nyugodtan a csapásokat, hanem a mikor egy kis kedvezményt nyujtottak feléje, azután két kézzel kapott volna: vajjon Solferino, Magenta és Königrätz daczára is ott volnánk-e ma, a hol tényleg vagyunk? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem vonom kétségbe, hogy az 1859-iki háború után megtörtént volna a lépés a kiegyezésre; de vajjon megtörtént volna-e, ha a nemzet 1850-től 1860-ig nem követi vala azt a magatartást, a melyet követett. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

De menjünk tovább, t. ház. Mit akartak adni 1860-ban? *(Halljuk! Halljuk!)* Valami alkotmányfélét, a reichsrathba való szabad belépést azon bizonyos, ha nem csalódom, ama 13. §-al, mely az 1861-iki osztrák alkotmányban benne van. Meglehet, hogy nem jól idézem a számot, de a lényeg ez. Az osztrák törvényhozásnak akkor még nem volt meg az adómegszavazási joga, ott a fejedelem magának tartotta fenn e jogot.

Az bizonyos, t. ház, hogy akkor Magyarországtól saját alkotmányának feláldozását kívánták, hogy helyébe valami közös alkotmányt adjanak és ha a nemzet 1861-től 1865-ig nem tanusít oly határozott passiv ellenállást: ha az 1861-iki megyék nem úgy viselkedtek volna, mint a hogy viselkedtek; ha nem akadtak volna többen, még a magyar ó-conservativ főurak közt is, a kik azt mondták, hogy: »nem fizetek törvénytelen adót, inkább tanyázzon a házamban a katonaság«: akkor bizony nem éltük volna meg az 1867-iki koronázást, vagy legalább nem úgy, hogy *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* az eskütéren felhangzott az eskü, midőn a magyar király azt mondja a magyar alkotmányra: »megtartom és megtartatom«. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ne kicsinyeljük tehát a nemzetnek passiv ellenállását. Kiállni a fegyverrel kezünkben s visszahódítani az elkobzott jogokat nagy és szép dolog és dicső; de sok önfeláldozást igényel az is, azt mondani: a mi erősségünk a törvény, erre hivatkozunk, erőszakra erőszakkal nem felelünk, de csak erőszaknak engedünk; nem kisebb dolog ez. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* A magyar nemzet ezt tette, ebben volt ereje és ezen erő kifejtésében segítette a vármegye. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Ezt tagadni nem lehet, ez a vármegye dicsősége; ezért mondjuk a megyét az alkotmány védbástyájának és ezért ezt a

Digitized by Google

bástyát lerombolni nem szabad. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

De, t. ház, menjünk még tovább. Lehet-e azt mondani, hogy abban a korban, melyben egy Nagy Pál lelkes szavára, Széchenyi példájára megalapítják az akadémiát; hogy az a kor, melyben egy Széchényi István él, a kit a legnagyobb magyarnak neveztek el s az a kor, melyben élete fény- és delelő pontját képezi, melyben megírja műveit; midőn felkelti, serkenti a nemzetet s vármegyéről vármegyére jár: lehet-e azt mondani, hogy abban a korban Magyarország fejlődése nem volt nagy? *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Lehet-e mondani, hogy az a kor, melyben Wesselényi Miklós a vármegyében pendíti meg a jobbágyság felszabadításának eszméjét; hogy az a kor, midőn ezen események következtében a vármegyék követeit idézik fel hűtlenségi pörbe: lehet-e azt mondani, hogy az a kor nem volt Magyarország fejlődésének dicsőbb korszaka, mint ma, a mikor — megengedem, ez is jó dolog — nagy feladat vicinalis vasútakat építeni? *(Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lehet-e mondani, hogy az a kor, melyben Vörösmarty megírja a Szózatot és a melyben Kölcsey s Kazinczy még élnek, hogy az a kor, melyben a Kisfaludyak megírják színműveiket, hogy az a kor, midőn Pest vármegye létrehozza a nemzeti színházat s megalkotja az első hazai takarékpénztárt, Nógrád vármegye pedig felépíti börtönét, mely ma is az egyetlen egy, mely a magáncella-rendszer szerint az országban létezik: lehet-e azt mondani, hogy az a kor nem volt az értelmi fejlődés dicső korszaka? *(Zajos tetszés a szélső baloldalon.)*

Ha ez nincs így, akkor a 48-iki események, ha be is következtek volna, de nem következtek volna be úgy, hogy mi az akkor lefolyt harczot szabadságharcznak nevezhetnők; hanem akkor tisztán csak forradalom lett volna az. Mondhatjuk úgy is, hogy a törvényes ellenállás egy bizonyos formája volt, a melyben nagy szerepet játszottak a végzetes események: de a mi a 48-iki törvényekben benne van, az, az előtte való 25 esztendő fejlődésének köszönhető. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Ha ez a fejlődés nincs; ha a vármegyék ezt nem segítik elő — mert szabad sajtó nem volt és csak a vármegye gyűlésein volt annyira, a mennyire helye a szabad szónak — ha nincs ez a fejlődés: vajjon ott volnánk-e, a hol most vagyunk? *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. ház! Nem szükséges visszaidéznem azon kor történetének minden egyes mozzanatát, néhány vonás is elég arra, hogy a ki nem akar elfogúlt lenni, elismerje, hogy a vármegye nem volt a fejlődés akadálya. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igenis a fejlődés előmozdítója volt; és a mikor a vármegye a leghatalmasabb volt: akkor fejlődött leghatalmasabban az ország; akkor volt legnagyobb az ország értelmi fejlődése is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha már pálczát törnek a vármegye felett s azt mondják, hogy ez az intézmény ma már nem életképes, jelenje rossz, jövője nincs, hagyják meg legalább azt az egyet neki: »Multadban van öröm«. És midőn azt mondom, hogy: »Multadban van öröm«, én azt is mondom, hogy: »jövődben lesz remény«. *(Zajos tetszés a szélső baloldalon.)* Mert ha e törvényjavaslattal a legszűkebb körre akarják is szorítani életképességének erejét, ki fog az bontakozni mégis abból a békóból, legyen az vasból, aczélból vagy aranyból. Mert ez a törvényjavaslat úgy tűnik fel nekem, mintha azt mondanák, hogy hiszen mi a vármegyét meghagyjuk s mint egy keleti uralkodó, a ki az ő rá nézve veszélyes trónkövetelő rokonát ezüst bilincsbe vereti s azt mondja, hogy megtiszteli őt ezzel: mi ebből nem kérünk, még ha ezüstből van is a bilincs. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Ez a törvényjavaslat a vármegyei közigazgatás rendezéséről szól; hol mondja meg azonban, hogy mennyiben marad meg a vármegyék hatósága?

Az egyik szakasz a vármegyék eddigi jogait — a mennyiben más világos szakasz nem tartja fenn a közgyűlés számára — összességükben az alispánra ruházza; egy másik szakasz meghatározza a közigazgatási bizottság hatáskörét. A közigazgatási bizottságról, t. ház, majd elmondom véleményemet az illető czímnél; most csak annyit mondok, hogy én azt nem fogadhatom el, mint a vármegyének a maga teljességében képviselőjét, mint a megyei hatósági jogok gyakorlatára első sorban hivatott organumot. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A közgyűlésnek jogkörét is meghatározza e javaslat; de itt már nem tudom — talán az előadó úr lesz szíves felvilágosítani — vajjon a közgyűlés jogkörébe eső intézkedések taxative vagy exemplificative vannak-e felsorolva. Az előadó úrnak lesz alkalma erről nyilatkozni, én most csak felvetem a kérdést, vajjon taxative vagy exemplificative van-e felsorolva az, a mi a vármegye hatáskörébe fönmarad; mert ha taxative van felsorolva, akkor azt mondhatnók, hogy az ügykör nagyon szűk; ha pedig exemplificative, akkor hiányzik a törvényjavaslatból egy szakasz, mely azt mondaná, hogy: ezenkivül minden egyéb, a mi nem az alispán, nem a kinevezett tisztviselők jogkörébe tartozik, de közigazgatási teendő, a vármegyének, mint hatóságnak marad fenn. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Egy

Digitized by Google

ilyen vagy ehez hasonló szakasz valahol a javaslatban szükséges.

De miből fogjuk majd megmagyarázni azt, hol szól a törvényjavaslat a vármegyéről, mint terűletről, hol szól mint testűletről, hol mint jogalanyról, hol mint politikai testűletről és hol mint magánjogok alanyáról, mert jogi személy. A javaslat még ezt sem mondja világosan, mert meghagyja ugyan alapítványainak kezelését propter formam, de azokat is az adóhivatal fogja majd fiókjában tartani. Arról is szólok majd az illető szakasznál, hogy ez tulajdonképen mi és hogy hová tendál.

Nem mondja meg a javaslat azt sem, hogy vármegye alatt mikor ért hatóságot, mikor terűletet. A czím tehát világos ellentétben áll a javaslat tartalmával s így okvetetlenűl módosítandó. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De a törvényjavaslat nemcsak czímében hiányos és fogyatékos, hanem egész conceptiójában is nyilvánvalók fogyatkozásai. Ha a közigazgatás államosítását akarják, vigyék azt keresztűl, a mi a főelveket illeti, azonos elvek alapján a törvényhatósági joggal bíró városokban is, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* ha tudniillik, felállítjuk azt a tételt, hogy a szabadelvűség és jogegyenlőség együtt jár. A jogegyenlőség első követelménye az, hogy a mi a főelveket illeti, a közigazgatás egyforma elveken nyugodjék az országban mindenütt; a részletekre nézve város és vidék közt lehetnek eltérések; de ha egy principiumot életbeléptetnek, mondják meg nyíltan, akarják-e azt keresztűlvinni a városokban is. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Meggyőződésem az, hogy helyesen e közigazgatási átalakítást, melyet én ugyan nem tartok az országra nézve üdvösnek, stylszerűen — hogy gr. Andrássy Gyula t. képviselőtársam szavaival éljek — csak akkor lehet életbeléptetni, ha úgy a vármegyékben, mint a községekben a főelvekre nézve azonos módon járunk el. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Csakhogy nem vagyunk e tekintetben tájékozva és én nagyon szeretném tudni, hogy a szabadelvűséggel más eljárás hogyan volna összeegyeztethető.

De, t. ház, felmerűlt még egy kérdés: a szabadelvűség kérdése. *(Halljuk! Halljuk! a szélső balon.)* Ez is czím. *(Derültség. Úgy van! a szélsőbalon.)* Baj az, t. ház, igen nagy baj, ha a valótlanságot igazság gyanánt hirdetjük; és még nagyobb baj, ha ezt egy törvényjavaslat czíménél teszszük. Én azért nem fogadom el a czímet, mert valótlanságnak tartom, mert vagy többet, vagy kevesebbet mond, de semmi esetre sem azt, a mit a törvényjavaslat tartalmaz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De bajnak tekintem, t. ház, azt is, ha egy párt más elnevezéssel bír, mint a mely őt megilleti. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* A liberalismus közkeletű fogalom; ha annak keletkezésére megyünk vissza, azt látjuk, hogy a középkor végétől kezdve mindenütt azon irány dominalt, hogy a kormányok, az absolut hatalommal uralkodó fejedelmek hatalmukat mindenre kiterjeszszék. A legjobb fejedelmek voltak épen azok, a kik a népnek atyái akartak lenni, a kik tehát gondos, jó atyaként gondoskodni akartak alattvalóik minden dolgairól; odáig, hogy például XIV. Lajos egy külön ordonnance-ot bocsátott ki, a melyben a parókák minőségéről intézkedik, azt mondván, hogy mivel a parókák viselése, mely a férfiaknál is annyira előmozdítja az egészséget és a férfiúi szépséget, igen elterjedt, sőt általánossá vált: kívánatos, hogy a parókák jól készíttessenek, bélyeggel elláttassanak és azért csak bélyeges parókák árúsíttassanak el. *(Nagy derültség a szélső baloldalon.)* T. ház! Ezt csak azért hoztam fel, hogy a legflagransabban illustráljam ezen kormányok atyáskodó szellemét.

A kormányok ezen atyáskodó szellemével szemben keletkezett egy más irány, mely azt mondotta: kevesebb atyáskodást, kevesebb atyai jóakaratot, nem kiskorú többé az a gyermek, nagykorúvá lett, szabadságot kérünk számára. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez volt a liberalismus. Liberalis tehát — így tartották mindig — az a politika, mely a kormány hatalmi túlterjeszkedésének korlátokat aart szabni; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a mely minden kérdés megítélésénél abból indúlt ki: hol van több szabadság, hol van helyes korlát a kormány hatalmi túlterjeszkedésével szemben? Ez volt a szabadelvűség. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ráillik-e már most ezen meghatározás e ház mai többségére? *(Halljuk! Halljuk!)* Azt tartom, nem. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Egyébként legyen a neve ez vagy az, kezdik észrevenni, hogy a szabadelvűség neve nem illik nagyon rá. *(Közbeszólások a szélsőbalon: Sohasem illett rá!)*

Szerintem útóvégre, t. ház, az sem fődolog: miként nevezi magát a párt. A dolog lényege az, hogy a municipalismussal szemben, mely e pártnak álláspontja volt, miként lépett fel e pártban a közigazgatás államosításának eszméje; miként vált e párt programmjává? *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ismét messze kell mennem. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Tudjuk, hogy a kormányok ezen atyáskodó hatalmának terjesztése volt mindenütt a dynastiák törekvése. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azok, a kik az udvarhoz közel állottak, elfogadták ezen udvari politikát. És Magyarországon ezelőtt két párt volt; ha nem is ez volt a neve, de úgy volt: egy nemzeti és egy aulicus párt. *(Igaz!*

Digitized by Google

Úgy van! Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.) Ezen aulicus párt, vagy legalább egy része szerette magát conservativnek nevezni — de az bizonyos, hogy aulicus volt — s programmja volt a vármegyék jogainak megnyirbálása, megsemmisítése és egy központosító, a kormánytól függő, mely viszont az udvartól függött, tehát közvetlen az udvartól függő administrationalis rendszernek az országban való meghonosítása. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Úgy van ma is!)*

Ezen aulicus párt örökébe lépett a conservativ párt — mely mint párt 1867. után megszünt — de utóbb ismét föltámadt egy általam egyénileg rendkívül tisztelt, mert önzetlen államférfiúval az élén. Ez ez általam rendkivül tisztelt államférfiú, b. Sennyey Pál, programmjává tette a kinevezési rendszert. De már előkészítették ezt mások is. Az első — legalább, a hogy én tudom, meglehet, több is volt — a ki ezt az eszmét nyiltan hirdette, egy ezen párthoz közel álló publicista, Kecskeméthy Aurél volt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ő már 1868-ban írt egy ily szellemű, ily irányú röpíratot a vármegyék ellen. *(Igaz! a szélső baloldalon.)*

Már most, t. ház, később ez a conservativ párt feloszlott s ennek örökébe lépett az igen t. mérsékelt ellenzék. Ezen t. mérsékelt ellenzéknek egy része örökségkép átvette — cum benefitio inventarii, vagy a nélkül-e, azt nem tudom — *(Derültség és tetszés a szélsőbalon.)* a conservativ párt programmjából ezt az egyet, az államosítást. A pártnak programmja ez nem volt, hanem legkiválóbb férfiai igenis ezt vallották sokáig. Ebből a pártból ismét kivált egy férfi, a kiről, ha szónoki tehetségét és egyéb képességeit tekintjük, meg kell vallanunk, hogy alig akad párja a parlamentben. A véderő vita megrendítette nemcsak a Tisza-cabinet positioját, de egy kissé a szabadelvűpártét is. A megrendült positio megerősítésére szükség volt. A véderő vita rengeteg sok robbanó anyagot hordott össze. Ez a robbanó anyag kritikus positioba juttatta a pártot és a kormányt. Ez támaszt keresett azon férfiúnál, a ki politikai programmjába az államosítást vette föl. Azon férfiúnak positioja oly kiváló volt, hogy méltán számíthatott arra, hogy ez a kormány positioját rendkivüli módon megerősíti, úgy is látszott. Bekövetkezett a honossági kérdés tárgyalása. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a robbanó anyagra rátette a kanóczot. Akkor honnan, honnan nem, nem tudható, majd idővel ki fog derülni, e kanóczra hullott egy szikra és az igen t. cabinet politikailag szétrobbant. *(Igaz! Úgy van! Tetszés a szélső baloldalon.)* E réven, e robbanásból támadt fel a t. szabadelvü pártnál az államosítás programmja. Az igen t. szabadelvü párt tehát én szerintem, midőn elfogadta az államosítást, a mely nevével, multjával egész lényegével, a közvéleménynek róla táplált véleményével is az én igénytelen nézetem szerint ellentétben állott, hogy a megrendült positiot megerősítse, alávetette magát egy valóságos capitis diminutionak; egy ember előtt — tudom, nagy, kiváló tehetség előtt feltétlenül capitulált. *(Fekiáltások a szélső baloldalon: Ki volt az? Szilágyi!)* Ez szerintem parlamentaris helyzetünknek a genezise. Ki-ki vonja le már most ebből a további consequentiákat! *(Élénk tetszés a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* A mi az informatiot illeti, a részletekre nézve tévedhetek, de az oly ember, a ki elfogúlatlanúl igyekszik megítélni a helyzetet azokból a jelenségekből, a melyeket látunk, ha nem vagyunk a coulisszák mögött is, az magának más ítéletet én szerintem aligha alkothat. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már most engedjenek meg, de az államosítás, mint programmpont, a szabadelvü párt otthonában olyan, mint a fészekben a kakuktojás. *(Hosszantartó élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)* A kakuktojásból kikél a kakuk-fiók, nől, mindig több táplálékot kiván, fészkelődik, *(Derültség.)* és fészkelődésével több madárfiókot a fészekből kiküszöböl. *(Mozgás jobb felől.)* Minden hasonlat sántikál, concedálom és igy sántikál ez is: de végre is való. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Mikor ez a parlamenti helyzet; mikor tanúi vagyunk annak, hogy egy politika mellett, mely a házban van, van egy másik a folyosón; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és a kettő közt nincs meg az összhang, a mely rendesen meg szokott lenni; ezzel a helyzettel szemben én — soha személyt nem nézve, hanem az elvet, tudnillik a szabadság elvét — azt tartom lényegnek, hogy úgy a parlament tanácskozásainak szabadsága, úgy az ország közszabadsága a maga intézményeiben meg legyen, a melyeknek egyik lényeges intézménye szerintem a vármegyei szerkezet, az önkormányzati elv azon értelemben, a mint azt már többször kimondottam, hogy a végrehajtó hatalomban is legyen megfelelő részesedésük a polgároknak.

Ha már most mi a szabadság ezen igényeit és követelményeit szem előtt tartva láttunk egy ily sajátszerü parlamenti helyzetet — és megtörténik, a mi nem új dolog, különösen előttem nem, mikor gr. Szapáry Gyula minister más tárczát vezetett, akkor is hasonló volt, hogy másként nyilatkoznak a folyosón és másként itt: mi akkor gondolkozóba esünk, midőn az az ember, a ki igennel szavaz, künn azután azt mondja: »Édes barátom, voltakép nektek van igazatok.« *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Ez eszembe juttat egy tényt, melynek tanúja voltam. Meglehet, hogy egészen hatástalan lesz, *(Halljuk a szélső baloldalon.)* mert nem adhatom

Digitized by Google

vissza szó szerint azzal a praegnans kifejezéssel, melylyel mondatott.

Történt, midőn gróf Szapáry Gyula pénzügyminister volt, én mint a főrendiház pénzügyi bizottságának egyik igénytelen tagja, egy kölcsönre vonatkozó törvényjavaslatot — ha nem csalódom, az 54 milliós kölcsönről szólót — elleneztem. Akkor egy igen kiváló tagja a főrendiháznak azt mondta, — én fiatal ember lévén, az pedig tekintélyes tagja a háznak, fel volt jogosítva, hogy velem, mint fiatal emberrel szemben úgy szóljon — nagy szemrehányást tett, hogy miért ellenzem én a törvényjavaslatot, azt megkell szavazni. Erre azt mondtam: kegyelmes uram, meglehet, hogy nincs igazam, de nézetem szerint ez a pénzügyi gazdálkodás mégis szomorú végre fog vezetni, azzal végre-valahára szakítani kell. Erre ő azt felelte: »Már barátom abban tökéletesen igazad van, mert ez minden kritikán alúli gazdálkodás.« *(Derültség a szélső baloldalon.)* Hanem a minden kritikán alúli helyett más szó volt mondva. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Ilyen tapasztalatok után ne méltóztassanak csodálkozni, hogy mi abban nem nyugszunk meg, bármily feltétlen nagy száma volna is a szavazatoknak, hogy tehát a közvélemény is ezt kívánja.

Ha van valami, a minek megállapítása legnehezebb a politikában, ez a közvélemény megállapítása bizonyos adott pillanatban. Mert vannak helyzetek, vannak pillanatok, midőn a közvélemény voltaképen tájékozva nincs; midőn az csinálja a közvéleményt, a ki elkezdi a legszelidebb módját az obstructionak. Ez pedig a jelen esetben az igen t. kormány. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Megrohanja, meglepi a közvéleményt mielőtt felocsúdnék; készít egy javaslatot, a melynek szerkesztésére, nézve pártolói is azt mondják, hogy biz az gyenge; egy másik szintén pártolója pedig azt mondja, stylszerűnek nem stylszerű. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Ha felvetjük a kérdést, hogy a közigazgatás objectivisálandó — a mi igen szépen van mondva — kérdem: van-e javaslat a mely subjectivabbá teszi, mint ez. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Midőn mindezeket látjuk, igen természetes, ha azt mondjuk: időt a közvéleménynek, hogy álmából felocsudjék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mert a helyzet, a melylyel számolnunk kell, olyan, mintha hypnotisált emberrel állnának szemben: suggerálnak neki valamit, adnak elébe egy tárgyat és azt mondják: nézd, milyen gyönyörű gyümölcs, harapj bele, és az hypnoticus álmában bele is harap; ha majd felébred, észre fogja venni, hogy mi volt az, a mibe harapott és akkor talán majd kaczagni fognak, de már késő lesz. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Megengedem, hogy az optimismus a politikában gyakran hiba, én mégis optimista vagyok oly értelemben, hogy mindenkiről a legjobb szándékot teszem fel mindaddig, a mig az ellenkezőről kétségbevonhatatlan bizonyítékaim nincsenek. Felteszem a legjobb szándékot a t. szabadelvű pártról, felteszem a cabinetről a maga összeségében, fel az igen t. ministerelnök úrról is. Nem vonom kétségbe, hogy ezen eljárásával, ezen meglepetésével is jót akar, de engedje meg, téved, mert az ily eljárásnak természetes következménye az, hogy habár a nagy többség nem veszi észre, mi néhányan észreveszszük, hogy itt meglepetés készül: és ha a meglepetés még jót akar is — pedig kétség fér hozzá, hogy jó lesz-e a végeredmény — azoknak a kik látják a meglepetés tactikáját, állást kell az ellen foglalniok. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Kötelességmulasztás volna, ha nem tennők. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* De midőn ezt tesszük, és midőn így a politikai párttusának bizonyos formája lép előtérbe, a védelemnek ugyanazon eszközt kell használni, a melylyel a támadás intéztetett; *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* és ha igaz, hogy lovagias viadalnál azok, a kiknek ereje egyenlő, csak egyenlő fegyverekkel mérkőzhetnek meg; még igazabb, hogy ha az egyiknél megvan a számbeli túlsúly: akkor is ugyazon fegyverekkel kell küzdeni, sőt természetes, hogy a gyengébbnek vélt fél fegyverei számára több töltényt tartogat. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

De, t. ház, a mi magát a czímet illeti, talán eltértem a tárgytól. De szükségesnek láttam felvetni a kérdést a maga egészében, a maga nagyságában, úgy, a mint az előttünk áll és a mint azt — megengedem, fogyatékos tehetségeimmel — felvetni, reproducálni képes vagyok.

A kormány programmját nemcsak ebből a törvényjavaslatból kell megítélni, hanem mindazon javaslatokból, melyek azzal összefüggésben állanak. Az úgynevezett garantialis javaslatokról szólva, itt ismét egy példát leszek bátor mondani. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Midőn a szemléleti oktatás már mindenütt elterjedt, egy iskolában a régi tanító helyett, ki a szemléleti oktatás rendszerét követte volt, egy új tanító jött és elkezdte a gyermekeket a számtanból examinálni és azt mondta az egyik fiúnak: ha az egyik zsebemben 8 arany volna, a másikban pedig 5 arany és én mindezt neked adnám, hány aranyat adnék neked? A gyermek erre azt felelte: »Kérem, tessék nekem megmutatni.« *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* Annak a szegény tanítónak nem hogy 13 aranya, de pár fillére sem volt a tárczájában. *(Élénk derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* Így vagyunk azokkal a garantialis javaslatokkal is. Nem lesz arany. De, t. ház, attól is félnünk kell, ha van is valami azokban a tárczákban, nem arany, hanem legfölebb bankó, talán »sájn

Digitized by Google

forint«. *(Derültség a szélső baloldalon.)* vagyis österreichische Währung, a miről azt mondták, hogy azelőtt volt Wiener Währung. Weh! Weh! Jött azután az österreichische Währung. Oh Weh! *(Élénk derültség és tetszés a szélsőbalon.)*

A conclusio azonban mégis csak az, hogy tessék bemutatni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Magyarországnak, mely, fájdalom, a szabadság biztosítékaiból ma már oly keveset bír, érdeke az, hogy a mivel bír, azt megőrizze sértetlenül. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Ezek közé tartozik a vármegyei intézmény és az önkormányzat azon alakban, a mely — elvileg értem — hazánk alkotmányának jellegét képezte; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* de ezek közé tartozik az egészséges, meghamisítatlan parlamentarismus is, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* annyiban, a mennyiben nálunk parlamentarismus van; mert szerintem a mi parlamentaris rendszerünk csonka. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Azt is bebizonyíthatom, hogy csonka, de legalább ezt a csonka parlamentaris rendszert óvjuk meg a maga tisztaságában, a mennyire lehet.

Bármily éles is a pártok közötti ellentét, az ellentétek kiegyenlítésének lehetőségét mindig fenn kell tartani; mert nem szabad megfeledkeznünk arról — ép azért, mert parlamentarismusunk csonka — hogy jöhetnek idők, midőn a magyar parlamentben levő pártoknak, mint egy embernek kell felállaniok, hogy imponáljanak kifelé. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Az ellentéteket a pártok között egy bizonyos mértéken túl fokozni nem kívánatos. Ezért a kibontakozásra abból a helyzetből, a melynek szerintem ma még csak előjelei mutatkoznak, az alkalmat még egyszer megadni és az én gyenge erőmet e czélra felajánlani kötelességemnek tartom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mindezeknél fogva kijelentem, hogy a törvényjavaslat czímét nem fogadom el; *(Helyeslés a szélsőbalon)* hanem benyujtok egy határozati javaslatot és teszem ezt azon hozzáadással, hogy e határozati javaslatot velem együtt több t. barátom és képviselőtársam is aláírta és így e tekintetben nem állok egészen egyedül. A határozati javaslat így szól *(olvassa)*:

»Határozati javaslat. Tekintve, hogy a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat számos rendelkezése szoros összefüggésben áll a községek és rendezett tanácsú városok rendezésével és hogy a közigazgatásnak új alapokra fektetésénél a jogegyenlőség követelménye, miszerint a törvényhatósági joggal biró városokban és a vármegyékben a közigazgatás rendezésénél ugyanazon főelvek legyenek irányadók:

határozza el a ház, hogy a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalását elhalasztja mindaddig, míg a kormány a rendezett tanácsú városok, a községek és törvényhatósági joggal biró városok rendezésére vonatkozó törvényjavaslatokat benyujtja.

B. Prónay Dezső, Szederkényi Nándor, Vécsey Endre, Konkoly József, Nagy Ferencz, Simonfay János, Petrich Ferencz, Kemény Pál, Herman Ottó, Ugron Gábor, Kiss Albert, Hoitsy Pál, Olay Lajos, Szabó László, Dobay Antal, Kún Miklós, Vállyi Árpád, Ádám Sándor, Bartha Miklós.«

Egyébiránt határozati javaslatomat több, mint tiz képviselőtársam írván alá, a zárszó jogával bírok és azt esetleg magamnak fentartom. *(Zajos, hosszan tartó helyeslés és éljenzés a szélsőbalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: T. ház! A czímhez még többen lévén följegyezve, azt hiszem, a t. ház méltóztatik a tanácskozások folytatását a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjére áttenni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Éljen Prónay!)* Most még Wekerle pénzügyminister úr kíván törvényjavaslatot beterjeszteni.

Wekerle Sándor pénzügyminister: T. ház! »Az 1890-ik évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összegről« szóló törvényjavaslatot azon kérelemmel vagyok bátor a t. ház elé terjeszteni, hogy azt előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz méltóztassék utalni.

Elnök: »Az 1890-ik évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összegről« szóló törvényjavaslat és indokolása ki fog nyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasíttatik.

T. ház! A holnapi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

531. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 15-én, szerdán

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Chorin Ferencz, Hegedüs Sándor és Latinovics Gábor szabadságidőt kérő leveleik —, és Pápa város kérvényének bemutatása. — Az interpellatiós-könyv felolvasása. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Horánszky Nándor interpellatiója a fiumei tüntetések tárgyában. — Ugron Gábor interpellatiója a 79. gyalogezred katonáinak kihágásai tárgyában. — Az igazságügyi minister benyujtja a határ- és földmérési jelek megrongálása és megsemmisítésére vonatkozó büntető-határozatokról szóló törvényjavaslatot.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Baross Gábor, Szilágyi Dezső, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Széll Ákos jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Varasdy Károly, az azok ellen jelentkezőket Nagy István jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Széll Ákos jegyző *(olvassa a julius hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Chorin Ferencz, Hegedüs Sándor és Latinovics Gábor orsz. képviselők leveleit, melyekben egészségük helyreállítása czéljából és pedig az előbbi négyheti, a két utóbbi pedig hat-hat heti szabadságidőt kér.

Azt hiszem, a t. ház a kért szabadságidőt megadni méltóztatik. *(Helyeslés.)* E szerint határozatkép kijelentem, hogy a kért szabadságidő megadatik.

Bemutatom továbbá Pápa rendezett tanácsú város közönségének Láng Lajos képviselő által beadott kérvényét, melyben »a közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat némely részleteinek módosítását és Pápa székhelylyel egy új közigazgatási terület szervezését kéri.

Ezen kérvény kiadatik a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Más előterjesztés sem lévén bejelentve, következik az indítvány- és az interpellatios könyv felolvasása.

Varasdy Károly jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs; ellenben az interpellatios könyvben a következő bejegyzések foglaltatnak: Julius 13. Horánszky Nándor, a fiumei tüntetések tárgyában, a ministerelnök úrhoz. Julius 15. Ugron Gábor, a 79. gyalogezred katonáinak kihágásai tárgyában, a ministerelnök úrhoz.

Elnök: A képviselő urak az ülés végén fogják megtenni interpellatiojukat.

Következik a napirend »A közigazgatás és az önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása és pedig a czím.

Nagy István jegyző: Mocsáry Lajos!

Digitized by Google

Mocsáry Lajos: T. képviselőház! Midőn egy nagyfontosságú tárgyalásnak küszöbén állunk s midőn ez oly rendkivüli körülmények közt történik, azt hiszem, nem fogja a t. ház indokolatlannak találni, ha egy kissé magával ezzel a helyzettel is foglalkozom, mielőtt a szőnyegen levő tárgyra, a törvényjavaslat czímére térnék át.

Ha visszatekintünk a lefolyt hat heti általános vitára, azt hiszem, nem lehet tagadni, hogy a tárgynak még mindig igen sok és fontos oldala maradt kellő megvilágítás nélkül és ehhez jelentékenyen hozzájárult nézetem szerint az, hogy a t. túloldalnak tagjai a kérdés beható, érdemleges tárgyalásával kevéssé foglalkoztak. Beszéltek szépen, beszéltek szellemesen — én a t. túloldal tagjai beszédeinek érdeméből levonni semmit sem akarok — hanem rám azt a benyomást tették az ő nyilatkozataik, hogy beszéltek inkább a tárgy körül, mint magáról a tárgyról. Ugyanazon nyomokon jártak, melyeket ezen nagyfontosságú kérdés tárgyalásánál megelőzőleg az irodalom követett, mely a helyett, hogy igyekezett volna felkutatni közigazgatási miseriáinknak igaz forrásait és rámutatni azon gyakorlati eszközökre, melyekkel ezeket sanálni lehetne: többnyire arra szorítkozott, hogy újra meg újra hangoztatott bizonyos jelszavakat, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mintha szégyenkeztek és restelkedtek volna bevallani az igazi indokokat, melyeknél fogva az államosítást az országra ráróni akarja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ne méltóztassék tehát csodálkozni t. túloldal, ha mi most is a részletes tárgyalás alkalmával esetről-esetre beható tárgyalás alá fogjuk még venni ezen kérdésnek egyes oldalait. Mi nem egyezhetünk be semmi szín alatt abba, hogy e tárgy egyszerűen leőröltessék; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* lelkiismeretünk tiltja azt, hogy könnyedén engedjünk elbánni a nemzet legfontosabb érdekével. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Most a czímnél különösen foglalkozni kívánok a t. ház engedelmével azzal, vajjon helyes-e a törvényalkotásnak az a módja, mely e czímnek ezen szavában »rendezés« talál kifejezést és ennélfogva helyes e, mint a törvényjavaslat czíme, maga e szó »rendezés«. Foglalkozni akarok azzal, vajjon helyes dolog-e általában az, hogy a közigazgatási jog codificáltassék, hogy most 300 §., azután újra 300. §. és végre ezer meg ezer szakaszba foglaltassék a közigazgatási jog, hogy alig száradván meg a tinta ezen szakaszokon, újra kezdessék a szakaszok gyártása. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Midőn ezzel foglalkozni kívánok, eleget akarok tenni csekély magam részéről a t. miniszterelnök úr azon kíváncsiságának, vagy hát ne is mondjuk kíváncsiságának, hanem — elismerem — bizonyos mértékig jogosult kívánságának, melyet azzal fejezett ki, hogy constatálta ugyan, hogy a háznak ezen oldala *(a szélső baloldalra mutat)* egyhangúlag határozott állást foglalt a választási rendszer: az ősi magyar önkormányzati rendszer mellett, de azon kérdést — az ő kifejezése szerint — hogy miként akarja visszaállítani a régi vármegyét, megvilágítatlanúl hagyta. Ennek a részletes előadása természetesen nem bír actualitással, hanem annyiban, a mennyiben az általunk képviselt eszmének megvilágítására, kidomborítására szolgálhat, elismerem, hogy a t. miniszterelnök úr kívánsága jogos. Midőn ezzel foglalkozni kívánok, t. képviselőház, kijelentem, hogy fogom ezt tenni teljes tárgyilagossággal, távol attól, a mit e házban is, de különösen e házon kívül azzal a szóval jeleznek, hogy: obstructio. Midőn ezt kijelentem, a magam részéről távol vagyok minden mentegetőzéstől.

Mentegetőzésre itt nincs semmi ok, annak nincs itt semmi helye. Nem tétovázok: egyenesen kijelentem, hogyha a t. többség persistál abban, a mit már is cselekszik, akkor egyenesen jogosult lesz az az eljárás, a mit közönségesen úgy neveznek, hogy obstructio. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Mert mi az, a mi itt történik? A tárgyalás erőltetése a t. többség részéről, a hatalmaskodásnak oly neme, oly határozott jele, oly agressiv fellépés a t. többség részéről, a mely egyenesen provocálja az ellentállást; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* a mely egyenesen önvédelemre késztet bennünket; arra késztet, hogy védelmezzük az elhamarkodott, felületes tárgyalástól a nemzetnek legfontosabb érdekeit; *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* arra késztet, hogy megóvjuk magát a parlamentet, a parlamentnek tekintélyét attól a valóságos lenézéstől, mely a t. kormánynak és a t. többségnek épen ezen eljárásában a leghatározottabban nyilatkozik. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Hatalmaskodás ez igenis, a mi itt történik; hatalmaskodás maga az a tény, hogy ki van mondva, hogy itt fogunk maradni, míg e törvényjavaslat letárgyalva nem lesz, mert a szünetelés e nyári hónapokban, mióta a parlamentarismus aerája fennáll, folytonos gyakorlatban volt. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Az nem egyszerű szokás, hogy a parlament ilyen időszakban ne ülésezzék, hanem valóságos jogszokás, consustudo, a mely minden országban törvény erejével bír; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* jogszokás azért, mert már 3 évtizeden át állandóan gyakorlatban volt és mert egyenes írott törvényen, az 1848: IV. t.-cz. 1. §-án alapúl, a mely határozottan kimondja, hogy a képviselőház üléseit a téli hónapokban tartja, s csak az esetben tesz ki-

Digitized by Google

vételt, ha rendkivüli körülmények állanak be. — Bátor vagyok kérdeni, hol van itt a rendkivüli körülmény? Nem voltunk-e itt az egész télen át; lehetett-e tartani most legalább attól, hogy meg fog akadályoztatni a jövő hónapokban, hogy ismét folytassuk törvényhozói munkálkodásunkat? Hol van az megírva, hogy ezen ülésszakban kell e törvényjavaslatnak törvénynyé lenni? Miért sürgős e törvényjavaslat, hogy azt annyira sürgetik, annyira erőltetik? *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Ez nemcsak, hogy igazolatlan, de valósággal érthetetlen eljárás. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De minthogy az igazi okok nem állnak előttünk, kutassuk, hogy azok miben állanak? *(Halljuk! Halljuk!)*

Én ennek a sürgetésnek, erőltetésnek okát abban vélem feltalálni, hogy ennek a törvényjavaslatnak a keresztülvitelét egyenesen felsőbb helyről követelik és a t. kormány és t. többség azért vállalkozott ennek a törvénynek a keresztülvitelére és azért producálja ezt a rendkivüli erélyt annak keresztülvitelében, és a t. túloldal azért lesz municipalistából centralistává, mert attól tart, hogy ha nem vállalkozik a feladat teljesítésére, felsőbb helyen majd keresnek más embereket és akkor a régen élvezett hatalom majd kisiklik kezeikből. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezért halászták el önök a t. mérsékelt ellenzéktől azon programmot, a melyet ő már régen kimondott; ezért történt meg a t. mérsékelt ellenzéken a szó teljes értelmében a sic vos, non vobis! *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Engem egyáltalában nem érint közelről, hogy ez a t. mérsékelt ellenzéken megesett, mert én egyenlő ellenfeleimnek tekintem mindazokat, a kik a nemzeti szabadságot attól a hathatós biztosítéktól, a mely az ősi önkormányzatban rejlik, megfosztani készülnek. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* De nem tartózkodom kijelenteni, hogy azt az eljárást, a melyet a t. mérsékelt ellenzékkel a t. szabadelvű párt követett, azt az elsajátítást, azt az elhalászást a loyalitással megegyezőnek egyáltalán nem tartom. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

De bármik legyenek ezen eljárásnak okai, a tény az, hogy önök mellőznek szokásjogot, mellőznek törvényt. Ha önök a törvényes állapotot felforgatják, beáll az, a mi a természetes állapotban bekövetkezik, hogy tudniillik mindenki úgy védekezik a jogtalanság, az erőszak ellen, a mint tud. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azt halljuk minduntalan, hogy az alkotmányosságnak, a parlamentarismusnak quintessentiája abban áll, hogy a nemzet akarata érvényesüljön; és a nemzet akarata csak a többség által nyer kifejezést: azért a kisebbség annak magát feltétlenül alárendelni tartozik. Ez elméletileg tökéletesen igaz; de ez az igazság ez alkalommal azért nem imponál nekünk, mert alapos kételyeink vannak arra nézve, hogy igazán jogosúltak-e önök azt hinni, hogy a nemzet akaratát képviselik, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* hogy a nemzetnek igazi többségét képviselik. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Százszor volt ez a tárgy előhozva, kimutatva, bebizonyítva a t. ház előtt, de én a régi bizonyítékokra visszamenni nem akarok, hiszen egészen friss bizonyíték áll rendelkezésünkre. Pár nap előtt olvastuk egy német lapban, hogy volt egy áldozatkész hazafi, a ki 80 ezer forintot adott választási célokra és ama lap hozzátette, hogy ilyen hazafias áldozatkészség által ebben az országban, »hierzulande« mily könnyen lehet kitüntetésekre szert tenni. Ha mi mérlegeljük azon többségnek értékét, kénytelenek vagyunk azon véleményben lenni, hogy az voltaképen nem is igazi parlamenti többség, hanem csak tényleges hatalom, a mely az országot hatalmába kerítette és most azon feltétlenül uralkodik. Épen úgy vagyunk most, mint 1848 előtt.

Akkor is évek hosszu során át mindig más párt uralkodott az országon, annak volt többsége az országgyülésen is és 1848-ban kisült, hogy az nem képviselte a nemzet igazi akaratát. Egyszerre megváltozott a nemzet hangúlata, úgyszólván egy pillanat alatt megvalósúlt mindaz, a mit a nemzet húsz éven keresztül hiába kívánt. Épúgy volna most is, kisülne az igazi többség, mihelyt egy oly esemény jönne, a mely a nemzetet ettől a hatalomtól megszabadítaná. Ép azért nem érzünk semmi erkölcsi felelősséget akkor, midőn nem vetjük magunkat feltétlenül alá az ily többség hatalmának, hanem teljesítjük azon kötelességet, mely felül áll minden más kötelességen, hogy megmentsük az országot ezen csapástól, a melyet önök e törvényjavaslattal rajta ütni akarnak, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és azt mondjuk, hogy salus reipublicae suprema lex. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt mondják, hogy egészen abnormis helyzetet teremtünk a parlamentben. Engedelmet, de abnormis a mi egész parlamenti helyzetünk, mert mi nem normalis parlamenti viszonyok közt élünk. Távol vagyunk ettől, mert ezen parlament csonka és nem bír a nemzeti hatalomnak teljességével. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem elég t. ház, a parlamentarismust decretálni; nem elég azt törvénybe iktatni, mert annak gyakorlására és életbeléptetésére megfelelő parlamentaris, alkotmányos biztosítékok szükségesek. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Minő magatartást tanúsítottak az eddigi többségek a parlamenttel szemben? *(Halljuk!*

Digitized by Google

Halljuk!) Kiméletlenül gyakorolták a kezökben levő hatalmat s nem respectálták a kisebbség jogait. Így például nem volt-e állandóan behozva az a szokás, hogy a kisebbségnek soha semmiféle indítványát vagy módosítványát el nem fogadták. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem parlamenti szokás-e nálunk az, hogy bármiféle törvényjavaslat adassék is be a kisebbség részéről, az még tárgyalásra sem tűzetik ki. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Hát az interpellatiokkal hogy vagyunk? Hallatlan dolog az más parlamentekben, a mi nálunk e tekintetben történik. A mióta csak interpellatiok intéztetnek a kormányhoz, egyetlen egy eset sem fordúlt még elő, hogy az interpellatio tárgyalásra kitűzetett volna. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hasonló eljárást tapasztalunk az osztálytárgyalásoknál. Az osztályok teljesen mellőztetnek, mert nem akarják megengedni, hogy az ellenzéknek, habár csak egy osztályban is, többsége legyen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A bizottságok alakításánál is azon eljárást követték, hogy a bizottságokban soha megfelelő számú tagokat az egyes pártoknak nem adtak. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mindezekben hiányzott az eddig fennállott többségnél a méltányosság érzete. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mindezzel azt bizonyították, hogy nemcsak élvezni akarják a hatalomnak előnyeit, hanem még kérkedni is akarnak ezen hatalommal és valóságos sérthetlenséget, csalhatatlanságot követelnek maguknak, mint a hogy szokott követelni az a bureaucratia, melynek mását most az országban meg akarják teremteni. *(Helyeslés. Úgy van! a szélsőbalon.)* Ily körülmények közt önök s a kormány mégis azt követelik tőlünk, hogy mi legyünk a decorumnak minden áron fentartói. Nem. Mi védelmezzük magunkat a hatalmaskodás ellen úgy, a hogy tudjuk. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

És ha ebből egy sajátságos kormányforma keletkezik ebben az országban, arról nem tehetünk. Már régebben mondták azt a franczia írók, hogy az orosz kormányrendszer: »la tyrannie tempérée par l'assassinat«: az orgyilkosság által mérsékelt zsarnokság. Mi nem tehetünk róla, ha majd a mi kormányformánkról azt fogják mondani, ha önöknek tetszik az obstructiot botránynak nevezni, hogy: a mi kormányformánk a parlamenti botrányok által mérsékelt parlamenti zsarnokság. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Még így is jobb, mintha a nemzet egyszerűen eltűri a zsarnokságot. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

A t. ministerelnök úr az utóbbi időkben ismételten beszélt a parlamentarismus fontosságáról és méltóságáról; ismételten beszélt arról, hogy a parlamentarismust kicsinyelni nem szabad. Amde minő példáját, minő bizonyítványát adja a t. ministerelnök úr azon tiszteletnek, a melylyel a parlamentarismus iránt viseltetünk? *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Az, hogy mi a parlamentarismust és annak alkotmányos tényezőit kicsinyeljük, egyenesen légből kapott állítás. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mi sohasem mondtuk azt, hogy nem a parlament van első sorban hívatva a nemzet jogainak megvédelmezésére. Mi nem is állítottuk a parlamentet szembe a megyei önkormányzattal; mert a megyei önkormányzatról csak azt mondtuk, hogy miután nálunk specialis körülményeinknél fogva a parlament a nemzeti jogvédelmet teljesíteni nem képes: szükség van ezenkivül még a megyei önkormányzatra is. Ebből tehát világos, hogy nem kicsinyeltük a parlament jelentőségét. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De ha a t. ministerelnök úr oly rettenetesen parlamentaris és alkotmányos érzelmű embernek vallja magát, engedje meg, hogy megkérdezhessem, hogy micsoda tiszteletet tanúsít a parlament iránt az, ki úgy bánik azzal, mint a molnár az ő malmával, a ki a mikor akarja, felönt a garatra egy véka búzát, hogy azt minél előbb ledarálja. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Nálunk a parlament csak a kiadóhivatal szerepét viszi a törvényhozásban, mert az igazi törvényhozó hatalom a kormányban van. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A kormány csak arra használja az országgyűlést, hogy azt, mint egy igen költséges kiadói apparatust, egyenesen csak az expeditiora használja. Vagy micsoda tiszteletet tanúsít a ministerelnök úr a parlament iránt akkor, midőn kötött Marschroutát ad a képviselőház kezébe és azt mondja, hogy ennyi idő alatt köteles vagy a törvényjavaslatot letárgyalni? Vagy mit jelent az, midőn azt mondja, hogy be fogja adni a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatot; viseljük magunkat jól, ne beszéljünk sokat és akkor majd megkapjuk a vásárfiát? Valósággal úgy tesz velünk a ministerelnök úr, mint a hogy az iskolás gyerekekkel tesz az a tanár, a ki bentartja őket az iskolában mindaddig, míg el nem végzik a maguk pensumát. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Ő akar nekünk leczkét adni a parlament iránt tartozó tiszteletről? *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

De hogy milyen tisztelettel viseltetik a ministerelnök úr a parlament iránt, hogy micsoda fogalmai vannak a parlamentarismusról és alkotmányosságról, annak fényes bizonyítékául szolgálhat az a tény, hogy nem átallotta ő Felségét belevinni a parlamenti vitatkozásokba. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Sokkal fontosabb a pécsi királyi beszéd, semhogy azzal szemben, a mit a t. ministerelnök úr az utóbbi időben annyiszor ismételt, ne kérjek engedelmet a t. háztól arra, hogy

Digitized by Google

ezzel a királyi beszéddel röviden foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tudvalevő dolog, hogy a közigazgatási vita néhány napra félbeszakíttatott, de csak azért, hogy annak színtere Budapestről egy vidéki városba: Pécsre tétessék át, hol ő Felsége bizonyos alkalommal megjelent; midőn is a t. miniszterelnök úr jónak találta azt tanácsolni ő Felségének, hogy ő is sorakozzék a t. szabadelvű párt szónokai közé és ezen javaslat mellett szólaljon fel. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én a t. miniszterelnök úrnak ezen eljárását határozottan elvétettnek és hibásnak tartom. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ellenkezik ezen eljárása azon tisztelettel, melylyel a királyi méltóság iránt mindannyian tartozunk; ellenkezik ez magának az alkotmányosságnak elveivel is; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert semmi esetre sem szolgálhat a királyi tekintély emelésére s öregbítésére, hogyha a fejedelem kilép abból a körből, a melyben működési állásánál fogva hivatott. A fejedelem csak akkor szólhat a törvényjavaslatokhoz, mikor azok mint dietale conclusiumok fekszenek előtte; de hogy előbb beleszóljon a vitatkozásokba: az az eddigi szokásoktól tökéletesen eltérő eljárás. Vitatkozni, érvelni, czáfolni, miként szolgálhat ez a királyi méltóság öregbítésére? Hiszen ez egyenesen provokálja azt, hogy abban a beszédben elmondott érveknek mérlegelésébe bocsátkozzunk. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Mi most már jogosítva vagyunk arra, hogy mértékre tegyük azt az érvet, hogy a törvényhatóságok többsége határozottan az államosítás mellett nyilatkozott, hogy micsoda értéke volt annak, hogy azokban a törvényhatóságokban a nagyobb fizetésű tisztviselők 50—60-ad magukkal meghozták azokat a határozatokat, de olyan gyűlésekben, melyeknek politizálásától a közönség már rég elszokott s a melynek már jóformán feléje sem megy. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Jogosítva vagyunk mérlegelni ama második érvet is, mely a királyi beszédben előfordúl: azt az állítást, hogy daczára annak, hogy a választás meg fog szűnni, még mindig igen nagy terjedelmű és igen becses önkormányzati jogok fognak a vármegye rendelkezésére állani. Hogy milyenek ezek az önkormányzati jogok: ha valamit, úgy ezt mutatta ki világosan a lefolyt vita. És ha én azt az állítást, hogy becses jogok maradnak jövőben is az önkormányzat számára, nem jellemezem azzal az egyetlen szóval, melyet használtam annak megjelölésére az általános vitában, a mikor e miatt a t. elnök úr megszólítását is magamra vontam, az azért történik, mert én nagyobb tiszteletet akarok tanúsítani ő Felsége a király személyének méltósága iránt, mint a minőt a t. miniszterelnök úr tanúsítani jónak látott. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De ellenkezik magával az alkotmányossággal is, a mit a t. miniszterelnök úr tett. A fejedelem nem állhat pártpolitika mellett, a fejedelemnek a pártokon felül kell állania; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* mert a fejedelemnek meg kell férni a nemzettel, bármily párt kerekedjék is felül; mert micsoda helyzetbe kerülne a korona, hogy ha az a párt, a melyhez csatlakozott, kisebbségben marad, a mi egy uralkodás alatt előbb-utóbb megtörténik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De ellenkezik az alkotmányossággal azért is, mert ez az eljárás nagyon alkalmas arra, hogy pressiot gyakoroljon, hogy sokak véleményét, állásfoglalását megrendítse és megváltoztassa. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Megvallom, t. ház, hogy én a pécsi királyi beszédnek egészen más hatást tulajdonítok, mint a minőt attól vártak; *(Halljuk! Halljuk!)* mert az, a mi ott történt, sokaknak ki fogja nyitni a szemét s sokak előtt kellő világításba fogja helyezni a törvényjavaslat igazi jelentőségét. Talán lesznek olyanok, a kik ennek következtében akként fognak gondolkozni, hogy voltaképen miért is akarja a fejedelem az államosítást oly nagyon keresztülvinni? Meg fogják gondolni, hogy az, a ki ezt teszi, nemcsak magyar király, hanem egyszersmind Ausztria császárja is, a közös birodalom eszméjének képviselője, a közös hadseregnek hadura, a ki már most is a közös birodalom hivatalos nyelvén szólította meg Magyarország kiegészítő részének képviselőit, a horvát küldöttséget. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vajjon nem azért sürgeti-e a fejedelem oly nagyon az államosítást, mert azt hiszi, hogy azzal hatalmasan egyengettetni fog a birodalom egységének útja? Úgy is van, t. ház, mert kétségtelen, hogyha a törvényjavaslat keresztülmegy, a Lajthának áthidalására oly nagy lépés fog történni, a milyen soha sem történt; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* ha lehetővé tétetik a közigazgatásnak hüben und drüben egyenlősítése, az ember azt sem veszi észre, hogy Ausztriában vagy Magyarországon van-e? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondja, t. ház, az 1791: X. törvényczikk: „Hungaria est regnum liberum, non ad norman alienarum provinciarum sed propriis legibus et consuetudinibus regnandum et gubernandum.“ Magyarország szabad ország és nem más tartományok módjára, hanem saját szokásai szerint kormányozandó. Más értelme van ennek a törvénynek, t. ház. Ezen különleges állásunk nemcsak abból áll, hogy míg a Lajthán túl absolutismus uralkodik, nálunk az alkotmányosság tartandó fenn; hanem abból is áll, hogy Magyarország tartsa meg sajátságait, különlegességeit. Ezek fenmaradásától igen nagy mértékben függ az, hogy a birodalom egységének

Digitized by Google

létesítése elő ne mozdíttassék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tán lesznek olyanok, a kiket gondolkozóba kell ejtenie annak, a mi Pécsett történt és meglehet, hogy mi, municipalisták, a ministerelnök úrnak még köszönetet fogunk mondani, hogy ő Felségének ilyen tanácscsal szolgálni jónak látta. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezek előrebocsátása után áttérek a t. ház engedelmével magára az előttünk lévő tárgyra: a czím kérdésére. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Én a czímet nem fogadom el azért, mert nem tartom helyesnek a legislationak azt a módját, melynek ez a czím megfelel. Nem tartom helyesnek a közigazgatásnak ilyen szervezését. A megye nálunk institutio volt és daczára annak a sok csonkításnak, a melyet rajta elkövettek, kerete még most is fennáll. Most is úgy kell bánni vele, mint institutioval, nem mint octroyált alkotmánynyal. Institutiot nem kell codifikálni, ezer meg ezer szakaszszal természetes fejlődésében megakadályozni. Egy szerves lény az, melynek fejlődnie kell saját törvényeivel, meg kell állania saját lábán, meg kell élnie saját anyagából. Mindaz, a mi a megyére, mint institutiora vonatkozik, inkább jogszokásnak, mint törvénynek tekintendő.

Igy bántak a megyével mindaddig, míg az a maga teljes erejében fennállott; és codifikálni, rendezni — mint most teszik — akkor kezdték, a mikor meg akarták rontani. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* 1870. óta egy egész sorozata jött létre az ilyen rendezési törvényeknek. Organisáltak, reorganisáltak folytonosan, épen úgy, a mint szokott tenni minden hatalom, mely korlátlan intézkedik. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Annak következtében, hogy feltétlenül támogatta a többség, a szabadelvű párt a kormányt, ez oda nőtte ki magát, hogy épen olyan korlátlan hatalommal rendelkezik, organisál és reorganisál, mint a Bach-rendszer. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És mi lett ez eljárás következése? Az az állapot, a mely jelenleg a közigazgatási törvényjavaslatban előttünk áll. A sok rendezésnek, örökös javításnak az lett a következése, hogy a mint általánosan el van ismerve, ez az állapot tűrhetetlen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én egészen máskép gondolnám, hogy mikép kellene e tűrhetetlen állapotot jobb helyzetté változtatni. Ha azt akarjuk, hogy a megye az legyen, a miért itt annyi lelkesedéssel és oly kitartással küzdöttünk: ha azt akarjuk, hogy az rendeltetésének megfeleljen: akkor nem történhetik egyéb, mint az, a mit maga a ministerelnök úr azon kitétellel jelölt meg, hogy: restitutio in integrum. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Vissza kell állítani a régi megyét teljes hatáskörébe, a melybe természetesen nem értem bele az utasításokat, a melyek a parlamenti kormányforma behozatala óta lehetetlenekké váltak. Az azonban kívánatos, hogy mindaz a hatáskör, a melylyel a megye 1867-től 1870-ig bírt, feltétlenül újra visszaállítandó. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És ha ez a czél: akkor az eljárási mód nem lehet más, mint az, hogy el kell távolítani mindazt, mi által a megyei rendszer a maga eredeti minőségéből kiforgattatott és eltorzíttatott. El kell takarítani azt az egész bureaucraticus lomot, a melylyel valóságos terrorismust gyakoroltak. Elismerem, hogy a restitutio nem volna könnyű és hogy ez az Augias istállónak valóságos kitakarítása volna. Elismerem, hogy az, hogy mikép menjen végbe e kitakarítás, egyedül a czélszerűség kérdése. Ha a nemzet képes volna egy oly nagyszerű felbuzdúlásra, hogy ez a restitatio egyszerre történhetnék meg, ez annál jobb volna; de kétségtelen az, hogy hosszú idő óta sok mindenféle jogviszony jött létre, a melyet a hirtelen átmenetel — meg lehet — sértené. Én tehát beérném azzal, hogy ez az átmenet fokozatosan történjék; de mihelyt ki volna tűzve az irány: a rendszer logicus kifejtése magától menne.

Nézetem szerint azon kellene kezdeni, hogy állíttassék vissza az, a mi az ősi önkormányzati rendszernek quintessentiájához tartozik. El kellene törülni mindenekelőtt a közigazgatási bizottságot; *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* vissza kellene állítani a három évre, tehát az eddiginél rövidebb időközre való választást; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* el kellene törülni a candidationak mostani módját; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* el kellene törülni a virilismust; s végül a mostani megyei bizottmányt szélesebb alapokra kellene fektetni és annak tagjait a mostani 600 maximum és 150 minimum helyett nagyobb számban kellene megállapítani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A legeslegelső azonban nézetem szerint a közigazgatási bizottság intézményének eltörlése volna azért, mert ez vette ki a megyének valóságos sarkkövét, melyet még az 1870. évi törvény is meghagyott s mely ebben akként van kifejezve, hogy a törvényeket és a kormánynak a törvényeken alapúló rendeleteit a törvényhatóság hajtja végre saját közegei által. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Midőn tehát a közigazgatási bizottság felállítása által elvették a közgyűléstől a közgyűlés hatáskörébe tartozó ügyek elintézési jogát, ez a megyei önkormányzatnak épen fészkét bolygatta meg, mert ez azt tökéletesen kiforgatta a maga minőségéből. Ez tette lehetetlenné azt, hogy a tisztviselők a közgyűlés által kellőleg ellenőriztessenek. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez adott befolyást a megyei ügyek intézésére idegen elemeknek s

Digitized by Google

ez még egy nehéz kölönczöt is kötött a közigazgatásnak lábára, mely azt nehézkessé és complicálttá tette; mert az, a mi eddig a legjobban elintéztetett, most a legsilányabb elintézést nyeri. A közigazgatási bizottság valóságos montruositás s a ki azt kigondolta, annak alig volt helyes fogalma a közigazgatás követelményeiről. Az előtt nem a közigazgatásnak jósága lebegett; hanem egyedül azon czél, hogy áthidalás eszközöltessék az önkormányzattól a bureaucraticus rendszerre. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az ősi önkormányzati rendszernek quintessentiájához tartozik, nézetem szerint, az is, hogy a választások ne ily hosszú időre, mint most, hanem legfeljebb három évre történjenek. A hat évre való választás jóformán nem is választás. Az ily hosszú időre való választás által csökkentetik a választások iránti érdeklődés. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A hat évre való választás már első lépés volt a kinevezés felé. Ezzel már felállíttatott annak eszméje, hogy a megyei hivatal kenyérpálya legyen; mert a választóközönség azzal szemben, a kit hat évre választott megyei tisztviselőnek, bizonyos mérvben obligot vállalt arra nézve, hogy a hat éven keresztül viselt hivatalától, kenyerétől meg nem fosztja. Pedig én úgy tudom, hogy az igazi megyei autonomia természetének az felel meg, hogy azok, a kik hivatalt viselnek, ne reflectáljanak arra, hogy örökösen benmaradjanak a hivatalban; hogy — a mint ezt ezelőtt mondani szokták, — a tisztviselők váltakozzanak, hogy hivatalt felváltva mindazok viseljenek, a kik arra alkalmasak. A kilépett és kiérdemült hivatalnokokból alakult azután az a táblabirói kar, ama igazán szakértő testület, a mely kellőleg meg tudott felelni az önkormányzat valódi követelményeinek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezekhez sorakozik, hogy a candidatio mostani módja föltétlenül helytelen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezelőtt a főispán kijelölési hatalma de lege korlátlan volt, de azért meg volt az az erkölcsi-, az a jogszokás, hogy a főispán azokat, kiket a conferentia ajánlott, föltétlenül bevette a candidatioba s ha ezt nem tette meg, azt a főispán keservesen megbánta. *(Ellentmondások a szélső baloldalon.)*

Szederkényi Nándor: Nem volt korlátlan a főispán candidationalis joga! Majd ki fogom mutatni, hogy nem volt az. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mocsáry Lajos: Ezen sorozathoz tartozik az is, hogy a megyei bizottság jelentékeny része: a virilisták, a bizottság activ tagjaiúl nem tekintethetnek. Ezekkel lehetetlen oly tanácskozó testületet alkotni, a mely igazán parlamentaris modorban intézze a politikai ügyeket. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezen szűk keret az oka annak, hogy most egyes osztályoknak valóban sikerül a megyei bizottságokban osztályérdekeket érvényesíteni. Ennek világos jele az, a mit igen gyakran hallunk, hogy el kell venni a kör- és községi jegyzőktől a bizottsági tagsági jogot; mert a megyében levő kör- és községi jegyzők összedugják a fejüket és oly pressiot gyakorolnak a bizottságra, sőt az egész megyére, melynek hátrányos voltát igen gyakran látjuk. Ez igaz lehet, de másrészről micsoda eljárás lenne az, hogy a megye lakosságának oly jelentékeny intelligens része, mint a minő a kör- és községi jegyzők kara, kizárassék a bizottságból? Ezen visszás állapot megelőzésére az szolgálhat, ha sokkal nagyobb számból fog összealkottatni a közigazgatási bizottság, mert így lehetetlenné lesz téve, hogy egyes osztályok, vagy clique-k uralma kerüljön felszínre.

Ezek volnának az első teendők s ezeket keresztül lehetne vinni a nélkül, hogy a jogosúlt érdekek valami nagyon megzavartatnának.

Ezek után nézetem szerint első sorban következnék az, hogy a vármegyének ki kell adni a maga részét az igazságszolgáltatásból. *(Halljuk! Halljuk!)* A bírói hatalom rendezéséről szóló 1869-iki törvény, mely teljesen elvett a megyétől minden jurisdictionalis jogot, kirugta lábai alól a régi magyar jogfejlődés alapját. És mi lett a következése, t. ház? Az, hogy valóságos krachot értünk meg az igazságszolgáltatás tekintetében. Mert hiába decentralisaltuk a kir. táblát, t. ház, azért mégis tény az, hogy 40—50 ezer darab restantiával kell a kir. táblának küzdeniök; tény az az állapot, hogy egyes ülésekben 40—50 darabot referálnak, tehát valóságos mechanismussá válik az igazságszolgáltatás. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* És ezen az állapoton nem birt segíteni senki sem. Egyik igazságügyminister jött a másik után, hogy megpróbálják azon palliativ eszközöket, melyeknek mindig csak költségemelés a vége, de beletört a kése valamennyinek.

Ezen az állapoton s egyszersmind közigazgatásunk jelenlegi állapotán nem segít más, t. ház, mint az, ha harmonice fog szerveztetni minden, a mi úgy az igazságszolgáltatáshoz az alsó fokon, mint a közigazgatáshoz tartozik.

Nem akarok ezen nagy tárgynak taglalásába bővebben bocsátkozni, csupán jelezni akartam, hogy semmivel sem tehetnénk a népnek nagyobb jót, semmivel sem mozdíthatnók elő jobban azt, hogy a mostani állapotokból kedvezőbb helyzetbe jöhessen az ország, mint azzal, ha a mostani járások felosztatnának szolgabírói kerületekre *(Helyeslés a szélsőbalon.)* s ezen szolgabírói kerületekben teljes bírói qualificatioval bíró alszolgabírák ambulatorius módon oda

Digitized by Google

vinnék a polgárok ajtajához mindazt, a mi jogszolgáltatás, akár igazságszolgáltatási, akár közigazgatási természetű. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ha Angliának nem derogál az, hogy a legfőbb bírák a magok circuitjaikon ambulalnak, azt hiszem, nálunk is az alsóbbfokú igazságszolgáltatásban az ilyen állapotot ázsiainak mondani egyáltalán nem lehetne. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Hát én így contemplálom, t. ház, a választ arra, a mit a t. igazságügyminister úr szíves volt kérdezni, hogy t. i. miként kellene megkezdeni a régi vármegyének helyreállítását. És mert ezzel az eljárással homlokegyenest ellenkezik az, a mi a jelen törvényjavaslatban elénk tárúl, én e törvényjavaslatot és így a czímet sem fogadhatom el.

De nem járúlhatok a törvényhozásnak azon módjához sem, mely azokra az u. n. és annyiszor emlegetett garantiákra helyez sulyt. Bármily messze menők legyenek ezek az u. n. garantiák, azok által én azt a csorbát, melyet a kinevezés rendszere üt a közszabadságon, kiegyenlíthetőnek, kiköszörűlhetőnek nem tartom; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és épen azért én ezekre az annyit emlegetett garantiákra, legyenek azok bármily messzemenők, sulyt nem helyezek, azoknak nagy értéket nem tulajdonítok; és megvallom egyenesen, hogy bármilyféle törvényeket fogna is a t. ministerelnök úr ezen garantiákra vonatkozólag előterjeszteni, én azoktól megnyugvást, aggodalmaimnak eloszlatását egyáltalában nem remélem. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Én azt tartom: ne teremtsük meg a nyavalyát és akkor nem lesz szükség orvosságról gondoskodni; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* ne hozzuk be a kinevezést, akkor nem lesz szükség arra, hogy a kinevezés correctivumairól gondoskodjunk. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De hát mik ezek a garantiák, t. ház? Azt mondják: mindenekelőtt a curiai bíráskodás, azután a fegyelmi eljárás, a szolgálati pragmatica és végre különösen a közigazgatási bíróság.

A mi a curiai bíráskodást illeti, én azt hiszem, hogy az voltaképen nem is garantia a kinevezési rendszernek hátrányai ellen. A curiai bíráskodást óhajtom, elfogadom minden körülmények közt, nem mint correctivumát a kinevezési rendszernek, hanem kell ez azon specialis körülményeknél fogva, melyek e házban az igazolás körül kifejlettek.

A fegyelmi eljárás adná a garantiat a közönség érdekeinek megóvására; a szolgálati pragmatica nyujtana garantiát az iránt, hogy a tisztviselő a felebbvalók önkényének ne legyen kiszolgáltatva. Nem tulajdoníthatok nagy értéket sem az egyiknek, sem a másiknak. Én azt hiszem, hogy a kinevezési rendszernek is meg van a maga logikája és semmi esetre sem fog a kinevezési rendszer mellett a törvény akként megalkottatni, hogy annak éle a közönség érdekeinek a megóvására irányúljon; hanem annak czélja első sorban mindig csak az lesz, hogy a tisztviselő subordinatioja biztosíttassék és inkább annak megóvására lesz irányozva, a mi a kormány hatalmi czéljainak szolgál. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nem várhatok sokat, t. ház, a szolgálati pragmatikától sem, ismét azért, mert a kinevezési rendszernek a logikája nem engedi meg azt, hogy a közigazgatási tisztviselőnek a kellő függetlenség megadassék. Egészen más consideratio alá esik a kinevezési rendszer a tisztviselőre, mint a bíróra nézve. Hogy a bíró független legyen, annak megakadályozása kevésbbé áll a kormánynak érdekében, mert közönyös a bíró functioja, hogy emennek vagy amannak van-e igaza; de a közigazgatás terén már csak azért sem adhat oly függetlenséget a tisztviselőnek, mert ott azt akarja, hogy a kormánynak az akarata hajszálig teljesedjék és azért, mert hatalmi czélokat akar elérni a közigazgatás terén a maga embereivel.

Mondom, ezeknek a garantiáknak ennélfogva nagy értéket nem tulajdonítok. Legyen ismét megyei önkormányzat; legyen három évre való választás; vállaljanak hivatalt ismét azok az elemek, a melyek korábban szolgáltatták a megyei tisztviselőket; legyen meg a közgyűlésnek a maga teljes hatásköre, teljes fegyelmezési, teljes felügyeleti joga: akkor, azt hiszem, bátran lehet nélkűlözni úgy a fegyelmi eljárást, mint a szolgálati pragmatikát. Ezek oly dolgok, a melyek nem a választási, hanem a kinevezési rendszernek az eszmeköréhez tartoznak.

De én még tovább megyek, t. képviselőház. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* Bármennyire paradoxonnak, bármennyire nagy szónak látszassék is az, a mit mondok, kimondom azon nézetemet, hogy én nem tartom szükségesnek, ha a megyei régi önkormányzat visszaállíttatik, magát a közigazgatási bíróságot sem. Midőn ezt kimondom, sietek megjegyezni, t. ház, hogy nagyon távol állok attól, hogy azt akarjam, hogy az, a mi csakugyan bírói ellátást igényel, a bírói ellátás köréből elvonassék; mintha helyeselném azt, hogy a közigazgatási ügyeknél a jogkérdésekben a minister legyen a legfőbb és egyetlen bíró; csak azt mondom, hogy azt a módját a bírói ellátásnak, a mely a közigazgatási bíróságban, a justice administrativeben foglaltatik, ezt én önkormányzat mellett szükségesnek, annak keretében helyesen beilleszthetőnek nem tartom; nem tartom abban helyesen beilleszthetőnek egy amphibialis testűletnek a felállítását; azt pedig, hogy olyan legyen a közigazgatási bíróság, mint a milyen a ministerelnök

Digitized by Google

úrnak famosus ígéretében foglaltatik, azt már egyáltalán nem fogadhatom el.

Milyen volna a közigazgatási bíróság a szerint, a mint a közigazgatási bizottság jelentésében is előadva van? Állana, mint elnökből, a főispánból, azután a kinevezett alispánból, a kinevezett főügyészből és azonkívül két tagból, a kit a közigazgatási bizottság választana. T. képviselőház! Ez semmi egyéb, mint szóról-szóra a candidáló bizottság. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A helyett, hogy ily testületet állítsunk fel, sokkal egyszerűbb, sokkal okosabb, ha egyszerűen kimondjuk azt, hogy elsőfokú közigazgatási bíróság maga a főispán. *(Derültség és tetszés a szélsőbalon.)* Mondom, a helyett, hogy egy ily se hús, se hal-féle új testület állíttatnék fel, véleményem szerint a contentiosus ügyeket a rendes bíróság elébe kell útasítani. Azt hiszem, ez az igazi és helyes bírói ellátása a jogi kérdéseknek a közigazgatásban.

Meglehet, t. képviselőház, hogy midőn én így contemplálom a közigazgatás reformját és azt a módot, a mely szerint az igazi és régi önkormányzati rendszer visszaállítandó, egyes részletekben nem találkozom saját pártfeleim nézetével; meglehet, hogy ők más nézetben vannak ama bizonyos garantiák értékéről és különösen arról, miképen lehetne azokat érvényesíteni még a választási rendszer mellett is; de van egy dolog, melyben, azt hiszem, teljesen meg van köztem és elvtársaim közt az egyértelműség: abban, a mit már hangoztatott maga a t. ministerelnök úr is, tudniillik, hogy a mi a választási rendszert illeti, arra nézve úgy látom, teljesen megvan e pártban az egyetértés. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez a t. párt a leghatározottabban és leglelkesebben állást foglalt a választási rendszer mellett, az ősi magyar önkormányzati rendszer mellett. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ennek az állásfoglalásnak megvan a maga logikája és meg vagyok győződve, hogy ha oda segítene bennünket és az országot a magyarok Istene, hogy e párt venné kezébe az ország ügyeinek intézését: akkor majd az effectuálásnál, a részletes keresztülvitelnél sem fogná megmásítni azt az állását, a melyet oly lelkesen és kitartóan elfoglalt. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

A czímet, mint már kijelentettem, nem fogadom el. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)*

Nagy István jegyző: Herman Ottó!

Herman Ottó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Aláírtam, tehát el is fogadom azt a határozati javaslatot, melyet b. Prónay Dezső t. képviselőtársam benyujtott, a melyet én fontos okmánynak tartok, mert megnyitja azt a hadjáratot — másnak nem nevezhetem — a mely hadjáratba minket a kormány és többség akarata belekényszerített. *(Úgy van! Tetszés a szélső baloldalon.)*

Azon a napon, t. képviselőház, a melyen egy nagy nemzet szabadsága megalapításának ünnepét ülte, 1789. julius 14-kének emlékét, a mikor nemcsak Franeziaországra derült fel a szabadság napja, hanem a mikor az egész emberiségre reávilágított a szabadság első sugara: azon a napon érte meg Magyarország azt, hogy a reactio dictálja neki a harczot; hogy a reactio azt mondja, hogy neki van igaza, neki van jogosúltsága a magyar földön, a mely föld Franeziaország után csak 50 évvel később jutott abba a helyzetbe, hogy a szabadságot megízlelhesse. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Én ebben az irányban többet mondani nem óhajtok; de kifejezem azt, hogy azt a keztyűt, a melyet önök ide dobtak, becsületbeli kötelességemnek tartom én is felvenni és a harczot végigharczolni úgy, a mint bírom és a mint tőlem telik. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

A czímre nézve t. ház, mert hiszen először a felett tanácskozunk, *(Derültség jobb felől.)* azt kérdem a kaczagókkal szemben, Kőrösi Sándor t. képviselő úrral és az egész többséggel szemben, hogy mire való a szemérmeteskedés; *(Derültség a szélső baloldalon.)* hát mire való a czímben az, hogy a »megyei közigazgatás rendezése«?

Mondják meg nyíltan a mit akarnak: »Az önkormányzat eltörlése, a közszabadság korlátozása«; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hiszen önöké a hatalom. A törvényjavaslat úgy a mint a ház asztalán fekszik, egész intentiojával együtt mást nem is akar elérni, csupán csak a közszabadság korlátozását. Hogy miért, mi végből, azt majd beszédem végén egész nyíltan megmondom. Hát mire való ezt a czímben nyíltan ki nem mondani, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az általános vita első mozzanatai persze végtelen messzeségben derengenek, ha ugyan derengenek. Ki emlékszik ma arra, mikor például Dégen Gusztáv képviselő úr engem botanikára tanított a vita első stadiumában; *(Derültség a szélső baloldalon.)* mikor kezét jobb oldalára támasztva, valami szokatlan élénkséggel rávetette magát a tudományos definitiokra? *(Derültség a szélső baloldalon.)* Igenis, mert akkor az idegenek karzatán egy főherczegi sarj nézte a csatát, a tusát. *(Derültség! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Finom számítás volt, mert a karzati vendég annak a főherczegnek a fia volt, a ki annyit áldoz a kertészetre is. És ez a genialitás, a közigazgatási kérdés ötletéből botanikát csinálni Magyarország képviselőházában és rátanítani engem arra, hogy hiszen az önkormányzat, az administratio egy fa és a mit ők akar-

Digitized by Google

nak csinálni, az csak nemesítés, csak az, hogy új galyat akarnak beoltani. Igen ám, de egész beszédjének fonala csak egyet bizonyított: tudniillik azt, hogy ő tulajdonképen a fát a koronával a földbe akarja beleültetni és az ő beoltási experimentumait a t. többséggel együtt a gyökerén akarja végrehajtani. *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)*

Vajjon ki emlékszik, t. ház még arra, hogy hogyan kívánt minket megnyugtatni Schwarcz Gyula t. képviselő úr, a ki azt mondja: ugyan hát miféle skrupulusaik, miféle aggodalmaik lehetnek önöknek a kinevezett tisztviselőkkel szemben? Hiszen azok esküt fognak tenni és csak azt nem lehet feltenni, hogy annyi úri ember, ha egyszer megesküszik, a szabadságot fogná csorbítani, vagy nem fogná teljesíteni kötelességét úgy, a mint kell? *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Hát én nem akarok most annak a vizsgálatába bocsátkozni, hogy a modern társadalom erkölcsi érzéke mivé sülyesztette az esküt magát, milyen kibúvó ma az eskü bizonyos esetekben, bizonyos forumok előtt; hanem azt mondom, hogyha a tisztviselővel szemben a garantiát egyedül az esküben keressük; annak életrevalóságát egyedül az esküből akarjuk kimagyarázni: az a társadalom nem lesz jól közigazgatva, hanem az agyon lesz közigazgatva. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vajjon ki tudja megszabni azt, hogy hol kezdődik a kötelesség teljesitése és hol kezdődik a kötelesség buzgó teljesítése és hol végződik ez és hol kezdődik a hanyagság. Hiszen egy tisztviselő, a ki az ő esküje szerint kötelességét, de csakis kötelességét teljesíti, a ki midőn tizenkettőt üt az óra, leteszi a pennát, eskűjének eleget tett és azért mégis a leghaszontalanabb tisztviselő lehet. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ezzel szemben előállnak és azt kérdik, fájdalom, ezen oldalról is, hogy hol a pragmatica, hol a fegyelmi eljárás?

A pragmatica az alantas tisztviselőnek a jogát biztosítaná és védelmét nyujtaná a felsőbbekkel szemben. A hol a közéletbe oly szellem fészkelte be magát, mint nálunk, nincs az a pragmatica, a mely az alsóbb tisztviselőt főnöke zsarnoksága ellen megvédje; megvédelmezi a nyilt, nyers erőszak ellen, de az agyonsekírozás és a kisekírozás ellen nem. A hol nincs annyi erkölcsi tartalom, annyi igazságérzet a társadalomban, különösen annak vezető részében, a mely maga egy pragmatica, egy fegyelmi szabály, a hol a jogérzet nem gyökerezik mélyebben és minden rétegben, ott ezen garantiák, különösen az önök kezében, semmit sem érnek. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Pragmaticának, fegyelmi eljárásnak, — a fegyelmi eljárást különben ismerjük — esknek ily körülmények közt, a minők közt önök most kínálják ezen torsót törvényjavaslat gyanánt, hitelt előre nem adhatunk. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hiszen mi ez a törvényjavaslat parlamenti szempontból? Nyujtott-e be, vagy nyujthat-e valaha komoly kormány, komoly többség támogatása mellett egy csonka büntető törvénykönyvet, a melyben a bűnök csak meg vannak nevezve, de nincsenek difinialva és a melyhez oly sanctiok vannak odaragasztva, a melyek alapján aztán akasztanak, lőnek a nélkül, hogy a bűn és annak fokozata ki volnának mutatva.

És vajjon az a torso, a melyet ide tettek többet ér-e? Ez a tiszteletlenség nemcsak a magyar parlamenttel, de általában a parlamenti alkotásokkal szemben, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* a melyeknek komolyaknak és egészeknek kell lenni. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azok közt az érvek közt, a melyeket felhoznak és a társadalomban terjesztenek, hogy miért van jogosúltsága annak, hogy egy csonka törvényjavaslattal állnak elő, mindig egy bizonyos mumuskép említik a nemzetiségi kérdést; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és sehol sem árúlja el magát annyira a kormánynak törekvése, mint abban, hogy épen a nemzetiségi kérdés veszedelmét állítsa előtérbe épen ebben az esetben. Hiszen ha a t. kormány törvényt akar alkotni a nemzetiségekkel szemben, ám alkossa azt meg velük szemben; de ne alkosson oly törvényt, a mely nemcsak a nemzetiségeket fékezi meg, de békót ver az egész nemzetre. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Hiszen a Bach-korszakok, a reactionak, a zsarnokságnak eljárása mindig az, hogy azt mondják: tiz revolutionariust akarunk megfogni és behozzuk a passus-kényszert tizenhat millió emberre. A kinevezési rendszerrel is így tesznek; azt mondják az urak, hogy a nemzetiségekkel szemben a szabadságot, a nemzet prestigéjét akarják kivívni, midőn békót vernek az egész nemzetre. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És az egész intentio, az a 279. §., t. ház és a 279. §-on kívül a garantialis törvényparagraphusok egész erdeje és rengetege fog következni. A paragraphusok rengetege közt jár ma is a magyar ember, csak megy és nem tudja, hogy helyesen-e; mert neki csak úgy kell gondolkodni, hogy talán nem ütődöm paragraphusba: ha pedig beleütődöm, fájdalom, azt előre nem tudhattam. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vajjon nem az absolutismustól kölcsönözték-e azt az eljárást: a sok kormányzást és a minden-kormányzást, hogy letörpítették a magyar embert az alá a niveau alá, a melyen Budapesten a kutya van, a mely szájkosár nélkül, zsinór nélkül szabadon nem futhat, a hidon és más közlekedési eszközökön át nem vihető, a melyet

Digitized by Google

folyton kötve kell tartani és a melyre nézve a városi hatóság bármikor kimondhatja, hogy ebben és ebben a városrészben negyven napon át csak zsinóron lehet vezetni. *(Derültség és felkiáltások a szélső baloldalon: És adót fizet!)*

Fordítsuk meg a törvényhozásnak egész szellemét. Mi már most nem azt akarjuk tudni, hogy mi nem szabad, hanem azt, hogy mi szabad? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És midőn így állunk a dolgokkal, akkor előáll Veszter Imre t. barátom és üdvözli a törvényjavaslatot, mert az a democratia előkészítője. Hát, t. ház, miféle democratiáról van ebben a törvényjavaslatban szó? Arról a democratiáról, hogy neveljünk fel közigazgatási szakférfiakat, a kik végigmennek az országon, mint a cseh verklisek az »ubi bene, ibi patria« jelszó alatt.

Azt mondják, hogy rosszak a megyében az autochton elemek. Vajjon lehet-e ezt az egész ország összes megyéiről elmondani? És ha rosszak volnának: mi a feladata egy valóságosan átérző központi kormányhatalomnak? Talán az a feladata, a mi a haszontalan családapáé, a ki gyönge gyermekét megfojtja, mert az a családban nem használható? Az olyforma democratia, mely nem azt mondja, hogy azt az elemet, mely itt van, iparkodom úgy nevelni és vezetni, hogy nekem a közéletben functiokat teljesítsen; hanem azt úgy tekinti, mint romanyagot, a melynek nyakára adnak egy dressirozót, a ki úr lesz felette: az ily democratia nem kell. Általában soha sem kell a terminusokkal játszani és nincsen nemzet, a melynek közelmúltjában oly tapasztalatai lettek volna, mint volt Magyarországon a magyarságnak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Volt-e és lesz-e valaha oly rendszer, mely tökéletesebben administrált volna, mint a hogy administrált a Bach-rendszer, a midőn minden, de minden rubrikába volt szedve, minden numerus közé volt rekesztve, minden csendőrnek meg volt az ő útja jelölve, minden elintéztetett, restantiák nem voltak; csak egy baj volt: hogy a társadalom másfelé fejlődött, mint az a rendszer. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az adja meg az önkormányzatnak hivatását és jogosultságát, hogy az organismusból merítve s reá alkalmazva, a merevségtől megóvja azt a functiot, mely a közéletnek apró-cseprő akadályait elhárítja az útból; mely jogokat biztosít a közélet menetében; elvégzi azt, a mi valósággal a közre tartozik. Igen jól tudjuk, hogy a Bach-korszak alatt, melynek zsandársága sokkal fegyelmezettebb, jobban és katonásabban volt gyakorolva, mint a mostani, virágzott fel a magyar alföldi betyárság. A zsandárság folyton patrollirozott és mindig azt írta be a könyvbe: ott jártam és nem találtam semmit. Az ő functioja ezzel tökéletesen be volt végezve.

Beőthy Ákos t. barátomnak is van mondani valóm. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem az első beszédére vonatkozólag, mert azért a beszédért az abban foglalt tanúságokért őszinte hálával tartozom neki; kifejeztem ezt magánúton, kifejeztem ezt nyilvánosan is. De az ő helyreigazító beszéde tartalmaz egy kijelentést, a mely rendkivül sulyos és szerintem nem állhat meg. Az én t. barátom azt mondta, hogy Francziaország a centralisationak köszöni azt, hogy nehéz katastrophák során minden katastropha után erősebben és erősebben támadt fel, újult meg. Én, t. képviselőtársam, nem úgy értem a franczia nemzet dolgát. Az ő tétele csak akkor állana, ha elfogadnók azt, a mit majdnem az egész civilisált világ hamisan elfogad, hogy tudniillik Francziaország Páris. De Francziaország nem Páris, mert abból az erőforrásból, a mely messze esik a centralisatio hatásától, merített a királyság, merített a respublica, merített a császárság: és ez az erőforrás az intactnak maradt nép, melyet a nagy forradalom sem tudott az ő gazdasági értékéből teljesen kiforgatni. Ez az az óriási nemes massa, melyben megvan az igazi franczia takarékosság, az igazi franczia törekvés, az igazi franczia vállalkozási szellem, mely nem engedi magát ide-oda sodortatni; mely a maga érdekét észreveszi és oly óriási tőkéket alkot, hogy egy-egy rossz kormány nem tud nagy kárt okozni benne. Valahányszor katastrophák érték a franczia népet és valahányszor felemelkedett: a visszahatás azokba az egészséges gazdasági rétegekbe ment s ezek adták az államnak az új erőt, de nem a centralisatio. A centralisatio Francziaországban, a mint az ki is mutattatott, nem oly értelmű, mint itt. Itt a centralisatio a hivatalnokok óriási tömegével, ingyenélőkkel jár; ott pedig csak a legszükségesebbekre van szorítva, tehát enged a közéletnek, a nép nagy rétegeinek elég szabad mozgást és fejlődést: és ebben a szabad mozgásban van az a hatalom, a mely Francziaországot mindenkor könnyedén és bámulatosan reconstruálta. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez az én nézetem erre vonatkozólag.

De van nekem még megjegyezni valóm és ez az úntig felhangzó perhorrescálása a választási elvnek. Én nem akarok most reátérni arra, hogy a megyei szervezetet ki rontotta meg, mivel rontotta meg, melyek azok a törvények, melyeknek a romlást első sorban kell tulajdonítani. De állítom, hogy különösen oly nemzeteknél, melyeknél a választási rendszer magával a nemzettel fejlődött, a melybe a nemzet úgyszólván bele van nőve: a választási rendszer a közkormányzatnak legeslegbecsesebb kincse. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És meg fogom mondani miért. Legbecsesebb kincse azért, mert minden választás fölkavarja az elemeket és az elemek fölkavarása

Digitized by Google

következtében nyilatkoznak meg az elemek előnyei és hibái, világos előnyöket szabva a kormányzat számára. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

E becses dolgot fölcserélni akarni bármiféle kiválogatott kinevezési rendszerrel, botor eljárás és nem is állhat meg a közéletben nemcsak Magyarországon, de egyáltalában sehol sem, a hol a fejlődés a szabadságból indúl. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De hát, t. ház, fölneveltünk magunknak egy ifjú elemet, a mely azt mondja: micsoda választás? Nekünk kinevezés kell. Igy szólnak azok a sarjak, a kiknek apái még nem messze a multban egészen másként gondolkoztak. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Miért volt gr. Andrássy Gyula körülbelül abban a korban, mint a melyben most fiai vannak, határozottan a választási rendszernek híve; és miért akadtak akkor fiatal férfiak, a kik nem voltak a választási rendszernek hívei, a kik elég erkölcsi erővel és bátorsággal bírtak, hogy azt be is váltották és a mellett érveltek is? Meg fogom mondani, hogy miért, t. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ez abból származott, hogy akkor az ifjabb generatio előtt fölséges mintaképek állottak. Indúlhatott az ifjú elem Kossuth után; indúlhatott Széchényi után; és indúlhatott az aulicusok után, mert még azok az aulicusok is mutattak szabást. Én emlékeztetem a t. ház legrégibb tagját, Madarász Józsefet arra a jelenetre, a mikor b. Sennyey Pál kinyilatkoztatta, az akkor már dübörgő forradalom küszöbén, hogy ő elítéli a forradalmat és conservativnak vallja magát. Ő férfi volt és volt benne szabás, mert nem kérdezte, hogy mi lesz életének vége; akkor a nehéz körülmények közepette megmutatta, hogy tud gondolkozni és tud cselekedni, van meggyőződése és ennek bátorsága. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hát azoknak a mi fiatalainknak, a kikre már nevük csengése miatt is a nemzet figyel: kik és mik legyenek azok számára a minták? Mi mutassa a magasságot hova eljuthatnak? A selyem sapka, t. ház! *(Élénk derültség a szélsőbalon.)*

A kiszolgált nagyságok selyem sapkája; tehát törekszenek a hálósapkák, a kinevezési rendszer után. Ez az erkölcsi kép!

T. ház! Ki ne emlékékeznék a mi kedves Fenyvessy Ferencz képviselőtársunkra, mikor lassankint, nem egészen találóan ugyan, de az ő fellépése következtében a magyar Cassagnac nevét vivta ki magának; *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* és a ki annyira üldözte a pártcserélést, a meggyőződés felfüggesztését; a ki annyiszor felhívta a kormány figyelmét ama veszélyre, a mely pl. Pulszky Ágost képviselő úrban és könyvének bevégzetlen periodusaiban rejlik; *(Élénk derültség a szélsőbalon.)* és a ki egyszer igazán megkaczagtatott mindnyájunkat egy felségesen sikerült tréfájával. Midőn tudniillik Beksics Gusztáv képviselőtársunk egyszer egy kissé elragadtatta magát és olyan eszméket pengetett a nemzet dicsőségéről, a melyek nem igen illettek szabadelvűpárti mértékhez és a »Nemzet« irányához: akkor Fenyvessy Ferencz képviselőtársunk azt mondotta, hogy Beksics Gusztáv képviselő úr hasonlít az olyan órához, a mely jól mutat ugyan, de hamisan üt; *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* s már most ő szegődik Beksics mellé. Mit tartsunk már most arról az óráról? Azt, hogy most rosszúl is mutat és hamisan is üt. *(Derültség és felkiáltások a szélső baloldalon: Úgy van!)*

T. ház! Megmondtam, hogy beszédem végén egész nyiltan és őszinteséggel meg fogom mondani, hogy a törvényjavaslatról és gr. Szapáry Gyula ministerelnök úr eljárásáról mit tartok. *(Halljuk!)* A ministerelnök úr insistál azon, hogy a törvényjavaslat letárgyaltassék, daczára annak, hogy majd csak nagyon későn fog életbelépni; de neki erre a csonka törvényjavaslatra okvetlenül szüksége van. Hát nyiltan jellemezve ezt az egész eljárást, én egyebet nem látok benne, mint azt, hogy a magyar kormányférfiak legújabb iskolája észrevette azt, hogy a politikai befolyás biztosítása semmivel sem könnyebb, semmivel sem tartósabb, mint kinevezésekkel. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A kinevezés az a varázserő és varázshatalom, a melylyel városi positiot, országgyülési kerületekben megmaradást, szóval mindent lehet biztosítani. És minthogy a ministerelnök úr elődje, Tisza Kálmán a kinevezésekben már valóban odament, hogy a különböző elemek kielégítésére egészen specialis új hivatalokat kellett felfedeznie — mint Eötvös Károly t. barátom meglehetős teljességgel elősorolta — tehát a ministerelnök úr, a kinek legfőbb törekvése az, hogy ő is biztosítsa magának a positioját és befolyását, ő is folyamodik e rendszerhez. De miután már minden képzelhető hivatal tömve van kinevezettekkel, ő ide állított egy óriási kinevezési sorozatot s azt mondja: magyarok, ide nézzetek! a ki jól viseli magát, arról nem feledkezem meg! *(Derültség a szélső baloldalon és felkiáltások: Igaz! Úgy van!)*

És vajjon miért van szüksége e hatalomra a t. ministerelnök úrnak? Hát tessék bevallani nyiltan, miért tagadják? A függetlenségi párt felszaporodása szálka nemcsak az önök, de mások szemében is — ez nekem subjectiv meggyőződésem — mert adataim nincsenek, hogy intést kaptak, hogy e megerősödést nem szabad tűrni, hanem írtó háborút kell indítani azok ellen, a kik azt a gyalázatot követik el, hogy Magyarországot teljesen

Digitized by Google

szabadnak és függetlennek akarják látni; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* most ez a crimen laesae majestatis! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Erre szerény helyzetemben csak egygyel tudok felelni. Hivatkoznak a parlamentre, a parlamentarismusra, a többség jogaira, a kisebbség kötelességeire. Hát én a parlamentaris rendszert csak addig tisztelem és tartom a nemzetre nézve áldásosnak, a míg annak többségét nem látom a reactio ösvényére lépni. Lehet a többség conservativ is, de csak a szabadság értelmében: ekkor küzdhetünk a több és kevesebb szabadságért; megfelelhet önöknek a kevesebb, mi követelhetjük a többet s ekkor egészséges a tanácskozás és eredménye. De a reactio terére lépni: a mely többség ezt teszi, az az én szememben nem más, mint volt az a többség, melyet Haynau Paskievits hozzájárulásával 1849-ben nyert. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nyert hatalom az, t. ház, melynek jelszava csupán a »sic volo, sic jubeo«, — abban az értelemben, hogy nem ismer az országban semmi egyebet, csak az ő hatalmi érdekét s a mi az alatt van, az egy kormányzandó massa, melyre e hatalom rádiktálja az akaratát.

No hát, t. ház, ha még akkor is azt mondják, hogy önök a nemzet történeti alapján állanak; ha önök akkor sem fontolják meg, hogy egy számban kicsiny elem, a melynek államalkotó leghűségesebb eleme még kisebb az egésznél, az experimentumokat úgy bírhatja el, a mint elbírják nagy nemzetek. — De nem! Én felteszem önökről, hogy nem tudatosan cselekesznek; felteszem, hogy nem hazafiatlanság vezeti önöket, s hogy nem akarják meggyilkolni a nemzetet. Ámde azért mégis azon az ösvényen vannak; mert a ki a közszabadságot sérti, a ki a reactio lejtőjére lép: annak nincs más útja, mint az, mely a katastrophához vezet. És ha önök keresztülviszik e törvényjavaslatot; s ha a kinevezési rendszer behozatalával beleviszik annak szellemét a még ma is érintetlen rétegekbe; én nem hiszem ugyan, hogy a magyar nemzet ez által moraliter tönkretétetik és hogy el fog pusztúlni moraliter és physicailag is. Mert még az ilyen kicsiny nemzet is organismus, a mely, ha beleesik egy nagy betegségbe, abból ismét felléndülhet. Még az önök kísérletére nézve is tudom, hogy meg lesz a nemzetben az az erő, mely a reactiot más értelemben, tudniillik önök ellen fogja érvényesíteni. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Vigyázzanak, t. képviselő urak, az idők járása nehéz és én meg vagyok győződve arról, hogy a mely ösvényre léptek s a mely ösvényen most a nemzet képviselőinek tekintélyes részével szemben erőszakot gyakorolnak, ezen az ösvényen instituálni fogják azt, a mit a magyar közélet úgyszólván kizár: tudniillik hogy igazi magyar institutiok mellett nem fejlődhetik a forradalom.

Önök instituálni fogják a forradalmat s rá fogják kényszeríteni előbb-utóbb a nemzetet, hogy a forradalom ösvényére lépjen. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőtársaim! Ne vegyék a dolgot úgy, hogy Tisza után következik Szapáry, Szapáry után következik egy más s hogy a többség tevékenysége csak abból áll, hogy a képviselőházból a megyébe futva, onnan pedig vissza a képviselőházba járjunk. És igen helyesen rámutatott előttem szólott t. barátom Mocsáry Lajos, hogy azok a szunnyadó erők és szunnyadó érzelmek, melyek egy nemzetben vannak, egy lökésre, mely nem itt, hanem másutt adatik meg, bámúlatos hirtelenséggel kifakadnak és akkor elsöpörnek mindent, a mi útjukban áll. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

A magyar választási rendszer, az önkormányzati institutio, az elemek nevelésével, fegyelmezésével s a köznek belevonásával a közügyekbe, tette meg azt, hogy valameddig ez az institutio hatott, a nemzet forradalom terére nem lépett; de nem is volt rá szüksége, mert szabadságát meg tudta a maga kicsiségében is védelmezni a választási rendszerrel minden faggatás ellenében. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha önök behozzák az önök rubrikált társadalmát és kezd fejlődni a magyar társadalom e rubrikák mellett, sőt azok ellenében, akkor azt a rubrikált rendszert csak forradalommal lehet megsemmisíteni és azért a historia előtt önök lesznek a felelősek. Nem fogadom el a címet. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Beőthy Ákos képviselő úr kíván személyes kérdésben szót emelni.

Beőthy Ákos: T. ház! Méltóztassanak megengedni, hogy rövid észrevételt tegyek Herman Ottó t. barátom szavaira; hiszen úgy is benne vagyunk a kedélyes csevegésben, habár ez nem is párbeszéd, hanem inkább magánbeszéd alakjában jelentkezik. És valóban ily viszonyok között nem nagy szerencsétlenség, ha én a szavak özönét egy pár cseppel gazdagítom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Herman Ottó t. képviselőtársam neheztelte azt a minapi állításomat, hogy Franciaország nagyságát a központosításnak köszönheti és azt mondta erre, hogy ezt a nagyságot, dicsőséget és munkát nem annyira Páris csinálta; mert ez állana akkor, ha Páris volna Franciaország; hanem csinálta maga a franczia nemzet és állam.

Hát én nem hiszem, hogy e két állítás egymással ellentétben van, mert Páris igenis azt a szerepet játszotta Franciaországban, a melyet játszik az emberi testben és szervezetben a fej. A szervezett Franciaország csinálta a

Digitized by Google

munkát s Páris adta hozzá az irányzatot és én nem is hiszem, hogy t. barátom szempontjából nagy kifogást lehet tenni Páris szereplése és a központosítás ellen úgy, a hogy ez legalább Francziaországban létezik. T. barátom bizonyára nagyon jól fogja tudni, hogy e században Páris három forradalmat csinált és három rossz kormányt elűzött. És nem is kételkedem azon, t. ház, hogyha Magyarország Francziország és Budapest Páris volna, aligha lennénk oly szerencsések e három szeretetre méltó alakot ott a ministeri bársonyszéken üdvözölhetni és tisztelni. (*Élénk tetszés a szélső baloldalon.*) Ez pedig a központosításnak resultatuma, mely ellen t. barátom, Herman Ottónak sem igen lehet kifogása. Ez az, a mit állításom igazolása végett el akartam mondani. (*Helyeslés bal felől. Több hang: Öt perczet kérünk!*)

Elnök: Öt perczre az ülést felfüggesztem

(*Szünet után.*)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

Nagy István jegyző: Győry Elek! (*Halljuk! Halljuk!*)

Győry Elek: T. ház! Annyival inkább kérem becses figyelmöket, mert ez alkalommal, azt hiszem, nem adhatok okot szemrehányásra az igen t. ministerelnök úrnak a tekintetben, mint már annyiszor Ugron Gábor t. képviselőtársammal szemben tette, hogy a hang ellen legyen kifogása. Nem tudom a mondandók ellen lesz-e kifogása, meglehet az ellen sem lesz. De hát csendesebben és gyengébb hangon kell beszélnem, mint máskor, bár törekedni fogok, hogy megértessem magamat, mert én a hangot arra valónak tartom az embernél, hogy megértesse magát.

Ha tehát tán én is csak döngécselni leszek kénytelen, mégis kénytelen vagyok felszólalni a czímnél, még pedig három oknál fogva. (*Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.*)

Az egyik ok az, hogy én is úgy vagyok ezzel a czímmel, hogy semmi tekintetben sem tarthatom azt megfelelőnek. Még azt a czímet, melyet a kormány először adott a javaslatnak és mely szerint a vármegye csak geographiai fogalomnak tekintethetnék, ennél megfelelőbbnek tartanám. De ez a czím: »a vármegyei közigazgatás« valóságos lucus a non ducendo, (*Úgy van! a szélsőbalon.*) mert e javaslatban mindenről van szó, csak vármegyéről nem. És én azokkal vagyok egy véleményen, a kik azt ajánlják, hogy ezt a javaslatot azzal a czímmel kellene ellátni, hogy »a bureaucratiának, a hivatalnoki rendszernek behozataláról különböző területeken és mellette bizonyos egyleti működésnek megengedéséről önkormányzat czímén«. Ez lenne annak a tulajdonképi czíme. És én úgy találom, hogy efféle törvényjavaslatnak, mint ez — a mely nagyon fontos, mert épen a közigazgatásról szól, a közigazgatás pedig oly természetű, hogy kiterjed az állam és társadalom összes életműködésére, tehát a legnagyobb fontossággal bír minden tekintetben — ilyen törvényjavaslatnak, mondom, sok mindenféle intézkedését egyszerre helyesen megállapítani mindenesetre azon feladatok közé tartozik, melyek nem oly könnyűk, különösen akkor, ha egy javaslat oly confusus módon van szerkesztve, mint ez és nem követi azon első szabályt sem, a melyet annak idején Mária Terézia adott a codificationalis bizottságnak, hogy legalább érthető legyen, a mi a törvényben foglaltatik. (*Úgy van! a szélsőbalon.*) Mert olyan ember, a ki a terminus technicusokhoz hozzá szokott s a ki meg szokta követelni, hogy minden szó valamely fogalomnak kifejezője legyen, ezt a kelléket ebben a javaslatban nem fogja megtalálni. (*Igaz! a szélsőbalon.*)

Épen a czím az, a mely ilyen minősítés alá esik. Nézetem szerint tökéletesen áll itt az, a mit b. Prónay Dezső t. képviselőtársam mondott, hogy t. i. azt a fogalmat, hogy a nemzet a végrehajtásban is saját maga intézkedjék területenként, testületekre felosztva, a törvényjavaslatban feltalálni nem lehet. Már pedig a vármegye fogalmának ez a valóságos lényege. És ha őszintén akarunk valamit czímezni; ha azt akarjuk, hogy e czímről meglehessen tudni azt, a mi a törvényjavaslatban foglaltatik: akkor lehetetlen vármegyéről beszélni a czímben ott, a hol egyáltalában nincs vármegye, a hol a vármegye megsemmisíttetik és mindazon beszédek szerint, melyek a túloldalról elhangzottak, a vármegyének, mint ilyennek, még fogalma is perhorrescáltatik. Csakhogy természetesen minden ily javaslatnál, mely szerkezetére nézve annyira pongyola, a fogalmakra nézve annyira confusus, nagyon nehéz a czímet megtalálni. És bizony én is azok közé tartozom, a kik legczélszerűbbnek tartanák, ha a t. kormány — természetesen föltéve, a mit itt, sajnos, feltenni alig lehet, hogy a kormány méltányos és helyes kívánalmaknak szívesen tesz eleget — azt mondaná, hogy hagyjuk ezt a végére és ott állapítsuk meg, vagy útasítsuk a bizottsághoz és az állapítsa meg helyesen a czímet. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.*)

Ez az egyik oka, t. ház, a miért itt szólalok fel. A másik az, hogy az általános vita közben nem szólaltam fel egy nyilatkozat ellen, a mely egyenesen reám vonatkozott és pedig azért nem, mert azon beszéd alatt és a következő napon gyöngélkedésem miatt nem lehettem jelen a ház ülésein és minthogy a választ közvetetlenül nem adhattam meg rá, gondoltam, hogy a parlamenti

Digitized by Google

szokás szerint helyesen fogok cselekedni, ha a legközelebbi alkalmat, a mikor felszólalok, erre is felhasználom. De mielőtt ebbe belemennék, egyet előre bocsátok, mivel ez épen ma történt; és azt hiszem, az udvariasság is megköveteli, hogyha egyéni felszólalásokkal foglalkozom, hogy az előnyt a közvetlen előttem szólottnak adjam; *(Halljuk! Halljuk!)* és ezért mindenekelőtt azon válaszszal akarok röviden foglalkozni, melyet t. képviselőtársam Beőthy Ákos, az imént Herman Ottó t. képviselőtársamnak adott. Ő t. i. azt mondta, hogy ő igen helyesen érvelt annak idején és Herman Ottó t. képviselőtársam rosszúl fogja fel Francziaország organismusát és történelmét, ha ő a centralisatiora nézve azt tartja, hogy az hátrányos volt és hogy tulajdonképen ott is az egész nemzetnek zöme, nem pedig a központból cselekvők adták meg a lökést mindannak, a mi Franczíaországban történt; mert úgymond, három forradalmat csinált ebben a században a franczia főváros és ha mi is hasonló helyzetben lehetnénk, mint a franczíák: véleménye szerint azt az igen t. három ministert, a ki ott ül, már nem fognánk a székekben látni. Minden tiszteletem mellett, melylyel a minister uraknak egyénisége iránt viseltetem és közűlök különösen az érdemei iránt is — nem a miniszterelnök urat értem — *(Élénk derültség a szélsőbalon.)* mégis politikai szempontból természetesnek fogják találni mindnyájan a házban, ha azt óhajtom, hogy ne ők ülnének a ministeri székekben; de viszont azt nem tartom előnynek, hogy csak forradalom útján lehet a ministereket székeikből eltávolítani. És ha a centralisationak az az eredménye, hogy a természetes organicus működés útján az oda nem való elemeket nem tudja kilökni magából és nem tud a bajokon segíteni, hanem csak forradalmak, erőszakos megrázkódtatások útján: én azt hiszem, t. ház, hogy az a legfényesebb érv a mellett, hogy azt az önkormányzatot kell pártolnunk, a mely mellett mi léptünk sorompóba. *(Zajos helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

A másik t. képviselőtársam, a kinek beszédére kötelességem reflectálni, gr. Hadik Sándor képviselő úr. *(Halljuk! Halljuk!)*

Úgy hallom, hogy első beszéde volt, a mit mondott, nincs szerencsém személyesen ismerni a t. képviselő urat. Junius 19-én mondott beszéde azonban tökéletesen reassumálta úgyszólván a hangját azoknak a felszólalásoknak, a melyek provocatio tekintetében ezzel az oldallal szemben valóságos mintaképül szolgálhatnak; mert azt mondta legelőször is a t. képviselő úr, polemisalva Beőthy Ákos t. képviselőtársammal, hogy ő azt a politikát kedveli és pártolja, mely mellett felszólalt; de hát ő nem is hagyja ám magát eltántoríttatni attól semmikor, mert azt mondja: »Meg vagyok győződve, hogy hiábavaló lesz egyes képviselő uraknak — ezek között én is meg vagyok nevezve — minden fáradsága, midőn szembeállva a történelmi igazsággal, hiszem és felteszem, hogy jóhiszeműen, arról akarják meggyőzni a közvéleményt, hogy állami életünk fejlődését és haladását osztályuralmi tendentiák akasztják meg«. Itt még benne van az a concilians szó, hogy kegyes felőlünk — a kikről ez a felfogása — feltenni azt, hogy mi csakugyan jóhiszeműleg vádoljuk osztályuralmi tendentiákkal azokat, a kik a javaslat mellett vannak — hogy mi nem vádoljuk azokkal, legalább én nem, majd rá fogok térni — de kérem, miképen gondolja ő azt a jóhiszeműséget? Azt mondja: »Meg vagyok győződve, hogy az ilyen czélzattal elvetett magok«, tehát a jóhiszeműség feltevése után másfelől malitiat vet szemünkre, a mi bizonyára nem concilians kifejezés — »hála a magyar ember nyugodt és egészséges gondolkodásának, nem hajtanak gyökeret, mert a józanság és az összetartás sziklatalajára hullanak«.

Tehát a magyar nép józan eszén fognak megakadni ezek a czélzatok, ez a mag. Már a mi azt a józan és egészséges észt illeti, mielőtt érdemlegesen belemennék ebbe a tárgyba — mert igen fontos kérdésekről van itt szó — csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy igen sokan különbözőleg fogják azt fel. Az egyik úgy fogja fel, hogy a legjobb mindig az az elv: »der Gescheidtere gibt nach«. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Az egyiknél ez a józan ész. Úgy látszik, a túloldalon józan észnek azt tartják, hogyha a miniszterelnök úr kívánságának, mint okosabbak, mindig engednek. *(Derültség a szélső baloldalon.)* És mihelyt mi azt tartjuk, hogy nem ebben áll tulajdonkép az egészséges gondolkozás, hanem abban, hogy kellőkép meg kell bírálni mindent, a mit javasolnak és független meggyőződést kell szerezni és azt kell követni: ezt nem tartják józan észnek. De ha oly mag hintetnék el, a mint az mondatott, én is örvendve üdvözölném, ha e czélzat a józan ész és összetartás sziklatalaján hajótörést szenvedne; de ez bizonyára nem fog bekövetkezni akkor, hogyha azok által, a kik itt először működnek s a kik a háznak fiatalabb tagjai, nem az ápoltatik, a mi köztünk az egyetértést és összetartást biztosítni képes, hanem az, a mi inkább a szétválasztásra, az elkülönzésre vezetni alkalmas. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Hogy a jóhiszemnek nála mily értelme van, az kiderül abból, midőn azt mondja, hogy ezektől a dolgoktól, meg a párturalmi vádaktól nem fél; mert utóvégre ezek mindig csak hangulat csinálásra fognak fegyverül használtatni. Semmi

Digitized by Google

kifogást sem teszek az ellen, ha azt hiszi valaki, hogy a beszédek arra valók, hogy hangúlatot csináljanak. Nem tudom, t. képviselőtársamnak van-e czélja hangúlatot csinálni; de nekünk bizonyos értelemben a hangúlatcsinálás a czéluuk, még pedig azért, mert mi e házat nem arravalónak tartjuk, hogy monologot mondjon el egyik-másik; hanem hogy a kölcsönös capacitationak és a jóakaró megértésnek hely adassék. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* S ha ez nem így van, t. ház, ezt ép az olyan képviselő urak okozták, mint a felszólalt képviselő úr és a kormány élén álló férfiú; mert ma már ott vagyunk, hogy rossz néven veszik, ha itt alaposan és hosszasan vitatunk meg valamit; ha hosszasan tart az általános tárgyalás; ha itt érveket hozunk fel; és azt mondják, ha erős ellenzés történik, hogy az obstructio. Önök szerint csak az nem volna obstructio, hogyha az, a mit önök kimondottak a pártértekezleten, itt egyszerűen en bloc elfogadtatnék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mire való akkor a parlament? Önök, mint a volt kormánynak utódai, oda vitték a dolgot, hogyha önök szerint működnék a parlament, az Európának gúnyjává vált volna. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Hogy a parlamentarismus ide nem jutott, bizonyára nem azok érdeme, a kik, a mint helyesen mondatott, még az osztálytárgyalásoknak is megszüntetésére törekednek; s a kik a bizottsági rendszert úgy hozták be, hogy maguknak ott négyszeres, ötszörös többséget biztosítsanak. Önök magukat még némileg a Deák-párt utódainak merik nevezni; holott e férfiú azt mondta, hogy ő a bizottságban és a házban azért ül, hogy tanácskozzék, nem pedig azért, hogy vak intésre szavazzon. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Ha ily eljárás és gondolkozásmóddal szemben a parlamentarismus még nem vált valósággal gúny tárgyává s nem működik úgy, mint önök akarják: annak megakadályozói ezen az oldalon ülnek; s ne vegyék rossz néven, ha mi ezt csakugyan megakadályozni törekszünk; s ne vegyenek maguknak bátorságot megrovólag beszélni, hogy a parlamentarismus méltósága sértetik, mert bármikor sértessék: ez csak akkor következhetik be, ha az önök eljárása tűrhetlenné válik *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és a szenvedély kitör, látva, hogy önök meg akarják semmisíteni e pártot, az egyetlen tényezőt az országban, mely igazán, őszintén, valóságos tanácskozás színterévé akarja tenni a parlamentet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ezek után különösen azzal kell foglalkoznom, a mire gr. Hadik t. képviselő úr beszéde adott alkalmat, ki azt mondja, hogy mi osztályuralmi tendentiákkal vádoljuk önöket és azokat, a kik a javaslat mellett vannak; és e mellett azt is mondja, hogy ez homlokegyenest ellenkezik a történelemmel.

Hát, t. ház, ha arról van szó, hogy kik beszélnek igazán történelmi igazságról; hogy kik szeretnek úgy a történelemről beszélni, hogy legalább az egyes történelmi adatokat meg is nézik és elolvassák: akkor ne méltóztassék arról az oldalról történelemről és történelmi igazságról szólani.

Lássunk néhány példát: minő oda át az a történelmi tudomány? Schwarcz Gyula t. képviselőtársam példáúl oda jutott, hogy olyat is sokat, mi tőlünk ered, idegen származásúnak tekint. Úgy vagyunk az ily történelemmel, mint mikor egy tudományos értekezés jelent meg egy tudományos munkáról, melyről azt mondták: íme e munka milyen szép, milyen nagyszerű, meglátszik rajta, hogy a görög classicus tudomány teremtette. A munka megjelent egy külföldi lapban, meg is nevezték a szerzőt, hogy azt úgy nevezik, hogy Solimozi, szép görög név. De később kisült, hogy az írót Solymosynak hívják, ebből lett a Solimozi. *(Derültség a szélsőbalon.)* Így áll a dolog az önök tudományával is. Ha arról van szó, hogy Európában az alkotmányosság alapelvének melyik nemzet volt megalapítója; ha arról van szó, hogy melyik nemzet talált szerencsésebb szervezetet, hogy a bureaucratia hálójába ne jusson: akkor ne keressék Frisiában, Burgundiában az előzményeket; megtalálják azokat itt Magyarországon; és ne gondolják, hogy Solimozi az író, hanem fogadják el Solymosyt írónak. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

Így vagyunk a ministerelnök úr történelmi tudományával is. Erre kiterjeszkedni nem akarok; elegendőnek tartom b. Prónay Dezső és Eötvös t. képviselőtársamra hivatkozni, mert hiszen azt már akármelyikünk az első tekintetre látta, hogy midőn azt mondta, hogy addig, mikor még a megyék erősek voltak, nem volt olyan haladás Magyarországon, mint 25 év alatt; ez oly állítás, mely nemcsak a történelemmel, hanem a ministerelnökiszék méltóságával is ellenkezik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert az, a ki nemcsak egy nagy párt vezetője, hanem még a kormánynak is élén áll, azt hiszem, tartozik vele, hogy kimondása olyan legyen, a mely legalább, ha történelemről beszél, a történelmi hűségnek megfeleljen; ha pedig politikáról beszél, legalább bizonyos politikai dolgokat tartalmazzon. Akkor lesz a szó mellett tartalom és akkor nem fognak közbejönni oly esetek, hogy ő Felségének a törvényjavaslat mellett a megyékre való hivatkozás tanácsoltatik, melyekért pedig mindenki tudja, hogy más nem lehet felelős, mint a ki a tanácsot adta.

T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy azok

Digitized by Google

közé az adatok közé, melyek mutatják, hogy nagyon tévedett a történelem tekintetében a t. ministerelnök úr; azokon kivül, melyek már elmondottak, tartozik még egy, mely különös sulylyal bir.

Hogy a megyének oly sok érdeme van a multban, hogy oly sokat adott a nemzetnek, annak jele épen az, hogy még a legbuzgóbb hívei is nem egy szuszra, hanem csak több szuszra sem képesek azokat egyszerre felsorolni. Érdeme annyi, hogy megérdemli, miszerint több oldalról is kifejtve, tüzetesen kimutatva, alaposabb tárgyalásban bemutatva legyen az országnak. Én csak egyet leszek bátor felhozni. Kinek az érdeme, az akkori kormányférfiaké, vagy pedig a megyéké-e, hogy a magyar nyelv ebben a hazában a maga uralmát visszanyerte?

Maga ez az egy érdek nem ér-e fel minden anyagi haladással? Ha Magyarországon tizszer annyi kilométer vasút volna, mint a mennyi van, Budapestnek négyszer annyi lakossága volna és több milliomos volna köztünk, mint ma, ha kevesebb adósság volna a házakon, ha azon felül volnának még Magyarországon nagy városok is, Marseille-ek, Lyon-ok, ha nem látnánk többé a községben szalmával fedett nyomorúlt vityillókat, hanem szép házakat és kövezett, asphaltozott útakat; ha mindez az eredmény meg volna, de nem volna a nemzet magyar; ha az nem őrizte volna meg a nyelvét: mind e haladás mit érne? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez az egy maga, felfogásom szerint többet ér, mint a mit az összes ministerek, mióta részben, de csonkán visszaállíttatott az alkotmány, kivívni képesek voltak; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert nyelvében él a nemzet: és bármiféle gazdagság és bármiféle hatalom meg nem vígasztalhatna bennünket, ha nyelvünket abban az állapotban hagytuk volna, a minőben hagyták az akkori kegyelmes urak és nagy urak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezt mondtam multkor is a kegyelmes urakról és nagy urakról; nem beszéltem osztályuralmi tendentiákról és ha ezt mondtam, történeti igazságot mondtam, a melylyel szemben az igen t. ministerelnök úrnak történelme még meseköltészetnek sem válik be. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Osztályuralomról nem szóltam és nagyon csodálom, hogy gr. Hadik Sándor t. képviselőtársam úgy magyarázta azt, a mit mondtam. Mert az egyik dolog, a mit felhoztam, az volt, hogy a magyar nyelv terjesztésénél, a magyar nyelv jogának kivívásánál és a haladási lépések megtételénél az akkori kegyelmes urakat találta maga ellen a nemzet. Nem voltak azok csupa grófok és herczegek, akadtak olyanok, a kik nem voltak azok, de az Isten felvitte dolgukat, mert aulicusok voltak. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* És a mai grófok és herczegek egyáltalában apprehendálhatnak, ha azt mondjuk, hogy azok nem azért tettek szert czímeikre, mert sokat áldoztak a magyar hazafiságnak;; mert mindnyájan tudjuk, hogy a grófi és herczegi czím nem is magyar eredetü; hanem arra törekedtek nagyban, a mire ma kicsiben van példa. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ma például meggazdagszik valaki dohány- vagy lóliferálásból, aztán van neki nagy birtoka, háza. Most azt mondja, mindene megvan a világon. Szegény ember, ha Isten felviszi a dolgát, a mint Arany János mondja: »hasa, hája, kék nadrágja« és ezeken látni meg a méltóságot. Amaz pedig azt mondja, hogy egy csilingelő ordó, vagy egy báróság kell. Akkor pedig, ha valaki hatalmas úr volt, birodalmi gróffá akart lenni és onnan eredt a czím. 1526 előtt nem találjuk ezeket a czímeket, mert a »comes«-ek nem azok voltak. Verbőczy a zászlós urakon kivül, az összes nemességet értette populus alatt. Világosan kimondta a magyar közjog is és ez ma is úgy áll s azt is tudnia kell gr. Hadik t. képviselő úrnak, hogy a magyar nemességben nem létezik fokozat, a magyar nemesek egyenlő rangúak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tehát nemcsak a történelmet, hanem a jogot is kell tudni, mielőtt valaki olyat állít, hogy osztályuralmi tendentiát kísérel meg, a ki felemlíti, hogy annak idején miképen gondolták teljesíthetőnek kötelességüket azok, a kiknek utódai magas rangot viselnek. Mert ne gondolja azt senki, hogy én nem tartoznám azok közé, a kik a legnagyobb örömmel látják, hogy a kik annak idejében így nyertek el rangot, méltóságot, azoknak utódai aztán vért is áldozni tudtak a hazáért; mert én nem felejtem el gr. Batthyányi Lajost, nem felejtem el gr. Bercsényit és a Rákócziakat. Ezek is urak voltak, mint a maiak. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És nem felejtem el később is egy gr. Károlyi István érdemét, a ki egy ezredet állított fel a maga költségén 48-ban és nem fogom elfelejteni testvérét gr. Károlyi Györgyöt, gr. Andrássy Gyulát az ő ifjú testvéreivel, a kik 1848-ban ott voltak azon az oldalon, a hol a nemzet állott, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és nem azon az oldalon, a hol behozták a muszkát. Mert sajnos, hogy ott is voltak sokan, nagyon sokan voltak, az a baj és nagyon tekintélyesek voltak, ez is baj; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és hogy később oly sürü fátyolt borítottunk a multakra, hogy közülök egy konstantinápolyi nagykövet is lett.

Tehát ne méltóztassék azt mondani, hogy midőn arról beszélek, hogy hatalmas, nagy rangú férfiuk, mikor a haladás első csíráiról volt

Digitized by Google

szó, nem voltak ennek az országnak jó támogatói és pártolói, hogy ezekkel együtt vádolnám azokat is, a kik másképen cselekedtek. Nem felejtem el, hogy ha az ős hibát tette is, de az utód jónak mutatkozott; és épen azért soha se méltóztassanak az aristokratia elleni vádnak tekinteni azt, ha mi azt hozzuk fel, hogy miképen volt a multban. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mert az tagadhatatlan, hogy ma az aristokratia fogalmát is helytelenül fogjuk fel, mert Magyarországon nincsen meg az a fogalom az aristokratiáról, mint más országokban, a hol hűbériségből fejlődtek a rangfokozatok; a hol a hivatalokból keletkeztek a grófok, az algrófok és marquis-k, a hol ez mind hivatal volt. Magyarországon ez így sohasem volt. Nálunk is volt ugyan temesi gróf, de ez nem volt olyan gróf, mint pl. a külföldön szokásban volt márk gróf. Ez olyan dolog, hogy az idők változtával és a kormányok változtával egészen másképen ítélték meg és tekintették az érdemeket; és én ma is azt mondom, mint már ezt voltam bátor elmondani egyik beszédemben, az ő Felsége személye körüli ministerium költségvetésének tárgyalása alkalmával: vagy legyenek kitüntetések, de azok igazi érdemekért adassanak; vagy ha nem azokért adatnak, ne legyenek kitüntetések.

Értem én, ha monarchiában kitüntetések osztogattatnak, de osztassanak érdemekért; s az olyan temesvári levelek folytán nyert kitüntetéseket elitélem és azt hiszem, önök közt is vannak, a kik azt nem helyeslik. Felemlítek itt egyet, a mi eddig nem volt felemlítve. Nagyon furcsának tekintem azt is és nagyon kevesen ütköztek meg benne, mert már beleszoktunk: hogy ha valakinek királyi tanácsosságot adnak és erre igazi érdeme volt, az borzasztóan restelli a dolgot; ellenkezőleg ha semmi érdeme sem volt, maga lót-fut utána. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt hiszem, hogy a t. minister urak eleget panaszkodhatnak az afféle emberek miatt, kik kitüntetésekért járnak a nyakukra. Mi az a királyi tanácsosság? Magyarországon annak többnek kellene lennie, mint a valóságos belső titkos tanácsosságnak, mert valóságos belső titkos tanácsosa volt a német és a római császárnak; a magyar királynak mindig királyi tanácsa volt. Azelőtt a magyar kormány a királyi tanácsból állott; és mikor az osztrák házra ment át a korona: a királyi tanács kisebbé lett és az intimus aulicus lett valami. Így történt, hogy a belső titkos tanácsosság roppant kegyelmesekké tette még azokat az embereket is, kik egyáltalán nem voltak kegyelmesek; a királyi tanácsosság pedig leszállott oda, hol nem nagy kitüntetési értéke van.

Történelmileg így fejlődött a dolog és ha valaki engem azzal vádol, hogy én osztályuralmi tendentiákkal vádoltam a tulsó oldalt, midőn a társadalom ezen bajairól szólottam, az nagy tévedésben van; mert mi tökéletes igazságot mondtunk, midőn azt állítottuk, hogy azokhoz a bajokhoz, a melyek megvannak, igen sokban hozzájárúl a t. szabadelvű párt és ennek kormánya is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hozzájárúlt az által, hogy táplálta a czím- és rangkórt *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy ezeket a gyengeségeket valósággal istápolta; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy ezeket terjesztette és ezekkel igyekezett a pártjának tett szolgálatokat megjutalmazni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A másik ok az, melyet a ministerelnök úr maga is kijelentett, hogy t. i. neki nem kell senki és semmiféle párt segítsége arra, hogy keresztül vigye ezt a javaslatot. Itt minden czélon felül áll az, hogy az a párt legyen mindig többségben és az a párt gyakorolja a hatalmat, a mely a jelenlegi közjogi alapot tartja jónak. Ez volt Magyarországon 23 esztendőn keresztül a nagy szerencsétlenség; mert igen sokszor már máskép alakúltak volna a viszonyok, ha magát a tárgyat, annak jóságát nézték volna, nem pedig azt, hogy a 67-iki kiegyezés maradjon meg mindenáron úgy, a hogy van. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Minden bajunk innen deriválódik. És most, midőn a véderővita feltüntette azt az örvényt, a melyre képes volt eljutni egy kormány; mikor ezen alapon állva, semmikép sem tudott a nemzeti érdekeknek istápot adni és azoknak támaszt nyujtani, méltán felköltethetett az aggodalom, hogy a nemzetnek kinyilt már a szeme; látja, hogy mi minden következtetik be, hogy menynyire fog az u. n. fekete-sárga dupla érzelem minden lélekbe beforrni. Ha ezt mind látja, utóvégre mégis megtörténhetik az, hogy a választásoknál bármiféle erőszak ellen is oly ellenállást fejt ki, hogy ezen pártnak többsége megszűnik. Okvetetlenül kell tehát eszköz arra, hogy most már a végső pillanatban tovább menjünk egy lépéssel az eddiginél és mindenáron megkisértsük biztosítani nem a jó közigazgatást, de a párt örökös uralmát. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbalon.)*

Ez az, t. ház, a mi közrehat azokra az állapotokra, a melyekből deriváltam azt, hogy ezen törvényjavaslat ma támogatókra talál és hogy vannak, kik ezt jónak találják és azért lelkesedni képesek. De ha ezt felhoztam, ez nem annyit jelent, mintha az osztályuralmi tendentiát akartam volna terjeszteni. Hogy azonban ennek erre befolyása van, azt mutatják a kitüntetésekkel űzött visszaélések, a temesi és az

Digitized by Google

ehhez hasonló esetek, a melyeket kellő világításba helyezni és pellegére állítani mindaddig nem lehet, míg ugyanazon párt ül egy helyen; mert minden országban a kormányoknak és pártoknak visszaélései csak akkor kerültek napvilágra, a mikor ellenkező párt kerekedett felül. Ez az oka annak, hogy annyira kerülik, hogy az ellenkező párt kormánya jusson uralomra. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez újabb bizonyíték arra, hogy sok a kormánynak takargatni valója. *(Élénk derültség s helyeslés a szélső baloldalon.)* Én tehát bátran mondhatom, hogy az osztályuralmi tendentiáknak szószólója nem voltam akkor, a mikor e körülményeket multkori beszédemben rövidebben elmondottam és a mikor beszédemben igyekeztem kimutatni, hogy a mostani javaslat csak újabb stadium azon az úton, a hová eljutottunk a 48-iki eszmék elleni reactioban. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt igyekeztem akkor bebizonyítani, hogy a 48-iki eszmék tovább terjesztése s az akkor letett alapokon való továbbépítés mit követelt volna? Azt követelte volna többek közt, hogy a mi addig a nemesség joga volt a vármegyékben, a nép joga legyen. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt is állítottam, hogy a virilismus rákfenéje az önkormányzatnak, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert épen az aristokratiának legrosszabb nemét ülteti oda, a hol annak épenséggel nincs helye. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt is mondottam, hogy azok a férfiak, a kik 1848-ban azokat az eszméket, melyek a törvénybe vannak beiktatva s melyek harmincz esztendei küzdelemnek eredményei, diadalra juttatták, sokkal liberalisabbak voltak, mint önök. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Önök hiába hordják a liberalis czéget, mert czímnek nem merem mondani: de azok között a férfiak között voltak aristokraták, nemes nagy s minden jóért s szépért lelkesülő urak, a kik abban találták magnás voltukat, hogy mert az Isten születésüknél fogva sok összeköttetéssel és nagy vagyonnal áldotta meg őket, úgy, hogy nem kénytelenek kenyérkeresetre gondolni; hogy azok, kiknek több joguk van, tehát több a kötelességük is a haza, a nemzet iránt. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ilyenek voltak azok a férfiak, a kik megszavazták az országgyűlésen, hogy a rendiség eltörültessék. A rendiség eltörlése pedig okvetetlen megkövetelte volna azt is, a mint ezt beszédemben kifejeztem, hogy főrendiház ne legyen. Azt mondották e férfiak, hogy addig is, míg e szervezet létrejöhet, maradjon meg az eddigi alakjában; de az én felfogásom szerint még abban is demokraticusabbak voltak, mint önök, kik a szabadelvű pártot megalkották.

Az akkor meghagyott főrendiházban még ott voltak azok a főnemesek is, főleg az erdélyi részből, a kik vagyonuk legnagyobb részét a szabadságért való harczokban vesztették el.

E helyett az önök alkotta főrendiházban osztályozva lettek még a főnemesek is, sokan a korábbiakból kimaradtak és sokan, tán főleg azokból, kik mint — ha jól emlékszem — Pulszky Ferencz mondta, a labanczokkal tartottak és confiskált uradalmakat kaptak. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ezért mondottam én azt, hogy az a 48-as eszmék elleni reactio alkalmas kasztszellemet teremteni.

Nem mondtam, hogy ők ez uralmat mindenáron kezükbe akarják ragadni; de az, ha kasztszellem ily szervezésből nem származik, az illetőknek, nem pedig a rendszernek érdeme. Téves tehát gr. Hadik Sándor úr részéről az az állítás, mintha én az osztályuralomnak lettem volna szószólója és azzal akartam volna hatást gyakorolni. Nekem ez eszem ágában sem volt. Én örvendek azon, hogy a nemzet minden polgára összetart, hogy hazáját, nemzetét erősnek, virágzónak lássa. A ki ebben nem működik közre, legyen aristokrata, vagy más valaki, mindig szemben fog engem magával találni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ezek után még csak egyre tartozom felelni, mert meglehet, hogy ezt is tévesen fogták fel azok között, a miket elmondani szerencsém volt. Ez pedig az, hogy igaz, mondtam annak idején, hogy e törvényjavaslat alkalmas arra, hogy egyes hatalmas családok kezébe juttassa az országban a befolyást, a kinevezéseket. Mondtam pedig ezt azért, mert fel szokták hozni, hogy mit ér az a vármegye, hiszen ott a sógorság és a komaság teszi meg a tisztviselőket. Erre én azt mondtam, t. ház — és ezt fen is tartom, a nélkül, hogy osztályuralmi tendentiákat predicálnék — hogy ez a sógorság és komaság, igazán megvan. De ez a sógorság és komaság ha ma még nem is tanúl, hanem majd idővel belátja, hogy igazuk volt azoknak a nemeseknek — akkor nem gentrynek, hanem egyszerűen tekintetes karok és rendeknek nevezett embereknek — a kik azt mondták, hogy igenis tessék mindenkinek oda jutni, a hová tehetsége és képessége arra valónak tartja: akkor majd törekedni fog, hogy tanúljon; és törekedni fog arra, hogy még nagyobb képzettséggel bírjon. Én azt mondtam, hogy ezt a sógorságot a közigazgatásra és országra nézve sokkal rosszabb sógorság és komaság fogja felváltani: tudniillik az a nagy, hatalmas és sok összeköttetéssel bíró urak sógorsága és komasága, a kiknek támogatására a kormány rendesen rá van szorúlva; és ezeknek a befolyása aztán nem csupán X. vagy Y-ra, hanem igenis kiterjed az egész országra. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* És kérdem: mi lesz akkor ebből az országból? Midőn azt látjuk, hogy ma még egyfelől

Digitized by Google

azon szerencsétlen állapotnál fogva, hogy egyik vallásfelekezet semmiképen nem olvadhat össze a többivel, a vagyon csupán egyesek kezében cumulalódik össze természetellenesen; s midőn másfelől azt látjuk, hogy nagy latifundiumok vannak az állam kezében s hogy vannak egyes nagy kiterjedésű birtokokkal rendelkező főrendek; és látjuk, hogy az ingó vagyon megint természetellenesen egyes kezekben cumulalódik össze; és midőn mindenütt azt látom, hogy a pénzhatalom a csúcsra törekedik fel: akkor mi lesz majd ebből az országból, ha a politikai hatalmat is egyesíteni fogja azzal? Az ország szabadsága nem lesz akkor semmi egyéb, mint hogy be fog következni, a mit mondtam, hogy nem lesz közigazgatás, hanem lesz egy Marionette színház, a melyet dróton fognak felülről rángatni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez az, t. ház, a mire nézve félreértettem s a miért kénytelen vagyok itt újolag felszólalni. Ez volt tehát második indoka annak, a miért a czímhez hozzászóltam.

A harmadik indok, a miért felszólalok s itt szólalok fel, az, hogy én e czímnél tartom legalkalmasabbnak benyujtani azt a határozati javaslatot, a melyet lesz szerencsém a t. háznak elfogadásra ajánlani.

Én tudniillik kénytelen vagyok számolni azzal a ténynyel, hogy bármennyire tartsam is rossznak e törvényjavaslatot, melyet tárgyalunk, a t. ház szavazott s a ház szavazata nagy többséggel azt mondta ki, hogy a részletes tárgyalás alapjául általánosságban elfogadta a törvényjavaslatot.

Ha én abban a véleményben lettem volna, hogy a javaslatot elfogadhatom, akkor határozati javaslatomat már az általános tárgyalás kezdetén nyujtottam volna be. Mivel azonban megtettem a magam részéről is, a mi tőlem telt, hogy az el ne fogadtassék és indokaimat is megmondtam, másutt nem tehetem meg, hogy határozati javaslatomat benyujtsam, mint a részletes tárgyalásnál és pedig itt magánál a czímnél. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Én mindenesetre óhajtom, hogy ebből a törvényjavaslatból törvény ne legyen. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

De a mi csekély erőmtől telik, mindenütt, a hol aggályaim vannak és a hol valami jobbat tudnék javasolni, ezt meg fogom tenni és óhajtom, hogy t. képviselőtársaim is minél alaposabban és behatóbban foglalkozzanak azzal, mert fontos a kérdés. Óhajtom, hogy minden lehető, a mit házszabály és törvény megenged, elkövettessék a törvényjavaslat ellen és pedig még az is, a mit önök, meglehet, obstructionak fognak nevezni; mert ha egyszer odáig jutott a dolog, a mint ezt már mondottam, hogy egy nem sürgős javaslat forciroztatik: akkor lehetetlen a leghiggadtabb gondolkodóknak is ezt másnak tulajdonítani, mint egyszerű makacsságnak, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mint annak, hogy megmutatom, hogy ti hiába beszéltek; megmutatom, hogy ti hiába tesztek; megmutatom, hogy én vagyok a hatalmas. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Nekem, az igaz, más fogalmam van arról, hogy a hatalmasoknak miként kellene eljárni; mert én annak idején azt tanultam, hogy azokhoz illet: magnanimum esse, hogy a nagylelkűséget, az öntudatot, az önérzetet és azt, hogy méltányos vagyok; senki gyávaságnak nem nevezheti, hogyha az erős a gyöngébbel szemben barátságos, azt senki félelemnek nem tarthatja. De itt megfordítva áll a dolog, itt nem mi félünk, mert én részemről nem riadok vissza még attól sem — sőt óhajtom — hogy feloszlattassék a képviselőház; mert kívánom, hogy legyen alkalma a nemzetnek nyilatkozni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Én, t. ház, nem riadok vissza attól, hogyha önök bármiféle szájkosár-javaslattal állanak is elő; mert én még, ha az a mostani országgyűlésen alkalmaztathatnék is, mint a hogy az már nem alkalmazható, mert ezt törvény kizárja: még akkor is tudom, hogy minden szájkosár-javaslat mindig az ellenkező eredményt szülte; mert ha megfosztják az embereket szólási joguktól; s ha a parlamentet természetében támadják meg, úgy, hogy szabad nyilatkozás ne legyen, nem ezen módokhoz nyúlnak az emberek; hanem olyanokhoz, a melyeket nem lehet oly könnyen egy nagyúri szenvelgéssel és mosolylyal elütasítani. Én nem akarok ezekre a módokra utalni; de méltóztassék megtekinteni Bradlaugh esetét, a melyben neki álltak s megpróbálták ezt, igaz, hogy a legenyhébb alakban és mi lett ennek a következménye? Az, a mit eddig alig ismertek az angol parlamentben: a legnagyobb parlamenti botrány. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha a t. túloldal még erre a térre is hajlandó átmenni, ám tegye. Én örülni nem fogok neki, mert óhajtom, hogy valósággal komoly tanácskozás színhelye legyen e parlament; de ha ez történik, nagyon természetes, hogy azoknak, a kiknek kötelességükben áll a parlamentarismus felett őrködni és a kik a parlamentarismust nem egy párt monopoliumának tekintik, hanem annak, hogy a kisebbségnek szava és hangja legyen, kötelességük mindent elkövetni az ilyféle merényletek ellen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, azok közé tartozom, a kik ha tőlük függne, mindent megtennének arra nézve, hogy egy oly fontos javaslat, mely megérdemli a beható tárgyalást, a legbehatóbban és az egymás iránti engesztelékeny hangúlatban mennél tárgyilagosabban és mennél inkább azzal a tudattal tárgyaltassék, hogy Magyarország képviselőháza

Digitized by Google

nem olyan, mint más országoké; mert ez egy kis ország képviselőháza s mert nekünk meg kell emlékeznünk arról, hogyha különböző pártokon vagyunk is, sokszor juthatunk azon helyzetbe, hogy egyeknek és összetartóknak kell lennünk; s hogy a mi parlamentünk és képviselőházunk nem bírja azt meg, a mi máshol megtörtént, hogy egymást lerángassuk a szószékről. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* E felett ügyelni azoknak a kötelessége, a kiknek a hatalom s többség kezükben van, kiknek azután egyszersmind kötelességük az is, hogy mindent, a mi méltánytalan, kizárjanak. De ha ezek részéről erőszak követtetik el; a parlament meghamisíttatik s a kisebbség jogai confiskáltatnak: akkor nekünk az ország érdekében, még ha tízen maradunk is, ki kell tartanunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha tőlem függne, én épen ellenkező eljárást igyekezném követni; és ha volna annyi befolyásom és tudnék hatással lenni, a mint ezt annak idején Hadik Sándor gróf mondta: én nem kérnék a kisebbségtől garantiákat az iránt, hogy tárgyilagos, alapos lesz-e a vita, vagy nem, hogy lesz-e úgynevezett obstructionalis manőverek színhelye a képviselőház vagy nem; mert én restelnék garantiákat kérni a kisebbségtől . . .

Bartha Miklós: A tényekben van a garantia!

Győry Elek: Ha én tudnám, hogy én vagyok az erősebb fél, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* én azt gondolnám magamban, hogyha mi itt nyáron nem is forcirozzuk e javaslatot, utóvégre meglehet, hogy két, három, négy héttel később ismét fogjuk folytatni ezen részletes tárgyalást, ha el is vész a vitából annyi meg annyi. Ha pedig most folytatjuk, micsoda biztosítékunk van nekünk arra nézve, hogy az csakugyan törvénynyé válik; de ha van valami valószínűség a világon: úgy az az, hogy ezen törvényjavaslatnál, ha be is következnek annak mesterséges elhúzódása, a többség akkor is a parlamentarismushoz méltó eljárást fog követni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én nem tudom mindezt oly szépen, oly ékesszóval kifejezni, mint Apponyi Albert t. képviselőtársam; de épen azért, mert ki volt már fejezve, jogosítva vagyok azt mondani, hogy midőn még ezekkel szemben is garantiák követeltetnek, holott pedig a garantiák a helyzetben vannak: akkor a nép előtt világosan jogosítva vagyunk azt mondani, hogy a czél tulajdonképen nem ez, hanem az, hogy kifáraszszák, megbántsák, kíméletlenül érintsék a kisebbséget s hogy a czél tulajdonképen az: visszaélni a helyzettel, megmutatni mire képes az erősebb. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon)*

Igaz, hogy ha őszszel folytatnánk is a tárgyalást, azért nem fogunk kötelességünktől eltávozni; de hogy e javaslatból lesz-e törvény, az sem tőlünk, sem önöktől nem függ; hanem függ a helyzettől; függ számtalan körülménytől, a mit ma még előre nem láthatunk. Annyi bizonyos, hogyha ezen javaslat nem lesz törvénynyé, önök csakugyan elmondják majd — ha úgy történnék, hogy önök mint többség újra jönnének ide, a mit én nem óhajtok — hogy íme a nemzet mellettünk nyilatkozott; természetesen csak akkor, ha tisztességesek és szabadok lesznek a választások. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon. Helyeslés.)*

Ha önök ezt fogják mondhatni, akkor a mellett leszek, a mit a véderővita alkalmával mondottam: hogy az, a mit önök obstructionak neveznek, csak akkor lehetséges, ha tudjuk és érezzük, hogy mellettünk áll a nemzetnek józanabb része. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha azonban keservesen találnak csalódni, nem tudom minő eljárást fognának követni; de az bizonyos, hogy én azok közé tartoznám, a kik a mesterkélt ellenállásnak ellenségei.

Mi kisebbség vagyunk, mi szavazatainkkal nem dictálhatunk; mindazáltal van még egy dolog, a mivel hatni lehetne arra, hogy ha nem mindnyájunkat, de talán néhányunkat nagyobb mértékben meg lehetne nyugtatni legalább arra nézve, hogy a részletes tárgyalásnál sok szakasz egész más színben tünjék, mint most. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* És erre mindenesetre legjobb mód lett volna, ha beterjesztettek volna mindazon javaslatok, melyek ezen törvényjavaslattal szorosabb kapcsolatban vannak.

Márczius hó 20-án a ministerelnök úr maga is óhajtotta és legjobbnak tartotta volna ezt. Én tudok képzelni eseteket, kivált midőn sürgetik és gőzerővel akarják a javaslatot keresztül hajtani, hogy nem terjesztetnek mind elő, hanem csak sorrendben. Meg is ígérte a ministerelnök úr, hogy a legközelebbi időben elő fogja terjeszteni a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatot. A gyám- és árvaügyekről azt mondta: sulyt fektetett rá, hogy mielőbb beterjesztessenek. Igaz ugyan, hogy hosszú idő mult el azóta, tehát az a suly nem volt valami nagy. *(Derültség a szélsőbalon.)* Elmondta továbbá hogy ezután majd a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatot a nyári szünidő alatt végleg megállapítja és annak eltelte után be fogja terjeszteni. *(Élénk derültség a szélsőbalon.)* Az eljárásnál — úgymond — kiváló suly lesz fektetve arra, hogy a közigazgatási bíráskodás egyszerű és a felekre nézve minél kevésbbé költséges legyen, e törvényjavaslat is a nyári szünidő alatt végleg megállapíttatván, *(Derültség a szélsőbalon.)* az őszi ülésszak legelején be fog terjesztetni. *(Derültség a szélsőbalon és felkiáltások: Igéretek! Egy hang a szélsőbalon:*

Digitized by Google

Mikor mondta?) Márczius 20-án a bizottsági ülésben.

A mint ebből méltóztatik látni, akkor a t. ministerelnök úr azt ígérte, hogy ezeket majd a nyári szünidő alatt elkészítteti, körülbelül úgy, a mint Prónay Dezső t. barátom indítványozta, vagy a mint a felmerült halasztási indítványnyal szemben gr. Apponyi Albert t. képviselő úr kifejtette. Még azt is mondta a t. ministerelnök úr, hogy a képviselőválasztás ügyében való curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslatot szintén el fogja készíttetni; hát ezzel úgy vagyunk, hogy a mint hallottam, már a legközelebbi napokban be is terjesztetik. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Holnap!)*

Egyről, igaz, nem szólott: a fegyelmiről. Abban az indokolásban, melyet az igen t. ministerelnök úr a javaslat mellett annak idején beterjesztett, természetesen a harmadik sorozatban szó volt erről is. Azt mondja tudniillik, hogy a második sorozat tagjai lesznek a községek, rendezett tanácsú városok és Budapest stb., a harmadik sorozatnak pedig a tisztviselők általános természetű, hivatali, jogi viszonyainak és felelősségüknek egyöntetű szabályozása. Azt hiszem, ebben helyesen van magyarúl kifejezve a szolgálati pragmatica és a fegyelmi jog.

Erről tehát, t. ház, nem szólott a ministerelnök úr a márczius 20-iki bizottsági ülésben, de igen is szólt gr. Apponyi Albert igen t. képviselőtársam ugyanabban a márczius 20-iki ülésben és pedig nézetem szerint igen helyesen és mindenesetre sokkal szebben, mint a hogy én képes volnék elmondani. Ő mindenesetre szükségesnek tartaná, hogy a junctim kiterjesztessék a curiai bíráskodásról, a közigazgatási bíróságról és a fegyelmi jog szabályozásáról szóló törvényjavaslatokra. Ez a három van itt felhozva, mint a melyekre a junctim ki volna terjesztendő. A t. képviselőtársam, összefoglalva a mondottakat, kijelenté, hogy ő a közigazgatási bíróságnak ilyen szervezetére és hatáskörére nézve eltér a kormány felfogásától s azután elmondja nézeteit a fegyelmi jog szabályozására nézve stb. Én azt hiszem, a t. képviselő úr sem fogja tagadni, hogy erre a háromra kívánja a junctim kiterjesztését.

Már most, t. ház, egy javaslatnak beterjesztése meg van ígére, hogy pedig *(Halljuk! Halljuk!)* a többi javaslatok beterjesztése előbb vagy utóbb szintén meg fog történni, ez is kilátásba van helyezve. Az őszi ülésszakban a közigazgatási bíráskodásról szóló törvényjavaslat szintén be lesz nyujtva, ámbár nem tudom, hogy ezt miként értsem, mert most már nyári ülésszak van és így nyári szünet nincs.

Nem teszem fel a t. ministerelnök úrról, hogy akkor csak azért mondta, hogy majd a nyári szünet után nyujtja be, mert csak úgy akart beszélni, a mint az egyszeri ember, hogy holnapután kiskedden borjúvágó pénteken fogja benyujtani, vagyis soha; mert ha csak azért mondta volna — a mit lehetetlen föltennem — hogy sohasem akarta benyujtani, erre alkalmasabb taktikát nem követhetett, mint azt, hogy ígérte, ámbár tudta, hogy nem lesz nyári szünidő, mert így alkalma lesz, hogy sohase nyujtsa be. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Lehet, hogy van, a ki ezt is elhiszi; de én azt tartom, hogy ez olyan dolog, a melyet az időre kell bíznunk; majd meglátjuk, hogy mikor fogja benyujtani.

Már most az egyik garantia mégis az, hogy követeltetett és részben ígértetett, hogy evvel a törvényjavaslattal egyidejűleg a Curiának a képviselőválasztási ügyekben való bíráskodásáról, a közigazgatási bíráskodásról és a fegyelmi eljárásról szóló törvényjavaslat benyujtassék. Az utóbbit nem említette a t. ministerelnök úr; de én azt a legfontosabbnak tartom a curiai bíráskodás mellett; mert épen az, hogy a tisztviselő úgy szoríttathassék kötelességére, hogy ne élhessen vissza azzal, hogy például a választásoknál el ne követhessen mindenféle kihágást és visszaélést arra, hogy csak a kormánynak többsége legyen: azt csak oly fegyelmi törvény képes biztosítani, a mely szerint a legfőbb bíró nem maga a belügyminister. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ma pedig a fegyelmi eljárás ilyen, tehát a lehető legrosszabb. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azután a curiának képviselőválasztási ügyekben való bíráskodásáról szóló törvény nem is áll szoros összefüggésben ezzel a javaslattal, mert az okvetlenül szükséges, akár menjen keresztül ez a törvényjavaslat, akár nem. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon)* Mert az, hogy a választási visszaélések már egyszer sanáltassanak, elsőrendű szükség; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* és hogy független bíróságra bízassék a bíráskodás, az eddig szerzett tapasztalatok után ez is elkerülhetlenül szükséges. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És épen az, hogy megígérte a t. kormány egy ilyen javaslatnak a beterjesztését, jele annak, hogy maga is szükségesnek tartja. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon)*

Már, most t. képviselőház, vegyük azt a helyzetet, hogyha ezek a törvényjavaslatok mind beterjesztetnek, de nem tárgyaltatnak le a legközelebbi időben, méltóztassanak megmondani, van-e önök között is a túloldalon csak egy is, a ki tagadná, hogy a kinevezési rendszer önmagában véve is nagyobb hatalmat ad a központi kormánynak, mint a választási rendszer? Tehát az a hatalmi túlsulyt okvetetlenül biztosítja. A kik a kinevezési rendszer mellett vannak és a garantiákat ezen rendszer ellen a közigazgatási bíráskodásról, a fegyelmi eljárásról s a

Digitized by Google

képviselőválasztási ügyekben való bíráskodásról szóló törvény helyes megalkotásában keresik, méltóztassanak megmondani, ha ezek nélkül lépne életbe ez a törvény, lesz-e ez akkor egyéb, mint egy valóságos fő-fő korteseszköz, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* még azon pénzeknél is több, mint a mennyit az a párt annak idején bevallottan ilyen czélokra költött. Ne méltóztassék ezt megint holmi gyanúsításnak venni; nagyon jól tudom én, hogy nem mind a kormány rendeli el azon visszaéléseket, sőt azt is elhiszem, hogy vannak olyanok, a melyeket szívesen elengedne, mert maga sem szereti, hogy azt mondhassák róla, hogy csak ekkép juthatott többségre és hatalomra; de ha van törvény, a mely a Damocles-kardot függeszti oda az összes választott tisztviselők feje fölé, a melyből attól látnák függővé téve kinevezésöket, hogy jól viseljék magukat: úgy ez az. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És azt paragraphus nélkül is érti mindegyik, hogy mit tesz az, hogy »jól viseld magad.« *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És én sokkal jobban félek a hivatalnoki túlbuzgóságtól, mint a ministerektől, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* mert én tapasztaltam, hogy sokkal többet ártottak az országnak azok, a kik pápábbak akartak lenni a pápánál, a kik azzal akarják behízelegni magukat, hogy a hatalommal való mindenféle visszaélést követnek el, vesztegetnek és összes hivatali hatalmukat arra használják, hogy másoknak megmutassák, hogy ha nem lesznek azon a párton, a melyen ők vannak, mi történik majd velük. Én jobban félek ezektől, mint attól a központi pártválasztmánytól, mint magától a kormánytól. *(Helyeslés a szélső baloldalon)*

De nem is akarok erre módot adni, sőt azt hiszem, elmondhatjuk ennél a czímnél: »Hic Rhodus, hic salta!« *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Itt fog kitűnni, hogy valósággal így kell-e érteni, a mit a t. kormányelnök úr mondott, hogy háromra vállalkozott: a pénzügyi egyensuly fentartása, a közgazdaság emelése és azon reformok keresztülvitele, melyeket jelzett, nevezetesen a közigazgatási reform.

Már most három eset lehetséges. Az egyik az, a mit én óhajtok, hogy ebből soha semmi körülmények közt törvény ne legyen. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* De utóvégre, ha az idén nem lesz is törvény, hogy valamikor meg ne legyen, ha többségben nem vagyunk, ezt megakadályozni nem birjuk; de meg fogunk tenni mindent erre nézve.

Lehetséges az is, hogy nem is épen a mostani t. minister urak alatt lesz belőle törvény. Egyetlen biztosíték arra, hogy ez ne tisztán kortestörvény legyen, hogy ne tisztán a párturalom biztosítására szolgáljon: az, hogy ezek az önök által garantiálisaknak nevezett törvények életbelépjenek. Igen sokan a felszólalók közül és gr. Andrássy Gyula képviselő úrnál senki szebben nem fejtegette, hogy e garantiák okvetlenül szükségesek. De mi kell ehhez? Nemcsak a benyujtás, hanem az, hogy e javaslat ne lehessen törvény addig, míg a többi garantialis törvény meghozva nincs. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Szükséges az, hogy azon nem remélt, nem várt és ellenzendő esetben legalább is egyidejűleg kerüljenek szentesítés alá és egyszerre lépjenek életbe.

Ha önök azt mondják, hogy ne vádoljuk önöket párturalmi tendentiákkal és ne mondjuk, hogy csak a maguk hatalmát akarják megerősíteni, hanem lássuk be, hogy valósággal reformot akarnak: megadom az alkalmat, hogy bebizonyítsák ezt tettel, ne csak szóval mondják. Méltóztassék kimondani azt, hogy ezek együtt szentesítendők s akkor el fogja hinni mindenki, hogy ha rákerül a sor, hogy szentesítés alá jussanak, hogy ez nem párturalmi tendentiákért történik, hanem a reform érdekében. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Én ugyan reformnak akkor sem fogom tartani, csak deformnak és kárnak; önök azonban annak tarthatják; de győzzék meg az országot, hogy nem akarnak e törvénynyel egyszerűen a választásoknál minden szabad akaratra békót rakni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen okoknál fogva a következő határozati javaslatot terjesztem be *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

»Tekintve, hogy azon törvényhozási intézkedések között, melyek a 720. számú bizottsági jelentéssel előterjesztett s általános tárgyalás alapjául elfogadott törvényjavaslattal, a kormány működési terve szerint is összefüggésben állanak s a melyekre nézve tehát törvényjavaslatok lesznek előterjesztendők, a képviselőválasztási ügyekben való bíráskodásról s ezzel kapcsolatos kérdések rendezéséről, a közigazgatási bíráskodásról s a fegyelmi jog szabályozásáról megalkotandó törvények, a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslattal, a közszabadság biztosítása érdekében állnak szoros kapcsolatban: mondja ki a ház határozatilag,

hogy a 720. számú bizottsági jelentéssel bemutatott, jelenleg tárgyalás alatt levő törvényjavaslat csak a képviselőválasztási ügyekben való bíráskodásról s a választási törvény némely intézkedésének módosításáról szóló törvényjavaslat szentesítése után, vagy azzal egyidejűleg, továbbá csak a közigazgatási bíráskodásról s a fegyelmi jognak a közigazgatási tisztviselőkre vonatkozólag eszközlendő szabályozásáról szóló törvényjavaslatokkal egyidejűleg terjeszthető szentesítés alá és léphet életbe«. Aláírták: Ugron Gábor, Törs Kálmán, Irányi Dániel, Szederkényi Nándor, Olay Lajos, Illyés Bálint, Bartha Mik-

Digitized by Google

lós, Csanády Sándor, Vécsey Endre, Hevessy Benedek, Petrich Ferencz, Dobay Antal, Konkoly József, b. Prónay Dezső.

Elnök: Ki következik? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Két interpellatio van hátra!)* A házszabályok azt mondják, hogy az interpellatiok a napirendre kitűzött időn kivül terjesztendők elő; *(Felkiáltások: Már félkettő az óra!)* természetesen, ha a t. ház kívánni méltóztatik, minthogy két interpellatio van bejelentve, a tárgyalás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre teszem át és így most az interpellatiok következnek, még pedig első sorban Horánszky Nándor képviselő úr interpellatioja.

Horánszky Nándor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én a fiumei tüntetéseket, a melyekre vonatkozólag a t. ministerelnök úrhoz interpellatiot intézni kívánok, oly fontosaknak tartom, hogy daczára a folyamatban levő tárgyalásnak és azon idő becses voltának, melyet ezen tárgyalásokra fordítani kényteleníttetünk, szükségesnek tartom, hogy a t. ház idejéből néhány perczet igénybe vegyek a czélból, hogy a t. ház figyelmét ezen tüntetésekre felhívjam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Pár nappal ezelőtt olvastuk a napi sajtó hasábjain azon hivatalos jelentést, melyet a fiumei rendőrség a szóban forgó tüntetésekre vonatkozólag, melyek ő Felségének a királynak Fiumében tartózkodása alkalmával felmerültek, előterjesztett. A jelentésnek hivatalos jellege és azon körülmény, hogy ezen jelentés sem valódiságában, sem tartalmában, legalább tudtommal, azon idő óta nem desavouáltatott, elegendő támpontot nyujt arra, hogy azon felfogásban éljek, miszerint a forrás, melyből interpellatiomat merítem és azon néhány észrevétel, melyet interpellatiomhoz indokolás alakjában fűzök, hű és megtörtént tényeken alapszik.

Így állván a dolog, annak fontossága elől, felfogásom szerint, e ház ki nem térhet. *(Helyeslés bal felől.)*

Eltekintve azon apró rakonczátlanságoktól, melyek a jelentésben számosan fölsorolva vannak és melyeknek én a magam részéről nagyobb jelentőséget nem tulajdonítok, mint a minő jelentőséggel egy egyszerű rendőri kihágás bír: két momentum van, mely a jelentésből kiemelkedik és mely figyelmünket méltán megérdemli. Az egyik momentum az, hogy ezen tüntetések a közös hadsereg Fiumében állomásozó 79-ik gyalogezredének horvát legénysége és egy százados tényleges és nyilvánvaló közreműködése mellett történtek. A másik fontos momentum pedig az, hogy azon ismeretlen bujtogatók közt, kik közreműködtek, nyilvánvalóan szerepelt a fiumei horvát gymnasium tanuló ifjúsága is, élén annak egyik tanárával.

Úgy látszik, t. ház, hogy Fiumében a közjogot egyfelől a horvát népnek utczai tüntetésekre vállalkozó csoportjának, másfelől pedig a Fiumében állomásozó közös hadseregbeli gyalogezred legénységének az utczán szokták tradálni, a mi sajnálatra méltó dolog.

De hogy e tüntetés tervszerű volt, azt különösen két körülmény bizonyítja. Bizonyítja először az, hogy a tüntetések számos alakban ismételten előfordúltak, másodszor pedig az, hogy ezen tüntetések Fiuménak közjogi állása és hovátartozandósága, továbbá a fennálló törvények és a királyi eskü iránti hűség, végül a magyar állam tekintélye ellen irányúltak. Ezek mind oly kényes kérdések, melyek nyilvánvalóvá teszik azt, hogy ezeket a tüntetők korántsem saját felfogásukból, hanem oly bujtogatásokból merítették, melyeknek forrása kellő fogékonysággal viseltetik azon nagy érdekek iránt, melyekkel a magyar állam Fiume közjogi helyzetére és annak hovátartozandóságára minden kétségen felül és törvényszerűen bír. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Már maga az a tény, t. ház, hogy az osztrák-magyar monarchia tiszteletreméltó és derék közös hadseregében oly elemek is vannak, kik politizálnak, oly jelenség, a melyet figyelmen kivül hagyni és megtürni nagyobb veszélyek nélkül egyáltalában nem szabad. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De maga a concret tüntetés, tekintve a helyet, a hol az történt, az alkalmat, a melyből kifolyólag az felmerült és azon tendentiát, a mely abban nyilvánúlt, oly sulyos dolog, hogy azt megtorlás nélkül hagyni felfogásom szerint nem lehet. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Tartozunk ezzel, t. ház, először a magyar állam tekintélyének, de tartozunk különösen és főkép azon kényes helyzetnek, a mely tekintettel épen a magyar állam érdekeire, azon az exponált ponton fenforog. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Barátai csak az erősnek vannak, a gyöngéknek pedig ellenfelei folyton növekednek. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A magyar állam akaratának és erélyének —'mert hatalomról itt ily csőcselékkel szemben szó sem lehet — elég erősnek kell lenni arra, hogy be tudja bizonyítani azt, hogy a magyar állam érdekeihez törvényesen, híven és igazságszeretettel ragaszkodó derék fiumei polgároknak tud is és akar is méltó elégtételt nyujtani minden olyan törekvésekkel szemben, melyek nemcsak illegalisan, nemcsak méltatlanúl, de egyenesen a polgárság tisztességérzetének megsértéseivel is jár. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha a magyar állam akarata ily exponált

Digitized by Google

ponton nem elég erős, akkor félő, hogy oly érdekek fognának szenvedni, a melyek a magyar államra nézve felette drágák és becsesek és a mely érdekeket soha semmiféle körülmények közt, semmiféle szempontnak, semmiféle tekintetnek alá nem rendelhetünk. *(Élénk helyeslés. Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Hogy a megtorlás miből álljon, abba én nem bocsátkozom. Minden ilyen dolognak megvannak a maga illetékes forumai, minden eljárásnak megvannak a maga szabályai. De egyet hangsulyoznom kell és ez az, hogy a megtorlás kiegészítő részét kell képeznie felfogásom szerint annak is, hogy az a tüntető ezred azon a helyen egy perczig se maradjon. *(Élénk helyeslés. Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Továbbá felfogásom szerint nemcsak ezen ezred nem maradhat sulyos következmények nélkül azon a helyen, hanem nem maradhat ott maga a horvát gymnasium sem. *(Élénk helyeslés. Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Az én szavaim bizonyára gyengék volnának arra, hogy a t. háznak erre vonatkozó nézetét én igyekezzem meggyőzni és az ország érdekeit én igyekezzem e tekintetben tolmácsolni. Hivatkozom egyszerűen az 1881-iki országgyűlés által kiküldött regnicolaris deputatio jelentésére, a melyben számos javaslatok közt különösen erre a pontra vonatkozólag oly megállapodást terjesztettek a képviselőház elé, a mely e kérdésnek mind jelentőségét, mind pedig az eljárás módozatát kimeríti. Engedje meg a t. ház, hogy tekintettel ezen kérdésnek kényes voltára és fontosságára, az említett regnicolaris deputatio jelentéséből egy pár rövid passust szó szerint felolvassak. *(Halljuk! Halljuk!)* Megjegyzem itt, hogy a regnicolaris deputatio jelentése, a miként talán méltóztatnak tudni, 1884. év nyarán nyujtatott be a képviselőháznak és így ez a kérdés akkor már nem tárgyaltathatott, de tudtommal később sem tárgyaltatott, úgy, hogy ezen deputatio jelentése máig is elintézetlen.

Ezen deputatio jelentésének és megállapodásainak V-ik pontja a többi között következőket tartalmazza: »A mi a közoktatást illeti, a bizottság magától érthető dolognak tekinti, hogy a Fiuméban létező valamennyi tanintézet kizárólag a magyar kir. vallás- és közoktatásügyi minister legfőbb vezénylete alá állíttassék, nevezetesen, hogy a jelenleg Fiume városában létező horvát gymnasium onnét áthelyeztessék. A territorialis felségjog fogalmával ellenkezik az, hogy Fiuméban, ezen magyar területen, legyen intézmény, melynek törvényhozása, kormánya, végrehajtó közegei nem közvetlenül a magyar kormánynak vannak alárendelve, hogy magyar területen tanintézet létezzék, melynek tanrendjét más, mint a magyar törvényhozás állapítja meg s mely más, mint a magyar kormány alatt álljon.« *(Helyeslés balfelől.)*

Közbevetőleg van még a bizottság e jelentésében némely passus, mely visszatükrözi azon visszás helyzetet, a mely az ottani horvát gymnasium működéséből magára a törvény érdekeire is hárul. Később a jelentés a következőket mondja: »A magyar bizottság tudja, hogy a horvát gymnasiumnak Fiuméból máshová való áthelyezése csakis bizonyos fennálló jogok kimélése mellett eszközölhető, de múlhatatlanúl szükségesnek tartja, hogy a kérdés a magyar kormány részéről komoly tanulmány tárgyává tétessék s hogy a jogos igényeknek kielégítésére méltányos megoldási mód kerestessék, mely mellett azután a horvát gymnasiumnak Fiuméból való eltávolítása lehetőleg rövid idő alatt eszközlendő.«

Hét év mult el, t. ház, mióta ez a jelentés a ház asztalán fekszik és íme a következkezmények mutatták, hogy az intézkedés elhalasztásának következményei napról-napra sulyosabbakká válnak. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De, t. ház, nemcsak egy felmerült concret tüntetés következményeinek megtorlásáról van itt szó, hanem ez az incidens fölhívja a kormánynak és törvényhozásnak figyelmét arra is, hogy égető szükség van reá, miszerint Fiume függő kérdései mielőbb megoldassanak. Ezen kérdések közé természetesen Fiume államjogi helyzetének és hovatartozandóságának kérdését semmi körülmények közé nem számíthatjuk, mert ez már végleg tisztázva van és ehhez szó nem férhet. *(Helyeslés bal felől.)*

De a függő kérdések közé tartozik igenis Fiume város autonomiája és kormányzása. Erre vonatkozólag az 1881-iki országgyűlés regnicollaris deputatiojának jelentése a háznak szintén egy határozati javaslatot nyújtott be, mely körülbelül kimeríti mindazon lehetőségeket, melyeket a magyar törvényhozásnak és a kormánynak ez idő szerint is meg lehet tennie, a nélkül, hogy ahhoz a horvát-szlavon országgyűlésnek hozzájárulása volna szükséges. E határozati javaslat rövid és minthogy e kérdés interpellatiomban szintén érintve van, engedje meg a t. ház, hogy azt is felolvassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az ajánlott határozati javaslat a következőleg szól:

»Határozza el az országgyűlés mindkét háza, hogy a bizottság fentemlített megállapodásai kiadatnak a kormánynak azzal az utasítással, hogy az azokban foglalt kívánalmak teljesítésére a mennyiben azok a végrehajtó hatalom hatáskörébe esnek, tegye meg rendeleti úton a szükséges intézkedéseket; a mennyi-

Digitized by Google

ben pedig azoknak valósítása végett a magyar törvényhozás hozzájárulása szükséges, terjeszsze elő minél előbb az erre megkívántató törvényjavaslatokat, hogy, habár a horvát országgyűlés ellentállása miatt a Fiuméra vonatkozó még függőben levő kérdéseknek végleges elintézése nem volna eszközölhető, tétessék meg legalább mindaz, a mi a Magyarország és Fiume közti kapcsolatnak szorosabbra fűzése czéljából Horvát-Szlavonország hozzájárulása nélkül a fennálló törvények keretén belül keresztülvihető, a képviselőháznak ebbeli határozata pedig szíves hozzájárulása végett a főrendiházhoz is tétessék át.«

Íme, t. ház, egy bizottság, a mely ezen kérdésekkel annak idején tüzetesen foglalkozott, a mely a bizottság, mint az a dolog természetében fekszik, a ház többségének akaratával és annak soraiból küldetett ki, komoly megfontolás után a háznak oly javaslatokat tett, a melyekből nyilvánvaló, hogy időközileg és addig is, míg úgy a horvát-szlavon országgyűlés, valamint a magyar törvényhozás és Fiume város közreműködésével lehetővé válik, hogy a fenforgó függő kérdések végleges megoldást nyerjenek, történhetnek oly intézkedések, a melyeket meg kell tenni egyfelől azért, hogy Fiume területén hasonló esetek elő ne fordúlhassanak, másfelől pedig az az eszme, az az irányelv, mely a törvényhozást a fennálló törvények értelmében e kérdésben vezette és vezetnie is kell, a lehetőség határáig mielőbb megoldassék.

Interpellatiom indokolásából méltóztatnak tehát kettőt látni. Az egyik az, hogy óhajtom miszerint a felmerült concret tüntetésekkel szemben egyfelől kellő megtorlás adassék, másfelől pedig háríttassanak és távolíttassanak el azon területről mindazon tényezők, a melyek ott ily sajnálatos eseményeknek ezentúl is előidézői lehetnek.

De felhívni kívántam egyszersmind a t. kormány és ház figyelmét arra is, hogy azon megszakadt fonalat, melyet az 1881—1884-iki országgyűlés elé terjesztett jelentésből felolvastam, vegye fel újból és tegye meg mindazon intézkedéseket, melyekkel szemben késlekednünk nem szabad, ha csak nem akarjuk koczkáztatni — és hiszem, hogy semmi sem is képes koczkáztatni; de a jövőbe még sem láthatunk — azon becses sympathiákat, melyek Fiume város polgárainak törvény és igazságszeretetében valamint hűségében is oly élénken élnek. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés.)*

Ezen indokolással ajánlom interpellatiomat mielőbbi válasz végett a t. ministerelnök úr figyelmébe. *(Helyeslés bal felől.)*

Interpellatiom a következő:

»Interpellatio a ministerelnök úrhoz.

Tekintettel a fiumei rendőrségnek a napi sajtó útján nyilvánosságra jutott hivatalos jelentésére és azon tüntetésekre, melyek ezen jelentés szerint Fiumében ő Felségének a királynak ottani tartózkodása alatt történtek; kérdem a ministerelnök urat:

1. Szándékozik-e hatályos intézkedéseket tenni az iránt, hogy azon tüntetések szabályszerű eljárás útján megtoroltassanak, egyszersmind a Fiume városában állomásozó 79-ik gyalogezred onnan haladéktalanúl elhelyeztessék.

2. Szándékozik-e mielőbb tárgyalásokat indítani az iránt, hogy a jelenleg Fiume városában létező horvát gymnasium onnan lehető sürgősen eltávolíttassék.

3. Szándékozik-e az 1881—84-iki országgyűlés által kiküldött regnicolaris bizottság működésének megszakadt fonalát újból felvenni és az annak jelentésében foglalt határozati javaslat értelmében részint kormányzati, részint törvényhozási úton mindazon intézkedéseket kezdeményezni, melyek a Magyarország és Fiume közötti kapcsolatnak szorosabbra fűzése czéljából Horvát-Szlavonország hozzájárulása nélkül is a fennálló törvények keretén belül keresztül vihetők.« *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a ministerelnök úrral.

Következik Ugron Gábor képviselő úr interpellatioja.

Ugron Gábor: T. ház! Az előttem szólott Horánszky Nándor t. barátom közjogi fejtegetési részben felmentenek engem attól, hogy azon kérdésnek közjogi oldalával bővebben foglalkozzam, a mely az én interpellatiómnak is tárgyát képezi.

Sajnos, hogy a közjogi kérdések függőben hagyása a mult kormánynak egész rendszerévé vált és a jelenlegi kormány is nem a közjogi függőben maradt kérdéseknek elintézését tartotta sürgős teendőjének, mert nemcsak az a viszony, melyben Fiume Magyarországhoz áll, függőben maradt közjogi kérdés; hanem igen számos közjogi kérdéseink vannak, melyeknek el nem intézése Magyarország alkotmányának, jogának és igényének erősségét nem szilárdítja meg, hanem ellenségeinek mind több időt és alkalmat nyujt arra, hogy Magyarországnak joga és igényének törvényessége kétségbe vonathassék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az a tüntetés, mely Fiumében épen akkor történt, midőn felséges urunk királyunk ott látogatást tett, történt akkép, hogy a tüntetésekben a 79. számú Jellasich ezred segédkezett és a horvát túlzó hazafiak igényeit nemcsak a horvát polgárok, de a Jellasich ezred katonái is az utczán hangoztatták, annak megfelelőleg lár-

Digitized by Google

máztak, botrányokat csináltak s azokat, a kik magyarúl merték éljenezni s hazájuk nyelvén üdvözölni a magyar királyt, bántalmazták. *(Nyugtalanság a szélsőbalon.)*

Ha nem a hadsereg fegyelme alatt álló emberek, hanem idegen ország területén idegen emberek követtek volna el magyar polgárokkal szemben hasonlót, a magyar nemzet egész tekintélyével és hatalmával kellett volna — úgy, mint az angolok szokták — elégtételt szerezni a megbántott magyar polgároknak. *(Igaz! Úgy van! Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hova vesz el e nemzet tekintélye, hova vesz el ezen államnak, a melynek számára önök annyi hatalmat követelnek, minden tekintélye itt benn a hazában és a külföldön, ha ezen állam polgárai ez állam területén saját királyunk üdvözlése alkalmával, saját nyelvük használatáért bántalmaztatnak és üldöztetnek azok által, a kiket e nemzet saját pénztárából fizet; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* azok által, a kiket a fegyelem szigora a törvény előtt fegyverrel ruházott fel, hogy a nemzetnek érdekeit, békéjét és törvényes rendjét védelmezzék? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Magyarország törvényes rendje az, hogy a magyar polgár Magyarországon jogaiban senki által ne háboríttassék; hogy Fiume, Magyarország alá tartozik; akár fennáll rá nézve Horvátország igénye, akár nem, Szt.-István koronájának, Magyarországnak kiegészítő része és a magyar állami hatalom alá helyezett terület. *(Igaz! Úgy van! Zajos helyeslés a szélsőbalon.)*

A ministerelnök úr, a ki akkor ő Felsége kíséretében volt, a kinek, mint a kormány fejének, a legfőbb állami policialis hatalmat is kell kezelnie, a kinek akkor óvatosnak és ébernek kell lennie, a midőn nemcsak a saját tekintélyéről, de a Magyarországot személyesítő uralkodó, a magyar király tekintélyéről is van szó; — mert bocsánatot kérek, valóságos lázadás az a magyar király tekintélye és a magyar király iránt való tisztelettel szemben, midőn katonák magyar polgárokat azért mernek üldözni, mert »éljen« szóval üdvözli a királyt *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* A ministerelnök úr bizonyosan kell, hogy tudomást szerzett légyen a történtekről. Ha tudomást szerzett, akkor felteszem, hogy haladék nélkül igyekezett a nemzet tekintélyének érvényt szerezni és ha nem szerzett tudomást, akkor alárendelt közegei: Fiume kormányzója és az alája rendelt közegek nem teljesítették a maguk hivatását. Mert az csak mégis különös, hogy Magyarország törvényhozása és talán még kormánya is a fiumei rendőrségnek hivatalos jelentéséből, mely a hírlapokba került, kell, hogy megtudja azt, hogy a királynak Fiuméban való időzése alkalmából mily botrányok történtek s e botrányok kik által rendeztettek. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Nemcsak abban áll a kérdés, hogy a katonaság hivatása a belső rendet megőrizni, de abban is áll, hogy a hadsereg tagjainak politizálni addig, a míg szolgálatban állnak, nem szabad. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Mi, a kik a hadsereg kötelékében szolgáltunk, soha ezt nem tettük. Mi, a kik itt az ellenzéki padokon ülünk, mindig óvakodtunk attól, hogy a hadsereg fegyelmét megrontsuk vagy megbontsuk azzal, hogy a hadsereg tagjait politikai ténykedésbe, működésbe, vagy még inkább, hogy tüntetésekbe vonjuk be. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* S most, t. ház, megtörténhetik Fiume területén, hogy egy, horvát területen toborzott ezrednek katonái — és még tisztek is részt vesznek benne, vagy tiszt, mert csak egyről van a hivatalos jelentésben szó — tüntetéseket rendeznek.

Megengedjen a t. ház, itt a katonai fegyelemnek nagymérvű meglazúlásáról van szó. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem az ezredet hibáztatom, de hibáztatnom kell azokat, a kik az ezrednek élén állanak; hibáztatnom kell azon szellemet, a melyet ezen ezred élén álló férfiak az ezred legénységébe lehelnek; *(Igaz! a szélsőbalon.)* hibáztatnom kell azon rendet és rendszert, melylyel azon legénységet kezelik és fegyelemben tartják. Mert hová jutunk el, hogyha az útczákon a politikai küzdelmekben az egyik ezrednek a legénysége az egyik párt, a másik ezrednek a legénysége a másik párt ellen fog a küzdtérre kiállani? Hol lesz az a semleges hatalom, a mely a közrendet a pártviszályok közepette is fenn fogja tartani? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De megbotránkoztató rám nézve különösen az — ha ez igaz — hogy egy tiszt többször a tüntetésben ténylegesen résztvett és a legénységet, midőn az hozzája fordúlt, mindig bátorította és biztatta. Mi ennek a következése, t. ház? Az, hogy a mi külső ellenségeink akként gondolkodnak: Magyarország belsőleg nincs consolidálva, mert csak belsőleg megrendűlt államoknak katonasága teszi azt, hogy politikai tüntetésekben vesz részt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Csak belsőleg megrendűlt államnak katonasága lázad fel az állami hatalom souverainitása ellen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Belső ellenségeink pedig ekkép gondolkodnak: ezek az okos tiszt urak, ezek a katonák, a kik a határőrvidékről vannak toborozva, a magyarokkal szemben ekként bizonyosan nem jártak volna el, hogyha felsőbb helyről elnézésre nem számíthatnának. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Eszökbe jut az ezred neve: Jellasich; eszökbe jut a mult, a midőn egyfelől hirdették

Digitized by Google

a nemzetnek az alkotmányt és másfelől lázították ellene a katonaságot; azokat, a kiknek a kezébe fegyver volt adva, a magyarok ellen uszították. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Midőn az a katona ezen tényeket elkövette és az a tengersok horvátországi nép, a mely Fiumében jelen volt és onnan hazament, ezt otthon elbeszélte; midőn az a katona, a ki akkor szolgált, megint visszatér övéi közé Horvátországba és elbeszéli a történteket; kettőt fognak hirdetni és kettőről lesznek meggyőződve: hogy Magyarország gyenge, Magyarországot lehet meggyalázni, lehet insultálni; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* s hogy azt Magyarország mindig csak eltűri, mert eltűrni kénytelen, mert felsőbb hatalmak, a melyek ő felette is uralkodnak, nem engedik meg, hogy önmagának elégtételt vegyen. *(Igaz! Úgy van! Zajos tetszés a szélső baloldalon.)*

Hiszen, t. ház, husz napja mult el annak, hogy ezek a botrányok Fiumében történtek, alkalom lett volna a felsőbb katonai körök elégedetlenségének és rosszalásának leghatékonyabb kifejezésére, ha rövid idő alatt, 20 napon belül azt a 79. számú ezredet onnan Fiuméből Boszniába küldötték volna, vagy egy másik helyre, a hol kevésbbé ártalmas. *(Felkiáltások: Bécsbe!)*

De semmi sem történt; a magyar nemzet insultusáért a katonai hatóságok nekünk semmi elégtételt nem adtak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És most eszembe jut, mily könnyelmű volt a törvényhozás 1879-ben, midőn a beszállásolási törvényre vonatkozólag az 1867 : XII. tcz. 13. §-ában a nemzet számára fentartott beszállásolási jogról lemondott és azt a katonai hatóságoknak engedte át; mert ha a nemzet most jogával bírna, azt az ezredet saját erejénél és hatalmánál fogva kiparancsolja Fiuméből és oda rendeli, a hol annak elhelyezését czélszerűnek tartja. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ime a közjogi megalkuvásnak még csekély esetben is keserű következményei mikép termik meg mérges gyümölcseiket. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Midőn e kérdésben interpellatiot intézek, lehetetlen, hogy föl ne olvassam a rendőrség hivatalos jelentésének egy passusát, a mely szerint egy Uselácz nevű százados, a ki többször tevékeny részt vett a tüntetések rendén, a vendéglő előtt egy ezredorvoshoz ekként szólt:

»Ich möchte auf meine Verantwortung eine Truppe Soldaten ausrücken lassen, um die Kerle nieder zu pfeffern.« *(Mozgás.)*

T. ház! A nép verejtékéből tartják a katonaságot; arra tartják, hogy a nép szabadságát, biztonságát védelmezze, de nem arra, hogy a népet lövesse. *(Úgy van! bal felől.)* Ha a rendőrség jelentése a valóságnak megfelel: úgy az a tiszt, a ki ily nyilatkozatot mert tenni, nem érdemli meg, hogy a kardbojtot egy óráig is viselje; *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)* azt a hadsereg kebeléből ki kellene űzni, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* mert az nem katonatiszt, abban az emberben nem katonai vitézség és lovagiasság van, a ki fegyvertelen néppel szemben fegyvert akar használni, hanem az hóhér. *(Hosszan tartó zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ha a hadseregnek tagjai a népnek lelövetéséről szabadon és büntetlenül beszélnek — ma ugyan csak a szegényebb osztálylyal szemben, mely Fiumének egyik részében van — ki áll jót, hogy holnap, midőn ők az alkotmány védelmére velünk együtt kivonúlnak, nem fogják-e ugyanazt hangoztatni? Láttuk mi már a caesarismus teremtményeit, miként puskázták le a népnek képviselőit; de épen azért, midőn ilyen esetek fordulnak elő, a nemzet törvényhozásának a maga méltóságát megillető egész szigorral kell felelősségre vonni azon kormányférfiakat, a kik által a közös hadsereg vezetőköreire befolyást gyakorol; követelni kell a nemzet számára az elégtételt, követelni kell a bűnösök megbüntetését. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Van szerencsém a t. ministerelnök urhoz a következő interpellatiot intézni *(olvassa)*:

»Kérdés a ministerelnök úrhoz.

Tekintve, hogy a hadseregnek hivatása a belső békét és a törvényes rendet megőrizni, nem pedig a békét zavarni és törvényes rendet megváltoztatni;

tekintve, hogy a hadsereg szolgálatban álló tagjainak el van tiltva minden politikai tüntetés;

tekintve, hogy a katonaság fegyelmezetlenlensége megingatja a belső consolidáltságunkba vetett hitet, bátorítja a haza belső és külső ellenségeit és a nemzetiségek népeinél téves feltevésekre nyujt alkalmat;

kérdem a ministerelnök urat:

van-e tudomása arról, hogy ő Felségének Fiumében való időzése alkalmával a 79-ik gyalogezred legénysége, még tisztje is, megfeledkezve a Felség iránti tiszteletről, politikai tüntetésben kicsapongó módon részt vett?

Ha nincs tudomása: szándékozik-e hivatalos értesítéseket beszerezni?

Ha volt is, van is tudomása: mit tett azon czélból, hogy a kihágás katonarészesei megbüntettessenek és az ezred meglazúlt fegyelme szilárd kézzel, várakozás nélkül helyreállíttassék?«

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök és belügyminister: T. ház! A fenforgó esetre nézve már feküsznek előttem jelentések; ezek azonban nem elégségesek arra, hogy az interpellatioban foglalt állítások alaposságáról, vala-

Digitized by Google

mint az egyes részletekről a t. képviselőháznak ez alkalommal előterjesztést tehetnék.

Egyről biztosíthatom a t. képviselőházat: hogy Fiumében létem alatt nemcsak hogy semmiféle erőszakosságot nem tapasztaltam, de semmiféle erőszakosságról nekem ottlétem alatt jelentést nem tettek.

Ugron Gábor t. képviselő úr egyes dolgokat ma is már bebizonyítottaknak tekint és azokra alapítja ítéletét; részemről arra kérem a t. képviselőházat: méltóztassék ítéletét felfüggeszteni addig, míg ezen tényekről és állításokról előterjesztést tehetek.

Az interpellatiot be nem várva, már is intézkedtem az iránt, hogy a hozzám érkezett jelentések, a mennyiben szükséges, kiegészíttessenek és ha az összes adatok birtokában leszek: akkor fogom az interpellatiókra a választ megadni. *(Általános helyeslés.)*

Ugron Gábor: T. ház! Csak annyit igazítok helyre, hogy a ministerelnök úr tévesen fogta fel nyilatkozatomat, mert én mindig azt mondtam: ha igaz a rendőrség jelentése. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpellatiok közöltetni fognak a ministerelnök úrral.

Még az igazságügyminister úr kíván egy előterjesztés tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! A határ- és földmérési jelek megrongálására és megsemmisítésére vonatkozó büntető határozatokról egy novellát vagyok bátor a t. háznak tisztelettel benyujtani és kérni, hogy azt az igazságügyi bizottsághoz méltóztassék útasítani.

Egyszersmind tisztelettel jelentem, hogy a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslatot nem ugyan holnap, mint szándékoztam, hanem szombaton a ház asztalára le fogom tenni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A benyujtott törvényjavaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett az igazságügyi bizottsághoz utasíttatik.

A legközelebbi ülés napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

532. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 16-án, csütörtökön

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki jelentés: 1. az igazságügyi bizottság megalakúlásáról —; Kubinyi Géza végleges igazolásáról. — Wahrmann Mór szabadságidőt kérő levelének bemutatása. — Az országos orvosi congressus kérvényének bemutatása. — Elnök javaslata, hogy a ház a nyári időszakban a hétfői napokon ülést ne tartson. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: *gróf Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Baross Gábor, Szilágyi Dezső.*

(Az ülés kezdődik d. e. 10. órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Széll Ákos jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Varasdy Károly, az azok ellen jelentkezőket Nagy István jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Széll Ákos jegyző *(olvassa az 1891. julius hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy az igazságügyi bizottság megalakúlt, elnökké Kőrösi Sándort, jegyzővé Beksics Gusztávot választotta meg.

Tudomásúl vétetik.

Jelentem továbbá, hogy Kubinyi Géza Gömör-Kishont vármegye jolsvai választókerületében megválasztott országgyűlési képviselő megválasztatása óta a szabályszerű 30 nap eltelvén, a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be: ehhez képest a nevezett képviselő a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik.

Bemutatom Wahrmann Mór országgyűlési képviselő levelét, melyben megrongált egészségének helyreállítása céljából négy heti szabadságidőt kér.

Azt hiszem, a t. ház, a kért szabadságidőt megadni méltóztatik. *(Helyeslés.)* Ezt e szerint határozatkép kijelentem.

Bemutatom továbbá a Budapesten 1891. évi junius hó 21-én tartott országos orvosi congressusnak Szivák Imre országos képviselő által beadott kérvényét, a melyben a közegészségügyi közigazgatás szervezése tárgyában kérelmez.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

T. ház! Számos képviselő úrnak kívánsága következtében bátor volnék a t. háznak a tanácskozás rendjére vonatkozólag előterjesztést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy részint üdülés czéljából, részint pedig azért, hogy a képviselő urak a gazdaságukban jelenleg folyamatban levő ügyeiket némileg ellenőrizhessék, czélszerű lenne, ha a t. ház méltóztatnék kimondani azt, hogy újabb határozat hozataláig, hétfői napokon ülést nem tart.

Digitized by Google

(Általános helyeslés.) Ha a t. ház azt elfogadja, a szombati ülés berekesztésétől keddig a képviselő urak felhasználhatnák az időt arra, hogy otthon is széjjelnézzenek. *(Általános helyeslés. Felkiáltások a szélsőbalon: A hogy tetszik! Mi ráérünk.)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: Ha a t. képviselőház hozzá kíván járulni az elnök úrnak ezen előterjesztéséhez, részemről az ellen észrevételt nem teszek. *(Helyeslés.)*

Elnök: E szerint határozatkép kijelentem, hogy a képviselőház újabb határozat hozataláig a hétfői napokon ülést nem tart. *(Helyeslés.)*

Több előterjesztés nem lévén, következik a napirend: »a közigazgatás és az önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, jelesen pedig a czím.

Nagy István jegyző: Dobay Antal!

Dobay Antal: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Miután a szavazás megtörtént, csakugyan azt hittem, hogy a részletes tárgyalásnál nem lesz alkalmam felszólalni. Hittem pedig ezt azért, mert abból, hogy a t. kormány oly nagy szavazattöbbséget nyert, a minőt mostanában kormány még nem kapott, azt következtettem, hogy a t. ministerelnök úr, a kinek lovagiasságát csaknem mindennap hallottam úgy a túloldalon, mint ez oldalon is emlegetni, tekintetbe fogja venni azon körülményeket, melyek minden egyes képviselőre nagy befolyással bírnak és nem mondom, hogy reánk tekintettel, hanem pártja iránti tekintetekből a több képviselőtársam által beadott határozati javaslat következtében a fenforgó viszonyok közt meg fogja gondolni és az üléseket, a mint az javasolva volt, szeptemberig el fogja napolni. Ezt azonban nem tette a t. ministerelnök úr. Hogy ezt a mi kedvünkért nem fogja megtenni, arra előre számítottunk; de ez minket nem alterál, mert mi itt kiizzadjuk a nyarat, belemegyünk az őszbe s a télbe és teljesítjük kötelességünket; azonban azt hittem, hogy udvariasabb lesz saját pártjával szemben a ministerelnök úr, mert igazán meggyőződhetett arról, hogy ott is ingatag már a kitartás.

Ezek elmondása után áttérek magára a tárgyra és minthogy a czímről van szó, arra akarok pár megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbal oldalon.)*

Én a czímet, a mely azt mondja, hogy »a vármegyei közigazgatás rendezéséről«, el nem fogadom; nem fogadhatom el pedig azért, mert ez a czím igazolatlanúl és helytelenűl van oda felvéve, mert az a vármegye, a mely ezután fenn fog maradni, nem egyéb, mint nulla. Ennek következtében ezzel nem is sokat akarok foglalkozni, elmondták a mondandókat t. barátaim, tehát nincs mit adni hozzá. Nem hagyhatom azonban megjegyzés nélkül azt, hogy a lapok bennünket azzal vádolnak, hogy mi tulajdonképen már megkezdtük az obstructiot és hogy ellenünk még azt is felhozzák, hogy mi vádoltuk a kormányt, hogy ő a szászokkal pactált, pedig a szavazás bebizonyította, hogy a szász képviselők mind mellettünk szavaztak. Ez czáfolata lenne annak, a mit mi állítottunk, ha igaz lenne; de méltóztassék megnézni a szavazás eredményét, mely kétségtelenül igazolja, hogy csak két szász képviselő szavazott mellettünk. Ez tehát nem czáfolat.

Sőt hallottam azt az ijesztgetést is, hogy lejárjuk és semmivé teszszük magunkat saját működésünk és az által, hogy ezen alapjában legroszabbnak mondható törvényjavaslat keresztülmenetelét nem engedjük meg.

Ha mi lejárjuk magunkat, az határozottan a mi dolgunk, arra nem kérjük senki részvétét, arra nincs szükségünk; mert mi mindig elég erősek voltunk és leszünk ezentúl is eltűrni azon nehéz bántalmakat és sebeket, melyek bennünket értek és még érni fognak. Én e tekintetben is más véleményen vagyok, mert én mostanában igen sok értelmes megyebeli úri emberrel találkoztam és értekeztem részint tisztviselőkkel, részint birtokosokkal, szóval befolyásos emberekkel, hogy megtudjam, mit mond a külvilág? Őszintén mondom, hogy ezek helyeslőleg juttatták tudomásomra, hogy mi ezen törvényjavaslat ellen mindent elkövetünk, hogy az úgy, mint az ma van beadva, keresztül ne menjen, mert ennek a vitának a folyamán ők is meggyőződtek arról, a mi a javaslat minden betűjét átlengi, hogy az ország, a megye, a nemzet itt meg lesz fosztva minden néven nevezendő autonomiájától és mert maguk a tisztviselők sem akarnak abba a rabszolgaságba belejutni, a melybe ezen törvényjavaslat alapján őket belekényszerítik. De legyen bárhogyan és bármikép, én megvallom őszintén, hogy bármennyire nyujtanók is a vitát és bárminő taktikát is követnénk, arra a t. ministerelnök úr eljárása megadta nekünk a jogot; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert ha a törvényjavaslat a haza érdekeinek csakugyan megfelel, nem tudom, hogy oly nagy többség mellett, a minő a szavazásnál nyilvánúlt, miért kell a parlamentarismussal össze nem férő mindenféle taktikával és eszközzel a kisebbséget oly helyzetbe hozni, hogy még lélegzetet se tudjon venni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

A mit a t. elnök úr az imént indítványozni méltóztatott, arra nekünk szükségünk nincs és az nekünk semmit sem használ; de ha a többségnek használ, ám legyen. Ne méltóztassanak azonban azt hinni, hogy ez által bennünket legkevésbbé is leköteleznek és kezdettől fogva kitű-

Digitized by Google

zött célunktól legkevésbbé is eltántorítanak, mert mindennap jobban meggyőződünk arról, hogy mi megálljuk a sarat. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Méltóztassék a t. ház komolyabban meggondolni, vajjon lehet-e valamit szemére hányni e pártnak? Hiszen Eötvös Károly t. képviselőtársam olyan udvarias volt a t. ministerelnök iránt, *(Derültség a szélsőbalon.)* hogy megvallom, egy kissé magam is elpirúltam. Kérve kérte a a ministerelnök urat, hogy a gr. Apponyi Albert és b. Prónay Dezső t. képviselőtársaim által tett indítványokra aludjon egyet, fordúljon meg egyszer-kétszer, hát ha jót álmodik. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

De hiába, a t. ministerelnök úr azt hiszi, hogy ha a törvényjavaslatot beadta, azt keresztül is viszi és ha keresztülviszi, ő lesz Európának legnevezetesebb embere. Csalódik. *(Derültség.)*

A »Nemzet« multkor azt irta tréfásan, hogy Kemény Pál nem-je felért két nemmel, az enyém pedig az egész pártéval. Ha az a lap engem, a párt közlegényét, így megdícsért: én ámbár csak árnyéka és a legutolsó embere vagyok ennek a pártnak, de felfogom a fegyvert, a hol szükséges és van bátorságom azt kilőni; sőt mint ellenség ellenséggel szemben szokott állani, nem nézem, hogy generalis van-e előttem vagy más valaki, kilövöm fegyveremet, odavágok a karddal és így védelmezem pártomat. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy a magyar országgyűlés tagjai nem lehetnek egymásnak ellenségei, mert mindnyájan egy hazának vagyunk fiai. *(Helyeslés jobb felől. Zaj és felkiáltások a szélsőbalon: Van és volt rá eset!)*

Dobay Antal: Köszönettel veszem az igen t. elnök úrnak szíves figyelmeztetését. Én nem akartam sérteni; nem is oly értelemben mondtam szavaimat, mint azt magyarázták.

Mindazok daczára, a mik itt lezajlottak, mégis azt hiszem, hogy még ma sem volna talán olyan nagyon késő, ha a t. ministerelnök úr egy jó alvás után megkísérelné, hogy miként lehetne ezt a dolgot úgy kiegyenlíteni, hogy az a bársonyszék a jövőben is biztosítva volna számára. A t. ministerelnök úr egy betű garantialis törvényt sem nyujt be, hanem csak megígéri, hogy beadja azokat; de erre a mi pártunk kénytelen azt mondani, hogy erre nem adunk semmit.

Nem érzem magam arra hivatva, hogy a garantialis törvényjavaslatok benyujtása után elfogadhatónak mondjam a jelenlegi törvényjavaslatot, mert még akkor is gondolkozóba esném a felett, hogy vajjon jól lesznek-e a garantialis javaslatok; de mivel minden oldalról hangoztatják a garantialis törvényjavaslatoknak benyujtását, kérdem: nem volna-e helyesebb e törvényjavaslatokat is most benyujtani és arra hivatkozni, hogy ime eleget tettem a közvéleménynek, benyujtottam a garantialis törvényjavaslatokat, tehát a közvélemény mellettem van. Ugyanazért kérem a t. ministerelnök urat: gondolja meg, tegye jóvá azt a hibát, melyet elkövetett, mert mentül magasabb helyen követik el a hibát, annál nagyobb sulyú az. A czímet nem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Nagy István jegyző: Eötvös Károly! *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Eötvös Károly: T. képviselőház! Csak röviden jelzem, hogy én a czímet sem azon alakjában, mint az eredeti törvényjavaslatban van, sem pedig abban az alakban, a mint az a közigazgatási bizottság jelentésében fogalmazva van, helyesnek nem tartom, mert — nézetem szerint — a törvényjavaslat tartalmának és czéljának nem felel meg. Még az eredeti törvényjavaslat czíme sokkal jobban megfelel, mint a közigazgatási bizottság által javasolt czím és e tekintetben csatlakozom b. Prónay Dezső javaslatához. De ha ez el nem fogadtatnék is, jobbnak és megfelelőbbnek tartom az eredeti czímet.

Fölhasználom, t. ház, ezt az alkalmat arra, hogy a t. minsterelnök úr által a szombati ülésben hozzám intézett és némely szavaimra vonatkozó kijelentéseire észrevételeimet megtegyem. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem akartam sem személyes felszólalás czímén, sem egyéb közbenső czímen a t. ház idejét igénybe venni; de a ministerelnök úr oly állításokat hozott fel, melyeket szó nélkül nem hagyhatok, sőt egyenes felhívást intézett hozzám a vicinalis vasútakra vonatkozólag, melyet a szombati ülésben nem volt alkalmam hallani.

A t. ministerelnök úr egy általam felhozott német nyelvű hírlapra vonatkozólag kijelentette azt, hogy az a német nyelvű hírlap, a Pester Lloyd, a kormánytól semmiféle subventiot nem kap. A szónak ezen szoros meghatározása értelmében az igen t. ministerelnök úrnak igaza lehet; mert nekem ellenkező adatom nincs. De én ezt a szót: »subventio« nem is használtam. A subventio alatt azt értjük, hogy a kormány, vagy valamely párt, vagy valamely egyes ember határozott összegekkel jön egy lapnak segélyére. Ily értelemben én ezt nem mondtam, nem is értettem, de beszédemből nem is érthette senki. Én csak azt állítottam, hogy azt hirdetésekben és hirdetési díjakban nyeri; és állítottam azt, hogy erre nézve nekem hivatalos adatom van. A t. ministerelnök úr szóról-szóra azt állította beszédében: »Határozottan tagadni merem« — úgymond — »hogy a kormánynak rendelete lenne arra nézve, hogy csak a »Budapesti Közlöny« és a »Pester Lloyd« kapjon bizonyos hirdetéseket.«

Digitized by Google

Itt megint kénytelen vagyok egy pillanatra megmaradni a szónál, mert az én hivatalos adatom csakugyan nem rendeletről, hanem meghagyásról szól. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Mindegy!)* Ha a t. ministerelnök úr egynek veszi, a mint azt én egynek veszem: akkor kénytelen vagyok ezt a hivatalos adatot a t. ministerelnök úrnak mindjárt rendelkezésére bocsátani, mert ebben az országnak egy nagyon előkelő hivatala világosan azt állítja, hogy ezen és ezen árverési hirdetmény a vett magas meghagyás folytán csakis a »Budapesti Közlöny«-ben és a »Pester Lloyd«-ban teheti közzé. *(Mozgás a szélső baloldalon. Ellenmondások jobb felől.)* Igaz, hogy én több adatot is ígértem, járok is utána; de meg kell mondanom azt, hogy mióta az a fölszólalás és a t. ministerelnök úrnak tagadni merése megtörtént, azóta a hivatalokhoz sokkal nehezebben tudok e tekintetben jutni. *(Derültség a szélső baloldalon.)* A többi adatok előterjesztésére nézve határozott időpontot nem mondhatok, mert kénytelen leszek ezen német nyelvű lapnak egyes számait, az ezer meg ezer hivatalos hirdetést megnézni és azon a nyomon kutatni; de remélem azt, hogy miután ez magánembernek és képviselőnek igen nehéz és fáradságos munka, a t. cabinetnek pedig igen könnyű, mert csak egy meghagyásra van szüksége és az adatok mindjárt birtokában lesznek, kegyes leend engem ettől felmenteni. Ezt különben a háznak, ha a terembiztos itt volna, mindjárt átnyujtanám, hogy adja oda a t. ministerelnök úrnak. Azt mondja a t. ministerelnök úr és ezt igazán őszinte elismeréssel veszem tudomásúl, hogy hiszen az »Egyetértés« és a »Budapesti Hirlap« is, pedig hát ezek magyar nyelvű lapok és nem is kormánypártiak, kapnak hivatalos hirdetéseket. Igaz, t. ház, azok is kapnak; ámbár megjegyzem, hogy annyit, mint ama német nyelvű hírlap, egyáltalán nem kapnak, sem a »Budapesti Hirlap«, sem az »Egyetértés« *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* De hát azt kérdem: oda jutottunk mi Magyarországon, hogy a kormány a magyar nyelvű hírlapokat még a neki hasznos hirdetések útján se segélyezze? *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Oda jutottunk-e, hogy a cabinet érdemet lát abban, hogy nem kizárólag a német nyelvű lapok kapnak segélyt? *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Holott a mi meggyőződésünk szerint és bizony mondom, az önök benső meggyőződése szerint is egyáltalán káros, sőt veszélyes irány az, hogy a német hírlapokat bármikép is segélyezzék az állam közpénzeiből. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nem kizárólag a német ujság ellen van nekem kifogásom. Tudom én azt, hogy vannak nekünk egészen hazafias irányú és tiszteletreméltó tartalommal bíró német nyelvű hírlapjaink; de azt és e tekintetben ama t. lapnak semmiféle személyes megjegyzései engem meg nem rendítenek, ismételten állítom, hogy ép e lap, melyet a t. kormány oly nagy segítséggel föntartani siet, igen gyakran egyáltalán nem különbözik nemzeti dolgaink megítélésében a legellenségesebb osztrák, hasonlóan német nyelvű hírlapoktól. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mintha csak egy szülőnek szülöttjei volnának, mintha csak egy emlőn táplálkoznának. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ámbár azt is meg kell jegyeznem, hogy az utóbbi napok óta ez a lap is sokkal tárgyilagosabban és hogy úgy mondjam, politikai értelemben sokkal tisztességesebben nyilatkozik a parlamenti küzdelemről és abban pártunk eljárásáról is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondja az igen t. ministerelnök úr szombati beszédjében, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy reméli, hogy nem fogok késlekedni a vicinalis vasútakra vonatkozó előterjesztéseimmel, miután úgy ő, mint a kereskedelmi minister úr már megsürgették azokat. Igaz, t. ház, hogy a szó, melyet én nem tudom, mikor mondott beszédemben kiejtettem, keménynek látszott, mert azt állítottam, hogy nem helyeslem, hogy a vármegyék főispánjai és alispánjai a vicinalis vasútak dolgaiba beleavatkozzanak, azokat segítsék és közbenjárásuk díjaként jutalmakat, közbenjárási díjakat vegyenek igénybe. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Azt állítottam, hogy ez meg nem engedhető nyilt corruptio — nem emlékszem a szóra, a melyet használtam — a melyre fölhívom a cabinet figyelmét, mert a nép közadóbeli terhét, melyet a vármegyék megszavaznak, egyébre, mint a valódi kiépítési költségekre, igénybe venni semmi szín alatt nem szabad; azt állítottam és állítom ma is, hogy a differentia, mely a czímleges összeg és a kilométerenkint valóban szükséges összeg között fenforog, az, melyet a csavargó tőkének ritterei ide Magyarországba behoztak, itt üzérkednek vele és ebből jutalmazzák azokat, a kik az ily vicinalis vasútak előmozdításában segélyt nyujtanak különösen a megyei közönségnek megadóztatása által. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hát, t. ház és nagyon tisztelt ministerelnök úr — nagyon sajnálom, hogy a t. kereskedelmi minister úr nincs itt, de majd elolvassa, a mit mondani fogok — én, fájdalom, kénytelen vagyok most már a provocatio következtében Vasmegye főispánjára vonatkozólag *(Halljuk! Halljuk!)* itt határozott adatokkal előállani. *(Halljuk!)* Közönségesen tudva van, t. ház, hogy Vasmegyéből kiindúlva, gondolom Szombathely vagy Korpádról egy vicinalis vasút van épülőben Mosony felé Pozsony végponttal. Ezen vasút létc-

Digitized by Google

sítésére nézve Vasmegye főispánja, Radó Kálmán úr, már kezdetben és azóta folytonosan kiváló szorgalmat, figyelmet fordított és fáradságot fejtett ki. Ő maga, mint értesülve vagyok, az érdekelt törvényhatóságok székhelyein, kiváló befolyásos férfiakat törekedett az eszmének megnyerni, hogy Szombathely Pozsony városával, vagy más alkalmas ponttal vicinalis vasúttal egyesíttessék. Egy érdekeltségi választmány is alakúlt, melynek elnöke Vasmegye főispánja volt s a mely valahányszor összejött tanácskozásra, rendes jegyzőkönyvet vett fel. Egy ily tanácskozás alkalmával, melynek eredménye jegyzőkönyvbe vétetett, ezen érdekeltségi választmány, mely Vasmegye, Szombathely város, Mosony, Pozsonymegye s tán más város és városok küldötteiből állott, megbízta Vasmegye főispánját, hogy a vasútra vonatkozó előmunkálati engedélyt a maga nevére s illetőleg még egy vagy két társa — nem tudom kik — Szombathely polgármestere, de főképen — s ez a lényeges — a maga nevére vegye ki a kormánytól. Azt hiszem, ez így is történt. Az előmunkálati engedély szentmártoni Radó Kálmán úr számára s megengedem, még egy két társa számára adatott ki, kik ennek az érdekeltségnek tagjai voltak.

Az előmunkálati költségek egyelőre 8000 forintba kerültek s e 8000 forintot az érdekelt megyék és városok adták össze. Nem a vállalkozók, nem az engedélyesek s nem magánemberek, hanem a megyék előlegezték, vagy adták együttesen, még pedig feltétlenül az előmunkálatok költségeire. Az előmunkálatok megtörténtek, a nyomjelzés, a mint mondják, megtörtént s tán a 8000 forint arra elég is volt. Azonban a mérnöki munkálatok, melyek a nyomjelzési munkákról felvétettek, a kereskedelmi ministerium által jóvá nem hagyattak s miután az érdekeltség a megyékhez előmunkálati költségekért nem akart folyamodni, ennélfogva magánvállalkozókat kerestek az engedélyesek, kik a munkálat költségeit fedezzék s ilyen magánvállalkozóként vállalkozott Szlávy Olivér, elhalt egykori képviselőtársunk, a kinek az a különös szerencséje volt, hogy a vicinalis vasútak egy tetemes részére vállalkozhatott még olyan vidékeken is, a melyeknek azelőtt nevét, hírét sem hallotta soha.

Találkozott e mellett egy bizonyos Scharmitzer nevű, úgy tudom bécsi czég, a mely bizonyos feltételek mellett hajlandó volt az előmunkálatok további költségeit is előlegezni, sőt hajlandó volt a vállalathoz szükséges összegeket is előteremteni. Hát, t. ministerelnök úr, az előengedélyes Radó Kálmán úr az érdekeltség részéről érintkezésbe helyezte magát e vállalkozókkal, a kik — mint említettem — Szlávy Olivér, Scharmitzer és nem tudom még kikből állottak és belekezdett mindazon szerződések, stipulatiok és megállapodások megkötésébe, a melyek ilyen nagyobb terjedelmű vállalat pénzügyi létesítéséhez szükséges. Ezen szerződések és stipulatiok közt pedig egy oly megállapodásra jutott ezzel a Scharmitzer czéggel és ezt, mint tudom írásba is foglaltatott, hogy ő ezen czégtől 40.000 forintot fog nyerni készpénzben.

B. Kaas Ivor: Kicsoda?

Eötvös Károly: Radó Kálmán! *(Mozgás a szélsőbalon.)* Egyúttal azonban az aláírt törzsrészvények egy részének, körülbelül 20 százalékának behajthatóságára vonatkozólag jótállást vállalt magára. A szerződés maga, mely közte és a vállalkozók közt köttetett, ezen 40.000 forintról, mint Radó Kálmán úrnak, mint engedélyesnek adandó díjról szól.

Scharmitzer vállalkozó időközben meghalt és szerződési kötelezettségeit a bécsi gyámhatóság és kiskorú örököseinek gyámsága nem akarta teljesíteni. Azzal fordult tehát mindazokhoz, a kik e vasút dolgában érdekelve voltak, hogy a többi kötelezettségeknek eleget tenni nem akar, ereszszék ki az egész vállalatból és az összes obligókból. Az érdekeltek a Scharmitzer hagyatékát csakugyan ki is ereszték.

Ugyanakkor, midőn ez történt, az ezen 40.000 frtra vonatkozó szerződés, egyrészt a vállalkozók közt, kik a pénzt előteremtették volna, másrészt az engedélyes Radó Kálmán úr közt felbontatott, úgy, hogy Radó Kálmán ily czímen e kikötött összegnek nem jutott birtokába.

De a Scharmitzer czég helyébe új czég került. Egy müncheni czég, melynek nevét nem tudom, a t. cabinet bizonyára jobban tudja, mint én, mert benne lesz valószínűleg a kereskedelmi minister úr irataiban. Ezen czéggel, mely most e vicinalis vasút pénzügyi megvalósítását magára vállalta, az engedélyes Radó Kálmán úrnak egy újabb szerződése jött létre, még pedig afféle szerződés — részint írásbeli leg, részint szóbelileg, de én csak az írásbeli dolgokról beszélek — hogy ezen vállalat 30.000 forintot bocsát Radó Kálmán úr rendelkezésére, e melyből 8.000 forint a vármegyék által előlegezett előmunkálati költségek megtérítésére lenne fordítandó; 7.000 forint discret kiadásokra lesz elszámolandó, a melyeket maga az engedélyes Radó Kálmán úr fog elszámolni és elszámolta is, a mint én tudom, a nyilvánosság teljes kizárásával; 15.000 forintot pedig Radó Kálmán úr, mint engedélyes, fog magának megtartani. És az már bizonyos tény, hogy e szerződés teljesen effectuáltatott. Már most nem tökéletesen authenticus, de azért tekintélyes és

Digitized by Google

megbízható forrásból nyilvános közlöny útján is, de egyébként is nyert értesülés folytán mondhatom, hogy Vas vármegye az előlegezett előmunkálati költségek ráeső részét nem kapta meg, illetőleg a közgyülés azt, a mi a megyére esett volna, elengedte; és szintén nem teljesen authenticus, hanem magánértesülésből mondhatom azt, hogy egyúttal Radó Kálmán úr az új vállalkozó által az általa aláírt törzsrészvények befizetésétől, körülbelül 10.000 forinttól felmentetett.

A tényállás, t. ministerelnök úr és t. ház, melyre nézve a határozott és szabatos adatokat kötelességemnek tartottam előadni, ebből áll.

Már most, ha magánember ezen, vagy ugyanily ügyben, ugyanekkora, vagy ugyanily mérsékelt díjért vagy honorariumért eljár, azt egészen jogosúltnak és természetesnek találom, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és hozzá kell tennem, hogy én a Radó Kálmán úrnak fáradozásai és költségei fejében adott ezen 15.000 forintot nem is sokallom, mert hogyha valaki annyit jár-kel, annyit informál Szombathely és Pozsony közt, keresztül Sopron és Mosony megyéken, annyi lakomát tart, annyi baráti értekezletre hívja össze az érdekelteket, annyi gyülésben elnököl, hogy ily vállalatnál fáradozási díja és költségei 15.000 frtra felmehetnek, azt én megengedem. Nekem e tekintetben Radó Kálmán urat soha sem jön eszembe akár túlzással, akár kapzsisággal, vagy valami hasonlóval vádolni; de egy magánember és a megye kormányzója, a főispán között igen nagy különbség van. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A vármegyék kormányzóinak, neveztessenek bár főispánoknak vagy alispánoknak, oly vállalatban, melyből nekik bármi czímen egy krajczár is jusson, mely csak akkor jöhet létre, ha befolyásukkal a vármegye közönsége megadóztattatik *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* s melyből kifolyólag discret kiadások czímén elszámolások, készpénzbevételek történnek, ily vállalatokban a megyék főispánjainak és alispánjainak részt venni soha semmi körülmények közt nem szabad, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* az meg nem engedhető, sem az ő érdekükben, sem a vármegyék érdekében, sem a közhivatalnokok iránt szükséges bizalom érdekében, sem pedig a vármegyéknek naponkint mindig sulyosabban megadóztatott közönsége érdekében. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezek az adatok, melyek helyességét természetesen kimondott szavammal garantirozom, melyeket előterjeszteni akartam. Kérem, hogy a t. cabinet, ha szükségesnek látja, ezen adatok képességéről hivatalos úton is győződjék meg. Továbbá kérem és előterjesztem, hogy a t. cabinet méltóztassék gondoskodni egy parlamenti vizsgálóbizottságról, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon. Mozgás a jobboldalon.)* a mely teljesen független és a dologhoz értő férfiakból állva, feladatának ismerje a vicinalis vasútak körül a közhivatalnokok részéről való befolyás természetének és mértékének kipuhatolását. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ha, t. ház, a cabinet ezt megteszi, én ünnepélyesen kijelentem, hogy nem egy, hanem még két vármegye esetében hajlandó leszek a vizsgálat sikere édekében nevezetesen jelenségeket rendelkezésre bocsátani. *(Egy hang a jobboldalról: Tessék most megtenni!)*

Bocsánatot kérek, itt nem teszem és a minister úrnak külön sem teszem, mert én a ministernek detectivje, rendőre vagy vizsgálóbírája nem vagyok; nekem, mint magánembernek nem áll módomban az összes adatokat, tökéletes bírói biztossággal egyénileg megszerezni, hanem jöjjön a cabinet segítségemre a független vizsgáló bizottság kiküldésével: akkor én is oda állok és akkor méltóztassék közreműködésemmel, meghallgatásommal és az általam kijelölt nyomok szerint a vizsgálatot teljesíteni. Én hiszem, hogy ezzel a köznek javára, a kormányzat tisztességének emelésére és adófizető megyei közönségünk érdekeinek megmentésére igen hasznos szolgálatot fog tenni a kormány és azon bizottság és fogunk tenni valamennyien, ha ez megtörténik. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ezt akartam előterjeszteni. Kérem előterjesztésemnek, kérelmemnek elfogadását, úgy arra nézve, hogy ezen adatok hivatalos úton igazoltassanak, valamint hogy a felhozott és egyéb esetekre nézve egy parlamenti, vagy ha nem is parlamenti, de teljesen független vizsgáló bizottság küldessék ki. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: A kereskedelmi minister úr kíván szólani.

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* E pillanatban érkezvén ide, Eötvös Károly t. képviselőtársam felszólalásának csak utóbbi részét hallottam. Azonban azon följegyzésekből, a melyek velem közöltettek, körülbelül következtethetek azokra, a miket a t. képviselő úr előzőleg elmondott. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Ha valaki, épen én a legnagyobb sulyt fektettem arra, hogy általában egy vállalatnál se fordulhasson elő, de legkevésbbé a helyi érdekü vasutaknál valami, a mi legtávolabbról is aggályosnak tünhetnék föl. Magától értetődik, hogy méginkább ellene fordulnék oly esetleges tapasztalatoknak, a melyek azon minősítést érdemelnék meg, a milyennel t. képviselőtársam az utóbbi alkalommal élt, a mikor a vicinalis vasutak rendszerét veszélyesnek tün-

Digitized by Google

tette fel annyiban, hogy kijelentette, hogy a vármegyék főispánjai és alispánjai tiltott eljárást követnek a helyi érdekű vasutak körül és e mellett fényes nappal vesztegetések vannak folyamatban.

Én akkor felszólaltam itt e házban és kértem, hogy a t. képviselő úr legyen szíves azon adatokat, melyekre vádját alapítja, a kormánynyal közölni; mert az a meggyőződésem, hogy a ki valami ilyet állít, annak bizonyítania is kell. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr azt méltóztatott az imént mondani, hogy ő, mint magánember, nem képes ilyen adatokat beszerezni s hogy ebben kell, hogy a kormány segítségére jöjjön.

T. ház! A kormánynak az a kötelessége, hogy a tudomására jutó visszaéléseket orvosolja. De minden magánembernek kötelessége egy vádnak ily határozott kijelentésétől mindaddig tartózkodni, *(Úgy van! jobb felől.)* míg azt kellően igazolni nem tudja. *(Úgy van! jobb felől.)*

Eötvös Károly: Megtettem!

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: És én, t. ház, kijelentem, hogy évek során át, a mióta szerencsém van ezen ügyeket részben vezetni, részben intézni, az én tudomásomra visszaélések, a melyek ilyen szigorú megrovást érdemeltek volna, nem jutottak és végtelenül sajnálom, hogy ez a nagyon fontos ügy, mely az országnak annyi hasznot hajt, távolról is érintetik oly vádakkal, a melyek közvetve vagy közvetlenül alkalmasak magát az ügyet compromittálni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Mielőtt áttérek azokra a concret dolgokra, melyeket a t. képviselő úr felemlített, megjegyzem, hogy a t. képviselő úr azóta, hogy azt a vádat itt e házban elmondta, nekem adatot nem szolgáltatott, sőt a mint a lapok közölték, úgy nyilatkozott, hogy nem is fogja mind kiszolgáltatni. Én ezt akkor nem hallottam, mert különben rögtön reflectáltam volna reá *(Helyeslés jobb felől.)* és azt mondtam volna, hogy valamennyit kérjük. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* mert a kormánynak absolute semmiféle oka nincs arra, *(Helyeslés jobb felől.)* hogy a legcsekélyebb mértékben is tartózkodjék a visszaéléseknek legerélyesebb megtorlásától. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)*

De, t. ház, vártam az alkalomra, midőn itt a házban constatálhatom, hogy eddig nem kaptam meg ezeket az adatokat. És azt hiszem, nem fogok felesleges dolgot művelni, ha a t. ház előtt egy-két adatot mégis elősorolok a vicinalis vasutak ügyére vonatkozólag, azért, mert itthon magunk közt ezek a kérdések minden nehézség és aggály nélkül tisztázhatók, de a mi engem aggályylyal tölt el, az az, hogy ilyen támadások és ilyen vádak a külföldre kerülnek *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* és ott nem a személyeknek — mert én azokkal nem törődöm — hanem magának az ügynek ártanak. *(Helyeslés. Úgy van! jobb felől.)* Az a vád, melyet a t. képviselő úr a multkor itt felhozott és mely utóvégre is nem is a vicinalis vasutak ügye ellen volt intézve, végigjárta a külföld sajtóját, mint olyan, mely a vicinalis vasutakat a lehető legborzalmasabb színben tünteti fel. Én tehát kötelességemnek tartom, hogy e tekintetben egynémely objectiv adatot szolgáltassak a t. háznak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Megjegyzem, t. ház, hogy a helyi érdekű vasútak ügyei a lehető legnagyobb nyilvánossággal kezeltetnek. Évi jelentéseimben minden egyes helyi érdekű vasút ügye a t. képviselőház elé kerül; de különben is minden ily vasút körül annyi ellentétes érdek csoportosul és képződik, hogy ha bármi helytelenség történnék, a ki nem elégített érdek talál módot és alkalmat, hogy a maga sérelmeit és panaszait előadhassa. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Észlelve azt a lendületet, melyet a helyi érdekű vasutak ügye Magyarországon közgazdaságunknak oly nagy hasznára s oly mértékben vesz, megvallom őszintén, nagy sulyt helyeztem arra, hogy a helyi érdekű vasutak előmunkálati engedélyeit s általában azok létesítését oly férfiak vegyék kezükbe, a kik akár a közpályán, akár azonkivül, de mégis a nyilvános életben olyan állást foglalnak el, mely minden irányban garantiát nyujt arra, hogy miután vállalatról van szó, az úgy fog végrehajtatni, a mint a közérdek megkívánja. *(Tetszés és helyeslés.)* Innen van, hogy szívesen vettem, ha akár képviselő urak, a parlament tagjai, akár mások, például törvényhatóságok vállalták az ügyet magukra. Sőt vannak előmunkálati engedélyesek, de még vasúti engedélyesek is a háznak minden oldalán; vannak ilyenek a törvényhatóságoknál, sőt legutóbb a vöröstoronyi vasút ügyének előterjesztése alkalmával minden oldalról örömmel constatáltatott, hogy a törvényhatóság vette kezébe ezt a vasútat oly módon, a mely lehetővé tette, hogy az abból netán eredő haszon is a törvényhatóságnak jusson. *(Általános helyeslés.)*

Azt hiszem, ez egészen helyes álláspont. Nincs okunk e tekintetben absolute semmiféle nehézséget támasztani; sőt ellenkezőleg, minél inkább megkönnyítjük az ilyen vasutak létesítését; annál jobb szolgálatot teszünk; sőt a külföldi tőke beözönlésére nézve is bátorító az, ha oly férfiak állanak az ügy élén, a kik minden irányban biztosítékot nyujtanak. *(Helyeslés jobb felől.)*

Az előmunkálati engedélyek megadásától

Digitized by Google

fogva az utolsó perczig az ügyek teljesen nyilvánosan kezeltetnek. Magyarországon az 1890-ik év végével — az 1889-iki adatok nyilvánosságra vannak hozva és épen 1889-től 1890-re meglehetős nagy tevékenység uralkodott e téren — 1890 végével 57 helyi érdekű vasút van, építési hosszuk 3·567 kilométer. Ennek a létesítése az építési tőkének a törvényhozás által is tudomásúl vett megállapítása szerint 110,356.261 forintot vett igénybe. Ezen tőkéhez, melynek legnagyobb része külföldről hozatott be, hozzájárult az állam: postaszállítás czímén 6,423.370 frttal, vagyis a hozzájárulásnak 5·8%-ával; forgalmi eszközök rendelkezésre bocsátása czímén 1,173.300 forinttal, vagyis 1·06%-kal; csatlakozási létesítmények czímén 275.000 frttal, vagyis 0·24%-kal; különböző segélyek czímén 7,222.030 frttal, vagyis 6·05%-kal; úgy, hogy állami hozzájárulás összesen 15,093 700 frt, vagyis 13·0·%; a törvényhatóságok hozzájárulása 7,388.962 frt, vagyis 6·07%; a községek és magánosok hozzájárulása 13,923.000 frt; tehát 12·6%: úgy, hogy az összes hozzájárulások összege kitesz 36,405.824 forintot, vagyis 32·9%-ot és így 67·10% financirozás útján szereztetett be, a mi 73,950.437 frtnak felel meg s ez a helyi érdekű vasútaknál jelentékeny összeg. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A magam részéről, t. képviselőház, jövőre nézve is nagy sulyt helyezek arra, hogy a helyi érdekű vasútak létesítése körül a legnagyobb könnyűség uralkodjék; hogy se bizalmatlanság, se bármi aggály ne nehezítse meg ezen vasútak létesítését és hogy ezek a jövőre is előmozdíttassanak, mert azok az országra nézve jelentékeny közgazdasági hasznot hoznak. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A multkor a t. képviselő úr azt említette volt, hogy Veszprém vármegye közönségét meglehetős nagy áldozatokra akarják bírni a helyi érdekű vasútak érdekében.

Eötvös Károly: Én említettem?

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: Igen, a t. képviselő úr mondotta beszédében; legalább a kivonatban, melyet velem közöltek, így olvastam.

Eötvös Károly: Ha említettem, akkor igaz.

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: Erre, t. képviselőház, azt vagyok bátor megjegyezni, hogy Veszprém vármegye eddig helyi érdekű vasúthoz való hozzájárulásra nézve a kormány által jóváhagyott kötelező határozattal nem bír. Veszprémmegye két helyi érdekű vasútra szavazott meg segélyt. Az illető határozat Eötvös Dénes és társai által megfelebbeztetvén, gondolom, még ez év elején a kormány elé került; a határozat nem volt jóváhagyható, a törvényhatóság újabb tárgyalásra utaltatott és ezen ügy máig semmi elintézést nem nyert; Veszprémmegye tehát máig ezen helyi érdekű vasúti hozzájárulással megterhelve nincsen.

Azt hallottam már tegnap és ma is mondották, hogy a t. képviselő úr felszólalása ma különösen a szombathely-pozsonyi helyi érdekű vasút ellen fogna intéztetni és hogy különösen Radó főispánra vonatkoznak vádjai. Hogy azon vádak miben állanak, t. képviselőház, azt e perczben nem tudom; de azt természetesnek fogja a t. ház találni, hogy ezen vádakra nézve a másik felet is szükséges meghallgatni, hogy ítéletet formálhassunk. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Részemről azonban nem habozom már most kijelenteni azt a meggyőződésemet, hogy úgy a vállalat, a mely azon vasútat létesíti, mint a létesítő bizottság élén állott férfiaknak előttem ismert tevékenysége, eddig legalább, a kormánynak és nekem semmiféle irányban panaszra alkalmat és okot nem szolgáltatott.

A mi magát a helyi érdekű vasútat illeti, méltóztassék meghallgatni. hogy ennek létesítése mily körülmények közt folyt le. Megjegyzem, hogy előadásom teljesen meg fog felelni azon jelentésnek, a melyet e tekintetben a törvényhozásnak annak idején tettem. *(Halljuk! Halljuk!)*

A pozsony-szombathelyi helyi érdekű vasútnak ügye régóta vajudott; nem tudott eredményre jutni; mert daczára annak, hogy közforgalmi és hadászati fontossága elvitázhatlan, létesítése nagy pénzügyi nehézségekbe ütközött. E helyi érdekű vasútnak építési hossza 124·7 km. és Pozsonynál a Duna áthidalásával ér véget. A tényleges építési tőke, a mibe ezen helyi érdekű vasút kerül, 4,660.000 frtra megy. Ebből a törvényhozás által megszavazott állami hozzájárulással fedeztetett: a Dunahíd építési költsége czímén — mert e Dunahíd kettős — 142.000 frt; a postaszállítás czímén 200.000 frt; a pozsonyi Dunahíd vámbevételei terhére külön segély czímén 258.000 frt: úgy, hogy összesen 600.000 frt segély nyujtatott. Bátor vagyok azonban megjegyezni, hogy e segély távolról sem meríti ki azon engedélyt, melyet a törvény ad, a mennyiben úgy postai, mint különböző segélyek czímén 10—10% volna nyujtható és a nyujtott segély együttvéve csak 12·7%-ra rug; ez tehát távolról sem meríti ki az engedélyt különösen azért, mert a helyi érdekű vasútnak részint az áthidalás következtében, részint a magyar államvasúthoz csatlakozó vonala következtében határozott hadászati fontossága van, a minek következtében többet követeltünk a helyi érdekű vasút engedélyezésétől, mint a mennyit az normalis körülmények közt szolgáltatni köteles lett volna. Ezt különben annak idején a háznak be is jelentettem és a t. ház azt helyeselte. *(Úgy van! Helyeslés jobb felől.)*

Digitized by Google

A törvényhatóságok hozzájárulásai a következők voltak: Pozsony város részéről 100.000 frt, Mosonymegye részéről 20.000 frt, Sopronymegye részéről 30.000 frt és Vasmegye részéről 60.000 forint; tehát együttvéve 210.000 frt, vagyis az egész építési tőkének 4·5%-a. A községi hozzájárulások a következők voltak: a mosonymegyei községek részéről 34.000 frt, a sopronmegyei községek részéről 22.000 frt, a vasmegyei községek részéről 20.210 frt; együtt tehát 76.210 frt, vagyis az építési tőkének 1·6% a. Vasmegye tehát, a mely pedig meglehetős hosszban van érdekelve e vasút által, a legcsekélyebb hozzájárulást nyujtotta: tudniillik a vármegye 60.000 forintot, a községek kerek számban 20.000 frtot, vagyis összesen 80.000 forintot, szemben a 4,660.000 frt építési költséggel. A magánosok hozzájárulása kitett összesen 513.790 forintot, vagyis az építési tőkének 11.0%-át.

Úgy áll tehát a dolog, t. ház, hogy a 4,660.000 forint építési tőkének 30%-a fedeztetett a felsorolt hozzájárulások által, 70%-a azonban financirozás, pénzbeszerzés által. Tehát itt is a lényegesen nagyobb rész magának a vállalatnak pénzével létesíttetik.

Hát, t. ház, ez nemcsak, hogy nem mutat semmi tekintetben abnormitást, hanem ellenkezőleg azt mutatja, hogy a helyi érdekű vasútaknál oly módon történt a megállapítás és a financirozás, hogy az a törvényhozás és minden gondolkodó részéről is helyesléssel találkozott és az ellen senki fel nem szólalt; kijelentem, hogy sem a községek, sem a törvényhatóságok ez iránt panaszt a kormányhoz nem adtak be; sőt az a külföldi társaság, a mely ezen vasútat létesíti, megérdemli, hogy támogattassék, mert ez a helyi érdekű vasútak építése terén jó szolgálatokat tett. *(Helyeslés jobb felől.)* Így áll a pozsony-szombathelyi helyi érdekű vasút ügye; és nézetem szerint a helyiérdekű vasútaknál a főczél, hogy az országos érdek mindig megóvassék; másik főczél, hogy a vállalat minden irányban kifogástalanúl és az ügy érdekének megfelelően hajtassék végre. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ha az általam felhozottakkal szemben a t. képviselő úr más adatokat méltóztatik szolgáltatni: azon leszek, hogy azon adatok kellőleg megbíráltassanak és hogy felvilágosítás kívántassék a vádlottól, ha ilyen van és miután ez kihallgattatott, a t. ház, ha ez szükséges, a további iránt tájékoztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Minthogy pedig a képviselő úr ezen ügyben ismételve adatokra hivatkozott: kérem a képviselő urat, hogy valahány ilyen adat tudomására jut, azt hozza a mi tudomásunkra is; segítségére leszünk, hogy a való kideríttessék. De óhajtanom kell úgy a parlament, mint az ügy érdekében, hogy addig, míg az adatok igazolva nincsenek, olyan sulyos váddal, mint a képviselő úr előállott, ne találkozzunk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Eötvös Károly *(feláll és szólni kíván).*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: T. ház! Alkalmat akarok adni a t. képviselő úrnak, hogy ha kifogásolni valót talál felszólalásomban, arra is reflectálhasson. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A t. képviselő úr azon állításának bebizonyítására, hogy a kormány mily mértékben részesít kedvezményben egyes lapokat, különösen egy helybeli német lapot, egy adatot hozott fel. Engedelmet kérek, azon egy adat nem czáfolata annak, a mit a multkor előterjesztettem. És azon egy adat, melyet a képviselő úr fehozott, nem képes igazolni az állítást, melyet a multkor itt tett. *(Úgy van! jobb felől. Zaj a szélsőbalon.)*

Hogy a m. kir. államépítészeti felügyelőség, mely a pénzügyministeriumnak van alárendelve, egy specialis esetben egy hirdetményt csak a »Budapesti Közlöny«-ben és a »Pester Loyd«-ban tett közzé, helyesen járt-e el, vagy nem: annak bírálatába nem bocsátkozom; az illető, a ki az intézkedést tette, illetékes annak megítélésére, hogy mely közönség körében helyes a hirdetést tudomásra hozni.

Thaly Kálmán: Ne német lapnak adják, ne germanizáljanak!

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: Megengedem, t. ház, hogy egyes hatóság egyes esetekben ilyen rendeletet kibocsát, ha szükségét látja; *(Helyeslés a jobboldalon)* de tagadom, hogy ilyen általános kormányintézkedés létezznék. A képviselő úr ma előterjesztett adata csakis azt bizonyítja, hogy egy hatóság intézkedett úgy; de nem bizonyította be azt, hogy a kormány ilyen általános intézkedést tett volna.

A t. képviselő úr multkori felszólalásában azt is mondotta, hogy hiteles számítás alapján bizonyíthatja be azt, hogy a megnevezett német lap százezer forint jövedelmet húz azon czímen és hogy más adatokat is fog szolgáltatni a kormánynak.

Mindkét irányban adós maradt a t. képviselő úr, mert sem azt nem igazolta, hogy azon számítás helyes, sem további adatokat nem bocsátott a kormány rendelkezésére. Én tehát elvárom a t. képviselő úrtól, hogy ígéretét be fogja váltani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Eötvös Károly: T. képviselőház! A t. ház kegyes engedelmével reflectálnom kell azokra, a miket egyrészről az igen t. ministerelnök úr, másrészről az igen t. kereskedelmi minister úr

Digitized by Google

az én szavaimra vonatkozólag itt előadtak. *(Halljuk!)*

Már bocsásson meg a t. ministerelnök úr, először is én a százezer forintra azt, hogy az hiteles adatokon nyugszik, nem mondottam. *(Egy hang jobb felől: Visszaszívja. Ellenmondás a szélső baloldalon.)* Én csak azt mondottam, hogy szakembert kérdeztem meg, a ki a hirdetések dolgában jártas. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ismétlem, szakembert kérdeztem meg és szakember mondta, hogy százezer forintra megy az, a mit ez a lap ily czímen a kormánytól, a hadügyi és a kormányzat minden ágában történő szállítási és egyéb vállalatoktól, kincsátári javaktól stb. kap.

De bocsásson meg a t. ministerelnök úr, ha ő egy ily állítással szemben, a melyet azon lapnak mindennap megjelenő száma és az általam felmutatott tüzetesen és per eminentiam hivatalos adat igazol, úgy formulázza a kérdést, hogy én mutassam ki hitelesen a százezer forintot, az oly képtelenség, hogy ha a t. ministerelnök úr az ország kormányzatának összes ügyeiben ekkora ratioval jár el, akkor jaj lesz ennek a szegény országnak. *(Helyeslés és derültség a szélső baloldalon. Ellentmondások és zaj a jobboldalon.)* Hiszen mije vagyok én a t. ministerelnök urnak, meg annak a lapnak? Semmije. És mije vagyok én a hatóságnak?

Kubinyi Géza: Rágalmazója! *(Nagy mozgás a szélső baloldalon.)*

Eötvös Károly: A ki azt mondja, hogy rágalmazója, az nem tisztességes ember és kérek elégtételt. *(Nagy zaj a szélső baloldalon és élénk felkiáltások: Ki mondta?)*

Kubinyi Géza: Én mondtam.

Elnök: A képviselő urat ezen szaváért rendreutasítom. *(Nagy zaj.)*

Ugron Gábor: A sztíz beszéd jól sikerült. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Kubinyi Géza: Én a képviselő úrtól nem tanúlok.

Eötvös Károly: Bocsánatot kérek, midőn ily dolgokban felszólalok, sohasem szoktam ezt könnyelmüen és megbízhatatlan adatok alapján tenni.

Kubinyi Géza: Láttuk.

Eötvös Károly: Ezt az urat én nem ismerem, de kijelentem, hogy ha akkor, a mikor én kész vagyok itt adatokkal előállni, bármely párt tagjaitól insultusban részesülök, nyiltan, az ország színe előtt, az ország közönségének legszentebb érdekeiért, igazaiért tett fáradozásaim közepette, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* akkor én ezért a pártnak vezérét vonom felelősségre. *(Zajos helyeslés és felkiáltások a szélső baloldalról: Ez rendszer! Hosszan tartó nagy zaj és élénk ellentmondások a jobboldalon.)*

Elnök: Én azt tartom, hogy e képviselőházban minden ember magáért és senki másnak a szavaiért nem felel. *(Élénk helyeslés jobb felől, zaj a szélső baloldalon.)* Én a képviselő urat, a ki azon észrevételt tette, rendreutasítottam és ezzel azt hiszem, a dolognak vége van. *(Helyeslés jobb felől.)*

Eötvös Károly: Köszönöm, én evvel megelégszem. *(Derültség jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)* Tessék röhögni, ha tetszik. *(Nagy zaj jobb felől.)*

Elnök: Ne méltóztassanak ily kifejezésekkel élni, a melyek a szenvedélyeket fokozzák. Nekem, mint a ház elnökének, kötelességem arra ügyelni, hogy a tanácskozások teljes nyugalommal és higgadtsággal történjenek és kérem a képviselő urakat, hogy ezt szem előtt tartani méltóztassanak. *(Élénk helyeslés.)*

Eötvös Károly: Bocsánatot kérek, ez esetben én az elnök úrnak kijelentésében megnyugszom, hanem azért, hogy a mikor én közkötelességet teljesítek, hogy akkor személyes sértéssel illessenek bármely oldalról és bárki részéről, hogy akkor én mit fogok csinálni, arra nézve mégis csak majd magamtól kérek tanácsot *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az igen t. ministerelnök úr azt mondja, hogy ő az állította, hogy általános intézkedése a cabinetnek nincsen és hogy én nem bizonyítottam be, hogy általános intézkedése van. Figyelmeztetem a t. ministerelnök urat arra a hivatalos adatra, melyet rendelkezésére bocsátottam. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Abban a hivatalos adatban az van, hogy: magasabb vagy felsőbb meghagyás folytán. Hogy ezen magasabb meghagyás általános-e vagy nem általános, én keressem azt? Nem a t. ministerelnök urnak a feladata ez? *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Hiszen én hivatalos adatot adok rendelkezésére, teljesen hivatalos adatot. Én kutassam tovább, hogy az általános vagy részletes-e? Különben én nem mondtam sem azt, hogy általános, sem azt, hogy részletes; hanem azt mondtam, a mi a kezemben levő hivatalos adat tartalmával igazolva van, sem többet, sem kevesebbet. Egy ily állítás elől ily félreugrással kitérni talán nem lehet, talán nem is felel meg a t. ministerelnök úr állása méltóságával. *(Élénk helyeslés. Úgy van! a szélsőbalon.)*

Megengedem, hogy ez esetben a meghagyás részletes volt; de a hivatalos adatban nem ez van, hanem az mondatik, hogy ez felsőbb utasítás vagy felsőbb meghagyás folytán történik.

A mi a t. kereskedelmi minister úr előadását illeti, bocsánatot kérek, itt megint azt mondom, hogy semmiképen nem engedem magamat letéríttetni arról a térről, a melyen felszólalásomban mozogtam. Ha a t. minister úr azt

Digitized by Google

mondta, hogy a vicinalis vasútak intézménye az országnak hasznára van, azt felelem: igaza van. Ha a t. minister úr adatokkal áll elő, hogy hány kilométer, hány millió forint stb., azt mondom: köszönöm az adatokat, szívesen veszem tudomásúl. De hát nem erről beszélünk. Ha azt mondja a t. minister úr, hogy sajnálja, hogy ez a fontos ügy távolról is vádakkal érintetik, én is sajnálkozom vele együtt. Megjegyzem azonban, hogy nem az ügyről, nem a vicinalis vasútról beszéltem és nem is a vicinalis vasúti intézményt vádoltam. Én szorosan akként determináltam felszólalásom tárgyát, hogy nem helyeslem, hogy a vármegyék kormányzó főispánjai és alispánjai, mint engedélyesek, bármi hasznot, díjat vagy jutalmat fogadjanak el vagy azokban részesíttessenek akkor, mikor a vicinalis vasútak létrejötte a vármegyék vagy a községek közönségének megterhelésével történik. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.*) Ezt mondtam, ekként constatálom felszólalásomnak egyedüli tárgyát.

Erre igértem adatokat és erre nézve kértem a t. minister úr intézkedését. Ha a t. minister úr nekem azzal áll elő, hogy árt az ügynek a külföldön az ilyen felszólalás: megengedem, hogy árt, de azért még sem nézhetem el, hogy adózó közönségünk a vármegyék kormányzói által ily módon terheltessenek vagy az ő hozzájárulásukkal terheltessenek. (*Élénk helyeslés. Úgy van! a szélsőbalon.*)

Ha a t. minister úr azt mondja, hogy ezentúl is rajta lesz, hogy a helyi érdekű vasútak a legnagyobb könnyűséggel építtessenek, én e nézetének helyességét nem vitatom, ezt az irányt helytelennek egyáltalában nem tartom, sőt azt hiszem, talán igaza van, talán helyes, hogy ekként kezeli a helyi érdekű vasútak ügyét. Ha a veszprémi vasútról azt mondja a t. minister úr, hogy az a 400.000 forintnyi teher, melyet már megkísérlett a vármegye közönsége reánk megszavazni, reám is, hogy az még ma nincsen elfogadva, ezt különös köszönettel veszem tudomásúl; nagyon helyeselném, ha így maradna, mert én ennek a vasútnak sem czélszerűségéről, sem hasznosságáról, sem szükségességéről meggyőződve nem vagyok, tehát a vármegyének egyébként is megterhelt közönségét e czímen is újabban megterhelni nem tartanám jónak, helyesnek és czélszerűnek.

De, t. kereskedelemügyi minister úr, mi nem erről beszélünk. Én nem szeretem, hogy a t. kereskedelemügyi minister úr mindenáron atyafiságba akar keveredni azzal a hires Bodónéval, a ki mindig másról beszélt, mikor a bor árát kérték. Az én kérdésem az és arra kérek feleletet: megengedhetőnek és helyeselhetőnek tartja-e a minister úr, hogy ha az engedélyes esetleg főispán, hogy ugyanazon főispán elnöklete alatt, vezetésének és tekintélyének sulya alatt, akár a vármegye közönsége, akár a vármegyének községei a vicinalis vasútak létesítésére terheket vállaljanak magukra és a financirozás alkalmával az a főispán vagy alispán bármi czímen díjat, jutalmat vagy fáradságának megtérítését elfogadja? Ez a kérdés. (*Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Ez a kérdés!*) És ha az igen t. minister úr engem meg akar tisztelni azzal, hogy reflectál kérdésemre és arra a közügyre, mely kérdésemben foglaltatik: akkor méltóztassék pusztán erre a kérdésre szorítkozni és miután én erre vonatkozólag adtam szabatos adatokat, kérem, hogy azon adatok, ha szükségesnek látják, hivatalos megvizsgálás útján is autenticáltassanak. (*Helyeslés a szélsőbalon.*)

Ismételve hozzáteszem, hogy én Radó Kálmán fáradozásáért azt nagy összegnek nem tartom. És ha ő magánemberként járt volna el ez ügyben, egyáltalában semmi szavam a dologhoz nem volna; de ő mint Vas vármegye főispánja szerepelt: ez az, a mit én nem tartok helyesnek. Ajánlom különben ezen előterjesztésemet a t. kereskedelemügyi minister úr figyelmébe. Én négyszemközt adatokat nem fogok nyujtani, mert ezen adatokra nagyon könnyen azt felelheti a minister úr, hogy bírói bizonyossággal és alakszerűséggel nincsenek bizonyítva; hanem ismétlem, méltóztassanak a függetlenség minden kellékével bíró, akár kebelbeli, akár parlamenti bizottságot kiküldeni, az előtt igenis megjelenek és kötelességemet teljesíteni fogom. (*Élénk helyeslés a szélsőbalon.*)

Elnök: Kubinyi Géza képviselő úr kíván nyilatkozni!

Kubinyi Géza: Mélyen t. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Az igen t. elnök úr részéről rendreutasításban részesültem azért, mert azon kifejezést használtam Eötvös Károly képviselő úr beszéde közben, hogy »rágalmazó«. Őszintén kinyilatkoztatom, hogy igen sajnálom, hogy ezt a kifejezést használtam, (*Helyeslés a szélsőbalon.*) sajnálom pedig azért, mert bár indokolt volna némi tekintetben felháborodásom, mindenesetre helytelen volt oly kifejezést használni, mely a parlamentbe nem való. Hogy azonban indokolt volt felháborodásom, azt igazolni kívánom azzal, hogy mielőtt e parlamentbe beléptem, megelőzőleg én is, mint megyei köztisztviselő működtem a köztisztviselői karban becsületesen és épen ezért fájdalmasan érintett engem az, hogy a parlament kebelében az a testület, mely az országot becsületesen és híven szolgálja és a melyről az igen t. képviselő úr is némi részben állította, hogy eddig becsületesen és híven szolgálta, az urak részéről gyanusításban részesül. (*Nagy zaj és ellenmondás a szélsőbalon. Felkiáltások: Szalavszky tette!*) Méltóztassanak nyugodtan

Digitized by Google

meghallgatni, igen szívesen fogom indokolni. *(Halljuk! Halljuk!)* És, mert ez fájdalmasan érintett, kötelességemnek tartom nemcsak mint volt köztisztviselő, de úgy is, mint becsületes ember, azt a tisztviselői kart, a melynek kebelében munkálkodtam és mely magát itt a parlament kebelében nem védelmezheti, védelmembe venni. *(Zaj a szélsőbalon.)* Méltóztassék megengedni és indokolni fogom.

A képviselő úr négy és fél órán át tartott beszédében azt is mondotta, hogy egy karfának, mely 3 frtba kerül a helyreállítása és a munkálatoknak ellenőrizése, 63 frtot emészt fel. Ha ez igaz volna, akkor az én meggyőződésem szerint sem volna e közigazgatási eljárás becsületes. *(Zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Méltóztassanak megengedni, nemcsak irkát-firkát értett a t. képviselő úr, hanem confrontálást is. A confrontálás nem úgy történik, mert annál a megyei kiküldöttek semmiféle díjazásban nem részesülnek. Meggyőződésem szerint tehát azt a kijelentést valótlannak tartom és a mint most a képviselő úr Radó főispánnal szemben nem tudta állítását igazolni, ejtettem ki azt a szót, melyet a magam részéről is helytelennek tartok. És ha Eötvös Károly t. képviselő úr bebizonyítja állítását, a mint hogy arról is meg vagyok győződve, hogy Radó Kálmán főispán is fogja tudni igazolni eljárását, nem elégszem meg azzal, hogy szavamat helyremagyaráztam, de teljes készséggel fogok érte bocsánatot kérni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: T. ház! Nem beszélek én másról, mint a miről szó volt, én nem térek ki soha azon kérdés elől, melyet hozzám intéznek, mert arra nincs okom. T. képviselőtársam azt mondja, hogy nem engedi magát letereltetni arról a térről, hogy törvényhozói ellenőrzést gyakoroljon. Én volnék az utolsó, a ki őt arról a térről letorelni akarnám. Egy térről azonban ajánlanám a letérést, hogy tudniillik ne vádoljon senkit sikkasztással és affélével, míg azt igazolni nem tudja. *(Helyeslés jobb felől. Mozgás a szélsőbalon.)* Azt hiszem, t. ház, ez tiszta és világos minden ember előtt, hogy nem szabad senkit bizonyítás nélkül vádolni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Hogy mennyire maradok a tárgynál, e tekintetben bátor vagyok a t. háznak ismételten is figyelmébe ajánlani, hogy a t. képviselő úr a multkor egyenesen a vicinalis vasútak rendszere ellen fordult és minthogy én őszintén sajnálnám — és erre nézve t. képviselőtársam osztozott nézetemben — ha ily nyilatkozatok folytán a vicinalis vasútak rendszere szenvedne, tértem ki az összes adatok előterjesztésére, melyek rendelkezésemre állanak. E szerint tehát én egészen arra reflectáltam, a miről a képviselő úr a multkor beszélt. *(Helyeslés jobb felől.)*

A képviselő úr azt kérdi: helyesnek tartom-e, ha a köztisztviselő azért, mert a helyi érdekű vasút ügyét támogatja, megfizetteti magát.

Eötvös Károly: Nem így mondottam! *(Zaj a szélsőbalon és felkiáltások: Úgy mondta, hogy jutalmat fogad el!)*

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: Tehát jutalmat fogad el. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Én annál többet nem mondhatok, minthogy kizártnak tartom azt, hogy törvényhatósági tisztviselők a törvényhatóságok és községek által adott segélyösszegekből jutalmakban részesülnek; mert, t. ház, kivévén egy esetet, tudtommal minden egyes aláírt összegért a helyi érdekű vasút megfelelő számú részvényt tartozik a községnek, vagy testületnek átadni. *(Helyeslés jobb felől.)*

A képviselő úr multkori beszédében, a melyről talán megfeledkezett, azt is mondotta: aláírt a község 30.000 forintot, abból 20.000 frt jut a czélra, 10.000 forintot pedig kap a tisztviselő. Ezt én kizártnak tartom, *(Helyeslés jobb felől.)* azt hiszem, hogy ha valamely község 30.000 forintot ír alá, ugyanannyi törzsrészvényt kap és abból az összegből absolute semmiféle osztogatásnak helye nincs.

De ha előfordúlnának oly esetek, hogy a vállalat saját pénzéből akar valakinek jutalmat adni és a képviselő úr ily adatnak jut birtokába és azt szolgáltatja ki nekünk, meg lehet győződve arról, hogy a magunk részéről helytelenítjük a tényt, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Erről van szó!)* mert semmiféle jutalmat és semmiféle megfizetést nem kaphat köztisztviselő ily ügyben tett eljárásáért.

Pázmándy Dénes: Helyes!

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: Pázmándy képviselő úr azért helyesli, mert azt hiszi, hogy Radó Kálmán főispán jutalmat fogadott el.

Pázmándy Dénes: Nem azért, hanem elvileg helyeslem.

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: Akkor megnyugszom benne, mert magam is ki akarom jelenteni, hogy Radó Kálmán e vasút létesítése körül valóban nagy érdemeket szerzett magának *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* és a ki Radó Kálmánt ismeri és tudja a vasút történetét és annak viszonyait ismeri, az kizártnak fogja tartani azt, hogy Radó Kálmán egy garast is fogadott volna el helytelenül *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és tett volna valamit, a mi a kritikát ki nem állja. T. képviselőtársam válaszában megnyugszom, egyébiránt átadom az ügyet a főispán úrnak, a ki kétségen

Digitized by Google

kivül szintén megteszi a magáét, hogy a kérdés tisztába jöjjön s e tekintetben hozzá szó ne férhessen. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi azt illeti, t. ház, hogy a kormánynak kötelessége a háznak jentést tenni az ily ügyekben, azt a legnagyobb készséggel elfogadom; de meg kell jegyeznem Eötvös Károly képviselő úrnak, hogy nekem erre semmi alapom, sem okom nincs ezúttal, mert semmiféle ilyen dologról tudomással nem bírok. Sőt a vicinalis vasútak körül tett tapasztalataim szerint nem is tartom valószínűnek; de mégis megtörténhetik; ha tehát ilyet méltóztatik állítani, méltóztassék concret adatokat szolgáltatni. Ez oly természetes folyománya a kérdésnek hogy másképen nem is lehet hozzászólani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A mi végül azt illeti, hogy t. képviselőtársam azt méltóztatott mondani multkori beszédében, hogy fényes nappal veszteségek folynak a helyi érdekü vasútak körül: ez ellen szólaltam fel s talán ezt veszi rossz néven a t. képviselő úr, ha ennek igazolását kérem tőle? Hisz nem lehet nagyobb váddal illetni embert, mint ha a törvényhozás előtt mondanak ilyesmit. Méltóztassék meggondolni, hogy ha valaki nem is itt, hanem a házon kivül mond ilyesmit, ezért felelősséggel tartozik és ez elől kitérnie nem lehet. Nekem és minden hazafinak érdekében áll, hogy az ilyen vád mibenléte kideríttessék, *(Helyeslés a jobboldalon.)* de csak akkor látom helyén a föllépést, ha panasz terjesztetik elő. Ha ily igazolt vád áll előttem, akár parlamenti, akár más bizottságnak alávetem magamat; de a t. ház megítélésére bízom, vajjon ez esetben helye volna-e a parlamenti bizottság kiküldésének? A kormány elég erőt és képességet érez magában, hogy az igazságot kiderítse és arról a törvényhozásnak jelentést tegyen; ez gondolom elég garantia és azért a parlamenti bizottság kiküldésének helye nincs. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: Constatálni kívánom, t. ház, hogy a mit mondottam, semmiképen sem ellenkezik azzal, a mit Eötvös Károly képviselő úr szombati és mai felszólalásában mondott. Azt mondotta szombaton, hogy »ha több adatot is kívánna és ha ezen egyetlen egy hivatalos értesítés nem volna elég, tisztelettel jelentem, hogy fogok szolgálni többel is.« Bátor vagyok constatálni, hogy a képviselő úr több adattal nem szolgált. Mai felszólalásában időt kért; én az időt megadom és bevárom az adatokat. De azon állításokkal szemben biztosíthatom a t. házat, hogy a kormány és a kormánynak minden ágazata részrehajlás nélkül jár el a hirdetések kiadásában és ha adatokat méltóztatnak kívánni, azon egy-két adaton kivül, melyeket a multkor előterjesztettem, egész gyüjteményét fogom bemutatni az ellenzéki lapoknak, melyek állami hirdetésekkel bőven vannak ellátva. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Mozgás és felkiáltások a szélső baloldalon: Csak magyar lapokba tessék hirdetni!)*

Nem hagyhatom megjegyzés nélkül Eötvös Károly közbeszólásának egy igen komoly szavát, a melyről, bár jobban szerettem volna, ha nem hallom, de minthogy a vita hevében megtette, kötelességemnek tartom arra reflectálni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha a képviselő úr jónak látta ez alkalommal is fenyegetéssel élni a kormánnyal és kormányelnökkel szemben: biztosíthatom őt, hogy engem az ily fenyegetés kötelességem teljesítésétől eltéríteni nem fog; biztosíthatom, hogy cselekedeteimért minden körülmények közt elvállalom a felelősséget és nem fogok azokért soha másnak a háta mögé bújni. *(Hosszan tartó élénk éljenzés és tetszés a jobboldalon.)*

Eötvös Károly: Mindenekelőtt Kubinyi Géza képviselő úr teljesen lovagias nyilatkozatára kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a mit a bosszúság hevében netalán sértőt mondottam közbekiáltására adott feleletemben, igazán sajnálom. *(Helyeslés.)*

A mi az igen t. ministerelnök úr kijelentését illeti: higyje el, vagyok olyan magyar ember mindig, mint ő és csak örömet gerjesztett bennem, ha az ország legelső tisztviselőjét mindenütt olyan hatalmas igazi, őszinte önérzettel látom fellépni. Hiszem, hogy nemcsak velem és a kisebbséggel szemben és nemcsak akkor, midőn a többség a háta mögött van, hanem hasonló önérzettel fog fellépni akkor is, a midőn a többség közvetlenül nem fog a háta mögött állni. De azért higyje el rólam is a t. ministerelnök úr, a mit önmagáról elhisz, hogy én és barátaim is minden fenyegetés ellenére is megtesszük minden kötelességünket és attól minket vissza nem riaszthat senki sem. *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés a szélső baloldalon. Felkiáltások jobb felől: Ki fenyegetett?)* Még az sem riaszt vissza, ha tudjuk azt, hogy mi nehéz fáradalmaink és áldozatkészségünk jutalmát ugyan nem látjuk, míg a t. ministerelnök úr látja. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

De a t. kereskedelemügyi minister urat figyelmeztetem újból, hogy velem szemben talán még annyira sem lehet a vasúti kocsit a sínről lefordítani, *(Derültség szélsőbal felől.)* mint a hogy legutóbbi felszólalásom alkalmával megkísérelte, mert a midőn én concret esetről beszélek, ő azzal a miatyánkbeli általános igazsággal lép fel, hogy ne vádoltassék senki sikkasztással és bűnnel, ha az nincs bebizonyítva és ezt akképen hozza fel, mintha én ezt megcselekedtem volna.

Ez, t. ház, bocsánatot kérek, de ismét csak

Digitized by Google

a kérdés leterelése a maga mezejéről, mert nem vádoltatott itt senki sem sikkasztással, sem bűnnel, hanem a vicinalis vaústak rendszerénél lábrakapott egészen helytelen eljárás hozatott fel, még pedig concret alakban; tehát ne méltóztassék a minister úrnak az ilyen miatyánkbeli általános igazság élét ellenem vagy más ellen fordítani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Figyelmeztetem arra is a t. minister urat, hogy én a »megfizetett« szót nem használtam és Radó Kálmán úrral szemben ilyen szót nem is használnék, mert én ismerem őt igen jól és hozzáteszem, tőle és általa felmutatott eredeti okíratból tudom és hozzáteszem most már ismételve azt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az ő fáradozásainak és költségeinek díjaként a 15.000 frtot, vagy azt a discret 7000 frtot én nem tartom túlságosnak, hanem ismét állítom azt, hogy egy megye kormányzó főispánjának semmi czím és semmi szín alatt oly magánvállalattól, melynek létrehozásában a megye egyesei és községei közadó útján megterheltettek, egy krajczárt sem szabad kapnia. *(Igaz! Úgy van! a széslőbalon.)* Ez a kérdés s méltóztassék ennél maradni és nem tovább terelni a kérdést a maga eredeti természetéből. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Pázmándy Dénes képviselő úr személyes kérdésben óhajt szólani.

Pázmándy Dénes: T. ház! Személyes kérdésben kívánok a t. kereskedelmi minister úrnak válaszolni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha egy képviselő előáll egy váddal, azt hallani leginkább erre válaszúl, hogy az általánosságban van mondva, *(Halljuk! Halljuk!)* ha pedig egy egyént vádol, azt mondják, hogy az személyeskedési viszketegből történt. *(Zaj jobb felől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbal felől.)* Nem ezért, t. minister úr, hanem azon kötelességből kifolyólag, melyet úgy itt a törvényhozásban, mint kiki a saját megyéjében, mint bizottsági tag, ellenőrzési jogánál fogva gyakorol, hozzuk fel ez adatokat és arra, a mit Eötvös Károly t. képviselőtársam felhozott, én csak annyit mondok, hogy midőn e vádak először emeltettek Radó Kálmán főispán ellen, Vasmegye összes hivatalos organumai tagadták és koholmánynak nyilvánították. Míg ez adatokat concret formába öntöttük és formuláztuk, sok idő telt el s ezalatt Radó Kálmán főispán elment Eötvös Károly t. képviselőtársamhoz, kiről tudta, hogy fel lett a kormány által szólítva, hogy igazolja magát. E vádak tehát concret documentumokon alapúlnak s nem üres vádak.

De nemcsak az említett összegek adattak, hanem a pozsony-szombathelyi vicinalis vasút létesítése alkalmából az említetteknél sokkal nagyobb összegek is adattak. Így tudomásom van egy 90 ezer frtos tételről; az illető egyént, ki ez összeget kapta, nem nevezem meg, mert időközben meghalt; azután tudomásom van még egy másik 26 ezer frtos tételről. *(Zaj a szélsőbalon.)* Engedelmet kérek, midőn egy oly vasúti vállalat . . . .

Elnök: Kérnem kell a t. képviselő urat, személyes megtámadtatás czímén ne méltóztassék ily vádakat felhozni.

Pázmándy Dénes: . . . De ha azt mondja a minister úr, hogy általános vádakat hozunk fel.

Befejezésül csak annyit mondok, hogy nagy szükség van parlamenti vizsgáló bizottságra; újabb adatokat is fogunk szolgáltatni, nemcsak azokat, melyeket documentaliter tudunk előmutatni.

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: T. ház! Pázmándy Dénes képviselő urat is felszólítom, hogy szíveskedjék azokat az adatokat tényleg előterjeszteni; nem ér semmit az a fenyegetés az adatok előterjesztésével; *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* elő kell azokat terjeszteni. *(Helyeslés jobb felől.)*

A mi Eötvös t. képviselőtársunk utolsó felszólalását illeti, Radó Kálmán főispán nála volt és átadta az okíratokat és ő itt azokat felhasználta. Ezek szerint, a mint halottam, az áll, hogy ő készpénzbeli kiadásainak megtérítését kapta meg.

Pázmándy Dénes: Máskép van!

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: Máskép van?

Pázmándy Dénes: Máskép!

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: Én Eötvös Károly képviselő urat kérdezem!

Eötvös Károly: Díjai és fáradsága nagyon mérsékelt felszámítása mellett.

Baross Gábor kereskedelmi minister: Tehát díjai és fáradsága nagyon mérsékelt felszámítása mellett, és erre azt méltóztatott mondani a t. képviselő úrnak, hogy e tekintetben nem válaszoltam. Én igenis mindkét utóbbi felszólalásomban utaltam erre és megmondottam azt is, hogy a mennyiben ebben helytelenség volna, a mit kizártnak tekintek, akkor mindenesetre módot kell adni arra, hogy Radó Kálmán főispán nyilatkozhassék és akkor lesz a kormány azon helyzetben, hogy a kérdésben biztos álláspontot foglalhasson el. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Elnök: Öt perczre az ülést felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Méltóztassék helyüket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

Ki következik?

Nagy István jegyző: Szendrey Gerzson!

Szendrey Gerzson: T. ház! Miután a szóban forgó törvényjavaslat általánosságban elfogadtatott, azt hiszem, mindenkinek érdekében áll, hogy az minél becsületesebben és czélra-

Digitized by Google

vezetőbben kerüljön ki a tárgyalás alól. Érdekében áll tehát mindenkinek, hogy ezen törvényjavaslat czíme is helyesen állapíttassék meg.

Nagyon természetes, hogy én kizárólag a tárgyhoz, a szóban levő czímhez kívánok szólani. *(Halljuk!)* Azért is, t. ház, miután az idő pénz és pedig a parlamentben nagyon is drága pénz, igen röviden kívánom becses figyelmüket igénybe venni.

Úgy vagyunk a czím megállapításával a jelen törvényjavaslatnál, mint a szülők születendő gyermekükre nézve: nem tudják, fiú lesz e vagy leány; találgatják, de nem tudják határozottan előre megállapítani, hogy annak milyen nevet adjanak.

Jól tudjuk, halottuk és tapasztaltuk az általános vita során, hogy a jelen törvényjavaslatnál, tekintve, hogy annyian hozzászólottak, igen számos követelni való van. Ha pedig ez így áll és nincs kizárva annak lehetősége, hogy a kivitelben, a megállapításban, a midőn e törvényjavaslat tárgyaltatni fog, csakugyan igen számba vehető érdemleges módosítások is fognak tétetni: e tekintetben azt gondolom és bátorkodom ajánlani, hogy talán először is a czímnek elhagyásával, illetve függőben tartásával tárgyalnék a törvényjavaslatot részleteiben tovább és tárgyalnók a czímet utoljára. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Megjegyzem, hogy ez az eszme nem új. 1870-ben, midőn a törvényhatóságokról szóló törvényjavaslatnak a czímét tárgyalták, szintén felvetették e kérdést és meggyőződésem szerint helyesen.

Ugyanazért a következő indítványt vagyok bátor a t. képviselőház elé terjeszteni:

»Indítvány. Tekintettel arra, hogy előre tudni még nem lehet, vajjon a 720. számú törvényjavaslat a részletes tárgyalás folyama alatt miképen módosúl és miképen nyer megoldást: indítványozom, mondja ki a t. képviselőház, hogy a közigazgatási bizottság, valamint a kormány általi szövegezése szerint benyujtott 720. számú törvényjavaslat czíme a törvényjavaslat részletes tárgyalása után tárgyaltassék s állapíttassék meg.«

Elnök: Ki következik?

Nagy István jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! Miután a törvényjavaslat czíménél csak most legközelebb is Eötvös Károly t. képviselőtársam az igen t. miniszterelnök s a kereskedelmi minister úr nem épen a tárgyhoz tartozó dolgokat is felhoztak: engedtessék meg nekem, hogy mielőtt a tárgyra áttérnék, mivel közbeszólottam, a köztük folyt vitának egy pontjára igénytelen nézetemet elmondhassam; mert hiszen közérdekű ügyről van szó, mint képviselőnek pedig jogom van hozzászólani egy pár szóval ahhoz, a mihez mások igen hosszasan szólottak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az igen t. miniszterelnök úr azt állította Eötvös igen t. képviselőtársammal szemben, hogy kivételeket a hirdetésekre nézve általában nem tesz a kormány; azt a magas meghagyást pedig, a melyre ama hivatalos rendeletben, a melyet Eötvös Károly t. képvisetőtársam neki rendelkezésére bocsátott, utalás történik, nem általánosságban érti az igen t. miniszterelnök úr, hanem csak kivételes esetnek mondja. De ez a kivételes eset mégis bizonyítja azt, hogy fordúlnak elő oly alkalmak, a mikor csakis a hivatalos lapnak és a »Pester Lloyd«-nak ezen német nyelvű organumnak adatnak hivatalos hirdetések. A magyar államnak és a magyar kormánynak a hivatalos nyelve a magyar. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ebből az elvből, mint szigorú következményt, azt vonom ki, hogy a magyar kormánynak hivatalosan egyéb, mint magyar nyelvű hírlapokban nem szabad hirdetni, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* legalább a belföldön; mert nem mondom, hogy értékpapírok kibocsátásánál, hogy a Majna melletti frankfurti vagy párisi, vagy londoni tőzsdék is értesülhessenek erről, ne hirdethessen külföldön; de Magyarországon, hazánkban én minden idegen nyelvű lapot határozottan kizárandónak ítélek a magyar állam hivatalos hirdetéseiben való részeltetésből *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt mondhatják talán ez ellen, hogy az illető körök így inkább értesülhetnek a pályázatokról. Ez előttem nem argumentum. Az, a ki pályázni akar, úgy is talál módot, hogy értesüljön a pályázatokról. Mi nagyra vagyunk a mi államiságunkkal; legyünk is, legalább ide benn és ne adjuk fel magunk közt, mert, fájdalom, a külföld keveset tud arról és minket csak Ausztria provinciájának tartanak úgy nyugaton, mint keleten. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Eleget utaztam Európában és Ázsia egy részében és mondhatom, ott a magyar államról édes keveset tudnak: azért, mert diplomácziánk sehol nincs és magyar lobogó sehol nincs. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* De ha államiságunkra annyit adunk, adjunk legalább idebenn. Nem érintek pártlapokat, nem bánom, bármely párthoz tartozzék a lap, csak magyar legyen. *(Élénk helyeslés a szélsőbal felől.)* Ha a magyar állam hivatalos nyelve a magyar, méltóztassék ezen elvhez mindvégig correcte és szigorúan ragaszkodni. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Ismétlem, a vállalkozó, a ki pályázni akar, meg fogja a módját keresni és találni nagyon könnyen annak, hogy megértse az állami hirdetéseket, ha azok magyar lapban jelennek meg. De itt van Ausztriának egy provinciája: Lengyelország. Méltóztassék Lembergbe elmenni;

Digitized by Google

tudomásom szerint — meglepetéssel értesültem — az ottani tartományi kormány mindent csakis lengyelül hirdet. Tanúljunk a lengyelektől nyelvünkhöz való ragaszkodást és szeretetet és zárjuk ki úgy a »Pester Lloyd«-ot, mint más idegen nyelvű lapot az állami hirdetésekből. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Én e dologról csupán ennyit akartam szólni.

A mi már most a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat czímét illeti, az, úgy tudom, eredetileg ez volt: »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben«; a bizottság pedig ezt a czímet ajánlja: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről«. A t. többség és a kormány a czímekre nézve bizonyos játékot szokott űzni még a törvényjavaslatoknál is. Emlékeztetem a t. házat a népfölkelési törvényre. E törvényjavaslatot annak idején bőven és kimerítőleg tárgyaltuk megelőzőleg már a véderő bizottságban is. És ha csak a népfölkelésről szólna a törvény, akkor a czím correct volna; de erről csak harmad-negyed sorban beszél s a törvény czélja tulajdonkép nem egyéb, mint a póttartalék szaporítása, vagyis mozgósítás esetén ismét bevonása a póttartaléknak a hadügyminister teljes rendelkezése alá, a 34—36 éves családapáknak újra bevonása az első sorba a combattansok közé. Mikor a véderő bizottságban e törvényjavaslatot behatóan tárgyaltuk, erről én meg győződvén s a honvédelmi minister úr nagyon erősködvén azon, hogy a póttartalék szaporítására égető szükség van, tekintve az európai többi hadseregek legújabb idevágó intézkedéseit, azt mondottam: ha szükség van erre védképességünk érdekében, hát meg kell lenni, hanem nevezzük meg a gyermeket a maga nevén s beadtam egy módosítványt a véderő-bizottságban, ajánlván e czím elfogadását: »Törvényjavaslat a póttartalék szaporításáról és a népfelkelésről«. Ekkor már a honvédelmi minister úr, kivel elvileg egy alapon voltam a póttartalékra nézve, kézzel-lábbal ellenkezett, tiltakozott és azt mondta, hogy maradjon csak az eredeti czím. Miért? Ha valaki a törvénykönyvet elolvassa és a tartalmat keresi, úgy is meggyőződik róla, mi van benne; de mert az eredeti czím kellemesebben hangzott, mint a közös hadügyminister járma alá bevonása a roppant mérvben megszaporított póttartaléknak: azért nem állott rá a t. honvédelmi minister úr a valódi tartalmat kifejező czímre, hanem ragaszkodott az eredetihez. Hát ez egy példa és ezért mondom, hogy némileg játékot méltóztatnak űzni a törvényjavaslat czímével.

Itt is így van. Miért nem mondják, hogy törvényjavaslat a megyék államosításáról, vagy a közigazgatás államosításáról, vagy miért nem használnak valami ilyen czímet, a melyben meg lehetne a rendszer valódi kifejezését találni. De kerülik a szót és szabatosabban hangzik nekik: a közigazgatás rendezéséről. Mindig ilyen álczímhez folyamodnak, mely a tartalmat csak részben, mellékesen fejezi ki a lényeg mellőzésével. Szóval a keserű pilulát a kormányon ülő urak meg akarják czukrozni. Ezt csak némi neme a — megengedem, nem rosszindúlatú — szemfényvesztésnek. Én azonban megkövetelem, hogy a törvényhozás működése és annak productuma, a törvények alkotása, tiszta legyen, ezt a legnagyobb realitás követeli és így azt akarom, hogy a czím fejezze ki azt, a mi a törvényben foglaltatik.

Mikor ezeket röviden a czímre nézve felemlítettem, ugyanakkor szükségesnek tartom a ministerelnök úr egy igen sulyos vádat tartalmazó kijelentésére bővebben reflectálni, a mely kijelentésre mások is, nevezetesen b. Prónay Dezső t. képviselőtársam reflectált. De én más oldalról akarom ezen vádnak igaztalan voltát megvilágítani s ha megengedtetett másnak, kérem engedtessék meg nekem is, miután a ministerelnök úr maga vádolta a vármegyei intézményt azzal, hogy míg hatalmasok voltak a vármegyék, az ország nem fejlődött. Ez oly sulyos és merész vád, a melyet míg egy részről visszaútasítok, másrészt annak ellenkezőjét, a mely még nem érintetett, szükségesnek tartom kimutatni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

A ministerelnök úr vádjával szemben b. Prónay Dezső t. képviselő úr igen szépen, szellemesen, a történelem alapján helyesen kimutatta, hogy a mult században és a jelen század első felében, mikor még a vármegyék hatalmasok voltak, nem stagnált az élet Magyarországon, hanem fejlődött szellemi és közgazdasági téren is, és kimutatta, hogy a mult század elején a vármegyék köréből indúlt ki a legtöbb ágazata azon culturalis és egyáltalán a társadalmat mindenben előbbre vinni hivatott mozgalmaknak, melyek a nagy Széchenyi működésében itt, Wesselényi működésében Erdélyben culminálták. Szóval azon ősöket, kik annak idejében a vármegyéket vezették, vádolni legkevésbbé sem lehet. Azért, midőn tökéletesen igazat adok báró Prónay Dezső t. barátomnak, részemről azt kívánom, hogy világosítsuk meg kissé azokat a körülményeket, melyek valódi okai voltak annak, hogy a mult században és ezen században, mindezen törekvések daczára, kellőképen nem haladtunk. Ha váddal illetik a vármegyéket, deríttessenek fel azon okok is, melyek voltaképen okozói voltak a hátramaradásnak, Mert hisz tagadhatatlan, fájdalom, még most is hátrább vagyunk a nyugati államok egynémelyikénél műveltség és előhaladottság tekintetében. De ne állítsuk magunkat oda bűnbakúl,

Digitized by Google

mikor az a történelem mást, ellenkezőt mutat. A történelem azt mutatja, hogy mesterségesen, kivűlről nyomtak el bennünket, hogy kivűlről akadályozták fejlődésünket.

Beőthy Ákos: Az ok Bécsben volt!

Thaly Kálmán: Igenis, az ok Bécsben volt. Magyarország úgy szellemi, mint anyagi hátramaradásának Európa nyugati államaihoz képest az alatt az idő alatt, míg a vármegyék hatalmasok voltak, nem habozom egyenesen kimondani, a dynastia akkor uralkodó tagjainak magyarellenes politikája volt az oka, mely mindig csak Bécsnek és Ausztriának kedvezett és Magyarország terményekben és más tekintetben dúsgazdagságát egyenesen a monarchia másik államának javára iparkodott kizsákmányolni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez a valódi ok, igen t. ministerelnök úr; ne használják fel tehát a szegény vármegyéket bűnbakúl. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Beőthy Ákos: József császár is azt mondta, hogy Magyarország gyarmat!

Thaly Kálmán: Említettem a szellemi és az anyagi haladást, t. ház; röviden vázolni akarom az okokat, a melyek az egyiket és melyek a másikat gátolták. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Sokat, nagyon sokat lehetne erről beszélni, *(Halljuk! Halljuk!)* azonban nem akarok terjedelmes történeti értekezést tartani; de miután a vármegyék és a vármegyei nemesség ily sulyos váddal illettetett, én a valódi bűnbakot akarom produkálni. Csak néhány praegnans vonással kívánok rámutatni azokra az intézményekre, a melyek előhaladásunknak először szellemi, másodszor anyagi tekintetben akadályúl szolgáltak. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Tudjuk, hogy a szathmári béke fejezte be a nemzeti szabadságharczot, el nem érve ugyan azt a czélt, a melyet azon hű, de merész honfiak kitűztek, a kik kardjaikat vonván, a Kolonics-féle egységesítő rendszert nyolcz évi harczczal végképen megtörték, de mégis biztosítván a nemzet ősi alkotmányát és annak cardinalis pontjait. Ezen szatmári béke után hosszú, nyugalmas évtizedek következtek, a melyek nagyon alkalmasok lettek volna az ország belső fejlesztésére úgy a szellemi felvirágoztatást, mint az anyagi előmenetelt illetőleg.

Külellenség nem háborgatott bennünket az egész mult századon át és egy jó kormány ezen kedvező körülményt felhasználhatta volna arra, hogy a magyar nemzetnek a természettől adott annyi szép képességét kifejtve, azt a dynastiának, a monarchiának, de mindenek felett saját magának javára a fejlettségnek azon fokára emelje, a melyre épen abban az időben a nyugateurópai államok és nemzetek emelkedtek. Azonban épen megfordítva történt. III. Károly kezdte, Mária Terézia czéltudatosan folytatta, később Ferencz császár ismételte azon törekvéseket, a melyek oda irányúltak, hogy Magyarország nyerstermelő ország maradjon, míg az ausztriai örökös tartományok iparos országokká emeltessenek és Magyarország csakis ezen iparos országok számára termeljen és azon iparos országoknak gyár- és kézműipar termékeit Magyarország legyen kénytelen consumálni, még akkor is, ha azok rosszak és ha azok a nyugati államok, Anglia, Farncziaország, Hollandia stb. termékeivel a versenyt ki nem állják.

Azonban, mondom, előbb a szellemi térről kívánok röviden megemlékezni. Mit tett III. Károly kormánya? Először az iskolákból, különösen a felsőbb oktatás, de még a középoktatás teréről is a magyar nyelvet kiszorította. Hasonlóképen történt a kamaráknál és a dicasterialis hivataloknál, Legelőször behozta a német kezelési nyelvet a kamarai hivatalba és az ettől függő harminczadokba, a melyek az egész országot behálózták, úgy, hogy mikor az utolsó kurucz kihúzta a lábát Debreczenből, a német hivatalnok némettől kezdte működését és német hivatalos actákat írt alá. Azután következtek a dicasteriumok. A helytartótanács felállíttatván — tudjuk — 1723-ban hivatalos nyelvűl tétetett a latin. Az országgyűlés tárgyalásaiból is kirekesztetett a magyar nyelv és lassankint a vármegyékből is. Szóval a magyar művelődés a magyar nyelvnek elnyomásával tendentiose háttérbe szoríttatott; — holott mi volt ezt megelőzőleg?

Előbb a tanácskozási nyelv mindenütt a magyar volt. Méltóztassanak megnézni a szécsényi és ónodi országgyűlések irományait és az ott tartott beszédeket: a szatmári békekötést megelőzőleg az országgyűlések tanácskozási nyelve mindig a magyar volt. Még a szatmári békekötés alkalmával is magyarúl folyt a tanácskozás, magával Pálffy Jánossal is. De különben is az erdélyi fejedelmek alatt már huzamos időn át fejlődött a magyar nyelv állami nyelvvé, úgy, hogy az állami igazgatás minden ágában akadály nélkül használtatott az. Hiszen a szatmári békét megelőzőleg nyolcz éven át mindenütt a kamaránál és dicasteriumoknál a magyar nyelv használtatott. Csak II. József alatt történt azután, hogy némely elkorcsosúlt magyarok azt mondták József császárnak, a ki a dicasteriumokba is a magyar nyelvet akarta behozni, hogy a magyar nyelv erre képtelen, nem eléggé művelt, tehát II. József császár a német nyelvet parancsolta rája. A magyar nyelvet ekként ez időben még némely korcsmagyarok nem tekintették eléggé műveltnek arra, hogy hivatalos nyelvűl szolgáljon a dicasteriumokban és behozták a német nyelvet.

Persze II. József császár nem Kazinczyt és

Digitized by Google

Bercsényit kérdezte meg e felől, hanem megkérdezte gondolom Niczky Kristófot és azokat, a kik akkor a kormány élén voltak. Szóval, mondom a magyar nyelvet minden dicasterialis és tanácskozó teremből kiküszöbölte lassankint, egyenkint, kezdve a kamarai rendszeren, a bécsi kormány.

A hadseregből is elkezdték lassan kiküszöbölni. A császári hadseregben levő magyar ezredek nyelve addig a magyar volt. Mária Terézia ellenségeit magyarúl vezényelt ezredek verték még meg. Hogy fel ne tűnjék, lassankint egyes magyar ezredekbe belecsúsztatták a német vezénynyelvet. Talán ennek is a vármegyék voltak az okai, t. ministerelnök úr? *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Így tehát nyelvünk Ausztria által tendentiose kiszoríttatván a használatból, nemzetünk a szellemi műveletlenség bizonyos fokára sülyesztetett. Pedig azelőtt nemzeti művelődésünk elég magas volt. Ennek bebizonyítására elég rámutatnom arra, hogy ifjaink a XVI. és XVII. században nagy számmal látogatták a külföldi egyetemeket. De a külföldi, hollandi, angol és helvétiai egyetemekről a magyar ifjak az igazi tudományosság mellett szabad szellemet is hoztak be és ezt nem tűrhette Bécs. Ezért Mária Terézia korszakában, de már elkezdve III. Károly idejében is mindinkább megnehezítették a magyar ifjaknak a külföldi egyetemek látogatását; megnehezítették mindenképen a helytartótanács útján az útlevelek megtagadásával és azzal, hogy mert leginkább protestans ifjak mentek ki a külföldi egyetemekre, kimondták, hogy a helytartótanácsnál, a kamaráknál és a dicasteriumoknál más mint katholicus ember nem kap hivatalt. Ezt ugyan II. József császár megszüntette, a ki a vallásfelekezeteket illetőleg szabadelvű volt; de később is számtalan nehézséget gördítettek a külföldi egyetemekre való menetel elé. Ide benn az országban az iskolák csak úgy, mint a könyvek, censura felügyelet alatt tartattak. A sajtó, mely már abban az időben is természetesen a művelődésnek egyik nevezetes eszköze volt, szintén német volt. A »Pressburger Zeitung« őse már Mária Terézia alatt németül indúlt meg. A magyar hírlapok csak nagy későn merészkedtek feltámadni, mikor már a renaissance az irodalom terén megvolt. Azonban ezek is sok bajjal küzdöttek a censura miatt. I. Leopold volt az, ki a könyvnyomtatásra Magyarországon rávetette a censurát, mert a magyar törvények censurát nem ismertek, a szellemet megbénítani azonban Ausztria kezdette meg nálunk. Ez tanított meg minket arra az intézményre, melyet később a helytartótanácsnak követnie kellett. A hadseregből, az iskolákból, a dicasteriumokból, az országgyűlésből és lehetőleg a vármegyegyűlésekből is kiküszöbölték tehát a magyar nyelvet s azt részben a némettel, részben a latinnal helyettesítették. Szóval a műveletlenség homályába igyekeztek bennünket taszítani. Az iskolákkal hasonlóképen jártak el. Censura alá vették az egész sajtót, a külföldi iskolák látogatását megnehezítették s így mindenképen a szellemi előhaladás gátolói valának. Az ifjúságnak azonban bizonyos pallérozódásra mégis szüksége lévén, azt akarták, hoogy az anyagi haszon Bécsbe háramolják és azért a magyar ifjúságot tudvalevőleg oda kívánták concentrálni. Így történt, hogy Mária Terézia atyáskodó gondoskodása — rexnek mondották a királynőt, azért nevezem atyáskodónak — a magyar főúri családok ifjait, a legnagyobb előszeretettel házasította össze a német és külföldi családokkal és megfordítva. Így lettek a gróf Kálnokyak morvákká, pedig tősgyökeres székelyek voltak. Mária Terézia házasította össze a mostani külügyminister ősapját egy morva családdal és a Kálnoky-család odaragadt örökre. A Tarnóczyak egy ága is így járt és ekkép jártak mások. Magyarországba is sok idegen került, a királyné ezen atyáskodó-anyáskodó törekvése által.

Beöthy Ákos: Mind magyarokká lettek!

Thaly Kálmán: Utóbb magyarokká lettek. Így a felsőbb aristocratiát a királynő a bécsi udvar köré gyüjtve, megfosztotta nyelvétől, szokásaitól és kényszerítette felvenni az udvarnak és környezetének német szokásait, erkölcsét és nyelvét. Talán ennek is a szegény vármegye volt az oka t. ministerelnök úr? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Másrészt, hogy még tovább terjeszszék a magyar nemzetnek ősi erkölcseitől és szokásaitól való elidegenítését, Mária Terézia tudvalevőleg fölelevenítette a II. Rákóczi-féle nemes testőrség intézményét azért, hogy minden vármegyéből minden évben két-két ifjú oda felhívassék s a legkiválóbb családok sarjai így lassankint germanisálódjanak. *(Egy hang a szélső baloldalon: Hogy átgyúrják őket!)* Igenis, hogy átgyúrják őket egészen. Szóval, a magyar nemesség fiaira terjesztette ki a germanisálás rendszerét, nem elégedve meg a főaristocratiával. Valóban az úristen, a magyarok istenének különös kegyelme az, hogy ép ezen intézmény kebelében, a melyet a germanisátiora szántak, támadt fel a magyar irodalom szeretete, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy ebből került ki Bessenyei, Barcsay, Baróthy, kik a magyar irodalmat az ott nyert magasabb képesség felhasználásával új virágzásra emelték. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Így volt ez, t. ház, a szellemi téren. Ily politikát követett irányunkban Bécs. Ezért nem haladhattunk hazánkban szellemileg a mult században és a jelen század elején, nem pedig

Digitized by Google

a vármegyei intézmény miatt. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Beőthy Ákos: A ministerelnök úr ezt nem hallgatja.

Thaly Kálmán: Majd érdekelni fogja a vége, midőn az ő őseiről is fogok beszélni.

Említettem a bécsi kormány azon ipari és anyagi politikájának maximáját, a mely III. Károly idejében kezdődött és Mária Terézia uralkodása alatt virágzott és érte el tetőpontját s a mely szerint Magyarország nyerstermelő országúl tartassék fenn Ausztria számára, hogy Magyarország kénytelen legyen az ő ipartermányeit megemészteni. Tartozom ezt néhány vonással bebizonyítani. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is a helytartó tanács már III. Károly alatt utasítást kapott, hogy gyárak építésére Magyarországon engedélyt ne adjon. Hogyan fejlődhetett volna tehát akkor iparunk, t. ministerelnök úr? A vármegyék szívesen megengedték volna gyárak emelését, de Bécsből jött utasítás miatt a helytartótanács azt megakadályozta.

A törökök kiűzése óta hazánk ipar és gazdaság tekintetében gyorsan kezdett fejlődni. Az a fejedelem, a kinek hamvai haza szállítására a képviselőház már rég hozott határozatot, de a kinek emléke iránt még mindig tartozunk a nemzeti hála adójának beváltásával: ez a fejedelem szabadságunk egyik legönzetlenebb küzdője, a kinél nagyobb áldozatot a magyar hazáért soha senki sem hozott, II. Rákóczi Ferencz, háborúskodása közepette ráért arra is, hogy kereskedelmi enquêteket, gyűléseket tartson és gyárakat emeltessen. Munkácson posztógyárat építtetett, mert sok százezer frt ment ki akkor Törökországba, sárga, piros és más akkori keleties öltözetünkhöz szükséges posztóért. Huszton nagyszabású bőrgyárat állított és abba örményeket, görögöket és törököket hozatott, hogy megtanítsák a magyarokat ezen ipar űzésére és hogy a pénz az országban benmaradjon. Ugyanő fegyvergyárakat is állíttatott, hogy fegyvereink nálunk készüljenek. Mikor a szatmári béke létrejött, Magyarországon két nagyszabású fegyvergyár állott Kassán és Beszterczebányán. Csetneken kardgyár volt, Erdélyben Toroczkón puskacsöveket öntöttek, Szomolnokon is ugyanez történt. Szóval ekkor meglehetős gyáripar kezdett több irányban kifejlődni, mert még a háborús időben, pedig majdnem egész uralkodása folytonos háborúskodás alatt telt el, ráért minderre a fejedelem.

Mit tett III. Károly kormánya? A mint Munkácsot átvette, a posztósokat elkergette, a huszti bőrgyárat beszüntette, a kassai és beszterczei arsenál készleteit Bécsbe szállíttatta, Kassán meghagyta, hogy fegyvereket ezentúl ne gyártsanak: szóval a magyar posztó, fegyver- és bőripart tönkretette. Igen, t. ministelnök úr, talán ennek is a szegény vármegyék az okai? *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Nevezzük meg a bűnöst, ki valóban hátrataszított bennünket haladásunkban, nevezzük meg nevén, hisz ezek történeti dolgok, nem sértünk velük senkit, de ha sértenénk is, az igazság mindenkor igazság marad. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Anyagi téren az osztrák politikának egy szép példáját említhetem. Hollandok jöttek be hazánkba, a kik hazájokat tudvalevőleg a tengertől vették el művészi feltöltések és csatornázások által. Ezek látván a törököktől visszahódított földek gazdagságát, mérnöki tudományukkal Békés-, Csanád-, Csongrádmegyéket termőföldekké varázsolták és már abban az időben a Tisza szabályozását, a mocsarak kiszárítását és az irrigationalis csatornák építését a rizstermesztés végett czélbavették. Kérvényt intéztek tehát a helytartótanácshoz és az udvari kancelláriához, a melyben magukra vállalták a Tisza-szabályozást a mocsarak kiszárításának munkáját, ha a csatornákon vezetendő vizekért szedendő díjak az övéik lesznek bizonyos éveken át. Mi volna, t. ház, ma Magyarország alföldje, ha a mult században a hollandusok szabályozták volna a Tiszát, de nem olykép, a mint azt ma vitték keresztül, t. i. felülről lefelé? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Minő előhaladása lett volna Magyaországnak a földmívelésben és mennyire sürűbb lett volna a népesség ezeken a helyeken, ha a hollandusok ajánlata akkor elfogadtatott volna?

Mit tett az osztrák kormány és mit tett a kegyes királyné, a kinek a trónját a magyarok mentették meg? Azt válaszolták: miután a hollandusok kálvinisták, ő Felsége pedig az eretnekek számát nem akarja szaporítani Magyarországon, úgy is elegen vannak, nem engedtetik meg. Ilyeneket használtak fel, t. ház, hogy Magyarország fölvirágzását nehezítsék és külföldiek betelepülését akadályozzák. *(Egy hang a szélső baloldalon: Ezt nem a megyék tették!)*

Ezek a sokat szidott megyék s ezek a rendi országgyűlések megtették azt, a mit a maguk készakarva szűkké tett látkörükben megtehettek.

De menjünk tovább. 1723-ban ott találjuk a magyar rendi országgyűlésnek egy intézkedését, mely sajnálattal constatálván, hogy Magyarország az ipar terén elmaradt, hogy kézműiparos is kevés van, gyáriparról pedig alig lehet szó, hogy az ügyes kézmű-iparosok a külföldről mind nagyobb számban vándoroljanak ide s hogy őket ide édesgethessék, 15 évi adómentességet decretált a külföldről beköltözött iparosoknak. Ime a megyék jól felfogták az ország javát s a rendi országgyűlések meghozták az intézkedéseket, a hol meghozhatták. Ez is segített valamit és vándoroltak is be külföldről iparosok;

Digitized by Google

de az is a megyék érdeme, a megyéké, nem az atyáskodó osztrák kormányé, mert a megyék utasításai nyomán működtek közre követeik. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hogy az ipar nálunk ki ne fejlődhessék s az a kevés, a mi egyes specialis ágában itt-ott még megmaradt, az Ausztriából való behozatalt ne nehezítse, mit csinált az osztrák kormány? A vámok az ő kezében lévén, azt tette, hogy míg az osztrák gyártmányokra — mi lévén Mária Terézia atyáskodó gondosságától Ausztria consummensei — a magyar határon átjövetelök alkalmával csak 3 százalékot vetettek ki, addig a magyar czikkért, ha Ausztriába akarták szállítani, 30 százalékot kellett fizetni. Ime, ez volt akkor a kölcsönösség. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Szép kölcsönösség!)*

Továbbá, hogy némely magyar árúk és nyerstermények ne jussanak Ausztrián kívül a külföldre, Törökországba, vagy Lengyelországba, hanem Ausztria, Bécs olcsón jusson terményeinkhez: ezek árát lenyomta az osztrák kapzsiság és a magyar terménynek, mint a lónak, a bornak, a szarvasmarhának kiviteli vámját oly magasra emelte, hogy azt ne bírják meg a termelők, hanem hogy azok kénytelenek legyenek ezeket Ausztriába vinni, hol — mint mondám — csak 3 százalék volt a vám. Még a legnagyobb kiviteli czikkünknek: a bornak vámját is felemelte. Ezen időben ugyanis Lengyelország önálló állam volt és onnan tetemes pénz jött Magyarországba a borért. Mondom, még a bor vámját is felemelte, csak azért, hogy azt Bécsben olcsón vehessék meg a bécsi kereskedők, kiknek az a privilegiumok volt, hogy a Dunán vám nélkül szállíthatták a magyar bort kifelé. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ugyanis I. Lipót alatt megalakúlt az »Orientalische Compagnie«, melynek székhelye Bécsben volt s melynek kizárólagos szabadalma volt, hogy a magyar borokat a Dunán szállítsa külföldre. Ez az »Orientalische Compagnie«, melynek főraktárai és részvényesei Bécsben voltak, így szívta és emésztette fel Magyarország zsirját a maga javára.

Sok adatot lehetne még erre vonatkozólag felhozni, de nem akarok igen messzire kiterjeszkedni. *(Halljuk! Halljuk! szélsőbal felől.)* Említettem a szellemi haladás terén néhány praegnans példát, most felhozom azokat az adatokat, a melyek bizonyítják, hogy anyagi téren is mennyire gátolták fejlődésünket. *(Halljuk! Halljuk!)* Nevezzük meg hát azt a mi igazi gátlónkat a maga nevén és ne bántsuk a szegény vármegyét azzal, hogy a múltban ő volt az oka, hogy nem fejlődhettünk. Nem kell elferdíteni a historiát; főleg tartózkodjék ettől a t. miniszterelnök úr, a ki, sajnálom, hogy nincs most jelen. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Van valami tragicum abban, t. ház, hogy a magyar vármegyék megszüntetését és az administratio államosítását épen egy vármegyei család sarja terjeszti a törvényhozás elé. A fiú öli meg az apját. Maga a t. miniszterelnök úr is, az ő kiváló administrativ képességeivel, a mit szívesen elismerek, egy nagy hazafias vármegye ölén növekedett fel, a mennyiben Heves vármegyének alispánja volt. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

De vegyük a Szapáry nevet fejlődésétől kezdve. *(Halljuk! Halljuk!)* A Szápáry-család régi vármegyei, egy bene possessionatus, középnemesi család, melyet a mostani mágnás úrfiak köznemeseknek szoktak nevezni, de én úgy mondom, hogy középnemes, mert a Szápáryak, nem pedig »Szapáry«-ak, tényleg bene possessionatusok voltak. A miniszterelnök úr őse Szápáry Péter volt, a ki családját mágnási rangra emelte. Jól ismerem a kezeírását, mindig rajta volt nevén a két accentus s a helyet is ismerem, a honnan erednek. Ez Veszprémmegyében van és úgy hívják: Szápár, alias Czápár. A miniszterelnök úr őse Szápáry Péter tehát a vármegye ölén növekedett nagygyá s családját, mint vármegyei családot emelte mágnási rangba. Mint ifjú ember vitézkedvén, rabságba esett s nevét nemcsak a történelemben, hanem színművekben is megörökítették, mert igen sok kínzást kellett szenvednie török urától. Igen érdemes vitéz és vagyonos ember volt. Nagy összegű váltságdíját tehát részint a saját vagyonából, részint pedig mások adakozásából fizette ki s rabságából kiszabadúlván, Mosony vármegye hálából alispánnak választotta.

A Szápáry-család tehát egy valóságos alispáni család. Mosonmegyének igen sok ideig állott Szápáry Péter, mint kitűnő alispán, az élén. Később alországbírává emelkedett. Minthogy pedig szerző ember is volt, a Széchyektől és a Kéryektől leányágon megvette a muraszombati várat és uradalmat és így emeltetett mágnási rendre. Ebben legnagyobb része Savoyai Eugennek volt, a ki Szápáry Pétert Mosonyból, a hol nagy uradalmai voltak, mint annak sok időn keresztül érdemes alispánját ismerte. *(Egy hang szélsőbal felől: Bécs felé hajlott!)*

Azt mondják itt körűlöttem, hogy Bécs felé hajlott. E férfiúnak igaz, hogy a hazai történelemben nem volt valami nagy szerepköre, de mindenkor tisztességes és hazafias szerepet játszott. És én örömmel constatálom, hogy habár ő alkalmazkodó természetű volt is, annyiban, hogy például mikor II. Rákóczi Ferencz hadai elfoglalták Muraszombatot és Muraszombat várában bent ült fiával, báró Szápáry Miklóssal, önként megnyította a várat és letette a hűségeskűt II. Rákóczi Ferencznek, úgy hogy az öreg

Digitized by Google

Szápáry Péter, valamint Miklós fia is, kit miután maga nem hadakozhatott, elküldött a nemesi insurrectioba, a szabadságharczosok közt szerepelt.

A ministerelnök úrnak tehát egyik őse, Szápáry Miklós is segédkezett Ormósd várának, németűl Friedaunak Stájerországban való megostromlásában. Rittersburg ostromában is részt vett s itt úgy viselkedett, hogy — a mint ez a kalocsai érsek, gróf Széchenyi Pál egyik levelében benne van — az érsek Szápáry Miklóst Rákóczi Ferencznek az ezredesi diplomával való kitüntetésre ajánlja. Mikor azonban fordúlt a a koczka, alkalmazkodtak és a császári párthoz csatlakoztak, *(Derültség a szélsőbalon.)* mikor Rákóczi hadait túl a Dunáról egyelőre kinyomták.

Egyet azonban constatálnom kell és ez az, hogy a Szápáryak, akár Péter, akár Miklós, a magyar nemzet ellen soha kardot nem fogtak és a szabadságharczosok ellen nem harczoltak, a mit, fájdalom, sok főnemesi család, köztük a Pálffyak is megtettek. A Szápáryak ezt nem tették soha, még akkor sem, mikor újra a császári párthoz mentek.

Ezt érdemükűl constatálom. Ezt azért hozom fel, hogy bebizonyítsam, hogy a ministerelnök úr ősei a vármegye ölén nőttek nagygyá és mint vármegyei alispánok lettek várurakká, főrendekké és mágnásokká s hogy van bizonyos tragicum abban, hogy a megyét az ennek ölén nagyra nőtt családnak egyik ivadéka iparkodik megölni, a ki Hevesmegye keblén kezdette sikeres és fényes pályáját. Bocsássa meg nekem a t. ház e történeti reminiscentiák felemlítését, *(Halljuk! Halljuk!)* de én iparkodtam meglehetős tárgyilagossággal előadni a dolgokat, elmondva és felemlítve azok fényoldalát, de kárhoztatva azokat, kik hazánkat a fejlődés teréről iparkodtak visszaszorítani és letaszítani.

Én ezeket a szavakat a megyei intézmény multja és tisztessége érdekében emelem, a menynyiben e dolgok inkább történhettek később, akkor, mikor a magyar nemesség művelődése már ép ama bécsi atyáskodó politikai irány következtében szűk körre szoríttatott s a mikor mint például a jelen század elején, voltak oly generatiok, a melyek csak a maguk privilegiumát látták jónak őrizni. Ha egyes kivételek itt-ott a megyében voltak is, a történetírónak kötelessége constatálni azt, hogy nagyban és egészben, sőt nagy túlnyomó részben a magyar megyék a maguk hazafiasságát nemcsak meg nem tagadták és a magyar nemzet előhaladásának sem a szellemi, sem az anyagi téren kárára lenni nem iparkodtak, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hanem ellenkezőleg, a mint az idézett 1723. törvény és a Ludovica Akadémiára tett alapítványokhoz való hozzájárúlások mutatják, iparkodtak s törekedtek tőlük telhetőleg az ország érdekeit előmozdítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezeket constatálván, miután a javaslat czíme nem fejezi ki a javaslat valódi tartalmát, noha e tekintetben részemről módosítványt nem nyujtok is be, de a mint ez a beszédem elején tett kijelentésemből is következik, én a czímnek sem azt a variansát, mely az eredeti törvényjavaslatban van, sem azt, a melyet a közigazgatási bizottság ajánlott, el nem fogadom; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* hanem a kifejtett okoknál fogva pártolom a b. Prónay Dezső és Győry Elek képviselőtársaim által benyújtott határozati javaslatot. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Madarász József. T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy a czím kérdésénél felszólalok oka ennek az, hogy a t. ministerelnök urat és a t. kormányt újabb megfontolásra kívánom bírni arra nézve, hogy a jelen törvényjavaslat tárgyalásánál az alkotmányos parlamentaris alakokat minél teljesebben fentartsa, annál is inkább, mivel e mellett a kormány fentarthatja amaz álláspontját, a melyen áll. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha egy hosszú élet 58 éves tapasztalása nem volna mögöttem, mert már 1832-ben, az akkori követi táblának, igaz, mint távollevő követe, de mégis törvényhozó tagja voltam, *(Ejjenzés a szélső baloldalon.)* nem szólalnék fel; de így azon tapasztalatok nyomán, a melyeket életemben, nemcsak 1848 előtt, mint az akkori szabadelvű pártnak elejétől fogva tagja, hanem 1867-től fogva is, mint a függetlenségi párti ellenzéknek tagja szereztem, bátorságot veszek magamnak arra, hogy még egyszer felemeljem intő, óvó és kérő szavamat. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Először is a sajtóra nézve kívánok nyilatkozni. Jól tudom, hogy a sajtószabadság minden nemzetnek legnagyobb kincse s így távol van tőlem, hogy itt a sajtóval szemben még parlamenti vizsgálatot is kívánjak. Én azt hiszem, hogy használja bár a sajtó a legtiszteletlenebb kifejezéseket, ezeket kijavítja maga a sajtószabadság. Mindazáltal kérnem kell, magának a sajtónak érdekében, hogy ha ő parlamenti tisztességre akar tanítani pártot és pártokat, ezen tisztesség követelményeit első sorban önmaga figyelje meg s a megfigyelésből vonja le magára nézve a következtetést. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha a sajtó bárkivel szemben is tiszteletlen kifejezéseket használ, az illető jogosítva van vele szemben ugyanazon tiszteletlenséget elkövetni. Én nem követem el; de nincs min-

Digitized by Google

denki oly vérmérséklet birtokában, mint a minőben én hosszú éveim után vagyok.

Én tehát arra kérem a sajtót: ne állítson valótlanságot, mert ezzel önmaga tekintélyéből von le igen sokat. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* És itt első sorban kérést kell intéznem a »Pesti Napló«-hoz a tekintetben, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy állítsa a valót.

Itt t. barátaim részéről állíttatott, hogy ime, önök magyar állami, nemzeti tekintetekből kívánják az államositást, miként van tehát, hogy azt a nemzetiségek is óhajtják. A Pesti Napló erre a megtörtént általános szavazás után azt mondotta, hogy lássa meg az a t. függetlenségi párt, hogy ez az állítása helytelen, mert lám az általános szavazásnál a szászok többsége az államosítás ellen nyilatkozott. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Azt mondta, hogy minden szász!)* Bocsánat én csak azt állítom, a mire emlékszem. Erre azután úgy emlékezem, kifejtetett egyik lapban, hogy kettő igenis az államosítás ellen, három pedig — és egy másik lap szerint négy — az államosítás mellett szavazott.

Én arra, hogy miként szavaztak, semmit sem szólok; de vonja le a »Pesti Napló« ebből azon következtetést, a mire kértem, hogy ne állítson soha valótlant, mert az mindig a lap tekintélyéből von le. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És még egy kérésem van: ez már a »Nemzet« czimü lapra nézve. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Ezen lapban azt olvastam, hogy a függetlenségi párt erőszakoskodást, időrablást követ el és hogy ez sok pénzbe kerül; és olvastam legközelebb a másnap történt szavazásokra vonatkozólag azon megjegyzését, hogy az a három névszerinti szavazás három órát rabolt el az országtól.

Tisztelettel kérem mindazokat, a kik a »Nemzet«-ben ilyeneket tesznek közzé, legyenek szívesek megfigyelni a valóságot; mert én legalább, a ki szintén mindig kötelességemnek érzem, hogy jelezzem ezen szavazások tartamát, meglehet, hogy tévedek, de úgy számítottam, hogy azon három névszerinti szavazás 2 órát, egy pár perczet *(Derültség jobb felől.)* és egy pár másodperczet tett ki. *(Derültség jobb felől.)* Hát, t. ház, higyjék meg, a nevetés nem mindig a jó kedély jele és bocsássák meg, olyan a dolog, mintha nem helyeselnék azt, hogy mi figyelmeztetjük, hogy ne állítsanak soha valótlant; már pedig engedjenek meg, soha sem szabad két óra helyett hármat állítani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezt voltam bátor megjegyezni. Meglehet, mondom, hogy az én számításom helytelen; de én a legillőbb módon és csak másodsorban kértem a »Nemzet«-et, hogy ilyenektől tartózkodjék. Nem lehet tehát panasza senkinek. Megjegyzem itt, hogy másodsorban hoztam elő a »Nemzet«-et azért, nehogy azt mondhassa, hogy erősebben akarom támadni. Különben megvallom, hogy én a lapok között először rendesen a »Pester Lloyd«-ot, utána a »Nemzet«-et és csak azután olvasom a »Pesti Naplót«. *(Derültség.)* Megmondom azt is, miért? A mily fokozottan tartom én nemzetem érdekeire és alkotmányos szabadságára nézve az e lapokban megjelent közleményeket veszélyesnek, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* azon sorban olvasom előbb a »Pester Lloyd«-ot, azután a »Nemzet«-et, azután a »Pesti Napló«-t. *(Derültség. Tetszés a szélső baloldalon.)*

Ezeket jegyezvén meg, meg kell mondanom egyúttal azt is: ne mondják a lapok, ne mondja a t. ministerelnök úr és ne mondja a t. párt, hogy mi erőszakoskodunk, hogy mi időt rablunk, hogy mi nagy költekezést okozunk. *(Mozgás jobb felől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hiszen föloszlathatják az országgyülést!)* Én meggyőződésem szerint kötelességemnek tartottam ezeket és még egy pár kérdést és kérést felhozni. Sajnálom, de kénytelen vagyok kijelenteni, hogy az erkölcsi erőszakot a kormány és a többség részéről ellenünk látom fenforogni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A t. ministerelnök úr hivatkozott arra, hogy máskor is volt rá eset, hogy juliusban folytak országos ülések; igen, de az országgyülés vége felé és akkor is julius előtt az ülések rendesen elnapoltattak. Én tehát oly időben, midőn az országgyülés végső szakának nincsen vége, erkölcsi erőszakolásnak tartom azt, hogy a szünet a képviselőháznak nem adatik meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azután nem is mi vagyunk az okai, t. kormány és t. többség, hogy ez a javaslat sok időt és sok pénzt vesz igénybe. Már az általános vitában mondott beszédemben hivatkoztam a jól értesült kormányelnöktől a jobban értesült kormányelnökre, kérve, hogy adják meg a szünetet, vagy oszlassák fel a képviselőházat. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Ez őszinte, nyilt és alkotmányos kérés volt. Hivatkoztam arra, hogy a bizottságban is csak 30 tagnak hónapokon át kellett vitatkozni a javaslat fölött; mennyivel több idő kell tehát 400 képviselőnek? *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* E törvényjavaslat 279. §-át teljes tárgyilagossággal és kellő komolysággal tárgyalva, a javaslat, ha semmi erőszakoskodás nem történik is, ez országgyülés alatt nem lehet törvénynyé; mert csak nem akar a t. kormány törvényesen megállapított költségvetés nélkül kormányozni? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A jövő évben fel fog oszlattatni, fel kell, hogy oszlattassék az országgyülés. Csak nem akarhatja a t. kormány, hogy ez országgyülés eloszlása után is azon évszakban, mikor már nincs országgyülés, ő törvényesen megalkotott és megállapított költségvetés nélkül kormányozza ez országot, mert ez már

Digitized by Google

nem volna rendes helyzet. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Törvénytelen!)*

Jól tudom, hogy a t. kormánynak az országgyűlés a míg áll, felhatalmazást adhat az előbbi költségvetés keretén belül; de az országgyűlés eloszlatása után nincs törvényes hatalom, a mely a kormányt a kiadásokra nézve megbízhatná és az adó beszedésére felhatalmazhatná. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A napokban hallottuk, t. ház, hogy az alkotmányellenes korszakokban erőszakkal hajtották be az adót. Azt akarják önök, hogy az alkotmányos kormány is így hajtsa be az adót erőszakkal, katonákat küldve az adózókra? *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

De épen a »Nemzet«-ben olvastam ma, hogy mi leszünk okai, ha a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat törvénynyé nem válik és ha megakadályozzuk a közigazgatási bírósági javaslatnak törvényre való emelését.

Bocsánatot kérek, igen téves és helytelen felfogás. A curiai bíráskodást évek óta kérjük, követeli a nemzet. A curiai bíráskodásnak még ezen országgyűlésben törvényre emelését, eltekintve minden más feltételtől, megígérte a kormány: kötelessége szavát beváltani. Ha egyszeri megígérés után más feltételhez akarja kötni, akkor nem tartja meg szavát. Hogy a kormány szószegő legyen, fel sem teszem.

A kormány nemcsak nekünk, de nekem is — midőn ez irányban kérdést intéztem hozzá — világosan, határozottan ígérte, hogy a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat be fog terjesztetni oly időben, hogy az még ezen országgyűlés alatt törvényerőre emelkedhetik.

Bízom a kormányban, várom kötelességének teljesítését. Sajnálnám, ha ezután ezzel is másképen akarna tenni, mint adott szavának teljesítésével.

Ezek voltak azok, a miért okvetlen kötelességemnek tartottam már itt a czímnél felszólalni és bátorságot veszek magamnak a t. kormányt még arra is figyelmeztetni, legyen szíves minket megnyugtatni az iránt, hogy a költségvetési törvényjavaslatot lehetőleg septemberre leteszi a ház asztalára. Én csak a magam véleményét mondom, tudom, hogy a jelen kormányt nem kötelezi, de tudom, hogy van a háznak egy meg nem változtatott, sokszor tekintetbe nem vett határozata. *(Egy hang a szélsőbalon: Van bizony!)* Ez innen a balközépről indítványoztatott és fogadtatott el hajdan, a Deák-párt idejében. Az a képviselőházi határozat az, hogy szeptember 15-re be kell terjeszteni az évi költségvetést. De bár terjesztessék be pár héttel később, mindenesetre kérnem kell a kormányt, biztosítsa a házat, hogy a költségvetést oly időben fogja beterjeszteni, hogy azt október előtt a bizottságok, deczember közepéig pedig mindkét ház letárgyalhassa és így az még ezen évben törvénynyé válhassék.

Ezekért tartottam kötelességemnek a czímnél felszólalni. De van még egy más dolog is. *(Halljuk! Halljuk! Egy hang a szélső baloldalon: Még egy negyed órányira való! Derültség jobbfelől.)*

Valóban, igen t. barátaim, igazsága lehet sok embernek, midőn azt mondják: mentsen meg az Isten a jó barátaimtól, *(Élénk derültség jobbfelől.)* ellenségeimmel majd leszámolok. Úgy látom, sokan azt vélik, hogy én azért szólaltam fel, hogy ¾ 2 óráig kihúzzam az ülést. Bocsánatot kérek, erre sem oda nem adnám magamat, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* sem nem engedhetem, hogy ezt bárki gondolja rólam. *(Helyeslés a szélső balon.)* Én azért kértem szót, mert felszólalásomra a nem nagy, de nekem elég időt arra alkalmasnak láttam. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Kötelességem a miniszterelnök úrnak egy nyilatkozatára megjegyzést tenni és a tényekre hivatkozni. A miniszterelnök úr azt mondta, hogy mikor a megyék a leghatalmasabbak voltak, az ország nem fejlődhetett annyira, mint 23—24 év óta. Azokhoz, a miket előttem szólt Thaly Kálmán t. képviselőtársam mondott, csatlakozva, engedjék meg, hogy tisztán csak azt az időt vegyem, a melyben már működtem és tapasztaltam. *(Halljuk!)* Például 1832-től 1848-ig vegyük tisztán csak a magyar nyelv haladását: ez 16 esztendő; és vegyük azután 1867-től egészen mostanig: ez 23—24 év. Igaz, törvényhozásunkban 1832-től 1836-ig, nagy idő óta, mióta az osztrák hatalom németesített és a hol nem németesíthetett, a magyar nyelvet a latinnal szorította ki, mondom, törvényhozásunk nyelve a latin volt. De már az 1836: III. törvényczikk intézkedik a magyar nyelv előhaladásáról és gyarapításáról. A 4. §. azt mondja: hasonlóképen, hol a gyülekezetekben magyar nyelven folytattatnak a szent beszédek, az anyakönyvek is magyarúl vitessenek. Továbbá 1840-ben már fokozatosság van. Az egyházi hatóságok a világi törvényhatóságokkal és ezek egymással az ország határain belül a levelezést egyedül magyar nyelven folytatni tartoznak. Továbbá a 7. §. azt mondja: ez országgyűlés berekesztésétől három év múlva az anyakönyvek magyarúl vezettessenek. A 8. §. azt mondja: minden vallásbeli különség nélkül plébánosok, egyházi szónokok, káplánok, segédlelkészekül csak olyanok alkalmaztassanak, a kik a magyar nyelvet tudják. Végre az 1844: II. törvényczikkben »ő Felsége kegyesen elrendelte, hogy a magyar nyelv a kapcsolt részekben minden középiskolában, mint rendes tudomány tanittassék és ő Felsége méltóztatott kegyelmesen rendeléseket tenni az iránt is, hogy az ország

Digitized by Google

határain belüli iskolákban a közoktatás nyelve a magyar legyen.«

Ajánlom a t. ministerelnök úrnak és a t. pártnak figyelmébe, hogy vajjon nem fejlődött-e azon korban a nemzeti érzület, a mely alatt a megyék utasításaikat adták, hanem csak azon korban, mely azután a parlamenti kormány alatt keletkezett? (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*)

Nem szólok, t. ház, a szlavon megyékről, melyek magyar vármegyéknek tekintettek, de mint külön megyék küldötték követeiket az országgyűlésre. Nem szólok arról, hogy mi történt ezekkel; de Horvátországra, a melyek kiegészítő, kapcsolt része volt Magyarországnak, önök, azaz az 1867-iki törvények megalkotói, oly törvényt alkottak, a mely szégyenletes úgy Magyarországra, mint a magyar nemzetre. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Én részemről nem engedném meg ugyan, de hát engedtessék meg, hogy egy oly csekély része az országnak a maga nyelvén írhasson fel, a nagy anyaországhoz, Magyarországhoz; de már, hogy az a nagy Magyarország ne írhasson neki a maga magyar nemzeti nyelvén, hanem kénytelen legyen amannak nyelvén visszaírni: abba én a nemzeti érzület és az alkotmány — bocsássák meg — az ész előtt soha nem igazolható visszaesését találom, (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) melyet én egyébiránt meg tudok magyarázni. (*Halljuk! Halljuk!*) Ezt a törvényt megalkotta az 1861-iki felíratok alapján választott törvényhozó testület, tehát nem azon az alapon alkotta meg ezt a törvényt, a melyen megválasztatott. És miért hozta meg? Mert tudta, hogy máskép meg kell buknia a kiegyezésnek az első országgyűlésen. Az a törvény nem a nemzet szívéből alkottatott meg. Hiszen menjenek önök végig a szavazatokon: nemcsak 1868-ban, de később is hányszor volt a kormánynak szüksége a horvát segédszavazatokra. Miután pedig az sem volt elég, megalkottatott az 1868: XLIV. nemzetiségi törvény, mert akkor a nélkül nem lehetett volna föntartani az 1867-iki kiegyezést. Nézzük meg az országgyűlési naplókat, hányszor volt csak 2—3 szavazattöbbségük, hányszor csak 8 és szavazott 6—7 minister, 6—7 államtitkár. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.*) Nem mutatja-e hát ez, hogy miért kellett e törvényt meghozni?

Mert mit mond az 1868: XLIV. törvény 14-ik szakasza? »Az egyházközségek, egyházi felsőségeik törvényes jogainak sérelme nélkül, anyakönyveik vezetésének s egyházi ügyeik intézésének, nemkülönben — az országos iskolai törvény korlátai között — iskoláikban az oktatásnak nyelvét tetszés szerint határozhatják meg.« Nem olvasom fel a többit, hasonló ehhez, hasonlítsák össze önök.

Az a követutasítással alakult országgyűlés tehát megalkotta azt, hogy ne legyen viszály többé az egyházakban az anyakönyvekre nézve, azok magyarúl vezettessenek, a mint azt az állam igazi érdeke megköveteli. És íme az 1868-iki törvény már szabad tetszésre bízta ezt, szabad volt a vásár a legcsekélyebb biztosíték nélkül. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Nem mulaszthatom el egy évekkel ezelőtt megtörtént esetre emlékeztetni. Egy, a nemzetért lelkesülő ágostai hitvallású egyházkerület kérvényezett a házhoz, mert látták, hogy addig, a míg a törvény törvényes erőben van, addig azok a községek is, melyek nem viseltetnek, vagy legalább úgy vitetnek, hogy ne viseltessenek a magyar nemzet iránt kellő tekintettel, az egyházi anyakönyveknek magyarúl való vezetése iránt kérték a házat, javitsa a törvényt, állítsa helyre. És mit tett a kormány, az előző kormány? Semmit.

De kérdem a kormányt: nincs-e ideje, nem mutatkoztak-e már a mult, az előbbi években jelenségek, hogy a magyar állam kormányának nemcsak figyelembe kellene ezt vennie, hanem segélyére kellene lennie nemcsak azon egyházaknak, a melyek kérik a törvényhozás rendelkezését, hanem valamennyire nézve vissza kellene állítani az anyakönyvek vezetésére nézve is a magyar nyelvet törvényes jogába. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*)

Nem folytatom tovább, t. ház. Mindazokat, a melyek a nyelvre nézve az 1868-iki törvénybe úgy vannak beírva, ha az állam egységes magyar állam akar lenni, nem mondom, hogy mindazokat, a mik az 1867-iki törvényben vannak, el kell törölni, de vissza kell állítani az 1832/1836-iki, 1840-iki és 1844-iki országgyűlések rendeleteit, különben ezek nélkül a magyar nemzet egységes soha nem lesz. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*)

És legyen szabad még az előbbire, Horvátországra vonatkozólag felolvasnom azt a nagy különbséget, hová fejlődött 1867. óta és hol volt az előtt. Nyissa fel a törvénykönyvet bárki és ott fogja találni az 1741: LXI. törvényczikkben a következőket, latinúl van, bátor leszek magyarra fordítva felolvasni, bocsánatot kérek, ha netán egyes szót helyesen nem tudnék rögtön lefordítani (*olvassa*): »Dalmácziának, Horvát- és Szlavonországoknak született fiai a magyarok elnevezése alatt foglaltatnak.«

Tehát hol volt Magyarország akkor, midőn a horvátok, dalmátok és szlavonok maguk követek által kérték a magyar országgyűlést, hogy őket magyarokúl tekintsék és magyaroknak nevezzék. Megengedem, hogy ehhez bizonyos anyagi érdek is járúlt, de ez nem változtat a dolgon. A törvény szövege pedig így hangzik:

»Ő királyi Felsége legkegyelmesebb hozzá-

Digitized by Google

járulásával az ország rendeinek együttes — communi — szavazatával a fennevezett országoknak Magyarország kapcsolt részeinek született fiai, a tisztségekre és javadalmakra nézve is, legyenek azok egyháziak, vagy világiak, magyarok elnevezése alatt benfoglaltaknak értetnek.«

Tehát a horvátok, szlavonok és dalmátok annak törvénybe igtatását kérték, hogy magyaroknak neveztessenek és magyarokúl tekintessenek. Akkor barátságos viszony fejlődött Magyarország és a kapcsolt részek között. Később 1843—45 felé magzavartatott az. De ismételve figyelmeztetem önöket Deák Ferencz azon nyilatkozatára, hogy akkor elhatároztatott, hogy a horvát követek egy darabig még latinúl beszélhetnek, de azután magyarúl fognak beszélni az országgyűlésen. A szlavonokat nem is teszem hozzá, mert ezek különben is ezt kérték. Hol van most, hováfejlődött e részben az országgyűlés?

Megmondottam előbb és én nem ajánlhatok egyebet ma sem, mint kérni a kormányt és a kormánypártot, hogy legyenek szívesek figyelembe venni a legjobb szándékból, tiszta meggyőződésből mondott szavaimat.

Mindig jobb előbb megfontolni, mit lehet kivinni erőszak nélkül, mert az erőszak sohasem szül jót. Nem akarok én hivatkozni Sibylla könyveire, de történeti tanúság és én az tartom, hogy mindig jobb későn, mint soha.

Higyje meg a t. ház, és a t. kormány, mi nagyon jól tudjuk, hogy a választási törvények, a minők ma, jók volnának, de rosszúl hajtatnak végre: és hogy a választási elnökök — kevés kivétellel — többnyire rosszak.

Mindíg azt állítottam, hogy sokkal jobb előbb meggondolni és megfontolni, a mit tenni akarunk és a parlamentet azon helyzetbe hozni, hogy először adott szavát megtartsa a curiai bíráskodásnak minden feltétel nélkül még az országgyűlés feloszlatása előtt való törvényerő emelése által és hogy azután vegye elő a költségvetési törvényjavaslatot, hogy legyen a kormánynak a képviselőház feloszlatása után is alkotmányosan megállapított költségvetése.

Minden kormány, bármit mondjon, bármily hatalmas legyen és bármily nagy legyen a pártja, azt hogy alkotmányosan kormányoz e vagy sem, nem pártjának éljenzése, hanem az mutatja meg: van-e alkotmányosan megállapított költségvetése? Ha nincs ily költségvetése akkor a kormány nem követelheti magának azt, hogy ő alkotmányosan kormányoz. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azért kérem, méltóztassanak ezeket megfontolni. Én nem mondom, hogy vegyék le a napirendről a javaslatot, de igenis azt, hogy a kormány az előhozottakat előzetesen tárgyalja és ezen előzetes tárgyalás után tárgyalja e bizottsági javaslatot. Én részemről, mint első felszólalásom alkalmával is mondottam, alkotmányos meggyőződésemhez képest elkövetek mindent, hogy az a javaslat ne fogadtassék el; de én csekély egyén vagyok és a t. ház többségének van érdekében a legcsekélyebb egyén meggyőződését is, ha az őszinte, tekintetbe venni. Ha mindezt megfontolják, lehetetlen, hogy megtagadják tőlem az igazságot és fontolóra ne vegyék azt, a mit mondottam.

Nem fogadom el a czímet, hanem csatlakozom b. Prónay Dezső és Győry Elek képviselőtársaim határozati javaslatához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Két észrevételt vagyok bátor Madarász József t. képviselő úr beszédére tenni. Mindnyájan méltóztatnak tudni, hogy ebben a parlamentben csupán képviselők vannak s itt a magyar közjog szerint sem ministernek, sem államtitkárnak, mint olyannak, szavazata nincs, hanem szavazatuk van a képviselőknek, még ha azok ministerek vagy államtitkárok is, azért, mert választókerületet képviselnek. *(Igaz! Úgy van! Általános helyeslés.)*

Kénytelen vagyok ezt megjegyezni azért, mert úgy értettem, mintha a képviselő úr ezzel ellenkezőt mondott volna. Ez az egyik.

A másik észrevételem pedig az, hogy arra kérjem a t. házat, hogy akkor, a midőn a napirenden lévő tárgy természeténél fogva a horvát képviselő urak nem vehetnek részt a tanácskozásban, ne méltóztassék a horvát-kérdést, a mely különben is nagyon kényes természetű, bolygatni; mert mindig jobb azt nyiltan és annak a jelenlétében tenni, a kinek esetleg magát védelmeznie kell. *(Általános helyeslés.)*

Madarász József: T. ház! Félreértett szavaim helyreigazíthatása végett kérek szót. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tökéletesen igaza van a t. elnök úrnak, a mi az első megjegyzését illeti. Igaz, hogy én a ministereket természetesen csak mint képviselőket értettem, az tehát csak nyelvbotlás volt.

A mi pedig a másodikat illeti, tudom, hogy jobb volna, ha a horvát képviselő urak is itt volnának és nekik, valamint az ő ministerüknek bizony itt lehetne a helyük. De én azt, a mit róluk mondottam, csak azért hoztam fel, mert indokolnom kellett, ki kellett mutatnom okmányilag, hogy mennyire fejlődött Magyarország nemzeti, egységes szempontból 1867. óta és mennyire azelőtt. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: T. ház! Gajári Ödön képviselő úr kíván személyes kérdésben felszólalni.

Digitized by Google

Gajári Ödön: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Sokkal inkább tisztelem az előttem szólott mélyen t. képviselő úr személyiségét, hogy sem azon apostrophálás után, a melylyel imént azt a lapot méltóztatott illetni, a melynek én szerkesztője vagyok, az ő szavaira néhány szóval ne reflectáljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr felolvasott a »Nemzet« czímű hírlapból egy passust és azon megjegyzést fűzte hozzá, hogy a hírlapoknak nem szabad valótlanságot mondani.

Én tökéletesen osztozom a t. képviselő úr által kimondott ezen elvben. És ha — a mint én nem vagyok képes feltenni a t. képviselő úrról — a' »Nemzet« azon passusának felolvasása azt akarta volna jelenteni, hogy az valótlanságot foglal magában: hát én bátor vagyok az ő emlékezetét egy kissé felfrissíteni, hogy mi foglaltatik a »Nemzet«-nek azon czikkében, és melyek azok a tények, a melyekről azon néhány passusban szó van.

Az egyik az, hogy a t. képviselő úr rossz néven veszi és a valósággal meg nem egyezőnek tartja, hogy itt a minap a háznak három órája fordíttatott volna a névszerinti szavazásra.

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy miután azon háromszori szavazásra csak 2 óra és néhány percznyi idő volt szükséges, tehát bizonyosan nem való az, hogy három órája veszett el az országnak a törvényhozási tárgyalásokból.

Emlékeztetem a t. képviselő urat, hogy a »Nemzet«-nek igenis igaza volt, mert az előtte való napon az ülés berekesztetvén a névszerinti szavazások elhalasztásával, ott is több, mint egy óra veszett el. *(Nyugtalanság a szélső baloldalon.)*

A másik dolog pedig vonatkozik arra a megjegyzésre. hogy a »Nemzet« czímű hírlap a kisebbség erőszakoskodásáról és arról a szófecsérlésről beszélt volna, a mit némely t. képviselő urak itt a házban űznek.

Én általában különös eljárási módnak tartom azt, hogy itt a sajtó nyilatkozatai tárgyaltatnak és ezen alkalmat kivéve, melyet részemről utolsónak tartok és jelentek ki, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* többé soha hírlapi polemiába itt e házban bocsátkozni nem fogok; *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* mert a magam részéről lehetetlennek tekintem azt, hogy itt e házban egyes hírlapi czikkekkel folytattassék polemia. *(Helyeslés több oldalról.)*

Épen azért a hírlapirodalom szabadsága érdekében tiltakozom az ilyen eljárás ellen, bárki részéről követtessék az, még hogyha elnöki enuntiatiok történnek is e tekintetben. *(Nyugtalanság a szélső baloldalon. Felkiáltások: Ezt nem tűrjük!)*

Mindenkinek joga van bármi fölött nyilatkozni, de ítéletet alkotni és mint bíró fellépni nincsen joga sem a parlament egyes tagjainak, sem a parlament összességének, sem pedig a ház elnökének a sajtó felett. *(Nyugtalanság a szélsőbalon.)*

Ugron Gábor: Az összeségnek nincsen, de minden egyesnek van!

Gajári Ödön: Hogy szigorúan a tárgynál maradjak s egyáltalán semmiféle személyes térre ne vigyem át a kérdést, arról van szó, hogy a t. képviselő úr úgy tüntette fel a »Nemzet« czímű hírlapnak idézett állításait, mintha azok a valóságnak nem felelnének meg.

Arra nézve, hogy vajjon erőszakoskodik-e valaki vagy nem, a nézetek lehetnek eltérők; azonban az igazság érdekében hálával tartozom a t. képviselő úrnak a mai felszólalásáért; mert én meg vagyok róla győződve, hogy midőn a házszabályok határozottan mondják, hogy a részletes tárgyalásnál a tárgytól eltérni nem szabad, a t. képviselő úr pedig több mint fél órán át beszélt a czímhez, a nélkül, hogy csak egy argumentumot hozott volna fel a czím ellen: *(Úgy van! jobb felől. Felkiáltások a szélsőbalról: Csak az elnök tehet kifogást! Zaj.)* akkor a »Nemzet«-nek maga a képviselő úr szolgáltatott igazságot. *(Helyeslés jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Madarász József: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Örvendetes tudomásúl veszem előttem szólt t. képviselő úr azon nyilatkozatát, hogy soha többé felszólalni nem fog bármi mondassék is a »Nemzet« czímű lapról; mert midőn Gajári Ödön képviselő úr nem érintetik, a tárgyhoz felírathatja magát, de személyes kérdés czímén véleményem szerint hibásan szólal fel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De nem akarom az ügyet tovább folytatni. Olvassa el bárki, a mit mondtam. Kértem a »Nemzet« czímű lapot, hogy három óra helyett ne írjon kettőt, *(Derültség jobb felől.)* azaz bocsánat, ismét nyelvbotlást követtem el, kettő helyett ne írjon hármat és a ki felszólalásomat és a t. képviselő úr felszólalását elolvassa, meg fogja látni, hogy a képviselő úr egész nyilatkozatomat félreértette. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Zaj)*

Elnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Gajári Ödön képviselő úrnak nyilatkozatára kénytelen vagyok egy észrevételt tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem emlékszem, hogy én valaha innen az elnöki székből a sajtó fölött ítéletet mondtam volna; de igenis, ha én hozzám itt direct kérdést

Digitized by Google

intéznek a házban történtekre vonatkozólag, arra felelni semmiféle sajtó által magam korlátoztatni nem engedem. (*Hosszan, tartó zajos helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.*)

Különben azt hiszem, t. ház, az idő annyira előre haladt, hogy a tanácskozás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre méltoztatik áttenni.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

533. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 17-én, pénteken

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — A vallás- és közoktatásügyi minister benyujtja a tanítói nyugdíjról szóló törvényjavaslatot. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Szögyény-Marich László, Baross Gábor, gr. Bethlen András, gr. Csáky Albin, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Széll Ákos jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Varasdy Károly, az azok ellen jelentkezőket Nagy István jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Széll Ákos jegyző *(olvassa a julius hó 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjesztése nincs.

Varasdy Károly jegyző: Gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi minister!

Gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi minister: T. ház! Több ízben tett ígéretemet beváltva, van szerencsém egy törvényjavaslatot benyujtani, mely a népoktatási nyilvános tanintézetek és nyilvános kisdedóvó intézetek tanítóinak s nevelőinek, valamint azoknak özvegyei és árváinak végellátását javítani czélozza. *(Élénk helyeslés.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen törvényjavaslatot indokolásával együtt kinyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közoktatásügyi bizottsághoz és minthogy e kérdésben pénzügyi szempontok a mérvadók, a pénzügyi bizottsághoz is útasítani. *(Helyeslés.)*

Elnök: A vallás- és közoktatásügyi minister úr által beterjesztett törvényjavaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közoktatásügyi és pénzügyi bizottságokhoz utasíttatik.

Több előterjesztés nem lévén bejelentve, következik a napirend: a közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

Ki következik?

Nagy István jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. ház! Mindenekelőtt előre bocsátom, hogy a czímhez módosítást fogok benyujtani és kifogom mutatni azt, hogy a jelen czím már magában hordja az egész törvényjavaslatnak — hogy úgy fejezzem ki magamat — psychologiáját; ki fogom mutatni azt, hogy a czím az ő kétes értelmével az egész törvényjavaslatnak nemcsak kétes, hanem zavaros és jellemezhetlen elveit tartalmazza. *(Igaz! Úgy*

Digitized by Google

van! a szélsőbalon.) Ez nem a törvényjavaslat eredeti czíme, melyet a kormány benyujtott. A kormány által benyujtott törvényjavaslat czíme volt: »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben.« A közigazgatási bizottság e czímet úgynevezett szövegező bizottsága véleményének alapján jónak látta megváltoztatni ezen három szóra: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről.« Midőn e czím ilyen lényegesen átmódosíttatott, én elvártam volna, hogy a t. előadó úr ne némán bocsássa itt a viták tengerének hullámaira e megmagyarázhatlan átjavítását a czímnek; hanem szóval is és ne csak a közigazgatási bizottság jelentésének négy sorában magyarázta volna meg a czímben történt gyökeres és lényegében való megváltoztatást.

A t. előadó úr azonban ezt szükségtelennek látta és ő is követte az agyonhallgatás mai elméletét. *(Úgy van! a szélső baloldalon. Derültség a jobboldalon.)*

A t. előadó úr hallgatván, nekem kötelességem némi részben helyette is beszélni és keresni, hogy a czímnek ezen megváltoztatása mi okból történt. Mielőtt azonban erre rátérnék, elő kell adnom azt, hogy a mai közjogi felfogás mellett mit kell érteni ezen czím alatt: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről«. Ez, mint barátaim közül többen már rámutattak, nem jelenthet egyebet, mint, a vármegyei institutionak rendezését. Ha nézem az idevonatkozó előbbi törvényeket, azt találom, hogy az 1870-iki törvény »a törvényhatóságok rendezéséről«, az 1886-iki törvény »a köztörvényhatóságokról« szólt. Most a törvényjavaslatnak czíme a »vármegyei közigazgatás rendezéséről«. Ha tehát a czímnek logikáját és közjogi értelmezését veszem, úgy kell feltűnni, hogy itt tulajdonkép a régi vármegyék rendezéséről van szó.

Igaz ez? Elfogadja ezt a t. előadó úr; és elfogadják azok, a kik az imént nagy többséggel megszavazták a törvényjavaslatot? A többség és a sajtó tapsolt és örvendve mondta, hogy vége a vármegyének, a vármegye meghalt. És íme, mihelyt a részletes tárgyaláshoz jutottunk, itt »a vármegyei közigazgatásról« van szó. Tehát a vármegye él, a vármegye nem halt meg? *(Felkiáltások jobb felől: Nem!)* Hiszen önök mondták, hogy a vármegye elveszett, az többé nem létezik, azt leszavazták. Vagy nem áll ez, a mint önök most mosolyogva mondják: dehogy veszett el! Hát ezt örvendve veszszük tudomásúl, mert »a vármegyei közigazgatás« nem jelenthet mást, mint »a köztörvényhatóságok rendezése«; mert hiszen köztörvényhatóság és vármegye ugyanaz.

Perczel Dezső előadó: A szabad királyi városok is?

Szederkényi Nándor: Az külön törvényre tartozik. Ha nem veszett el: akkor mindjárt az 1. § nál indítványozni fogjuk, hogy ne tegyék gúny tárgyává a czímet, a melyet a törvényjavaslat élére írtak. Mert az első paragraphusban önök rögtön hozzáfognak és kimondják, hogy a közigazgatás állami feladatot képez, melyet a kormány által kinevezett tisztviselők hajtanak végre. Ez a conclusio sehogy sem vág a czímhez. Ez épen ellenkezője annak; és így elvárjuk, hogy ez a dolog már a czímnél bővebben megvilágosíttassék; és a kik ma azt mondják, hogy a vármegye nem halt meg, hanem él: remélem, velünk fognak szavazni, midőn ismét felvetjük azt a kérdést, hogy tulajdonképen mit akarnak önök? Vármegyei közigazgatást akarnak-e? Akkor követniök kell a mi elveinket. Vagy pedig az úgynevezett állami közigazgatást? Engedjék meg, hogy már én is ezzel a rossz kifejezésel éljek. Akkor ezt a czímet önök ne használják, mert ez nem való. Hiszen maga a közigazgatási bizottság sem úgy gondolkozik jelentésében, mintha ez a czím megfelelne a törvényjavaslatnak.

És itt térek át a t. előadó úrnak a közigazgatási bizottság jelentésében foglalt szavaira, melyekben azt mondja: azért változtatta meg a bizottság a czímet és tette rövidebbé, hogy a hivatkozásoknál és idézéseknél jobban hangzóvá tegye. Tehát jobban hangzóvá tegye. Itt az a mese jut eszembe, midőn bizonyos állat felvette az oroszlán bőrét. Az 1. §-nál mindjárt kitűnik, hogy ez a czím csak köpönyeg. Tehát mi szükség van jobban hangzóvá tenni a czímet? Mi szükség hamis czímet adni e javaslatnak? Adják meg neki azt a czímet, mely lényegét megilleti. Mi szükség van a mesét utánozni? Hiszen az 1. §-ban mindjárt kitűnik, hogy az oroszlán bőr alatt nem oroszlán van; a vármegyei közigazgatás alatt nem a vármegye rejlik.

Azt gondolom, hogy ezzel világos és következetes magyarázatát adtam annak, hogy ez a czím a többi törvények czíméből következtetve, a vármegyei intézménynek kifejezését foglalja magában. Ez a czím, így, a mint van, vagy megállja helyét: de akkor a következő szakaszoknak, úgy, a mint fogalmazva vannak, nincs jogosúltságuk, azokat lényegükben meg kell változtatni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vagy megállja helyét a czím; de akkor incompatibilis; mert a többi törvények a köztörvényhatóságokról, vagyis vármegyékről szólván: mindig a közjogi vármegyét értették. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt értette — gondolom, talán nincs senki e házban, a ki ezt úgy ne magyarázná — az 1870-iki törvényhozás; ezt értette az 1886-iki törvényhozás.

De, t. ház, az 1870-iki törvényhozást érintvén, a mely a köztörvényhatóságokról szóló

Digitized by Google

törvényt legelső alkotta meg: engedje meg a t. ház, hogy itt egy kis kitérést tegyek, miután a t. ministerelnök úr a legközelebbi ülések egyikében azt, hogy az 1870-iki törvényhozás a köztörvényhatóságokról szóló törvényt julius havában alkotta meg s ezt mintegy praecedensül állította fel arra, hogy neki is joga van arra, hogy e törvényjavaslatot juliusban, augusztusban, egyszóval a nyári szünidő alatt tárgyaltassa: rá kell térnem annak magyarázatára, hogy ezen praecedens felállítása teljesen helytelen alapon nyugszik. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Az 1848-iki törvényhozás megszabta, hogy a törvényhozás működése, a mennyire lehet, télen történjék; csak rendkivüli esetek azok, midőn megengedhető, hogy a szünetek, a pihenésre szánt idő is törvényhozói működésre használtassék fel. Valóban igaz, hogy 1869-ben, midőn az akkori kormány a bírói hatalomról szóló törvényt beadta és midőn 1870-ben a köztörvényhatóságokról szóló törvény beadatott, mindkét törvény tárgyalása és megszavazása julius havára esett. De méltóztassék megengedni: Si duo faciunt idem, non est semper idem.

Midőn Andrássy Gyula ministerelnök és Szapáry Gyula belügyminister ugyanazt teszik, nemcsak két különböző személyről, hanem egészen más természetü törvényhozói működésről van szó. Andrássy Gyula ministerelnöksége alatt visszaállíttatott az alkotmány; ezen kormánynak idejében a 20 éves, Bach- és Schmerling-féle rendezetlen állapotok Augias istállója volt meg. Csuda-e, ha az akkori kormány, midőn átvette az ügyek vezetését és évi költségvetést kellett készítenie, rendkivüli helyzetben találta magát és igénybevette a törvényhozás működését még julius hónapban is. Hiszen ezek halaszthatatlan teendők voltak, oly halaszthatatlanok, hogy e tekintetben — méltóztassék az országgyülési naplókat megnézni — senki kifogást nem emelt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De nagy különbség van az 1869-iki a bírói hatalomról szóló törvény és a mostani javaslat között. Az 29 szakaszból áll, ez 279-ből. A köztörvényhatóságokról szóló törvény, gondolom, 90 szakaszból áll, tehát nem 279-ből. De ott más körülmények forogtak fenn és a t. ministerelnök úr nem nézte meg a naplót, mert ha megnézte volna, aligha hivatkozik erre, mint praecedensre. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Midőn az 1870-iki május 21-én tartott ülésben gr. Andrássy Gyula ministerelnök, illetőleg a belügyminister benyujtotta a köztörvényhatóságok és a községek rendezéséről szóló törvényjavaslatot: akkor Tisza Kálmán, mint az ellenzék tolmácsa, határozati javaslatot nyujtott be, hogy e törvényjavaslat most nem tárgyalható; nem tárgyalható pedig azért, mert szükséges, a mint ezt határozati javaslatában ki is fejezte, hogy ezen törvényjavaslatról a közvélemény és a megyék tájékozva legyenek, a mire idő engedendő. A ház t. elnöke is nagyon fog emlékezni erre, mert résztvett azon vitákban. Akkor felállott gr. Andrássy Gyula ministerelnök és útalt arra, hogy az 1848-iki törvényhozás mintegy félúton hagyta a köztörvényhatóságok ügyét és annak a népképviseleti rendszer alapján való rendezését a legközelebbi országgyülés teendői közé sorolta. 1848 után 1860-ban jött össze az országgyülés; de tudjuk, hogy azt rögtön fel is oszlatták. Ezután jött össze 1865/68-iki országgyülés; de méltóztatnak tudni, hogy az akkori idők még nem voltak alkalmasak arra, hogy ezen ügy, mint a legközelebbi országgyülésen tárgyalandó, fölvétessék. Végre az 1868/70 iki országgyülés következett. Már az 1868-iki országgyülésen a közköltségvetés tárgyalásakor a költségvetés természeténél fogva a megyék költségvetés kérdése is felmerült és az országgyülés határozatilag kimondotta, hogy miután a közköltségvetésnek tisztába hozatala és annak rendezése föltétlenül megkívánja a megyei költségvetésnek megállapítását is: útasíttatik a kormány, hogy adjon be a köztörvényhatóságok rendezéséről törvényjavaslatot. Az 1869-iki országgyülés megújította ezt a határozatot, kimondván, hogy a kormány úgy nyujtson be törvényjavaslatot és a ház úgy tárgyalja azt, hogy az 1871-iki költségvetés tárgyalásánál már a megyék rendezésügye is készen legyen és a költségvetés ezeknek költségeire nézve is határozott intézkedést tehessen, vagyis hogy a megyék költsége vagy az országra, vagy pedig az úgynevezett megyei domesticára utaltassék. Íme tehát két országgyülési határozat volt, a mit gr. Andrássy Gyula beszédében ki is emelt, a melyek a kormányt sürgették, hogy a köztörvényhatóságok rendezéséről törvényjavaslatot nyujtson be.

Ezzel kapcsolatban azt mondja gr. Andrássy Gyula, az akkori ministerelnök: De még mindez nem elég, mert hiszen az 1868/70-iki országgyülést megnyitó trónbeszédben is kifejezésre talál az, hogy a köztörvényhatóságok rendezése ezen országgyülésben meg fog történni. Minthogy pedig mind a háznak határozata, mind pedig a trónbeszéd jelezte a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló törvényjavaslat benyujtását — mondá gr. Andrássy Gyula —: akkor a kormány csak helyesen cselekedett, midőn a törvényjavaslatot csak akkor nyujthatja be úgy, hogy még 1870-ben tárgyaltassék. Íme, ezek az 1870-iki köztörvényhatóságokról szóló törvény előzményei; és ezek voltak az indokai annak, hogy csak május havában nyujthatta be a kormány és julius havában tárgyalhatta az országgyülés.

Azt kérdem, hogy a dolgok ilyen állásá

Digitized by Google

ban praecedens-e ez? Hát e törvényjavaslat benyujtását melyik országgyülési határozattal indokolja a ministerelnök úr? Vagy melyik trónbeszéddel indokolja, hogy ily törvényjavaslatot volt kénytelen benyujtani? Ellenkezőleg, a trónbeszéd nem erről beszél, hanem szól a közigazgatási bíráskodásról. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ha ezt benyujtja, legyen meggyőződve, hogy e padokon senkinek sem lett volna ellene kifogása, még ha az ügyek úgy hozták volna is magokkal, hogy égető letárgyalásának szüksége mutatkozik, még e napokban tárgyaltatott volna. De e törvényjavaslatnak sem trónbeszéd, sem országgyülési határozat nem indokolja sürgős szükségességét; tehát sem az 1869-iki, sem az 1870-iki törvényhozások azon tényével, hogy akkor juliusban tartson ülést a ház, a mai tárgyalás erőszakos jellegét letörölni nem lehet. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Kötelességemnek tartottam ezt a kis felvilágosítást előadni a ministerelnök úr azon állítására, melyet említettem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És most visszatérek ismét a czímhez. *(Mozgás jobb felől.)*

Már említettem a közigazgatási bizottság jelentésének azon részét, mely indokolja, hogy a czímet miért változtatták meg és miért iratták fel a kormány által eredetileg javasolt czím helyett azt, hogy: a megyei közigazgatásról, hogy tudniillik jobb hangzásúvá tegyék. De van még egy másik passusa is, melyet nem olvastam fel, de most be kell mutatnom, hogy megismertessem a közigazgatási bizottság jelentésének azon — hogy így fejezzem ki magamat — nemcsak a jobban hangzásra, de mások félrevezetésére irányúló szándékát, hanem még a tényeknek és fogalmaknak tiszta összezavarását is magában foglalja a czím. Mert azt mondja a közigazgatási bizottság jelentésének további része: »de egyúttal azon okból is meg kellett változtatni a czímet, mert a közigazgatás általános fogalma alatt az önkormányzatot is benfoglaltnak tartotta.« Hát, t. ház, ez előttem egészen új és általam eddig ismeretlen fogalom. Oroszországban van közigazgatás, de engedjenek meg, nem fogja senki mondani, hogy a midőn orosz közigazgatásról beszélünk, beleértjük az orosz önkormányzatot is, mely nem létezik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vagy Franczia-országban, midőn oly igen centralisált volt a közigazgatás, ki értette a »közigazgatás« kifejezés alatt az önkormányzatot is? Hogy a közigazgatás az önkormányzatot magában foglalja: ez egészen új dolog és reménylem, hogy e fogalomnak, a melyet mi véges eszünkkel felfogni képesek nem vagyunk, a t. előadó úr magyarázatát fogja adni, mert hiszen ez kötelessége is. Ez előttünk érthetetlen, de nemcsak érthetetlen, hanem az a helyes és logicai magyarázatba is ütközik; a miért is ezt a kifejezést indokolni szükséges vagy pedig vonja azt vissza, mert ez így nem maradhat. A közigazgatással tehát nem jár feltétlenül együtt az önkormányzat. De a t. előadó úrnak van itt egy mentsége és azt mondhatja, hogy vármegyei közigazgatásról beszélünk, ez pedig a mi közjogi magyarázataink szerint intézményes önkormányzati közigazgatás. Nagyon fogok örülni, ha így érti a t. előadó úr: de akkor le fogja belőle vonni a consequentiákat is. Mi legkevésbé sem tiltakozunk az ellen, hogy a czím megmaradjon, de ha már megmarad, feleljen is meg az egész javaslat a czímnek s ne legyen az csak üres czím vagy oroszlánbőr, hanem tartalmazza a lényeget is. Itt eszembe jut az a festő, a kire rábizták, hogy fesse le a Vörös tengert, midőn az az átvonúló zsidók felett összecsap. Festett is ő egy nagy Vörös tengert s midőn a megrendelőnek odaadta, ez látván a képen a vörös mázolást, így szólt: a tenger itt van, azt látom, de hát a zsidók hol vannak? Azok a tengerbe estek s belefúltak, volt a festő válasza. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* Ez a czím is olyan, t. ház, hogy bár a megyei közigazgatásról szól, de a mikor azt kérdezzük, hogy hol keressük hát a közigazgatás lényegét, az önkormányzatot, azt látjuk, hogy az is belefúlt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Minthogy még egyéb megjegyzésem is van a czímre nézve, mielőtt határozati javaslatomat benyujtanám, közbevetőleg még egy kis történeti reflexiót is kell tennem egy igen fontos tényre, mert ez a czím, a mint az van és a mint mi értelmezzük, nekünk azt a reményt adja, hogy a mint ezt később ki is fogom fejteni, talán a 12. órában megfordúl a kormány és a jobb meggyőződés fog erőt venni rajta. Ezen reményben kötelességemnek tartom különösen a megyei joggyakorlatnak megvilágítására egy némelyeket előadni, *(Halljuk! Halljuk!)* miután jövőre ennek még hasznát vehetjük, nehogy a házban nagyon tekintélyes helyről jött értelmezés alapot verjen. Úgy a ministerelnök úr, mint mások is hivatkoztak a régi megyei candidationalis jog gyakorlására s e tekintetben többen azt mondták, hogy a candidationalis jog a főispán feltétlen joga volt. Ez nem így van, t. ház és én erre nézve azt a kérdést intézem: hogy hol van erről a magyar közjogban, a magyar »Corpus juris«-ban szó, a mi ezt igazolhatná; a válasz természetesen az, hogy ilyen jog nem létezik, hanem létezik gyakorlat. Hát erre én, azt mondom, hogy létezhetik gyakorlat, azaz nem is gyakorlat, hanem abusus *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* s történik az a visszaélés, hogy a törvények igazi értelmét elmagyarázzák; ma is úgy állunk, hogy egyes megyékben a hatalom érdekében már nagyon sok törvényt félremagya-

Digitized by Google

ráztak. Hiszen e ház kebelében is folyton találkozunk oly törvénymagyarázatokkal, melyeket mi el nem fogadhatunk és a melyekre mindig azt mondjuk, hogy bár ne történtek volna; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* s bár azon magyarázatok a ház naplójában helyet ne foglalnának. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ha egyes főispánok egyes megyékben visszaéléseket követtek el és az ő hatalmuk gyarapítására a candidationalis jogot úgy gyakorolták, hogy ők tulajdonképen kinevezték a tisztviselőket, ámbár ily megyéről nem tudok; de történhettek egyes esetek az administratori korszakban: ezt, azt gondolom legalis usus-nak, a mely tehát szokásjogot formálna senki nem mondhatja. De hát menjünk át a régibb időkre, mert hiszen, midőn egy joggyakorlat helyes keletkezését kutatjuk, nemcsak a legközelebb elmult időre, hanem messzebbre is kell visszamennünk, hogy megtudjuk, hogy a múlt századbeliek hogy értelmezték e joggyakorlatot.

Én már rámutattam arra, hogy nincs törvény, mely feltétlen candidationalis jogot alapítana meg; de van törvény, mely a tiszta megyei választást mondja ki. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ott van az 1435: II. törvényczikk, melyről azt gondolom, hogy nem kell felolvasnom, mert ezt mindenki ismeri, *(Halljuk! Halljuk!)* hanem csak magyarúl mondom el. E törvény azt mondja, hogy a szolgabírák a megyék által választandók a bírtokos nemességből. Mit jelent ez, hogy választandók? Ennek tiszta, világos értelme van s azt jelenti, hogy a szolgabírákat a megyék választják és hogy nem a főispán nevezi ki candidatio útján. S hozzáteszi a törvény, hogyha az illető a választást el nem fogadná, bírsággal sújtandó. Nem lehet e törvénynek oly értelme, hogy ez a föltétlen candidationalis jogot mondaná ki, már azért sem, mert nem tehető fel, hogy a főispán által kinevezendő vagy candidálandóra mondaná ki a birságot a törvény, ha a hivatalt el nem fogadja. Ez oly világos törvény, hogy a ki ebben kételkedik: azzal tovább vitatkozni nem lehet.

De menjünk a megyékben dívó gyakorlatra. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Itt mindig azon nehézséggel állunk szemközt, hogy még ismeretlen vagy csak kevesek előtt ismeretes levéltáradatokra kell rámutatnunk. Ezekre természetesen azt lehet mondani, hogy hiszem, nem hiszem, ahhoz képest, a mint az illetőnek bizalma van az iránt, a ki ezen adatokat előadja.

Mind a mellett kényszerűlve lévén többékevésbbé publikált adatokra hivatkozni, noha a nem a publikált adatok még világosabban igazolják állításomat, rámutatok Szirmaynak: »Notitia historica comitatus Zempléniensis« czímű művében foglalt adatokra. Méltóztassanak utána nézni, ott vannak ezek az 51., 78. és 80. lapon, *(Halljuk! Halljuk!)* 1500-ból; ott vannak a megyei gyűlések jegyzőkönyvi töredékei, amelyekben elő van adva, hogy az akkori alispán, Ráskai György elesvén, a mohácsi vész után a megye közgyűlésén megválasztatott alispánúl Rákóczi György. Vivat! Vivat! a mint a jegyzőkönyvek tartalmazzák. A többi lapokon azután következik, hogy szolgabírákúl megválasztattak ezek és ezek. Vivat! Vivat! stb.

Mire mutatnak ezek, t. ház? Arra, hogy »nem candidáltattak«, bár erre is van példa. Ott vannak mindjárt Pestmegye levéltárában 1650-től a megyei jegyzőkönyvek. A ki nem sajnálja a fáradságot, és utána néz: azokban minden évről talál választási actákat és felvételeket. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az akkori időben öt vármegye, még pedig Pest-Pilis, Solt, Heves, Szolnok, Nógrád s néha Hont is Füleken tartotta közgyűlését. Természetes, hogy ezeknél a vármegyéknél a választási eljárások tekintetében bizonyos összhang keletkezett. S hogy milyen volt akkor a választás, az ezen megyék jegyzőkönyveiben részletesen leírva található. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Azt mondotta a t. ministerelnök úr, hogy csak mintegy másfél századdal ezelőtt állapittatott meg a 3 évről 3 évre szóló tiszti választás és akkor rendeztetett tulajdonképen a tisztikar választása.

T. ház! Ez csupán egyoldalú állítás. Igaz, akkor is rendeztetett; de már a régibb törvényekben is rendezve van. Ezekben nevezetesen ki van mondva, hogy a megválasztott legalább egy évig köteles hivatalát viselni. De ez nem annyit jelent, hogy azután pedig minden évben választás volt. Nem ezt jelenti, mert nem volt választás, hanem mi volt? Ezen jegyzőkönyvek szerint, melyekre rámutattam, évenkint ugyanazon időben megválasztatott az úgynevezett sedes sigillatoria, *(Halljuk! Halljuk!)* vagyis számon kérő szék. Ezt a számonkérő széket a vármegye legelőkelőbb nagy birtokosaiból vagy a mint akkor nevezték: nagyságos uraiból, »magnifici domini« választották és a középnemesekből. A mint ezt megválasztották, az alispán tisztártársai nevében évről-évre a megye rendelkezésére bocsátotta tisztségét. Akkor ezen számon kérő szék a tisztikarnak úgy pénzbeli, mint administrationalis ügyeit átvizsgálván, jelentést tett, hogy rendben vannak-e azok vagy nincsenek rendben? Ha rendben voltak: akkor — kivéve, hogy egyik-másik tisztviselő előre kijelentette, hogy ő tovább szolgálni nem akar — kimondatott, hogy rendben találtatván az ügyek, a tisztikar megmarasztatik.

Heves vármegyében, Füleken 1643-tól 1663-ig, vagyis 20 esztendeig ugyanegy vicispán volt; ő

Digitized by Google

minden évben a megye rendelkezésére bocsátotta tiszti állását és a megye minden évben rendben találván az ő dolgait, számadásait és administrationalis tevékenységét: őt mindig egy évre tovább megmarasztotta. Midőn azonban egyikmásik tisztviselő kijelentette, hogy tovább szolgálni nem kíván, akkor állt elő a tulajdonképeni választás. A tisztikarnak ez az évenkinti megújítása tehát nem volt választás, hanem a mint a régi időben, sőt újabban is kifejezték: marasztás. A mikor választásra került a sor, akkor az igenis megtörtént a választásnak minden formái közt, megtörtént pedig úgy, hogy a főispán értesíttetvén arról, hogy ez vagy az a tisztviselő nem marad meg vagy elmozdíttatott: kitűzte a tisztújító széket. Itt természetesen a jegyzőkönyvek nem sorolják fel, hogy azután mi történt, egyszerűen csak rátérnek a választásra, de egyes választási esetek illustrálják, hogy az miként történt. A főispán előterjesztett vagy mondjuk: kijelölt öt-hat egyént s ezek közül a megye közönsége vagy egyhangúlag vagy szótöbbséggel választott.

Erre azt mondják, hogy íme itt van a főispán kijelölési joga. De ez nagy tévedés, mert egyes esetek mutatják, hogy az a főispáni kijelölés nem volt egyéb, mint helyes mederbe terelése azon választási gyakorlatnak, hogy miután a törvény szerint a megválasztott köteles volt a választást bírság terhe mellett elfogadni és egy ideig szolgálni, ezen esetek ne ismétlődjenek. Már pedig, hogy ezek ismétlődni szoktak úgy az alispán, mint a szolgabíráknál, az bizonyos, mert igen sok eset van a jegyzőkönyvekben — de az általam idézett Szirmaynak könyvében is található több eset — hogy az alispán a választást nem fogadta el s a megye jegyzőkönyvében kimondatott a bírságolás. Más helyeken is fordúlt elő, hogy az illető szolgabírák nem fogadták el a választást és kimondatott rájuk a bírságolás; hogy tehát ezen esetek ne ismétlődjenek, a megye közönsége, illetőleg a választó nemesség azon egyéneket hozta jelölésbe, a kikről bizonyos volt, hogy a választást el fogják fogadni. Ez volt a kijelölésnek közjogi értelme és közjogi magyarázata. Volt azután egyéb is, a mi itt tekintetbe jő; mert a XVII. században, a vallási villongás korában a nemesség sok helyütt majd a catholicus, majd a protestans fél többségben lévén, igyekezett a maga felekezetéből jelölésbe hozni és megválasztatni a tisztikart. Az ilyen esetek világosítják fel a főispáni candidationak igazi értelmét. Megtörtént az eset 1661-ben, hogy Hevesmegyében Pálffy Tamás püspök-főispán, akkoriban felekezeti szempont lévén irányadók, protestans felekezetűt nem candidalt. Megtörtént; de történt is utána mi? Alispánról volt szó. A megye közön ége — természetesen annak többsége — kivonúlt a megyeteremből és kijelentette, hogy míg ez a választás meg nem semmisül, addig a közügyekben részt nem fog venni; mert ez igazságtalan, helytelen, törvénytelen eljárás. És mi történt? Kezemben van az egész levele Pálffy Tamás püspök-főispánnak. *(Halljuk! Halljuk!)* Igen szép levelet írt a megye közönségéhez, kérleli őket, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy jőjjenek még egyszer s miután üzengetésekre e megye közönsége nem adott semmit, írásban kéri: »Ha attól tartanak ő kegyelmök, hogy továbbra is ez a mostani candidatio marad — úgymond — hiszen már revocáltam volt, mindazonáltal recognossálják ő kegyelmök azt is, hogy azután nyomban ajánlottam magamat, hogy mind a két félből egyaránt candidálok. Ha ennek kegyelmetek meg nem hisznek, hát ezen ajánlásomat jelen levelemben repetálom.« Világos dolog tehát ebből az, hogy az alispánra nézve is — pedig ott még több joga lehetett volna a candidationalis jogot igénybe venni — s még ott sem történt. De történtek más esetek is. Így p. o. Hevesmegyében a főispán a szolgabírák választásánál azon nézetét fejezte ki, hogy egy helyre — ez nem így van a jegyzőkönyvben, de következtetni lehet erre a végeredményből — hogy egy helyre az ő jelöltjét válaszszák meg és nem azt választották, hanem megválasztották Mocsáry Jánost, a mi Mocsáry Lajosunknak egyik ősét. »A megye közönsége — a jegyzőkönyvben ez foglaltatik — küldöttség útján tudatta a főispánnál, hogy ne apprehendáljon ezért főispán ő nagysága, mert a választás a Rendek szent és sérthetetlen joga s ettől a Rendek nem térhetnek el.« Világos tehát, hogy ezen században a Rendek, vagyis a megyei közönség választási jogukat fenn tudták tartani. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Volt eset, a mint ezt jegyzőkönyvbe foglalva találjuk, hogy a közgyűlésen előterjesztetvén a candidatio, az visszautasíttatott a főispánhoz, hogy bizonyos egyént abból törűljön ki és tegyen bele egy más egyént, a mi a további jegyzőkönyv szerint megtörténvén, a választás végbement.

Azt gondolom, t. ház, hogy ezen esetek tisztán és világosan bizonyítják azt, hogyha az 1848. előtti administratori világban történtek is esetek, hogy egyes megyékben a főispánok hatalmukba ragadták e jogot: az nemcsak a régibb törvényeknek nem felelt meg, a mint már világosan kimutattam; hanem a megyék azon időben gyakorolt értelmezésének sem felelt meg. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Még csak egyet akarok megjegyezni. *(Halljuk!)* A ministerelnök úr azt is érintette, hogy például a megyei jegyzőket és más személyeket a főispán maga nevezte ki. Ez sem így áll. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Lehet, hogy egyes

Digitized by Google

megyék beleegyeztek bizonyos okoknál fogva, hogy a főispán alkalmas jegyzői egyéneket keressen és kinevezzen; de a már említett öt vármegyének majdnem egy századon át Füleken tartott közgyűlési jegyzőkönyveiből kimutathatom évről-évre, hogy a jegyzőt, a tiszti ügyészt, később a pénztárnokot és a nemesi fölkelő hadnagyot választják, sőt midőn csak egy pályázó volt a jegyzői állásra, akkor is az mondatott, hogy az megválasztatott.

T. ház! A történeti igazság és a megyei rendszer érdekében tartottam, hogy ezen felvilágosításokat és történeti okmányokkal igazolt állításokat itt a háznak előterjeszszem és ezzel ezen ügynek tisztázásához hozzájárúljak. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ismételve kell kifejeznem, hogy biztos vagyok abban, hogyha majd a megyék és egyes családok levéltárai még jobban publikálva lesznek, ezen állításom nagyobb tömegű okmányokkal lesz igazolható.

Ezen excursioért bocsánatot kérve, visszatérek most a czím kérdéséhez, hogy ezzel és a bizottság jelentésének erre vonatkozó részével véglegesen leszámoljak. *(Halljuk!)* A mint már megmagyaráztam, tiszta és világos, hogy e czím: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről« nem felel meg sem a törvényjavaslat tartalmának, sem czélzatának, sem akaratának. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A törvényjavaslat és az a szavazás is, a mit önök véghez vittek, a vármegyei közigazgatást nem ismerik többé. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha tehát a czím meghagyatik, melyhez én egy toldást fogok még ajánlani: akkor a mi álláspontunk ezen czímben igazolva van; azon álláspont, hogy mielőtt a törvényjavaslat részleteibe mennénk, még egyszer mint egy válponton megálljunk, mintegy hamleti tusakodással: lenni vagy nem lenni. A czím a mienk, azé a vármegyéé, a mit mi követelünk és fentartani kívánunk; az azután következő részletezés már nem a mi vármegyénké, az az önök közigazgatása; tehát a lenni és nem lenni kérdése a czímnél újra fel van vetve. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És mi ahhoz ragaszkodunk, hogy lenni; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és ha a czímet fentartják önök: akkor fenn kell tartani a következményeket is. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A czím mint egy válpont, mint egy útmutató jelenik meg; előttünk ugyan tiszta világos, de az előadó úr értelmezése szerint nem világos: tehát egy bizonytalan jelzőként jelenik meg. És eszembe jut Dante utazása Virgillel a pokolba; a pokol csak azután következik, Dantet még előbb ott találjuk Virgillel a purgatoriumban; csak azután következik a pokol felirata: »Mondjatok le a reményről!« még oda mi sem értünk; oda csak a részleteknél fogunk érni; mi is még csak az előcsarnokban vagyunk, ho Dante vezetőjéhez, Virgilhez azt mondja: »Költől ki vezetőmmé váltál, előbb bíráld meg erőmet, hogy elbírhatja-e ezt a nagy útat, mielőtt reábocsátanál«.

A czím ezen kifejezésével, mintha csak a t. bizottság a háznak arra mutatott volna, hogy még egyszer bírálja meg erőit, hogy képes-e az utat követni, a pokol útját, a melyre már az van írva: »Mondjatok le a reményről«.

És t. ház, hogy csakugyan meggondolandó a dolog, ezt a legutóbbi események is mutatják; és gondolják meg azt, hogy csak a legközelebbi időben történtek is igazolják azt, hogy azt a nagy erőt, a melyet mi az önkormányzatban bírunk, nem szabad feladnunk; önök a czímben fentartották ezt, tartsák fenn a részletekben is. *(Helyeslés a szélső baloldalon)*

Hiszen csak az imént történt egy interpellatio a házban s ugyanakkor történt egy interpellatio a Reichsrathban; mindegyik más-más irányban, más-más dolgokról. És milyen jellemző e két interpellatiora adott ministeri válasz: míg az egyik az önérzetes erő kifejezése; a másik tétovázás és kérés, hogy függeszszük föl ítéletünket. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A Reichsrathban egy interpellatiot nyujtott be Jaworsky a Tátra-hegységben lévő valamely tengerszem, tehát valami határkérdés ügyében, mire az osztrák ministerelnök a következőket mondta beszéde végén: »Mihelyt a jelentés birtokomban lesz, nem fogok késni a sajnálatraméltó eljárással szemben a leghatározottabban állást foglalni.“ Ezen erőteljes szavakat tehát akkor mondta, mikor a jelentés még nem volt kezében, de jelezte az önérzetet és az erőt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ellenben gróf Szapáry ministerelnök úr a fiumei ügyben történt interpellatiora az események után husz nappal, midőn a fiumei rendőrség hivatalos jelentése már kezében volt, mit mondott? Azt, hogy majd megvizsgálja, mikép áll a dolog és kéri a t. házat, hogy addig függeszsze fel ítéletét. Pedig Fiumében nem valami csekély határigazításról, nem valami ökörszemről vagy tengerszemről, hanem minden országnak legkényesebb ügyéről, az ő nemzetiségéről és a magyar nemzet becsületéről volt szó, a melyet Fiumében megsértettek és meggyaláztak. Ily ministerelnöki válasz nem világos bizonyítéka-e annak, hogy kormányunk nemcsak egyénileg, hanem a helyzetnél fogva is oly tehetetlen állapotban van, hogy ily ügyben is csak kérésről és utánjárásról, nem pedig a kormány önérzetéről és imponáló erejéről lehet szó, úgy, hogyha valami elégtételt nyerünk, az nem a magyar kormány akaratának és önérzetének lesz kifejezése, hanem

Digitized by Google

azt csak kegyelemkép fogjuk kapni. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*) Ily dolgok indítanak bennünket arra, hogy midőn ily nagyfontosságú törvényjavaslatot tárgyalunk és már a czímben a bizottsági jelentésnek ezen hamleti tépelődését látjuk kifejezve: kérve kérjük önöket, hogy fogadják el a czímnek valódi értelmét és a szerint állapítsák meg a törvényjavaslat részleteit is; nehogy valaki, a ki Magyarország közjogi és administrationalis viszonyait nem ismeri, a czímből következtetve azt képzelje, hogy a törvényjavaslatban a vármegyei önkormányzatról van szó; mert hiszen nyolcz században át a vármegyének csak ezen értelmezését találja a törvénykönyvekben; nehogy úgy járjon, mint az az egyén, a ki a „köz- és váltó-ügyvéd"-del megjelölt czímtábla alatti ajtón bement és a köz- és váltó-ügyvéd helyett halkufárt talál. Mit mondjunk az olyan üzletről, mely nem a czímnek megfelelőleg árúlja portékáját? Ha egy fűszerkereskedőnél nem tudom miféle ostornyelet és effélét találunk, bizony mosolygunk felette és azt mondjuk, hogy ez nem solid üzlet. Ha tehát komoly és solid törvényt akarunk, úgy a czímnek is meg kell felelni annak, a mi benne rejlik és a mit árúl. Hamis portékát nem szabad árúlni, ezt tiltja a morál is. Ha tehát a vármegyék közigazgatását írták oda czímül, ne árúljanak alatta hamis portékát. (*Úgy van! a szélsőbalon.*)

Miután ez a czím maga azt mutatja, hogy a ház, mielőtt a részletekbe bocsátkozni akarna, a vármegyei közigazgatást még egyszer kitűzi zászlójára és azzal még nem szakított: engem az a remény biztat, hogy önök e czímnek megfelelőleg át is fogják dolgozni a szöveget; ha csak a hatalmi kérdés az agyonhallgatással nem fogja ezen reményünket megsemmisíteni.

Minthogy él bennem a hit, hogy ez nem így fog történni, én a czímet is komolyan megfelelővé kívánom tenni és a mostani czímbe két szót kívánok beleszúratni. A mostani czím ugyanis „a vármegyei közigazgatás rendezéséről" szól; e szó után „vármegyei", indítványom szerint be volna szúrandó ez a két szó: „önkormányzat és". Akkor azután a czím így hangzanék: „A vármegyei önkormányzat és közigazgatás rendezéséről". (*Helyeslés a szélsőbalon.*)

Ajánlom ezt a czímet elfogadás végett a t. háznak. Ez megfelelő czím; mert még ha nem is hajlandók mindenben követni azon elveket, melyeket én óhajtok a részleteknél életbeléptetni: akkor is megfelel a törvényjavaslat tartalmának. (*Élénk helyeslés a szélsőbalon.*)

Elnök: A módosítvány fel fog olvastatni.

Nagy István jegyző (*olvassa*).

Elnök: Ki következik szólásra?

Nagy István jegyző: Hoitsy Pál!

Hoitsy Pál: T. ház! Az előttünk fekvő törvényjavaslatnak czíméhez kívánok szólni és csakis a czíméhez. Törvénynél nem mindenkor lehetséges, és nehézségekbe ütközik, hogy a czím kifejezze mind azt a lényeget, mely magában a törvényben foglaltatik.

Maga a rövidség, melyet törvényczímnél használni szükséges és okszerű, akadályozza meg azt, hogy hosszas magyarázatokba lehessen bocsátkozni.

De véleményem szerint a czímnek nem szabad semmi olyat tartalmaznia, a mi ellentétben áll magával a törvénynyel és a mi a törvény tartalmának meg nem felel. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Így például ennek a javaslatnak a czíme nem mondhatja ki azt, legalább hosszas körülírásokra vezetne, ha kimondaná nemcsak azt, hogy itt a közigazgatásról van szó, hanem azt is, hogy a közigazgatásnak miként való rendezéséről és szervezéséről. Az előttem szólott Szederkényi Nándor t. barátom és még előtte b. Prónay Dezső t. barátom rámutattak arra, hogy ezen javaslat czíme, mint szövegezve van, bizonyos tekintetben ellentétben áll magával a tartalommal. B. Prónay Dezső t. barátom rámutatott arra is, hogy azonkivül, hogy a czím meg nem felel, bizonyos kétértelműséget is enged meg: a mennyiben a vármegye fogalmát kétféle értelemben is veszik a közönséges életben, sőt magukban törvényeinkben is. Szederkényi Nándor t. barátom kimutatta jelenlegi felszólalásában azt is, hogy a javaslat a vármegyék közigazgatásáról szól; holott magában a törvényjavaslatban semmi egyébről nincs szó, mint a vármegyék institutiojának, mint ilyennek megszüntetéséről. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.*)

De, t. ház, nézetem szerint egy más hibája is van ezen czímnek. Mi foglaltatik benne és hogyan szól? »Törvényjavaslat a vármegyei közigazgatás rendezéséről«. Mikor a czímben kimondatik, hogy rendezésről van szó, mit involvál ez a szó: „rendezés«? Azt, hogy eddig rendezettség nem volt, vagy pedig a rend nem volt meg; mert rendezni csak azt lehet, a mi eddig rendezve nem volt, (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) vagy pedig a miben eddig rend nem volt. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) De, t. ház, ezek egyikét sem lehet mondani, akármilyen nagy ellensége legyen is valaki a vármegyének és a vármegye jelenlegi institutiojának, még ha oly mértékben is az, mint például Szalavszky Gyula képviselő úr; nem mondhatja azt, hogy a vármegyében nem létezett bizonyos rend; mert ha ezt mondaná: magának a kormánynak tenne szemrehányást, a mely ez állapotokat annyi hosszú ideig tűrte. De nem lehet mondani azt sem, hogy a vármegyékben bizonyos rendezett-

Digitized by Google

ség nem volt meg; mert a vármegye institutioja szervezve és rendezve volt. Arról lehet beszélni és arra nézve lehet egyiknek vagy másiknak különböző felfogása, hogy az a rend jó volt-e, vagy rossz: de azt nem mondhatja senki, hogy rendezettség és rendszer nem volt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondani tehát a törvényben, hogy a közigazgatást rendezni fogjuk, nem felel meg a jelenlegi állapotoknak; mert a vármegyék közigazgatása rendezve volt eddig is. Ha tehát ezt a szót használni akarjuk, legfeljebb újabb rendezésről, újjászervezésről lehetne szó. De én nem tartom szükségesnek, hogy ezen szó okvetetlenül belejőjjön a czímbe; de szükségesnek tartom azt, hogy bármiképen szövegezzük is a czímet, az correcte megfeleljen a javaslat tartalmának. Ez nem oly kis fontosságú dolog, kivált nálunk Magyarországon, hol ily minutiosításokban is törekednünk kell arra, hogy minden törvényhozási intézkedés a legnagyobb praecisioval fogalmaztassék és iktattassék törvénybe. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Úgy is azt tapasztaljuk, hogy a törvények iránti tisztelet ebben az országban nem oly erős, mint az kívánatos lenne. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Tudom, hogy ennek nemcsak ez az oka, hanem több oka is van: s hogy ez így van, ennek talán az az első oka, hogy maga a kormány egyes alkalmaknál szemet húny a törvények világos rendelkezése előtt. Csak a választásokra gondoljunk, hogy mindenki előtt tisztán álljon az, hogy ez így van.

Egyik oka talán abban is rejlik, hogy a törvények száma túlságos nagy és hogy elhamarkodottsággal, mintegy gyárilag készülnek; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* és hogy törvénynyel akarunk rendezni mindent, minden apróságot és a mindennapi élet minden egyes részletét; törvénynyel akarjuk körülírni az egyes cselekedeteket, a melyeket bátran rendeletekkel is el lehetne intézni, sőt talán arra sem volna szükség.

Csak egyetlenegy körülményt hozok fel. Méltóztassék megtekinteni a mi törvényeink gyüjteményét, ott feküsznek a ház asztalán. Ott van a tisztes »Corpus juris« 2 kötetben és ott vannak az 1867 óta hozott törvényeink. Amabban 850 esztendő összes judicatorius intézkedése; ebben pedig mindössze 24 év törvényei foglaltatnak: és a mi törvényeket az előző országgyülések 850 esztendő alatt hoztak, az $^1/_8$ részét sem teszi ki annak, a mit a képviselőház az utóbbi 24 év alatt gyártott. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Hiszen mindent codificálnak, t. ház! Hogy egyebet ne említsek, törvényben állapítják meg a halak nagyságát: mekkorának kell lennie, a mikor a hálóba kerül; micsoda büntetés éri a gyermeket, a ki az országúton ostorával csattant. Ez az egyik oka annak, hogy a törvény iránt a kellő tisztelet és föltétlen engedelmesség ebben a népben nincs annyira kifejlődve, mint szükség volna.

De egy további oka ennek abban is rejlik, hogy a törvények nincsenek elég praecisioval megalkotva, hogy bizonyos terminus technicusok nem használhatnak egyformán; hogy a törvények szövegezésében nincs meg a kellő gondosság. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Én épen azért szükségesnek tartom minden egyes alkalommal, szükségesnek tartom ez alkalommal is, hogy a törvényjavaslatnak czíme megfeleljen az egész javaslatnak és hogy a czím teljesen praecis, correct legyen. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Nem az én feladatom, t. ház, hogy propositiokat tegyek arra nézve, hogy a mostani czím helyett milyent tegyünk; mert hisz épen azért, mert óhajtom, hogy a czím mentül jobban megfeleljen a javaslat intentioinak: kívánnom kell azt is, hogy a czímet ugyanaz állapítsa meg, a ki magának a törvényjavaslatnak intentioit legjobban ismeri és azt fogalmazta; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* és ez maga a közigazgatási bizottság, mely a törvényjavaslatot újra formulázta. Ennek a feladata tehát, hogy a t. ház elé terjesztett czím helyett egy másikat, megfelelőbbet hozzon javaslatba. Az csak természetes dolog, azt hiszem, hogy a szülő van jogosítva első sorban arra, hogy a maga gyermekének nevet adjon. Azt hiszem, hogy épen a bizottságnak kellene e tekintetben előállnia és nem lesz nehéz dolog egészen megfelelő correct czímet is találni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Szerény nézetem szerint — a nélkül, hogy erre nézve javaslatot tennék a háznak — például sokkal egyszerűbb, világosabb volna csak annyit mondani: »törvény a közigazgatásról«, azután jön első része, a megyék közigazgatása. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezzel egyebet is érnénk el. Itt a kormány által ígéretek tétettek arra nézve, hogy ez nem elszigetelten álló javaslat, hanem egy egész cyclusnak úgyszólván első fejezetét képezi; és magában az indokolásban fel vannak sorolva azon javaslatok, melyek ezt követni fogják és melyek vele együtt egy szerves egészet fognak képezni. Itt a házban e tárgyban történtek hivatkozások arra, hogy majd a kormány mind e javaslatokat benyujtja; és hogy mikor, mily időben fognak szentesítés alá bocsátni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha a czím ekként fogalmaztatnék, akkor már a czímben törvényszerűleg és határozatilag lenne megmondva az, hogy ez a törvény intézkedései cyclusának csak első fejezete, mely után következnie kell a többinek; mikor aztán a kormányfő szavaira való hivatkozások is bizonyos tekintetben szelidebb formát kapnának. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ez azonban csak egy módja annak, a

Digitized by Google

miképen a czímet fogalmazni lehet. Én nem kötöm magamat ahhoz, hogy így vagy amúgy fogalmaztassék; a mit a t. háztól kérek, csak abban áll, hogy a czím a közigazgatási bizottsághoz utasíttassék vissza. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Erre nézve határozati javaslatot is vagyok bátor benyujtani. Ne méltóztassék attól tartani, t. ház, hogy zárszó jogával akarok élni; most is csak röviden a czím kérdéséhez akartam szólni; hanem beadom határozati javaslatomat azért, mert kívánatos, szükséges és helyes dolognak tartom, hogy a czím a tartalomnak megfelelő legyen.

Maga a határozati javaslat is csak ennyit mond *(olvassa)*: »Határozati javaslat. Mondja ki a képviselőház, hogy a 720. számú törvényjavaslat czímét oly czélból utasítja vissza a bizottsághoz, hogy azt újra szövegezze s a javaslattal összhangzóan fogalmazza.« *(Helyeslés a szélső baloldalon és felkiáltások: Öt percznyi szünetet kérünk! Türhetetlen meleg van!)*

Elnök: Ki következik?

Szalay Károly: T. képviselőház! Mielőtt felszólalásomnak tulajdonképeni tárgyára áttérnék, mely nem egyéb, mint hogy praecisirozzam álláspontomat, melyet részint a törvényjavaslat czíme, részint báró Prónay Dezső és Győry Elek képviselőtársaim által benyujtott határozati javaslatokkal szemben elfoglalok. *(Halljuk!)* Némely megjegyzéseket kell előrebocsátanom azért, nehogy ismétlésekbe essem és azért, mert azok azon következtetésekkel, melyeket levonni akarok, összefüggésben vannak.

Legelső megjegyzésem azon visszás helyzetre vonatkozik, melyben a t. kormány és a t. túloldal áll az által, hogy e törvényjavaslatot így nyujtotta be. Úgy a kormány, valamint pártja szabadelvűnek nevezik magukat és valóban szembetűlő, sőt érdekes lesz okait is kutatni, miért követi épen ezen par excellence magát szabadelvűnek nevezett kormány és pártja ezen törvényjavaslatban nyomdokait azon férfiúnak, a ki minden volt a világon, csak szabadelvű nem és azon pártnak, a mely a negyvenes években magát conservativnek nevezte. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen állításomat, t. ház, bebizonyítani is szándékozom. *(Halljuk! Halljuk!)* Metternich herczeg — nem mondok újat — a beolvasztási szándéknak egyik legpraegnansabb kifejezője, a negyvenes években szemben találván magát a magyar reformtörekvésekkel, melyek napról-napra erősebben törtek elő: gondoskodott örökös és mindig ugyanazon tervének, Magyarország jogai kisebbítésének és az önuralom megerősítésének eszközeiről. És nem is kellett neki messzenézni; elnézett franczia collegáira, hogy milyen könnyen kormányoznak azok, körülbelül abban az irányban — a mi az autokratiát illeti — az által, hogy a többséget megszerezték maguknak. Másrészt azonban nem téveszthette szem elől, ha saját czéljainak szolgálni akart, hogy az ő czéljaival szemben a legerősebb ellenállást a vármegyék fejtik ki: megkísérelte tehát, hogy a magyar országgyűlésen többséget szerezzen magának; megkísérelte a vármegyék jogainak megszorítását. Ennek folytán a bécsi kormány és a conservativek közt tanácskozások fejlődtek ki, melyeknek eredménye lett az úgynevezett administratori rendszer. Ezen rendszer mikéntjét legjobban fejezi ki talán azon királyi rendelet, mely 1844 november 11-én kelt s a helytartó tanácshoz intéztetett. Ennek némely részét bátor leszek felolvasni. A királyi rendelet első pontja így szól *(olvassa)*:

»Akaratom oda megy ki, hogy a megyei főnök tiszte a jövőben az 1723 : LVI. tcz. értelmében kezeltessék, hogy a vármegyék igazgatása minden más hivataltól elválasztassék s minden megyefőnök arra kötelezteressék, hogy megyéjében lakjék, minden köz- és az előfordúló tárgyak fontossága szerint a közgyűléseken is elnököljön, a törvényszékek, kivált a büntető sedriák gyűlésein, nemkülönben az árva- és számvizsgálószékeken gyakran részt vegyen s így az igazságszolgáltatás és számadások helyességéről magának meggyőződést szerezzen; ott, hol önkényt, viszaélést és részrehajlást észlel, orvoslatot teremtsen; hasonlókép a megyei pénztárt gyakrabban váratlanúl vizsgálja meg; az adóbehajtást, ha kell még a hanyag vagy tisztátlan kezű hivatalnokok felfüggesztésével is nyomatékosan eszközölje; megyéjét évenkint beutazza; a községek igazgatását, azok pénztárait vizsgálja meg; a lakosok panaszait a megyei s községi előljáróság ellen hallgassa meg s a mennyire lehet, tüstént helyben orvosolja; ügyeljen fel a megye épitkezéseire s útaira; gondosan vizsgálja meg, vajjon a közmunkák igazságosan s méltányosan vannak-e kivetve? Szóval középpontja legyen az egész megyei igazgatásnak.« Azt hiszem, t. ház, hogy e királyi rendeletben nem nehéz az önök főispánját felismerni; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* és ha abstracte veszszük e rendeletet, alig találkozik valaki közöttünk, a ki majdnem minden sorának helyességét el nem ismeri; csakhogy van a dolognak egy kis bibéje, mert e királyi rendelet itt nem állapodott meg, hanem egyik pontjában így folytatja *(olvassa)*: »Szorosan hivatalos működéseiken felül pedig elnöki úton kötelességökké teendő a megyei főnököknek, hogy megyéikben a kormány és alkotmány iránt loyalis többséget szerezni, a gyűlések s azokat megelőző combinatiok felett részletes tudósítást adni; továbbá az államkormány útasításait minden fontosabb kérdésben kikérni s avval a választás felől is értekezni és

Digitized by Google

annak megbízásait múlhatatlanul teljesíteni s végrehajtani törekedjenek.«

Azt hiszem, hogy ebben azután már nagyon meg lehet az önök főispánjait ismerni. *(Tetszés a szélsőbalon.)* De hát e királyi rendelet itt sem állapodott meg, hanem végül azt mondja, hogy miután egy nevezetes hivatalnak külső fényre is van szüksége, az ilyen és ilyen pótfizetésekkel látandó el. *(Halljuk Halljuk!)* Én attól tartok, t. ház és aggodalmam talán nem is alaptalan, hogy a ministerelnök úr ezt az udvari rendeletet vette kiindulási pontjául és hogy mindaz, a mi e javaslatban foglaltatik, csak azon czélok kivitelére szolgáló eszköz, melyeket ez udvari rendelet magának kitűzött. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* De hát ugyanazon okok ugyanazon következéseket vonják mindenkor maguk után. A következésekre nem is igen soká kellett várakozni, melyeket ez üdvös királyi rendelet megteremtett: kiknek sorsa úgy akarta, hogy abban az időben éljünk, mi beleharaptunk abba a keserű almába, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet az administratori rendszer Magyarországnak nyujtott. Nem kívánom gyönge szavammal az akkori viszonyokat a t. ház előtt ecsetelni; hanem azt hiszem, hogy sokkal helyesebben cselekszem, ha azok jellemzésére nehány sort olvasok fel az akkori »Pesti Hirlap«-ból, abból a »Pesti Hirlap«-ból, a melyet már nem Kossuth Lajos szerkesztett, hanem a mely Eötvös József, Csengery, Szalay László és társai befolyása alatt állott. A közlemény ez *(olvassa)*: »Máskor a kormányok nem igyekeztek színleni alkotmányellenes irányaik mellett alkotmányos látszatot, hanem megtámadták a nemzet jogait nyilt, egyenes úton s így legalább ellenőrzésre hívták fel a nemzetet s az ellenzés folytán némi véletlen közbenjöttével a veszély elhárittatott vagy legalább a következések enyhítettek. Most ellenben a kormány a nemesség alkorhadt részét, a hiúkat, az önzőket, a kegy-, czím-, kitüntetés-, hivatalvadászokat, a megvásárolható lelkűeket, a szegénységet tűrni nem tudókat, a félénkeket táborba gyüjté, párttá alakította s ez által hírdetteti, hogy mindenben alkotmányos, törvényes úton jár s ennek emeltyűjével feszíti ki alkotmányos állásukból minden institutionkat, melyek ama veszélyes bécsi rendszert ezer viszontagságok között legalább annyira ellensulyozták, hogy »él magyar még" s ha magához hű maradna, a hazát megmenthetné. Most erkölcstelen rúgók tétettek mozgásba; a nép még semmi, érzéketlen, az aristokratia pedig — kevés kivétellel — mint Jugurtha Rómáról mondá, csak vevőre vár. A dolog annyira ment, hogy a conservativokhoz tartozni annyit tesz, mint kiváltsággal bírni minden visszaélésre. Voltak esetek, midőn megyei közadószedők több ezerekig megcsonkították a pénztárt — pl. Bácsban, Temesben — s nem lehete őket büntetni, mert kinevezettek. Általában azon megyék, melyekben a kormánypárt mindenható, adóügy, közmunkák igazságszolgáltatás, választások s az egész közigazgatási eljárás körében a legbotrányosabb hanyagság, visszaélés, sőt világos törvénysértésnek képét mutatják, mert minden, még az igazságszolgáltatás is a párt tagjainak érdeke szerint intéztetik.«

Thaly Kálmán: Hisz ez nem idézet, ezt most irták! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Szalay Károly: Ez idézet t. képviselőtársam. Én bátor voltam említeni, hogy ugyanazon okok, ugyanazon okozatokat teremtették meg; és ha azon okok, melyek a királyi rendeletben foglaltatnak, ezen következményeket idézték elő: félek, nagyon félek, t. ház, hogyha ezen törvényjavaslat életbelépne, mint a hogy hiszem, hogy sohasem fog életbelépni, még siralmasabb következményei lennének. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És furcsa, t. ház, hogy akkor, a midőn a kormány és pártja saját elnevezésüket ekként megtagadva, ráállott a conservativ alapra, azoknak egyetlen jó tulajdonát nem sajátította el; e tulajdon abból állott, a mint az az 1846-ban kiadott conservativ programmban nyilván olvasható, hogy a párt kikötötte magának, miként a kormány csak az ő beleegyezésével járjon el, a nélkül pedig soha sem. No hát ezt önök nem kötötték ki, erre nézve classicus tanúra, Kőrösi Sándor t. képviselőtársamra hivatkozhatom, a ki itt a ház színe előtt őszinte vallomást tett, azt mondva, hogy önöknek az a nézetük és véleményük, a mi a kormányé. Már pedig bocsássanak meg t. képviselőtársaim ott a tulsó oldalon; a között, hogy az önök nézete az, a mi a kormányé; és vajjon a kormány nézete az-e, a mi az önöké: mégis csak van egy kis különbség. *(Igaz! Úgy van! Derültség a szélsőbalon.)*

De ha nem volna is ily classicus tanúm, bátran hivatkozhatnám a tényekre. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Ugyan kérdem, megkérdezte-e önöket valaha a kormány, a mikor törvény alkotásáról, elvek megállapításáról volt szó? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen ezen törvényjavaslat miként jéről, mely közigazgatásunkat, sőt közjogunkat alapjában felforgatni van hivatva, önök épen oly keveset tudtak, mint mi. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Megkérdezte-e önöket a kormány annak csak elve tekintetében is? Előadta-e önöknek a kormány, mielőtt e javaslatot a ház asztalára letette, ennek csak főbb elveit is? Bizonyára nem. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Tehát önök még azt sem arrogálhatják maguknak, a mit az akkori conservativ párt az akkori kormánynyal

Digitized by Google

szemben arrogált, hogy az önök akarata érvényesül; mert az önök akarata sohasem érvényesül; hanem önök érvényesítik a kormány akaratát, bármilyen legyen is az. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

T. ház! A parlamentarismusnak egyik főkellléke az, hogy a törvények, melyek parlamenti úton hozatnak, nyilvános capacitatio kifolyásai legyenek. A parlamentarismus örökös compromissumot feltételez a pártok közt nem az elvekben, hanem a kiviteli módokban. És mit tesznek önök, t. ház? Előre megmondják, hogy az, a mi ezen törvényjavaslatban foglaltatik, a maximuma annak, a mit a kormány az ország részére enged. Hátha önök ez elvet elfogadják; pedig nem hallottam, hogy ellene bárki is az önök részéről kifogást tett volna: akkor magát a parlamentarismust tagadják meg. *(Igaz! a szélső baloldalon.)*

És mit tesznek önök, a kik magukat a modern ideák hőseinek tüntetik fel és minket ósdiaknak, ósdi elmaradottaknak hírdetnek. Mit tesznek önök? Hisz önök az ököljog terére lépnek, mert igazságukat nem a kölcsönös capacitatioban keresik, hanem abban, hogy önök többen vannak. *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon.)*

No hát t. túloldal, az erőnek mindig meg van a maga jogosúltsága; csakhogy az erő ott téved meg, midőn nem számít az esélyekre és magát tartja legnagyobb erőnek; holott a valódi erőhöz képest csak parány. *(Tetszés a szélsőbalon.)* Jól vigyázzanak a t. képviselő urak, nehogy az a valódi erő, a közvélemény, a nép megúnja azt, hogy ebben a házban soha sincsen szó másról, mint hogy ő fizessen és jogaitól fosztassék meg *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és semmivé tegye egyetlen egy vállvonításával nemcsak önöket, hanem talán ezt az egész rendszert.

Megvallom, t. ház, nagy gyönyörűségemre szolgált tegnap, az igen t. ministerelnök úrnak erélyes felszólalása. Azt mondta, hogy ő ember magáért és nem bújik senkinek a háta mögé. Hát én úgy gondolom, hogy ezt nem személyes dologban mondotta, hanem úgy kívánta értetni, hogy ő megfontolván minden tettét, annak következményeiért is felelősséget vállal saját maga saját személyében. De ha úgy van — a mint abban nincs jogom kételkedni —: akkor egyáltalán nem értem, miért volt szükség azon nagy hibát elkövetnie s a király személyét is belevonni ebbe a vitába. Ez ellen, t. ház, nyilván és határozottan kell tiltakozni mindazoknak, a kik ebben az országban a monarchiának igaz hívei. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem mondok újat, t. ház, hogy az alkotmányos monarchiának az alapja az, miként a fejedelem csak uralkodik, de nem kormányoz; mert ebből folyik és csupán ebből azon axioma, hogy a király személye szent és sérthetetlen és az alkotmányos monarchiát ez tartja fenn alapjaiban. Már most, ha a koronának oly nyilatkozatai fekszenek előttünk, a minőket hallottunk, a melyek a kritikát hívják ki: vajjon elkerülhető-e az, hogy a magyar embernek vérévé vált ezen axioma, hogy a király személye szent és sérthetetlen, mind jobban és jobban el ne halványodjék? És, t. ház, ha valahol szükséges erre vigyázni, szükséges bizonyosan Magyarországon, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a hol az előbb mondottam elv úgy is nagyon, de nagyon alterálva van. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen jól tudjuk, hogy törvényeink szerint a király fel van jogosítva önhatalmilag intézkedni az összes hadsereg kinevezése felett, tehát már úgy is igen nagy tere van a kritikának. Nem hiszem, hogy a teret kiszélesíteni egyáltalán szabad legyen.

Ez a törvényjavaslat, t. ház, teljes lehetetlenséget kísérelt meg. Megkísérli azt, hogy egy sivár homokterületen, a melyik bárminő vegetationak produkálására teljesen képtelen, ott művelést, életet idézzen elő.

És ha e törvényjavaslat törvénynyé válik — a mint meg vagyunk győződve, hogy nem válik — bizonyára úgy járna a t. ministerelnök úr és a t. kormány, mint az ötvenes években járt — gondolom, akkor kerületi főispánnak hívták — báró Augusz itt Pesten. Az akkori kormány, hogy az absolutismus nyomása mellett valamit a népnek mégis nyujtson, az anyagi gyarapodás felé fordította figyelmét. És ebben azután, mint egy kiadott jelszóra, a főispánok sorra vetélkedtek, ki mit tud hát a maga kerületében kimutatni. Augusz bárót is, így az ambitio bántotta. Összehívta a pestmegyei kisebb birtokosokat — mert hiszen az időben a kormány különösen a kisebb birtokosok sorsára volt figyelemmel — hogy tanácskozzék velük a felett, miként lehetne a pestmegyei futó homokot termékeny térré átalakítani. A gyűlés elég népes volt. A kerületi főispán elég fényes dictiot tartott. Midőn elvégezte, lett mély csendesség. *(Halljuk!)* Erre azután kissé felhevülve, felhívja a közönséget, hogy ő nem azért jött ide, hogy saját magát hallgassa meg, hanem tanácskozni a felett, miként lehetne az általa kitűzött czélt elérni. Nagy várakozva egy idősebb tót ember felszólalt, még pedig ilyenformán. *(Halljuk!)* Méltóságos uraczskám, *(Derültség a szélső baloldalon.)* ha abba a kutyatejecskébe, a mely ott a homokokon egyedül díszlik, valami nemesebb plántácskát lehetne beoltani, akkor én elhiszem, hogy azt megtehetnénk, de máskép haszontalan itt mind a beszéd, mind a tett. No, t. képviselőház, én is úgy vagyok meggyőződve, hogy

Digitized by Google

ennek a törvényjavaslatnak sivár terén nem terem más, mint kutyatej; *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Fejecske!)* és abba sem a miniszterelnök úr, sem minstertársai, sem a szabadelvű párt nemesebb plantácskát beoltani sohasem fog. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Habár nehezen lepi meg valami a mai világban az embert a közügyek terén, engem valóban meglepett gr. Apponyi Albert t. képviselőtársamnak most e napokban tett kijelentése. Azt méltóztatott ugyanis mondani — nem tudom szó szerint idézni, de az értelme az volt — hogy az ő és általa vezérelt párt diadala az, hogy elveit bármi részben, de mégis képes megvalósítani. Hát igen t. képviselő úr, engedje meg nekem azt a kérdést: helyesnek tartja-e, ha egy művész az ő nagy conceptiojának kivitelét nem művésztársaira, hanem holmi kontárkezekre bízná; *(Helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)* helyesnek tartaná-e, ha egy híres szobrász elkészítvén a mintát, a mely ha nem is köz-, de mindenesetre nagy körben tetszésre talál, azt nem is segédeire, hanem nem tudom kire, csak valakire, a ki magáról azt állítja ugyan, hogy szobrász, de épen annyit ért hozzá, mint én, arra bízná? Azt hiszem, tévedni méltóztatik abban, hogy saját elvének hasznot tesz az által, ha az állami administrationak csupán elvét látja megvalósitva.

Én azt hiszem, hogy az ilyen megvalósítás a legigazabb elvnek sem válhat javára. Mert hiszen az ily megvalósításnak ép elmaradhatlan következménye az én igénytelen nézetem szerint, hogy még azok is, kik pártolói voltak az elvnek, midőn látják a gyakorlatban ilyetén kivitelét, magától az elvtől fognak eltérni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ezen kitérés után, t. ház, előadásom tulajdonképeni tárgyára térek át, még pedig legelőször a czímre. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Hát előttem már elmondották, de azt hiszem, nem lehet eléggé hangsulyozni, hogy a közigazgatási bizottság által javasolt czím semmi más, mint egy óriási nagy falsum; és ha a közigazgatási bizottság indokolásában azt mondotta, hogy a törvényjavaslat czímét azért változtatta meg, hogy jobb hangzásúvá tegye: no hát akkor én részemről, valóban, ezt az indokolást egészen méltónak tartom a törvényjavastat conceptiojához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert ezzel lépni egy ország színe elé, hogy ezt és ezt azért teszük, hogy ez hangzatosabb legyen, hát.....

Perczel Dezső előadó: Nyelvészeti szempontból teszszük!

Szalay Károly: .... hogy hangzatosabb legyen, csupán nyelvészeti szempontból: azt hiszem olyan valami, a mit Magyarországon sem lehet megrovás nélkül megkisérteni. De félek, hogy ez nemcsak a nyelvészeti hangzatosság kedvéért történik; hanem önök azt a nem mondom czélzatos hibát — ámbár sok évi keserű tapasztalat erre is feljogosítana bennünket — hogy mindig önkormányzatot emlegettek, mikor centralisatiot csináltak, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* be akarják vinni ebbe a törvényjavaslatba is, erre ismét az önkormányzat czégérét ragasztván: minden hibát, a melyek ezen törvényjavaslatnak elmaradhatlan következményei, az önkormányzat számlájára irják. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De azért sem róhatjuk meg elég erősen a közigazgatási bizottság eljárását, mert a mit a jelentésben mond, az nem is igaz. Ezen törvényjavaslatban a községi jegyzőkről is van szó: hogyan jön a vármegyei közigazgatásba a községi jegyző elnevezés és általában a községek viszonyának az érintése; ha nem azért, mert önök épen a kormányhatalom öregbítését czélozzák, miután nem merik ezt nyiltan kimondani, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* ez úton akarják rendezni a községeket is.

Járjunk el nyiltan, őszintén: ne mondják önök önkormányzatnak azt, a mi minden a világon, csak nem önkormányzat. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mondjuk meg nyiltan, a mint azt egyik-másik képviselőtársam a túloldalon tette, hogy ezek túlélt ideák; a kormányhatalmat erősíteni kell; tehát az önkormányzati jogot el akarják vonni a néptől és mindazon jogokat, a melyek eddig a néphél voltak, a kormányra ruházzák, *(Úgy van! a szélső baloldalon)* a nélkül, hogy a népet aequivalenssel megkínálnák. Nem mondom, hogy akkor helyesen járnak el, de mindenesetre őszintén; már pedig a legkevesebb, a mit önöktől megkívánhatunk, az, hogy őszinték legyenek az országgal szemben. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De legfurcsább az, midőn azon indokolással ajánlják a czímet, mert a közigazgatás fogalmában az önkormányzat is benfoglaltatik. A közigazgatási bizottság itt saját magát czáfolta meg. Hiszen mi mondjuk mindig azt, hogy a közigazgatás és az önkormányzat a mi ideánk szerint egy és ugyanaz; önök azt mondják, hogy ez egészen két különböző dolog. Mi akar az lenni, midőn önök így ugyanazon kérdésben kétféleképen nyilatkoznak?

Az ekként fogalmazott czímet el nem fogadom, hanem járúlok Hoitsy Pál t. képviselőtársam határozati javaslatához. *Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Báró Prónay Dezső t. képviselőtársam határozati javaslatot adott be, a mely ezen törvényjavaslat tárgyalásának elhalasztását indítványozta. Mielőtt — ha talán feleslegképen is — ezen határozati javaslat támogatására néhány érvet felhozni

Digitized by Google

bátorkodom, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* mindenekelőtt a t. ministerelnök úrtól szeretném már egyszer megtudni az okot, mely őt e javaslat mostani tárgyalására indította. Mert az mégis csak feltünő, t. ministerelnök úr, hogy az eddigi szokástól eltérőleg a parlamentarismus nyilt, világos megsértésével úgy tárgyaltatja a javaslatot, a mint az most történik. Mert megengedem azt — hiszen nem is lehet, hogy a képviselők mindig jelen legyenek — megengedem, hogy nincsenek mindig jelen, a mint hogy nincsenek is; de hogy ez hivatalosan kimondassék úgy, mint azt a t. ministerelnök úr pártja kimondja, a mint constatálva van, hogy tényleg tudva, a tárgyalásoknál a parlamenti tagoknak csak egy része van jelen; hogy tehát a ki az első paragraphus tárgyalásánál jelen van, az már a tizedik szakasznál talán nincs jelen; tehát hogy nem a parlament, hanem a parlamentnek csak bizonyos meghatározott tagjai határozzanak időnkint egyik vagy másik szakasz felett: akkor ne beszéljünk parlamentről; nagy oknak kell lenni, mely a t. ministerelnök urat a parlamentarismus ily sértésére indítja.

Midőn a kormány az országgyülés tartamát öt évre meghosszabbította, erre egyik leghathatósabb argumentumúl azt hozta fel, hogy az utólsó ülésszak, vagyis a harmadik, most az ötödik, fontosabb dolgok elintézésére egyáltalában alkalmatlan. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Maga mondta!)* Mi változott meg azóta ebben az országban? Talán a t. kormány nem szándékozik jövőre a választásokra befolyást gyakoroni. Ezen az áron, t. ministerelnök úr, teljes készséggel elismerem a mostani tárgyalás jogosúltságát. De bocsásson meg a t. minister úr, ha erre nézve bizonyos kételyeket táplálok, okúlva ismét a mult tapasztalatain. Ha tehát kutatom az okot, alig találok egyebet, mint hogy ez a törvényjavaslat az első lépcső, a melyre, ha reálépünk, következetesen fokról-fokra az absolitusmusra jutunk. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* De én a t. ministerelnök úrnak ezt a dicsőségét nem irígylem. Meg vagyok győződve arról, hogy úgy, a mint csekély magam el vagyok tökélve arra, hogy ezen veszedelmes úton a t. ministerelnök urat megállítsam; úgy el van tökélve erre az egész párt is, a melyhez tartozni szerencsém van: *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és a t. ministerelnök úr köszönettel fog tartozni nekünk, ha ezen a veszedelmes úton megállítjuk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* De, t. ház, majdnem nevetséges, hogy a fenforgó körülmények között arról kell vitáznunk, vajjon ezen törvényjavaslat tárgyalása Prónay t. képviselő úr által elősorolt törvények benyujtásáig felfüggesztessék-e? Említette például azon t. képviselőtársam a községi törvényt. Forgassa át a t. ministerelnök úr ezen javaslatot. Alig van fejezete, mely a községi törvényt ne érintené. Hogyan lehet ezt a törvényt meghozni, egy oly törvény rovására, a melyet nemcsak nem látunk, hanem a melynek legfőbb vonásait sem ismerjük. De vannak oly törvények, a melyek meghozatalát a t. ministerelnök nem is állította első sorba. Ilyen például a gyámsági törvény. Én nagyon kiváncsi volnék megtudni, hogyan lehetséges az, hogy ezen javaslat törvénynyé váljék a mostani gyámügyi törvény mellett. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* A kinek erről fogalma van, a ki a practicus életben valaha megkísérlette saját maga is befolyni ezekbe az ügyekbe, annak tudnia kell, hogy azon napon, a melyen e törvény életbelép; ha addig a gyámi törvény megváltóztatva nincs: az összes árvaszékek működése a következő napon meg kell, hogy szünjék. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Azért mondom, hogy valóban bámúlatos, hogy ezen törvény tárgyalásának felfüggesztése addig, míg az ezzel kapcsolatos törvények beadatnak, még csak kérdés tárgya is lehet. Mert nem elég az, hogy azok a törvények be legyenek adva; tudnunk kell azt is, hogy azok hogyan lesznek törvények; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és ezen, hogy úgy mondjam, melléktörvény tárgyalásából kell kitünnie annak, hogy ezen törvény conceptioja alkalmas-e arra, hogy azon másik törvény foganatosítható legyen. Mert mi történik akkor, t. ház, hogyha ezen törvény megszavaztatván, a másik törvény alkotásánál tünik ki az, hogy ennek rendelkezései absolute nem alkalmasak. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Megtörténik az a nem is scandalum, hanem valósággal nevetséges bojazzo dolog, a mely megtörtént az 1886-iki megyei törvénynyel, hogy mielőtt életbelépett volna, már is hatályon kivül lett helyezve.

Hátra van még, hogy nyilatkozam Győry Elek t. képviselőtársam határozati javaslatáról, *(Halljuk! Halljuk!)* melyet én következményeiben nemcsak fontos, hanem ha az el nem fogadtatnék, magára az országra nézve veszélyesnek tartanám. Én megvallom, t. ház, e tekintetben azoknak legnagyobb részével, a kikkel egy párton lenni szerencsém van, talán nem vagyok egyértelemben. Én Mocsáry Lajos t. képviselőtársammal együtt nem tulajdonítok az úgynevezett garantiáknak döntő sulyt; mert hosszú, hosszú esztendőkön keresztül a közélet terén működvén, megtanúltam, hogy legnagyobb garantia mindenkire önmagában rejlik *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Magyarországban. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Itt leginkább azért nem sértik meg a törvényt, mert tartanak annak a személyétől, a kinek személyében a törvényt meg akarnák vagy meg mernék sérteni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én tehát nem ezekben a ga-

Digitized by Google

rantiákban, hanem épen személyes sulyban, az önkormányzatnak minél nagyobb kifejtésében találom a való, igaz garantiát. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De már, t. ház, ha más a világ folyása; s ha az ideák iránya is más: alkudjunk meg azokkal és követeljük meg legalább azt, hogy azok a garantiák meg legyenek. A legelső, t. ház, szerintem fontosságra nézve is a fegyelmi eljárás. E fegyelmi eljárásnak kihatása szerintem kétoldalú és azért tartom a legfontosabbnak. Az egyik oldala az, hogy az illető tisztviselő egyéni szabadsága, hogy — úgy mondjam — megvédelmeztessék felebbvalóival szemben; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és a másik kihatása, hogy a közönség megtorlást találjon a fegyelmi eljárásban az illető túlkapásai ellen. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hogy állunk ma e tekintetben, t. ház és hogy fogunk állani akkor, ha e javaslat így, a mint contemplálva van, törvénynyé válik; vagyis a fegyelmi eljárás a végponton a minister vagy a ministertanács kezében lesz, a mi nekem tökéletesen mindegy. Röviden jelzem ama visszaesést, melyet 1870. óta tapasztalunk. Az 1870-iki törvényben is benne van a fegyelmi eljárás. De kinek jutott volna eszébe 1870-ben a fegyelmi eljárás eseteinek elbírálását másra bízni, mint a bíróságra. De ez rég volt, t. ház: akkor megengedem, hogy még úgy volt, mint azt beszédem elején bátor voltam említeni, hogy a kormány követte a pártot és nem a párt a kormányt.

Azt gondolom, hogy az ilyen kérdéseket is legjobban megvilágítják a példák. Leszek bátor egy valóságban megtörtént példát felhozni annak illustrálására, hogy mikép kezelik az ilyen fegyelmi ügyeket. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy városban, a mely régebben arról volt ismeretes, hogy törhetetlen híve volt a függetlenségi pártnak, magistratus állott az élén, mely szintén arról volt ismeretes, hogy kivétel nélkül függetlenségi pártiakból alakult; a midőn annak az egész vármegyének is tervbe vették rendszabályozását, minthogy fejétől büdösödik a hal: legelőször a központot kellett megszelidíteni. De ott állott a magistratus.

Vizsgálat vizsgálatot ért, de nem találtak semmit; végre 18 vizsgálatra holmi kis hiányt találtak a pénztárban. Lett ebből óriási lárma, nemcsak künn, hanem magának a hatóságnak kebelében is, úgy, hogy a pénztárnok tiszttársai még az nap háromszorosan tették le pénzben és értékben a hiányzó összeget, tehát kárról szó sem lehetett. Azonban ez kedvező alkalomnak kínálkozott arra, hogy törvényes formában lehessen a polgármestert állásából kimozdítani.

Megindították a fegyelmi eljárást a köteles felügyelet elmulasztása miatt, akkor, a mikor a főispán az ügyet vizsgálta legalább hatszor, az alispán tizszer, a pénzügyigazgató isten tudja hányszor és senki sem jött rá a hibára.

Folyt az eljárás, végre a megyei ügyészhez került az ügy véleményezés végett. Gondolom, nem minden befolyás, minden szelid nyomás nélkül itt sem ment az ügy; de azért az indítványozó tiszti ügyész még sem találta magát indíttatva egyébre, mint hogy 200 forint birsággal büntették. De ez indítvány-ostrom nem felelt meg a czélnak, mert a polgármester ott maradt volna, a hol volt; a közigazgatási bizottság fegyelmi osztálya tehát radicalisabban járt el s egyszerűen elcsapta a polgármestert. Feljött az ügy a ministeriumhoz. A ministeriumban tárgyalták az ügyet nyolcz hónapon át. Minthogy azonban a közigazgatási bizottság fegyelmi választmánya által felhozott okoknak mindenike oly példátlanúl nevetséges volt, hogy a ministerium sem vélte magát hajlandónak compromittálni annyira, hogy azon okok alapján hagyja helyben az elcsapatást: kitalálta azt, hogy az az ember nem ért a polgármesteri teendőkhöz és ezért ezen állás betöltésére alkalmatlan.

Megjegyzem, hogy lehetnek annak az úri embernek gyengeségei; egyet azonban a legnagyobb ellensége sem tagadott meg tőle soha s ez az, hogy ő egyike a genialis embereknek. Miután ez a városhoz leérkezett, a városban példátlan hahota támadt és megtörtént az, hogy az egy hét mulva bekövetkezett tisztújításon egyhangúlag választották meg polgármesterré. Íme ilyen a fegyelmi eljárás; de ez ilyen lesz mindaddig, míg nem független bíró, hanem a ministerium, vagy a nem független közigazgatási hatóság fog intézkedni a fegyelmi ügyekben? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De erre azt mondják, hogy segít majd azon a közigazgatási bíróságról szóló törvény. Hát hogy milyen lesz az a közigazgatási bíróságról szóló törvény, annak megízleltetője itt van a kezemben. *(Halljuk!)*

Valóban kíváncsi volnék rá, nem úgy, hogy elméletileg eltévedve a doctrinákban, hanem a gyakorlatban kézzel foghatólag akár a miniszterelnök úr, akár az előadó úr miképen fogja megmagyarázni nekem azt, hogy milyen határozatokat fog hozni például az alispán ügyében az a közigazgatási bíróság, a melynek tagja a főispán, tagja ugyancsak az alispán, a ki fölött ítélni fog, tagja az annak alárendelt főügyész és tagja két bizottsági tag. Hát nézzük meg egy kissé a dolgot, t. ház és világítsuk meg, hogy ki és mi lesz ez a két bizottsági tag. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy erre nemcsak hívatva, hanem kötelezve is vannak azok, a kik a körülbelül harmincz vagy nem tudom hány éven

Digitized by Google

keresztül a megyei élet minden mozzanatában, úgyszólván napról-napra résztvettek.

A mint említeni voltam bátor, a ministerelnök úr és a szabadelvű párt és kormány, nagyon bevette Metternich herczeg tanításait és különösen felfogta vele együtt annak véghetetlen fontosságát, hogy csak többség kell, aztán minden meglesz. Más tehát nem kell, mint többség és ha ennek megszerzése rendes útakon nem megy, vannak mindenféle módjai. Pl. a vármegyében csinálnak egy pártot s miután nem merik arra azt mondani, hogy főispáni párt, azt még kevésbbé, hogy kormánypárt: az egyik helyen elnevezik haladópártnak; mikor pedig a haladópárt tógájából kilóg a lóláb, azt mondják, hogy közigazgatási párt; s csinálnak alapszabályokat, mely felmegy a ministeriumhoz, a hol azt nagyon gyorsan helyben hagyják.

Ebben az alapszabályokban benne van egy szakasz, mely szerint megyei tisztségre csak azok választatnak, kik e pártnak tagjai. Így természetes, hogy a hivatali aspiransoknak és a már hivatalban levőknek összes komája és sógora mind oda megy.

Rendesen a közgyűlés előtt való nap tartatván meg a párt gyűlése, akkor még igen kevés ember van jelen. Az intimusok legintimusabbjai összegyűlnek és pártkérdést csinálnak a másnapi választásból. Másnap megjön 80—90 jegyző s megjönnek azok, a kiket gróf Hadik Sándor t. képviselőtarsam az állandó elemnek tart: a Weiszok, Bergerek, Kohnok, Schlesingerek; és így aztán meg van a pártnak a többsége. Ez a többség aztán megválasztja a saját maga édes képére a közigazgatási bizottságot: és akkor milyen lesz az a megválasztott? Gonoszabb lesz a kinevezett alispánnál, de nem azért, mert választották, hanem azért, hogy miképen választották. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nevezetes ezen közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslat tervezetében a bírói hatáskör, melyre vonatkozólag a többek között az van mondva, hogy a közigazgatási bíróság előtti eljárásra a törvény, a ministeri rendelet vagy a jogérvényes szabályrendelet szolgálhat alapúl.

Azt hiszem, t. ház, hogy velem együtt nagyon kevesen fogjuk megérteni azt, hogy miképen szolgáltathat a ministeri rendelet egyáltalában jogalapot? Hisz ez az ország nem azért szenvedett annyit; nem azért küzdött szabadságáért századokon keresztül, hogy a ministeri rendelet jogalapot képezhessen. Törekvéseinknek egyik főczélja mindig az volt, hogy ezen országot patensekkel kormányozni nem lehet és nem szabad. És mi következik be most? Bekövetkezik az, hogy a minister egy egyszerű rendelettel a törvényt érvényen kívül helyezheti, de nem csak kisebb momentuosus ügyekben, hanem a nagyobb fontosságú kérdésekben is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ma már oda jutottunk, hogy pl. az igazságügyminister úr egy egyszerű rendelettel érvényen kivül helyezte az úrbéri ügyekbeni eljárásról szóló törvény világos rendeleteit.

Ily körülmények közt tehát, midőn jogalapot bármely ministeri rendelet fog képezni, azt hiszem, hogy a közigazgatási bíróság sem nekünk, sem a túlnyomó többségnek biztosítékot szolgáltatni sohasem fog. *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)*

Ezek volnának, t. ház, *(Halljuk! (Halljuk!)* melyek mellett az előttünk fekvő törvényjavaslat a túloldalon, és sokak szerint elfogadható lenne. Minthogy azonban ezen javaslat közjogunkat alapjában változtatja meg; minthogy ez megsemmisíti önkormányzati rendszerünket, a mely szerintem nemcsak a törvények meghozásában, hanem azok végrehajtásában is nyilvánúl; a mely tekintetben alig tudnám megkülönböztetni, hogy a kettő közül melyik fontosabb; a törvény meghozása, vagy pedig annak saját magunk által való végrehajtása: én mindazon lépésekhez, a melyek e javaslatnak káros kinövéseit annyira a mennyire gyöngíteni alkalmasak, kész örömmel s teljes meggyőződésemmel járúlok; ennélfogva Győry Elek t. képviselőtársam határozati javaslatát, mely ezt czélozza, pártolom. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassék helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

Ki következik?

Széll Ákos jegyző: Beőthy Algernon!

Beőthy Algernon: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Miután az igen t. túloldalról a czím ellen felhozott argumentumok engem nem győztek meg annak helytelen voltáról: kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a czímet elfogadom. *(Hosszan tartó élénk derültség és tetszés jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Elnök: Ki következik?

Nagy István jegyző: Petrich Ferencz!

Petrich Ferencz: T. ház! Megvallom, hogy azon nagyszabású beszéd után, *(Derültség a szélsőbalon.)* melyet most hallottunk, *(Élénk derültség a szélsőbalon.)* nehéz helyzetben vagyok, mert az előttem szólott igen t. képviselő úrtól még azt sem hallottam, hogy tulajdonképen melyik törvényjavaslat czímét fogadja el? Pedig most, midőn a közigazgatás államosításának eszméje mintegy a levegőben van; midőn ezen beható és senki sem mondhatja, hogy talán üres szavakkal eltöltött hosszú általános tárgyalás után *(Nyugtalanság és derültség jobb felől.)* mindenkinek

Digitized by Google

a szeme kinyílik; midőn mindenki belelát ebbe a szerencsétlen törvényjavaslatba, a melyet önök a nyakunkba akarnak erőltetni; midőn mindenki ismerheti annak a szellemét és a jellegét; midőn mindenki ismerheti annak az állítólagos czélját: *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mindebből a következtetést mindenki levonhatja és előrelátható az eredményt is; megállapíthatja az azokból várható hátrányokat is. De, t. ház, meg is termette ez a maga gyümölcsét; *(Halljuk! Halljuk!)* mert ma már sokan vannak az államosításnak leghívebb pártolói közt, a kik most már az önök törvényjavaslatától visszariadnak *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* s azt nevezetesebb változás nélkül, ha elfogadják is, csak kényszerűségből fogadják el. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igen sokan vannak ma már, a kik a biztosító törvények beterjesztése nélkül a megyékkel, a melyek eddig alkotmányunknak védbástyái voltak s a melyek azon erős állásukban, melylyel bírtak, önvédelmünket és ellenállásunkat válságos időkben lehetővé tették, örömest fel nem hagynak.

Ezzel nem azt akarom mondani, mintha én talán azt várnám, vagy mintha most már abban a reményben volnék, hogy ez az ellentállás felébredve, egy áradattal le fogja a napirendről sodorni ezt a törvényjavaslatot; *(Halljuk! Halljuk!)* mert hiszen ismerem már azt a szellemet, ismerem már azt a közönbösséget, a mely elharapódzott, ismerem a párt és más érdekkötelékből származó azon kinövéseket, azon gyengeségeket, a melyek ezen különben természetes helyzetet kifejlődni nem engedik; és tudom azt, hogy más ezt a törvényjavaslatot nem fogja meggátolni, ha csak az a párt nem, a melyhez tartozni szerencsés vagyok és a mely meg is fog mindent tenni arra, hogy ezt a nemes, hazafias kötelességünket teljesítsük. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én magam is úgy vagyok ezzel a törvényjavaslattal, hogy minél jobban tanúlmányozom; hogy minél jobban látom annak czélját: annál inkább meg vagyok arról győződve, hogy eredményt ettől a törvényjavaslattól vajmi keveset várhatni; s hogy ez mindenesetre meg fogja teremteni azt a hátrányt, hogy a megyék eltemetésével teljesen lerontja a nemzetnek azt a szívósságát, azt az önvédelmi és ellenállási képességét, a melynek pedig a történelem bizonysága szerint igen sok hasznát vettük. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És a midőn erről határozottan meg vagyok győződve, kötelességemnek tartom teljes erőm megfeszítésével, meg egészségem feláldozásával körömszakadtig odahatni, úgy a magam, mint megbízóim érdekében, hogy ez a törvényjavaslat törvénynyé, legalább is addig ne váljék, *(Zajos tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)* míg a választóknak önrendelkezési jogukat vissza nem adjuk és nem adjuk meg nekik az alkalmat, hogy saját sorsuk felett ily fontos kérdésben önmaguk döntsenek. *(Hosszas zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Midőn most a czímhez szándékozom hozzászólni és tekintetbe veszem azt, hogy a törvényjavaslat élén nem is olyan rossz hangzású czím van; midőn tudom azt, hogy a törvényjavaslat lényegének egyetlenegy pontja sem hozható a czímmel összhangzásba s magyarán mondva, a czím a törvényjavaslat élén hazugság; *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* egy egész halmaza tárúl elém a multakból oly intézményeknek, a melyek e czímhez hasonlóak s a melyek már azelőtt törvényerőre emelkedtek, a melyekben hazánk választópolgárai jóhiszeműségüknél fogva megbíztak: és csak akkor vették észre veszedelmes irányzatukat, mikor már annak hatását érezték. S mivel én az ily álczímhez nem akarok hozzájárúlni; s mivel tapasztalatból tudom, hogy micsoda eredményeket szűlnek az álczímek: nekem legfőbb kötelességem és feladatom most az, hogy rátapintsak az ilyen álczímekre s kimutassam azoknak a komoly bajait. *(Halljuk! Halljuk!)*

Annak idejében, mikor az ily hangzatos álczím alatt a polgárok által nem is valami nagy idegenkedéssel fogadtattak az intézkedések, mert a polgár csak a czímet nézi; de midőn utóbb az ily törvényeknek hatását érezték, mikor látták, hogy a magyar bizalommal és jóhiszeműséggel visszaéltek és azt kiaknázták; mikor látták, hogy törvényeink csaknem mind hamis czím alatt hozattak, mert a magyar érdeket nem tudják érvényesíteni, hanem mindenütt az idegen osztrák érdeket: *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* akkor a becsületes polgárok látván csalódásukat, észrejöttek s e visszaélés vagy talán tévedés megteremtette a keserűséget, a bizalmatlanságot, a törvények iránti tiszteletlenséget; és ez idézte elő azt a szerencsétlen közömbösséget, melyet most minden felé tapasztalunk. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Az a kérdés, hogyan lehetne ezt a közömbösséget orvosolni és a polgárokban az érdeklődést ismét felébreszteni? Nagyon természetes, hogyha valahol, úgy e téren oly ellentétes nézeteink vannak, hogy azok összeegyeztethetők nem lesznek. Önök, t. többség a túloldalon, azt a tant hírdetik, hogy a magyar polgárnak meg van ötévenként a joga, hogy képviselőjét megválaszsza; öt éven át azután a parlament dolga a többséget megteremteni és dictálni mindent, akár van az az országnak előnyére, akár nincs. S azt követelik önök tőlünk is, hogy ezen parlamenti többség akarata előtt meghajolva, mi vakon alkalmazkodjunk az önök által megteremtett

Digitized by Google

helyzethez; s minthogy ezt nem teszszük: azzal fenyegetnek bennünket, hogy a közvélemény pálczát fog felettünk törni, mert mi obstructiot akarunk; és fenyegetve hirdetik, hogy ezzel fognak minket eltemetni és létjogunkat megsemmisíteni. Részemről határozottan az ellenkező nézetben vagyok. Nem adom meg magamat annak az áltannak, melyet a többség megteremt: nagyon szomorú volna, ha itt ellenzék nem léteznék, mely e szerencsétlen eszmét megsemmisíti. Nézetem az, hogy a polgároknak joga mindenkor megmarad s hogy mindig joguk van a közügyekhez és saját érdekükhöz hozzászólni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem félek, hogy a magyar közvélemény mi felettünk pálczát törne; sőt ellenkezőleg: hiszem, hogy a közvélemény ép e nemes kötelesség teljesítéséért minket mindenkor támogatni fog. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Merem állítani, t. ház, hogy épen önöknek ez a felfogása a parlamentaris rendszerről a 67-iki kiegyezést, a melyet a nemzetnek általános nagy többsége oly bizalommal fogadott azon szomorú események után, melyek 18 évig rabságban tartották a nemzetet; midőn koronás királyával legőszintébben kiegyezett — mondom: ez a felfogás és ez a rendszer a kiegyezést teljesen meghamisította. *(Úgy van! a szélsőbalon Ellenmandások jobb felől.)*

Vád ez, t. ház — elismerem — és iparkodni fogok e vádat bebizonyítani; csak tényekre kell rámutatnom s meg vagyok győződve, hogyha el nem ismerik is, de be fogják látni, hogy igazam van. Mi van a 67-iki kiegyezésből érvényben? Mindaz, a mi a hatalom, a mi a hivatalnoki kar érdekét pepecseli és előmozditja; de abból, a mi a nemzet, a választó és az adózó polgárok érdekét előmozdítja, semmi. Még a minisztereknek is nyugdij van biztosítva; és most az omnipotentiát a tisztviselői karra akarják áthárítani. Mi lesz ezután? Kormány és tisztviselőkből álló oly kar, a mely parancsolni fog azért, hogy a szegény adózó polgár fizessen és engedelmeskedjék. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Mi más ez, t. ház, mint a Bach-rendszer magyar libériában? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A mi a nemzet érdekeit képviseli: a magyar hadsereg, a magyar bank, a magyar külügyi képviselet, külön vámterület; mindaz, a mi a nemzet érdekeit képviseli, az mind ott fekszik a papíron; és az a híres többség, a mely a nemzet jogait bitorolja, tiz évről tiz évre aláírja a szerződést, hogy ott a papiroson megsárgúljon, megpenészedjen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez igy áll, t. ház; szeretném, ha a t. túloldalról valaki az ellenkezőt állítaná.

De nemcsak ez hamis, hanem hamis nálunk minden intézmény, még az a független felelős ministerium elnevezés is nem valóságon alapszik, mert a függetlenséget felfelé egyáltalában nem mutatja soha; a felelősséget pedig ott, a hol a nemzet iránti kötelességet kell teljesíteni, magáról elhárítja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ne ámítsuk a nemzetet hamis czímekkel; ne adjunk ezen törvényjavaslatnak is olyan czímet, a mely tartalmának nem felel meg. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Igy járt el a törvényhozás eddig is számos esetben.

Hogy csak a lényegesebb példákat hozzam fel, rámutatok véderőnkre. Ki tagadja, hogy az 1867-iki kiegyezés alapján jogunk volna nemzeti véderőt alapitani. És miből áll a nemzeti véderő? Igaz, hogy volna egy becses nemzeti intézményünk, a magyar honvédség, a melyet szeretnék nemzeti véderőnek tekinteni. De vajjon nem csempészték-e be a honvédség szervezetébe a feketesárga zászlót? *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ést ezt a nemzeti véderő-szervezetet nem keverték-e bele az osztrák hadseregbe, ismét hamis czímen: hogy ott jobban megtanúlják a hadszervezetet a tisztek; és igy a honvédséget nemzeti jellegéből kiforgatták. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt mondtam, hogy belekeverték a honvéd szervezetet az osztrák hadseregbe; és ezt szándékosan mondtam. Tudom, hogy a véderőnek elnevezése: közös hadsereg. De hol van itt a közösség, hol van itt a dualismusnak, a paritásnak legkisebb nyoma? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Gyermekeinknek, ha csak tartalékos hadnagyokká akarnak lenni, meg kell tanúlniok németül, hogy a tiszti bojtot megkaphassák. A milyen joggal kívánják a lajthántúliak, hogy gyermekeink az egység kedvéért megtanúljanak németül: mi épen olyan joggal megkívánhatjuk az egység kedvéért tőlük, hogy ők tanúljanak meg magyarúl. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez volna a paritas. Hol van itt az igazságos osztoztatás, mikor gyermekeink német commandó mellett, feketesárga lobogó alatt, német eskü mellett szolgálnak? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tehát arról, hogy intézményeink solid alapon nyugodnának, beszélni nem lehet. Mert vegyük példáúl külügyeinket. Hiszen ki tagadhatná, hogy a külügyi kiadásokhoz a quota szerint hozzájárúlunk; és ki meri állítani, hogy a mi érdekeink képviselve vannak úgy, a mint az egy független nemzetet megillet? Arról szó sincs: tehát ott is hamis alapon alapszik a quota; tehát ott is hamis alapon alapszik a kiegyezés. De hát ott van a költségvetésben egy nevezetes tétel, a mely évenkint fel van véve, mely a nemzetnek milliókba kerül: a magyar királyi udvartartás. Mutasson nekem valaki csak egy sujtásos inast, a ki a magyar nemzetet képviselné az udvartartás körében.

Digitized by Google

Ilyen esetben, t. ház, ne szenvelegjünk azzal, hogy önálló nemzet vagyunk; hanem ha még ilyen törvényjavaslattal is akarják csonkítani a magyar nemzet önállóságát, ez a törvényjavaslat és a rendszer oda vezet bennünket, a hol a Bach-rendszer alatt voltunk: a különbség csak az, hogy akkor a közigazgatás olcsó, nem tagadom, hogy practicus is volt, de zsarnoki és igazságtalan is volt. Most ezen utóbbi jellegét megtartja; de drága lesz, mert vele jár a magyar czafrang, az alkotmányosdi játék. És higyjék meg, hogy sokan vannak — én nem tartozom azok közé — a kik a felett gondolkoznak, hogy ily viszonyok közt nem volna-e helyesebb bemenni a Reichsrathba, mert így legalább anyagilag jobb állapotok állnak elő.

Egy párt volt ezen házban, a melyet mindig úgy tekintettem, mint az 1867-iki kiegyezés fentartóját és határozott, rendíthetetlen védőjét; de nem tudom, a levegőben van-e a betegség, vagy mi az oka: ez az általam igen t. párt, a mely eddig is dédelgette ugyan az államosítás eszméjét, de nem ily alakban; most ezen férczmunkát feltétlenül elfogadja. Fáj a szívem, de ily körülmények közt megrendűlt bennem a hit és kezdek kételkedni abban, hogy ez a t. párt igazi szószólója volt-e az 1867-iki kiegyezésnek és nem fog-e ismét engedményeket tenni.

Már, t. ház, midőn ilyeneket tapasztalunk, akkor bocsássanak meg, de ezen törvényjavaslatnak megszavazása a jogfeladásnak netovábbját jelenti. Nem vagyok arra hangolva, hogy beszédemet tovább folytassam. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Miután eszméimet igen röviden előadtam, kinyilatkoztatom, hogy minden erőmmel azon fogok működni, hogy e törvényjavaslat törvényerőre ne emelkedjék. A beadott három határozati javaslatot, mivel mind a három megüti a mértéket és mind a három a törvényjavaslat ellen küzd, pártolom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Madarász József jegyző: Farkas Imre!

Farkas Imre: T. ház! A parlamenti illem kötelez engem arra, hogy előttem szólt túloldali t. szónokok beszédeit válasz nélkül ne hagyjam. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Ennélfogva kötelezve érzem magam, hogy kijelentsem, hogy én a legkevésbé sem kételkedtem abban, hogy Beőthy Algernon t. képviselőtársam el fogja fogadni a törvényjavaslat czímét, mert ott volt Biharmegye közgyűlésén Nagyváradon, mely közgyűlés egyhangú felíratot küldött az államosítás ellen: ennélfogva nekem a legkevesebb okom sem volt kételkedni abban, hogy itt mellette fog szavazni. *(Helyeslés és derültség a szélső baloldalon.)*

Midőn a közigazgatási bizottság, mint itt a jelentésben mondva van, elfogadta ezt a jobb hangzású czímet, ezzel mintegy felhívott bennünket, a kik a törvényjavaslat tartalmával egyet nem értünk, hogy érveinket itt a czímnél elmondjuk a törvényjavaslat ellen; elmondjuk azért, mert ez a czím legkevésbbé sincs összhangban a törvényjavaslat tartalmával. Ez kötelez bennünket arra, hogy ellenvetéseinket és kifogásainkat már a czím ellen elmondjuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem tartom nagy jelentőségű dolognak, hogy valamely törvényjavaslat miféle czím alatt nyujtatik be; de úgy gondolom, nemcsak bennem, hanem mindenkiben, ki komolyan veszi a törvényhozás működését, visszatetszést szül az, hogy egy törvényjavaslatnak oly czíme van, a mely minket arra a korszakra emlékeztet, a melyet találóan vagy nem találóan, helyesen vagy nem helyesen, de az álarcz korszakának neveznek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Lehetetlen, hogy az, ki fontolóra veszi ezen czím értelmét és azt egybeveti a törvényjavaslattal, erre a korszakra ne emlékezzék vissza. Alig hiszem, hogy a közigazgatási bizottság, mikor e törvényjavaslatnak ezt a semmi rosszat nem sejtető czímet adta, gondolt volna arra, hogy vannak nekünk törvényeink, nem tudom a büntető törvénykönyvben vagy a rendőri törvények között, melyek a hamis czégek és az álnevek használatát eltiltják. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Meg van annak az alapja, hogy a törvényhozás bölcsesége ezeket a törvényeket már rég meghozta; és azt hiszem, az alapja abban van, mert a hol álnév vagy hamis czég használtatik, ott mindig egy kis ámítás vagy a mint rosszúl mondják, egy kis szédelgés szokott szóban forogni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hogy a czím teljesen megfelel-e magának a törvényjavaslat tartalmának, erre nézve, azt hiszem elég egyszerűen csak az indokolásra hivatkoznom, melyet a t. belügyminister úr a törvényjavaslat mellé benyujtott. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez az indokolás azt mondja: miután a törvényhatóságok nem voltak képesek megfelelni feladatuknak, a tényleges állapotok teljes átalakítása vált szükségessé. Azt gondolom, hogy a kinek azt kell magyarázni, hogy a tényleges állapotok teljes átalakítása — melyet azután e törvényjavaslat 280. paragraphusában ki is visz — ugyanaz, a mi a vármegyei közigazgatás rendezése: a ki ebben a véleményben van, azt hiszem, hogy annak nincsen teljesen tiszta fogalma a közigazgatás rendezéséről vagy arról, a mit teljes átalakításnak nevezünk; vagy talán egyikről sincs teljesen tiszta fogalma.

Papp Elek: Ez a legigazabb!

Farkas Imre: Osztozom azoknak a véleményében, t. ház, a kik előtt teljesen közönyös az, hogy egy ismeretlen embert miféle néven és czímen mutatnak be: Kis Péter vagy Kerekes András, tökéletesen egy nekem, ha előttem ismeretlen. De ha meggyőződtem arról, hogy a bemutatottnak csak álneve az, melyen nekem be volt mutatva:

Digitized by Google

akkor én önkénytelenül is arra gondolok, a mit a közhelyeken szoktak kiíratni: »Óvakodjunk a zsebtolvajoktól.« *(Derültség.)*

Ez a szép hangzású czím: a vármegyei közigazgatás rendezéséről — előttem, ha ezt olvasom — önkénytelenül a római lantosnak szép asszonyát juttatja eszembe. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt a szép asszonyt, melyről Horatius azt mondja: »desinit in piscem mulier formosa superne.« *(Derültség a szélső baloldalon.)* Azt gondolom, hogy a jó hangzású czím a mulier formosa superne; hanem aztán az 1. szakaszban meg a 135. szakaszban ott van a turpisság. *(Úgy van! Úgy van! és derültség a szélső baloldalon.)*

Hogy voltaképen a törvényjavaslat tagtalma megegyezik-e azzal a czímmel, a mikor a megyei közigazgatásról szól: én azt gondolom erre nézve elég lesz nekem szemügyre vennem mi volt régen a vármegyei közigazgatás tartalma; és mi a tartalma ennek a most benyújtott törvényjavaslatnak?

A közigazgatási bizottság maga elmondja, mi volt hajdan a tartalma a vármegyei közigazgatásnak; nevezetesen azt mondja: »a közigazgatási bizottság készséggel elismeri, hogy a vármegyék annak idején felelős parlamenti kormányt pótló alkotmányjogi hivatásuknak nehéz viszonyokban is mindenkor megfeleltek és épen azért teljesen megérdemelték az azon intézmény iránt méltán nyilvánuló nemzeti kegyeletet«.

Ezekkel a sokatmondó és épen nem túlzó szavakkal búcsúztatja a közigazgatási bizottság a vármegyéket akkor, midőn a hagyományra várakozó örökösök a megye örökségéből megosztozni készülnek.

Ha majd egy újabb kor a nemzeti állam, a jogállam nevében ezeket a most benyújtott és még benyújtandó javaslatokat szintén újabbal váltja fel: nem tudom, vajjon az a nemzedék, mely ezt el fogja temetni és a magyar nemzeti kegyelet azzal a részvéttel fogja-e az elköltözöttet kísérni, a melyet most a vármegyék ravatalánál a közigazgatási bizottság tolmácsol.

Igen szívesen hallom mindig, t. ház, midőn a túloldalról vagy bárhonnan is a házból a nemzeti kegyeletre történik hivatkozás. Szívesen hallom azért, mert azt hiszem, hogy senki sem hivatottabb őre a nemzeti kegyelet megőrzésének, mint épen a törvényhozás, melyet a nép választ. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De azt gondolom, hogy azok, a kik e törvényjavaslatot elfogadják s azt törvényerőre emelni segítik: nemcsak a nemzeti kegyelet, hanem a nemzet érdekei ellen is harczolnak.

Mit mond maga a közigazgatási bizottság? Azt mondja, hogy felelős parlamenti kormányzatot pótló alkotmányjogi hivatásuknak nehéz viszonyok közt is megfeleltek. Mit jelent ez? Azt hiszem, akármilyen értelemben akarjuk is azt megmagyarázni, annak más értelme nem lehet: mint hogy a megyék az alkotmányt nehéz viszonyok közt is megvédelmezték. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De ha előállottak, azok a nehéz viszonyok: ugyan kinek közbejöttével állottak azok be? Azt gondolom, hogy annak, a ki a magyar történelmet végig lapozta, nem lesz nehéz erre a feleletet megtalálni abban, hogy mindig a központi kormányhatalom okozta e nehéz viszonyokat?

Ez pedig azt mutatja, hogy az erősebb fél az alkotmányban eddig nem a nemzet volt, a melynek mindig meg kellett védelmeznie magát a megtámadtatások ellen; hanem az erősebb fél mindig a központi hatalom volt, mely az alkotmányt megtámadta. S úgy gondolom, hogy a közigazgatási bizottság ezen elismerése többet nyom bármely érvnél, melyet a javaslat mellett felhozni lehet. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De hát könnyű volna azt mondani ellenem, hogy az általam felhozott érvek nem oly nyomósak, minthogy az érvek sokszor nem sulyok szerint, hanem a szerint mérlegeltetnek, hogy ki mondja el.

Erre sokszor történt már hivatkozás e vitában azok részéről, kiket, mint Magyarország politikájának irányadóit ismerünk; és én e tekintetben nem akarok méltóbb irányadóra hivatkozni, mint gr. Andrássy Gyulára, *(Halljuk! Halljuk! Egy hang: Melyikre!)* az öregre, a ki 1865. deczember 5-én Sátoralja-Ujhelyen megválasztatván országgyűlési képviselőnek, körülbelül ilyenformán nyilatkozott: »A mi belső kérdéseinket illeti, én kinyilatkoztatom, hogy mindaddig, míg a megyék törvényhatósága helyre nem lesz állítva: csonka mű marad az alkotmány.« *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Továbbá azt mondja: »Nemzetünk mindig szabad institutiok által tartotta fenn magát és ezután is csak azok által tarthatja fenn magát; és ezek közé nekem első helyre kell tennem a megyei rendszert.« *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azután így folytatja: »Mindazon nemzetek között, a melyek különböző útakon keresték a szabadság biztosítását, egy sem kereste sikeresebb útakon, mint a magyar, mert nem kereste a theoreticus formákban; nem kereste a monarchia és respublica, nem kereste az aristokratia és a demokratia theoreticus formáiban, hanem ott kereste, a hol valóban létezik: kereste az önkormányzatban.« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Apáink bölcsességének legfényesebb emléke ez. Oly eszme, mely hivatva van messze hazánk határain túl is jótékony hatást gyakorolni a szabadság előmozdítására. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ezt kötelességemnek tartom az országgyűlésen is kimondani s ha bármely oldalról kétségbe vonatnék, be is fogom bizonyítani. *(Halljuk! Halljuk!)* Most idegen nemzetek példáiból csak azt hozom fel, hogy a két legalkotmányosabb országban, Angliában és Belgiumban, a melyekben valóban megvan a parlamenti kormányrendszer, legerősebb az önkormányzati rendszer is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azonban, ha én a megyei rendszer csalhatatlanságához ragaszkodom, ez nem annyit tesz, hogy nem kívánnám a felelős parlamenti kormányzatot, mert a kettő nincs ellentétben egymással, hanem egyik a másikat kiegészíti. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Nem az a kérdés, hogy melyiket kívánják: a felelős parlamenti kormányzatot vagy az önkormányzatot, a megyei rendszert; hanem úgy áll a kérdés: vagy mind a kettőt elfogadjuk, vagy egyiket sem; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és a t. többség gondolom ezeknek az eszméknek megvalósításáért akar gr. Andrássy Gyulának szobrot emelni. *(Tetszés szélsőbal felől.)*

Helyes, hanem én azt hiszem, jó lesz arra a szoborra felíratról gondoskodni, nevezetesen olyan felíratról, hogy: »Emelte az a nemzedék, a mely sem meg nem értette, sem nem követte«. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

T. ház! Nem akarom tovább igénybe venni a t. ház figyelmét, úgy is eléggé ki van már merítve. Egyetlen egy, itt már igen sokaktól megczáfolt nyilatkozatra akarom csak még felhívni a t. ház figyelmét, a melyet a t. miniszterelnök úr tett. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Nevezetesen a t. miniszterelnök úr azt mondta, hogy míg a vármegyék erősek voltak, addig a nemzet nem tudott haladni.

Hát én úgy gondolom, hogy azok után, a miket Thaly Kálmán, Eötvös Károly és Győry Elek erre már czáfolatúl elmondottak, én hasztalan tarlózgatnék az ő nyomaikban. Csupán csak azt vagyok kénytelen itt fölemlíteni, hogy igen tekintélyes helyen, még a hírlapokban is, sőt úgy tudom, épen ma is olyan formán nyilatkoztak, mintha mi előttünk nem volna ismeretes mindaz, a mit — sajnálattal kell említenem — a mindnyájunk fájdalmára elhunyt Grünwald Béla megírt a megyéről.

Ezzel akarják bizonyítani azt, hogy a megyék uralmának korszakában Magyarország nem volt képes haladni.

Kérem azokat a t. urakat, a kik Grünwald művéből szedik e tekintetben érveiket, a legelső lapot olvassák el; a legelső lapon az áll: »Magyarország az újabb korban legszebb, legtermékenyebb korszaka az 1823—1848-ig terjedő idő volt.« *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A mi tehát voltaképen Grünwald Bélát arra indította, hogy a régi Magyarországot megírja, az, a mint ő maga mondja, az volt, hogy meg akarta írni az 1823-tól 1848-ig terjedő időszak történetét; és csak, hogy sokkal jobban érthetővé tegye, hogy mit művelt a 25 esztendő alatt Magyarország, azért írta meg a »Régi Magyarországot«. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azt mondja Grünwald Béla ugyanott: »Példátlan az a nemzetek történelmében, hogy egy kiváltságos osztály évtizedeken keresztül folytassa saját érdekei ellen a harczot csak azért, mert meg van győződve arról, hogyha az ő érdekei háttérbe vonúlnak, akkor megy a nemzet előre.«

Épen ez a különbség t. ház, az 1823—48-ig terjedő korszak és a mostani korszak közt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az 1823—1848-ig terjedő korszakban a törvényhozók dolgoztak a saját érdekeik ellen, mert a többség érdekét abban látták kielégítve; a mostani nemzedék ... — gondolom, nem szükséges megmondanom, megmagyarázza a törvényjavaslat maga. — *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbalon.)*

Még csak egyetlenegy érvet hozok fel arra nézve, hogy mi volt az 1823—1848-ig terjedő korszak.

Erre már nem a t. miniszterelnök úrtól kérem a választ, hanem a t. túloldaltól; a miniszterelnök úr nem is adhatná meg. Ne méltóztassék elfeledni, ebben a korszakban élt Széchenyi István, Deák Ferencz és Kossuth Lajos.

Azt gondolom, hogy ezeknek munkája nem mult el elenyészetlenül abban a korban.

Nem untatom tovább a t. házat előadásommal. Hozzájárúlok b. Prónay Dezső és Győry Elek t. képviselőtársaim határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladván, a tanácskozás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre teszem át, melynek első tárgya lesz: a gazdasági bizottságnak jelentése a ház julius havi költség-előirányzatáról; azs után következik a most félbeszakított tárgyalás folytatása és végre a 24 és 25. sorjegyzékbe foglalt kérvényeknek tárgyalása. *(Helyeslés.)* Ezt határozatképen kijelentve, most az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

534. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 18-án, szombaton

Péchy Tamás, később Bokros Elek elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnök bemutatja a ministerelnök átiratát, mely szerint az 1868. év XXX. tcz. 21. §-ának módosításáról —; és a horvát-szlavon földtehermentesítési pótlékból felhalmozódott feleslegek hovafordításáról szóló törvényjavaslatok ő Felsége által szentesíttettek. — A honvédelmi minister beterjeszti a honvédelmi tárcza részére szükséges 500.000 frt póthitelről szóló törvényjavaslatot. — A kérvényi bizottság jelentése a kérvények XXVI. sorjegyzékéről. — A pénzügyi bizottság jelentése az 1890. évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összegről szóló törvényjavaslat tárgyában. — A zárszámadási bizottság jelentése a múlt év pótnegyedében és a folyó év első negyedében előfordúlt túlkiadásokról. — Az interpellatiós-könyv felolvasása. — A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása a ház julius havi költségvetése tárgyában. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Napirend. — Az igazságügyminister benyujtja a curiai bíráskodásról képviselőválasztási ügyekben szóló törvényjavaslatot. — Wittmann János interpellatioja a szarvasmarha és hízósertés Németországba való kivitele tárgyában. — A földmívelési minister válasza.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Szögyény-Marich László, Baross Gábor, Szilágyi Dezső, gr Bethlen András, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Széll Akos jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Varasdy Károly, az azok ellen jelentkezőket Nagy István jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Széll Ákos jegyző *(olvassa a julius hó 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a ministerelnök 2446. számú átiratát, mely szerint:

1. »az 1868 : XXX. törvényczikk 21. §-ának módosítása tárgyában«;

2. »az 1889. évi deczember hó 31-ig a horvát-szlavon földtehermentesítési pótlék bevételeiből felhalmozódott feleslegek hovafordításáról és a horvát-szlavon földtehermentesítési adósság beváltásáról« szóló törvényjavaslatok ő Felsége által Gasteinban 1891. év julius hava tizenkettedik napján legkegyelmesebben szentesíttetvén, mint ez idei XXVII. és XXVIII. törvényczikkek az »Országos törvénytár« útján folyó évi julius hó tizenhatodik napján kihirdettettek és ezeknek a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott eredetei példányai az országos levéltárban helyeztettek el.

Tudomásúl vétetik.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Varasdy Károly jegyző: B. Fejérváry Géza honvédelmi minister!

Digitized by Google

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: T. ház! Van szerencsém a honvédelmi tárcza részére szükséges 500.000 forint pót-hitelről szóló törvényjavaslatot beterjeszteni. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen törvényjavaslatot indokolásával együtt kinyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz útasítani.

Elnök: A honvédelmi minister úr által benyujtott törvényjavaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz útasíttatik.

Varasdy Károly jegyző: Hertelendy Béla, a kérvényi bizottság előadója!

Hertelendy Béla előadó: T. ház! Van szerencsém a kérvényi bizottság által letárgyalt kérvényeknek 26-ik sorjegyzékét bemutatni. Kérem, méltóztassék azt kinyomatni, szétosztatni és napirendre tűzése iránt intézkedni.

Elnök: A kérvények 26-ik sorjegyzéke ki fog nyomatni, szét fog osztatni és a házszabályok értelmében tárgyalásra a legközelebbi szombatra tűzetik ki.

Varasdy Károly jegyző: Gajári Ödön, a pénzügyi bizottság előadója!

Gajári Ödön előadó: T. ház! A pénzügyi bizottság jelentését az 1890. évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összegről szóló törvényjavaslat tárgyában van szerencsém benyujtani, kérve, hogy annak kinyomatása és szétosztása iránt intézkedni és azt annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzni méltóztassék.

Elnök: A pénzügyi bizottság jelentése ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre fog tűzetni.

Varasdy Károly jegyző: Földváry Miklós, a zárszámadási bizottság előadója!

Földváry Miklós előadó: T. ház! Van szerencsém a zárszámadási bizottság jelentését benyujtani a mult év pótnegyedében és a folyó év első negyedében előfordult és a számvevőszék által kimutatott túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások- és hitelátruházásokról, továbbá ugyancsak a zárszámadási bizottság jelentését a pénzügyminister úrnak a törvényhozás által az 1890-ik évre engedélyezett hitelekkel szemben előfordult túlkiadásokról és előirányzat nélküli kiadásokról szóló jelentése tárgyában.

Tisztelettel kérem, méltóztassék a t. ház a benyujtott jelentéseket kinyomatni, szétosztatni és annak idején azoknak napirendre tűzése iránt intézkedni.

Elnök: A benyujtott jelentések ki fognak nyomatni, a ház tagjai között szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak tűzetni.

Több jelentés nem lévén, következik az indítvány s interpellatiós könyv felolvasása.

Varasdy Károly jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs. Ellenben az interpellatiós könyvben a következő bejegyzés foglaltatik:

»Julius 18. Wittmann János. A szarvasmarha és hízósertés Németországba való kivitele tárgyában a földmivelésügyi és kereskedelmi minister urakhoz.«

Elnök: A t. képviselő úr az ülés végén fogja az interpellatiot megtenni.

Következik a napirend szerint a gazdasági bizottság jelentése a képviselőház julius havi költségvetéséről. Méltóztassék a jelentést meghallgatni.

Varasdy Károly jegyző *(olvassa a julius havi költségvetési előirányzatot).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a 263.331 frt megszavaztatik és folyóvá tételével az elnökség azzal bízatik meg, hogy a félévi lakbért augusztus elsején tehesse folyóvá.

Varasdy Károly jegyző *(olvassa a kimutatást a képviselőház pénztárának 1891. évi junius havi kiadásairól).*

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Következik a napirend szerint »a közigazgatás és az önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, jelesen pedig a vám.

Nagy István jegyző: Simonfay János!

Simonfay János: T. ház! A törvényjavaslat czíme ellen előttem szólt t. képviselőtársaim előadták alapos, nyomós érveiket és kifogásaikat, úgyannyira, hogy a kérdés tiszta és világos és így én úgy erre, mint a t. képviselőtársaim által beadott határozati javaslatokra vonatkozólag ismétlés kikerülése nélkül, a mit mellőzni szándékozom, újabbat felhozni és az indítványokhoz valami szükségest hozzáadni alig volnék képes. Ugyanazért ezen előadásommal a t. házat terhelni nem akarván, egyszerűen kijelentem, hogy a t. elvbarátaim által beterjesztett határozati javaslatokat mint helyeseket elfogadom. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ennek jelzése után felszólalásomnak tulajdonképeni tárgyát két, szerintem oly fontos kérdés képezi, a melyek közül az egyik inkább vádnak nevezhető, mert vannak állítások, melyek az általános tárgyalás alatt némi homályt hagytak maguk után vagy legalább látszottak hagyni és így azoknak rectifikálását és saját értékükre leszállítását szükségesnek tartom. Ebből kifolyólag lesz szerencsém egy határozati javaslatot benyujtani, a mire ezen czímnél annyival inkább feljogosítottnak érzem magamat, mert ez a tárgyalás folyamára is kihatással van.

T. ház! Az általános vita folyama alatt nemcsak az államosítás mellett, hanem ezen

Digitized by Google

törvényjavaslat mellett is egyik lényeges és nagyon kedveltnek látszó érvül használtatott, sőt mintegy, a közvéleményre való hatás gyakorlásaként mesterségesen és czélzatosan hirdettetett, hogy a vármegyék, a törvényhatóságok nagy többsége is az államosítás mellett foglalt állást. Úgy gondolom, hogy úgy ez az indok, mint az államosítás mellett a t. kormányelnök úr által és a t. többség által felhozott érvek kellő czáfolatban részesültek az általános vita folyamán és mi ezen az oldalon, mint a törvényjavaslatnak elvi ellenzői, kétségbevonhatlanul kimutattuk, hogy ez az állítás legalább is nem felel meg abban a mértékben a valóságnak, mint azt elhitetni akarták. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Különben sincsen annak az az értéke, a melyet neki a t. kormányelnök úr és a t. többség tulajdonított. Hiszen Irányi Dániel t. képviselőtársam szép és hazafias beszédében kimutatta, hogy míg 16 vármegye nyilatkozott a törvényjavaslat, illetőleg az államosítás ellen: addig csak 17 vármegye írt fel az államosítás mellett s így az államosítás mellett nyilatkozó vármegyék száma csakis egygyel haladja túl azon vármegyék számát, melyek a törvényjavaslat ellen nyilatkoztak. Igaz, a t. ministerelnök úr, Irányi Dániel t. képviselőtársam beszédére válaszolva s számítását nem kifogásolva, azon újabb állítást tette, hogy nemcsak a képviselőházhoz, hanem ő hozzá is, mint belügyministerhez küldtek a vármegyék felíratokat, illetőleg felterjesztéseket és a mint mondá, ezt körülbelül 19 vármegye tette volna. Ezeket a felterjesztéseket, a képviselőházhoz intézett felíratokhoz hozzászámítva, nem 17, hanem 36 vármegye nyilatkozott és írt volna fel az államosítás mellett s így szerinte a vármegyei törvényhatóságok nagy többséggel az államosítás mellett nyilatkoztak volna. Ámde, t. ház, én zárbeszédemben a t. ministerelnök úr ezen állítására és számítására reflectáltam és megmondottam, hogy ezen számítás talán tévedésen alapszik, mert valószinűleg ugyanazon vármegyék, melyek az államosítás mellett nyilatkoztak, felterjesztéseiket nemcsak a képviselőházhoz, hanem a belügyminister úrhoz is felküldötték. Miután a t. ministerelnök úr számításának tévedésen alapuló voltára tett megjegyzésemre sem állítását fenn nem tartotta, sem pedig az enyémet meg nem czáfolta, hanem ezen megjegyzésemet teljesen nyilatkozat nélkül hagyta, azt hiszem, nem jogosúlatlan azon feltevésem és következtetésem, hogy mégis Irányi Dániel t. képviselőtársamnak lehet e kérdésben igaza. De ha talán nem, vagy nem egészben úgy volna is, mindenesetben legalább annyi bizonyos, hogy a dolog nem áll egészen tisztán. Az igen t. ministerelnök úr talán maga is észrevette azt, hogy számításaiba hiba csúszott be, mert különben számításai téves voltára tett megjegyzésemet bizonyára nem hagyta volna nyilatkozat nélkül.

Ugyanazért, hogy tisztán lássuk a dolog mibenlétét, tán nem lesz felesleges a kérdéssel újabban foglalkozni és lehetőleg bővebben megvilágítani azon körülményt, hogy vajjon mennyi hát azon megyék száma, a melyek az államosítás mellett nyilatkoztak és minő értékkel birnak azok. *(Halljuk!)* Ezt, t. ház, annyival szükségesebbnek tartom felderíteni, mert azon állítás, hogy a vármegyék többsége írt fel az államosítás mellett, még most is folytonosan tartja magát, sőt tán czélzatosan folyton hírdetve és terjesztve lett a közönségben. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy valóságban miképen áll a dolog, vagyis hogy mennyi azon törvényhatóságok száma, a melyek az államosítás mellett nyilatkoztak, annak megtudása végett is, a különben nem e czélból, beszédem végével beadandó határozati javaslatom módot és alkalmat szolgáltat.

A mi pedig az államosítás mellett felírt törvényhatóságok nyilatkozatainak belső értékét illeti, szerintem annak bírálatánál három szempontból kell kiindúlni, három kérdés kíván határozott világos feleletet. Az első kérdés az, hogy kik hozták a határozatot és a független elem mily részben vett részt a közgyűlésen, miképen keletkeztek a határozatok, minő érdekek és befolyások adtak annak életet? A második kérdés az, hogy feltétlen-e a megyék azon állásfoglalása vagy feltételes és ha feltételes, minő feltétellel nyilatkozott egyik vagy másik megye az államosítás mellett? A harmadik kérdés, hogy volt e a megyének, illetőleg megye közönségének elég ideje arra, hogy átgondolja ezen kérdést és a törvényjavaslat fölött nyilatkozhassék, vagyis a nyilatkozatra egyedül jogos és helyes megyei közvélemény kifejlődhetett és megerősödhetett-e? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az első kérdésre igen természetesen csak a helyi viszonyoknak a megyei bizottság miképen való megalakúlásának és a közgyűlésen résztvevőknek ismerése után lehet csak feleletet adni. A második kérdésre magok a felíratok adnak feleletet, hogy azon felíratok szerint minő feltétel alatt történt a megyék állásfoglalása. Erre nézve bátor leszek a t. háznak a kérvényi bizottság által benyujtott és a törvényhozás tagjai között kiosztott 25. sorjegyzékből az illető megyék felíratának rövid tartalmát felolvasni, mely a következő *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: Temes, Krassó-Szörény, Esztergom, Győr, Szolnok-Doboka, Gömör és Kishont, Trencsén, Sopron és Zólyom vármegye közönsége a közigazgatási tisztviselők kinevezését, az önkormányzati hatáskör bővítését, a közszabadság biztosítását, a közigazgatási bíróság szervezését s a szolgálati pragmatika megalkotását kéri.

Digitized by Google

Én tehát, azt hiszem, hogy nem lehet jogosultsága azon állításnak, hogy e törvényhatóságok e javaslat mellett nyilatkoztak volna, sőt még azt sem lehet jogosúltan állítani, hogy ezek az államosítás mellett nyilatkoztak volna, hanem az igazság az, hogy ezek feltételesen nyilatkoztak az államosítás mellett, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* vagyis azon világos kikötéssel és feltevéssel, hogy a közszabadság tekintetében szükséges garantialis javaslatok a szőnyegen levő törvényjavaslattal együtt alkottassanak meg és emeltessenek törvényerőre. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A harmadik kérdésre, hogy volt-e a megyei közönségnek elég ideje a javaslattal behatóan foglalkozni és annak intézkedéseiről megfontoltan nyilatkozni, azt hiszem, könnyű a felelet, mert annyi ideje nem volt, hogy a megyékben nyilatkozatra egyedül jogosúlt közvélemény ez iránt kifejlődhetett és megérlelődhetett volna. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hiszen maguknak a törvényhozás tagjainak sem volt szabad annyi idejük, hogy a javaslatot és a bizotsági jelentést alapos, beható és megfontolt bírálat tárgyaivá tehették volna. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ennek igazolásául hivatkozom arra, a mi itt e házban történt, hogy midőn Eötvös Károly képviselőtársunk beszédében a 135. §-t felemlítette, mint olyat, a mely alkotmányunk egyik sarkalatos törvényét adja fel, a háznak igen tekintélyes tagjai a bizottsági jelentés után nyúltak, hogy azt elolvashassák. Mit bizonyítanak e tények? Ezek a tények bizonyítják egyfelől azt, hogy a megyéknek az államosítás mellett való nyilatkozataira a helyes és komoly törvényhozás szempontjából és a fenforgó viszonyok és körülmények közt sulyt fektetni nem lehet; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* másfelől bizonyítják azt, hogy a nagy reform hangoztatása és ennek kifolyásaként a közönség közé dobott és czélzatosan terjesztett, hangzatos szavak után a közönség már egyszer jót is remélve, vakon hitt az ígéreteknek: e hangúlatot felhasználva lepte meg a t. ministerelnök úr az országgyűlést és a nagyközönséget e törvényjavaslattal. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ezt bizonyára azért tette, hogy az alatt, a míg a nagyközönség elkábúlásából felocsúdik, módja és alkalma legyen azon eszközökkel, a melyeket használ, a törvényjavaslatot keresztülhajtani. Ebből magyarázható azon lázas sietség, a melynek okát hiába kérdeztük a t. ministerelnök úrtól, melyet azonban mégis következetesen és mereven alkalmaz a törvényjavaslat tárgyalásánál. Hihetőleg attól való féltében, nehogy — a nagyközönség — az alkotmány és közszabadság veszélyeit felismerje és hangos tiltakozásával a törvény megalkotásában megakadályozza. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem hiszem és nem hihetem, hogy találkozott volna csak egyetlen egy vármegye is, a mely meglepetés és befolyásolás nélkül s ha a gondolkodásra elégséges idővel rendelkezik, az államosítás mellett nyilatkozott volna. Mert bizonyára szomorú jelenségnek tartaná mindenki és valósággal az is volna, ha a vármegyék független gondolkodású és a gondolkodásra kellő idővel rendelkező tagjai önmaguk mondanának le önkormányzati jogukról és adnának magukról szegénységi bizonyítványt, mely szerint sem az állami administratiot teljesíteni, sem pedig a kor kívánalmainak megfelelő helyes közigazgatást kiszolgáltatni nem képesek. És tennék ezt a nélkül, hogy megmondanák az okát, vagy legalább megjelölnék azon föltételeket és kellékeket, a melyek mellett egyikre, mint a másikra képesek volnának. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez nem volna egyéb, mint politikai és társadalmi életünk beteges állapotának igazolása.

Én nem hiszem, hogy a tizenhat évi szabadelvű kormányzat, a polgárok szívéből a jog- és szabadságszeretetet és az ezekhez való ragaszkodást teljesen kiirthatta és a közérzületet annyira megronthatta volna.

Furcsának fog tetszeni, t. ház, különösen a mai modern gondolkozás mellett az, hogy én a vármegyéknek az államosítás melletti nyilatkozatait nem is tartom törvényesnek, hogy ők ebben az irányban nyilatkozni nem voltak jogosítva, legalább a választási elv és bizalom természete és lényege ezt kizárja. Hiszen a törvényhatóságok nemcsak a saját maguk által élvezett jogokról, hanem közvetve a választók jogairól is lemondtak.

De nincs is olyan törvény, mely a törvényhatóságokat ilyen határozat hozatalára feljogosítaná. A megyei önkormányzattól szóló 1886-iki törvényben taxative fel vannak sorolva azon esetek, melyekben a törvényhatóságok határozni jogosítva vannak; azok között ez az eset nem fordúl elő. A fölírati jogban pedig ezen jogfeladási határozathozatal bele nem magyarázható.

Midőn tehát így áll a dolog; midőn azt látjuk, hogy azon állítás, melyet a t. ministerelnök úr tett, de a melyet fenn nem tartott, legalább is el nem fogadható: akkor kétséges az is, hogy a törvényhatóságok nagy többsége az államosítás mellett nyilatkozott volna; de kétségtelen tény, hogy ezen nyilatkozatoknak olyan értéke, minőt a t. kormány és t. többség nekik tulajdonít, nincs meg. *(Igaz! a szélsőbalon.)*

E szerint az az állítás nem jogosúlt és így

Digitized by Google

szükséges, hogy azt, mint tarthatatlant visszautasítsuk.

A másik, t. ház, a mit beszédem elején jeleztem, egy vád, mely következetesen e párt ellen intéztetik. Ez a vád, t. ház az, hogy mi a parlament működését a jelen törvényjavaslat komoly és beható tárgyalásával akadályoztatjuk, hogy mi, a kik elvi ellenzői vagyunk ezen törvényjavaslatnak, miután egyébként is teljesen ártalmasnak és veszélyesnek tartjuk mind a közszabadságra nézve, mind alkotmányunkra nézve meggyőződésszerűleg a törvényjavaslat intézkedéseit, arra törekszünk, hogy ezen törvényjavaslat lehetőleg ne váljék törvénynyé, ez által mi időrablást követünk el és az országnak szándékosan kárt és haszontalan költségeket okozunk.

Ez a vád, t. képviselőház, a mily igazságtalan, ép oly méltatlan, czélzatos rágalom. Hiszen mi a törvény megalkotásának a czélja? Talán az, hogy a javaslatok gyorsan, alapos megvitatás nélkül letárgyaltassanak? Vajjon azt kérdem, nem nagyobb kárt okozunk-e már az országnak pénzben is az által, hogy kellő megfontoltság és bírálat nélkül törvénynyé emelni engedtünk sok javaslatot? Hiszen azon rossz törvényeket rövid idő alatt megint újakkal kell felcserélni, tehát kétszeres munkába s kétszeres időbe és költségbe kerülnek azok, a mit egyszerre lehetett volna helyesen megalkotni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Az akadályozza-e a törvényalkotás rendes menetét, a ki elvi és értelmi meggyőződéséhez képest is valamely rossz törvényjavaslatnak a törvényre emelését törvényes eszközökkel igyekszik megakadályozni vagy az, a ki mindezeket látva, a törvényjavaslat tárgyalását kell hogy forcirozza? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hiszen már ezen sietség maga, még ha nem látnók is a törvényjavaslatnak a közszabadságra nézve veszélyes és káros irányát, aggodalmat keltene bennünk s már ez indokolttá tenné a törvényjavaslat törvényerőre emelkedésének lehető módon való megakadályozását. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezen eljárása a kormánynak és a t. többségnek — mert hiszen a többség támogatja a kormányt ebben is — nagyon hasonlít a farkas és a bárány meséjéhez. *(Halljuk! Halljuk!)* Önök a farkas, mi vagyunk a bárány. *(Derültség jobb felől.)* Akár így van a dolog, akár úgy, önök bennünket felfalni akarnak. *(Úgy van! a szélsőbalon Derültség jobb felől.)* Bocsánatot kérek, én ezen kifejezést átvitt értelemben értem és kívánom értetni. *(Derültség.)* Hiszen, t. képviselőház, a mi állásfoglalásunk, mint ellenzéké, oly természetes, oly szükségszerű, hogy azért bennünket nem megrovás, hanem dicséret illet még azok részéről is, a kik a törvényjavaslatnak törvényerőre emelését óhajtják; mert tegyük fel, t. ház, hogy e törvényjavaslat törvénynyé válik és nekünk legyen igazunk, hogy annak káros eredményét nagyon rövid idő alatt észlelhetjük. Vajjon mit mondanának, nem is szólva a történelemről, mely minket feltétlenül elítélne? Azt mondanák önök és maga a t. ministerelnök úr is, hogy hisz ha azt előreláttuk és annak káros voltát felismertük, a módunkban állott törvény adta eszközökkel miért nem akadályoztuk meg s miért becsültük többre saját kényelmünket, mint a hazafiúi kötelességet? Tehát ép az önök elítélését vonnók magunkra és ha most önök a mi álláspontunkra helyezkednének, bizonyára önök is hazafias szívük sugallata után mást nem tehetnének, mint a mit mi teszünk. Ezért arra kérem a t. túloldalt és a t. kormányt, hogy ezen vádat, a mely nem correct, nem igazságos: sem itt, sem a házon kívül ne hangoztassa, ne terjeszsze.

Mindezeket a kérdésnek megvilágítása végett és azért tartottam szükségesnek megemlíteni, mert a kormányelnök úr a tévedés iránti feltételezésre vonatkozó megjegyzésre nyilatkozatot nem adott s egyszersmind azért is, mert különösen az általam előadott első kérdés szoros összefüggésben van azon határozati javaslattal, a melyet benyujtani fogok. Ugyanis, t. ház, a minister elnök úr Irányi Dániel t. képviselőtársamnak válaszolva, azt mondotta, hogy az államosítás mellett hozzá is érkeztek kérvények, vagyis directe a vármegyék részéről küldettek hozzá, mint belügyministerhez, felterjesztések. Most, t. ház, a részletes tárgyalásnál vagyunk, a mennyiben az általános tárgyalást befejezvén, a nagy többség a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta. Úgy gondolom, hogy a törvényhozásnak, ha behatóan és komolyan akarja a részletes tárgyalást gyakorolni, minden egyes adatra szüksége van és így lehetséges, hogy szüksége lesz ezen, a t. ministerelnök úrhoz, mint belügyministerhez felküldött vármegyei nyilatkozatokra is, a mennyiben nincs kizárva, hogy az ott feltalálható vélemények a részlet illető rendelkezésénél a t. ház által figyelembe vétessenek és felhasználtassanak. Hogy ezt megtehessük s hogy erre módunk és alkalmunk legyen, azért bátor vagyok a t. háznak a következő határozati javaslatot benyujtani *(olvassa)*:

»Határozati javaslat: Utasítsa a képviselőház a belügyministert, hogy a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslatra vonatkozólag, illetve a vármegyei közigazgatás tárgyában a vármegyei törvényhatóságoktól hozzá érkezett felterjesztéseket a ház asztalára tegye

Digitized by Google

le.« *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Nagyon helyes! Kötelessége is lett volna!)*

T. ház! Én nem kétlem, hogy a t. miniszterelnök úr ezen határozati javaslatomnak, azon czélból és szándékból, melylyel én azt benyujtom elfogadását ellenezni nem fogja és hogy a t. ház is szíves lesz azt elfogadni. Kérem is mind a t. miniszterelnök urat, mind a t. házat, hogy határozati javaslatomat elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Ki következik?

Nagy István jegyző: Vállyi Árpád!

Vállyi Árpád: *(A szolga egy pohár vizet tesz a szónok elé.)* T. képviselőház! Mielőtt beszédembe kezdenék, okúlva a mult napok tapasztalatain, egész tisztelettel kérem úgy a ház mélyen t. elnökét, mint a ház tagjait összesen és egyenként, sőt a sajtó jelenlevő, általam igen t. képviselőit is, méltóztassanak hivatalosan constatálni, hogy az előttem lévő pohárban csak víz van, *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* nem mondhatom, hogy tiszta, mert vizvezetéki, *(Derültség a szélső baloldalon.)* de semmiféle szeszes folyadékkal meghamisítva nincs. *(Élénk helyeslés és derültség a szélső baloldalon.)*

A mult napokban igen sok érdekes megfigyelést tehetett a házban egy olyan nyugodt vérmérsékletű, csendesen szemlélni szerető képviselő, mint a minő magam vagyok. *(Halljuk! Halljuk!)* A többek között egy igen meglepő felfedezést tettem: azt, hogy a mit kedélyes emberek egyszer tréfából mondottak, azt néha még eszes és szellemes emberek is egészen komolyan veszik. Általánosan ismeretes dolog, hogy valaki egyszer tréfából a sajtót az európai hatodik nagyhatalomnak nevezte el és íme mit tapasztaltunk a napokban nemcsak egyszer, de többször is? Azt, hogy a t. kormány egy félhivatalos lapja — gondolom »Nemzet« a neve s mert én nem szoktam se ellenzéki, se kormánypárti lapot olvasni, *(Derültség a szélsőbalon.)* ezen lapot nem ismerem, a nevét is csak hallomásból tudom — valóban egészen komolyan azt képzelte magáról, hogy ő nagyhatalmasságot képvisel.

Nem folytatom azonban megfigyeléseim leleplezéseit, mert indiscretiot önmagammal szemben se szeretek elkövetni, hanem követve előttem szólt képviselőtársaim példáját, a törvényjavaslat czíméhez óhajtok hozzászólani épen oly szigorú tárgyilagossággal, a mint ezt előttem szólt t. képviselőtársaim tették. *(Élénk derültség.)*

Hogy e törvényjavaslat czíme különös figyelmet érdemel, ezt bizonyítja az, hogy már a közigazgatási bizottságban is vita folyt a czím fölött.

A törvényjavaslat ezen eredeti czíme helyett: »a közigazgatás és az önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« a bizottság a következő czímet hozta javaslatba: »a vármegyei közigazgatás rendezéséről«, indokolván ezt azzal, hogy a czímet rövidebbé és a hivatkozásoknál és idézéseknél jobban hangzóvá akarta tenni.

Őszintén megvallom, hogy én sem az eredeti, sem a közigazgatási bizottság által proponált czímet nem tartom helyesnek, jónak és ha azon reményben lehetnék, hogy e javaslatból törvény lesz és így megérdemelné a fáradságot, hogy azt még most is corrigáljuk, akkor én is más czímet hoznék javaslatba. A mostani körülmények közt azonban sokkal czélszerűbbnek tartom — és ezt ajánlom a t. háznak is — ha elfogadjuk azon indítványt, a melyet tegnap egyik t. képviselőtársunk tett, hogy miután még nem lehet tudni, hogy a törvényjavaslat tárgyalásának folyama alatt az mikép módosúl, mondja ki a t. ház, hogy sem az egyik, sem a másik czímet nem fogadja el, hanem majd csak a törvényjavaslat részletes tárgyalása után, mikor már látni fogjuk, hogy minő lesz a javaslat, adjunk annak czímet, mert akkor leszünk azon helyzetben, hogy megfelelő czímet adhassunk, mert ma még igazán én sem volnék képes a javaslathoz megfelelő czímet proponálni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én is aláírtam b. Prónay Dezső t. képviselőtársam azon indítványát, hogy ezen törvényjavaslat tárgyalása halasztassék el mindaddig, míg a kormány a községek, a rendezett tanácsú, valamint a törvényhatósági joggal felruházott városok rendezésére vonatkozó törvényjavaslatokat is be fogja nyujtani.

Már az általános vita folyamán elmondott beszédemben is kifejezést adtam azon nézetemnek, hogy a kormánynak már kiindulási pontját is egészen eltévesztettnek tartom, mert én egyszerű falusias eszemmel azt hiszem, hogy valamint egy épület felépítését alúlról kell kezdeni, úgy a közigazgatás reformját is az alsó fokon, a községek rendezésével kell megkezdeni *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és pedig azért, mert mindenki, a ki Magyarország jelenlegi közigazgatási viszonyait alaposan és behatóan ismeri, igazat fog nekem adni abban, hogy közigazgatásunk épen a községekben a legrosszabb és leggyengébb. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De ha már a t. kormány ezen álláspontra nem helyezkedett, nézetem szerint, mulhatatlanúl szükséges lett volna, hogy legalább főbb vonásokban és a vezérelveket illetőleg tájékoztatott volna bennünket az iránt, hogy mikép szándékozik ezt az egész nagy reformot keresztülvinni, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* mert a mint már az általános vitában is fölemlítettem, egy képet nem lehet megbírálni, a midőn annak még csak közepe van megfestve, midőn még ideánk sincs

Digitized by Google

arról, hogy milyen lesz jobbról és milyen lesz balról. Most csak azt mondhatjuk, mint az a budapesti házi úr, a ki egy háromemeletes házat akart építtetni és megbízott egy építészt, csináljon neki erre tervet. Az építész megcsinálta és átadta neki, de csak a második emelet tervét, sem a földszint, sem a harmadik emelet terve nem volt meg. Természetes, hogy a háziúr, midőn az építész tőle bírálatot kért tervére nézve, azt mondta neki: kérem, én egy emelet tervéből nem bírálhatom meg a háromemeletes ház tervét, méltóztassék nekem megcsinálni az egész ház tervezetét, akkor aztán meg tudom mondani, tetszik-e az nekem vagy nem? *(Helyeslés. Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én elfogadom és pártolom a Győry Elek t. képviselőtársam határozati javaslatát is. Ha ez a túloldalról megtámadtatott volna, a legnagyobb készséggel igyekezném megvédelmezni; de miután mindezideig meg nem támadtatott, támadás nem lévén, nincsen szükség védelemre sem. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha pedig netalán még ezután valaki által megtámadtatnék, akkor azt hiszem, lesznek a ház padjain mások, a kik annak védelmére fognak sietni; sőt bátor vagyok kifejezni azon reményemet, hogy még a ház ezen padjain is *(a mérsékelt ellenzékre mutat.)* lesznek olyanok. És itt megvallom, hogy legelsőbben is az én mélyen t. barátomra, Jászberény érdemes képviselőjére czélzok; mert nem képzelhetem, hogy a ki — elismerem — pártállásához képest kissé mérsékeltebb formában, de mégis felvetette a közigazgatási bizottságban a junctimot és körülbelül ugyanazokat kívánta, a miket Győry Elek t. képviselőtársam határozati javaslata czéloz — mondom, nem képzelhetem, hogy szintén Győry t. barátom határozati javaslatának védelmezői közé ne állana, ha annak szüksége beáll.

T. ház! Sokszor és sok helyen megmondtam, volt szerencsém már többször itt a házban is mondani, hogy jelenlegi közigazgatásunkat rossznak tartom; többet mondok: igen rossznak tartom, de annyira rossznak még sem tartom, hogy azzal még egy-két éven át ne lehetne tovább kormányozni, még pedig az állami érdekek minden legkisebb veszélyeztetése nélkül. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Rossz a kocsi, az bizonyos, kopott is, rongyos is, de egy pár mértföldnyire el lehetne még vele menni, nem fog letörni sem a kereke, sem a tengelye.

Beöthy Ákos: Nyikorogni fog egy kissé! *(Derültség.)*

Vállyi Árpád: Én tehát egészen indokolatlannak tartom azt a félelmet, melyet a t. kormány, vagy hogy helyesebben fejezzem ki magam, a t. ministerelnök úr tanúsít, a ki egy percznyi gondolkodási időt sem akar nekünk adni, hanem csak azon van, hogy jóformán eszünket vesztve szálljunk ki már a kocsiból. Bármennyire meg van is ijedve a t. ministerelnök úr és bármennyire rosszaknak és megbizhatatlanoknak tartja is Szalavszky t. államtitkár úr a jelenlegi választott megyei tisztviselőket, mi még sem vagyunk képesek elhinni, hogy a közigazgatás reformálása annyira sürgős legyen, hogy a reform kellő megfontolására szükséges idő sem állana már rendelkezésére. *(Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* Méltóztassék elhinni, sokkal jobbnak bizonyúlt mindig és mindenütt, nyugodtan, lassan, jól megfontolva alkotni, mint elhamarkodva felületes és gyarló munkát csinálni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Van már nekünk elég toldozott-foldozott törvényünk, a melyekben még egy képzett jogász is alig-alig ismeri ki magát; ne szaporítsuk azoknak számát még egy hasonló közigazgatási törvénynyel is, ne csináljunk ebből is olyat, hogy azután évek során át folytonos módosításokkal örökké corrigálni kelljen s utoljára is csak egy igen közepes minőségű törvény lesz a hosszas éveken át tartó fáradság eredménye. Én igazán nem értem, miért kívánja t. ministerelnök úr ezt a nyakra-főre való tárgyalást. Constatalni is kívánom, hogy a t. ministerelnök úrnak azon eljárását: pusztán csak kívánni a tárgyalást, de semmi elfogadható feleletet sem adni azon kérdéseinkre, hogy miért ily rendkivül sietve, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* miért a kívánt és részben meg is igért garantialis törvények nélkül forcirozni a tárgyalást: *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* ezt az eljárását sem parlamentarisnak, sem tapintatosnak, sem a czél elérésére alkalmasnak nem tartom. *(Helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* A ki igazán és komolyan el akar fogadtatni egy nagy reformot, a melyről tudnia kellett, hogy azt az ország egy jelentékeny része ellenzi és főleg egy párt, a melyről senki sem tagadhatja, hogy a nemzet szívéhez legközelebb áll, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és midőn ezen pártról előre tudhatta, hogy az összes erejének megfeszítésével sorompóba fog lépni ezen reform ellen: annak jó előre vigyáznia kellett volna, hogy a szenvedélyek fel ne keltessenek, ki ne hívassanak. Annak ezt tennie nem szabad, erőszakoskodni akarni pedig még kevésbbé szabad. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A nemzeti színházban adni szoktak egy színdarabot — neve igazán nem jut eszembe — a melyben egy előkelő franczia öreg nemes, igen különböző, igen kellemetlen és igen nehéz situatiokba jut, de a ki azért mindig csak azt szokta mondani: »Csak nyugodtan és előkelően!« Nagyon szeretném, ha a t. ministerelnök úr, mielőtt a javaslat részletes tárgyalásába bele-

Digitized by Google

kezdenénk, ezt a színdarabot, a melyet bizonyára ő is többször látott, még egyszer végig nézné és úgy fognánk azután hozzá a részletes vitához. De a nemzeti színház most zárva lévén, ennek lehetősége csak őszszel fog beállani; egygyel több ok arra, hogy a részletes tárgyagyalásba most bele ne menjünk. *(Derültség.)*

Én azt tartom, hogy egy olyan kiválóan agricultur országnak a dolog természeténél fogva leginkább földbirtokosból álló parlamentjét, minő a mienk, már maga e körülmény is képes izgatottságba hozni, ha a ministerelnök a házat aratás idején üléseztetni akarja. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ne tagadjuk, t. ház, mert hiába tagadnók, úgy sem hiszi el senki, hogy e teremben napok óta izgatott hangúlat uralkodik ezen az oldalon és azon az oldalon is oly hangúlat uralkodik, mely igénytelen nézetem szerint nyugodt és méltóságos tanácskozásra egyáltalában nem alkalmas. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy az a 15 mázsa jég, melyet t. barátom a háznagy úr a kormányt örök hálára kötelező szívességgel és mindnyájunk iránt kiváló figyelemmel reggelenként a ház alá berakat, nem elégséges a kedélyek lecsillapítására, azt már két-három ülésen és pedig őszinte sajnálatomra és igen nagy mérvben egyszer már csaknem kézzelfoghatólag tapasztaltuk. Olyforma nézetet is hallottam ugyan nyilvánítani, hogy a háznagy úrnak lázas betegségben szenvedő házunkra alkalmazott jeges borogatásai jó eredményre vezettek volna, ha a kormánynak már beszédem elején említett félhivatalos lapja folytonosan nem contracarrirozná a háznagy úr működését és a mit neki egy nap folyamán lehűtnie sikerül, azt más napra újra fel nem izgatná. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Nem tartozom az ország nagybirtokosai közé, de egy darabka földet én is birok a hazából, mely igen becses előttem, melyhez nagy szívósággal ragaszkodom, nemcsak azért, mert szeretett hazám földje, hanem azért is, mert ha gondosan megmíveltetem, évi jövedelme könnyűvé teszi nekem megőrizni teljes egyéni függetlenségemet az élet minden körülményei közt, a mi ha nem is egyetlen, de legfőbb ambitióm. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Őszintén megvallom, hogy igen kellemetlen helyzetbe hoz a t. ministerelnök úr engem is, midőn a közt kell választanom, hogy képviselői kötelességemet elhanyagoljam, vagy jelentékeny anyagi károkat kell szenvednem. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igen jól mondta b. Prónay Dezső t. képviselőtársam, hogy nagy időkben, nagy célokért, a mint őseink tudtak igen jelentékeny áldozatokat hozni, úgy azt hiszem, mi utódok is igyekeznénk hozzájuk méltónak bizonyúlni. De a mostani egészen rendes, igen köznapi és mindennapi viszonyok közt, midőn csak egy rossz közigazgatási törvényjavaslat tárgyalásáról van szó, tőlünk, a nemzet képviselőitől áldozatot kívánni nemcsak nem lehet, nemcsak nem szabad, de bocsásson meg a t. ministerelnök úr, igen nevetséges is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Méltóztassanak csak meggondolni, micsoda alapos bírálatot várhat a nemzet tőlünk a jelen körülmények között, a mikor a ház tagjainak esze nem ezen az éretlen javaslaton, hanem az érett búzán jár. Ebben a jéggel hűtött meleg teremben, ebben az igazán fülleszto levegőben bizony igen nehéz már komoly és nagyszabású beszédeket mondani. De azt hiszem, hogy ez már nem is szükséges, a t. ház képe kivetkőzött a szokott méltóságából, a hosszú fekete kabátok helyébe megjelentek a könnyű szürke kabátok és pongyolák s minthogy a ház külső képe így megváltozott, azt hiszem, hogy már ki is szabad a cothurnusból lépni. Különben is egyik legszívesebben hallgatott és egyik legszellemesebb szónoka a háznak, Beőthy Ákos t. barátom constatálta már a multkoriban tett rövid felszólalásában, hogy ha már benne vagyunk a csevegésben, egy pár csöppel több vagy kevesebb: úgy is egészen mindegy. Szabad legyen tehát nekem is egész könnyű pongyolában így folytatni tovább beszédemet. *(Halljuk!)* Előre is bocsánatot kérek a t. háztól, mert nem hiszem, hogy beszédem további folyamán annyira a tárgynál maradhassak, mint például Győry Elek t. barátom, a ki a törvényjavaslat címéhez szólva a multkor, valóban az osztályokról, a rangokról és főképen a címekről beszélt legtöbbet. Azt hiszem, a t. túloldal is osztani fogja azon nézetemet, hogy a címvitában ez volt eddig a legtárgyilagosabb beszéd. *(Derültség.)* Már tegnapelőtt nem igen követték a szónokok ezt a jó példát és elzónáztak egy kissé a tárgytól. De ezért egyáltalában nem Eötvös Károly t. képviselőtársamat hibáztatom, hanem a t. kereskedelmi minister urat, mert hiszen ő az, a ki az útazást olyan nagyon megkönnyítette. *(Derültség a szélsőbalon.)* De ha már utazgatni akarunk, hogy miért utazgassunk ép vicinalis pályákon, igazán nem értem, mert köztudomású dolog, hogy a mi vicinalis pályáinkon az utazás kellemetlen és kényelmetlen is, kivált a minister uraknak, a kik vagy salonkocsikhoz, vagy legalább is első osztályú kocsikhoz vannak szokva. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

A t. ministerelnök úr az általános vita folyamán erélyesen protestalt azon felfogás ellen, a melynek e padokról kifejezést adtunk, hogy tudniillik ezen reform nincs kellően előkészítve; hogy erre a hangúlat nincs kellően megcsinálva s hogy ezzel még sietni nem szabad, hanem

Digitized by Google

időt kell adni a nemzetnek, hogy azzal kissé megbarátkozzék Most már, úgy látom, a t. miniterelnök úr teljesen belátta, hogy nekünk van igazunk. Egy kis ismétlő iskolát akar tartani velünk, hogy ne mondjam, felnőttek oktatását akarja rendezni; csak arra figyelmeztetem a t. ministerelnök urat, hogy ránk nézve tulságos megtisztelően és saját pártjára nézve egy kissé sértően contemplálja a dolgot; *(Derültség. Halljuk! a szélsőbalon.)* mert ha mindnyájan részt vennénk a vitában; ha beszélnének onnan is és innen is s ezután azt odakünn elolvasnák: akkor a nemzetnek egy jelentékeny része a kérdéssel mindenesetre alaposan megismerkedhetnék. *(Tetszés a szélsőbalon.)* De a t. ministerelnök úr nem így tervezi a dolgot; ő azt akarja, hogy csak mi beszéljünk, a saját pártja pedig hallgasson. *(Derültség és tetszés a szélsőbalon.)* Bocsánatot kérek, ez nem járja, hogy a t. ministerelnök úr egész nyáron át előadásokat akar velünk tartatni saját pártjának a közigazgatási dolgokról. A t. ministerelnök úr egy kis hátsó gondolattal azt képzeli, hogy ha mi itt egész nyáron beszélünk, a túloldal t. tagjai pedig egész nyáron hallgatják, egy év alatt kész közigazgatási capacitas lesz a szabadelvű pártnak minden tagja. *(Élénk derültség és tetszés a szélsőbalon.)* Ne méltóztassék feledni, t. ministerelnök úr azt sem, hogy az ember tanítás közben is tanúl, sőt az, a ki tanít, miután természetesen az előadásokra készülnie kell, sokkal többet tanúl a legtöbb esetben, mint a hallgató. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez az eljárás nagyon veszélyes lehetne még egyszer az állami administratiora nézve, mert mi egy év alatt, ha folyton csak ezzel a tárgygyal foglalkozunk, úgy bele fogunk tanúlni a közigazgatási dolgokba, hogy képesek leszünk széjjel szedni ennél sokkal jobb törvényjavaslatot is. *(Tetszés a szélsőbalon.)* De ha a t. ministerelnök úr mindenáron ragaszkodik azon nézetéhez, hogy fogjunk hozzá a részletes tárgyaláshoz azonnal és folytassuk azt nap-nap után, utoljára nem bánjuk azt sem. Azt jól tudjuk, hogy nevetséges munkát végezünk, mert oly törvényjavaslatot corrigálgatunk, a melyről már az egész ország tudja, hogy abból ezen ülésszak alatt törvény nem lesz. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* De egészen elvesztegetett időnek mi ezt még sem fogjuk tartani, mert azt hiszszük, hogy ebből a vitából tanúlni fog nemcsak a t. ministerelnök úr, hanem tanúlni fognak még a ministerelnök úr utódai is. Szeretem remélni, meg fogják tanúlni ebből, hogy csak úgy hamarjában, hebehurgya módon összetákolt, kellőleg nem indokolt, a közvéleményt reá kellően elő nem készített törvényjavaslatokat benyujtani ezentúl nem fognak *(Helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)* s méltóztassanak elhinni, hogy ez mindenféle cloture-nél a világon jobb mód az obstructiok elkerülésére. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

T. ház! A kik a jelenlegi czímvitában felszólaltak, csaknem kivétel nélkül nyilatkoztak a jelenlegi kissé kényes és szerintem kissé válságos politikai helyzetről. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Engedje meg a t. ház, hogy igen röviden én is foglalkozhassam ezzel a kérdéssel. *(Halljuk! Halljuk!)* Őszintén bevallom, t. ház, bármily csekély tehetségnek tartom is magamat, hogy az, a mi bekövetkezett, engem egyáltalán nem lepett meg; én ezt másfél évvel ezelőtt előre láttam és megmondhattam volna.

Egyik lap azt mondotta — ezt is csak hallottam, mert én azt sem szoktam olvasni *(Derültség.)* — hogy »a ministerelnökség nehéz, a vállak pedig gyöngék«; ennyiből áll az egész baj. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Én nem egészen osztozom ezen felfogásban; hanem egy dolgot tudok én is és ez az, hogy jelentékeny és kiváló tehetségek nem hagyják magukat közepes tehetségek által vezettetni. Ez az emberi természetben rejlik. Igen erős test, a testhez aránylag igen gyenge fővel természetellenes organismus lesz és a természetellenes organismus sem szokott életképes lenni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezeket feledte ki a számításból az igen t. ministerelnök úr, a kit én bevallom egyénileg igen derék, kifogástalan jellemű, hazafias, jóindulatú gavallér embernek tartok, . . .

Csanády Sándor: Én nem!

Vállyi Árpád: . . . a ki teljes egyéni rokonszenvemet is bírja.

Ez volt, t. ház, az egyik hiba; de vétség követtetett el a természet törvényei ellen a szabadelvű pártkörben is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Generálisokból még a leghatalmasabb császárok sem szoktak közkatonákat csinálni; a ministerek még kevésbbé kísérelhetik meg ezen természetellenes dolgot.

Igen jól tudom, hogy a generális önként lett közkatonává, nem kényszerítette rá senki, saját intiativájából tette. De olyan férfiú, mint a milyen a volt ministerelnök úr, még saját legjobb szándékával sem degradálhatja magát soha közkatonává; mert fényes tehetségei, a melyeket egy perczre sem vontam kétségbe, noha mindig legélesebb politikai ellenfelei közé tartoztam, sőt 30 éves közpályáján elért nagy sikerei teljesen lehetetlenné teszik azt, hogy ő közönséges közkatonává degradálja magát.

Mikor a cabinet megalakúlt, három dolog közül kellett volna, nézetem szerint, választania. *(Halljuk! Halljuk!)* Vagy meg kellett volna hagyni a párt vezetését a volt ministerelnök úr kezében; vagy fel kellett volna őt kérni, hogy a politikai pályától legalább bizonyos időre

Digitized by Google

vonúljon vissza. *(Egy hang a szélsőbalon: Örökre!)* Vagy azt kellett volna tenni — s nézetem szerint, ez lett volna a legparlamentarisabb és leghelyesebb — akár akart ő, akár nem, az oppositio padjaira kellett volna őt kergetni. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Thaly Kálmán: Isten mentsen! Ide mihozzánk ne jöjjön! *(Derültség a szélsőbalon.)*

Vállyi Árpád: Ezen elkövetett vétségek gyümölcseit kénytelen most a t. ministerelnök úr élvezni.

De hát én azt hiszem, hogy még nincs minden elveszve. A t. ministerelnök úr, a jelenlegi, ránézve bizonyára kellemetlen situatioból még több kivezető útat találhat. Például, hogy csak egyet említsek, vonja vissza a törvényjavaslatot *(Úgy van! Úgy van! Tetszés a szélsőbalon.)* és csapja ezen egész dolognak az odiumát a mérsékelt ellenzék nyakába, *(Élénk derültség.)* azt mondván, hogy t. barátaim, ti folytonosan sürgettétek ezt a közigazgatási reformot, én előre tudtam és féltem attól, hogy ti ezért, ha nem állok elő vele gyorsan, mindig hevesebben és hevesebben fogtok támadni. Én, hogy ezt elkerüljem, siettettem a dolgot, az pedig régi igazság, hogy »hamar munka ritkán jó«, *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon.)* ez bizony valami jól nem sikerült, de ennek oka nem én vagyok, hanem ti vagytok. De akár én vagyok, akár ti vagytok, legokosabb lesz, ismerjük el mindketten, hogy ennél bizony lehet jobb törvényjavaslatot csináltatni, ez alatt az országgyűlés alatt hagyjunk ennek a dolognak békét. *(Helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

Azonban, ha ez az út a t. ministerelnök úrnak nem tetszik, választhat más útakat is. Én egyáltalán nem érzem magamat feljogosítva neki e tekintetben tanácsokat osztogatni, miután azt hiszem, azokra szüksége nincsen is. Talál ő nálamnál jóakaróbb barátokat az ő saját pártjának sorában is, ha kissé megbírálja őket és különböztetni fog tudni, hogy kik az igazi barátok és kik azok, a kik csak tettetik magukat igazi barátoknak. Ezekre hallgatva; velük conferálva és egyetértve mindenesetre több módját megtalálhatja a kibontakozásnak. Egy azonban erre okvetetlenül szükséges és ez az, hogy az országgyűlést bocsássa haza s a részletes tárgyalást halaszsza el. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Végre is ne méltóztassék feladni: »qui habet tempus, habet vitam.« *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Az azonban tökéletesen bizonyos, hogy makacssággal minket a t. ministerelnök úr legyőzni nem fog. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha itt még sokáig tovább fogjuk egymást kínozni, meg fog bukni a t. ministerelnök úr is, meg fog bukni az egész t. képviselőház is. *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon.)* Mert ha végletekig visszük a dolgot, ennek az én igénytelen nézetem szerint más befejezése nem lehet, mint hogy megbízóink elé leszünk kénytelenek lépni mind a ketten. Csakhogy egy nagy különbség lesz köztünk. A t. ministerelnök úr csüggedten, lehajolt fővel fog az ő megbízója, a korona elé léphetni; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* mi pedig teljes lelkesedéssel, emelt fővel fogunk a mi megbízóink, t. választóink elé állhatni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Nem fogadom el a czímet. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbalon.)*

Elnök: Minthogy az igazságügyminister úr előterjeszteni kívánja azon törvényjavaslatot, melyet a multkor jelzett volt és azonkivül még a mai ülésre a kérvények két sorjegyzéke is ki van tűzve tárgyalásra, de interpellatio is van bejelentve, azt hiszem, méltóztatik a t. ház beleegyezni abba, hogy a szőnyegen lévő tárgy fölötti tárgyalás folytatása a kedden délelőtt tiz órakor tartandó ülésre tűzessék ki. *(Helyeslés.)* Ezt tehát határozatképen kimondom, most pedig arra kérem a t. házat, méltóztassék az igazságügyminister úr előterjesztését meghallgatni.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn az országgyűlési képviselőválasztások feletti bíráskodásról szóló törvényjavaslatot a t. háznak előterjeszteném, engedelmet kérek a t. háztól arra, hogy nem ugyan a szabályok rendeletétől, hanem mégis az utóbbi időben általán követett szokástól eltérjek annyiban, a mennyiben szándékozom ezen törvényjavaslat előterjesztésekor annak vezérelveit és lényeges tartalmát is előterjeszteni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Óhajtanám ezt tenni különösen abból az okból, hogy már most megkönnyítsem azt, hogy ezen törvényjavaslat felett, a mely leglényegesebb részeiben a ház jogáról intézkedik, a t. ház annak egészében és egyes részleteiben való teljes megértése mellett bölcsesége szerint határozzon.

Nem az első alkalom ez, t. ház, hogy a képviselőválasztások feletti bíráskodás kérdésében a ház elé törvényjavaslat terjesztetett. 1875-ben adatott be az 1874 : XXXIII. tcz. 89. szakaszának megfelelőleg egy törvényjavaslat, a mely akkor a ház többségének helyeslését nem nyerte meg. Egy másik törvényjavaslat, a mely azonban, ha nem csalódom, szó szerinti szerkezetében is egészen azonos volt azzal, a mely 1875-ben a ház igazságügyi bizottságától kikerült, a nyolczvanas évek elején került előterjesztésre és a ház tetszését hasonlóképen nem nyerhette meg.

Midőn most a kormány ígéretének megfelelően az országgyűlési választások feletti bíráskodásról szóló törvényjavaslatot a kormány

Digitized by Google

nevében és megbízásából előterjeszteném, szabadjon mindjárt in limine kiemelnem, hogy ez azoktól a javaslatoktól, a melyek eddig a ház előtt feküdtek, számos lényeges pontban különbözik és felszólalásomból ezen különbségeket a t. ház azonnal felismerheti *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1848 : V. tcz., a mely a képviseleti kormányrendszert Magyarországon behozta, 47. §-ában úgy rendelkezik, hogy a képviselőválasztások törvényessége fölött, ha az bármely okból kétségbe vonatnék, a képviselőház dönt. Alkotmányunk tehát a választások érvényessége feletti döntést a képviselőház jogának nyilvánítja és a képviselőház van kijelölve arra, hogy önön összealkotásának törvényessége felett végérvényesen határozzon.

Ez a joga a képviselőháznak jóval több, mint a képviselők megbízó leveleinek formai érvényességü megvizsgálása, mert magában foglalja azon jogot, hogy megvizsgálja és eldöntse a képviselőház azt, vajjon a választás egész menetében és eredményében törvényes-e?

T. ház! Én ma is abban a rendületlen meggyőződésben élek, hogy az a jog, hogy a törvényhozó testület önön-összetételének törvényességét megvizsgálhassa és felette döntsön: a törvényhozó testület függetlenségének attributuma *(Helyeslés jobbfelől.)* és ezen jognak elvétele és egy más, a törvényhozó testülettől független közegre való teljes átruházása szükségképen visszahat magának a törvényhozó testületnek állására is. *(Ugy van! jobb felől.)*

A magyar törvényhozást az 1874 : XXXIII. tcz. megalkotása után is, úgy látszik, ez a vezéreszme vezette; mert midőn 1885-ben a főrendiház rendezését megszabó törvény megalkottatott, ama törvény határozottan kimondja azt, hogy a főrendiház tagjainak igazolása iránt maga intézkedik. Igaz, az 1874. évi XXXIII. tcz. egy lényeges megszorítást tett az 1848-iki alkotmánytörvénybe foglalt elven, a mennyiben kimondotta azt, hogy jövőben a kérvénynyel megtámadott országgyülési képviselőválasztások érvényessége felett nem a képviselőház, hanem a Curia fog ítélni. De nem ment tovább, egyedül az elvet mondotta, mert egy alkotandó törvénynek lett fentartva, hogy megszabja azon alaki és anyagi jogszabályokat, a melyek szerint a Curia ezen elvileg megjelölt hatáskörében el fog járni.

Egy későbbi törvénynek lett ennélfogva fentartva az, hogy meghatározza, minő érvénytelenségi okokból támadható meg a választás kérvénynyel és ez által meghatározza a Curiának hatáskörét is. Szintén egy későbbi törvénynek lett fett fentartva az, hogy a Curia ezen bíráskodásának viszonyát a ház jogához — mert ebben nem a ház jogának eltörlése, csak a megszorítás elve foglaltatik — mondom, a ház jogához meghatározza. Meghatározza az anyagi szabályokat, melyek szerint a bíró ítél, mert puszta bírói belátást, anyagi jogszabályok nélkül, statuálni nem akart, és fentartotta azon bírói eljárási formák megszabását is, melyek között az érvénytelenségi pernek le kell folynia. *(Helyeslés jobb felől.)*

Már most, t. ház, a kormány azon nézetben van, hogy midőn ezen anyagi és alaki törvény megalkotására a ház elé egy javaslattal lép, azon irányadó szempontnak kellett vezetni a kormányt, hogy a háznak alkotmányadta jogát eltörölni és a ház kezéből az önnön összetétele törvényességének megbírálási jogát teljesen kivenni már a képviseleti rendszer érdekében, de a törvényhozó testület alkotmányos állása szempontjából is nem szabad. *(Helyeslés jobb felől.)*

Kiindulási pontúl szolgált tehát az 1848: V. t.-czikkben meghatározott joga a háznak. A Curiához utasított bíráskodás ezen jogkörnek nem eltörlése, de megszorítása.

A Curia hatásköre adva van azon érvénytelenségi okok meghatározásával, a melyek alapján a választás kérvénynyel megtámadható. Ezen érvénytelenségi okok köre a lehető legtágabbra van szabva, mert a kormányt az a szempont vezette, hogy a vitás választási ügyek köréből mindaz, a mi egy határozott, szabatos tényálladékba foglalható, mindazok a jogi kérdések, melyek a bírói eldöntésre alkalmasak, feltétlenül a Curia hatáskörébe utasíttassanak. Így várható az, hogy a Curia egészen oly működést teljesít, a mely minden lényeges elemében anolog ahhoz a működéshez, a mely a Curia rendes hatáskörét, főfunctioját képezi, a melyre tekintettel az szerveztetett, a mely összes közjogi állását megszabja, tudniillik a büntető, magánjogi és fegyelmi bíráskodáshoz.

Határozott tényállás, a bebizonyítás lehetősége a peres eljárás szabatos formái között és szabatos jogszabály, mely a bírót anyagilag az eldöntésben vezeti: ezek a bírói functionak lényeges criteriumai.

A választási vitás ügyek köréből ki lőn keresve mindazon kérdés, mely ily természetü; szabatosan meg lettek határozva az érvénytelenségi okok, melyek fenforgása esetében a választás megsemmisítendő. A bíróság az eljárás szabatos formái közt megállapítja ezen okok fenforgását, vagy fenn nem forgását. Fenforgás esetében a következményt a törvény maga füzi hozzá, úgy, hogy e részben a bíró ítélete declarativ természetü.

Az érvénytelenségi okok, t. ház, a javaslatban úgy vannak megszabva, hogy a választási eljárás annak kezdetétől egészen annak

Digitized by Google

végbefejezéseig minden lényeges mozzanatában a törvényesség szempontjából bírói ellenőrzés alá helyeztetik.

A választási eljárás köréből vett érvénytelenségi okoknak két neme van. Vannak a választási eljárás törvényességének oly megsértései, a melyek absolut természetűek, a melyeknél nem is vizsgáltatik, hogy volt-e és mily hatása volt a választás eredményére, mert azon szabályok alapvetők és cardinalisak, úgy, hogy azok megsértése mellett egy, a törvénynek megfelelő választás nem is képzelhető.

Vannak azután ugyancsak a választási eljárás körében oly érvénytelenségi okok, a melyeknél nem a választási törvény megsértése önmagában véve, hanem csak kapcsolatban bizonyos határozott hatással vagy eredménynyel képezi az érvénytelenítés alapját. Ezek úgy vannak megszabva, hogy a választók szabad és befolyásolatlan akarata jusson érvényre és hogy a választás közjogi cselekvénye, a melynek érvényessége vagy érvénytelensége iránt folytattatik a per, mindaddig fentartassék, míg annak törvényessége megdöntve nincs.

Az érvénytelenségi okok azonban nemcsak a választási eljárás köréből vannak véve, hanem felölelik a választási visszaélések körét is egész szélességükben. Minden választási visszaélés, a mely a képviselő cselekvényére vagy részletére vihető vissza, a mely utóbbihoz a képviselő beleegyezése is tartozik, feltétlenül semmissé teszi a választást és nem nyomoztatik az, hogy ezen választási visszaélésnek, a mely a képviselő személyével van kapcsolatban, volt-e és minő eredménye? A dolog természete szerint szükségkép más természetűek azon érvénytelenségi okok, a melyek arra vannak alapítva, hogy a választási visszaéléseket nem a képviselő, hanem egy vele összeköttetésben, tudniillik részességi összeköttetésben nem álló személy, közhivatalnok, vagy nem közhivatalnok követte el.

Itt a választási visszaélésnek jogi következménye első sorban nem lehet más, mint az ily módon befolyásolt szavazatnak érvénytelensége és ennélfogva a választás eredményének megállapításánál annak kiküszöbölése. De ezzel kapcsolatban kell, hogy annak még egy másik, valóban érvénytelenítési következménye is legyen akkor, ha a bírói eljárásban bebizonyított és kimutatott visszaélésekből kiderül az, hogy a képviselő a beadott kifogástalan, érvényes szavazatok általános többségét nem nyerte el.

Külön pontok vannak, t. ház, szentelve a büntető törvénynyel kapcsolatban azon visszaéléseknek, a melyek a közhivatalnokok visszaéléseit képezik és erre ugyanazok az elvek állanak, melyeket a magán személyekre előbb megjelöltem. Az érvénytelenségi okok még egy körére kötelességemnek tartom rámutatni és ez abban áll, hogy előfordúl, hogy bizonyos választók vagy a választás színhelyén való megjelenésben gátoltatnak oly czélból, hogy a választásban részt ne vehessenek; vagy megjelentek ugyan a választás színhelyén, de ott a választást intéző közegeknek vagy más hivatalos közegeknek törvényellenes intézkedései által gátoltatnak abban, hogy a szavazási cselekményben részt vehessenek.

Itt, t. ház, oly választókról van szó, kik nem szavazhattak, de a kik a törvény ellenére gátoltattak a választási cselekményben való részvételben. Erre nézve a törvényjavaslat azt az elvet állította fel, hogy a mennyiben a bíróság előtt kimutattatik, hogy ezen választók nem a képviselőre, hanem más jelöltre akartak szavazni, szavazatuk úgy vétetik tekintetbe, mintha ezt abban az értelemben megadták volna és a megválasztott képviselőnek kijelentett jelölt megbízása csak akkor áll meg, ha ezen szavazatok számbavételével mégis az érvényes szavazatok általános többségét megkapta. De ha annak kimutatása, hogy kire akartak a meggátolt választók szavazni, a bíróság megelégedésére nem sikerül, vagy meg sem kíséreltetik, mert hiszen feltételeznünk kell, hogy ez bizony nem oly könnyen mutatható ki — akkor is bizonyos számításba vétetik az ily módon gátolt választók száma, olykép t. i., hogy a választásra szükséges többség megállapítása szempontjából úgy tekintetnek, mintha szavaztak volna és ha ezek számbavételével a megválasztott képviselő annyi érvényes szavazatot nem nyert, a mely a gátolt és leszavazott választók együttes számának absolut többségét képezi: akkor a választás érvénytelen, mert nem bizonyos, hogy az összes szavazni kívánó választók absolut többségének akarata. Ellenkező esetben a választás megáll, és a meggátlás lehet oly viszaélés, mely a büntető törvények szerint fenyíthető, de a választás eredménye érvényes, miután világos, hogy a megválasztott oly többsége nyert, mely nemcsak a leszavazott választók többsége, de oly nagy, hogy a gátolt választók számba vétele mellett is az általános többségnek megfelel. (*Helyeslés jobb felől.*)

Tudom én jól, t. ház, első hallásra nehéz elhatározni helyesek-e ezek az eszmék vagy nem helyesek? A miért ezeket felhoztam, annak oka az, hogy már az első alkalommal kimutassam a ház előtt, hogy a javaslatban a választók akarata minden oldalról védve van és minden vitás kérdés, mely bírói eljárásra alkalmas tényálladékká átváltoztatható, a Curia elé van utasítva. Nem mulaszthatom el a t. ház előtt kiemelni még azt, hogy a jelenleg érvényes jognak is részben megfelelően — értem ez

Digitized by Google

alatt a házszabályokban megállapított jogot — nemcsak a megvesztegetés, nemcsak az etetésitatás, nemcsak a kényszer soroztatik a választási visszaélések közé, hanem oda tartoznak azon bűnös és törvénybe ütköző izgatások is, melyek corrumpálják a választók akaratát és megtámadják a törvény iránti tiszteletet a nemzetben, *(Élénk helyeslés jobb felől.)* melyek azt a polgári békét, melyet a magyar politikai nemzetet alkotó elemek közt fenn kell tartani, vakmerően és szándékosan felforgatni törekednek. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Azért feltétlen érvénytelenségi ok az a körülmény, ha a jelölt nyiltan, gyülekezet előtt szóval, vagy nyomtatvány utján az ország törvényei vagy törvényes rendeletek ellen nyilt engedetlenségre felhív; *(Általános helyeslés.)* ha valaki osztályt, felekezetet, vagy nemzetiségeket egymás ellen gyülöletre lázit vagy izgat; *(Általános helyeslés.)* ha valaki magán vagy köztulajdon fölosztásával törvényellenesen a népet ámítja. *(Általános helyeslés.)* Ezen alkalommal ennyit óhajtottam felhozni a javaslatban foglalt érvénytelenségi okok jellemzéséül.

Ezen érvénytelenségi okok körén kivül — semmi kétely a felett — képzelhető oly megtámadása a választások szabadságának és tisztaságának, a melyeket határozott tényálladékká átalakítani s ennélfogva minden elemében bírói eldöntésre alkalmassá tenni nem lehet. Ezen felmerülhető választási visszaélésekhez tartoznak különösen azok, hol az érvénytelenségi körülmény nem a cselekvényben magában, hanem annak egy ki nem számítható, meg nem mérhető — mert lélektani tényből áll — egyénileg meg sem határozható, de azért valószinü hatásában áll. Nem vagyok azon nézeten, hogy a választások szabadságát és tisztaságát egész hatálylyal megvédeni lehetne ha az ily felette kényes természetü érvénytelenítési okok absolute ki volnának zárva. De ezeknek egy igen kényes oldala van: ezek bírói elitélésre és eljárásra nem alkalmasok, mert ha a tényálladék lényeges elemeiben egészben, vagy részben meg nem határozható; ha a leglényegesebb, a mi benne van, csak feltételezések, csak egyéni appretiatio alapján mérlegelhető; ha maga az eljáró közeg kénytelen azt mondani, én nem egy perbeli formák között szerzett bizonyosság alapján járok el, hanem valószinüségek alapján, csak valószinünek tartom, hogy eme vagy ama hatás fenforog; ha az eljárási formáknak oly lazáknak kell lenniök, hogy a bírói eljárás természetével szükségképen nem birhatnak, ha nem adhatunk a bírónak anyagi szabályt, a mely szerint itéletében döntsön, hanem az anyagi szabály legfeljebb csak általános útasítás lehet, a melynek alapján és vezércsillagánál az egyes esetből kell a bírónak kifejteni azon elemeket, a mely elemek azután őt elhatározásában vezetik: akkor nevezhetjük ezt az eljárást bíróinak, lehet az az eljáró közeg bíróság, de az a functio, a melyet teljesit, valódi bíráskodás soha sem lesz. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Ilynemü érvénytelenitési esetek nem utasittattak a Curia hatáskörébe; nem utasittattak azért, mert meggyőződésem szerint természetüknél fogva bírói eljárásra nem alkalmasak; nem utasittattak azért sem, mert midőn a Curia hatásköre megszabatott, nem volt szabad elfelejteni azt, hogy mi képezi annak, alkotmányunk és törvényeink szerint, soha el nem múló főfeladatát és mert azon nagy igazság előtt állottunk, hogy minden állami organum csak addig felel meg igazán hivatásának, csak akkor gerjeszt bizalmat eljárása, ha szervezete és ügykőre között, mely reá bizatott, összhang van; ha nem ruháztatik rá oly ügykör, mely ellentétben van szervezetével, összes mindig megmaradandó főfeladataival és a fennérintett érvénytelenségi esethez hasonlókat a Curiára bizunk: ezen elvvel jövünk összeütközésbe; de nem utasittattak ily esetek a Curia körébe más okból sem, mert ilynemü érvénytelenségi okok azt a bíróságot, az ország legfőbb bíróságát, sokkal mélyebben berántották volna a politikába és a politikai természetü megitélés körébe, mint a minőt megengedhetőnek tartottunk, tekintettel arra, a mi annak a nagy állami organumnak mindig, eddig és ezentúl is, fő hivatását fogja képezni. *(Helyeslés.)*

A t. ház bölcsesége fog a fölött határozni, sulylyal birnak e ezek az okok és minő sulylyal. Én adom az okokat úgy, a mint azok a törvényjavaslat alapjául szolgálnak.

A javaslat, t. ház, a kérvényeket közvetlenül a Curiához útasítja. Önön hatáskörét a törvény alapján a Curia maga szabja meg és azon érvénytelenségi okokból, melyek a Curia elé útasitva vannak, a választásokat csak kérvénynyel lehet megtámadni, ebben csak a Curia dönthet és a képviselőház kötelezve van a Curai eldöntését, úgy, a mint van, az igazolás alapjául elfogadni. Mert formailag mindenütt fenn van tartva a Curia ítéletének alapján a háznak igazolási joga.

Ez alól az elv alól azonban két kivételt kellett tenni. Az egyik az: bekövetkezhetik az az eset, hogy a választás kérvénynyel ugyan megtámadtatott, de a kérvény érdemében a Curia nem határozott. Ha a kérvényezők a kérvényt visszavonják; ha a kérvényezők és a választásvédők egyaránt nem jelennek meg a tárgyaláson; ha végre a kérvény lényeges alaki okokból visszautasittatott: érdemleges eldöntés nem következik be és ha ennél maradnánk, a képviselőház abba a kényszerhelyzetbe jutna, hogy

Digitized by Google

bármily világosak és súlyosak is az érvénytelenségi okok, melyekről a háznak a kérvény alapján tudomása van, miután azok felett érdemileg csak a Curia dönthet és formai okokból a Curia döntése be nem következhetett, kénytelen volna a ház az ilyen választást igazolni.

A javaslat más útat követ. Hosszú volna indokolni akarni azt, miért nem lehetett az érvénytelenítési eljárásban a közérdeket külön képviselő organumot felállítani, miért kellett a harmadik szakaszban a törvényjavaslatban a lehető legszélesebbre szabott semmiségi okok érvényesítését a választókra bízni. Azonban, t. ház, odáig nem lehet menni, hogy ha a Curia érdemleges döntése ezek alapján nem következik be s csak formai elutasítás foglalt helyet, a képviselőház, kénytelen legyen a képviselőt igazolni. Ily esetekben, t. ház, az 1848. V. tczikkben megírt azon elv alapján, hogy a ház összealkotása törvényességének önmaga az őre, fenn van tartva a háznak az a jog, hogy ha közérdekből jónak látja, azon érvénytelenségi okokat is, melyek többé a Curai előtt már fel nem hozhatók, a választás igazolása előtt nyomozás és eldöntés tárgyává tegye, *(Helyeslés jobb felől.)* sőt van még egy érvénytelenségi ok, a melyet a ház hivatalból is megvizsgálhat, ha senki a választók közül a miatt panaszt nem is emelt. Ezen érvénytelenségi ok is olyan, hogy elbírálása a Curia hatáskörébe való, de a Curia nem ítélhet felette csak akkor, ha az ügy kérvénynyel eléje vitetik. Ezen körülmény a passiv választási képesség kérdése.

Semminemű elv nem vihet bennünket oda, hogy a ház kénytelen legyen egy képviselőt igazolni akkor, ha kérvénynyel passiv választási képessége meg nem támadtatott, de a képviselőház előtt evidens, hogy törvény szerint nem választható. Ha e miatt a választás kérvénynyel meg nem támadtatott, a Curia nem avatkozhatik bele, de a háznak joga van a saját kezdeményezéséből minden esetben megvizsgálni, hogy vajjon a választás alapján képviselőnek kijelentett jelölt bir-e azon kellékekkel, melyek a megválasztatáshoz törvényeink szerint megkívántatnak.

Ezek körülbelül a javaslat első czímében foglalt határozatok főbb vonásai.

Mindjárt itt kiemelendőnek tartom, hogy ezen törvény megalkotása csak határozott időre van javaslatba hozva. Ezen időtartam nyolcz év. Annak leforgása után a törvény önmagától megszűnik, ha t. i. a törvényhozás ez időközben más intézkedést nem tesz. Meg van határozva és minden elhomályosítás fölé emelve azon jogállapot is, a mely ily esetben bekövetkezik, t. i. előáll a ház bíráskodási jogának csorbíthatlan teljessége az 1848:V. tcz. alapján.

Annak, hogy ezen rendelkezést javasoljuk, két oka van. Az egyik abban áll, hogy bármely gonddal alkottassék meg ezen törvény, bármily alaposan fontoltassanak is meg azon különböző irányadó szempontok, melyeket ily törvény meghozatalánál tekintbe kell venni, még sem szabad elfelejteni, hogy itt oly jogm egszorításáról van szó, melyet az alkotmány a képviselőháznak ad. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* És nézetem szerint lehet valaki jobban vagy kevésbbé meggyőződve ily törvényhozási rendszabály helyességéről, de azt mindenki meg fogja engedni, hogy az ítéletnek, melyet majd felette formálni fogunk, egyik döntő elemét a tapasztalás fogja szolgáltatni. *(Helyeslés jobb felől.)* De fenn akartuk tartani azt is, hogy midőn a törvényhozásnak ezen kérdéssel újból foglalkoznia kell: határozhasson abban annak minden tényezője oly szabadsággal, melyet semmi törvény nem köt meg.

A nyolcz évi időtartam arra való tekintettel választatott, hogy miután az a czél, hogy a törvény a legközelebbi általános választások alkalmával lépjen életbe, két általános választásnak és az időközben történő választásoknak tűzpróbáját kell szükségképen kiállania: míg a törvényhozás abba a helyzetbe jöhet, hogy annak további sorsa fölött határoznia kell. Es ha az országgyűlések normalis lefolyását feltételezzük, akkor a nyolcz év végpontja oly időre esik, midőn még az akkor fennálló országgyűlésből egy pár év hátra van, tehát a törvényhozás minden tényezője egészen nyugodtan bírál, hatja meg és határozhat fölötte a tapasztalás világánál. *(Helyeslés.)*

A mi már most a törvényjavaslat többi részeit illeti, legyen szabad a bíróság alakítására és annak eljárására nézve némelyeket megjegyeznem. *(Halljuk! Halljuk!)*

A bíróság alakítása a Curia teljes ülése által titkos szavazással történik. A bíróság megalakíttatik minden év első havában. Ítélni fog ötös tanácsokban. Az érdekeltségi okok kellően szabályozva vannak s az egyes bírák érdekeltségének fenforgása felett a bíróság teljes ülése dönt.

Az eljárást, ha nem is kimerítően, de részletesebben kellett szabályozni, mert az eljárás lényegileg összefügg az ítélő organum természetével. A bíróság előtt az eljárás szabatos befolyását kellett megállapítani, olyan eljárást, a mely tekintetbe veszi, hogy miről van tulajdonképen szó. Elvégre akármely oldalról tekintjük a dolgot, a választások érvényessége vagy érvénytelensége fölötti eljárás egy közjogi pör, a melynél nem az a tárgya az eljárásnak, hogy valamely sértett egyénnek közjogi természetű sérelme orvosoltassék vagy egyéni joga megvédessék,

Digitized by Google

hanem a hol az képezi a per tárgyát, hogy azon közjogi és politikai actus, melyet választás alatt értünk, törvényes-e vagy sem?

Ezért, t. ház, az eljárás — a bizonyításról mindjárt szólni fogok — contradictorius formák közt foly le és a bíróságnak olyan szerep jut, hogy semmi cselekvésében ne kellessék neki sem a választás védelmezőihez, sem az azt megtámadó kérvényezőkhez csatlakozni, hanem a felek fölé van emelve és e részben lényegesen közeledtünk az angol vádeljárás elvéihez. *(Helyeslés.)*

Maga az eljárás gyors; újításnak, igazolásnak helye nincs, halasztások a törvényben meghatározott eseteken kivül még akkor sem adatnak — mert absolut tilalom áll fenn — ha a felek ez iránt megegyeznek.

Az eljárás két részre oszlik. Első részében a felek, a kik tartoznak a kérvényben szabatosan megjelölni az érvénytelenségi okot, melynek fenforgása vagy fenn nem forgása fölött a peres eljárás folyik és azt utólag sem pótolhatják, mondom, ezen eljárás első része abban áll, hogy mindegyik tartozik állításait előadni és bizonyítékait megjelölni és akkor a bíróság, ha a bizonyítás felvételének szükségét látja, egy közbeeső határozatot hoz, a melyben a per közjogi természetéhez híven, nem azt határozza el bizonyítandónak, a mi vitás a felek között, nem is azt zárja ki a bizonyítás köréből, a miben a felek megegyeznek, hanem annak bizonyítását rendeli el, a minek kiderítését az ítélet meghozatala szempontjából szükségesnek látja. Ezen bizonyításnak felvétele történhetik közvetlenül a bíróság előtt is. De miután az egész országban csak egy bíróság van és ez a Curiából alakúl és erre alkalmasint a legtöbb esetben szükség lesz, a bíróságnak jogában áll interlocutorius határozatában megjelölt ténykörülményekre nézve, a bizonyítás felvétele végett egy bírót kiküldeni. Ezen bíró mindig azon királyi tábla bírái közül veendő, a melynek kerületében a választási székhely fekszik. *(Általános helyeslés.)*

A kinyomozásra a bíróságnak nagyhatalom adatik, mely analog ahhoz, a minő a bünvádi eljárásban a bíróságok számára biztosítva van.

A bizonyítási eljárást összhangban azzal a hivatással, mely az egész perben a bíróságnak jut, tisztán nyomozóvá átalakítani nem lehetett.

Első sorban a felek feladata a bizonyítékokat előterjeszteni, de a bíróság nincs kötve csak azokhoz, melyeket a felek előadnak, de nincs is arra hivatva, hogy a lehető bizonyítékokat ő kutassa ki, hanem jogosítva van a felek által előterjesztetteken kivül mindazon módokhoz folyamodni, a melyek létezéséről hivatalos eljárása közben tudomást nyer s a melyeket önnön meggyőződése szempontjából szükségesnek tart. *(Általános helyeslés.)*

Nem maradok hosszabban az alaki szabályok fejtegetésénél, bármily nagy legyen azok jelentősége. A t. ház tagjai azok horderejét és természetét legjobban mégis a szövegből fogják megismerni.

Itt azonban az eljárásnak egy sajátosságára kell a t. ház figyelmét felhívnom, a mely eddig érvényes jogunkban nem fordúl elő s a melynek elfogadását czélszerűségi tekintetek javasolják. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez abban áll, hogy a kérvény petituma nemcsak az lehet, hogy a választás érvénytelennek mondassék ki, hanem bizonyos meghatározott esetekben az is, hogy mondja ki a bíróság, hogy a beadott érvényes szavazatok többségét nem az elnök által megválasztottnak kijelentett jelölt, hanem a másik jelölt nyerte el. *(Általános helyeslés.)* Ezen kérelem alapját természetesen be is kell bizonyítani annak, a ki felállítja. *(Általános helyeslés.)*

Nézetem szerint egészen helytelen lett volna oly esetekben, midőn az összes bírói eljárásból teljes bizonyossággal megállapítható az, hogy a választási eljárás minden részében érvényes, csak az eredmény lett helytelenül megállapítva; midőn a helyes és törvényes eredmény egész bizonyossággal meg is állapítható: csupán az eredmény helytelen megállapítása miatt az egész választást megsemmisíteni, holott különben minden alkatelemében érvényes.

De ha ezt a kérelmet megengedte is a javaslat a kérelmezőknek: ez csak kapcsolatban egy más irányú intézkedéssel történt. Ily esetekben a választásvédők számára is biztosítva van a jog: ezzel a kérelemmel szemben kimutatni, hogy az illető jelöltre adott szavazatokból, melyek semmisek és érvénytelenek, és ellenében mindazon érvénytelenségi okokat bebizonyítani, a melyek alapján egyáltalán kérvényezni lehet. *(Helyeslés.)*

Talán nem lesz érdektelen a t. ház tagjai előtt, ha arra utalok, hogy az igazság kinyomozása szempontjából a bíróság számára biztosítva van az a jog, hogy azokat is, a kik kérvényezők, vagy választást védők, ámbár alakilag a fél szerepével birnak, tanukúl maga elé idézhesse, nehogy ez kényelmes módot szolgáltasson akár a választásvédőknek, akár a választást megtámadóknak arra, hogy a legveszedelmesebb tanúkat ily módon az eljárás köréből kizárják.

A választásokból eredő kérvények rendszerint még a szenvedélyes izgalom napjaiban szerkesztetnek, könnyen előkerül, hogy a képviselőnek vagy a többi jelöltnek oly tények tulajdoníttatnak, melyeket ellenbizonyítás nélkül elviselni egyik sem akar.

Megvan a mód adva, hogy a képviselő vagy

Digitized by Google

más jelölt egy vagy más állítás tekintetében tanúúl leendő kihallgatását kívánhatja, hogy egy módot nyerjen a legünnepélyesebb formában az ily állításoknak ellentmondani.

Ezenfelül a rágalmazó tények állítása, tudva a bíróság félrevezetésére szánt hamis bizonyítványok kiállítása büntetés alá vonatott.

Ez elég óvatossá fog tenni mindenkit állításaiban és a szenvedélyes küzdelmek közepett az egyéni becsület jobban megóvható lesz. *(Helyeslés.)*

Mondanom sem kell, t. ház, hogy kapcsolatban a választási eljárással a választási eljárást vezető közegek felelőssége is hatályosabbá tétetett, a mennyiben itt — ha nem csalódom — 2.000 forintig terjedhető birságolási jog van a Curiának adva *(Úgy van! jobb felől.)* azon esetre, ha kiderül, hogy a választás érvénytelenítését az eljárást vezető, abba hivatalosan befolyó közegeknek oly cselekvénye vagy mulasztása okozta, melyet szándékosan vagy nagyfokú gondatlanságból követtek el; ebben elmentünk a végső határig, mely a hatályos felelősségrevonás szempontjából felállítható.

Egy, eddig törvényeinkben nem ismert intézkedést tartalmaz a törvényjavaslatnak IV. címe, tudniillik a választókerületek képviselőküldési jogának felfüggesztését bizonyos esetekben.

A t. ház előtt én bizonyára nem mondok új dolgot, *(Halljuk! Halljuk!)* ha arra utalok, hogy a választási visszaéléseket eddigelé a törvényhozás és a ház szabályaiban két módon igyekezett ellensúlyozni. Az egyik mód abban állott, hogy a visszaélések alapján létrejött választást érvénytelennek mondták ki, a másik abban, hogy a választási visszaéléseknek nagyobb része a büntetőtörvénykönyvben bűncselekménynek van minősítve.

Van azonban, t. ház, két neme a választási visszaéléseknek, a melyik egyikének legalább a természete olyan, hogy nehéz a kinyomozás, a melyek keresztülvihetők soha sem lesznek, de a melyek ellenében hatályosabb módokról kell gondoskodni. A képviseleti rendszer is emberi intézmény s ha egyszer a választások nagy áramlata megindult, dőre remény volna azt hinni, hogy annak háborgó mélyéből iszap a felszinre nem vetődik. E visszaélések oly fokot érhetnek el, annyira elterjedt és a választók által támogatott szokássá válhatnak, hogy — ez természetesen hozzávetés — a választókerület választói többségének erkölcsi felfogását egészen zavarják. *(Élénk helyeslés.)* E két visszaélés: a vesztegetés és az etetés és itatás.

Ismeretes a t. képviselőház előtt, hogy voltak esetek, a melyek a képviselőház előtt fenforogtak, melyekben egészen bizonyos volt, hogy minden jelölttől kivétel nélkül egyszerre és egymásután úgy a vesztegetést, mint az itatást gyakorolta és a választók nagy tömege egyenesen követelte; a hol a képviselőház abba a helyzetbe jutott, hogy nagyon kérdésessé vált, hogy tanácsos-e megsemmisíteni az ilyen módon létrejött választást, mert alaposan fel lehetett tenni, hogy ez az illetőknek csak új alkalmat fog nyujtani, hasonló követeléseket formálni, hasonló visszaéléseket ismételni. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés.)* Ilyen esetekre nézve czélszerűnek látszott azon intézkedés behozatala, melyet egyszer már más alakban a kormány a ház elé terjesztett, melynek lényege abban áll, hogy ha ily körülmények forognak fenn, a háznak joga legyen azon módhoz nyúlni, hogy a választókerületnek képviselő-küldési jogát a folyó országgyülés tartamára felfüggeszsze. *(Élénk helyeslés.)* Ez a következő feltételekhez és eljáráshoz van kötve. A feltétel abban állana, hogyha akár a Curia az előtte lefolyt eljárás közben, akár a képviselőház azon ügyekben, a melyek eléje tartoznak és a melyekben eljárt, számos oly jelenségeket tapasztal, a melyek arra mutatnak, hogy a kerületben az etetés-itatás és vesztegetés visszaélése igen széles körben gyakoroltatott: arról a képviselőháznak jelentést tesz. A képviselőház elhatározásától függ azután, hogy ebben az esetben, ha a fenforgó választás bármily okból megsemmisíttetett, vizsgáló bizottságot küldjön ki annak a felderítésére, való-e és milyen mértékben forog fenn ezen visszaélések széles elterjedése. Hogy ez a vizsgáló bizottság sikeresen járjon el, arra nézve kénytelenek voltunk az Anglia által adott példát követni.

A bizottságnak tudniillik meg kellett adni azt a hatalmat, hogy ezen körülményre nézve — természetesen nem egyébre — bárkit tanúul maga elé idézhessen és meg kellett adni mindazon kényszerhatalmat, a mely egy kiküldött bíróságot egyáltalán megillet. De tovább is kellett menni. Ki kellett mondani azt, hogy ezen bizottság előtti tanúskodástól még az a körülmény sem mentesíti, ha a tanu cselekmény megvallása által önmagát vagy hozzátartozóit e visszaélések valamelyikével vádolná; de ennek viszont el kellett fogadni azon másik következményét, hogy ily megvallás alapján büntető üldözés alá senki sem vétethetik, mert az egész eljárás czélja nem az: az állam büntető igényét érvényesíteni ezzel szemben, hanem elegendő alapot szerezni arra, hogy a háznak politikai természetű elhatározása alaposan meghozható legyen *(Helyeslés jobb felől. Mozgás a szélsőbalon.)* Ezen vizsgálat adatai azután előterjesztetnének a háznak, a mely azokat véleményes jelentés-

Digitized by Google

tétel végett a szabályaiban meghatározott bizottsághoz utasítaná és ezen bizottság tartoznék véleményt adni az iránt, ha vajjon a kinyomozott adatokkal ezen választási visszaéléseknek nagy elterjedése ki van-e mutatva vagy nincsen és abban az esetben, ha úgy ítélné, hogy ki van mutatva, tartozik indítványba hozni a a választókerület képviselőküldési jogának a folyó országgyűlés tartamára való felfüggesztését, a mi felett azután a ház fogna végleg határozni.

Áttérek a törvényjavaslat utolsó részére, a mely a választási eljárás és a büntető törvények szabatosítását és némi módosítását tartalmazza. A javaslat főfeladatát nem oldhatta volna meg a nélkül, hogy a választási törvénynek és a büntető törvénynek a legszükségesebbre szorított szabatosítását ne eszközölje. Szükséges volt ez azért, mert egyrészt az 1874-iki választási törvény nem volt főtekintettel arra, hogy a választási eljárást megszabó határozatokat bíróság fogja alkalmazni. Számos intézkedése a választási eljárást megszabó törvényeknek nem elég szabatos, az élet is kimutatta hézagosságukat. A szükséges szabatosítást egyszerűen a bíróságra áthárítani nem lehetett; ez jó ideig ingadozást és bizonytalanságot idézett volna elő. De a változtatások csak a legszűkebb körben mozoghattak.

A törvénynek nagyobb mérvű revisiója nem is eszközölhető egy ily javaslat keretében. Annak önálló munkának kell lenni és ily átvizsgálás magának a választási eljárás alapelveinek bolygatását idézné elő és ezzel fel volna vetve egész sorozata a nagy kérdéseknek, melyek a Curia bíráskodásával semmi összefüggésben nincsenek, de annál nagyobb politikai horderővel birnak. *(Halljuk! Halljuk!)* E határozatokból csak kettőt emelek ki.

Az egyik vonatkozik a zárórára és annak megszabására. Általános volt a panasz, hogy a záróra körül számos visszaélés történt; hogy azok, a kik szavazásra jelentkeztek, szavazásra nem bocsáttattak, mert a záróra nem volt elegendő.

A másik, hogy egy és ugyanazon záróra tűzetett ki minden szavazatszedő küldöttség számára, daczára annak, hogy az egyik szavazatszedő küldöttségnek már semmi dolga sem volt, míg a másik szavazatszedő küldöttség előtt választók folytonosan jelentkeztek. Ezzel szemben javaslatba van hozva, hogy a záróra minden szavazatszedő küldöttség számára külön tűzessék ki; ezenfelül meg van szabva, hogy a szavazóknak, a kik a záróra alatt jelentkeznek, a kik a többi választóktól elkülönítendők, szavazatuk minden körülmények között elfogadandó.

A másik, a mit említeni akarok, vonatkozik a választási névlajstromok másolatainak és ezenfelül olyan okiratok másolatainak kiadására, a melyek a kérvényezési jog gyakorlatához szükségesek. *(Helyeslés.)* Számos panasz fordult elő és forgott fenn a képviselőház előtt is e részben. Én röviden arra útalok, hogy mi van a jelen törvényjavaslatban. Minden törvényhatóság, mely ily okiratokat őrizete alatt tart, tartozik azok másolatát a szokásos díj mellett kiadni és ha a kiadás megtagadtatik, vagy ha a kiadás a határidőn túl késleltetik, folyamodó a Curia elnökéhez fordulhat, a ki ennek a törvénynek alapján jogosítva volna egy bírói parancsot küldeni az illető tisztviselőnek, melyben elrendeli, hogy záros határidő alatt vagy az illető okirat másolata adassék ki, a mennyiben ez még nem történt meg, vagy igazolja az illető tisztviselő elegendő módon a megtagadást. És ebben az esetben ezer forintig terjedhető birsággal szorithatja rá, a mely minden egyes engedetlenség esetében ismételhető.

A mi már most a büntető törvények szabatosítását és némi módosítását illeti, ezek köréből kettőt emelek ki. Az egyik az, hogy a választási visszaélések büntető üldözésére vonatkozó praeclusiv idő, az a nyolcz napos idő, a mely előfordúl, eltöröltetik és helyébe egy czélszerűbb és pedig oly határidő tűzetett ki, a melynek folyama nyugszik azon idő alatt, míg az érvénytelenítési pör tart.

A másik vonatkozik a vesztegetésekre és az etetés és itatásra vonatkozó törvényes határozatok szabatosítására.

A t. ház előtt ismeretes, hogy több mint 26 év előtt az 1874-iki törvénybe vétettek fel először az erre vonatkozó büntető határozatok — mert azokat a büntető törvénykönyv csak később vette át — de az is ismeretes a ház előtt, hogy törvényeink intézkedései közül nem sok mutatkozott oly kevéssé hatályosnak, mint épen az ide vonatkozó rendelkezések. Nem lehet igazságosan mondani, hogy ennek a kormány az oka, mert ha őszinték akarunk lenni, be kell vallanunk, hogy az erre vonatkozó határozatokat az ország nagy részében elterjedt gyakorlat communi consensu félretette. Másrészt tény az, hogy míg a vesztegetésre vonatkozó törvényes határozatok annyira szigorúak, hogy a legcsekélyebb előnynek nyujtása vagy ígérése is meglehetősen súlyosan büntetendő vétséget képez, addig az etetés-itatásra vonatkozó határozatok csak egész általánosságban vannak oda állítva és hosszú, a dolog természete szerint ingadozó és ellentmondó bírói gyakorlatnak kellene bekövetkezni, míg valamely szilárd, a magyarázatra támpontúl szolgáló elvek állapíttathatnának meg.

Midőn most a választási érvénytelenítési eljárás ily széles mérvben átültettetik a Curia hatás-

Digitized by Google

körébe, még inkább előáll annak szüksége, hogy a bíróság elé, a mely az anyagi jogot alkalmazni van hívatva, a lehetőségig szabatos, határozott jogszabályok adassanak.

Két útat lehetett volna követni. Lehetett volna azt mondani, hogy már a legcsekélyebb előnynek ígérése vagy adása is vesztegetés. Ezek alatt természetesen az összes választási jelvényeket is kellett volna érteni, mert elvégre az is bizonyos érték, ha valakinek egy zászló vagy egy 10 krajczáros ékítő toll adatik.

Tekintettel azon szempontokra, a melyeket most egészen nyiltan el fogok mondani a ház előtt, ennek az útnak a követése nincs javaslatba hozva.

T. ház! Én sokat gondolkoztam a felett, hogy mi az oka annak, hogy Magyarország közvéleménye s azt merem mondani, még a legtisztességesebb emberek a jelenlegi büntető törvénykönyv fennállása daczára sem láttak törvényellenes dolgot abban, ha — a nélkül, hogy ez a vesztegetés leplezésére szolgált volna — a több községből álló választókerületben elszórt választókat a választás székhelyére beszállították vagy visszaszállították; hogy mi az oka annak, hogy a legkomolyabb s a legtisztességesebb emberek büntető törvénykönyvünk fennállása mellett sem láttak etetést és itatást abban, ha az ily választókerületekben a választás székhelyén összegyűlt választóknak, ha nem is dorbézolásra nyujtatott alkalom, de azok a legszükségesebb ellátásban részesíttettek? Én ennek egyik okát — mert hiszen ha visszaélést akart valaki elkövetni, akkor ez nem ok, hanem csak ürügy volt — választási rendszerünkben találom. Ha nem csalódom, egész Európában egyetlen ország Magyarország, a melynek központosított választási rendszere van; egyetlen ország Magyarország, a hol a szavazás nem községenként helyben történik, nem is egyes községekből alakult kisebb körökben, hanem az egész választókerületből egy bizonyos időre és helyre kellett bejönni, hogy valaki szavazati jogát gyakorolja. Már most ha ehhez hozzáveszek még egy körülményt, mely előtt szemet hunyni a törvényhozónak nem lehet, azt, hogy a választókerületek geographiai kiterjedése, területi összefüggése nálunk milyen, hogy a közlekedési viszonyok milyenek és ha a t. ház tagjai visszaidézik elméjükbe azt, hogy minő szempontok alapján alakíttattak meg ezen választó kerületek az egyes megyékben, úgy, hogy némelyik területére nézve kikerekített, a másik pedig egy hosszúra elnyuló szalag, ha mondom, mindezt a t. ház tagjai meggondolják, akkor át fogják látni, hogy a választásnak ez az összpontosított volta, a melyre tudtommal sehol példa nincsen, kikerülhetetlen előidézője volt bizonyos szükségszerű eljárásnak. Egyik az, hogy a szavazati jog gyakorlása ily összpontosított választási helyen a választók egy tetemes, talán nagyobb részétől egy napnak, néha két napnak feláldozását kívánta meg és mert minden választó egy helyen szavazott, a szavazás folyama szükségkép hosszabb volt, tehát nehezebben gyakorolható, mint nyugaton, akármerre megyünk bármely országban. De még egyebet is tett szükségessé. A választási törvény elrendeli, hogy a szavazás községenkint megállapított sorrendben történjék, tehát az egész kerület összes választóinak a választási székhelyen össze kell gyűlniök, a kellő időben megjelenniök és községenkint sorrendben szavazniok. Mit idézett ez elő? Előidézte azt a szükségszerű eljárást, hogy az egy párti választók együtt helyezkedtek el egymástól elkülönítve és hogy a legnagyobb érdek volt minden párt részéről különbség nélkül: a választókat elszéledni nem engedni, együtt tartani, már csak a verekedések és véres összekoczczanások kikerülése végett is, hogy a választás színhelyén az egyik párt is, a másik párt is meg ne kisérelje a választóknak átvonását.

Ezen szükségszerű eljárás idézhette elő azt, hogy magának a beszállításnak ténye, ha az nem szolgált elleplezéseül a vesztegetésnek; ha az erre adott összeg nem volt oly magas, hogy az tulajdonképen a szavazat megvásárlásának volt tekinthető, valamint a választás székhelyén szükséges ellátás, minthogy a választókat nem lehetett elszéledni engedni: mondom, ebben az ellátásban a legtisztességesebb emberek — s itt kinekkinek a tapasztalására hivatkozom — vesztegetést és etetést-itatást nem láttak.

Mi, t. ház, nem mehettünk addig ebben a törvényjavaslatban, hogy a központosított választási rendszert megszüntessük, annak átalakítását javaslatba hozzuk; nem mehettünk azért — egyetlen egy okot mondok — mert ez a nagy kérdéseknek akkora sorozatát vetette volna fel, melyek a curiai bíráskodással semmi szükségszerű összefüggésben nem állanak, de annál meszszebbható politikai jelentőséggel bírnak s az országnak egész képviseleti rendszerét érintik. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Én azt gondolom, odáig menni, hogy a legkisebb előny nyujtását, a legkisebb jelvénynek adását is vesztegetésnek vegyük; hogy a választóknak a választás székhelyén a legszükségesebb ellátásban való részesítését etetés-itatásnak vegyük: én azt gondolom, még azok is, kik erre most hajlandók volnának, ezt jelenleg talán szükségesnek nem látják — nem pártszempontokból, mert ha ezt a kérdést minden lehető vonatkozásában és horderejében megfontolják, pártérdek itt nem foroghat fenn. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* A ház bölcsesége fog határozni; mi czélszerűnek láttuk a következő határozatokat javaslatba hozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Először javaslatba hozzuk annak kimondását, hogy oly választókerületekben, melyek több községekből állanak, a választók puszta beszállítása és visszaszállítása nem vesztegetés; de hogy ezért mennyit lehessen fizetni, azt időről-időre a törvényhatóság, tekintettel az időszakra, melyben a választás történik — t. i. hogy nyáron-e vagy ősszel — szabályrendelettel állapítja meg, a mely időről-időre revideálandó. *(Helyeslés. Felkiáltások a szélső baloldalon: Nagyon jó! Egy hang a szélső baloldalon: Kötelezővé teszik a beszállítást! Mozgás. Halljuk! Halljuk!)* Hallottam azt az ellenvetést, hogy ez által kötelezővé teszszük a beszállítást. Nem. t. ház; csak az a kérdés, hogyha a Curiának kezébe kerül a törvény, a mely a választókat minden legkisebb előny elfogadásától eltiltja, nem fogja-e a Curia azt mondani, hogy valaki, a ki nem tett egyebet, mint hogy nem a vesztegetés elleplezése végett, hanem egyedül és tisztán csak beszállította a választókat, ezzel nekik előnyt adott, mely vesztegetés *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* és nem semmisíti-e meg ezen az alapon a választást? *(Mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* A törvényjavaslat absolute tiltja, hogy a választónak beszállítás helyett bárminemű pénzbeli megtérítés adassék és úgy tudom, hogy a saját kocsiján való beszállítás még az angol törvény szerint is meg van engedve, pedig ott legmeszszebb mentek az ily dolgokban.

Beöthy Ákos: Azt hiszem, megszüntették!

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Én úgy tudom, még nem szüntették meg; csak egyetlen egy megszorítás van téve, t. i. csak saját kocsijukon szállíthatják és nem bérbe fogadott fogatokon; azért — mint mondják — az angol a választásoknál a kerület minden úri fogatja működésben van. Ha jobbat tudnak javasolni — miben egyelőre kétkedem — én szívesen elfogadom. *(Mozgás bal felől. Halljuk! Halljuk!)* Feltétlenül tiltva van akár szállítás, akár ellátás fejében egy garast is adni; meg az is tiltva van, olyanok kocsijait, kik választók más és magasabb bérért fogadni fel, mint a mely a törvényhozások által előre megállapítva van *(Helyeslés.)* és a mi — tekintettel a különböző körülményekre — meg van szabva; ha önök a törvénynek becsületes végrehajtását feltételezik és nem gondolják, hogy az ország törvényhatóságai ezt vesztegetés leleplezésére fogják felhasználni: a törvény megtartása bizonyára biztosítva lesz. *(Élénk helyeslés jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Mindezen határozatok tüzetes megvitatás tárgyát fogják képezni, a t. ház határozni fog bölcsesége szerint; én elmondottam, mi van javasolva és azokat is, hogy miért, azután méltóztassanak azt megbírálni és a mi jobb, azt elfogadni.

A mi az etetést-itatást illeti, nem volt ugyan okvetlenül szükséges, de én mégis ajánlom annak felvételét a törvénybe, hogy mondassék ki, hogy az nem tekintetik etetésnek és itatásnak, ha tekintettel a megvendégelt személyekre, a megvendéglés alkalmára és egyéb körülményeire világosan kitűnik, hogy nem azon czélból történt, hogy a választók szavazata befolyásoltassék. *(Egy hang a szélső baloldalon: Komédia! Halljuk! Halljuk!)* Rendkivül örülök, hogy ezt mulatságosnak találja a képviselő úr. De azt kérdem, van-e józan ember, a ki azt higyje, hogyha a jelöltséggel megkínálnak valakit és öt választó odamegy deputatioba és ő ezeket ebédre megmarasztja, hogy ő etetett-itatott megválasztatása czéljából. *(Helyeslés és tetszés jobb felől.)*

Csanády Sándor: Magyar vendégszeretet! *(Halljuk! Halljuk!)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Általában, ha szokásos alkalmakkor, például névnapon egy vagy több választóját valaki megvendégeli és ez a szokásos vendéglátás határain túl nem terjed, akkor etetés és itatás még ráfogás által sem állapítható meg. *(Helyeslés.)*

Ezek mind magoktól értetődő dolgok, t. ház. De midőn oly általánosságban van odadobva a fogalom és midőn elég az angol gyakorlatot megnézni, hogy milyen hosszú idő kellett annak, míg egy általános kifejezés magyarázatára nézve a vélemények megszilárdúltak, mekkora habozása és ingadozása a gyakorlatnak következett be: ha ezek a szempontok helyesek, akkor a t. ház czélszerűen cselekszik, ha ezeket felveszi a törvénybe. *(Helyeslés.)*

Ezek azok, t. ház, a miket, úgy azokat, a miket a túloldalon jóknak méltóztattak találni, mint a mik tetszésre nem találtak, elmondani akartam. Gondolom, senki sem tagadja, hogy nyiltan szóltam. Ez alkalommal nem kívánok egyebet, mint azt: hogy legyen az tetszetős vagy nem tetszetős, az első benyomásnál ne maradjanak, hanem a javaslatot egészében és részleteiben tüzetes megfontolás tárgyává tegyék, a ház bölcsessége határozzon belátása szerint.

De arra kérem a ház tagjait, hogy e javaslat megfontolása közben egy szempontról ne feledkezzenek meg. *(Halljuk! Halljuk!)*

Negyvenhárom éve annak, hogy a képviseleti rendszer sziget-hazájából Magyarországba átültettetett. Nyugaton más népek jóval megelőztek bennünket; de bárhova is lettek ezen intézmények befogadva, sehol nem mutatják azt a képet, melyet feltüntetnek ott, a hol százados fejlődés gyümölcsei.

De egyben e kép aligha lényegesen eltérő lesz: oly nagy a politikai érdekek súlya, mely a választásoknál eldől, hogy a mozgalmak köré-

Digitized by Google

ben mindenütt egész serege a visszaéléseknek fejlődik ki, mik ha nem egyformák is, de egy forrásból fakadnak.

A mi képviseleti rendszerünknek is megvannak a maga visszaélései; mi sem tehetünk egyebet, mint időről-időre, a tapasztaláson okulva, törvényhozási rendszabályokkal is azokat elhárítani törekszünk.

De azért nagy hiba volna a képviseleti kormányformától elfordúlni, mert bátran merem állítani, hogy annak helyébe, hiányainak tiszta ismerete mellett, ma sem tudnék sem itt, sem másutt nem tudtak jobbat javasolni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* De az intézmények, uraim, nem magukból és a törvényben megirt jogtételekből élnek meg, azok életét, azok hatását és azt, hogy feladataiknak megfeleljenek, az, úgy látom, sokkal nagyobb mértékben függ azon érzelmektől, azon politikai érzéktől és azon önfékezéstől, melyet főleg azok fejtenek ki, kik az intézményekben megszabott keretekben működni, annak életet adni hivatva vannak. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)* Azt hiszem, t. ház, nincs a continensen ország, mely a képviseleti rendszerhez úgy ragaszkodnék, mint Magyarország; merem is állítani, hogy ezen institutiok a nép széles köreiben valóságos rokonszenvre találtak.

Azon visszaélések, a mik ezt csökkentik vagy megrónthatják, nemcsak a kormányhatalomtól jöhetnek, hanem jöhetnek talán a jóval veszélyesebbek, azon másik irányból is, mely szenvedélyekre, előítéletekre, könnyen hívőségre épitve, még jobban megronthatják a képviseleti rendszer politikai alapjait. Bármit alkotunk a képviseleti rendszer erősítésére, vezesse a törvényhozást őszinte akarat és gyakorlati érzék, mert nincs könnyebb, mint hatálytalan törvényeket hozni, egy ki nem tölthető űrt az élet és a törvények közt statuálni. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

Ne téveszszük szem elől, t. ház, hogy intézményeinket válságok várják. Nem látjuk világosan, talán sokan nem is sejtik ma azokat a kérdéseket, melyek nemcsak a művelt Európát mozgásban tartják, de a melyeket nálunk is a közeljövő talán oly erőre fog emelni, hogy minden más kérdést, mely ma megoszt bennünket, háttérbe fog szorítani. Azután szunnyad még, legalább látszólag, egy más sorozata a kérdéseknek, melyek hazánk sajátos viszonyaival függnek össze, melyek nem kisebb válságok elé vihetik egész képviseleti rendszerünket. Ily eshetőségekre is gondoljunk. És midőn törvényeket alkotni készülünk, melyek többé-kevésbé az országgyűlés alapjait érintik. Midőn a t. háznak mindezek megfontolását tisztelettel ajánlom, ma csak azzal a kéréssel járúlok a t. házhoz, hogy a jelen törvényjavaslatot az igazságügyi bizottsághoz útasítani méltóztassék. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Beöthy Ákos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem tartanám czélszerűnek és nem is érezném képesnek magamat arra, hogy a minister úr előadásának érdemleges bírálatába bocsátkozzam. Nem pedig igen egyszerűen azért, mert a t. igazságügyminister úr előadása oly fontos problemákat vetett fel és oly terjedelmes intézkedéseket tartalmaz, hogy azoknak egy hallásra való átértése majdnem lehetetlenség és így képtelen volnék arra, hogy e beszéd fölött akár csak egy rövid eszmecserét folytathassak.

Erre tehát ki nem terjeszkedem, hanem csak igen röviden szorítkozom azon két ténynek kiemelésére, hogy a t. minister úr ezt a törvényt beterjesztette s azután magyarázattal — exposée-val kísérte. Én mind a két tényt csak helyeselni tudom. *(Helyeslés bal felől.)* Helyeslem azt, hogy e törvényjavaslat beterjesztetett, mert ez egy mélyen érzett szükséget kíván kielégíteni, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* mely szükség kielégítése épen e padokról kívántatott legjobban *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* és helyeslem azt az eljárást is, hogy a minister úr a javaslat benyujtását exposée-val kísérte, mert ebben azt a törekvést látom, hogy a képviselőház e javaslatot mentül inkább átérthesse és felfoghassa.

A t. kormány eleget tevén feladatának, már most kezdődik a mi kötelességünk, hogy ezt a javaslatot a lehető legkomolyabb, leglelkiismeretesebb és legalaposabb megvitatás tárgyává tegyük.

Három út áll előttünk. Vagy az, melyet a t. minister úr proponálni méltóztatott, jelesül, hogy a javaslat az igazságügyi bizottsághoz útasíttassék. Én ezt, t. ház, nem tartanám helyesnek, még pedig egyszerűen azért, mert ezen törvényjavaslat nemcsak jogi, hanem igen fontos közjogi s azon kivül politikai considerationak kell, hogy tárgya legyen. Azon kivül pedig ne méltóztassanak elfelejteni, hogy itt a képviselőház integritásáról, annak souverainitásáról, összealkotásáról van szó. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Ezek tehát mind oly kérdések, a melyeket egy oly szorosan vett szakbizottság, minő az igazságügyi bizottság nézetem szerint alig tehetné kellő consideratio tárgyává, annyival kevésbbé, mert nagyon jól emlékezem arra, hogy midőn illo tempore a véderő törvényjaslat az igazságügyi bizottsághoz volt útasítva, az kijelentette, hogy magát közjogi kérdések megvitatására teljesen illetéktelennek tartja. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Mindezen okoknál fogva, t. ház, szükségét látom annak, hogy ez egy egészen más elbírálás tárgyát képezze, vagyis hogy a háznak minden tagja — épen azért, mert a képviselőház jogairól van szó — az előzetes

Digitized by Google

tanácskozásokban részt vehessen. Ennek következtében tisztelettel vagyok bátor indítványozni, hogy ezen törvényjavaslat előzetes tárgyalás végett az osztályokhoz utasíttassék. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Senki sem gátolhatja a t. képviselő úr kívánságának teljesítését; azonban abban a nézetben vagyok, hogy minden körülmény között czélszerű lesz a törvényjavaslatot először egy bizottság által átvizsgáltatni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Itt, t. ház, az egyes határozatoknak oly praecisitásáról lévén szó, ez és azoknak összefüggése oly szoros vizsgálat alá veendő, hogy én azt gondoltam, hogy a ház legalkalmasabb bizottságát jelöltem meg, tekintve azt, hogy a javaslat túlnyomó részét mégis eljárási szabályok képezik, midőn azt kértem, hogy a javaslat az igazságügyi bizottsághoz előzetes tárgyalás végett utasíttassék *(Helyeslés jobb felől.)*

Hiszen, ha az igazságügyi bizottság jelentése előttünk lesz s a ház tagjai azt látják, hogy itt még az osztályok általi megvitatás és megismerés is szükséges, mindig módjában lesz a háznak a javaslatot az osztályokhoz utasítani, de nézetem szerint az osztályok általi előzetes átvizsgálás nem volna helyes és sokkal helyesebb, ha azt e javaslat fölött egy szakbizottság gyakorolja, mely szakbizottság az ilynemű javaslatnál az igazságügyi bizottság. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a szélsőbalon.)*

B. Prónay Dezső: Osztatlan figyelemmel hallgatta az egész ház a t. igazságügyminister úr valóban nagyfontosságú előadását, melyben az általa ma benyujtott törvényjavaslatot velünk megismertette. Köszönettel tartozunk mindannyian — azt hiszem, ebben nincs köztünk nézeteltérés — az igen t. igazságügyminister úrnak, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy a javaslatot élő szóval oly behatóan ismertette. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert kétség kivül a javaslat készítőjének intentiojáról jobban tájékoztathat egy élő szóval való, beható előadás, mintha a nélkül egy, habár hosszabb indokolás mellett is a ház tagjai csak a javaslat szakaszaiból értesülnének az ő szándékai felől. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Azonban, t. ház, e javaslatot én fontosnak és egyúttal oly több oldalú jelentőséggel birónak tekintem, hogy ámbár annak nagyrésze kiválóan jogi és politikai jelentőségű szabályokból áll is, ennek visszahatása az egész közjogra, a parlamenti életre, de mondhatnám, még a nemzeti társadalomra is oly nagy, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy úgy hiszem, helyén való volna, képviselőház tagjai közül minél többnek adnánk alkalmat arra, hogy e javaslathoz a tanácskozásnak ama bizalmasabb formájában szólhassanak hozzá, mely itt e házban nem érvényesülhet, a mely csak egy bizottságban nyerhet kifejezést. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én nekem nincs kifogásom az ellen, hogy a javaslat az osztályokhoz utasíttassék, sőt azt kívánatosnak tartanám; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* de ha az igen t. igazságügyminister úr viszont a szakszerű tárgyalásra helyez sulyt, én úgy gondolom, lehetséges volna egy, a legközelebbi ülésben megválasztandó és pedig számosabb tagból álló *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* szakbizottsághoz utasítani eme javaslatot. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Természetesen felteszem, hogy magának a dolognak azon érdemét tekintve, a mely, mondhatnám, hazánk legszentebb ügyeit érinti, a pártok közötti méltányosságban, hogy tudniillik a bizottságban a pártok aránylagosan legyenek képviselve, a lehető legmesszebb kellene menni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én azt hiszem, arra nézve nem lehet köztünk nézeteltérés, hogy mindnyájunknak törekedni kell, hogy a mennyire emberileg s az emberi gyarlóság korlátai között lehetséges, Magyarországon a választások tisztaságához kétely ne férjen. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Ez minden pártnak egyaránt érdeke, mert ez a haza legszentebb érdeke. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És ha az igen t. kormánynak intentioját tekintem, melylyel törvényjavaslatát benyujtja, azt nekünk is teljes mértékben méltányolni kell. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Magáról a törvényjavaslatról azonban, bármily behatóan ismertette a t. igazságügyminister úr, ítéletet mondani — azt hiszem, ő maga legjobban be fogja látni — ma még nem lehet. Az igazságügyi bizottság, úgy tudom, 25 tagból áll. Midőn az megválasztatott, más kérdések tárgyalása lebegett még a háznak szeme előtt. Inkább csak alaki és magánjogi kérdések előkészítése végett választatott meg az a bizottság. Ismételve kérem tehát az igen t. házat, méltóztassék elfogadni azon indítványomat, hogy a legközelebb tartandó ülésben válaszszon a ház — számot nem akarok proponálni, de mindenesetre — nagyobb számú bizottságot, mint a minők a ház rendes bizottságai és hogy ehhez utasíttassék előzetes tárgyalás végett ezen törvényjavaslat, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* fenmaradván még mindig a háznak azon joga, hogy azután, ha jónak látja, a javaslatot az osztályokhoz is utasíthassa. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Részemről az ellen, hogy ezen javaslat előzetes tárgyalására külön bizottság alkottassék, kifogást nem teszek. *(Helyeslés.)* Az ellen sincs kifogásom, ha a ház ezt úgy tekinti, hogy később még az osztályok általi utólagos tárgyalást lehet indítványozni.

Digitized by Google

Hogy azonban semmi félreértés lehetősége fenn ne maradjon, megjegyzem, hogy én jelenleg arra nézve, hogy ezen javaslat az osztályok által tárgyaltassék-e vagy sem, semminemű engagement nem vállalok magamra. *(Helyeslés.)* Abba azonban, a mit t. képviselőtársam kifejtett, hogy számos tagból álló külön bizottság erre a czélra választassék, a kormány nevében belenyugszom. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás rendje és a határozathozatal érdekében szükségesnek tartom a t. ház figyelmébe ajánlani a házszabályok 114. és 124. §-ait. A 114-ik szakaszban az foglaltatik, hogy a kormány által beterjesztett törvényjavaslatoknak a bizottsághoz való utalását megtagadni nem lehet. *(Felkiáltások balfelől: Nem is akarja senki!)* Minthogy tehát a kormány ezen most beadott törvényjavaslat tárgyalását bizottsághoz utasítani kívánja, ez elől a ház ki nem térhet.

Beőthy Ákos: Nem is akar senki kitérni.

Elnök: Bocsánatot kérek, Beőthy Ákos képviselő úr feszólalásából az az eredmény vonható ki, hogy ő a bizottság mellőzésével az osztálytárgyalást kívánja. E tekintetben bátor vagyok a 124. §-ra hivatkozni, a mely az osztálytárgyalást lehetővé teszi akkor, mikor a bizottság előzetes tárgyalás után a ház napirendre tűzés vagy az osztályokhoz utalás iránt határozni lesz hivatva. Azon kérdés, melyet Beőthy Ákos t. képviselő úr felvetett, most még nem oldható meg. Annak ideje akkor lesz, mikor a javaslat a bizottság előzetes tárgyalásán átment.

Azon kérdés felett, hogy a javaslat az igazságügyminister úr előterjesztése értelmében az igazságügyi bizottsághoz, vagy pedig b. Prónay Dezső képviselő úr indítványa szerint, a melyhez az igazságügyminister úr is hozzájárult, egy külön bizottsághoz utasíttassék, a t. ház van hivatva dönteni. *(Helyeslés.)*

Először is, minthogy egy már meglevő bizottsággal rendelkezünk: kérdem a t. házat, méltóztatik-e a javaslatot az igazságügyi bizottsághoz utasítani? *(Nem kívánjuk!)* Úgy hiszem, kijelenthetem, hogy a ház nem kívánja a javaslatot az igazságügyi bizottsághoz, hanem ezzel ellentétben, egy külön, e czélra alakított bizottsághoz utasítja. *(Helyeslés.)* Ezen külön bizottság tagjai számának meghatározása és a választás idejének kitűzése, azt hiszem, a következő ülésben lesz eldöntendő. *(Helyeslés.)* E szerint tehát, t. ház, a beadott törvényjavaslat ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és a külön e czélra alakítandó bizottsághoz utasíttatni.

Beőthy Ákos: T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy az igen t. elnök úr előadására — a mi személyemet illeti — egy helyreigazító megjegyzést bátorkodjam tenni, mert a t. elnök úr úgy fogta föl az én felszólalásomat, mintha én a ministerium egy jogát, hogy tudniillik a törvényjavaslat bizottsághoz utasíttassék, kétségbe akarnám vonni. Eszem ágában sem volt, hogy ezt kétségbe vonjam. Azzal, hogy azt mondtam, hogy e kérdés az osztályokhoz utasíttassék, a háznak csak egy világos jogát akartam fentartani, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* mert a házszabályok 105. §-ában, a melyre méltóztatott hivatkozni, benne van, hogy a ministerium által előterjesztett törvényjavaslatoktól az osztályülési, illetőleg bizottsági tárgyalást megtagadni nem lehet. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Tehát a képviselőháznak áll szabadságában a törvényjavaslatokat vagy az osztályokhoz, vagy a bizottsághoz utasítani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Én tehát a házszabályokat át nem léptem, hanem tökéletesen annak keretében maradtam. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Különben magam részéről szívesen hozzájárulok ahhoz, hogy a törvényjavaslat egy külön bizottsághoz utasíttassék. Ha azután az tárgyalását befejezte, még mindig módjában áll a képviselőháznak a törvényjavaslatot, a mennyiben annak szükségét látja, az osztályokhoz utasítani.

Ez volt, a mit mondani akartam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Ezen kérdés az elnöki kijelentéssel és ház határozata folytán teljesen ki lévén merítve, következik a napirend: a kérvények 24. és 25. sorjegyzékének tárgyalása. Minthogy azonban az idő már annyira előrehaladt, hogy a kérvények nyugodt tárgyalására nincs kilátás és még egy interpellatio indokolását is kell meghallgatni, bátor vagyok indítványozni, hogy a kérvények említett sorjegyzékeinek tárgyalását a jövő szombati ülésre méltóztassék a t. ház halasztani. *(Helyeslés.)* Ha ebbe a t. ház belenyugodni méltóztatik, most következik Wittman János képviselő úr interpellatioja.

Wittmann János: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Iparunk és kereskedelmünk, nemzetgazdaságunknak ezen fontos ágazatai érdekében, a szarvasmarháknak és a hízó sertéseknek Németországba való kivitele tárgyában kívánok interpellatiot intézni a t. földmívelési és a t. kereskedelmi minister urakhoz. Midőn ezt teszem, nem lehet feladatom a szópazarlás és időveszteget volna, ha ezen iparág nagyfontosságát fejtegetni akarnám, mert hiszen köztudomású dolog az, hogy ezen iparág sok száz földbirtokosnak és tenyésztőnek, sok ezer polgárnak, mint hízlalónak és ugyanannyi kereskedőnek úgyszólván létkérdését és egyedüli keresetforrását képezi. De nem fárasztom a t. ház türelmét ezzel, mert az idő már úgy is előre-

Digitized by Google

haladt és különben is már több ízben felhoztam e dolgot; azért csak néhány szóval bátorkodom indokolni interpellatiomat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Említettem már azt is, hogy a német birodalmi kormány velünk szemben mily illiberalis, incorrect és talán, mondhatnám, jogtalan eljárást tanúsít, midőn sok százezrekre menő hízott sertéseink kivitelét kénye-kedve, tetszése szerint, a mennyiszer akarja, megakadályozza, az útat elzárja, a kivitelt hol egészen, hol részben bizonyos concessiokhoz köti, a mint neki tetszik és ezen eljárását azzal indokolja, hogy kifogásolja állategészségügyi állapotainkat.

Ez a kifogás a be nem avatott körök előtt és talán a t. kormány előtt alaposnak tüntetik fel; de mi, a kik ezzel az iparággal foglalkozunk, ezt alaptalan phrasisnak tartjuk. Nem új dolog ez, t. ház. Több ízben megtörtént. Utalok e tekintetben a földmívelési ministerium költségvetésének 1889-iki tárgyalásakor mondott beszédemre, melyben a többi közt a következőket mondtam *(olvassa)*: »Így áll a viszony a sertéseknél is; elzárják a magyar kereskedők elől Németország határát a nélkül, hogy ezt igazolni és indokolni tartoznának. Erre azt mondják, hogy féltik a körömfájás-betegségtől. Ezt a t. kormány elfogadhatja indokúl, de a szakember, a kereskedők ezt nevetségesnek tartják, mert körömfájás egész nyáron át nem volt. És most, hogy vannak körömfájási tünetek és maga a magyar kormány jelenti ezt a német ministernek, hogy van körömfájás, a német kormány elismerését fejezi ki és azt mondja, hogy csak hozzátok be a sertéseket, mert nekünk szükségünk van rájuk.«

Tehát nem áll és nem alapos azon kifogás, hogy állategészségügyi állapotaink indokolják ezt a rendszabályt. Én nagyon kérem a t. minister urat, méltóztassék a kereskedelmi körök megnyugtatására oda hatni, hogy az a német kormány nyilatkozzék, valljon színt, vajjon politikai háttere van-e ennek, hogy ne ringassuk magunkat illusiokban, ne legyünk bizonytalan helyzetben, mert ez nemcsak nagy kárt, hanem soknak tönkremenetelét is idézheti elő. Én sejtem, hogy mi lesz körülbelül a t. minister úr válaszának lényege. Az talán, hogy jelenleg van kivitelünk, hogy több város meg van jelölve, hol a jószág kimehet. Ambár theoretice ezt is valami vívmánynak lehetne nevezni, de tessék tekinteni a tényállást. Ez nagyon keveset, mondhatni semmit sem ér. Méltóztassék megtekinteni a kimutatást, máskor junius és julius hóban nálunk igen erős szállítások voltak, jelenleg pedig az egész üzlet egészen stagnál és nem szállít semmit. Hogy mit ér az a kivitel, azt bátor voltam, miután ez a dolgok lényege, interpellatiomba befoglalni, indokolni. Csak néhány szóban említem föl. 1889-ben a körom- és szájfájás miatt letttünk Németországból kizárva. Később a német városok megnyitották a kereskedelmet és a szállítás levágott állapotban lehetséges volt. Hogy a mult évben nem merültek föl panaszok, hanem ez idén, hogy akkor tűrhetően történtek a szállítások s ma egyátalában nincsenek, ennek egyedüli oka az, hogy ugyanakkor más országok is, legerősebb versenytársainknak határai ugyancsak ily állategészségügyi rendőri intézkedésekkel merőben el voltak zárva, mig ma Dánia és Hollandia élő sertéseinek bevitele egészen szabad forgalommal, minden korlátozás nélkül meg van engedve s míg azoknak sertései ott a német piaczot elárasztják, a mi kivitelünk teljesen stagnál. Dánia és Hollandia sertéseikkel szabadon kereskednek s azokat élő állapotban tetszésük szerint bárhová szállíthatják s azok levágatása egyáltalában semmiféle kényszernek alávetve nincsen, mig a mi sertéseinket, a mint oda érkeznek, rögtön sulyos korlátozások mellett s állategészségügyi rendőri felügyelet alatt le kell vágatnunk, mert csakis levágott állapotban szállíttatnak vidékre. Méltóztassék csak tekintetbe venni, hogy a sertéshús a mai meleg időben, midőn messzire, mértföldekre kocsin szállítják, mily gyorsan, pár óra alatt romlik el.

T. ház! Én valóban csodálkozom és nem értem a t. kormánynak e tekintetben való magatartását. Magyarország mezőgazdasági ország, melynek a nemzetgazdaság ez ágazata úgyszólván legfőbb jövedelmét képezi; ez képezi életünk existentiáját és mi még sem tudjuk ezen czikk értékesítését biztosítani, hanem jön egy másik ország, mint pl. Szerbia és elárasztja bennünket ugyanezen czikkekkel, elárasztja piaczainkat azzal, a miben nekünk bőségünk van, annyira, hogy ez által saját polgáraink szoríttatnak le saját piaczainkról.

Bátor vagyok ennek igazolására felemlíteni azt, hogy a héten s ezt ajánlom a minister úr figyelmébe, a budapesti szarvasmarhavásárra, melynek — ezt előrebocsátom — összes szükséglete 2.200—2.400 darab, fel volt hajtva 470 magyar ökör, 490 magyar tehén és 1.500 szerb sertés. Ez csak arra mutat, hogy mi a nagy concurrentia miatt az árak lenyomásával még a saját tenyésztőinket is leszorítottuk és a tenyésztés ez ágazatát megbénítottuk.

T. ház! Figyelmeztetem a t. minister urakat, hogy sertés- és szarvasmarha-tenyésztőink és kereskedő köreink teljes joggal aggódnak azon félelem miatt, hogy azon esetre, ha a német kormány által a járvány idején mindenesetre indokoltan életbeléptetett sulyos korlátozást nem fogják megszüntetni, a mikor a saison-

Digitized by Google

ban százezerekre menő számban állanak készen a sertések kivitelre, nemzetgazdaságunknak ezt az ágát nagy veszteség, sőt megsemmisülés fenyegeti.

Ez oknál fogva a következő interpellatiot vagyok bátor intézni a t. minister urhoz *(olvassa)*:

»Interpellatio a földmívelésügyi és kereskedelemügyi minister urakhoz a szarvasmarha és hízó sertésnek a német birodalomba való szabad kivitele tárgyában.

Hízó marháink és sertéseink kivitele már 1889-ben a járvány kitörésekor a német kormány által kitiltatott s annak folytán jó ideig csak levágott állapotban szállíthattuk a német piaczra marháinkat. Később ugyan megnyitotta előttünk a német kormány a nevezetesebb fogyasztási piaczokat, de csak sulyos korlátozások mellett, nevezetesen: a sertések az illető német városban való megérkezésük után azonnal rendőri felügyelet alatt levágandók és a német birodalom határain belül ismét csak levágott állapotban képezhetik a kereskedelmi forgalom tárgyát. Az elmult évben sertéskivitelünk ezen korlátozások daczára is tűrhetően alakult, mert időközben több apró német város nyittatott meg marháink és sertéseink előtt, de mindig csak a jelzett korlátozások fentartása mellett. Ez oly megelégedésre hangolta a kormányt, hogy azóta tökéletesen magára látszik hagyni ezt a dolgot. Ezt mutatja legalább az a tény, hogy az említett korlátozások még ma is teljes erejükben fennállanak, jóllehet a száj- és körömfájás hazánkban tökéletesen megszűnt és Kőbányának piaczа is már ezelőtt 3 hónappal teljesen járványmentesnek nyilváníttatott.

Hogy azonban a legkisebb ok sincs a helyzettel megelégedve lenni, sőt ellenkezőleg a kiviteli viszonyok most már a járvány megszűnése után sokkal kedvezőtlenebbek, mint a járvány idején voltak, azt mindenki belátja, a ki ezekre a viszonyokra némi figyelmet fordít.

Hogy a mult évben sertés kivitelünk az említett korlátozások daczára tűrhetően alakult, annak természetes oka abban rejlett, hogy ugyanakkor legerősebb versenytársainak Dániának és Hollandiának határai szintén állategészség-rendőri okokból merőben el voltak zárva s ekként a versenyhiány erről az oldalról kiegyenlítette a rendkivüli nehézségeket, a melyekkel kivitelünknek megküzdenie kellett. Ma egészen más a helyzet. Dániából és Hollandiából az élő sertések bevitele is a szabadforgalom e téren minden korlátozás nélkül meg van engedve és nem lehet csodálni, hogy a míg ezen országokból a sertések elárasztják Németország piaczait, a mi bevitelünk teljesen stagnál, úgy, hogy a míg korábbi években junius-julius hónapokban kivitelünk rendszerint teljes mérvben folyamatban volt, ez idén viszonylag semmit sem szállíthatunk. Könnyü ugyanis belátni, hogy a míg ott dániai és hollandiai sertésekkel szabadon kereskednek, azokat élő állapotban tetszésük szerint bárhova szállíthatják és levágásukra nézve semmiféle kényszernek alávetve nincsenek: addig a mi sertéseink a megnyitott városban való megérkezésük után rendőri felügyelet alatt azonnal a helyszínén levágandók, a mi kizárólag az illető városok területére szorítja a magyar jószág fogyasztását. Mindenki tudja, hogy a nyár közepén, a mikorra hazai viszonyaink között a sertés- és marhakivitel idénye rendszerint esik, egyáltalán nem lehet a levágott húst tovább szállítani a megromlás veszélye nélkül és így ügyet sem vetnek a mi sertéseinkre, a melyek kivitele csak bajjal, hatósági szekaturával, tömérdek incommoditassal és haszontalan költségekkel jár.

Szarvasmarha- és sertéstenyésztőinket és kereskedő köreinket teljes joggal aggasztja az a félelem, hogy az esetre, ha a német kormány által felállított, bár a járvány idején indokolt korlátozások meg nem szüntettetnek és ha a küszöbön levő idényben a német birodalomban sertés kivitelünk nem lesz: akkor nemzetgazdaságunk ezen fontos ága tökéletesen megbéníttatik.

Mindezekre való tekintettel és tekintettel végre arra, hogy a piaczunkon immár hónapok óta — mint ezt a német kormány bizalmi férfiai, igy Bodenbach főállatorvos is a helyszínén constatálta — megszünt a járvány, mely a fennálló korlátozásoknak indokúl (vagy ürügyül) szolgált és így semmi akadálya sincsen annak, hogy kormányunk a szabad bevitelt a német kormánynál kieszközölhesse:

Kérdem a t. földmívelésügyi és kereskedelemügyi minister uraktól, hogy szándékoznak-e a fentemlített bajok orvoslására sürgős és legerélyesebb lépéseket tenni iparunk és kereskedelmi forgalmunk érdekében?«

Interpellatiomat azért tartom sürgősnek, mert itt van épen a saison és azért óhajtandó, hogy az ügy mielőbb megoldást nyerjen. *(Helyeslés bal felől.)*

Gr. Bethlen András földmívelésügyi minister: Méltóztassék megengedni a t. ház, hogy az interpellatiora a választ azonnal megadjam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt meg kell jegyeznem, hogy a t. képviselő úr oly kifejezést használt, a mely talán félreértésre adhatna okot. Azt mondta ugyanis, hogy Németország eljárása incorrect; ezt Magyarország parlamentjében nem lehet észrevétel nélkül hagyni. *(Helyes.)* A t. képviselő úr talán azt kivánta mondani, hogy az eljárás túlszigorú. *(Ugy van! jobb felől.)*

Digitized by Google

A dolog lényege a következő: Kőbányán folyó évi május 25-én hivatalosan constatáltatott, hogy a láb-, száj- és körömfájás megszűnt; a mint ez constatáltatott, azonnal felkértem a külügyminister urat, hogy tudomására hozván ezt úgy a német, mint a svájczi kormánynak, kérje fel azokat, hogy a szigorított eljárást szüntessék meg. Ennek folytán a svájczi kormány tett is intézkedést arra nézve, hogy ezentúl a sertés-bevitel akadályba ne ütközzék. Németország ez ideig nem válaszolt a felkérésre, minek következtében még ezen hóban újból felkértem a külügyminister urat a megsürgetésre.

A tényállás illustrálására áttérve, nem ijesztem a t. képviselő urat azzal, hogy azon községeknek a kezemnél lévő s két lapra terjedő sorozatát, a melyekben ragadós tüdőlob meg száj- és körömfájás máig is uralkodik, felolvassam; de constatálnom kell azt, a mit különben a t. képviselő úr a »Földmívelési Értesítő«-ben hetenkint olvashat, hogy ezen baj nem szűnt meg, hanem igenis fogyóban van.

Németország a vele létrejött ideiglenes egyezmény szerint ezen községekből, a melyekben a száj- és körömfájás uralkodik, állatokat be nem bocsát, ragadós tüdőbajnál pedig 20 kilométer körből nincs megengedve a bevitel.

Méltóztatik tehát láni, hogy a kormány ez irányban megtette azt, a mit tehetett. Kétségtelen, hogy állatkivitelünk nyugat felé egy mód, a mely leginkább van hivatva közgazdasági érdekeinket szolgálni. Van is alapos remény arra, hogy a Németországgal kötendő állategészségügyi egyezmény biztos, alapokra fogja fektetni közgazdaságunknak e fontos érdekét; mindaddig, míg ezen conventio létre nem jön, csak ideiglenes viszonyokkal állunk szemben. A dolog alapos rendezését csakis a conventiotól várhatjuk.

Méltóztatott Dánia példáját is felhozni. E tekintetben nagy a külömbség; mert míg nálunk a sorompók másfél évi zárlat után ismét megnyittattak, Dánia 5 évig volt contumatiában, és csak azután nyiltak meg számára Németország sorompói.

Ezek azok, a miket a hozzám intézett kérdésekre elmondhattam. Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Wittman János: T. ház! Csak néhány szóval válaszolok a t. minister úrnak. Válaszát örömmel vettem tudomásúl, de mivel oly hosszú időn vártam reá — május közepétől máig, julius 18-ig — meg kívánom jegyezni, hogy a midőn oly nagyérdekű dologról, 100,000-ekre menő jószágról van szó, az eljárás kissé gyorsabb lehetne.

Azt is megjegyzem, hogy én sem vonatkoztattam az interpellationat az egész országra, hanem leginkább Kőbányára, mert ott vannak ilyen összpontosítások.

A t. minister úr ígéretét, hogy intézkedni fog, örömmel fogadom. Joggal el is várhatjuk ezt a kormánytól, hisz méltóztatik emlékezni, hogy a mult évben is hasonló eset volt, a midőn Szerbiát zártuk el ilyen járvány miatt s akkor az illetők éjjel-nappal a minister úr termeiben voltak és nem nyugodtak, a míg a határt ismét ki nem nyitottuk.

Még egyszer kérem, méltóztassék minél gyorsabban intézkedni. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a Wittmann képviselő úrnak a földmívelési és kereskedelmi minister urakhoz intézett interpellatiojára a földmívelési minister által mindkét minister nevében adott választ tudomásúl venni? *(Igen!)* Tudomásúl vétetik.

A jövő ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 2 óra 10 perczkor.)

Digitized by Google

535. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 21-én, kedden

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Czirer Ákos, Miksa Elek és Teleszky István szabadságidőt kérő leveik bemutatása. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, gr. Bethlen András, br. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Varasdy Károly jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Madarász József jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Varasdy Károly jegyző *(olvassa a julius hó 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Czirer Ákos, Miksa Elek és Teleszky István országgyűlési képviselők levelét, melyben megrongált egészségöknek helyreállítása czéljából hat heti szabadságidőt kérnek.

Azt hiszem, a t. ház a kért szabadságidőt megadni méltóztatik; ezt tehát határozatképen kimondom.

Az elnökségnek több előterjesztése nincsen. Más előterjesztés sem lévén bejelentve, következik a napirend: »a közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, még pedig a czím. Szólásra ki következik?

Madarász József jegyző: Kun Miklós!

Kun Miklós: T. ház! A czím ellen akarok én is felszólalni; *(Halljuk! Halljuk!)* de miután az általános vitában kötelezettségem maradt fenn, úgy a t. ház, mint magam iránt és miután azt látom, hogy a czímvitánál az általánosságban elmondottakra visszatérni nem imparlamentaris, kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy az általános vitában mondottakra, úgy a ház, mint a magam iránti kötelességből reflectálják és ha ez alól felmenteni méltóztatnak, arra általánosabb jogczímből is visszatérjek. *(Halljuk! Halljuk!)* Rég ideje már, ha jól emlékszem junius 3-án volt, midőn az általános vitában felszólalni bátor voltam és a szólásban utánam következett Tisza István igen t. képviselő úr két állításomra azt mondotta, hogy én magamat az igazsággal merész hadilábra helyeztem. E kifejezés: »merész hadilábra helyeztem«, azt hiszem, nem azt jelenti, hogy — bocsánatot kérek ezért az egyszerű magyar kifejezésért — hazudtam, de úgy gondolom, annyit mégis jelentett, hogy azt, a mit a t. képviselő úr igazságnak tart, készakarva megtámadni vagy kiforgatni akartam. Megengedi talán a t. ház, hogy magamat ezen súlyos vád

Digitized by Google

ellen védelmezzem és bebizonyítsam azt is, hogy én ily, az igazsággal ellenkező állítást, véleményem szerint nem mondtam és mondani nem is akartam. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Én az általános vitában azt mondtam, hogy Tisza Kálmán volt ministerelnök úr kormányzatának 14 éve alatt municipalista volt. Erre Tisza István képviselő úr azon conclusiora jövén, hogy az igazsággal magamat merész hadilábra helyeztem: azt állította, hogy Tisza Kálmán már 10 évvel ezelőtt másként nyilatkozott és az 1889. év őszén Nagyváradon kijelentette azt, hogy a kormány az államosítás politikáját magáévá tette. Én azt hiszem, hogy midőn magamról azt a vádat, hogy magamat az igazsággal hadilábra helyeztem volna, elhárítom, Tisza István képviselő úrnak csaknem köszönettel tartozom azért, hogy állításomat az ő határozott állításával megerősíthetem; mert ha Tisza Kálmán 1889. év őszén Nagyváradon kijelentette a kormány nevében is — mert másként nem érthettem — hogy az államosítást magáévá tette: akkor az én állításom, hogy Tisza Kálmán kormányzatának 14 éve alatt municipalista volt, teljesen be van bizonyítva. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Méltóztassék számba venni azt az időt, a midőn Tisza Kálmán kormányra jutott egészen az 1889-ik év őszéig: ez tizennégy év, vagy még ennél is több. Ezt az igazolást — úgy hiszem — maga a t. ház is elfogadja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A másik dolog, a melyre nézve a t. képviselő úr azt állította, hogy magamat hadilábra helyeztem az igazsággal, az volt, hogy én beszédemben azt állítottam, midőn fejtegettem azon biztosítékot, melyet a t. mérsékelt ellenzék gr. Szapáry Gyula ministerelnök úrnak férfias szavába helyezett, hogy íme a közelmultban, a midőn Tisza Kálmán ministerelnök úr pártjának közhelyeslésével ígérte meg a honosítási törvénynek kedvező módon való megváltoztatását, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* kiváló tekintettel Kossuth Lajosra is; és azután ezen állításomra Tisza István t. képviselő úr rectificálni akarván, szintén arra a következtetésre jutott, hogy én magamat az igazsággal merész hadilábra helyeztem.

Itt először is azon adatokért, melyeket Tisza István t. képviselő úr beszédjében szolgáltatott, elismerésemet fejezem ki: mert e beszédjében megerősítette állításomat, azt mondván, hogy volt a volt ministerelnök úrnak oly nyilatkozata, melyet a kormánynyal solidaritasban tett a házban; de voltak olyanok is, a melyeket a vita hevében előzetes megbeszélés nélkül tett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezzel Tisza István t. képviselő úr nyiltan kifejezte beszédjében, hogy volt egy nyilatkozata Tisza Kálmán volt ministerelnök úrnak, a melyre nézve az egész kormány solidaritasban volt. Méltóztassék megengedni, hogy ebből kiindúlva folytassam előadásomat. *(Halljuk! Halljuk!)*

1890. márczius 13-án, a Napló 17-ik kötetének 223-ik lapján foglalt nyilatkozat szerint, Tisza Kálmán lemondó ministerelnök úr következőket mondta: »Tisztelt társaim más helyzetben voltak; a november hó 22-én tett nyilatkozatom kivételével többi nyilatkozataim a vita folyamán, tehát az előzetes megbeszélés lehetőségének kizárásával történtek, tehát ezek őket nem kötelezik.« Azt hiszem, hogy ennek tisztán, senki által kétségbe nem vont s itt többek, ezek között Tisza István t. képviselő úr által is megerősített nyilatkozat annyit tesz, hogy igenis volt Tisza Kálmán volt ministerelnök úrnak egy nyilatkozata, a melyre nézve a ministeriummal solidaritasban volt: ilyen volt a november 22-én 1890-ben tett nyilatkozat is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezen 1889-ik évi november 22-én tett nyilatkozatban Tisza Kálmán azt mondotta: »Én azt hiszem, hogy úgy az amerikai emigransokra nézve, a kiket Irányi t. képviselő úr említett — ha azok, a mint ez rendesen történik, majdnem mindig összeköttetésben maradnak illető községükkel — valamint azokra nézve is — és ez, azt hiszem, csakugyan alkalmazható az általa felhozott specialis esetre — a kik azon tiz év alatt az ország bármely törvényhatósága vagy városa által díszpolgárrá választattak és azt elfogadták, úgy, hogy ez a tény maga is igazolja, hogy honpolgárok akarnak maradni, rájok nézve a tiz évi határidő letelte nem vonatkozik.«

Ugyanekkor azonban Irányi Dániel t. képviselő úr felszólalása után Tisza Kálmán akkori ministerelnök úr kijelentette, hogy: »Mi, a kik itt ülünk, mindazokat, kikre azok, miket mondottam, ráillenek, tehát Kossuthot is honpolgárnak fogjuk tekinteni. Ha önök nem, mi.«

Így hangzott a válasz azon padokról.

Már most, t. ház, mielőtt elfogadhatnám, hogy magamat az igazsággal merész hadi lábra helyeztem, kérdem a kormánytól, a t. ministerelnök úrtól: vajjon ezen solidaritasban tett nyilatkozat folytán az amerikai emigransokat s különösen Kossuth Lajost *(Éljenzés a szélső baloldalon.)* ma is, midőn a honosítási törvénynek módosítását és ily értelemben való magyarázatát határozottan megtagadták, honpolgárnak tekintik e? Ha igen: akkor szívesen elfogadom azt, hogy magamat az igazsággal merész hadi lábra helyeztem; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* ha nem, a minthogy ezt nem is tehetik, mert a törvény módosítását megtagadták; ha van köztünk valaki, a ki hadi lábra helyezkedett az igazsággal, az nem én vagyok. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Egy másik általános momentum is kényszerít engem, hogy felszólaljak a czím feletti vitában az általános vitánál hallottakhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* Gondolom junius 13-án volt, midőn Polónyi Géza tisztelt elvbarátom és képviselőtársam, kiről azt hiszem, hogy ellenmondás nélkül mondhatom, fájdalmunkra távol van, fejtegetvén Tisza Kálmán lemondásának indokait, azt mondá, hogy hiszen ez a ministerium is igéretszegés alapján ül a bársonyszékben; erre Gajári Ödön képviselő úr azt mondá, hogy ennek, t. i. Tisza Kálmán lemondásának megértéséhez nálunk erkölcsi érzék hiányzik. *(Mozgás jobb felől.)* Ha kívánni, méltóztatnak, felolvasom, épen abból a lapból, mely Gajári Ödön képviselő úrhoz a legközelebb áll, azokat, a miket mondott. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mult napokban e padokról elhangzott egy szép beszédben b. Prónay Dezső t. képviselő úr azt mondotta, hogy Tisza Kálmán volt ministerelnök úr lemondásának okait majd a történelem fogja megítélni és tisztába hozni. Ha ez így van: akkor valóban okoskodhatunk mi is a felett — a nélkül, hogy bármely vád terhelhetne bármely oldalról bennünket — hogy minő volt az a solidaritas, melyben a volt ministerelnök ministertársaival állott; és mik voltak a lemondás okai? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Az imént Tisza Kálmán volt ministerelnök úr lemondása alkalmából tett nyilatkozatát voltam bátor felolvasni, ismétlésével most nem fárasztom a t. házat, de e nyilatkozatból világos, hogy Tisza Kálmán volt ministerelnök úr a honosítási kérdésben tett nyilatkozatai közül egyedül az 1889. november hó 22-én tett nyilatkozatában jelentett ki olyat, melyben a ministeriumával solidaritásban állott. Hát, t. ház, a honossági kérdésben nem ez volt első nyilatkozata, a mit maga elismert. A másik volt az, a melyet Perczel Miklós t. képviselő úrnak november 22-én benyujtott határozati javaslatára tett. Ez a határozati javaslat — tán nem szükség felolvasnom — tartalmaz olyant, a mire határozott nyilatkozat kellett s akkor Tisza Kálmán volt ministerelnök úr kijelentette: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Perczel Miklós képviselő úr egy határozati javaslatot terjesztett be. Ezen határozati javaslatnál fogva tartom kötelességemnek nem annyira beszédére, mint inkább határozati javaslatára nyilatkozni.

Perczel Miklós képviselő úr határozati javaslatával elvi ellentétben nem állok, mert épen azt akarja törvénybe iktatni, mit én benn levőnek tekintek.

Arra kérem tehát a képviselő urat, hogy tekintve az ezen kérdésben már felmerülteket, ne kívánja határozati javaslatát most szavazás alá bocsájtani, hanem engedje meg, hogy a honosítási törvény más dispositioinak esetleges javítása alkalmából lehessen ezen kérdésre is reflectálni, annyival is inkább, mert azt hiszem, hogy az ő határozati javaslata a kérdésnek csak egyik részét érinti; mert ha már a honosítási törvényben némely módosítások szükségesek, azt hiszem, mint multkor is említettem, az azóta inkább — ambár nem annyira mint hirdetik — elterjedt kivándorlás folytán is lesz szükség intézkedést tenni «

Hát, t. ház, első nyilatkozata után — a ministerelnök úr lemondása alkalmával tett nyilatkozata szerint — ministertársaival való solidaritása megszünt. Nem hivatkozom a volt ministerelnök úrnak ezután, nevezetesen 1889. deczember havában tett más nyilatkozataira, hanem egy másikra vagyok bátor hivatkozni, a a melyet 1890. február 15-én tett, midőn Irányi Dániel kérdést intézett hozzá az iránt, vajjon mikor terjeszti be a honossági törvény módosítására vonatkozólag megígért javaslatot. Azt mondta akkor a volt t. ministerelnök úr: »A hozzám intézett kérdésre egyszerűen csak azt válaszolhatom, hogy a törvényjavaslat revisioja munkában és már meglehetősen előhaladt állapotban van annyiban, a mennyiben a teendő egyes változtatások elvileg meg vannak állapítva; de természetesen az illető ministerek feladata a szerkesztést végrehajtani. Én azt, hogy a mire a honvédelmi törvényjavaslat letárgyaltatik, a szóban forgó törvényjavaslat benyujtva legyen positive merem ígérni; de kész vagyok arra is igyekezni, hogy oly időben nyujtassék az be, ha lehetséges lesz, hogy a honvédelmi törvényjavaslat után azonnal tárgyalható is legyen. Ezt azonban teljes positivitással nem merem ígérni.«

A mint méltóztattak hallani, a volt ministerelnök úr e nyilatkozatában határozottan kijelentette, hogy a tervezett változtatásokra nézve elvi megegyezés történt a ministeriumban.

No hát, t. ház, én azt a solidaritast, mely 1889. november 27 ikén megszűnik, mert a későbbi nyilatkozatok után Perczel Miklós képviselő úr határozati javaslatának benyujtása alkalmával meg kellett szűnnie; és azt, hogy ugyanaz a ministerelnök a ki már hónapok vagy legalább hetek óta nem solidaris a ministeriummal, február hó 15-én azt mondta, hogy a változtatások iránt elvi megállapodások történtek: azt a solidaritast nem értem. *(Helyeslés a szélső baloldalon)* De ha ez így van s ha mi a fölött okoskodunk, vajjon ez-e valódi oka Tisza Kálmán lemondásának: akkor nincs senkinek joga azt mondani, hogy itt nincs meg az erkölcsi érzék arra, hogy a lemondás okait megértsük. Igenis megvan az erkölcsi érzék, hogy egy ilyen egyszerűen feltüntetett dolog valóságában elég bátorságunk és erkölcsi alapunk legyen kételkedni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Digitized by Google

T. ház! Bátor vagyok még, itt e házban a múlt hétnek, ha jól emlékszem, szerdai vagy csütörtöki napján e padokról előadottakra visszatérni s hivatkozom arra, hogy Madarász József t. képviselőtársam azt mondotta e házban, hogy a kormányhoz közel álló sajtó országszerte azt hirdeti, hogy midőn a függetlenségi párt erős meggyőződésünk szerint kötelességét teljesíti, az országnak idejét lopja és pénzét fecsérli. Méltóztassék megengedni, hogy ezen rólunk terjesztett vádnak megvilágításához én is egy-két szóval hozzájárúljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagy vád az, t. ház, midőn rólunk azt állítják, hogy az ország idejét lopjuk, holott szeretnénk oda haza lenni; és nagy vád az, midőn azt mondják, hogy mi fecséreljük az ország pénzét. De hát való-e ez? Meggyőződésem szerint nem való. Tekintsünk csak vissza nem nagyon messzire és vizsgáljuk egy kicsit a Szapáry-ministerium munkarendjét, munkaprogrammját és nézzük, hogy mivel foglalkoztatta megalakúlása óta a házat.

1890. márcziusban — a napot nem tudom — megalakúlván a ministerium, az első törvényjavaslat, a mely tárgyaltatott, ha jól tudom, már az előbbi ministerium alatt készült el. Ez volt a királyi táblák decentralisatiojáról szóló javaslat, melyre nézve elvi ellentét a ház egyik oldalán sem nyilvánúlt s jobbára csak a fölött folyt a vita, vajjon Arad kapjon e királyi táblát vagy Temesvár; Debreczen kapjon-e királyi táblát vagy ne; Győrben, Sopronban vagy pedig Szombathelyen legyen e királyi tábla? Szóval ez olyan kérdés volt, mint a milyen Horvát Boldizsár kiváló tagtársunk által az autonomia példányképeül oda állított városi tanács tanácskozásában előfordúlt azon kérdés, midőn a torony nak megczinezése vagy megaranyozása s annak ki által való végeztetése pártkérdést képez. Egy hét alatt átestünk ezen a kérdésen s következett a honossági vita, melylyel a képviselőház alig 8—10 napig foglalkozván, junius 8-án hazamentünk — emlékezetből idézek, a mennyiben tehát tévednék, ne méltóztassanak tévedésemet rosszhiszeműnek gondolni — s az volt mondva, hogy ismét október hó 1-jén délelőtti 11 órakor tartandó ülésre jövünk össze. Összejöttünk s a t. ház elhatározta, hogy az aradi vértanúk szobrára koszorút küld, a mi meg is történt; ámbár nem tudom, hogy micsoda véletlen jött közbe, hogy e koszorút nem a háznak valamely tisztviselője tette le. Azután pedig elhatároztuk azt, hogy október 27-én fogunk határozni. Összejöttünk október 27-én, a mikor a legközelebbi ülés — emlékezetből czitálom — november 5-ére tűzetett ki. November 5-én aztán elhatároztuk, hogy november 8-án megkezdjük a költségvetési vitát; és szerencse az elkeresztelési kérdésnek; és a vita tekintetéből az önök szerencséje, hogy a magyar fegyvergyár megbukott, mert máskép a költségvetési vita három hétnél tovább nem tartott volna.

Jól emlékezem, t. ház, hogy deczember 11-én karácsonyoztunk odahaza és odahaza ültünk január 20-ig. Akkor ismét összejöttünk s tárgyaltuk a consularis bíráskodásról szóló törvényjavaslatot, a mely igénybe vett egy hetet; azután következett a vasárnapi munkaszünetről szóló javaslat tárgyalása, a melynél ellenzék nem volt s mely egy pár nap alatt letárgyaltatott. Azután tárgyaltuk a munkások betegsegélyezéséről szóló javaslatot, melynek tárgyalásán a képviselőház egy hét alatt átesett és mi ismét hazamentünk . . . .

Beöthy Ákos: Babérainkon pihenni!

Kún Miklós: . . . a farsang utolsó napjainak megülésére. Márczius 7-én terjesztette be a t. ministerelnök úr a törvényjavaslatot; a közigazgatási bizottság azt tárgyalván, május 27-én terjesztette be a képviselőháznak arra vonatkozó jelentését.

T. ház! Tudom én azt, hogy megalakúlása kor bármely ministeriumnak sok dolga van az előterjesztendő javaslatok előkészítésével és én ezt nem is nehézményezem; hanem igen igaztalan és alaptalan vádnak tartom azt, a mikor a kormánypárti sajtó minket az ország idejének lopásával és pénzének fecsérlésével vádol; mert az én meggyőződésem az, hogyha lopja valaki az ország idejét és fecsérli az ország pénzét, azok nem mi vagyunk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Felkiáltások: A kormány!)*

Már most, t. ház, kegyes engedelmével a czímhez szólok. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a czím, hogy »a vármegyei közigazgatás rendezése« nem felel meg a törvényjavaslat tartalmának; nem felel meg pedig azért, mert ezen szó »vármegye« oda nem való. Ez a szó nem a régi fogalmat fejezi ki; a mennyiben pedig az új, a törvényjavaslat szerinti fogalmat akarja kifejteni, nem érthetünk alatta egyebet, mint bizonyos határok közé szorított terűletet, a rajta levő lakossággal és a törvényjavaslat szerint e lakosság részére kinevezendő középfokú közigazgatási hatóságot. *(Igaz! Úgy van! szélső a baloldalon.)* A »rendezés« pedig meggyőződésem szerint nem rendezést, hanem inkább összekeverést képez. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De még ha ezen czímet adhatnók is a javaslatnak, hogy »A vármegyék közigazgatási rendezéséről«, akkor sem felelne meg a czím a tartalomnak. Mert hiszen a törvényjavaslat önkormányzatról is beszél, a miben én nem hiszek; és ha ezen fogalomnak, hatáskörnek, mely a törvényjavaslatban »autonomia és önkormányzat« névvel illettetik, a czímben nem adunk kifejezést: akkor

Digitized by Google

ez nem felel meg a törvényjavaslat tartalmának. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Lehetne, t. ház, ezen javaslatot »a közigazgatás államosításáról«, lehetne »a közigazgatási tisztviselők kinevezéséről« szóló törvényjavaslatnak is nevezi; de nézetem szerint, akkor sem lenne a czím correct, mert az a kis autonomia, mit a törvényjavaslat későbbi paragraphusaiban körvonaloz, ezen kifejezésnek nem felelne meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nézetem szerint e törvényjavaslatnak leghelyesebb czíme az volna, hogy: »törvényjavaslat azon dolgokról és kérdésekről, a melyek benne nincsenek.« *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Ezt pedig, t. ház, ne méltóztassék alap nélkül mondottnak venni. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. háznak egyik jeles szónoka, a kire már volt szerencsém hivatkozni, Horvát Boldizsár igen t. képviselő úr, multkori nagyszabású beszédében szakértőleg megbírálván a törvényjavaslat minden intézkedését: kifejezte azon nézetét, hogy abban egyéb ugyan nem jó, mint a kinevezés, a mit a t. képviselő úr szintén magáénak vallott; kijelentette továbbá, hogy a többi, a mi benne van, neki ugyan nem kell; de egyszersmind kijelentette azt is, hogy nem azért fogadja el a javaslatot, a mi benne van; hanem elfogadja azért, a mi benne nincs. *(Derültség a szélsőbalon.)* És ezért véleményem szerint ezen törvényjavaslat leghelyesebb czíme az volna, hogy ez olyan ügyekről és kérdésekről szól, a melyek benne nincsenek. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Én, t. ház, nem fogadom el a czímet, hanem elfogadom b. Prónay Dezső t. képviselő úr határozati javaslatát és ha ez el nem fogadtatnék, hozzájárúlok az e padokról benyujtott összes határozati javaslatokhoz. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Madarász József jegyző: Uray Imre!

Uray Imre: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Megvallom, engem nem interessal az, a mit Kún Miklós t. barátom mond, hogy Tisza miként és hogyan bukott meg; hanem inkább érdekel, hogy a jelenlegi ministerelnököt mikor sikerül ezzel a javaslattal megbuktatni. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

És most már áttérve a czímre, t. ház, én olvastam olyan munkákat, melyeknek a czíme jó volt, de a tartalma volt rossz; olvastam olyanokat is, melyeknek a czíme rossz volt, de tartalma volt jó: és most abban a különös helyzetben vagyok, hogy olyan törvényjavaslatot látok magam előtt, melynek czíme is rossz, tartalma is rossz; *(Derültség és tetszés a szélsőbalon.)* úgy, hogy én arra a meggyőződésre kell hogy jőjjek, hogy ezt a javaslatot csakugyan nem mesterek készítették, hanem valami »Flickschneider«-ek és nem örök időre készítették, hanem csak úgy »Bestellung«-ra, postamunkának, hogy pár napig tartson. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hiszen, t. ház, maga a vicczek nagymestere, *(Halljuk! Halljuk!)* Beőthy Aldzsi t. barátom sem tudott e mellett mást felhozni, mint azt, hogy mi őt nem tudtuk meggyőzni arról, hogy a javaslat rossz. És én ebből azt látom, hogy az én t. barátom komolyan ezt a javaslatot át nem olvasta; mert ha átolvasta volna: lehetetlenségnek tartom, hogy a mi capatitationkra szorúljon; mert az a javaslat maga meggyőzte volna őt, hogy az mennyire rossz. És azt is elhiszem, hogy az utóbbi időben Beőthy Aldzsi, a kitől jó vicczeket szoktam hallani, a legjobbat akkor mondta, mikor ezt a javaslatot elfogadta. *(Élénk tetszés.)* Mert én ilyen argumentumokból nem tudok magamnak mást képzelni, mint hogy lehetnek és vannak olyan emberek, a kik a fa pénzzel is beérik. *(Élénk derültség és tetszés a szélsőbalon.)*

És most, t. ház, engedjenek meg, de én nem tudok más hasonlatot összehozni ehhez a kérdéshez, mint azt, hogy én is úgy vagyok, a mikor ehhez a javaslathoz, illetőleg czímhez akarok szólani, mint az egyszeri kisasszony, a ki nem tudta a tánczot megkezdeni másként, csak ha chiffon mellől indúltak. *(Nagy derültség.)* Mondom, épen így vagyok én, mikor ehhez a czímhez szólni akarok. *(Halljuk! Halljuk!)* Szeretném, de én az államtitkár úr nélkül nem tudok boldogúlni; *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* mert a mult alkalommal olyan szerencsétlen voltam, hogy a mikor az általános vitánál foglalkozhattam volna az államtitkár úr beszédével, véletlenségből Justh Gyula barátom beszédét találtam elhozni magammal: abból pedig a javaslat mellett nem tudtam semmit sem megtalálni. Megengedi talán nekem a t. ház, hogy a t. államtitkár úrnak mégis egy pár megjegyzésére most veszek alkalmat, hogy felszólaljak.

Azt mondja az államtitkár úr, hogy »a megye csak addig bír értékkel, míg az országnak használni tud, de nem érdemli meg az athmosphaerát, mihelyt az országnak csak ártalmára van«.

T. ház! Ezt én elfogadom; tökéletesen igaz, hogy egy intézmény vagy egy ember csak addig ér valamit, a míg hasznát veszik. De hát mondja meg akkor a t. államtitkár úr, hogy hát ő akkor miért van itten, mert ő neki semmi hasznát sem veszszük. *(Derültség a szélsőbalon.)* És ha a t. államtitkár úr szabatosan megmondta volna, hogy a vármegye tulajdonképen miért rossz, mi a hibája; és hogy tulajdonképen mit vétett az, hogy annyira a vesztére törekszik a t. államtitkár úr? Hiszen ha a t. államtitkár úr gyümölcsész volna, a mint nem hiszem, hogy az, én megmagyaráznám neki azt, hogy ha neki,

Digitized by Google

teszem fel egy 15 éves körtefája volna és mikor termőre válna, látná azt, hogy az a körtefa sem nem terem olyan nemes, olyan ízletes gyümölcsöt, mint a minő úgy az, ő ízlésének, mint a fa korának megfelelne: én az ő helyében azt tenném, hogy a saját ízlésem szerint abból a faj gyümölcsből, a mely nekem legjobban tetszik, beoltanám annak a körtefának az első évben a tetejét, a második évben a közepét és a harmadik évben beoltanám, benemesíteném az alját; és már akkor, mikor a harmadik részét, az alját nemesíteném be, körülbelül élvezném a tetején a gyümölcstermést; de mindenesetre elérném azt, hogy 4—5 év mulva nekem az a gyümölcsfa oly gyümölcsöt teremne, a mely az ízlésemnek a legjobban megfelel. A t. államtitkár úr pedig úgy veszem észre, hogy azon kezdené a dolgot, hogy azt a fát, a melyet 15 esztendeig nevelt, kivágná és természetes dolog, annak helyébe hozatna ismét másikat és várna megint 15 esztendeig, hogy lássa, érdemes volt-e meghozatni; s akkor megint kivágná azt és megint ültetne másikat: úgy, hogy soha, de soha nem jönne abba a helyzetbe, hogy neki valaha egy fa csak egy kosár gyümölcsöt is teremne. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* No, t. ház, ha annak a vármegyének, a melyet annyira elítélt különösen az államtitkár úr, minden egyes ágát beoltanók a kor követelményei és igényei szerint: az a vármegye megfelelne a maga kötelességének és pár esztendő mulva abban a helyzetben lennénk, hogy már élveznők azokat a gyümölcsöket és azoknak a reformoknak a hasznát, a mit ma nem élvezhetünk; holott így megtörténhetik, hogy daczára annak, hogy ebben az áldott jó földben, a mely megtermi a 82 kilós búzát is, megfogamzik ez a javaslat is, de hogy milyen termés fog abból teremni, majd 15 esztendő mulva látjuk meg, a mikor majd félre kell dobni; akkor látjuk majd meg, hogy munkájának eredménye vaczkor, hogy munkája haszontalan munka volt. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

És másodszor, t. ház, én valósággal nem hittem, hogy a t. államtitkár úr oly nagylelkű tud lenni úgy irántunk, mint a nemzet iránt. Csak méltóztassanak meghallgatni beszédének azt a részét, a mikor azt mondja: »Csakhogy, t. ház, a vármegyének teljes önkormányzat is van adva, mert phylantropicus, culturalis, humanisticus kérdésekben nemcsak határoz, hanem jogosúlt is egyúttal határozatait saját közegeivel végrehajtani. A baj csak abban van, hogy a t. ellenzék és általában a közönség azokat az ügyeket, a melyekért például az angol ember lángol, tulajdonképen számba sem veszi; holott culturalis, phyllanthropicus és humanisticus kérdések az én gondolkodásom szerint sokkal szebb feladatok, mint az erdei kihágások stb.«

Erre, t. ház, nekem csak az a megjegyzésem, *(Halljuk!)* hogy ha a t. államtitkár úr nem Beőthy Ákos t. képviselőtársamat küldené ki a közönség körébe, hogy tájékozást szerezzen, hanem maga menne el a közönség közé: akkor ott, különösen egy pár év mulva, gyönyörű tapasztalatokat fog tenni. Látni fogja, hogy megindúlnak az állami végrehajtások és hajtják be először az egyenes adót, azután, a mi ennél rosszabb, az illetékeket; azután Magyarország abban a specialis helyzetben van, hogy itt, ha például lejár a váltóm és nem tudom fizetni, rám vetnek 20 forint illetéket; mint hogy ha beteg vagyok, eljönne hozzám a doktor és mert hektikás vagyok, megköpülyöz és azután eljön a másik, az meg eret vág rajtam. *(Derültség és tetszés a szélsőbalon.)* Ilyen furcsa intézmény az, hogyha a szegény ember nem tud fizetni, ráadásúl 5 forint óvatolási költséget és még illetéket is vetnek ki rá. Azután jön a belviz-csatorna, azután az ármentesítési költség és végre a községi pótadó; mert daczára annak, hogy az egyenes adókat felemelték már, a mennyire csak lehet; még a községi bíráskodás által a publicum nyakába varrták ezt a költséget; úgy, hogy vannak birtokosok, a kik 4—500 forint pótadót fizetnek, a nélkül, hogy csak egyszer is szükségük volna évenkint a falusi bíró ítéletére. És azután jönnek még a bírósági végrehajtók, mert az embernek privát adóssága is van s azok elviszik azt, a mit az állami végrehajtók még meghagytak; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* úgy hogy a magyar ember úgy van, mint őszszel a fa, melyet 2—3 dér megcsípett, hogy minden levele lehullott és kopaszon áll. És akkor a t. államtitkár úr ezekre a szegény emberekre, a magyar nemzetre apellál, hogy ez tartsa fenn ezeket a phylantropicus, humanisticus és culturalis intézményeket. És akkor, midőn az állam a legnagyobb erőfeszítéssel elérte azt, hogy a deficit megszűnt; sőt azt mondják, hogy néhány ezer forint felesleg is van: akkor a helyett, hogy elindúlna az állam és segítene a culturalis dolgokon, a néptanítók, a népnevelés ügyén, a hol 150—200 forintos tanítók csinálják a culturát, mikor egy vasúti bakter, ha tiz esztendeig szolgált, kap 400 forint nyugdíjat, a csendőrőrmester 500 forintot, a legújabb javaslat szerint pedig a néptanító 40 évi szolgálat után csak 300 forintot kap; a helyett, hogy ezeknek jönne segítségére az állam, az államtitkár úr a miniszterelnök úrral felállít egy rakás hivatalt azért, hogy a jövő választásnál még jobban biztosítsa a saját hatalmát; de azt nem kérdik, szükség van-e rá, van-e rá pénz; ez mind mellékes; fő az, hogy a hatalom és a párt

Digitized by Google

existentiája a jövőre is meglegyen. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.*)

És úgy veszem észre, hogy a t. államtitkár úr a vármegyének a végrehajtásnál ezen humanisticus és culturalis céloknál zsandárokat is ad segítségül: jó, hogyha nem kíséri a pápista templomból bájtlikkal és Debreczenből 5—6 tarisznyát nem küld útra, hogy a vármegye azokba az üres semmit bele rakhassa. (*Derültség és tetszés a szélsőbalon.*) És hogy az a sokat zaklatott és elítélt vármegye és az a középosztály, a melyre ma sok embernek kedve telik rámondani, hogy mennyire elmaradt a kortól: ha a t. államtitkár úr elindúlna, meggyőződhetnék hogy úgy culturalis, mint humanisticus és phylantropicus tekintetben többet áldozott a vármegye és az az osztály idáig, mint a menynyit a modern állam 25 esztendő alatt tehetne. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.*) És ha a t. államtitkár úrnak csakugyan célja, hogy eredményt érjen el: akkor ne hozzánk jőjjön a vármegyéhez; mert a vármegye ma abban a helyzetben van és annyira rendelkezik maga felett, hogy ha például a megyeház ablakán az ablaksarok eltörik, azért is a belügyministerhez kell fordúlni, hogy megcsinálhassák; (*Úgy van! a szélsőbalon.*) hanem ajánlok én mást. Itt van az aristokratia, a zsidóság, a clerus, különösen a zsidóság, mely tulajdonképen idáig annak, a mit a nemzet a nagy vagyonhoz képest tőle várt, soha, de soha sem felelt meg. Én csak egy példát hozok fel: mit csinálna az állam, hogyha a felekezetek culturalis tekintetben iskoláikat az állam nyakába kötnék? Összerogyna alatta, mert e terhet a budget meg nem bírná. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) Én kimutathatom, hogy a zsidóság, ez a gazdag osztálya az országnak, csak egy középiskolát sem tart fönn. Én nem tudom, igaz-e vagy sem, de sohasem tudom elfelejteni, hogy mikor Wahrmann Mór t. képviselő urat felszólították, hogy egy zsidó középiskolára adakozzék és mikor a nálánál szegényebbek adakoztak, ő azt mondta, hogy ő megfizeti állami adóját, miért adakozzék. Hát mi nem fizetjük meg állami adónkat, daczára, hogy igazán sokat áldozunk és a hazafiságot ápoljuk? De jogosan és büszkén elmondhatjuk, hogy a felekezetek az ország minden részében állítanak középiskolákat, a melyekben más felekezetűek is szellemi tápot lelnek. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) És épen Tisza Kálmán idejében következett be, hogy mikor a felekezetek nem voltak képesek már a követeléseknek megfelelni, melyeket a ministerek ráerőszakoltak, mert már a felekezetek is elszegényedtek: akkor jött az állam segítségükre és az adott két garasért négy garas ára jogott vett el tőlük. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*)

Hogyha a t. államtitkár úr hivatkozott épen Angliára, én kérem őt, ne hivatkozzék Angliára, mert ha az angol viszonyokat ismeri, tudhatja, hogy azzal a mi viszonyaink össze sem hasonlíthatók, mert az angolok nem egy ősi intézményhez, de egy kis jogához is az országnak a legutolsó perczig szívósan ragaszkodnak. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) Hiszen tudjuk, hogy az angol képviselőház elnöke most is gyapjuzsákon ül, pedig telne nekik fauteuillere is. (*Derültség a szélsőbalon.*) De mert ez százados traditio, mo t is azon ül. Becsülöm benne ezt a ragaszkodást. És mi abban különbözünk tőlük, hogyha a nemzet testébe oly mélyen belevágó kérdésbe ily hebehurgyán próbálnának a ministerek ott belenyúlni, mint a ministerelnök úr teszi: bizonyos, hogy régen leszámoltak volna vele. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Arról igenis biztosíthatom a t. államtitkár urat, hogy az a gazdag, vagyonos nemzet, a mely milliókat áldoz humanisticus czélokra, ha idejönne Magyarországra és olyan szegény koldus lenne, mint a magyar nemzet, annyit sem tudna áldozni mint mi áldozunk; mert mi erőnkön túl áldozunk. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) És méltóztassék elhinni, bármily szegény legyen egy nemzet, ahhoz, hogy a jogokat fentartsa és megvédelmezze, teljesen feleslegesek a vagyon, azt a szegény ember is fentarthatja; és méltóztassék elhinni, hogyha az angol nemzet volna a magyar helyén: akkor megtörténhetnék, hogy a javaslat igaz, hogy megbuknék; de önök a jövőre nem volnának itt a parlamentben. (*Derültség és helyeslés a szélsőbalon.*)

És a végén, t. ház, hiszen nekem semmi közöm hozzá, de mégis furcsának találom a t. államtitkár úrnál, ha olvasom beszédét, találok benne egy pár helyet, talán három helyet, a hol mindig arra hivatkozik: »Megteszem, mert engem utóvégre is a választók nem azért küldtek ide«. (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*)

T. államtitkár úr azt mondja: „Megteszem, mert utóvégre is engem a választók nem azért küldtek ide, hogy meggyőződésemet elbujtassam; hanem azért, hogyha szükséges, azt nyiltan ki is fejezzem.«

Azután másodszor megint azt mondta: »Mert engem nem azért küldtek ide választóim, hogy meggyőződésemet elbujtassam«. Van ilyen három-négy helyen is.

Hát a t. államtitkár úrtól azt kérdem, hogy mielőtt Huszton megválasztották képviselőnek, volt-e valaha Máramarosban? Mert az igazat megvallva, én is csak forgok a világban, de az államtitkár úr nevét, hirét és tudományát csak akkor láttam, midőn itt a képviselőházban felszólalt. Tehát hogy Máramarosban, az ország túlsó szélén épen ő benne compromittáltak olyan nagyon és más embert nem találtak, azon nagyon

Digitized by Google

csodálkozom. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Nekem ez ellen semmi kifogásom nem volna, ha a t. államtitkár úr beszédében azt nem mondja, hogy az önkormányzatnak legmagasabb formája, a népnek részvétele a törvényhozásban. Ha már most oly kiváló embert, mint az államtitkár úr megválasztanak abinvisis a nélkül, hogy látták volna, mit képzel? Azt-e, hogy ennek a huszti kerületnek oly bizalma lehet egy ismeretlen emberben, a kinek sem multját, sem jövőjét nem ismeri, hanem csak a jelenét és csak annyit tud felőle, hogy államtitkár. És vajjon egy oly országban biztosíték ez a parlament, a hol látjuk, hogy egy képviselőt az egyik helyen azért választják meg, mert mint mondják, oda leüzentek; másutt azért, hogy valakinek helyet csináljanak; a harmadik helyen azért, mert a vármegyét az a szerencse éri, hogy egy államtitkárt kap képviselőnek: már pedig ez annyi, mintha valaki a ferbliben négy filkót kap; *(Élénk derültség.)* ha pedig egy ministert kap: akkor az annyi, mintha négy hízott disznót kapna. *(Derültség.)*

Azon szerencsés helyzetben vagyok és azon boldog hitben ringatom magamat, hogy ezen esztendőt körülbelül kihúzom azzal a szellemi táplálékkal, a melyet a t. államtitkár úr beszéde nekem nyujt. Hanem úgy vagyok vele, hogy sokat nem jó egyszerre felhasználni, mert megárt: és így csak egy-két passust használok fel; a többit majd más alkalommal.

És most, t. ház, miután azt mondtam, hogy a zsidókérdést kissé bővebben fogom érinteni, e javaslatnál lehetetlen azt elhallgatnom épen azért, mert azon osztályhoz tartozom, a mely nagy támadásoknak van kitéve különösen egyes zsidó journalisták részéről és a melyre pereatot kiáltanak. Csodálkozásomat kell kifejeznem, hogy a véderő-vitánál épen ellenkező helyzetben voltunk. Ott ezek az urak, scriblerek, zsidó journalisták, mindnyájan mellettünk voltak. Miért? Hogy a Kóbikat valahogy a bakancsba ne szorítsuk. *(Derültség a szélsőbalon.)* Most pedig ellenünk vannak azért, hogy azokat a Kóbikat szolgabírákká tehessék; *(Derültség a szélsőbalon.)* mert ebben az országban a megye volt az a tér, a hova eddig be nem furakodhattak.

Én az antisemitismusnak barátja nem voltam, sőt mondhatom, hogy pártommal együtt mindent elkövettem arra, hogy az antisemitismus Magyarországból kipusztúljon; és most valósággal nem tudom, hogy meg tudom-e magamnak bocsátani, hogy ennyire kiöltük az antisemitismust: legalább tizet vagy tizenötöt riasztónak itt kellett volna tartani, *(Derültség a szélső baloldalon.)* hogy lássák meg azok az urak, hogy igen könnyen reájuk kerül a sor. Higyjék el, hogy ez a párt megteszi úgy iránt uk, mint az ország iránt a kötelességét és mindig az igazság mellett van és mindig a jogok védelmezését tartja szem előtt; de ha oly bántalmakat követnek el rajta, mint a minőket az utolsó hetekben elkövettek ezen egész párton: figyelmeztetem őket, hogy ez az üldözés elmult, az igaz, mert nem volt jó zászlótartója; de ha ily eljárás után megtörténhetnék, hogy erről a pártról találná valaki kezébe venni ezt a zászlót: nem tudom, hogy nem fognának-e hamarább Amerikába jutni, mint a hogy Hirsch báró kitelepíti az oroszországi zsidókat. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Én minden osztálynak érdekét becsülöm ebben az országban; de hogy egy osztályról, a középosztályról olyat mondhassanak, mint a hogy ők tették a mult hetekben, hogy elmondták mindennek: ez még sem járja; pedig méltóztassanak elhinni, hogyha ez a középosztály nem lett volna, ma Magyarország nem volna. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És habár ez a középosztály ma már el van nyomorodva, igaz, mindnyájan szegények vagyunk; de azért ezen szegénységünk daczára, a hazaszeretet és a jogok megvédelmezéseért még nem járunk sem Palaestinába, sem sehová: meg tudjuk azt védelmezni így is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! A mult alkalommal — és itt kénytelen vagyok az igen t. elnök úrhoz fordúlni — *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* mikor az általános vitában fölszólaltam, közbeszólt egy képviselőtársam a túloldalról, Gulácsy Dezső t. képviselő úr, kit sem akkor, sem máskor soha nem citáltam volna, sőt azt sem hittem, hogy itt van, mert itt sem szokott lenni rendesen egy esztendőben csak egyszer vagy kétszer, — mondom, midőn beszéltem, nagy meglepetésemre épen a hangját hallom, odanézek, látom, hogy Gulácsy Dezső t. képviselő úrhoz van szerencsém, azért hivatkoztam reá. Erre két hét mulva egyszer csak eszébe jutott neki felszólalni, midőn itt sem voltam, mert dolgaim miatt el kellett mennem és beszédemből néhány részt kiszakítva, olyant tulajdonított nekem, a mit sohasem mondtam. Felolvasom beszédének ezt a részét, mert hű akarok lenni és igaz, hogy beszédjének ez a része tulajdonképen nem reám magamra szól, hanem pártomra; de mivel én is tagja vagyok annak a pártnak, nem tűrhetem el azt a vádat, melyet pártomra fogott és tiltakozom az ellen.

Beszédéből azt gyanítom, hogy Gulácsy Dezső t. képviselőtársam nem hogy a kormánypárti beszédeket olvasná el, de még azokat sem olvassa el, a melyekre reflectál, mert nemcsak hogy pártunk működését nem ismeri, de még az enyémet sem, pedig szomszédja vagyok. Azt mondja ugyanis Gulácsy Dezső t. képviselő úr

Digitized by Google

(olvassa): »Üres hordót döngetni nem szokásom«. Helyes! (*Derültség a szélsőbalon.*) »Azt mondja, hogy e törvényjavaslatról egy főispáni ebéd alkalmával én is ellene nyilatkoztam. Kijelentem, hogy a törvényjavaslatról sem főispáni ebéden, sem fehér, sem zöld asztal mellett, sem ellene, sem mellette nem nyilatkoztam.« Azzal vádoltam őt, hogy elvtelenségből fogadja el ezen javaslatot. Ha ő azt az eljárást, hogy a parlamentarismus fogalma szerint egész pártjának nézetét osztja és vele szavaz, elvtelenségnek bélyegezni nem fogja és ezért ezen állításomat visszautasítja. Azt sem tudom, hogy ennek a beszédnek melyik részébe kezdjek bele. Az egész, a mit t. képviselőtársam elmondott, egy betűig nem igaz. Először nem igaz azért, mert hivatkozhatom a mélyen t. elnök úrra, de a saját beszédemre is, hogy én azt a tisztikart sem az ország előtt, sem Európa előtt, sem sehol a világon még nem becsméreltem, hanem ellenkezőleg védelmére keltem. Hogy bebizonyítsam, mennyire keltem védelmére, azt hozom fel, hogy nekem az a meggyőződésem, hogyha a tisztikar élethossziglan választatik; ha azt látja, hogy szorgalma folytán előmenetelre van kilátása; ha öregkorára teljes nyugdíja van; ha az által növeljük bennük az önérzetet, hogy a tisztviselő nem a főispán creaturája; ha a megyének a felét adjuk annak, a mit az államosításra szántunk; ha a személyzetet csak fél annyival szaporítjuk, mint a mennyivel azt most akarják; és ha meg lesznek a megyének azon biztosítékai, a melyeket gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam kíván: lelkem teljes meggyőződésével merem állítani, hogy az a megválasztott tisztikar kiállja a versenyt a kinevezettel. (*Élénk helyeslés a szélsőbalon.*)

Ez gyalázat? Itt van a t. államtitkár úr beszéde, ezt olvassa el Gulácsy Dezső t. képviselő úr. Azt mondja a t. államtitkár úr: »Az állam akarata választott tisztviselők mellett nem érvényesül; a törvények és kormányrendeletek nem hajtatnak végre; az administratio magasabb feladatának nincs elég téve; és nincs megbízható tisztikar.« (*Zaj a szélsőbalon.*) Azt mondja továbbá az államtitkár úr, gondolom Apponyi képviselő úrnak felelve: »Ugyanazon okoknál fogva, melyeket a nemes gróf előadásának indokolására felhozott és a melyeket a mult is igazolt, a kormány sohasem bízhat meg a törvényhatósági választott tisztviselőkben.« Ezt nem én mondtam, hanem Szalavszky Gyula államtitkár úr. Én csak az államtitkár úr beszédét czáfoltam akkor, mikor itt Gulácsy úr belekotyogott a beszédembe. (*Élénk derültség a szélsőbalon.*) Mert én azt mondtam, hogy csodálkozom, hogy mikor így bánnak azzal a tisztikarral, az a tisztikar azt eltűri; (*Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.*) mert a 60-as években, mikor a tisztikarban önérzet volt, azt el nem tűrte volna. Ezt mondtam. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.*) Így szólott bele Gulácsy ur, hogy most is van bennük önérzet. Azt mondtam, lehet, de oly helyen tartják, hogy azt nem látom. Mikor azután azt mondtam, hogy a tisztikar eddig is hatalmában volt a kormánynak, mert az a tisztviselő azt képzeli, hogy midőn a kormánynak bérbeadta szellemi tehetségét, bérbeadta egyszersmind meggyőződését is; pedig a kormány valakinek csak szellemi tőkéjét igényelheti, azért fizet az állam; de a lelki meggyőződést nem fizeti meg senki. Akkor ismét beleszól Gulácsy Dezső úr, hogy van benne meggyőződés; és arra mondtam én azt, hogy a képviselő úr ne beszéljen meggyőződésről, mert a főispáni ebéden a közigazgatás államosítása ellen nyilatkozott; és ha most azt látom, hogy a képviselő úr nagy hajlandóságot mutat e javaslatnak megszavazására: akkor mindenki, de a képviselő úr nekem ne beszéljen meggyőződésről, mert az valóságos absurdum. (*Derültség a szélső baloldalon.*) Erre tartotta azután a t. képviselő úr azt a nagyszabású beszédet, a minek nagyon örvendtem, hogy a t. ház a szűzbeszédet meghallgatta; mert ha én nem beszélek: akkor bizonyos, hogy ő sem szólal fel. Beregvármegye is abban a szerencsés helyzetben van: hogyha én beszélek, Gulácsy is rögtön utazik rám; és biztos vagyok abban is, hogy itt is úgy lesz, mint Bereg vármegyében a hogy történik, hogy hol ő van alúl, hol én felül. (*Élénk derültség a szélső baloldalon.*)

Én nagy tisztelettel és köszönettel veszem a t. háztól azt az elnézést, hogy öt esztendő óta, a mióta tagja vagyok e háznak, tán túlságos figyelemben és kegyben részesített akkor, a mikor mindig kegyes volt meghallgatni. Biztosíthatom a t. házat, hogy mindig hálás köszönettel vagyok iránta; hanem hogy oly színben tüntessen fel e házban valaki, hogy nem az igazságot mondanám arról, a kiről beszélek: akkor, t. ház, másodszor ebben a házban meg nem jelennék. Sokkal jobban tisztelem e testületet, mint hogy akár gondolatban is hazugságot mernék feltételezni tagjának valamelyikéről. De én arra a kérdésre nézve, hogy a t. képviselő úr Beregszászban a főispáni ebéden e nyilatkozatot megtette, még arra is hivatkozhatom, hogy azt sem mondhatja reá, hogy berugva tette azt, mert az ebéd elején történt. (*Nagy derültség a szélső baloldalon.*) De hivatkozhatom magára Bereg vármegye főispánjára is, a kit ismerek oly lovagias és gavallér embernek, hogy e tekintetben szintén az igazság mellett, tehát mellettem lesz és igazolni fogja és igazolja is nemcsak én előttem, de az egész vármegye előtt, hogy Bereg vármegye tiszti ügyésze, a ki Gulácsy Dezső ur után következett, mindjárt akkor, mikor az államosí-

Digitized by Google

tásról szó volt, czelőtt két esztendővel felállt és azt mondotta: »Miután az államosítás szele fujdogál és úgy veszszük észre, hogy a kormány be akarja hozni a kinevezési rendszert; miután Bereg vármegye is és mi mindnyájan a multban úgy mint ma is az önkormányzat mellett vagyunk: felhívom a jelenlevő t. képviselő urakat, hogy ha ez törvényjavaslat alakjában tapét-re kerül, legyenek szívesek e javaslat ellen e vármegye hangúlatához képest mindent elkövetni, hogy az törvényerőre ne emelkedjék.« Erre én felállottam, hogy megnyugtassam a tiszti ügyészt, elmondtam, hogy én már 19 éves koromban Bereg vármegye tiszteletbeli aljegyzője voltam és azután minden egyes alkalommal fáradsággal és költséggel rendelkezésére állottam e vármegye érdekének; sokkal nagyobb hálával vagyok eltelve azon vármegye iránt, a melynek köszönhetem, hogy csak annyira is el bírtam jutni, a mennyire jutottam — mert a megye zöld asztalánál kezdtem a tanúlást — semhogy hálátlan lehetnék irányában; de különben is pártom, a hol a nemzeti jog megvédéséről van szó, mindig előljár: ne figyelmeztessenek engem a kötelességem teljesítésére, mert én ott is megteszem a magamét; hanem a collegám, a ki mellettem ült, ez szeret farolni, arról nem állok jót, azt méltóztassanak sarkantyúzni! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Erre azután felállott az én collegám, nagy beszédet tartott. *(Halljuk! Halljuk!)* Elmondta, hogy ő róla, ki Beregmegyének ennyi meg ennyi évig volt tisztviselője, ő róla ugyan nem teheti fel senki, hogy a megyéről megfeledkezzék és tartott egy nagy hangú beszédet, hogy ő a törvényjavaslatot nem fogadja el, nem bánja, ha a kormány megbukik is, de ő nem hagyja a vármegyét.

Én meg azt mondtam, hogy gratulálok, constatálom, hogy egyszer már egy véleményen vagyunk.

És ezek után aztán előáll itt Gulácsy és azt mondja, hogy ő sem zöld, sem fehér asztal mellett nem beszélt a javaslat ellen. Nem is mondtam én, hogy ez ellen beszélt, mert két év előtt Szalavszky még Nyitrában volt, a javaslat pedig valahol Gneist úrnál; *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* nem is azt mondtam én, hogy ez ellen a javaslat ellen, hanem az államosítás ellen, tehát egy nagy elv ellen beszélt. Akkor aztán ilyen fiscalis okoskodással ne igyekezzék kibújni a bajból.

Azt mondom, hogy semmi közöm hozzá, ha kakas ülőn mászkál vagy a földszinten jár, ha megszavaz kétszer annyit, mint a mennyit kérnek tőle, ehhez mindhez semmi közöm; de már ahhoz van, hogyha valaki benne van a mártásban, akkor ne akarjon mást oda huzni és meghazudtolni. *(Derültség a szélső baloldalon és felkiáltások: Úgy van! Úgy van!)*

És aztán azt mondja a t. képviselő úr, hogy üres hordót nem szeret döngetni. Én ezt tudom, *(Derültség a szélső baloldalon.)* a választói is épen így vannak vele; de még nem is hallottam soha, hogy tökkel döngettek volna hordót. *(Derültség a szélső baloldalon.)* T. ház! A mit én egyszer mondottam, azt megmondom nyilvánosan utczán, országházban vagy bárhol; de azon állítás ellen, hogy pártom vagy én a tisztviselői kart valaha ingyenélőnek nevezte volna, hivatkozom épen multkori beszédemre, melyből az ellenkezőt tudom bebizonyítani: azt mondottam, hogy e tisztikar emberfeletti munkát végez akkor, mikor felényi személyzettel kénytelen az összes ügyeket ellátni. Ezzel tehát nem a tisztikar ellen beszéltem, valamint pártom tagjai sem tették ezt, sem a választáskor, sem máskor; és az az auctor, a kiből merített Gulácsy, épen úgy nem mondott igazat és épen úgy felültette őt, mint a t. házat.

Különben itt van Gulácsy Dezső képviselő úrnak saját nevével 1884-ben márczius 25-én Beregszászban, mikor kerületében képviselőnek fellépett, a tiszaháti kerület t. választó polgáraihoz kibocsátott progammja. *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltások jobb felől: Nem ide való! Felkiáltások a szélső baloldalon: Dehogy nem, ide való, nagyon is ide való.)*

Elnök: Egy kis tévedés van a dologban. Abból a felkiáltásból, hogy nem ide való, nem az következik, mintha nem lehetne megczáfolni, hanem azt értik alatta, hogy az nem tartozik a czímhez.

Lett volna itt a képviselő úr kötelességéhez képest a házban, akkor lett volna alkalma mindjárt megczáfolni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Gulácsy sincs itt!)* Kérem a képviselő urat, szíveskedjék visszatérni a tárgyhoz.

Uray Imre: Én igazoltam a mélyen t. elnök úr előtt, hogy miért nem lehettem épen akkor a házban jelen, minőn Gulácsy Dezső úr beszélt s akkor azt méltóztatott mondani, hogy ne szólaljak fel, mert a zárbeszédek folynak s a czímnél, vagy a részleteknél lesz elég alkalom a felszólalásra. Azt mondtam erre, hogy jól van, akkor késik a dolog. Mai felszólalásomban pedig a czímmel hamar elkészültem, ép olyan hamar, mint az urak a bizottságban; *(Derültség a szélső baloldalon.)* és most már személyes kérdésben beszélek. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Mert a mit én most mondok, elolvassa ötvenezer ember, a mit Gulácsy Dezső úr mond, egy másik ötvenezer ember, csakhogy lehet tizezer olyan olvasó, a ki az egyiket s tizezer olyan, a ki a másikat nem olvassa.

De érdekes ez a programm, t. ház. *(Élénk*

Digitized by Google

derültség. Halljuk! Halljuk szélső balfelől.) Így kezdődik *(olvassa)*:

»Miután önöknek mult hó 27-én tartott értekezletében a képviselőjelöltséget elfogadtam, szükségesnek találom politikai nézetemet röviden körvonalozni.

A mit 1868. jul. 1-én a »Beregmegyei ellenzéki kör« szervezése alkalmával aláírtam, a mellett vagyok most is, tudniillik a 1867. évi kiegyezést kielégítőnek nem tartom s oda törekszem, hogy Magyarország teljesen független állam legyen, hadügyével, külügyével, szóval az állami élet összes kormányzati szakmájával maga önállóan rendelkezzék.«

Már most, t. ház, arra vonatkozólag, hogy azt mondja a képviselő úr, hogy a tisztikart ingyenélőnek tartottam, szintén felolvasok majd a programmból egy citatumot; de először elmondom azt, a mit elmondtam akárhányszor a választásoknál s elmondom itt is, hogy én Magyarországot sokkal boldogabbnak látnám akkor, ha kevesebb hivatalnoka és több pénze volna, mint így, hogy több hivatalnoka, de kevés pénze van. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És egészen őszintén meg szoktam mondani azt is, hogy Magyarországot sokkal boldogabbnak tartottam akkor, midőn egy főszolgabíró elment egy községbe s egy délután néhány óra alatt harmincz tyúkpert elintézett. Most arra a tyúkperre, ha az igazságát keresi valaki, kell két 50 kros bélyeg, öt forint ügyvédi díj, el kell járni kétszer-háromszor a járásbírósághoz, belekerül a mulatság másfél esztendőbe és 15—20 frt költségbe és végre az igazságkeresőnek se tyúkja, se igazsága nincsen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Példaképen hozom fel, hogy például én magam a szegény állapotomban tisztességesen megélek, de ha teszem fel gróf Károlyi Istvánt, gróf Andrássy Gyulát, Dessewfyt, vagy Esterházyt akarnám utánozni s tartok Kammerdienert, directort, ispánt, kasznárt, komornát, komornyikot, két-három ecquipage-t a magam részére, hármat a gyermekeim részére, hármat a feleségem részére, *(Derültség a szélső baloldalon.)* egy esztendő mulva szépen kiecquipiroznám magamat. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* Ezt okos ember nem teszi, mert okos ember annyit költ, a mennyi a zsebéből telik. A milyen költséges apparatust ez a törvényjavaslat be akar hozni, azt Angliában, vagy Németországban megbírják; de én Magyarországot sem oly gazdagnak, sem oly nagynak nem tartom, hogy ily borzasztó bureaukratismust, hivatalnoki hadsereget fentartani bírjon. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ezt mondottam, mondom és mondani fogom, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* mert ez meggyődésem. És én inkább szeretném azt, hogy Magyarország tartson annyi tisztviselőt, a menynyi tiszteségesen és becsületesen megélhet, hogy nyugodtan dolgozhassék; mintha félannyi fizetéssel háromszor annyi tisztviselőt tartana, a kinek sem kedve nem lenne dolgozni, sem pedig megélni nem tud és lehetetlenség követelni, hogy a mit neki adnának, azt el ne vegye. És hogy t. képviselőtársam, Gulácsy Dezső is mennyiben quadrál állításommal, azt bebizonyítom saját szavaival. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Az állami beligazgatás s abban az igazságszolgáltatás is egyszerűsíttessék, a tételes törvények megtartására nemcsak a magán polgárok, hanem hatósági közegek is kötelezve legyenek. — A megyei önkormányzatot nemcsak fentartani, de meggyőződésem szerint az állami szervezetnek biztos alapjakép tevékenységi körét tágítani igyekszem, mert sok visszás állapot létokát abban vélem felismerhetőnek, hogy hazánk ősi, a népélet szokásaival összeforrt intézményei eltörültettek s az újítások nem a közélet fejlődésének megfelelően létesültek, hanem sokszor azzal homlokegyenenest ellenkezve létesíttettek.« *(Derültség a szélsőbalon.)* Ehhez már nem kell magyarázat.

Én a magam részéről *(Halljuk! Halljuk!)* a czímmel is, meg Gulácsy Dezső képviselő úrral is végeztem s a czímre nézve azon következtetésre jutottam, hogy a megyéket, különösen három megyét bűnösnek tartok s csalódtam bennük akkor, mikor oly embereket választottak meg alispánnak és főügyészeknek, mint az államtitkár, az előadó és Gulácsy Dezső képviselő urakat. Itt már tévedett és csalódott az a megye, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mert ezek megválasztásával valósággal kigyót melengetett keblében, mert azt a bizalmat, a melyet beléjük helyeztek, másként kellett volna megérdemelniök s nem úgy, hogy a megyét kiforgassák minden eredetiségéből s ráhúzzanak egy ócska német frakkot, a melyben, hogy jól néznek-e ki, vagy sem, reá sem ügyelnek. Ez nagy hibája volt a vármegyének; de én daczára e hibának, sokkal nagyobb municipalista vagyok, sokkal jobban ragaszkodom a vármegyéhez, minthogy egy ily hibáért, bűnért elítéljem; mert hiszem, hogy jövőre helyrehozza e hibáját és jobban meg fogja válogatni embereit: azért nem fogadom el a törvényjavaslat czímét, hanem hozzájárúlok b. Prónay Dezső határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Madarász József jegyző: Horváth Ádám!

Horváth Ádám: T. ház! Azon törvényjavaslatnak, a mely most a képviselőház tárgyalása alatt áll, eredeti czíme ez volt: »A közigazgatás és az önkormányzat rendezéséről a vármegyékben«. *(Hallyuk! Halljuk!)* Ezen czímet a képviselőház közigazgatási bizottsága következő

Digitized by Google

módon változtatta meg: »a vármegyei közigazgatás rendezéséről«.

Ezen változtatást — a mint a bizottság jelentése mondja — nemcsak azért tette, »hogy a czímet rövidebbé, idézéseknél jobban hangzóvá tegye; de egyúttal az okból is, mert a közigazgatás általános fogalma alatt az önkormányzatot is benfoglaltnak tartotta«.

A közigazgatási bizottság ezen indokolása egyáltalában nem állja ki a komoly bírálatot. Első része nagyon kicsinyes, a másik része pedig nem való.

A t. bizottságot a változtatás megtételében bizonyára nem ez vezette, hanem annak beismerése, hogy oly törvényjavaslatnak, a mely az önkormányzatot megsemmisíti, lehetetlenné teszi, a czímében nem fordúlhat elő ez a szó »önkormányzat«; mert a tartalom nem felelne meg a czímnek s a czím a tartalomnak.

De mivel ezt nem lehetett nyilvánosan kimondani, inkább más módon igyekeztek a változást megmagyarázni; ámde bármint bizonyítgatta is bárki, azt nem lehet igazság gyanánt elfogadni, hogy a közigazgatás általános fogalma alatt az önkormányzat is benfoglaltatik.

Nem képzelhető, vagy nem volt, avagy nincs közigazgatás, a melyben az önkormányzatból egy szemernyi sincs, vagy pedig oly csekély, hogy azt valódi önkormányzatnak nem lehet nevezni.

Ha eddig nem volt képzelhető; ha eddig nem volt; ha jelenleg nincs: akkor e törvényjavaslat létrehozna oly közigazgatást, a melyben az önkormányzat üres szóbeszédnél semmi egyéb. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nem elég az »önkormányzat« szót használni a törvényben, annak meg is kell alkotva lenni; mert különben époly haszontalan czím és époly keveset ér, mint a midőn a chinai császár magát a menny szentséges fiának és a föld egyedüli kormányzójának nevezi; vagy egy másik keleti fejedelem, a ki a főördöggel viaskodott 190 csorbájú pallos és a teremtéssel egykorú pálmafa tulajdonosának írja magát, kinek egyik szeme a naphoz, másik a holdhoz hasonló. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

A törvényjavaslat eredeti czíme tehát hasonlít a császárok és királyok hármas, u. m. nagy, közép és kis czímeinek elsejéhez, a melyben még oly országok czímeit is felszámlálják, a melyekkel nem bírnak s a melyeket tényleg soha sem bírtak.

A bizottság czímjavaslatára nézve pedig eszembe jut II. Frigyes és Bastiáni apát párbeszéde. A király azt mondta az apátnak: »Remélem, hogy oda fönn fedni fog engem palástjával?« Mire az apát így válaszolt: »Szívesen tenném, de felséged nagyon rövidre szabta palástomat!« *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A tárgyalás alatt levő törvényjavaslat is így sóhajt fel a tetején levő czímhez, érezvén gyengeségét és fogyatékosságát: »Remélem, hogy onnan felülről fedni fogsz engem palástoddal?« De erre kénytelen felelni a megrövidített, jobb hangzásúvá tett czím: »Szívesen tenném, de a közigazgatási bizottság nagyon rövidre szabta palástomat.« *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

T. ház! Ha a törvényjavaslat czíme és tartalma összefüggésére gondolok, akkor ismét II-ik Frigyes jut eszembe, a ki egyik czímkórságos udvaronczát valóságos tiszteletbeli tanácsosának, egy egyént pedig titkos trombitásának nevezett ki. *(Derültség a szélsőbalon.)*

T. ház! Az előttünk fekvő törvényjavaslatnak czíme, a mint azt a képviselőház közigazgatási bizottsága megállapította s azt indokolta, azt látszanék mutatni, hogy ezen czím alatt büszkélkedő törvényjavaslatban meg van minden, a mi a vármegyei közigazgatás rendezésére szükséges; ámde ha magát a javaslatot veszszük tüzetesen szemügyre, úgy azt tapasztaljuk, hogy abból semmi sem foglaltatik benne.

Hol van az önkormányzat? Talán a törvényjavaslat »III. Részé«-ben, a 132—216 §§-ban? Hiszen szakasznak elég szakasz. Ennyi szakaszban sok jót lehet alkotni. De mindennek elejét veszi a 2. §, a mely így szól *(olvassa)*: »A vármegyék helyi önkormányzati hatáskörben hozott határozatainak végrehajtását is jelen törvény és az alkotandó szabályrendeletek értelmében rendszerint az állami közigazgatási tisztviselők végzik.«

Kérdem: igazi önkormányzat az, a melynek határozatait a kormány által kinevezett állami tisztviselők hajtják rendszerint végre? *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Kérdem másodszor: hol vannak azon nem állami tisztviselők, a kik nem rendszerint hajtják végre az önkormányzati határozatokat? *(Igaz! a szélsőbalon.)*

Mondja meg tehát nekem bárki, hogy ezen hiányok mellett miként képzelhető a törvényjavaslat alapján az, hogy valódi önkormányzat létesüljön a vármegyékben?

Azt mondja a képviselőház közigazgatási bizottsága, hogy a közigazgatás általános czíme alatt benfoglaltatik az önkormányzat is. No én ezt nem tudom megérteni, sőt állítom, hogy ha a szó maga előfordúl is a törvényjavaslatban, az önkormányzat lényege épen úgy hiányzik abból, mint az u. n. garantialis törvényjavaslatok közül azok, a melyek nélkül a vármegyei közigazgatás rendezése el nem képzelhető. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Hogy csak egy példát említsek. Hol van e törvényjavaslatban, a mely czíme szerint az

Digitized by Google

egész vármegyei közigazgatást rendezné, körülírva a vármegyei közigazgatás viszonya a rendezett tanácsú városok-, nagy- és kisközségekhez? Különösen oly megyékben, a hol, mint pl. Jász-Nagykún-Szolnok, Hajdúmegye, Békésmegye, melyekben az egész vármegyei közigazgatás rendezett tanácsú városokon és nagyközségeken fordúl meg? *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Miként képzelnek önök vármegyei közigazgatást a nélkül, hogy ne lenne ahhoz idomítva, abba beleszőve a rendezett tanácsú városok szervezete? Azt hiszem, ez egy olyan tétel, a melynek igaz volta felől vitatkozni sem lehet; és kérdem: hol vannak azon törvényjavaslatok, a melyek a rendezett tanácsú városok-, a kis- és nagy községek viszonyait szabályozzák? Hiszen ezek még csak ígéretben sem léteznek.

Pedig ha egyszer az önkormányzat szót a képviselőház közigazgatási bizottsága azért hagyta ki, mert a vármegyei közigazgatás általános kifejezésében benne foglaltatik az önkormányzat is: mennyivel inkább oda illő a községek és rendezett tanácsú városok szervezése és beillesztése, a melyek nélkül vármegyei közigazgatás sem önkormányzattal, sem a nélkül nem képzelhető.

Úgy látszik azonban, hogy a ministerelnök úr magát Mohammed utódjának Omárnak, e javaslatot pedig a koránnak képzeli. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ugyanis Omár a több százezer kézíratból álló alexandriai könyvtár felperzselését e szavakkal rendelé el: »E könyvek vagy ugyanazt tartalmazzák, a mit a korán s ekkor fölöslegesek; vagy azzal ellenkezők s akkor elégetendők.«

A ministerelnök úr is azt tartja, hogy az u. n. garantialis törvényjavaslatok s a vármegyei közigazgatás minden részletére kiterjedő intézkedések vagy ugyanazt tartalmazzák, a mit e törvényjavaslat s akkor fölöslegesek; vagy ezzel ellenkezők és akkor létre sem hozandók.

T. ház! Én bele tudom magam képzelni olyan helyzetbe, a midőn elvi álláspontom mellett kűzdve, aggódalmaim egy része megszűnnék a mai közigazgatás rendezése ügyében. De ehhez szükséges volna látnom oly rendszeres alkotást, mely nem arra van alkotva, hogy egyesek hatalmát megörökítse; hanem arra, hogy jóvá tegye a közigazgatást.

E kérdésben a t. kormány helyzete rendkivül előnyös volt s kedvező ma is. Rendelkezik oly többség fölött, a melyet irígyelhet tőle a világ minden parlamentaris kormánya. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Rendelkezik a t. ministerelnök úr oly szakministerekkel, a kik dolgoznak és dolgoztatnak, a kik akarnak és képesek olyan törvényjavaslatokat előterjeszteni, a melyek elegendő anyagot szolgáltatnának a képviselőháznak ezen utolsó ülésszak tartamára.

És a t. ministerelnök úr fürödhetnék a dicsőség sugaraiban, a melyek a szakministerei működéséből reá is háramlanának.

Az alatt ő is dolgozhatna és dolgoztathatna. Ha már egyszer keresztül akarják vinni a közigazgatás államosítását, úgy semmi szükség arra és nem is okos dolog, hogy az épület tetejének ereszét és csurgóját és szélkakasát mutassa be.

Mialatt szakministerei javaslatatait ezen országgyűlés tárgyalja, neki lenne ideje megtenni az alapmunkálatokat arra nézve, hogy majdan teljesen egész, minden részleteiben tökéletes épület jöhessen létre.

Mire ezen országgyűlés megbizatása lejár, az épület alapköveit már megmutathatná a nemzetnek a bekövetkezendő országos képviselő-választások alkalmával.

És ekkor felvethetné már a nemzet előtt a kérdést: mit akarsz? Választást, vagy kinevezést? És ha a nemzet az utóbbi rendszernek adna igazat: akkor mi komolyan és kötelességünkhöz híven mégis tőlünk telhető alapossággal igyekeznénk önöket meggyőzni a kinevezési rendszer helytelenségéről; de nem jutna esztünkbe s nem is volna hozzá jogunk, hogy a szokottnál nagyobb — ámbár mindig törvényes — ellenactiot tartsunk fenn önök ellenében.

A jövő országgyűlés 5 éve alatt azután — ha önöknek ad igazat a nemzet — és ha valóban a közigazgatás javítása és e haza boldogúlása, nem pedig kortesérdekek vezetik önöket: akkor kiépíthetik azon épületet, a melyet mi nem tartunk ugyan olyannak, a melynek hajlékában hazánk alkotmánya, polgárainknak köz- és magánszabadsága kielégítő, védő és mentő helyre talál; de a melybe — habár aggodalommal — mégis inkább helyeznők el a nemzet ezen drága kincseit, mint a jelen törvényjavaslat által tervezett fedeletlen, oldalatlan, széllelbélelt, viharjárta czigány putriba.

Ámde hiszen, hogyha e haza magyar népét országos képviselő-választás formájában becsületesen, minden erőszak, csel, vesztegetés, etetés- és itatás nélkül megkérdik: akkor annak válasza az lesz, hogy neki nem kellenek a minden kisebb szélre felborúló, az idő minden viszontagságait érző sátrak, a melyeket a nemzet védelmére e törvényjavaslat felállít. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Neki nem kellenek a modern építészet tetszetős diszítéseivel felállított épületek, a melyek ép oly szemrevalók kivűlről, mint a minő elijesztők belülről; a melyek mutatják ugyan az erőt, de az első földrengésre összedőlnek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Neki az a vár kell, melyet ősidők óta a

Digitized by Google

vármegye, az önkormányzat és választási rendszer alkotnak.

Ez a vár védelmez; de másrészről támad, alkot, gyarapít. Biztosítja a hazának s minden magyar polgárnak szabadságát.

De hát nem lehet elfeledni, hogy a t. miniszterelnök úr fővágya ma nem a közigazgatás javítása, hanem az, hogy ezen törvényjavaslat útján s erejével mint tyrannus vezesse a választásokat; s ne az ügynek, de önmagának szerezzen többséget, a mely neki térdet-fejet hajt és kényuralmát biztosítsa.

Ezen véleményemtől nem térítenek el engem a miniszterelnök úrnak e vita folyamán tett tacitusi rövidségü, de épen nem tacitusi classicitásu kijelentései, a melyekben a közigazgatás javítását tüzte ki főczélúl.

A miniszterelnök úr olyan, mint minden hódítani akaró, a kiket így jellemzett találóan b. Eötvös József 1848. julius hó 20-án tartott beszédében: »Soha, mióta a világ fennáll, a hódító nem lépett fel másként, mint állitólag a népek szabadságának érdekében. Azért, hogy magának trónt szerezzen, a szükséges lelkesedést sehol fel nem gerjesztheté; ki kellett tehát szegezni egy nagy nevet«, azt mondván: »én a szabadságért, nemzetiségért küzdök, álljatok tehát hozzám ti népek, én e nemzetnek messiása vagyok«. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Ilyenformán kiált gr. Szapáry Gyula miniszterelnök úr is, meg akarván hódítani örökidőkre a miniszterelnöki bársonyszéket; de hát az a szerencsétlensége, hogy ébren vagyunk mi s nem engedjük azt, hogy a közigazgatás javításának ürügye alatt szabadságától foszsza meg a magyar nemzetet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És ebben fájdalom, segít neki a t. mérsékelt ellenzék is. De sietek megjegyezni: nem azért, mivel hasonló hatalmi tekintetek vezérlik; hanem azért, mert olyannyira ragaszkodnak az általános elvekhez, hogy annak töredékét is szivesen acceptálják, habár ez a részlet rossz kezekben alkalmas az egész megrontására.

A t. mérsékelt ellenzék szereti a mogyorót és ezen vakszeretetében örömmel ragadja meg a mogyoróhéjat akkor is, midőn annak tartalmát a féreg elpusztította s csakis a mire sem használható durva kéreg maradt meg. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Ennek az igen t. mérsékelt ellenzéknek bátor vagyok e kérdésben becses figyelmébe ajánlani Szemere Bertalannak 1848. julius hó 21-én mondott következő szavait: »Ki általános elveken szágúld előre s hátra s a körülményeket nem veszi fontolóra, hasonló ahhoz, ki a csillagokat egyenlő távolságra hiszi, mivel nincsenek a szemnek támaszpontjai, melyekről összehasonlításokat és tájékozásokat tehessen közöttük. A politikában így válnak a leghelyesebb nézetek a legfonákabbá, sőt az elvek ugyanannyi hazugságokká válnak alkalmazásaikban!«

A t. mérsékelt ellenzék rossznak találta e javaslatot és mit cselekedett? A közigazgatási bizottságban igyekezett azon javítani tiszteletreméltó elvei szerint. És e munkájában Goethe szavai jutottak eszembe: »Sie peitschen den Quarz, ob nicht etwa Crème daraus werden wolle!«

És midőn látták, hogy ez nem sikerül vala, akkor a babonás kor bűnös tudományához, a chiromantiához, azaz kézjóslathoz fordúlának. És gr. Szapáry kinyujtott kezéből olvassák ki a jövendőt: kiolvasták belőle, hogy az a kéz, a mely ezen törvényjavaslatot nyujtotta, oda fogja adni mindazon törvényes biztosítékokat, a melyeket csak ők kívánnak nemes szándék által indíttatva.

És még csak az a szerencse, hogy a t. mérsékelt ellenzék a chiromantiát teljesen jóhiszeműleg üzi; mert mi lenne az országból, ha lenne párt, a mely az ilyen chiromantiát olyan indokból üzné, hogy a ház belsőségeit és viszonyait kifürkészve, vagy onnan valamit elhozzon, vagy magát odaragaszsza.

Őszintén sajnálom, hogy e javaslatot a t. mérsékelt ellenzék Sortes Sanctorumnak, azaz bibliai oraculumoknak tekinti s azt hiszem, a kiábrándúlás meg fog történni, de talán egy kissé későn.

Azt sem tudnám megérteni, ha a részletes vita folyamán a t. mérsékelt ellenzék nem igyekeznék oly sokszor hangoztatott elvi álláspontjához képest e rossz törvényjavaslaton javítani. Mi nem tartjuk javíthatónak, azért nem fogadtuk el általánosságban sem; de a ki ezt megtette: annak kötelessége minden erejét megfeszíteni a javaslat jobbátételére, akár koronázza működését a siker, akár nem.

Ismét eszembe jutnak Goethe szavai: »Blasen ist nicht flöten, ihr müsst die Finger bewegen.«

Nem elég, hogy néhány t. mérsékelt ellenzéki belefújt a gr. Szapáry Gyula fuvolájába: azt billegetni is kell.

Ezt kötelességük megtenni elveikért, habár gr. Szapáry Gyula nem is kívánja.

Ő nem is kíván ilyesmit. Nem bánja, ha a t. mérsékelt ellenzék támogatja; de nem is szorúlt arra: eléggé el van ő a maga pártja részéről látva támogatással.

Midőn miniszterelnök lett, úgy tett, mint Mazarin, a ki kérdé: énekel-e a nép? Midőn igenlő választ hallott, így folytatá: »ha énekel, akkor meg is fizeti az új adót«.

Digitized by Google

A miniszterelnök úr is azt kérdezte: éljenez-e a kormánypárt? És midőn a felharsanó éljeneket hallotta, akkor így gondolkozott: »Ha éljenez, úgy meg is fogja szavazni az új törvényjavaslatot. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Így nyujtotta be a jelen törvényjavaslatot, a melylyel sietett ismeretséget és barátságot kötni a garantialis javaslatok nélkül úgy a t. kormánypárt, valamint a t. mérsékelt ellenzék.

Ez az ismerkedés nagyon veszedelmesen hasonlít ahhoz, midőn valaki uszodában uszónadrágban barátságot köt valakivel, *(Derültség a szélsőbalon.)* a ki midőn fölveszi a fürdőből kimenve rongyait, olyan egyénnek tűnik fel, a kit tisztességes ember meg sem szokott látni.

A miniszterelnök úr föllépése után a t. kormánypárt municipalistái — tisztelet a kilépett kivételeknek — olyanokká váltak, mint a pertinax, magyarúl kőménybogár, mely a legkisebb érintésre összegömbölyödik és az életnek jelét sem adja. *(Derültség a szélsőbalon.)*

És a t. kormánypárt egyes tagjait, a kik csak nem régen is a municipalismus szóvivői valának, úgy jártak, mint az egyszeri önkéntes, a kitől azt kérdezték: »Hát öcsém, hogy lettél te katonává?« A mire nagy búsan felelt: »A mikor mindnyájunknak muszáj volt katonává lenni, én is beálltam önkéntesnek.« *(Derültség a szélsőbalon.)*

Elhallgatott a t. kormánypárt, miként a clairveauxi szűz Mária csodatevő képe, a mely Virgo tacita név alatt ismeretes. De azért gr. Szapáry Gyula nem lett szent Bernáttá, hogy e jelenettől áthatva megírja a Salve Reginát.

A Harpocratesnek, a hallgatás istenének áldozó t. többség magáévá tette gr. Szapáry Gyula nézetét, a melyet Saphir úgy formulázott: »Csend és nyugalom a honpolgár legfőbb kötelessége, fölleli ezt az ember sírjában, a hivatalnok pedig hivatal szobájában.« *(Tetszés a szélsőbalon.)*

És oly nyugodt minden, mint akár a boldog Oroszországban, a hol midőn azt kérdezték: hát nálatok mikor lesz forradalom? Azt felelte egy orosz: »A mikor ő Felsége a czár parancsolja.« *(Derültség a szélsőbalon.)* No itt is akkor lesz forradalom, a mikor a miniszterelnök ő kegyelmessége megparancsolja.

Ily körülmények között azután nem csoda, ha a t. miniszterelnök úr jókedvében mondja azt hű pártembereinek, a mit Nagy Sándor duzzogó katonáinak boszusan mondott: »Menjetek haza és mondjátok meg, hogy egyedül hagytatok, midőn meghódítom a világot.«

De kegyes engedelmével legyen mondva, ebbe a hódításba nekünk is lesz egy kis szavunk s aligha fog az olyan könnyen menni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Lesz még alkalmalmam az egyes szakaszoknál nézeteimnek kifejezést adni és épen azért most annak kijelentésére szorítkozom, hogy miután azt látom, hogy a czím oly törvényjavaslatot fed, mely sövényt éget és annak hamuját árúlja; hogy a czím imája Horatiusként ez: »Pulchra Laverna! Da mihi fallere, da justus sanctusque videri, Noctem peccatis, et fraudibus objice nubem.« Nem fogadom el a czímet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt percre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassék helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

Ki következik?

Madarász József jegyző: Meszlényi Lajos!

Meszlényi Lajos: T. képviselőház! A czímet Magyarországban a legutóbbi időben, mióta 50 krajczárért a Zrinyiek, Báthoryak, Rákóczyak ilyenforma czímzésű leveleket kapnak: »Nagyságos Zrinyi Árpád pecséttisztitó intézetének«, vagy »tekintetes Rákóczy Lehel pipaszár-sütögető úrnak«, kell, hogy egy fájó mosolyra indítsák azokat, a kik e czímet olvassák. És miért? Mert a ki ezeket olvassa, egy szent történelmi múltnak nevetségessé tételét látja benne; mert midőn egyrészről az öröm érzete kellene, hogy arra indítsa, hogy e nevekben csak magyarosodást lásson; másrészről, ha a dolgot mélyebben vizsgálja meg, azt tapasztalja, hogy e nagy czím arra való, hogy hivőket és oktondi vevőket találjanak a 27 krajczáros árúknak, a melyeket e nagy firma alatt árúlnak. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Az »österreichische Gesammtstaatidee«-nek egy megmagyarosított czímtábláját akasztották fel azon bolt fölé, a hol körülbelül 8 hét óta kikiáltók hirdetik, hogy: itt kapható az igazi magyar közigazgatás; *(Derültség a szélsőbalon.)* itt kaphatók a jövőben kinevezendő olyan főispánok, alispánok és szolgabirák, a kiket majd csak dróton kell rángatni a belügyministernek, hogy kénye kedve szerint tánczoljanak. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Itt kapható a félig kinevezett közigazgatási bizottság; itt kapható a halvaszületett járási tanács; kaphatók oláh és tót nemzetiségiek, melyek 10 perez alatt magyarokká válnak; *(Derültség a szélsőbalon.)* kaphatók körjegyzők gummiból, kiket ha Trencsénben falhoz vágnak, Baranyában esnek le. *(Élénk derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* A kikiáltók hirdetik a czímet és azoknak, a kik bemennek, kínálják a firmát s azt mondják: szerezzetek híveket ennek a firmának és mi készek vagyunk üzletünk ki-

Digitized by Google

terjesztése végett a hazában és ha kell, vagy tetszik, tán a közeli választásokra való tekintettel utánvétellel nemesi czímert és levelet küldeni. *(Tetszés és derültség a szélső baloldalon.)* A nemzet megáll a czímtábla előtt; nézi, bámúlja a magyar eszmét; s midőn odaáll a czímtábla elé, igazán azért áll meg, mert a jó közigazgatásra égető szüksége van s gondolkozóba esik: vajjon bemenjen-e a boltba vásárolni, vegyen-e, a mit a czím hirdet, mert mindennapi szükségét képezi. És ha bemegy és kijő, olyanformán járhat, mint itteni szomszédaink, a mérsékelt ellenzék, a kik bementek s azzal jöttek ki: akartunk vásárolni, de most elimerjük, hogy nagyon becsaptak. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Hát nézzük meg, t. ház, mit mond az a czím: a közigazgatás rendezéséről a vármegyékben. Álljunk meg e három szónál és vegyük előbb egyenkint. A közigazgatás alatt értetik az önkormányzat is. És mi az az önkormányzat? Elmondatott e hosszú vita folyamán; én csak néhány rövid szóval mondom el. Az önkormányzat, a mit az ég ura ad az egyénnek, hogy saját tetteinek és akaratának, gondolatainak és vágyainak ura legyen, a fölött rendelkezzék. Ez az egyén önrendelkezése. És lehet az önkormányzat, a hol egyének területökön arra egyesülnek, hogy czéljokat elérjék s melyeket ha bizonyos mértékben a törvény korlátoz is, maguk intézzék. Nézzük meg a czímet, hol találjuk meg ezt az önkormányzatot.

T. ház! Egy nemzet, mely önmagát akarja kormányozni, midőn a törvény által, a szokások által a társadalmi kötelességek szerint az önkormányzatban tán korlátozni kell: akkor minden szabad- és szabadságszerető ember oda törekszik, hogy czen megszorítástól szabadítsa szabadságát vagy máshol találja meg jogát. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És találjuk-e e törvényjavaslatban, hol az önkormányzat csorbát szenved? Ha ez igaz, akkor nem kellene jogaiban csorbát szenvednie: azokért a terhekért, a melyeket ráraknak, okvetlenül jogokat is kellene kapnia. Minthogy önök elveszik tőle a jogot és terhet s munkát adnak érte, a czím első szava semmi egyéb, mint a nagy firmával hirdetett 27 krajczáros üzlet. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nézzük csak most a czímnek második szavát: a »vármegyékben«-t. Ha valaki az önök boltjába bemegy és azt mondja: kérek közigazgatást, kérek önrendelkezést a vármegyékben, azt felelik: ez volt. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Kérünk önkormányzatot, erre azt felelik, hogy ez volt. Kérünk vármegyét, erre pedig azt mondják, hogy nincs, mert épen most fogyott el. *(Derültség szélsőbal felől.)* Mi van tehát? Marad a rendezés; de ezt sem úgy értjük, hogy rendezés, mert mi nem rendezni, mindig csak rendelkezni akarunk. *(Úgy van! szélsőbal felől.)* És a nemzet ekkor tétovázni fog, de szüksége van rá, mert közigazgatása csakugyan rossz s ezt okvetlenül javítani kell. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elmondták már százszor és én elmondom százegyedszer is, mert azt szokták ide dobni a túloldalról, hogy: mondjátok hát meg, mit akartok ti, miután azt mondjátok, hogy nem jó a vármegye s mégis fenn akarjátok tartani; elmondom tehát százegyedszer is, hogy jól meghallják odaát, mert ez az az argumentum, melyet ellenünk használnak: mi e vármegyének barátai nem vagyunk; mi ezt a vármegyét nem is akartuk soha. E vármegye nem volt idealunk; e vármegye ereibe mérget csepegtettek 1874-ben; mérget csepegtettek, hogy állani és járni ne tudjon és most, midőn már megmérgezték, azt mondják, hogy álljon fel és járjon, ha tud, a megyétek. És jönnek azok vérző szívvel, bunkót hozva bundájuk alatt, hogy agyonüssék, kik a vármegyét megmérgezték. No hát, t. túloldal, ezt a vármegyei intézményt, a melyre méreg volt a virilismus s a candidatio és a közigazgatási bizottság behozatala, mi nem akarjuk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Akarjátok talán — így szólnak önök — a régi vármegyét, feudalis és oligarchicus intézményeivel? Ezt sem akarjuk és nem is akarhatjuk. Mit akarunk tehát mi tulajdonképen? Akarjuk, t. túloldal, azt a vármegyét, a mely 1848-ban íratott körül, természetesen hozzáidomítva a kor követelményeihez. Ez a mi idealunk és ezt önök hallgatagon el akarják tagadni mindig. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Olyan vármegyét akarunk mi, melyben megmaradjon feltétlenül a nemzet önkormányzati joga; *(Úgy van! szélsőbal felől.)* önök pedig akarnak egy olyan vármegyét, melyben agyonüssék az eddig megvédelmezett független elemeket, hogy midőn ezeket agyonütötték, kimondják — s ez kivehető lapjaikból s egyes szavukból — utánok agyonüssék és kiírtsák azon pártot, mely az ország függetlenségét tűzte ki zászlajára. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ez már több, mint bűn, t. képviselőház.

Ha ez a javaslat törvénynyé lenne, a mint nem lesz, elismerem, hogy ez lesz egyik leghatalmasabb eszköz az e párton ülők kiírtására. De az roppant csalódás akár a bukott nagy államférfiak, akár a jövendő nagy emberei részéről, ha azt hiszik, hogy e pártot kiírthatják, mert Aba Sámueltől Csák Mátéig, a Rákócziaktól le és innen 1848-ig e párt programmja mindig bele volt írva a magyar nemzet szívébe. Ezért önök t. többség nem képeznek elegendő többséget arra, hogy ezt valaha kiírthassák. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* És mi nem is félünk azon roppant többségtől, mely itt két hét óta ásítozva szundikál; *(Derültség a szélsőbalon.)* és a

Digitized by Google

mely szavazatában lehet elég erős, de arra, hogy ezeket a nézeteket e kis párttal szemben velünk együtt kiírtsa, kevés neki a hatalom; mert a míg mi itt leszünk s a míg önök fenyegetnek minket, de tulajdonképen önök félnek tőle: mi bátran hivatkozunk arra, hogy ha oly nagy igazságuk van önöknek, oszlassák fel a házat, hogy elmehessünk választóink elé, megmondván nekik, hogy mi itt védelmeztük jogaitokat, ott pedig — s ezt kimondom — itt és ott egyaránt elvették tőletek a jogot. *(Úgy van! a szélsőbal felől.)* Mi folytatni fogjuk önök ellen a harczot legalább addig, míg felébred az egész nemzet, mely paragraphusról-paragraphusra fogja látni, hogy minden egyes szakasz megölő méreg, mely jogait és szabadságait teszi semmivé, melyet most önök elhirdetnek haldoklónak és oda mennek hívatottak és hívatlanok, hogy a haldoklót még a halála előtt is megrugják és ha lehet, legyalázzák. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Midőn önök vármegyéről beszélnek a czímben, az alatt nem érthetik a megyét, legfeljebb egy terűletet; de mi a megye alatt egészen mást is értünk. De ha volt bátorságuk agyonütni és eltemetni a megyét: legyen bátorságuk megmondani, hogy az, a mit önök most megalkotnak, ezentúl nem megye, hanem Kreishauptmannschaft, melyet idegen országból átültettek. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Az a megye, melyet mi védünk, nemcsak terűletet jelent, hanem evvel a névvel jelenti a régi jogot is, a melyet önök most a nemzettől elvenni akarnak. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Így tehát minden szó a czímben: »önkormányzat«, a »közigazgatás« és a »vármegye« valótlanság. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nem akarok hosszan beszélni e dologról, bár tehetném, *(Halljuk! Halljuk!)* nem azért, nehogy azt mondják, hogy talán most is az utolsó perczekben a szavazás előtt csak obstruálni akarunk, hanem egyszerűen, nyiltan kimondom azt, hogy mivel életemben e házban valótlanságra soha sem adtam szavazatomat, azért nem fogadom el e czímet sem. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve.

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nap nap után folyik a vita s a vita rendjén határozati javaslatok nyujtattak be, melyek kérdéseket tartalmaznak a kormányhoz, mint a javaslat szerzőjéhez. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem a függetlenségi pártnak, hanem a törvényhozásnak sérelme az, hogyha a minister, a ki a javaslatot tárgyaltatni kívánja, a tett kérdésekre, melyek határozati javaslatok alakjába vannak foglalva, semminemű felvilágosítást nem ad. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A miniszterelnök úr, mint belügyminister, a törvényjavaslatért felelős; s a törvényjavaslat tárgyalásának kapcsán a parlament tagjai felvilágosítást kérnek azon elvekre nézve, melyek alapján a minister úr a rendezett tanácsú városokat be akarja illeszteni a vármegyei közigazgatás keretébe, melyben körűlbelűl egy járásnak felelnek meg: azt kérdezik e parlament kebelében, hogy a törvényhatósági joggal bíró városok mily közigazgatási organismussal fognak bírni; vajjon az ezekre vonatkozó elvek egyenlők lesznek-e a vármegyékre nézve megállapítandó elvekkel; azt kérdezik, hogy a közigazgatás alapját képező községek közigazgatási rendezése micsoda elveken fog alapúlni, mily szálakkal lesz a megyei közigazgatással összekapcsolva s mily viszonyban lesz a községi szervezet s annak vagyonkezelése a megyei közigazgatás rendezéséről szóló törvénynyel? És napokon keresztűl a javaslat szerzőjétől, a felelős ministertől semminemű felvilágosítást nem kapunk. Engedjen meg a t. ház, de felvilágosítást nem egyes pártoknak, nem egyes képviselőknek, hanem az egész törvényhozásnak köteles a minister adni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Vagy tudja a t. kormány, hogy mily elveken fogja rendezni a rendezett tanácsú és törvényhatósági városokat és községeket; vagy nem. Ha tudja és ha az egész közigazgatási szervezet egy egész organicus constructiot képez, melynek minden egyes részlete át van gondolva: nem hiszem, hogy akadályozva lenne abban, hogy a szükséges és kívánt felvilágosításokat megadhassa; mert legyen meggyőződve arról, hogyha nem ismerjük azon szoros összeköttetést, a melyben a vármegye s ennek főispánja a törvényhatósági joggal bíró s rendezett tanácsú városokkal fog állani; hogy mily összeköttetésben lesznek az egyes közigazgatási tisztviselők, a melyeknek hatásköre e törvényjavaslatban fog meghatároztatni, a községi administrationval: akkor, t. ház, mi nem látjuk a közigazgatásnak jövendő képét, nem ismerjük azon szervezetet, mely szervezetnek képe, kell, hogy előttünk lebegjen, hogy mi azon közigazgatás szervezetéről kellőképen hozhassunk és alkothassunk ítéletet magunk. Ha önök a t. túloldalról helyeslik ezen törvényjavaslatot és ezt indokolni is akarják: akkor önöknek első sorban áll érdekükben az, hogy az ország teljes, áttekinthető képet nyerjen a közigazgatás jövendő szervezetéről. Önöknek áll érdekükben, hogy a kormány és a törvényjavaslatért felelős minister a szükséges felvilágosításokat megadja, hogy önök magukat védelmezhessék. Miként fognak önök, t. uraim választóik előtt megjelenni, ha nem a hatalom parancsszavával felfegyverkezve és nem az abba vetett bizalommal. Mit fognak önök választóiknak felelni, ha majd kérdezik: »de uraim, mi rendezett tanácsú város, mi törvényhatósági jog-

Digitized by Google

gal felruházott város vagyunk, mi lesz velünk? Mi községi lakosok vagyunk, mi fog velünk történni?« *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha a törvényjavaslat intentiói őszinték, akkor a kormánynak nincs oka titokban tartani azon elveket és intézkedéseket, a melyek a rendezett tanácsú, a törvényhatósági joggal felruházott városok és községek rendezését át fogják hatni; de ha a kormánynak az az intentiója, hogy azoknak minden önállóságát, szabadságát, önkormányzati jogát elvegye: akkor igenis érthető azon hallgatagság, a mely a ministerelnök úr ajkaira ül; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* akkor, uraim, belátjuk, hogy itt egy olyan törvényjavaslattal van dolgunk, a mely nem egyéb, mint egy paragraphusokba foglalt nagy ámítás, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a mely tisztán arra van alapítva, hogy a törvényhozás tagjai elég könnyelműek lesznek a közigazgatás szervezetének ismerete nélkül a közbeeső részt megszavazni, felvilágosításokat nem kívánni és választóikat felvilágosítani sem tartandják kötelességüknek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha parlamentaris kormányzatot akarunk; ha választóinkkal egyenes összeköttetésben akarunk lenni; ha a törvényhozás erejét a néptől, a választóktól akarja megszerezni: akkor köteles a törvényhozás a népnek, a választóknak a szükséges felvilágosítást megadni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Helyeslés.)*

Miképen tudjuk pedig azt megadni, ha nem ámítani, ha nem bolondítani, ha nem félrevezetni akarjuk, a midőn a ministerelnök nem mondja meg itt az országgyűlés színe előtt, hogy mit akar ő? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, nem akartam a czímhez hozzászólani, daczára annak, hogy ez egy nagy valótlanságot tartalmaz; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* de midőn azt látom, hogy egyik határozati javaslatban fel van vetve a junctim kérdése, hogy ezen törvényjavaslatnak törvényerőre emelkedésével egyidejűleg mily közigazgatási intézkedések s mily garantiák léptettessenek életbe; midőn azt látom, hogy ugyanezen kérdés fölött a közigazgatási bizottságban hosszas vita folyt; midőn azt látom, hogy a garantialis törvényjavaslatokról a ministerelnök úrnak a közigazgatási bizottságban tett ígérete egy későbbi nyilatkozatában miként halványúlt el; midőn azt látom, hogy még a közigazgatási bizottság jelentésében is említtetnek némely biztosítékok: akkor csodálkozva kérdem, mi oka lehet a ministerelnök úrnak arra, hogy a határozati javaslat alakjában felvetett junctim kérdésére nézve semminemű nyilatkozatot sem ad? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Hiszen, ha nem adják meg a szükséges felvilágosítást, hogyan folytathatják a parlamenti vitatkozást; miként tudják érveinket lefegyverezni; miként fogják elcsitítani aggodalmainkat; miként fognak bennünket meggyőzni arról, hogy ne harczoljunk a törvényjavaslat ellen a végső elkeseredésig? Sőt ellenkezőleg, midőn azt látjuk, hogy a ministerelnök úr hallgat; hogy a szükséges felvilágosításokat nem adja meg: csoda e, ha mind hatalmasabbá válik az a gyanú, hogy ezen törvényjavaslat önmagában nem képez czélt; hanem egyszerűen csak a hatalom eszközeül szolgálni van hivatva. *(Igaz! Úgy van! Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* De sőt még sokkal messzebbmenő a czél: alkotmányjogi felforgatása Magyarországnak; tudniillik a magyar önkormányzat szellemének a községekben, a városokban és a vármegyei törvényhatóságokban való kiirtása, mely szándékot elárúlni most nem tartják czélszerűnek; és mindezen szellemnek kiirtása egy másik czél érdekében, melyet önök öntudatosan vagy öntudatlanúl szolgálnak, hogy nem államosítják a közigazgatást, hanem osztrákosítják *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és mindinkább hasonlatos intézményeket állítanak fel Ausztriával, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy a hasonlatos intézmények hasonlatos polgári gondolkodást szüljenek nálunk is; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy a magyar nemzetnek saját specificus alkotmányos érzületét, politikai tapintatát, politikai tehetségét és gyakorlatát megsemmisítve és megtörve: *(Úgy van! a szélsőbalon.)* az országot Ausztriához mind közelebbi kapcsolatba hozzák és az alárendeltségbe való beiktatásra mind puhábbá és puhábbá tegyék. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azért, t. ház, midőn kijelentem, hogy a czímet nem fogadom el; és kijelentem, hogy báró Prónay Dezső és Győry Elek t. képviselőtársaim határozati javaslataihoz hozzájárúlok: ismételve kérem a t. ministerelnök urat, hogy a határozati javaslatokban foglalt kérdésekre nézve a törvényhozási tanácskozások komolysága és saját intentióinak tiszta volta érdekében szíveskedjék a felvilágosításokat megadni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon és felkiáltások: Halljuk a ministerelnököt!)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát senki sem kíván szólani, a vitát bezárom.

Szavazás előtt szó illeti még a bizottság előadóját, továbbá báró Prónay Dezső és Győry Elek képviselő urakat, mint a kiknek határozati javaslatait tíznél több képviselő írta alá, valamint a minister urakat is, ha szólni kívánnak.

Az előadó úr kíván szólani.

Perczel Dezső előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn ma, a részletes vitának hatodik napján a képviselőház közigazgatási bizottsága által javasolt czímre nézve a 22-ik szó-

Digitized by Google

nok is nyilatkozott és pedig mind a czím ellen nyilatkoztak: legyen szabad nekem a közigazgatási bizottság álláspontjának védelmére igen röviden és teljesen a tárgynál maradó szárazsággal néhány megjegyzést tennem. *(Halljuk!)*

Azon czím közt, mely az eredeti törvényjavaslat élén bemutatásra került — t. i. »A közigazgatás és az önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« — és azon czím közt, melyet a közigazgatási bizottság a maga részéről ajánl, az eltérés nem oly nagy, mint előttem szólott t. képviselőtársaim fel kívánták tüntetni; mert az a bizottság, melyet a közigazgatási bizottság a maga kebeléből kiküldött, hogy az egész törvényjavaslat beható áttekintése után még a netán fenforgó ellentmondásokat kiegyenlítse és egyúttal a czímre nézve is javaslatot terjeszszen elő, t. i. a szövegező bizottság, a czímkérdést is igen alapos és beható vita tárgyává tette; és pedig leginkább azon okból, mert a közigazgatásban — bármit hozzanak is fel t. képviselőtársaim ez ellen, abban nincs igazuk és soha senkit, a ki a közigazgatással úgyis, mint elmélettel, úgyis, mint szaktudománynyal foglalkozott, nem fognak meggyőzni az ellenkezőről — a közigazgatásban az önkormányzat, mely a közigazgatásnak csak egyik válfaja — tehát species a genusban — igenis benne foglaltatik. Nem akarok Szederkényi t. képviselőtársammal e felett bővebb polemiába bocsátkozni, de az a példa, melyet ő felhozott, hogy ott van Poroszország, ott is van közigazgatás, de nincs önkormányzat, engem épenséggel nem győzött meg; mert ez épen úgy van, a mint pl. ha azt mondjuk, hogy az indianusok is emberek: azért ott, a hol emberek vannak, nem kell okvetetlenül indianusoknak is lenni. *(Derültség.)* De azt hiszem, hogy a felhozott példával époly kevéssé győzött meg mást is; mert igenis a közigazgatásnak egyik ága az önkormányzat és a közigazgatási kézikönyvekben és szakművekben mindenütt vannak fejezetek, a melyek az egész anyag közt tárgyalják az önkormányzatot. Eddig jogfejlődésünk és tanrendszerünk sem különböztette meg így ezeket; hanem az önkormányzatot a közigazgatásban bennefoglaltnak tartotta. Ebből indult ki a közigazgatási bizottság is, midőn elfogadta azon javaslatot, hogy a kettőt az általános, generalis fogalom alatt egyesítse a törvényjavaslat czímében. *(Helyeslés jobb felől..)*

Miután a »rendezés« szó mind a két czímben benne volt és törvényhozásunk 1867 óta ott is, a hol a rendezés fogalmát meghaladó nagyobb átalakításról volt szó, mindig használta ezt a szót: ebből nem következtethető, hogy a rendezésnek előzménye a rendezetlen állapot lenne. Például, mikor a községek rendezéséről szóló törvényt meghoztuk, természetes, hogy a községeknek meg volt megelőzőleg a rendje és mégis rendezésről szólt a törvény: tehát ebben sincsen semmi ellenmondás.

A harmadik végre az, hogy miért tette a közigazgatási bizottság az eddig a czím végén mint helyhatározó álló »vármegyékben« szót most mint jelzőt, előre. Ezen törvényjavaslat az általános közigazgatási reformnak első láncszemét képezi. Az egész reformactio a közigazgatásnak a javítását czélozza. Azt hiszem, nem mondok semmi újat azzal, hogy a közigazgatást legfelső fokon nálunk a felelős kormány gyakorolja, az alsó fokon a községek. A közbecsőket egy generalis fogalom alatt lehetett összegezni, t. i. a törvényhatóságokéi alatt; és ez az oka annak, hogy úgy az 1870-iki törvény, mint az 1886-iki törvény a »törvényhatóságokról« vagy »köztörvényhatóságokról« szól. De miután most már ezen törvényjavaslatnak az álláspontja egy határozott distinctiot von meg; mert a javaslat csak a vármegyéket kívánja rendezni, míg a szabad kir. városoknak vagy a törvényhatósági joggal felruházott városoknak administratiojáról nem szól: tehát itt már a »törvényhatóság« szót nem lehetett felvenni a czímbe. És így igenis fel kellett venni a »vármegyei« szót. *(Helyeslés jobb felől.)*

Egy további ok, a melyet kicsinylőleg említettek fel, sőt gúny tárgyává is tettek, hogy t. i. »jobban hangozzék a czím«, úgy kívánták értelmezni, mintha a bizottság, a mint a német mondja, »mundgerecht«-ebbé akarta volna tenni a czímet: ez legkevésbbé sem állott szándékában; mert ha valaki meg akarja ismerni a javaslatot, az úgy sem csak a czímét olvassa el, hanem figyelmet fordít arra is, a mi benne van; és így a czímmel magával úgy sem lehet senkit capacitálni.

A bizottság a jobban hangzóvá tételt tisztán nyelvészetileg, az euphonia szempontjából értette. Mert azt hiszem, hogy a törvényhozásnak, mely a magyar nyelv fentartására méltán helyez nagy sulyt, erre is ki kell, hogy kiterjeszsze figyelmét

Nem lévén abban a helyzetben, hogy azon négy határozati javaslathoz és egy indítványhoz, melyeket t. képviselőtársaim a czímnél beadtak, de melyek a czímmel magával csak igen tág értelemben hozhatók összefüggésbe, hozzájárúlhassak: egyszerűen kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a czímet a bizottság szövegezésében változatlanúl elfogadni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: A ministerelnök úr kíván szólani.

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy a czím felett egy hétnél tovább tartott tárgyalás során fel nem szólaltam, annak egyszerű oka az, hogy ezen idő alatt magáról a napirenden levő

Digitized by Google

kérdésről minél kevesebb szó volt. Szóltak a horvát kiegyezésről, szóltak a nemzetiségi kérdésről; reflectáltak a t. felszólaló urak az általános vitában mondott beszédekre.

Ezen példát, t. képviselőház, követni nem akartam; hanem tartottam magamat stricte a házszabályok 155. §-ához, a mely szerint a napirenden levő tárgytól eltérni nem szabad. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Ha egyes felszólalók jónak látták a házszabályoktól ezen irányban eltérni: én a magam részéről ezen példát követni nem szándékozom. *(Helyeslés jobb felől.)*

Egyébiránt, t. képviselőház, kötelességemnek tartottam volna minden felhívás nélkül a beadott határozati javaslatokról, a mint rendesen szoktam, ezúttal is nyilatkozni. A határozati javaslatoknak egész sorát adták be; ezek közt olyan, a melyhez az illetőket zárszó illeti meg, csak kettő van: az egyik b. Prónay Dezső; a másik Győry Elek képviselő úr határozati javaslata.

B. Prónay képviselő úrnak sem határozati javaslatát, sem felszólalását nem fogtam fel úgy, mintha a ministerhez kérdést intézett volna a községi vagy más ilynemű törvény alapelveire nézve; sőt a határozati javaslat világosan azt kívánja, hogy ezen javaslat tárgyalása halasztassék el mindaddig, míg ama törvényjavaslatok beadatnak. Kérdést tehát, a melyről nyilatkoznom kellene, nem intézett a kormányhoz a t. képviselő úr.

A mi a kormánynak a községi törvényre vonatkozó szándékát magát illeti, bátor vagyok figyelmébe ajánlani a t. háznak az indokolás 6. és 7. lapját, a hol erre vonatkozólag a főbb elvek elő vannak adva. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Tovább menni e tekintetben ezen alkalommal azért nem tartom szükségesnek; mert szerintem mindezen kérdéseket egyszerre megoldani úgy sem lehet; *(Helyeslés jobb felől.)* a kapcsolatos kérdéseket fokozatosan, bizonyos egymásutánban kell megoldani. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A mi közigazgatásunknak alapja a vármegyékben van; először tehát a vármegye szervezetét és hatáskörét kell megállapítani: ehhez lehet azután idomítani a törvényhozás elhatározása szerint a többi törvényeket és így a községekről és a rendezett tanácsú városokról szóló törvényt is. Ezt az eljárást szándékozik a kormány követni és e miatt nem terjeszti be egyszerre az összes javaslatokat. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi b. Prónay t. képviselő úr határozati javaslatában foglalt junctimot illeti, a most előterjesztett okokból kérem a t. házát, ne méltóztassék mindezen törvényjavaslatok együttes előterjesztését kívánni, mert így a törvényhozási actio felette megnehezíttetnék; *(Úgy van! a jobboldalon.)* hanem méltóztassék módot nyujtani, hogy az illető javaslatok helyes sorrendben egymásután vétessenek tárgyalás alá. *(Helyeslés jobb felől.)* Ezért kérem a t. házat, hogy a határozati javaslatot ne méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Győry Elek t. képviselő úr határozati javaslata az úgynevezett garantialis törvényekre vonatkozik. Azt hiszem, t. ház, ezekre elég bőven kiterjeszkedtem, ezekről elég határozottan nyilatkoztam az általános vitában. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Ma e törvényekre nézve egy lépéssel tovább jutottunk.

A curiai bíráskodást tárgyazó és egyes választási visszéléseket praecisirozó törvényjavaslat a t. ház előtt van és csakis a t. háztól függ, hogy e törvényjavaslat előzetes tárgyalására a bizottságot minél előbb kikűldje és hogy a javaslat itt e házban tárgyalás alá kerűlhessen. A közigazgatási bíróságra vonatkozó törvényjavaslatról, azt hiszem, elég határozottan nyilatkoztam már; most pedig kijelenthetem, hogy mivel a czím tárgyalása nem vette teljesen igénybe figyelmemet, módomban állott ezzel a törvényjavaslattal az utóbbi napokban bővebben foglalkozni, úgy, hogy azt nem sokára a t. ház elé terjeszthetem. *(Helyeslés jobb felől.)* A mint tehát a kormány az iránti kötelezettségének, hogy a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslatot előterjeszsze, megfelelt: úgy nem fog késni a közigazgatási bíróság tárgyában sem a törvényjavaslatot, minden junctim kimondása és minden pressio nélkül, lehető rövid idő alatt előterjeszteni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék a határozati javaslatok mellőzésével a czímet elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

B. Prónay Dezső: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem volt szándékom, hogy a házszabályok által engedett azon jogommal, miszerint az általam benyujtott határozati javaslat folytán, melyet velem együtt tiznél több képviselőtársam aláírt, a zárszó jogával éljek; csupán azt akartam röviden kijelenteni, hogy részemről hozzájárúlok Győry t. képviselőtársam határozati javaslatához, mely az enyémmel egyáltalán ellentétben nem áll; hozzájárúlok természetesen azon esetre, ha a tárgyalás nem függesztetnék fel; mert hiszen ha az én határozati javaslatom elfogadtatik, a tárgyalás egyidőre függőben marad; de ha ez nem történnék meg, akkor Hojtsy t. képviselőtársam határozati javaslatát fogadom el.

Azonban, t. ház, engedjék meg mégis, hogy a ministerelnök úrnak imént történt felszólalására tegyek egy-két megjegyzést. *(Halljuk! a szélsőbalon.)* Az igen t. ministernök úr útalt arra, hogy ő nem kívánta, hogy a vitának olyan jellege legyen, minővel most bír; hanem — úgymond — ő szorosan a házszabályok 155. §-ához fog ragaszkodni és nem fog eltérni a tárgytól.

Digitized by Google

Igaz, hogy ő világosan, expressis verbis, nem mondta ki azt, hogy tehát azok, a kik hozzászóltak a részletes tárgyalásnál a czímhez, nem tartották meg a házszabályokat; de tulajdonképen mégis az következik az ő mondásából, mintha ő arra akart volna útalni, hogy a házszabályok meg nem tartattak volna. Azt hiszem, hogy a házszabályok megtartása felett a ház elnöke van hivatva őrködni, nem a ministerelnök úr. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon. Zaj és mozgás jobb felől.)*

T. ház! Egyéni appretiatiónak tárgya, hogy meddig tart az a határ, midőn egy ily természetű törvényjavaslatnál szorosan egy szakasznál marad a szónok, avagy pedig, a mint a vita magával hozza, a hol egyik is tesz esetleg egy indítványt, a mely új eszmét vet fel, ahhoz is kíván az illető szólani. Ez nem a tárgytól való eltérés; és ha például valaki a részletes vitánál reflectál az általános vitában mondottakra, szerintem ez sem eltérés a tárgytól. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ezt azért hozom fel, mert bár én igyekeztem azon alkalommal, mikor a czímhez felszólaltam és határozati javaslatomat indokoltam, lehetőleg magamat a tárgyhoz, a czímhez tartani; természetesen azon értelemben, hogy ott tartottam helyén levőnek felvetni a kérdést, valahol csak fel kellett vetni azt: vajjon a községek és törvényhatósági városok rendezése ugyanazon elveken fog-e alapúlni, mint a vármegyék rendezése? Azt hiszem tehát, hogy a tárgyhoz tartozott arról szólani. Megengedem, hogy fel lehetett volna ezt hozni az általános vitánál, vagy az első szakasznál, de fel lehet a czímnél is, a mely megjelöli magának a törvénynek körét. Ezt saját igazolásomra tartottam szükségesnek felemlíteni, nehogy úgy tűnhessék fel, hogy én a ministerelnök úrnak azon állítását, mintha a tárgytól eltérés történt volna — és ezt rám is vonatkoztatja — észrevétel és válasz nélkül hagynám. Sőt szükségesnek tartom most is kiterjeszkedni még röviden azon kérdésre, hogy miért történik tehát az, hogy a t. ministerelnök úr, midőn a közigazgatásnak egészen új alapelvek szerint való rendezéséről van szó, a szabad királyi városokról és törvényhatósági joggal felruházott városokról oly keveset szeret mondani. Azt hiszem, itt politikai okok forognak fenn. Ugyanaz történhet meg, a mi megtörtént régen a multban, hogy az absolut hatalomra törekvő fejedelmek, a városok polgárságának segedelmével verték le a nemességet; és midőn ez megtörtént, a városokra került a sor. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A kormány most igyekezett úgy vezetni a dolgok menetét és a tárgyalást, hogy a városok ne nyilatkozzanak; hogy a főváros ne szóljon, mert arról külön törvény intézkedik; hogy a szabad királyi városok ne avatkozzanak bele ebbe a dologba, hisz ez nem nekik szól. Először elbánunk a vármegyékkel és a városokkal majd végezünk azután. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Meglehet, t. ház, hogy ez talán a czímhez szorosan, ha etimologice veszszük a dolgot, nem tartozik; de ezt a kérdést fel kell vetni. Hogy itt történjék-e ez vagy másutt, a felett lehetnek eltérő vélemények; de azt hiszem, hogy magának az óhajtásnak jogosúltságát — hogy t. i. a kérdés felvettessék — kétségbevonni nem lehet. Sőt ha valahol, úgy itt van a helye megvitatni a kérdést, mert a czím ekkép szól: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről«.

De hát miért nem terjeszti ki a kormány a rendezést a szabad királyi és rendezett tanácsú városokra is; miért nem nyilatkozik, hogy azokra is akarja e alkalmazni a kifejezést, igen vagy nem? *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Mi határozott és nyilt választ akarunk; határozott kifejezését annak is, hogy mily terjedelemben akarja alkalmazni és mily terjedelemben akarja a főispánok hatáskörét kiterjeszteni?

Ugyanez történt itt. Egy kis kör kiadta a jelszót, hogy a vármegyei önkormányzat rossz és ezt addig ismételte, míg maga a vármegye is kételkedni kezdett abban, hogy tulajdonképen életképes-e? *(Tetszés a szélsőbalon.)* Vonjuk le ebből a tanúlságot és ne hallgassunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A parlamentarismust elnevezték a szónoklat kormányformájának. Ha ez igaz, akkor nem csoda, hogy a parlamentben beszélnek.

De látjuk, t. ház, hogy az emberiség és az egyes nemzetek fejlődése nem halad következetesen egy irányban; és sem egyes államférfi, sem párt, a mely egyes államférfiút követ, nem képes azt határozottan folyton bizonyos irányban vezetni; hanem a nemzetek fejlődésénél ugyanaz a törvény érvényesül, a mely a mechanikában: az erők paralellogrammjának törvénye, egy diametralis vonala a haladásnak, a mely úgy keletkezik, hogy egymástól szétágazó erők összehatnak és egy középút az, a melyen a haladás létesül. Meglehet, hogy teljes mértékben nem érünk czélt; de önök sem fognak teljesen czélt érni. Az erők ezen mérkőzéséből keletkezhetik egy egészséges fejlődés: és épen abban áll az alkotmányosság egyik előnye, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* hogy lehetővé teszi az erőknek mérkőzését és érvényesülését ezen természeti törvénynek. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mi tehát, midőn teljes erőnket kifejtjük saját elveink érvényre emelésére, nem teszünk egyebet, mint kötelességet teljesítünk; és azt hiszem, míg csak parányi remény is lehetséges erre, kitartunk. De ki kell tartanunk még akkor is, ha nincsen remény; *(Úgy van! a*

Digitized by Google

szélsőbalon.) mert csak az képes nagy eredményeket elérni, a ki tekintet nélkül a sikerre, az eredményre, kitartóan küzd elveinek érvényre emelése érdekében. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Egyáltalában nem hallottam czáfolatot arra nézve, hogy a közigazgatást, midőn azt egész új alapelvek szerint akarják rendezni, czélszerűen lehessen rendezni akkor, midőn nincsen világosan és határozottan kijelölve az irány, a melyben az elfogadott főbb elveket a közigazgatás minden ágánál alkalmazni fogják. Egyáltalában nem hallottam czáfolatot arra nézve, hogy egyrészről a vármegyéket lehessen kinevezett tisztviselőkkel jól rendezni; és másfelől a jogegyenlőséggel és a szabadelvűséggel megegyeztethető legyen a városokat más alapon rendezni. Aut aut. Vagy áll az, hogy a sógorság, komaság, atyafiság a választásokkal kapcsolatosan a vármegyékben a közigazgatást megrontja, vagy nem. Ha ez áll a megyékre nézve: úgy állani kell a városokra nézve is. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Tessék szint vallani: akarják-e; és ha akarják, milyen terjedelemben akarják? Mert nem elég az, hogy kitérő választ nyerjünk; hanem világosan óhajtjuk e tekintetben ismerni a kormány politikáját: *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és erre nézve ítéletet csak akkor alkothatunk, ha túlmegyünk azon a határon, a meddig a t. ministerelnök úr a közigazgatási bizottságban ment, midőn tájékozást nyujtott. Többet kell kívánnunk e tekintetben, mert ez nem elég. Látnunk kell magukat a törvényjavaslatokat; mert addig nem lehetünk megnyugtatva az iránt, hogy vajjon meg lesz-e azon kellő összhang a közigazgatás rendezésében, akár kinevezési, akár választási alapon történjék az. Én tehát kénytelen vagyok ismételve ajánlani határozati javaslatom elfogadását. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Van különbség a szabad királyi városok, a törvényhatósági joggal felruházott városok és a vármegyék közt: t. i. az, hogy a városok egyúttal községet is képeznek. De hiszen a községi autonomiát sem nagyon respectálja e törvényjavaslat. Hiszen a körjegyzőket is ki akarják nevezni; és ismét az a sajátságos, hogy a körjegyzőket, a kikről eddig a községi törvény intézkedett, most belevonják ezen törvényjavaslatba; a községi jegyzőket pedig nem: holott a községi jegyző és körjegyző közt valami lényeges különbség nincs. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A különbség mindössze az, hogy az ország számos vidékén körjegyzők alig vannak; míg más vidékeken nincs más, mint körjegyző. Természetesen a körjegyző a kisközséggel szemben némileg más viszonyban van; de utóvégre azon administrativ teendők, a melyeket ők ellátnak, azonosak a községi jegyzők teendőivel. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Abból indúltam ki, t. ház, hogy helyesebb e kérdéseket, a melyek egymással kapcsolatban állnak, egy alkalommal felvetni; mert nem rövidíti meg a vitát, ha azokat az illető szakaszoknál egyenkint hozzuk fel. Azt gondoltam, hogy inkább akkor kímélem a ház idejét, ha mondandóimat egy beszédben ölelem fel, mint ha ötször, hatszor, hétszer, vagy nem tudom hányszor szólalok fel és akkor nem egy, hanem ugyanannyi óráig lennék kénytelen igénybe venni a t. ház figyelmét *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De engedje meg a t. ház, hogy még egy megjegyzést tegyek. Sokan azt tartják, hogy a törvényjavaslat általánosságban elfogadtatván, teljesen hiábavaló, meddő erőlködés, sőt czélt tévesztett eljárás, ha a háznak egyik pártja még tovább is igyekezik saját elveit érvényre emelni: és ez az, a mit elneveztek — megvallom nem is szép szóval, mert annak pathologicus értelme is van — *(Derültség.)* obstructionak. Engedjék meg, hogy erről is elmondjam nézetemet. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elmondtam már ugyanezt egy alkalommal, de kénytelen vagyok ismételni; mert tudom, hogy ha meg akarjuk az embereket győzni, arra az ismétlés a legjobb eszköz. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen hogyan fejlődött a közvélemény odáig, hogy a t. ministerelnök úr ezt az államosítási törvényjavaslatot be merte nyujtani? Egy régi olasz operában, midőn Basilio egy légyottot megzavar és el akarják őt távolítani, ráfogják, hogy beteg és ezt addig éneklik neki, míg maga is reszketni kezd, és akkor kivezetik az ajtón.

De arra is kell utalnom, hogy határozati javaslatom egyúttal halasztási indítvány természetével bír és így már másodszor teszek hasonló természetű indítványt. Az első egyszerűen napirend indítvány volt, hogy a ház függeszsze fel tanácskozásait. Második indítványomban már okokat hoztam fel arra nézve, hogy miért nem tartom a törvényjavaslat részletes tárgyalását most folytathatónak. Mert a sötétben való tapogatódzásnak kell tekintenem azt, ha mi itt a maguk egészéből kiragadott egyes intézkedéseket beleillesztünk a most tárgyalás alatt levő javaslatba, mielőtt tudnók, hogy az majd abban a szervezetben, a melybe tulajdonképen azon intézmény tartozik, miképen fog érvényre jutni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* A rendezett tanácsú városok tulajdonképen egy-egy járást képeznek. A rendezett tanácsú városok és községek jogait az 58. §. állapítja meg; tehát belevonja már a törvényjavaslatba, de még nem tudjuk, hogy miként fogja ezeket a kormány rendezni. Nem látom lehetőnek, már tisztán a törvény-

Digitized by Google

hozási technika szempontjából sem, hogy lehessen helyesen részletesen tárgyalni e törvényjavaslatot, mielőtt még ismernők az általunk kivánt kiegészítő javaslatok alapelveit: tudniillik a szabad királyi városok, a rendezett tanácsú városok és községek rendezéséről szóló javaslatokat. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azt mondják, hogy a multban máskép jártak el. Ez tökéletesen igaz. Tudom, de egészen más volt a helyzet is. Akkor nem akartak szakítani egy százados fejlődéssel; novellaris intézkedések voltak azok és nem egészen új alapon való építés: a törvényhatóságok rendezése a községi rendezés nélkül. Már az 1870-iki törvény, a melynek czíme egyszerűbb, mert általában a törvényhatóságok rendezéséről szól, kiterjed a városokra és a megyékre is; az eltérő viszonyokra nézve történtek specialis intézkedések, például Budapest fővárosra. Én azt hiszem, hogy magának a parlamentaris tanácskozás módjának érdekében is állana, ha az igen tisztelt kormány nem erőltetné és nem siettetné mindenek felett ezen törvényjavaslat tárgyalását. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Törvény lehet belőle, de vajjon jó törvény lesz-e; nem a mi szemünkben, de még azok szemében is, a kik a kinevezést óhajtják? Nem hiszem: meg vagyok győződve, hogy ez a törvény a zavaroknak forrása lesz hosszú időre. Az egyes közigazgatási forumok között összeütközési esetek fognak ebből keletkezni; sokkal nagyobb lesz a zavar, sokkal rosszabb lesz a közigazgatás, mint a minő az ma. Nekünk ez elégtételül fog szolgálni, mert azt mondhatjuk: íme, ennek részben maga a kinevezés az oka; de azok, kik a kinevezést óhajtják, ki fognak ábrándúlni és ennek a kiábrándúlásnak az ország adja meg az árát. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt hiszem egyébként, hogy nem is jól számit a t. kormány, ha azt hiszi, hogy midőn a vármegyékben be akarja hozni a kinevezési rendszert, a városokra vonatkozó szándékaival pedig hallgat: a városok előbb-utóbb nem veszik észre ezen szándékát. Azok előbb-utóbb észre fogják venni, csakhogy az sem fog arra szolgálni, hogy a parlament helyzetét egyszerűbbé tegye, sőt inkább újabb complicatiók forrásává válik.

Nem először volna alkalma az igen t. kormánynak megadni azt, a mit párt különbség nélkül itt is, ott is a ház tagjai óhajtanak: tudniillik a szokásos nyári szünidőnek minimumát. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem tudom, nem jár-e úgy a t. kormány e vonakodásával, mint a hogy a római történetből fönmaradt legenda a Sybilla könyvének árával föntartotta számunkra a hagyományt: minél később szánja rá magát a t. kormány arra, annál nagyobb lesz az ár, melyet meg kell érte adni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mindezeknél fogva még egyszer kérem a t. házat, hogy határozati javaslatomat fogadja el és annak értelmében a tárgyalást halaszsza el. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Különben kijelentem, hogy ha határozati javaslatom nem fogadtatnék el: akkor természetesen a többi határozati javaslatok következvén szavazás alá, azokhoz hozzájárúlok. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Győry Elek képviselő urat illeti a szó.

Győry Elek: T. képviselőház! Ha valaki, úgy én csakugyan nem gondolhattam, hogy még a zárszóval is kell élnem, mert egyet legalább feltehettem a t. kormányról, a mit most már sajnos, többé nem tehetek föl: tudniillik, hogy nem akarta a javaslatot pur et simple csak kortes-javaslatnak tartani; feltehettem, hogy van valami abban, a mit mond, hogy a közigazgatást akarja vele javítani. De ha még azt a határozati javaslatot sem fogadja el, a melyet én benyujtottam: akkor többé senki, a ki vakbizalommal nem viseltetik a kormány iránt, azt neki elhinni nem fogja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert igaza van ugyan a ministerelnök úrnak abban, hogy azt a hosszú sorozatát az indokolásban elősorolt törvényjavaslatoknak, melyek a közigazgatás javítására szükségesek, egyszerre benyújtani és végig tárgyalni nem lehet; de épen azért, mert ezt nem lehet: ha oly komoly reformokat akar, bizonyos egymásután mégis szem előtt kell tartani. Ebből következik, hogy azok a törvények és javaslatok, melyekre hivatkoznak, a törvény által adott hatalmi körben némi garantiát képeznek arra, hogy nem fog visszaélni hatalmával a kormány: nem fog visszaélni a szabadság ellen, hogy azokra nézve rámondja, hogy együtt és egyszerre szavaztassanak meg; hanem a ministerelnök úr, úgy látszik, úgy van a javaslattal, mint a czím kérdésével s a házszabályok 154. §-ával. A ministerelnök úr ugyanis azt tartotta, hogy a junctim annyi, mint a törvényjavaslatok előterjesztése. Hiszen, t. ház, nem arról van szó ebben a javaslatban, a mit én indítványoztam; és íme feláll a ministerelnök úr s azt mondja: reám nem kell pressiot gyakorolni, én előterjesztettem volna úgy is a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatot, a mely már nagyon készülőben van. Megjegyzendő, hogy már két hónappal ezelőtt ugyanezt mondta a ministerelnök úr a közigazgatási bizottságban; de azóta sohasem lett belőle semmi.

Azután pedig azt felhozza a ministerelnök úr, hogy hiszen az igazságügyminister úr már benyujtotta a választási bíráskodásról szóló törvény-

Digitized by Google

javaslatot; de már a fegyelmi törvényre vonatkozólag még csak azt sem mondta, hogy a benyujtásra érti a junctimot, mert erről egyáltalában nem is szólt. Már pedig, azt hiszem, hogy a ki nem akar komoly dolgokkal játékot űzni, nem fogja állíthatni, hogy a fegyelmi törvénynek helyes és megfelelő megalkotása nélkül a kormánynak ha ez a törvényjavaslat hatályba lép, más és nemesebb czélja legyen, mint hogy az országban még létező választási szabadságot egyszerűen elnyomja; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és hogy egyéb czélja legyen a kormánynak, mint hogy a tisztviselőket vakeszközökké tegye, a mely vakeszközökre nézve elmondja hogy ha majd elmozdításról van szó, a ministertanács határoz; de ugyanaz a ministertanács, a mely ily módú eljárásban megegyezni tudott: fél, remeg attól, hogy e törvényjavaslat nem lép életbe előbb, mint a fegyelmi törvény; és hogy nem léphet előbb életbe, mint az a törvényjavaslat, a melyet most az igazságügyminister úr benyujtott. *(Úgy van! Úgy van! Tetszés a szélső baloldalon.)*

Ez a rettegés, ez a félelem mutatja szerintem legjobban, hogy önök hiába hoznak itt fel bármit ellenünk és bármint állítják, hogy nem akarnak erőszakot elkövetni; mert igenis erőszakot akarnak elkövetni a parlamenten és az ország szabadságán. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Önök egyszerűen a mellüket verik annak tudatában, hogy többen vannak; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és nem érzik szükségét, hogy a többségnek nemcsak szavazatának, de néha talán igazságának is kellene lenni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, épen azért, a törvényjavaslat részletes tárgyalásánál is komolyan fogom fel feladatunkat, hogy azoknak, a kik a nemzetben az úgynevezett garantialis javaslatokban biztosítékot látnak, megnyugtatást adhassunk; és hogy az egyes szakaszok tárgyalásánál mindegyikük előtt az állhasson, hogy hiszen, ha e javaslatot megszavazzuk is, az törvénynyé nem lesz, mielőtt a közigazgatási bíróságról szóló törvény és mielőtt még egy jó fegyelmi törvény meg nem alkottatik; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és hogy mindenesetre meg fogja előzni e javaslatnak életbe léptetését azon törvényjavaslat, a melyet az igazságügyminister úr terjesztett elő. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Igenis, ezzel én is el akartam érni azt a czélt, a melyet báró Prónay Dezső képviselő úr halasztási javaslatával elérni akart: hogy e javaslatnak lehetőleg nyugodt és komoly tárgyalását biztosítsa.

Ha ezt a módot sem akarják megadni s ezt sem fogadják el: akkor önök elvesztették minden jogukat arra hogy valaha a kisebbségnek erőszakoskodásáról s ellenszegüléséről szóljanak; hogy valaha azt mondhassák, hogy a parlamentarismust mi támadtuk meg s nem önök. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Egyáltalában nagyon sokat halljuk hangoztatni azt, hogy a parlament méltósága és tisztessége ezt meg azt követeli; s hogy az ellen magunktartásával mi vétünk. Azt hiszem, hogy a parlament mindig olyan, mint a többség; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* a parlament hatalma a többség kezében van s a parlamenti többség van hivatva arra, hogy magaviselete által úgy mutassa be a parlament működését, hogy a többség ne a szenvedélyeket akarja felkorbácsolni; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy nem provocatiókkal s bújtogatásokkal s piszkálgatásokkal akarja hatalmát éreztetni: de a méltóság érzetének azt kellene magával hoznia, és őt mint a hatalmasabbat az illetné meg, hogy ne akarja mindig aprólékosságokkal, apró tűszúrásokkal mutatni, hogy milyen hatalmas és erős. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert ha eképen jár el, ennek következése az, hogy e parlamentben olyanok fognak történni, a mikért a többség s a kormány lesz felelős.

Igen csekély dolognak látszik, de ilyen csipkelődzés az is, mikor a t. ministerelnök úr feláll és azt mondja:

»Én pedig tartom magamat a házszabályokhoz és csak a tárgyhoz fogok szólani.«

Már bocsánatot kérek: azt hiszem, hogy a házszabályok mindnyájunkra nézve kötelezők és nem akarok arra hivatkozni, a mi már itten felemlíttetett, hogy ezek fölött őrködni az igen t. elnök úr dolga; mert elismerem, hogy egyszersmind mindnyájunknak kötelessége ezek fölött őrködni De ha ilyen hivatkozás történik itt annak részéről, a kinek az 1848-iki törvény megadta a jogot, hogy bármikor a vita folyamán, a vita bezárása előtt vagy a vita bezárása után felszólalhasson, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* ez szerintem nem egyéb, mintha valaki azt mondja: »te szegény paraszt, miért akarsz te akkora úr lenni, mint én, neked nem szabad azt tenned, mit nekem. Én, ha tetszik, bármikor szólhatok, neked azonban nem illő az első alkalmat felhasználnod, hogy aggályaiddal előállj, mert ezt a házszabályok nem engedik meg.« *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, én a házszabályokat meg akartam tartani s azért nyujtottam be határozati javaslatomat a czímnél, mert úgy vélekedtem, hogy a vármegyei közigazgatásról van szó és mert én azok közé tartozom, a kik a törvényjavaslatot általánosságban nem fogadták el, azért nem nyujtottam be azt előbb, hanem vártam addig, a míg magáról a törvényről annak egészében lesz szó; mert remélem, hogyha ez a

Digitized by Google

javaslat egészében valaha törvénynyé válik, csakis ezen garantialis törvényekkel együtt válik azzá. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A legvilágosabb bizonyítéka annak, a mit mondtam, hogy tudniillik a parlamenti hatalommal és a többség tudatával való visszaélés okoz a parlamentben minden bajt, mondom ennek legfényesebb bizonyítéka az a törvényjavaslat, melyet a t. igazságügyminister úr volt szíves benyujtani. Én most még nem tudom, hogy annak részleteit tekintve, mily véleménynyel legyek róla, de mindenesetre, a mint szokás mai nap mondani, nagyban és egészben olyannak tartom, mely az alapelveket tekintve, az igazságot és a választások tisztaságát igyekszik szem előtt tartani.

De tagadhatatlanúl igaza van nézetem szerint a t. igazságügyminister úrnak, midőn azt mondja, hogy ilyen törvényjavaslat benyujtására, melylyel a parlament a maga belső megalkotásának tisztasága feletti őrködést — a mely különben a parlament integritásához tartoznék — kisebb-nagyobb részben kénytelen kiadni a kezéből, csak igen kivételes alkalommal kerülhet a sor. Már most az igazságügyminister benyujtotta a javaslatot és miért? Mert a ház bíráló bizottságának több évi működése bebizonyította, hogy itt a parlamenti választások tisztaságát és a parlamenti választások szabadságát ezen az úton megőrizni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És vajjon, ha erről szólunk, hogy a keserű tapasztalás után most azon térre kell átmennünk, hogy egy bíróság kezébe adjuk az e fölött való ellenőrködést: kérdem, kinek bűne ez? Hiszen tudjuk, hogy minden bíráló bizottságban az önök pártja van többségben és így a fenforgott bajokért azon többség felelős, mely annyi ideig uralkodott. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez a többség oka annak, hogy a parlament oda jutott, hogy be kell vallania, hogy nem volt többé képes megőrizni azon méltóságot, a mely megilleti. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Épen úgy vagyunk ezzel is, a midőn egy természeténél fogva nem sürgős javaslat tárgyalása, minden úton-módon erőszakoltatik; és így vagyunk különösen akkor, a midőn vannak e házban olyanok, a kik hogy garantiákat látnak azokban a törvényjavaslatokban, melyeket én határozati javaslatomban, bár minimumra szorítva fölemlítettem; midőn vannak e házban, a kik azt látják, hogy a ministerelnök úr nyilatkozata szerint a kormány még ezt sem fogadja el, hanem egyenesen megtagad minden oly felvilágosítást, a mi annak bebizonyítására szolgálhatna, hogy őszinteség van e javaslatban; hogy önöknek igazi akaratuk van a közigazgatást reformálni és megjavítani és a mi megmutatná, hogy itt nem arról van szó, hogy a párturalom révén keresztül akarják erőszakolni e javaslatot. Mert ha ezt tenné, akkor senki sem kétkednék és nem hinné, hogy ez a javaslat egész ellenkezője annak, a mi a ministerelnök nyilatkozatában foglaltatik.

Mert hiszen most már látszik, hogy ennek a törvényjavaslatnak nem az a czélja, hogy a közigazgatást civilisáltabbá tegye, megjavítsa. Nem is arról van szó, hogy nem lehet e javaslatokat egyszerre benyujtani; hanem arról, hogy ezen törvényjavaslat törvénynyé válván, a szerint készíttessenek elő és vezettessenek a következő választások és azokon biztosítsa magának a többséget; a minek ellenkezőjétől retteg a kormány, ha ezen javaslatot keresztül nem viszi. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen javaslat ezen félelemnek és párterőszakoskodásnak a kifolyása; és ennélfogva, ha ezt a t. ház, nem akarja szentesíteni, nem tehet egyebet, minthogy a junctimot a maga valóságos és nem a ministerelnök úr által magyarázott értelemben elfogadja: *(Helyeslés a szélső baloldalról.)* és ezért bátor vagyok határozati javaslatomat a t. háznak, még egyszer elfogadásra ajánlani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás.

A beadott hat rendbeli határozati javaslat közül első sorban báró Prónay Dezső képviselő úr határozati javaslata lesz szavazásra felteendő, mely a tárgyalás elhalasztására vonatkozik; ha ez el nem fogadtatnék, az a határozati javaslat kerül szavazás alá, mely a bizottsághoz kívánja a czím szerkesztését útasítani; ha ez sem fogadtatnék el, akkor következik Szendrey Gerzson határozati javaslata, melynek értelmében a czím tárgyalása a tanácskozás végére volna halasztandó; és ha ez sem fogadtatnék el, akkor fel fogom tenni a kérdést: elfogadja-e a ház a bizottság szövegezését a czímre vonatkozólag, igen vagy nem?

Ha ez elfogadtatik, akkor következik Szederkényi Nándor képviselő úrnak a módosítványa, a ki a czímbe kíván beleilleszteni néhány szót.

Ezután következik a döntés azon határozati javaslatok felett, a melyek nincsenek szoros összefüggésben a czímmel: tudniillik először Győry Elek képviselő úr határozati javaslata, a melyben az egész törvényjavaslatra nézve óhajtja, hogy az csak más törvényjavaslatokkal együtt legyen szentesítés alá terjesztendő; azután Simonfay János képviselő úr határozati javaslata, melyben azt kívánja, hogy a ministerelnök úr a megyéktől hozzá küldött felíratokat

Digitized by Google

a ház asztalára tegye le. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha tehát, a t. ház a kérdéseknek ekként való feltevését helyeselni méltóztatik: *(Helyeslés.)* akkor a kérdéseket ezen sorrendben fogom feltenni.

Első lesz tehát báró Prónay Dezső képviselő úr határozati javaslata. Erre nézve húsznál több képviselő úr névszerinti szavazást kíván. *(Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk a neveket! Zaj.)*

Előbb még azt is meg kell jegyeznem, hogy a névszerinti szavazást más húsz képviselő holnapra kívánja halasztatni. *(Felkiáltások jobb felől: Halljuk a neveket! Zaj.)*

A nevek fel fognak majd olvastatni; de még ki kell jelentenem, hogy ezen kívánság a házszabályoknak megfelelvén, a szavazás holnap a névsor felolvasásával fog megtörténni. *(Felkiáltások jobb felől: Halljuk a neveket!)*

Madarász József jegyző: Báró Prónay Dezső határozati javaslatára névszerinti szavazást kérnek: Thaly Kálmán, Szederkényi Nándor, Hentaller Lajos, *(Felkiáltások a jobboldalon: Nincs itt! A szélső baloldalon: Itt van!)* Kún Miklós, Csávolszky Lajos, *(Felkiáltások a jobboldalon: Nincs itt! A szélső baloldalon: Itt van!)* Justh Gyula, *(Felkiáltások a jobboldalon: Nincs itt! A szélső baloldalon: Itt van!)* Perczel Miklós, Meszlényi Lajos, Pázmády Dénes, *(Felkiáltások a jobboldalon: Nincs itt! A szélső baloldalon: Itt van!)* Irányi Dániel, Herman Ottó, Vályi Árpád, *(Felkiáltások a jobboldalon: Nincs itt! A szélső baloldalon: Itt van!)* Törs Kálmán, Szalay Károly, Vécsey Endre, Madarász Imre, Olay Lajos, Hevessy Benedek, Csanády Sándor, Helfy Ignácz, Horváth Ádám, Madarász József, b. Prónay Dezső, Simonfay János. *(Felkiáltások jobbfelől: Simonfay nincs itt! Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát alátrja más! Felkiáltások jobb felől: Meszlényi sincs itt!)*

Thaly Kálmán: Most corrigálja a beszédét, a házban van!

Elnök: Az ívet harminczegy képviselő úr írta alá s én a nevek olvasása alatt figyelemmel kísértem a jelenlevőket és meggyőződtem, hogy a 31 képviselő közül húsznál több képviselő úr volt jelen, nem is tekintve, hogy több képviselő úr idejött, hogy ők is aláírják.

Azt hiszem, hogy ilyen dolgokban nem a betű, hanem a szellem a döntő. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

E szerint, t. ház, nem marad egyéb hátra, mint a névszerinti szavazást és a többi szavazást is áttenni a holnapi ülésre. *(Helyeslés.)*

Még egy észrevételt méltóztassanak megengedni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Felmerült itt az a kérdés, hogy vajjon a házszabályok miképen tartattak meg, a czím feletti tanácskozásnál.

Én nem úgy fogom fel a ministerelnök úrnak szavait, mintha ő ki akart volna terjeszkedni az egyes felszólalásokra abban az értelemben, hogy azok a tárgytól eltértek. A ministerelnök úr lényegileg azt mondta, hogy ő magát szigorúan a házszabályokhoz fogja tartani és azokra a reflexiokra, melyek a tárgytól eltértek, felelni nem fog. Meggyőződésem szerint ez egészen helyes.

Én mint a képviselőház elnöke, kénytelen vagyok magamat gyakran a tapasztaláshoz tartani *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és azon meggyőződésemhez ragaszkodni, hogy a betű megöl, a lélek az, a mi életet ad. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Méltóztassanak elhinni, hogy mikor az általános tárgyalás heteken keresztül tart, teljes lehetetlenség azt kívánni, hogy az utána következő tárgyalás egy nap alatt befejeztessék. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A ki a képviselőház tanácskozásait ismeri, az tudni fogja, hogy ez így van. Ily esetekben tehát némileg el szoktam tekinteni attól, hogy a felszólalások a czímnél felmerülő vita alkalmával szigorúan tartják-e magukat a tárgyhoz vagy nem.

De ma már, miután a czímnél hosszasabban tartott a vita, figyelmeztettem a szónokokat, hogy ne térjenek el a tárgytól. Azonban, hogy eddig elnéző voltam, azzal, azt hiszem, nem hosszabbítottam a tanácskozást; mert meg vagyok győződve, hogy ha minden egyes esetben figyelmeztettem volna az illető képviselőket a házszabályok betűire, ez a tanácskozás meghosszabbítását idézte volna elő. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Meg vagyok azonban győződve, hogy a képviselő urak ezen, a szakaszok oly nagy tömegéből álló törvényjavaslat további tárgyalása folyamában mindig a megfelelő szakaszhoz fognak szólni. *(Helyeslés.)*

T. ház! Mint már jeleztem a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés tárgya lesz először a szavazás, azután a törvényjavaslatnak szakaszonkinti tárgyalása.

Ha ezt méltóztatnak elfogadni: határozatképp kijelentem s az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

536. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 22-én, szerdán

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Polónyi Géza szabadságidőt kérő levelének —; és Háromszékmegye felíratának bemutatása. — Az interpellatiós-könyv felolvasása. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — A miniszterelnök válasza Ugron Gábornak a hadsereg harczképessége —, és a hármas szövetség mibenlétéről hozzá intézett két interpellatiójára.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Baross Gábor, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, gr. Csáky Albin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Varasdy Károly jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Madarász József jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Varasdy Károly jegyző *(olvassa a julius hó 21-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Polónyi Géza országgyűlési képviselő levelét, melyben egészségének helyreállítása czéljából hat heti szabadságidőt kér.

Azt hiszem, a t. ház ezt megengedni méltóztatik. *(Helyeslés.)*

Bemutatom továbbá Háromszék vármegye közönségének felíratát, melyben Bars vármegye felterjesztését pártolván, a kötelező állami tűzkárbiztosítás életbeléptetését kéri.

Kiadatik tárgyalás és jelentéstétel végett a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több előterjesztése nincsen. Más előterjesztés sem lévén: jelentem a t. háznak, hogy a ministerelnök úr a mai ülésben kíván válaszolni Ugron Gábor képviselő úrnak — ha jelen lesz — a közös hadsereg harczképessége és a hármas szövetség mibenléte iránt hozzá intézett interpellatióira. Ezen válaszok természetesen a napirend után fognak megadatni.

Következik az indítvány- és interpellatios könyv felolvasása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nincsen. Az interpellatios-könyvben azonban a következő újabb bejegyzés van: »julius 22. Uray Imre: a vásáros-naményi fahíd összeomlása tárgyában, a kereskedelmi ministerhez.«

Elnök: Uray Imre képviselő úr az ülés végén fogja megtenni interpellatióját.

Következik a napirend, vagyis: »a közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, jelesen pedig a szavazás.

A mint a t. ház a tegnapi ülésben, az általam tett előterjesztés folytán a szavazás rendjére nézve megállapodni méltóztatott: először b. Prónay

Digitized by Google

Dezső határozati javaslata felett fog a névszerinti szavazás megejtetni.

Mielőtt a kérdést feltenném, méltóztassanak magát a határozati javaslatot meghallgatni.

Madarász József jegyző *(olvassa a határozati javaslatot.)*

Elnök: A kérdés ez lesz: méltóztatik-e a t. ház a felolvasott határozati javaslatot elfogadni; igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Ki fogom húzni a betüt. *(Megtörténik.)* A szavazás tehát »V« betűvel veszi kezdetét.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, következik a szavazás.

A névsort gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja olvasni; a távollevőket Nagy István, az »igen«-nel szavazókat Madarász József, a »nem«-mel szavazókat pedig Varasdy Károly jegyző urak jegyzik.

A névsor olvasása a »V« betűnél veszi kezdetét. Szavazás előtt méltóztassanak még egyszer meghallgatni a kérdést. *(Halljuk! Halljuk!)*

Varasdy Károly jegyző *(olvassa a kérdést)*.

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak szavazataikat fenhangon kijelenteni, hogy minden tévedés elkerültessék. A horvát képviselő urak nem szavaznak.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort)*.

„Igen"-nel szavaztak: *Vállyi Árpád, Vécsey Endre, Almásy Sándor, Ádám Sándor, Beniczky Árpád, Beőthy Ákos, Csanády Sándor, Dobay Antal, Eötvös Károly, Győrffy Gyula, Győry Elek, Helfy Ignácz, Hentaller Lajos. Herman Ottó, Hoitsy Pál, Irányi Dániel, Jeszenszky Ferencz, b. Jeszenszky László, Justh Gyula, b. Kaas Ivor, Kästner Henrik, Kemény Pál, Konkoly-Thege József, Kún Miklós, Madarász Imre, Madarász József, Majthényi István, Meszlényi Lajos, Mudrony Soma, Nagy Ferencz, Olay Lajos, Papp Elek, Perczel Miklós, b. Prónay Dezső, Sóvágó Gábor, Szalay Károly, Szederkényi Nándor, Thaly Kálmán, Törs Kálmán, Ugron Gábor, Uray Imre.*

„Nem"-mel szavaztak: *Vadnay Andor, Vadnay Károly, Varasdy Károly, Vargics Imre, Véghső Gellért, Vietoris Miklós, Vojnics István, b. Wasmer Adolf, Wekerle Sándor, Wittmann János, Wodiáner Béla, Zay Adolf, gr. Zichy Jenő, Almásy Géza, b. Ambrózy Béla, Amon Ede, gr. Andrássy Tivadar, b. Andreánszky Gábor, Antunovich József, gr. Apponyi Albert, Arany László, Asbóth János, Bárczay Gyula, Bárczay Ödön, Beles János, Benedek Elek, Benkő Sándor, Beőthy Algernon, Beőthy László, Bernát Béla, Bernát Dezső, Berzeviczy Albert gr. Bethlen András, Bokros Elek, Bornemissza Ádám, b. Bornemissza Károly, Boros Bálint, Bossányi László, Búsbach Péter, Belitska Béni, Bölöny Ödön, Csernátony Lajos, Darányi Ignácz, Dániel Gábor, Dégen Gusztáv, Dörr Soma, Eitner Sándor, Emich Gusztáv, gr. Esterházy Kálmán. Éles Henrik, Fabiny Teofil, Fackh Károly, Fáy László, Fernbach Antal, Fest Lajos, Feszty Adolf, Fluger Károly, Földváry Miklós, Gajári Ödön, Gergelyi Tivadar, Görgey Béla, Gromon Dezső, Hagara Viktor, Hannibal József, Harkányi Frigyes, Harsányi József, Hertelendy Béla, Hieronymi Károly, Hollaky Imre, Horánszky Nándor, Horváth Lajos, gr. Horváth-Toldy Lajos, b. Huszár Károly, gr. Hadik Sándor, Harkányi Károly, Ivánka László, Ivánkovics János, Jakabffy István, Jellinek Arthur, Jókai Mór, Jónás Ödön, Kajuch József, Kammerer Ernő, Királyi Pál, Kiss Pál, Koczkár Zsigmond, Konkoly-Thege Sándor, Konstantiny György, Kopácsy Árpád, Kőrösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Kubinyi Árpád, Kubinyi György, Kudlovits Imre, Kubinyi Géza, Latinovics Ernő, Latkóczy Imre, Láng Lajos, László Mihály, Lehóczky Egyed, Lévay Antal, Linder György, Lőrinczy György, Luppa Péter, Markovics Kálmán, Matlekovics Sándor, Matuska Péter, Münnich Aurél, Nagy Ferencz, gr. Nákó Kálmán, Neiszidler Károly, Neményi Ambrus, Neppel Ferencz, Neumann Ármin, b. Nopcsa Elek, b. Nyáry Béla, Országh Sándor, Papánek Lajos, Perczel Dezső, Perlaky Elek, Pech Antal, Piukovits József, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, gr. Pongrácz Károly, Probstner Arthur, Pulszky Károly, Radocza János, Rakovszky István, Rezei Silvius, Rohonczy Gedeon, Rohonyi Gyula, Roszival István, Rónay János, Schóber Ernő, Schuster József, Schwarcz Gyula, Schwicker Henrik, Sigmond Dezső, Smialovszky Valér, Spóner Andor, Sprinczer János, Sréter Alfréd, Szabó Imre, Szalavszky Gyula, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry Miklós, Szájbely Gyula, Szegedy Béla, Szende Béla, Szeniczey Ödön, Szentiványi Kálmán, Széll Kálmán, Szunyogh Szabolcs, gróf Teleki Géza, gróf Teleki József, Tibád Antal, Tisza István, gr. Tisza Lajos, Tisza László, Tholnay Gábor, Torma Miklós, Ullmann Sándor, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Ürményi Bernát.*

Távol voltak: *b. Vay Elemér, Várady Gábor, Veres József, Veszter Imre, Wahrmann Mór, gr. Wenckheim Frigyes, gr. Zay Albert, Zboray Béla, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Ziskay Antal, Zoltán János, Zsámbokréthy Emil, Zsámbokréthy József, Andaházy László, gr. Andrássy Gyula, Ábrányi Emil, Ábrányi*

Digitized by Google

Kornél, gr. Andrássy Géza, b. Baich Milos, Balogh Géza, Baranyi Ödön, Baross Gábor, Bartha Miklós, Beksics Gusztáv, Beniczky Miksa, Berger Ignácz, gr. Bethlen Ödön, Boda Vilmos, Boér Antal, Bohus László, Bolgár Ferencz, Boncza Miklós, Bornemissza István, Boros Béni, Bujanovics Sándor, gr. Bethlen Gábor, Chorin Ferencz, Csajkos Gyula, Csatár Zsigmond, gr. Csáky Kálmán, Csávolszky Lajos, Csávosy Béla, Czirer Ákos, Darvas Ferencz Dániel Ernő, Dániel Márton, Dániel Pál, Dárdai Sándor, Demkó Pál, gr. Dessewffy Aurél, Detrich Péter, Dimitrievics Milos, Domahidy István, Dókus Ernő, Ertsey Géza, Falk Miksa, Farkas Balázs, Farkas Imre, Fejér Miklós, b. Fejérváry Géza, Fenyvessy Ferencz, Filtsch József, Fornszek Sándor, Földváry Elemér, Gaal Jenő, Gencsy Albert, Goda Béla, Gosztonyi Sándor, Gulácsy Dezső, Gulácsy Gyula, Gull József, Gulner Gyula, Gutenau Károly, György Endre, gr. Gyürky Abrahám, Halassy Gyula, gr. Haller Jenő, Haviár Dániel, Hegedüs Sándor, Hevessy Benedek, Hock János, Hodossy Imre, Holló Lajos, Horváth Ádám, Horváth Béla, Horvát Boldizsár, Illyés Bálint, Isaák Dezső, Istóczy Győző, Ivády Béla, Ivánka Imre, Izákovits Milán, Janicsáry Sándor, Justh György, Kaiser János, Kapisztóry Ferencz, Kapotsfy Jenő, gr. Károlyi Gábor, gr. Károlyi István, gr. Károlyi László, gr. Károlyi Sándor, b. Kemény Endre, b. Kemény Géza, b Kemény János, Kende Mihály, Kégl György, Király Ferencz, Kiss Albert, Komjáthy Béla, Komlóssy Ferencz, Kossa Dezső, Kovács Albert, Krausz Lajos, Králitz Béla, Kudlik János, Kürthy Sándor, Latinovics Gábor, Lázár Árpád, gróf Lázár Jenő, Lesskó István, Lits Gyula, Luby Géza, Lukács Béla, Lukáts Gyula, Lukács László, Madarász Jenő, Majthényi Ádám, Matkovich Tivadar, Melczer Géza, Meltzl Oszkár, Mihályi Péter, Miklós Gyula, Mikó Árpád, Miksa Elek, Mikszáth Kálmán, Mocsáry Lajos, Mohay Sándor, Molnár Antal, Molnár József, Miksa Imre, gr. Nemes János, b. Nicolics Feodor, Novák József, Ordódy Pál, Ónody Géza, Pap Samu, Pappszász Károly, Pázmándy Dénes, b. Perényi Péter, Petrich Ferencz, Polónyi Géza, Popovits Vazul, Potóczky Dezső, Pulszky Ágost, Rakovszky Géza, Rácz Athanáz, Reviczky Károly, Radvánszky György, b. Salmen Jenő, b. Sennyey István, Simonfay János, Simó Lajos, Sipeky Sándor, Sombory Lajos, Svastics Gyula, Szabó László, Szadovszky József, Szakáll Ferencz, Szalay Imre, Szecsődy Kálmán, Szendrey Gerzson, Szentiványi Árpád, b. Szentkereszty Béla, Szent-Királlyi Árpád, Szerb György, Szereday Aladár, gr. Széchényi Aladár, gróf Széchényi Tivadar, Széll Ákos, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Szirmay Pál, Szivák Imre, Szomjas József, Sztojacskovich Sándor, Szulyovszky Ignácz, Tarnóczy Gusztáv, id gr. Teleki Domokos, ifj. gr. Teleki Domokos, Teleszky István, hg. Thurn-Taxis Egon, Tisza Kálmán, Tolnay Lajos, Tomcsányi László, Tóth Antal, Tóth Ernő, Tulok Benő, Udvary Ferencz, Ugron Ákos, Unger Alajos, Udránszky Péter.

Elnök: A jegyzői kar jelentése alapján kijelentem, hogy 411 magyarországi képviselő közül elnök nem szavazván, igennel szavazott 41, nemmel szavazott 167, távol volt 202 képviselő. E szerint b. Prónay Dezső képviselő úr halasztási indítványa 126 szótöbbséggel elvettetett.

Következik most a szavazás Szendrey Gerzson képviselő úr indítványa felett, a mely szerint mondja ki a képviselőház, hogy a közigazgatási bizottság szövegezése szerint benyujtott 720. számú törvényjavaslat czíme a törvényjavaslat részletes tárgyalásának befejezése után tárgyaltassék és állapíttassék meg. Kérem azon képviselő urakat, a kik Szendrey Gerzson képviselő úr ezen javaslatát elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik)*

A ház többsége nem fogadta el a javaslatot.

Következik most Hoitsy Pál képviselő úrnak határozati javaslata, a mely szerint a 720-ik számú törvényjavaslat czímét oly czélból utasítsa vissza a ház a bizottsághoz, hogy azt újra szövegezze és a javaslattal összhangzóan fogalmazza. Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e Hoitsy képviselő úrnak ezen javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen.! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik ezen határozati javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége nem fogadta el.

Következik most a czím a bizottság szövegezése szerint.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a czímet a közigazgatási bizottság szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a czímet elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a czímet elfogadta.

Ezen elfogadott czímhez Szederkényi Nándor képviselő úr azon módosítást adta be, hogy annak szövegébe tétessék a »vármegyei« szó után: »önkormányzat és«; a többi változatlanul marad. E szerint a jelenlegi czím, mely így szól: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről«, a Szederkényi Nándor képviselő úr módosítása szerint így szólna: »A vármegyei önkormányzat és közigazgatás rendezéséről.«

Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e a már elfogadott czímhez a Szederkényi Nándor képviselő úr által beadott módosítást elfogadni, igen

Digitized by Google

vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége nem fogadta el a Szederkényi Nándor képviselő úr módosítását.

Következik most a Győry Elek képviselő úr által beadott határozati javaslat. Méltóztassanak azt meghallgatni.

Madarász József jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Győry Elek felolvasott határozati javaslatát elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Erre vonatkozólag 25 képviselő úr névszerinti szavazást kér. Ki fogom húzni a betűt. *(Megtörténik.)* A szavazás a »C« betűnél veszi kezdetét.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

Következik a szavazás. Méltóztassanak meghallgatni a kérdést.

Varasdy Károly jegyző *(olvassa):* «Elfogadja-e a ház Győry Elek határozati javaslatát, igen vagy nem?»

Elnök: A névsort gr. Esterházy Kálmán fogja olvasni, a távollevőket Nagy István, a nemmel szavazókat Varasdy Károly, az igennel szavazókat Madarász József jegyző urak jegyzik fel.

A »C« betűnél kezdődik a szavazás.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort).*

Igennel szavaztak: *Csanády Sándor, Dobay Antal, Eötvös Károly, Győrffy Gyula, Győry Elek, Helfy Ignácz, Hentaller Lajos, Herman Ottó, Hoitsy Pál, Irányi Dániel, Jeszenszky Ferencz, báró Jeszenszky László, Justh Gyula, báró Kaas Ivor, Kemény Pál, Konkoly-Thege József, Kún Miklós, Kürthy Sándor, Madarász Imre, Madarász József, Majthényi István, Meszlény Lajos, Mudrony Soma, Olay Lajos, Papp Elek, Pázmándy Dénes, Perczel Miklós, báró Prónay Dezső, Sóvágó Gábor, Szalay Károly, Szederkényi Nándor, Thaly Kálmán, Tóth Ernő, Törs Kálmán, Ugron Gábor, Unger Alajos, Uray Imre, Vállyi Árpád, Vécsey Endre, Almásy Sándor, Ádám Sándor, Benicsky Árpád, Beöthy Ákos.*

Nemmel szavaztak: *Csernátony Lajos, Darányi Ignácz, Dániel Gábor, Dániel Márton, Dégen Gusztáv, Dörr Soma, Eitner Sándor, Emich Gusztáv, gr. Esterházy Kálmán, Éles Henrik, Fabiny Teofil, Fackh Károly, Fáy László, Fernbach Antal, Fest Lajos, Feszty Adolf, Fluger Károly, Földváry Miklós, Gajári Ödön, Gergelyi Tivadar, Görgey Béla, Gromon Dezső, Hagara Viktor, Hannibal József, Harkányi Frigyes, Harsányi József, Hertelendy Béla, Hollaky Imre, Horánszky Nándor, Horváth Lajos, gr. Horváth-Tholdy Lajos, gr. Hadik Sándor, Harkányi Károly, Ivánka László, Iványkovics János, Jakabffy István, Jellinek Arthur, Jónás Ödön, Kajuch József, Kammerer Ernő, Királyi Pál, Kiss Pál, Koczkár Zsigmond, Konkoly-Thege Sándor, Konstantiny György, Kopácsy Árpád, Körösi Sándor, Krajcsik Ferencz, Krátz Béla, Kubinyi Árpád, Kubinyi György, Kudlovich Imre, Kubinyi Géza, Latinovics Ernő, Lathóczy Imre, Láng Lajos, Lehóczky Egyed, Lévay Antal, Linder György, Lőrinczy György, Luppa Péter, Markovics Kálmán, Matlekovits Sándor, Matuska Péter, Münnich Aurél, Nagy István, gr. Nákó Kálmán, Neiszidler Károly, Neményi Ambrus, Neppel Ferencz, Neumann Ármin, b. Nopcsa Elek, b. Nyáry Béla, Országh Sándor, Papanek Lajos, Perczel Dezső, Perlaky Elek, Pécli Antal, Piukovics József, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, gr. Pongrácz Károly, Probstner Arthur, Pulszky Károly, Radocza János, Rakovszky István, Rezei Sylvius, Rohonczy Gedeon, Rohonyi Gyula, Roszival István, Rónay János, b. Salmen Jenő, Schober Ernő, Schwarcz Gyula, Schwicker Henrik, Sigmond Dezső, Smialovszky Valér, Spóner Andor, Sprintzer János, Sréter Alfréd, Szabó Imre, Szalavszky Gyula, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry Miklós, Szájbely Gyula, Szegedy Béla, Szende Béla, Szeniczey Ödön, Szentiványi Kálmán, Széll Kálmán, Sztojacskovics Sándor, Szunyogh Szabolcs, Tarnóczy Gusztáv, ifj. gr. Teleki Domokos, Tibád Antal, Tisza István, gr. Tisza Lajos, Tholnay Gábor, Torma Miklós, Ullmann Sándor, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Ürményi Bernát, Vadnay Andor, Vadnay Károly, Varasdy Károly, Vargics Imre, Véghső Gellért, Vietoris Miklós, Vojnics István, b. Wasmer Adolf, Wekerle Sándor, Wittmann János, Zay Adolf, gr. Zichy Jenő, Almásy Géza, b. Ambrózy Béla, Amon Ede, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Tivadar, báró Andreánszky Gábor, Antunovics József, gr. Apponyi Albert, Arany László, Asbóth János, Baross Gábor, Bárczay Gyula, Bárczay Ödön, Beles János, Benedek Elek, Benkő Sándor, Beöthy Algernon, Beöthy László, Bernát Béla, Bernát Dezső, Berzeviczy Albert, gr. Bethlen András, Bokros Elek, Bornemisza Ádám, b. Bornemisza Károly, Boros Bálint, Bossányi László, Búsbach Péter, Belitska Béni, Bölöny Ödön.*

Távol voltak: *Andaházy László, Ábrányi Emil, Ábrányi Kornél, gr. Andrássy Géza, b. Baich Milos, Balogh Géza, Baranyi Ödön, Bartha Miklós, Beksics Gusztáv, Beniczky Miksa, Berger Ignácz, gróf Bethlen Ödön, Boda Vilmos, Boér Antal, Bohus László, Bolgár Ferencz, Boncza Miklós, Bornemisza István, Boros Béni, Bujanovits Sándor, gr. Bethlen Gábor, Chorin Ferencz, Csajkos Gyula, Csatár Zsigmond, gr. Csáky Kálmán, Csávolszky Lajos, Csávosy Béla, Czirer Ákos, Darvas Ferencz, Dániel Ernő, Dániel Pál,*

Digitized by Google

Dárdai Sándor, Demkó Pál, gróf Dessewffy Aurél, Detrich Péter, Dimitrievics Milos, Domahidy István, Dókus Ernő, Ertsey Géza, Falk Miksa, Farkas Balázs, Farkas Imre, Fejér Miklós, b. Fejérváry Géza, Fenyvessy Ferencz, Filtsch József, Fornszek Sándor, Földváry Elemér, Gaul Jenő, Gencsy Albert, Goda Béla, Gosztonyi Sándor, Gulácsy Dezső, Gulácsy Gyula, Gull József, Gulner Gyula, Gutenau Károly, György Endre, gróf Gyürky Ábrahám, Halassy Gyula, gr. Haller Jenő, Haviár Dániel, Hegedüs Sándor, Hevessy Benedek, Hieronymi Károly, Hock János, Hodossy Imre, Holló Lajos, Horváth Ádám, Horváth Béla, Horvát Boldizsár, b. Huszár Károly, Illyés Bálint, Isáak Dezső, Istóczy Győző, Iványi Béla, Ivánka Imre, Izákovits Milán, Janicsáry Sándor, Jókai Mór, Justh György, Kaiser János, Kapisztóry Ferencz, Kapotsy Jenő, gróf Károlyi Gábor, gr. Károlyi István, gr. Károlyi László, gr. Károlyi Sándor, Kästner Henrik, b. Kemény Endre, b. Kemény Géza, b. Kemény János, Kende Mihály, Kégl György, Király Ferencz, Kiss Albert, Komjáthy Béla, Komlóssy Ferencz, Kossa Dezső, Kovács Albert, Krausz Lajos, Kudlik János, Latinovics Gábor, László Mihály, Lázár Árpád, gr. Lázár Jenő, Lesskó István, Lits Gyula, Luby Géza, Lukács Béla, Lukáts Gyula, Lukács László, Madarász Jenő, Majthényi Ádám, Matkovich Tivadar, Melczer Géza, Meltzl Oszkár, Mihályi Péter, Miklós Gyula, Mikó Árpád, Miksa Elek, Mikszáth Kálmán, Mocsáry Lajos, Mohay Sándor, Molnár Antal, Molnár József, Miksa Imre, Nagy Ferencz, gr. Nemes János, b. Nicolics Fedor, Novák József, Ordódy Pál, Ónody Géza, Pap Sámuel, Poppszász Károly, b. Perényi Péter, Petrich Ferencz, Polónyi Géza, Popovics Vazul, Potoczky Dezső, Pulszky Ágost, Rakovszky Géza, Rácz Athanáz, Reviczky Károly, Radvánszky György, Schuster József, b. Sennyey István, Simonfay János, Simó Lajos, Sipeky Sándor, Sombory Lajos, Svastics Gyula, Szabó László, Szadovszky József, Szakáll Ferencz, Szalay Imre, Szecsődy Kálmán, Szendrey Gerzson, Szentiványi Árpád, b. Szentkereszty Béla, Szent-Királyi Árpád, Szerb György, Szereday Aladár, gróf Széchényi Aladár, gr. Széchényi Tivadar, Széll Ákos, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Szirmay Pál, Szivák Imre, Szomjas József, Szulyovszky Ignácz, id. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki József, Teleszky István, herczeg Thurn-Taxis Egon, Tisza Kálmán, Tisza László, Tolnay Lajos, Tomcsányi László, Tóth Antal, Tulok Benő, Udvary Ferencz, Ugron Ákos, Udránszky Péter, báró Vay Elemér, Várady Gábor, Veres József, Vészter Imre, Wahrmann Mór, gróf Wenckheim Frigyes, Wodianer Béla, gr. Zay Albert, Zboray Béla, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Ziskay Antal, Zoltán János, Zsámbokréthy Emil, Zsámbokréthy József.

Elnök: A jegyzői kar jelentésének alapján 411 magyarországi igazolt képviselő közül — elnök nem szavazott — nemmel szavazott 165; igennel szavazott 43; távol volt 202 képviselő. E szerint Győry Elek képviselő úr határozati javaslata 122 szavazattöbbséggel nem fogadtatott el.

Hátra van még Simonfay János képviselő úr határozati javaslata, mely fel fog olvastatni.

Nagy István jegyző *(olvassa a határozati javaslatot.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a felolvasott határozati javaslatot elfogadni, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik nem fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége nem fogadta el a határozati javaslatot

E szerint a megtörtént szavazások folytán a közigazgatási bizottság szövegezése szerinti czím fogadtatott el.

T. ház! Következnék most az I. Rész, I. Fejezet: Általános határozatok 1. §. tárgyalása. Azonban Eötvös Károly képviselő úr kéri a t. házat, méltóztassék neki megengedni, hogy multkori nyilatkozatai folytán, most nyilatkozhassék. *(Halljuk! Halljuk!)*

Eötvös Károly: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Egy tekintélyes hírlapban, a »Pesti Hirlap«-ban ma azon közlemény jelent meg, hogy Radó Kálmán Vasmegye főispánja engem lovagias elégtételre szólított fel és én azt megtagadtam. Meg kell jegyeznem, hogy ezen közlemény nem való. Engem Vasvármegye főispánja elégtételre szólított fel és én ezt meg nem tagadtam és nem is voltam oly helyzetben, hogy megtagadhattam volna.

De miután multkori parlamenti felszólalásomra vonatkozólag sok mindenféle mende-monda van forgalomban, a mint barátaimtól értesültem: kénytelen vagyok e tekintetben a t. ház kegyes elnézését kérve, bizonyos dolgokat közölni. *(Halljuk! Halluk!)*

E hó 6- vagy 7-én Radó Kálmán főispán úr magánlevelet írt hozzám, a melyet megkaptam ugyan, de el nem olvashattam, mert mielőtt elolvastam volna, személyesen volt alkalmam vele találkozni. Ugyanis másnap t. barátom Szájbély Gyula kíséretében fölkeresett és közölte velem azon okíratokat, vagy legalább azon okíratok nagy részét, a melyek a pozsony-szombathelyi vicinalis vasútra vonatkozó ténykedését illették.

Én azon okíratokból meggyőződtem arról, hogy a mi az ő ténykedésében pénzkérdés, abban az ő eljárása correct. Ezt neki kijelentettem. Egyúttal kijelentettem azon előzékenység viszonzásául, a melylyel velem ezen okíratokat, vagy legalább azok nagy részét közölte, hogy ha a

Digitized by Google

képviselőházban provocáltatni nem fogok, én ezen egész dolgot elő sem fogom hozni a képviselőházban; de egyszersmind kijelentettem, hogy mindezek daczára politikai eljárását nem helyeslem és ha nyilatkozom a parlamentben, a mit provocatio következtében fogok tenni, ugyanezt a képviselőházban is határozottan meg fogom mondani. Ennek a hónapnak, gondolom, 11-én, az igen t. ministerelnök úr engem újra felhívott, még pedig meglehetős satyrával, hogy adós vagyok a vicinalis vasútakra vonatkozó adataimmal. Nem volt szerencsém jelen lenni akkor, nem is hallottam, csak később a lapokból értesültem, hogy ez a provocatio hozzám intéztetett s ennek következtében — gondolom — julius 16-án a kérdésben felszólaltam. Felszólalásomban meglehetős részletességgel kiterjeszkedtem oly kérdésekre, a melyekben meggyőződésem szerint tisztán láttam. Azonban Radó Kálmán vasmegyei főispán úrnak két tiszteletreméltó barátja jött hozzám ezelőtt pár nappal, 19-én, és az ügyre vonatkozó íratokat mutatott nekem azzal a kéréssel, hogy én azon íratokat megtekintsem; *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* azon íratokból szerezzek magamnak tökéletes informatiot a kérdésnek oly részleteire nézve, melyekre nézve talán nem volt tökéletes informatiom, és ha meggyőződöst merítek magamnak az egyes részletekre nézve, azon meggyőződésemet kellő formában, megfelelőleg nyilatkoztassam ki; s ha meggyőződöm arról, hogy az én felszólalásom Radó Kálmán urat talán érzékenyen érinthette vagy érintette, oly férfiúnak önérzetével, a ki más becsületét is becsüli annyira, mint a magáét, neki elégtételt szolgáltassak.

Én az íratokat, a melyeket velem közöltek, megtekintettem, gondosan átnéztem és egyikből-másikból némi jegyzetet is csináltam magamnak. S így meggyőződtem arról — a mit egyébiránt mint biztosat beszédemben nem is állítottam, nem is fektettem rá rá sulyt, nem fektetek ma sem, de a dolog igazsága hozza magával, hogy közöljem — hogy Radó Kálmán úr nem 10.000 forintot írt alá arra a vicinalis vasútra, hanem alíárt 5.000-et és hogy az 5.000 forint lefizetése alól őt a vállalat nem mentette fel — a mint velem közölték, hanem az a vállalat főkönyvének 148. lapján most is evidentiában van tartva és a folyó fizetéseket Radó Kálmán főispán úr teljesíti is. Továbbá meggyőződtem arról, a miről egyébiránt határozottan meg voltam győződve s ezt julius 16-iki felszólalásomban is hangsulyoztam — hogy az a bizonyos 7.000 forint discret kiadás kétségtelenül oda fordíttatott, a hova azt Radó Kálmán főispán úr elszámolta; meggyőződtem arról egy velem szintén közölt íratból és egy kijelentésből, hogy ő azt a 7.000 forintot a vállalattal csakugyan tökéletesen correctül elszámolta. Ismétlem: ezt a multkor is kijelentettem.

Van azonban egy új momentum — nem a dolog meritumára, mert a dolog meritumában most is csak úgy látok, mint a multkor, de formailag mégis tökéletesebb alakban — t. i. ennek a vasúti vállalatnak f. é. julius 18-án 2.697. sz. a. kelt nyilatkozatában, melyet egyáltalam ismert és tisztelt férfiú írt alá, hivatalosan jelentve van ezen vállalat által, hogy: »ama 15.000 frtra vonatkozó kiadások jegyzékét, a melyekre a vasútvállalat magát kötelezte, Radó Kálmán úr velünk akkor közölte és bemutatta azon leveleket, számlákat, nyugtákat, melyek ezen tényleges kiadásait kétségen felül helyezik és azok alapján lett ezen 15.000 forintnyi összeg megállapítva.« Itt ki kell jelentenem, hogy az én előadásomban ez a 15.000 frt kiadás, költség és fáradságának díjaképen szerepelt. Meggyőződtem róla épen ezen hivatalos okiratból, hogy itt csak költség és kiadás van, de fáradságának díja ezen hivatalos kijelentés szerint nincsen; *(Derültség jobb felöl. Halljuk! Halljuk!)* továbbá nem ugyan okirat, hanem Radó Kálmán főispán úr említett t. barátai által közöltetett velem, hogy a vármegyék által a nyomjelzésre előlegezett 8.000 frt a vállalat által hozzá megküldetett ugyan, de ő csakhamar sietett a vállatnak visszaküldeni és az illető vármegyék törzsrészvényekkel lettek ezen 8.000 frt erejéig fedezve; és ámbár a multkori felszólalásomban határozottan megjegyeztem, hogy ezt sem authenticus forrásból, de hírlapokból tudom, de most sietek kijelenteni, hogy ez a dolog így alakilag helyesen el van intézve.

Volt még szó egy 40.000 frtos szerződésről is. E szerződést nem volt alkalmam megtekinteni, de már a multkor kijelentettem, hogy ez nem effectuáltatott, hanem az első vállalkozóknak Scharmitzer és társainak közbejött halálával felbontatott és effectuálásra soha sem került. Pénzügyi része tehát ennek a szerződésnek voltaképen nincsen, de közöltetett velem; és én igen szívesen elfogadom ezt a tényállást, hogy a mint a multkor is határozottan kijelentettem, ebben a 40.000 forintos szerződésben 40.000 forint csak garantiaösszegkép stipuláltatott Radó Kálmán úr részére az esetre, ha az általa a törzsrészvények behajthatóságáért elvállalt jótállás effectuálására kerülne a sor, vagyis azon jótállásból reá tehei háramlanék.

Ezek azok, t. képviselőház, melyek velem magára az ügy érdemére, illetőleg az ügy pénzügyi oldalára vonatkozólag közöltettek. Nincsenek ezek ellentétben azokkal, melyeket a multkor előadtam. *(Élénk derültség jobb felől.)* A hangosan mosolygó uraknak valószínüleg egyike

Digitized by Google

sem vette magának azt a fáradságot — nem is kívánom — hogy akkori beszédemet elolvassa, de ha azt a fáradságot fogja magának venni, meg fog róla győződni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Megjegyzem, hogy két okirat, a mely nekem ezt a teljes felvilágosítást nyujtotta, a melyből azt merítettem, az én beszédem után julius 18-án keletkezett, Igen sajnálom, hogy ez a két hivatalos okirat nem beszédem előtt, hanem beszédem után keletkezett és felette sajnálnám, ha most, a mikor előttem a pénzfelvétel s általában ezek az összes pénzkérdések igazoltattak és a mikor én annak jogosúltságáról újolag meggyőződtem — mert hangsulyozom ismét, hogy meggyőződtem annak a dolognak, a magánoldalát tekintve, teljes correctségéről akkor is, mikor Radó Kálmán úrral személyesen volt szerencsém találkozni — mondom, igen sajnálnám, ha most már egy perczig is bárhol kétely támadna az ezen pénzkérdésekre vonatkozó eljárásának correctsége tárgyában. Ez a dolognak az a része, a melyre én különben akkor sem, most sem fektettem döntő sulyt; de más annak politikai oldala *(Derültség a jobboldalon.)* s képviselői kötelességemnek tartom kijelenteni: hogy én most is úgy látom, hogy Radó Kálmán úr, Vasmegye főispánja, egyidejűleg főispánja volt azon vármegyének, melynek területén, mint magánvállalkozó kért és kapott vasúti engedélyt; továbbá, hogy azon vállalat javára, melyben engedélyes volt, megterheltetett azon megye közönsége, melynek főispánja volt; s végre, hogy főispáni állásával, mely pedig egyrészről országos méltóság, másrészről magas köztisztviselői állás, indokoltnak találta, hogy bár jogosúlt költségeit és kiadásait egy magánvállalatnál a nyilvánosság kizárásával számolja el. Ebben látom és látok én, t. ház és t. cabinet, incompatibilitast; ezt kárhoztatom én politikailag; erre nézve kértem vizsgálatot és tartom fenn ma is kérésemet.

Ezzel a nyilatkozattal tartoztam magamnak, képviselői méltóságomnak és azon t. főispán úr magánbecsületének. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Baross Gábor kereskedelmi minister: Engedje meg a t. képviselőház, hogy azokra, a miket Eötvös Károly képviselő úr szíves volt az imént előadni, egy-két megjegyzést tegyek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt örömmel constatálom azt, hogy a t. képviselő úr is kijelentette, hogy az általa említett főispán úrnak magatartása ezen kérdésben pénzügyi tekintetben correct s egyáltalán — eltekintve a kérdés politikai oldalától — a t. képviselő úr a nevezett főispán magatartásában kifogásolni valót nem talál. Azt hiszem, t. ház, ennek a constatalása elégtételül szolgálhat ama férfiúnak, a ki a szóban levő vasút körül szerzett érdemeinek méltatása helyett itt kétségkivül meg lett támadva. *(Úgy van! Helyeslés a jobboldalon.)* Mert, ha t. képviselőtársam már a mult alkalommal is úgy fogta volna fel a dolgot, mint most és belátta volna, hogy Radó Kálmán főispán úr magatartásában — mondom, eltekintve a politikai állástól — semmi kifogásolni való nincs: akkor a képviselő úr nem hozta volna fel az ügyet a képviselőházban. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* És legkevésbbé volt a t. képviselő úr, nézetem szerint, helyes nyomon, hogy akkor hozta fel ezen ügyet a t. képviselőházban, midőn annak oly előzményei voltak, melyekre lehetetlen, hogy a t. képviselőház figyelmét ma újból ki ne kérjem. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Mielőtt azonban erre rátérnék, kénytelen vagyok a kérdésnek politikai oldaláról is szólni. Radó Kálmán főispán úr nem volt vállalkozó; öt törvényhatóság egy végrehajtó bizottságot választott, mely bizottságnak a főispán volt egyik elnöke, ki az ügy iránt érdeklődött és a ki egy elhunyt képviselőtársunk által intézett ügyben költségeket is viselt. A mult alkalommal is kijelentettem, t. ház, hogy én a helyi érdekü vasútak létesítését oly közérdeknek tartom, *(Helyeslés a jobboldalon.)* melynél különös sulyt fektetek arra, hogy oly férfiak álljanak az egyes ilyen vasútak élére, kiknek jellemében és egyáltalán egész magatartásában a kormány kellő garantiát talál arra nézve, hogy az az állami támogatás és az a segély, melyet egyesek és testületek nyujtanak, teljesen correcte használtatik fel és hogy semminemü illetéktelen, meg nem engedett üzérkedés nem folytattatik. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Én constatálhatom nyugodt lélekkel, hogy e tekintetben valójában a kormány eddigelé semmiféle panaszra sem akadt. Nagyon természetes, hogyha a nyilvánosság előtt működő férfiak még a legönzetlenebb tevékenységök alkalmából is megtámadásnak, különösen ilyen viszonyok között való megtámadtatásnak lesznek kitéve: akkor ők vissza fognak vonúlni. A kormány is meg fogja gondolni, hogy ilyen körülmények között rájok támaszkodjék-e ezen ügyekben és ezerszer fogja inkább elejteni az ő közreműködésöket, semhogy csak egyetlen ilyen vádnak kitétessenek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Nem habozom kijelenteni, hogy ezt a legőszintébb sajnálattal fognám tenni; mert az ország érdekében fekszik, hogy e téren mindig azok támogatására számíthassak, a kik az érdekeltség fölött állván, a legjobban tudják azon érdekkör javát képviselni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

És most van szerencsém bejelenteni azt, hogy Radó főispán úr átadván nekem hivatalos előterjesztését az összes okmányokkal: *(Helyes-*

Digitized by Google

lés a jobboldalon.) én ezeket a t. ház minden tagjának rendelkezésére bocsátom. *(Élénk helyeslés.)*

Engedje meg azonban a t. ház, hogy egykét észrevételt tegyek az e tárgy körül történtekre. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Eötvös Károly t. képviselő úrtól e tekintetben annyiban várhatok elnézést, a mennyiben ő is természetesnek fogja találni, hogy senki, a ki egyéni becsületére kényes és egyúttal az ügy iránt is meleg érdeklődést tanúsít, itt a házban még közvetve se illettessék oly váddal, a mely nagyon is bizonyításra szorúl. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A képviselő úr rendszert és embereket támadott meg általánosságban. Méltóztassék meghallgatni, t. ház, mit mondott a képviselő úr *(olvassa)*:

»Veszedelmes és átkozott rendszer ez a helyi érdekű vasútak rendszere, t. ház, mert itt a vesztegetés nyiltan, beismerten folyik a legnagyobb mértékben *(Élénk mozgás a jobboldalon.)* és a legalávalóbb minőségben. A főispánok, az alispánok részvényeket kapnak, a vezető tisztviselők részvényeket kapnak a vicinalis vasútaknál. *(Zajos mozgás a jobboldalon.)* Minket pedig, a kik fizetjük az adót, nyúznak *(Derültség jobb felől.)* oly dolgokért, a melyekért a pénzt, a hasznot néhány lelketlen vállalkozó, néhány lézengő rittere a mai közéletnek rakja zsebre.« *(Zaj. Mozgás a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Én nem folytatom, én csak bátor vagyok emlékezetébe hozni a t. képviselőháznak azt, hogy én már akkor felszólaltam és kértem az adatokat ezen sulyos állítás igazolására. Én most csak arra szorítkozom, hogy constatálom a t. képviselőház előtt, hogy mai napig a képviselő úr semmiféle adatot sem adott által. *(Élénk helyeslés és derültség a jobboldalon.)*

Eötvös Károly: És én a t. képviselőház kegyes engedelmével constatálom, illetőleg kijelentem, hogy a t. kereskedelmi miuister úrnak oly alakban, a mint ő kívánja, nem is fogok átadni soha; *(Derültség a jobboldalon és felkiáltások: Elkiszszük!)* mert az ő pártatlansága és elfogúlatlan felfogása iránt semmi bizodalmam sincs és épúgy constatálom azt is, hogy azt, mit én ezen pozsony-szombathelyi vicinalis vasút ügyében politikai helytelenségnek tartok: arra a minister úr megint egyetlenegy szóval sem felelt. Annak, a ki a dolgot így elhallgatni, eltusolni sietett, annak én saját ministeri discretiójára igenis adatokat nem szolgáltatok; de igenis szolgáltatok független vizsgáló comissionak egész szívesen.

A másik pedig az, hogy a t. minister úr felolvasott egy passust, nem tudom, mikor tartott beszédemből. *(Derültség jobb felől.)* Tessék megmondani, mikor volt, kalendariumot nem vezetek. Határozottan mondhatom, hogy annak a felolvasott résznek van egy mondata, a melyet nem úgy mondtam, mert én nem a közélet lézengő rittereiről, hanem az internationalis pénznek lézengő rittereiről beszéltem. Megengedem, hogy a gyorsírói jegyzetekben úgy van. *(Derültség jobb felől.)* Bocsánatot kérek, minden szónoknak jogában áll, általános szokásban van és a minister uraknál leginkább, hogy beszédjüket a gyorsírói jegyzet hiteles kiadása előtt átnézhetik és corrigálhatják. Mikor én azon beszédemet tartottam, egyébként is beteges és gyenge voltam, *(Derültség jobb felől.)* és a beszéd négy órán túl terjedvén, a correctiót nem végezhettem. Ezt méltóztassanak tudomásúl venni. Pedig azt a szokást és jogot, a mely mindegyikünk joga, én is igénybe vehetem és veszem is. És nemcsak ez a hiba van azon beszédem feljegyzésében, hanem a hány latin idézet fordúl abban elő, annyi hiba van benne, de fájdalom, nem volt erőm átnézni.

Ismételve kérem azonban a minister urat, feleljen a dolog politikai oldalára és ha e tekintetben hajlandó és képes engem és barátaimat megnyugtatni, a további adatokat egy független comissiónak azonnal rendelkezésére bocsátom. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Derültség jobb felől.)*

Elnök: Még Kubinyi Géza képviselő úr kíván ezen ügyben nyilatkozni. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Mily czímen?)* Személyes kérdésben, a mely összefügg Eötvös Károly képviselő úrnak multkori nyilatkozatával. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől. Felkiáltások a szélsőbalon: A »Pester Lloyd«-ról volt akkor szó! Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Kubinyi Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn Eötvös Károly képviselő úr azon beszédét tartotta, melyet most helyremagyarázott, én egy közbeszólásban oly kifejezéssel éltem, a mely miatt az igen t. elnök úr részéről rendreutasításban részesültem. De én ezzel nem elégedtem meg, hanem felálltam és magam is sajnálatomat fejeztem ki azért, hogy parlamentbe nem való ilyen kifejezéssel éltem; egyidejűleg kijelentettem azt is, hogy azon esetben, ha Eötvös Károly képviselő úr azon vádakat, a melyeket itt a házban hangzatosan hirdetett, igazolni fogja: nem elégszem meg azon rendreutasítással, a melylyel magammal szemben éltem, hanem kötelességemnek fogom tartani az igen t. képviselő úrtól bocsánatot kérni. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)*

Digitized by Google

Most, midőn az a férfiú, a kinek érdekében én közbeszóltam, Radó Kálmán úr abból a pocsolyából, a melybe az igen t. képviselő úr őt berántani szándékozott, az ország színe előtt teljesen tisztán lépett ki, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* a miről minden becsületes ember meg is volt győződve: *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* meg fogja a t. ház engedni, hogy én is elégtételt veszek magamnak azért, mert magamat megbüntettem. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől. Zaj a szélsőbalon.)*

Említettem multkor, hogy elkeseredésemben tettem azt a közbeszólást, mert itt az igen t. képviselő úr hangzatos phrasisokkal a köztisztviselőt és a köztisztviselői kart, a melynek azt megelőzőleg én is tagja voltam, becsmérlő kifejezésekkel illette. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Méltóztassanak megengedni, a becsület egy oly magántulajdon, a melyet senki sincs jogosítva indokolatlanúl megtámadni. *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)* A köztisztviselői karnak becsülete pedig az országnak oly féltett drága kincse, melyet épen ezen testületnek becsületbeli kötelessége nem indokolatlanúl megtámadni, hanem mindenkivel szemben megvédelmezni. Ebbeli elkeseredettségemben tettem közbeszólásomat. *(Nagy zaj és nyugtalanság a szélső baloldalon.)* Én a t. képviselő úrakat, mikor igazságot mondanak, egész nyugodtan meghallgatom; azt hiszem tehát, hogy viszont követelhetem én is, hogy ugyanily higgadtsággal és nyugodtsággal hallgassanak meg engem is. *(Helyeslés jobb felől.)* Épen azért, midőn újabban is kijelentem, hogy mint a multkor is sajnáltam, most is sajnálom, hogy a parlament méltóságával meg nem egyező nyilatkozatot tettem; de legalább meggyőződött a t. ház arról, hogy felszólalásom jogosúlt volt s hogy az a köztisztviselői kar és e köztisztviselői karnak egyik kiváló alakja méltó arra a megvédelmezésre, a melyben őt részesíteni szándékoltam *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Végűl legyen szabad még Ugron Gábor t. képviselő úrnak azon alkalommal tett — teljes mértékben elismerem — igen elmés megjegyzésére, szintén egy megjegyzést tennem. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől. Mozgás és felkiáltások a szélső baloldalon: Hogy tartozik ez ide?)* Azt mondta a t. képviselő úr, hogy a szűzbeszéd nagyon jól sikerűlt. Meglehet, hogy nem sikerűlt, de hogy sikere volt: ezt, azt hiszem, bizonyítja az igen t. ház is. *(Helyeslés jobb felől. Nagy zaj és nyugtalanság a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: Az előttem szólt t. képviselő úr reám hivatkozott. Én ezzel szemben igen röviden fogok nyilatkozni. *(Mozgás jobb felől. Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő úr talán a szűzbeszéd izgalmainak közepette elfeledte azt, hogy midőn Eötvös Károly képviselő úr beszédébe közbeszólt, akkor a »Pester Lloyd«-ról volt szó és nem Radó Kálmán főispán úrról. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiába akarja tehát a képviselő úr Radó Kálmán főispán urat megvédelmezni, mert az nem szorúlt sem a képviselő úr védelmére, sem pedig az én védelmemre és így kár volt visszaélni a ház türelmével. *(Helyeslés. Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)*

Elnök: E tárgyban határozathozatalának szükségessége nem forogván fenn, következik a törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, jelesen pedig az első fejezet címe.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa).*

Elnök: Az első fejezet címe ellen észrevétel nem lévén, azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatott.

Következik az első szakasz.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1. §-t. Felkiáltások a szélső baloldalon: Kérünk öt perczenyi szünetet!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem. *(Helyeslés.)*

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk. Az első szakaszhoz első szónokúl ki következik?

Madarász József jegyző: Helfy Ignácz!

Helfy Ignácz. T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a szakasz az, mely az egész törvényjavaslatnak lelkét és bátran mondhatom, *(Halljuk! Halljuk!)* a t. kormánynak egész és talán egyetlen czélját magában foglalja, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mennyiben ez a szakasz szól a megyei tisztviselőknek kinevezéséről. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Remélem, hogy maga az igen t. ministerelnök úr is be fogja látni, hogy minden obstructionalis intentio nélkűl ezen szakasznál nemcsak jogunk, de kötelességünk felszólalni; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy kötelességünk — a mennyire csak lehet — újból röviden kifejezni aggodalmainkat vagy helyesebben: felszólítani még az utolsó perczben a t. kormányt és a t. túloldalt, hogy szíveskedjék fontolóra venni azon érveket, melyeket eddig már előadtunk; és engedjen időt magának a háznak és az országnak e fontos, élethevágó kérdésnek újból való átgondolására. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Remélem, hogy az igen t. ministerelnök úr akkor sem fog engem házszabályainknak 155. §-ára emlékeztetni, ha beszédem folyamán egy-

Digitized by Google

úttal ki fogok terjeszkedni az ezen vita következtében előállott abnormis és szerintem áldatlan parlamenti helyzetre is. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi magát a napirenden levő törvényjavaslat első szakaszát illeti, a mely a bizottság szövegezése szerint így szól: »A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek intéznek részint önállóan, részint ezen törvény korlátai közt, önkormányzati elemek közreműködésével«, megjegyzem, hogy a mikor én ezt legelőször elolvastam — mert hiszen a kormány szövegezése igen keveset, épen csak néhány szóval tér el ettől — ez rám azon benyomást tette, mintha nem törvényt, hanem a közigazgatásról szóló valamely tankönyvet olvasnék, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mely a tanulók részére definitioját akarja adni annak, hogy mi a közigazgatás? Mondván: »a közigazgatás állami feladat«, mihez hozzáteszi: melyet a különböző országok különböző törvényei szerint vagy választott vagy kinevezett tisztviselők intéznek el. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én nem emlékezem rá, hogy akár hazánkban, akár a külföldi törvényhozás terén olvastam volna efféle törvényt. *(Halljuk! Halljuk!)* A törvénynek rendelkezést kell tartalmaznia, a törvény parancsol, rendelkezik, intézkedik; de hogy elméletet állítson fel, hogy milyen feladat a közigazgatás, az nem törvénybe való. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Épen úgy mondhatná, hogy a közigazgatás állami feladat, melyet a vármegyék közvetítenek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem tudom, hogy a kormánynak e stylistikával mi volt a szándéka. Mit akart ezzel elérni: azt akarta-e ezáltal elhitetni a közönséggel, hogy ez oly axioma, melyet megtámadni általában nem lehet, tudniillik a közigazgatás állami feladat, melyet okvetlenül kinevezett tisztviselőknek kell megoldaniok vagy intézniök; vagy pedig ezzel akarja kifejezni az államosítás eszméjét? Én a mikor gondolkoztam e felett és azután összevetettem a harmadik szakaszszal, mely bizonyos tekintetben az elsővel ellentétben áll; mert egyfelől azt mondja, hogy állami feladat a közigazgatás, melyet állami közegeknek kell intézniök; azután pedig jön a harmadik szakasz, mely így szól: »A vármegyék helyi önkormányzati hatáskörben hozott határozatainak végrehajtását . . . . — most azt várnók, hogy »megyei közegek hajtják végre«, de nem azt mondja, hanem így folytatja: »a jelen törvény és az alkotandó szabályrendeletek értelmében, rendszerint az állami közigazgatási tisztviselők végzik.« Tehát államosítás az egész vonalon. Túlmentek e tekintetben még azon is, a mit eddig a centralisált országokban láttunk, hogy tudniillik nem érik be azzal, hogy kizárják a vármegyéket azon szerepből, melyet évszázadokon azok gyakoroltak, — hogy tudniillik az állami közigazgatás nagy részét is ők közvetítették — hanem még saját hatalmi önkormányzati dolgaikat is ezentúl nem magok a megyék, hanem a kormány által kinevezett tisztviselők fogják végezni. Mondom, e kettőt összevetve, arra a gyanúra jutunk — és már is élek azzal a gyanúperrel — hogy a t. ministerelnök úr ezt azért rendezte így, hogy azon esetre, ha ez a vita oda fejlődnék, hogy a törvényjavaslatnak törvényerőre való emelése nehézségekbe ütköznék, beérhesse az első két szakaszszal, illetőleg az 1. és 3-ik szakaszokkal; és meg vagyok győződve róla, hogy ha mi ma kijelentenők, hogy a ministernek megszavazzuk ezt a két szakaszt: teljes készséggel engedne nekünk akár három havi szünetet is, csakhogy ez el legyen érve, *(Derültség a szélső baloldalon.)* hozzátéve természetesen a végrehajtási clausulát is.

Hát, t. ház, nincs szándékomban ismételni azokat az érveket, a melyeket az általános vita alkalmával a kinevezési rendszer ellen és a választási rendszer mellett itt felhoztunk: két dologra azonban okvetlenül szükséges, hogy reflectáljak. *(Halljuk!)* Egyik az, a mire a t. ministerelnök úr hivatkozott, habár szerintem minden alap nélkül és pedig nemcsak hivatkozott rá, hanem a koronának szájába adta azt az állítást, azt a kijelentést, hogy tudniillik Magyarország közvéleménye a kinevezési rendszer mellett nyilatkozott.

Hát, t. ház, azon valóban csodálkozom, hogy valaki, de különösen a kormány feje hogyan mert egy ily, a valóval merőben ellenkező állítást koczkáztatni és még ő Felségének a királynak is szájába adni . . . .

Csanády Sándor: Vakmerőség!

Helfy Ignácz: . . . . hiszen előttünk folyt le e dolog processusa.

Többször hivatkoztunk arra kezdettől fogva, hogy önök eddig municipilisták voltak; hivatkoztunk rá és beszédekkel s idézetekkel bebizonyítottuk, hogy önök túlnyomó része az utolsó választások alkalmával a választási rendszer mellett ránt tottak kardot. De előttünk van egy positiv parlamentaris tény is, melyből bátran következtethetem, hogy az ország valamiképen nyilatkozott ez ügyben, akkor feltétlenül a választási rendszer mellett nyilatkozott. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Erre azt lehetne mondani, hogy én époly kevéssé tudhatom azt, mint önök, hogy miképen gondolkozik ez ügyben az ország. Igenis lehetne ezt mondani akkor, ha az utolsó választások alkalmával nem létezett volna párt, mely a kinevezési rendszert tűzte zászlójára. De volt ám egy ilyen párt a parlamentben, a mely nemcsak az utolsó, hanem

Digitized by Google

az utolsó előtti választásoknál is ezzel a zászlóval ment az ország színe elé. És mivel felelt erre a nemzet? Csak tényt constatálok — felelt azzal, hogy azt a pártot, mely ezzel a zászlóval ment a választó-közönség elé, választásról-választásra kisebb és kisebb számban küldte a képviselőházba. Ha tehát ezzel valamit bizonyít a nemzet, csak azt bizonyította, hogy nem akarja a parlamentben többségre juttatni azt a pártot, mely a közigazgatás államosítását tűzte ki czéljául. *(Úgy van! Ugy van! Tetszés a szélső baloldalon.)* Ilyen ténynyel szemben mondja a t. minister úr, hogy az ország közvéleménye mellette van.

De még tovább megyek, t. ház. *(Halljuk! szélsőbal felől.)* A t. kormánynak saját pártjából kiváltak olyan férfiak, a kiknek sulyát, azt hiszem, maga a t. ministerelnök úr sem fogja kétségbe vonni. Köztudomású, hogy e férfiak egyenesen azért léptek ki, mert elvükkel és meggyőződésükkel ellenkezett, hogy e törvényjavaslatot magukévá tegyék, Egyfelől tehát volt az országban nyilatkozat; de ez a nyilatkozat semmiképen sem szól önök mellett. *(Úgy van! szélsőbal felől.)* S másfelől saját pártjukban volt egy fractio, a mely elég fontosnak tartotta e tényt arra, hogy kiváljék egy olyan pártból, a melyhez hosszú évek óta tartozott. Hogy vannak-e még most is, vagy nincsenek, nem tudom; de nincs kizárva; sőt szerintem bizonyosan vannak még ez idő szerint is olyanok, a kik a kinevezési rendszer üdvösségéről sehogy sincsenek meggyőződve, de az ő felfogásuk szerint ez még sem bír oly nagyfontossággal, hogy csupán e miatt a pártból kilépjenek. *(Mozgás jobbfelől.)*

Ennyit akartam megjegyezni a közvéleményre nézve. És itt ki kell terjeszkednem arra is, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* hogy a t. minister úr hivatkozott a megyékre is. Erre igen frappans választ adott Horváth Adám t. képviselőtársam, midőn nem obstructionalis vágyból, hanem parlamenti szükségből felolvasott néhány érdekes passust azon megyék felirataiból, melyek a kinevezési rendszerrel megtudnának barátkozni, de a melyek megmondták azt is, hogy milyen feltételek alatt. Vajjon hajlandó a t. ministerelnök úr azon általuk kijelölt feltételeket teljesíteni? Eddig úgy látom, hogy e feltételek mindegyikére »nem«-et mondott. Hiányozván tehát a feltételek: természetszerűleg elesik azon megyék támogatása is *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* E mellett a t. ministerelnök úr elfelejtette számba venni a majdnem 700-ra rugó kérvényt, mely minden feltétel nélkül s határozottan a törvényjavaslat ellen nyilatkozott. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egy másik dolog, a mire — daczára annak, hogy úgy én, mint számosan elvtársaim közül törvényekkel s idézetekkel kimutattuk, hogy nem úgy van — folytonosan hivatkoznak: a kor szelleme. És itt bocsánatot kérek Gajári Ödön képviselő úrtól, ha még egyszer idézem a »Nemzet«-et, mely a szélső baloldalról írva azt mondja: »A kor szellemével tartósan nem daczolhat, tehát a választási rendszer megszüntetését meg nem akadályozhatja«. Ebből az következnék, hogy az, a ki a választási rendszert fenn akarja tartani, ellentétben van a kor szellemével. Engedelmet kérek, de mikor mindenki tudja s mikor még fel is olvastam a magammal hozott törvényczikkeket, hogy Anglia, Francziaország, a többi államok egymás után kisebb-nagyobb mértékben elhagyják a kinevezési rendszert, hogy a választási rendszerhez közeledjenek; mikor még az absolut porosz királyság is folyton ez irányban halad, azt hiszem, hogyha a korszellem követelményeiről beszélünk: akkor nem lehet tagadni, hogy a kor szelleme a kinevezési rendszer elhagyása s a választási rendszer felkarolása mellett van. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És hogy végre valahára véget vessek a külföldet illetőleg a sok idézésnek, arra kérem azon t. képviselő urakat, kik annyiszor szoktak, habár nem alaposan, külföldi példákra hivatkozni: hogy legyenek szívesek egyetlen egy példát, bármely külföldi törvényhozásból is idézni arra nézve, hogy létezett vagy létezik-e széles e világon oly ország, a mely eddig a választási rendszer jogát élvezvén, azt törvényhozása útján önként elhagyta azért, hogy ezen jogot kizárólag a kormány kezébe tegye le? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És ha csakugyan volna is arra példa, a mint hogy nincs, hogy a modern államok a kinevezési rendszerhez ragaszkodnak, ez még nem szólana ellenünk; mert egy állam sincs azon kedvező helyzetben, melyben ez idő szerint Magyarország van, a mely évszázadokon át élvezte a közigazgatási tisztviselők megválasztásának jogát. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Valóban különös, hogy midőn egy ily rendkivűl fontos jogról való lemondásról van szó, akkor önök a demokratia nevében beszélnek; pedig a demokratiának az egész világon az a törekvése s feladata, hogy a nép jogokat kiterjeszteni igyekezzék, nem pedig az, hogy ezeket megszorítsa; mert minden túlzás nélkül állítható, a mit többen ez oldalról állítottak: hogy a mi törvényhozásunk hosszú évek óta egyebet sem tesz, mint azt, hogy folyton megszorítja vagy a magyar állam, vagy a polgárok egy-egy jogát. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Kezdette ezt mindjárt azzal, hogy kitörölték az 1848-iki törvényből a 6. §-t, a mely biztosította a nemzet számára azt, hogy megszavazott költségvetés nélkül az országgyűlést feloszlatni nem szabad.

Ezzel megfosztották egy fontos jogától magát

Digitized by Google

a parlamentet és általa az egész nemzetet. Ez időtől fogva ez így ment egészen a mai napig; míg végre odajutottak, hogy egész nyugodtan azt kívánják most a nemzettől, hogy mondjon le önként azon jogáról, hogy saját ügyeit önmaga intézze. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem oly csekély dolog ez, t. uraim, mint a minőnek önök fel akarják tüntetni. A magyar alkotmánynak egyik alapja, sarkköve, abban az elvben van kifejezve, melyet őseink, habár latinúl, milliószor és milliószor ismételtek: »nil de nobis, sine nobis«; semmit rólunk nélkülünk. Ez képezte alapját a mi vármegyéinknek: ezért nem tartották elegendőnek, hogy a vármegyék saját ügyeiket maguk igazgassák; hanem megkövetelte a nemzet a maga számára azt is, hogy részt vegyen magában a törvények végrehajtásában is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A 3. §. indokolásánál a t. ministerelnök úr egész nyiltsággal azt mondja — legalább formailag neki kell, hogy tulajdonítsuk, hogy a kinevezett tisztviselők nemcsak az állami közigazgatást, hanem az önkormányzat körébe eső teendőket is végzik — azt mondja: »E szakasz kifolyása a rendszer-változásnak. Jelenleg a törvényhatósági közegek látják el átruházott jogkörben az állami igazgatás feladatait; ezután az állami közegek fogják az önkormányzati testületek határozatait egyéni felelősség mellett végrehajtani.« Csak egy piczike csere az egész. Ez magyarra fordítva más szóval annyit tesz, hogy a t. kormány azt mondja a megyéknek: eddig tudniillik ti voltatok az urak és mi voltunk szolgáitok; ezentúl megfordítva lesz: mi lesztünk az urak és ti lesztek a mi szolgáink. Egyéb különbség nincs.

Azt mondják, hogy ezen intézkedés igazi czélja az, hogy a kormány hatalma erősíttessék, mert a nemzetnek erős kormányra van szüksége. T. ház! Ezzel szemben azt mondom, hogy erre tulajdonképen mi törekszünk, csak más alakban: mi nem a kormányt, hanem a magyar államot akarjuk megerősíteni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Meg akarjuk pedig erősíteni az által, hogy előbb a nemzet, a társadalom erősíttessék meg, fentartván számára azt a szervezetet, amelynél fogva ő maga résztvesz az állam tevékenységében. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Abban rejlik a mi történeti vármegyeinknek ereje; s ez által voltak képesek oly nagy szolgálatokat tenni a hazának, a melyeket önök sem voltak képesek a vita folyamán megtagadni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert hiszen csakis addig érdeklődik az ember valamely ügy iránt, a míg arra befolyást gyakorolhat. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És az érdeklődés szüli megint az áldozatkészséget. Ha önök fenn akarják tartani nemzetünkben azt az áldozatkészséget, a melylyel évszázadokon keresztül a legnehezebb körülmények közt sikerült ezt az országot megtartani: akkor igyekezniök kell nemcsak el nem nyomni, hanem fokozni benne a közügyek iránti érdeklődést. És gondolják-e, hogy ezt a czélt elérhetik, a mikor a megyét úgyszólván egészen kilökik a tevékenységi körből; a mikor még saját szűkre szabott körében is csak azt engedik meg neki, hogy határozatokat hozzon, a végrehajtást pedig eszközöljék olyanok, a kik neki nem felelősek. Mit ér az a felelősség annak, a ki semmiféle eszközzel és móddal arra nem bír, hogy az illetőt felelősségre vonja, hogy éreztesse vele felelősségének sulyát? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Megígértem, hogy kizárólag ezen pontra szorítkozom. Ismétlésekbe nem akarván esni, áttérek azon másik pontra, melyet bevezetőleg bátor voltam jelezni: tudniillik, hogy röviden előadjam, miként fogom én föl jelen szomorú parlamenti helyzetünket, a melyet kétségtelenül nem mi, hanem a t. kormányelnök úr idézett elő. *(Halljuk! Halljuk!)*

Minálunk, t. ház, már régi idő óta meghonosodott egy kifejezés, a melyet más országban soha sem hallottam és nem is olvastam. Pártokról beszélve, sokszor osztályozzák azokat kormányképesség szerint. Azt mondják: ez a párt kormányképes; a másik párt nem kormányképes. Én úgy hiszem, hogy ott, a hol igazi alkotmányosság van, ennek a kifejezésnek értelme nincs, nem lehet. Kormányképtelen minden párt, mely kisebbségben van; és kormányképes minden párt abban a perczben, a midőn többségre tesz szert. Hanem igenis van értelme e kifejezésnek akkor, ha egyes férfiakról, egyes pártvezérekről vagy általában politikusokról beszélünk. És e tekintetben engedjen meg a t. ministerelnök úr, ha egész őszintén, de meggyőződésem szerint a teljes igazságnak megfelelően constatálom, hogy ő ez alkalommal ismételve bebizonyította kormányképtelenségét, legalább is parlamenti kormányképtelenségét. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Elhiszem, hogy absolut királyságban igen jó minister válhatnék belőle; de hogy a parlament vezetésében valami nagy tapintata volna: azt eddig be nem bizonyította; ellenkezőjét — tájdalom — igen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Bámúlatos, hogy ilyen rövid idő alatt mennyi és mily sokféle hibát tudott egymásra halmozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Mindjárt a kiindúló pontja olyan, hogy azt hiszem, alig van államférfiú — beleszámítva azokat is, a kik már miniszterek voltak és még inkább azokat, a kik a ministerségre hivatással bírnak — a ki elkövethette volna azt a hibát, hogy beterjeszszen egy rendkívül fontos tör-

Digitized by Google

vényjavaslatot a nélkül, hogy legkevésbbé tekintetbe vegye, vagy csak szemlét is tartson a felett, hogy mi a helyzet, mi a parlament hangulata, a pártok hangulata, irányzatai és szándékai. Ez pedig teendője egy államférfiúnak, a ki egy parlamentet és egy nagy pártot vezet.

Ha ezt tette volna, első dolga lett volna elhatározni, hogy azt, a mit mi kezdettől fogva óhajtottunk: ezt a javaslatot — a mely oly reformra vonatkozik, melynek munkája, elkészítése hosszú évekre terjed ki még akkor is, ha az egész ház magáévá tenné az elveket — az ország meghallgatása után tárgyaltassa. Hiszen az ilyen reform, mint a minő ez, Angliában 10—12—15 évig el szokott húzódni; és nem is találják hosszúnak az időt, a míg végre teljesen törvénynyé válik és az életbe átvitetik. Olaszországban, a hol pedig a közigazgatásnak reformja nagy jogkitágítással volt egybekapcsolva, a mennyiben, mint jól méltóztatnak tudni, ugyanakkor a választók számát több mint egy millióval szaporították és — mint már jelzém — a kinevezési rendszerről nagy és igen fontos pontokban áttértek a választási rendszerre és nem darabosan nyújtották be a javaslatokat, hanem különösen a városokról, megyékről és községekről egy törvényjavaslatot terjesztettek elő: azt látjuk, hogy 1887. tavaszán kezdték a vitát és a törvényjavaslat tárgyalását befejezték most, 1891. tavaszán; és én nem olvastam egyetlenegy olasz politicustól, még kevésbbé ministertől azt, hogy ő sokalta volna, hogy mennyi időre húzódott a dolog. És minálunk a ministerelnök úr azon is meghatránkozik, hogy 5—6 hétig itt vagyunk és még mindíg vitatkozunk. Ha ezen körülményeket méltóztatott volna fontolóra venni: akkor örülnie kellett volna, hogy van ideje, minthogy ezen országgyűlésből még valami másfél esztendő, vagy valamivel több volt akkor hátra; hogy felhasználhatja ezt a másfél esztendőt arra, hogy legalább a fontos javaslatokat, melyeknek összefüggése kézzel fogható, elkészítse és azután a nemzet elé menjen e javaslatokkal pártjával együtt. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ha akkor visszajön a házba többséggel, akkor, mint már többször mondtuk — most is ismétlem —: bármennyire sajnáltuk volna a mi meggyőződésünk szerint, okvetetlenül kötelességünknek tartottuk volna és tartanók, ha ez az eset beállana, jelezni a mi álláspontunkat, figyelmeztetni a nemzetet a lehető esélyekre, a melyek ebből fejlődhetnek; de másfelől okvetlenül meghajolnánk a nemzet többségének akarata előtt; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* igen természetesen csak akkor, ha csakugyan a nemzet akarata lenne, ha tudniillik a választások becsületesen, tisztán hajthatnának végre, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* úgy, hogy a nemzet akaratnyilvánulásának őszinteségéhez semmi kétely ne férhessen. A t. ministerelnök úr más útat választott. Titokban tartva a javaslatot még saját párthívei előtt is, mintegy meglepte vele az országgyűlést; benyújtotta a javaslatot és kívánta, hogy a lehető leggyorsabban keresztülmenjen a szükséges forumokon. Nem akarok visszatérni azokra, a mik már fel lettek említve, hogy milyen erőlködéssel vitték ezt keresztül a bizottságokon.

Tudjuk, hogy milyen módon folyt a tárgyalás az utolsó napokban a közigazgatási bizottságban; tudjuk, hogy milyen, majdnem botrányos módon folyt le a tárgyalás a pénzügyi bizottságban; úgy, hogy ennek a kérdésnek pénzügyi oldala ma ismét úgyszólván egészen szűz kérdés, melyben még a kezdetnek a kezdete sincsen tisztázva; sejtelme sincsen még senkinek közülünk itt e házban arról a nagy összegről, a melybe ez a javaslat a maga egészében majd akkor, a mikor majd működésben lesz — ha csakugyan működni fog egyszer — az országnak kerülni fog. Megindúlt a vita. Akkor már kétséget nem táplálhatott a t. ministerelnök úr az iránt, hogy mi bennünk oly komolyak, oly mélyen gyökerezettek az aggodalmak ezen javaslat iránt, hogy kötelességünknek tartjuk elkövetni minden lehetőt, hogy önöket capicitáljuk; hogy meggyőzzük arról, hogy legalább ezen alakban ennek keresztülvitelét ne forcirozzák. A t. kormányelnök úr egyetlen egy szóval sem tett legkisebb concessiót sem; még annyit sem mondott, a mit még elődje is fontos alkalmaknál mindíg kijelentett — pedig elődjének nem lehet szemére hányni, hogy nem képes versenyezni makacsság dolgában a t. ministerelnök úrral — de annyit mégis mindig megtett, hogy előre jelezte, hogy a részleteknél a módositásokra meg van benne a hajlandóság; a t. ministerelnök úr ellenkezőleg megértette mindenkivel a házban és a clubban, hogy ehhez ragaszkodik, a mint meg lett állapítva; és minden lényegesebb kérdésre nézve ennek így kell keresztülmenni. Tehát fokról-fokra felcsigázta bennünk az ellentállási kötelességet.

Végre beállt egy rendkívül kedvező perecz, mikor az általános vita befejeztetett. Felálltunk erről az oldalról többen és első sorban b. Prónay t. képviselőtársunk inditványozta igen concilians hangon, igen acceptabilis modorban, hogy miután az általános vita be van fejezve, a részletes tárgyalást halaszszuk el őszre.

Támogatta ezt gr. Apponyi t. képviselőtársunk, támogattam én. Mindenki azt hitte, hogy a t. ministerelnök úr két kézzel, mohón fog kapni az alkalmon, hogy két czélt érjen el: először engedjen időt a kedélyeknek, hogy némileg csillapúljanak; másfelől, hogy időt nyerjen ő maga, hogy az általa is kilátásba

Digitized by Google

helyezett javaslatoknak, a mennyire csak lehet, nagyobb részét elkészítse és így jöjjön őszszel a képviselőház elé. És midőn egy percznyi habozást vettünk észre, ugyancsak erről az oldalról Eötvös Károly t. barátom azt az indítványt tette, engedjünk magunknak 24 órai időt a megfontolásra. Mindent elkövettünk erről az oldalról: aranyhidat készítettünk a t. miniszterelnök úrnak, hogy símán, parlamentaris módon bonyolódjék ki egy helyzetből, melybe önmagát, a parlamentet és minket is belekényszerített.

A t. miniszterelnök úr ezt a perczet nem ragadta meg. S akkor eszembe jutott Schillernek az a verse: »Was man von der Minute ausgeschlagen, bringt keine Ewigkeit zurück.« És miután Schiller ezt a »Resignation« czímű költeményében mondja, reméltem, hogy utána fog következni a t. miniszterelnök úrnak resignatiója. *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* Nem következett; elszalasztotta ezt a rendkivül kedvező perczet, mely — ismétlem most, a mint mondtam akkor — gyökeresen megváltoztatta volna a helyzetet.

De nemcsak ezt tette; tett még többet is. Ugyanaz nap este saját clubjában kiadott egy encyclica-félét; egy nyilatkozatot, melyben indirect üzenet volt hozzánk, mely körülbelül így szólt: Ha a függetlenségi párt biztosítékokat nyujt nekem az iránt a maga egészében, hogy azon esetre, ha a nyári szünetbe beleegyezem, a delegatiok összejövetele előtt a törvényjavaslat törvényerőre emelkedhetik, törvénynyé lehet: akkor én kész leszek belenyugodni a szünetbe.

Ez is olyan dolog, a mit most hallottam legelőször életemben. Nemcsak az, hogy a kormány kérjen biztosítékot az ellenzéktől arra nézve, hogy keresztülvigyen egy javaslatot, melynek végzetes voltáról az ellenzék meg van győződve; hanem — mintegy utánozván azt a modort, melyet a színlapokon szoktak követni — nem elégszik meg, hogy a javaslatot az őszszel nyugodtan fogjuk tárgyalni: de követeli, hogy jelentsük ki, mint a színlapokon szokás, hogy kezdődik 9 órakor, végződik ½11 órakor; hogy nyujtsunk biztosítékot még az iránt is, hogy mikor lesz befejezve a tárgyalás. Igen természetes, hogy ez nemcsak hogy nem concilians modor, hanem újabb provocatio volt.

Egyébiránt, midőn én ezt constatálom, azt hiszem, hogy igazán mondom, nem túloztam egy cseppet sem; és nem azért hoztam fel, mintha most valami újabb tanácsot akarnék adni a t. miniszterelnök úrnak: minthogy látom, hogy a jó tanács nem fog rajta még akkor sem, mikor egyszerre jön ellenfeleitől és szövetséges társaitól is. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Mert hiszen, ha nekünk talán nem akarta megtenni: a józan politika követeli, hogy legalább legújabb szövetségeseinek kedvéért megtette volna. *(Helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* Nem tette. Hogy mi lesz a következménye, azt nem tudom; meglehet, hogy a miniszterelnök úr tudja. Én ma is abban a meggyőződésben vagyok, hogy a legjobb megoldása lenne a kérdésnek: apellálni a nemzetre, hadd nyilatkozzék az; akkor azután a csomó ketté volna vágva. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És midőn ezt kívánom, nem mondhatják, hogy ellenzéki viszketeg vagy párttaktika szól belőlem; én nem ámítom magamat arra nézve, én nagyon jól tudom, hogyha mi most a választások előtt állnánk: ellenünk találnók azt a nagy sereget, a mely reméli, hogy benne fog ülni a magasabb fizetéssel ellátott hivatalokban; ellenünkben találnók azokat, kik remélnek és vágynak a hivatalokra és a kik bennünk akadályt látnak arra nézve, hogy ők mielőbb jussanak ezen anyagi haszonhoz. Azt is nagyon jól tudom, hogy a t. kormányelnök úr — a mint őt eddig alkalmam volt megismerni — minden eszközt mozgásba tesz az iránt, hogy a mi sorainkat minél inkább megritkítsa; sőt nyiltan kimondom azon meggyőződésemet is, hogy ez a t. miniszterelnök úr egyik czélját képezi. Ő miniszterelnöki pályáját a Kossuth-culturnak — a mint ő mondta — kiirtási szándékával kezdte. Meg akarja mutatni, nem az országnak, mert az bizony nem örülne neki — egyik párt sem — meg akarja mutatni Bécs felé, hogy a mi nem sikerült senkinek, sikerülni fog ő neki: kevesbbíteni azt a pártot, a mely Magyarország függetlenségét tűzte ki zászlójára. Mindezt én igen jól tudom; mégis daczára ennek — mert az igazságot mindig ki kell mondani, akár előnyünkre válik, akár nem — azt mondom becsületes meggyőződésem szerint, hogy egyetlenegy megoldási mód van: az országgyűlést feloszlatni, a nemzetre apellálni, akarja-e ezt a javaslatot vagy nem? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Igaz, hogy a t. miniszterelnök úr azt úgy tekintheti, mint concessiot, miután ezt követeltük kezdettől fogva; és tart tőle, hogy mi azt fogjuk mondani, hogy mégis győztünk. Engedelmet kérek, ez nem a mi győzelmünk, hanem az alkotmányosság, az igazi parlamentarismusnak győzelme lenne. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azok, a kik annyiszor szoktak külföldi példákra hivatkozni, idézzenek egyetlen egy példát a külföldi parlamentek köréből, a hol egy oly fontos javaslatot, mint ez, az országgyűlés folyamán, vagy plane vége felé, a midőn a választások idejétől ennyire távol estek, nyujtottak volna be a törvényhozás elé. Midőn ily nagy kérdés felmerült: vagy directe, vagy indirecte időt engedtek az országnak és a nemzet-

Digitized by Google

nek arra, hogy a kérdést megfontolja és a kellő időben nyilatkozzék.

T. ház! A törvényjavaslat ezen szakaszánál, a mely úgyszólván az egészet reassumálja, az egésznek lelkét képezi, újból kifejezem azon mély meggyőződésemet, hogy e javaslat lehető következményeiben még végzetesebbé válhatik az országra, mint at 1867-iki kiegyezésnek közjogi része. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Megmondom miért. Mert attól a csonka közjogi alaptól remélhetjük, hogy időjártával, miután bizonyos tekintetben nemzetközi jelleggel is bír, épen nemzetközi események kíséretében, a nemzet erős elhatározása mellett, lehetséges lesz megmenekülni. Ellenben, ha ez a javaslat törvényerőre emelkednék és ha 10—15 év múlva a nemzet felébredvén, észrevenné, hogy roppant nagy hibát követett el, a midőn ily fontos jogot adott ki kezéből, nem hiszem, hogy attól megmenekülhetne; és pedig két okból: először, mert 10—20 év alatt kivész az az önkormányzati elem, az az anyag, a mely képes volt ezen intézménybe életet lehelni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Láttunk erre példát. Francziaországban miért nincs kifejlődött önkormányzat? Hiszen Francziaországnak a nagy forradalom után első teendője volt Angliától majdnem az összes önkormányzati intézményeket átvenni. De nem volt ember, a ki azokat keresztülvigye; hiányzott a franczia népben a képesség, az iskola az önkormányzati jogok gyakorlásához; és több, mint egy század kellett ahhoz, hogy a franczia nemzet oda érlelődjék, hogy a kormány belássa, hogy most már meg lehet kísérelni, bár lassan, fokozatosan, a nemzetet az önkormányzat gyakorlatába helyezni. Ez az egyik ok, a miért nehéz volna e törvénytől megmenekülni. Nem olyan javaslat ez, a melylyel kísérletezni lehetne úgy: hogy ha megfelel jó; ha nem felel meg: akkor visszatérünk a választási rendszerre.

De van egy másik ok is, a miért nagyon nehéz volna e törvénytől megszabadúlni; és ezt is egész őszintén kimondom. Meg vagyok győződve arról, hogy a t. kormánynak nem nagy fáradságába került ezen törvényjavaslat benyujtásához a fejedelemnek előzetes beleegyezését megnyerni; de nagyon kételkedem, hogy oly könnyű dolog lenne 10—20 év múlva, még akkor is, ha mindnyájan akarjuk, rábírni a fejedelmet arra, hogy visszaállítsuk azt az intézményt, a melynek erejével bírtunk ellenállni sok támadásnak, a mely épen azon oldalról intéztetett a nemzet ellen. És mert erről meg vagyok győződve: újból kérem a t. háztól nem azt, hogy méltóztassék egyszerűen elvetni a törvényjavaslatot; hanem hogy méltóztassék most befejezni a vitát és időt engedni a nemzetnek e kérdés megfontolására. Készítsék el az ezzel összefüggő összes javaslatokat, hogy a nemzet maga előtt lássa az önök által contemplált közigazgatás egész képét, úgy a városokra, mint a községekre nézve, valamint a többi úgynevezett garantialis törvényjavaslatokat, a melyekre nézve mellesleg megjegyzem, hogy az a javaslat, a melyet az igazságügyminister úr benyujtott és a melyet elolvastam ugyan, de alaposan tanúlmányozni még nem voltam képes: készséggel elismerem, hogy őszinte, becsületes igyekvést mutat arra, hogy a választások feletti bíráskodást részrehajlatlanná tegye; de ez a legkisebbike mindazon javaslatoknak, a melyeket a most tárgyalás alatt levő javaslat kíséretében kívánnunk kell; mert hiszen utóvégre is csak arról akar intézkedni, hogy mi történjék akkor, mikor a választások be vannak fejezve; és tulajdonképen a parlament alakúlására bír értékkel, hogy a választások folyamán ne történhessenek visszaélések a tisztviselők részéről.

De nemcsak a választásokról van szó; hanem szó van arról, hogyha nem ez a javaslat fogadtatnék el; még ha a választási rendszer alapján maradna is a közigazgatás: minden egyes polgárnak biztos védelme legyen minden hatalom részéről jövő vagy jöhető sérelem ellen. Erre engedjenek maguknak időt.

Ha azonban a t. kormány csakugyan ragaszkodik ahhoz, hogy a részletes vita folytattassék; úgy bátor vagyok kérni a t. házat, méltóztassék a következő módosítványomat elfogadni: *(Halljuk!)*

Módosítvány az első szakaszhoz. Az 1. §. szövege helyébe tétessék a következő: »A vármegyei közigazgatást a jelen törvény körülírása szerint választott önkormányzati közegek intézik.« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Derültség jobb felől.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány.

Madarász József jegyző *(olvassa)*.

Elnök: T. ház! A mai ülés napirendjén még két interpellatiora adandó válasz és egy interpellatio van bejelentve. Azt hiszem tehát, a t. ház méltóztatik beleegyezni, hogy a napirenden levő tárgyalás folytatása a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülésre tétessék át. *(Helyeslés.)*

Méltóztassék most a t. ház meghallgatni a a ministerelnök úr válaszát Ugron Gábor képviselő úr interpellatiojára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: T. ház! Ugron Gábor t. képviselő úr interpellatiót intézett hozzám a hadsereg harczképessége, illetőleg annak tűzérségi felszerelése tárgyában.

Ha ezen interpellatióra csak úgy általánosságban tartott nagy részben kitérő választ akartam volna adni, úgy azt előbb is megadhattam volna azon tudomásom alapján, melylyel az ügy állásáról bírtam. De mivel a kérdést igen fontos-

Digitized by Google

nak tartom; mert egyrészt hadseregünk harczképessége tétetik kérdésessé; másrészt pedig oly anyagi áldozatokról tétetik említés, a melyek esetleg alkalmasak volnának pénzügyeink megzavarására befolyást gyakorolni: ily körülmények között nem akartam a választ csak létező tudomásom szerint megadni; de a kérdés mélyére és lényegére akartam kiterjeszkedni és épen ezért felhívtam a hadügyminister urat, a ki ezen kérdésekben mindenesetre a legilletékesebb, hogy e részben felvilágosításokat adjon és az ő felvilágosításai alapján vagyok bátor az ügy érdemére nézve a választ a következőkben megadni, kérve a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy miután az interpellatio több kérdésből áll, ezen kérdések mindenikére külön-külön válaszoljak. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

A képviselő úr első kérdése az: »Való-e s ha igen, mennyiben az a hír, hogy a közös hadsereg ágyúi nem felelvén meg a fejlettebb műszaki igényeknek s az új lőpornak, mind újra öntendők?«

Ezen első kérdésre vonatkozólag vagyok bátor kijelenteni, hogy a kérdéses hír minden alapot nélkülöz. Az igaz, hogy most más lőpor fog használtatni az ágyúknál, de ezen lőpor készítésénél is különös figyelemmel vannak arra, hogy a kellő lökési képesség mellett a gáz ne fejtsen ki nagyobb feszültséget, mint a régi lőpornál volt. A lőporgyártásnál erre nagy sulyt fektetnek és a füst nélküli lőpornál nemcsak az éretik el, hogy nem szükséges, hogy az ágyúk ellenállási képessége nagyobb legyen, hanem ellenkezőleg sokkal kedvezőbbek a lőpor arányai. A létező ágyúk minden tekintetben tökéletesen megfelelnek ezen lőpor fesz-erejének és így azok használhatlanságáról, vagy azok újjáöntésének szükségéről szó sincs. Ezt vagyok bátor válaszolni a kérdés első részére.

A kérdés második pontja ez: »Való-e az, hogy az új lőpor vegyi összetételei huzamosabb idő multával megváltoznak?«

Erre nézve kénytelen vagyok constatálni, hogy a füstnélküli lőpor használata még oly új, hogy azzal évtizedekre menő kísérleteket tenni nem lehetett. Vannak azonban ehhez hasonló robbanó szerek, a melyek már régen vannak használatban és a melyek vegyileg ugyanazon alkatrészekből állanak, mint a füstnélküli lőpor. Ezekkel évtizedeken át tett kísérletek alapján constatáltatott, hogy minden nehézség nélkül eltarthatók és ez következtethető magára a füst nélküli lőporra is. Hogy tehát ezt eltenni nem lehetne, annak semmi alapja nincs; ez épen olyan jól megőrizhető, mint az eddig használatban volt lőpor. Ezt vagyok bátor válaszolni a második kérdésre.

A harmadik kérdés: »Való-e, hogy az összes lőszerkészlet az új ágyúk és lőpornak megfelelően átalakítandó leszen?« Ezzel egyidejűleg válaszolok a negyedikre: »Ha való, mennyi azon költségtöbblet?«

Voltam bátor mondani, hogy a lőpor miatt ezen ágyúk átalakítása nem szükséges. Két igen csekély átalakítás lesz szükséges az új lőpor folytán: az egyik a töltényeknél, a másik a dörzsölő gyutacsoknál; de ezek az átalakítások oly csekélyek, hogy számításba sem jönnek. Ennélfogva gyökeres átalakítás nem szükséges sem a lőpor, sem az ágyúk constructiója miatt; és így elesik azon kérdés is, hogy ez mennyi költséggel fog járni.

Végre az ötödik kérdés az: »Vállal-e a nemzet előtt a ministerelnök úr felelősséget az iránt, hogy a közös hadsereg tűzérsége ma, a megkívánt harczképesség minden feltételével bír?«

A felelősséget a dolog természeténél fogva azon egyénnek kell viselnie, ki ezen szolgálati ágnak élén áll s így ezen kérdésben a közös hadügyministernek, mert az tudja csak megítélni technikailag és hadászatilag, melyek azok a szükségletek, melyek a harczképesség fentartására megkívántatnak. De nem kívánok ezen a czímen a felelősség alól kibújni, mert tudom, hogy a magyar kormányra is háramlik a felelősség bizonyos neme, mert a magyar kormány is gondoskodik annak előállításáról, a mi a szakértők előadása szerint a tűzérség harczképességének fentartására szükséges.

Biztosítom a t. házat, hogy a magyar kormány e részben kötelességének megfelel; a tűzérség harczképessége a mai viszonyoknak teljesen megfelel: és azért ez irányban a felelőséget a magyar kormány elvállalni hajlandó. *(Általános helyeslés.)*

Ezek azon válaszok, a melyeket az egyes kérdésekre a képviselő úrnak megadni bátor voltam és kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Abban a kivételes helyzetben vagyok, hogy kijelenthetem, hogy a t. ministerelnök úr által adott válasz tartalma olyan, a mely mindnyájunk megnyugvására szolgál. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És miután én a választ tudomásúl akarom venni, nem fűzök hozzá egyéb megjegyzést csak egyedül azt, hogy reméljük, hogy azután a delegatio előterjesztésének rendén a t. ministerelnök úr által adott válasz teljes mértékben igazolva lesz. Ezek után a választ tudomásúl veszem és kérem a t. házat is, méltóztassék azt tudomásúl venni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a ministerelnök úr válaszát tudomásúl venni, igen vagy nem? *(Fölkiáltások: Igen!)*

Digitized by Google

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a válasz tudomásúl vétetik.

Következik a második interpellatiora, a hármas szövetség mibenlétére vonatkozó interpellatiora a ministerelnök úr válasza.

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: T. képviselőház! Ugron Gábor képviselő úr egy második interpellatiot is intézett hozzám, a hármas szövetség, illetőleg Olaszországnak a Németországgal kötött szövetség meghosszabbításához való hozzájárúlása tárgyában.

Bátor vagyok az interpellatiora a választ a következőkben megadni.

Köztudomású azon védelmi szövetség, mely egyrészt Ausztria-Magyarország, másrészt Németország között 1879 óta fennáll, a mely szövetségi szerződés 1888 február 3-án Berlinben, Bécsben és Budapesten a hivatalos lapban egyidejűleg közzététetett; köztudomású az is, hogy ezen szövetséghez később Olaszország is hozzájárult.

Mint tényt constatálom, hogy újabb időben Olaszország ezen szövetségnek több évre való meghosszabbításához hozzájárult. *(Helyeslés jobb felől.)* Azt hiszem, mindenki megnyugvására szolgálhat az a tudat, hogy ezen tisztán védelmi és békés alapon nyugvó szövetség további fentartása biztosítva van. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ezen szövetség beczikkelyezésére, a mint ez más alkalmakkal sem történt, az érdekelt kormányok nem szándékoznak előterjesztést tenni s ily előterjesztést a magyar kormány sem tehet. *(Helyeslés jobb felől.)*

Kérem ezen válaszomat tudomásúl venni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ugron Gábor: T. ház! A ministerelnök úr előadásából úgy értettem, hogy az Ausztria-Magyarország és Németország között kötött régibb béke- és kölcsönös védelmi szövetség újabban meghosszabbíttatott, tehát fel kell tennem azt, hogy az 1888 febrúar 3-án közzétett béke és védelmi szövetség pontozatai a régi alakban fentartattak és így a régi alakban való oly fentartást kell következtetnem a ministerelnök úr ezen nyilatkozatából, hogy a szerződés Ausztria-Magyarország és Németország közt meghosszabbíttatott s ezen meghosszabbításhoz Olaszország is hozzájárult.

Igen jól méltóztatnak tudni, hogy midőn a Németországgal kötött szerződés szövege közreadatott, azon szerződés szövege Magyarországon kellő méltánylással találkozott, mert annak első czikkelye megállapítja a védelem kölcsönösségét és a szövetség eseteinek bekövetkezését Oroszországgal szemben; a második czikkelye pedig, mely arra szolgál, hogyha akár Németország akár pedig Ausztria-Magyarország külön egyik nagyhatalmasság által támadtatnék meg, hogy ebben az esetben a megtámadott fél saját erejéből kell, hogy a háborút megvívja, ha azon megtámadott félnek újabb oldalról való megtámadtatása esetén Oroszország nem lépne fel.

A szerződés ezen magyarázata megnyugtat minket a felől, hogy mi északi szomszédunkkal szemben a német szövetségben teljes garantiát találhatunk; de másfelől Németország elég erősnek érzi magát, hogy arra az esetre, ha megtámadtatnék, Franczia országgal megvívja a harczot: és így Ausztria-Magyarország kötelezettsége csak azon esetben állana be, ha Oroszország Franczia országot támogatná. Ekkor a szövetkezés esetének beállta következtében Ausztria-Magyarország szintén kényszerítve lenne csapatait mozgósítani és a harczterre kivonúlni.

Ez teljesen megnyugtat engem arról, hogy mi Franczia országot directe megtámadni nem fogjuk és hogy mi a Franczia respublica ellen nem fogunk háborút viselni. Ez megnyugtat engem, mert egy szabad elveken rendezett állam létezése Európában, most midőn a reactio szelleme oly nagy mértékben szállotta meg egész Közép-Európát, valóságos jótéteménynek tekinthető. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

De megnyugtat másfelől arról is, hogy Ausztria-Magyarország fegyverereje s így a pénzügyi képessége is csak az esetben fog igénybe vétetni, ha a minket első sorban fenyegető északi nagyhatalom a háború terére lép és hadviselésre szánja el magát.

A multban megkötött szerződésnek azonban volt egy gyenge pontja. Az t. i., hogy a szövetségi szerződésből nem meríthettünk semmiféle tájékozást az iránt, hogy mi történik akkor, ha Oroszország nem directe támadja meg Magyarországot, hanem indirecte, pl. a keleten a Balkán tartományban levő érdekeinek megtámadása által, a mely érdekek abban állanak, hogy a Balkán félszigeten levő egyes államok önállóságukat kifejleszthessék, nemzeti létüket minél szélesebb alapra fektethessék, mert ezek így, mint önálló kis államok, Ausztria-Magyarország szomszédságában kicsinységüknél fogva nem veszedelmesek, de az orosz hatalmi sphaerába vonva s a pánszláv törekvések igájába hajtva, Magyarországot és Ausztriát délről és keletről körülövezvén, azon kellemetlen helyzetbe hoznák, hogy egy hadviselés alkalmával saját hadseregünknek összes erejét ugyanazon pillanatban északon, keleten és délen is kellene érvényesíteni; a mi erőnknek nagy távolságban való megosztását vonná maga után és a mi hadviselésünk kimenetelét strategiailag rendkívül veszélyessé tenné.

S itt eszembe jut, hogy valósággal közmondássá vált Bismarcknak, ki akkor a német birodalom politikáját irányozta, azon mondása, hogy: Hekuba neki Bulgária és egy pommeraniai

Digitized by Google

*grá*nátosnak csontjait sem kész feláldozni Bul*gária* érdekeiért. Már pedig Ausztria és Magyar*ország*nak eminens érdekéül ismerem és tartom **azt, hogy** a keleten levő apróbb államok önál**lósága** megóvassék és megvédelmeztessék; és **hogy** e politika nemcsak úgy enyhe módon, úgy **leplezve** és takargatva, bizonyos politikai szem**érmetes**séggel folytattassék, hanem határozottsággal és nyiltsággal, mert Magyarország nem**zeti** fenmaradása azon feltételhez van kötve, **hogy** ezen apró fajok egy nagyhatalom által **fel ne** emésztessenek, mert különben mi kis faj, **a nagy** rece-oknak egyesülése közepette nem **lennénk** képesek állani és nemzeti létünket meg**védel**mezni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.*

De ha, t. ház, a régi szerződés megújíttatott, **akkor** kellett volna, hogy a mi kormány**férfiai**nk és politikusaink oda hassanak, hogy **azon** eshetőségre, melynek tekintetében a mult**ban** kötött szerződésben kellő provisio nem lát**szott** lenni és a közzétett czikkelyekben nem **fogl**altatott: jövőben a kellő garantia megadassék; **mert** már az is elviselhetetlen, hogy évtizedeken **keresz**tül a Balkán félszigeten levő állapotok **tör**vé**n**yteleneknek ismertessenek el és ne legyen **bá**to**r**sága egyetlenegy nagyhatalomnak is — **ezt** csak egy nagyhatalom ellenzi még — azon **állapo**tok törvényességének elismerésére és a **tör**vé**n**yes rend megszilárdulására alkalmat nyújtani; hanem minden lázongási törekvéseknek, **min**den bérencz, szolgálatra kész egyénnek alkalom és mód nyujtatik arra, hogy a törvényesnek el **n**em ismert, ott az ország törvényei szerint **ugy**an fennálló, de nemzetközileg törvényesnek el **n**em ismert rend felbolygatására akár azon **állam** keretében, akár pedig a szomszéd államok **terü**letéről merényletek intéztessenek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, nem akarok tovább a nemzetközi **poli**tikával foglalkozni; nem akarok ezen kér**dés**nek bővebb tárgyalásába bocsátkozni; egy**szerű**en csak azt jegyzem még meg; hogyha **Né**metország azt akarja, hogy a német szövet**ség**nek Magyarországon az a népszerűsége, a **mely**lyel eddig bírt, továbbra is fenmaradjon: **így** kell Magyarországot respectálni és **Mag**yarország állami rendjét saját körében szín**tén** respectáltatni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* **Mert** azok a folytonos támadások, melyek a **magy**ar nemzet ellen épen Németország conser**vativ** köreiből intéztetnek és gyakran a kormány**hoz** közel álló sajtó csatornáin ránk irányíttatnak, legkevésbbé alkalmasak arra, hogy Magyar**országban** a német szövetség iránti rokonszenvet **fejlesszék** és támogassák. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Igyekezzék Németország odahaza német **lenni**; de engedje meg, hogy viszont Magyarország idehaza magyar legyen. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* Igyekezzék mint szövetséges német politikát folytatni; de ne lépjen fel úgy, mint a Magyarországban élő németek protectora és védelmezője. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mert ellenkező esetben gyanú támad minden magyar ember keblében, hogy ezen szövetségesünk későbbi időre speculál: és elő akarja készíteni német szellemben Germania számára a dunai tartományokat, hogy azok majd egykoron, miként a túlzó németek hírdetik, bekebeleztessenek a német birodalomba. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Őszinte és nyilt eljárást kövessünk. Ha mi Németország belügyeibe nem avatkozunk; ha mi Lengyelország és Elszász védelmére nem kelünk: megvárjuk és megköveteljük, hogy ő mint szövetségesünk, — ha igazán az akar maradni, — Magyarországot engedje magyarnak lenni s idegen népfajok protectorául ne lépjen fel. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A ministerelnök úr válaszának van egy másik pontja, mely szerint a kormány ezen szövetségi szerződést, melyhez Olaszország is hozzájárult, nem hajlandó a képviselőház elé terjeszteni. T. ház! En interpellatiómban azt is kérdeztem, hogy szándékozik-e a szóban levő szerződést törvénytárunkba beczikhelyeztetni? Ha végig tekintek Magyarország törvénykönyvében, úgy találom, hogy mind a kettőre igen sok eset van. Esetek vannak, a hol békék és szövetségek a magyar Corpus Jurisban beiktattattak; esetek, a midőn nem iktattattak be, de a törvényhozás elé terjesztettek. Az 1595: LVI. tcz. tartalmazza azon békét és szövetséget — ismétlem: szövetséget — a melyet Prágában kötöttek Ausztria császára és Magyarországnak királya Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem. Az 1596-ik LX. tcz. szerint frigy köttetik a lengyelekkel, a melyben a magyar országos rendek kijelentik, hogy jövőre is a lengyelekkel másként, mint a magyar országgyűlés tudta és beleegyezése mellett, frigy ne köttessék. Az 1606-ban Rudolf és Mehemed sultán közt a zsitvatoroki béke- és szövetségkötés megköttetvén, az az ország törvényeibe beiktattatott. Az 1608. évben II. Mátyás alatt törvény alkottatik, melyben az van foglalva, hogy a fejedelem a békét tartsa meg és hogy az ország tudomása és beleegyezése nélkül háborút ne indítson. 1609-ben Ausztria és Morvaország Magyarország királyával szövetségre lépnek, mely a mi törvénykönyvünkbe beiktattatik. Az 1644-iki V. tcz. — az úgynevezett linczi békekötés, valamint a 20-dik, a melyek mindegyike Rákóczi György, erdélyi fejedelemmel köttetett — béke és szövetségi kötések lévén, a magyar törvénytárba mint törvények beiktattattak. Az 1681: IV. tcz. 2. §-a pedig azt tartalmazza,

Digitized by Google

hogy a fejedelem által megkötött békék a vármegyékben rendes úton és módon kihirdettessenek és köztudomásra hozassanak.

Nem folytatom tovább, t. ház, a régi törvények idézését. Az 1879: VIII. törvényczikkben a berlini szerződés szintén a törvénytárba beiktattatott.

De a ministerelnök úr által adott válasz, hogy tudniillik ezen szövetségi szerződést nem hajlandó a házzal közölni, egyenesen beleütközik az 1867: XII. törvényczikkbe, melynek 8. §. a következőket mondja: »Ennélfogva a birodalom diplomatikai és kereskedelmi képviseltetése a külföld irányában és a nemzetközi szerződések tekintetében felmerülhető intézkedések mind két fél ministeriumával egyetértésben és azok beleegyezése mellett a közös külügyminister teendői közé tartoznak.

A nemzetközi szerződéseket mindenik ministerium a saját törvényhozásával közli.«

Már most mi a t. háznak véleménye? Ausztria-Magyarországnak Németországgal és Olaszországgal kötött kölcsönös béke- és védelmi szövetségi szerződése nemzetközi szerződést képez-e, igen vagy nem?

Alig hihetem, hogy akadjon az országban, a ki nem mondaná azt, hogy az nemzetközi szerződést képez.

Az 1867: XII. törvényczikknek ezen rendelkezése nemcsak úgy véletlenségből került a törvénybe, mert annak eredete a következő: Midőn ezen törvényjavaslatnak, a melyből később az 1867: XII. törvényczikk lett, tárgyalására a 65-ös bizottság kiküldetett, ez kiküldött magából egy 15 tagú albizottságot, a mely a törvényjavaslatot tárgyalta és megállapította. Az eredeti szövegben, a melyet a kormány benyujtott s a melyet a 15-ös bizottság tárgyalás alá vett, nem foglaltatott ezen rendelkezés; hanem a 15-ös albizottság tárgyalásának rendjén azt Gorove István — később minister — indítványozta; indítványára az elfogadtatott a 15-ös albizotság által: így került a szakasz szövege a 65-ös bizottsághoz s így az országgyűlés elé.

Bárki meggyőződhetik arról, hogy a tárgyalások rendjén a balközépen ülő férfiak csupán csak azt az aggodalmukat fejezték ki, nehogy ebből azt következtessék, mintha a kereskedelmi szerződések is közösügyet fognának képezni.

De a kereskedelmi szerződések külön az 1867: XVI. törvényczikk 3. §-ában vannak megjelölve. Már most kérdem, t. ház, a midőn itt nemzetközi szerződésekről van szó: azok alatt érthető-e más, mint tisztán azok a béke- és szövetségi szerződések, melyeket a nemzetek egymás közt egymás biztosítására és államaik biztonsága érdekében megkötnek?

Ezen pont nemcsak azt jelenti, hogy Magyarország törvényhozásának joga van kérni, hogy ily szövetségi szerződés a parlament elé terjesztessék; ez a pont oly határozottan van fogalmazva, hogy eltekintve a parlament esetleges akaratától, mint törvény a ministert kötelezi, hogy a törvényhozással a megkötött nemzetközi szerződést közölje. *(Úgy van! Úgy van a szélsőbalon.)*

Az osztrák törvényt is megtekintettem. Abban az van, hogyha az alkotmányosság akként kívánja meg, akkor közli a kormány az ily szerződéseket. Ott tehát feltételhez van ezen intézkedés kötve; nálunk feltétel nélkül van beiktatva.

Az osztrák kormányra nézve a kötelezettség csak akkor áll fenn, ha ő az alkotmányosság elvei szerintvalónak tartja azt, hogy azt a nemzetközi szerződést bemutassa. Magyarországon ez nincs semmi feltételhez kötve: tehát a magyar kormánynak a szerződést be kell mutatnia.

Nem lehetséges az, hogy midőn az 1867: XII. törvényczikk megalkotói Magyarországnak több jogot: egy kategoricus jogot és egyszersmind garantiat a nemzet számára külügyi befolyásban szereztek meg; hogy e kategoricus jogot mi a magyar törvényhozás feladjuk és azon felfogáshoz alkalmazkodjunk, mely a kevesebb jognak felel meg; azon felfogáshoz, mely az egész osztrák alkotmányosságon keresztül vonúl.

Hova jutna Magyarország kisebb erejével, de nagyobb óvatosságával, melyet a multból merített és melyet a multnak tanúlságai alapján törvénykönyvébe iktatott, hogyha nálunk az erősebb és hatalmasabb és több garantiat követelő törvényhozási felfogás megszűnik és megtörik és az osztrák kisebb jogkörrel megelégedő parlamentaris felfogás terére süllyedünk?

Nem, nekünk nem lehet ezt megengednünk és eltűrnünk; nekünk kérni, követelni kell az 1867: XII. törvényczikk 8. §. értelmében, hogy a kormány terjeszsze elénk azon nemzetközi szerződést, melyben a védelmi és békeszövetség megköttetett. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De erre azt fogják mondani bizonyosan, hogy ezek alatt a nemzetközi szerződések alatt a kereskedelmi szerződések értetnek.

A vámszövetségről szóló 1867: XVI. törvényczikk 3. §-a azt mondja: »Ilyennemű újabb szerződésekre nézve az alkudozás és szerződés megkötése, mindkét törvényhozó test alkotmányos jóváhagyásának fentartása mellett, csak a külügyminister által történik, azon megállapo-

Digitized by Google

dások alapján, melyek a két fél illető szakminisierei közt eszközlendők.«

Ezen szakasz értelmében jöttek a vám- és kereskedelmi szerződések, a posta- és távírda szerződések törvénykönyvünkbe. De kérdem: vajjon midőn ezen nemzetközi szerződések itt tárgyaltattak, nem az 1867: XVI, törvényczikk 3 §-a alapján tárgyaltattak-e?

Viszont azonban mikor a közönséges bűntettesek kiszolgáltatására, a consularis bíráskodás gyakorlására vonatkozó szerződéseket a törvényhozó testület tárgyalta: azok nem a vámszövetségre vonatkozó törvény alapján; hanem az 1867: XII. törvényczikk 8. §-a alapján; nem mint kereskedelmi szerződések; hanem mint tisztán nemzetközi szerződések kerültek itt tárgyalásra.

A megkötött védelmi- s békeszerződés következtében bizonyos anyagi terhek elvállalása, bizonyos kötelezettségek viselése, bizonyos szolgálmányok teljesítése, bizonyos feltételek valósítása van kikötve; sőt ha nem is volna ez kikötve, azt is maga után vonná, a mit nem lehet máskép végső elemeiben megismerni, mint hogy az vér- és pénzáldozat: a nemzetnek pedig vér és pénzáldozatait lekötni a külfölddel szemben úgy és akképen, hogy a béke- és védelmi szövetség feltételeiről és mérvéről a törvényhozás tudomással ne bírjon; ezt az alkotmányossággal megfelelőnek tartani nem lehet.

Épen ezért a törvény végrehajtásának feltétlen követelményeül tekintem, hogy a béke- és védelmi szövetség, mely Németország, Olaszország és Ausztria-Magyarország között köttetett, itt bemutattassék. *(Élénk helyeslés szélső baloldalon.)*

A törvény ezt határozottan rendeli és önök azt mondják, hogy az 1867. évi XII. törvényczikk alapján állanak. Önök léte, 23 évi kormányzata ezen a törvényen nyugszik. Nem nekünk kötelességünk ezt a törvényt fentartani és megőrizni a maga tisztaságában és épségében, hanem önöknek.

Önök vállalták el azon becsületbeli kötelezettséget, hogy ezt a maga épségében megvédelmezik és megtartják még velünk, még a nemzetnek többségével szemben is. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tehát teljesítsék ezen becsületbeli kötelességüket akkor, midőn azt nem velünk szemben, hanem a nemzet javára és az alkotmányosság érdekében kell érvényesíteni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem veszem tudomásúl a ministerelnök úr válaszát. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak meggyőződve lenni arról, hogy úgy a külügyi, mint a magyar kormánynak főgondját képezi az, hogy az ország érdekét minden irányban biztosítsa; és ezen gondoskodásnak kifolyása azon szövetség is, a melyre bátor voltam előbbi felszólalásomban hivatkozni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A nemzetnek jogát és az 1867: XII. törvényczikk értelmét a kormány és e házban senki kétségbe nem vonja. De azt hiszem, a t. ház két dolgot meg fog engedni. Az egyik az, hogy egy oly természetű szerződés közt, a melyről itt szó van és egy akár kereskedelmi, akár jogvédelmi szempontból kötött szerződés közt, mégis van különbség *(Helyeslés jobb felől.)*

Azt sem lehet másrészt tagadni, hogy vannak szövetségi szerződések, melyeknek teljes szövegükben való nyilvánosságra hozatala úgy politikai szempontból, mint az állam érdekét tekintve, nem kívánatos. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ezen indokból kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Ugron Gábor képviselő úrnak még egy megjegyzésére kívánok reflectálni. A képviselő úr úgy tünteti fel a német kormányt és annak hivatalos nyilatkozatait, mintha az Magyarország irányában ellenséges indúlattal viseltetnék. Azt hiszem, constatálnom lehet, hosszasabb időre visszamenő számos tény által, hogy Németország, különösen a német kormány az osztrák-magyar monarchia, nevezetesen Magyarország iránt a legnagyobb jóindúlattal és jóakarattal viseltetik; *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* és a mint kénytelen volnék tiltakozni a ellen, ha a sajtónak valamely nyilatkozatáért a magyar kormányt méltóztatnék felelőssé tenni: úgy, azt hiszem a német kormánynak sem lehet rovására írni azt, ha a sajtóban egyes iránt unk rossz akaratú czikkek jelennek meg. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

És a mint ez a barátságos viszony 1879. óta szakadatlanúl fennállt Németország és az osztrák-magyar monarchia közt: úgy megvagyok győződve arról, hogy ez a jó viszony és egyetértés még inkább meg fog szilárdulni, ha törvényerőre fog emelkedni azon kereskedelmi szerződés, a melynek megkötése most kilátásban van. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ismételve kérem a t. házat: méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a ministerelnök úr válaszát tudomásúl venni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

A kik tudomásúl veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a választ tudomásúl vette.

Digitized by Google

Hátra volna még Uray t. képviselő úrnak interpellatioja; ezt azonban a képviselő úr a legközelebbi szombaton kívánja megtenni.

Az igazságügyminister úr kíván még nyilatkozni.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! Hozzám több rendbeli interpellatio volt intézve, melyekre eddig azért nem felelhettem, mert az illető t. képviselő urak nem voltak jelen.

Most bejelentem a t. háznak, hogy ezen interpellatiokra szombaton fogok felelni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A pénzügyminister úr kíván nyilatkozatot tenni.

Wekerle Sándor pénzügyminister: T. ház! T. Petrich képviselő úr által hozzám intézett interpellatiora azért nem tudtam eddig a feleletet megadni, mert a t. képviselő urat az utolsó napokban nem voltam szerencsém a házban tisztelhetni.

Most bejelentem, hogy én is szombaton kívánom megadni a választ a t. képviselő úr interpellatiójára. *(Helyeslés.)*

Elnök: Tehát az igazságügy- és a pénzügyminister urak a szombati ülésben fognak válaszolni a hozzájuk intézett interpellatiókra.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

537. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 23-án, csütörtökön

Péchy Tamás, később gr. Andrássy Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Schreiber Frigyes megbízó levelének bemutatása. — »A vármegyei közigazgatás rendezéséről« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Baross Gábor, gr. Bethlen András, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Varasdy Károly jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Madarász József jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Varasdy Károly jegyző *(olvassa a julius hó 11-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Schreiber Frigyes Nagy-Kükülló vármegye szent-ágotai választókerületében megválasztott országgyűlési képviselő megbízó levelét.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik az állandó igazoló bizottságnak.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén bejelentve, következik a napirend: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat« részletes tárgyalásának folytatása, jelesen pedig az első szakasz. Ki következik?

Madarász József jegyző: Olay Lajos!

Olay Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem volt szándékom a részletes vitában tényleg részt venni; de azok után, a mik a házban és a házon kivül a legközelebbi napokban történtek, kötelességemmé vált képviselői feladatomat nyilt felszólással is teljesíteni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Őszintén megvallom, hogy

Digitized by Google

reám a t. igazságügyminister úrnak, mint volt ellenzéki, később pártonkivüli képviselőnek, az állami közigazgatásra vonatkozó fejtegetései mély hatással voltak. Hogyan kívánja a t. igazságügyminister úr az állami közigazgatást rendezni? Ő az állami közigazgatást azért kívánja, hogy az által az államnak minden polgára, vallás- és nemzetiségi különbség nélkül, jogát érvényesíthesse. Ő az állami közigazgatást azért kívánja behozni, hogy az a jogállam egyik oszlopová váljék. Ő tehát az állami közigazgatást nem a hatalmi kérdés szempontjából, hanem azért és úgy kívánja megoldani, hogy az a nemzeti érdekeknek megfeleljen. A t. igazságügyminister úrnak határozott meggyőződése volt, hogy a községekről, a rendezett tanácsú- és a törvényhatósági joggal felruházott városokról, a közigazgatási bíróságról, a tisztviselők szolgálati pragmaticájáról, a fegyelmi eljárásról és a választások tisztaságáról szóló törvényjavaslatok a jelen törvényjavaslattal egyidejűleg terjesztessenek a ház elé. E törvényjavaslatok hívatva lettek volna a nemzetet megnyugtatni az iránt, hogy az állami közigazgatás a nemzet aspiratióinak kíván megfelelni s hogy annak nem az állami hatalom tágítása, hanem a polgári jogok biztosítása a célja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én, a mint a t. igazságügyminister urat ismerem, meg vagyok róla győződve, hogy ezen nézetét nem változtatta meg. Hogyan történhetett tehát mégis, hogy e korcsszülött törvényjavaslat mégis napvilágot látott? Nem vagyok a titokba beavatva, de azon meggyőződésben vagyok, hogy a törvényjavaslat a ministertanácson csak úgy mehetett keresztül, hogy a ministerelnök úr iparkodott oly időpontot kikeresni, midőn Szilágyi Dezső igazságügyminister úr nem volt honn; (*Mozgás jobb felől.*) és hogy a törvényjavaslat a ministertanácsban Szilágyi Dezső igazságügyminister úr jelenléte nélkül állapittatott meg. *(Mozgás a jobboldalon.)* Nem hihetem, t. ház, hogy Szilágyi Dezső igazságügyminister úr, kinek oly magasztos nézetei vannak a közigazgatásról, e népjogellenes törvényjavaslatot elfogadta volna. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen kivül még egy eset állhat fenn: tudniillik, hogy leszavaztatott.

Ha a t. ministerelnök úr az igazságügyminister urat meghallgatta volna és az igazságügyminister úr elvei alapján terjesztette volna elő a törvényjavaslatot: nem jutott volna abba a hinárba, a melyben fetreng; *(Derültség felkiáltások a szélső baloldalon. Úgy van! Úgy van!)* s a melyből kivezető utat többé nem talál. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem csuda, ha a ministerelnök úr egyik baklövést a másik után követi el; hiszen ő helyét nem köszönheti saját egyéni értékének: ő hatalmát egyedül és tisztán Tisza Kálmánnak köszönheti. *(Mozgás jobb felől.)* Tisza Kálmán, midőn a véderő vita alkalmával erkölcsileg már megbukott, épen úgy, mint a t. ministerelnök úr a jelen vitában, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* nem gondolt többé arra, hogy hatalmán megmaradjon, vagy a hatalomról hogy mondjon le: egyedüli gondoskodásának tárgyát az képezte, hogy megtalálja magának az utódot, kivel pactumot köthessen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nézetem szerint a ministerelnök úr ezen pactumnak köszönheti hatalmát; mert Tisza Kálmán mindaddig nem akart lemondani hatalmi állásáról, míg nem biztosította magának először azt, hogy az új kormányelnök gróf Apponyi Alberttel nem fog fusionalni; másodszor, hogy embereit, legalább a nagyobbakat, fentartja. *(Mozgás jobb felől.)* Hogy egy titkos pactum létezik, hiunie kell minden politikusnak, a ki figyelemmel kíséri, hogy mily mindenféle úton akadályozzák meg a fusiot; és a látja, hogy a ministerelnök úrnak még szakszerű közigazgatási működése is teljesen meg van akadályozva. Hiszen a ki figyelemmel kíséri a dolgokat, jól tudja, hogy a ministerelnök úr nem szereti sem Tisza Kálmánt, sem pedig a Tisza-cliquet; *(Mozgás jobb felől. Úgy van! a szélső baloldalon.)* hanem pactumot kötvén: nem tud szabadúlni. *(Ellenmondás jobbról. Úgy van! a szélsőbalon.)* Hisz a ministerelnök úr írtogatja is a kis embereket, de a nagyokhoz nem mer hozzányúlni. *(Ellenmondások jobb felől. Úgy van! a szélsőbalon.)*

Beöthy Ákos: Törököt fogtam, de nem ereszt! *(Derültség a szélsőbalon.)*

Olay Lajos: Hogy a ministerelnök úrnak szakszerű működésében is meg van kötve a keze a pactum által, arra a megyei kormányzatból több példát hozhatnék fel. De nem akarok más megyével, csak Bácsmegyével foglalkozni, *(Halljuk! Halljuk!)* mert minden szavamnak, a mit ki fogok jelenteni, szent igazságnak kell lennie és ezért minden szavamat ítéletekkel és docekkal fogom igazolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bácsmegyében az alispáni hivatalos jelentés szerint a Tisza-korszak bukása után — a reconstruált ministerium idejét nem tekintem Tisza-korszaknak — harmincz jegyző lett felfüggesztve és állásától elmozdítva. *(Mozgás a baloldalon.)*

No hát, t. ház, azt hiszem, azt csak tudhatjuk, hogy az a harmincz jegyző — mert többnyire jegyzők és árvatári hivatalnokok követték el e sikkasztásokat és más visszaéléseket — nem az utolsó időben, a Tisza-kormány bukása óta sikkasztott, hanem épen Tisza Kálmán átkos korszaka alatt. *(Mozgás és derültség jobb felől. Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Szándékosan éltem e kifejezéssel »átkos«, mert meg fogja látni a t. ház, hogy mily undorítók azok

Digitized by Google

a dolgok, a melyek e megyében történtek. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Azt hiszi talán a t. ház, hogy ezek ellen a jegyzők ellen nem adtak be folyamodványokat a megyéhez s a ministeriumhoz, hogy a vizsgálatot megindítsák?

Kérték sokszor, de a vizsgálatot sohasem rendelték el s ez volt az oka annak, hogy utóljára ezek a borzasztó bűnök egyszerre zúdúltak a megye és az ország nyakába. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem akarok olyan dolgokat beszélni, t. ház, a miket rögtön bizonyítani nem tudok s azért nem fogok mind a harmincz község ügyével foglalkozni, hanem csak egy községet hozok fel példaképen. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Ez Bikity község. Híres község nagyon. A 70-es években Bikity község lakossága észrevevén, hogy az árvatárban hiányok mutatkoznak. vizsgálatot kért a megyétől. A vizsgálatot elrendelték és annak teljesítésével Csernus István főszámvevőt bízták meg. Csernus mintegy 6000 forint hiányt állapított meg, de vizsgálatilag még azt is constatálta, hogy a jegyző éjnek idején bement a község házába és 2000 forintról szóló saját árvatári szenvedőleges kötelezvényét onnan kicsípte. *(Mozgás.)* A megyeieknek ez a dolog nem tetszett, mert a jegyző híres kortes volt s az ottani kormánypárti képviselő részben az ő közreműködésének köszönhette mandatumát. A megye tehát elvette a főszámvevőtől a vizsgálatot s oda adta azt egy másik közegnek. Ez már a sulyosabb beszámítás alá eső bűntetteket nem vizsgálta meg, hanem csupán az árvatári számadásokat, de ezt nem lehetvén eltitkolni, elvégre a számadások alapján, kénytelen volt 6000 frt hiányt megállapítani. A vizsgálati iratok átmentek az árvaszékhez s ez hozott aztán egy monstruosus ítéletet, a melyet talán nem is fognak elhinni; de ha nem hiszik el, felolvasom. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk! Halljuk!)* Hát, t. ház, az árvaszék itéletileg kimondta, hogy a jegyző 6000 frtot elsikkasztván, 15 nap alatt tartozik megfizetni ezt az összeget, mert ellenkező esetben átteszi az iratokat a fenyítő törvényszékhez, *(Derültség a szélső baloldalon)*

Hallott-e már a t. ház ilyet, hogy valaki 6000 frtot lopjon s ha megfizeti, nem fenyítik meg érte? *(Nagy mozgás.)* A jegyző úr a 6000 forintot megfizette. Azután pedig megindították ellene a fegyelmi eljárást és annak folyamán elitélték 200 frt bírságra, a mit a ministerium is jóváhagyott. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Ugy tudom, t. ház, hogyha valaki büntető-jogellenes cselekményt követ el s nem bűnfenyítő, hanem polgári úton lesz elítélve; legyen az illető, akár megye, akár minister: bűnpalástolást, azaz bűntényt követ el. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hát ez esetben, midőn ítéletileg kimondották, hogy te jegyző loptál, de mégis megmaradsz, ha megfizeted az ellopott összeget: nem palástolt-e a megye, az árvaszék és a minister? *(Nagy zaj.)* De megitta ennek az eljárásnak a levét a megye s a minister is, csakhogy nem a régi, a ki ezt elkövette, hanem az újabb.

A jegyző megmaradt továbbra is jegyzőnek és vitte a község teendőit. De a nép is mindig nézte e szerencsétlen jegyzőnek dolgait és körmeit; és mert ismét azt tapasztalta, hogy megint baj van, hogy sikkasztások és visszaélések történnek, tehát folyamodtak a megyéhez és a ministerhez, sőt ha emlékeznek rá, a t. házhoz is, hogy végre valahára rendeljen már el egy vizsgálatot, mert Bikity községében óriási bajok vannak s sikkasztások történtek. De mert sem a megyénél, sem a ministernél sem a t. háznál nem volt módjában, hogy a vizsgálatot kieszközöltesse: a szegény népnek tovább kellett szenvednie s nem tudta, hogy mit csináljon? Mikor hozzám fordúltak, azt mondtam nekik: ti szerencsétlen emberek, ez egy borzasztó és ázsiai állapot, mert mindegyik hatóság eltussolja a dolgot kortesérdekből; adjatok be fenyítő feljelentést. Erre fenyítő feljelentést tettek. A fenyítő feljelentés a ministertanács bölcs kortesintézkedése folytán az ügyészség által véleményes jelentéstétel végett kiadatik az alispánnak, az alispán a feljelentést kiadja a szolgabírónak, ez kiadja a jegyzőnek s így a jegyző úrnak alkalom adatik a vizsgálatot meghiúsítani. Ezen nyilatkozatnak alapján az alispán azután csinál egy több íves jelentést; kimondja, hogy a panaszok mily alaptalanok, minő rágalmak: s kéri a fenyítő feljelentést félretenni és a rágalmazó feljelentőket megbüntetni.

Az ügyészség azonban másként gondolkodott; a fenyítő vizsgálat megindítását indítványozta és »horrendum dictu«: a vizsgálat kiderítette, hogy most már Bikityen az árvatári elsikkasztott összeg nem 6000 forint, hanem 32.000 forintra szaporodott; a községi pénztári hiány, mely bebizonyítható, 10.000 forint — és a be nem bizonyítható? »Schwamm drüber. — *(Derültség a szélső baloldalon.)* Az árvatári hiány, az árvaszék által bíróilag megállapíttatik. *(Zaj a szélsőbalon. Felkiáltások: Halljuk az ítéletet!)* Nem lehet felolvasni, mert az ítélet 18 íven nagyon részletesen állapítja meg a hiányt. E hiány megfizetésében az árvaatyák, másodsorban a bírák, községi előljárók, esetleg a községi képviselők marasztaltatnak el: a marasztaltak ez ellen felebbeznek és mi történt? A minister, daczára annak, hogy a törvény világosan azt mondja, hogy a bíró, az előljáró, sőt a képviselőtestület ellen a fele-

Digitized by Google

lősség mindenkor kimondandó: azt mondta, hogy »nix dájts«; *(Derültség.)* »Te megye sohasem rendelted el a vizsgálatot; te minister sohasem vizsgáltad meg a panaszokat« — az előbbi ministert érti, ezt ugyan nem mondja meg, de ez az értelme — »és a mikor ezek a szegény emberek 15 éven keresztül százszor panaszkodtak még a képviselőháznál is, oly gyalázatosak voltatok, hogy a vizsgálatot még sem rendeltétek el: én tehát a felelősséget nem mondom ki, daczára annak, hogy a törvény rendeli.« Tehát a minister nemde becsületesen, szépen és nemesen járt el ezekben a dolgokban, a mikor azt mondotta: »Te megye perelj, te vagy a mulasztó, te vagy a bűnös, mert te nem teljesítetted a köteles ellenőrzést.« *(Helyeslés a szélsőbalon. Felkiáltások jobb felől: Azért kell az államosítás! Zajos felkiáltások a szélsőbalon: Épen megfordítva!)*

Beőthy Ákos: Az államosítás mellett is meg fog ez maradni!

Olay Lajos: De, t. ház, a megye nemcsak az árvapénzek és községi vagyon kezelésében excellál; ilyen ez a megye a közigazgatás minden ágában.

Hallották-e a híres bácsmegyei sorozásnak történetét? E sorozásoknál a visszaélések annyira mentek, hogy maga a volt főispán, Gromon Dezső államtitkár indíttatva érezte magát a sorozás körüli visszaélések megszüntetésére a legszigorúbb vizsgálatot elrendelni. Minthogy azonban a sorozásnál csaknem az egész megye érdekelve volt, magának a mindenható főispánnak sem sikerült két-három concret adatnál többet a fenyítő bírósághoz átadni. Pedig nyilvánvaló volt és mint nyilt dolgot beszélték a megyében, hogy egy-egy sorozás Bácsmegye polgárainak legalább egy millió forintba került. De beszélnek olyan sensatios dolgokat is, a melyek bizony Azsiának is dicsőségére válnának. Állítólag a sorozásnál a közös cassából egy jegyző 3000 forintot kicsípett és azzal szaladni kezdett, de ügyes emberek utána szaladtak, megfogták és a 3000 forintot visszahozták. *(Derültség.)* Folyt tehát a vizsgálat nagy erélylyel, de midőn a vizsgálat szálai már nagyon magasra kapaszkodtak, a vizsgálatot egyszerre megszüntették.

Ha ezek való tények — pedig ezeket a miniszterelnök úr nem fogja megczáfolhatni, mert ítéletileg adatokkal tudom bizonyítani — hogyan lehet az, hogy nem látta szükségesnek — akkor, midőn a minister szakközegei által is felvilágosíttatott és tőlük azon nyilatkozatot kapta, hogy az összes megyékben, az egész országban nincsen fele annyi piszok, mint a mennyi Bácsmegyében van — az epuratiot végrehajtani? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Megmondom én az okát: oka ez eljárásnak a Tiszáékkal kötött átkos pactum, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* mert a nagy embereket nem meri bántani. Ezért ezt a megyét, mely a hatalmi kérdés erőszakolásában és a politikai tisztességtelenségben túltesz Hontmegyén is, nem volt szabad bántani. *(Mozgás jobb felől.)*

Bácsmegyében Gromon Dezső főispánsága előtt 17 ellenzéki és 2 kormánypárti képviselő volt. Erre Gromon Dezső főispán úr fogta magát, a mikor a restauratio ideje bekövetkezett, a tisztújítást egy napra elhalasztotta és az ellenzéki elveket valló tisztviselőkből csak azt candidálta, a ki reversalist adott és biztosította, hogy kormánypártivá lesz; a minek az lett a következménye, hogy az előbbi arány épen megfordítva állt: ugyanis Bácsmegyéből 17 kormánypárti képviselő és két ellenzéki képviselő jött fel az országgyűlésre, úgy, hogy ez aztán annyira ment, hogy merem állítani, határtalan az a nyomás, a melyet Bácsmegyében a választók meggyőződésére, lelkiismeretére gyakoroltak. A tisztviselők ott ma már nem annyira közigazgatást csinálnak, mint inkább korteskednek és ha már néha egy-egy határozatot hoznak is, az mindig kortes-érdek czéljából és annak megfelelően hozatik.

Elmélkedjék ezek fölött egy kissé a miniszterelnök úr.

Helfy Ignácz: Hogyan lesz majd, ha ki lesznek nevezve a tisztviselők!

Olay Lajos: És ha már látja, hogy azzal a pactummal, melyet Tisza Kálmánnal kötött, nem boldogúlhat, hogy ennek következtében akarata ellenére még a közigazgatás ügyét sem kezelheti lelkiismeretesen: legyen benne annyi akaraterő, hogy bontsa fel azt a pactumot; vagy ha ezt tennie férfiúi szava nem engedi, hagyja ott állását. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Vegyen példát Szilágyi, Wekerle és Baross ministerekről, a kiknek javaslatait legtöbb esetben, mert a nemzeti érdekeknek megfelelők, még az ellenzék is elfogadja. Hiszen jó útra térni soha sem késő. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Ezek után még csak egy dologgal kívánok foglalkozni s ez a »Nemzet«-nek, a szabadelvű párt organumának viselkedése a multban és jelenben. *(Halljuk! Halljuk!)* Foglalkozni kívánok e kérdéssel annak daczára, hogy Gajári igen t. képviselőtársam óvást emelt az ellen, hogy a házban a sajtóval szemben egyáltalán vitatkozni lehessen. Abban igaza van Gajári t. képviselőtársamnak s a t. ministerelnök úrnak, ki ez iránt már régebben nyilatkozott, hogy a házban a sajtóval vitatkozni nem lehet. De bocsánatot kérek, a kritika még nem vita; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és ha a parlament arra való, hogy a nemzet összes intézményeit, kormányzatát, a társadalmi intézményeket szabadon megbírálhassa: *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* valóban nem látom át, miért ne le-

Digitized by Google

hetne a sajtó felett jogos kritikát gyakorolni? *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Megjegyzést kell tennem azokra, a miket a képviselő úr mondott. *(Halljuk! Halljuk!)* Teljesen igaza van abban, hogy a parlamentben mindent, a mi történik, meg lehet vitatni, meg lehet ítélni, sőt el is lehet ítélni. De épen mivel ez itt lehetséges, mindenkinek, a ki ezen térre bocsátkozik, első kötelessége, hogy azért, a mit mond, a felelősséget elvállalja; *(Helyeslés.)* és hogy csak olyan dolgokat vegyen ítélet és kritika alá, melyeket nemcsak egy oldalról, hanem minden oldalról tökéletesen ismer. *(Helyeslés.)* Mert megvan ennek az eljárásnak az a baja, hogy az ügynek másik oldalát nem mindig lehet földeríteni; és így mindkét fél nem levén kihallgatható: esetleg egyoldalúan ítéltetik el az, a ki talán nem volna elítélhető, ha a dolognak mindkét oldalát ismernők. *(Mozgás a szélsőbalon.)*

Ez megjegyzésem a képviselő úr szavaira. *(Helyeslés.)*

Olay Lajos: Meghajlom a t. elnök úr szavai előtt és nem fogok olyat mondani, a mint nem is mondtam olyat, a miért a felelősséget el nem vállalnám. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A jogos kritikát tehát a ház igenis gyakorolhatja a sajtóval szemben is. Avagy a sajtó, ez az elismert nagyhatalom, autocraticus fenséggel akar az embereken és elméken uralkodni? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Hiszen ha ez így volna: akkor az az áldás, mely a szabad sajtóból árad a nemzetre, átokká válnék; és egy zsarnokká törpült sajtó utálatosabb, undokabb volna a leggyalázatosabb önkényuralomnál. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kétszeresen jogosúlt a kritika egy oly lappal szemben, mely az uralkodó párt hivatalos organumának vallja magát, mely tehát a midőn nyilatkozik, annak a pártnak tolmácsa. Mi tehát mindazt, a mi a lap magatartását, politikai, sőt társadalmi felfogását illeti úgy tekintjük, mint ha az egyenesen a szabadelvű pártból jönne; és ha az uralkodó pártnak ezen organuma megengedett dolognak tartja a politikai küzdelemben pártokat és egyeseket sérteni: úgy el lehet készülve a szabadelvű párt arra, hogy mi ezekért a sértésekért a jövőben egyenesen a szabadelvű párttól és annak vezérétől fogunk elégtételt kérni. *(Élénk mozgás és zaj jobb felől. Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kénytelen vagyok azon megjegyzést tenni, hogy a képviselő úr most épen azon az úton van, a mely a legigazságtalanabb; mert olyanokat ítél el, a kiket az általa felhozottakért felelősekké tenni nem lehet. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Méltóztassék a másik oldalt is tekintetbe venni, hiszen minden párton előfordúl az ilyen dolog . . . .

Olay Lajos: Nekünk nincsen pártlapunk!

Elnök: . . . . és senkinek sem jut eszébe ezt a párt vezetőinek betudni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Olay Lajos: Jelentse ki a párt, hogy azon hírlap nem az ő hivatalos organuma: *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* akkor tudjuk, hogy csupán a »Nemzet« szerkesztőjével és lapjával van dolgunk s ahhoz alkalmazkodunk; de addig ne tartsanak oly naivoknak minket, hogy az uralmon lévő pártnak a sajtójában nyilvánúló bántó támadásokért beérjük a szerkesztő egyéni felelősségével. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Egyébiránt emlékeztetem önöket arra: egy erejében öntudatos, erkölcsi alapokon nyugvó párturalomnak egyik fojellemvonása a méltóság; emlékeztetem önöket arra a nemrég mult időkre, midőn a véderő vita a szenvedélyeket lángba borítva, mindenkit a szenvedély heve ragadott a végletekig, csak az önök organuma, mely boldogúlt Visy kezeiben volt, maradt méltóságos. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Vajjon nem több hasznát vették-e önök annak, hogy Visy által méltóságot tudtak nehéz és komoly viharokban megőrízni és tanúsítani? *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem fogadom el az 1. §-t.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Ordódy Pál!

Ordódy Pál: T. ház! Az előttem szólott t. képviselőtársam beszédére csak annyiban vagyok bátor reflectálni, hogy ha eddig nem győződtem volna meg arról, hogy a közigazgatás államosítása szükséges, az ő beszédje meggyőzött volna arról; mert annyi visszaélést hozott fel a jelenlegi rendszer mellett, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Kinevezett főispán mellett!)* hogy már czek megszüntetése érdekében kívánnom kellene az államosítást. *(Helyeslés jobb felől.)*

Egyébiránt azért bátorkodom felszólalni, mert a mélyen t. ellenzék részéről Horváth Ádám képviselőtársam Komárommegyét illetőleg tett egy nyilatkozatot az általános vita alkalmával, a mely nem felel meg egészen a tényállásnak. Azt állította ugyanis, hogy Komárommegye egyik felterjesztésében az államosítás ellen, a másikban mellette nyilatkozott. Én ugyan, még ha így történt volna is a dolog, ebben a megyére nézve semmi lealacsonyítót nem láttam volna; mert végre is a megye mindig áttérhet a jobb meggyőződésre. *(Derültség a szélsőbalon.)* A mennyiben azonban feltűnést keltett ez a nyilatkozat, a mely a tényállásnak meg nem felel és többen felszólítottak, hogy e tárgyban felszólaljak: a következőkben bátorkodom Horváth Ádám t. képviselőtársam nyilatkozatát helyreigazítani.

Digitized by Google

(*Halljuk! Halljuk!*) Komárommegye első felterjesztésében azt kérte, hogy a közigazgatás államosításáról szóló törvényjavaslat küldessék meg a megyének, hogy meggyőződvén arról, mennyiben felel meg ezen törvényjavaslat az ország és a közvélemény követelményeinek, e felett szakszerű ítéletet mondhasson. Második felterjesztésében pedig, melyet a tavaszi közgyűlés után intézett a házhoz, határozottan az államosítás mellett nyilatkozik. Horváth Ádám t. képviselőtársam tévedése onnan eredhet, hogy Komárommegyének állandó választmánya az államosítás ellen nyilatkozott, az utána következő közgyűlés azonban határozottan az államosítás mellett foglalt állást. Voltak ugyan akkor egyesek a megye bizottsági tagjai közül, sőt egy tekintélyes párt volt az, a mely az államosítás ellen nyilatkozott a gyűlésen; azonban a többség határozottan mellette nyilatkozott. Kétszeres súlylyal bír pedig nézetem szerint Komárommegyének ezen nyilatkozata azért, mert Komárommegye egyike azon ritka megyéknek, hol emberemlékezet óta semminemű sikkasztás, semminemű rendetlenség, semminemű visszaélés a közigazgatásban nem fordult elő. Há ilyen megye is az államosítás mellett nyilatkozik, az mindenesetre azt mutatja, hogy magasabb állami érdekekből, hazafias és politikai érdekekből átlátta, hogy az államra nézve szükséges a közigazgatást reformálni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Azért bátorkodtam ezeket felhozni, t. ház, nehogy a megyében Horváth Ádám képviselőtársam felszólalása visszatetszéssel találkozzék; de azért is voltam bátor felszólalni, hogy kérjem az ellenzékről felszólaló t. képviselőtársaimat, hogy ily tévedések elkerülése végett ezentúl bővebben méltóztassanak magukat tájékozni és jobban átnézni azon felíratokat, a melyekről szólni kívánnak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Gromon Dezső képviselő úr kíván szólni.

Gromon Dezső: T. ház! *(Halljuk!)* Olay Lajos képviselő úr rám hivatkozott, midőn a bácsmegyei viszonyokat itt ecsetelte. Beszédjének azon részére, melyben az egyes községekben előfordult sikkasztásokról beszélt s azt mondta, hogy a ministeriumban az erre vonatkozó egyes határozatok helybenhagyattak azon feltétel alatt, hogy az illető sikkasztó jegyző az összegeket megtéríti; mondom, beszédének ezen részéről nem szólhatok, mert ez tisztán a belügyministeriumra tartozik. De szólhatok azokról, a miket a honvédelmi ministeriumnak imputál: tudniillik, hogy az ujonczozás alkalmával visszaélések történtek. *(Halljuk!)*

Erre bátor vagyok megjegyezni, hogy nemcsak ezen a téren, de míg főispán voltam, mindenütt, a hol visszaélést találtam, igyekeztem azt erőmhöz képest megszüntetni. Ezért elismerést, köszönetet egyáltalán nem fogadhatok el; ez kötelességem volt.

A választások ügyére nézve pedig bátor vagyok megjegyezni, hogy a képviselő úr tévedésben van, midőn azt mondja, hogy főispánságom előtt ennyi meg ennyi ellenzéki képviselőt küldött a megye.

Olay Lajos: Maga a képviselő úr is ellenzéki volt!

Gromon Dezső: Csak constatalni kívánom, mi volt ott az állapot. A Deák-párt idejében bizonyos számú Deák-párti képviselőt választottak a megyében. Az 1869-iki választások alkalmával megváltozott az arány és nagyobb számban érkeztek fel olyan képviselők, kik az akkori balközéphez tartoztak: magam is, mint ezen pártnak szerény tagja választattam meg Bácsmegyében. Ez volt az 1869—72-iki országyűlésen. Az 1872—75-iki országgyűlési választásoknál megváltozott az arány és kormánypártiak jöttek fel nagyobb számban. Én pedig 1876-ban neveztettem ki főispánná. A képviselők pártbeli arányát tehát én már úgy találtam ott.

Vissza kell ennélfogva útasítanom a képviselő úrnak erre vonatkozó állítását; mert én soha olyan térre nem léptem és nem is fogok lépni. Hogy erőszakoskodtam, hogy reversalist kértem volna az illető tisztviselő uraktól, az nem áll; ezt visszaútasítom, annál inkább, mert ha méltóztatik visszaemlékezni: azon szolgabírák közül, kiket én a restauratio alkalmával újra megválasztattam, kettő-háromnak kivételével ugyanazok maradtak, a kik előbb voltak; és még ha annyira vetemedtem volna is, hogy a szolgabírákat pressioval bizonyos okmányok aláírására szorítottam volna, a t. képviselő úr nagyon jól tudja a bács-almási kerületből is, hogy egy szolgabíró magában, ha a választók nincsenek az illető jelölt mellett, nagyon keveset tehet.

Olay Lajos: Az kivétel, az nagyon tisztességes ember.

Gromon Dezső: Ezeket kívántam előadni és a képviselő úr állítását még egyszer visszaútasítom. *(Helyeslés jobb felől.)*

Madarász József jegyző: B. Prónay Dezső!

B. Prónay Dezső: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásánál az első szakasznál fölszólalok, szükségesnek tartom, hogy egy előzetes kérdést vessek fel. *(Halljuk!)* Első sorban a ház igen t. elnökét és egyúttal az igen t. ministerelnök urat mint belügyministert is kérem, hogy erre nézve a házat tájékoztatni méltóztassanak. A kérdés, melyet fölvetek, a következő: *(Halljuk!)* A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvény-

Digitized by Google

javaslat, a közigazgatási bizottság jelentésével terjesztetett ugyan a ház elé; mivel azonban ezen törvényjavaslat elfogadása, törvényerőre emelése és életbeléptetése esetében tetemes költség-többlet merülne föl, tudjuk, hogy a törvényjavaslat a ház egy határozatához képest a pénzügyi bizottsághoz is útasíttatott és ezen költségtöbbletre nézve a pénzügyi bizottság is külön jelentést terjesztett a ház elé: elég részletes és körülményes jelentést. A kérdés tehát, melyet én fölvetek, az, hogy a pénzügyi bizottság 736-ik szám alatt a házhoz benyujtott jelentése a »közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslatnak a kormány részéről előterjesztett költségeiről mikor tárgyalandó és mikor lehet ahhoz részletesen hozzászólni? Most-e avagy külön, pontonként, tárgyalva az illető jelentést? Azt hiszem, szükséges, hogy erre nézve a ház tájékoztatva legyen. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egy millió és hatszázezer forint költség-többletről van szó, mely pedig az én nézetem szerint még sokkal nagyobb lesz. Ennek igazolására csak egy körülményt említek föl: azt, hogy magában ebben a jelentésben a körjegyzők fizetése nincs részletesen kimutatva. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A jelentés tehát e tekintetben még mintegy kiegészítést igényel. Általában az egész törvényjavaslatnak a pénzügyi része szerintem igen beható tárgyalást és elbírálást tesz szükségessé. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem ragaszkodom valamely formasághoz, már tudnillik olyan értelemben, hogy arra valamely sulyt fektetnék, hogy vajjon külön tárgyaljuk-e a jelentést, vagy most az első szakasz tárgyalásával kapcsolatban, vagy általában szakaszonként ott is esetleg, a hol a tisztviselők kinevezéséről lehet szó, a mi a törvényjavaslat 31., esetleg 32., 33., 34. §-ainál előfordúlhat. Én erre valami különös sulyt nem fektetek, külön indítványt sem teszek, de szükségesnek tartom, hogy mielőtt beszédemet tovább folytatnám és az első paragraphushoz hozzászólanék, tájékoztatva legyek az iránt, hogy a t. miniszterelnök úr azt a jelentést miként és mikor kívánja tárgyaltatni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Méltóztassék tehát a t. miniszterelnök úr mindenekelőtt ezen kérdésre válaszolni: én az igen t. elnök úr és a t. ház engedelmével beszédemet aztán akkor folytatnám, mikor a t. miniszterelnök úr erre nézve nyilatkozni szíves volt. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Gr. Szapáry Gyula miniszterelnök: T. ház! Úgy a közigazgatási bizottságban, mint a pénzügyi bizottságban kijelenteni bátor voltam, ez az előterjesztés nem képez olyan tárgyalási alapot, hogy annak minden egyes részlete már megállapított dolog legyen. A pénzügyi bizottság jelentése előterjesztésének nem volt más czélja, mint az, hogy a t. ház tájékozva legyen az iránt, hogy a kormány tervének és nézetének érvényesítése a kormány előleges számítása szerint mennyi költségbe kerül. E költségnek végleges megállapítása, felfogásom szerint, akkor lesz napirenden, a mikor az állami költségvetésre vonatkozó törvényjavaslat, a mely már az új közigazgatási törvény alapján fog elkészülni, a t. ház előtt fog feküdni. Akkor fognak az egyes tételek véglegesen megállapíttatni; most azoknak részletes tárgyalása nem lehetséges, mert a pénzügyi bizottság jelentése — a mint már említettem — csupán a t. háznak tájékoztatására készült. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Midőn valamely javaslat két bizottsághoz útasíttatik, az egyik bizottság a dolog lényegére nézve határoz és esetleg a szöveget megállapítja; a másik az ügyre vonatkozólag tájékoztatást nyujt. Így történt a jelen esetben is. Minthogy ugyanis a kormány által eredetileg beterjesztett javaslat még nem nyujthatott tájékoztatást a költségekre vonatkozólag: az a pénzügyi bizottsághoz útasíttatott oly czélból, hogy az tájékoztassa a t. házat az iránt, hogy az ezen törvényjavaslatban tervezett reform, ha nem is végleg megállapított összegben, de körülbelül, az országra minő terhet ró. Ennélfogva nagyon természetes, hogy a tanácskozás főtárgyát azon szöveg képezi, a melyet a közigazgatási bizottság beterjesztett; de e mellett tájékoztatásúl a t. ház előtt fekszik a pénzügyi bizottság jelentése is.

E két jelentést együttesen tűztük ki napirendre és úgy emlékszem, hogy a szónokok legnagyobb része az általános vitánál a pénzügyi bizottság jelentésére is kiterjeszkedett. De a pénzügyi bizottság által kimutatott összeg nem tekinthető olyannak, a mely változhatatlanúl fog a költségvetésben szerepelni, hanem az most csak tájékoztatásúl szolgál és a t. ház csak akkor fog az összeg tekintetében végleges megállapodásra jutni, a mikor ezen törvény folytán előálló kiadások a költségvetési tételekben fognak mutatkozni.

B. Prónay Dezső: T. ház! Természetesen én sem úgy fogtam fel a dolgot, hogy mi most a pénzügyi bizottságnak 736. számú jelentését tételenkint, mintegy budgetszerűleg tárgyaljuk, hanem szükségesnek tartottam, hogy tájékoztatva legyünk az iránt, hogy ezen jelentés külön fog-e tárgyalásra kitűzetni, vagy pedig kapcsolatosan a törvényjavaslattal tárgyaltatik-e? Az igen t. elnök úrnak kijelentése után, úgy tekintem a dolgot, hogy a két jelentés kapcsolatosan tárgyaltatik, a minek természetesen az a következménye, hogy a pénzügyi bizottság jelentésére,

Digitized by Google

a mely az egész törvényjavaslatra vonatkozik, bármikor, bármely szakasznál vissza lehet térni, a nélkül, hogy ez a részletes tárgyalástól való eltérésnek volna tekinthető; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert a vármegyei közigazgatásról szóló törvényjavaslatnak igen számos oly szakasza van, a melyek hatásukban pénzügyi természetűeknek fognak mutatkozni és a melyeknek, ha a törvényjavaslat el fog fogadtatni, nagy hatása lesz az állami költségvetésre.

Mivel tehát most már tudjuk, hogy a jelentés kapcsolatosan tárgyalandó magával a törvényjavaslattal és igy arra később is rá lehet térni; most nem szándékozom ezen jelentésnek egyes pontjaihoz, magukhoz a költségvetési tételekhez hozzászólni, mert erre lesz még mód és alkalom; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hanem szólok az első szakaszhoz,

Mindenekelőtt kijelentem, t. ház, hogy elfogadom Helfy t. képviselőtársamnak az 1. §-hoz benyujtott módosítását *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és nem fogadom el a közigazgatási bizottság által elénk terjesztett szöveget.

Ezen szakasznál a közigazgatási tisztviselők választásának és kinevezésének kérdése egész nagyságában és egész általánosságban ismét felmerül; és igy mondhatjuk, hogy minél szorosabban ragaszkodunk az 1. §. tárgyalásához: annál inkább kell, hogy megújúljon az általános vita; mert az 1. §. nem tartalmaz egyebet, mint általános kijelentést, mely tulajdonképen — és e tekintetben is osztozom Helfy Ignácz t. képviselőtársam nézetében — sokkal inkább való tankönyvbe, mint sem törvénybe. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Az ily elméleti meghatározás tulajdonképen — pedig szerintem nem is valami szabatos meghatározás az, a mi a törvényjavaslat 1. §-ában van — bizvást kimaradhatna e javaslatból. Ez a szakasz kihagyható és ki kellene ezt hagyni még azoknak is, kik az államosítást akarják. Ha szabatosan, világosan akarják szerkeszteni a törvényt, úgy a 34. §-t kellene 1. §-nak tenni s úgy azután a 31., 32., 33. szakasz következnék. Ez volna szerintem az a szerkezet, mely a törvényt világossá, érthetővé tenné, nem pedig hogy homályos, theoreticus értékű s tankönyvbe való definitiokkal kezdjenek egy törvényt. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Az 1. §-ban az van mondva, hogy a vármegyékben a közigazgatást kinevezett állami tisztviselők fogják ezentúl kezelni az önkormányzati elemek közreműködésével.

Itt ismét a kinevezés és választás elvéről lehet és van szó. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha akkor, midőn e kérdésben először felszólaltam, igyekeztem azt általános társadalmi és politikai jelentőségében felfogni, ezen szempotból elmondani nézeteimet; ha akkor, midőn a címhez szóltam, igyekeztem ezen általános szempontokból kiindúlva a parlamentaris helyzetre való tekintettel elmondani nézeteimet: most lehetőleg gyakorlati téren és gyakorlati szempontok figyelembe vételével igyekezem ismét elmondani nézeteimet a választásról és a kinevezésről. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Természetesen minél inkább ragaszkodom ezen gyakorlati szempontokhoz: annál inkább tisztában vagyok az iránt, hogy előadásom száraz, rideg — mondjuk — unalmas lesz; *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* de azt tartom, hogy szükséges ezen gyakorlati szempontokat is külön mérlegelni.

A kérdés az, hogy közigazgatásunkat egészen új alapokra fektessük. Ily átalakítás sürgősség nélkül az állam életében sohasem tanácsos. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ily átalakítást különös sürgős szükség nélkül kormány nem szokott kezdeményezni, különösen nem egy olyan kormány, mely bizonyára tiltakoznék az ellen, hogy őt radicalisnak nevezzék. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Természetesen a radicalismust abban az értelemben véve, hogy radicalis minden oly eljárás, mely meglevő dolgokat forgat fel, meglevő intézményeket alakít át. Ily értelemben a reactio is radicalis lehet; és ily értelemben beszélhetünk a kormány radicalis eljárásáról. *(Helyeslés. Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azon okok közt, melyeket a kinevezési rendszer életbeléptetése mellett felhoznak, különösen kettő az, melyet gyakran hallottunk hangoztatni, mely előtérbe lép. Azt mondják ugyanis: szükséges a közigazgatási tisztviselők kinevezése azért, hogy az állameszme érvényesüljön, hogy az állami akarat végrehajtassék.

Engedjék meg nekem, hogy egy kissé analysaljam azt a kérdést, mi is tulajdonképen az állami akarat, mert azt nem oly könnyü megállapítani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az állam összetett fogalom, ennek akarata természetesen másként fog nyilvánúlni az állam alkotmányának jellege szerint. Egy absolut államban a fejedelem akarata az állam akarata; alkotmányos államban az állam akarata az, a miben a fejedelem és a törvényhozás megegyez: tehát a törvény. Erre nézve nincs kétség. A törvény az állam akarata; de csak azt tekinthetjük az állam kétségbevonhatlan, bebizonyított akaratának. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha már most általános érvényü törvény végrehajtásáról van szó: akkor mondhatjuk azt, hogy az állam akarata érvényesüljön, a törvény a maga egészében végrehajtassék. A végrehajtás illeti rendszerünk szerint a felelős kormányt. De a törvény egyes intézkedéseinek az életviszonyokra való alkalmazásánál már másként

Digitized by Google

állunk; ezt egy-két példával illustrálni fogom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha azt mondjuk, hogy van törvényünk reá, hogy például bizonyos esetekben katonai kötelezettség alatt álló egyénnek kivételesen megadassék az engedély a házasulásra, ez törvényben lévén kifejezve, állami akarat. De hogy X-nek vagy Y-nak mely esetben adassék az meg, vagy tagadtassék meg, mi itt az állam akarata? Ki annak a megmondhatója? Itt nincs szó állami akaratról, itt kormányzati tényről van szó. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az én nézetem szerint a dolog így áll.

Ezek azok a dolgok, melyek a közigazgatás teendőinek legnagyobb részét képezik. Itt tehát azt mondani, hogy azért szükséges a kinevezési rendszer, hogy az állam akarata érvényesüljön, mikor nem arról van szó, hogy mi az állam akarata: szerintem téves eljárás. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Mindezen esetekben a kormány akaratáról van szó és nem az állam akaratáról. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha a közigazgatást a központosítás elvének megfelelően úgy rendezzük, hogy minden szál egy pontban fut össze, óriási mértékben növeljük a központi kormány hatalmát; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és akkor az csak fictio, hogy mi az állam hatalmát növeljük: mert állam és kormány kettő és nem egy. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Tehát a kormány hatalmának növelése az, a mit e törvényjavaslat életbeléptetésével el fogunk érni. Ezt a czélt különben nem is tagadják, ezt másodsorban be is vallják nyíltan.

Vessük fel most a második kérdést, hogy van-e erre hazánkban szükség? Mert ha szükség van reá, meg kell fontolni, nem kell-e megtennünk; ha pedig nincs reá szükség: akkor az egy lépés az alkotmányosság útjáról az absolutismus felé. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én azt tartom, hogy erre semmi szükség nincs. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hasonlítsuk csak össze a mult idők legabsolutabb fejedelmeinek hatalmát a mai idők kormányainak hatalmával; és hogy ha ezt az összehasonlítást következetesen keresztülviszszük: azon meggyőződésre jutunk, hogy a mult idők legabsolutabb fejedelmeinek hatalma nem volt akkora, mint ma egy alkotmányos kormányé. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* XIV. Lajos, a ki azt mondta magáról: »Az állam én vagyok«, nem rendelkezett félannyi eszközzel saját akaratának végrehajtására, mint a mennyi eszköz ma egy alkotmányos kormánynak rendelkezésére áll, hogy akaratát végrehajtsa. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Jogilag korlátlan volt a mult idők absolut fejedelmeinek hatalma, de tényleg számtalan korlát volt akaratuk érvényesítésénél, a mely korlátok ma elenyésznek.

A közlekedési viszonyok fejletlensége, a nagyobb hadseregek élelmezésének nehézsége, számos technikai találmány hiánya, a melyekkel ma már rendelkezünk, oly óriási különbséget létesített a mult idő és a jelen között, hogy azt mondhatjuk: ma egy alkotmányos minister több eszközzel bír akaratának végrehajtására, mint akár egy Rettenetes Iván orosz czár, akár egy XIV. Lajos. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Abban az időben egy-egy csapatot valamely helyre küldeni oly vállalat volt, a melyhez őszi időben nehéz volt hozzáfogni; ma egy távirati parancsra a csapatok egész raja, ezredek vannak mozgósítva néhánynap alatt. És így van mindenféle más tekintetben is. A távírók, vasútak, úgyszólván mindenhatóvá tették a kormányt, oly hatalmas eszközök. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Csak egyet vegyünk, t. ház. Melyik absolut fejedelem rendelkezett akkora hatalommal, hogy úgy befolyásolhatta volna a népnek gazdasági életét, mint ma egy alkotmányos közlekedési minister, a ki tarifa-politikája által némely árúkat olcsóbbá tehet, vagy megdrágíthatja azokat? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Melyik absolut fejedelem volt képes arra, hogy a távolságokat eltörülje új vasúti díjszabás által? És midőn a dolog természetes fejlődése ily óriási hatalmat ad a kormányok kezébe: nem kell-e nekünk ezen tényleges hatalmi tényezők fokozásával szemben jogi korlátokról gondoskodnunk? *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)*

A multban jogilag volt korlátlan a fejedelmek hatalma; ma pedig tényleg majdnem korlátlan az alkotmányos kormányé is. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Tehát jogi korlátokra van szükség.

Végigmehetünk, t. ház, a kormány tevékenységének minden körén, az egész vonalon és látni fogjuk, hogy nemcsak egyes ágára áll ez a kormányzatnak, hanem minden tekintetben így van ez. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A parlamentaris rendszer a dolog természeténél fogva a törvényhozás munkájának oly alakot adott, hogy ámbár fennáll a képviselőnek az initiativára vonatkozó joga, de jóformán sohasem érvényesült. Nem tudok példát 1867. óta, hogy valamely törvényjavaslat nem a kormány által kezdeményeztetett volna, nem a kormány által nyujtatott volna be, hanem valamely képviselő által. Ez pedig igen nagy különbség. *(Egy hang a szélsőbalról: Benyújtották egyesek, de nem fogadták el!)* Nem fogadták el. Benyujtattak egyes javaslatok, de azok egyikéből sem lett törvény. Tehát úgy állnak a dolgok, hogy majdnem teljes bizonyossággal mondhatjuk, hogy a törvényhozás vezetése a kormány kezében van. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Digitized by Google

Ez a parlamentaris rendszer. Ezen nincs mit csodálkozni, csak azt ne vonjuk kétségbe, hogy ez nagy hatalmi eszköz. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nagyon fontos és lényeges, hogy különbség van a között, hogyha csak arról van szó, hogy egy törvényjavaslatot elfogadnak a maga egészében, vagy elvetik azt, vagy elfogadják annak alapelvét és belebocsátkoznak a részletes tárgyalásba: és a közt, ha egészen új irányt jelölnek ki, a miben tulajdonképen a kezdeményezési jog nyilvánúl.

A törvényhozás terén a kormány hatalma a multtal szemben is növekedett, mert azelőtt az initiativa joga inkább érvényesült. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A fejedelem esetleg nem szentesített bizonyos országgyűlési conclusumokat, de a kezdeményezés megtörténhetett alúlról is; ez pedig megszünt: legföljebb egy interpellatio, határozati javaslat benyujtása maradt fönn; de ezek magának a törvényhozás kezdeményezésének hatalmával szemben vajmi gyönge eszközök. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez a törvényhozásra vonatkozik. A nemzetközi viszonyok oda fejlődtek, hogy minden ország saját létének biztosítása végett kénytelen volt életbeléptetni az általános védkötelezettséget egy vagy más alakban. Ismét egy óriási hatalmi eszköz a kormány kezében. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egy angol író a katonai szolgálatot modern rabszolgaságnak nevezi. Azt mondja: hisz életével sem rendelkezik, de absolute semmivel sem azon időre, midőn be van sorozva a honpolgár. Én nem osztozom egészen e felfogásban, mert különbséget is látok benne: a haza védelmének kötelezettségét; de azután nem tagadhatom azt sem, hogy óriási hatalmat ad a kormánynak, különösen a mi viszonyaink közt, például csak a póttartalékosok behívásáról szóló törvényt tekintsük. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mondhatnók: ma már csecsemő korán kezdve egészen a sírig a kormány befolyása kíséri az embert. A mint megszületett, registralni kell a tényt; az anyakönyv vezetésére a kormány gyakorol befolyást. Alig érte el három éves korát a csecsemő, ovodába kell mennie; az ovodára a kormány ügyel fel. Hat éves korában iskolába kell küldeni; eléri a 20 éves korát, sorozás alá állítják mint katonát; a fölött, hogy házasodik-e vagy sem, ismét csak a kormány engedélye dönt: és így tart ez mindaddig, míg az emberi élet be nem fejeztetik.

A közegészségi törvény oly korlátokat szabhatna az egyéni szabadságnak, ha a maga teljességében végre akarnák hajtani, hogy a legszomorúbb conflictusok támadhatnának belőle. Mert a beteg gyermeket anyja karjaiból ki lehet szakítani s a kórházba vinni. Én nem csodálkoznám, ha ily esetben az emberi ösztön, a szülői szeretet ösztöne felébredne s nem törődve a törvénynyel ellenállana. A közegészségügyi törvény, értelmében a kormány dönt a fölött, hogy valaki saját telkén saját kutat ásat, ihatik-e annak vizéből; a kormány dönt a fölött, hogy valaki saját földjén mit termeljen, mit ne; a kormány dönt a fölött, hogy valaki saját gyümölcsét hogyan értékesítse a szesz és eczetgyártásról szóló törvény szerint. A kormány dönt a felett, hogy miféle élelmi szereket szabad fogyasztani, a mennyiben a közegészségi törvény értelmében a kormány a hús kimérésére valóban nagy befolyást gyakorol. A kormány állapítja meg az építési szabályokat: végső esetben minden a belügyminister legfelsőbb elintézése alá tartozik. A kormány dönti el, hogy vajjon az a szegény özvegy asszony, a kinek náddal fedett kunyhója leégett, mely kéménytelen kunyhója 100 frtba került, ha kap példáúl biztosítás fejében 80 forintot, de kéményest kell építni, ez meg 300 forintba kerül: a ki saját nád kunyhójában otthon volt, most válaszszon a közt, hogy földön futó koldús legyen-e, vagy conflictusba jöjjön a hatósággal. A közbiztonság igényli, hogy vagy cseréppel fedett házban lakjék, vagy a szabad ég alatt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én nem ismerek nagyobb satyrát az úgynevezett modern culturállamra, mint azt, midőn a londoni proletar, a szabad ég alatt a fel nem vágott »Times« egy példányával takaródzik; hajléka nincs, de az értelmi túltengés ezen productumával védi testét a harmat és a hideg ellen.

Mi még ennyire nem jutottunk, de az az út, a melyre önök minket vinni akarnak, oda vezet. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* S ezért mi közbe szólunk: álljanak meg és gondolják meg, helyes-e az út? *(Tetszés a szélső balon.)*

De, t. ház, azt hiszem, nem szükség tovább fejtegetnem, hogy mily óriási nagy a kormány hatalma. S ha a kormányhatalom ily nagy, igen természetes, hogy nincs szükség azt még inkább fokozni.

Térjünk át, t. ház, a dolog még gyakorlatibb oldalára. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Vegyük figyelembe, hogy hiszen nálunk is van az állami életnek több ága, a melynél kinevezett tisztviselők működnek; most tehát, midőn élethe akarjuk léptetni a vármegyei tisztviselők kinevezését, semmi sem oly közelfekvő, mint az összehasonlítás, hogy a kinevezés mennyiben vált be az állami élet azon ágainál, a melyeknél kinevezett tisztviselők működnek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem vehetem általánosságban ezen ágak

Digitized by Google

összességét, mert egy némelyike specificus természeténél fogva alig tűrne meg mást, mint kinevezett tisztviselők által való ellátást. Ezek azon ágak, a hol technikai kérdésekről van szó, mint például a vasutak. És itt határozottan útalok arra, hogy ezeket másképen, mint kinevezett tisztviselőkkel ellátni a dolog természeténél fogva nem lehet; itt akarva, nem akarva egy óriás apparatust kell a kormánynak majdnem feltétlen rendelkezése alá bocsátani. Itt tehát óriási mértékben növeli a dolog természete, saját korunk fejlődése a kormány hatalmát s ezzel szemben tehetetlenek vagyunk.

Tehát ezt az eszközt meg kell adnunk a kormánynak. De következik-e ebből az, hogy megadjuk ezt az eszközt ott is, a hol arra nincs szükség? Ez nem következik, sőt épen az ellenkezője következik; mert ha a mérleg egyik serpenyőjében már is sok van: az egyensúly azt kívánja, hogy a másikban is hagyjunk meg valamit, kivált akkor, midőn nem egyenlő hosszú emeltyűről van szó. Mert a viszony úgy áll, hogy az a mérleg, melynek egyik serpenyőjében az egyén és honpolgárok joga; másik serpenyőjében a kormány hatalma van: nem egyenlő mérleg, sokkal hosszabb emeltyűjének az a része, melyen a kormány serpenyője van; mert hogyha egy szemernyit hozzáadunk a kormány hatalmához, tizszer annyit vettünk el a polgárok hatalmából. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már most, t. ház, melyek az állami életnek amaz ágai, melyeknél kinevezett tisztviselők működnek és a melyeknél specificus technikai műveletekről nincsen szó? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Azt a sorrendet akarom követni, a melyben nálunk ezen intézmények kezdettől — 1867-től — fogva kinevezett tisztviselőkkel láttattak el.

Az első a pénzügyi administratio. 1867. óta a pénzügyi administratiot nagyban és egészben kinevezett tisztviselők vezetik. Nem szeretek erős kifejezésekkel élni, midőn hazánk bármely intézményéről van szó; nem szeretem az éles kritikát alkalmazni a magyar állam bármely intézményére: ezért még ott is bizonyos tartózkodásra törekszem, a hol az éles kritika szerintem jogosúlt. De talán nem térek el ezen elvemtől, ha mégis kimondom azt, hogy a mi pénzügyi administrationk nem jó *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* s ugyan sok kívánni valót hagy hátra. Megengedem, hogy a t. pénzügyminister úr törekszik arra, hogy azt javítsa; még azt is megengedem, hogy javúlás már is észlelhető; de nagyban és egészben az utóbbi 23 év eredményét véve tekintetbe, nem élek erős kifejezéssel, ha azt mondom, hogy a pénzügyigazgatás nem jó. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Vegyük először az adóelőírást. Ott vagyunk-e, t. ház, e tekintetben, a hol szerintem lenni kellene? Nem az volna-e a minimum, hogy minden honpolgár az év első negyedében, mert negyedévenkint kell az adót fizetni, tudja, hogy mennyi adóval tartozik? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az én tapasztalataim szerint rendesen az év utolsó negyedében írják elő az adót és addig azt mondják, hogy fizessünk annyit, a mennyi a tavalyi volt. De ha az a szegény ember birtokának a felét a múlt évben eladta, de a jogügylet még nincs rendezve: akkor az új birtokostól is, meg a régitől is az egész adót követelik.

Ez így van: az adót követelik attól, a kin hamarább behajtják. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Vagy van-e valahol nagyobb zavar, mint az illetékek kiszabásánál? Hisz maguk a pénzügyi tisztviselők, kikhez az ember néha felvilágosításért fordúl, nem tudják, hogy ki mivel tartozik.

Fizetni akarna az ember, de nem tudják megmondani, hogy mennyit kell fizetni. Örökösödés beálltakor egyetemlegesen kivetik az illetéket: ez a rendes eljárás; és ha az örökösök egyike azt mondja is, hogy ő a hagyatéknak csak tizedrészét örökölte, vagy a köteles részre van szorítva, mégis, mert más privát szerzett vagyona van s ezt tudják; ezen hajtják be először az egész illetéket. Ez napirenden van, tapasztalásból beszélek. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Én hiszem, t. ház, hogy a pénzügyminister úrban megvan a legjobb akarat, hogy ez állapotokon segítsen, csakhogy ezen segíteni nem olyan könnyű; mert nemcsak a tisztviselők alkalmazásának módjától függ az administratio minősége; nemcsak a választás vagy kinevezés befolyásolja az administratio mivoltát: hanem az sokkal nagyobb mértékben függ magának a tisztviselői karnak minőségétől s különösen az anyagi törvények mivoltától. Mert azt mégis meg fogják engedni, hogy pénzügyi administrationk legnagyobb része a rendeletek egész labyrintusán alapúl s ugyancsak szakértőnek kell lenni, ki ezekben egy kis tájékozást képes magának szerezni s hogy a laicus nagyközönség teljesen tájékozatlan e rendeletek teljes intézkedésére nézve. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Napirenden van, t. ház, az, hogy az adófizető adókönyvébe az egyik év végével a jövő évre szólva, azt írják be, hogy ennyi forint és ennyi krajczár a túlfizetés; s a jövő évben

Digitized by Google

ugyanazon elmult évre hátralék számíttatik. De hát 2—3 forint miatt reclamáljon az ember? Inkább százszor befizeti, minthogy annak a sok zaklatásnak és sok költségnek, melylyel ez a reclamatio jár, kitegye magát. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Avagy nincs-e napirenden ma is az, a mire a betétek új szerkesztése szolgáltat napról-napra példákat, hogy 15—20 évvel ezelőtt előírt és 5—6 év előtt kifizetett illetékek szerepelnek a telekjegyzőkönyvekben és ott vannak betáblázva, ha a harmadik bírtokos kezén van is a bírtok; mert a vevő kész volna másodszor is megfizetni az illetéket, csakhogy tehermentessé tegye a bírtokot; de arra minden utánjárás mellett nem képes. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De nem akarom a t. ház türelmét e kétségkívül nem igen mulatságos adatokkal tovább fárasztani; *(Halljuk! Halljuk!)* de a dolog úgy áll, ezt meg fogják engedni a kinevezési rendszer legbuzgóbb hívei is, hogy a pénzügyi administratio nem jó. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De menjünk tovább egy lépéssel.

1870-ben életbelépett az igazságszolgáltatást reformáló törvény. Itt méltóztassanak nekem egy kitérést megengedni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Egyikétől azoknak, a kik a mi közigazgatásunkat a legélesebben bírálták és a kitől az a nálunk röpke szóvá vált mondás származik, hogy e tekintetben hazánkban ázsiai állapotok uralkodnak — mennyiben járt el helyesen s mennyiben volt igazsága, ezt most nem kutatom — nem szorítkozott csupán a közigazgatás éles bírálatára, hanem az igazságszolgáltatásról is véleményt mondott, mely szerint »Magyarországon a szegény ember igazságot nem talál.« *(Ellenmondások a baloldalon.)* Szóról-szóra ezeket mondotta. Azt hiszem, többen vannak e házban, a kik emlékeznek a szavakra. *(Egy hang a szélsőbalról: báró Sennyey volt!)* Ezen kifejezés, t. ház, olyan embertől, a ki a kinevezési rendszer híve volt s azt azon időben a maga egész teljességében tartotta alkalmazandónak, valóban jellemző. Azóta eltelvén néhány év, azt lehetne kérdeznünk: javult-e hát igazságszolgáltatásunk? *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Némileg talán. Hanem azért az akkor mondott igazság ma is fennáll. Még ma is ismételni merem azt az állítást azzal a változtatással, hogy az alatt, hogy a szegény ember igazságot nem talál, értendő az: hogy az igazságszolgáltatás méreg drága; a szegény ember annak terheit el nem bírja. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Legalább ez ma is állítható s még azt is lehet mondani, hogy nem nagyon jó. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezzel a bírói kart nem sértjük.

S hogy azon tételem igaz, mely szerint az igazságszolgáltatás terén igen sok a kívánni való, erre nézve legyen szabad egy idézettel élnem, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* nehogy azt mondják, hogy a mit én mondok, azt a pártszenvedély mondatja velem és hogy én a bírákkal szemben most azért hozom fel ezen szigorú kritikát, hogy a bírói kinevezésnek árnyoldalait kiszínezzem. A pesti ügyvédi kamara mult évi jelentését idézem.

Az ügyvédi kamarának jelentése többek közt ezeket mondja: *(Halljuk! Hálljuk!)* »A mai jogállam egyik alapfeltétele az egyéni szabadság garantiái, nálunk még papíroson sem léteznek.« Ebben tökéletesen igaza van az ügyvédi kamarának. Bűnvádi eljárásunk nincs; olyféle törvényünk pedig, a melyet a habeas corpus actájának nevezhetnénk, ha van is: oly általános, hogy annak érvénye, annak alkalmazása, vajmi sok contraversia okául szolgál. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hallottam, t. ház, hogy 1848. előtt, ha az országgyűlési követek Bécsben jártak és onnan hazatértek, nem egy volt közöttük, a ki átlépve Magyarország határát, levette kalapját és azt mondotta: »Salve partis primae nonus", üdvöz légy Verbőczy hármas könyve első részének 9-ik címe!

Tudjuk, hogy Verbőczy hármas könyvve első részének harmadik czikke tartalmazza a nemesség leglényegesebb privilegiumait. Van ezek között sok olyan, a mi idejét multa; de van egy része, a melynek elvileg ma is érvényben kellene lenni: ez az egyéni szabadság garantiája. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez azon elv, hogy senkit *(Helyeslés a szélsőbalon.)* törvényes idézés nélkül személyes szabadságában korlátozni nem lehet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hát, t. ház, ennek így kellene lenni, de az ügyvédi kamara azt mondja: nálunk még csak papíroson léteznek az egyéni szabadság garantiái. Lehet-e jó igazságszolgáltatás ott, a hol nincsenek meg a személyes szabadság-garantiák. *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon.)*

De tovább folytatja és igazolja a maga állításait a kamara *(olvassa)*: »A vizsgálat meghiúsításának definiálhatatlan fogalma mindig bő és megtorolhatatlan módot nyujt a bírói önkénynek. Vannak esetek, hogy a fogva és beismerésben levő vádlott ügye két-három évig vizsgáltatik; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy complicáltabb ügyben 10 évig is eltart az előnyomozás. Az, hogy a fogva levő, de tagadó vádtottnak szabadlábra helyezése helyeztetik kilátásba, ha beismerő vallomást tesz, különösen a vidéki bíróságok némelyikénél még mindig nem

Digitized by Google

tartozik a lehetetlenségek közé. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hozzájárul ehhez, hogy míg az első bíróságoknál legalább a közvetlen szóbeli tárgyalás nyujt némi garantiákat az érdemleges ítéletek keletkezésére; addig az ítéletek fölülvizsgálata úgy a kir. táblán, mint a curián is, ezen garantiát is nélkülözi. A bírói kar legkitünőbbjei hiába alkalmaztatnak a főtörvényszékeknél, hogy fölülbírálják az első folyamodású bíróságok ítéleteit. Azok hiában törik magukat testet-lelket ölő munkában.«

Hát lehet-e jó rendszer az, a hol a bírói kar legkitűnőbbjei testet-lelket ölő munkában hiába kénytelenek törni magukat? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem folytatom, t. ház, csak még egy pontot *(olvassa)*: »Szükségtelen azt ismételnünk, hogy igazságügyi politikai szempontból mennyire károsan hatnak az ilyen esetek« — t. i. midőn a vizsgálat évekig elhúzódik — »a közönség mindig a kétely bizonyos fokával vesz tudomást az ilyen ítéletekről azt kérdi: — joggal — nem-e ártatlan az, a kit a közvetlen tárgyalás adataiból merítő elsőbíróság s azután még a kir. tábla is felmentett; avagy ha helyes a curia ítélete, minő motivumokra vezesse vissza az ellentétes alsóbb bíróságok ítéleteit?

A jogszolgáltatás terén tett tapasztalataink a lefolyt esztendőben egyébként sem voltak örvendetesek. A polgári és büntető igazságszolgáltatás eredményei ép oly kevéssé voltak kielégítők, mint azelőtt; sőt a királyi tábla óriási hátralékával még kétségbe ejtőbb tapasztalatokat kellett tennünk, mint az előbbi években.«

Tehát kétségbeejtő tapasztalatokról beszél az ügyvédi kamara. És íme most, midőn a közigazgatási tisztviselők kinevezéséről van szó: rámutatnak a bírósági szervezetre, az ott elért óriási haladásra, az ott elért dicső állapotokra. *(Derültség a szélsőbalon.)* Kételkedve fogadom én ezt a dicséretet. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

De vegyük már most az igazságszolgáltatásnak administrativ jellegű részét. *(Halljuk! Halljuk!)* Említettem már, t. ház, hogy egyetlen börtön van Magyarországon, mely a magánrendszer szerint van építve; ezt is Nógrádmegye a vármegyék fénykorában építette.

Igen szép kimutatások feküsznek előttünk, a statistikai hivatal kiadványaiban és az igazságügyminister úr jelentéseiben, a hol ki van mutatva, hogy minden egyes fogolyra hány köbméter levegőnek kellene esni a börtönökben; hanem ugyanazon jelentésnek egy másik lapján meg az van, hogy rendszerint 39, sőt 40 százalékkal több fogoly van ugyanazon börtönökben, mint a hányra hely volna.

Ez az igazságszolgáltatás administrativ oldalának a képe.

Itt mellesleg megjegyzem, hogy a legutóbbi évekről szóló kimutatások szerint az egyik évben 1800 és egynéhány, a másik évben 1900 és egynéhány fogoly szökött meg a börtönökből. Hát bizony ez sem valami fényes eredmény *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és nem igen hízelgő a kinevezett tisztviselők felügyelete alatt álló fogházak állapotára nézve. *(Igaz! a szélsőbalon.)*

De tudok egy esetet, t. ház, a hol a börtönöknek ez a túltömöttsége annyira ment, hogy midőn egy főispán megvizsgálta azt a börtönt, belépett egy czellába s annyi foglyot talált ott, hogy képtelen volt azt feltenni, hogy azok északa ott feküdhessenek. Azt kérdezte: hogyan alusznak ezek itt? »Hát kérem, félészaka ez a négy fekszik és ez a négy áll; a másik félészaka az a négy, a ki fekütdt, áll és ez a négy fekszik. *(Derültség a szélsőbalon.)*

A 30-as és 40-es években, t. ház, a vármegyei börtönök állapotát és azok hátrányait annyira illustrálták, hogy a színpadra is vitték. Nem tudom, talán jó volna most is ezeket a kinevezett tisztviselők felügyelete alatt álló börtönöket is fényképekben megörökíteni. *(Tetszés a szélsőbalon.)* A különbség a régi állapot és az új között mi? Az, t. ház, hogy akkor még nem voltak kötetekre menő statistikai adatok, a melyeknek egyik lapja kimutatja, hogy hány köbméter levegőnek kellene lenni minden fogoly számára; míg a másik lapon ki van mutatva, hogy hány fogolylyal van több, mint a hányat a levegő köbtartalma megenged. Talán valamivel kevesebb statistika és helyesebb gyakorlat! *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, még egy-két adat. *(Halljuk! Halljuk!)* A statistikai hivatalnak az igazságszolgáltatásra vonatkozólag legutóbb kiadott füzete szerint a curiánál a hátralékok száma 21 százalék volt; a királyi táblánál 24 százalék. Már most itt, t. ház, engedjenek meg nekem egy kis parallellát. Vannak bizonyos ügyek és nem is kevés azoknak a száma, a melyekben a közigazgatási tisztviselők mint bírák járnak el: erdészeti kihágások, rendészeti ügyek, színházakra vonatkozó ügyek, cselédügyek és a többi. Ezekről is van kimutatás. Ott a hátralék 6 százalék.

Az a választott tisztviselő tehát, a kinek fizetése csekély, dolga óriási, a kiről azt mondják, hogy sógorság, komaság és nem tudom, mi minden befolyásolja őt, az igazságügy terén jobb eredményt mutat fel, mint a kir. tábla és a kir. curia. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Amott 21—24 százalék hátralék; itt 6—7 százalék.

Már most, t. ház, előre megjegyzem, mert tudom, hogy az volna az ellenvetés: ott fontos dolgokról van szó, itt bagatellügyekről, hogy nincs nehezebb dolog, mint megmondani azt,

Digitized by Google

hogy mi a bagatellügy és mi a fontos ügy; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert egy száz forintos per lehet sokkal bonyolódottabb, mint egy tizezer forintos. Tudok esetet, hogy pl. egy 180 frtot érő ház feletti per hat esztendő óta húzódik és a költség idáig 60 frt. Megjegyzem, hogy ez a per a járásbíróság előtt folyik. Ha tehát az értékét veszszük, azt mondhatnók, hogy ez is bagatellügy, de hát ez tart hat esztendő óta és ma sincsen még befejezve és a költség — és mondhatom, láttam az ügyvédi költségjegyzéket is, mely a lehető legmérsékeltebben van felszámítva — 60 frt.

Már most tegyük fel, hogy az a szegény ember megnyeri a maga perét, de az ítélet így szól: a költségek kölcsönösen megszüntettetnek.

Akkor neki a 180 frtot érő ház fele — mert tulajdonképen a fele felett folyik csak a per — 80 frtjába kerül. És ilyen példa van akárhány. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha tehát van tér, a hol a gyökeres orvoslás époly sürgős volna, mint az administrationál: ez az igazságügy. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Még egy intézmény van, melyet azelőtt a vármegyék kezeltek és az állam vette át, a melyről kezdetben szintén igen szép, fényes bizonyítványokat állítottak ki: ez a csendőrség. Nehéz megmondani egyes embernek, a ki utóvégre mindig csak szűk körből meríti tapasztalatait, hogy az országban nagyban és egészben a közbiztonság állapota javúlt-e vagy hanyatlott. Kell azonban valahonnan erre nézve adatokat merítenünk. Talán leghelyesebben jártam el, midőn a hivatalos statistikához folyamodtam és abból indúltam ki, hogy ha a közbiztonság javúlt, ennek jelentkeznie kell a bűnügyek számának apadásában, t. i. ha az éveknek hosszabb sorozatát veszszük tekintetbe; mert ha egy-két évet vesztünk csak, akkor megfordítva, midőn egy új közbiztonsági szervezetet léptetünk életbe, kezdetben talán több bűnügy fog feljelentetni a bíróságoknál. De hogyha évek hosszú sorozatainál az tűnik ki, hogy a bűnesetek száma lényegesen fogyott: akkor mondható, hogy a közbiztonsági állapotok javúltak. Még hozzá kell tennem, t. ház, hogy fontos itt az egyes bűneseteknek a minősége is.

Kissé hosszas statistikai adatokat leszek kénytelen felhozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* A hivatalos adatok, melyeket megszerezhettem, 1876-ban kezdődnek. Külön csoportosítottam az éveket 1873-tól 1880-ig, mint a mely évben a csendőrség életbelépett; és 1880-tól addig, míg az adatok meg vannak, 1888-ig; újabb statisztikai adat tudtommal nincs, legalább a képviselőház könyvtárában nem találtam.

1873-ban perbe fogatott 48.848 egyén, elítéltetetett 20.976 — törvényszéki esetekről szólok — 1874-ben perbe fogatott 50.654, elítéltetett 23.471; 1875-ben perbe fogadott 48.969, elítéltetett 23.842; 1876-ban perbe fogatott 46.949, elítéltetett 22.000; 1877-ben perbe fogatott 46.000 — kerek számokban szólok — elítéltetett 23.000; 1878-ban perbe fogatott 44,000, elítéltetett 22.000; 1879-ben perbe fogatott 47.000, elítéltetett 23.000; 1880-ban perbe fogatott 57.000, elítéltetett 32.000. Az átlag ezen első cyclusnál évi 20.000. Most kezdődik a második cyclus. 1881-ben elítéltetett a törvényszékek által 21.000 egyén; csak az elítélteket fogom felemlíteni, különben igen hosszadalmas volna a dolog. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* 1881-ben tehát az első cyclus átlagánál valamivel több elítélés történt. 1881-ben elítéltetett 21.000 egyén; nincs valami nagy különbség; 1882-ben 20.491, 1883-ban itt egy lényeges különbség van — elítéltetett 18.385. De mi ennek a magyarázata, hogy már 1882-ben csökkent a létszám, 1883-ban megint? 1882-ben jó termés volt és világszerte azt mutatja a statistika, hogy jó terméső évben, vagy az azt követő esztendőben — mert a termés minősége a téli hónapokban érezhető leginkább — a bűnesetek száma világszerte lényegesen csökken. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezt azért tartottam szükségesnek megjegyezni, mert a statistika csak úgy ér valamit, ha ezen szempontokat sem hagyjuk figyelmen kivül és nem járunk el egyoldalúlag.

Az 1884. évi feljelentések száma 56.000 volt, mely megfelel az első cyclus átlagának, sőt azon valamivel felül áll; elítéltetett 21.216, már emelkedik a szám; 1885-ben a feljelentés 61.000 volt, az elítéltek száma pedig 19.459; 1886-ban a feljelentés 60.500, elítéltetett 20.210; 1887-ben a feljelentés 65.000, elítéltetett 22.000, már elérte az azelőtti cyclus átlagát sőt kissé felette is áll. Ez az eredménye a sulyos bűntényekre nézve a csendőrség működésének: elenyésző csekély percenttel csökkent ezek száma; másik oldala pedig a dolognak az, hogy míg az előtt a megyékben a közbiztonság költségei félmilliót alig értek el: addig a csendőrség 3 millióba kerül, tehát hatszor annyiba.

Tudom azt jól, hogy bizonyos dolognak pénzbeli aequivalense nincs. Ilyen az emberi élet: ha a közbiztonság javúl, ezzel az emberi élet biztonsága emelkedik. Ez oly jótétemény, a melynek nincs pénzbeli értéke, azt elismerem. De az adózó szempontjából a csekélyebb beszámítású bűneseteket tekintetbe véve, van ennek jelentősége, hogy mit fizet az ember a saját biztonságának megőrzéséért. Mert van egy bizonyos pont, a hol a költség több, mint a megőrzendő dolog értéke; s akkor nem törődik az ember annak a dolognak a megőrzésé-

Digitized by Google

vel. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A csendőrség 3 millióba kerül.

Nem mondom én azt, hogy mivel hatszor annyiba kerül, mint azelőtt a közbiztonság, már most a bűnesetek száma egy hatodrészre szálljon le; távol áll tőlem, de valamivel nagyobb javulást várnék. Azért hozom ezt fel, hogy ne éljünk illusióban: a kinevezés nem panacaea; az államosítás nem panacaea; *(Helyeslés a szélső baloldalon)* annak értéke minden tekintetben a hazánkban fenforgó viszonyok között problematicus: csak egy dolog nem problematicus, az, hogy drága. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Még egyet teszek hozzá, nehogy egyoldalúsággal vádoltassam. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* A statistika azt mutatja, hogy az utolsó tíz év alatt az útonállások, a rablások száma csökkent. Itt megint azt mondom, hogy ebben lehet érdeme a csendőrségnek is; de a futó betyárt nem a csendőrség pusztította ki, hanem a vasút. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ha azelőtt beállított minden félévben egyszer hozzánk az a szegénylegény és kapott egy kis élelmi szert, no meg egy pár garast; ma igaz, az nem jön többé, de jön helyette tizszer annyi szegény vándorló, a kik, ha csak egy-egy krajczárt kapnak is, többe kerülnek, mint azelőtt a szegény legény. *(Derültség a szélsőbalon.)* Azelőtt a szegény pandúr meghúzta magát, ha esett az eső, az istállóban; ma a csendőr, hol nincs állomás, megköveteli, hogy a község béreljen számára szobát, a hol szépen vetett ágya van. Tehát a csendőrség költsége nincs három millióval kimerítve; mert még azon felül a községnek kell hozzáfizetni.

Nem vonom kétségbe, hogy a csendőrség tett jó szolgálatokat is; csak azt ne vonják kétségbe, hogy az szerfelett drága intézmény és hogy költségei nincsenek arányban az általa teljesített szolgálattal, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* különösen, ha viszonyítjuk a vármegyei intézményhez.

De még egyet hozok fel annak illustrálására, hogy minők az országban a közbiztonsági állapotok. Természetesen ez csak az ország némely részére vonatkozik. Ha a csendőrség behozatala óta annyira javult a közbiztonság: miért áll fenn az ország némely vidékén a felelős őrök intézménye? Megengedem, hogy az hivatalosan meg van szüntetve, de privatim virágzik. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Talán vannak a ház t. tagjai közt, a kik ezen intézményt nem ismerik; tehát röviden megmondom, mi az? *(Halljuk! a szélsőbalon.)*

Nincs abban semmi tiltott dolog, mert ha az ember biztosíthatja a maga házát tüzveszély ellen, miért ne biztosíthatná lovát az ellopás ellen. De ha ez tömegesen történik, az annak a jele, hogy az előbbi esetben nagyon félnek az emberek a tüzveszélytől; a második esetben, hogy az ország közbiztonsági intézményei nem megfelelők. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* A felelős őrök intézménye abban áll, hogy a községben vannak vállalkozók, a kik bizonyos biztosítási díj fejében a község határában ellopott ingóságok értékét megtérítik. Azelőtt ezt a községek közvetítették olyformán, hogy a község az ily vállalatra pályázatot hírdetett és a vállalkozók azt mondták: ha nekünk a község, mint testület 800 frt díjat biztosít, akkor vállalkozunk; ha már most a biztosítási összeg 800 frtnál többre rúgott, az a község haszna volt, ha kevesebb volt, a deficitet a község pótadó útján fedezte. A községek közvetítése, meglehet, hogy legújabban megszűnt — egy év előtt még fennállt — de a dolog maga létezik. Én nem látok ebben semmi tilos dolgot; de bizonyos illusiokat le kell rontani: *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* le kell rontani azt az illusiot, hogy egy intézmény, mihelyt kinevezés alapján töltetnek be a tisztviselői állások, mihelyt annak firmája az állam, eo ipso jó. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* A pandúr nem volt jó, de legalább olcsó volt; hogy a csendőr jó-e vagy nem, azt nem tudom; de hogy drágább, azt tudom. De meg vagyok győződve, hogy vidékenkint jó volt a közbiztonság azelőtt is. Én pl. soha sem éreztem annak szükségét azelőtt, hogy mikor útra keltem, fegyvert vigyek magammal. Abban az esztendőben, mikor a csendőrséget Pest vármegyében behozták, szükségesnek tartottam revolvert vinni magammal. *(Tetszés a szélső baloldalról.)* Ez az esztendő átmenet volt és minden ilyen átmenetelnél, tudjuk, előfordúl ilyen abnormitás. *(Halljuk! Halljuk!)*

Így állunk, t. ház, az állami élet azon ágaival szemben, a melyekben az államosítás keresztülvitetett. És ha ilyen tapasztalatokra tettünk szert: akkor nem nagy reményekkel nézhetünk a közigazgatás államosítása elé. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ha rossz a vármegyei közigazgatás, akkor az az államosítás által nem lesz jobb; ha pedig jó, akkor nem szükséges államosítani. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ismétlem, a mit már többször elmondtam, hogy meggyőződésem az, hogy a vármegyei közigazgatás jóságára vagy rosszaságára, szóval annak minőségére nézve a fokozatok egy hosszú sorozata létezik. A hány vármegye, annyiféle a közigazgatás a minőséget tekintve, elkezdve a jótól a rosszig. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azt is meg fogják talán nekem engedni, hogy ha a mai rendszer mellett a vármegyék élén kitűnő emberek állanak, akkor ez a közigazgatás talán még sem rossz. Azt sem fogják rossz néven venni, ha én felteszem a kormányról,

Digitized by Google

erről és elődjéről egyaránt, hogy kitűntetésre csak kitűnő férfiakat méltat, különben azt kellene feltennem, hogy a kitűntetéseknél más szempontok vezették. Én a jobbat szeretem feltenni. Azt teszem fel, hogy azon férfiak, a kiket a kormány kitűntetett, azon a pályán, a melyen szolgáltak, kitűnő érdemeket szereztek. Ha ez áll és a vármegyék élén a kitűntetett férfiak hosszú sorozatát látom, azt kell mondanom, hogy a hol ily kitűntetett emberek működnek, ott ha nem is kitűnő, legalább nem rossz a közigazgatás. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Az a tisztviselői kar, a melynek körében oly számos kitűntetésre érdemesített férfiak vannak, oly megbízhatatlan nem lehet, mint a minőnek a t. államtitkár úr mondta. Itt is egy kis statisztikát veszek elő. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* Az 1888-ik évi hivatalos tiszti névtár szerint a vármegyéknél alkalmazott tisztviselők közül több, mint harmadrész érdemesítetett kitűntetésre. Még pedig a főispánok közt volt kitüntetett 25. Ismétlem 1888-ban — a neveket nem olvasom fel, hanem csak a vármegyéket — volt: Árva vármegye: Szt.-István-rend, Bács-Bodrogmegye: Lipót-rend, Borsodmegye: Szt.-István-rend, Krassómegye: főispánja minister lett, Csongrádmegye: Lipót-rend, Fejér vármegye: külügyministeri osztályfőnök. Ez is előléptetés, gondolom. Nyitramegye: a t. államtitkár úrhoz van szerencsénk. *(Derültség a szélsőbalon.)* A főispán — gondolom — osztálytanácsosi rangban áll, ha tehát államtitkárrá lesz a főispán, az csak előléptetés. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Hontvármegye: valóságos belső titkos tanácsos, *(Élénk derültség a szélsőbalon.)* Hunyadmegye: Lipót-rend, *(Derültség a szélsőbalon.)* Krassó-Szörénymegye: királyi tanácsos.

Asbóth János: Mint alispán kapta. *(Halljuk! Halljuk!)*

B. Prónay Dezső: Máramaros: Szent-Istvánrend, Nógrád: Lipótrend, valóságos belső titkos tanácsos, Pestmegye: ugyanaz, Szabolcs: Lipótrend. Szatmár: Lipótrend, Szolnok: Lipótrend, Temes: Szent-Istvánrend, *(Élénk derültség a szélsőbalon.)* Torontál: Szent-Istvánrend. Összesen 25.

Az alispánokra nézve röviden megjegyzem, hogy a kitűntetés, királyi tanácsosság, vaskoronarend, vagy Ferencz Józsefrend *(olvassa)*: Alsó-Fehér, Arad — ez főispán lett — Bács-Bodrog, Baranya, Békés, Besztercze, Brassó, Csanád, Csongrád, Esztergom, Komárom, Pest-Pilis-Solt, Sáros, Sopron, Szatmár stb. Összesen 26. Nem fárasztom tovább a t. házat, *(Halljuk! Halljuk!)* csak a conclusiot vonom le. 63 alispánja van az országnak, ezek közül 26 kitüntettetett, tehát több, mint harmadrésze. Az emberi természet nagyban és egészben egyformán nyilvánúl. Mikor tanúló voltam és később, mikor mint felügyelő iskolákat vizsgáltam, azt tapasztaltam: hogyha egy 63 tanúlóból álló osztályban 26 kitűnő tanúló volt, volt legalább 35 jó, *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* legfeljebb 5—6 elégséges, talán egy-két alig kielégítő, vagy elégtelen, de az átlag megütötte azt a színvonalat, a melyről azt kell mondani, hogy jó. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* Mi következik ebből? Vagy a kitüntetésekkel nem úgy jártak el, a mint kellett volna, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* vagy az administratio nem lehet oly rossz, mint a minőnek ma mondják. *(Hosszan tartó zajos helyeslés és éljenzés a szélsőbalon.)* De lehet még egy harmadik eshetőség is: *(Halljuk! Halljuk!)* s az az, hogy egyeseket más érdemekért tüntettek ki; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* hanem akkor megint az következik, hogy az administratio mindezek daczára még sem oly rossz, mint állítják.

Asbóth János: Az emberek lehetnek kitűnők, de a rendszer rossz! *(Halljuk! Halljuk!)*

B. Prónay Dezső: Felteszem a magyar kormányról, hogy habár egyes esetekben a kitüntetéseknél bizonyos befolyásnak enged is, nagyban és egészben mégis csak oly férfiakat tüntet ki, kiket arra érdemesnek talál. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ellenzéki ember vagyok, hanem azért a magyar kormányról még sem akarok más eljárást feltenni, mint a milyent az ország érdekében levőnek tartok. Hajlandó vagyok két dolog közül mindig a jobbat föltételezni, mert optimista vagyok. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Hoitsy Pál: Én nem! *(Derültség.)*

B. Prónay Dezső: Tegyük fel a másikat, mi következik akkor? Akkor azért rossz az administratio, mert a kormány e tekintetben rosszúl járt el; *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* mert ha érdemetlen embereket tüntet ki: akkor ezzel corrumpál; *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* akkor nem a választás, hanem a kormány corrumpál. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)* Ez a harmadik alternativa, de ezen alternativa mellett mindig fennáll, hogy nem lehet a választási rendszer oly rossz, mint a minőnek mondják. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Azt mondják, hogy a választási reedszerrel megtettek már minden experimentumot, még sem vált be. Egyet azonban nem tettek még meg; és ha ezt nem teszik meg: semmiféle rendszer e világon nem fog beválni. Ha a közigazgatási apparatust politikai czélokra akarják felhasználni, akár kinevezett, akár választott a tisztviselő, bizonyos mértékben megrontja az administratiot *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* és pedig sokkal nagyobb mértékben a kinevezési rendszer, mint a választási rendszer mellett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert a kinevezési rendszer mellett az egész administratio a kormány kezében van; míg a

Digitized by Google

választási rendszer mellett nagy, sőt óriási többséget szerezhet magának, de még sem keríthet mindent hatalmába. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* E mellett marad még egy kis tér, a hol szabad a mozgás. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Igyekeztem gyakorlatilag illustrálni a kinevezési rendszernek hatását hazánkban. Az eredmény, melyre eljutottam, nem épen örvendetes. Nem vonható le abból következtetés magára a rendszerre elméletileg, hogy tudniillik in theoria mi jobb, kinevezés-e, vagy választás; de arra nézve vonható le következtetés belőle, hogy nálunk a kinevezési rendszer hogyan fog mutatkozni, minő lesz a képe és milyen lesz annak eredménye? E tekintetben a következő eredményre jutunk: drága, méreg drága lesz az. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A pénzügyi bizottság jelentése szerint 1,600.000 frt a többlet. Meg vagyok arról győződve, hogy nagyban és egészben ugyanaz a progressio fog itt is beállani, a mi a többi szakoknál beállott. Az igazságszolgáltatás kerek összegben 3 millióba került az előtt; ma 13 millióba, tehát majdnem négyszer annyiba kerül; a közbiztonsági szolgálat hatszor annyiba kerül ma, mint azelőtt. A megyei administratio 5 millióba kerül, praeliminéltak 6 és fél milliót, tehát 12 milliót mondhatunk. Ez nem lesz sok. Ha az egyik intézménynél, a bíróságnál megnégyszereződött a költség, a közbiztonság ellátásának költsége pedig meghatszorozódott, azt hiszem, itt a kétszerest venni a számítás alapjául, nem lesz sok. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Itt tekintetbe kell venni a pénzügyi szempontot. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha egy állam ügyeit rendezni akarjuk, mi sem oly veszedelmes, mint a kapkodás, mert egy kitűzött czél felé kell haladnunk mindaddig, míg azt a maga egészében el nem értük. A főkérdés, a melynek ma még Magyarországon dominalnia kellene, a pénzügyi rendezés; mert ez — nézetem szerint — nemcsak hogy befejezve nincs, hanem a kezdetnek kezdetén állunk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Csak a rend állott helyre a budgetben, egyéb semmi. Oly államban, a melynek nincs rendezett valutája; oly országban, a mely még ma költségvetésének harmadát az állami adósságok kamatjaira fordítja, mint hazánkban, a hol még a bankkérdés sincs rendezve, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a hol még 80 milliós bankadósság igen-igen sajátságos állapotban van, a hol még kétszáz milliónyi függő adósság terhel bennünket, mert a függő adósság a két állam közös jótállása alatt áll; a hol az államjegyek 340 s a sóbánya utalványok is 40 milliót tesznek.

Horánszky Nándor: Nem tesznek annyit!

B. Prónay Dezső: Megengedem, tehát mondjunk csak 125 milliónyi függő adósságot: ez több, mint elég, ez nagyon is sok, ott a pénzügyek nincsenek rendezve. A szaporodó költségeket valahonnan fedezni kell. Az 1890-iki költségvetés egy fél millió hiánynyal záródott le, tehát ma deficit van; meglehet, hogy a zárszámadások eredménye kedvezőbb lesz és hogy pénztári készletek vannak. De, t. ház, pénztári készletek nélkül egy államnál rendes pénzügyekről beszélni nem lehet; mert ott valóságos koldús gazdaság folyik, a hol cassa fond-ok nincsenek. Az egyensulyt helyreállítani lehet, ha a pénztári készletet elköltjük; de a jövő évre már kölcsönre szorúlunk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Szerintem, t. ház, az ország pénzügyi rendezése nemcsak hogy befejezve nincs, sőt a kezdetnek a kezdetén állunk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt a műveletet kell befejezni és addig oly nagyszabású műveletekbe bocsátkozni, melyeknek pénzügyi eredménye kiszámíthatatlan: helytelen, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* vagy legalább is nem tanusít kellő meggondolást, kellő megfontolást és óvatosságot. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez a kormány politikája. Ha mi ma behozzuk az állami administratiot, néhány évre rá, ha csak új jövedelmi forrásokat nem nyitunk, ismét meg lesz zavarva az egyensuly. És mi lesz akkor? Új adó. Én kimondom, t. ház, új adóra lesz szükségünk. Ki kell mondanunk országszerte, hogy az államosításnak ez lesz az eredménye. Akkor aztán álljon elő Szunyogh Szabolcs képviselő úr és mondja meg, hogy a mikor mi itt egy hónappal tovább feltartóztatjuk a törvényjavaslat sorsát, mi az ország pénzügyeit tekintve, helyesen jártunk-e el? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha az ember a választók elé áll s azt mondja: igaz, mi beszélünk s e miatt egy hónappal tovább tart az országgyűlés, a mi belekerül 160.000 forintba; de ha ezt nem teszszük, létrejő egy törvényjavaslat, mely 3—4 millió adóemelést fog maga után vonni, meglehet, nem esztendőre, hanem 3—4 év mulva: akkor nem félek, hogy a közvélemény mellettünk fog lenni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha a modern culturállamról beszélünk s ennek érdekében mindig több és több terhet rakunk az adózók vállaira s az aequivalens ezért mindig kisebb, meg kisebb; ha a mi költségvetésünk állapota oly kedvező, hogy 2—3 millió többletet megbír adóemelés nélkül: akkor azt mondom, hogy nem ezt a javaslatot kell beadni, hanem egészen mást kell tenni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tagadni nem lehet, hogy az újonczállításoknál évről-évre kevesebb azok száma, a kik beválnak; beszélünk és írunk ilyen és amolyan

Digitized by Google

közegészségi intézkedésekről, majd körorvosokat, járási orvosokat, közegészségi felügyelőket s isten tudja, mi mindent szervezünk; ellenben a mindennapi táplálkozási, élelmi czikkeket az állam mesterségesen megdrágítja. Szerintem tehát, a mely perczben bekövetkezik az az eset, hogy Magyarország költségvetése 3 millió több kiadást megbír adóemelés nélkül: abban a pillanatban bekövetkezik az, hogy bizonyos adókat le kell szállítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tudom, t. ház, hogy ellentétben leszek a modern financtudomány theoriáival, mely mindenek fölött a fogyasztási adókat szereti; de én mégis azt fogom mondani, hogy a húsfogyasztási adót kell leszállítani, vagy ha lehet, eltörölni; noha három millió forintot hajt. Olyan fogyasztási czikkekre, a melyek nem mellőzhetetlenül szükségesek az egészség fentartására, adót kivetni lehet s helyes is; de olyanra, mely a mi éghajlatunk alatt az egészség fentartására mellőzhetetlen táplálkozási czikk, adót kivetni csak akkor szabad, a mikor maga az ország végszükségben van. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vagy nem ellenmondás-e az, hogy míg a hazárdjátékokat büntetik: az állam maga egy hazárdjátékot, a lottót teszi pénzügyi jövedelmeinek egyik forrásává. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Ezek a sürgősebb feladatok. Ha ezeken túlesünk, akkor beszéljünk majd a kinevezésről vagy választásról. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mindezek után, t. ház, megjegyzem még, hogy in praxi az indirect adók direct adókként nehezednek az ország polgáraira, mert a húsadó példáúl igen nagyrészben, mint direct adó vettetik ki. Elmegy a községekbe a financ s azt mondja, hogy ebben a községben levágnak ennyi marhát, ennyi juhot, ennyi sertést, ezeknek az adója ennyi. Reclamálhat az ellen a község aztán, hogy nem annyi, ha csak egy más módot nem használ, a melynek megnevezése nem volna parlamentaris, akkor meg is kell, hogy fizesse a reá kivetett adót. *(Mozgás jobb felől.)* A mi ezt a »más módot« illeti, legyen szabad még egyet megemlítenem. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy a kinevezett tisztviselőkkel való kormányzatnak, a bureaukratianak mi a hatása egy országban, azt az 50-es években tapasztalhattuk mi, illetőleg tapasztalták elődeink. De azt mondhatják, hogy úgy volt az akkor életbeléptetve, mint egy idegen intézmény s azért nehezedett az olyan sulyosan reánk, mert úgy bántak az országgal, mint egy meghódított tartománynyal.

Az 50-es évek rendszerének van egy igen jó képe, melyet gr. Széchenyi István festett abban a könyvben, melynek czíme: »Ein Blick auf den anonymen Rückblick.« E könyvben lefesti gr. Széchenyi István a bureaukratiat, de nemcsak azt, a mely hazánkban létezett, hanem hű képét adja a bureaukratianak a maga saját hazájában is, ott, a hol az nem volt idegen, a hol a maga otthonában működött. Csehországot választja e tekintetben mintának és szájába adja egy cseh úrnak a következő párbeszédet. Lefordítottam némi rövidítésekkel s az összefüggés kedveért felolvasom úgy, a mint lefordítottam. A párbeszéd a 141-ik lapon található, mit azért jegyzek meg, hogy az, a ki érdeklődik iránta, utána nézhessen. Egy párbeszéd képét adja elénkbe az író, melyben egy magyar birtokos panaszkodik egy cseh nagyúr előtt a sérelmes állapotokról.

A cseh gróf a legjobb kedvben, mosolyogva következőket mondta: »A baj nem olyan nagy .... ti még újonczok vagytok és nem tudjátok, hogy ilyen körülmények között hogyan kell az embernek magán segítenie. Nekünk aránylag jó dolgunk van, mert miután azon meggyőződésre jutottunk, hogy minket úgy kormányoznak, mint a hogyan élettelen gépeket mozgásba hozni és mozgásban föntartani szokás, a melyeknél erkölcsi indokok, mint tisztesség, becsületesség, közérzület, polgári erény stb. egyáltalán semmi vagy igen csekély befolyással bírnának, kenjük egyelőre a gép kerekeit isten nevében, annyira, a mennyire épen szükséges, hogy az állam zakatoló szélmalma még egy darabig »tant bien que mal« tovább mozogjon. Mert ha méltányos, senki sem kívánhatja, hogy a császári királyi kincstárért és a »cara patria«-ért bőrünket .... egy osztrák tisztviselő által kedélyesen lenyúzassuk, a míg az ember az ex offitio nyúzó szegény ördögöknek, a kik mindannyian nyomorúltan fizettetnek, nagylelkűleg meg kell bocsátani, ha oly hűtelenek, a becsületről megfeledkezők »perfid«-ek és szemtelenek, hogy főnökeik iránt való szeretetből nem akarnak éhen halni, avagy olyan nyomorúltan élni, mint a Bottokudok vagy Hottentoták!« *(Élénk mozgás a szélsőbalon.)*

Ez a bureaukraticus rendszer képe a maga sajátságaival saját hazájában, a hol nem idegen. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Meglehet, nem mindenütt van ez így, hanem a mi szomszédságunkban az 50-es években így volt. Ez annak a fotografiája és nagyon vigyázzunk, ha nem e rendszert akarjuk meghonosítani. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A megyéket az alkotmány védbástyáinak nevezték el. E bástyára most egy ostromlóhad idegen zászlót akar kitűzni; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* egy csekély sereg védi azt, melynek utolsó közvitéze én vagyok! *(Élénk tetszés és éljenzés a szélsőbalon.)*

Visszhangzik bennem egy egyházi énekünk

Digitized by Google

mely így szól: »Ne csüggedj el kicsiny sereg«. *(Tetszés a szélsőbalon.)* Egy kép tűnik fel előttem: látom, midőn a túlnyomó hatalom, az osmán, Nándorfehérvár várára a maga zászlóját ki akarta tűzni s a zászlótartóval nem bírván megbirkózni az őr, átkarolta azt és vele együtt a mélységbe zuhant, de a zászlót nem engedte kitűzetni. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Nem fogadom el a szakaszt. *(Élénk helyeslés, taps és éljenzés a szélsőbalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Öt perczre az ülést felfüggesztem. *(Szünet után. Az elnöki széket gr. Andrássy Tivadar alelnök foglalja el.)*

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Az ülést folytatjuk. Vojnics István úr kíván szólani.

Vojnics István: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt van szerencsém tisztelettel kijelenteni, hogy a szakaszt elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Elfogadom pedig legfőkép azért, mert azon meggyőződésben vagyok, hogyha ezen szakasz elfogadtatik és az államosítás kimondatik, akkor, az úgynevezett kortespolitikának, atyafiságnak vége lesz. Az épen előttem szólott igen t. képviselőtársam, Olay Lajos azon megyére hivatkozott, a hol én is otthon vagyok és minden egyes tétellel azt iparkodott igazolni, hogy ott a választás mellett a korteskedésre és azonkívül az atyafiságra fordítják a főfigyelmet. Oly sötét és leverő színben ecsetelte és festette igen tisztelt képviselőtársam, a ki szintén Bácsmegyében választatott képviselővé, az ottani viszonyokat, hogy igazán mondhatom, az ember nem tudja, szégyelje-e magát vagy boszankodjék a felett, ha Bácsmegyében képviselővé lett. Mert ha valaki egy megyéről azt mondja, hogy abban annyi a piszok, hogy az egész országban félannyi sincs: akkor azt hiszem, ennél nagyobb és lealázóbb kifejezést nem igen lehet egy megyére mondani. *(Igaz! jobb felől.)* Már pedig, t. ház, én azon szerencsés helyzetben voltam, a mint ezt már előbbi beszédemben is megjegyeztem, hogy én azon megyében mint tisztviselő szolgáltam és mondhatom, nem szégyenlem ezt, hanem inkább büszke vagyok rá. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ámbár sokan vannak, a kik ezt a megyét lenyomni, kisebbíteni akarják, a kik szeretnék úgy feltüntetni a bácsmegyei viszonyokat, hogy azok annyira corrumpáltak, hogy nincs ember, a ki azokat tisztára moshatná: én, t. ház, mégis azon meggyőződésre jutottam, hogy ez csak egy felfújt dolog és hogy a mi hiány van, csak azokon az urakon mult, a kiknek kezében egyes községekben a vezetés le volt téve s a kik között nemcsak kormánypártiak és megyei tisztviselők voltak, hanem voltak függetlenségi pártiak is.

Ez a megjegyzésem általánosságban.

Megengedem, hogy alapos a t. képviselő úrnak azon állítása — sőt nemcsak megengedem, de mihelyt azt mondja, hogy az adatok birtokában van, teljes készséggel meghajlok előtte — mely szerint egy eset igen is volt Bácsmegyében, midőn talán az ő felfogása szerint az eljárás nem volt tökéletesen correct és helyes. Először azonban kötelességemnek tartom a bácsmegyei községeket és viszonyokat a t. ház előtt egy kissé ecsetelni, *(Halljuk! Halljuk!)* mert könnyű kimondani, hogy hat vagy tiz vagy akár harminczkét ezer forint volt a hiány, de nem tudjuk azt kellőleg mérlegelni, ha nem ismerjük az ottani viszonyokat. Egy kis községben, a hol a költségelőirányzat nem tesz ki többet 5—6 száz forintnál, a hol — megjegyzem — az árvaházak kezelése nincs a községre bízva, hanem az benn van a megye központjában, megtörténhetik, hogy az illető 10—20 vagy 50 frtnyi összegig sikkasztást, mulasztást vagy hanyagságot követ el és ezt a főszolgabíró azonnal észreveszi. Nálunk nem két-három vagy öt-hat ezer forintos költségelőirányzatok vannak, hanem 50—60, sőt 80 ezer forintig terjedők. Kezelnek a községek 30, sőt százezer forintos árvatárakat. Ily körülmények közt, a midőn annyi mindenféle phasisa van a dolognak, a midőn a községnek legalább 40—50 külön tétele van, melyeket neki kezelnie kell, igen bajos dolog elérni azt, hogy 10—20 vagy 30 frtos tételek helyességét a főbíró, vagy bárki, a kit oda kiküldenek, biztosan megbírálhassa. *(Úgy van! jobb felől. Derültség a szélső baloldalon és felkiáltások: Elkezeltetik!)* Hát vegyük azt az esetet, hogy elkezeltetik; akkor is annak a főbírónak más kötelessége is van, mint oda mindennap kimenni és megnézni, hogy nincs-e ott valami rendetlenség? *(Igaz! jobb felől.)* De igenis, midőn ily nagy költségelőirányzatoknál hiányok mutatkoznak, méltóztassék tekintetbe venni, hogy ha egy 800 frtos előirányzatú kisközségnél 10 frt hiányt fedeznek fel, az épen annyi, mintha nálunk több 100 forintost fedeznek fel. *(Élénk derültség a szélsőbalon.)* Bocsánatot kérek, az tény és épen azért, ha ilyen nagy költségelőirányzatú községeknél fordúl elő ilyes valami, méltóztassék az arányt mindig figyelembe venni.

A másodikra, a bikityi esetre nézve a t. képviselő úr azt mondta, hogy ott az eltusolási rendszer alkalmaztatott volna. Hivatkozott arra, hogy a 70-es években 5000—6000 frt hiány mutatkozott. No már engedelmet kérek, de ebből először is nem vonhatja le az igen t. képviselő úr azt a következtetést, hogy ez az »átkos Tisza-kormány« alatt történt volna, mert a 70-es évek elején . . .

Olay Lajos: Végén történt 1878-ban, 1879-ben!

Digitized by Google

Vojnics István: Nem tudom, melyik évet méltóztatott mondani; én csak azután indúltam, a mit a képviselő úr mondott, hogy a 70-es években történt; de bármikor történt volna: ezt a mai kornak beszámítani nem lehet. De hozzáteszek még egyet. Az igen t. képviselő úr nagy tévedésben volt, mikor azt mondotta, hogy a községi jegyző ellen a bűnfenyítő eljárás elrendeltett; mert első sorban nem a községi jegyző felelős az árvatári számadásokért; hanem igenis felelős az illető községben az árvák atyja és ha annál hiány mutatkozik: akkor a községi jegyző ellen mulasztása esetén csakis fegyelmi vizsgálat indítható. Ez pedig ott, a mint a képviselő úr is beigazolta, megtörtént; és az illető fegyelmi úton 200 forint pénzbüntetésre is ítéltetett.

Megjegyzi a t. képviselő úr, hogy magában Bácsmegyében a legutóbbi időben harmincz községi jegyző és árvatári hivatalnok — ez utóbbi kifejezés alatt, nem tudom, kiket értett — sikkasztás és még egyéb bűncselekmény miatt függesztetett fel és mozdíttatott el. *(Egy hang a szélső baloldalról: Szép szám!)* A szám szép; és ha így volna, igen szomorú volna: csakhogy a fegyelmi vizsgálat igenis elrendeltetett, de ott nem sikkasztás . . .

Bartha Miklós: Hanem tussolás!

Vojnics István: Lehet, hogy olyan nagy bizalommal van a képviselő úr irántunk — s ezt igen sajnálnám — hogy nem is tételezhet fel egyebet, mint tussolást.

Bartha Miklós: Országszerte így van ez! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Vojnics István: És azért még sem kívánják az államosítást! *(Helyeslés és tetszés jobb felől. Nagy zaj a szélső baloldalon és felkiáltások: Államiak voltak a Kókánok!)* A dologra magára csak azt bátorkodom megjegyezni, hogy igen csekély azoknak a száma, a kik ellen sikkasztás és mulasztás miatt fegyelmi vizsgálat lett elrendelve, és nem a felhozott nagy szám; másodszor téved a t. képviselő úr abban, mintha annyian lettek volna elbocsátva. Igenis folyt a fegyelmi vizsgálat ellenök s esetleg dorgálásra vagy pénzbüntetésre ítéltettek; de hogy oly nagy számmal bocsáttattak volna el, azt kérdem: mivel tudná igazolni a képviselő úr? Azután az »árvatári hivatalnokok« kifejezés mit jelent?

Olay Lajos: Tévedés! Én csak jegyzőkről beszéltem!

Vojnics István: És általában, hogy egy olyan nagy tisztviselői karra, mint a községi jegyzők, a képviselő úr annyira tartózkodás nélkül kimondja azt, hogy ott ázsiai állapotok vannak; és hogy ott olyan szomorúak a viszonyok, a minőknek ő ecseteli: ezt én nagyon csodálom, mert a t. képviselő úr gondolom hat vagy kilencz éve mindig Bácsmegyében lett megválasztva . . .

Olay Lajos: Csak most az egyszer!

Vojnics István: Vagy legalább is igen sokat járt ott a kerületben és igen nagy befolyása volt; jól ismerheti a viszonyokat és tudhatja, hogy minálunk a Bácskában, daczára azon rendezetlen viszonyoknak, a melyek az árvatárakban még a régi időkből uralkodnak, melyek még a régibb időkben lelik eredetüket — mikor igen jól tudjuk, hogy a Bach-systhema alatt egyes árvatárak oly kötvényeket kaptak, a melyek tökéletesen érvényüket vesztették, de a melyeket ma is ki kell tüntetni és a melyekért járó kamatokat is folyton ki kell mutatni — hogy ily körülmények közt egészen rendben alig lehet az árvatár; de mondom, daczára mindezeknek, mégis a bácsmegyei jegyzők legnagyobb része olyan, a kik előtt készséggel és örömest kalapot emelhetünk. De másrészről igen csodálom, hogy a képviselő úr, a mikor már olyan hosszú ideje van tudomása ezen ázsiai állapotokról, csak akkor hozza azokat elő, mikor azok nézete szerint annyira rázúdultak a megyére, hogy azokból kilábolni sem bírt; ha jóakarattal viseltetett a megye iránt, ha szívén feküdt a megye érdeke: miért nem hozta fel mindjárt, miért nem iparkodott mindjárt segíteni és miért várt addig, míg a fellegek feje fölött összetornyosúlnak?

Magam is tagja vagyok a közigazgatási bizottságnak és határozottan és legjobb hitem szerint mondhatom, hogy minden egyes panasz, minden egyes feljelentés a legszigorúbban bíráltatik meg; és a mennyiben a panaszló által felhozott érvek a legkevésbbé is alaposaknak tűnnek fel: a mulasztó ellen rögtön elrendeltetik a fegyelmi vizsgálat. A képviselő úr maga állította, hogy harmincz jegyző ellen indíttatott fegyelmi vizsgálat. Ha eltussolási rendszer volna akár a kormány, akár a megye részéről; ha úgy volna, a mint a képviselő úr képzeli: azt hiszem, még sem volna ily jelentékeny az elrendelt vizsgálatok száma. Ha iparkodtunk volna eltussolni: akkor ez nem volna így. A képviselő úr maga is beismerte, hogy a megye és a kormány részéről minden elkövettetik a legtisztességesebben, a legbecsületesebben; és ez megtörtént a bikityi esetnél is — tehát a satisfactiot a a képviselő úr ebben maga is megadta — és ez történik jelenleg is és reménylem, ezentúl is így lesz. Ezek észrevételeim; a többire Gromon t. képviselőtársam megadta a választ. *(Helyeslés a jobb oldalon.)*

Elnök: Olay Lajos képviselő úr kíván szólni.

Olay Lajos: T. ház! Gromon Dezső t. kép-

Digitized by Google

viselőtársamnak, ki nincsen jelen, ha szükségét látom, holnap fogok válaszolni.

Vojnics István t. képviselőtársamnak röviden válaszolom, hogy tény — ő sem tagadja — hogy Bácsmegyében 30 jegyző ellen lett a vizsgálat elrendelve s azok részben állásuktól is elmozdíttattak. Elismeri, hogy Bikity községében az árvatárban már a hetvenes évek végén nagymérvű sikkasztás fedeztetett fel; hogy pedig Bikity községe lakói 78-tól kezdve évenkint folyamodtak a megyéhez, a ministeriumhoz, sőt a képviselőházhoz is a vizsgálat elrendeléseért, azt a kezemben levő belügyministeri határozat a legjobban igazolja, a mely szerint a törvény világos rendelkezése ellenére a községi bírák, előljárók és képviselők a felelősség alól felmentettek, épen azon indokból, hogy a megye követte el a mulasztást, midőn a folytonos kérelmek daczára a vizsgálatot el nem rendelte és az árvatári számadásokat tíz éven keresztül meg nem vizsgáltatta.

Hogy a sorozás csakugyan oly undorító Bácsmegyében, azt előttem szólott t. képviselő úr sem merte megczáfolni. A mit tehát a bácsmegyei állapotokra vonatkozólag én mondottam, azok való tények s így az előttem szólott t. képviselő úrnak a legjobb akarat mellett sem sikerülhetett a szerecsen megyét fehérre mosni.

A mi azon állításomat illeti, miszerint mondottam, hogy az egész országban nincsen felerészben sem annyi piszok, mint magában Bácsmegyében, ezt nem magam személyében mondottam: ez a belügyministerium főközegeinek a véleménye, a kik ezen meggyőződésüknek a jelenlegi belügyminister úr előtt is kifejezést adtak, a ki épen ezen vélemény következtében hozta az általam említett nemes és tiszteletreméltó határozatot.

Ennyit kívántam megjegyezni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Madarász József jegyző: Madarász Imre!

Madarász Imre: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Egy rendszeres, komoly és tárgyilagos vita alkalmával rendszerint úgy szokott történni, hogy a szónok, mielőtt beszéde tulajdonképeni tárgyára rátérne, vagyis mielőtt a tárgyalás alatt levő ügy érdemébe belebocsátkoznék, az előtte szólott vele ellenkező nézeten levő szónokoknak beszédeire szokta megjegyzéseit tenni; és szerintem egészen természetes, sőt szükséges is. Természetes ez részint azért, mert mint mondani szokták, szóra szó kél; de továbbá természetes azért is, mert hogy ha valakinek ellennézeteit, vagy felhozott argumentumait megczáfolni, legyőzni, megdönteni akarjuk, az nem is tehető másképen, minthogy azok beszédére, szavaira, érveire reflectáljunk. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Szükséges pedig ez azért, mert csak az eszmecsere, az ellenvélemények és érvek mérlegelése folytán szerezhetünk tiszta képet a kérdéses ügy állásáról; és ép ezek folytán látjuk meg tisztán, hogy hol van az igazság. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Különösen áll ez a parlamenti tárgyalásokra, a hol pártok pártokkal mérkőznek és a párt minden tagjának, a ki kötelességét lelkiismeretesen, buzgón akarja teljesíteni, érvekkel kell küzdeni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A nemzetnek érdeke az, hogy a mit itt alkotunk, létrehozunk, teremtünk: a nemzetnek javára, szellemi és anyagi fejlesztésére szolgáljon. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mily természetellenes, abnormis tehát mostani parlamenti helyzetünk, midőn a nemzet egész egyetemét érdeklő ily nagyfontosságú kérdésben: a közigazgatás államosításának kérdésében, nem látjuk azt a természetes és szükséges küzdelmet; sőt nem látjuk még a közérdeklődést sem *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* e ház minden tagjában és minden pártjában. Hanem mit látunk? Látjuk egyetlenegy párt küzdelmét a nemzet jogainak megvédésére. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Látunk egy gigasi harczot, a melyre a nagy többségében elbizakodott túloldal majd aranyhallgatással; majd az ellenkező szavazatoknak mindmegannyi mérges záporával szokott felelni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Mi ezen az oldalon hiába halmozunk érveket érvekre, önök azokra nem is figyelnek, vagy legalább, szokásuk szerint, agyonhallgatják azokat. Mi hiába teszünk fel kérdést kérdésre, önök közt nincs senki, a ki azokra feleljen: hacsak Gajári Ödön t. képviselő úrnak a »Nemzet« érdekében, avagy Beőthy Algernon t. képviselő úrnak a maga szavazata indokolására mondott nagyszabású beszédét nem tekintjük feleletnek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hogy a már felvetett igen sok kérdés közül csak egyet említsek fel, kérdem: mily sokszor kértük már az igen t. ministerelnök urat és a vele tartó nagy többséget, mondanák meg, hogy tulajdonkép mi az oka annak a lázas sietségnek, a melylyel ezt a tökéletlen törvényjavaslatot elkészítették és a házba beterjesztették? Mi az oka ennek; holott lett volna eddig is elegendő idő és alkalom arra, hogy midőn ily nagyfontosságú kérdésekről van szó: egy sokkal tökéletesebb és helyesebb javaslatot terjesszenek a ház elé. Kérdeztük, hogy mi a valódi oka e törvényjavaslat keresztülerőszakolni akarásának a nélkül, hogy az ezzel szoros kapcsolatban levő többi javaslatok is elkészítettnének és együttesen beterjesztetnének? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Kérdeztük, hogy voltaképen mi az oka annak, hogy a parlament ily rendkivüli módon és időben együtt tartatik; holott ezen törvényjavaslat törvényre emelése nem feltétlenül

Digitized by Google

szükséges és így nem is sürgős; a t. miniszterelnök úrnak saját szavai szerint pedig épen ezen rendkivüli ülészés miatt nincsen ideje és alkalma arra, hogy a még szükséges javaslatokat elkészítse és beterjeszsze. Csaknem két hónapja már annak, hogy mi e kérdéseket és több más kérdést felvetettünk, de azokra mindezideig feleletet nem kaptunk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egészen így vagyunk a javaslat ellen felhozott érveinkkel is. Önök a túloldalon talán azt mondják, vagy hiszik is, hogy mindazt a ház méltósága, tekintélye kívánja, követeli; sőt ezt már mondják is, hogy mindennek daczára mégis mi, az ellenzék vagyunk okai annak, ha parlamentarismusunk veszélyeztetve lesz; és azt állítják, hogy mi vagyunk az okai annak, hogy a törvényhozás munkájában nem haladhat; mi vagyunk az okai annak, hogy vesztegetjük az erőt, pénzt és időt stb.

Nem akarok e vádakra egész részletességgel és egyenkint felelni; nem akarok felelni pedig nemcsak azért, mert ezekre már a vita folyamán elvtársaim közül többen egészen alaposan megfeleltek; hanem mert bízom a magyar nép józan felfogásában és gondolkodásában; bízom a nemzet politikai érettségében és azt hiszem — sőt erről teljesen meg vagyok győződve — hogy az a nép meg tudja ítélni, be tudja látni, fel tudja fogni, hogy ama vádak nem minket illetnek, kik egy nemzeti institutio, a vármegyék, illetve a polgárok önkormányzati jogának védelmezésében kötelességeinket teljesítjük; *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* hanem egyedül azokat, kik egy ilyen jogfosztó *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* és még maguk az állami administratio eszméjét pártolók által is rossznak bizonyított törvényjavaslatot minden úton és módon akarnak a nemzetre ráerőszakolni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Én a magam részéről azon említett hitemben és meggyőződésemben, úgy, mint most, ezután is mindenkor bátran és nyugodtan nézek a nemzet ítélete elé. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Azt mondottam, hogy mi egy nemzeti institutionak, a vármegyei önkormányzatnak és közigazgatásnak védelmében vagyunk itt; mert valóban ezt támadja meg ezen tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat legelső szakaszában, a mely így hangzik: »A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek intéznek részint önállóan, részint ezen törvény korlátai között, önkormányzati elemek közreműködésével.« Tehát a javaslat ezen szakasza szerint a vármegyei közigazgatás most már általában állami feladatot képez; holott annak előtte csak részben képezett állami feladatot, a mint azt az indokolás következő szavai nyiltan bizonyítják: »A törvényhatóságok önkormányzati hatásköre nemcsak az autonomicus tevékenység fejlesztésére, vagy a helyi érdekek gondozására és a közigazgatás ellenőrzésére szorítkozott, hanem — tehát ezek mellett — kiterjedt az állami közigazgatás közvetítésére is.« A vármegyei közigazgatás most már nemcsak részben, hanem általában képez állami feladatot. Egészen világos ez által, hogy az önkormányzati tevékenység zsugorodik, az autonomicus jogok összébb vonatnak, mintegy megcsonkíttatnak, korlátok közé szoríttatnak; és mert ezen állami feladatot államilag kinevezett tisztviselők fogják végezni: nagyon természetes az is, hogy a tisztviselők választhatási joga is ez által végkép megsemmisíttetik. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* És hogyha ez így van — a mi pedig valósággal így van — akkor az én szerény nézetem és meggyőződésem szerint egyáltalán nem állhat meg a közigazgatási bizottságnak azon állítása, hogy ezután, vagyis a közigazgatás államosításával a vármegyéknek önkormányzati körben szabadabb mozgás, a közigazgatás intézésével megbizott közegekkel szemben nagyobb ellenőrzés és nagyobb közreműködési tér biztosíttatnék. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De bármiként is álljon a dolog, természetesen mégis legfőbb és legnagyobb kérdés az, hogy vajjon tulajdonképen mi a czélja a közigazgatás államosításának; és hogy vajjon azon czél a most czélzott eszközökkel elérhető-e avagy nem? *(Halljuk! Halljuk!)*

A czél az indokolás szavai szerint nem más és tulajdonképen nem is lehet más, mint jó, gyors és igazságos közigazgatás; vagyis a közigazgatásnak ilyenné tétele. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* És én azt gondolom, hogy abban mindnyájan úgy ezen, mint azon az oldalon csakugyan egyetértünk, hogy ennek kellene a czélnak lennie; de ennek a czélnak meg is kellene valósúlnia. De azután az már csakugyan nagy kérdés, hogy a czél a javaslat 1. §-ában foglalt azon eszközzel, hogy azon említettem állami feladatokat kinevezett tisztviselők fognák intézni, elérhető-e? Én, meggyőződésem szerint, azt tartom, hogy általában nem lesz elérhető. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert pusztán és egyedül az által, hogy a megyei közigazgatás ezentúl kinevezett állami tisztviselők által intéztetik, a közigazgatást sem jobbá, sem igazságosabbá általában nem teszi. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És pedig nem lesz az jobbá egyszerűen azért, mert képtelenség azt még csak gondolni és feltenni is, hogy tisztán és egyedül a kinevezés megjavíthatná, vagy épen jobbá tehetné a közigazgatást. Nem tagadom ugyan, hogy úgy a választási, mint a kinevezési rendszer mellett lehet jó administrativ tehetségeket találni és alkalmazni; de midőn ezt nem tagadom: másrészről igenis határozottan állítom

Digitized by Google

azt, hogy a jó közigazgatás már nem annyira az elméleti minősítéssel, mint sokkal inkább az élet gyakorlati iskolájában szerzett szakképzettséggel bíró tisztviselőktől függ a legnagyobb részben. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* De ha jobbá nem lesz a közigazgatás — legalább az én meggyőződésem szerint — a tisztviselők kinevezése által: arról is meg vagyok győződve, hogy azt sem lehet mondani, hogy majd gyorsabbá lesz. Ezt állítani nem lehet; s legalább is kétségbe lehet vonni, hogy a közigazgatás gyorsabb lehet kinevezett, mint választott tisztviselőkkel. Hiszen Prónay Dezső t. képviselő úr az iménti nagyszabású beszédében feltüntette ezt a gyorsaságot; az életből, a gyakorlatból vett példákkal tett összehasonlítást a választott és kinevezett tisztviselők közt, azoknak munkaköréből véve fel a hasonlatot. E hasonlatból pedig azt látom, hogy az előny egyáltalában nem a kinevezett, hanem sokkal inkább a választott tisztviselőké. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Különben, t. ház, a jövőt — közigazgatási téren értem — senki sem tudhatja, mert az nagyon bizonytalan. Épen ezért szabad gondolni, szabad hinni, szabad remélni, szabad feltételezni arról a kinevezendő tisztviselőről a legjobbat; de azt határozottan állítani, vagy épen bizonyítani még most egyáltalában nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy még, szerintem, igazságosabbá sem teheti a közigazgatást a tisztviselőknek kinevezése, erről kívánok még csak pár szóval röviden szólni. *(Halljuk! Halljuk!)* S itt azután megvallom őszintén, hogy igazán nem értem, nem tudom, vajjon voltaképen mit kell érteni ez alatt a szó alatt, hogy igazságosabb; de azt mégis gondolom, legalább én azt hiszem, hogy talán a részrehajlatlanságot kell alatta érteni. Ha ezt értjük alatta, a mint hogy hiszem, hogy ezt kell érteni alatta, hogy részrehajlatlanabb lesz a közigazgatás: én azon véleményben vagyok, hogy e czél sem érhető el egyáltalában, de mondhatom, sohasem, pusztán és egyedül a tisztviselők kinevezése által; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* úgyannyira, hogy én azt hiszem, hogy mindaddig, a míg az emberek emberek lesznek, míg a kinevezett tisztviselőknek is szüleik, gyermekeik, testvéreik, rokonaik és barátaik lesznek; addig azt állítani, hogy a közigazgatás részrehajlatlanabb fog lenni a tisztviselők kinevezésével, mint volt eddigelé: nem egyébb, mint jóhiszemű előlegezés a kinevezett és méltatlan, jogtalan és igazságtalan ítélet a választott tisztviselők irányában. Miután tehát én, t. ház, egyáltalában nem vagyok meggyőződve és nem is lehetek meggyőződve róla, hogy az indokolásban említett és az általam felhozott czél ezen, most tárgyalás alatt levő törvényjavaslat által elérhető lenne; de sőt ellenkezőleg, én azt gondolom, azt hiszem, azt tartom és azt állítom, hogy a megyei közigazgatás a tisztviselők kinevezése által sem jobbá, sem gyorsabbá, sem igazságosabbá nem lehet: mindezen okoknál fogva a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatnak első paragraphusát, mely határozottan azt mondja, hogy ezután a közigazgatás, mint állami érdek, a kinevezett állami tisztviselők által fog intéztetni, el nem fogadhatom; hanem csatlakozom Helfy Ignácz t. képviselőtársam által benyujtott módosítványhoz. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő előhaladottságának következtében a tárgyalás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére tűzöm ki és ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

538. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 24-én, pénteken

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Beöthy Ákos bejelenti Ugron Gábor mentelmi esetét. — »A vármegyei közigazgatás rendezéséről« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, gr. Bethlen András, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Varasdy Károly jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Madarász József jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Varasdy Károly jegyző *(olvassa a julius hó 23-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén bejelentve, következik a napirend. A napirend előtt azonban Beöthy Ákos képviselő úr kíván mentelmi ügyben előterjesztést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Beöthy Ákos: A házszabályok 138. §-ának értelmében kérek szót, t. ház. Ezen szakasz a következőképen szól: »Ha a mentelmi jogba ütköző cselekmény a háznak valamely tagja által nyilt ülésben bejelentetik, vagy ha a ház elnöke ily cselekményről bármi úton értesül, az ügy a ház tudomására hozatván, az minden vita nélkül a mentelmi bizottsághoz utasítandó, mely esetben a ház a mentelmi bizottság jelentéstételére záros határidőt tűzhet ki.«

A házszabályok ezen szakaszának értelmében kérek szót. *(Halljuk! Halljuk!)* Kötelességemnek tartom, hogy ezen szakasz korlátai közt mozogjak és e szakasz értelmének megfeleljek. Én ezt a szakaszt úgy értelmezem, hogy ha tehát valami mentelmi eset, vagy valamely mentelmi jogba ütköző cselekmény a képviselőház valamely tagjának tudomására jut, az azt a ház tudomására hozza. És ennél az esetnél nincs szükség arra, hogy a képviselő azoknak a feltételeknek és követelményeknek eleget tegyen, a melyeknek eleget kell tenni akkor, ha például egy indítványt tesz le a ház asztalára.

Egy ily mentelmi esetet akarok tehát a t. ház tudomására juttatni *(Halljuk!)* és kijelentem, hogy ezt nem tisztán a magam nevében teszem, hanem az ellenzéki összes képviselők megbízásából. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez bizonyítja a kérdés fontosságát s azért méltóztassék nekem megengedni, hogy az egész esetet s annak természetét, a mennyiben az a mentelmi joggal kapcsolatban áll, itt kifejthessem. *(Halljuk!)*

Én a mentelmi jog alatt a képviselőnek azt a jogát értem, hogy ő a képviselőházhoz

Digitized by Google

oltalom és védelem végett fordúlhat, hogy képviselői jogait és feladatát teljesíthesse. Ez a jog a képviselőháznak souverain természetéből folyik, a melylyel együtt jár a sérthetetlenség és az, hogy felelősséggel nem tartozik. Ez a jog, különösen annak souverain természete megilleti a magyar képviselőházat, mert mi jogainkat közvetlenül és egyenesen a történelmi fejlődés alapján a nemzettől vettük: *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* nem úgy történt az, mint másutt, hogy a képviselőház minden joga királyi adomány eredménye, még Angliában is; a hol ismert dolog, hogy minden ülésszak elején folyamodást intéz a ház a fejedelemhez, hogy jogaiban és kiváltságaiban megerősítse; *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* de foly ez a képviselőháznak functiojából és természetéből is; mert hiszen a képviselőház nemcsak a legfőbb törvényhozói és kormányzati közeg; hanem igenis azon hatóság, a melynél minden sérelem orvoslást keres. *(Helyeslés.)* A képviselőház az országnak egy állandó nagy enquêteje, melynek feladata a közérdekbe ütköző minden visszaélést megállapítani. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És a ki ismeri Magyarországnak és más országoknak történetét, az tudja nagyon jól, hogy hatalmasok igen gyakran minő hatalmaskodásokat, erőszakoskodásokat követtek el: bizonyára tehát ezen jog, ezen állami functio az állampolgárok legfőbb érdekében van. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Épen azért a képviselőnek kötelessége, hogyha valamely visszaélésről tudomással bír, hogy azt a képviselőház színe elé hozza. De hogy ezt tehesse, neki oltalomban, mentségben kell részesülnie; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy rá semmi nyomást s ellene semmi támadást ne gyakorolhassanak. E jogosítványok közt legfontosabb a szólásszabadság joga, a melyet méltán nevezett József nádor a szabadságok palladiumának. Ezt a jogot minden parlamentben a legsarkalatosabb jogok és kiváltságok védelmezik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Sehol sem védelmezik ezt oly módon és oly hatályosan, mint épen Angliában, az angol parlamentben, melyet méltán lehet a parlamentek parlamentjének nevezni. Méltóztassék nekem a t. ház megengedni, hogy informatioképen elmondjam erre nézve, hogy miképen fogják fel és gyakorolják azon törvényt Angliában. Idézetemet May Erskine classicus munkájából veszem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Angliában a szólásszabadságot a Bill of Rights, a jogok törvénye biztosítja, mely így szól: »A képviselőház szólásjogát nem lehet a parlamenten kivül kérdés tárgyává tenni.« Ezen kivül még a következő szabályok állanak fenn: »De ha a képviselő a házon kivül nem is vonható felelősségre azért, a mit mondott, a háznak azért van joga felette bíráskodást gyakorolni. Ha azonban a képviselő megtartja a parlament szabályait, joga van bármit is felhozni, a mit a közügy érdekében szükségesnek tart. Bármennyire sérelmes legyen is az mások érzelmeire és jellemére nézve, a mentelmi jog védi őt minden gyalázkodás, zaklatás vagy támadás ellen.«

Nálunk Magyarországon a képviselők szólásszabadsági jogát irott törvény — igaz — nem biztosítja; de biztosítja a jogszokás és a százados gyakorlat, mely Magyarországon az irott törvénynyel egyenlő értékű. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezért nevezték őseink Magyarországot regnum consvetudinariumnak; hiszen tudjuk nagyon jól, hogy például a fejedelemnek is nem egy jelentékeny felségjoga nem törvényen, hanem csak jogszokáson alapszik. Bírt a magyar országgyűlés mindig e jogával, s ennek igazolására nem egy praecedenst hozhatnék fel; de itt csak Deák Ferencz egy nyilatkozatát akarom felolvasni, melyet 1839. junius 24-én tett *(olvassa)*: »Vannak oly közönséges elismert igazságok, melyeket okokkal támogatni nemcsak fölösleges, hanem talán magára az igazságra nézve káros volna. Ilyen az, hogy szólásszabadság nélkül nem lehet törvényhozás, nem lehet alkotmányos ország; ilyen igazság az, hogy a megsértett szólásszabadságot minden önkény ellen oltalmazni kell.« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, mindezekből a képviselőház és a képviselők szólásszabadságának jogát abban foglalom össze, hogy a képviselő azért, a mit e házban mondott, *(Halljuk! Halljuk!)* a házon kivül felelősségre senki által nem vonható; *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* nem vonható felelősségre magánszemélyek, nem hatóság és nem bíróság, nem a koronás király által sem. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Szándékkal hozom ezt fel, t. ház, mert nagyon jól tudjuk, hogy a multban azon czím alatt, hogy »ad audiendum verbum regium« történt az a visszaélés, hogy nem egyszer a közélet emberei oda lettek idézve a Felség színe elé, hogy ott rájuk nyomás gyakoroltassék. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Én tehát nem tartom megengedhetőnek, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a képviselő az ezen házban mondottakért bárki által is felelősségre vonassék. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem teszi ez azt, hogy a képviselőnek nincs felelőssége, mert ő felelősséggel tartozik választóinak és magának a képviselőháznak, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a mely az ő eljárásának bírája és a képviselőház bíráskodásának határait és mértékét szükség szerint képes is megszabni. Ha tehát *(Halljuk! Halljuk!)* a képviselő felett csak a képviselőház gyakorolhat bíráskodást; ha a tanácskozás és

Digitized by Google

tárgyalásnak függetlensége a törvényalkotásnak sine qua non-ja, mert hiszen tanácskozás és tárgyalás nélkül nem lehet törvényalkotás: *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* akkor a képviselőnek mentelmi joga nem egyedül az ő saját joga, hanem az magának a képviselőháznak a joga. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A ki a képviselőnek mentelmi joga ellen vét, az tulajdonkép a képviselőház ellen vét. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Sulyosnak tartom én, ha ezen vétség magánszemély részéről történik; még súlyosabbnak tartom, ha hatóság vagy erkölcsi testület részéről történik; de legsúlyosabbnak tartom akkor, ha az a fegyveres erő részéről történik; *(Élénk helyeslés és tapsok a szélsőbalon.)* mert — szerintem — a fegyveres erőnek első sorban kötelessége tisztelni és alkalmazni a törvényt. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)* A képviselőház jogai és kiváltságai az ország törvényeinek époly integrans részét képezik, mint a milyen integrans részét képezi a hadseregnek szervezete, mint például a legfőbb hadúri jog, a mely az egész hadsereg felett a fegyelmet és parancsot gyakorolja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nemcsak sulyosnak, hanem különösen veszélyesnek tartom azt, hogy ha a fegyveres erő nem valamely képviselőnek, hanem a képviselőháznak jogaiba vág. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ne méltóztassanak azt elfelejteni, hogy a nemzetek történetében minduntalan előadja magát, hogy differentia, conflictus támad a fejedelem és a nemzet között. Már most a fejedelem a hadsereg legfőbb hadura lévén: igen könnyen megtörténhetik, hogy a hadsereg tisztikara az egyes képviselők ellen támadást intéz; és akkor minden tanácskozás, minden tárgyalás lehetetlenné lesz. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kemény Pál: Terrorisálása a szabadszólásnak!

Bartha Miklós: A történelem tanúsítja!

Beöthy Ákos: Én tehát a képviselőház jól felfogott érdekében szükségesnek tartom, hogy a ház ilyenkor jogait védelmezze. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Igen kérem a t. házat, ne bánjunk könnyedén a mi jogainkkal; ne engedjük, hogy azon jogok szétmáljanak, elkallódjanak; mert szükségünk lehet még nekünk azokra. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Épen azért, mert így áll a dolog, kötelességemnek ismerem egy esetet, a melyet a képviselőház mentelmi joga ellen intézett támadásnak tartok, itten hivatalosan a képviselőháznak tudomására hozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Nagyon rövidre szabhatom előadásomat, mert azt hiszem, hogy a tény, a miről beszélek, köztudomású: a lapokból ismeri az egész ország. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

A tényállás az, hogy Ugron Gábor t. képviselőtársunk egy nyilatkozatért, a melyet itt e házban tett, a közöshadsereg egy tisztje által felelősségre vonatott. Nem tudom, helyes-e informatiom, hanem úgy hallom, hogy ezt a felelősségre vonást az illető ezred tisztikara is magáévá tette. Gondolom, nem kell magyaráznom: mennyivel fentosabbá teszi ez a kérdést. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert mégis egészen más az, ha a képviselőház jogainak megsértése egyes ember, vagy egy testület részéről történik. *(Igaz! Úgy van! Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert azt másként nem tudom magamnak képzelni, mint hogy a midőn azon testület a képviselőház fölött bíráskodást akar gyakorolni: ugyanakkor voltaképen a képviselőház jogait arrogálja s magát fölébe helyezi a törvénynek. *(Igaz! Úgy van! a szélső-balon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Nem! *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Kemény Pál: Majd indokolni fogja!

Beöthy Ákos: Ne jöjjön nekem senki azzal, hogy a képviselőház ezen jogai és kiváltságai esetleg az illető ezred előtt nem ismeretesek. A magyar alkotmányt a közös hadsereg. nek ismernie kell. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* És ha nem ismeri, módjában van arra nézve hiteles és alapos informatiot szerezni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tény tehát az, hogy egy ily felelősségre vonás meg történt. Tény az is, hogy ezen felelősségre vonás épen a mentelmi jogra való tekintettel és igen helyesen visszautasíttatott. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez a tényállás. Ezt tartom én kötelességemnek a t. háznak, mint mentelmi esetet tudomására hozni oly módon, hogy az azután a házszabályok értelmében a mentelmi bizottságnak kiadatik, a mely a tényállást megállapítja, tisztába hozza, a dologról jelentést tesz és azután a képviselőház a fejleményekhez képest a maga bölcsessége szerint intézkedni fog. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez az, a mit a dologra nézve elmondani akartam és elmondanom kellett.

Méltóztassék megengedni, hogy még csak egy rövid momentumot emeljek ki, a mit azért vagyok kénytelen tenni, mert különben eljárásomnak és előadásomnak sem volna meg a kellő értelme. *(Halljuk! Halljuk!)*

Különösen még azt akarom megmondani, hogy midőn e sajnálatos incidenst itt felemlítettem, miért hoztam azt épen ebben az alakban a háznak tudomására. Tettem ezt azért, mert nem szenved kétséget, hogy ezen sajnálatos incidens igen sok fontos politikai *(Úgy van! a*

Digitized by Google

szélsőbalon.) és közjogi kérdéseket involvál; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mondhatnám, közéletünknek egész miseriája visszatükröződik ebben; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és el lehetne mondani: »Recrudescunt vulnera antiquae gentis hungarae.« *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Azonban én tartózkodtam és tartózkodom attól, hogy a kérdésnek politikai vagy közjogi oldalát oly értelemben hozzam a ház elé, hogy ez iránt határozatot provocálják. Tartózkodom attól, hogy határozatot provocáljak abban az irányban, mely szerint, úgy látszik, hogy azok a nagy áldozatok, melyeket mi a végre hoztunk, hogy a horvát és magyar nemzet közt testvéri egyetértés legyen, hiábavalók. Tartózkodom annak fölvetésétől is, hogy az az ezred a Jellasich nevet viseli; ezt a baljóslatú, végzetes nevet, a mely minden magyar ember szívében csak fájdalmat okoz. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ezen ember volt az, a ki a monarchiának és a dynastiának nagyobb károkat okozott, mint bárki más. *(Igaz! a szélsőbalon.)* Ez gyujtotta meg a polgári háború fáklyáját, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a miért V. Ferdinand királytól felségárulónak minősíttetett. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És úgy látszik, halála után is ez a végzetes név praedestinálva van arra, nem hogy a korona és nemzet közé furakodjék — mert az lehetetlen — *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* de — mondjuk — hogy a nemzet és a hadsereg közé furakodjék. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nem vetem fel azt a kérdést, hogy íme látszik, mennyire igazunk van nekünk, a mikor azt mondjuk, hogy a hadsereg szelleme és a magyar alkotmány szelleme közt ellentét van; *(Zajos felkiáltások a szélsőbalon: Igaz! Úgy van! Mozgás jobb felől.)* és hogy mennyire igaztalan az a vád, mikor azt mondják, hogy mi vetjük fel a hadsereg kérdését; pedig nem mi vetjük fel, hanem felvettetik az folyton a viszonyok ereje által; *(Úgy van! szélső baloldalon.)* és ebben az országban nem lesz béke és nyugalom, míg ez a kérdés a magyar alkotmány érdekében megoldatni nem fog. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Mindezeket a kérdéseket, t. ház, határozathozatal végett szándékosan nem vetettem fel; nem pedig igen egyszerűen azért, mert ezen kérdés fölvetésénél és elbírálásánál mellőzni akartam mindenféle oly czélzatot, mely azzal a színezettel bír, hogy pártpolitikai czélokra kizsákmányoltassék. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Mellőztem azért, mert én szerintem ebben a kérdésben a kimagasló momentum az, hogy itt magának a képviselőháznak joga és tekintélye van e kérdésben: ezt pedig minden más kérdés felett álló kérdésnek tartom. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A házszabályokban az van, t. képviselőház, hogy az ilyen kérdés vita nélkül utasíttatik a mentelmi bizottsághoz. Én azt hiszem, hogy a képviselőház tekintélyének és jogainak kérdése köztünk vitának és nézetkülönbségnek tárgya nem lehet. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ennek következtében teljes bizalommal teszem le ezt a kérdést a t. ház kezébe és kérem, hogy ezen eset a házszabályok értelmében a mentelmi bizottságnak kiadassék. *(Hosszan tartó zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: A ministerelnök ur kíván szólni!

Gróf Szapáry Gyula ministerelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az előttem szólott Beöthy Ákos t. képviselő úr felolvasta a házszabályok 138-ik szakaszát és így fölmentett engem attól, hogy azt magam olvassam fel. Csakugyan áll az, hogyha a mentelmi jogra vonatkozó cselekményt a háznak valamely tagja nyilt ülésben bejelent, a ház az esetet vita nélkül a mentelmi bizottsághoz utasítja. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én, t. ház, a házszabályok ezen szakaszának intentioját úgy fogom fel, hogy mivel ilyen ügy vita nélkül a mentelmi bizottsághoz utasítandó: talán helyesebb az ügy érdemében felhozható érvek előadását azon időre tartani fenn, midőn maga a a kérdés a házban való tárgyalásra van kitűzve. Épen ezért nem fogom az előttem szólott képviselő urat azon térre követni, melyre ő már ma átmenni jónak látta; de bátor vagyok azon nézetemnek adni kifejezést, hogy talán még sem szükséges egy magánügyért *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* egy testületet felelőssé tenni. *(Nagy mozgás a szélső baloldalon. Felkiáltások: Magánügy ez?!)*

Meg vagyok arról győződve, hogy a t. ház bölcsesége meg fogja találni a helyes útat arra, hogy saját jogait és saját szólásszabadságát megvédje; és nem fogja magát oda ragadtatni, hogy méltánytalanúl járjon el más testülület irányában, legyen az akár a közös hadsereg, vagy egy oly ország irányában, a melyre hivatkozott a képviselő úr, a melylyel törvény alapján állami kötelékben élünk s a melylyel jó viszonyban élni érdekünk és kötelességünk egyaránt. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Tisztelt képviselőház! Ezen nézetből kiindúlva, én a házszabályoknak magamat teljesen alárendelem s a dolog érdemébe, hogy forog-e itt fenn mentelmi eset vagy sem, nem bocsátkozom; hanem fentartom magamnak ez iránti véleményemet kinyilvánítani a mentelmi bizottságban, valamint ha a bizottság jelentése

Digitized by Google

a ház elő kerül, itt elmondani véleményemet. Utalok a magyar országgyűlésnek százados multjára, a mely fényes tanúságot tesz arról, hogy a magyar törvényhozásnak mindig sikerült szólásszabadságát megóvnia; de mindig fentartotta egyszersmind azon szabályokat is, a melyeket minden társadalomban és minden testületben tiszteletben tartanak. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Kérem tehát a t. képviselőházat, méltóztassék a házszabályok intézkedéseinek megfelelőleg ezen kérdést a mentelmi bizottsághoz utasítani. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: A ház nyilt ülésében mentelmi ügy jelentetvén be, a házszabályok felolvasott 138. §. értelmében Ugron Gábor mentelmi ügye a mentelmi bizottsághoz utasíttatik.

Következik a napirend: a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

Madarász József jegyző: Sóvágó Gábor!

Sóvágó Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn a szőnyegen levő, hazánkra és állami életünkre oly nagy befolyással bíró törvényjavaslat általános tárgyalásánál én is felszólaltam, befejeztem beszédemet akként, hogy e törvényjavaslatot, a mely nézetem szerint a megyei önkormányzatot nagyban megcsonkítja, csaknem megsemmisíti, a mely a polgárok önállóságát, függetlenségét veszélyezteti, a mely az államhatalom helyett a kormányhatalmat növeli, általánosságban sem fogadom el a részletes tárgyalás alapjául. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azóta, a mióta ezt a beszédet tartottam, engem a t. túloldal szónokai e nézetemben nem erőtlenítettek meg; és ebből kifolyólag a politikai következetesség elvénél fogva az 1. §-t, mely tulajdonképen e törvényjavaslat lényege, mely a választási rendszert eltörli és a kinevezési rendszert lépteti életbe, nem fogadhatom el *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* és csatlakozom Helfy Ignácz t. képviselőtársam indítványához.

Mielőtt azonban az 1. §-ra vonatkozólag nézeteimet előadnám, legyen szabad a t. miniszterelnök úrnak a zárbeszédek alkalmával tett nyilatkozatára reflectálnom. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)*

A t. miniszterelnök úr azt mondta, hogy az ország 63 vármegyéje közül 36 az államosítás mellett nyilatkozott. Nem szándékom e szám mennyiségét kifogásolni, de annyi tény, hogy e megyék legnagyobb része csak igen sok feltétel mellett nyilatkozott az államosítás mellett. De nem akarok evvel foglalkozni; csak annyit vagyok bátor kérdezni a t. minister úrtól: vajjon ezen 36 vármegye közé sorozta-e Hajdú megyét, melynek egyik kerületét én vagyok szerencsés képviselni?

Mert Hajdú megye, midőn ezen kérdést tárgyalta, megvallom az igazat, nagyon semleges határozatot hozott, daczára az én államosítás elleni indítványomnak, midőn azt mondotta — megcsinálván a többséget a megyei tisztikar e határozat számára — hogy mind a két megkeresést, tudniillik az államosítás mellettit és ellenit, tudomásúl veszi és bízik a képviselőház és a kormány bölcseségében. Megengedem, t. ház, hogy a t. miniszterelnök úr Hajdú megyét is azon 36 megye közé sorozza, melyek az államosítás mellett nyilatkoztak; de midőn ezt megengedem, t. ház, akkor bátor vagyok kérdeni az igen t. miniszterelnök úrtól: ugyan micsoda értéke van annak a vármegyei határozatnak, melyet a tisztviselők többsége csinált akkor, mikor Hajdú vármegyének városai, nevezetesen Hajdú-Böszörmény, Hajdú-Nánás, Hajdú-Szoboszló és a politikai szempontokból rendezett tanácsú városból nagyközséggé faragott Hajdú-Hadház s azon kívül Hajdú vármegyének több községei csaknem egyhangúlag felírtak a t. házhoz a sérelmes törvényjavaslat visszavétele iránt? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nézetem szerint semmit sem bizonyít ez az államosítás mellett. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ezt az esetet azért voltam bátor felhozni, mert tudtommal is több vármegyében hozattak olyan határozatok, melyek a vármegyei közvéleménynyel ellentétben vannak; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és felhoztam másod sorban azért, mert szerény nézetem szerint a vármegyéknek ezen félig-meddig feltételes nyilatkozataiból nem lehet következtetni arra, hogy a közvélemény többsége kívánja, követeli az államosítást. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A kormányt támogató lapok egy része a multkor azt hozta, hogy a függetlenségi pártnak ezen törvényjavaslat tárgyalásánál követett eljárása a függetlenségi pártot a jövő választásnál megsemmisíti.

Hát, t. ház, mindenik képviselőtársam legjobban ismeri a saját megyéjét; én tehát nem akarok a többi vármegyéről nyilatkozni, csakis magát azt a vármegyét akarom ide állítani a képviselőház elé, a melynek egyik kerületét képviselem. Hát én ezen vármegyében eddigelé azt tapasztaltam, hogy mióta a függetlenségi párt ezen törvényjavaslat tágyalásánál elfoglalta ezt az álláspontot, különösen az igen t. miniszterelnök úr engedetlensége következtében; *(Derültség a szélsőbalon.)* azóta a függetlenségi párt agioja nemcsak hogy le nem szállott, hanem emelkedett e vármegyében; sőt magok a kormánypártiak — *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* mert ott is vannak kormánypártiak, bár az nagyon rossz talaj rájok nézve — is beismerik, hogy a függetlenségi párt, különösen a miniszterelnök makacskodása óta, teljesen

Digitized by Google

jogos téren áll. *(Egy hang a szélső baloldalon: Végszükség állapotában van!)*

T. ház! De azt is írják a kormánypártot támogató lapok, hogy a függetlenségi pártot ki kell írtani. *(Egy hang a szélsőbalon: De csak úgy, ha lehet!)*

Hát, t. ház, ez már azután nagy hang és messzire elhallatszó szó.

Nézetem szerint egy testületet, annyival inkább egy politikai pártot akkor kell kiírtani, ha az a testület vagy politikai párt bűnös cselekmény elkövetésére alakúlt; ha az a politikai párt a haza, a nemzet ellen bűnt akar elkövetni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt pedig tagadom, hogy a függetlenségi párt csak legkevésbbé is czélzott volna erre; mert ha ez lenne a czélja: akkor én volnék az első, a ki e pártot elhagynám. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ugyan, t. ház, micsoda bűnei vannak a függetlenségi pártnak? Semmi más, mint hogy azt akarjuk, hogy Magyarország önálló és független legyen; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* továbbá, hogy legközelebb a véderő-vita alkalmával meg akartuk menteni a nemzet jogait és azért harczoltunk a 14. és 25. §§. ellen; azután, hogy meg akartuk tartani Kossuth Lajost Magyarországnak. *(Éljenzés a szélsőbalon.)*

És most mi a bűnünk? Az, hogy mindent elkövetünk e törvényjavaslat ellen, a mely a választási jogot meg akarja semmisíteni, hogy törvénynyé ne váljék. Nézetem szerint ez nem bűn, hanem egy kellemes, hazafias kötelesség teljesítése.

Én, t. ház, a választási rendszernek híve vagyok, azonban a jelenlegi választási rendszert, a mely tulajdonkép leplezett, álczázott kinevezési rendszer, nem pártolom. Én szabad választást kívánok és követelek; mert bármily nagy átalakúlásokon is ment keresztül az idők folyamán Magyarország alkotmánya: kétségtelen, hogy az alkotmánynak sarkalatos alapelvei, a melyek az alkotmányosság fogalmával mintegy összeforrva vannak, soha nem változtak. Ilyen alapelv volt az, hogy a polgárok összessége közvetve nemcsak a törvényhozó hatalomnak, hanem a végrehajtó hatalomnak is részese volt; a mely utóbbi elvnek kifolyása az volt, hogy a tisztviselőket választotta.

Ezzel szemben a törvényjavaslatnak tárgyalás alatt levő 1. §-a a közigazgatást állami feladatnak jelzi és annak teljesítését kinevezett tisztviselőkre bízza; és ez által nézetem szerint az önkormányzatnak oly szűk tért enged, hogy helyesebb lett volna a törvényjavaslatnak azt a czímet adni: törvényjavaslat az önkormányzat megszüntetéséről. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A kinevezési rendszer védelmezői szerint jelenlegi közigazgatásunk baja, hiánya és rossz oldala abban áll, hogy annak teljesítése választott tisztviselőkre van bízva; és azt hiszik, hogy a kinevezési rendszer életbeléptetésével közigazgatásunk javúlni fog. Én nem vagyok ebben a nézetben, mert daczára annak, hogy a tisztviselői karnak csaknem egy harmadrésze most is kineveztetik: kérdem a t. háztól, hogy javúlt-e az által közigazgatásunk? Nézetem szerint nem javúlt, a mi onnan is kitűnik, hogy még a törvényjavaslat indokolása szerint is azért kellett ezt a törvényjavaslatot beterjeszteni, mert a gyakori kísérletezések egyáltalában nem sikerűltek.

Szerintem közigazgatásunknak bajai nem a választásban, hanem az administratiora vonatkozó törvényeink rosszaságában, gyarlóságában állnak. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Az 1883: I. t.-cz. a felsőbb közigazgatási tisztviselőktől oly gyenge qualificatiot kíván, a mely a bírói pályán alig képesít valamire. Ez az oka, hogy kellő számú képzett tisztviselőink nincsenek.

Fegyelmi eljárásunk, fegyelmi bíróságunk szerkezete nem kielégítő, rossz. Megvallva az igazat, tisztelet a kivételnek, különösen az alsóbb helyen a szerint ítélnek, ki milyen politikai párthoz tartozik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A szolgálati pragmatica közigazgatásunkban teljesen ismeretlen valami. Közigazgatásunkban útasításokat, meghagyásokat találunk, melyeket az alantas tisztviselőnek, még ha azok a törvénybe ütközők is, végre kell hajtania. Ezeken a bajokon kell tehát segíteni, nem úgy, hogy egy fejszecsapással kivágjuk az élőfát, hanem hogy annak ágait megnyessük, hogy a fa javúlásnak indúljon. Szükséges tehát — nézetem szerint — megalkotni a fegyelmi törvényt, a qualificationalis törvényt, a szolgálati pragmaticát, a közigazgatási bíróságról szóló törvényt. Ha mindezek meglesznek: akkor hiszem s remélem, hogy a választási rendszer mellett is lesz jó közigazgatásunk; ezek nélkül a kinevezési rendszer sem fog javítani közigazgatásunkon. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mielőtt beszédemet befejezném, legyen szabad egy kis kitéréssel élnem, mely tulajdonképen e törvényjavaslat tárgyalásával kapcsolatos. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Néhány politikai lapban a legközelebbi multban azt olvastam, hogy a függetlenségi pártnak a magatartása meg fog változni, mert az igazságügyi minister úr a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslatot beterjesztette — a melyet én ugyan sok szakaszára nézve nem tartok helyesnek, jónak s melyre majd annak idején fogok nyilatkozni — különösen pedig azért fog megváltozni, mert a ministerelnök úr megígérte, hogy a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatot

Digitized by Google

rövid idő alatt beterjeszti és e törvényjavaslatok könnyen keresztül fognak menni.

Nem vagyok ugyan megbízva pártom részéről, hogy nevében is nyilatkozzam, de ismerve pártom hangúlatát: határozottan merem állítani, hogy reánk semminemű befolyással nem bír a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat benyujtása; de nem fog befolyással bírni a megigért közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslat sem. Mert mi mindent el fogunk követni arra nézve, hogy e törvényjavaslatból soha törvény ne legyen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egyet fogadunk csak el: és ez az, hogy ez a törvényjavaslat a napirendről levétessék, úgy, hogy soha többé napvilágot ne lásson. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Most befejezem beszédemet azzal, hogy az 1. §-t, mely a kormányhatalmat növeli s mely különösen nagy adóemelést fog vonni maga után, nem fogadom el, hanem csatlakozom Helfy Ignácz t. képviselőtársam indítványához. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Madarász József jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. ház!

Herman Ottó: Nem vagyunk 40-en. A házszabályok értelmében kérem a ház igen t. elnökét, méltóztassék a ház tagjait megszámláltatni.

Elnök: Vagyunk 40-en; azt hiszem tehát, hogy nem szükséges a megszámlálás. *(Helyeslés jobb felől.)*

Szederkényi Nándor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn e törvényjavaslat 1. §-a vétetik tárgyalás alá, mindenekelőtt meg kell jegyeznem, hogy az 1. §. képezi tulajdonképen a törvényjavaslatnak egyik sarkpontját, mert ezen szakaszban dől el ama nagy kérdés, a mely a törvényjavaslatot átlengi, hogy t. i. kinevezett vagy önkormányzati választott közegek vezessék-e tovább Magyarország közigazgatását.

E szakasz fontossága tehát kétségtelen; és ha megnézem e szakasz szövegét, úgy, a mint az a kormány által benyujtatott és úgy, a mint a közigazgatási bizottság által módosíttatott: ismét oly fontos és lényeges átalakítást látok azon, hogy nem tartózkodom kijelenteni itt a ház előtt, hogy én, ha a t. túloldal az agyonhallgatás politikáját nem követné, kötelességemnek ismertem volna kérni, hogy a t. előadó úr e gyökeres és nagy változtatásról a házat világosítsa fel; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és ne utaljon, úgy, mint a czímkérdésnél, egyszerűen a jelentésére. Mert ha így akar eljárni, akkor az előadói tisztet teljesen felesleges; *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* akkor az előadó urat mentsük fel attól a fáradtságtól, hogy itt az üléseket kezdettől végig türelemmel hallgassa: tegye le a ház asztalára a hivatalos jelentést, mondván: olvassátok és okoskodjatok belőle. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Egyébiránt e jelentés kezemnél is van, még a ház asztalára sem szükséges letenni és tudom, hogy e jelentésben mi foglaltatik. Épen az a kérdés, a mi a jelentésben foglaltatik, az, a melyet mindenek előtt fölvetni kívánnék, ha a t. ministerelnök, illetőleg belügyminister úr jelen lenne; de minthogy nincs jelen; ellenben a pénzügyminister úr jelen van: rátérek ezen törvényjavaslat pénzügyi oldalára, hogy legalább a pénzügyminister úr figyelemmel kísérhesse észrevételeimet. *(Halljuk! Halljuk!)*

Meg kell azonban tennem mindenekelőtt az észrevételt a bizottság jelentésére. Mig az eredeti első szakasz csak annyit mondott: »A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet ezen törvény korlátai között kinevezett állami közegek intéznek«, a bizottság jónak látta azt következőképen megtoldani: »A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek intéznek, részint önállóan, részint ezen törvény korlátai közt, önkormányzati elemek közreműködésével.«

Az indokolás azt mondja, azért volt szükséges ezen módosítás, — tehát ezen szövegezéssel ajánlja elfogadni — hogy ebben kifejezést nyerjen a törvényjavaslat azon intézkedése, hogy az állami közegek intézkedési körében az önkormányzati elemek is közreműködnek.

Tehát az állami közegek intézkedési körében az önkormányzati elemek közreműködnek. A fogalom — gondolom — tiszta és világos. Olyan forma, mint mikor a falusi gyermek a templomba megy és azt kérdezik tőle, hová megy és erre azt mondja, megyek misézni: azaz, mikor bővebben megmagyarázza, kisül, hogy a pap miséz, ő pedig csak ministrál. *(Derültség.)* E szerint a kinevezett közegek intézkedési körében az önkormányzati elemek csak a közreműködés szerepét játszák. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Thaly Kálmán: Nem administrálnak, csak ministrálnak!

Szederkényi Nándor: Az előadó úrnak e tekintetben bővebb felvilágosítást kellett volna adnia, mert az önkormányzati elemek számára méltatlan szerep, hogy ők csak a kinevezett hivatalnokok ministransai legyenek és az önkormányzati elem a kinevezett hivatalnokok intézkedési körében mintegy ötödik kerék működjék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ott, a hol a hivatalnoki szervezet mozogni nem képes bureaukraticus fejével, eszével, kezével és lábával, ott aztán előhívja azt az önkormányzati elemet, hogy segítsen sárban megfeneklett sze-

Digitized by Google

kerét kitolni abból a feneketlen örvényből. Ismétlem, az önkormányzati elem számára, ez méltatlan szerep, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* ha ez a törvényjavaslat lényegében és főképen csak ennyit szán az önkormányzati elemnek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Akkor, t. ház, midőn a címnél felszólaltam és a címet részben mint a közjogi vármegyének kifejezőjét említettem; hogy ezen címnél fogva a közjogi vármegye még él: kár volt oly nagyon mosolyogni, hogy íme tehát még sem halt meg a vármegye, mint mi mondjuk, hogy ezen törvényjavaslat által kitörültetik az élők sorából. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha ezen szakasz intézkedése lényegében ebben áll: akkor önök többé ne beszéljenek önkormányzatról e törvényjavaslatban. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Pedig beszélnek mégis, mert egész fejezet van, mely e címet viseli: »Önkormányzat.« És én t. barátaimat itt a szomszédban hívom fel, hogy ezen szakasznak ez értelmét magyarázzák meg ők is; mert hiszen e részről több ízben hallottuk hangoztatni, hogy az önkormányzat barátai, hogy az önkormányzatot tiszta alakjában akarják létrehozni, elvonva attól minden mellékkérdést, a mely az önkormányzat erejét megbéníthatná; elvonva attól a választási működést, hogy az önkormányzat annál belterjesebben érvényesülhessen. Ha ez így áll, akkor én azt kérdem: elfogadható-e ezen szakasz úgy, a hogy van; és készek-e azt elfogadni? Én nem képzelem azt; mert ha ez így állana: akkor azon állításuk, hogy az önkormányzat hívei, rommá omlik össze. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondottam előbb, hogy miután csak a t. pénzügyminister úr van itt, tehát még a szakaszra teendő egyébb észrevételeimet mellőzöm és rátérek egy másik fontos kérdésre. Ez a törvényjavaslat pénzügyi része. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Már tegnap fölvetette b. Prónay Dezső t. képviselőtársam e javaslat pénzügyi részét. Az általános tárgyalásban nem igen vitattuk e kérdést, mert hiszen annyi elvi kérdés forgott itt fenn és oly fontos elvi discussio folyt, hogy a pénzkérdés jóformán háttérbe szorult, pedig az szintén nagyon fontos kiegészítő része a törvényjavaslatnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én azt hiszem, hogy a pézügyi kérdést az első szakasznál kell felvetni és megvalósítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A közigazgatási bizottság szintén felvetette a pénzügyi kérdést, a ministerelnök pedig kijelentette, hogy kész a pénzügyi számítást bemutatni, sőt be is mutatta akkor a pénzügyi bizottságnak megfontolás és jelentéstétel végett. A pénzügyi bizottság jelentése itt van előttünk. Két kérdést vet fel a bizottság benne, a melyre válaszolni kíván és válaszol is. Az első kérdés az, hogy vajjon a kormány részéről benyujtott pénzbeli kimutatás megfelelő képét nyujtja-e azon pénzügyi követelménynek, mely a javaslat törvényerőre leendő emeléséből elő fog állani? Ez az egyik. A másik kérdés, a melyre felelni kíván a bizottság, az, hogy a költségemelés, a mely be fog következni a közigazgatás reformjából, összeegyeztethető-e az ország pénzügyi helyzetével? A kérdés elég tiszta, elég világos. És kaptunk rá a delphii oraculuméhoz hasonló választ, melyből ugyan a valóságot csak sejthetjük, de meg nem közelíthetjük.

A pénzügyi bizottság azt mondja érett megfontolás után, a melyet egyetlen egy ülésben hozott létre, hogy a költségvetés összeállításáról a kormány úgy a szerzett jogokra, valamint a javaslat elfogadása esetén szervezendő új állásokra és az azokhoz fűzött jogos igényekre a mai állapotoknak megfelelő kellő tekintettel volt. Hogy erre rögtön megadjam a választ és ne kelljen visszatérnem: kijelentem, hogy a jelentés szóról-szóra nem áll; a tényeknek, a valóságnak nem felel meg.

Először a szerzett jogokról nem intézkedik, mert a nyugdíj-igényekről a kimutatásban és a jelentésben egy hang sincs; már pedig a szerzett jogokra nézve csak a nyugdíj-kérdés biztosítja az igényeket.

Azt mondja a jelentés, hogy az állásokra is tekintettel volt. Ez sem áll, absolute nem áll. Mert például a törvényjavaslat a körjegyzőkről már most intézkedik; ezek kiadásaira pedig a pénzügyi kimutatás még nem is gondol, mintha nem is léteznék. Íme tehát a pénzügyi bizottság jelentésének két lényeges pontja a legsulyosabb hibában szenved: abban, hogy a valóságnak nem felel meg.

De azt mondja a jelentés az előbb feltett kérdésre válaszolván: »A pénzügyi kimutatás nagyobbára abban a keretben mozog, mely a vármegyékben ma gyakorlatilag érvényben van és így a bizottság azt helyesnek jelenti ki.« Azonban rögtön utána teszi a következőket: »Szükségesnek tartja azonban a bizottság annak kiemelését, hogy az állami tisztviselők és javadalmazottak illetményeinek végleges rendezése — a melynek a költségelőirányzatban ma felvett fizetések nem praejudicálhatnak — előreláthatólag nagyobb mérvű pénzügyi kihatással fog lenni a közigazgatási tisztviselők ezen kimutatásokkal tervbe vett fizetéseire és a közigazgatási reform költségeinek végösszegére.«

Tehát azt mondja, hogy a mi kimutatás van előttünk, mert fel van benne véve az alispán, szolgabíró stb. fizetése, ez ellen nincs észrevétele.

Digitized by Google

Azonban fentartja az észrevételt, bár a törvényjavaslat bírálatába szervileg nem bocsátkozott, hogy ezen kimutatott költség jövőre elég semmiesetre sem lesz. De hogy mennyi lesz majd a szükség csak megközelítőleg is, erről természetesen bölcsen hallgat.

Íme ez a pénzügyi bizottság jelentésének a lényege; ebből ugyan édes keveset, sőt épenséggel semmit sem tudunk. De hogy mindjárt kimutassam, hogy ezen felvett számítás min alapszik, két körülményt kell felemlítenem. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Ma a választásoknál úgy alakúlnak a helyi körülmények sokszor, hogy az az illető megválasztott kevés kivétellel részint más egyéb jövedelemmel bíró egyén; tehát nem kizárólagosan az ő tiszti fizetéséből él. És ez nagy segítségére van az illetőnek. Mi ugyan azt állítjuk, hogy ez tovább így nem maradhat; mert mi azon az álláspontón vagyunk, hogy a tisztviselőt úgy kell fizetni, hogy abból megélhessen. Most nézzük meg azon számítást, melyet a ministeri előterjesztés a kinevezett tisztviselőkre nézve tesz. Ki fogom mutatni, hogy milyen fölületes, de nem is fölületes, hanem egyenesen a közönség félrevezetésére számított kimutatás az, hogy egy millió hatszáz és néhány ezer forint többlet mutattatik ki a közönség előtt, azt mondván, nohát ez az összeg a pénzügyi helyzetet megrontani még nem fogja.

Íme vegyük fel például a szolgabírói fizetéseket. Itt nagy különbség lesz mindjárt a kinevezett és a választott egyének közt. Az a kinevezett egyén, a kit pl. Erdélyből hoznak fel ide Pestmegyébe, vagy innen Erdélybe küldenek le, csak azon összegre van útalva, melyet fizetésképen kap. És nézzük meg, mint tervezi ezt a kimutatás.

E kimutatás szerint a főszolgabirák 1400, 1300, 1200, 1100 frtnyi, tehát 1400 és 1100 frt között differáló fizetést, négy és háromszáz forint úti átalányt és 200 frt lakbért fognak kapni. De kérdem, hogy a Budapestről esetleg Erdélybe kinevezett egyén, ki egész családjával ott letelepszik, Abrudbányán vagy nem tudom hol, a hol neki rögtön lakást kell bérelni, fog-e 200 forintért lakást kapni? Mert nincs Magyarországon az a város, vagy legalább nagyon kevés lehet, a hol 200 forintért lakást lehet kapni. Ha tehát egy 1100 forintnyi fizetéssel bíró szolgabirót veszek, ennek e fizetésből 50 usque 100 forintot házbérpótolásra kell levonni.

Az úti átalány 300 forint. Már most annak a szolgabírónak, hogy kötelességének megfeleljen, nem mondom, hogy minden héten, de minden hónapban járását körül kell utaznia, a községekben időznie, mert ott vannak a községi választások, a községi költségvetések összállítása; ott vannak a közmunka-összeírások, árvaügyek s még egyebek, a melyek megkívánják, hogy az illető szolgabíró személyesen jelenjék meg azon községekben, mivel, ha ezt nem teszi: akkor kötelességét nem teljesíti, hanem mulasztást követ el, a melyért őt fegyelmi eljárással kell sújtani. Kérdem, hogy azon 300 forintnyi átalányból ezen Budapestről Abrudbányára küldött egyén, legyen bármily önmegtagadó önmaga és ha családos, családja iránt: képes-e utazási és élelmezési költségeit 20 40 községben 300 forintból egy éven át fedezni? Az úti átalány pótlására tehát fizetéséből ismét 100—200 forintot, ha nem többet, le kell vonni: s marad 800 forintja megélhetésre. Ettől a tisztviselőtől fogják önök azt várni, hogy a közigazgatás most már javúlni fog? Van-e e házban bárki is, a ki egy ilyen fizetéssel ellátott, Budapestről Abrudbányára vagy Mármarosba küldött egyénről feltételezi, hogy administrationalis feladatainak abban a 30—40 községben megfelelni s a községi előljáróságot ellenőrizni képes, ha ő a saját élelmére rendelt összegből lakbérét és úti átalányát pótolni kénytelen? Azt gondolom, hogy nincs e háznak egy tagja, a ki erre igennel válaszolhatna.

Ha így akarják megszabni a fizetéseket, akkor ne beszéljenek önök arról, hogy a közigazgatást javítani akarják, mert az így nem javítható; és jaj lesz annak a vidéknek, a melyre a tisztviselők ily fizetéssel ellátva küldetnek szanaszéjjel, midőn nekik, ha családosak, azt kell előre látni, hogy a szükséggel és a nyomorral kell küzdeniök; és jaj annak a vidéknek, jaj azon vidék administratiojának! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ime, t. ház, a pénzügyi kimutatásnak ilyen részei vannak, a melyekből világos, hogy nincs egyébre, mint a közönség félrevezetésére szánva. Mert az bizonyos, hogy a közigazgatás egy millió hatszázezer forinttal életbe sem léphet; de ha mégis életbelépne, nem javítaná, de lerombolná a közigazgatást. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A pénzügyi bizottság tehát egy négy órás ülésben ily szakavatottan megvizsgálván az egész költségvetést, azon eredményre jutott, hogy most a közigazgatás hajóját a közélet tengerére lehet bocsátani. Igaz — úgymond — hogy majd idővel többe fog kerülni; de azért a hajó most már megindúlhat; és miután a kormány is azt állítja, hogy ezzel Magyarország közigazgatását reconstruálni fogja, hát reconstruálva is lesz. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, a pénzügyi bizottság igen egyoldalú eljárását még más irányban is meg kell világítanom. *(Halljuk! Halljuk!)* A pénzügyi bizottság nem tagadja, hogy jövőre valószinűleg ezen egy millió hatszázezer forintnál többre

Digitized by Google

lesz szükség. De hogy mennyire, azt nem tudja megmondani. E szükségletre én is hozzávetőleg számítottam, meghallgattam más szakértőket is, kik velem együtt arra a conclusiora jutottak, hogyha ezen törvényjavaslatot a minister életbe akarja léptetni és nem 4 mill.ó többlettel teszi azt: akkor helyesebb, ha az egészet még azok is abbahagyják, a kik az államosításnak barátjai; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mert az ily módon életbeléptetett közigazgatás terén csakhamar óriási depravatio fog kifejlődni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Megjegyzem még, hogy a pénzügyi bizottság, csak az előtte levő kimutatást vette számítás alapjául és mondotta ki, hogy az 1 millió 600,000 frt a mi 300 és néhány milliós budgetünkben nem fog valami nagy zavart előidézni; vagyis a pénzügyi helyzetet nem fogja alterálni. *(Ellenmondások a szélsőbalon. Zaj.)* Ezzel szemben bátor vagyok a t. ház figyelmébe egy körülményt ajánlani: s ez az, hogy valahányszor pénzügyi dologról van szó, mi mindig csak az országos költségvetést veszszük elő s azt mondjuk: 320 millió bevétel, 320 millió kiadás, a deficit el van enyésztetve, az egyensúly helyre van állítva; mintha ez országnak ezenfelül egyéb terhe sem volna. Igaz, hogy most azon óriási áldozat után, a melyet a regale-megváltás és az italmérési adó következtében az ország városainak, községeinek meg kell hozniok, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* az egyensúly látszólagosan helyreállt. De ne feledjük azt sem, hogyha ez így áll: akkor nyomban az adóreformok utjára kell lépni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És erre én a t. pénzügyminister úr figyelmét annál inkább felhívom, mert hiszen ő ezt a legjobban érzi és ha jól emlékszem, a pénzügyminister úr is hangoztatta már a reformnak szükségét.

Prónay Dezső t. képviselőtársam tegnap felemlítette, hogy a pénzügyi administratio terén mennyi hiba és javítani való van és én hiszem, hogy ez a t. pénzügyminister úrra nem kedves benyomást tett; hiszem, hogy igyekezik czen a miserabilis pénzügyi administration javítani. De ő is tudja, a mint én is tudom és tudja mindenki, a ki a pénzügyi administratio körébe belepillantott, hogy itt a javításnak csak egy úton van sikere: az adónemek reformja útján. A míg egyes adónemek reformjával elő nem állnak; addig ne beszéljünk itt a pénzügyi administratio reformjáról. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Hogy példát említsek, itt van a kereseti adó. Lehet-e a világon égbekiáltóbb visszásság, mint ez a mi kereseti adónk, melynek párját Európa nem tudja felmutatni. Ez az ázsiai állapot, t. ház; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és ezt nekünk tűrnünk kell annyi évtized óta; tűrnünk kell azon égbekiáltó igazságtalanságot, mely a mai kereseti adó rendszerében rejlik. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezekre a reformokra van szüksége első sorban Magyarországnak, mert ha ezek életbe nem lépnek — én nem profetisálok, kívánom, hogy rossz próféta legyek — Magyarország pénzügyi helyzete látszólag, kűlsőleg javúlni fog ugyan; de ez a javúlás valósággal egy nagy fallacia lesz. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem egyedűl abból kell megítélni Magyarország gazdasági és pénzügyi helyzetét, hogy a pénzügyminister ma hány száz milliót képes Magyarországon behajtani, hanem — hogy röviden rámutassak — meg kell ítélni abból, hogy pl. ha Budapesten, Máramarosban vagy Árvában, vagy bármely zugában az országnak csak egy kis állomás üresedik is meg, rögtön 20—30 folyamodó van rá, ahhoz képest, hogy milyen az állomás, a legintelligensebb elemtől a legutolsó munkásig. Ez az a hévmérő, a mely Magyarország pénzügyi és gazdasági helyzetét lényegében feltárja. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ha pedig ez így áll, t. ház, akkor ne beszéljünk Magyarországon a pénzügyi rendezettségről, melyhez meg kell jegyezni, hogy a midőn egy állásra 30, sőt 100 pályázó is van s csak egy nyer kielégítést, a többi mind elégületlenűl távozik s a keservet és gyűlölséget rejti magába azon állam iránt, mely nem tud neki kenyeret adni. *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon.)*

És ha már itt vagyok ezen a téren, úgy meg kell mondanom: törűljék ki önök Magyarország törvénykönyvéből az öntevékenységet; törűljék ki azt, hogy a polgárok a törvények végrehajtásában többé irányadó szerepet nem viselhetnek: majd meg fogják látni a következményeket. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha a polgárok a törvények végrehajtása alkalmával azok lényegéről, azok jóságáról vagy legalább szükségességéről részint a megyékben, részint a községekben a végrehajtásban való közvetlen részvétel útján tájékozást nem szereznek: a törvények végrehajtóit mindig hóhéraiknak fogják tekinteni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És még ma keservesen fizetik ugyan és elégedetlenűl adójukat, de az a csekély részvét is a közügyekben megnyugvást ad nekik; de ha ez sem lesz meg: akkor csak gyűlölet fogja el majd keblüket azon állam irányában, a mely ilyen sulyos terhekkel sujtja őket a nélkűl, hogy azok czélszerűsége és helyessége iránt közvetlen tájékozást szerezhetne magának. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Magyarországnak pedig igen sok anyagi áldozatra van szüksége ezentúl is. A magyar nép mindig kiváló volt abban, hogy az áldoza-

Digitized by Google

tokat békésen tudta meghozni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Rámutathatok a mult századokra, midőn a legirtózatosabb viszonyok között a kivetett adókat nemcsak hogy a nemesség megszavazta, de a nemesség is, épen úgy, mint a jobbágyság, viselte is. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Az országgyűlésen megszavazott adók viselése körül Magyarország történetében nem találunk példákat arra, hogy az elégedetlenség kitörése nyiltan jelentkezett volna. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Békésen viselték az adókat, mert önmaguk szavazták meg az országgyűlésen; s békésen viselték, mert a törvényt maguk is hajtották végre. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Ha már most a nép, a polgárság elszokik attól, hogy a törvények végrehajtása alkalmával a terheknek indokait is megismerje: akkor, mint említettem, gyűlölség fog keblében támadni az állam irányában és a terheket, melyek indokait megismerni nem képes, mind átkosnak fogja tekinteni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És akkor ez a magyar állam iránt gyűlölettel és elkeseredéssel viseltető nép követni fog mindenkit, ki őt az állam ellen fogja vezérelni. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)* És Magyarországon ez igen fontos kérdés; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mert ha lerombolunk minden közvetlen érdekeltséget, mely a nép részéről a törvények végrehajtásában nyilvánúl; akkor, ha jönnek majd — a mi dualisticus viszonyaink mellett, sajnos, nem lehetetlen — azok az idők, midőn a mostani kormány helyett osztrák érdekeket szolgáló emberek jönnek: legyenek meggyőződve, hogy azzal a néppel olyan képviselőket fognak választani, a milyen nekik tetszik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, ez a pénzügyi helyzetnek csak egy része. Pedig van másik része is.

Mindnyájunk kezében van az a kimutatás, — hogy mindjárt rámutassak — mely szerint az ország terhei nemcsak azok, a mik az országos költségvetésben jelentkeznek, mert íme a kormány által benyujtott indokolás elébünk adja a vármegyék pótadóira vonatkozó adatokat is. Érdekes kis táblás kimutatás az, hogy a megyéket az országos adókon kívül még mi egyéb adózás terheli. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Pedig ez csak a megyei adózás; azután hátra van még a községi adózás; és ott, a hol van, az egyházi is.

De hogy egy pár tételt mutassak be a vármegyék pótadóit feltüntető kimutatásból: itt van pl. Hevesmegyében az országos pótadón kivül megyei pótadóként évenkint fel van véve 1% betegápolási adó; azután van katonai beszállásolás 30.000 frt; tisztviselői nyugdíj körülbelül 3.000 frt; jegyzői nyugdíj szintén 3.000 forint; azután közmunka, a közmunka-összeírás szerint körülbelül 120.000 frt; tehát megyei pótadóként mintegy 170.000 frt. Ezen pótadók ki vannak vetve körülbelül 900.000 frt egyenes adó után.

Vagy itt van pl. Pestmegye, melynek körülbelül 400.000 frtra megy a megyei pótadója s ez igy megy minden megyében. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már most nézzük a községi pótadózásokat. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* Már egyszer, évekkel ezelőtt beterjesztetett egy kimutatás, mely szerint 100%-tól le egészen 10% ig ingadozik a rendezett tanácsú városok községi pótadója. Az egyes községek pótadója természetesen ismeretlen előttünk, mert kimutatás nincs; de alig van község Magyarországban, a hol a községi pótadó a 10 percenten alúl maradna; *(Egy hang a szélső baloldalon: Kevés!)* a legtöbbjében már megközelíti a 100 percentet. *(Úgy van! a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Tehát kérem, midőn Magyarországnak a pénzügyi helyzetét valamely intézménynél figyelembe akarjuk venni, necsak azt a közköltségvetést vegyük elő, a mely praeliminálja, előírja, hogy Magyarország bevétele 320 millió, kiadása 320 millió; hanem számításba kell venni, hogy a községi pótadóztatás ma már 100 millió; a megyei, ki lehet számítani, hogy ismét milliókra megy, eltekintve más egyéb szolgáltatásoktól, melyek Magyarországon már kiszámíthatlanok. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ez a pénzügyi helyzet, melyet nekünk tekintetbe kell vennünk; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és azt kell kérdeznünk, hogyha még a magyar államiság érdekében és alkotmányunk biztosítására minden garantialis törvény itt volna is a ház asztalán: vajjon indokolt volna-e a pillanat, hogy a törvény életbeléptettessék, a mely a kiadásoknak ilyen előre láthatatlan összegével fogja sujtani az országot, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* akkor, mikor minden intézményünk félig készült csak? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nézzük az igazságügyi dolgokat: rámutatott tegnap b. Prónay Dezső t. képviselőtársam, hogy igazságügyi miseráink napnál világosabb; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* intézményeink félig készültek. azokat betetőznünk kell: *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* azokra ismét milliók kellenek. Nézzük közlekedési viszonyainkat, nézzük földmívelési érdekeinket: mindenütt abbahagyott munka, félmunka, a mely mind építésben van; és a félmunkákat szaporítsuk e törvényjavaslattal, hogy azzal csak a zavart, nehéz helyzetet sulyosítsuk? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt kérdem: államférfiúi politika ez? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Ha már Magyarországon valamit befejezni kell, akkor mindenek előtt fogjunk a félbehagyott igazságügyi politikának

Digitized by Google

egész betetőzéséhez, mert ez képezi a jogi biztonságot; és ha ez megvan, menjünk következetesen tovább: de belefogni mindenbe és a félmunkát csinálni, ezt nem tartom helyesnek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezek után rátérek ismét az első szakaszra teendő észrevételeimre; *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon)* mert a szakasznak a hány szava, annyi keserű és kemény kritikát érdemel. *(Helyeslés a szélsőbalon. Egy hang: Hát a stylizálás!)*

A stylusról nem beszélek; ámbár megvárhatnók, hogy az is correct magyarságú legyen. Hogyan kezdődik ez az első szakasz? » A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez.« Ha elvontam vizsgáljuk a dolgot, kérdem: egy társadalomban, a mely állammá alakúlt, a melyben az összesség érdekének előmozdítása egyszersmind az egyesek érdekének istápolása is, mi nem képez állami feladatot? A legutolsó koldús rongyától, a melyre szintén ügyelni kell, a legfényesebb paloták gondozásáig; az utczák biztonságának, a kémények tisztogatásának ügye, mind állami feladat, mert mindnyájunkat érdekel. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha e tételt ma iskolailag kellene magyarázni, a mult század phylosophusait, Grotius Hugótól Rousseauig, a legellentétesebb nézet képviselőit sorba kellene venni. Az egyik, az istentől leszármaztatott uralkodóban látta az államfeladat personificatioját; a másik a népfenségben, a mindenható népben. Ezeken már túl van Európa; és ezeket az iskolában már mint a letűnt századok eszmeharczát ismertetik. De hogy ez ma a mi törvényünkben napvilágot lásson, meglep engem azért is, mert ha kutatom ezen meghatározásnak értelmét: valóban azon ó-kori elv csillámlik meg ezen sorok betűi alatt, hogy az állami feladat personificálása a végrehajtó hatalom kezében történik. És valóban az egész törvényjavaslat szelleme- és lényege ugyanezt tükrözteti vissza. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tehát egy ó-kori eszmével van dolgunk és ilyennel kell leszámolnunk. A törvényjavaslat fogalmazójának szeme előtt Licurgus lebegett; *(Derültség a szélső baloldalon.)* mert ő alkotta meg a legmindenhatóbb államot és a kormányzottak — e szó ma már parlamentaris értelmű — legtökéletesebb egyenlőségét, a szolgaságot. A törvényjavaslat alkotója azonban elfeledte, hogy midőn Licurgus az ő törvényeit Sparta népe elé terjesztette, a szolgai egyenlőséget és állami mindenhatóságot megállapító javaslattal a nép nem volt megelégedve: a spártai nép is garantialis törvényeket követelt. Lycurgus meg is ígérte épúgy, mint most megígérték. *(Élénk helyeslés és derültség a szélső baloldalon.)* A nép sürgetésére Lycurgus valóban kilátásba helyezte a garantialis törvényeket, hogy készűlnek épúgy mint most készítik részünkre; *(Derültség a szélsőbalon.)* mert már itt is haladtunk annyira, hogy a czímvita után a ministerelnök kijelentette, hogy e vita alatt volt ideje ezzel foglalkozni s röviden be is nyujtja.

Van reményünk, hogy az 1. §. vitatása folyamán a pragmatica és fegyelmi törvény is készen lesz. Tehát Lycurgus is azt mondta, hogy készen vannak a garantialis törvények, pedig nem volt semmi; és hogy mentse magát, azt mondotta, hogy előbb Delphibe kell menni az oraculumhoz, hogy annak jóváhagyását ehhez kinyerje. Elment Lycurgus és miután ígéretét be nem válthatta, nem tért vissza többé. Sőt azt tette, mint a legenda mondja, hogy magát megégette és barátainak meghagyta, hogy hamvait a tengerbe szórják, nehogy hamvait Spártába visszaszállítván, a nép azt mondja, hogy íme itt van Lycurgus, a ki nem tartotta meg ígéretét. *(Élénk helyeslés és tetszésnyilatkozatok a szélső baloldalon.)* Az tehát már megtörtént a világon, hogy a garantialis törvényekkel így jártak. De a rómaiak a garantialis törvények ígérgetése iránt nem viseltettek akkora naivitással, mint a spártaiak. Midőn a plebejusok és a patriciusok harcza századokon át folyt, Róma történetének egyik mély megfigyelője és bölcselője Machiavelli jól jegyzi meg, hogy a ki e századok viszályait megnézi, sokszor megdöbben azon jelenségektől, hogy felkerekedik a nép és obstructiora szánja el magát, védekezik jogaiért, pedig — mondja Machiavelli — e küzdelemnek lehet köszönni, hogy a demokratia diadalra jutott és a világnak legszebb köztársaságát alapította meg, a melynek nemes erényeit a mi iskoláink, mint a művelődésnek tűkrét mutatják. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tehát Rómában a plebejusok és patriciusok közti harczban a plebejusok századokon át vitatták jogaikat és hogy úgy fejezzem ki magamat, mindannyiszor obstructiot csináltak, míg végre diadalra jutottak. Tehát ők a garantialis törvényekkel nem voltak olyan könnyen lefőzhetők, mint a spártaiak. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Ezek a történeti példák, előttünk mint utánzandó nemes példák állnak. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* De nemcsak az ókor története, hanem saját történetünk is int és figyelmeztet minket teendőinkre és jogaink védelmezésére. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon)* Érintettem már, hogy a nemzetet az öntevékenységtől és az azokban való részvételnek módjától elzárni és ezeket megsemmisíteni a legnagyobb hiba és a legnagyobb tévedés, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a mely azon országnak pusztúlására vezet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Méltóztassanak megnézni az államok eredetét és történetét; a mely

Digitized by Google

állam vagy csak társadalom kezdetben nem az öntevékenység alapján fejlődött: elpusztúlt. Nézzék meg önök a nagy népvándorlás népeit; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és nézzék meg annak legutolsóját: e hazának népét, a magyar népet. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Míg a többiek elmosódtak a föld színéről *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és csak történelmi emlékül maradtak meg: addig az Ázsiából jött és e földön letelepült magyar nép ma is él és uralkodik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az oknyomozó történetíró ki fogja mutatni azt, mi volt azon többi népek elpusztúlásának az oka; és mi kimutatjuk azt: mi volt a magyar nép megmaradásának főeszköze? *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a nép elfogadván a nyugati civilisatiot, egyszersmind institutiokkal veszi magát körül, úgy, hogy már a 12. és 13. századból a megyei institutionak létezését és annak működését ismerjük, természetesen nem azon módozatokkal, mint a mait. Ha ez nem lett volna, e nemzet sem bírta volna ki a küzdelmet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen institutio mellett, az öntevékenységnek erejével, a 14. és 15. században, Európa egyik legelső rangú államává nőtte ki már magát; és Hunyadi Mátyás korát mi sem dicsőítheti inkább, mint az, hogy benne a magyar nemzet öntevékenységével Európa egyik legszebb és culturalis tekintetben is legelső államává fejlődött. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Az intézmény eredményezte ezt, *(Halljuk! Halljuk!)* az az intézmény, mely e hazának minden fiát az állami ügyek iránti érdekeltségbe egyformán bevonta, a mely e hazát minden embernek — természetesen akkor a nemességet értve — egyformán hazájává tette; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* e haza neki épen olyan volt, mint az ő háza, melynek biztonsága saját házának biztonsága is volt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Midőn mi itt kitartóan küzdünk és érvelünk ezen felfogásunk mellett, nem vezet bennünket egyéb, mint az a rettegés és félelem, hogy ha mi e nemzetben az öntevékenységet és az állami ügyekben való részvételt megszüntetjük. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)* akkor ez ország népe, nemcsak hogy apathiaba süllyed, hanem el fogja felejteni azt is, mi neki a magyar haza. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem vagyunk mi oly nemzet, minő pl. a franczia, német, mely nagyságával és egységével imponál, melynek létét és jövendőjét biztosítja nagysága és népességének száma. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ha ott egy embernek a kezébe kerül a hatalom, az soha sem fogja veszélyeztetni a nemzetnek a létét. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De ha mi, kik kevesen vagyunk, egy embernek kezébe adjuk a hatalmat: annak a bukásával megbukhatik az egész nemzet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hol van a garantia, t. ház, arra nézve, hogy azon ember, a kire a végrehajtó hatalom ruházva van, mindíg helyesen fog a nemzet által kezébe adott joggal élni? Hol van a biztosíték, hogy ahhoz elég ereje is van; *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* s hogy a végrehajtó hatalomnak bukásával, szenvedésével vagy gyengeségével maga az állam bukni, szenvedni vagy gyengülni nem fog? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nekünk, a mint a multban szükségünk volt arra, úgy a jövendőben is szükségünk lesz, hogy a nemzet minden fia, mint kész katona és hazájáért élni-halni tudó polgár viselje magát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De ha ezt kívánjuk: akkor egyszersmind biztosítsuk nekik a közügyekben való résztvétel jogát. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A joggal kötelezettség is jár. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De kötelességet kívánni ott, a hol jogot nem adunk: az nem egyensuly. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezt védelmezzük mi, ezért tartunk mi itt — ha meg is rójják önök — hosszas beszédeket. Nincs oly hosszú beszéd, a melyben ki lehetne fejezni azon érdeket, melytől egy nagy nemzet léte függ. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én egész meggyőződésemmel és tanúlmányom eredményei alapján állíthatom, hogy e nemzetnek azon pillanatban meg lesz írva a vége, a melyben öntevékenységét törvény fogja megsemmisíteni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Remélem, hogy ez nem fog megtörténni; mert ezért küzdünk, ezért harczolunk. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Mikor I. Napoleon a pyramisoknál harczolt, azt mondta katonáinak: »Katonák vigyázzatok! Ezredévek néznek rátok!« Mi is, t. ház, midőn a megyei intézmény érdekében, annak önkormányzati jogaiért harczolunk, mi is érezzük azt, hogy e harczban ezredév néz ránk. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Azért e harczot mindaddig, míg erőnk lesz és tehetségünk engedi, folytatni fogjuk. *(Élénk helyeslés. Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nem fogadom el a szakaszt. *(Hosszan tartó éljenzés és tetszés a szélsőbalon. A szónokot számosan üdvözlik. Felkiáltások: 5 perczet kérünk!)*

Elnök: Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk. Ki következik?

Gr. Esterházy Kálmán: Gr. Apponyi Albert!

Gr. Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A közvetlenül előttem szólott t. kép-

Digitized by Google

viselő úr oly felhívást intézett az ezen padokat elfoglaló képviselőkhöz, a mely már önönmagában véve is majdnem kötelességemmé tenné a felszólalást, a mennyiben a t. képviselő úr körülbelül úgy fejezte ki magát, hogy ez a párt, ha valóban barátja az önkormányzatnak, a törvényjavaslat első szakaszát, úgy, a mint azt a bizottság szövegezte, meg nem szavazhatja.

Valóban nem mondanék igazat, t. ház, ha én ezt a szakaszt, a mint az a közigazgatási bizottság által megállapíttatott, a szövegezés valami remekművének nyilvánítanám, vagy ha azt tartanám, hogy arra s ahhoz hasonló, tisztán theoreticus tartalmú szakaszokra egyáltalában szükség van. De, t. ház, ma nem e körül forog a vita; Helfy Ignácz t. képviselőtársam ehhez a szakaszhoz nem oly módosítványt nyujtott be, a mely magának a törvényjavaslatnak alapeszméjéből kiindúlva, ezt a szakaszt szabatosabban formulázza, mint a hogy azt a közigazgatási bizottság tette; hanem a szöveggel szemben módosítványként pártjának ismert álláspontját állította oda: tudniillik a választási rendszer fentartását.

Ma tehát nem a körül forog a vita, hogy az első szakasz így vagy amúgy, helyesebben vagy szabatosabban állapíttassék meg — a mit én meglehetősen alárendelt kérdésnek találok a szakasz theoreticus természetét tekintve — hanem fel van vetve t. szomszédaink által e szakasznál újra magának e törvényjavaslat elvének kérdése; és ezzel szemben talán csak nem lehet kétségben sem Helfy, sem Szederkényi t. képviselőtársam, hogy mivel mi a törvényjavaslat azon alapelvével, mely a választási rendszerről a kinevezési rendszerre tér át, egyetértünk: természetesen ezen szakasz mellett is fogjuk adni szavazatunkat azzal a módosítványnyal szemben, melyben ő ellenkező elvet juttat kifejezésre. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, felszólaltam volna a Szederkényi Nándor t. képviselőtársam beszédében foglalt felhívás nélkül is, különösen azon igen jeles és mély tanúlmányra való beszéd után, melylyel Prónay Dezső t. barátom *(Éljenzés a szélsőbalon.)* tegnap a ház figyelmét a vitának ezen előrehaladott stadiumában is lebilincselni tudta. Ilyen beszéddel szemben az én felfogásom szerint nem elegendő az egyszerű szavazás; *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* hanem az általuk képviselt elv iránti kötelességük azoknak, a kik azzal ellentétes álláspontot foglalnak el, ilyen komoly érvelésekkel szemben a vitatkozás terén a keztyűt fel is venni. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez a kötelesség pedig nem engem illet meg első sorban; *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)* és remélem s elvárom, hogy a t. kormány és pártja e téren meg fog felelni hivatásának. Mert teljes jóakarattal legyen szabad mondanom, hogy igen nagy tévedésben vannak azon urak, a kik azt hiszik, hogy egyszerű hallgatás, a vitatkozástól való tartózkodás és ezzel elérhető időnyerés útján azt a győzelmet, azt az eredményt érik el, a melyet én, hogy elérjenek, a reform érdekében óhajtok.

Méltóztassanak arra gondolni, hogy nincs kizárva annak lehetősége, hogy ez a kérdés megoldatlanúl kerül a választó-közönség elé; és akkor, t. ház, ha a választásoknál az eszmék és elvek hatalmára és nem egyszerűen a kormányzati hatalomra akarnak támaszkodni és ez utóbbiban bízni: akkor nem lehet előttük sem közömbös az, hogy a közönség, a közvélemény napnap után, az ellenkező álláspont melletti komoly érvelésekkel és felszólalásokkal irányíttatik; és hogy ezek az érvelések a reform pártolói részéről az eszmék harczának terén ellensulyozásra nem találnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egyébiránt a t. kormány eddig sem követte eljárása és taktikája tekintetében azokat, a miket én teljes jóakarattal és a reform érdekében figyelmébe ajánlottam.

Hogy követni fogja-e ez esetben; és az ő elhatározása olyan-e, a melyben az én felfogásommal homogen, azt nem tudom: ám lássa ő. Én a magam és elvbarátaim által elfoglalt álláspontunknak tartozom avval, hogy a midőn annak lényege az 1. §. tárgyalása alkalmával ily megtámadtatásban részesül; ily átgondolt és érveket tartalmazó beszéddel ostromoltatik: a keztyűt felvegyem és a felhozott ellenérvekkel szemben a mi álláspontunknak helyességét, a mennyire tőlem telik, teljes objectivitással bebizonyítani iparkodjam. *(Helyeslés bal felől.)*

B. Prónay Dezső t. képviselőtársam tegnapi beszédének tartalma, lehet mondani, három főpont körül csoportosúlt.

Először — s itt nem a chronologicus sorrendet értem, hanem azt, a melyben én beszédével foglalkozni szándékozom — azon igazgatási ágakon végignézve, a melyek ma is állami kinevezett tisztviselők kezelése alatt állanak s azok hiányait fejtegetve, igyekezett bebizonyítani azt, hogy a kinevezés ezekre nem panacea — a mit mellesleg mondva senki sem állított — beszédének tendentiája az volt, hogyha az igazgatás ezen ágaiban is nagy hiányok fordúlnak elő, akkor ezekért a kinevezés okozható; mert ha nem ezt tartalmazta beszédének illető része: akkor az bizonyító erővel egyáltalában nem bír.

Hoitsy Pál: De bír, mert a kinevezés sem segít.

Gr. Apponyi Albert: Eszméinek második csoportja főleg a reformnak és a kinevezési rendszernek általa állított drágasága körül forgott; s végül beszédének szerintem legfontosabb részé-

Digitized by Google

ben arról beszélt, hogy az állami, illetőleg a mint ő azt ettől élesen megkülönbözteti, kormányzati hatalom úgy is már igen nagyra nőtt; úgy, hogy azt nem továbbra növeszteni, hanem inkább evvel szemben garantiakat kell követelni.

Beszédének azon episodicus, jó ízű és mondhatom picans részével, melyben a jelenlegi közigazgatási rendszer legkiválóbb képviselőinek osztott kitüntetésekkel foglalkozott és ennek alapján a kormányt egy syllogismus cornutus elé állította a melyből csakugyan nehéz lesz kibontakozni: nekem foglalkozni nem hivatásom, mert én az általa felállított alternativának helyességét tökéletesen elismerem és várom, hogy erre a t. túloldal részéről mit fognak mondani? *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőtársam a pénzügyi igazgatást, az igazságszolgáltatást és azután a csendőrséget veszi rendre és azt mondja, hogy mindezen közigazgatási ágak terén igen sok hiány észlelhető. Ez tökéletesen igaz. Nem is lesz senki, a ki ezt el ne ismerné. Hanem a pénzügyi administratio terén áll-e az, először, hogy annak a maga egészében, a végrehajtási szolgálatnak minden fontosabb alkotó részében kinevezett állami közegek végzik a teendőket? Én úgy tudom, t. ház, hogy ez nem áll s hogy a pénzügyi közigazgatásnak némely leglényegesebb részeit, a közadók kivetését és beszedését ma is választott közegek: a községi jegyzők látják el a legnagyobb részben. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: De nem önállóan, hanem a kormány utasítása alapján! Nagy zaj.)*

Én ezt csak mellesleg hozom fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Az, a mi a képviselő úr feladata lett volna, annak bebizonyításában állott, hogy pénzügyi közigazgatásunk hiányai azzal a körülménynyel állanak összeköttetésben és abból folynak, hogy azt igen nagy részében kinevezett állami tisztviselők teljesítik. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Már pedig a t. képviselő úr maga is hivatkozik arra, mint a pénzügyi közigazgatás terén tagadhatlanúl mutatkozó miseriák egyik főforrására, hogy adótörvényeinkben és az azok végrehajtására vonatkozó rendeletekben valóságos labirinthus tartalmaztatik, úgy, hogy azokban egyszerű polgári észszel nehéz az embernek kiigazodni; szóval az e téren lévő alaki és anyagi törvényhozásnak számos oly hiányára utalt és pedig igen helyesen, a melyek a pénzügyi közigazgatás terén működő tisztviselők alkalmaztatási módjával semmiféle összeköttetésben sem állanak. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon. Ellenmondás a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, ha felvetjük az ország előtt azt a kérdést, egyszerűen ridegen, minden színezés és commentár nélkül: vajjon akarná-e az ország, akarnák-e az országnak azon széles rétegei, a melyeknek érdekeire báró Prónay Dezső t. képviselőtársam oly nagy melegséggel utalt, a pénzügyi téren a választott tisztviselőket, akarnák-e a választott finánczot, akarnák-e a választott adófelügyelőt? *(Közbeszólás a szélső baloldalról: Csak a finánczot nem!)* Azon érdekelteknek, a kik legközelebbről vannak érintve, óriási túlnyomó részének válasza iránt nekem nincs és talán báró Prónay Dezső t. barátomnak sem lehet legkisebb kételye sem *(Igaz! Úgy van! a baloldalon. Ellenmondások a szélsőbalon.)*

Épen így vagyunk az igazságszolgáltatás terén is. Én nem tudom, de nem is tételezem fel, legalább t. barátom tegnapi beszédében nem mondotta azt, hogy ő a választott bírák rendszerének barátja; nem mondotta, hogy a bírói állásokat is úgy, a mint az az 1868-iki törvények előtt volt, választás útján akarja betölteni. De ha ezt nem akarja: akkor az ő argumentatioja még a saját álláspontján sem alapúl. Azok a miseriák, a melyek igazságszolgáltatásunk terén fennállanak és melyekre maga ráutalt, tudniillik az anyagi törvények hiánya az egész vonalon vagy legalább széles körben; az alaki törvényekben mutatkozó hiányok, a büntető, a polgári peres eljárásnak nehézkessége, legelső sorban pedig a börtönügynek rendezetlen volta: micsoda összefüggésben állnak ezek a bírói téren és az igazságügyi administratio terén működő tisztviselők alkalmazásának módjával? *(Helyeslés bal felől. Ellenmondások a szélsőbalon. Egy hang a szélsőbalon: Hát a vármegyék visszaélései?)*

Hoitsy Pál: Az esküdtszéket önök is akarják, pedig azt nem nevezik ki! *(Zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: Az esküdtszéki kérdés most nem discussio tárgya és esküdtszéket szakszerű bíró nélkül talán a képviselő urak sem képzelnek. *(Tetszés a bal- és jobboldalon.)*

T. képviselőház! A mivel t. képviselőtársam leghosszasabban foglalkozott, az a mi börtönügyünk miseriája. Hát ez első sorban budget-kérdés, t. ház. Ez azzal, hogy a tisztviselők választatnak-e, kineveztetnek-e, semmi, legtávolabbi összefüggésben sincs. *(Igaz! Úgy van! a bal- és jobboldalon. Ellenmondások szélsőbalon.)*

Tehát, t. ház, minden téren, a hol t. képviselőtársam kereste és részben fel is derítette a létező igazgatási ágak hiányait, adós maradt annak a bebizonyításával, hogy ezek a létező hiányok a kinevezési rendszerrel, azzal, hogy azon a téren állami tisztviselők működnek, bármely összeköttetésben állanának; sőt maga rámutatott azon egyéb okokra, melyek ettől a körülménytől egészen függetlenül gyakorolják káros befolyásukat azon közigazgatási ágakra.

Digitized by Google

(Úgy van! bal felől.) És ha ez úgy van: akkor mit hozott fel tulajdonképen a t. képviselő úr mindezeknek a senkitől kétségbe nem vont hiányoknak és fogyatkozásoknak ecsetelésével álláspontja bebizonyítására? *(Tetszés bal felől.)*

A csendőrségről is beszél t. képviselőtársam és a statistika alapján igyekszik kimutatni, hogy a csendőrség behozatala óta a közbiztonsági állapotok Magyarországon nem javúltak. *(Felkiáltások a szélsőbalon. Nagyon keveset!)*

T. képviselőtársam maga azt az igen helyes elvet állította fel, hogy a statisztika számadatának használata az igazság felderítésére csak akkor vezet, ha azokat a számadatokat analisaljuk is; ha azokat minden mellékkörülmény tekintetbevételével alkalmazzuk. De akkor ne méltóztassék t. képviselőtársamnak figyelmen kivül hagyni azt, hogy abban az időszakban, melyre ő hivatkozott, tudniillik a csendőrség behozatala utáni időszakban, a mi népességünk — hála Istennek — tetemes mértékben emelkedett; hogy az életnek mindenféle nyilvánulásai s ebből folyólag a surlódások eshetőségei is szaporodtak; és ha mindezekkel a körülményekkel szemben, a melyek a feljelentett és megvizsgált bünesetek egy bizonyos szaporodását is indokolhatóvá és menthetővé tennék, a csendőrség behozatala után ő is némi, bár csekély, de tagadhatatlan számszerinti javulást constatált: akkor, t. képviselőtársam, az ő argumentatiojának végén oly eredményre jutott, mely nem ő mellette, hanem a mi álláspontunk mellett bizonyít. *(Helyeslés a bal és jobb felől. Ellenmondások a szélsőbalon.)*

Különösen, t. ház, lehetnek egyes helyeken, bizonyos helyi körülmények folytán, ettől eltérő tapasztalások; de én azt hiszem, hogy arra nézve, hogy a csendőrség behozatala óta az országban a közbiztonsági állapotok lényegesen javúltak, azok közt, a kik ennek az országnak életjelenségeit figyelemmel kisérik, ma komolyan tulajdonkép véleménykülönbség nincs. *(Helyeslés a bal- és jobboldalon. Ellenmondás a szélsőbalon.)* Bármily frappánsak és érdekesek és részben minden esetre tanúlságosak és megfigyelésre méltóak t. képviselőház azok az adatok, a melyekkel t. képviselőtársam az igazgatás minden ágában mutatkozó visszásságokra a törvényhozás figyelmét felhívta; mondom, bármily érdekesek és értékesek is lettek légyen ezek az adatok: én úgy tartom, hogy azokat megvizsgálva, annak a tételnek bebizonyításához, a mely tételnek bebizonyítására t. képviselőtársam felhozta, hogy tudniillik a kinevezési rendszer rossz s a választási elv ezzel szemben előny; ennek a tételnek a bebizonyításához ezek az adatok semmivel hozzá nem járúltak. *(Nyugtalanság a szélsőbalon.)*

Hoitsy Pál: Fel sem állította ezt a tételt!

Gr. Apponyi Albert: Hát micsoda tételt állított fel? *(Nagy nyugtalanság a szélső baloldalon. Felkiáltások jobb felől. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek képviselő urak! *(Folytonos nyugtalanság a szélsőbalon.)*

Gr. Apponyi Albert: A t. függetlenségi pártnak egyik fényes tulajdonsága az, hogy gazdag temperamentummal bíró politikai párt; mais on a toujours les »défauts de es qualités«. Én a gazdag temperamentumot elismerem fényes tulajdonságnak; de engedjék meg, hogy azt meg evvel összekötött hibának nevezzem, ha az ellenkező nézet meghallgatására csekély türelemmel rendelkezik. *(Élénk tetszés a jobb- és a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Ha csak az volt a czélja t. képviselőtársamnak, a mint a közbeszólásokból kivenni vélem, hogy azt bizonyítsa be, hogy a kinevezési rendszer önönmagában véve nem panacea: *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* akkor a t. képviselőtársam igen nagy apparatussal nyitott ajtót tört be; mert hogy a kinevezési rendszer önönmagában panacea legyen, hogy önönmagában minden hibának megszüntetésére alkalmatos legyen: ezt nem állította legalább erről az oldalról senki; *(Úgy van! a baloldalon.)* és gondolom a másik oldalról sem. *(Úgy van! jobb felől.)*

Azt igenis mondottuk és mondom, hogy bizonyos bajokkal szemben ez egyik nélkülözhetlen ellenszert képez és ezt bátor leszek beszédem folyamán illustralni; de hogy panaceat képezzen, hogy önönmagában elég legyen minden bajnak az orvoslására: ezt soha sem állítottam; állítani soha sem fogom; sőt a közigazgatási kérdésre vonatkozó egész programmunk világosan ennek ellenkezőjét bizonyítja.

Bartha Miklós: Nem kell felforgatni az ország rendjét!

Gr. Apponyi Albert: Nem felforgatni, t. képviselőtársam, hanem megalkotni a rendet az országban: ez a czél!

A másik érv-csoportja Prónay Dezső t. képviselőtársamnak forgott a reformnak és a kinevezési rendszernek általa felállított drágasága körül. Abban tökéletesen egyetértek úgy vele, mint a mai napon előttem szólott t. képviselőtársammal, hogy ez az 1,600.000 forintnyi költségtöbblet, a mely a kormánynak vázlatos kimutatásában foglaltatik, nem állítja elénk a költségnövekedésnek egészét, a mely a reform következtében be fog állani és hogy az ennél bizony tetemesen nagyobb lesz. Hiszen ezt a közigazgatási bizottság is mondotta már és mondotta a pénzügyi bizottság is. De, t. képviselőház, ne állítsuk a dolgot úgy oda és ne vessük fel a kérdést akként és ne kölcsönözzük a dolognak azt a látszatot, mintha ez a költségnövéke-

Digitized by Google

dés az administratioban a kinevezési rendszer elfogadásához volna kötve és annak következménye volna.

T. képviselőtársaim a háznak ezen oldalán *(a szélső baloldalra mutat.)* szintén gyakran mondták, hogy ők sem akarnák az administratiót mostani állapotában hagyni, azt ők is reformálandónak tartják. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Sőt midőn a javaslat ellen küzdöttek, azt mondták, hogy az administratio javítása szempontjából nem is volna szükséges ily gyökeres rendszerváltoztatás: tessék a megyéket jobban dotálni, tessék a megyei administratio hézagait kitölteni, a járásokat szaporítani, a járási hivatalokat erősíteni; de sőt a kormány javaslatának azon pontját, mely a járási hivatalok személyzetét szaporítja, azt hiszem, mindnyájan — legalább a közigazgatási bizottságban úgy volt — helyeslléssel fogadták. Pedig, t. ház, nem a kinevezés, hanem az okozza a legnagyobb pénzügyi szükségletet, hogy a hivatalokat és az egyes hivatalok személyzetét szaporítani kell; *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* és hogy a hivatalnokokat nem lehet meghagyni abban a nyomorúlt fizetési fokozatban, melyben most vannak, azt, t. uraim, önök is elismerik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Így tehát az önök szerinti reform valószínűleg a költségeknek ugyanazon többletét idézné elő. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon. Mozgás és felkiáltások a szélső baloldalon: De jogot nem vesz el! Halljuk! Halljuk!)* Vagy a tisztviselők mai létszámát akarják fentartani s így a járási hivatalokat abban az állapotban hagyni, melyben igazán a legjobb akarat mellett sem képesek hivatásuknak megfelelni. Ha ezt nem akarják: akkor már előáll egy költségtöbblet. Vagy a tisztviselőket akarják mostani állásuknak, hivatásuknak, fáradságuknak meg nem felelő alacsony fizetési fokozatokban meghagyni. *(Nem akarjuk! a szélső baloldalon.)* Ezt sem akarják? Akkor a költségemelkedésnek mindkét tényezője előáll akkor is, ha a t. urak programmja lép életbe; *(Mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* de akkor azután ne méltóztassanak a reformnak állítólagos drágaságával érvelni a reform ellen; *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon)* s oly érvet használni az általunk követelt rendszer ellen, a mely érv épúgy fordúlhat azon rendszer ellen, melyet önök képviselnek. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és baloldalon. Zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Pénzt is, jogot is adjunk? Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak folytonosan közbeszólni.

Gr. Apponyi Albert: Kérem, ez engem egy cseppet sem zavar. *(Derültség.)*

Én melegen rokonszenvezek t. képviselőtársamnak azon óhajával, hogy érkezzék el az az idő, melyben különösen a legszegényebb osztályokra nehezedő adóterheken segíteni lehessen; bár kötelességemnek tartom — nehogy illusiokat ébreszszek — rögtön hozzátenni, hogy most ezt az időpontot elérkezettnek nem tartom és ma ily kilátást senki elé nem állíthatok. De, ha azt akarjuk, hogy ez az idő elérkezzék; ha azt akarjuk, hogy az állami költségvetésben valóban létrejöjjön az a consolidáltság, hogy a népet boldogító, a nép terhein könnyítő ilyen gondolatokkal foglalkozhassunk: akkor szerintem mi a követendő út?

Thaly Kálmán: A lefegyverzés! *(Nyugtalanság a jobb- és baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: Arra nem lehet gondolni, a mit t. képviselőtársam mond. De a hivatalok bizonyos szaporításának kikerűlhetetlenségét önök is elismerik. Megmondom tehát, t. ház, mit kell tenni szerintem. A közigazgatást akképen kell berendezni, hogy az állami jövedelmek egyenlékenyen és pontosan befolyjanak. Hogyha az államnak jövedelmeit pótoljuk azzal, a mi a közigazgatási részrehajlások és hanyagságok által elvész, merem állítani, hogy az állami jövedelmekből többlet fog előállni és akkor a többlet elő fog állni adóemelések nélkül, az adó egyenlékenyebb, pontosabb és a népre nézve kevésbbé terhes behajtása által; és akkor foglalkozhatunk azon eszmékkel, melyeket az adóteher könnyítésére nézve b. Prónay Dezső t. képviselőtársam tegnap fölhozott. De az út oda ezen a reformon keresztül vezet. *(Helyeslés a jobboldalon. Derültség a szélső baloldalon.)* És ez egyik oka annak, hogy én ezt a reformot akarom, ezt a reformot óhajtom és előmozdítom.

Legerősebb érve a t. képviselőtársamnak az volt, a mely az államhatalomról, illetőleg a kormányhatalomnak korlátlanságáról és annak szükségéről szólt, hogy az tehát jogi korlátok közé helyeztessék. T. képviselőtársam itt distingualt: élesen elválasztotta az állami hatalmat a kormányhatalomtól; az állami akaratot a kormány akaratától. Azt tartom, hogy a t. képviselőtársam még nem eleget distingualt és még nem eléggé élesen distingualt. A t. képviselőtársam, hogy gondolatát illustrálja, azt mondta nekünk tegnapi beszédében, hogy ha példának okáért a törvény a hadköteleseknek bizonyos esetekben megengedi kivételesen a megnősülhetést: ez a törvény állami akarat; de hogy azután X vagy Y tényleg fölmentessék: az már nem állami, hanem kormányakarat.

Én azt hiszem, hogy ebben t. képviselőtársam gyökeresen téved. A törvény az államnak általános akarata; de az nem azért jut kifejezésre a törvényben, hogy az holt betű, hogy theoreticus kijelentés legyen, hanem hogy az

Digitized by Google

minden egyes esetre alkalmaztassék, a mely eset az általános szabály alá tartozik. *(Úgy van! a bal- és jobboldalon.)* Az egyes eseteknek a törvény általános szabálya szerinti ellátása a kormányzat, a közigazgatás ténye és épen úgy az állami akarat nyilvánulását képezi, mint maga a törvény, csakhogy ez concret esetekben, amaz általánosságban. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Épen t. képviselőtársam ezen igen elmés fejtegetése vezet engem azon distinctiora, a melyet itt meg kell állapítanunk és alapúl vennünk, hogy ha szerintem az igazat meg akarjuk találni. A kormány akarata egy és ugyanaz az állam akaratával, akkor, mikor a törvényt végrehajtja, vagy a rája a törvény által bízott hatáskörben a törvény szerint cselekszik. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* A kormány akarata megszünt az állam akaratának tekintethetni, hogyha törvényellenesen jár el, vagy hogyha a hatalommal járó befolyását a törvényben az ő hatáskörébe nem utalt czélokra akarja fordítani. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Ebből folyólag mi a feladat? A kormányhatalmat erősíteni azon működésében, a melyben az a törvényt végrehajtja, vagy a törvény által reá ruházott hatáskörben törvényszerűen jár el. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Ezen a téren a kormány hatalmát erőssé kell tenni, ezen a téren a kormányhatalom az államhatalom personificatioja. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és baloldalon.)* Viszont, a mennyire lehet, meg kell hiúsítani a kormány hatalmát akkor, ha az a törvénynyel ellenkezésben vagy nem állami czélokra, nem a törvényben előrelátott, nem a törvényben rábízott czél elérésére, hanem párturalmi vagy egyéb czélokra törekedik. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Azért igen helyesen mondja igen t. barátom, hogy a kormányhatalom növekedésével szemben jogi biztosítékok kellenek. Ezt mi is mondjuk. Mellesleg legyen mondva: nekem, úgy látszik, hogy t. képviselőtársam két dolgot, a melyek egymástól különböznek, összezavar. Az egyik az állami institutioinak az a szaporodása, a mely a civilisatio mai fejlődésével — hogy szerencsénkre-e vagy szerencsétlenségünkre, nem tudom — úgy látszik, oly elválasztathatlanúl együtt jár, hogy ezen fejlődési processus alúl egyetlenegy európai állam, még Anglia sem tudta magát kivonni, a mely pedig a végletekig küzdött ellene. Az állami institutiok ezen szaporodása semmi összefüggésben nem áll a végrehajtó hatalom szervezetének kérdésével. Ez egy külön kérdés, erről beszélni kell, ezt meg kell fontolni minden egyes esetben, midőn az állam feladatai közé sorozunk valamit, a mit addig a társadalom a maga erejéből tett. Ha t. képviselőtársam az államhatalomnak túltengésétől fél, még pedig joggal és bizonyos alappal: akkor igen szép tér nyílik neki a törvényhozási működés terén megtenni észrevételeit mindannyiszor, valahányszor a társadalom tevékenységének egy egy újabb ága az állami tevékenységnek, az állami gondoskodásnak körébe vonatik. De ez egy oly kérdés, a melynek semmi köze sincs a végrehajtó hatalom szervezésének kérdéséhez.

A végrehajtó hatalom szervezésének kérdése, a mint előbb mondani bátor voltam, épen csak a körül forog, hogy egyrészt a törvények végrehajtásában és a törvények keretében mozgó, tehát törvényes kormányakaratnak érvény szereztessék; másrészt a kormányhatalomnak eláradása oly területekre, a melyeket a törvény tőle el akar zárni, meggátoltassék. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

És hogyan gondoljuk, t. ház, ezen problémának megoldását? Jogi biztosítékokat mond t. képviselőtársam és ebben vele tökéletesen egyetértek; de ily jogbiztosíték a tisztviselőválasztás jogának fentartása? *(Fekiáltások a szélső baloldalról: Az!)* Az? Hát itt van előttünk egy meglehetősen hosszú tapasztalás. Nem az 1848 előtti időkről beszélek, a melyekkel az összehasonlítás majdnem lehetetlen, tekintettel az állami tisztviselői állás feladatának, hivatásának, munkakörének teljesen különböző voltára; *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és baloldalon.)* hanem az újabb alkotmányos időkről beszélek. Vajjon a mostani szervezet tapasztalás szerint és — majd rá fogok térni a dolog természetére is — a dolog természete szerint megfelelt-e annak a kettős feladatnak, a melynek a szervezet kell, hogy megfeleljen, a mivel úgy látszik, önök is egyetértenek, hogy tudniillik biztosítsa és erősítse meg a kormányhatalmat akkor, a mikor az a törvényeket végrehajtja és midőn törvényes határkörében mozog; és gátat vessen neki akkor, mikor törvényellenes, jogellenes térre megy? Hát biztosította az ezen állapotot tapasztalás szerint? *(Zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

Én az ellenkezőt tapasztaltam és a dolog természete szerint is, sajnos, az ellenkező áll. Ez a tisztviselői szervezet, ez a szervezeti rendszer a kormányhatalmat gyöngének hagyta a törvények szabatos végrehajtásában, a kormány törvényszerű akaratának érvényesítésében. Miért? Nem a nyilt renitentia alakjában. Mindig arra méltóztatnak hivatkozni, hogy nem fordúlt elő eset, a melyben valamely megye, vagy valamely tisztviselő a kormányrendeletteł, vagy plane törvénynyel szemben renitentiat tanúsított volna. Nem renitentiaról van szó, hanem a végrehajtásban való szabatosság és pontosság megbízhatóság hiányáról. *(Úgy van! jobb felől.)* És itt nem akarnék félreértetni. Én, t. ház, mindig nagy elismeréssel szóltam Magyarország jelenleg

Digitized by Google

működő tisztviselőiről. Abban a mérvben, a melyben a rendszert elítéltem, sokszor csodálkozásomat kellett kifejeznem az iránt, hogy ily rendszer mellett mélyebbre nem süllyedt, mint a mennyire süllyedt közigazgatásunk: a minek oka azon férfiak tulajdonaiban rejlik, a kik jelenleg működnek.

De, t. ház, hol van tehát oka, természetszerű lélektani indoka annak, hogy a törvényes kormányakarat végrehajtása megtörik apró akadályokon a mai rendszer mellett? Sokszor mondták — nem igénylem magamnak, hogy én teszem ez új felfedezést — egyszerűen abban a függésben, a melyben a tisztviselő lefelé van. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Felfelé!)* És ha azt mondjuk: »lefelé«, ne méltóztassanak ehhez azt a népszerű fogalmat hozzákötni, hogy tehát ez a függés a nép legszélesebb rétegeivel, az egész nemzettel szemben fennáll; hanem fennáll, mint sokszor mondták, azon befolyásos tényezőkkel szemben, a melyektől a tisztviselőnek újabbi megválasztása függ. *(Helyeslés. Úgy van! jobb felől. Mozgás a szélsőbalon.)* Itt van a lélektani oka annak, hogy ámbár nyilt renitentiával sohasem találkozunk, mégis gyakran megtörik az alárendelt tisztviselőnél a kérlelhetetlenség, a részrehajlatlanság, a melynek nyilvánúlnia kell minden befolyással, minden hatalmas társadalmi tényezővel szemben. *(Helyeslés. Úgy van! jobb felől. Mozgás a szélsőbalon.)* De, t. ház, ez az egészségtelen függés lefelé complicálva van egy nem kevésbé egészségtelen függéssel felfelé; s ez az egészségtelen függés felfelé idézte elő azt, hogy a mai rendszer mellett a bajok ama másik sorozata is előállt: és míg ez a tisztviselői szervezet nem volt alkalmas eszköz arra, hogy az igazi állami akaratot végrehajtsa; addig a kormánynak az állami akaratban nem gyökerező, sőt ezzel ellentétes hatalmi czéljai dédelgetésére és ápolására igenis alkalmas. *(Zajos felkiáltások a szélsőbalon: E javaslattal még alkalmasabb lesz!)* És ez a jelenség megint a függésnek azon egészségtelen nemére vezethető vissza, melyben a tisztviselők felfelé a főispán candidationalis jogánál fogva állnak. De, t. ház, azt nyiltan ki kell mondanom, hogy a választási rendszer mellett nem képzelhetem, hogy a candidationalis jog eltörléséről komolyan szólni lehessen. *(Mozgás a szélső baloldalon. Úgy van! Úgy van! jobb- és bal felől.)* Képzelhetik-e azt a t. urak, hogy azon mindenféle heterogen elemek között, melyek Magyarország sok tájékát lakják, minden garantia nélkül arra nézve, hogy nem épen az állam titkos ellenségei fognak a tisztviselői állásokba beválasztatni, *(Élénk helyeslés a bal- és a jobboldalon. Ellenmondás a szélső baloldalon.)* a választásokat eszközölni lehessen? A választási rendszer mellett, az én meggyőződésem szerint, a candidationalis jog egy szükséges rossz; rossz, de elkerülhetetlenül szükséges.

Helfy Ignácz: De nem a főispánnak kell candidálnia!

Gr. Apponyi Albert: Hát kinek?

Helfy Ignácz: A candidationalis bizottságnak.

Gr. Apponyi Albert: A candidationalis bizottság működését látjuk már most; ez — szerintem — a helyzetet csak rontotta, a mennyiben a főispán felelősségét fedezte és így sok olyan visszaélésre adott alkalmat, a melyet a főispán, ha a felelősséget kizárólag viselte volna, elkerűl. *(Élénk helyeslés a bal- és a jobb oldalon.)*

Engem az úgynevezett állami administratio rendszerének elfogadására épen az az úgy elméleti, mint tapasztalati felismerés vezetett, hogy a választási rendszer mellett, a milyen gyarló az az eszköz, a mely a törvényes állami akaratnak szabatos és részrehajlatlan érvényesítésére a központi kormánynak kezébe adatik: épen olyan hathatós azon eszköz, a mely neki — és hozzáteszem, felelősség nélkül — párturalmi czéljai előmozdítására adatik. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Felelősség nélkül, mert ha ezekért megtámadtatik — hallottuk a képviselőházban számtalanszor — azt válaszolják: hogyan lehet a kormány pressiojáról beszélni a választásoknál választott tisztviselők mellett? *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Azt hiszem, hogy önmagában az a tény, hogy nem lehet a választott tisztviselőkre és a választásokra áthárítani a felelősséget, nagyon sokat fog tenni a tekintetben, hogy a kormány befolyása oly leplezetlenül, oly nagy mértékben és oly illegalis módon ne nyilvánúljon a képviselőválasztásoknál, mint most. *(Helyeslés bal felől. Egy hang a szélső baloldalon: Az a baj, hogy nincs fegyelmi törvény.)*

Én tehát nem a tisztviselők választásában, hanem más irányban keresem a jogi garantiákat. *(Halljuk! Halljuk!)* Meg akarom adni a hivatalos szervezetben a hatályos eszközt arra, hogy a kormányakarat akkor, mikor az állami akarattal azonos, tehát mikor törvényt végrehajt, vagy törvényes hatáskörben mozog, hatályosan, pontosan, részrehajlatlanúl, kérlelhetlenül, mindenütt egyenlően és szabatosan végrehajtassék. *(Helyeslés bal felől.)* Másrészt körül akarom azt bástyázni, a mennyiben emberi institutiok által azt el lehet érni — és ebben azután t. képviselőtársammal tökéletesen egyetértek — akadályokat akarok annak útjába tenni, hogy az a kormányakarat hatályos legyen akkor is, midőn nem az állami akaratot képviseli; midőn nem az államhatalom tiszteletét igénylő czímével lép fel, hanem midőn ezen ürügy alatt, vagy ily ürügy nélkül is oly

Digitized by Google

befolyásokat, oly hatalmaskodásokat képvisel; oly visszaéléseket követ el, melyek a hatalom eszközeit párturalmi célok elérésére használják fel. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Ez a két érdek pedig nincs egymással ellentétben s ezt a t. túloldalnak figyelmébe ajánlom a részletes vita folyamán; talán hasznát fogjuk annak venni, ha már most megszívleljük, hogy ez az utóbbi, t. i. a kormányzat eszközeinek, a végrehajtó hatalom szervezetének illegitim célokra való használata egyik akadálya annak, hogy az hatályos legyen az államakaratnak, a törvényeknek és a törvényszerű kormányakaratnak végrehajtása. *(Helyeslés a baloldalon.)* Miért? Mert az az alárendelt tisztviselő és az a szervezet, mely a kormánynak akár titkos utasításai, akár elnézése folytán, jutalmakra számítva, ha azt teszi, a mit neki meg nem hagynak, de ha megtette, jó néven veszik: az ilyen tisztviselői szervezet, azzal a kormánynyal, mely ilyet vagy óhajt, vagy eltűr, bizonyos bűnrészességi viszonyba lépett, mely lehetetlenné teszi azt, hogy a kormány — mely jó néven veszi, elnézi, sőt dédelgeti a tisztviselők azon visszaéléseit, melyek a párturalom céljaira szolgálnak — kérlelhetetlenül követelje az ő tulajdonképeni kötelességeiknek teljesítését. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés bal felől.)*

T. ház! A jogi garantiák tehát, a melyeket én épúgy kívánok, mint Prónay Dezső képviselőtársam, sokfélék. Az első áll már az anyagi közigazgatási törvényhozásnak lehető fejlesztésében, hogy minél kevesebb kérdés bízassék az egyes közeg önkényére, arbitriumára; minél gyakrabban legyen eléje szabva egy szabatos jogszabály, melyet csak alkalmazni kell.

A második a polgárok közjogi sérelmeinek, a közigazgatás körében felmerülő jogi kérdéseknek átutalása az administratio köréből az administrativ bírósághoz: egy elfogúlatlan, a függetlenség minden kellékével fölruházott bíróság körébe.

A harmadik a tisztviselőknek a választási mozgalmakban való részvételének hatályos korlátozása — erre egyébiránt a javaslat 16. § ánál vissza fogok térni — a mely épen úgy a kormányzat tisztaságának, tisztelt voltának és erkölcsi tekintélyének érdekében áll, mint a választási szabadság megőrzésének. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

És ezentúl még egy igen fontos pont marad fönn, oly pont, a melyre nézve a kormány nyilatkozatai eddig — sajnos — igen hézagosak: az tudniillik a tisztviselők jogviszonyainak, különösen a fegyelmi jognak szabályozása.

Én, t. ház, az általános vitánál sem csináltam abból titkot, hogy ezen a téren az én felfogásom és legalább azon felfogások közt, a melyeket a kormány eddig nyilvánított, nagy hézag van, ámbár hozzátettem, hogy ezt a differentiát önmagában véve nem tartom elég nagynak arra, hogy e miatt az egész administratio-reformnak útjába állni akarnék. És miért nem tartom elég nagynak erre? Azért, mert nekem megrendíthetetlen hitem, hogy bármily fogyatékosak legyenek is ez irányban a kormány nyilatkozatai; bármily kevéssé megérleltek e tekintetben a kormány nézetei: a dolgok fejlődése kényszerűleg oda fog bennünket vinni — és e tekintetben a túloldalon sokaknak felfogásában biztató jeleket látok és biztató jel volt magának a t. államtitkár úrnak az általános vitában történt fölszólalása is — hogy a fegyelmi jog kérdése meg fog oldatni és meg fog oldatni azon irányban, a melyben én óhajtom és azt gondolom, hogy önök is óhajtják: tudniillik, hogy a legmagasabb fegyelmi büntetésnek, a hivatalvesztésnek kimondása egy erre alkotott, független forum hatáskörébe utaltassék.

Én, t. ház, nem fogok megszűnni ezért az eredményért küzdeni, sőt ha kell, agitálni is. De, t. ház, addig is, míg ez az eredmény el lesz érve, azt tartom, hogy a kinevezett tisztviselőnek helyzete már így is a kormánynyal szemben függetlenebb lesz, mint a mai választás mellett. *(Nagy zaj és ellenmondások a szélső baloldalon. Élénk helyeslés jobb és bal felől.)* Mert ha igazságosak akarunk lenni — és a tapasztalásra hivatkozom — nem lehet mondani, hogy a ministeriumok körében a tisztviselőkkel szemben fegyelmi úton való — hogy úgy mondjam — elüldözési tendentia nyilvánúlt volna; és bármily tökéletlen fegyelmi eljárás áll fenn, ha ki van mondva az elv, a mint a törvényben van, hogy hivatalától a tisztviselő csak fegyelmi úton mozdítható el: kevésbbé függ ő felfelé, mint akkor, ha elég az, hogy a főispán őt 6 év múlva ne jelölje ki újra. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és baloldalon. Ellenmondások, hosszas nyugtalanság a szélsőbalon.)*

Én tehát teljesen egyetértek Prónay Dezső t. képviselőtársammal abban, hogy jogi garantiák kellenek. Ezek a jogi garantiák benne vannak részint ebben a javaslatban, részint a közigazgatási bíráskodásról szóló törvényben, melyet a kormány ünnepélyesen, már a legközelebbi időben beadni ígért s melyben a fegyelmi jognak egyes részletei is benne foglaltatni fognak, mint az a jelentésben kifejezést nyert. Az állapot, mely ezekből elő fog állani, még mielőtt az a fegyelmi jognak és szolgálati pragmaticának teljes kidolgozása által betetőzve lett is, nemcsak a törvényes kormányakarat szabatos

Digitized by Google

végrehajtása szempontjából, hanem a kormány törvénytelen hatalmának megszorítása tekintetében is a mai állapothoz képest határozott haladásnak tekinthető. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

T. képviselőtársam tegnapi fényes beszédét nem kevésbbé fényes peroratioval fejezte be. Emlékeztetett arra a nándorfehérvári hősre, a ki az ellenséges had első katonáját, midőn az ellenség zászlaját akarta a vár ormára kitűzni, átkarolván, vele együtt a mélységbe zuhant. S azt mondja t. képviselőtársam, hogy a vármegyét, alkotmányunk ezen ősi védbástyáit is ellenséges hadak akarják megszállani és arra idegen zászlót akarnak feltűzni. Hát t. képviselőtársam nagyon téved. Mi egyáltalában nem akarjuk alkotmányos szabadságunk ezen ősi intézményét, a vármegyét szétbontani, gyengíteni és reá idegen ellenséges zászlót tűzni. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon. Élénk ellenmondás szélsőbal felől Egy hang: Csak lerombolni!)* Nem, t. ház, ezt mi nem akarjuk. De hogy annál a hasonlatnál maradjak, a melylyel t. barátom élt, ha a Nándorfehérvár iránti kegyeletből azt a várat, vagy bármely más várat, azokat a bástyákat, tornyocskákat és egyéb védműveket ma is abban az állapotban akarnók hagyni, a melyben azok a török harczok idején voltak: *(Élénk tetszés a baloldalon.)* akkor nem használna sem t. barátomnak, sem senkinek a vitézsége, mert a modern stratégia eszközei egy fél óra alatt halomra lövik azt a várat. *(Úgy van! Úgy van! Tetszés a baloldalon. Mozgás szélsőbal felől.)* Mi megyei intézményünk, alkotmányunk és nemzeti életünk ezen erős várával azt akarjuk tenni, hogy azt korszerűen átidomítsuk s alkalmazzuk a jelenkor követelményeihez, *(Élénk tetszés a baloldalon.)* hogy lakhatóvá és megvédhetővé tegyük jelenleg is a népek versenyében minden eszközzel vívott modern strategicus harczokkal szemben. *(Élénk tetszés bal felől.)* És én t. képviselőtársamnak buzgalmát és lelkesedését ezen ősi intézményért tisztelem és annak őszintesége előtt, mely nyilvánúl abban a lelkesedésben, melylyel a küzdelemben kitart, tisztelettel hajlok meg, de engedje meg, hogy én úgy legyek meggyőződve, hogy az a buzgóság és lelkesedés félre van vezetve *(Igaz! Úgy van! bal felől. Zaj és ellenmondások a szélsőbalon)* és hogy épen az a vármegyei intézmény adná meg annak az árát, hogy ha az oly módon védetnék meg, oly értelemben tartatnék fenn és abban a változatlanságban maradna fenn, a melyben azt a t. képviselő úr fentartani kívánja. *(Helyeslés a baloldalon. Zaj a szélsőbalon.)*

Elnök: Méltóztassanak higgadtan meghallgatni a szónokot!

Gr. Apponyi Albert: Hiszen az a vármegyei intézmény sem maradt a századok folyamán mindig ugyanaz, hanem átalakúlt az idők követelményeihez képest *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* s annak, a mi önök előtt úgy látszik, ez intézménynek lényegét képezi: a tisztviselők választásának birtokában ez intézmény évszázadokon keresztül nem volt, az annak lényegéhez csak bizonyos időkben tartozott, más időkben pedig nem. *(Helyeslés bal felől. Zaj és ellenmondás a szélsőbalon.)*

Hoitsy Pál: Gyönge dolog az egész!

Gr. Apponyi Albert: Ha beszédem t. képviselőtársamnak gyenge dolog és ha ő ezt ellenkező érvekkel be is fogja bizonyítani, akkor rám több benyomást fog tenni, mint így puszta állítással. *(Tetszés a baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek t. képviselő urak, a közbeszólás mindig a leggyengébb dolog. *(Általános derültség.)*

Gr. Apponyi Albert: És igaza van Szederkényi t. képviselőtársamnak, a ki ma azt mondotta, hogy Magyarországot, a magyar nemzetet évszázadokon fentartotta az alkotmányos szabadsághoz és azon elvhez való ragaszkodás, hogy a nemzet a közügyek elintézésében részt vegyen. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Igen, ez úgy van; de hát ki akarja a nemzetnek a közügyek elintézésében való részvételét megszüntetni, vagy akár csak gyengíteni? *(Tetszés a baloldalon. Zaj és nyugtalanság a szélsőbalon.)*

Hoitsy Pál: Szapáry és Apponyi!

Gr. Apponyi Albert: Hát nem, t. ház, nem akarjuk, én legalább nem akarom és én lelkem egész hevével tiltakozom minden ily szándék és akarat ellen. *(Élénk helyeslés bal felől. Zaj a szélsőbalon.)*

Hoitsy Pál: Akkor csak tudatlanúl teszi!

Gr. Apponyi Albert: A t. képviselő úrnak tudománya rövidsége által tűnik ki, mely a közbeszólás alakját veszi fel. *(Tetszés a baloldalon. Zaj a szélsőbalon. Egy hang: Sokat mond röviden!)* Mindendesetre többet, mint a mennyit bebizonyítani képes fog lenni. *(Tetszés és helyeslés a baloldalon. Zaj a szélsőbalon.)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak, a ki közbe fog szólani, azt kénytelen leszek rendreutasítani. *(Helyeslés jobb felől.)*

Gr. Apponyi Albert: Én csak ismételhetem, hogy ezeknek a közbeszólásoknak lélektani forrását ismerem és hogy azok a legkisebb mértékben sem zavarnak beszédemben.

Nem arról van tehát szó, hogy az az elv, melyet én is minden életerős nemzet és különösen a magyar nemzet szabad fejlődése egyik nélkülözhetetlen alapjának tekintek, hogy tudniillik a nemzet önnönügyeinek intézésében részt vegyen, gyengíttessék, vagy közéletünkből kitörültessék, hanem csak arról van szó, hogy annak formái változzanak; *(Helyeslés a bal-*

Digitized by Google

oldalon.) annak egyik olyan formája szűnjék meg, a melyben az még ma is, habár törvényszerinti kiváltság nem áll fenn, tényleg mégis csak keveseknek, nem pedig a nemzet széles rétegeinek jogát képezi *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* és hogy olyan alakot nyerjen ezen jog, a melyben hozzáférhetővé tétetik mindenkire nézve; olyan alakot nyerjen ezen jog, a minővel széles e világon mindenütt legalább az európai continens mindazon országaiban bír, a hol az önkormányzati intézmények léteznek és a hol azokat fejleszteni igyekeznek, hogy tudniillik a nemzet bizalmi emberei tágabb és szűkebb önkormányzati testületekben, tényleg részt vegyenek a közigazgatási feladatok teljesítésében, a közigazgatási intézkedési hatalomnak gyakorlásában és hogy a közigazgatási intézkedési hatalom azon ágaival szemben, a melyeket csak egyes tisztviselőkre lehet ruházni, az ellenőrzés és a felelősségrevonás jogát gyakorolhassák. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Ezt akarjuk mi, t. ház. *(Egy hang a szélső baloldalról: A javaslatban nincs ez!)* És e tekintetben már az általános vitánál kimondottam, hogy engem nem elégít ki teljesen a javaslat. *(Zaj a szélső baloldalon.)* És ha a t. képviselő urak jelentékeny szellemi erejüket egyesítenék velünk azon czélra, hogy ezen javaslaton a kívánatos módosítások keresztülvitessenek: akkor nagy eredményeket lehetne elérni. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon. Ellenmondások a szélső baloldalon.)* De e javaslat jelenlegi alakjában a mai helyzettel szemben — ezt mondottam az általános vitánál s miután állításom meg nem czáfoltatott, ismétlem ma is — ezen irányban jelentékeny a haladás. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon. Ellenmondások a szélső baloldalon.)*

Tehát igenis az volt a magyar nemzet fenmaradásának egyik alapja, egyik biztosítéka, hogy soha attól az elvtől, mely szerint önnönügyeinek intézésében úgy a törvényhozásban, mint a végrehajtó hatalom kezelésében részt vesz és részt fog venni ezentúl is, nem tágított. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* De az is hozzátartozott, hogy ezen elvhez, valamint politikájának, úgy minden más alapelvének alkalmazásában mindig hozzá tudott illeszkedni a fejlődő idők követelményeihez; *(Ugy van! Ugy van! Élénk tetszés jobb és bal felől.)* mindig lépést tudott tartani a nyugati cultura követelményeivel, mindig a nyugati népcsalád tagjaként érzett, azzal együtt fejlődött és soha egyes formák fentartásának fel nem áldozta a lényeget. *(Élénk helyeslés a bal- és jobboldalon.)*

Igenis, t. ház, Szederkényi t. képviselőtársam helyesen emlékeztetett reá, mi nem vagyunk franczia; megengedem, nem vagyunk sem számra oly hatalmas, sem a nép elemei tekintetében oly homogen nemzet, mint a franczia és mint a német nemzet és mint Európának s a civilisalt Amerikának más nagy nemzetei. De mire int ez, t. ház? Ez épen arra int minket, hogy nem a kormánynak illegitim hatalmát, nem a törvény mellett és a törvény ellen nyerhető befolyását és párturalmi hatalmaskodását — ezt nem — de a kormánynak legitim hatalmát, a központi hatalomnak a nemzeti czélok megvalósítására való helyes és erőteljes szervezetét nekünk inkább kell szívünkön hordanunk, mint azoknak a nagy nemzeteknek, a melyeket említettem. *(Zajos helyeslés és tetszés bal- és jobbfelől. Élénk mozgás a szélsőbalon.)*

Ezek azok az okok, t. ház, a melyek másfél évtized óta bennem és a régibb időkben elvbarátaim nagy részében, ma pedig azok összességében azt a meggyőződést és elhatározást megérlelték, hogy közigazgatásunkat abban az irányban kell reformalni, a melyet köznyelven az állami közigazgatásnak neveznek.

Ehhez a mi meggyőződésünkhöz szilárdan ragaszkodva, kénytelennek és kötelesnek éreztem magamat arra, hogy azt, azokkal a támadásokkal szemben, a melyeket Prónay Dezső t. barátom szájából tegnap hallottunk, megvédelmezzem. *(Helyeslés.)*

Ezen meggyőződésünk mellett állunk, állunk akkor is, a midőn — nem tagadom — egyes fogyatkozásokat látunk a javaslatban, de a mely fogyatkozások sokkal könnyebben lesznek kiköszörülhetők és kijavíthatók akkor, ha magával az alapeszmével, melyet én haladási eszmének tartok, ellentétbe nem helyezkedünk. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Ezekből az okokból nem járulhatok Helfy Ignácz t. képviselőtársam módosítványához, hanem a szakaszt elfogadom. *(Hosszan tartó zajos helyeslés és éljenzés a bal- és jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Báró Prónay Dezső képviselő úr kíván — gondolom: félreértett szavai értelmének helyreigazítása czímén — felszólalni.

B. Prónay Dezső: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn néhány perczre a t. ház szíves türelmével és figyelmével élni bátorkodom, nem szándékozom a házszabályok azon szakaszára hivatkozni, a mely szerint félremagyarázott szavaim értelmének helyreigazítása czímén szót kérhetnék, hanem egyszerűen a t. ház engedelmét kérem arra, hogy röviden egy-két megjegyzést tehessek Apponyi Albert gróf t. képviselőtársam fényes beszédére. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: E szerint kérnem kell a t. házat, méltóztatik-e ebbe beleegyezni? *(Halljuk! Halljuk!)*

B. Prónay Dezső: T. képviselőház! Némi subtilis distinctiokkal találhattam volna formát

Digitized by Google

arra nézve is, hogy szavaim értelmének helyesbítése czímén kérjek szót, de sokkal inkább tisztelem gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam fényes tehetségét és másrészt loyalitását, semhogy feltételezhetném róla azt, hogy szavaimat félreértette vagy még kevésbbé azt, hogy szavaimat félremagyarázta. Csupán egy megjegyzése adna jogot arra, hogy személyes kérdés czímén szólaljak föl, de ezen czímre sem kívánok hivatkozni, mert nem akarok a házszabályok erre vonatkozó szakaszának igénybe vételével mintegy visszaélni és inkább a t. ház engedelmét kértem, semhogy aztán felszólalásom mintegy ellenmondásban látszassék lenni azzal a czímmel, a melynek alapján szót kértem. *(Halljuk! Halljuk!)* T. barátom, Apponyi Albert azt mondotta, hogy a mikor én azt állítottam és bebizonyítani igyekeztem, hogy a kinevezés nem panacaea, akkor nyitott ajtót törtem be.

T. ház! Nem éltem azon illusioban, hogy valami nagy dolgot művelek, midőn azt mondtam, hogy a kinevezési rendszer nem panacaea. Tudtam jól, hogy nyilt ajtó, nem akartam betörni, nem is erőlködtem, hanem csak rámutattam, hogy mi van e nyilt ajtó mögött, csak beléptem azon a nyilt ajtón; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* beléptem azon erődbe, melyet a kinevezési rendszer erődjének nevezhetnék s ismertettem annak belső szervezetét. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Én abból indúltam ki, t. ház és nem általánosságban, hanem hazánk ez idő szerinti viszonyaira vonatkoztatva, igyekeztem kimutatni, mik nálunk a kinevezési rendszernek eredményei a praxisban 23 esztendő óta. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezen, a gyakorlati életből merített adatokat nem czáfolta meg t. képviselőtársam. Ezzel szemben viszont ő a kinevezési rendszer elméleti előnyeit fényesen bebizonyította *(Úgy van! Úgy van! Tetszés a szélsőbalon.)* és igyekezett kimutatni, hogy ama bajok forrása, melyek nálunk az állami élet azon ágainál mutatkoznak, hol kinevezett tisztviselők működnek, nem a kinevezésből erednek, de más okokra vezethetők vissza.

T, ház! Én sem állítottam soha, hogy csak a kinevezésből erednek a bajok; hanem állítottam, hogy nálunk a kinevezési rendszer e bajokat orvosolni képes nem volt. *(Úgy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Állítottam tehát, hogy tapasztalati tények igazolják nálunk, egy maholnap negyedszázados tapasztalás igazolja, hogy az állami élet mindazon ágainak ellátása, melyekben kinevezett tisztviselők működnek, semmivel sem jobb, *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* semmivel sem jobb az állami élet azon ágainak ellátásánál, melyekben választott tisztviselők vannak.

Ebből már most következik — egyszerű és semmiféle cornutus syllogismussal — az, hogy miután 23 év tapasztalata azt mutatja, hogy a kinevezési rendszer az állami élet azon ágaiban, melyekben életbe lett léptetve, nem volt képes azt az eredményt elérni, melyet kívánnunk kell; *(Úgy van! Ugy van! a szélsőbalon.)* Várható-e, hogy a választási rendszertől eltérve, az állami élet azon ágánál, a hol mostanáig a választási rendszer és pedig annak igen tökéletlen, igen fogyatékos formája van életbeléptetve: ha e helyett életbeléptettetik a választási rendszer, javulni fog-e az állapot?

Ez volt a kérdés, a melyet fölvetettem. Sőt a kérdés az volt: Magyarországon mi volna a kinevezés hatása? Talán nem is ezen szavak foglaltattak beszédemben, hanem egyik alapgondolata beszédemnek ez volt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Apponyi t. képviselő úr azután arra utalt, hogyha a választási rendszer fentartása mellett a fenforgó bajokon akarunk segíteni, ezt a kiadások szaporítása nélkül tenni lehetetlen. Hiszen ez is nyitott ajtó, a melyen ő belépett és a melyet talán én nyitottam ki neki. *(Derültség a szélső baloldalon.)* A különbség csak az: sokkal csekélyebb költséggel sokkal nagyobb eredményeket lehet elérni a választási rendszer által. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Még csak egy mondását akarom rectificálni Apponyi t. képviselőtársamnak, tudniillik azt, hogy én igen jól tudom, miszerint bizonyos mértékig általában a direct adókra és a pénzügyi kezelésre a községi jegyzők is befolynak, de engedje meg, az illeték-kiszabásra és behajtásra nem folynak be és a pénzügyi administrationak igen jelentéktelen része az, melyre befolynak.

De tudom azt is, hogy ha az a szegény községi jegyző azokkal az elkészített kimutatásokkal, lajstromokkal, elmegy az adóhivatalba és azt mondja, tessék ezt hitelesíteni: akárhányszor megtörténik, hogy azt felelik neki: ma nem érünk rá, tessék holnap jönni. Praxisból beszélek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)*

T. ház! Lesz alkalmam a részletes tárgyalás folyamán — mert a kérdések, melyeket Apponyi Albert gróf t. képviselőtársam felvetett, összefüggnek a törvényjavaslatnak igen számos intézkedésével — azokra visszatérni.

Nem kívánom a t. ház figyelmét továbbra igénybe venni, csak egyet jegyzek még meg. *(Halljuk!)* Azok, a miket biztosítékok gyanánt követelnek a kinevezési rendszer életbeléptetése mellett, azok rendszerint az egyének magánjogi természetű jogainak biztosítására vonatkoznak; a választás pedig eminenter politikai jog, poli-

Digitized by Google

tikai jogot vesznek el a nemzettől és helyébe más hasonló értékű jogot adni nem tudnak, mert adni alig lehet. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mutasson rá a t. mérsékelt ellenzék, melyik evvel aequivalens politikai jogot képes adni? *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

És ez lényeges különbség. A közigazgatási bíróság: garantiája a megsértett egyéni jogoknak. *(Egy hang balról: Nem egyedül annak!)* Hát ha még annak sem garantiája, akkor semmi garantia. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* Megengedem, lehet a közigazgatási bíráskodásnak egy nemét felállítani, a mely a politikai jogok biztosítására is szolgál, de abban, a mit eddig hallottunk e tárgyról, az nincs benne. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Itt valami justice administrativeről van szó és nem egy közjogi cselekvénynek bírói eljárás elé viteléről. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Egyébiránt, t. ház, a mi álláspontunk a t. mérsékelt ellenzék álláspontjától alapjában térvén el, az ellentétes álláspont helyességéről nehéz egymást meggyőznünk.

Az államot, sőt az egész emberi élelet másképen fogjuk fel mi, mint t. szomszédaink. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Az államnak és az állami életnek ez a különféle felfogása nem új dolog, nyomait megtaláljuk a történetben és félek, hogy például t. képviselőtársamnak felfogása, a melylyel ő a kormányakarat és az állami akarat közt oly szoros kapcsolatnak a fenforgását vitatta, nagyon közel áll azon felfogáshoz, a melyet az absolutismusnak egyik híres bajnoka *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* munkájában, a Leviathánban kifejezett: rex est populus. *(Zajos helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az idő annyira előre haladt, hogy azt hiszem, méltóztatik a t. ház a tanácskozás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre áttenni.

A holnapi ülésben a 24., 25. és 26. sorjegyzékben foglalt kérvények sorozata is tárgyalás alá kerül.

Továbbá az igazságügyminister úr fog válaszolni Hock János képviselő úrnak a New-York biztosítótársaság czégbejegyzésénél előfordult szabálytalanságok tárgyában hozzá intézett interpellatiojára, valamint a pénzügyminister úr is válaszol Petrich Ferencz képviselő úrnak fogyasztási adók tárgyában hozzá intézett interpellatiojára.

Ugron Gábor: T. ház! Minthogy a le nem tárgyalt kérvények rendkívül nagy számra szaporodtak fel és mivel a kérvények tárgyalása után is igen sok teendője lesz a háznak, kérem a t. házat, méltóztassék elhatározni, hogy a kérvények tárgyalását 12 órakor kezdi meg. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: A szokáshoz képest ily időtájban kell ezúttal a kérvények tárgyalását megkezdeni; de azt, hogy épen 12 órakor kezdessék meg azok tárgyalása, most elhatározni igen nehéz, mert nem lehet tudni, hogy mennyi ideig beszél egy-egy felszólaló képviselő úr. *(Helyeslés.)*

E szerint tehát a holnapi ülés napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

Digitized by Google

539. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 25-én, szombaton

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — A ministerelnök átíratának bemutatása a Deák Ferencz síremléke építésére vonatkozó összes ügyiratoknak a képviselőház irattárában leendő elhelyezése iránt. — Az interpellatios-könyv felolvasása. — Horváth Ádám személyes kérdésben való felszólalása. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — A XXIV., XXV. és a XXVI. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. — Az igazságügyministernek és a kereskedelmi ministernek válasza Hock János interpellatiojára a »New-York« biztosító-társaság czégbejegyzésénél előfordult szabálytalanság tárgyában. — Az igazságügyi minister válasza Polónyi Géza interpellatiojára az aranyos-maróti törvényszéknél üresedésben lévő bírói állás tárgyában. — A pénzügyminister válasza Petrich Ferencz interpellatiojára a fogyasztási adókivetés tárgyában. — Illyés Bálint interpellatioja, a bihar-udvari községi előljáró törvényellenes választása tárgyában. — Ugron Gábor interpellatioja a ministeri eskü tárgyában. — Az igazságügyi minister indítványa az országgyűlési képviselőválasztások feletti bíráskodásról szóló törvényjavaslat tárgyalására külön bizottság választása iránt.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Baross Gábor, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, Josipovics Imre és b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Varasdy Károly jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Madarász József jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Varasdy Károly jegyző *(olvassa a julius hó 24-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a ministerelnök 2.480. számú átiratát, melynek kapcsában megküldi a Deák Ferencz síremléke építésére vonatkozó s az építéssel megbízott országos bizottságtól, valamint a magyar földhitel-intézettől beérkezett összes ügyiratokat a képviselőház irattárában leendő elhelyezés végett.

Ezen ügyiratok a képviselőház irattárában helyeztetnek el.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs; más előterjesztés sem lévén bejelentve, következik az indítvány- és interpellatios könyv felolvasása.

Gr. Eszterházy Kálmán jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nincs. Ellenben az interpellatios könyvben a következő újabb bejegyzések foglaltatnak: Julius 25. Illyés Bálint, a bihartordai községi előljáró törvényellenes választása tárgyában a belügyministerhez. Julius 25. Ugron Gábor, a ministeri eskü tárgyában a ministerelnökhöz.

Elnök: A képviselő urak az ülés végén fogják megtehetni interpellatioikat.

Következik a napirend: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

A napirend előtt még Horváth Ádám kép-

Digitized by Google

viselő úr kíván személyes megtámadtatás folytán nyilatkozni.

Horváth Ádám: T. ház! A folyó évi julius 24-iki ülésen, a melyen gyöngélkedésem miatt nem lehettem szerencsés jelen lenni, *(Élénk derültség.)* Ordódy Pál t. képviselőtársam julius 6 iki beszédemmel szemben védelmébe vette Komárom vármegyét. *(Halljuk! Halljuk!)* E védelem ellen nekem semmi kifogásom nem volna, de t. képviselőtársam olyan színben tüntette fel a dolgot, — megengedem, nem szándékosan, hanem azért, mert tévesen volt informálva — mint ha én valótlanságot állítottam volna Komárom vármegyéről. Sokkal jobban tisztelem a képviselőházat, semhogy ne sietnék igazolni azt, hogy én e házban sem ezen, sem más tárgyban valótlanságot nem állítottam. Én julius 6-iki beszédemben azt mondtam, hogy Komárommegye két felíratot küldött az országgyűléshez: egyiket az államosítás mellett, a másikat pedig ellene.

Erre vonatkozólag azt mondja Ordódy Pál t. képviselőtársam, hogy Komárom vármegye küldött ugyan két felíratot, de ezekben nem nyilatkozott magára a tárgyra vonatkozólag, hanem egyszerűen kérte, hogy a kormány közölje a törvényjavaslatot a vármegye közönségével, hogy az ez iránt nyilatkozhassék.

Ebben tökéletesen igaza van t. képviselőtársamnak; mert Komárommegye csakugyan küldött egy felíratot az államosítás mellett. Ez az utóbbi felírat; de egyúttal küldött egy felíratot, a melyben kérte, hogy a törvényjavaslat adassék ki a vármegye közönségének, hogy e tárgyban véleményt nyilváníthasson. De én nem erre a felíratra céloztam, t. ház, hanem Komárommegye azon felíratára, melyet az 1885. julius 5-én 2012. szám alatt intézett a képviselőházhoz s a melyet az 1885. deczember 5-iki ülésében tárgyalt. Komárommegye közönségének e felírata 1885-ben 110. közgyűlési szám alatt kelt és miután Ordódy Pál t. képviselőtársam nekem ily valótlan állítást tulajdonított, a t. ház szíves engedelmével leszek bátor e felíratból állításom helyességét kimutatni. *(Halljuk! Halljuk!)* E felírat többek közt a következőket mondja *(olvassa)*: »A közigazgatás reformálásának több irányban s több oldalról szőnyegre hozott kérdésében felmerült különféle nézetek között, rég elfoglalt álláspontunkból, véleményünket nyilvánítani kötelességünknek tartván, mint a törvényhatósági önkormányzat tántoríthatlan hívei a több oldalról hangoztatott centralisatio és a törvényhatósági tisztviselők kinevezése elvével szemben a törvényhatósági önkormányzati rendszernek nemcsak fentartását, hanem az állam érdekeivel megegyeztethető kiszélesbítését szükségesnek s ebből folyólag a törvényhatósági tisztviselők választásának jogát fentartandónak s épen megőrzendőnek tartjuk.«

Továbbá így folytatja: »Mély meggyőződésünk, hogy Magyarország közigazgatása a leghelyesebb alapokon csak az önkormányzati rendszeren nyugodhatik s viszonyaink és törvényhatósági rendszerünk jelen alakzata mellett önkormányzatot tisztviselő választási jog nélkül nem képzelhetünk.«

De még inkább szól állításom valódisága mellett a következő passus: »A törvényhatósági tisztviselők választása fentartásának szükségét indokolandónak nem tartjuk azért; mert ezen elv néhány viszhangra a törvényhatóságok nagy többségében s támogatásra, úgy véljük a törvényhozásban, sőt a kormányban sem talált, törvényhatóságon kivül meg sem támadtatott; a fölmerült kérdéssel szemben mindig vallott elveink alapján kijelentjük, hogy közigazgatásunk bármikor szőnyegre kerülhető reformálása kérdésében a törvényhatósági önkormányzatnak s azzal együtt a tisztviselők választása fentartásának hívei vagyunk.«

Végre azután Komárom vármegye kérvénye a következő kérelmet terjeszti a t. ház elé: »Azon tiszteletteljes kérelemmel járulunk a mélyen t. képviselőházhoz, miszerint a törvényhatósági közigazgatás bármely alakban tárgyalás alá kerülhető reformálása kérdésében a törvényhatósági önkormányzat fentartását, sőt lehetőleg szélesebb alapokra fektetését s a törvényhatósági tisztviselők választása jogának épen megőrzését eszközölni s biztosítani méltóztassék.«

Azt hiszem, t. ház, hogy ezzel beigazoltam, hogy igazam volt; azt állítottam, hogy Komárom vármegye a legközelebbi multban az államosítás ellen nyilatkozott és ép azért minden elfogulatlan egyénnek becses ítéletére bízom, vajjon tévedtem-e s vajjon tájékozatlan voltam-e vagy sem? *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Madarász József jegyző: Szalay Károly!

Szalay Károly: T. ház! Nemcsak a parlamenti udvariasság, nemcsak gr. Apponyi Albert t. képviselőtársamnak személyes sulya, hanem sulya azon érveknek is, melyeket tegnapi beszédében előadott, teszik kötelességemmé, hogy azokat hallgatással ne mellőzzem, hanem megkísértsem meggyöngítését úgy azoknak az érveknek, melyeket saját álláspontja mellett felhozott, mint azokét, a melyeket a mi álláspontunk ellen használt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt azonban ezzel tüzetesen foglalkoznám, saját érveim kifejthetése tekintetéből szükségesnek tartom, hogy bizonyos kérdéseket előzetesen tisztázzak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első kérdés, t. ház, az, hogy megálla-

Digitized by Google

pítsuk, vajjon a jelen vita mely kérdés körül forog, mert az igen t. képviselő úrnak tegnapi beszéde arra enged következtetni, hogy ő a kérdést akként veti fel: vajjon a választásnak vannak-e előnyei a kinevezés fölött, vagy ennek a fölött? Szerintem azonban nem ez a kérdés; hanem az: megmaradjon-e Magyarországnak nemcsak a törvényhozás, de a törvények végrehajtása körüli önrendelkezési joga, vagy pedig ezen jog a kormányhatalom részére confiscáltassék; igen, vagy nem? Ha elismerem is azt, hogy a tisztviselők választása, vagy kinevezése eminens kérdés, mindenesetre állítom és úgy vagyok meggyőződve, hogy ezen kérdés, a főkérdésnek csak egy fontosabb része. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Megvallom, hogy tudok képzelni önkormányzatot épen úgy kinevezett, mint választott tisztviselőkkel. Ha tehát az a kérdés — mint a hogy szerintem az — hogy az önkormányzati rendszer Magyarországon az egész vonalon továbbra is fentartassék-e, vagy nem; vagyis, ha nem az a kérdés, hogy mi helyesebb: a kinevezés, vagy pedig a választás, akkor az igen t. képviselő úr érvelésének legnagyobb része érdem nélkülivé válik, mert nem az alapkérdéssel foglalkozik.

A második kérdés, mely szerintem megállapítandó, az: vajjon a jelenlegi választási rendszer bír-e azon kellékekkel, hogy a most választott tisztviselők a lényegben csakugyan választottaknak nevezhetők, vagy sem; avagy a mostani választás nem álczázott, leplezett kinevezés-e? Azt hiszem, a válasz erre is alig lehet kétséges; mert tudjuk, hogy a főispánok candidationalis joga annyira meghamisította a választás tényét, hogy azt többé választásnak mondani sem lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* De tudjuk azt is, hogy a választott testületek, a törvényhatósági bizottságok összetétele olyan, hogy az, azok valóságos akaratát sohasem engedi érvényre jutni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha tehát a választott tisztviselők ellen érvelünk, szerintem helyesen nem érvelhetünk úgy, hogy érvelésünket a most választott tisztviselők cselekvényeiből, a jelenlegi viszonyokból kifolyólag merítsük. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a szélsőbalon.)*

A harmadik kérdés az — s ennek tisztázását igen fontosnak tartom — vajjon önkormányzatnak nevezhetjük-e azon rendszert, a melyet a törvényjavaslat ezen czím alatt kínál s nálunk meghonosítani akar? Azt hiszem, t. ház, hogy ez iránt gr. Apponyi Albert igen t. képviselőtársamnak önmagának is kételyei merültek föl; mert beszédének egyik kitételében az önkormányzatot szűkebb és tágabb önkormányzatnak nevezi. Megengedem, hogy valaki arthatja önkormányzatnak azt az önkormányzatot, melyet ezen törvényjavaslat másik része önkormányzatnak nevez; de hogy az semmi kellékével nem bír azon önkormányzatnak, melyet történetünk és közjogunk ismer, kétségtelen, mert hiszen teljesen nélkülözi azon főkelléket, melyet én az önkormányzat »sine qua non«-jának tekintek, vagyis a tisztviselőkkel való rendelkezést.

Ezen törvényjavaslat barátai megnyugvást találhatnak talán abban, hogy a rendelkezési jog a felügyeleti joggal substituáltatik s az az önkormányzati testület, melyet a t. képviselő úr tegnap még mindig vármegyének nevezett, bizonyos ügyekben — például a közigazgatási bizottságban — másodfokúlag határoz és ez által közvetve a közigazgatási ügyeknek másodfokú ellátására befoly.

Én azonban a felügyeletben az önkormányzatot egyáltalán nem keresem, de nem is találom; sőt tovább megyek: az önkormányzati testületet a felügyeletre teljesen alkalmatlannak tartom azon indokból, mert hiszen bizonyos specialis esetekre csak az ügyelhet fel, a kinek tudomása van azokról a meghagyásokról, a melyek szerint azon specialis esetek elintéztetnek. Már pedig, hogy a vármegye miként szerez ezekről magának tudomást, azt ez a törvényjavaslat egyáltalán nem mondja meg.

Én úgy vagyok meggyőződve, t. ház, hogy az, a mi ebben a törvényben önkormányzat néven contempláltatik, lehet humanitarius intézmények ápolása, lehet társas összeműködés bizonyos czélokra, melyeket a törvény különösen meghatároz, de önkormányzat semmi szín alatt nem lehet. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Engem ebbeli meggyőződésemben még az sem ingat meg, hogy a törvényjavaslat szerint a leendő vármegye politikai dolgokkal is foglalkozhatik, mert a politikai dolgokkal való foglalkozást szorosan véve az önkormányzathoz tartozónak nem is tartom. A politikai dolgokkal való foglalkozás a magyar vármegyének egy szükséges tulajdonsága a közszellem, a közegyetértés kifejtésére, de magának az önkormányzatnak egyáltalán nem szükséges attributuma. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De ezen politikai dolgokkal való foglalkozásnak értelme akkor volt, mikor az a követek küldésében tényleges kifejezésre jutott. Azt hiszem tehát, hogy azok, a kik a vármegyének ezen új átalakításában is többé-kevésbbé mégis csak meg kívánták tartani a lényeget, nagyon helyesen cselekedtek, midőn a főrendiházi törvény alkotása alkalmával azon indítványt tették, hogy a főrendiházba a vármegyék is küldjenek képviselőket.

Ez által nyert volna, úgy szólván, practicus kifejezést az önkormányzatnak azon joga, hogy politikával foglalkozzék. De ha ez

Digitized by Google

a jog semmi másban nem fog nyilvánúlni, mint azon kérvényekben és felíratokban, a melyeket a vármegye az országgyűléshez fog intézni, hogy — mint évek hosszú során át sajnosan tapasztaltuk — azok soha sem vétessenek tekintetbe, ha a kormány irányával ellenkeznek és csupán akkor történjék rájuk hivatkozás, ha a kormánynak valamely irányát támogatják: *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* ez a jog, t. képviselőház semmiképen sem kárpótolhat minket azon lényeges jogért, a melytől ezen törvényjavaslat világosan megfoszt bennünket, a valódi önkormányzatért.

A mi álláspontunk igazolására — mondá a t. képviselő úr — szükséges lett volna bizonyítani, hogy mindazon hiányok, a melyek kinevezett tisztviselők által keletkezett szakokban előfordultak, onnan erednek, mert azon ügyek kinevezett tisztviselők által intéztetnek.

No, igen t. képviselő úr, erre én azt mondhatnám, hogy ha mi így okoskodnánk, ez ép oly helyes volna, mint azoknak, kik velünk egy nézeten nincsenek, azon okoskodása, hogy mivel ma még a vármegyékben úgynevezett választott tisztviselők vannak, minden bajnak az oka a vármegyékben az, hogy választott tisztviselők vannak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert ha áll az okoskodás az egyik részen, úgy áll a másikon is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De mi nem ezt mondjuk: mi nem a kinevezett tisztviselők személyében keressük a bajok okát, hanem abban, hogy azon ügyek, kinevezett tisztviselők mellett sem láttatnak el úgy, a mint megkívánni lehet és kell és így a tisztviselők kinevezése egymagában nem elegendő arra nézve, hogy nekünk a közigazgatás javítására garantiát nyujtson. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De még tovább megyünk. A kinevezéssel együtt jár a bureaucraticus eljárás és a mostani közigazgatás hibáinak legnagyobb része ebből származik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt méltóztatik mondani, hogy hiszen választott tisztviselők mellett is van bureaucraticus eljárás. Tökéletesen igaz, ennek oka nem abban rejlik, hogy a tisztviselő választott, hanem rejlik először abban, hogyan választatik, abban t. i. — a mint az előbb voltam bátor említeni — hogy a mostani választás csak álczázott kinevezés; rejlik másodszor, — a mint később óhajtottam kifejteni — magának az önkormányzati elvnek meghamisításában. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az önkormányzati elv, t. ház, a czímekben ma is érvényesül. Hiszen nem mondja a ministerium, mikor leír, hogy: Somogy vármegye alispáni hivatalának, vagy főszolgabírói hivatalának, hanem azt mondja: Somogy vármegye közönségének. Hát valóság ez? Nem. S ebben rejlik az önkormányzat meghamisítása, t. i. hogy ma már a tisztviselők épen csak úgy, a mint itt contempláltatik, nem a vármegyétől, hanem úgyszólván közvetlenül a ministeriumtól függnek. A czíme ma is meg van az önkormányzatnak, de nincs meg a lényege, az teljesen hiányzik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azon érvek ellenében, melyek fölhozattak arra nézve, hogy hiszen vannak szakok, melyek kinevezett tisztviselők által láttatván el és melyek intézése teljesen a kormány kezében lévén, ha ezen szakoknál a kívánt eredmény nem éretett el, okszerűen szabad és kell következtetni arra, hogy ezen javaslat által sem fog a kívánt siker eléretni; mondom, ennek ellenében a t. képviselő úr a pénzügyi igazgatásra hivatkozott és azt mondta, hogy a mennyire a pénzügyigazgatásnak kétségtelen hiányai vannak, ezek annak tulajdonítandók, hogy a pénzügyigazgatás nem láttatik el az egész vonalon kinevezett tisztviselők által. Igaz, hogy ezt csak mellékesen kívánta érteni. Én úgy tudom, hogy sem a pénzügyminister úrnak, sem senki másnak, legalább újabb időben nem volt kifogása az ellen, hogy az adók mind pontosan folynak be; tehát a pénzügyigazgatásnak azon része ellen, mely magát a tényleges behajtást illeti, kifogása senkinek sincs. Már pedig csupán ezen ügyek láttatnak el választott tisztviselők által.

Mert ha azt mondja a t. képviselő úr, hogy »a közigazgatást akként kell berendezni, hogy az állami jövedelmek egyenlékenyen és pontosan befolyjanak. Hogyha az államnak jövedelmeit pótoljuk azzal, a mi a közigazgatási végrehajtások és hanyagságok által elvész, merem állítani, hogy több jönne be.« S ezt ellenünk fordítja, téved, mert itt, ha van hiba, az nem a behajtásban, hanem a kivetésben van. De a kivetést nem választott, hanem kinevezett közegek teljesítik.

Horánszky Nándor: Dehogy! A kereseti adók!

Szalay Károly: Az összes jövedelmi adót, a mi egyrészt igen nagy contingest juttat a kincstárnak s melynél másrészt a legnagyobb aránytalanságok fordulnak elő, kinevezett tisztviselők vetik ki.

Horánszky Nándor: Dehogy!

Szalay Károly: Sőt tovább megyek, ezen aránytalanság nem is annyira a kivető bizottság munkálataiból ered; legtöbbnyire ered a legfelsőbb pénzügyi hatóságok, esetleg a ministerium azon intézkedéséből, mely az adókat aránytalanúl leíratni engedi. A ki ebben kételkedik, méltóztassék a kivetési lajstromokból magának tudomást szerezni és ezen visszásságokról bőven meg fog győződni.

Teljesen más színben tűnik fel az igazságügyre vonatkozó érvelés, hogyha a kérdést úgy

Digitized by Google

állítjuk fel: vajjon a között kell-e választanunk, hogy a tisztviselő kinevezett vagy választott legyen, vagy pedig egyáltalában az önkormányzat elvét veszszük tekintetbe; mert akkor igenis az igazságszolgáltatásnak mai állása a mi álláspontunk erősségére szolgál; mert mintegy közbeszólásképen is felhozatott: kétségtelen világszerte a törekvés, talán visszafojthatlan a törekvés, hogy bűnügyekben az esküdtszékeknek döntő befolyás engedtessék. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Én úgy hiszem, hogy az esküdtszéki intézményre vonatkozólag senki sem fogja kétségbe vonni, hogy az önkormányzati intézmény, még pedig hatalmasan önkormányzati intézmény; mert azután a büntetések kimérése vajjon ki által történik, kinevezett bíróság vagy más által, az, gondolom, magára az elv lényegére, egészen közömbös. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Az igen t. képviselő úr visszafordítja mi reánk azt az érvet, melyet mi abból merítünk, hogy a közigazgatás drága, a közigazgatás megdrágúl, sokkal drágább lesz, mint most, az államosítás által. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* E tekintetben hivatkozik legelőször a csendőrségnek működésére.

Hát igaz, kétségtelen dolog, hogy a csendőrség szervezése és annak működése óta bizonyos tekintetben a bűnök, a vétkek kevesbedtek; kérdés azonban, hogy az a kevesbedés arányban áll-e a költség-többlettel, melyet a csendőrségre kiadnunk kell, vagyis hogy a közbiztonság ilyen megőrzésével, a mint történik, arányban áll-e azon többkiadás, melyet a csendőrségre fordítani kell.

Úgy hiszem, kétségtelen dolog, hogy a csendőrség működése bizonyos irányban jótékony, de maga ez a működés semmi esetre sem hat közbiztonsági állapotaink egészére annyira, hogy annak ily módon javulását neki tulajdoníthassuk csupán. Említve volt már, hogy tulajdoníthatjuk ezt a közlekedési eszközök javulásának és megváltozásának, mert végtére az útonállásoknak meg kell szűnniök, mikor az utazók legnagyobb része megszűnik; kell tulajdonítani az erdő-kiirtásnak, az útszéli korcsmák megszüntetésének és egyéb ilyen körülményeknek, a távirdának, melynek útján minden pillanatban az illető megtámadott segélyért folyamodhatik; azonban a csendőrség működésének eredményét sem nagyon szabad egyoldalúlag megítélnünk, mert annak más irányban igen aggályos működését kell tapasztalnunk. *(Halljuk!)* Azon kimutatásból, melyet b. Prónay Dezső igen t. képviselőtársunk velünk közölt, kitűnik, hogy míg a feljelentések száma folytonosan növekedőben van, addig az elítélések száma csökken. Ebből az következik, hogy a csendőrségi intézmény által a közönség ok nélkül, tulságosan zaklattatik és erre vonatkozólag bátor vagyok egy épen most folyamatban levő példára hivatkozni.

Somogymegyében a csendőrség nagyot akart tenni és az itt-ott előforduló lólopásokat gyökeresen ki akarta irtani. A csendőrparancsnok a kormánytól erre felhatalmazást is kapott, úgy, hogy működése 2—3 megyére terjedt ki. A kaposvári törvényszékhez 500 és néhány egyén ellen érkezett be ennek folytán feljelentés, de ezen számból csak mintegy 72 egyén helyeztetett vád alá, a mely szám az ítélethozáskor valószinűleg 8—10-re zsugorodik össze. Ebből világos, hogy több százakra menő egyén haszontalanúl törvény ellenére zaklattatott. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azon kifogásunkat, hogy a contemplalt közigazgatási szervezet nagyon drága, t. képviselőtársam visszafordítja ránk és azt mondja, hogy ha mi is akarunk javítani a jelenlegi helyzeten; ha mi sem elégszünk meg a tisztviselők jelenlegi számával és fizetésével, tehát ha a számot és a fizetést szaporítjuk: körülbelül ugyanaz a többlet fog előállni, a melyet az új rendszer követel. Én nem vagyok egy véleményen t. képviselőtársammal, mert azt hiszem, hogy bizonyos körülmények közt a tisztviselők számát nem szaporítani, hanem kevesbíteni kell. Azt én is állítom, hogy fizetéseiket javítani kell, de ezen javítás nemcsak hogy nem éri el a mostani többletet, hanem az a jelenlegi keretben is eszközölhető. Például Somogymegye közigazgatását ma 19 főbíró és szolgabíró látja el 8 járásban. A közigazgatás ellátása végtelen nagy akadályokba ütközik, a melyeknek legnagyobbika az, hogy az illető tisztviselő csak ritka alkalmakkor és semmikép sem akkor, mikor szükséges volna, férhet az illető helyhez. Én azt az állítást merem koczkáztatni, hogy ha azon nyolcz járás helyett, a melyre Somogy vármegye fel van osztva, újra felállíttatik az a régi öt járás, mely 48-ban volt, de ez aljárásokra, például 15-re felosztatnék, vagyis, hogy ha 15 egyén látná el különböző helyeken a közigazgatást, úgy Somogy megyének lenne a legkitünőbb közigazgatása és a fizetések felemelése daczára egy krajczárral sem fogna többe kerülni, mint most 19 egyénnek az ellátása. De hiszen, t. ház, a pénzkérdés ott, a hol magasabb érdekek érintetnek, tökéletesen mellékes kérdés. Arról van csak szó, hogy ez a közigazgatás többe kerül? Nem arról van szó, hanem arról, hogy egyúttal confiscaltassék önkormányzati jogunk, tehát odaadjuk oly jogunkat, a melynek pénzértéke egyáltalában meg sem határozható. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Midőn tehát megengedem, hogy a mi nézetünk szerinti szervezés és átalakítás szintén költségtöbbletet okozna, ha e mellett meghagyja a

Digitized by Google

jogokat, mindenesetre sokkal olcsóbb lenne, mint e javaslatban tervezett közigazgatás, mely a mellett, hogy jóval nagyobb költséget igényel, még jogainkat is elveszi. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nagyon igaza van az igen t. képviselő úrnak, midőn azt mondja, hogy az érvek egyik legfontosabbika az, mely az államakarat érvényesüléséből meríttetik és bármily subtilis legyen is az a distinctio, melyet a t. képviselő úr tegnap a kormány törvényes és nem törvényes hatalmára nézve tett, én azt mégis teljesen aláírom és beszéde egyik legkiválóbb momentumának azt tartom, midőn az eddigi általános ellenvetésektől eltérőleg a mi álláspontunk ellenében a választott tisztviselőket illetőleg azt hozza fel, hogy ezek választóikkal szemben nem lehetnek függetlenek.

Azt gondolom, nemcsak én, de mindnyájan köszönettel tartozunk a t. képviselő úrnak azért, hogy ezt felhozni méltóztatott; mert most legalább tisztában vagyunk azzal, mit kell értenünk az alatt, midőn ellenünk a választott tisztviselőnek függősége vettetik fel. Azt hiszem, nem értettem rosszúl a t. képviselő úr állítását, ha úgy fogtam fel, hogy a választott tisztviselő nem lehet független a járásában létező egyik vagy másik vidéki hatalmasság ellenében és ebből folyólag nem szolgáltathat igazságot, vagyis mint Magyarországon, sajnos, ma már általában mondani szokás, a szegény ember igazságához nem jut. Csakhogy ez nem függ sem a választástól, sem a kinevezéstől, hanem függ különösen azon szellemtől, mely időnként a kormányt áthatja és függ különösen azon, szerintem végzetes hibától, hogy megengedtetett a kormánynak az önkormányzat elnevezése alatt közvetlenül belenyúlni az egyes tisztviselők teendőibe, a helyett, hogy a kormány nagyban és egészben a törvényhatóságok teendőit ellenőrizné és a törvényhatóságokat kényszerítené a törvények végrehajtására. Ha ezen állításban van igazság, a mint hogy van is, akkor ki felelős ezért a bajért? A választási rendszer-e vagy a kormány? Majdnem minden egyes controvers eset, a mely igazságtalanúl, vagy nem elég pártatlansággal ítéltetik meg, végeldöntésében a kormányhoz jut és sajnosan kell megvallani, nagyon ritka eset, midőn a szegény embernek igazsága a hatalmasságok ellenében a ministeriumnál is érvényre jut. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De még furcsább a választási rendszert okozni ezen visszásságért. A t. képviselő úr azt mondta: »Ezen egészségtelen függés lefelé, complicalva van, egy nem kevésbbé egészségtelen függéssel felfelé és az az egészségtelen függés felfelé idézte elő azt, hogy a mai rendszer mellett a bajok ama másik sorozata is előállt és míg ez a tisztviselői szervezet nem volt alkalmas eszköz arra, hogy az igazi állami akaratot végrehajtsa, addig a kormánynak az állami akaratban nem gyökerező, sőt ezzel ellentétes hatalmi czéljai dédelgetésére és ápolására igenis alkalmas«. Hogyha a kormányhatalom oly sulylyal nehezedhetik a tisztviselőkre, hogy a kormánynak ily irányú rendelkezései is végrehajtatnak, nem értem, hogyan lehet az, hogy a kormány rendelkezései csupán akkor maradjanak végrehajtatlanúl, midőn azok a törvény pártatlan végrehajtására vonatkoznak. Csakugyan annyira perversus volna Magyarország tisztikara, hogy csak akkor nem hajtaná végre a kormány rendeleteit, midőn azok igazságos, pártatlan végrehajtást kívánnak? Ezt, úgy hiszem, a t. államtitkár úr sem fogja elismerni. Én előttem teljesen képzelhetetlen és teljesen lehetetlennek tartom, hogy akkor, midőn a kormányhatalom túltengésben van, mert kétségtelenül túltengésben van s ha nyomása által törvénytelen lépések megtételére is kényszerítheti a tisztviselőket, az állam akaratát csak akkor ne érvényesíthetné, midőn ezen akaratnak törvényes hatáskörében akar érvényt szerezni.

Engem az igen t. képviselő úr tegnapi beszédjében legjobban meglepett az, hogy az államosítási elvnek ilyen kivitelét saját maga is nagyban és egészben elítélvén s szükségesnek tartván annak bizonyos garantiákkal való ellátását: mégis megnyugszik a kormány puszta ígéretében, mert hiszi, hogy ezen ígéret meg is fog tartatni. Én úgy vagyok meggyőződve, hogy akkor, mikor institutiok létesítéséről van szó, az államférfiu szótárában e szónak: hit, helye egyáltalában nem lehet; mert tegyük fel, hogy e törvényjavaslat törvénynyé válik, a nélkül, hogy a garantialis törvények életbelépjenek: mit fog használni ennek a sanyargatott országnak az, hogy mi azt hittük, hogy a kormány be fogja nyujtani azon javaslatokat, a melyeket azután nem nyujtott be? De ha az igen t. képviselő úrnak és azoknak is, kik e javaslatot elvileg pártolják, joguk is van ahhoz, hogy a garantiáknak többé vagy kevésbbé helyes voltát azon hitükre, azon bizalomra alapítsák, melylyel a kormány iránt viseltetnek: nekünk jogunk van különösen azon izelítő után, melyet az igen t. igazságügyminister úr a curiai bíráskodásról szóló törvényben nekünk nyujtott, hogy bizalommal ne viseltessünk és azon garantiák megvalósulásában nagyon, de nagyon kételkedjünk. Azt hiszem, hogy először történt a magyar törvényhozás termében és elég sajnos, hogy egyetlen egyszer is megtörtént, midőn az etetés-itatás és megvesztegetésnek úgyszólván a ministeri székből szószólója támad. Törvények tán mégis csak azért alkottatnak, hogy ha egy

Digitized by Google

bűn létezik, mondjuk, hogy az egy nemzet gyöngesége, hogy ennek a gyöngeségnek ne táp nyujtassék, hanem kiirtassék abból a nemzetből. Az eddigi törvényhozások legalább erre törekedtek. És most mi történik? Nem a corruptionak kiirtásáról van ezó azon törvényjavaslatban, hanem hogy úgy mondjam, a corruptio államosításáról. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Mert a mi eddig titkon, eldugva történt, az etetés, a fuvar czimén való megvesztegetés, az most állami felügyelet alatt fog történni. Én azt gondolom, hogy azon törvényjavaslat nem is annyira a corruptionak megszüntetését, mint inkább annak rendezését tartja feladatának.

Ebből kiindulva, úgy hiszem, igen t. képviselőház, hogy nekünk igenis jogunk van kételkednünk nemcsak abban, hogy ezen törvényjavaslatok be fognak nyujtatni, de még inkább jogunk van kételkednünk azon törvényjavaslatok minőségében, pedig azoknak hatálya nem attól függ, hogy azok benyujtatnak-e vagy sem, hanem függ az abban foglalt intézkedésektől.

Az igen t. képviselő úr tegnapi beszédében erősen hivatkozott arra, hogy sem ő, sem a kik vele egy nézeten vannak, Magyarországon nem akarják korlátozni a nép önrendelkezési jogát sem a törvényhozásban, sem a törvények végrehajtásában. De a t. képviselő úr ezen állításának a törvényjavaslat minden egyes intézkedése ellentmond, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a mi engem teljesen felment attól, hogy ezen állításának részletes taglalásába bocsátkozzam.

Áttérve ezek után egynémely érvekre, a melyek a mi álláspontunk ellen felhozatnak, legyen szabad mindenekelőtt azt felemlítenem, hogy a javaslat védői, különösen a túloldalon, a javaslat elfogadható voltát a democratiával indokolják. Hát ez annál furcsább, t. ház, mert úgy tudom — és gondolom e tekintetben senki sem fog megczáfolni — hogy a democratiának egyik épen legfőbb alkateleme az önkormányzat. Hogyan beszélhetnek tehát azok az önkormányzat ellen, a kik magukat democratáknak nevezik, azt, valamint én, úgy más sem tudja megérteni.

De még egy furcsább következtetéssel is állanak elő a túloldalon és ez az, hogy az önkormányzat jó és helyes volt addig, míg az önkormányzati tényezők kerete szűkebb volt, vagyis a míg az önkormányzatban a nemesség és a honoratiorok intézkedtek, de ma már az önkormányzati tér úgyszólván az egész országra kiterjedvén, oly széles, hogy azon keretbe az önkormányzat többé bele nem fér. No hát ez más szóval mondva mit tesz? Azt, hogy a democratia saját magával nem fér meg. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert a democratia alkateleme lévén az önkormányzatban, ha ezen legfőbb democraticus intézmény azért nem volna megvalósítható, mert a tér, melyre kiterjed, túlságos nagy, ebből az következnék, hogy a túloldal szerint a democratia csak bizonyos térre, csak bizonyos helyre szorítkozik és a democraticus elvek valósíthatása a tér nagyságához van kötve. Hát ide viszi az okoskodás azokat, a kik nem az alaptételből indulnak ki következtetéseikben, hanem egy bizonyos térre vonatkozólag keresnek minden áron indokokat. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De ennél tán még furcsább, midőn azt mondják, hogy az önkormányzatot az 1848-iki évi törvényhozás tette semmivé. Hát, t. ház, ha egyáltalában szabad volna e helyen oly kifejezést használni és el akarnám látni ezen állítást az őt megillető jelzővel, alig lehetne mást mondanom, mint hogy ez az állítása nevetséges, nemcsak azért, mert az 1848-iki törvények a szabadságot, tehát annak garantiáját, az önkormányzatot is csak megerősíteni akarták az országban, hanem azért is, mert ezen állítás a tényekkel homlokegyenest ellenkezik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azok előtt, a kik abban az időben éltek, vagy a kik fáradságot vettek maguknak arra, hogy az akkori viszonyokat és az akkor történteket behatóan tanulmányozzák, nem lehet titok, hogy a megyei törvényhatóságokról alkotott törvény tárgyalása alkalmával arra vonatkozólag, vajjon az önkormányzat megszóríttassék-e vagy sem, vajjon centralisatio legyen e vagy önkormányzat, nézeteltérés elő sem fordult.

A kérdés nem is e körül forgott, hanem a körül, hogy a megváltozott viszonyok közt hogyan alakítsák meg a törvényhatóság közgyülését. És az is köztudomású kell, hogy legyen e házban, hogy ott két nézet merült fel erre vonatkozólag. Az egyik, melyet ha nem csalódom gróf Széchenyi István képviselt társaival, a gyülésekre és az új törvények végrehajtására csupán a nemességet akarta összehívni, vagyis azon factorokat, a melyek a megyék ügyeit eddig is intézték. A másik rész Kossuth-tal az élén, a nemesség előjogai törvény által megszüntetve lévén, magának a nemességnek összegyüjtését képtelenségnek, sőt veszélyesnek tartották.

E tárgyalások alkalmával történt, hogy Kossuth egyik beszédében akkép nyilatkozott azokkal szemben, a kik a nemességét akarták összegyüjteni, hogy ám kísértsék meg a törvények végrehajtását a nemesekből álló gyülekezettel. »Hozunk törvényeket« — mondá — »melyek a nép irányában jótékonyak s a végrehajtást oly testületre akarjuk bízni, mely nemesekből áll. Ez rossz számítás.« A nézetek oly ellentétben állottak egymással, hogy azokat majdnem lehetetlen volt kiegyenlíteni. Így jött végre az a compromissum létre, mely a törvényben foglaltatik és így jött létre az a ministeri rendelet, mely az akkori törvényhatósági bizottság

Digitized by Google

mikénti összeállításáról rendelkezik. De arra, hogy azoknak, a kik az akkori mozgalmakat intézték, eszük ágában sem volt az önkormányzat megszorítása s különösen annak összpontosítással való helyettesítése, úgy hiszem, alig lehet ékesebben szóló bizonyítékot felhozni, mint ha az akkori idők vezérének néhány szavát idézem. E tárgyalások alkalmával, midőn a centralisták részéről, a kik talán alig hárman-négyen voltak, felvettetett azon kérdés: vajjon 1848-iki törvények által akkor inaugurált felelős ministerium összeegyeztethető-e, összeférhető-e a felelős ministerium hatásköre az önkormányzattal bíró municipiumokkal, Kossuth ekként nyilatkozott: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)*

»Az curópai statustudomány kétségbe vonja, hogy a felelős ministerium összeférhessen a szabad departemantalis rendszerrel, én pedig, mint Isten létéről, ép oly erősen meg vagyok győződve, hogy e kettő összeegyeztethető, csak minden hatalomnak annyi hatóság és önállóság adassék, hogy a felsőbbek által el ne nyomassék, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon)* ellenben a felsőség törvényes intézkedéseit ne gátolja. A szabadságnak nincs nagyobb ellensége, mint az u. n. »zu viel regiert«. A hol a municipumok önállósággal nem bírnak, okvetlenül ez következik be.« Hozzátette azután, hogy annyira meg van győződve arról, hogy Magyarországot az önkormányzat tartja fenn, mikép, ha az országban az önkormányzat megszüntettetnék, ő azonnal megszűnik az ország polgára lenni. Ha tehát az, a kinek mégis legnagyobb része volt az 1848-iki átalakulásban, ekként nyilatkozik, azt gondolom, igen gyarló érv álláspontunk ellenében, hogy az 1848-iki törvény tette lehetetlenné az önkormányzatot. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És daczára annak, hogy mint Kossuth Lajos is említette, az európai status-tudomány sokszor kétségbe vonta *(Halljuk! Halljuk!)* a felelős ministeriumnak a municipalis önkormányzati rendszerrel való összeegyezhetetlenségét: ép e lángszellem egyetlenegy szóval megjelelte azt az orvosságot s rámutatott arra az eszközre, mely lehetővé teszi, hogy ministeri felelősség és önkormányzat egymás mellett ne csak megálljon, hanem egymást ki is egészítse. És mi ez, t. ház? A felelősségnek következetes keresztülvitele. És azért szerintem végzetes hibát követett el már az 1870-iki évi törvényhozás nemcsak abban, hogy akkor kezdett divatba jönni az önkormányzatot az állami administratiotól megkülönböztetni és mely útat nyitott azon veszedelmes és kárhozatos törekvéseknek, melyeknek eredménye az előttünk levő törvényjavaslatban fekszik, hanem az által is, hogy ép a felelősség elvét nem alkalmazta a kormányzatnak minden rétegében következetesen. *(Halljuk! Halljuk!)* Ámbár a 1870. évi XLII. t.cz. 15. §.-a még az időben is világosan megmondja, hogy a törvényeket a törvényhatóság hajtja végre, mégis valószínűleg azon megkülönböztetés folytán, mely szerint a törvényhatóságok az úgynevezett szűkebb körű önkormányzati teendők végzésére és az állami közigazgatás közvetítésére külön-külön bízattak: mind több és több befolyást nyert a kormány, nem azon hatalmának gyakorlásában, hogy a municipumokat a törvények végrehajtására kötelezze, hanem arra, hogy a municipumok kikerülésével az egyes tisztviselőkre és minél nagyobb nyomást gyakorolhasson. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon)* Pedig, hogy még az 1870-ki törvényhozásnak sem volt ilyen czélja, mutatja e tcz. 54. §.-a, mely elősorolja mindazon eseteket, a midőn a főispán közvetlen rendelkezhetik a tisztviselőkkel; hozzátevén, hogy mindazon esetekben, a midőn a főispán azon törvényt, azon rendeletet, melyet a vármegye nem akar végrehajtani, a főispán hajtatja végre, de a mint ez megtörtént, a főispán hatalma legott megszűnik és előáll a municipium törvényes hatalma, hogy a törvényeket önmaga hajtja végre. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Köztudomású dolog, hogy ez irányban a később keletkezett vármegyei törvény már nevezetes hátralépés. Nemcsak a főispán hatalmát még inkább kitágította, a mint arra Apponyi Albert gr. t. képviselő úr rá is mutatott, hanem kitágította azt oly irányban, hogy a főispánnak hatalmat adott pl. egyes szolgabírák áthelyezésére, sőt a municipalismus elvi rendszere ellenére azon hatalmat is adta a főispánnak, mely szerint a választott tisztviselőt kedve s tetszése szerint oszthassa be a székhelyekre. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, ez az áthelyezés egy magában olyan hatalom, a mely az egyes tisztviselőt jelenleg a főispánnak s általa a kormánynak, azon esetben pedig, ha ezen törvényjavaslat törvénynyé válik, közvetlenül a kormánynak teljesen és tökéletesen hatalmába adja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És én valóban nem tudom azután, hogy az áthelyezésnél hogy lehet majd megkülönböztetni, vajjon a kormányhatalomnak törvényes vagy törvénytelen törekvése érvényesült-e? Hiszen az áthelyezés mindig bizalmi kérdés lesz, különösen az kell, hogy legyen abban az irányban, melyben az igen t. túloldal egyik legfontosabb alapját keresi érvelésének, t. i. a nemzetiségi kérdésnél. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert azt csak nem hiszi senki, hogy a mikor az a minister egy tisztviselőt épen abból a szempontból, mivel bizonyos helyen, bizonyos körülmények közt az ő ottlétét nemzetiségi szempontból veszélyesnek

Digitized by Google

tartja, ezt hosszú indokolásban el is fogja mondani. Hiszen ez teljesen discretionalis hatalom lesz. Ha pedig az lesz, a mint kell, hogy az legyen, akkor hol van a garantia és mikép lehet azt egyáltalán meggátolni, hogy a minister ezen discretionalis hatalommal, ha neki tetszik, vissza ne éljen, úgy, hogy még csak észre se vegyék. *(Igaz! a szélső baloldalon.)*

De hát, igen t. ház, mindazoknak a hiányoknak elősorolására, melyek ezen törvényjavaslatban foglaltatnak, nemcsak hosszú kötetet lehetne és kellene írni, mert sajnos, hogy e részben irodalmunk felette hiányos, hanem úgy vagyok meggyőződve, hogy az én egész hátralevő életem rövid lenne ezen hiányok felsorolására. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Szederkényi Nándor igen t. képviselőtársamat tegnap sajnálkozásra indította a leendő tisztviselők sorsa. Hogyan fognak azok a szegények megélni, úgymond, ha pl. egy torontáli embert nem mondom Liptóba, Árvába sem mondom, de mondjuk pl. Somogy vármegyébe — az hála Isten, elég gazdag megye — fognak áthelyezni. Hát én megvigasztalom igen t. képviselőtársamat a tisztviselőket illetőleg, de azt tartom: nem a tisztviselők sorsán kell aggódnunk, azok majd csak megtalálják a megélhetés módját, hanem aggódnunk kell a szegény népen, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mert ha ez a systhema életbe lép, ha egyszer az új kiadású — mondjuk — »Szapáry« huszárok *(Derültség a szélsőbalon.)* ellepik a vidéket, bizony-bizony mondom alig múlik el egy esztendő és az a Bezirk aligha egy ingben nem jár. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Igen t. képviselőtársam felhozta tegnap a spártaiakat is. *(Halljuk! Halljuk!)* Igaz, sok mindenféle van azokban a spártai törvényekben, a mi ellen kifogást lehet tenni. De egy intézkedését én ismerem azoknak a törvényeknek, a mely azt hiszem nem ártott volna, hogyha minálunk is életbe lépett volna ezelőtt körülbelül 50 esztendővel, vagy 60, vagy 70-el is; és ez az, hogy azon gyerekek, a kikről a rokonok és a szülők kinézték azt, hogy ez a társadalomnak alig fog javára szolgálni, beledobták a tengerbe. Ha ez a törvény életbe lépett volna, meglehet, hogy engem is a tengerbe dobtak volna. Ez végtére sem kár, sem haszon nem lett volna, mert én az országnak sem kárt, sem hasznot nem teszek; de ha sokat, nagyon sokat másokat is tengerbe hánytak volna annak idején, Magyarországnak sorsa bizonyára más volna, mint a milyen ma. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. képviselőház! Midőn Pompeji romjait kiásták, ott a legnagyobb meglepetést nem az emberi művek nagyszerűsége idézte elő, de előidézte az a római katona, a kit a kapunál találtak meg. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A természet minden borzalmát ráküldötte ez emberre, hogy megfélemlítse. futásnak indult az egész nép, de az a római katona ott maradt a kapuban egész fegyverzetével. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélsőbalon.)* Miért? Nem volt az talán ember? De az volt, hanem ott tartotta a kötelességérzet, ott tartotta a tudat, hogy a míg ő, daczára minden borzalomnak ott áll, ott van Róma az ő személyében. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* Mi ránk, t. ház, nem küldi sem a természet, sem más az ő borzalmait, hanem azért mi bennünk is meg van a római katona azon kötelességérzete, hogy az utolsó pillanatig ott álljunk azon az őrhelyen, a hova minket választóink állítottak.

Ennélfogva természetes, hogy az első paragraphust sem fogadom el. *(Élénk tetszés és éljenzés a szélsőbalon.)*

Elnök: Ki következik?

Madarász József jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! Az imént azon végezte igen t. barátom és elvtársam, Szalay Károly beszédét, hogy azon Pompejiban talált római katona testére utalt, a ki a természet borzalmainak a városra bocsátkozása közepette is meg állott félelem nélkül helyén és felhívott minket, hogy mi is azon katona példáját kövessük, annál is inkább, mert mi szerencsésebb helyzetben vagyunk, a mennyiben mi ránk a természet hasonló borzalmakat nem bocsátott. Igaz; én rám ugyan rám bocsátott egy meglehetős betegséget, de betegen is, lankadtan is követni óhajtom azon római katona példáját. *(Éljenzés a szélsőbalon.)* Legalább annyiban, hogy a míg a csata színhelyéről eltávozni nem kényteleníttetem, híven meg akarok felelni kötelességemnek. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

És így ámbár bágyadtan, betegen és lankadtan, kötelességszerűleg felszólalok ezen szakasznál is, nem ugyanoly hosszasan, mint tettem én is és tették mások is az általános vitánál s tettem a czímvitánál is, de épen azért rövidebben szólhatok itt ezen szakasznál, mert hiszen a választás és kinevezés elvéről már az általános vitában bővebben beszélgettünk és részemről is iparkodtam a magyar történelem különböző korszakaiból vett számos példával illustrálva kimutatni, hogy a választási elvhez mennyire ragaszkodott mindig ez a nemzet. Ezen szakasz pedig épen hívatva van a választás, vagy az állami kinevezés elve fölött dönteni. Mindazokat el lehetne tehát itt mondani, a melyek az általános vitában erre vonatkozólag elmondottak. De részemről nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni; maradok szigorúan a tárgynál és lehetőleg röviden szólok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Minthogy a törvényjavaslat szerkesztői

Digitized by Google

jónak látták egy theoreticus meghatározással kezdeni e terjedelmes elaboratumot, legyen megengedve nekem is, hogy egy kis theoreticus meghatározással kezdjem. *(Halljuk!)* Azt hiszem, senki sem fog ellent mondani annak a meghatározásnak, hogy Magyarország történeti alapon kifejlett nemzeti állam. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Most már, ha nemzeti állam, nemzeti tulajdonságainak kétségkivül egyik legpregnansabbja a választási elv, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* melyre nézve már az általános vitában mondott beszédemben sok adattal álltam elő; most csak röviden egy pár pregnaus példát hozok fel. *(Halljuk!)*

Nemzetté alakulásunk maga a választási elv megvalósításának következménye. Mikor a hét törzs bejövén az országba, a többi vezérek és törzsek a vezérek legjelesbikét, Árpádot fejedelmükké, urokká kiáltották ki, mint a szózat nagy költője írja: »Őt magas Ung mezején hadrontó férfiak és bölcs népvezetők paizsukra emelvén, szabadon választák harczos urokká.« Maga ez a tény, midőn Árpádot valamennyi törzs fejévé választották, eredményezte e különböző törzseknek egy nemzettestté összeolvadását.

Íme tehát, t. ház, a magyar nemzetnek lételét magát egy választási actus eredményezte. Hogy ne lenne tehát a választási elv összeforrva e nemzettel, melyet választás teremtett meg. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Azt tehát nem tagadhatja senki, hogy a választási elv, mely oly korán nyilatkozik történelmünkben, csakugyan nemzeti tulajdonságunkká nőtte ki magát, melyet a magyar nép kisebb kifejlettségben, de mindekkorig mindig megtartott és gyakorolt. Mikor hatalmas, autocratiára hajló fejedelmek, királyok ültek a trónon, mikor hatalmas olygarchák ragadták kezükbe az uralmat az ország vagy annak tetemes része fölött és a kisebb nemesség és az akkori polgárok és egyéb nemzeti testrészek közt: akkor igaz, voltak idők, midőn a választási elv csak kisebb mértékben gyakoroltatott; de mikor a királyok túlkapásai és az olygarchia túlzásai ellen a tágabb értelemben vett nemzet ismét érvényre juthatott, különösen a szabadságharczok és a nyugat felől ellenünk irányzott támadások korszakában, a vármegyékben a választás a maga teljes kifejlődöttségében gyakoroltatott és épen ebben az időszakban, melyre sokak részéről, részemről is utalás történt, mikor a vármegyék leginkább virágoztak, mikor az államot megmentették, senki sem tagadhatja, hogy a választási elv a vármegyékben épen legnagyobb virágzásuknak e korszakában volt legnagyobb mértékben kifejlődve. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Soha, ha történelmünk lapjait forgatjuk, nem olvassuk többször a tiltakozások közt azt a kifakadást, hogy: sine nobis de nobis akartak ellenünk valamit foganatosítani. Ezekben az őseink által sokszor hangoztatott szavakban összpontosítható a gravamenek legnagyobb része úgy az országos, mint a vármegyei és a többi tartományi stb. partialis gyűléseken; semmitől sem irtózott a magyar jobban, mint attól, mikor az ő befolyását és állami működését megakadályozták és nem adtak neki tért különösen a választásnál; mert hiszen a magyar nemzet királyát is maga választotta, valamint nádorát és egyéb magas hivatalnokait, eltekintve a megyei választásoktól és ha az ő választási jogának helyt adtak, akkor szép szavakkal igen nagy áldozatokra birhatták e nemzetet és sokszor lett a trónnak és szövetséges társainak megoltalmazójává, csak az ő jogait adták légyen meg. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A választási jog valósággal összenőtt a nemzettel, legalább az autonomiai működéssel összekötött hivatalok körében és a kinevezési rendszernek a magyar, a történelem tanúsága szerint sohasem volt barátja. Én azt gondolom, hogy azon elvet tekintetbe véve, melyet előbb hangsúlyoztam, hogy a magyar állam történeti alapon fejlődött nemzeti állam: a törvényhozásnak respectálni kell a nemzeti tulajdonságokat is és ha ezt veszszük tekintetbe, egyik legpraegnansabb nemzeti tulajdonság a választási rendszerhez való ragaszkodás. És a ki el akarja tőle venni a választási jogot és a kinevezési rendszerrel akarja azt pótolni, azt gondolom, nem jó úton jár, legalább nem nemzeti politikát követ. Akarva, nem akarva egyformásítják e hazának, e nemzetnek tulajdonságait az osztrák tartományokkal, a mely egyformásítás igen nagy veszélyt rejt magában a mi közjogi viszonyaink között, mert azzal előkészítik a talajt a megújúlható beolvasztási kísérletekre, a mely kísérletek szüneteltek időszakonként mint a történelem mutatja; szüneteltek egy ideig, most is szünetelnek, de végkép nem enyésztek el s meg fognak újulni, a mint négy századon át ismételve megújultak. És mert a történet tanúsága reám az irányadó, én nem hiszek a boldog idők tartósságában, a melyben hála Istennek most élünk arra nézve, hogy a beolvasztással legalább közvetlenül nem fenyegetnek bennünket; mert követve most is vannak ily kísérletek. Nem a koronát akarom érteni, mert távol legyen tőlem a gyanúsítás, hanem a korona hatása megett álló reactionalis körökből kijutó azon törekvéseket, melyekkel Ausztria aranjuezi szép napjait akarják Magyarországgal szemben előkészíteni. Én azt gondolom, hogy miután a magyar nemzet annyi századokon át a választási rendszert gyakorolta és pedig éretten, eltekintve természetesen a mindenütt előfordúlható vagy előfordúlt tévedésektől, mindenütt,

Digitized by Google

tehát éretten gyakorolta; a ki a magyar alkotmányosságot ezen ősi legradicalisabb intézménytől, a választástól akarja megfosztani, nem tesz egyebet, mint hogy ezen nemzedéket, a mi nemzedékünket bélyegzi éretlennek arra, hogy a választási jogot kellőképen gyakorolni képes volna, a mit pedig nyolczszáz, vagy ezer esztendő óta gyakorol kisebb-nagyobb keretekben. Ha tehát a régi századok nemzedéke, a mikor nem volt még a műveltség oly magas fokon sehol és hazánkban sem, a hol most áll, mint a történelem tanusítja, elég érett volt a választásokat átlag véve jól megejteni, nagyobb gyalázatot nem tudok képzelni a jelen nemzedékre, mintha a jövő kor történetírója azt mondaná róla, hogy ez volt az az elkorcsosodott nemzedék, a mely belátta, hogy a választási rendszerre többé nem érett (*Úgy van! a szélsőbalon.*) és az ezer éven át gyakorolt jogot ezen korcsnemzedék kezéből szükséges volt kiragadni azért, hogy az állam továbbra is fenmaradhasson. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*)

T. ház! Senki sem vádolhat engem túlságos optimismussal, de annyira sötétnek még sem láthatom a viszonyokat, hogy a mai nemzedék politikai erkölcsiségét annyira megromlottnak tartanám — daczára a lezajlott Bach- és Tiszaféle korszakoknak — hogy ne merném továbbra is a választási rendszert reá bízni. A ki ezt a jogot a jelen nemzedéktől el akarja venni, az a történelem és a jövő kor előtt a nemzedék homlokára szégyenbélyeget süt. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.*)

Sokan vannak e házban és az országban, a kik a lezajlott nagy szabadságharcz kegyeletes emlékére egy rézpénzdarabot hordanak példáúl az óralánczukon, a melynek egyik oldalán a magyar állam czímere, a másik oldalán e szók állnak: pro libertate. Ezeket a pénzeket 1704-ben, 1705-ben és 1706-ban háborús időkben nyomatta a magyar állam több millió értékben kényszerforgalommal oly czélból, hogy az ezüst és arany, mely a bányákból nyeretett, a hadi felszerelésre fordíttassék, míg a rézpénz a belforgalomban használtassék. Ment is a dolog évekig, de midőn a szerencsétlen hadi események bekövetkeztek, akkor ezen úgynevezett libertas-oknak forgalma nagyon megcsökkent, némelyek nem is akarták árúikat rézpénzért, hanem csak pengőpénzért, ezüstért eladni, a rézpénzt kongó-nak nevezvén. Az akkori országtanács a háborús viszonyok folytán meglehetős kényszerintézkedéseket is tett a rézpénzforgalom érdekében. Egyebek közt elharározta és országszerte kihirdette a limitatiot, t. i. az árúknak becsárt szabott és kimondta, hogy azokat az eladó vegyesen ezüst- és rézpénzért tartozik adni és az, a ki a rendeletnek nem engedelmeskedik, mint a szabadságharcz hátramozdítója, mint a szabadság ellensége, büntettessék. Azonfelül példaadás okáért elrendeltetett, hogy azoknak, a kik a vásárokon a libertast teljes értékben elfogadni vonakodnak, tettenkapás esetén a tűzön meghevített libertasnak »pro libertate« oldala homlokukra süttessék. Ezt nem egyszer meg is cselekedték és az ilyen embereknek a homlokán aztán örökre ott maradt a »pro libertate« bélyege annak jeléül, hogy a szabadság ellen vétettek, a menynyiben a szabadságharcz ügyének előrehaladását gátolták.

Ezt azért mondtam el, mert azok, a kik a magyar nemzetet éretlennek és alkalmatlannak tartják a választási rendszerre, szavazataikkal ily bélyeget sütnek a mai nemzedék homlokára. (*Úgy van! a szélsőbalon.*) Ezt távolról sem akarom, mert, mint mondám, akármennyire hajlom is a pessimismus felé, nemzetem jelen nemzedékét még sem hiszem annyira elkorcsosodottnak. De talán egyéb indokokból teszik s divatból akarják behozni az állami kinevezési rendszert nálunk, a mint egyáltalában, ha újabb törvénykönyvünket forgatjuk, látjuk, majdnem legtöbb törvényeink olyszerűek, hogy idegen földből, különösen Németországból plántáltattak át; sokszor, nagyon sokszor — és ezt nem vádképen mondom a törvényszerkesztőkre nézve — csakis lefordításoknak, még pedig rossz lefordításoknak tekintendők ezek a törvények, a nélkül, hogy viszonyainkhoz kellőleg alkalmaztatva ültettettek volna át. Most is talán azért tesznek kísérletet a ministeri omnipotentia kiterjesztésén kivül, mert a külföld több államának és nevezetesen Franciaországnak centralisatioja lebegett szemeik előtt, noha, mint Helfy képviselőtársam, Olaszország példájára és Horvát Boldizsár t. képviselőtársam Anglia példájára utalva, az ellenkezőt bizonyítják. Mondom, meglehet, hogy Franciaországnak, mint centralisalt államnak példányképe lebeg némelyek szemei előtt, ezt akarják követni és így próbálnak megint egy idegen ágat beojtani az ősi törzsbe.

T. ház! Ez a szegény ősi törzs, ez a magyar nemzet oly csodafa, a melynek már sok ágát lemetélték és helyette idegen gyümölcságat ojtottak belé, mint a mikor példáúl az egészséges almafába ojtanak bele baraczk vagy másféle gyümölcsszemet; azonban az ilyen ojtásnak az eredménye mindig az, hogy az a beojtott ág, mert előbb lemetszik, oda lesz, az ojtás pedig igen ritkán ered meg, nem válik be a magyar vérbe valónak, vagy pedig, ha megered, csak idétlen, ízetlen gyümölcsöt terem. (*Úgy van! a szélsőbalon.*)

Most tehát itt előáll a kormány, hogy

Digitized by Google

kezébe vegye a fűrészt, hogy levágjon az ősi törzsnek egy ágát és idegen ágat ojtson belé, az állami kinevezést. Ezt látva mi, a kik az ősi fában, annak egyik odújában, mint valamely méhraj lakunk, csoda-e, ha felzúdulunk, védekezünk és szavaink fullánkjával csípjük, marjuk azokat, a kik az idegen ojtással el akarják rontani az ősi fát, hogy elriaszszuk ezen ojtási művelettől. Ezt mi természetesen nem is tagadjuk, mert a ki a méhek odúját megbolygatja, bizony el lehet készülve a méhcsípésre, a darázsszúrásra. Itt mellettem Meszlényi Lajos t. képviselőtársam egyik legcsípősebb darázs. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Mi óvjuk azt az ősi fát az újabb beojtástól és riadásunkkal és rázúdulásunkkal iparkodunk megakadályozni a beojtást. Sikerülni fog-e ez vagy nem, azzal mi nem törődünk, mi ősi lakunkat védjük és ehhez szent jogunk van. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Hogyan vagyunk ezekkel a jognyirbálásokkal és csonkításokkal? Szép számmal gyakoroltattak ezek már és itt eszembe jut nekem egy régi nagy emlékezetű magyarnak, gróf Bercsényi Miklósnak egy mondása, ki az alkotmány nyirbálásáról lévén szó, egyszer így írt: »Addig nyírjuk, addig szabjuk, úgy járunk, mint a minap én jártam egy horvát szabómmal, hogy egy mentének való posztómból kalpag sem telt ki toldás nélkül!« Én nem azt akarom, hogy csak kalpaggá váljék a magyar alkotmány és akkor is toldozott kalpaggá, hanem azt óhajtom, hogy az pompás, a nemzetet a századok viharai ellen megóvó, melengető hosszú mente, vagy bő köpönyeg maradjon, a melyről még a jégeső is visszapattog, a nélkül, hogy árthatna a nemzet testének. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Ha tehát így gondolkozom és azt a posztót nyirbálni nem engedem, hanem fentartom a maga egészében a választási joggal együtt: *(Helyeslés a szélsőbalon)* akkor természetesnek fogja találni mindenki, hogy Helfy t. barátom módosítványát pártolom. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

A t. előadó úrhoz is van néhány szavam. Én nekem és nekünk nem lehet feladatunk ezen gyorsasággal készült törvényjavaslatot, melynek stylusa sem valami remekmű, javítani, de azért mégis figyelmébe ajánlom az előadó úrnak mindjárt az első szakaszt. Módosítványt nem adok be, már abból a szempontból sem, hogy ha ez meg lesz, minél rosszabb legyen és minél előbb elvettessék. De képviselői lelkiismeretes kötelességemből s mert mint magyar írónak ez iránt egy kis parányi érzékecském is van, figyelmeztetem a t. előadó urat, mint ezen csenevész csemetének gondos nevelő-dajkáját, hogy ha ezt javítani akarja, az első szakasz szövegénél is tegye meg. Ez egy kautsuk módra húzódó constructio; ha szíj vonódjék, ha madzag, szakadjék. Az első szakasz azt mondja: — a közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek intéznek részint önállóan, részint ezen törvény korlátai közt önkormányzati elemek közreműködésével.« Ezt folytatni lehetne in infinitum. De ha e mellett maradunk, méltóztassék meghallgatni hogyan hangzanék ezen szakasz úgy, a mint azt én szövegezném. Ugyanezen szavak másképeni elrendezésével, de legalább magyarabb volna: »A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek, részint önállóan, részint önkormányzati elemek közreműködésével jelen törvény értelmében intéznek.« Így legalább egy verbum regens bezárja az egészet és ez a sorrend logice is jobban felel meg az értelemnek. Ezen kifejezés »a törvény korlátai között«, germanismus, azt akarja mondani a törvény értelmében; czifrább, de németesebb. Így lehetne végig menni valamennyi szakaszon, még orthographiai szempontból is. Egyszer van Fehér, egyszer Fejér, Mosony, Moson, Pozsony, Pozson. Egyik is jó, a másik is jó, csak egyforma legyen.

Ez különben a negyedik szakaszra tartozik és csak példaképen hoztam fel. Töméntelen, sok ilyen dolog van és ha valaki irónt venne kezébe és kedve támadna kacsokat csinálni, minden szakasznál lehetne oly változtatásokat tenni, melyek részint a magyar irály szempontjából, részint a rokonfogalmak egymáshoz való közelebbhozásával megfelelőbb szórendezést eredményeznének. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Megígértem, t. ház, hogy röviden fogok beszélni, be is fejezem ezen rövid beszédemet; újra nyilvánítván azt, hogy nem fogadhatom el az első szakaszt ezen szövegezésben, hanem pártolom Helfy Ignácz t. képviselőtársam módosítványát. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Az előadó úr kíván szólani.

Perczel Dezső előadó: Engedje meg a t. ház, hogy azon egyenesen hozzám intézett felhívásra, melyet az előttem szólott t. képviselőtársam tett, igen röviden vegyem igénybe a t ház türelmét és figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* A magam részéről úgy vagyok meggyőződve, hogy a mint a törvényhozásnak feladatát képezi, hogy ügyeljen arra is, hogy mindazon törvények, melyek alkottatnak, nyelvészetileg és stylszerűleg helyesen legyenek szerkesztve, viszont azt hiszem, az nem képezheti feladatát, hogy minden egyes törvényczikkből mintegy műremeket alkossa a szép prosának. *(Helyeslés jobb felől.)*

Thaly Kálmán: Jobb, ha szép, mintha rossz!

Perczel Dezső előadó: De én a magam

Digitized by Google

részéről hozzájárúlok e módosításhoz és azt hiszem, hogy a bizottság részéről, melyet képviselni szerencsém van, sem fog fennakadásba ütközni, hogy a szakasz, úgy, a mint azt Thaly Kálmán t. képviselő úr proponálta, ha ő pártjának hozzájárúlását szíves lesz kieszközölni, fogadtassék el. *(Helyeslés jobb felől.)*

A mi a 4. §-ban előfordúló s általa szintén kifogásolt írmodort illeti, hogy t. i. Fehér vármegye egyik helyütt »Fejérmegyének«, másott pedig »Fehérmegyének«; hogy Pozsony egyszer »Posony«-nak, máskor meg Pozsonynak és hogy Mosony többféleképp van írva, én abban a nézetben vagyok, hogy a tulajdonnevek sohasem alkalmazkodnak az ortographiai szabályokhoz és hogy itt nem lehet consequentiákat felállítani, a tulajdonnevekhez nemcsak a személy-, hanem a a geographiai nevek is tartozván.

Egyébiránt, t. ház, nem lehet feladatunk kötelezni a vármegyéket, hogy pl. Fehér vármegye »Fehér«-nek s ne »Fejér«-nek írja magát, ha így vagy amúgy állapította meg ő maga. Itt tehát fenn kell tartanunk azon hagyományos neveket, melyeket a vármegyék maguk állapítottak meg. *(Helyeslés jobb felől.)*

Thaly Kálmán: Engedje meg a t. ház, hogy egy pár szerény viszontészrevételt tegyek a t. előadó úr szavaira. *(Halljuk! Halljuk!)*

Eléggé kifejtettem, hogy nekem nem feladatom javítani ez általam úgy tartalmánál, mint alakjánál fogva nem kedvelt javaslatot, de minthogy nem tudom lekűzdeni az irodalmi érzéket, mely bennem van, miután többször hangsúlyoztatott nemcsak erről, hanem a t. túloldalról is, hogy lehetőleg iparkodni kell arra is, hogy a törvényjavaslatok irályilag a magyar nyelv szabályaival ne ellenkezzenek, fölszólaltam. Noha jól tudom, hogy nem lehet oly műremek e szakasz, mintha azt Arany János szerkesztette volna, mégis, azt hiszem, nem vétek képviselői kötelességem ellen, ha ilyen szempontból is felhívom a t. előadó úr figyelmét, a kinek elvégre is első sorban kötelessége a javaslatnak az általam jelzett módon való megfésülése. Ismétlem, írott módosítást nem adok be, csak rá akarok mutatni arra, hogy styl tekintetében is vannak bőven javítni valók.

A mi pedig illeti a »Fehér« vagy »Fejér«, »Pozsony« «Poson« vagy »Mosony« vagy »Moson« szavak írását: engedelmet kérek, e vármegyék nem mindig írták úgy nevűket, mint ma. Nemzedékek szerint változtak neveik; ki tudnám mutatni, hogy pl. (Székes)- Fehérvármegyének századokon keresztül »h«-val írták nevét és nem »j«-vel, míg később jött egy főispán vagy alispán, a kinek nem tetszett a »h« és megtette a változást »j«-re és így maradt.

Csak a családnevekre nézve van elfogadva a családtagoktól használt ortographia kötelező mivolta, úgy nálunk, mint másutt, pl. Angliában. Ekkép a Dezsőffyek nevét »ew«-vel, t. elnökünkét »ch«-val kell írni. De nem tartom megengedhetőnek, hogy ez a törvényhatóságok neveire is átvitessék; mert a törvényhatóságok neveinek meghatározása tekintetében az országgyűlés rendelkezik; így lőn pl. »Szilágymegye« Kraszna és Közép-Szolnok egyesített megyékből; így csinált a törvényhozás »Háromszék-megyét« a Háromszék név alatt egyesült Szepsi, Kézdi és Orbai székekből; pedig a »Háromszék-megye« név önmagában absurdum, mert vagy szék, vagy megye. Ugyanis szék ép annyit tesz, mint vármegye. Az országgyűlés határozza meg tehát, hogy »Fehér« vagy »Fejér« legyen-e Fehérmegye neve? A logika a magyar ortographia és magyarosság szabályai szerint úgy dictálja, hogy »Pozsony, Mosony, Soprony és Trencsény« legyen; ne Poson, Moson, Sopron és Trencsén. Mert »Trencsényi Csák« és nem »Trencséni Csák«.

Vagy legalább is írjuk valamennyit egy elv szerint, egyformán s ne egyiket így, a másikat amúgy.

Csak ezeket akartam röviden elmondani. Sok ilyesféle volna még; mert nem lehet egy kathegoria alá vonni a törvényhatóságok neveit, a melyek fölött a törvényhozás dönt a családok neveivel, a melyek felett maguk a családok jogosúltak határozni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! A mai napirendre több tárgy is van kitűzve, azt hiszem, méltóztatik a t. ház a mai napirenden levő ezen tárgyra vonatkozó tanácskozás folytatását a kedden tartandó ülésre halasztani. *(Helyeslés.)*

E szerint most a 24, 25 és 26-ik sorjegyzékben foglalt törvények tárgyalása következik. Első a 24. sorjegyzék.

Gróf Eszterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Sellye, Gilvánfa, Hernádfa, Kacsota, Kisasszonyfa, Kistelek, Magyar-Mecske, Monostor, Okorág, Ózd, Rónádfa, Sumony, Szent-Dienes, Szent-Gál, Szent-Iván, Szent-Lőrincz, Uj-Mindszent, Dunapataj, Foktő, Szent-Benedek, Uszód, Gyöngyös-Pata, Sólymos, Aszár, Tamási, Harasztifalu, Hosszú-Pály, Kunágota, Bana, Belezna, Nagymarton, Pátra, Súrd, Zákány, Topolya, Gyimóth, Ó-Morovicza, Tisza-Vásárhely, Gadány, Kárász, Keczel, Orosháza, Rápolt, Varsád, Jász-Ladány, Kis-Bér, Szolnok, Kún-Madaras, Kún-Hegyes, Egerszög, Szin, Szögliget, Gúta, Mező-Gyán, Nagy-Megyer, Ökörító, Porcsalma, Szémő, Técső, Aranyos, Halászi, Kamocsa, Pecze-Szöllős, Simontornya, Komárom, Duna-Almás, Kéthely, Ó-Szőny, Medina, Egyek, Komárom, Kis-Igmánd, Neszmély, Tárkány, Asszonyvására, Álmosd, Érdiószeg, Érkeserű,

Digitized by Google

Érmihályfalva, Érolaszi, Ér-Tarcsa, Hegyköz-Sz. Imre, Hegyköz-Sz.-Miklós, Kakad, Kis-Kereki, Szent-Jobb, Alpár és Bodókő-Újfalu, Felső-Czécze, Felső-Méra, Feketehegy, Fogszabadi és Sió-Maros, Lajos-Komárom, Rém, Siófok, Jósafő, Kun-Szt.-Márton, Bánfa, Beczefa, Botyka, Büdösfa, Dencsháza, Katádfa, Kemse, Kis-Csány, Kis-Peterd, Nagy-Csány, Nagy-Peterd, Nyugot-Szt.-Erzsébet, Atkár, Gyöngyös-Tarján, Horth, Gyönk, Kis-Tormás, Füzes-Gyarmat, Mező-Berény, Battonya, Tisza-Sas, Csabrendek, Csikvánd, Gyömöre, Kajár-Gyepü és Bodorfa, Káptalanfa községbel, Eger városi, Karczag, Kis-Ujszállás. Búj, Kemencse, Nyir-Bogdány és Potroha községbeli polgároknak kérvényeit az önkormányzat, illetőleg a tisztviselők választási jogának fentartása iránt.

Hertelendy Béla, a kérvényi bizottság előadója: T. ház! E kérvények az önkormányzatnak és a tisztviselők választási jogának fentartására irányúlnak.

Miután a törvényjavaslat jelenleg tárgyalás alatt van, a kérvényi bizottság javaslata az, hogy a kérvények megtekinthetés czéljából a ház irodájába letétessenek. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, mindezen kérvények megtekintés czéljából letétetnek a ház irodájába.

Gróf Eszterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bars vármegye felirata a marhasó árának leszállítása iránt.

Hertelendy Béla előadó: E kérvény, mint a már előfordúlt hasonló kérvényekkel történt, a kérvényi bizottság véleménye szerint a földmívelési ministernek adandó ki. *(Helyeslés.)*

Elnök: A kérvény a ház régibb határozata értelmében kiadatik a földmívelésügyi ministernek.

Gróf Eszterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bars vármegye felirata az E. M. K. E. sorsjegykölcsön engedélyezése iránt.

Hertelendy Béla, a kérvényi bizottság előadója: Hasonló kérvények már szintén fordulván elő, a bizottság véleménye szerint a kérvény a pénzügyministernek adandó ki. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ház korábbi határozata értelmében a kérvény kiadatik a pénzügyministernek.

Gróf Eszterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Paraizs Mihály rittbergi, temesmegyei lakos panaszos ügyének megvizsgálása iránt.

Hertelendy Béla, a kérvenyi bizottság előadója: T. ház! Paraizs Mihály rittbergi, temesmegyei lakos örökösödési ügyében adja elő kérelmét. Édes atyja 1851-ben halt meg, ő kis örökségében másod magával és özvegy édes anyjával maradt. Az egy sessiós kis birtoknak egy harmada édes anyja nevére íratott, míg annak két harmada a két testvér birtokában maradt. Ebből folyólag, midőn édes anyja 1884-ben meghalt, az anyjáról hátramaradt adósságokat nem akarta fizetni, mert az nem őket terheli, csak édes anyjukat; azonban őket ez adósságért háborgatják s azért emel panaszt a képviselőházhoz, hogy orvoslást nyerjen. Panaszt emel az ottani falusi jegyző ellen is, ki oly adósággal terhelte birtokát, melyért kötelezvényt soha sem írt alá.

A kérvényi bizottság, miután meggyőződött arról, hogy a kérvény a rendes bíróság illetékességéhez tartozik és az országgyűlés nem nyúlhat bele az igazságszolgáltatás körébe, a bizottság nevében azon javaslatot terjesztem elé, hogy a kérvény visszavehetés végett a ház irodájába tétessék le.

Madarász József: T. ház! Azt gondoltam, hogy a t. előadó úr, ismertetvén a kérdés tárgyát, azt fogja ajánlani, hogy a kérvény az igazságügyi ministernek adassék ki. Én részemről legalább arra kérem a t. házat, hogy mivel az országban amúgy is általános a vélemény, hogy szegény ember nem nyerhet igazságot, méltóztassék a kérvényt az igazságügyi ministernek kiadni. Elmondom okaimat is, hogy miért. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn a kérvényező ismeretlenül hozzám fordúlt azzal, hogy nyujtsam be kérvényét a háznak, felkerestem és azt mondtam neki, hogy ez bíróság előtti ügy, tehát azt ajánlom, hogy ügyvéd által keressen a felsőbb bíróságoknál orvoslást. De ez az ember másodízben is hozzám jött és azt mondta: Uram, keresném én az igazság útját, de már olyan szegény vagyok, hogy nem találok ügyvédet sem. A mi vagyonom volt, azt oly kötelezvény fejében vették el tőlem, a melyet soha alá nem írtam.

Felküldte aztán hozzám minden irományait és ott megtaláltam azon tanúvallomást. a melyben két előttemező egyike: a jegyző, esküvel azt állítja, hogy: »nem emlékszem rá, hogy előttem írta volna alá a kötelezvényt«; másika pedig azt mondja: »határozottan emlékszem, hogy midőn a kötelezvényt hozzám hozták, csakis édes apjának a neve volt aláírva s hogy a másik név: Paraizs Mihály nem volt a kötelezvényen.«

A mikor én ezeket olvastam, azt mondtam magamban, hogy annak az embernek, a ki nem írta alá azon kötelezvényt, a melyet egy harmadik személynek kellett aláírni, habár el is ítélte a járásbíróság, joga van igazságos jogáért felebbezni. És mivel ez az ügy így áll s ez az ember panaszkodik, hogy: elvették, uram, mindenemet, elvették oly aláírás folytán, melyet én

Digitized by Google

soha sem adtam s bizonyítványokat csatol be arra nézve, hogy a kötvény keltének idejében azt nem is írhatta alá, mert nem is volt jelen, mivel honvéd volt s mikor hazajött, későn tudta csak meg, hogy a birtokból illeti-e őt valami vagy sem; mivel az az ember azt állítja, hogy neki nincs semmije, hogy ügyvédet fogadhasson, nem is érintve azt, hogy az ügyvéd az ő állítása szerint — nem tudom, való-e vagy sem — azt mondotta neki: »Uram, önnek igazsága van, de hiába, ez ellen az ember ellen, a kiről ez ügyben szó van, ön nem kaphat itt igazságot«, azon elhatározásra jutottam, hogy arra kérjem a t. házat és az előadó urat, hogy azon indok alapján, hogy itt egy szegény embernek folyamodásáról van szó, a ki azt mondja, hogy: »uram, nem kapok sehol ügyvédet, mert már elvették mindenemet«, méltóztassanak hozzájárúlni ahhoz, hogy e kérvény adassék ki az igazságügyministernek. Meglehet, hogy téves a véleményem, de az is meglehet, hogy ez esetben még bizonyos fegyelmi tekintetek is lehetnek mérvadók, melyeknél fogva, ha igaz az — én nem tudom, hogy igaz-e az vagy sem — hogy egy kötvény folytán, melyet ez ember soha nem látott s így alá nem írhatott, tőle egész vagyona elvétetett, lehetetlenség, hogy az igazságügyministerium ne nyujtson valami természetes és jogos módot arra, hogy ezen embernek módjában legyen a tőle igazság és törvény ellen elvett vagyonát keresni. Ennélfogva én illő tisztelettel minden tekintetek nélkül, noha meglehet, hogy nincs igaza az embernek s hogy nekem sincs igazam, azon meggyőződésből indúlva ki, hogy e szegény embernek okvetlenül módot kell nyujtani arra, hogy igazságát kereshesse: kérem úgy a t. házat, mint a t. előadó urat, méltóztassanak elfogadni azt, hogy a kérvény az igazságügyministernek adassék ki.

Hertelendy Béla előadó: T. ház! Ha Madarász József t. képviselőtársam indítványának elfogadásával nem alkotnánk praecedenst, szívesen hozzájárúlnék ahhoz, ámbár a bizottság előterjesztett határozatát s indítványát nem szeretném módosíttatni. Folyamodónak meg van adva a mód s a törvényes eszköz arra, hogy törvényes útat vehet igénybe, nevezetesen a mennyiben mint anyjának örököse zaklattatik adósság fizetés miatt, annyival inkább, mivel mint az a kérvényből kitűnik, ez ügy még be sem fejeztetett, hanem a felső bíróságok határozatát várja, forduljon tehát, ha épen szegény ember, a mennyiben van törvény arra, hogy szegény embernek az ügyvédi kamara kirendelhet ügyvédet, az ügyvédi kamarához s az ez által kirendelendő ügyvédhez. Ez a panasz egyik oldala.

A panasz második oldala az, hogy folyamodó vagyonát elvették oly adóslevés alapján, a melyet ő soha nem írt alá. A t. képviselő úr méltóztatott megemlíteni azt, hogy folyamodó édes anyjának neve ott volt az adóslevélen, de az övé nem volt aláirva. Ha tehát édes anyjának neve ott volt az adóslevélen, folyamodó, mint anyjának örököse, azon adósságot, melyet anyja csinált, öröksége erejéig tartozik fizetni. Másrészt pedig úgy tudom, hogy itt egy egész úrbéri állományról van szó, melynek csak egy harmadrésze, a mely anyjáé volt, lett elárverezve s hogy ez a másik rész, a mely nem lett elárverezve, meg van tulajdonában, ennek tudatában részemről nem járúlhatok hozzá, hanem ragaszkodom a bizottság álláspontjához, hogy a kérvényező menjen a bírói útra és a kérvény adassék neki vissza. *(Helyeslés jobb felől.)*

Madarász József: Engedje meg a t. ház, hogy néhány észrevételt tehessek.

Elnök: Már a képviselő úr beszélt.

Madarász József: De miután az előadó úr is szólott, én csak arra akartam kérni a t. házat, hogy én is szólhassak.

Elnök: Az előadónak kötelessége szólni, de a képviselő úrnak nem engedik meg a házszabályok a kétszeri szólást. *(Helyeslés jobb felől.)*

T. ház! A kérvényre vonatkozólag a bizottság azon javaslatot terjeszti a ház elé, hogy az visszavétel czéljából a ház irattárába tétessék le. Ezzel szemben Madarász József képviselő úr azon kérést terjesztette elő, hogy a kérvény adassék ki az igazságügyminister úrnak. Kérdenem kell tehát a t. házat, méltóztatik-e a bizottság javaslatát elfogadni: igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)*

A ház többsége a bizottság javaslatát fogadja el s így Madarász József indítványa elesett.

Gr. Eszterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Wolf Mór molvánhidi lakos regále-kártalanítási ügyben orvoslást kér.

Hertelendy Béla előadó: T. ház! Wolf Mór baranyamegyei molvánhidi lakos, Magyar-Hertelendi községben a pécsi papnöveldétől megvette a regalejogot és azon korcsma épületét is, a melyben a regalejog gyakoroltatott. Ő azonban a vételár egy részével adós maradt, mely után ház- és földadót fizetett és egyszersmind magára vállalta a papnöveldével szemben a tőkekamatadó fizetését is. A midőn neki kereseti adója kivettetett, akkor ezen 150 frt bér utáni 15 frt tőkekamatadót a kivető bizottság nem vette figyelembe. Ebből ő azt következtette, hogy neki tulajdonkép regále-kártalanítási tőkéje nem állapított meg a törvény értelmében. A megyei közigazgatási bizottság 4.500 forintot állapított meg, a mely összeg helyett a pénzügyministerium csak 1.620 frtot engedélyezett, még pedig azon alapon, hogy állandóan 250 frt harmadik osztályú kereseti adóval volt

Digitized by Google

megadóztatva. Ezen összegben benne foglaltatik a szatócs és mészáros üzlete és korcsmája után fizetett keresetadója is. Így a pénzügyministerium összehasonlítás útján állapította meg a kártalanítási tőkét 250 frtból 90 frtot vévén fel alapúl. E szerint nem vehette be azon tőkekamatadót, a melyet az uradalomnak fizetett, miután azt nem a kérelmező fizette. Az ekkép megállapított 1.620 frt kártalanítási tőkében kérelmező sérelmet látott és a pénzügyministerhez fordúlt ügyének felülvizsgálása végett. A pénzügyministerium az ügyet felül is vizsgálta, de csak a törvényes alapon maradhatott s így nem állapíthatott meg kártalanítási tőke czímén nagyobb összeget, mint a milyet első határozatában megállapított.

Ennélfogva kérem a t. házat, méltóztassék ezen kérvényt visszavevés czéljából irattárba tétetni.

Elnök: Ha nincs észrevétel a kérvény visszavétel végett letétetik a ház irattárába.

Gr. Eszterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kremer Adolf eperjesi lakos az 1888: XXXVI. törvényczikk részbeni módosítása iránt kérelmez.

Hertelendy Béla előadó: T. ház! Kremer Adolf eperjesi lakos, mint Sárosmegye, sebes kellemesi telepítvényesek megbizottja folyamodik a t. házhoz az 1888: XXXVI. törvényczikknek, vagyis a kártalanítás törvénynek részbeni módosításáért s előadja kérvényében, hogy Sebes-Kellemes tulajdonképen telepítvényes község örök haszonbérben van s a telepítvényesek közül öten, a kik földjüket megváltották, a kártalanítási tőkét megkapták, ellenben 13-tól, kik örök haszonbéresek, azt megtagadták. A pénzügyminister ezeket, mint haszonbérlőket, vagyis mint nem önjogon gyakorlókat elutasította kártalanítási kérvényükkel, holott ők ugyanazon alapon élnek e joggal, a melyen a másik öt, kik a nekik tulajdonított jogot szerezték és kijelentik kérvényükben, hogy a földesuraság nem is kért kártalanítást, nincs is joga hozzá, mert az ő javukra lemondott és mégis ő nekik nem adatott semmi kártalanítás.

Minthogy a bizottságnak tudomása van arról, hogy a pénzügyministeriumnál hasonló kérvények, nevezetesen Ujpestre vonatkozólag, újabb revisio alá vétettek, a bizottság ezen kérvényt is a pénzügyminsternek véleményezi kiadni.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a kérvény kiadatik a pénzügyministernek.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Ferenczi Samú középlaki lakos regale-kártalanítási ügyben kérvényez.

Hertelendy Béla előadó: T. ház! Ferenczi Samú középlaki lakos az ő kártalanítási ügyének revisioját kéri, nevezetesen azt adja elő, hogy Középlak községben valamikor hárman voltak a földbírtokosok, t. i. Borzay, Sombory és Mariaffy családok, melyeknek mindegyike a maga jogát haszonbérbe adván, ezek közül a pénzügyministerium a Mariaffy- és Hirsch-féle szerződést nem vette figyelembe s ennek mellőzésével állapította meg a kártalanítási igényt, de másrészt, mivel a részesedési arány vitás volt, az 1688 frtban megállapított kártalanítási összeg ügyét a törvényszékhez tette át az arány megítélése végett.

A kérvényi bizottság úgy találta, hogy a folyamodónak épen nincs sérelme abban, mert ő még nem tudja, vajjon az együttes összegben megállapított kártalanítási tőkéből mennyiben fog részesedni, mert tulajdonkép a harmadik birtokostárs, Mariaffy Albert jogutódainak szerződése vettetett el és a törvényszék fogja megítélni, hogy az 1688 frtban megállapított kártalanítási összegből mennyi illeti a folyamodó Ferenczi Samút.

Ugyanezért a kérvényi bizottság véleménye az, hogy ezen kérvény visszavehetés czéljából tétessék le a ház irattárába.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a kérvény visszavétel czéljából letétetik a ház irattárába.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kőrös-Tarcsa község regale-megváltási ügyben kérvényez.

Hertelendy Béla előadó: T. ház! Kőrös-Tarcsa község még 1888-ban aláírt kérvényében az akkor beadott regale-törvényjavaslat ellen folyamodik.

Ez a kérvény tehát már rég meg van haladva, a törvény már rég életbe is lépett és így a kérvényt visszavehetés czéljából a ház irattárába javasolja a bizottság letenni.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a kérvény letétetik a ház irattárába.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: A dévai m. kir. állami főreáliskola, brassói m. kir. állami főreáliskola, körmöczbányai m. kir. állami főreáliskola, pécsi m. kir. állami főreáliskola, miskolczi kir. kath. főgymnasium, budapesti V. ker. állami főreáliskola, beszterczebányai kath. főgymnasium, munkácsi állami gymnasium, trsztenai kir. kath. gymnasium, budapesti II. ker. állami főreáliskola, budapesti VII. ker. állami főgymnasium, fehértemplomi állami főgymnasium, aradi kir. főgymnasium, aradi állami főreáliskola, győri kir. állami főreáliskola, pancsovai kir. állami főgymnasium, budapesti II. ker. kath. egyetemi főgymnasium, losonczi kir. állami főgymnasium, budapesti IV. ker. kir. állami felsőbb leányiskola, lugosi kir. főgymnasium, lőcsei kir. főgymnasium és lőcsei kir állami főreáliskola tanári testületei tanári illetményeik emelése iránt kérvényeznek.

Digitized by Google

Hertelendy Béla előadó: T. ház! Az itt említett középiskolai tanárok fizetésök fölemelése iránt esedeznek. Kérvényük négy részre oszlik, nevezetesen először azt kérik, hogy mostani ötödéves 100 frtos pótlékuk ötödévenkinti 200 frtra emeltessék, másodszor, hogy a vidéki tanárok lakáspénze emeltessék fel 300 frtra, a mennyi a fővárosiaké, harmadszor pedig az igazgatók 1200 frtnyi fizetésének 1800 frtra való fölemelését s negyedszer egyáltalában a vidéki tanárok fizetésének a fővárosiakéval egyenlő összegben való megállapítását kérik.

A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy ezen kérvények adassanak ki a vallás- és közoktatásügyi ministernek. *(Helyeslés.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Darányi Ignácz!

Darányi Ignácz: T. ház! *(Halljuk!)* A középiskolai tanárok és igazgatók kérését méltányosnak tartom annyiban, a mennyiben a quinquenniumnak, továbbá lakáspénzüknek szabályozását és az igazgatói törzsfizetés fölemelését kérik. Azon általános indokokon kivül, melyek a kérvényekben ki vannak fejtve, csak kettőt kívánok különösen kiemelni. Egyik az, hogy a középiskolai tanárok pályája aránylag hosszú előkészülést feltételez; a másik pedig az, hogy az előléptetési viszonyok is e pályán aránylag kedvezőtlenebbek, mint másutt.

Midőn azonban e kérvényeket a jelzett irányban melegen ajánlanám a t. kormány figyelmébe, ezzel nem azt akarom mondani, mintha helyesnek tartanám az állami tisztviselők helyzetének javítását partialis arányokban, részlegesen és kiszakítva eszközölni. Partialis szabályozás már eddig is több irányban történt, de ezen részleges szabályozások nem egyszer csak arra szolgáltak, hogy a már létező visszásságokat és aránytalanságokat még kirívóbbakká tegyék. Felfogásom szerint az állami tisztviselők helyzetének javítását egységes, összefüggő programm szerint minden ágazatra kiterjedőleg kell a kormánynak eszközölni és pedig nem felülről lefelé, hanem alulról fölfelé. *(Élénk helyeslés.)*

Az igen t. kormány e részben azt az ígéretet tette, hogy ezen actioja az 1892. évi budgetben már kifejezést fog nyerni. Midőn egységes programm kidolgozásáról van szó, azt várni és remélni, hogy az egész reform összege az 1892-iki budgetben egyszerre nyerjen kifejezést és a kormány e részbeni programmja egyszerre hajtassék végre és valósíttassék meg, alig lehet. De igenis lehet várni és kérni azt, hogy a mellett, hogy az 1892-ik évi budgetben a kormány ezen actioja már kifejezésre jusson, megjelöltessék az az irány, a melyben a kormány haladni kíván és meglássuk azt a keretet, a melyet e részben be akar tölteni. Felszólalásomnak nem az a czélja, hogy a kormányt ígéretének beváltására akarjam figyelmeztetni, *(Helyeslés jobb felől)* mert ilyen szelid nyomásra a kormánynak semmi szüksége nincsen; *(Helyeslés jobbfelől)* de most, midőn épen a budgetkészítés előtt állunk és midőn látjuk és halljuk, hogy mindenféle jogosúlt és jogosúlatlan igények tornyosúlnak az államkincstár felé és mikor arról van szó, hogy ezen igényeknek helyes sorrendje és egymásutánja állapíttassék meg: akkor nem tartom feleslegesnek hangsúlyozni, hogy igénytelen nézetem szerint a kormány azon régi álláspontjának fentartásában, hogy a pénzügyi állapotok első javúlása az állami tisztviselők helyzetének javítása érdekében fog felhasználtatni, a törvényhozás hatályos támogatására számíthat.

Részletekre, t. ház, kiterjeszkedni nem kívánok, mert ezen kérdésről volt alkalmam már máskor bővebben nyilatkozni, csupán röviden teszem tehát még hozzá, hogy jó munkát az állam csak jól fizetett és helyzetében biztosított tisztviselőtől várhat. *(Élénk helyeslés.)*

Ezt kiemelni volt felszólalásomnak czélja. *(Helyeslés)*

Wekerle Sándor pénzügyminister: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az előttem szólott t. képviselő úr által felhozottakra nézve csak arra vagyok kénytelen utalni, a mit az 1891. évi költségvetés előterjesztése alkalmával és pedig nemcsak a magam, hanem az egész kormány nevében mondottam a t. képviselőháznak, t. i. hogy a tisztviselői illetményeknek szabályozását a kormány programmjába felvette és azt, tekintettel a különböző fizetési fokozatoknak lehető egyenlősítésére, a megélhetés feltételeinek nyujtására külön törvényjavaslatban kívánja szabályozni, sőt az időpontot is megjelöltem, hogy az 1892-ki költségelőirányzattal együttesen fogjuk ebbeli előterjesztésünket a t. ház elé terjeszteni. *(Helyeslés.)* Ezen idő, azt hiszem, még nem járt le és ha a t. képviselő úr be fogja várni ezen határidőt, azon elvek nagy részét, a melyeket itt fejtegetni méltóztatott és a melyeket én is helyeseknek ismerek el, talán valósítva fogja látni azon törvényjavaslatban.

Feleletül tehát, miután itt egy concret kérvényről, t. i. a tanárok fizetésének felemeléséről van szó, csak azt adhatom a t. képviselő úrnak, hogy igenis a tanárok illetményeinek szabályozását szintén oly kérdésnek tekintettük, melyet tárgyalás alá vettünk és lehető méltánylattal fogunk igyekezni ezen általános szabályzat előterjesztésekor azt megoldásra juttatni. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház ezen kérvényeket a bizottság javaslata

Digitized by Google

szerint a vallás- és közoktatásügyi minister úrnak adja ki.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Dapsy Kálmán szeghalmi lakos, kisdedóvó, az 1868: XXXVIII. tcz. revisioja iránt.

Hertelendy Béla előadó: Hasonló kérvények már fordúltak elő a t. ház előtt; tehát a kérvényi bizottság ezen kérvényt is a vallás- és közoktatásügyi ministernek javasolja kiadni.

Elnök: A ház régibb határozata értelmében kiadatik a vallás- és közoktatásügyi minister úrnak.

Következik a 25-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Kolozs vármegye közönsége, Baja város polgárai, Basal, B.-Kajár, Bunya-Szegszárd, Bodrog-Zsadány, Csantavár, Dány, Darány, Habal, Hegyköz-Pályi, Istvándi, Kenesse, Koka, Küngös és Csaják, Lenti, Magyar-Géres, Magyar-Herep, Markócz és Révfalú, Merenye és Pálfalú, Molvány, Lis-Tamási és Nemeske, N.- és K.-Dobsza, Petend, Pata és Poklos, Rácz-Petre, Somogy-Apáti, Somogy-Viszló, Soroki-Kisfalud, Ganáj és Gutaháza, Szokolya, Szulimán, Tisza-Adony, Tök és Valkó (Pestmegye) községek több lakosa, Szegedi népkörök, Abafalva, Aggtelek, Baracza, Bánréve, Beretke, Csoltó, Füge, Hanva, Horka, Hosszúszó, Imola, Kelemér, Királyi, Lénártfalva, Málé, Melléte, Méhi, Náprágy, Oldalfalú, Poszoba, Recske, Runya, Sajókeszi, Szentkirály, Szuhafő, Tornaalja, Zádorfalva, Zubogy, Apácza-Szakállas, Bogya, Alsó-Gellér és Felső-Gellér, Csicsó, Ekel, Nemes Ócsa, Szilas, Lak és Turi-Szakállas, Almás, Görgő, Jablonicza, Komjáti, Körtvélyes, Szilas, Gyöngyös-Püspöki, Kis Királyhegyes, Nagy-Majláth, Pitvaros és Sajtény községek több lakosa, Halasy András, Takács János és társai, Babarcz, Kalocsa Öregcsertő, Peér, Tasnád és Tasnád-Szántó községek több lakosa, Hódmező-Vásárhely népgyűlése, Marcz-Dombegyház község képviselő-testülete, Losonczi választókerület népgyűlése, ifj. Simon Sándor és társai, Eger város közönsége, Baroczka, Ercsi, Herczegfalva, Nagy-Szalonta, Szatymáz, Dömsöd és Nagy-Kőrös községek több lakosa, Torda város közönsége, Torda-Aranyosmegye több választója, A.-Dabas, A.-Némedi, Aporka, Bugyi, Újhartyán, Kakucs, Gyón, Majosháza, Nyáregyháza, Pereg, Sári és Tatár-Szent-György községek több lakosa, Besztercze sz. kir. város közönsége, Lányi Antal és társai, Karancs, Kis-Harsány és Rekas községek több lakosa, Szeged város több polgára, Szent-András, Sándorháza s Bene-Szent-László és Szerep községek több lakosa, Szentes város több polgára, Bajna, Kis-Győr, Nagy-Perkáta, Paptamási, Decs, Bánháza, Bogát, Encsencs, Előr, Gyulaj, Kis-Léta, Nyirbátor, Nyirbéltek, Nyirlugos, Nyirpilis, Píricse, Hatvan és Szempcz községek több lakosa, Bartos István és társai, Miske község több lakosa, Csongrád város több lakosa, Asztély, Badaló, Barabás, Borzsova, Csaroda, Déda, Fejércse, Gecse, Gelénes, Halábor, Hete, Jánd, Macsola, Marok, Mezőtarpa, Nagy-Lónya, Papi-Márok, Tákos, Tivadar, Vámos-Atya, Vásáros-Námény, Bán-Almás, Csávoly, Tapolczafő és Szarvas községek több lakosa, és Büszörmény város közönsége az önkormányzatnak, illetőleg a tisztviselők választási jogának fentartását kérik.

Hagara Viktor előadó: Mindezen kérvények, t. ház, szorosan ugyanazon csoportba tartoznak, illetve ugyanazon tartalommal bírnak, mint a melyek az előző sorjegyzék tárgyalása alkalmával már elintéztettek és így van szerencsém a kérvényi bizottság nevében kérni a t. házat, hogy ezen kérvényeket is megtekinthetés czéljából a ház irodájában elhelyeztetni méltóztassék.

Madarász József jegyző: Lits Gyula!

Lits Gyula: T. ház! Ismeretes az egész ház előtt, hogy a függetlenségi és 48-as pártnak egy része a mult évben külön tanácskozási kört alakított. Azóta ez a kör nem részesült abban a szerencsében, hogy az országgyűlési bizottságok valamelyikében helyt nyerhetett volna és így e tanácskozási kör nincsen abban a helyzetben, hogy az egyes tárgyaknak bizottsági megvitatásában egyik-másik tagja által részt vegyen. Ugyanez az eset áll most a kérvények tárgyalásánál is.

Szándékom nem az, hogy kérjem a t. többséget, hogy nekünk a bizottságokban helyet juttasson; csupán annak constatálására szorítkozom ezúttal, hogy mi a közigazgatási törvényjavaslat tárgyalásánál nem mereven az obstructiohoz ragaszkodunk, mert ha ezt tennők, teljes jogunk volna most e kérvények mindenikét itt felolvastatni, hogy azokról bizonyosságot és tájékozást nyerjünk, minthogy — mondom — körünknek egyetlen tagja sincs a bizottságba meghíva.

Csupán ezen körülmény constatálására szorítkozom s a t. többség belátására és méltányosságára bízom jövőben való eljárásának elhatározását.

Elnök: A bizottság javaslata nem támadtatván meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a kérvények megtekinthetés czéljából a ház irodájában helyeztetnek el.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Nagy-Károly város közönsége a közigazgatási tisztviselők kinevezése és az önkormányzatnak az állami igazgatással való összeegyeztetése tárgyában. Zala vármegye közönsége, Torontál vármegye közönsége, Temes vármegye közön-

Digitized by Google

sége, Krassó-Szörény vármegye közönsége, Esztergom vármegye közönsége, Győr vármegye közönsége, Szolnok-Doboka vármegye közönsége, Gömör és Kishont vármegye közönsége, Trencsén vármegye közönsége, Sopron vármegye közönsége, Zólyom vármegye közönsége a közigazgatási tisztviselők kinevezését, az önkormányzati hatáskör bővítését, a közszabadság biztosítását, a közigazgatási bíróság szervezését s a szolgálati pragmatica megalkotását kérik. Ung vármegye járásorvosai a közigazgatás és önkormányzatról szóló törvényjavaslatban kifejezett áthelyezési rendszer megváltoztatása s a járásorvosi fizetés felemelése iránt. Az erdélyi gazdasági egylet a közigazgatás és önkormányzatról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmából a gazdasági felügyelők minősítvényének meghatározása iránt. Zemplén vármegye közönsége a közigazgatási reform alkalmával Zemplén vármegyének az első osztályú megyék közé soroztatása iránt. A budapesti orvosi kör a közigazgatási törvényjavaslat közegészségügyre vonatkozó intézkedéseinek módosítása iránt.

Hagara Viktor előadó: T. ház! A felsorolt 18 kérvényben különböző törvényhatóságok és egyesületek az iránt folyamodnak a t. házhoz, hogy kérvényeikben felsorolt kívánalmaik és óhajtásaik a közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásánál figyelembe vétessenek.

A kérvényi bizottság nevében azon javaslatot vagyok bátor előterjeszteni, hogy e kérvényeket is, úgy, mint az előbbenieket, megtekintés céljából a ház irodájában elhelyeztetni méltóztassék. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: A kérvények a ház irodájában helyeztetnek el.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Az eperjesi főgymnasium tanárai, fiumei m. kir. állami főgymnasium tanári kara, fiumei kereskedelmi akademia tanári kara, kaposvári főgymnasium tanári kara, kecskeméti m. kir. állami főreáliskola tanári kara, soproni és temesvári állami főreáliskola tanári kara, zombori állami főgymnasium tanári kara, jászberényi községi kath. főgymnasium tanári kara, fiumei m. kir. állami tengerészeti főiskola tanári kara, losonczi m. kir. főgymnasium tanári testülete, székelyudvarhelyi és nagy-kállói m. kir. áll. főreáliskola tanári testülete, szolnoki m. kir. áll. főgymnasium tanári testülete, újvidéki és ungvári kir. kath. főgymnasium tanári testülete, beszterczebányai kir. áll. felsőbb leányiskola tanárai, nagyváradi áll. főreáliskola tanárai, beregszászi áll. reáliskola tanári kara és budapesti tanárképző gyakorló főgymnasium tanári kara anyagi helyzetük javítása iránt.

Hagara Viktor előadó: T. ház! A felsorolt kérvényekben a főreáliskolák, gymnasiumok és egyáltalában a különböző középiskolák tanártestületei ugyanazon kérelemmel járúlnak a t. ház elé, a melyet az előbbi sorjegyzék tárgyalása alkalmával ugyanilyen kérvényekben hallottunk. A mennyiben a t. ház e tekintetben épen az előző sorjegyzék tárgyalása alkalmával határozni méltóztatott: a kérvényi bizottság javaslata a t. ház előbbeni határozatával is megegyezőleg az, hogy e kérvényeket a többi hasontárgyú kérvényekkel kapcsolatban a vallás és és közoktatásügyi ministernek kiadatni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Csernatony Lajos: T. ház! Ezen kérvények között, melyekről szó van, szerencsés voltam hármat beterjeszteni Fiume részéről. Nekem azok után, a miket az igen t. pénzügyminister úr az imént mondott és a mik — meg vagyok győződve — a tanári karra is megnyugtatólag fognak hatni, egyetlenegy észrevételem van, melyet bátor vagyok a t. háznak és t. kormánynak, jelesen a cultusminister úrnak kegyeibe ajánlani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az országnak bármely részében tapasztaljuk a fejlődést, az emelkedést, az mindig örvendetes; hogyha a fejlődés, emelkedés rohamos, az még örvendetesebb. Látjuk itt Budapesten, mily örömünkre szolgál ezen magyar fővárosnak virágzása és láthatja mindenki, a ki Fiumébe megy és mondjuk, 15—20 esztendővel ezelőtt volt ott, hogy mily óriási különbség van az akkori és a mostani állapotok között. Fiumében kétségtelenül a magyar állam saját érdekében tanúsított áldozatkészségének a következménye amaz óriási haladás; de hozzájárúltak ahhoz, a város fejlesztése, szépítése, egészségesebbé tétele által maguk a fiumeiek is. Nem kell azonban elfelejteni, t. ház, hogy az a nekünk oly nagyon becses Fiume és az a kikötő város igen szűk területen van és hogy ezen igen szűk területen épen a rohamos fejlődés folytán minden építés, javítás együtt járt az élet drágúlásával. Eszünkben kell tartani különösen az ott élő tanári testületet és nemcsak ezt, hanem az állam szolgálatában bármely ministerium részéről ott alkalmazásban lévő hivatalnokokra nézve eszünkben kell tartani azt — és különösen ez az észrevétel az, a melyet a t. háznak és a t. kormánynak figyelmébe ajánlok — hogy a fejlődés, különösen a rohamos fejlődés által bárhol, de különösen oly szűk területen, a napszámos, az iparos, a kereskedő mind nyer, mert annak díjai emelkednek és az élet fentartására szükséges czikkeket saját keresményének nagyobbodása által nyeri. Nem ily helyzetben vannak az állam szolgálatában levő egyének, a hivatalnokok és ezek közt a tanárok. Ők minden emelkedés által rosszabb helyzetbe jutnak, mert a

Digitized by Google

megélhetésnek czikkei drágúlnak, az ő fizetésük pedig ugyanaz marad. És mondhatom, t. ház, hogy Budapest kivételével Fiume a legdrágább város egész Magyarországon.

Helfy Ignácz: Ez úgy van!

Csernátony Lajos: Ezt vagyok bátor úgy a t. háznak, mint a t. kormánynak becses figyelmébe ajánlani. *(Helyeslés.)*

Elnök: A kérvények kiadatnak a vallás- és közoktatásügyi minister úrnak.

Következik a 26. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. *(Az elnöki széket Bokross Elek alelnök foglalja el).*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa):* Csik, Csongrád, Szabolcs, Ung és Zemplén vármegye közönségei, Budapest főváros közönsége, Selmecz-Bélabánya város közönsége, Liptó, Bács-Bodrogh, Hont, Ugocsa, Moson és Trencsén vármegye közönségei a felvidéki magyar közművelődési egylet számára nagyobb mérvű sorsjegykölcsön engedélyezését kéri.

Hertelendy Béla előadó: T. ház! Hasonló tárgyú kérvények és felíratok már voltak a t. ház előtt és a t. ház azokat a pénzügyminister úrhoz tette át. A kérvényi bizottság ezen kérvényekre vonatkozólag ugyanazt javasolja a t. háznak.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, a kérvények kiadatnak a pénzügyminister urnak.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa):* Szabolcs vármegye közönsége az E. M. K. E. által kért sorsjegykölcsön iránti kérelmét pártolván, engedélyezését kéri. Turócz és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közönsége, úgy az E. M. K. E., valamint a felvidéki magyar közművelődési egyesület részére egy-egy milliónyi sorsjegykölcsön engedélyezését kéri. Nyitra vármegye közönsége az összes közművelődési egyesületek javára egy nagy sorsjegy-kölcsön engedélyezését s abból az E. M. K. E. és a F. M. K. E. egyesületeknek legalább egy-egy millió frtot kér. Nagyvárad város közönsége, Torda-Aranyos és Ung vármegye közönsége ugyanazt kérvén, annak hasznaiban az összes közművelődési egyesületeket megfelelő arányban kérik részesíttetni.

Hertelendy Béla előadó: A kérvényi bizottság ezen kérvényekre vonatkozólag is azt hozza javaslatba, hogy azok a pénzügyminister úrnak adassanak ki.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, a kérvények kiadatnak a pénzügyminister úrnak.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa):* Szabolcs, Ung, Zólyom, Hont, Ugocsa, Vas, Moson, Nyitra, Esztergom és Nógrád vármegye közönségei Bars vármegye felíratát pártolva, az állami tűzkár-biztosítás behozatalát kérik.

Hertelendy Béla előadó: A kérvényi bizottság szintén pártolván ezen felíratok és kérvények tárgyát, azokat a ministerelnök úrnak, mint belügyministernek kiadatni javasolja.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, a kérvények kiadatnak a ministerelnök úrnak mint belügyministernek.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa):* Straid Antal és neje szombathelyi lakósok regale kártalanítási ügyök újból leendő tárgyalásának elrendelését kérik.

Hertelendy Béla előadó: Straid Antal és neje szombathelyi lakosok regale-kártalanítási ügyük felülvizsgálását kérik.

Minthogy a pénzügyminister úr már szíves volt a ház előtt kijelenteni, hogy e kérvényeket felülvizsgálja, a kérvényi bizottság véleménye szerint ezen kérvény is a pénzügyministernek adandó ki.

Elnök: A kérvényi bizottság javaslata értelmében a kérvény a pénzügyminister úrnak kiadatni határoztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa):* Simon Lajos mező szentgyörgyi lakos regale-kártalanítási összegét 4.000 forintban kéri megállapítani.

Hertelendy Béla előadó: Ez is hasonló kérvény lévén, szintén a pénzügyminister úrnak kiadatni véleményezi a kérvényi bizottság.

Elnök: A kérvényi bizottság javaslata értelmében e kérvény kiadatik a pénzügyminister úrnak.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa):* Nyitra vármegye közönsége olcsó marhasó behozatala s illetve a só árának általános leszállítása iránt kérelmez.

Hertelendy Béla előadó: Hasonló tárgyú kérvények már fordúltak elő a t. ház előtt. A kérvényi bizottság tehát e kérvényt is a földmívelési minister úrnak kiadatni véleményezi.

Elnök: A kérvényi bizottság javaslata értelmében e kérvény a földmívelési minister úrnak adatik ki.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa):* Pozsony vármegye közönsége a ragadós tüdőlob és fertőzés gyanuja miatt levágott szarvasmarhák kárát az államkincstár által kártalaníttatni s e czélból törvény hozatalát kéri.

Hertelendy Béla előadó: Pozsony vármegye feliratát szintén a földmívelésügyi minister úrnak kiadatni véleményezi a kérvényi bizottság.

Elnök: A kérvényi bizottság javaslata értelmében ezen kérvény a földmívelési minister úrnak adatik ki.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa):* Pálfa (Tolna vármegye) község a községre utalt fogyasztási adó tárgyában, vizsgálat elrendelése iránt kérvényez.

Hertelendy Béla előadó: A kérvény,

Digitized by Google

bizottság e kérvényt a pénzügyminister úrnak kiadatni véleményezi.

Madarász József jegyző: Petrich Ferencz!

Petrich Ferencz: T. ház! Tudom ugyan, hogy a t. pénzügyminister úr kegyes lesz ma válaszolni interpellatiomra, de mégis kénytelen vagyok egy igen rövid észrevételt tenni. Én a kérvényi bizottságnak ezen véleményében nem nyugodhatom meg; de nem volnék megnyugodva akkor sem, ha kedvező választ kapnék interpellatiomra; mert e kérvényből világosan kitűnik, hogy ez az ügy már megfordúlt a pénzügyministeriumnál és a pénzügyminister úr a kérvényezőket ezen szerintem igen jogos kérésökkel elutasította. Igaz, a pénzügyministerium belátta, hogy a kérvénynek alapja van, mert az alsóbb hatóság által kivetett összegnek tekintélyes részét elengedte, tehát a kérvény jogosúltságát elismerte; úgy, de a kérvényezőknek nem annyira az volt a czéljuk, hogy kegyelemből pénzbeli elengedésben részesüljenek, hanem inkább az volt a czéljuk, hogy az alsóbbrendű hatóságok zsarolásai alól felmentessenek. Azt akarták kimutatni, hogy nekik — a kérvényezőknek — igazuk van és hogy az a kivetési alap, a melylyel megterheltettek, igazságtalan.

Elvártam volna a kérvényi bizottság t. előadójától, hogy e tekintetben egyenesen utasítaná a pénzügyminister urat a vizsgálat elrendelésére. Minthogy azonban, mint mondám, a t. pénzügyminister úr, azt hiszem, úgy is megnyugtató választ lesz kegyes adni, most elállok a bővebb indokolástól.

Elnök: A kérvényi bizottság javaslata alapján a kérvény a pénzügyminister úrnak adatik ki.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa:)* Udvari (Tolna vármegye) község a folyó évre kirótt fogyasztási adók leszállítása iránt.

Hertelendy Béla előadó: A bizottság ezen kérvényt a pénzügyminister úrnak kiadni javasolja.

Elnök: A kérvény kiadatik a pénzügyminister úrnak.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa):* Torda-Aranyos vármegye közönsége oly intézkedést kér, mely szerint az italmérési jövedelemre a községek rovatalok fizetését vethessenek.

Hertelendy Béla előadó: A bizottság ezen kérvényt is a pénzügyminister úrnak kiadni véleményezi.

Elnök: Ezen kérvény kiadatik a pénzügyminister úrnak.

Ezzel a kérvények 26-ik sorjegyzéke el van intézve.

A kitűzött napirend értelmében következik az igazságügyminister úr válasza Hock János képviselő úr interpellatiojára. Méltóztassék a választ meghallgatni.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Hock János képviselő úr hozzám a következő két kérdésből álló interpellatiot intézte. Az első kérdés abban áll: »Van-e a minister úrnak tudomása arról, hogy a New York állam biztositásügyi főnöke Rob A. Maxwellt által kiállított okmány alapján, a melyben a New-York életbiztosító vállalat csupán kölcsönös életbiztosító társaságnak, vagyis szövetkezetnek van kijelentve, mégis 1886-ban mint részvénytársaság lett a czégkönyvbe bejegyezve.«

Igenis van arról tudomásom, hogy ezen biztosító intézet 1886-ban az akkor érdekeltek részéről benyujtott folyamodvány s abban foglalt okíratok alapján mint részvénytársaság lett bejegyezve. Ez a feleletem az első kérdésre.

A t. képviselő úr második kérdése következőleg hangzik: »Hajlandó-e a minister úr megvizsgáltatni a tényálladékot, hogy kideríttessék, miképen történhetett a kérdéses téves bejegyzés s miképen történhetett, hogy a társulat 5 évvel később egyetlen újabb igazoló okmány melléklése nélkül jellegét megváltoztatta?«

Erre a kérdésre a feleletem a következő: Először a tényálladékot megvizsgáltattam és a hivatalos jelentés alapján most már azt ismerem; másodszor téves a képviselő úr állítása, hogy a társaság 5 évvel később egyetlen újabb igazoló okmány nélkül jellegét megváltoztatta, mert a társulat jellegét nem változtatta meg, hanem a czégnek 1886-ban téves bejegyzése kiigazíttatott. Ez nem a társulat jellegének megváltoztatása, de gondolom a képviselő úr is így értette.

A mi már most azt illeti, hogy mikép történhetett az, hogy az a társulat 1886-ban, mint részvénytársulat lett bejegyezve és 5 év mulva ezen bejegyzés kiigazíttatott és mint szövetkezet lett bejegyezve és úgy az első esetben, mint a második esetben ugyanazon okíratok voltak a kérvényhez mellékelve, erre nézve a következő felvilágosítást adhatom: Tény az, hogy ugyanazon okiratok lettek a kérvényhez mellékelve 1886-ban és az utóbbi kiigazítás alkalmával is; legalább különböző okíratokat én a felterjesztett íratokban nem találtam. A bejegyzés 1886-ban téves volt; a téves bejegyzést a bíróság folyamodásra kiigazította úgy, a mint az kötelessége, mert a czégbejegyzésről szóló és törvényes felhatalmazás alapján kibocsátott, 1875-ik évi deczember 1-én kelt ministeri rendelet 16. §-ában egyenesen azt mondja, hogy a felfedezett tévedések bírói végzés alapján új alszám alatt eszközlendő bejegyzéssel kiigazítandók. Ez az, a mi megtörtént. Miként történ-

Digitized by Google

hetett az, hogy a bíróság egyenesen felemlítem, — tévedett 1886-ban? Erre, a mint előttem feltűnik, több körülmény működött közre; megjegyzem, hogy a bíró ezen eljárásban, nem mint ítélőbíró szerepel, hanem tulajdonképen peren kivüli teendőket teljesít, tulajdonképen administrativ természetü ügykörben jár el. Magában a kérvényben, a mely beadatott, a kérvényező társulat magát részvénytársulatnak nevezte. Ezen felül a kérvényhez volt mellékelve a folyamodó társaságnak a magyarországi fióktelep részére kirendelt meghatalmazottjának hivatalos bizonyítványa, a melyben azon illető külföldi — lehet, hogy a miatt mert a magyar törvényekben foglalt különböztetéseket nem értette — erre egyébiránt vizsgálatomat természetesen nem terjesztettem ki — ámbár különböztetés szövetkezet és részvénytársulat közt nemcsak a magyar törvényben, hanem másutt is megvan — elég az hozzá, maga a meghatalmazott bizonyítványában úgy nyilatkozik, hogy az illető társulat részvénytársulat.

Harmadszor ezen társulatnak kereskedelmi jogi jellege nem is volt a mellékelt okmányokból olyan könnyen és első pillanatra kideríthető, mert New-York államban az ottani törvények szerint az ilyen társulatok létrejöttéhez törvényhozási actus kívántatik. Már most maga e társulat, a mely 1886-ban szövetkezet volt a mi törvényeink értelmében, 1886 előtt azonban azt jóval megelőzőleg volt egy idő, a midőn részvénytársulatnak volt tekintendő. Időközben történt az átalakulás és így megmagyarázhatónak tartom azt, hogy sokszor még a társulat képviseletében eljáró nem jogászoknak is bizonyos téves felfogásuk volt e tekintetben.

A dolog fejlődése ezen társaság alakulására nézve röviden a következő. Említettem, hogy New-York államban törvény kell ahhoz, hogy ily társulat létrejöhessen és működhessék; de a newyorki törvényhozás azt az eljárást követi, hogy azon szabályokat, a melyek a társaság alakulását és ügykörét, jogait, kötelezettségeit magukban foglalják, nem mindig igtatja törvénybe, hanem hivatkozik egy már megalakított és törvénybe igtatott társulat statutumainak bizonyos szakaszaira. Így történt ezen társulatra nézve is. 1838. április 5-én hozatott egy törvény, melyben a »Hamilton« nevü tengeri biztosító társaság czímén részvényekre alapított biztosító társaság alapszabályai beczikkelyeztettek. Ezen alapszabályokban foglalt jogosítványok és az ezekhez fűzött kötelességek az 1841. évi május 21-én hozott törvényben a »Nautilus« biztosító intézet részvény társaságra is kiterjesztettek. 1842. április 12-én hozott törvénnyel egy, a tagok kölcsönösségi viszonyán alapuló »New-York« kölcsönös biztosító társaság czégü, élet; tüzkár-, belhajózási-, szállitmányi- és tengeri koczkázatok elleni biztosító társaság alapszabályai czikkelyeztettek be. És végre 1843. április 18-án hozott törvény az eddig részvényeken alapuló »Nautilus« biztosító társaság czégének megtartása mellett oly biztosító társasággá változtattatott át, a milyen volt az előbb említett törvénnyel beczikkelyeztetett »New-York« kölcsönös biztosító társaság. És végre az 1849. évi április 5-én hozott törvénnyel a »Nautilus« biztosító társaság — a mely most már az előbb említett törvény alapján nem részvényeken, hanem a tagok kölcsönösségi viszonyán alapult és csak életbiztosítással foglalkozott — eddigi czége átváltoztattatott »New-York« életbiztosító társaság czégre.

Tehát ezen különféle, egymással összefüggésben levő változások megmagyarázhatóvá teszik azt, hogy 1886-ban az első bejegyzésnél a bíróság részéről csakugyan tévedés történt. Az azonban, hogy újabb folyamodványra ugyanazon okiratok alapján a bíróság ezt a tévedést a törvényes szabályok értelmében kiigazította, helyesen történt.

Ez az, a mit a t. képviselő úr kérdéseire felvilágosításul adni óhajtottam és kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Baross Gábor kereskedelmi minister: T. képviselőház! Ugyanazon ülésben ugyanazon alkalommal Hock János képviselő úr hozzám is intézett e tárgyban interpellatiot, melyre a ház engedelmével szintén válaszolni fogok, hogy a képviselő úr mindkét összefüggő válaszra reflectálhasson. *(Halljuk!)*

Az interpellatio következőleg hangzik *(olvassa)*:

»Tekintve, hogy a »New-York« öt éven keresztül a kereskedelmi törvényszéknél, mint részvénytársaság volt bejegyezve s csak öt év mulva lett kölcsönös szövetkezetnek feltüntetve, a nélkül, hogy ezen kiigazításnál egyetlen újabb okmány is szerepelt volna;

tekintve, hogy a Curia azon ügyben kimondta volt, hogy a kereskedelmi törvény 461. §-a értelmében külföldi válllalatok, mint kölcsönös biztosítási szövetkezetek be nem jegyezhetők;

kérdem, mi az oka, hogy a czégekre felügyelő ministeri biztos a »New-York« adatainak kiigazítása után nem nyujtott be felebbezést, hogy a társaságot a czégkönyvből töröljék, hanem e helyett a czéget a hivatalos lapban egyszerüen kihirdette?«

T. ház! A praemissák, melyekből az első kérdés kiindul, tévedésen alapulnak, a mennyiben az igazságügyminister úr imént jelezni méltóztatott, hogy miért történt meg a »New-York«

Digitized by Google

czég kiigazítása és igazolni is szíves volt, hogy a kiigazítás törvényszerűleg történt. Ha tehát a bíróság a kiigazítás eszközlését a czégbejegyzés tekintetében elhatározta, én a magam részéről azt, hogy a czégbiztos az ellen felebbezzen, elrendelhetőnek nem tartottam, mert magamat arra feljogosítottnak nem is érezhettem.

A kérdés tulajdonképen további folyamában a körül forog, hogy vajjon a »New-York« mint kölcsönösségen alapuló szövetkezet be volt-e nálunk jegyezhető, vagy sem? A képviselő úr hivatkozik egy curiai határozatra, a mely a választ semlegesen adja meg.

Hát, t. ház, bátor vagyok jelezni, hogy a kormány álláspontja, felfogása e kérdésben eltérő volt. A legfőbb ítélőszék határozata nem volt döntvényszerű, a legfőbb ítélőszék azóta ebbeli határozatát megmásította és összes ülésben más határozatot hozott, mely a kormány felfogását igazolja, mely felfogás szerint az ilynemű szövetkezetek, ha egyébképen a kereskedelmi törvényben foglalt feltételeknek megfelelnek, Magyarország területén is állíthatnak üzletet, illetőleg fiókot.

Miután tehát, t. ház, a bíróság egyfelől intézkedett a czégbejegyzés tekintetében, másfelől módosította előbbi felfogását és igazolja a kormány felfogását, mely szerint az ily intézetek Magyarország területén is folytathatnak üzletet, ennek következtében e szempontból sem találtam indokot arra, hogy a czégbiztost a czégbejegyzés közzétételétől eltiltsa.

De tovább ment a t. képviselő úr és azt kérdé: hajlandó-e a minister úr a közönség érdekének szempontjából intézkedni, hogy a »New-York« alapszabályaiba, valamint kötvényeibe, czégébe és czégtáblájába a kölcsönösségen alapuló szövetkezeti viszonyt kitüntesse?

E tekintetben meg kell jegyeznem, hogy a »New-York« korlátolt felelősségű szövetkezeti jellege a megtörtént kiigazítás folytán ki van tüntetve. A »New-York« képviselősége azonban eddig, mint a rendelkezésemre álló nyomtatványokból látom, az amerikai czégnek megfelelőleg, »életbiztosítási társaság« elnevezést használ.

Az, hogy a szövetkezet alapszabályaiban és kiállítandó kötvényeiben korlátolt felelősségű szövetkezeti jellegét kitüntesse, nehézségbe nem ütközik. Más kérdés az, ha vajjon kötelezhető-e a szövetkezet közigazgatási úton általában arra, hogy czégében és czégtábláján is kitüntesse szövetkezeti jellegét? Kívánható-e, hogy a »társúlat« helyett a »szövetkezet« elnevezést használja?

E tekintetben különbséget kell tennem a hazai és a külföldi ilynemű czégek közt. Míg a hazai czégekre nézve a kereskedelmi törvény határozata egészen világos s annak alapján önként kiviláglik a törvény intézkedése, másfelől a külföldi szövetkezeteket illetőleg a kereskedelmi törvény 217., illetőleg 210. §-ai másnemű intézkedést tartalmaz, a mennyiben a 210. szakasz a külföldi szövetkezetekre nézve kimondja, hogy saját üzleteiket vagy fiókjaikat a saját czégük alatt folytathatják. És ennek megvan a maga ratioja, mert nagyon sajátságos volna, ha az illető anyaintézettől eltérő elnevezést használnának azok fiókjai és kirendeltségei. Innen van az, hogy a kereskedelmi törvény idézett szakaszai kimondják, hogy ezek a fiókok és üzletek használhatják azt a czímet és czéget, a melyet azon törvény szerint használni jogosítva vannak, mely az illető üzlet anyaintézetére nézve fennáll.

E szerint a »New-York« jogosítva van azt a czéget használni, melyet megalakúlásai helyén az illető állam törvényei szerint tényleg viselhet.

Ezzel a törvényes intézkedéssel szemben én nem kényszeríthetem e társaságot arra, hogy minőségét czégében használja, de azt mindenesetre kész vagyok megtenni, hogy fel fogom szólítani a társaságot, hogy korlátolt felelősségű szövetkezeti természetét irataiban használja, illetőleg azokban kitüntesse. Többre azonban nem tarthatom magamat jogosítva a törvény intézkedésével szemben és kérem a t. házat, hogy ez alapon válaszomat tudomásúl venni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Hock János: T. ház! Midőn interpellatiomat a t. igazságügyi és kereskedelemügyi minister urakhoz intéztem, már akkor volt szerencsém kijelenteni, hogy engem felszólalásomban semmi olyan szándékosság nem vezetett, mely akár az egyik, akár a másik biztosító társaság érdekei ellen lett volna irányozva. Engem pusztán azon körülmény birt a felszólalásra, hogy a közönség körében észlelt és talán czélzatosan is szított nyugtalanságot illetékes helyről jött felvilágosítások alapján lecsillapíthassam. Interpellatiomnak indító oka tehát röviden az volt, a mit a t. igazságügyminister úr is válaszában teljes nyiltsággal és loyalitással felemlített. Tévedés történt ugyanis a czégbejegyzés alkalmával, mely szabálytalanságot azután concurrens vállalatok ügynökei a maguk részére akartak kizsákmányolni és a »New-York«-kal összeköttetésben álló biztosító közönséget ez által terrorizálták. Ez izgalom tényleg észrevehető volt némely körökben és engem sokan felkértek ismerőseim közül, nézzek utána, vajjon mi az oka annak, hogy épen a »New-York« ellen röpíratok és hírlapi közlemények tétetnek közzé, melyek e társúlat megbízhatóságát vonják kétségbe. Utána néztem a czégbejegyzési könyv-

Digitized by Google

ben és benne megtaláltam a kiigazított adatokat. De az iránt — az egyszeri betekintés mellett — nem jöhettem tisztába, vajjon a kiigazítás rosszhiszemű eljárásnak következménye-e, vagy egy sajnálatos tévedésnek, a mely nem is a társaság számlájára, hanem a törvényszék eljárására vihető vissza. A t. minister úr válasza után most már tudom, hogy gáncs a társulat eljárását nem illetheti, hanem hogy egy sajnálatos tévedés történt a czégbejegyzésnél, a mely a törvényeknek megfelelőleg kiigazíttatott. Ép ezért a t. minister úr válasza engem nemcsak megnyugtat, hanem teljesen ki is elégít. Minthogy azonban tudomásomra jutott, hogy multkori interpellatiomat kinyomatva, circularék alakjában osztogatták a közönség között és eme circularék felszólalásomnak oly irányt tulajdonítottak, mintha én a társulatot megtámadni akartam volna; továbbá ezen interpellatiomra alapítva, ítéletet mondanak a circularéban a társulatról az én nevemben, mielőtt még én ítéletet mondhattam volna; kötelességemnek tartom e meghurczolt társulattal szemben teljes ildomossággal kijelenteni az én véleményemet. Én, t. ház, a multkor is csupán a téves bejegyzésről és kétes adatokról akartam kérelmezni felvilágosítást; támadásról beszédemben egy szó sem volt és a ki beszédemnek ily intentiot tulajdonított, tulajdonképen félreértette beszédemet. Épen azért, t. ház, határozottan tiltakozom az ellen, a mit nekem épen a nyilvánosság előtt az egyik circulare tulajdonít, hogy ezen amerikai társaságnak a büntető törvényekbe ütköző eljárását akartam volna állítani. Ezt a kifejezést, mint interpellatiom helytelen magyarázatát, ismételve kénytelen vagyok visszautasítani. Most pedig a t. minister urak felvilágosításai után az adott válaszokat annál szívesebben veszem tudomásúl, mert értesülésem szerint ezen társulat vagyonilag jól van biztosítva, sőt egyike a legtekintélyesebb külföldi társulatoknak.

De, t. ház, ezen interpellatiom concret ötletéből nem hallgathatom el, hogy a túlságos verseny folytán néha oly éles ellentétek fejlődnek ki az ily társaságok között, melyeknek a közönség vallja kárát. S ezek a kölcsönös támadások a biztosító közönséget részint terrorisalják, részint nyugtalanságba ejtik. Visszariasztják egy szóval a nemzetgazdaságilag is fontos biztosítási ügyletek kötésétől. Ezért szükségesnek tartanám, hogy nálunk is, mint minden más külföldi művelt államban, a biztosítási vállalatok és ily pénzintézetek felett a közvetlen felügyeletet maga az állam venné kezébe; venné a kezébe azért, hogy először útját vágja az ilynemű concurrentiának és az efféle izgatásoknak; másodszor pedig, hogy a közönség az állami ellenőrzés mellett kellő tájékozást nyerjen az iránt, hogy hol biztosíthatja legelőnyösebben és leghelyesebben saját érdekeit. Mert mégis anomalia az, hogy vannak hazánkban külföldi társulatok, a melyek 250.000 frt alaptőkével rendelkeznek s annak fejében milliókra rugó biztosításokat kötnek az országban. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Ezek után úgy a t. igazságügyminister úr, mint a kereskedelmi minister úr válaszait tudomásúl veszem. *(Általános helyeslés.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A válasznak a t képviselő úr részéről tudomásúl vétele ellen természetesen semmi észrevételem; hanem a képviselő úr nyilatkozatába, ha jól vettem ki, egy tévedés csúszott be, a melyet helyre kell igazítanom. Én nem azt mondottam, hogy azon tévedés, a mely 1886-ban a czégbejegyzésnél történt, tisztán és egyedül a törvényszék tévedése; ellenkezőleg két tényt kiemeltem, tudniillik először azt, hogy z 1886 iki folyamodványában a társulat önmagát részvénytársulatnak nevezte, a másik tény pedig az, hogy a társulatnak magyarországi fiók részére kirendelt meghatalmazottja S. Saucher által kiállított hivatalos bizonyítványban a társulatnak ez a megbizottja a társulatot szintén részvénytársaságnak nevezi és azt mondja, hogy az 200.000 dollárból álló, 4.000 darab, egyenként 50 dolláros részvényekre osztott alaptőkével bír. De miért mondtam én — minden nehézség nélkül — hogy itt törvényszéki tévedés is forgott fenn? A törvényszék, midőn ilyen perenkivüli ügyben jár el, az eléje terjesztett okíratokból tartozik meggyőződést szerezni és a netalán a felek folyamodványában fenforgó, azokkal nem egyező állításokat kicorrigálni; minthogy pedig az előterjesztett okíratokból az tűnik ki, hogy ennek a társulatnak mégis szövetkezeti jellege van, azért mondtam én, hogy itt a törvényszék részéről is tévedés történt.

Ebben — mert hiszen gondolom, ezt korábban is így fejeztem ki — kellett ismételnem előbbi nyilatkozatomat. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a Hock képviselő úr interpellatiojára az igazságügyi és a kereskedelmi minister uraktól adott választ tudomásúl venni, igen vagy nem? *(Igen!)*

Kijelentem, hogy a ház a válaszokat tudomásúl veszi.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! Polónyi Géza képviselő úr is már meglehetős régen intézett hozzám egy interpellatiót. Tudom, hogy nincs jelen, de előre bejelentettem, hogy felelni fogok, és így, gondolom, hogyha nagyobb súlyt helyezne rá a képviselő úr, megjelent volna. *(Derültség és helyeslés jobb felől.)*

Digitized by Google

A választ pedig nagyon későre halasztani nem akarom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az interpellatio a következő *(olvassa)*: »Való-e, hogy az aranyos-maróti kir. törvényszéknél rendszeresített bírói állások egyike Bank Emil — tévesen van írva, e helyett: Tang Emil — úrnak kir. táblai bíróvá történt kinevezése folytán már 3 év óta betöltve nincs?«

Erre a feleletem az, hogy ezen bíró, nem 3 évvel ezelőtt, hanem sokkal később nevezte tetett ki kir. táblai bíróvá. 3 év előtt csak kisegítő bírónak hívatott be a kir. táblához. Igenis ezen állomás nincs betöltve. Miért? Mert 3 év előtt, midőn az akkori igazságügyi kormány ezen bírót kisegítőnek a királyi táblához behívta, ez az akkori törvényszéki elnök azon jelentése alapján történt, hogy ott arra a bírói erőre szükség nincsen és így a fennálló törvény alapján az a bíró, mint ott nem szükséges erő, a táblához kisegítőnek behívatott. Ez az oka annak, hogy az a hely nem is töltetett be és ennek betöltése nem is kéretett *(olvassa)*: »2. Való-e, hogy ugyanazon királyi törvényszék elnökének nyugdíjaztatása folytán ezen állás október hava óta betöltetlen?« Igenis való és pedig abból az okból hagyatott betöltetlenül, mert a kormánynak az volt a szándéka, hogy az első folyamodású bíróságok szervezetében esetleg némi változásokat hozzon javaslatba. A jelenleg fennálló viszonyok folytán azonban ilyen javaslatot az igazságügyi kormány ezen országgyűlésben tenni nem szándékozik és ezért az elnöki állás betöltése iránti lépések megtörténtek. *(olvassa)*: »3. Van-e tudomása a minister úrnak arról, hogy ugyanezen törvényszéknél egy bíró már huzamosabb idő óta súlyosan beteg és az ezen törvényszéknél 13—14.000 évenkinti számra felszaporodott bírói teendőket összesen négy bíró látja el, kik közül egyik az elnöki teendőket is viszi és megengedhetőnek tartja-e a minister ezt ismételve hangoztatott elvére, az igazságszolgáltatás gyorsaságára és a kilátásba helyezett reformokra való tekintettel? Végül

4. hajlandó-e a minister úr azon esetre, ha a kérdésben jelzett való, a megfelelő intézkedéseket megtenni?«

Arról, hogy azon törvényszéknek egyik bírája beteg, ezen interpellatio után hivatalos jelentésből értesültem és azon bíró helyettesítése iránt, míg ezen betegségéből, a mely súlyosnak íratott le, kigyógyúl, azonnal intézkedés történt. Időközben ezen bíró a súlyos betegség áldozata lett és ezen megüresedett helynek betöltése iránt a kellő intézkedések megtörténtek.

Különben is az újabb törvény alapján, a mely ezelőtt pár héttel szentesíttetvén, hatályba lépett, ezen törvényszéknél felállíttatott egy albírói állás, mely a törvény értelme szerint nincs állandóan rendszeresítve. Egyébiránt a hivatalos jelentés alapján mondhatom, hogy a már elhunyt bíró betegsége alatt sem szenvedett a törvényszék ügymenete fennakadást.

Ezentúl az még kevésbbé lehetséges. Ezen törvényszék létszáma öt bíró, két jegyző, egy aljegyző és egy joggyakornok, s az elénk terjesztett hivatalos adatokból látom, hogy úgy a törvényszék ügyforgalma, a mely különben csakugyan a kisebbek közé tartozik, mint aránylag az egy személyre eső munka az országos átlagot sem múlja felül.

Ezek azok, t. ház, a miket a hozzám intézett kérdésre felelni óhajtottam és kérem a t. házat, méltóztassék feleletemet tudomásúl venni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik e az igazságügyminister úrnak Polónyi Géza képviselő úr interpellatiojára adott feleletét tudomásúl venni; igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)*

Kijelentem, hogy a válasz tudomásúl vétetett.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! Van szerencsém bejelenteni, hogy a Szalay Károly képviselő úr által a mult napokban hozzám intézett interpellatiora a feleletet jövő szombaton óhajtom megadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A pénzügyminister úr fog válaszólni Petrich Ferencz képviselő úr interpellatiojára.

Wekerle Sándor pénzügyminister: Petrich Ferencz képviselő úr nyolcz pontba foglalt interpellatiot intézett hozzám, melynek első része Pálfa tolnamegyei község fogyasztási adóinak megállapítására vonatkozik, az hozatván fel az interpellatioban és mint kérdés intéztetvén hozzám, hogy szándékozom-e kellő intézkedéseket tenni a baj orvoslására? hogy Pálfa községben állítólag személyes boszú folytán hamisan és rosszhiszeműleg felvett adatok alapján állapíttatott meg a fogyasztási adó, és midőn a község a reá utalt fogyasztási adó ellen felebbezett, a felsőbb hatóságok nem rendeltek el vizsgálatot, hanem ezen alantas pénzügyi közegnek megbízhatatlan előadása alapján állapították meg a község fogyasztási adóját.

Az interpellatio második részében a baj generalisálva van. Azt mondja a képviselő úr, hogy valamint Pálfa községében, úgy más községben is fordult elő ez a baj és a községek megfelelő orvoslást nem nyertek; azért azt a kérdést intézi hozzám, hogy szándékozom-e oly irányban intézkedni, hogy ezen helytelenségnek eleje vétessék?

Először a mi Pálfa község fogyasztási adóját illeti, ezen fogyasztási adó megállapítására vonatkozó eljárást nemcsak az interpellatio követ-

Digitized by Google

keztében, hanem már megelőzőleg, midőn a fogyasztási adó a pénzügyministerium részéről lett megállapítva, beható vizsgálat tárgyává tettem, de legkisebb támpontot sem találtam arra nézve, hogy itt akár személyes bosszú, akár rossz akaratú eljárás forogna fenn. Erre nézve a puszta állításon kívül semmi bizonyítékot nem láttam. Egy pénzügyi közeg vette fel a czukorfogyasztási adóra vonatkozó adatokat s a simonytornyai vasuti állomáson írta össze a szállítási adatokat és ezeket a községben levő — gondolom — 5 szatócs maga is helyeseknek ismerte el, a mennyiben, mikor megkérdeztettek: mennyi czukrot árúlnak el, ők is a vasútnál kijegyzett adatokat mondották helyeseknek.

A húsfogyasztásra vonatkozó adatokat a község által vezetett vágási lajstromokból vették; a borfogyasztásra vonatkozólag először felvétetett az a mennyiség, a melyet bevallottak, hogy kimérnek; ez pedig, köztudomás szerint, inkább alatta, mint felette szokott lenni a kimért mennyiségnek. Azután a szőlősgazdákra egyenként 2 és ½ hektoliter és az egész többi 200 családból álló községre 70 hektoliter évi fogyasztás vétetett fel.

Ezek voltak az adatok. Azt hiszem, hogy erre a felvételre azt mondani, hogy akár rossz akarat, akár bosszú eredménye lenne, a míg ez nincs bebizonyítva, nem lehet; mert hiszen a felvétel a legrészletesebben igazolva van.

Tévedni lehet; megengedem, hogy nem annyi fogy el. De azt állítani, hogy rossz akaratúlag történt a felvétel, mikor a nevezett községre nézve a fogyasztási adófelvétel oly részletességgel és ennyire okadatolva történt, talán még sem lehet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De nem találtam támpontot, t. ház, a képviselő úr azon állítására nézve sem, hogy a felsőbb hatóságok minden vizsgálat elrendelése nélkül egyszerűen ezen megbízhatatlan pénzügyi közegnek adataira alapították a fogyasztási adó megállapítását, mert igaz ugyan, hogy a pénzügyigazgatóság 1293 frtban állapította meg és illetőleg utalta a községre a fogyasztási adót, de midőn a község ez ellen a közigazgatási bizottsághoz recurrált, ez beható tárgyalás alá vette a községnek a fogyasztási adóra vonatkozó adatait, felülvizsgálta a pénzügyőrség által felvett adatokat, parificálta ezen községet egy másik községgel és így szállította le a fogyasztási adót 1098 frtra Midőn ezen megállapítás ellen a község harmad- és utolsó fokban a pénzügyministeriumhoz folyamodott, én is megnéztem az összes tárgyalási íratokat és a helyi ismerettel biró közigazgatási bizottság véleménye alapján fentartottam a kisebb adóösszeget, vagyis az 1098 frtot.

Azt hiszem tehát, hogy két dolog iránt van tévedésben a t. képviselő úr: először téved abban, hogy beható és alapos tárgyalás nélkül, egy pénzügyi közeg egyszerű állítása alapján lett a fogyasztási adó megállapítva; másodszor téved abban, hogy a pénzügyigazgatóság által megállapított adóösszeg fentartatott, mert az 1293 forintról 1098 forintra szállíttatott le.

Ennyit Pálfa községére vonatkozólag. Még csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy valamint minden község, úgy Pálfa község irányában is akkép szoktam eljárni, hogy ott, a hol a község nem önként vette bérbe a fogyasztási adót, hanem az ráutaltatott, ha a község nem tudja a fogyasztási adót befizetni és hátralékban marad és ha az év lejártával újból megvizsgálván az ügyet, azt találom, hogy a község a fennálló fogyasztási adószabályok szigorú alkalmazása daczára sem volt azon helyzetben, hogy a ráutalt adót beszedje, a mi annyit tesz, hogy túlságos mértékben lett a fogyasztási adó megállapítva: akkor úgy Pálfa községnél, mint más községeknél is a be nem hajtható fogyasztási adót megfelelő mértékére leszállítom, a hátralékot pedig megfelelő mértékben leíratom. *(Helyeslés jobb felől.)*

A mi a t. képviselő úr azon kérdését illeti, van-e tudomásom arról, hogy általában ily helytelenül történik a fogyasztási adóknak felvétele és hogy a községek nem nyernek ez ellen orvoslást, továbbá, hogy szándékozom-e e bajt orvosolni és esetleg a törvényt módosítani, erre nézve azt hiszem, hogy e tekintetben úgy a t. ház előtt, mint a pénzügyi bizottságban is annak idején nyilatkoztam.

Magam mondtam, hogy a fogyasztási adókat az italmérési adóval kapcsolatban módosítani kell. Csakhogy ha nem akarom szem elől téveszteni azt, hogy a ki nagyon sokat fog, az keveset markol, úgy a módosítások egymásutánját is szem előtt kellett tartanom és ez az egymásután nem lehet az, hogy a fogyasztási adókon kezdjem a reformot, hanem hogy első sorban az egyenes adók, azután az illetékek és harmad sorban gondoljak a fogyasztási adók reformjára. Addig is annyit megjegyezhetek, hogy a hol tudomásomra jut, hogy helytelenül történt az adatok felvétele és ennélfogva a községek túl vannak terhelve fogyasztási adóval, ott igenis intézkedni szoktam, ha előzetesen jutok tudomására, hogy az adatok helyesen vétessenek fel; ha utólagosan, hogy a községek által be nem hajtható fogyasztási adó leírassék.

Azt megengedem, hogy igen sok község érzékenyen terheltetik a fogyasztási adó által; ennek kulcsa azonban nem abban van, hogy az adatok alapján túlságosan lett volna az ottani fogyasztás felbecsülve, hanem más jelenségben

Digitized by Google

van; abban a sajnos jelenségben, hogy ezen községekben a birtokos osztály, az intelligentia, a községi előljárók, szóval a honoratiorok majdnem mind mentesíttetnek a fogyasztási adó alól, szóval a hol a községekre bízzuk a fogyasztási adó beszedését, ott az egyenlő megterheltetés elve nagyon is szem elől tévesztetett. Erre pedig annyival inkább kell nagy súlyt vetnem, mert azon szegényebb osztály, mely nem a saját borát fogyasztja, hanem a korcsmából kénytelen a bort hozatni, még az italmérési adóval is meg van terhelve, holott az, ki saját borát fogyasztja, az italmérési adótól menten csak a fogyasztási adóval van terhelve. De fájdalom, tény az, hogy nem talán az illetők hibájából, hanem azon egyszerű okból, mert a községek ezt lazán veszik, másodszor azokhoz közelíteni sem mernek, azok egyszerűen megadóztatás nélkül maradnak.

Nem tudom, ezen viszonyok forognak-e fenn Pálfa községében is, de vagyok bátor megjegyezni, hogy adataim szerint Pálfa községében két pap van, három gazdatiszt, ezek között kettő családos, van azután, úgy tudom, még néhány uradalmi erdész és van azonkivül egy jegyző s három tanító. Legalább is sajátszerűnek tűnik fel előttem, hogy ezekre nézve az állíttatik, hogy ezek saját maguk borát odahaza nem is tartják, holott privatim azt is tudomásomra hozták, hogy ezek közül egyik-másik házánál igen tetemes bormennyiség fogy el. *(Élénk derültség.)* Méltóztassanak elhinni, t. ház, én nem azt akarom vitatni, hogy Pálfa községben egy hektoliterig áll-e az, hogy ennyi-e a fogyasztás, vagy talán kevesebb fogy néhány hektoliterrel, lehet, hogy több is, mert annyi tény, hogy a község szőlőit a filloxera nagy mértékben pusztítja . . .

Petrich Ferencz: Kipusztította.

Wekerle Sándor pénzügyminister: . . . de másrészt az is tény, hogy az jómódú község, mely a borfogyasztásnál eddig sem szorítkozott saját termésére és a mint értesülve vagyok, ma sem a saját termését iszsza csak, hanem máshonnan is hoz oda bort.

Ismétlem, hogy ha be fog bizonyulni, hogy Pálfa község nem tudja behajtani a fogyasztási adót, akkor az év lejártával a fenmaradt behajthatatlan összeg le fog íratni. De úgy Pálfa község irányában, mint általában érvényesíteni szándékozom azt, hogy a fogyasztási adó megállapításánál, különösen pedig a hátralékok leírásánál az egyenlő teherviselés elvei minden tekintetben valósúljanak. *(Élénk helyeslés.)*

Kérem a t. házat, hogy ebbeli válaszomat tudomásúl venni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Petrich Ferencz: T. ház! Nem oly csekély kérdés ez, mint első pillanatra látszik; nem Pálfa község érdeke forog itt fenn, hanem hazánk fogyasztó-közönségének általános érdeke és én fentartom állításomat a minister úr ellenében, hogy az alsóbb rangú pénzügyőrök lelkiismeretlenül járnak el a községek irányában, sőt fentartom azt is, a mit e tekintetben interpellatiomban említettem, hogy tudniillik az alsóbb rendű pénzügyőrök szava a hatóságok előtt szent, a községeké, a magyar polgároké pedig egyáltalában nem talál meghallgatásra.

Az igen t. pénzügyminister úr kétségbe vonta azt, hogy az interpellatiomban foglalt állítások igazak és azt mondotta, hogy én talán tévedek. Meggyőződhetik a t. pénzügyminister úr, hogy én soha semmiféle kormány tagjának, semmiféle köztisztviselőnek ok nélkül alkalmatlankodni nem szoktam.

Ott vannak a szőlők, hisz maga a t. pénzügyminister úr is beismerte, hogy a phylloxera pusztít. Már nem pusztít, már kipusztított mindent és ha a pénzügyőrök fölvesznek, már nem emlékszem a számra, 380 hold szőlőt, midőn nincs több huszonöt holdnál, a melyet még pusztít a phylloxera, mert a többit már kipusztította, azonkivül a fogyasztás is fel van véve, ebből csak világos, hogy ezt a kipusztított szőlőterületet a financzoknak felvenniök joguk nem volt. Ezeknek a jogoknak tiszteletben tartását akartam elérni, a mikor a t. pénzügyminister úr a vizsgálatot nem akarja megindítani. Hogy mi okból lehet ezt megtagadni, nem tudom.

Ha valaki elismeri a t. pénzügyminister úrnak tevékenységét, jóakaratát, a melylyel a panaszokat szinte pártolólag veszi át, akkor én vagyok az első, a ki ezt elismerem. Én a t. pénzügyminister úr és az egész kormány tekintélye érdekében óhajtom e kérdés tisztázását és megvallom, nem tudok más módot erre, mint hogy ne kényszerítsük a községeket a kivételre, méltóztassék azokat államilag kezelni, ellenőrzésére közegeket kirendelni, mert a jövedelem bevallása alúl kibúni nem akarnak, de a mostani eljárási mód nem moralis alapja az állam jövedelmének. Ezek voltak az indokok, a melyek engem interpellatiom megtételére indítottak. A t. pénzügyminister úr jóakarata különben megnyugtatott, mert azt ígérte, hogy ott a hol látja: tévedés van — mert maga sem tagadja, hogy van — azt orvosolni fogja. Én azonban nem találom oly orvoslásnak, mely gyökeresen orvosolja a bajt; a baj orvoslásának legegyszerűbb módja az, a melyet én voltam bátor megjelölni. Ismételve kérem tehát a t. minister úrat, fogadja el a fogyasztási adó kivetésének általam javasolt módozatát s ha azt elfogadja alapúl, a kormány könnyen fogja orvosolhatni a létező visszásságokat. Különben bízom a minister úr méltányosságában s elfogadom és tudomásúl veszem a minister úr válaszát.

Digitized by Google

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e tudomásúl venni a pénzügyminister úr válaszát? *(Tudomásúl veszszük!)*

A választ a ház tudomásúl veszi.

A napirenden két interpellatio van. *(Felkiáltások: Kedden! A jövő ülésben!)*

Az első Illyés Bálint képviselő úr interpellatioja, a második Ugron Gábor képviselő úré. *(Felkiáltások: Holnap!)* Ha Illyés Bálint képviselő úr kívánja, elhalaszthatja interpellatioját a jövő alkalomra; különben előterjesztheti most. *(Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Illyés Bálint: T. ház! Egy sokat sanyargatott, sokat zaklatott község érdekében kell felszólalnom s interpellatiot intéznem a belügyminister úrhoz. Ez a község, Bihar-Udvari, oly szolgabíró járásának területén fekszik, ki basáskodó eljárásával egész megye területén ismeretes, ki valami felsőbb hatalom dédelgetésében képzelvén magát, kénye-kedve szerint bánik el nemcsak a szegény adózó néppel, de mint szerencsém lesz kimutatni, magával a községgel is. Egész halmaza van előttem a panaszoknak, melyek önkényes eljárásról szólnak, melyeket különösen a községi előljárók választásánál szokott gyakorolni. De ezekkel most nem akarom untatni a t. házat, különben is, a mit állítok, azt kezemnél levő biztos adatok nyomán szeretem állítani, szorítkozom ennélfogva az említett község ügyeire s e tekintetben elkövetett eljárásának jellemzésére. Ezeknek illustralására fel kell említennm mindenekelőtt, hogy volt annak a községnek egy jegyzője, a ki a község Wertheim-cassajába éveken át tolvajkulcscsal járt be. *(Felkiáltások: Szép dolog!)*

Ezt az urat az illető főszolgabíró úr addig dédelgette, a míg csak lehetett s a dolognak bolygatóját, a községi orvost azért, mert vele együtt azt elpalástolni nem akarta, üldözőbe vette s kicsinyes vádak alapján hivatalától felfüggesztette.

Körülbelül 3 évig folyt a hajsza, míg a jegyző méltó büntetését, az orvos pedig méltó jutalmát elnyerte, amaz négy évi fegyházra ítéltetvén, az orvos pedig visszahelyeztetvén állásába. De a harmadik úrnak, a főszolgabírónak egy hajaszála sem görbült meg, daczára annak, hogy az ő viselkedését nagyon is szellőztették a belügyministeriumhoz intézett memorandumokban és felebbezési kérvényekben. De hogy a dologra térjek, elkövetkeztek a községi képviselő, majd az előljáróválasztások és az illető főszolgabíró úr még nagyobb hévvel és erélylyel folytatta önkényeskedő eljárását. Így az általam említett községben az igazoló választmányt törvénytelenül alakította meg és a képviselő s előljáróválasztásnál is törvénytelenül járt el.

A vármegye dícséretére legyen mondva, felismerte végre az illető úr visszaéléseit és túlkapásait, mind az igazoló választmány alakítását, mind pedig az előljáró választását törvénytelennek jelentette ki s mind a kettőt megsemmisítette, amannak újból való alakítását s az előljáró újbóli választását rendelvén el. Az első sok huza-vona és halogatás után megis történt. Megalakíttatott ismét az igazoló-választmány, de ismét szabálytalanúl. A második, t. i. az előljárók választása ellen azonban felebbezett az ideiglenes községi jegyző és a belügyministerium — s itt következik a sérelemnek tulajdonképeni tárgya — a megyei törvényhatósági bizottság határozatát megváltoztatta s az előljáróválasztást érvénytelennek jelentette ki, tette pedig ezt a következő indokolás alapján *(olvassa)*: »Az igazolási eljárás be nem fejezett voltát a választás megsemmisítésének elégséges indokául annál kevésbbé találtam elfogadhatónak, mert a szőnyegen levő esetben oly állások betöltéséről lévén szó, melyek körül a választás jogát a választók egyeteme van hivatva gyakorolni, e tényked körül a képviselőtestület oly nagymérvű befolyással, mintha maga a választás joga őt illetné, különben is nem bír.

A mi pedig a második indokot illeti, hogy t. i. a kilépett előljárók a kilépés iránti határozathozatalba bevonva nem lettek, erre nézve megjegyzem, hogy az íratokban annak, hogy a szavazástól lett elüttetésök miatt felebbeztek volna, egyáltalában nincsen nyoma«.

A mi az első tételt illeti, t. ház, arra nézve legyen szabad megjegyeznem, hogy annak olyan absolutisticus szaga van, mintha már a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat életbelépett volna.

Másik állítást pedig megczáfolja azon felebbezési kérvény, a melyet felebbezésökkel a szavazataiktól elütött előljárók is aláírtak, jelezve mindenütt, hogy »előljárók«. Íme, t. ház, ez is egy kicsiny, de világos példa arra, hogy a központból miként intéztetnek el sokszor a legjobb akarat mellett is, mert az akarat tisztaságában a jelen esetben nem kételkedem, azon ügyek, melyeket a távolból csakis mint madártávlat ismernek, míg a megyében együtt élő emberek azok legmélyebb rejtekeit ismerik s ismerik azon titkos rugókat, a melyek egyik vagy másik ügy eldöntésére befolyással lehetnek és ha igazságosan akarnak ítélni, még csírájában elfojthatják a rosszat.

De nem akarom a t. ház türelmét tovább fárasztani s ezért interpellatiom némi megvilágítására még csak azt az egyet említem fel, hogy az illető főszolgabíró ellen törvénytelen eljárásai alapján fegyelmi eljárás kéretett, de daczára az ismételt kérésnek az ügy mindeddig szó nélkül és érintetlenül hagyatott. *Közbekiáltások a szélső baloldalon: Ki az?)*

Digitized by Google

Vattay Géza főszolgabíró! Ennélfogva kényteien vagyok interpellatiomban ezt is érinteni, mely interpellatiomat ezennel van szerencsém felolvasni. *(Olvassa):*

Interpellatio a belügyministerhez.

I. Tekintettel arra, hogy a bihar-tordai kerület főszolgabírája, Vattay Géza, több oldalról nyert értesülésem szerint a községi előljárók választásánál önkényes eljárást szokott elkövetni; így a többek közt a bihar-udvari községben megfosztotta a képviselő-testületet kijelölési jogától, midőn annak egy tekintélyes részét, az előljárókat nem engedte szavazni.

II. Tekintettel arra, hogy az *ily* módon megejtett választás ellen 200 választó polgár felebbezett s többen a főszolgabíró ellen fegyelmi vizsgálatot is kértek, Biharmegye törvényhatósági bizottsága pedig a főszolgabíró eljárását törvényellenesnek mondotta ki s a választást ezzel megsemmisítette; a fegyelmi eljárás kérdését azonban — bár az később újból megkéretett — mindezideig érintetlenül hagyta...

III. Tekintettel arra, hogy ezen törvényhatósági határozatot a belügyministerium megváltoztatta s az előljáró választást érvényesnek jelentette ki.

Miután az illető ministerium a határozat hozatalánál elnézőleg járt el, azt hozván fel ugyanis indokolásában, hogy a szavazataiktól elütött előljárók magok nem panaszkodtak, holott a választás ellen beadott kérvényt azok is aláírták és pedig nevök után jegyezve, hogy »előljárók«; ezen okból kiindúlva kérdem:

1-ör. Szándékozik e a belügyminister úr ezen választásra vonatkozó összes íratokat újra átvizsgáltatni s új határozatot hozni.

2-or. Szándékozik-e úgy intézkedni, hogy a Vattay Géza főszolgabíró ellen törvénytelen eljárásai folytán ismételve megkért fegyelmi vizsgálat, Biharmegye törvényhatósága által végre elrendeltessék.

Ajánlom interpellatiomat a t. ház és a belügyminister úr figyelmébe *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a belügyministerium vezetésével megbizott miniszterelnök úrral.

Következik Ugron Gábor interpellatioja.

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Többször volt alkalmam a t. ház előtt a kormányhoz kérést intézni az iránt, hogy a miniszterek által letett eskü hozassék nyilvánosságra, mert valójában a józan ész következtetéseinek meg nem felel az, hogy a midőn a király által letett eskü törvénykönyvünkbe van foglalva, minden hivatalnok esküje a törvényben állapíttik meg és törvényben vagy szabályrendeletean van gondoskodva egy hajdúnak vagy erdőőrnek esküjéről is, akkor az ország ministereinek esküje titokban tartassék az ország előtt és azt alkotmányos úton a törvényhozás által törvénybe foglaltatni ne lehessen. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A miniszterek egyfelől a korona tanácsosai, de másfelől a nemzetnek is meghatalmazottjai, mert csak ekként képezhetnek ők a nemzet és a korona közt kapcsot és ekként végezhetik alkotmányos feladataikat a kellő czélszerűséggel, a míg bírják a korona bizalmát és bírják a nemzet többségének a törvényhozás termében nyilvánuló bizalmát.

Azért a minister urak esküje nem lehet csak egyoldalúlag a fejedelem iránt való tekintetekből megszerkesztve, mert annak állásuk kétoldalúságának és a nemzet érdekeinek megfelelően kell szerkesztve lenni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És ha ilyennek kell az esküneк lenni és ha valójában ilyen is az az eskü, melyet a minister urak letesznek: kérdem mi ok van arra, hogy az titokban tartassék? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mi ok van arra, hogy egy nagy közjogi sérelem állandóan fenmaradjon? Mi ok van arra, hogy a nemzet széles rétegeiben állandó bizalmatlanság és gyanú ébredjen, vajjon ezen eskü nem tartalmaz-e olyas valamit a mi kizárja azt, hogy a nyilvánosság elébe hozassék? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És, t. ház, ha tekintjük azt is, hogy Magyarország parlamenti életének gyakorlatában mi szokott bekövetkezni, ha egy minister megbukik, tudniillik sohasem az mint más országokban, hogy a kormány padjairól az ellenzék padjaira lépjen át megfrissülni és megifjodni, a mit nekünk Tisza Kálmán a miniszterelnöki székből annyiszor helyezett elrettentésül kilátásba, de annyira szíves volt, hogy nem cselekedte meg *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* és a mi az alkotmányos élet változatossága mellett feltétlenül szükséges volna, hogy azok a miniszterek, a kik bármely okból — fel kell, hogy tegyük elvi okokból — elhagyják a kormány padjait, hogy azok akkor ne váljanak egy nagy semmivé a ministerium háta mögött és támogatására, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hanem igyekezzenek a nemzet számára erőiket megtartani és elvi álláspontot foglalva el a kormánynyal szemben, egyéni tehetségeiket érvényesíteni. *(Igaz! Úgy van! Élénk tetszés a szélső baloldalon)*

Mikor azt látjuk, hogy az összes volt miniszterek közül csak egyetlenegy volt az, a ki az ellenzék padjaira akart leülni és a ki midőn képviselőnek lépett fel, a legnagyobb vehementiával megtámadtatott mindenütt, mintha meg kellett volna büntetni azt a vakmerőt, a ki az

Digitized by Google

alkotmányos gyakorlatnak megfelelőleg a kormány padjairól az ellenzék padjaira akar átlépni, hogy a kormánynyal szemben ellenzéki álláspontot foglaljon el: *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* kérdésem czélja és tárgya az, hogy most, mikor a kormány épen az új közigazgatási törvény alapján sokkal több hatalmat akar magának megszerezni, a néptől meg jogokat akar elkobozni, hogy azzal a saját jogkörét és hatalmi körét kiterjeszsze, hogy akkor tisztáztassék azon viszony és azon helyzet a melyben a kormányhoz állunk, már azon esküforma szövegében is, mely esküt a ministerek hivatalba lépésük előtt letesznek.

Tudom, t. ház, hogy minálunk az ilyen közjogi sérelmeknek, ha még kicsinyek is, megszüntetési törekvését kevésbe szokták venni. Azt is tudom, hogy midőn többször felhoztam ez ügyet itt a házban, mindég mellékes érvekkel ütötték el.

Tehát kellett gondoskodnom arról, hogy jövőre ilyen könnyen ezen kérdés elodázható ne legyen és azért intézem a jelen esetben interpellatiomat a t. ministerelnök úrhoz és azért nem hozom ezt fel egy beszéd keretében, a melyet nagyon kedvesen, kellemesen a t. ministerelnök úr elhallgathat, hanem teszem interpellatio keretében, a melyre válaszolni kell. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

És teszem most oly módon, hogy a kérdés elől többé kitérni ne lehessen. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

S nehogy kitérhessen a ministerelnök úr a kérdés elől és semmit mondó válaszszal engem ki ne fizethessen: a liber juramentorumból megszereztem magamnak a titokban tartott szöveget és ezen megszerzett szöveget itt a ház előtt fel fogom olvasni. *(Derültség a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

És mielőtt felolvasnám, csak interpellatiom czélját kívánom előre jelezni és ez az, hogy ezen szöveg megismertetvén, annak tarthatatlan volta már középkori formájánál fogva is mindenki által beismertessék. Hogy követelésem, miszerint a törvénynyel egy a parlamentarismusnak, az ország jelenlegi közjogi helyzetének és viszonyainak sokkal megfelelőbb esküforma törvénybe iktattassék oly szükség, mely elől többé kitérni nem lehet és nem szabad; arról az esküforma felolvasása után a t. ház is meg fog győződni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

Én N. N. esküszöm az egy élő istenre, a a boldogságos szűz Máriára és az istennek minden szenteire és örökös földi fejedelmemnek, legkegyelmesebb uramnak, Felséges és hatalmas I. Ferencz József ausztriai császár, Csehország királyának, stb. és Magyarország apostoli királyának hitemre fogadom, ígérem, hogy ő cs. és apostoli királyi Felségéhez örökké hű és engedelmes és hódoló leszek, ő Felségének, örököseinek és utódainak dicsőségét, méltóságát hasznát mindenkor fentartani, előmozdítani igyekszem, kárát pedig erőm szerint elhárítani; az ország törvényeit megtartom, magyar felelős ministeri tisztemben ő cs. és kir. Felségének utasításai, parancsai és a törvény rendeletei szerint híven eljárandok, legnagyobb gonddal azon leszek, hogy a királyi jogok, mentességek és kiváltságok csorbulást, vagy rövidséget ne szenvedjenek, sőt szilárdúl megerősíttessenek és fentartassanak, bármely ügyben tanácsadásra felhivatván, gyűlőlséget, szeretetet, kedvezést és bárminemű kedveskedést, vonzalmat vagy megvesztegettetést félretéve, hü és belátásom szerint legjobb tanácsot adandok; ő cs. és kir. Felsége szándokait, titkait senkinek fel nem fedezendem, nem nyilvánítandom, senki iránt részrehajlással nem viseltetendem s egyedűl a méltányosságot követendem; végre mindazt teendem, a mi hű és hites ministerhez illik. mi tőlem megkívántatik, mi a becsülettel és igazsággal megegyezik. Valamint pedig jelenleg ő császári és apostoli királyi Felsége birtokai határán belűl vagy kívűl semmi titkos társaságnak, titkos szövetségnek tagja nem vagyok, úgy jövendőre is magamat ilynemű szövetségbe semmi szín alatt nem avatandom. Isten engem úgy segéljen, boldogságos szűz Mária és Istennek miden szentjei. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Mikor a kérdés törvényhozási tárgyalásra ki lesz tűzve, akkor bővebben beszélhetünk róla, hogy mi benne helyes, mi benne helytelen: én magam is constatálom, hogy alkotmányellenes benne nem foglaltatik; de azért a forma és a szöveg olyan, hogy a parlamentaris kormányrendszernek nem felel meg. Mert nagy különbség az, hogy valami az alkotmányt sérti-e vagy pedig, hogy valami az alkotmánynak, az alkotmányos szellemnek megfelel-e? *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ennek következtében bátor vagyok a következő kérdést intézni a t. ministerelnök úrhoz: *(Olvassa.)* »Kérdés a ministerelnök úrhoz. Tekintve, hogy a kormány kezdeményezésére és a minisiterium részére a nép politikai jogainak tömeges elkobzása czéloztatik;

tekintve, hogy a kormány hatalmának szaporítási szándéka a nemzetet kihívja a minisiterium által a nemzetnek nyujtott politikai és erkölcsi biztosítékok megvizsgálására;

tekintve, hogy a ministerek által hivatalba lépésük alkalmával tett eskü szövege a nemzet előtt mindeddig gondosan eltitkoltatott;

kérdem a ministerelnök urat:

szándékozik-e a ministerek által hivatalba lépésük alkalmával letett ministeri eskünek szö-

Digitized by Google

vegét szó szerint a képviselőháznak bemutatni és alkotmányos tárgyalás után törvénybe iktattatni? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a ministerelnök úrral.

Az igazságügyminister úr kíván még a t. háznak előterjesztést tenni.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! Azon indítványt terjesztem a t. ház elé, méltóztassék elhatározni, hogy az országgyűlési képviselőválasztások feletti bíráskodás iránt beadott törvényjavaslat előzetes tárgyalására egy 30 tagból álló bizottság választassék. *(Helyeslés.)* Ezt kérem ma elhatározni; a t. ház azután egy későbbi ülésében fog intézkedni az iránt, hogy mikor történjék ezen 30 tagnak megválasztása. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, azt hiszem kijelenthetem, hogy a t. ház az igazságügyminister úr indítványát elfogadja.

A keddi ülésen a közigazgatási javaslat részletes tárgyalása fog folytattatni.

Azonkivül a ház méltáztatik tudomásúl venni, hogy az igazságügyminister úr szombaton fog válaszolni Szalay Károly képviselő úr interpellatiojára.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 25 perczkor.)

540. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 28-án, kedden

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Thaly Kálmán, gr. Nákó Kálmán, id. gr. Teleki Domokos és Horánszky Nándor szabadságidőt kérő leveleik bemutatása. — Az állandó igazoló-bizottság jelentése Schreiber Frigyes igazolásáról. — »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András és b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Dárdai Sándor, az azok ellen jelentkezőket Varasdy Károly jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Varasdy Károly jegyző *(olvassa a julius hó 25-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Thaly Kálmán, gr. Nákó Kálmán és id. gr. Teleki Domokos országgyűlési képviselők leveleit, melyekben egészségük helyreállítása czéljából hat-hat heti szabadságidőt kérnek.

Horánszky Nándor országyűlési képviselő pedig három heti szabadságidőt kér.

Azt hiszem, a t. ház a kért szabadságidőket megadni méltóztatik. *(Megadjuk!)* E szerint a ház a nevezett képviselő uraknak a kért szabadságidőt megadja.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Dárdai Sándor jegyző: Ullmann Sándor, az állandó igazoló bizottság előadója!

Ullmann Sándor előadó: T. ház! Az állandó igazoló bizottság nevében van szerencsém jelenteni, hogy Nagy-Küküllő megye szentágotai kerületében megválasztott Schreiber Frigyes országos képviselő megbízó levelét a bizottság megvizsgálván, azt minden tekintetben

Digitized by Google

rendben találta s ennek következtében nevezett képviselő urat a szabályszerű 30 nap fentartásával igazolta.

Elnök: T. ház! Az állandó igazoló bizottság jelentésének alapján Schreiber Frigyes, Nagy-Küküllő megye szent-ágotai kerületében megválasztott országos képviselő a szabályszerű 30 nap fentartásával igazoltatik s az V. osztályba soroltatik.

Több jelentés nem lévén, következik a napirend: a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, jelesen pedig az 1. §.

Ki következik?

Varasdy Károly jegyző: Herman Ottó!

Herman Ottó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Végtelen nehéz feladat oly időben, a midőn a képviselői immunitas kérdés tárgyává tétetik; oly időben, a midőn az oláh irredenta Magyarországra öltögeti nyelvét; olyan időben, a midőn az egész nemzet közmegbotránkozással értesült egy ügyről, mely szégyenfoltját képezi ennek az időnek, *(Igaz! Úgy van! szélső baloldalon.)* árulkodó gyalázkodásnak jellemezte a sajtó azt az eljárást, mely a német szinház ügyében történt: *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mondom, végtelen nehéz ilyen időben, pillanatokban kellő nyugalommal, kellő objectivitással hozzászólani a napirenden levő tárgyhoz. *(Igaz! Úgy van! Halljuk! a szélsőbalon.)* De, t. ház, bármily nehéz legyen is ez, mégis a midőn a nemzet joga veszedelemben forog, még pedig azon jog, a mely az összes többi jognak ősforrása, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mely ennek a nemzetnek biztosságát első sorban képezi, a mely a nemzet fejlődését, szabadságának fentartását első sorban eredményezheti: akkor annak, a ki komolyan gondolkozik, ha erőszakkal is, de féket kell vetnie saját szenvedélyének és hozzá kell szólnia magához a tárgyhoz, komolyan, higgadtan, érvelésében megfontoltan. *(Tetszés. Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Akarom tenni, t. képviselőház. De mielőtt a tárgyhoz magához hozzászólanék, egy fájdalmas kötelesség áll előttem: *(Halljuk! Halljuk!)* bucsut kell vennem gr. Apponyi Albert t. képviselőtársamtól *(Halljuk! Halljuk!)* az ő multkori beszéde ötletéből.

Engedje meg a t. ház, hogy subjectiv hangokat is vegyíthessek szavaimba. Folyik ez az ember állapotából, még az ember physicumából is. Ha valaki jól tudja, hogy reá nézve, nem is oly hosszú idő után, be fog következni az absolut csend; hogy reá nézve a természet, a társadalom zaja meg fog szűnni zaj lenni; hogy körülötte az örök némaság fog honolni, mint fog honolni én körülöttem: az iparkodni fog, mielőtt hallását végkép elvesztette, a hangokat bizonyos mohósággal magába fölvenni, hogy majdan abban a némaságban, a melybe sülyednie kell, legyen meg legalább emléke azoknak a hangoknak, a melyek egykor reá hatottak, őt felvillanyozták vagy megszomorították, szóval az ő érzelmeinek világát igazgatták. Hát, t. ház, a mit én majd abba a nagy némaságba magammal fogok vinni, abban ott lesz az a felséges hang is, a melyet gr. Apponyi Albert képviselőtársam különösen a véderő vita alatt hallatott, *(Úgy van! Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* a mikor ő az ellenzéknek mindkét pártját magával sodorta, elragadta, a mikor nemcsak az észhez, hanem a szívhez is szólt, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a mikor valóságos delejes erővel uralkodott az összes hallgatóságon és kényszerítette absolut némaságra a tulsó oldalt, mert a tulsó oldal nem merte megzavarni az érzelmeknek ezt a kitörését. És mi tette azokat a felszólalásokat oly elragadókká, oly magasztosakká? Az, hogy egy hangzott ki mindig azokból a beszédekből: a nemzet joga, a nemzet mindenekelőtt, a nemzet a legelső, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* hogy a nemzet érdekének minden más érdeket alá kell rendelni. Ez volt, t. ház, az, a mi minket s a mi engem elragadott és a mit én szerettem volna egészen zavartalanúl magammal vinni abba a nagy némaságba.

De fájdalom, t. ház, gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam multkori felszólalásában egészen más húrokat kezdett pengetni. A nemzet mintha megszünt volna azzal a varázserővel hatni reá. Mit hallunk mi, t. ház? Egy decrescendót, egy sajátságos egymásután alábbra szállást az eszmék magaslatáról, a hol a nemzet jogának védelme vezette akkor, a mikor épen úgy, mint ma, a magyar alkotmányosság veszedelemben forgott. A t. képviselő úr azt mondja, hogy szükség van arra, hogy a harczot vegye fel a túlsó oldal is, mert azok az eszmék és elvek, a melyek összetalálkoznak, azok felvilágositó hatással bírnak a nemzetre magára, azok irányithatják e nemzetet nemcsak úgy, a mint mi ezeken a padokon akarjuk, hanem a miként a túlsó oldal is igazságnak tartja. Ez ellen, t. képviselőház, kifogást tenni nem lehet; ez a parlamentarismus lényegében van; itt vitatkozásnak kell fennállani, nem vitatkozásnak N. N. vagy X. Y. ellenében, hanem vitatkozásnak párt részéről párt ellenében, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon,)* hogy közbül kidomborodjék az igazság, a mely után a nemzet elindúl. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De t. képviselőház, a midőn gr. Apponyi Albert képviselő úr ezt felállította, már nem mondta többé, hogy »a nemzet«, hanem azt mondta: »a közönség« és »a közvélemény«. Ez nem az a terminus, t. képviselőház, a mely után oly lelkesedéssel lehetne indulni, mint a »nemzet« említése után, mert hisz a közvéleményt, még a

Digitized by Google

közvélemény jogosultságát is nagyon sokszor tagadásba vonták azok, a kik a túlsó oldalon ülnek s a kik most is, valahányszor a közvéleményre hivatkozni akarnak, csupán csak 36 vármegye többségéből akarnak közvéleményt csinálni velünk szemben. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. képviselőház, ebbe a decrescendoba Hoitsy Pál t. képviselőtársam azt kiáltotta közbe: »De hát az esküdtszéket csak nem akarják kinevezni!« s akkor a t. gróf képviselő úr ügyes vágással azt mondja: »De hiszen önök az esküdtszéket csak nem akarják szakszerű bíró nélkül!« tehát kinevezett közeg nélkül. De hiszen ebben van a decrescendo, t. képviselőház. Hiszen mi a lényeges az esküdtszéki intézményben? Független, szabad polgárok verdictje: ez a legfontosabb benne. És mi a bíró feladata? Az, hogy alakilag vezesse a tárgyalást és a büntetést a paragraphusok alapján mondja ki.

Itt tehát, t. képviselőház, szakszerűségről van szó, de az esküdtszék lényege a polgári elem belevonásáig az arbitriumon fekszik és semmi máson; a verdicten, hogy »bűnös«, vagy »nem bűnös«. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

És ezen a soron eljutott végre t. képviselőtársam oda, hogy azt mondja: A kormányhatalom personificatioja az államhatalomnak és az egésznek legfőbb feladatául többek közt azt mondja, hogy az eszmék valósíthatók legyenek, hogy biztosítva lehessen a haladás, a fejlődés, a főfeladat a jövedelmek pontos befolyása.

Ha már valaki, t. képviselőház, összeházasítja a kormányhatalmat az államhatalommal, de a nemzet hatalmát, a nemzet jogát többé nem emlegeti, az már rátéved, már annál a körülménynél fogva is, hogy a kinevezési rendszernek a híve, ennek a rendszernek egész terminologiájára a mely abból logikailag és természetesen folyik.

De, t. képviselőház, én azt kérdem, melyik kormányhatalom számára kéri a t. képviselő úr azt az óriási hatalmat, a mely a kinevezési rendszerben benne gyökerezik? Gróf Szapáry kabinetje számára? Más számára nem kérheti ma. Annak a cabinetnek a számára, annak a rendszernek a számára, annak az iránynak a számára, a melyről a t. képviselő úr akkor, midőn az kormányra lépett, kimondta a maga részéről, hogy őt morális okok tartóztatják vissza attól, hogy ő azzal egyátalán érintkezésbe, fusioba lépjen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tehát kinek kéri a t. képviselő úr ezt az óriási nagy jogot? Ki tudja azt kiegyeztetni t. ház, hogy egy férfiú, kinek oly parlamenti positioja van, a kit pártja vezérül fogad, annak hirdet, a ki annak mutatja magát, azt mondja: én erkölcsi okoknál fogva nem lépek szövetségbe a túloldal kormányával, de azért ne higyjék, hogy én kormányra törekszem, mert én szerény ember vagyok, én az önzetlenséget képviselem e házban. Miféle parlamenti felfogás ez? Hiszen gróf Apponyi Albert képviselő úrnak egyenesen kötelessége, ha pártvezér és van pártja, a bársonyszékekre törekedni. Nekünk itt önzetlen képviseletre, cs. és kir. kontrolra nincs szükségünk. Ezt a kontrolt gyakorolni fogja a nemzet, a melyet mi képviselünk.

Helyünkbe jöhetnek mások, de neki kötelessége, ha egyszer párt élén áll és van meggyőződése és iránya és ha tudja, hogy ez az irány jó, azt mondom: félre onnan! én ülök abba a székbe! *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És én, t. ház, nem is rettegek attól az alkalomtól, Meg fogom mondani, miért nem rettegek. *(Halljuk!)*

Jól tudom, hogy azt a pártot, mely ezen padokon ül, *(a baloldalra mutat)* le kell, hogy gázoljuk, akár fuzionál, akár más értelemben; *(Derültség.)* de egy igaz hasznot várok attól, ha gr. Apponyi Albert odaül és ez az, hogy ezen parlamentnek szellemi niveau-ja emelkedni fog; hogy az a sülyedés, a mely egy 15 évi marakodó, kapczáskodó irány következtében a parlament szellemében, tanácskozásában, hangjában bekövetkezett, merőben el fog tünni és a mi helyébe lép, az lesz a valóságos vitatkozás, a melytől én a fellendülést várom, a mely ezután az igazi eszmék feltámadása képében el fogja seperni azt az irányt, a mely most tespedésben tartja az országot. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. ház! Nekem erről több mondani valóm nincs. Ismétlem, nagyon szerettem volna, ha abba a némaságba magammal vihettem volna azokat a hangokat, a melyeket gr. Apponyi Albert a véderő-vita alkalmával hallatott. Hogy nem tehetem, annak nem én vagyok az oka, hanem ő. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezek után, t. ház, más irányban kívánok magához a dologhoz hozzászólni, különösen azért, mert hisz mi kényszerítve vagyunk, hogy ezzel a javaslattal mondhatnám teljesen akaratunk ellenére foglalkozzunk.

Azzal kezdem, t. ház, nem sok eset fordúl elő parlamentek életében, hogy oly korszak után, mint a minő Tisza Kálmán korszaka volt, a mikor az útcza megmozdúlt, a mikor a szenvedélyek az orczákon mindenütt látszottak mindaddig, míg ez akadályt el nem hárították, mondom, ritka eset volt, hogy az ily korszakot követő új kormányférfi, a ki kijelenti a ház előtt, hogy az irányon és szellemen változtatni nem kíván, hogy itt nem rendszer, hanem csak személycseréről van szó, az ellenzék részéről annyi courtoisiában és előzékenységben részesült volna, mint gr. Szapáry Gyula miniszterelnök úr. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* A ki ennek a vitának a keletkezését észlelte és megfigyelte,

Digitized by Google

kénytelen bevallani, hogy az utolsó lehetőségig mindig meg volt adva a ministerelnök úrnak az, hogy tisztességgel vonúlhasson vissza, hogy erőszakot ne gyakoroljon senkinek, se egyesnek, se pártnak nézetére és véleményére. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha ő makacsúl megmarad abban az irányban, akkor az átmenet a törvényjavaslat czímétől az első paragraphushoz volt az a Rubicon, a melyet átlépett, alkalmasint abban a hiszemben, hogy ő Caesar és caesari gondolatokkal is telve volt, azt hitte, hogy övé a jövő, övé a hatalom.

Beszédem végén meg fogom mondani, t. ház, hogy én a t. ministerelnök úrnak ezen mai helyzetét, a római történetből kiindúlva, tulajdonképen minek látom. *(Halljuk! Halljuk!)* Egyelőre egészen más irányba kívánok térni *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* és ez, t. képviselőház, a következő:

Csupán egy esztendő van még ennek az országgyűlésnek a végéig. A t. ministerelnök úr benyujtotta a közigazgatási törvényjavaslatot, mely 279. §-ból áll, a t. igazságügyminister úr benyujtotta a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslatot, mely 162. §-ból áll, a t. közoktatási minister úr benyujtotta a tanítói nyugdíjról szóló törvényjavaslatot, mely 15. §-ból áll; készülőben van a közigazgatási bíráskodásról szóló törvényjavaslat, azután következik majd a delegatio, következik a költségvetés és a t. ministerelnök úr még ma is azt hiszi, hogy majd az a körűl belűl ötszáz reform-paragraphus — hangsúlyozom: reform-paragraphus, mely fontos dolgokat tartalmaz — az államháztartás, a közösügyek elintézése mind egy esztendőre lesz szorítható.

Ha a t. ministerelnök úr azt hiszi, hogy ő csak velünk szemben követ el erőszakot, akkor nagyon téved, mert a reformok behozatala — mert azoknak a társadalomra kell hatniok — a dolog természeténél fogva kizárja az elhamarkodott eljárást. Én bátor vagyok állítani, hogy a közigazgatás reformja, történjék az bármelyik irányban, ha gyökeres akar lenni, egymagára nemcsak egy, hanem több országgyűlési cyclust követel. És a ki valaha foglalkozott avval, hogy a történetben követte a reformok menetét, pl. Angliában, a gabonavámok ügyét és egyéb kérdéseket, az látni fogja, hogy ezek hosszú éveken keresztül vajúdtak a társadalomnak minden köreiben, foglalkoztatták a parlamentet és minden szakértőt, teremtettek óriási irodalmat és meg lettek vitatva minden oldalról, a míg a megérlelés stadiumához jutottak.

Jól tudom, t. ház, hogy uralkodik itt egy közszellem, a mely azt mondja: de hát mire való ez a sok teketória? Ha reformról van szó, t. ház, akkor első feladat annak concipiálása, a második feladat az, hogy azt minél mélyebbre bevigyük a társadalomba és csak a mikor a társadalom azt felfogta, csak akkor lesz az haszonnal megalkotható. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És én állítom, t. ház, hogy az az általános panasz, hogy számos törvényünk van, a mely végre nem hajtható, legtöbbnyire onnan származik, hogy azok hebehurgyán hozattak meg *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és a szakaszoknak óriási tömege a társadalomba egyszerűen bedobatott. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ráakasztották azokat a tisztviselők nyakára, a kiknek sem phisicai, sem lelki erejük nincs ahhoz, hogy a szakaszoknak ezreit úgyszólván egy percz alatt magukba szedjék és 24 óra múlva már correctűl alkalmazzák is. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha ez így áll, akkor azt mondom, hogy tudja a felelősséget elvállalni az a kormány, mely az országgyűlés legvégső szakában két óriási nagy reform-törvényjavaslattal áll a ház elé, oly javaslatokkal, melyek magát a törvényhozást is érintik legközelebbről, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mely az egész társadalomra van hívatva mélyen hatni, mely mindent felforgat, hogy — mondom — ily perczben áll elő ily javaslatokkal és erőszakhoz folyamodik, hogy azokat mentől gyorsabban letárgyalhassa? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Jól tudom, t. ház, nemcsak ennél a mostani kormánynál, hanem az előbbi kormánynál is az volt az eljárás, hogy nem gondolta meg, hogy a parlament szerves összefüggésben van nemcsak összealkotása szerint, hanem alkatrészei szerint is magával a társadalommal; nem gondolta meg, hogy itt kölcsönös hatásnak és visszahatásnak kell lennie, hogy mindenkor a mélységre kell törekedni, hogy midőn itt vitatkozunk, nemcsak magunknak vitatkozunk és talán még a karzaton levő közönségnek, hanem vitatkozunk az egész országnak azért, hogy az itt megpendített eszmék mentől mélyebben behassanak a társadalomba. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mert ha ez nincs így, akkor miért ne térnék át egészen a kinevezési rendszerre? Hiszen a kinevezett senatusnak is meg van a maga ellenzéke; ott volt még az egykori nagy Ausztria Staatsrathjában is az »unvorgreifliche Meinung«. És ha ez így van, akkor ne csináljanak komédiát, ne kényszerítsék e pártokat hiábavaló küzdelemre és arra, hogy a helyett, hogy komolyan vitatkoznának — mert hiszen a komoly, beható, tanúlságos kritika erőszak mellett lehetetlen — itt végsőig tusakodjanak.

Ezen eljárásukkal nem is velünk szemben követnek el igazságtalanságot, hanem megsértik a parlamenti intézménynek legbensőbb lényegét. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Van az angol civilisatio története írójának, Buckle-nak egy igen nevezetes szakasza, a mely-

Digitized by Google

ben azt tárgyalja, hogy miféle befolyása volt az állami kormányoknak a civilisatiora, sőt még maguknak a törvényhozó testületeknek is. Civilisatio alatt természetesen nemcsak azt érti, a mi a literaturából meríthető, hanem egyáltalában a haladást az egész vonalon, nem zárva ki az anyagi dolgokat sem. Buckle e szakaszban arra a nevezetes tanúságra jut, sőt azt be is bizonyítja, hogy a parlamenteket vezető kormányok tulajdonképen sohasem tettek valami nagy lépéseket a valóságos reformok terén. Ezeknek működése rendszerint abból áll, hogy a megelőző kormányok hibáit tették jóvá. A nagyratörő és előbbre vivő reformok rendszerint azon nagy szellemektől eredtek, a kik birtak egyszersmind azon erővel és hatalommal is, hogy magukkal tudták ragadni az elemeket, hogy teremtettek egy igazi nagy közvéleményt és mikor már ez a közvélemény meg volt teremtve és éreztette magát mindenütt a társadalomban: akkor természetesen ez reáhatott magukra a kormányokra és a parlamentekre is és oda kényszerítette őket, hogy ők is tegyenek előre vivő lépéseket a reformok terén.

Ott, t. ház, hol igazi belátás vezeti a parlamentet és a kormányokat, ott ily esetben ellenszegülésre, erőszakra nem találunk sehol; de ott, hol a reform a parlament többségében és a kormányban megfogamzani nem tud, ott azután következik az erőszakos experimentatio mindig a reactio irányában. Ha mindezeket a tanulságokat alkalmazzuk a jelen esetre, akkor látni fogjuk, hogy valósággal tiszta reactioval állunk szemben. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha már azt mondtam, hogy reactió, köteles vagyok azt be is bizonyítani. *(Halljuk! Halljuk!)* Helyezkedem a t. kormánypárt álláspontjára és azt kérdezem: ha a t. kormánypárt azt hiszi, hogy a kinevezési rendszer reform és hogy csakugyan haladást involvál, ki volt annak kezdeményezője Magyarországon, ki vetette fel az eszmét legelőször és ki iparkodott annak propagandát csinálni? Tudom, hogy a t. miniszterelnök úr is akarta magának vindikálni az elsőbbséget a kinevezési rendszer kérdésében, de legigazabban mégis csak az én kedves képviselőtársam, Farkas Imre mutatta ki azt, hogy a kinevezési rendszer felvetése nem is új dolog, mert Metternich herczeg a 40-es évek elején már fölvetette, bár kissé más terminussal; ő bizonyítgatta, hogy ily módon kell erős kezet teremteni, mely ezt az országot, szerinte, a haladás útjára viszi.

Azt hiszem, a t. túloldal is be fogja látni, hogy akkor, mikor a kinevezési rendszernek akar propagandát csinálni, nem modern eszmével áll szemközt, nem is oly eszmével, a mely itt Magyarországon valamikor igazi jogfejlesztő lett volna, hanem olyannal, a mely itt mindig jogfosztó volt, tehát nem áll azon a magaslaton, a melyen a szabadság követelményeinek megfelelő reformok keresztülvitelénél állania kell. De fontolja meg, hogy így haladva, Metternich nyomdokain indúlva, máshová nem is juthat, mint a valóságos jogfeladáshoz és midőn a jogokat feladja, akkor ez egyszersmind azt is jelenti, hogy nem érzi és nem érti át azon elem természetét, a melynek nevében itt, mint többség akar pressiot gyakorolni velünk szemben, kik kisebbségben vagyunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Vegyük, t. ház, egészen objective a dolgot és vessük fel azt a kérdést, van-e közvélemény Magyarországon a közigazgatásra nézve: igen vagy nem? Én azt állítom, hogy van. Mi az a közvélemény, a mely jelenleg Magyarországon a közigazgatás tekintetében alakúlt? Az a közvélemény az, hogy a mostani közigazgatás senkinek sem kell.

A t; miniszterelnök úr hivatkozik az ő 36 vármegyéjére. Én nem akarom vizsgálni, hogy azt a többséget azokban a vármegyékben, kik alkották, kik képezték. Vajjon független elemek voltak-e vagy függők?

De én nekem azokra nézve azt kell acceptálnom, hogyha nekik ez a mostani közigazgatás rossz, akkor úgy tesznek, mint a fuldokló ember, ők is csak más állapotba akarnak jutni, még pedig minden áron. A fuldokló ember a szárazra akar jutni minden áron és ha a fuldoklónak nem szalmaszálat, hanem tüzes vasat nyujtunk, azt is megfogja, mondván: mégis kedvezőbb, mint a vízbefulás, a halál, így kérik a kinevezési rendszert is. Az az országos közvélemény azonban az, hogy a mostani közigazgatás nem kell senkinek. És ha most ebből a következtetést levonom, akkor azt mondom: az eddigi tapasztalás azt bizonyítja, hogy a parlamentek és kormányok leginkább az előzők hibáinak jóvátételével tehetnek szolgálatot a társadalomnak.

Meg van erre a jó út. Nézzük tehát mi rontotta meg a közigazgatást, a választási rendszert? Ott van Tisza Kálmán aerája, a közigazgatási bizottság és a többi intézkedések, ebből pedig az következik, hogy töröljük el azt, a mit az előző korszak hibásat alkotott és szervezzük a közigazgatást a jobb alapon, s ha ezt teszszük, akkor megtettük a hasznot a társadalomnak s a melyet megtenni kötelességünk is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És mikor ezt mondom, szinte hallom, hogy önök azt vetik ellenem: hiszen jó, csak ne volna az a szakszerűség, a melyet a modern administratio megkíván. Sok vita folyt már e házban, t. ház, az administratio és annak reformja körül s én úgy tapasztaltam, hogy különösen a mióta a

Digitized by Google

kinevezési rendszer hívei felléptek, ők a kezelést összetévesztik az önkormányzattal, vagyis a manipulatiot az administrationval.

Tartozom kifejteni, hogy ez alatt mit értek. *(Halljuk!)* A manipulationak a legingathatlanabb, folytonosan egyformán ismétlődő természetű dolgokhoz kell kötve lennie. Hogy világosabban beszéljek, ott van például egy sóbánya manipulatioja ehhez a jó bányatisztnek szakszerűen értenie kell, ő azt aknáztatja, ő kinevezett közeg lehet, manipulálja, kezeli és el is kezelheti a sót. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ez a dolog teljesen tűri a rubrikát. Az a mázsa-tiszt, a ki 50 éven át ott ül a kis házikóban, melynek ablaka előtt minden 10 perczben megjelenik a szürke ló, mely targonczán hozza a sót a ház elé, a mérlegre húzza, s a mérleg megmutatja, hogy hány mázsa sót szállítottak és a tiszt beírja a rubrikába, este összeadja és bejelenti: az biztosan, rendben működik. Ez manipulatio; de nem közigazgatás. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert a közigazgatandó elemek véletlenül sem nem sódarabok, sem nem réztömbök, de még veretendő osztrák-magyar aranyak sem, hanem élő emberek, gondolkozó lények, a kiknek vannak eszméik, irányaik, kik történelmi múlttal bírnak és e múltból kiindúlva keresik a jövőt és kell, hogy meg is találják. Ez nagy, lényeges különbség, a melyet mintha nem vennének kellőleg figyelembe.

Én meg vagyok győződve, hogy ezeknek az uraknak, kik annyira barátai ennek a kinevezési rendszernek, mindig lelkük előtt lebeg az aerarialis tisztség. Mily tiszteletre méltó, nyugodt, alázatos, magukat oly könnyen alávető emberek azok, milyen lelkiismeretesen végzik ők a manipulatiot még akkor is, ha belátják, hogy rossz, mert hát azt mondják, hogy a főnök úr parancsolta és ők annak feltétlen engedelmességgel tartoznak, sőt ha kárral jár, akkor is. Ez már egy régen lejárt dolog, ez urakban ma is csak az lüktet, a mi lüktetett a régi időben, a régi Bach-korszakban, melynek két jelszava volt: »Ruhe ist die erste Bürgerpflicht és Steuer zahlen und Maul halten!« *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* Ez volt a vezető két főelv, ehhez volt szabva a társadalom főmenete. S azt mondják, hogy mily felséges összhang és rend ez! És kérdik tőlünk: mit akarnak az emberek, hogy e felséges renddel nincsenek megelégedve?

E rendre nézve, hogy tisztán egy administrationalis dolgot érintsek, local-történetileg be van bizonyítva az, hogy mikor a Bach-korszakban Budapest városháza közelében tűz ütött ki, egy polgár, a ki mégis csak féltette, berohant a városházára és beletévedt, gondolom, a 24-ik számú ajtóba és azt mondta: Uraim menekűljenek, mert tűz van! És a Bach-korszakbeli Beamter teljesen hivatalos arczczal azt mondta: Nem tartozik ide, hanem a 27-ik szám alá, ott jelentse be. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Ha ez az administrationalis rendszer az, a melyre önök törekszenek, akkor hagyjanak fel az egész experimentatioval, mert csakugyan kétségbe kell vonni még azt is, hogy gondolkoztak-e azon: mit tesz az igazán élő s történettel bíró szervezeteket administralni.

Legyen szabad, t. ház, legalább futólag a kinevezési rendszert is elővenni például annak moralis hatásai szerint. A kinevezési rendszer — azt gondolom a t. ministerelnök úr sem fogja ezt magában tagadni — rendelkezik egy tulajdonsággal, tudniillik a merevséggel. A merevség pedig egyáltalában mindig kényszerítő hatást jelent a fejlődő organumokra nézve és a végső fokon — hogy egy kis praehistoricus authropologiát is belevegyítsek, körülbelül egy olyan dolog, mint hogy találunk ásatások alkalmával bizonyos átidomitott koponyákat, sőt találunk még élőnépeket, a melyek ezt gyakorolják, oly módon, hogy deszka segítségével átformálják a gyermek koponyáját, azt tartván, hogy ez jól áll a gyermeknek s nagyon érdekes előkelő tulajdonság. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

A kinevezési rendszerben meg van az a merevség, a melyet tagadni nem lehet és innen következik azután az, hogy a kinevezési rendszer, minthogy szükségképen központosítva van, előbb-utóbb, de mindig csak oda lyukad ki, hogy a maga kényelmére igazgat. Ez egy rendszer, t. ház, a mely például a minden oroszok czárjánál legtökéletesebben ki van fejtve. De hát mi ez a rendszer? E rendszernek legfőbb törekvése s legcardinalisabb követelése az, hogy a mit Pétervárott megállapítanak, annak érvényesnek kell lenni Szent-Pétervárott, Moszkvában, Kievben, Kamcsatkában, úgy a palotákban, mint a vándornépes sátrakban egyformán, A ki pedig nem veti magát alá s nem is vetheti magát alá azon különböző körülményeknél fogva, melyek között a birodalom sok részeiben már természetes okoknál fogva is lehetetlen, arra alkalmazzák aztán a telivér orosz administrationalis eljárást, akár a bírói ítélet nélkül való deportalást is. De ott azután — azt hiszik az emberek — minden úgy is megy, mint, magyarán mondva, a karikacsapás.

Hát, t. ház, a ki nem is mint pessimista bírálja a dolgot s nincs is ellenséges indúlattal eltelve Oroszország állapota iránt, hanem a legobjectivebb forrásból olvassa az ottani ügyek menetét, mit fog találni? Talán fogja azt, hogy kifejlődött az úgynevezett Csinovnik-rendszer, mely a közéletben külsőleg a legpontosabban mozog, legpontosabban tényked, de lényegében

Digitized by Google

mégis valóságos átok-sulyként nehezedik magára a népre. Hogy miféle irányban, miféle formában: erre nézve is tudok példát felhozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

A ki még visszaemlékszik a Bach-korszakra és annak eseményeire, igen jól tudhatja, hogy akkoriban minden ember ezernyi zaklatásnak volt odadobva. Különösen rendkivül fontos volt az, hogy mindenkinek örökösen passusa legyen, hogy éjjel-nappal képes legyen magát legitimálni. Az ember nem térhetett ki ez elől s az év bizonyos szakában a hatóságnál kellett jelentkeznie. A dolog azután csakugyan bureaucraticus pontossággal ment, de míg az ember odajutott, a hol a passust kiállítják s különösen a hol azt aláírják, egy egész sereg hivatalnokhoz kellett fordúlnia és minden hivatalnok azt mondta: Geben Sie ein Sechserl — adjon egy hatost!

Mikor már a Bach-rendszer nagyon ingadozott — azok, a kik bányászattal foglalkoznak és őszbecsavarodot emberek, talán emlékezni is fognak arra — hogy a mikor tudniillik a jövedelmek nem akartak sehogy se befolyni s mikor már adómegtagadásáról volt szó: akkor összehívták Bécsbe a bányászatot vezető legmagasabb tisztviselőket, hogy tanácskozzanak a fölött, vajjon mi módon lehetne Magyarországon a bányák jövedelmezőségét emelni? A véletlen úgy akarta, hogy a mikor az a híres tanácskozmány eloszlott, én annak egyik résztvevőjével együtt utaztam a vasúton s minthogy régibb idő óta ismertem, elbeszélte nekem a maga tapasztalatait. Ez a jeles bányászati szakember igy szólt akkor hozzám: kedves öcsém, most jártam először Bécsben, most láttam először a központi kezelést. A dolog úgy volt, hogy elmentem a ministeriumba. A mikor egy helyiségbe benyitottam, nem láttam annak végét, olyan hosszú volt; láttam mind a két oldalon ablakokat; minden ablak külön kármentővel volt elfogva s ezen ketreczek mindegyikében ült egy emberi lény, a mely nem csinált egyebet, mint folyton irt és irt, rubrikált és ismét irt. Mikor azt kérdeztem: az Isten szerelmeért, micsoda osztály ez, azt felelték, hogy: a bányászatot ellenőrző osztály. Akkor jutott eszembe, hogy ha mi bányászati tisztviselők, a kik künn vagyunk a kezelésnél, egyebet sem tennénk, mint éjjel-nappal csak lopnánk: még sem volnánk képesek annyit lopni, mint a menynyibe az államnak ezen rettenetes menázséria belekerül. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Mert, t. ház, öt tized krajczárnak rectificálása és helyrehozása belekerül 28 krajczárba, de azután azt már csakugyan meg kellett hagyni, hogy a mikor azon 28 krajczár ki volt adva, praecise ki volt mutatva, hogy öt tized krajczár rosszúl volt elszámolva.

Az actáknak halmazai — ha ugyan eddig ki nem selejtezték — bizonyítják, hogy hányszor tévedtek öt tized krajczárban és a tévedés felderítése hányszor került 28 krajczárjába az államnak.

Akármilyen legyen az állam iparos vállalkozása; akármilyen bányászata, ha egyszer maga akar kezelni, maga akar igy ellenőrizni: akkor azt kényszer nélkül, az apparatus complicálása nélkül nem teheti meg. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Már pedig az apparatus complicálása összeütközik az adófizető közönség egyszerű zacskó érdekével, mert ezen apparatus egy második moloch, egy második leviathan a hadsereg mellett; e kettő a nép vérét kiszípolyozza, az egyik az egyik oldalon, a másik a másik oldalon. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hogy ilyen rendszernél a visszaélés kínálkozik, az erkölcsi érzet lazúl: az természetes következmény.

T. ház! Ne álljanak hát elénk azzal, hogy a választási rendszer mellett igen sok selejtes elem jutott be Magyarország administratiojába; sőt hogy bejutottak oly elemek, a melyek a társadalomnak nem hasznára, hanem határozottan kárára voltak; corrumpált elemek, a melyek nem azért vállaltak hivatalt, hogy a társadalomnak szolgálatot tegyenek, hanem hogy állásokba jussanak, a melyekből — mondjuk — nem egészen tisztességes úton is bizonyos előnyökhöz juthassanak. Hát ha igy volna is, t. ház, hogy itt-ott selejtes elemek jutnak be, a mint hogy erről az oldalról soha senki sem állította, hogy a választásnál nem történhetnek hibák és hogy mindig csak 13 próbás elemek választattak meg és fognak megválasztatni, még ez esetben is ezen társadalomnak kettő meg van adva; először azon belátás megszerzése, hogy selejtes eleme akadt és hogy azt kiselejtezheti, még pedig akkor is, ha az az elem nem is követett el bűnt, hanem akár értelmi, akár bárminemű más hiányoknál fogva nem képes megfelelni a rábízott feladatnak; és végre selejtezheti minden feltűnés, minden fegyelmi vizsgálat nélkül, mi által az illető elemnek mód adatik arra, hogy ezen társadalomban, a melyből elvégre sem lehet kilökni, kereshesse existentiáját továbbra, úgy, a mint egyáltalában lehetséges. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ennek aztán, t. ház, azt hiszem, a társadalomra magára határozottan javító hatása van; mert a társadalom belátása élesbedik, az illető választó közönség másodszor, harmadszor jobban megnézi az emberét, a kit bizalmával meg akar ajándékozni. *(Igaz! Úgy van! a szél öbalon.)* S az, hogy gondolkozik, magába száll, egyenesen nevelése a társadalomnak arra, hogy a saját ügyeivel sikeresen foglalkozzék. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* És midőn köz-

Digitized by Google

ügyeivel hathatósan foglalkozott, ki tud nekem ennél hatalmasabb tényezőt felmutatni a társadalom fentartásához és a szabadság megvédéséhez. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mert akkor nem többé massáról, nem többé nyugatról, nem többé kizsebelhető, kihasználható elemről van szó, hanem ott terem az önérzetes polgárság, mely a mások jogát tiszteletben tartja, a magáét megköveteli *(Tetszés a szélső baloldalon.)* s a mely azután áldozatra kész, a midőn nehéz idők következnek, mert tudja, hogy jogai nem fognak csorbúlni, hogy ő a viszonyok javúltával ismét ott lesz és gyakorolni fogja fejlesztő hatását.

De, t. ház, akármit beszéljenek és vessenek rá a gentryre, a melyre eddig is annyit vetettek és akármennyit beszéljenek nagy szájjal és nagy hangon a polgári elemről s a többiről, tessék megmondani az igazat. Magyarország e tekintetben átmeneti stadiumban van, nekünk polgárságunk a polgárság azon értelmében, mely tökéletesen fejlett volna, fájdalom, még ma sincs. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Olvassuk el a német szinház érdekében benyujtott felségfolyamodást, mely nagy részt a nevezett polgári elemek műve! *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az a valóságos magyar polgárság, mely azután értelmi és vagyoni tehetsége szerint hatalmas rétegeket alkot, mely azután a közéletben az egész soron elfoglalja helyét és a mely azután úgy kezd gondolkozni, hogy nem a hivatalnoki urhatnámság, nem a hivatalnoki hatalom gyakorlása másokra, nem az az igazi úri dolog, nem az a magasztos, nem az a szép, hanem a valóságos hatalom a munka s az államnak, a nemzetnek valóságos fejlesztése és a fejlesztésnek ráalapítása az igazi polgári elemre a feladat: ez a polgárság nálunk még ma is hiányzik. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

És, t. ház, én hallottam hangokat, nem itt ebben a házban, hanem a házon kivül a sajtóban, melyek próbálták megróni azt a hangot, a melyet Uray képviselőtársam a multkor hallatott. *(Halljuk! Halljuk!)* Én jól megfigyeltem ezeket a hangokat, a melyek emelkednek. Ám azok, a kik nemességről beszélnek és a kik egyszersmind a nemesség tagjai is, maguk mondják, hogy az megszünt kiváltság lenni; ők nem is kívánják maguknak, hogy kiváltságos helyzetben legyenek, hanem abban nekik tökéletesen igazuk van, hogy mindaddig, valameddig nem alakúl meg Magyarországon az igazi, erős democrata polgárság, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* annak az elemnek, melynek a történet kiállítja a bizonyítványt, hogy fentartotta Magyarországot és megvédelmezte az ország jogait, meg kell adnunk a tiszteletet ma is. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* De a mikor megadjuk a tiszteletet, ez azt jelenti, hogy nem szabad szemet hunynunk az ő hibái előtt sem és ha az administratiot a mi rendszerünk szerint rendeznők itt és ők, a régi nemesség tagjai, hivatalt akarnának vállalni: akkor csak úgy becsüljük meg őket, ha csakugyan pontosan teljesitik kötelességüket. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

És a mi Magyarországon a mai administratiot összemérgezte, összerontotta, az a rossz törvényeken kivül az volt, hogy a nemességhez kötve volt a protectio és kötve volt az a nézet, hogy ha valaki bizonyos familiából származik, legyen bár a leghaszontalanabb ember is, ne végzett legyen semminemü tanulmányt, ne mutatott legyen semmiféle készültséget arra, hogy hivatalt lehessen reá bízni, őt mégis, a családra való tekintetből, hivatalba tették. Ez rontotta össze *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon.)* a szellemet és mindent. És, t. ház, a ki Magyarország botrány-krónikáját az utolsó időben figyelemmel kísérte, az láthatta bizonyos bűnök növekedését azon arány szerint, a mely szerint szemet hunytak a bűnökre, mert bizonyos emberek követték el azokat, bátorításúl szolgálva másoknak, hogy a bűn útjára lépjenek, mert azt mondták: Van tekintély, van összeköttetés, van protectio, karonfogva mentem X. Y. főispánnal, ministerrel vagy bárkivel, nem fogja tűrni, hogy én gyalázatba essem; noha csakugyan rászolgált arra, hogy gyalázatba essék. A t. túloldal, t. képviselőház, tartozik nekünk — minthogy én a vitatkozásra vetem a fősúlyt — annak a bebizonyításával, hogy a kinevezési rendszerrel miképen lehet önérzetes, öntudatos, a közélet, a politikai változások, a jogtisztelet iránt élénk érzékkel viseltető polgárságot nevelni. *(Halljuk! Halljuk!)* A kinevezési rendszer ezt nem nevelheti, mert merevségénél, rubricás természeténél fogva egyenesen kizárja azon elemeket, melyek nem a tisztviselői hyerarchiába tartoznak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez a rendszer nem akarja, hogy az elemek gondolkozzanak, hanem azt akarja, hogy az elemek feltétlenül szót fogadjanak, magukat alávessék. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Hogy ilyen rendszer mellett hogyan lehet önérzetes polgárságot nevelni, nem tudom; elvárom annak bebizonyítását a t. túloldaltól. Én részemről rámutatok Magyarország fejlődésének történetére és állítom a leghatározottabban, mert be is bizonyíthatom, hogy az önkormányzati rendszer nemcsak itt, hanem mindenütt teremtő, nevelő hatással bír, oly nevelő hatással, mely a társadalmat egyaránt erősbíti, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a mely a felvilágosítás szolgálatában valóságos csodákat képes művelni.

Azt pedig teljesen elfelejtették újból is bizonyítani, a mit oly sokszor hangoztattak, és

Digitized by Google

hangoztattak különösen az önök journalistái, hogy a legelőrehaladottabb államok magasra fejlesztették volna s ma is fejlesztik a kinevezési rendszert. Ez egyszerűen nem igaz, mert a legelőrehaladottabb államok mindinkább az önkormányzatra térnek át. *(Igaz! Úgy van! a szélső bal oldalon.)*

T. képviselőház! Végezem beszédemet. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondtam, hogy bezáró szavaimban iparkodni fogom festeni azt a helyzetet, a melyben a t. ministerelnök úr van, mióta a rubicont átlépte *(Halljuk! Halljuk!)* s a mióta megteremtette ezt a helyzetet, a melyből kibonyolódni végtelen nehéz. Nem kutatom, vajjon ő úgy gondolkodott-e: hogy majd ezt a maréknyi ellenzéket, a mely saját legjobb hite és legmélyebb meggyőződése szerint úgy gondolkozik, hogy szent kötelességet teljesít és a nemzetnek legszentebb jogát megvédeni tartozik, meg is védi és ebben a védelemben el van tökélve ki is tartani, hogy tehát ő ezt az ellenzéket mégis ki fogja innen hallgatni, ki fogja innen untatni, ki fogja innen a hőséggel kergetni: én ezt, t. képviselőház, most nem kívánom taglalni; hanem van egy momentum, a melyre már rámutattam s ez az, hogy a t. ministerelnök úr ebbe a vitába belevonta Pécsett magát a koronát is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azon túl még egyszer hallottunk ministeri szájból ilyen hangot, s az Baros Gábor minister volt Temesvárt. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)* Azt mondják önök a túlsó oldalon az egész soron, hogy a közvélemény önökkel van. Hát hol nyilatkozik a nép? Az, a ki a közvéleményről beszél, ám hívja fel a népet, tartson népgyűléseket: hozzon határozatokat és küldje be ellenünk. Önök azt felelik: miért nem mozdúl meg ti mellettetek a nép? Megmondom. Két oknál fogva nem mozdúl meg. Az első ok az, hogy még ma sem látja a fenekét ennek a kérdésnek, még ma sem bír tiszta képpel arról a veszedelemről, a mely őt fenyegeti, ha e javaslat törvénynyé válik; a második ok pedig az, — nekem nincs jogom többes számban beszélni, de a magam részéről teljes határozottsággal mondom — nem akarok az agitatio terére lépni, mert érzem, hogy az a párt, a melyhez tartozni szerencsém van, minden külső behatás nélkül is az utolsó perczig meg fogja védni helyzetét és lehetetlenné fogja tenni a javaslatnak törvényerőre emelését. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezzel szemközt miféle szerep jut a t. ministerelnök úrnak? *(Halljuk!)* Átlépte a rubicont és elhitte Pécsett, hogy óriási nagy hatalmat kapott kezébe akkor, mikor a koronás királyt megszólaltatta a kinevezési rendszer érdekében. De ha azt az elbizakodottságot szembeállítjuk azzal az eltökéléssel, a mely eddig ezeken a padokon *(A szélsőbalra mutat.)* mutatkozik: akkor a t. ministerelnök úrnak csak egy mondani valója volt már Pécsett is, ez: »Ave Caesar, morituri te salutat!« Nem fogadom el a szakaszt. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Varasdy Károly jegyző: Almásy Sándor!

Almásy Sándor: T. ház! Ezen szakaszhoz hozzászólnom késztet azon fájós érzet, hogy Magyarországnak alkotmányát régi ősjogaiból ki akarják vetkőztetni. Bármint gyanúsítsanak is azzal, hogy obstructiót akarunk csinálni, nem képzelhetem azt, hogy az, ki ezen javaslatnak veszélyességét és káros voltát átlátja, némán maradhasson. *(Úgy van! a szélső baloldalon)* Hallgassák bár önök ott a túloldalon e törvényjavaslatot agyon, bízva nagy többségükben, de mi azt agyonhallgatni bűnnek tartjuk. S ha agyon nem hallgatjuk e javaslatot, hanem annak szakszerű tárgyalásába belemegyünk, nem kell hozzá obstructio, mert a szakaszok halmaza, az elvek nagysága és különbözősége bizonyítja, hogy azt letárgyalni még normalis helyzetben sem lehet. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De még más ok is indít engem a felszólalásra. Tapasztaltuk, hogy a legfontosabb, legéletbevágóbb törvényjavaslatok mindig az országgyűlés végén, különösen a nyári ülésszakban terjesztetnek elő. Így terjesztetett elő a vizjogi törvényjavaslat. Felszólaltunk ez ellen a házban, hogy nem tanulmányozhattuk; én különösen felszólaltam, hogy nem értem és nem hiszem, hogy a túloldalon is valaki áttanulmányozhatta volna és azért itt hagytam a tárgyalást. Hozzászóltak a nélkül, hogy tudták volna, mi van a törvényjavaslatban, mely oly complicált, hogy senki sem érthette meg. És annak az agyonhallgatásnak mi lett az eredménye? Az, hogy annak a törvényjavaslatnak, midőn törvénynyé vált, a legkárosabb és legrombolóbb hatásai mutatkoztak. Akárhány községet tudok, a melyek a legnagyobb kárt szenvedik, a nélkül, hogy arra orvoslást találnának, mert abból a törvényből oly anomaliák keletkeztek, hogy a culturmérnökök csinálják meg a tervet, a kiket mindig a nagyobb birtokosok használnak, mert azok akarják birtokaikat hasznosabbakká tenni; de ezeknek érdekei gyakran összeütköznek a kisebb birtokosok érdekeivel, a kiknek nincsenek culturmérnökeik, azért ezek már ösztönszerűleg is mindig a kisebb birtokosok rovására dolgoznak. Ha már most a kisebb birtokosok apellálnak, a bíró egy másik culturmérnök, a ki az elsőnek a nézetét jóváhagyja; ha ennek véleménye ellen a ministerhez folyamodnak, akkor a bíró ugyancsak egy culturmérnök.

Ily körülmények közt el sem képzelhető, hogy ezen törvény által mennyi kárt okoztak az országnak. Igaz, hogy most már változtatni

Digitized by Google

akarnak ezen az állapoton és ezen ügyet a rendes bírósághoz akarják áttenni, de az ügy lassan halad, sokáig tanulmányozzák, addig pedig a legszegényebb emberek évről-évre károsodnak. Mert igaz, nem a culturmérnökökhöz megy az apelláta, hanem a közigazgatási bizottsághoz, a mely a szakértők véleményéhez van kötve, sőt tudok esetet, midőn híres, nevezetes szakmérnökök véleményét kérték ki, a kik a culturmérnökök véleményével homlokegyenest ellenkező szakértői nyilatkozatot adtak, azonban ez semmibe sem vétetett és a culturmérnökök véleménye volt a döntő. Ilyen bajok származnak az agyonhallgatásból és abból, ha a törvényjavaslatok nem kellő időben terjesztetnek az országgyűlés elé. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azért, hogyha maguknak a paragraphusoknak halmazai nem gátolnák azt, hogy ez a javaslat törvényerőre emelkedjék, még az agyonbeszélés is nemes, hazafias tett volna tőlünk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezeknek előrebocsátása után néhány észrevételt vagyok kénytelen tenni a t. miniterelnök úr legutóbbi felszólalására.

A t. miniterelnök úr megigérte, hogy a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatot be fogja nyujtani és nekünk ezen nyilatkozatban hinnünk is kell, mert ez az ő és pártja nézete szerint is kiegészítő része ezen törvényjavaslatnak; felkért ennek folytán bennünket, tegyük lehetővé, hogy az törvényerőre emelkedjék. Azonban ha ezen javaslat a most tárgyalás alatt lévő javaslatnak kiegészítő részét képezi, vajjon nem a miniterelnök úrnak lett volna-e kötelessége a két törvényjavaslatot egyidejűleg beterjeszteni? Mert avval semmi sincs mondva, hogy ő be fog terjeszteni egy törvényjavaslatot; az a törvényjavaslat lehet jó, de lehet rossz is. Már most, ha ezt a javaslatot megszavazzuk, mit fogunk csinálni, ha azután a miniterelnök úr egy elvetendő közigazgatási bírósági törvényjavaslatot fog benyujtani? Maradunk megcsalatva, rászedetve *(Helyeslés a szélső balon)* és a világ előtt, mint ügyetlen parlamenti emberek fogunk állani, a kik nem képesek hivatásuknak megfelelni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső balon.)* A miniterelnök úrnak azon felhívását tehát, hogy tegyük lehetővé ezen törvényjavaslat letárgyalását, megfordítjuk és azt mondjuk, tegye lehetővé a minister úr és terjeszsze be a közigazgatási bíróságról szóló javaslatot. A miniterelnök úrnak vádját tehát egyenesen és jogosan visszautasítom.

A t. miniterelnök úr több megjegyzést is tett a vármegyékre vonatkozólag. Azt mondta, hogy 1848. előtt a vármegyék csak a sérelmekkel foglalkoztak, de a közigazgatást nem látták el, megválasztották az alispánt és a tisztviselőket és ezek csinálták a közigazgatást.

Nem tudom, ki látná el ma is a közigazgatást, ha nem a megválasztott tisztviselők; ezek látták el azelőtt is, 1848 előtt is szoros ellenőrzés alá vette őket a vármegye s ép úgy, mint most, a megyei tisztviselők referáltak a megyéknek. Tessék megnézni az actákat, ugyanazaz eljárás volt akkor is, mint most.

Azt mondja a t. miniterelnök úr, hogy kérelmeztek akkor is, mint most, csakhogy azzal a különbséggel, hogy most az országgyülésen a kérelmek elintéztetnek és a sérelmek orvosoltatnak.

Rég óta vagyok szerencsés e parlamentben helyet foglalni, de még nem láttam egyetlen egy esetet sem, hogy az ezen padokról felemlített sérelem orvosoltatott volna. Nem intéztek el itt semmit; nem orvosoltattak meg a sérelmek, hanem azok jóváhagyattak, ezzel mintegy felbátorítva a minister több törvénytelenség elkövetésére.

A sérelmeket tehát így intézték el. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ebből a haladásból, úgy hiszem, nem kér senki sem.

A t. miniterelnök úr azt is mondja, hogy míg a vármegyék hatalmasok voltak, nem volt haladás, azonban ez erre keletkezett nagy zajra módosította kijelentését és azt mondta, hogy nagyobb volt a haladás a most lefolyt 25 év alatt, mint azelőtt hosszú időn át.

A mennyire én emlékszem és a mennyire visszaemlékezhetnek azok, kik a 30 as és 40-es években éltek, bizonyíthatják, hogy a szabadelvű eszmék melletti küzdelem a vármegyékből indúlt ki. Az adózás behozatala, a jobbágyság felszabadításának eszméje, mind a vármegyékben született meg és onnan ment át a nemzet vérébe, a mint azt Herman Ottó t. képviselőtársam igen helyesen mondta, hogy minden új eszmének először a nemzet vérébe kell átmenni, hogy az azután életbeléphessen. Nagy küzdelem volt a vármegyékben az adózás behozatala, az úrbéri megváltás és a jobbágyság felszabadítása érdekében. A vármegyékben érlelődött tehát meg az eszme, és onnan hatott át a nemzetbe. Nem lehet tehát azt mondani, hogy a vármegyék nem voltak a haladásnak barátai. Hiszen Európa egy nemzete sem tud felmutatni ily példákat, s ezért nem lehet a vármegyéknek dicsőséges multján azzal csak úgy könnyedén átsiklani, hogy semmi nevezetesebbet nem csináltak.

Most persze adót-adóra halmoztak, megadóztattak mindent a mit csak lehet. Megdrágították a kenyeret, a húst, a bort s mindazt, a miből a nép él, úgy, hogy ez kénytelen Amerikába kivándorolni e miatt. *(Úgy van! a szélső*

Digitized by Google

baloldalon.) Ha ezt nevezik önök haladásnak, úgy ezt a nemzet nem köszöni meg önöknek, mert nyomorultá és bénává lett.

Felhozzák, hogy a tisztviselő nem lehet független s igazságos, mert a befolyásos egyénektől veszélyezve van. Én nem tudom, ki az a befolyásos ember, ki a szolgabírót feszélyezi? A befolyásos embernek, a rendes és jó polgárnak s a földmívesnek semmi köze a szolgabiróhoz. A szolgabírónak csak rendetlen emberekkel van dolga, már pedig melyik befolyásos ember pártolja a rendetlen embert? Az erélyes szolgabíró áldás a járásra; szereti mindenki. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A gyáva embert útálják, mert az a rakonczátlan embereket ott hagyja a község nyakán. Nincs rá eset, hogy összeütközés történjék a befolyásos ember s a szolgabíró közt, kivéve talán azt az egy-két embert, ki cselédjével pörlekedik folytonosan; de azoknak aztán befolyásuk nincs. Én mindig azt tapasztaltam, hogy a legerélyesebb tisztviselőt mindenki a legjobban pártolja. Erre nézve példát is hozok fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Heves vármegyében Keglevich gróf főispánsága alatt egy köztisztviselő, a ki kisebb városban lakott, a hol legtöbb összeütközésbe lehet jönni a lakossággal, közrendőri szempontból a trágyakihordás és a szerb-tövis kiirtásának elmulasztása miatt kérlelhetlenül és szigorúan büntetett urat s nem urat egyaránt. Az illető szélső baloldali volt. *(Éljenzés a szélsőbalon.)*

Midőn ezt gróf Keglevich felfüggesztette, tisztviselőtársai, kik mind jobboldaliak voltak, mind azt mondták: »Mi az úr mellé sorakozunk, mert méltatlanság követtetett el az úron.«

Így szeretik a szigorú és erélyes embert; annak nincs félni valója, hogy a közönség elhagyja s így azon argumentum, hogy a köztisztviselő feszélyezve lehet, nem áll.

De veszélyesnek is tartom ezt a törvényjavaslatot az alkotmány garantiái szempontjából, mert a legközelebbi multból is tudjuk, hogy alkotmányunkat felfüggeszteni gyerek-játéknak tartották. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Vakok és vérmes reményűek azok, a kik azt hiszik, hogy ez többé meg nem történhetik. De ha nem is fog történni, nekünk nem szabad tág kaput nyitni arra, hogy alkotmányunk könnyen felfüggeszthető legyen, *(Helyeslés a szélsőbalon)* pedig az könnyen fog történni, ha stabil hivatalnok-sereget alakítunk, a mely törvényesen van kinevezve. Ha a Lajthán túlról egy államcsinynyal jönnek, választott tisztviselők mellett nagyon is meg fogják gondolni, hogy megtegyék-e, mert tabula rását találnak maguk előtt, mivel a választott tisztviselő nem engedelmeskedik, úgy újból kell a hivatalokat szervezni s a hivatalnokok gyűlöltek lesznek, a kiknek nem fog szót fogadni senki.

Ellenben, ha egy törvényesen kinevezett apparatust találnak, akkor csak tág kaput nyitunk rosszakaróink törekvéseinek. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Minthogy hosszasan szólni nem akarok, kijelentem, hogy ezen indokok alapján az első szakaszt el nem fogadhatom, hanem pártolom Helfy Ignácz képviselőtársam módosítványát. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Varasdy Károly: Mocsáry Lajos!

Mocsáry Lajos: T. ház! A mint látjuk, a t. túloldal állhatatosan megmarad azon erőszakos eljárásánál, a melynél fogva félretéve jogszokást, törvényt, ebben az időben együtt tartja a t. házat és mindenáron keresztül akarja hajtani a törvényjavaslatot. És e mellett hallgat állhatatosan. Mit gondol a t. túloldal, mit akar demonstralni és micsoda czélt vél elérhetni ezen magatartása, hallgatása által? Talán azt fogja demonstralni az ország közönsége előtt, hogy ez a tárgy ki van merítve? Én azt hiszem, hogy nem ezt fogja demonstralni, hanem a közvélemény odakünn az országban erre azt fogja mondani: a t. túloldal nem rendelkezik olyan érvekkel, melyek a ház ezen oldaláról előadott tárgyilagos érveket megdönthetnék. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Azt fogja demonstralni, hogy annak igaz indokai, hogy e törvényt az országra rá akarják erőszakolni olyanok, a melyekről azt szokás mondani: nem lesz jó az ablakba kitenni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Csakugyan nem is ablakba tenni való volna az. A t. túloldal nem akarja bevallani azt, hogy azért akarja minden áron keresztülvinni a törvényjavaslatot, hogy benne örök időkre megszerezhesse és megtarthassa azt a hatalmat, melyet ez idő szerint az ország és a parlament gyakorol. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem akarja ablakba tenni azt sem, a mi, nézetem szerint, szintén egyik lényeges oka erőszakos eljárásának, hogy a törvényjavaslat keresztülvitelét onnan felülről szorgalmazzák, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a mint ezt már a múltkori beszédemben érinteni bátor voltam. Szorgalmazzák pedig ezt azért, mert Magyarországon az államosítás behozatalában igen hathatós eszközét látják a birodalmi unificationak *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* s a Lajtha áthidalásának.

Ez is olyan, a mit a t. túloldalnak bevallani természetesen nem akaródzik. Ezért tartja legtanácsosabb politikának azt, a mit kezdettől fogva úgy az irodalom terén, mint e házban az államosítás kérdésében követett, hogy tudniillik sic volo, sic iubeo, tehát szavazzunk. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez a t. túloldal magatartása és eljárása.

Digitized by Google

Az államosítás eszméjének egyik legerősebb támasza, gr. Apponyi Albert, úgy látszik, mégis megröstelte ezt az állapotot és a néhány nappal ez előtt tartott beszédével tényleg documentálta azt, hogy igenis szükséges volna érvekkel szembe érveket állítani *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* és ez által magának a tárgynak komolyságát és parlamenti tárgyalásának méltóságát is megmenteni. Ámde gr. Apponyi Albert t. képviselő úr ezen beszédétől nyolcz hétre kell visszamenni. Vissza kell menni, nézetem szerint, a t. miniszterelnök úrnak az általános tárgyalás alkalmával tartott legelső beszédére, ha azt akarjuk, hogy tárgyilagos, beható érvelést, vagy legalább annak kísérletét föltaláljuk, mert azután, bár megengedem, hogy hallottunk a t. túloldal részéről igen szellemes és szép beszédeket, a dolgok lényegével, a tárgyalás érdemével véghetetlen keveset foglalkoztak, olyannyira, hogy én, ki soha sem szeretek másképp, mint tárgyilagosan érvelni és a ki mindig a dolgok csomópontját szoktam keresni, nem tehetek egyebet, mint azt, hogy most, midőn a fenforgó kérdésnek sarkát a választási rendszer képezi, foglalkozzam azzal a két beszéddel — bármily távolságra is álljanak azok egymástól — mely az érvelésnek komoly kísérletét tartalmazza — tudniillik a miniszterelnök úr első beszédével és gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam most utóbb tartott beszédével — összefoglalván a két beszédet azon tárgyakban, melyekkel ugyanazon szempontból foglalkoznak.

A miniszterelnök úr azon beszédében adta elő azon indokokat, a melyek a valóságos gyakorlati tárgyilagos indokok akarnak lenni azon szempontból, hogy ránk akarja kényszeríteni a kinevezési rendszert; hogy szakítanunk kell a választási rendszerrel. A t. miniszterelnök úr ezen beszédében mondotta, hogy az államnak okvetlenül szakítania kell a választási rendszerrel azért, mert e mellett a közigazgatás ellátására ma nincs ember, mert nem lehet kapni megfelelő egyéneket. Ugyanazon beszédében mondotta azt is, hogy a pénzügyek és a katonai ügyek, különösen a mozgósítási ügyek oly dolgok, melyek mulhatatlanúl megkövetelik, hogy a kormány feltétlenül rendelkezhessék a közigazgatás közegeivel s ezért kell átmenni a választási rendszerről a kinevezési rendszerre. Gr. Apponyi Albert t. képviselő úr is magáévá tette azon nézetet, hogy a pénzügyi kezelés mai nap már olyan, hogy mulhatatlanúl megköveteli az állami közigazgatást s ezért kijelentette, hogy neki is ez egyik főindoka arra, hogy a kinevezési rendszert elfogadja. A miniszterelnök úr ugyanezen beszédében kilépett a történelmi térre is és pedig ezzal a követeléssel, hogy ez is érvszámba megy. E kitérésében csakhamar segítségére jött Schwarcz Gyula, de utolérték Eötvös Károly, Szederkényi Nándor és Thaly Kálmán t. képviselőtársaim és miután ők beszédének e részével tüzetesen foglalkoztak, én csak néhány rövid észrevételre szorítkozom. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. miniszterelnök úr azt mondotta: nem áll az, hogy a megye ezredéves intézmény lenne, mert csak 1723 óta datálódik, hogy a megyék tisztviselőiket, nevezetesen alispánjaikat választották. Hát én elengedem az ezer évet és maradjunk így az 1723 iki datumnál. Azonban az 1723-iki datum legeclatansabban bizonyítja, hogy Ausztriával való viszonyunk az, mely az ősi magyar önkormányzati rendszert egyenesen postulálja, mert a szatmári béke után consolidálódott Magyarországnak Ausztriához való azon viszonya, melyben az a mai napon sinylődik. Azt mondja a t. miniszterelnök úr, hogy 1723 előtt már két századon át voltunk együtt Ausztriával. Igen, de tudva van, hogy az első két században, melyet Ausztriával együtt töltöttünk, folytonos surlódásokban, sőt nyilt harczban állott az ország a dinastiával. E harcznak vezetői azon hazafias oligarchia volt, mely akkor a főispáni tisztséget viselte. Nagyon természetes tehát, hogy akkor, hogy a főispánoknak nagy hatalmuk legyen, a nemesség nem akart reagalni; de a mint consolidálódott a mostani helyzet s a mint beállott a békés idő s a nemzet nem számíthatott többé a hazafias oligarchiára s a mint ez az oligarchia megengedte, hogy őt Bécsbe csábítgassák, minek következtében a nemzetnek igen sok esetben ellenlábasává, sőt ellenségévé lett, azonnal önkényt szervezte magát a mostani megyerendszer s az annyit szenvedett, annyira megfogyatkozott, de meg nem tört nemzet azonnal tudott módot találni arra, hogy velesztiletett szabadságszeretete mellett nyilatkozzék. S ez neki teljesen sikerült is: szervezte a megyét, úgy, hogy annak lehet egyedül köszönni, hogy 200 esztendővel később elmondhatta Vörösmarthy, hogy: »Megfogyva bár, de törve nem, él nemzet e hazán.« *(Tetszés a szélsőbalon.)*

De hát nekem nem a historicus Szapáryval van dolgom ez alkalommal, hanem az olygarcha-bureaucrata Szapáryval, a jövendőbeli Szapáry-huszárok óbesterével, *(Derültség a szélsőbalon.)* a kinek legfőbb érve az államosítás mellett az, hogy nem lehet kapni megfelelő embereket. Ez volt érve tudvalevőleg a volt miniszterelnök úrnak is, annak, a ki vérző szívvel bár, de mégis belátta, hogy be kell hozni az államosítást. Mindkettejük ebbeli érvelése oda hegyeződött ki s ezt különösen hangsulyozta az új miniszterelnök úr beszédében, hogy a mostani rendszer mellett még közigazgatási gyakornokokat sem lehet kapni.

Hát méltóztassék megengedni a t minister-

Digitized by Google

elnök úr, de az, a ki midőn ilyen életkérdésről van szó, a közigazgatási gyakornokokkal áll elő; az, a ki ennyire alacsony álláspontból képes a legnagyobb dolgokat megítélni; az, a ki tisztán a bureau ablakából nézi a világot: az nem lehet arra hivatva, hogy Magyarország reformatora legyen, még ha olyan spiritus familiaris is áll rendelkezésére, mint a milyen e javaslat szerzője.

De nézzük, t. ház, mik vannak a miniszterelnök úrnak a multkor és legutóbb elmondott beszédeiben? *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon. Olvassa)*: »Egészen más világ volt ezelőtt másfél századdal, de még 1848 előtt is. Igen könnyű volt a közigazgatási teendőket az akkori igények szerint tiszteletből, mellékfoglalkozásképen ellátni. De miből áll a közigazgatás mai feladata? Ma a közigazgatási tisztviselő eljár a pénzügyekben, a közmunka-ügyekben; jártasnak kell lennie az egészségügyi dolgokban, a katonaügyekben, szóval egész lánczolata van a teendőknek, mely a közigazgatási tisztviselőtől várja elintézését. E feladatok tömegének megoldása egész embernek és pedig képzett embernek teljes munkássága érvényesítését veszi igénybe.«

Méltóztassék megengedni a t. miniszterelnök úr, de midőn ekkép rajzolja a helyzetet, a rajz tökéletesen hamis, mert hamis az, mintha a közigazgatási tisztviselők helyzete s a közigazgatási teendők ellátása azelőtt könnyebb lett volna, mint ma. Ellenkezőleg, akkor sokkal nehezebb volt. De miért volt nehezebb? Azért, mert azelőtt a közigazgatási tisztviselők *(Halljuk! Halljuk!)* bíráskodtak is. Ha tehát a t. miniszterelnök úr azt mondja, hogy a mai közigazgatási teendők egy egész embert vesznek igénybe, akkor azt lehet mondani, hogy azelőtt a közigazgatás két embert egy személyben vett igénybe, mert a közigazgatási tisztviselőnek egyszersmind bírónak is kellett lennie.

De van még egy ok, a melynél fogva sokkal nehezebb volt az azelőtti közigazgatási eljárás. Tudvalevő dolog, hogy azelőtt sokkal kevesebb volt a törvény és miniszteri rendelet és sokkal tágabb tér volt a prudens judicis arbitrium számára, a melyet a közigazgatás terén teljesen kizárni nem lehet. Manap az egész közigazgatási ügykezelés oly mechanismussá vált, hogy a közigazgatás jóformán olyan, mint egy mesterséges fonógép, a mely elé oda állítanak egy napszámos leányt, hogy azt a kevés munkát, a mely még egy emberi értelemre van hagyva, végezze s kényelmesen el is végzi.

Miért nincs, t. ház, tolongás a megyei hivatalokra ez idő szerint? *(Halljuk! Halljuk!)* Azért, mert önök az által, hogy teletömték a megyék kereteit bureaucratiával és különösen a főispáni önkénynek grassálásával, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* egyenesen elidegenítették az embereket a megyei hivataloktól s majdnem útálatossá tették a megyei szolgálatot. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Mi vár egy oly fiatal emberre, a ki a megyei közigazgatási pályán akarja megkezdeni a maga carriére-jét? Az, hogy körmöljön reggeltől estig egy piszkos, a legrosszabb trafik-dohánytól büzös járási helyiségben s e mellett ne legyen semmi más üdülése, mint este néhány órát tölteni a dombszögi kaszinóban. Méltóztassék megengedni, de hogy ez valami vonzó legyen, azt mondani nem lehet.

A t. miniszterelnök úr azt is felhozza, hogy lám az állami közigazgatási hivatalokban és a ministeriumokban van elég fiatal ember, daczára annak, hogy fizetést nem kapnak. Az egészen más, mert ezek a ministeri fogalmazók tudvalevőleg a jeunesse d'oréet képezik, a kiknek nincsen idejöket mással tölteni, mint a ministeri bureaukban czigarettázni, azonkivül szinházba, jour-fix-ekre, csónakdákba járni s asphaltot taposni. Már pedig ez, méltóztassanak megengedni, bizony sokkal vonzóbb dolog, mint reggeltől estig körmölni kutya-nyelveket.

Ezelőtt vállalkoztak a megyei hivatalokra az arra való elemek azért, mert vonzó volt a megyei hivatali állás. Vonzó volt már azért is, mert megtiszteltetés rejlett a megválasztatásban s mert az ezelőtti tisztviselő nem volt rabszolga, mint a mostani. Tartozott ugyan az is engedelmeskedni feljebbvalójának, de felelősségre nem vonathatott senki más, mint a közgyülés által, melytől mandatumát kapta, de rajta senki nem grassálhatott. Tegyük megint olyanokká a megyei hivatalnokokat, mint a milyenek azelőtt voltak s akkor lesz ember elég, még pedig a javából, mert daczára annak, hogy annyira el van terjedve az aranyborjú imádása, nem kell azt gondolni, hogy az emberek most már semmibe se veszik azt, vajjon személyes szabadságunk korlátozva van-e, vagy nincs s hogy egy főispán, vagy bárki más zsarnokoskodhatik-e fölöttük, vagy szekirozhatja-e őket, vagy nem? Erre nézve csak egy concret példára akarom a t. ház figyelmét felhívni. Tudvalevő dolog, hogy nincs hazánkban pálya, mely oly anyagi előnynyel és jó ellátással, oly óriási előmenetellel s oly rendkívüli promotiokkal kecsegtetne, mint a papi pálya. És mégis mit tapasztalunk? Azt, hogy nemcsak tolongás nincs e pályára, de sőt úgy vagyok értesülve, hogy sokszor nagy szükség van kispapokban. Ennek oka az, hogy a fiatal emberek nem szeretik a sok böjtölést és imádkozást s azt a szigorú fegyelmet, a melyet a seminariumokban gyakorolnak, de nem szeretik azon szigorú fegyelmet sem, a melynek még akkor is, ha már plébánosok és kanonokok lettek, püspökeik részéről ki

Digitized by Google

vannak téve. Ez az oka annak, hogy ezen fényes pálya oly kevéssé keresett.

Azt is mondják, hogy nincs arra való ember. Hisz ez valóságos képtelenség! *(Halljuk! Halljuk!)* Miért állítottuk fel akkor a temérdek iskolát? De nincs is úgy; mert tudjuk, hogy nincs hivatal, a melyre harmincz, negyven pályázó ne akadna. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hajdan, a midőn oly kevés volt az intelligens elem és oly kevés a kaputos ember, hogy némely megyében úgyszólván kötéllel kellett fogni az alispánt, mégis el lehetett látni a közigazgatást és most nem lehetne? Hisz ez képtelenség. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Másban kell az okot keresnünk, nem abban, hogy nincs ember, mert arravaló ember van elég. És nem egyedűl Szatmár vármegyére áll az, a mit Domahidy István t. képviselő úr felhozott, hogy ki lehetne ebből az egy megyéből három vármegye magistratusát állítani. Van ember mindenütt, csak nem kell az állást olyanná tenni, hogy elriadjanak tőle az emberek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ennyit kívántam általánosságban azon érvre megjegyezni, hogy nincs ember. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De van ennek a kérdésnek egy más, elismerem, igen fontos oldala, a melynek megvilágítása elől ezen alkalommal nem szándékozom kitérni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* S ez az, hogy a democratia nevében követelik a megyei tisztségek hozzáférhetővé tételét mindenki számára. És ezt széles körben nagy hangon hirdetik országszerte és ez nagy szerepet játszik abban, hogy az államosítás kérdése jelenlegi stadiumába jutott. Gr. Apponyi Albert t. képviselő úr is elfogadta ezen álláspontot; mert habár kissé burkoltan is, de azt mondja ő is, hogy a közügyekben részesülésnek azon formája szűnjék meg, melyben az még ma is, habár törvény szerint kiváltságok nem állanak fenn, aránylag keveseknek, nem pedig a nemzet széles rétegeinek jogát képezi. Mondom, a democratia nevében követelik az államosítást, mint egyedüli útat ahhoz, hogy a megyei tisztségek mindenki számára hozzáférhetők legyenek és nem érik be azzal azok a bizonyos democraticus rétegek, hogy 1848-ban megszabadúltak minden korláttól, hogy bárki bejuthat a megyei hivatalokba; hanem most már egyenesen azt követelik, hogy a megyei tisztségek kenyérpálya legyenek. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Mert mit ér, azt mondják, az az 1848-ban megadott jogegyenlőség, ha azokban a megyei tisztségek oroszlánrészét mégis a régi megyei gentry viszi el? Azt akarják hát, hogy a megyei tisztségek legyenek jövőre biztos, állandó kenyérpályák s épen ezért szűnjék meg a választás; mert választás utján biztos, kellően dotált ez a kenyérpálya nem lesz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Érdekes volt az, a mit e tekintetben az általános vita alatt Fenyvessy t. képviselő úr mondott, hogy micsoda keserűséggel töltheti el azoknak a jeles fiatal embereknek a kebelét, a kiknek a zsebükben van kitünő bizonyítvány, ha daczára ennek, mégis zárva találják maguk előtt a 63 vármegye kapuját. Hát tisztelet-becsület azoknak a jeles fiatal embereknek, a kikről ily atyailag látszik gondoskodni akarni Fenyvessy t. képviselőtársam és tisztelet-becsület azoknak a fényes bizonyítványoknak, melyek az ő zsebükben vannak; hanem hát most nem ő róluk van szó. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Most arról van szó, hogy miképen kell megcsinálni az önkormányzati institutiokat, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* miképen kell megmenteni és az ország számára megállapítani azt az institutiot, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mely a szabadságnak egyik legfőbb residuuma volt mindig, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* és kell, hogy legyen ezentúl is. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Hát azért ne lehessen ebben az országban önkormányzat, hogy azoknak a derék fiatal embereknek a jeles bizonyítványai kellőleg honorálhatók legyenek? Már bocsánatot kérek, ez az állam és általában az állam még nem ellátási intézet, a mely mindenkinek, a ki tanúlt valamit, biztos állással, fizetéssel, nyugdíjjal tartozik. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ez az állam még nem phalanster, hanem szabad versenytér, a melyen tessék mindenkinek megalapítani a maga existentiáját úgy, a mint tehetsége és ereje engedi és kívánja. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Kenyérpálya és választott megyei hivatal, nevezetesen főhivatal, ez a két fogalom — ez erős meggyőződésem — nem fér össze. És azután azok, a kik concedálják, sőt minden áron azon vannak, hogy ezek a megyei tisztségek kenyérpálya is lehessenek, azok nézetem szerint még nem számoltak le az ősi magyar önkormányzati rendszer természetével. A ki hivatalviselésre akarja alapítani a maga existentiáját, az bizony választott tisztviselői állomásra józanúl nem igen számíthat, mert nem koczkáztathatja meg azt, hogy a következő választási cyclus beálltakor esetleg kimaradjon; de nem is várhatja meg, a míg belejön az ilyen tisztségbe. Választott tiszti helyre csak olyanok reflectálhatnak rendszerint, a kiknek különben is meg van a biztosított existentiájuk *(Úgy van! a a szélsőbalon.)* és a kiknek igenis szintén jól esik, ha sorsukon az által javíthatnak; de a kik nem akadhatnak fel az életben és nincsenek úgy, mint a hal a szárazon, ha ne tán a választás rájuk nézve nem kedvezőleg üt ki.

Digitized by Google

(Helyeslés a szélsőbalon.) Ez teljesen igaz, ezt concedálnunk kell, ez a dolog természetében fekszik s ezzel a körülménynyel múlhatatlanúl számolni kell. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Az a kérdés tehát, hogy mit akarunk: önkormányzatot akarunk-e, olyant, a melyben azután annak minden kellékei megvannak, vagy azt akarjuk, hogy a megyei tisztségek is azoknak rendelkezésére álljanak, a kiknek épen az az óhajtásuk, hogy existentiájukat ezekre a hivatalokra alapítsák. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* És ha konoly szándékunk az, hogy az ősi magyar önkormányzati rendszert fentartsuk, hogy azt ismét helyreállítsuk; hogy mindazon előnyöket, melyek abból a nemzetre háramlanak, biztosítsuk: akkor ki kell mondanunk egyenesen, hogy a democratia azt a követelését, hogy az ő számára legyenek biztosítva a megyei tisztviselői állások, teljesíteni nem lehet. Ezt a követelést honorálni, kielégíteni nem lehet; mert mihelyt egyszer Magyarországon kenyérpálya lesz a megyei főtisztségekből, azokat másképen, mint a kinevezés útján betölteni nem lehet; mihelyt pedig kinevezés útján töltetnek be ezen állomások, nem használ sem szolgálati pragmatica, sem közigazgatási bíróság, sem fegyelmi eljárás, mert a kinevezési rendszernek logicája, postulatuma az, hogy mindezen úgynevezett garantiák csakis oly módon legyenek megcsinálva, hogy azok daczára is a kormány kinevezett tisztviselőivel feltétlenül rendelkezzék *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De az ősi önkormányzati rendszernek lényegéhez tartozik épen az, hogy a megyei szolgálatra — mindig csak a főbb tisztségeket értem, mert természetes, hogy a minorum gentiumra, a kisebb állomásokra, a segéd- és kezelőszemélyzetre vagy akár a községi jegyzőkre is ez föltétlenül nem követelhető — hogy a főbb tisztségekre épen azok vállalkozzanak, a kik arra, hogy kenyérkereseti pályára lépjenek, nem szorúlnak.

A megyei rendszer quintessentiájához tartozik az, hogy értékesítve legyenek épen ezek az elemek, a melyeknek tevékenysége különben az országra nézve, a megyére nézve kárba vesz és az, hogy ezeknek a tehetősége, ezeknek a megbízhatósága igénybe legyen véve és kihasználtassék a közügy számára, az én nézetem szerint sokkal fontosabb érdek az országra, a közügyre nézve, mint az, hogy a Fenyvessy fiatal embereinek követelései kellően honoráltassanak. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ezeknek az elemeknek a közreműködését pedig csak a választási rendszer által lehet biztosítani. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Mert micsoda indokok azok, a melyek azokat a bizonyos rétegeket arra bírják, hogy szolgálatukat a megyei ügyeknek szenteljék?

Mindenekelőtt, t. képviselőház, az a közszellem, a mit francziául úgy neveznek: esprit civique, a melynél fogva megvolt a régibb nemzedékekben és én hiszem, hogy megvan még ma is az, hogy mindenki feladatának tartja tehetségeit a hazának, a közügynek felajánlani, hogy ne legyen csak, a mint azelőtt mondották, tyúktültető, a ki otthon tölti élete napjait és egyedül saját ügyeivel foglalkozik.

Nem mondom, hogy ezeket az embereket egyedül csak az ilyen motivumok lelkesítik arra, hogy hivatalt vállaljanak; készteti őket az önérdek, az, hogyha nem vesznek részt a megyei szolgálatban, maguk bánják meg, mert attól függ a megyei ügyeknek jól menetele, hogy a megfelelő elemek részt vesznek-e benne, vagy nem. De sarkalja őket a hivatal elvállalására az ambitio is, mert a megyei tisztség, ha egyszer a választási rendszer teljes erejében megvan, tiszteletet ad, állást ad, positiot ad a társadalomban; ezek az indokok azok, a melyek ezeket az elemeket arra bírják, hogy szolgálatukat a megyének felajánlják és ezt egyedül a választási rendszer alapján lehet elérni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ha azt akarjuk, t. képviselőház, hogy valóság legyen az önkormányzat; hogy megfeleljen mindazoknak a kellékeknek, a melyek miatt két hónap óta tanúsítjuk, hogy mennyire ragaszkodunk ahhoz, akkor ennek így kell lenni jövőre is.

A demokratia mondhatja most némi plausibilitással, hogy a megye, úgy, a mint én contemplálom, aristokratikus intézmény, de ha egyszer másképen azt az önkormányzatot nálunk megcsinálni nem lehet, mint az által, hogy meghagyjuk bizonyos mértékig aristokratikus színezetét, akkor annak a demokratiának, ha méltó akar lenni arra a névre, hogy a szabadság gárdája és hadserege, kötelessége egyenesen azt mondani: legyen inkább némileg aristokratikus színezete, én lemondok minden önző követelésekről, de hadd legyen az önkormányzat olyan, a milyennek lennie kell. *(Zajos helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

De hát mennyiben alapos annak a demokratiának az az állítása is, hogy az ilyen megye aristokratikus? Ha azt mondjuk, hogy mihelyt a vagyonos osztályról és annak befolyásáról van szó, ez már aristokratia, akkor megengedem, hogy ezt akkor el lehetett mondani. Hisz a mai világban vagyonosság, aristokratia, nemesség nem egy és ugyanaz; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* hiszen ma általában minden vagyonnak egy jelentékeny része már demokratikus kezekben van; de a földbirtoknak egy jelentékeny része is ott van, sőt annak a régi nemességnek egy jelentékeny része már a proletariátushoz tartozik; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* annak el kell

Digitized by Google

menni kenyeret keresni magának. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Régen az volt a mondás, hogy a megyei tisztviselők legyenek nobiles bene possessionati. A »nobiles« elmarad; legyen egyedül a »possessionati«, mert ma egyedül az bír megküzdeni a választás esélyeivel, a ki vagyonnal rendelkezik és azt, hogy a megyei tisztviselőknek legnagyobb része csakugyan vagyonos legyen, elengedni, ha igazi önkormányzatot akarunk, nem lehet. És, t. ház, daczára annak, hogy ilyen nagy változáson ment át vagyonelhelyezés tekintetében a magyar társadalom, hogy azt gondolják némelyek: ma már a régi megyét reconstruálni nem lehet, — ez nem lehet akadály arra, hogy a régi megyét, úgy, a mint volt, visszaállítsuk. Nem szükséges, hogy gentrymegye legyen. Az a vagyonos osztály, mely megszerezte a tönkrement nemes embernek, a régi földbirtokosnak birtokát, az álljon be érte a közszolgálatba; a kinek pedig nincs vagyona, az keresse másutt kenyerét; menjen a katonai pályára a gentry-nemzedék, szorítsa ki onnan a granicsár professionatus egyéneket; ezen az úton legalább lehetne hathatósan közreműködni azon, hogy a közös hadsereg szellemét javítsuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A megyét ez új elemekkel meg lehetett volna csinálni, ki lehetett volna pótolni a megyei szolgálat körében azt a hézagot, melyet a régi gentry vagyoni romlása okozott, mert az új földbirtokosokban épen úgy meg van a kellő értelmiség, vagy még nagyobb mértékben, nekik épen úgy érdekükben áll, hogy a megyei administratio jó legyen s el is jártak volna a megyei gyűlésekre. ha a kormánynak gondja lett volna arra, hogy a megye fenmaradjon, ha nem az lett volna a kormány állandó törekvése, hogy a megyét tönkretegye, holott még most is krokodiluskönyeket hullat saját áldozatai felett; de az, hogy ezen elemekkel kipótolva ismét talpraállítsa a megyét, természetesen távol állott intentioitól, mert neki nem kellenek azok a megyei önérzetes elemek, hanem azt kereste mindig, hogy olyan elemek legyenek rendelkezésére, a kikkel föltétlenül rendelkezik; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* ha meg lett volna erre a jóakarat és bölcseség a kormányban, akkor már régen bekövetkezett volna az, a miről olyan szépen mondta az általános tárgyalás alatt Holló Lajos t. képviselőtársam, hogy már régen megtörténhetett volna az, hogy a régi gentry, a régi nemesség bevezette volna a megyei szolgálatba az új elemeket és megalkotta volna azzal együtt azon hatalmas középosztályt, a melyre, hogy e társadalomnak és országnak olyan szüksége van, azt minden oldalról elismerik.

És mind a mellett, t. ház, bár minden elkövettetett, hogy a dolgoknak ilyen fejlődése létre ne jöjjön, mégis a dolgok természeténél fogva csakugyan akként történt a fejlődés; hogy t. i. a democratia a maga részét tényleg már bőven kiveszi a megyei szolgálatból. Méltóztassék bárkinek kezébe venni a kalendariumot és meg fogja látni, hogy az alispánok, a főszolgabírák és a többi tisztségek viselőinek fele egyáltalában nem tartozik a régi nemességhez. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ezen irányban fognak fejlődni a viszonyok a dolgok erejénél fogva okvetlenül és annál jobban, minél jobban felfogja nálunk is a democratia a maga igazi rendeltetését. Mert a democratia classzicus hazájában, Amerikában nincs oly democratia, mely arra alapítaná existentiáját, hogy majd megél tisztán hivatalviselésből, hogy apródonkint felmászva a szamarak lajtorjáján, méltóságos, excellenciás czímhez és nyugdíjhoz jusson; hanem megvan a democratiában az az életrevalóság, hogy ma hivatalnok, holnap pap, azután katona, azután üzletember, megvan az az elasticitás, hogy bízik magában, hogyha megszűnik rá nézve pl. a hivatalnokoskodás, akkor talál módot arra, hogy máskép tisztességgel megélhessen és előre is mehessen a társadalomban. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt hiszem tehát, t. ház, hogy annak a democratiának — mindig a democratiának csak azt a követelő, aspiráló részét értem — igazi panaszra oka nálunk nincs és nem formálhat magának ürügyet arra, hogy rálépjen arra a vadházasságra, a melyet offerál neki egy hatalomszomjas, telhetetlen kormány és többség; nincs jogosítva arra, hogy eszközül adja magát oda, az önkormányzatnak, a szabadság egyik lényeges részének megsemmisítésére. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha ezt tenné az a democratia, akkor nem bizonyítana egyebet, mint azt, hogy nem részt követel magának a megyei hivatalok viselésében, hanem azt akarja mondani annak a régi gentrynek: hadd foglalom el én kizárólag azt a helyet, te eleget viselted már; vagy azt gondolja, hogy most már neki áll a világ, most rajta a sor, most őt tartsa ki az állam, a mint hajdan a feudalismus idejében a nemesség kitartatta magát.

Ez, azt hiszem, nem volna a democratia részéről valami nemes viszonzása annak, a mit a nemesség a democratia érdekében 1848 előtt és 1848-ban tett. Ez az annyit szenvedett, tönkretett nemesség valóban egyebet érdemelt volna már eddig is, mint azt, hogy a democratia részéről örökösen csak annak a sógorságnak, komaságnak buta fáját vágják a fejéhez. Az a nemesség, a mennyiben még megvan, nem dicsekszik avval, a mit 1848-ban tett. Az ő traditioihoz nemcsak az tartozik, hogy hajdan a megyén grassált, hogy a köznépet robotoltatta és a köztisztséget kizárólag ő viselte; traditioi közé az is tartozik, hogy mindig kész odavinni vérét a haza oltárára. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Digitized by Google

Most sem követel a maga részére semmit. De hát bűn-e az, ha itt-ott tekintélye van, úgy, hogy a nép bizalma feléje fordúl? Hiszen ez a nemesség már annyira meghúzza magát, mint a csiga a maga héjában, majdnem bocsánatot kér azért, hogy élni merészel; sőt még olyan jámborlelkűeket is találtam köztük, a kik csak azért nem ellenzik az államosítást, nehogy azt fogják rájuk, hogy ezt is csak önző érdekből teszik, mert a választási rendszer mellett a megyében fentarthatják és űzhetik tovább is a sógorságot, komaságot. Ellenben a democratiának van egy bizonyos rétege, melynek gondolkozásmódja sokkal aristocraticusabb, mint a milyen volt a nemességé 48 előtt és 48-ban; mely a helyett, hogy büszkén verné a mellét és azt mondaná, hogy a felséges nép én vagyok: nem is tud magának képzelni társaságot mágnás nélkül, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* folytonosan a méltóságos, az excellentiás czím után szalad és csak akkor jut eszébe a democratia, mikor ürügyet kell formálnia arra, hogy más osztályokat depossedáljon. De még akkor sem éri be ezzel, hanem ugyanazokat a helyeket ki akarja bővíteni, kényelmesebbekké akarja tenni, mint e javaslatban is történik, úgy hogy nemcsak több kenyérre, hanem jobb, pontosabban kijáró kenyérre is tegyen szert. És ezen hajlamoknak lesz áldozat nagy részben az, ha ráhuzzák Magyarországra a kinevezési rendszernek és ezzel együtt a ministeri omnipotentiának kényszer-zubbonyát, és ennek lehet majd köszönni, ha ismét hazugsággá fog válni a nagy franczia forradalom evangéliuma: egyenlőség, szabadság, testvériség, ha majd a democratia és az egyenlőség ürügye alatt fogják megölni a szabadságot. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

De hogy visszatérjek a t. ministerelnök úrnak már régebben tartott, de fontosságát még mindig el nem vesztett beszédére, a t. ministerelnök úr azt mondta, hogy különösen a pénzügyek és a katonai ügyek, a mozgósítás azok, a melyek miatt múlhatlanul szükséges az államosítás. És ehhez hozzájárult gróf Apponyi Albert t. képviselő úr is, a ki azt mondta, hogy igenis előtte egyik legfontosabb argumentum az államosítás mellett az, hogy ez egyedűli módja annak, hogy az állam jövedelmei minden körűlmények közt biztosíttassanak.

Tehát a t. ministerelnök úr előtt és gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam előtt is, úgy látszik, az administrationak nincsen is magasabb feladata, mint az, hogy a pénzügyeket és a katonaságot kiszolgálja. Én pedig azt hiszem, hogy vannak az administrationak ennél fontosabb feladatai is. A közigatásnak feladata: a közrend és rend fentartása, az ország polgárainak minden jogsérelem ellen megóvása és mert ezek a feladatai, múlhatatlanúl szükséges, hogy az administratio olyan legyen, hogy beleilljék egy igazán alkotmányos ország keretébe; zsarnoki közigazgatás mellett igazi alkotmányosságot képzelni sem lehet. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Az a felhivás, mely a t. ministerelnök úr beszédéből kiérzik, egyenesen az absolutismus felfogása, a mely előtt mindig alárendelt kérdés volt a polgárok érdeke és szabadsága, melynek legfőbb feladata abban áll: mentől több adót kipréselni, mentől több katonát kiállítani. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. ministerelnök úr is azt hiszi, hogy neki, mint a közigazgatás fejének, mint belügyministernek a feladata csak olyanforma, mint a mikor elbocsátották ide a Bachkorszak alatt báró Geringert, vagy báró Hauert azzal a missióval, hogy neki pedig az a kötelessége: kiszolgálni a finánczot s a katonát, a többi azután mellékes dolog.

Én elismerem, hogy a mi egyszer törvény, azt végre is kell hajtani, ez kötelessége a megyének is, de nem volna szabad elfelejteni azt, hogy csak oly törvényeket kellene hozni, a melyeket tisztességesen végre lehet hajtani. A kik nem bíznak az önkormányzatban, azok mindig azt a gyanút vonják magukra, hogy oly dolgokat akarnak a közigazgatásba belevonni, melyeket tisztességesen vagy legalább jogsérelem nélkül keresztűlvinni alig lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A t. ministerelnök úr ugyanakkor, midőn kiemelte a pénzügyi szolgálat nagy fontosságát, beszélt arról is, hogy biztosítani kell a jó közigazgatást s azzal az adóknak pontos, helyes kivetését és a községi helyes pénzkezelést. Ha ez igazán szívén fekszik a t. ministerelnök úrnak, akkor épen az volna feladata, hogy a választási rendszert a maga teljességében megvalósítani igyekezzék, mert természetes, hogy a választott tisztviselő sokkal inkább tartja feladatának azt, hogy a népet, a községet a visszaélésektől, a rossz adókivetéstől, a rossz pénzkezeléstől megmentse, mint az a kinevezett tisztviselő, a ki azt tartja, hogy neki legfőbb kötelessége a finánczot és a katonát kiszolgálni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Akkor nem tehetünk jobbat, mintha azt cselekeszszük, a mit én bátor voltam két beszédemben ajánlani, hogy fel kell osztani a bureaucraticus szolgabíró hivatalokat, fel kell osztani a járásokat alszolgabírósságokra, az az ambulans alszolgabíró pedig menjen községről-községre és nézzen a körmére annak a községi pénzkezelésnek, a melynek most az intelligentiát nélkülöző községek teljesen ki vannak szolgáltatva. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Mindaddig, míg a t. kormány a közigazgatás

Digitized by Google

reformjánál erre a térre nem lép, kénytelen vagyok azt hinni, hogy fogalma sincs arról, milyen állapotok vannak a közigazgatás terén és hogy ennélfogva még a legprimitivebb kellékekkel sem bir arra, hogy ezen országban közigazgatási dolgok szempontjából reformatori szerepe legyen.

Azt hiszem valóban, hogy midőn a minister úr beszélt a községi pénzkezelésről, a helyes kivetésről, akkor épen csak az alkotmányosság etiquettejének akart vele eleget tenni, az ő valódi felfogása abban nyilatkozik, a mit arra nézve mond, hogy az állami közigazgatás által lehet leginkább biztosítani azt, hogy az adótárgyak el ne titkoltassanak, el ne csempésztessenek. Ez tehát az a nagyobb dolog, a mely miatt be kell hozni az állami közigazgatást.

Én megengedem, hogy mindaddig, míg a törvény az, a mivel a csempészetet meg akarják akadályozni, addig ezt nem fogják elérni. De már azt merem állítani, hogy a megyei tisztviselőnek, az alispánnak, főszolgabírónak, szolgabírónak nem lehet feladata pl. a dohány után szaglászni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Az ilyen functiokra méltóztassanak másokat kijelölni, mert vannak oly feladatok, melyek, habár nem nagyon szépek is, mégis szükségesek, de méltóztassék megkímélni a megyei tisztviselőket az ily dolgoktól, mert azoknak közbecsülésre, tekintélyre is van szükségük és ha azzal nem rendelkeznek, akkor minden lépten-nyomon meg vannak bénítva kötelességük teljesítésében. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De beszélt a t. ministerelnök úr katonai ügyekről is és azt mondta, hogy ezek ez idő szerint nincsenek kielégítőleg ellátva. És hozzátette még azt is, hogy ezt nem a személyeknek, hanem a rendszernek kell tulajdonítani. Erre nézve csak általánosságban arra vagyok bátor figyelmeztetni a t. ministerelnök urat és az államosítás barátait, hogy méltóztassanak vigyázni; mikor a jelenlegi tényleges állapotot kritisálják, mindent a választási rendszernek szeretnének a nyakába róni, de voltaképen nem annak a nyakába zúdítják e kritikának súlyát, hanem azon rendszernek, a mely most a közigazgatás kezelésében dívik. Tudjuk, hogy az tökéletesen bureaucraticussá van átalakítva.

És mi az, a mi ebben a törvényjavaslatban előttünk áll? Semmi egyéb, mint a mostani állapotoknak codificálása, s így a helyzet ugyanaz lesz, a mi eddig volt. Azért mondom, méltóztassék vigyázni a mostani állapotok kritizálásánál, mert akkor a saját maguk rendszere fölött törnek pálczát.

Én egyébiránt nem hallottam, hogy e katonaság a mostani megyei kezelés által ne volna kellőleg kiszolgálva; nem tudok rá esetet, hogy a t. honvédelmi minister úr részéről e tekintetben panasz fordult volna elő. És alig is lehet hinni ezt, mert a jelen bureaucraticus közigazgatás mellett alig fordítanak egyébre gondot, mint arra, hogy épen a katona és a finánez szolgáltassanak ki a lehető legpontosabban a közigazgatás által.

De beszélt a t. ministerelnök úr mozgósításról is. Én valóban örvendek azon, hogy a t. ministerelnök úr ezt előhozta és hogy Pulszky Ágost t. képviselő úr még meg is toldotta, mert azt hiszem, hogy e kérdés épen a mi malmunkra hajtja a vizet. Mit képzel a t. ministerelnök úr? Hogy is lesznek mi azzal a mozgósítással? Azt hiszi talán, hogy ha bekövetkezik az a nagy mozgósítás, a melyre mindannyian el vagyunk készülve: mi majd az osztrák czopffal és rubrikával fogjuk a muszkát megverni? Hogy csak nézni fogjuk, mi történik, miként élhetetlenkedik e hagyományos osztrák slendrian? Azt hiszik, hogy az országnak ehhez semmi köze nincs? Ha ezt várjuk, akkor a veszteség a mi részünkön lesz. De mi is utána fogunk nézni e dolognak és meg lehetnek győződve arról, hogy mi a muszkát nem fogjuk másképen megverhetni, mint a hogy megvertük az osztrákot 1848—49-ben, ha belátja azt, hogy oly időben élünk, midőn a nemzet minden egyes fiának meg kell tizszereznie a maga erejét és Kárpátoktól Adriáig fog hangzani az, hogy »talpra magyar!«

Így kell képzelni a mozgósítást és nem úgy, mint a ministerelnök úr képzeli és csakis így lehet sikeresen végrehajtani. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Arról kell gondoskodni, hogy a nemzet az ilyen mozgósításra mentől képesebb legyen és e képesítés semmi által sem mozdítható elő jobban, mint az által, hogyha az önkormányzat gyakorlata meg lesz a nemzetben s az életrevalóság, értelmesség, tevékenység és lelkesedés meglesz, a mihez csak önkormányzat útján lehet jutni, másképen nem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nézzünk végig a történelmen. Az önvédelem csodáit mindig azon nemzeteknél látjuk, mely az önkormányzat mellett nevelkedett és ha Kossuth Lajosnak 1849-ben nem állott volna rendelkezésére olyan nemzet, mely az anyatejjel szívta be az önkormányzatot, jártasságot, tudást minden közügyben: nem mutatott volna fel oly fényes eredményeket, a milyenekről a történelem beszél. *(Úgy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A ministerelnök úr, midőn mozgósításról beszélt, úgy látszik, osztrák észszel gondolkodott, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* azoknak az eszével, a kik nem ismernek más nemzetet, mint azt, a mely az absolutismus mellett nevelkedett fel. Ily módon Isten őrizzen meg, hogy neki men-

Digitized by Google

jünk e mozgósításnak, ennek a nagy momentumnak, mely Damocles-kardként lebeg felettünk; csak úgy mehetünk neki biztossággal, ha megmarad a nemzetben nemcsak a lelkesedés, hanem a közügyekben való jártasság, nemcsak a szabadságszeretet, hanem a routine a közügyek szolgálatában. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezekben akartam elmondani nézeteimet, tekintve azt, hogy e szakaszban van benne a kérdés veleje, a választás vagy kinevezés kérdése. Nem terjeszkedtem ki a kérdés elméleti oldalára, hanem foglalkoztam azon gyakorlati indokokkal, a melyeket, hogy miattok be kell hozni az államosítást, a ministerelnök úr előadott és a melyekhez Apponyi Albert képviselő úr csatlakozott.

Ezek után kijelentem, hogy az 1. §-t nem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Felkiáltások: Öt perczet kérünk!)*

Elnök *(csenget)*: Ki következik?

Madarász József jegyző: Ádám Sándor!

Ádám Sándor: T. képviselőház! Sokszor hallottam, hogy nyilvánosan beszélni igen nehéz, különösen ha nincs belegyakorolva az ember, különösen pedig nehéz itt, a hol sok okos fő tekint az emberre; de nehéz különösen azért, mert az egész ország szeme ezen testület felé fordul, honnan a szónoklatokat hallja. Ennek daczára, hogy mégis szót emelek e szakasz tárgyalása alkalmával, teszem azért, mert a választóközönség nem azért küldött ide, hogy hallgassak, hanem hogy észrevételeimet elmondjam, ha valamely dolgot nem tartok helyesnek. Másrészről pedig szót emelek azért is, mert egyszer csak mégis túl kell esni az ú. n. szűzbeszéd nehézségein s ha egyszer már átléptem e küszöbön s túlestem ezen a nehézségen, azt hiszem, hogy ha tényleg nem is leszek erősebb, mégis erősebbnek fogom magamat érezni, habár a parlamenti vitatkozás fegyverének forgatásában nem is vagyok annyira jártas. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Azt mondja egy példabeszéd, hogy hallgatni arany, beszélni csak ezüst. Ez sokszor csakugyan így van és lehetséges is, hogy a t. túloldal hallgató tagjainak a jutalma talán aranygyapjú vagy aranykulcs lehet. *(Derültség a szélső baloldalon.)* De daczára annak, hogy az arany valutáról még csak álmodozunk, méltóztassanak nekem megengedni, hogy már democraticus véralkatomnál fogva is inkább ragaszkodjam a democraticus ezüsthöz, habár az én beszédemért talán czüst sem lesz a jutalmam. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

A túloldalról, hallani ugyan nem volt szerencsém, de olvastam Beőthy Algernon t. képviselő úr beszédét. Ő megtörte a mély csendet és én igen örvendek rajta, hogy elolvashattam beszédét, mert legalább módot adott arra, hogy ahhoz a nagy beszédhez hozzászólhassak. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy az ezen padokról elhangzott és objective szólva, annyi érvet és igazságot magában foglaló beszédek nem voltak alkalmasak arra, hogy őt a czím helytelenségéről meggyőzzék. Én megfordítom a fegyvert s azt mondom, hogy a túlsó oldal nagy hallgatása engem sem győzött meg az első paragraphus helyességéről. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Vagy fordítsunk még egyet a dolgon és vegyük figyelembe azt a másik példabeszédet, hogy a ki hallgat, az beleegyezik. Én a túloldali képviselő urak hallgatásából arról vagyok kénytelen meggyőződni, hogy ez a törvényjavaslat nem helyes, mert ez az oldal mindig annak rosszaságát hangoztatja, a túloldal pedig folyton hallgat. *(Ugy van! a szélsőbalon.)*

T. ház! A mikor én még ezelőtt tiz évvel szerencsés voltam a császár katonája lehetni, — most büszkén nevezik így magukat, én ugyan nem voltam büszke rá — akkor egy jámbor tót gefreiter atyai gondoskodása alá helyeztek. Ez a jámbor tót gyerek, hol tótúl, hol németül, igazi buzgalommal igyekezett velem megismertetni a hadi tudományokat s őszintén legyen mondva, nem rajta múlt, hogy nem lettem generalis jelölt, hanem megmaradtam közönséges polgárembernek. De ez a gefreiter megtanított engem egy dologra, nagyon jól megtanított a praesentirozásra, mely akkor, mikor én szolgáltam, még létezett; azóta, úgy hallom, okosabbat találtak ki nála. Úgy megtanított a praesentirozásra, hogy mikor néhanéha megdícsért a jól kivitt ausführungokért, azt kezdtem hinni, hogy mégis csak lakhatik bennem valami katonai tudomány, de végre mégis arról győződtem meg, hogy evvel a praesentirozással a muszkát mi nem fogjuk megverni. Ezt egyszer meg is mondtam a kapitányomnak, de ő ezt nem akarta elhinni, sőt ezért a nagy vakmerőségemért, hogy ezt kimondani mertem, három napi kaszárnya áristomot defilirozott a nyakamba. Lehet, hogy ekkor szülemlett meg bennem az az elhatározás, hogy leteszek a zöld tollas kalap utáni törekvésről.

Én most, t. ház, úgy ítélem meg a túlolda! magatartását, hogy itt commandiroznak, a túloldal praesentiroz, vagy hallgat, mert nem szabad beszélnie, azt hivén, hogy majd bennünket ezzel a muszkát rémítgető fegyverrel fog legyőzni és meghódítani. Csakhogy én ezt nem hiszem. Én annak, hogy azon meggyőződésre jutottam, hogy nem vagyok katonai talentum, köszönhetem azt, hogy a t. ház tagja lettem s engem választóim elküldöttek azért, hogy protestáljak, óvást emeljek és a legh tározottabban tiltakozzam a tárgyalás alatt levő szakaszok ellen, me-

Digitized by Google

lyek ép úgy elveréssel fenyegetik a népek szabadságát, mikép a pusztító jég tönkretette választókerületem dús vetéseit és ép úgy, mint Marius búsult Karthágó romjai felett, fognak búsulni a magyar haza népei, ha nem sikerülne e pártnak, melyhez tartozni szerencsém van, megakadályozni azt, hogy e javaslat törvénynyé váljék.

A t. ministerelnök úr, illetőleg pártja, meg a sajtó is, mely az ő elveit hangoztatja, azt mondják: nincs elegendő qualificált ember, a kikkel választás útján a közigazgatási állásokat be lehetne tölteni. *(Közbeszólások a szélsőbalon: Van!)* Azt mondják, hogy van és én is azt mondom, hogy van. De tegyük fel, igaz, hogy nincsenek olyan tisztviselőknek alkalmas egyének. Mi ennek az oka? 1883 előtt nem volt még qualificationalis törvény, tehát nem tudták, mihez kell alkalmazkodnunk, midőn valakit valami hivatalba kellett alkalmazni. De 1883-ban meg alkották a qualificationalis törvényt és most tudjuk. Csakhogy vajjon elegendő-e tiz év arra, hogy e törvény átmenjen a nép vérébe és hogy annak az alapján az egyetem, vagy az akadémiák alkalmas embereket nevelhessenek? Azt hiszem, ha még várunk tiz évig, választás útján is teljesen kifogástalan qualificált emberekkel tölthetjük be a hivatalokat.

De másrészről, t. ház, szintén a kormányt vagyunk kénytelenek okozni, hogy ezen törvény még nem ment át az életbe. Azon törvény határozza meg azt, hogy közigazgatási gyakorlati vizsga rendszeresíttetik. Hol van hát ez a rendszeresített vizsga? Mindekkoráig nem gondoskodtak arról, hogy az illetők a törvény követelményeinek megfelelhessenek. Ez a hiba és nem az, hogy választás útján töltetnek be az állások *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és hogy sokszor olyan tisztviselőket kénytelen a megye választani, a kiknek nincs meg a kellő qualificatiojuk, a kik esetleg csak alapvizsgát tettek és szolgabirákká választattak. Erre tudok esetet; ha méltóztatik kívánni, szolgálhatok vele.

Azt mondja a t kormányelnök úr, hogy a vármegyék többsége e törvényjavaslat mellett nyilatkozott, tehát az ország közvéleménye a választási rendszerrel szemben a kinevezés mellett van.

Ha ez úgy is volna, t. ház és tegyük föl, hogy úgy is van és mellőzzük azt a mindennapi tapasztalást, hogy nem a törvényhatósági bizottság közgyülése állapítja meg a vármegyék határozatait, hanem azok a főispán akaratának reproductumai: akkor is kétségbe vonni vagyok bátor azon feltevés helyes voltát. Még pedig kénytelen vagyok kétségbe vonni azért, mert szerintem a vármegyék a törvényhozás terén nem képviselői az ország polgárainak, az ország polgárainak képviselője a parlament.

De ha úgy is volna, t. ház, tegyük fel. hogy azon 36 vármegyének közgyülésén minden egyes bizottsági tag kivétel nélkül az államosítás mellett tört pálczát: még akkor is 36 vármegyében csak 14.400 ember nyilatkozott ezen törvényjavaslat, illetőleg az abba fektetett elvnek helyessége mellett, holott tudjuk, a statisztikai hivatal örömmel constatálta, hogy Magyarországnak a legújabb népszámlálás szerint 17 millió lakosa van. Ha már most e 17 millióból levonjuk a 14.400-at, akkor még 16 millió és néhány százezer ember marad, a kik ezen törvényjavaslat ellen nyilatkoztak, vagy egyáltalában nem nyilatkoztak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Egy hang jobb felől: A kiskoruak és a csecsemők is? Derültség.)* Azokból is ember lesz, azok is betöltik tisztöket és hivatásukat, mint a t. túloldalon betöltik, t. i. nem nyilatkoznak; de ha nyilatkoznának, talán nem mellette nyilatkoznának, vagy ekkoráig mindenesetre bizonytalan, mit mondanának ezen törvényjavaslathoz.

T. ház! Ezelőtt néhány héttel, szerencsém volt választókerületem polgárai előtt nyilatkozni ezen törvényjavaslat és a benne megtestesülteni szándékolt elv helytelen volta felől. És daczára annak, hogy az a választási közönség nem igen lelkesedik a mai megyei rendszer mellett, mindazáltal majdnem kivétel nélkül, mondhatni egyhangúlag ezen törvényjavaslat ellen nyilatkozott. Bizonyítéka ennek az, hogy az elvbarátaim által rendezett népünnepélyen olyan telivér kormánypárti emberek is részt vettek, a kik nem tudom hány évvel ezelőtt azt dalolták Mezőtúron: »Magasan lengjen a zászló, éljen soká Tisza László«. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Magyarázza ezen részvétet kiki úgy, a mint neki tetszik, *(Halljuk! Halljuk!)* én azt másnak nem tekinthetem, mint ezen szőnyegen levő törvényjavaslat elítélésének, a mely palam et publice a nagyközönség által nem lett tárgyalva, mert ha tárgyalva lett volna, akkor bizonyosan általános elítélésben részesült volna.

Én meg vagyok győződve arról, hogyha a t. ministerelnök úr módot, időt és alkalmat adna a választóközönségnek arra, hogy megismerkedjék ezzel a törvényjavaslattal és nem a vármegyék nyilatkozatából, melyet nem ismerünk, indúlna ki, akkor a nagyközönség mindenesetre a mostani elítélendő és meghamisított választási rendszer mellett nyilatkoznék, mintsem e törvényjavaslat elfogadását ajánlja. Ezért mondom én, ezért mondhatja egész biztonsággal ez a párt, hogyha az országgyülés feloszlattatnék és a t. ministerelnök úr a népre appellálna, a nép bizonyosan ezen törvényjavaslat ellen nyilatkoznék és hogy ezen párt sorai nemhogy megrit-

Digitized by Google

kúlnának, de — ez a feltétel azonban csak arra az esetre állhat, ha a t. kormány minden erőszakolás, minden etetés-itatás nélkül appellálna a népre — legalább is megkétszereződnének. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem azért pedig, a mit már említeni szerencsém volt, mintha a mai rendszer iránt valami nagy lelkesedés töltené el a közönséget. Távolról sem, mert hiszen a mai rendszerrel a szabadválasztás elve már úgy is ki van forgatva sarkaiból. Avagy talán szabad választási rendszernek nevezhetjük azt, hogy midőn alispán-, szolgabíró- vagy más tisztviselőválasztás van, a raffineriával összealkotott kijelölő bizottság a választóközönségnek minden megkérdezése nélkül, sőt sokszor annak ellenére kijelöl 3—4 egyént s a nép kénytelen azok közül választani, bármennyire nincs is velük megelégedve. *(Igaz! a szélsőbalon.)* Avagy a választási szabadság tisztaságához tartozik-e az is, hogy a midőn ily választásoknál elkövetett törvénysértések miatt panaszkodik, zúgolódik a választóközönség, szuronyokkal és golyók záporával fenyegetik meg őt?

Bizony-bizony, t. ház, azt tartom én, hogy ez a mai választási rendszer épen olyan, mint az újpesti hatos, a mely nem ér semmit.

De hát elvégre Tisza Kálmán és az ő hű szabadelvű katonái meghagyták a népnek, a választó-közönségnek a választásnak azon halvány beteges formáját, hogy három rossz közül, ha ugyan van közte ilyen, a kevésbbé rosszat válaszsza. Ez a törvényjavaslat még ettől is megakarja fosztani a népet. Ez a népet és az országot olyan hivatalnokssereggel akarja elárasztani, a mely csakis a kormánytól függ, mely lefelé teljesen független, de fölfelé a legnagyobb függésben van és a mely hivatalnoki sereg minden további utánjárás, kérdezősködés nélkül, hogy helyes-e vagy nem, a törvényesség vizsgálásának mellőzésével föltétlenül hajlandó és kész lesz végrehajtani azon rendelkezéseket, melyeket az őt kinevező, neki kenyeret adó kormány reá octroyál. Gondolhatjuk már most, hogyha törvénysértés, ha a nép jogainak megsértése követtettnék el ilyen tisztviselők által, minő lenne az a felelősségre vonás akkor, mikor a legtöbb esetben manapság sem talál az ember orvoslást, ha számadásra szólítja a tisztviselőt.

Látjuk, t ház, fájdalom gyakran előfordúl és nekem, mint a közönség szolgálatában álló egyénnek, igen gyakran volt alkalmam meggyőződni arról, hogy az alantas tisztviselők működését a felettes hatóság nemcsak nem ellenőrzi, sőt ha az e közben elkövetett sérelemért panaszt emel egyik vagy másik polgár, még szerencse, ha arra a panaszkodóra rá nem terítik a vizes lepedőt. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Sőt arra is volt esetem, hogy az ilyen önkénykedő, basáskodó tisztviselő nemcsak hogy el nem nyerte méltó büntetését, hanem sub tituló »a köztéren szerzett érdemekért« elismerésül meg is decoráltatott. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon. Egy hang: Gyalázat!)* Tudok esetet, t. ház, hogy midőn egyik törvényhatóságban a tisztújítás alkalmával az aljegyzői állásra két jegyző jelentkezett s ki is jelöltetett és mindenki az X. nevét hangoztatta, az Y-ét pedig hallani sem lehetett, a főispán úr ő méltósága kedélyeskedésében azt a végzést hozta, hogy mivel azt veszem ki a közhangulatból, hogy Y. jelöltet akarja mindenki — pedig hallani sem lehetett a nevét — kijelentette Y-t megválasztott aljegyzőnek. *(Mozgás a szélsőbalon.)* Tudok arra is esetet, t. ház, hogy midőn egy rendezett tanácsú városban megejtett polgármesteri állásra csak három egyén jelentkezett s mind a három képesített volt, a három közül az egyiket, a kit a többség akart volna, nem engedte jelölni az elnök csupán azon okból, mert kérvényéhez minősítési okmányát nem csatolta, holott pedig a másik kettőé épen úgy hiányzott a kérvény mellől, mint ezé. De megtörtént ugyanezzel az egyénnel, hogy mikor már az árvaszéki ülnökségre került a sor, hasonló körülmények között ezen egyént jelölni engedte az árvaszéki ülnökségre, daczára annak, hogy ez is olyan qualificatiohoz kötött állás, mint a másik és ezen állásra meg is választották az illetőt. Tudok esetet arra is, hogy midőn a vármegye színe elé került az ilyen sérelem, a vármegye bizottsága, természetesen az állandó választmány s annak elnöke, a főispán javaslatára, constatálta ugyan, hogy öt-hat helyen is meg lett sértve a törvény, hanem azért az ily törvénysértésekkel átspékelt választást még sem semmisítette meg. Azt is tudom, t. képviselőház, hogy egy rendőri közeg — még azt is hozzáteszem, hogy választott *(Halljuk!)* — a rostaaljánál is rosszabb conventiót osztogató nagybérlővel szóba elegyedett juhászbojtárt azzal akarta kibékíteni, hogy háromszor-négyszer képen törülte, mikor pedig ez az önvédelem fegyverét ellene irányozta, nagy bátorsággal és vitézséggel a hátravonulásban keresett menekülést.

Sokat tudnék még felhozni, de nem akarom untatni a t. házat, hanem visszatérek oda, a honnan kiindultam s levonom azt a consequentiát, hogy az ilyen meghamisított választási rendszerrel nem lehet megelégedve a nép. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Minthogy azonban ezzel szemben azt a nézetet is bátor voltam megkoczkáztatni, hogy mindezek daczára a nép, ha megkérdeztetnék, mégis inkább ezen rendszer és a mai állapot mellett nyilatkoznék s nem kellene neki az az elv, a mely ezen törvény-

Digitized by Google

javaslatban le van fektetve, ezen állításomat és kijelentésemet tartozó kötelességemnek kell ismernem, hogy megindokoljam, nehogy úgy látszassék, miszerint nagy szavakkal dobálózom, mely szavak értelmét talán felfogni sem vagyok képes.

Annak, t. képviselőház, hogy ilyen visszaélések megtörténhetnek, sőt mondjuk, hogy bizonyos rendszerességgel periodice előfordúlnak, annak szerintem és a választó közönség ítélete szerint nem azok a tisztviselők az okai, a kik ezt elkövetik, hanem oka azon felső hatóság, mely az ily visszaélések megakadályozására hívatva volna, vagy hogyha már nem tudta megakadályozni, kötelessége volna azt példásan megtorolni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azonban ezt nem teszik; sőt nem hogy megtorolnák, hanem — nem is kell említenem, mindenki tud hasonló esetet — az ilyen bajt elcsinálják, mint a hogy szokták mondani, eltusolják. Mert hát azt a jó táncos jegyzőt, azt a szolgálatkész szolgabírót, azt a társaságban víg czimborának bizonyúlt főszolgabírát, a kinek még a mellett nagy családi összeköttetései is vannak, ezért vagy azért a csekélységért, azért a haszontalanságért meghívatalanítani érdemesnek nem tartják.

Ellenkezőleg, a ki az ilyen, úgynevezett magas körök kegyeiben álló hívatalnokkal szemben még szót is mer emelni, az attól kezdve egyenesen czéltáblájává lesz az apró-cseprő hívatalos szurkapiszkálásoknak *(Derültség a szélsőbalon.)* és hívatalos bántalmazásoknak, a nélkül, hogy valahol elégtételre csak számíthatna is.

És ezeket, t. ház, igen jól tudja a nép; tudja, hogy a hívatalnok nem azért van a hivatalba állítva, hogy jogtalanúl, sokszor gorombán, vagy erőszakosan bánjék az adófizető közönséggel; tudja, mert hamisítatlan jogérzete megsúgja neki, hogy vele igazságtalanság lett elkövetve; sejti, hogy valakinek kellene lenni, a ki az ilyen törvényszegésekre vigyázzon: mégis arról kénytelen meggyőződni, hogy nincs, a ki baját orvosolja. Tudja a nép azt is, hogy a hivatalnok azért van odarendelve, hogy hivatalában időzzön és hivatalos munkáját végezze; de milyen fogalma alakúlhat, t. ház, az olyan hivatalnokról a népnek, a kiről azt látja, mint pl. egy árvaszéki ülnök teszi, hogy heteket tölt a tanyán, sőt a hivatalos actákat is magával viszi és mikor azokat keresik a levéltárban, nem találják; mikor előfordúl és hallja a nép, hogy mikor a censor megjelenik a hivatalban és számon kéri a hivatalnok működését és kérdi, hogy szoktak e minden héten rendesen árvaszéki ülést tartani, azt feleli: »Kivétel nélkül méltóságos uram!« Pedig tudjuk, hogy legalább akkor három hete nem volt árvaszéki ülés. Mily fogalmai lehetnek a népnek az ellenőrzésre hivatott felsőbb hatóságról, ha látja, hogy senki sem veszi észre, hogy egyes subalternus hivatalnokok pénzért hivatalban hivatalos idő alatt magánmunkálatot teljesítenek, míg a hivatalos darabok rakásra nőnek és várják talán ítéletnapig is az elintézést. Milyen fogalmai lehetnek a népnek az ellenőrzésre hivatott felsőbb hatóságokról, ha látja, hogy az ily füle hallatára, szeme láttára erőszakoskodó hivatalnokok nemcsak hogy elnézik másnak erőszakoskodását és visszaéléseit, de maguk is résztvesznek benne. Nem ezen hivatalnokokat hibáztatja a nép azon visszaélésekért, hanem azt mondják, hogy azoknak oka a kormány és különösen a belügyminister.

A miket eddig bátor voltam felhozni, azok eminenter a választott tisztviselőkre vonatkoztak. Ámde a mi az administrationalis subordinatiot illeti, meg vagyok győződve arról, hogy manapság már nem igen van különbség a választott és a kinevezett tisztviselőknek a kormánytól való függő helyzete közt: az egyik 19, a másik egy hiján 20. Hogy azonban a kinevezett hivatalnokok egy cseppet sem jobbak, sőt — tisztelet-becsület a kivételnek — akadnak köztük még sokkal rosszabbak, mint a választott tisztviselők közt, azt tagadni, úgy hiszem, senki sem fogja; legalább én bátor leszek erre nézve néhány példát felhozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* A személyekről hallgatok, csupán a tényt említem fel. Nem akarom azt sem kiemelni, hogy pl. mily visszás helyzet fejlődhetik ki egy város administratiojában vagy társadalmi életében, midőn azt látjuk, hogy oly kinevezett tisztviselők, a kiknek a város ügyeibe mondhatni beleszólásuk sem lehet, mert egy krajczárral sem vesznek részt azon község terheiben, mégis ők viszik a vezérszerepet a városi képviselőtestületben. Nem akarom azt sem felhozni, mily hátrányos az az igazságszolgáltatásra nézve, a mely teljesen független és részrehajlatlan nem lehet; azt sem említem, hogy mennyire megingatja a népben az igazság iránti bizalmat; de azt már felemlítés nélkül nem hagyhatom és nem lehet eléggé megróni azt a rendszert, a melyet a t. túloldal annyira dicsőit s a mely mellett előfordúlhat az, hogy a perek 3—4, sőt 14 esztendeig is elhúzódnak, a nélkül, hogy csak első bírósági ítélettel is el volnának látva. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Általában sok olyan dolog történik, a mit ide fönt nem lát az ember, de a ki oda lent minden aprólékos dologgal foglalkozik, az bizony naponkint meggyőződik róla. Ez így lévén, t. ház, én sem rokonszenvezhetek az oly rendszerrel, mely igazságtalanúl kirótt illetékeket, melyek bár a legfelsőbb fokban a pénzügyi bíróság által

Digitized by Google

leírattak, de időközben behajtattak, csak úgy téríti vissza ha a ministeriumba is el jár az ember, úgy, hogy eltelik egy esztendő, míg a visszautalványozási végzést megkaphatja.

Az oly kinevezési rendszerrel én sem rokonszenvezhetem, a mely mellett például a leletezés oly kezekbe van letéve, a kik a pénzügyi törvényekről még csak nem is álmodtak és a kiknek leletezése épen jövedéki büntető eljárásnak is képezheti alapját. Holott méltán megkövetelhető az ily hivatalnokoktól, ha kinevezettek is, hogy fogalmával bírjanak azoknak a törvényeknek, a melyeket alkalmaznak. Megkövetelhető, hogy ne csak leletező legyen az illető, hanem legyen első és alapos bírája annak a kérdésnek, a melyhez hozzányúl. Mit mondhatunk az olyan rendszerről és oly kinevezett hivatalnokról, mikor azt látjuk, hogy Bartha Miklóst kinevezett hivatalnokok kaszabolták össze, hogy kinevezett hivatalnokok koszorúzták meg Hentzi szobrát, hogy egy zöldtollas kalapért sub titulo magasabb kiképeztetés, kinevezett hivatalnokok hajlandók elhagyni azon testületet, mely őket fölnevelte, melynek vérével táplálkoztak és nemcsak oda, a honnan soha többé vissza nem térnek és elmennek úgy, hogy ha kell, fegyvert is emeljenek ellene. Az ily rendszer nem lehet kedves, az ily rendszer nekünk nem kell.

De így vagyunk az úgynevezett államvasútakkal is. Ennek alkalmazottjai eddigelé még nem kinevezett állami hivatalnokok, de még is kinevezettek. Engedje meg a t. ház, hogy erről a térről is elővegyek egy-két példát, a mely épületes leend és a kinevezési rendszer fölött, hogyha ugyan még szükséges, pálczát tör. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Megtörténik, hogy a királyi közjegyző egy vasúti állomáson jegyet kér. Az illető pénztárnok veszi a jegyet, ki akarja szolgáltatni. E közben a közjegyző leteszi a forintot az asztalra. Ajtó, ablak mindenfelől nyitva van, a légáramlat besodorja a papirpénzt a hivatal-szobába. Mikor a jegyet kiadta a pénztáros, követelte annak az árát. A közjegyző kérte, hogy szíveskednék felvenni a besodort forintot, de a pénztáros azt mondta, hogy nem azért van ő ott, hogy lehajoljon a pénzért. A közjegyző kénytelen volt újból megfizetni a jegy árát. Hogy a forinttal mi történt, arról a t. kereskedelmi minister úr meggyőződhetik a panaszkönyvből. *(Felkiáltások jobb felől: Hol történt?)* Majd meg fogom nevezni az egyént és a helyet, a hol történt, 5—6 hónap előtt esett meg ez a dolog; és hogy mi lett az eredménye, azt nem tudom. Pedig szerintem az államvasúti alkalmazottaknak különösen is első sorban az volna kötelességük és feladatuk, hogy a közönséggel szemben ildomosak és előzékenyek legyenek, mert hisz azok fizetik meg szolgálatukat; de meg nem tudhatja az a vasúti hivatalnok, vajjon méltóságos úrral beszél-e, avagy pedig közönséges adózó polgárral. *(Derültség jobb felől.)* Nem régen, mióta képviselőnek lenni szerencsés vagyok, a központi pályaudvaron történt, hogy a szolnoki polgármester és a főjegyző is velem akart utazni. Az indulásra készen álló vonat annyira meg volt telve utazó közönséggel, hogy rajta helyet találni már nem lehetett, még a folyosókon sem. *(Az helyes! jobb felől.)* Egy piros karövvel ellátott tisztviselőhöz fordultunk, hogy legyen szíves gondoskodni, hogy elutazhassunk. A tisztviselő nagyúri flegmával vállat vont, mi pedig vártunk. Már a harmadikat csengették, mikor képviselői minőségemet latba vetettem és az állomásfőnökhöz menve kértem, hogy gondoskodjék kocsiról. Ekkor aztán meg is kaptam az elégtételt és megkaptam, a mit kívántam, de ha nem lettem volna képviselő, nem tudom teljesítették volna-e kívánságomat?!

Kicsinyes dolgok ezek, t. ház, tán nem is érdemes velök foglalkozni; de kicsinyekből lesznek a nagy dolgok és különösen most szükségesek az elmondásra, mikor a választási és kinevezési rendszer és annak alkalmazottjai folytonosan szembeállíttatnak egymással.

De hogy még néhány példát felhozhassak engedje meg a t. ház, hogy áttérjek a kinevezési rendszer legújabb creaturáira: a rendőrkapitányokra. Az egész intézményt nem akarom elítélni; de azt akarom kitüntetni, hogy a mely egyén választási rendszer mellett nem tölti be hivatását, kötelességét, ha kinevezett tisztviselővé csinált lesz, akkor sem tölti be helyét. A történet, t. ház, ez: szokás a nagy alföldi városokban úgynevezett tehén csordákat tartani. *(Derültség.)* Ez lehet nevetséges, de tessék a conclusiot meghallgatni. *(Halljuk!)* Mikor hajtják befelé a 2—300 tehenet, megtörténik, hogy kettő összeöklelődik és e dulakodás közben egy fiatal gesztenyefának a koronáját letörik. Most a kinevezett rendőrkapitány elé viszi valamely alkalmazottja a hírt, a ki megidézi a pásztort és az 1879 : XL. t.-cz. 80. §-a alapján öt forint büntetésre ítéli és ezenkivül öt forint kártérítésben is elmarasztalja. A törvénynek erre vonatkozó szakasza pedig úgy szól, hogy a ki valamely nyilvános helyen felállított ültetményt, szobrot stb. szándékosan megrongál, az ezzel és ezzel a büntetéssel sujtandó.

Én, t. ház, azt hiszem, hogy a tehenek nem tartoznak a társadalom azon tagjai közé, a melyeket »kik«-nek nevezünk és hogy azt sem szabad feltételezni, hogy azoknak a teheneknek szándékuk lett volna azt a fát elpusztítani. *(Derültség.)* De azért a csordást mégis megbüntették.

Digitized by Google

Ugyanaz a tisztviselő azt is el akarja hitetni a közönséggel, hogy ő nemcsak az újabb törvényekben, hanem a régiekben is jártas. Megtörtént egyszer, hogy egy gazda cselédjével egy kis kutyát fürdeni küldött a kanálisba. Egyszerre csak játszadozó kedve támadt a kutyának s az ott levő libák egyikét megkergeti s játszás közben tollából néhányat kitép.

Ez az ügy is kinevezett tisztviselő ítélőszéke elé került és azon az alapon, hogy veszélyes vadállatot, vagy olyan ebet, melyről tudja a tulajdonos, hogy az ember életére veszélyes lehet, tartani nem szabad, vagy ha tart és nem helyezi olyan állapotba, hogy ártalmas ne lehessen, a tulajdonos megbüntetendő: a tulajdonost elítélték 5 forintra, mert a kutya a libával játszadozott s talán egy-két tollát ki is tépte.

Nem akarom ezekből azt supponálni, hogy minden rendőrkapitány így jár el. De hogyha egy ily eset előfordúl, azt hiszem, méltán feltehetjük, hogy több is előfordúlhat; és ebből csakis az lehet a helyes consequentia, hogy a kinevezési rendszer és a kinevezett hivatalnokok egy lépéssel sem viszik előbbre a közigazgatást abban az irányban, hogy az jobb, részrehajlatlanabb és gyorsabb legyen.

Ezzel szemben azonban, t. ház, eminens a veszedelem, hogy a felülről tökéletesen függő, alúlról pedig teljesen független hivatalnok nagyon könnyen elragadtatja magát és azon elemeket, melyektől nem függ, könnyen hajlandó terrorisálni és velök a szabad szót elhallgattatni, már csak azért is, hogy ezzel felebbvalójának kedves dolgot cselekedjék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Látni való ezekből, hogy nem a rendszerben van a hiba, hanem a hiba az ellenőrzésben és az egyénekben van; mert a ki a kinevezési rendszer mellett nem állja meg a helyét, nem állja meg választási rendszer mellett sem; és a ki választási rendszer mellett nem jó, nem jó a kinevezési rendszer mellett sem. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Oka ennek, t ház, azon abnormis helyzet, mely előállt az által, hogy a kormány a választott hivatalnokokat is kortes czélokra használta fel és ez által mondhatni leköteleztettjévé vált az a minister, vagy magasabb hivatalnok annak az alantas hivatalnoknak, a ki aztán azt mondja: jót tettem uram veled akkor, most pedig, a mikor szennyesemet küldik fel te hozzád tisztítani, daczára annak, hogy megundorodsz tőle, nézzed el és ne puczold ki. Miért nem fordúl elő annyi visszaélés a hadseregnél, mert tudtommal legalább ennél nem fordúl elő annyi visszaélés. Azért, mert itt a fegyelem vaskézben van és ha valami visszaélésnek, lopásnak, sikkasztásnak vagy csalásnak nyomába jönnek, irgalom nélkül elbánnak a bűnössel, én legalább azt tapasztaltam. Ha ez a választási rendszer mellett is így volna: akkor szerintem nem volna semmi baj; és ha nem lesz úgy a kinevezési rendszernél is, akkor is csak meg lesznek e bajok.

Elismerem ezek után, t. ház, hogy a közigazgatás beteg, hogy azon segíteni kell; azonban az orvosság nem lehet pallos és az orvos nem lehet hóhér, hogy kivégezze a beteg közigazgatást. A halottat nem lehet többé feltámasztani; s nekem erős a hitem, ha egyszer ezen választási rendszerre alapított közigazgatás behunyja a szemét, a tulsó oldal lesz az első, a ki verni fogja a mellét, mondván: mea culpa, mea culpa. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Igen helyesen mondja Berzsenyi Dániel, hogy: »Minden állam támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely ha elvész, Róma ledől s rabigába görbed.« Épen úgy, a mint ma is történik.

Nem kinevezési rendszer kell nekünk, hanem becsületes, tisztességes, nemes erkölcsű, munkás s a népet szerető és a nép érdekeit szívén viselő tisztikar. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Én úgy tudom, t. ház, hogy ha egy gyermek az utczán rosszúl viseli magát, nem a gyermeket okoljuk érte, hanem azt kérdjük, ki az apja, kinek a fia és a gyermek hibájáért az apát okoljuk. Hogyha egy osztálynak tanítványai vásottak, nem ezeket okoljuk, hanem a tanítót. Ha egy néptömeg excedál és elragadtatja magát, nem a népet kell érte hibáztatni, hanem a vezetőket.

Ugyanígy áll ez a közigazgatással is. Ha ez rossz, ha a tisztviselő s hivatalnok nem, vagy pedig rosszúl teljesíti kötelességét: nem ez a hibás, hanem a kormány, melynek kötelessége és hivatása szigorú felügyeletet gyakorolni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Szerintem, minden rendszer jó, vagy legalább is megfelelő: a kinevezés ép úgy, mint a választás. A főkellék csupán az, hogy a közigazgatás jó legyen. Az pedig csak akkor jó, ha pártatlan, szigorú, de a mellett igazságos a vezetés és azzal kapcsolatban az ellenőrzés is a legnagyobb mértékben érvényesül. A hol alszik a pásztor, ott a nyáj nagyon hamar tilosba kap, legyen az akár kinevezett, akár választott

Nem kinevezés kell nekünk, nem az orvosolja meg a bajt; hanem megorvosolja a részrehajlatlan, erős kormányzat. Szóval: olyan tisztikar kell nekünk, t. ház, a mely tudatával bír annak, hogy ő van a népért, hogy az az intézmény van a népért, a melyet ő betölt, nem pedig a nép van ő érette. Olyan tisztikarra van szükségünk, mely tudatában van annak, hogy mi az állam czélja, a mely tudja azt, hogy nem azért állottak össze a népek milliói államba,

Digitized by Google

hogy tisztikart teremtsenek; hanem azért, hogy az ő anyagi és szellemi tökéletesbülésüket minél nagyobb mértékben megvalósíthassák. Ez a czél, amaz az eszköz. A czél az, hogy az állampolgárok minél nagyobb mértékben meg legyenek elégedve *(Úgy van! a szélsőbalon)* De, t. ház, az a szakasz, melyhez szólok, nem ezt a czélt tűzi ki, hanem implicite azt mondja, hogy az államnak talán egyéb czélja nincs is, mint a kinevezett tisztviselők által való igazgatás; holott pedig az igazgatás — legyen az kinevezési, vagy választási elvre alapított — soha sem lehet czél, mert a czél mindig a polgárok jólléte és boldogúlása. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Volt szerencsém, t. ház, fölemlíteni, hogy az állam czélja a polgárok megelégedettségét minél nagyobb mértékben megvalósítani. Ennél a kérdésnél lehetetlen, hogy fel ne merüljön az a második kérdés: vajjon meg vannak-e a polgárok manapság elégedve? Én úgy tapasztalom és a legutóbbi idők jelenségei is arra mutatnak, hogy a nép nincs megelégedve. Ott vannak az orosházai, a békéscsabai és más munkásmozgalmak. Ez nem mutat arra, hogy meg volnának elégedve az állapotokkal; sőt ellenkezőleg arra mutat, hogy nagyon is nincsen megelégedve a nép.

T. képviselőház! Én a nép elégedetlenségének a közigazgatás rosszasága mellett csak két okát kívánom felemlíteni. Mindenekelőtt, ha szabad kérnem a t. ház becses figyelmét *(Halljuk! Halljuk!)* — igen sajnálom, hogy a t. igazságügyminister úr nincsen jelen, mert az ő szíves figyelmébe akarnám ajánlani az egyik okot — az egyik ok a bagatell törvény. Tudjuk, t. ház, hogy azon szegény emberek, a kik dologra mennek, a lelketlen vállalkozók visszaéléseinek vannak kitéve; azok dolgoznak és mikor fizetésre kerül a sor, vagy még időközben is minden díjazás nélkül elkergetik őket. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Akkor, ha ügyvédhez megy az a szegény ember, hogy »10—20—30 vagy 40 forint követelésemet, melylyel engem megkárosított ez a vállalkozó, uram, keresd meg nekem«, kénytelen az ügyvéd azt mondani: barátom, nem avatkozhatom bele, mert jól tudjuk, hogy a törvény szerint is, de a magas curiának legújabb ítélkezése szerint is az ügyvédnek a költségeit még saját fele ellenében sem állapítják meg; daczára annak, hogy arra a fél magát kötelezte. Így aztán nincsen ügyvéd, a ki az ilyen apró perekkel foglalkoznék. Most már mire van utalva az a szegény ember? Arra, hogy maga menjen a bírósághoz és panaszolja el a baját; ha meghallgatják, hát jó; azonban tudja ez az ember, hogy ott órákig, sőt napokig várakoztatják; tudja azt, hogy a tárgyalás még esztendőkig is elhúzódhatik; tudja azt, t. ház, hogy az ügyet önkényesen, minden appellata kizárásával az elsőbíróság dönti el: ezért nem is hajlandó aztán az a szegény ember az ő követelését keresni; de nem hajlandó azért sem, és nem is mehet, mert neki dolgoznia kell tovább, mivel neki s családjának kenyérre van szüksége; és ilyenformán odajut, hogy inkább ott hagyja néhány forintját, melyet megérdemelt, mintsem hogy újból idejét vesztegesse a haszontalan pereskedéssel. De itt már, t. ház, mondhatjuk, első sorban a törvényhozás is oka lehet, hogy a szegény ember 10—20 forintos követelését nem helyezte egyenlő niveaura a kereskedő vagy uzsorás 10 krajczáros váltókövetelésével. Míg a 10 krajczár fölött bíráskodik három bíróság, megjárja a magas curiát; addig a 10—20—30 forintos követelése felett a szegény embernek az elsőbíróság apellata kizárásával dönt. Ezek a sérelmek, a melyek mind kényszerítik az embert így gondolkozni: nekem is élnem kell; és mivel jogom van az élethez, azt még erővel is megszerzem magamnak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Befejezem beszédemet, ámbár mondhatnék még némelyeket. Én azt tartom, hogy sokkal fontosabb és sürgősebb feladata van a kormánynak, mint a közigazgatás rendezésének kérdése. Ennél sokkal fontosabb kérdések vannak; és épen azért, mivel nem azokat terjesztette be a kormány, hanem azt a törvényjavaslatot akarja keresztülvinni, melyet én általánosságban sem fogadtam el: nem fogadom el az első szakaszt sem.

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladván, azt hiszem, méltóztatik a tárgyalás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre halasztani. *(Helyeslés.)*

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

541. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 29-én, szerdán

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Boér Artal, Éles Henrik, Hollaky Imre, b. Salmen Jenő szabadságidőt kérő leveleik —; és Abauj-Tornamegye felíratának bemutatása. — Az interpellatiós-könyv felolvasása. — Gr. Apponyi Albert személyes kérdésben való felszólalása. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — b. Kaas Ivor interpellatiója, Kochmeister és társainak felségfolyamodványa tárgyában. — Ugron Gábor interpellatioja, a budapesti német szinház engedélyezése tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Baross Gábor, gr. Bethlen András.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Dárdai Sándor, az azok ellen jelentkezőket Varasdy Károly jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a julius hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Boér Antal, b. Kemény Endre, b. Salmen Jenő, Éles Henrik és Hollaky Imre orsz. képviselők leveleit, melyekben egészségük helyreállítása, illetőleg magánügyeik rendezése czéljából, és pedig Boér Antal hat havi, b. Kemény Endre s b. Salmen Jenő hat-hat heti, Éles Henrik négy heti, Hollaky Imre pedig három heti szabadságidőt kérnek.

Azt hiszem, a t. ház a kért szabadságidőt megadni méltóztatik. *(Megadjuk!)* E szerint a ház a nevezett képviselő uraknak a kért szabadságidőt megadja.

Bemutatom továbbá Abauj-Torna vármegye közönségének feliratát, melyben Hont vármegyének felterjesztését pártolván, a magyar közművelődési egyletek részére nyeremény sorsjegy kölcsön engedélyezése tárgyában kérelmez.

Ezen felírat kiadatik a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Más előterjesztés sem lévén bejelentve, következik az indítvány- és az interpellatioskönyv felolvasása.

Dárdai Sándor jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Az interpellatios könyvben a következő bejegyzések foglaltatnak: julius 28. Kaas Ivor: Kochmeister és társainak felségfolyamodványa tárgyában, a belügyminister úrhoz. Julius 29. Ugron Gábor: A budapesti német színház engedélyezése tárgyában, a belügyminister úrhoz.

Elnök: A képviselő urak az ülés végén fogják megtenni interpellatioikat.

Következnek most a napirend; azonban napirend előtt gr. Apponyi Albert képviselő úr kíván személyes megtámadtatása következtében szólani *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tegnapi ülésről elnöki engedélylyel

Digitized by Google

távolmaradván, nem voltam jelen, midőn Herman Ottó t. képviselőtársam igen nemes hangon — a mint tőle máskép várható nem is volt — az én minapi felszólalásommal és ezzel kapcsolatosan csekély személyemmel is foglalkozott. Természetesen nincs arra jogom, hogy az előadásában foglalt érveléseknek czáfolatába bocsátkozzam; csupán személyes természetű megjegyzéseket tehetek arra. Személyes természetű megjegyzések előadására pedig az indít, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy t. képviselőtársam az ezen vitánál elfoglalt álláspontomat és minapi beszédemben foglalt fejtegetéseimet a véderő-vitában tartott beszédeimmel összehasonlítván, mostani felszólalásaimban a nemzeti felfogásnak decrescendóját látja — ez az ő saját kifejezése — mondván: »Fájdalom, hogy íme gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam multkori felszólalásában egészen más húrokat kezdett pengetni. A nemzet, mintha megszűnt volna azzal a varázserővel hatni reá.«

Hát, t. ház, bármily szép, bármily lovagias alakban hozatik föl ellenem az a vád, hogy a nemzeti felfogás bennem meggyengült; hogy ma már a nemzeti érdekeknek, a nemzeti jogok integritásának nem volnék oly elszánt és compromissumot nem ismerő védője, mint bármely más időben: ez a vád oly természetű, hogy én azt szó nélkül nem hagyhatom. *(Helyeslés bal felől.)*

Ma, t. képviselőház, egy belszervezeti kérdésről van szó. A mi véleményünk egyfelől és Herman Ottó t. képviselő úré s azon t. párté, melyhez ő tartozik, másfelől, különbözik arra nézve, hogy a szervezetnek minő módja mozdítja elő hatályosabban a nemzeti erők fejlődését. De e tekintetben ma nem okozok meglepetést a t. képviselő úrnak, hanem ugyanazon elvi álláspontot védelmezem, a melyet 15 esztendő óta képviselek, *(Élénk felkiáltások bal felől: Igaz! Úgy van!)* tisztán abból a felfogásból kiindúlva — hiszen ebben tévedhetünk, de tévedhet a t. képviselő úr is — hogy a nemzeti erők emelésére az a szervezet alkalmasabb, melyet mi contemplálunk. Ezt, t. képviselőház, összefüggésbe hozni azzal a gyanúval, hogy ma már nem fogunk hasonló elszántsággal állni minden oly kísérlet elé, mely nemzeti alkotmányunk integritásához és nemzeti önérzetünk sérthetetlenségéhez hozzányúlni merészelne; ez, t. ház, teljesen indokolatlan: *(Helyeslés bal felől.)* és én ezzel szemben határozottan kijelentem, hogy épen akkor volna ilyen gyanúnak helye, ha mi a belszervezeti kérdésben mindig vallott elveinkkel ellentétbe jöhetnénk; *(Tetszés bal felől.)* azoknak védelmétől, azoknak vallásától tágítanánk. *(Úgy van! Úgy van! Tetszés bal felől.)* Akkor volna annak a gyanúnak helye, hogy tehát más téren is megbízhatatlanok vagyunk. *(Helyeslés. Úgy van! bal felől.)*

Az, hogy a belszervezeti kérdésben semmiféle kellemetlenség, a vitatkozásnak semmiféle incidense, a pártérdekeknek semmiféle fejlődése miatt nem tándorodunk el attól az elvtől, melyet mindig vallottunk; ez, ha a t. képviselő úr elfogúlatnúl akar ítélni: egyenesen garantia arra nézve, hogy azon a téren is, a melyen egyszer, sőt többször együttjártunk, t. i. midőn a nemzeti alkotmány integritásának megvédéséről, a nemzeti önérzet erőteljes revindicatiojáról van szó, engem és t. elvbarátaimat mint a multban, úgy a jövőben is mindig tántoríthatlanúl az elsők közt fog találni. *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! bal felől.)*

Azt mondja t. képviselőtársam, hogy az én szereplésem nem parlamentaris, mert azt mondtam volna ő szerinte, hogy én nem vágyom a hatalom birtokára; én csak szerény ellenőrző hivatást akarok itten betölteni.

Mikor mondtam én ilyesmit, t. képviselőház? Soha az egész vitában még ehhez hasonlót sem mondtam. Azt igenis mondtam és ismétlem ma is, hogy én, mint minden politicus, a kinek gyakorlati czéljai vannak — természetesen a gyakorlatit értve a nemzetre, nem saját érdekeink előmozdítására — hogy tehát én, mint minden gyakorlati politicus, és ez a párt, mint minden párt, mely a politikai actualitás terén áll, igenis sulyt helyezünk arra, hogy a hatalomnak mint eszméink megvalósítására szolgáló eszköznek birtokába jussunk; de hogy egyet feltétlenül repudeálok és repudeálunk mindnyájan: hogy t. i. a hatalom birtokába az általunk vallott elvek megtagadásának árán jussunk; *(Élénk helyeslés bal felől.)* és ezt, gondolom, t. képviselőtársam nem fogja kifogásolni.

Én tehát nagyon értem azt, hogy ha t. képviselőtársam a jelen vitatkozásnak benyomása alatt tőlem el kíván búcsuzni; nagyon értem és lélektani, subjectiv szempontokból meg tudom magyarázni, hogy ily viszonyok közt irántam teljesen igazságos nem tud lenni. De a közönség előtt, de a haza színe előtt, de a nemzet színe előtt tiltakoznom kell azon feltevés ellen, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* mint hogyha az a magatartás, a melyet mi ma követünk és a mely nem egyéb a következetesség követelményei megvalósításánál: okúl szolgálhatna arra a gyanúra — a melyet visszautasítunk — mint hogyha a nemzeti érdekeknek és a magyar alkotmány sérthetetlenségének védelmében valaki a mi részünkről gyengeséget, megtántorodást tapasztalhatna. *(Élénk tetszés a baloldalon.)* Ha ilyen pillanat megjönne, támadjon meg élesen t. képviselőtársam; kénytelen volnék akkor lehajtott fővel az ő támadásainak sulya alatt

Digitized by Google

meghajolni; de ilyen pillanat nem fog eljönni; s én és az a párt is mindenkor felemelt fővel fogunk szembenézhetni min'en támadással; mert mikor a jelenlegi támadásokat okozó vitatkozásnak a heve lelohadt: akkor azok a jóhiszemű férfiak maguk, a kik ezeket a támadásokat ellenünk intézték, be fogják utólag látni, hogy lehetett bár köztünk véleménykülönbség, de ezek az imputatiok igazságtalanok voltak. *(Élénk tetszés és helyeslés a baloldalon.)*

Herman Ottó: T. képviselőház! A ház kegyes engedelmével egy egészen rövid kinyilatkoztatást óhajtanék tenni *(Halljuk! Halljuk!)* azokkal a szép szavakkal szemben, a melyeket el fogok vinni magammal abba a némaságba, melyről tegnap megemlékeztem.

Gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam el fogja nekem hinni azt, hogy a mikor én tegnapi szavaimat elmondottam, távol állott tőlem a gyanúsítás szándéka abban az értelemben, a melyben a »gyanúsítás« szót érteni szokták; távol állott tőlem az, hogy én érzelmeinek nemességét, az ő elhatározásának komolyságát egyáltalán kétségbe vonjam. A mi engem vezetett, az az a nagy ellentét, a mely a concret helyzetre vonatkozólag itt tényleg fennáll és tapasztalható és a melyre nézve mostani szavai sem világosítottak fel kellőleg. Ez az ellentét az, hogy a most tárgyalás alatt levő törvényjavaslat, ha az törvénynyé válik, ennek a kormánynak okvetetlenül nagy hatalmat ad a kezébe, annak a kormánynak, melyet a t. képviselő úr moralis okoknál fogva repudealt.

A mi továbbá arra vitt, hogy én tegnapi szavaimat kiejtsem, az az volt, hogy az ő terminologiájában előfordúltak azok a szavak is, mint »kormányakarat«, »állami akarat«, a milyen terminologia az én helyzetemmel, az én álláspontommal, a parlamentarismusról táplált nézetemmel és elveimmel össze nem egyeztethető. Az állami akarat »Staatswille«, az valami olyan dolog, a melynek nincsen teste; terminus, a mely hangzik, de a melynek realis tartalma egyáltalán nem lehet; a mit soha ott, a hol concret ügyek megfejtéséről, megoldásáról van szó, nem szoktak alkalmazni, hanem a mely alkalmaztatik mindenütt ott, a hol leplezni kívánnak hatalmat, a mely távolról sem állami hatalom, a mely távolról sem nemzeti hatalom, hanem mindig csak egy bizonyos kormánynak hatalma, legyen az kifejezve a kormánynak bármilyen irányban, vagy, mint itt, a párturalom képében is.

Ez az, a mit én most gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam elmondott szavaira a magam részéről megjegyezni kötelességemnek ismertem. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Következik a napirend: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

Dárdai Sándor jegyző: Beniczky Miksa!

Beniczky Miksa: T. ház! *(Halljuk!)* A t. ház azon tagjai közé tartozom, kik a régi megyei rendszert nemcsak könyvből vagy hallásból, hanem tényleg valóságban ismerték és ismerik. Ha ezen akkori rendszert vagy csak az alkotmány visszállítása utánit is addig, míg azt tisztaságában a kortes politika semmivé nem döntötte, a mostanival hasonlítom össze, úgy találom, mintha ezen új rendszer nem is az előbbiből, hanem valamely új rendszerből vette volna eredetét. Igaz, hogy új körülmények, viszonyok, emberek keletkezésével és fejlődésével változni kell mindennek, tehát magának a rendszernek is in forma, és ennek helyességét, t. ház, én elismerem; de másrészről kénytelen vagyok kétségbe vonni azt, hogy a rendszer változásával in forma, egyúttal magának annak az alapnak is, a mely nemzeti életerőnket képezi, mely bástyául szolgál alkotmányunknak, egész mivoltában változni kellene.

Már pedig, t. ház, hogy a törvényjavaslat életbeléptével megyei önkormányzatunk majdnem a semmiség pontjára száll le, azt talán szükségtelen indokolnom, minthogy e részben e padokon történt felszólalásokban felhozott argumentumok azt világosan kimutatták; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* s minthogy épen az 1. §. az, a melyre a latin közmondást talán igen helyesen alkalmazom, hogy »diabolus rotae«, a mennyiben ez húzza meg legelsőben a halotti harangot a megyei önkormányzat felett; mert ez a szakasz tépi szét az önkormányzatnak jogait és helyezi az országot a hatalom alá és a választásokat a kinevezési rendszer alá; következésképen én ezt a szakaszt tekintem olyannak, mely minden irányban az egész dolognak a felforgatása és azért én e szakaszt nem fogadom el, hanem Helfy Ignácz t. képviselőtársam indítványához csatlakozom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Sokat hallok itt, t. ház, hogy egyik vagy másik képviselő úrnak beszédjére észrevételek és megjegyzések történnek; részemről ezt nem teszem. Megmondom, miért. Először azért, mert biz én a különféle beszédeket olvasni sem szoktam; *(Derültség.)* és másodszor azért, mert czélt nem látok érve, a mennyiben nem hiszem, hogy ama t. képviselő urakat felszólalásommal a helyes útra terelni tudnám.

T. ház! Egy körülményt nem hallottam, tudniillik azt a különbséget felhozni, mely a törvényjavaslatra nézve a t. túloldal és mi köztünk van. Hogy mi a különbség, azt legyen szabad nekem megmondani. *(Halljuk! Halljuk!)*

A különbség az, hogy a t. túloldal az ország anyagi érdekeinek javúlását a közigaz-

Digitized by Google

gatás államosításától reméli és a megyei önkormányzat jogainak megnyírbálásával a hatalomnak egy kézbe való összpontosításába belenyugszik; mi ellenben, t. ház, kik e padsorokat foglaljuk el, nagy aggodalommal nézzük a törvényjavaslatot és az a meggyőződésünk, hogy ha a törvényjavaslat életbe találna lépni, az először káros volna magára a közönségre, a mennyiben tetemesen túlszaporítaná a kiadásokat, pedig az ország már eléggé meg van terhelve a számtalan különféle adóval. De, t. ház, ez még nem elég, hanem a főaggodalom az, hogy a kormányhatalomnak összpontosítása végtére is igen tág kaput nyit az önkénynek. Mi az önkénytől és annak következéseitől tartunk.

T. ház! Szerintem az igen t. ministerelnök úr igen tévedett akkor, mikor azt hitte, hogy e törvényjavaslatot, a forró nyári időszakkal szövetségre lépve, oly könnyedén keresztülviheti, holott szerintem sokkal helyesebben járt volna el, *(Halljuk! Halljuk!)* ha a törvényjavaslatnak általánosságban történt letárgyalása után az országgyűlést elnapolta volna és ezen időt felhasználja a garantialis törvények elkészítésére és beadására; mert akkor, kivált ha azon garantialis törvényjavaslatokból a közönség meggyőződhetett volna, hogy azokban valóban meg vannak azok a garantiák, melyek a kormányhatalom és önkény, valamint a tisztviselők túlkapásai ellen biztosítékot nyujtanak: ez esetben eljárása sokkal megnyugtatóbb lett volna. Ellenben a t. kormány provocatiot intézett ezen eljárásával, a mely provocatiot a vidéken az országban legnagyobb kormánypárti emberek sem helyeselnek. Ha e részben a ministerelnök úrnak kételyei vannak, nagyon könnyen szerezhet magának meggyőződést.

Tehát mi volt tenni valója ennek a kis pártnak azzal a pressioval szemben, melyet a kormány a törvényjavaslat keresztülvitele tekintetéből elkövetett? Egyéb nem lehetett, mint helyt állani és annak a kötelességnek, mely feladatunkat képezi, megfelelni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ezért, t. ház, illetve t. túloldal, ne csodálkozzanak azon, hogy mi oly szívósan ragaszkodunk véleményeinkhez és a garantialis törvények ismerete nélkül olyannyira igyekezünk fentartani a megyei önkormányzat jogait.

T, ház! Említettem, hogy én a régi iskola hivei közé tartozom, *(Halljuk! Halljuk!)* tehát az alkotmányos életet nem most, hanem a régi időben tanúltam ismerni. Ezen időből egy maradt meg emlékemben, a mit nagyon megőrizem és meg fogok őrizni mindig: ez az, hogy feltételezem, hogy minden ember, a ki e hazában születik, magyar ember; magyar emberről pedig egyebet nem képzelhetek magamnak, mint azt, hogy ha a politikai kérdésekben eltérő is a véleménye, végső czélja más nem lehet, mint az, hogy e hazának jót tegyen. E véleményemen meg fogok maradni és ha egyszer-másszor a t. házban lesz alkalmam egyes tárgyakhoz hozzá szólni, senkinek a hazafiságát, vagy jókaratát kétségbe vonni nem fogom. *(Helyeslés.)*

A mint említettem, Helfy Ignácz t. barátom módosítványához csatlakozom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Tóth Ernő!

Tóth Ernő: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mind ez ideig azon meggyőződésben voltam, hogy a jelen törvényjavaslat alapeszméje a kinevezési elv garantiáját képezi a közigazgatás jövő jóságának, mert máskülönben, ha ily garantialis jelleggel nem bír, nincs jogosúltsága arra, hogy közigazgatásunk alapját képezze, mert ha helyes törvényhozási munkával a választási rendszer mellett is lehet jó közigazgatás, az esetben nem indokolt ezeréves nemzeti jogoknak áldozatúl hozása és nem indokolt még csak az egyszerű rendszerváltoztatás sem.

A kinevezési elvet a jelenlegi törvényjavaslattal való viszonylatában nemcsak én, hanem a közönségnek azon része is, a mely annak híve, ezen garantialis minőségében fogta fel, azt garantiának tartotta és tartja a jövő közigazgatás jósága tekintetében és csakis e czímen tette és tehette magáévá.

De így mutatta ezt be a t. mérsékelt ellenzék még embrio korában az államosítás hangzatos czíme alatt is; már maga a czég úgy lett megválasztva, hogy magán viselje a garantialis jelleget.

Gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam legutóbbi nagyszabású beszéde *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* egy magasztos leleplezési ünnepély volt, a melyen a kinevezési elvet a maga valódi értékében és mezében mutatta be.

Ugyanis b. Prónay Dezső t. képviselőtársamnak válaszolva kiemelte, hogy a kinevezési elv képezi ezen törvényjavaslatnak alapeszméjét és ezért nem fogadja el t. képviselőtársam határozati javaslatát. Kiemelte továbbá, hogy a kinevezési elv képezi ezen törvényjavaslatnak alapelvét és végre, hogy az ő és pártja álláspontjának a kinevezési elv a lényege és a kinevezési elvnek ilyetén magasztalása után tagadásba vesz annak garantialis jellegét, azt mondván, hogy az egyáltalában azzal a jelleggel nem bír, sőt azt állította, hogy az nem egyéb, mint bizonyos bajok ellen való ellenszenv. Saját szavai.

T. képviselőtársam! Ha a kinevezési elv sem garantialis jellegű és csak annyit ér, illetőleg arra jó, hogy a meg nem mondott bizonyos

Digitized by Google

bajok ellen képezzen óvszert: akkor az nem éri meg a nemzeti jogok egy parányát sem és nem volt méltó ez a kinevezési elv arra, hogy t. szomszédaink azt 15 évig, mint czéget használják; és ily minőségében nem volt és nincs jogosúltsága arra, hogy közigazgatásunk alapelvét képezze.

Sokszor hallottam, különösen a túloldalról, hogy a t. mérsékelt ellenzéknek nincsen létjogosúltsága, nem áll az elvek magaslatán.

Ezen véleménynek megerősítésére igenis alkalmas gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam említett beszéde, mert abban maga documentálta azt, hogy az ő hadszertárában ezen leghatalmasabb s úgyszólván egyedüli fegyver, hadiszer, a kinevezési elv nem volt egyéb vesszőparipánál; és én hozzáteszem, hogy talán inkább csaptató volt és ezen minőségének nagyon is megfelelt, mert sikerült vele a t. túloldalt megfognia. (*Helyeslés. Derültség. Úgy van! bal felől.*)

Én, t. ház, gr. Apponyi Albert t. képviselőtársamnak, mint a ház egyik legkimagaslóbb alakjának véleményére igen nagy sulyt helyezek és épen azért engedelmet kérek, hogy beszédjének még néhány részére reflectáljak. (*Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.*)

T. képviselőtársam ugyanis erősen elítéli a választási rendszert, azonban a választott tisztikarról a legnagyobb elismeréssel nyilatkozik. Nem akarom idézni beszédének ezt a részét; beszédjének egy másik részében mégis a kinevezési elv mellett igen nagy vívmánynak tünteti fel annak megtakarítását, a mi a mai választott tisztikar hanyagsága és részlehajlósága következtében elvész. Továbbá azt állitja a mai választott tisztikarról, hogy az a kormány törvénytelen rendeleteinek ápolására és dédelgetésére igenis alkalmas. Azt hiszem, hogy az ilyféle különös elismerésekből nem kér Magyarország választott tisztikara. De nem is ezért hoztam fel, hanem hogy kimutassam, hogy minő fegyverekkel méltóztatnak harczolni a választási rendszer ellen a kinevezési rendszer mellett.

A t. képviselőtársam beszéde további folyamán azt az állítást koczkáztatta, hogy a választott tisztviselőkön törik meg a kormány törvényes rendeleteinek végrehajtása azon függésnél fogva, a melyben azok lefelé állnak. S alig néhány sorral, 20—30 sorral később ismét azt állítja, hogy a mai tisztikar, a kormány törvénytelen rendeleteinek ápolgatására és dédelgetésére igenis alkalmas. Ha az egyik állítás áll: nem áll a másik. Mert ha a kormány elég erővel bír arra, hogy törvénytelen rendeleteit végrehajtassa a mai tisztikarral, még inkább kell erővel bírnia arra, hogy törvényes rendeletének érvényt szerezzen. Mert ha a dolog úgy áll, hogy a kormány a törvénytelen rendeleteket végre tudja hajtani, a törvényeseket pedig nem: akkor nem a tisztviselői kar a hibás, hanem a kormány. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.*)

A törvényjavaslat indokolása és a közigazgatási bizottság jelentése szerint szintén a kinevezési elv képezi jelen a törvényjavaslat alapeszméjét; de itt már eltérés mutatkozik, mert mindkettőből azon nézet domborodik ki, hogy a kinevezési elv képezi a mai rossz közigazgatási állapotoknak egyedüli orvosságát; és a kinevezési elv egyszersmint úgy mutattatik be, mint a jövő jó közigazgatás záloga és biztosítéka. Azt hiszem, helyesen fogtam fel úgy az indokolást, mint a közigazgatási bizottság jelentésének álláspontját.

Gr. Károlyi Gábor: Egy minister sincs itt!

Elnök (*csenget*): Csendet kérek!

Gr. Károlyi Gábor: Minket itt tartanak, legyen itt a minister is! (*Halljuk! Halljuk!*)

Elnök: Minthogy egy darab ideig nem méltóztatott itt lenni, nem méltóztatik tudni, hogy a minister úr mindig itt szokott lenni. Ha 10 perczre ki is megy, nem szokott a ház fennakadni, más képviselő is kimegy, kivéve engem.

Gr. Károlyi Gábor: Azért van több, hogy váltsák fel egymást. (*Halljuk! Halljuk!*)

Tóth Ernő: Felfogásom helyességét igazolni kívánom magával az indokolással, mely a törvényjavaslat karakterét illetőleg a következőket mondja: »A jelen és a jövő állapot közt abban fog állani a főkülönbség, hogy míg eddigelé a hatósági tevékenységet időről-időre választott törvényhatósági tisztviselők végezték, ezután a hatósági functiók ellátása egyéni felelősség mellett élethossziglan kinevezett állami tisztviselőkre fog bizatni.«

T. ház! Ha az orvosság a kinevezés, a betegségnek a józan logika szabályai szerint a választásnak kell lennie. Ezen tétel, azt hiszem, megdönthetetlen; de hivatkozhatom egy igen classicus tanúra, egy igen magas szaktekintélyre, annak igazolása végett, hogy a mai közigazgatás betegsége nem a választás. Azt hiszem, hogy a t. ministerelnök úr meg fog hajolni ezen magas szaktekintély előtt és annálinkább a t. túloldal. Ezen magas szaktekintély nem más, mint maga az igen t. belügyminister úr, a belügyministerium összes talentumával együtt, ki a mai közigazgatás betegségének dyagnosisát következőképen állapítja meg: (*Halljuk! Halljuk!*)

»A ki hazánkban a közigazgatási reform terére lép, annak figyelme első sorban a törvényhatóságokra kell, hogy irányúljon, mert a bajok kútfeje a törvényhatóságok mostani hatáskörében rejlik.« Magyarázza tovább: »A törvényhatóságok önkormányzati hatásköre ugyanis az eddigi törvények alapján nemcsak az autonomicus tevékenység kifejtésére, vagyis a helyi érdekek gondozására és a közigazgatás ellenőrizésére

Digitized by Google

szorítkozott, hanem kiterjedt az állami közigazgatás közvetítésére is. A törvény ezen intézkedése egyrészt particularis érdekek döntő befolyása alá helyezett oly kérdéseket, melyeket kizárólag országos szempontokból szabad megbírálni, de másrészt a törvényhatóságok túlterhelését idézte elő.«

Tehát ez a baj!

Tehát ez a bajnak kútfeje. De ha a t. miniszterelnök úr, illetve az indokolás szerint a mai rossz közigazgatás baja nem a választás, akkor a józan logica szabályai szerint viszont az orvosság nem lehet a kinevezés. De hát miben lehet az orvosság? Nem másban, mint ezen országos kérdéseknek a particularisticus érdekek döntő befolyása alól való kiemelése és a törvényhatóságok túlterheltetésének megszüntetése.

Ehhez nem kell commentár, mert oly világos, mint a kétszerkettő: négy. Az indokolás álláspontját foglaltam el. És a t. miniszterelnök úr mégis a kinevezéssel akarja gyógyítani. Ha a közönséges életben valamelyik orvos a beteg fej helyett a talpat gyógyítja, charlatánnak, a tényt magát charlatanismusnak szokták nevezni. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.*) Hogy a politikai szólás mily szót használ az ilyféle politikai eljárás elnevezésére, azt nem tudom. Azonban ez esetből mégis következik egy tanúlság, azt hiszem, hogy annak a jövőben hasznát is fogják venni. Be van ugyanis bizonyitva, mily igaz és helyes amaz alkotmányos axioma, hogy egy eszmét kellőleg csak azon párt testesithet meg, a melynek az kenyere, a mely azt zászlajára irta és annak diadalra juttatásáért küzdött, mert különben a csecsemő idétlen lesz, a mit napnál is fényesebben bizonyít a jelen törvényjavaslat története, melyből a közigazgatási bizottság már 50%-ot lealkudott és t. szomszédaink legalább is 15%-ot kívánnak még lealkudni.

Ezeket voltam bátor előadni a kinevezési elv, mint a jelen törvényjavaslat alapeszméjére vonatkozólag. (*Helyeslés a szélsőbalon.*)

A mint kimutatni szerencsém volt, a t. kormány a bajok kútforrását nem a választásban látja és mégis a választás fölött mondatik ki a halálos ítélet. És úgy az indokolásban, mint a közigazgatási bizottság jelentésében azon nézet domborodik ki, hogy a mai viszonyok között és a fokozódott igények folytán a mai választott tisztviselői kar nem üti meg a jó közigazgatás alapfeltételét képező mértéket, azért kívánják önök a kinevezést és azt úgy mutatják be, mint a jó tisztviselőknek csalhatatlan és kiapadhatlan forrását.

Tegyünk félre mindent, t. ház, ne complicáljuk a vitát mellékes kérdésekkel, hanem hasonlítsuk össze a választást a kinevezéssel. (*Halljuk! Halljuk!*)

A kinevezésnek a gyakorlati életre két főirányban van kihatása. Kihatása van egyik irányban a közigazgatás minőségére, a másik közjogi természetű, ezt elvitatni nem lehet. Nézzük a közigazgatás minőségére való kihatását.

A jó közigazgatás alapfeltétele első sorban szakképzettség a tisztikarnál. Tehát szakképzettség. Minő hatása lesz a kinevezésnek a tisztviselői kar szakképzettségére? Hogy a szakképzettség a jó közigazgatás alapfeltétele, e tekintetben hivatkozom a közigazgatási bizottság jelentésére, mely ezeket mondja: »A tisztviselői állások megszüntek nobile officiumot képezni és mai nap azokhoz annyi igény van kötve, hogy méltó betöltetésök teljesen szakképzett egyéneket ... stb.... feltételez.« És a közigazgatási bizottság jelentése arra a conclusiora jut, hogy: csakis kinevezés útján lehet biztosan teljes szakképzettséggel biró tisztviselőkhöz jutni. Hogy mi lesz a kinevezett tisztviselők szakképzettsége: azt megmondja a törvényjavaslat 11. §-a, mely így szól: »A tisztviselők, valamint a segéd- és kezelő-személyzet minősítését az 1883. évi I. t.-cz. állapítja meg.«

Ezen szakaszszal, t. ház, constatálva van, hogy a kinevezett tisztviselő szakképzettsége semmivel sem lesz nagyobb, sem kisebb, mint a választott tisztviselőké, mert ezeknek qualificatioját is ugyanez a törvényczikk szabta meg. És mégis azt hiszik a túloldalon, hogy elhitetik velünk, vagy a nagy közönséggel, hogy a kinevezett tisztviselő szakképzettebb lesz, mint a választott. Talán azt méltóztatnak hinni, hogy ha a kinevezett tisztviselő átveszi a belügyministertől kinevezési okmányát, rögtön megárnyékolja a szent lélek és szakértelme gyarapodni fog? Vagy tán azt a régi közmondást fogadják el helyesnek, hogy: a kinek az isten hivatalt adott, eszet is ad hozzá. De ez áll a választott tisztviselőkre nézve is. Most vagyok bátor kérdezni: vajjon nem szemfényvesztés-e akkor, midőn úgy a kinevezett, mint a választott tisztviselő szakképzettségét a törvény szabja meg, a kinevezést úgy állítani oda, mint a tisztviselő szakképzettségének garantiáját?

Méltóztattak továbbá felhozni a kinevezés mellett: »azon napról-napra jobban szembetűnő körülményt, hogy azon életpálya bizonytalanságánál fogva mindinkább kevesbedik azon szakképzett egyének száma, kik a vármegyékben a közigazgatási pályára lépni hajlandók.« A mai választási rendszer mellett ennek a bajnak a fenforgását, lehetőségét megengedem, de azt tartom, hogy ezen bajnak előtérbe tolásával propagandát csinálni a kinevezésnek nem őszinte eljárás. Nem őszinte pedig azért, mert nem

Digitized by Google

teszem fel a túloldalról, hogy ne tudná, hogy a választási rendszer mellett is lehet hat évnél hosszabb időre, sőt élethossziglan tartó választás is. De nem igazságos ezt a bajt pusztán a választási rendszerre vezetni vissza, része van benne a javadalmazásnak is. Sokszor 20—30—40 község is van egy járásban, csekély javadalmazás bizony nem irigylendő, továbbá szolgálati pragmatica hiányában a főnököknek alárendeltjeikkel szemben önérzetüket gyakran sértő követelései a választásoknál, tiszújításoknál szintén nem kecsegtetők önérzetes férfira nézve.

Felhozatik, hogy a rokonoknak, sógorságnak a kinevezésnél nincs oly, a' czélt veszélyeztető tere, mint a választásnál. Nem tudom, mi súlya van ezen indoknak akkor, ha úgy a választott, mint a kinevezett tisztviselőnek úgy elméleti, mint gyakorlati qualificatioját a törvény szabja meg. Tegyük fel, hogy a választott bír azzal a qualificatioval, melyet a törvény szab meg, mert bírnia kell, akkor is azt méltóztatnak-e feltenni, hogy az illető csak azért, mert a rokonsághoz, sógorsághoz tartozik, rosszabb tisztviselő lesz, mint az, a ki ugyanazon qualificatioval bír, de nem tartozik a rokonsághoz? Én nem hiszem. Tegyük fel, hogy a rokonsági és egyéb befolyásnak a választásnál a qualificatio szigorú megszabásai mellett is meg van a káros befolyása; hát a kinevezésnél nincs? Itt van csak igazi és még sokkal rombolóbb hatása az ilyféle befolyásoknak. Méltóztassanak csak visszaemlékezni azokra a szavakra, a melyeket a hírlapok a boldogúlt német császár szájába adtak Bismarck Herbert külügyminisztériumára vonatkozólag. De maradjunk itthon, hiszen az államhivatalok minden ágában seregestül lehetne olyanokat kinevezni, a kiknek semmi egyéb jogczímük, semmi egyéb érdemük nincs az általok elfoglalt tisztségekre, mint pusztán a protectio. Nagyon soknál még azon befolyások szálait is ki lehet mutatni, a melyek az illetőket állásukba segítették. Az az egy különbség meg van, igaz, hogy a kinevezésnél egy hatalmas pártfogó által csak egyetlen embert kell megnyerni és megvan az állás, míg a választásnál okvetlenül többet és nagyon sokakat kell az illetőknek megnyerni. *(Úgy van! szélsőbal felől.)*

Most már bátor vagyok felvetni azt a kérdést, hogy hol érvényesíthetik magukat inkább a candidatus jó tulajdonságai, a kinevezésnél-e, vagy a helyesen berendezett választásnál? Hozzáteszem még azt is, hogy a candidatust a választóközönség a legtöbb esetben ismeri, a kinevezendőt pedig a kinevező rendesen nem ismeri, ha csak nem protectoruk bemutatása folytán.

Azt méltóztatnak még a kinevezés mellett felhozni, hogy az fokozza a munkakedvet, míg a választás megbénítja. Én e kérdés megbírálásánál az emberi természetből indúlok ki. Mindnyájan gyarlók vagyunk, mindnyájunknak szüksége van kisebb nagyobb mértékben az ösztönzésre; de melyik ad már most nagyobb ösztönt; az a tudat-e, hogy a választóközönség időnkint a választások által ítéletet mond működésünk fölött, vagy az a biztosság, hogy bennünket helyünkből nem távolíthat el senki, hacsak féligmeddig is betöltöttük hivatalos kötelességünket. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Íme, előttünk áll egy classicus példa, maga a parlamenti élet. Valljuk be őszintén, minő munkásságot fejtenénk itt ki — tisztelet a kivételnek — ha nem éreznők hátunk mögött a választásokat? Méltóztassanak megfigyelni a világ minden parlamentjét, hogy milyen munkásságot fejt ki mindenütt az ellenzék és minőt a hatalmat támogató párt. Az ellenzék mindenütt sokkal éberebb és munkásabb, mert nem támaszkodhatik másra, mint a nagyközönség bizodalmára, míg a hatalmat támogató párt önkénytelenül is támaszkodik a hatalom támogatására és kevésbbé erőlteti meg magát a munkában. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Felhozta még a t. belügyminister úr azt is, hogy a tisztviselő munkásságának minő nagy rugója az a tudat, hogy ha a sor rákövetkezik, okvetlenül előlép. Hát ez nem áll egészen, t. ház, mert az a tudat, hogy a gúnyosan úgynevezett szamárlajtorján mindenesetre ő fog következni, bizony senkit sem fog valami nagy munkásságra ösztönözni; sokkal nagyobb ösztönt ad erre a választott tisztviselőnek az a tudat, hogy csakis hű és odaadó szolgálat mellett tarthatja meg állását és biztosíthatja haladását. De tegyük fel, hogy úgy volna is, hogy a választás bénít a munkásságban, nem volna-e annak egyéb correctivuma, mint pusztán a kinevezés? Méltóztassék szigorúan megszabni törvényben az elméleti qualificatio mellett gyakorlati qualificatioként a már bizonyos állásban bizonyos ideig eltöltött közigazgatási szolgálatot, azaz méltóztassanak biztosítani törvényben a már közigazgatási szolgálatban levőknek bizonyos előjogot, ez által a választás mindinkább rájuk szoríttatván, haladásuk biztosítva lenne.

Lehetne e kérdésben pro és contra még nagyon sokat felhozni, de nem kívánom a t. ház figyelmét tovább fárasztani, hanem csak röviden megmondom ítéletemet úgy a kinevezés, mint a választásról. Én, t. ház, jó közigazgatást úgy kinevezés, mint választás mellett lehetségesnek tartok, csak szigorúan meg kell állapítani úgy az elméleti, mint a gyakorlati qualificatiót, a tisztviselőt munkájához és lekötöttségéhez képest kell javadalmazni, be kell hozni a szolgálati pragmaticát és különösen a választásoknál nagyobb választási cyclusokat kell megállapítani és

Digitized by Google

a mi a legfőbb — hogy eddig nem történt, a közigazgatásnak ma legnagyobb bűne — vasfegyelmet kell a tisztviselők felett gyakorolni, a mi már leginkább a kormány kötelessége.

De felmerül azon kérdés, hogy ha kinevezés mellett is lehetségesnek tartok jó közigazgatást, miért nem vagyok tehát a kinevezés híve? Erre nézve egyszerűen csak arra hivatkozom, hogy ismerem Magyarország négyszázados történetét. És mert nem biztosíthat engem senki az iránt, hogy a magyar nemzet életében nem lesznek-e még oly gyönge korszakok, mint pl. II. Rákóczy Ferencz után, midőn a nemzet valódi bajnokait törvényhozásilag hazaárulóknak nyilvánították; mert nem biztosít senki, hogy nem lesz oly korszak, mint pl. Mária Terézia alatt lefolyt korszak s nem biztosít senki, hogy nem lesz még oly korszak, mint pl. a mai és mert nem biztosíthat engem arról senki, hogy a magyar nemzet történetében nem ismétlődik-e még I. Lipót kora, nem ismétlődik e II. József kora, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* nem ismétlődik-e I. Ferencz kora és az 1848-tól 1867-ig lefolyt korszak. Ez az oka annak, a miért a választási rendszer híve vagyok és semmi körülmények közt a kinevezési rendszert el nem fogadom, hanem csatlakozom Helfy Ignácz képviselőtársam határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Varasdy Károly jegyző: Hoitsy Pál!

Hoitsy Pál: T. ház! Körülbelül egy hete folyik már a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat 1. §-a felett a vita. Részünkről számosan felszólaltak s objectiv és a dolog tárgyából merített érvekkel adták elő kifogásaikat, s mindeddig a tulsó oldalról nem állott fel egyetlen egy képviselő úr sem, ki iparkodott volna megnyugtatni aggályainkat. Mindössze egy felszólalás történt s ez is nem a tulsó oldalról, hanem a szomszédos padokról, gr. Apponyi Albert képviselő úr részéről. Hogy gr. Apponyi Albert t. képviselő úr felszólalt e javaslat mellett, ezen nem csodálkozom, azt természetesnek tartom, mert bizonyos tekintetben lovagias erény számba ment mindig pártolni az árvákat, özvegyeket, tehetetleneket és ügyefogyottakat. *(Élénk tetszés és derültség a szélsőbalon.)*

Ha a t. képviselő úr a következőképen beszélt volna: »én e javaslatot jónak találom, tehát ajánlom a t. háznak elfogadás végett« és előhozta volna az ő okait, a melyeknél fogva a javaslatot jónak tartja, akkor egyáltalában nem ütközném meg beszédén, hanem azt természetesnek találnám. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De a t. képviselő úr nem így cselekedett. Először is azt mondotta, hogy a javaslatot ő sem tartja jónak, sőt szükségesnek tartja, hogy azon sok változtatás történjék és minket fel is hítt arra, hogy pártoljuk őt és javítsunk ezen a javaslaton. De következtetése mégis az volt: »tehát a javaslat első szakaszát elfogadom«. Azonkivül okoskodás-módja körülbelül a következő volt: Prónay Dezső felszólalt ezen javaslat ellen; de az ő okoskodása rossz, tehát a javaslat jó. *(Derültség a szélsőbalon.)*

T. ház! Én valami nagy igényeket az elmondott beszédek iránt nem támasztok; azokat oly szigorú mértékkel nem mérem; de azt gondolom, minél nagyobb szónok valaki, minél nagyobb suly helyezendő az ő szavaira: annál nagyobb követelményekkel állhatunk vele szemben elő. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én, t. ház, a t. képviselő urat a ház egyik legnagyobb szónokának tartom, sőt a szónoklatban bizonyos virtuositást tulajdonítok neki. Mert ha valaki akkor tud hatást elérni, a midőn igazsága van; a midőn minden érv mellette szól: nem tartom nagy művészetnek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* De, t. ház, a t. képviselő úr odáig vitte a virtuositást, hogy akkor is tud hatást elérni, a midőn az igazság nincs mellette, a midőn az érvek ellene szólnak; akkor is tud hatást elérni, midőn a dolog lényegéhez tulajdonképen nem is szól.

Csanády Sándor: Veszedelmes ellenfél! *(Derültség a szélsőbalon.)*

Hoitsy Pál: És, t. ház, a t. képviselő úrnak még abban sem volt igazsága, mikor úgy érvelt, hogy a b. Prónay Dezső által elmondott érvek nem feleltek meg a valóságnak.

Én azt hiszem, hogy a t. képviselő úr egészen félreértette báró Prónay Dezső t. képviselőtársam felszólalását. Ugyanis annak eszmemenete, a mint felszólalásának további részében maga is kifejtette, igen egyszerű volt s mi azt az első hallásra mindnyájan meg is értettük. Báró Prónay Dezső t. képviselőtársam következőleg okoskodott: a kinevezés nem panacea; nem gyógyít meg minden bajt; hogy pedig nem gyógyít meg minden bajt, mutatja az, hogy a pénzügyi igazgatást, a bíráskodást, a csendőri teendőket kinevezett tisztviselők látják el s bajok mégis vannak. Ebből szorosan következik, hogy a kinevezés nem segít minden bajon. De ha nem segít, mi az, a mi bennünk, azon reményt felkeltheti, hogy a közigazgatás bajain segíteni fog? És mi az ok, a mely minket arra vinne, hogy ősi intézményeinket elhagyjuk s fogadjunk el egy egészen új intézményt, mely nálunk kipróbálva nincs s oly elvet hozzunk be, melyről eddig semmi egyebet sem tudunk, mint hogy az nálunk azon igazgatási ágak egyikében sem vált be, melyekben behozva van. Ez egészen világos okoskodás. Mi valamennyien megértettük; csupán gr. Apponyi Albert t. képviselő úr nem értette meg, a ki oly lenézőleg beszél a mi tudományunk kicsiny és rövid voltáról és az ő

Digitized by Google

hosszúra nyúló tudományával nem birja azt felfogni. Ő így szólott: báró Prónay Dezső felállította azt a tételt, hogy a kinevezési rendszer rossz. Azt mondja azután: ezt nem bizonyította semmivel, mert neki azt kellett volna bizonyítania, hogy minden hiba, a mi pl. a bíróságoknál van, a kinevezéstől származik. De minthogy ezt a tételt fel nem állította, azt bizonyítani nem is akarhatta, csak Apponyi Albert képviselő úr fejében fogamzott meg az a gondolat, hogy ő ezt a tételt tartozott volna bebizonyítani.

Szívlelje meg a t. képviselő úr Pál apostolnak egy jó tanácsát, melyet a rómabeliekhez írt: »Ne legyetek bölcsek, csak a saját magatok értelme szerint.« Miért akarja ő okvetlenül a b. Prónay Dezső bölcseségébe is bele vinni a maga bölcseségét? *(Derültség és tetszés a szélsőbalon.)*

Azután, t. ház, engem, mondhatom, kellemetlenül is érintett képviselő úrnak ez az okoskodása, mert nekem úgy tetszik, mintha mi a vitatkozásnak ezt a módját, mely az ellenfélnek egészen más állításokat tulajdonít és azután ezeket az állításokat siet megtámadni és igyekszik lerontani, rég idő óta ismernők. Emlékezzünk csak vissza, mikor odaát még Tisza Kálmán ült, hányszor hallottuk a vitatkozásnak ezt a formáját alkalmazni mi ellenünk is, az igen t. képviselő úr ellen is. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Herman Ottó t. barátom tegnap felemlítette, hogy ő azt várta az igen t. képviselő úrtól, hogy ha majd egyszer odamegy, új szellemet fog a kormányzatba bevinni. Ez a reménység meg volt bennem is és ez a reménység nekem jól esett. Most pedig íme, egyszerre azt látjuk, hogy nemcsak új szellemet nem akar oda vinni, hanem azt a tactikát, melyet ott talált, már itt alkalmazza, mielőtt oda jutna. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Ha a t. képviselő úr úgy volt meggyőződve, hogy neki a javaslat mellett felszólalni kötelessége és ha ezt a kötelességét teljesítette volna is, tudniillik legjobb igyekezettel fel akarta volna hozni és felhozta volna érveit a javaslat mellett: ezen mi nem ütődtünk volna meg. De nem tudtuk megérteni, miért volt szüksége arra, még pedig ilyen tactikával, hogy a mi álláspontunkat és b. Prónay Dezső t. barátom beszédét támadja meg.

A t. képviselő úr bizonyos theoreticai fejtegetésekbe is bocsátkozott az államakarat és a kormányakarat közti különbségeket illetőleg. Erre vonatkozó definitioja igen rövid. *(Olvassa):* »A kormány akarata — úgymond — egy és ugyanaz az állam akaratával akkor, a mikor a törvényt végrehajtja, vagy a törvény által reá bízott hatáskörben a törvény szerint cselekszik. A kormány akarata megszűnt, a kormány akaratának tekintethetni, hogyha törvényellenesen jár el, vagy a hatalommal járó befolyást a törvényben az ő hatáskörébe nem utalt célokra akarja fordítani.«

No már, t. ház, ez nemcsak hogy nem szabadelvű felfogás, de a legridegebb autocratiának, mondhatnám zsarnokságnak felfogása, mely e szavakban nyilvánúl; *(Halljuk! Halljuk!)* sőt azt mondhatnám: a zsarnokság legveszedelmesebb fajának theoriája ez. Mert hiszen azt a zsarnokot, a ki azt mondja az ő népének: »Az én akaratom, nem a ti akaratotok; az, a mit én akarok, nem a ti érdeketek, hanem az én érdekem és az én családom érdeke; én nem nézem, hogy mi jó nektek, hanem hogy mi jó nekem«, azt a zsarnokot nem tartották veszedelmesnek seholsem, mert azt a nép mindig le tudta rázni magáról egy alkalmas pillanatban.

Az a zsarnok a veszedelmes, a ki így beszél: »A mit én akarok, csak értetek akarom, a mi nektek jó, csak az jó nekem is, csakhogy annak kell azután történni, a mit én akarok.« Már most, t. képviselő úr, én csak egy-két példával fogom megvilágítani, hogy ez a theoria mire vezet. Van például egy gazdag mészáros, kinek érdeme, hogy sok ökröt vágott le, de ennek daczára sem éreztetett nagy félelmet bizonyos körökben maga iránt s a mellett megnyitotta erszényét a választásoknál, én nem mondom, hogy a dolog megtörtént, vagy megtörténhetett; ezt a mészárost a kormány kinevezi, nem tudom, mivé; nemességet ád neki, vagy nem tudom, miféle más kitüntetéssel látja el. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: A király nevében! Derültség a szélső baloldalon.)* Már most, t. képviselőház, ez az állam akarata-e, vagy a kormányé? Gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam szerint határozottan az állam akarata, mert hiszen a kormány a maga törvényes hatalmán belül járt el; a kormánynak van fentartva törvényileg az, hogy ő kinevezéseket eszközöljön és kitüntetéseket osztogasson. A kormány tehát ezen intézkedésében az állam akaratát hajtotta végre, mert hiszen törvénytelen térre nem tévedt. Vagy vegyünk egy másik esetet. Egy elismert jó kortesnek földjeit haszonbérbe veszik kettős áron az állam számára és az állami birtokokból adnak neki bérleteket felényi áron. Erre sem mondom, hogy megtörtént, de megtörténhetett. Vajjon ez az állam akarata, vagy a kormány akarata-e? A t. képviselő úr szerint ez az államnak az akarata, mert hiszen a kormánynak törvényes joga van rá, hogy földeket bérbe adhasson és földeket bérbe vehessen.

A kormány egy vidéki városban gymnasiumot

Digitized by Google

építtet. Ebben a városban nincs arra valami nagy szükség, sőt ellenkezőleg, máshol jobb volna e gymnasiumot felállítani, hanem az a másik város véletlenül renitens és semmi érdemeket nem szerzett magának a kormány iránt — mondom — nem oly dolgokról beszélek, a melyek megtörténtek, de olyanokról, a melyek megtörténhetnek, sőt ez a másik város igen becses szolgálatokat tett, hazafiakat küldött a képviselőházba egész sorozatában a választásoknak, kik a kormány akarata szerint szavaztak, mint a karikacsapás. És a kormány megadja a gymnasiumot annak a városnak, a hol ez történt s a hol nincs is gymnasiumra szükség. Már most kérdem: ez is az állam akarata-e? Hiszen az állam akarata érvényesül itt is a t. képviselő úr állítása szerint, mert a kormánynak hatalma volt és törvényes ereje volt hozzá, hogy ezt a gymnasiumot felállítsa; alkalmasint magának a képviselőháznak beleegyezését is kikérte ehhez, tehát egészen törvényesen járt el.

És ha már most ez mind az állam akarata és nem a kormány akarata, *(Halljuk! Halljuk!)* erre azután azt mondja Apponyi Albert t. képviselő úr: a kormányak ezt az akaratát erősbíteni kell, mert úgy, a mint van, nem elég erős. No, t. képviselő úr, mi megköszönjük, ha a kormánynak ilyen akaratát erősbíteni akarja. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mi megköszönjük azt, ha e reformmal azt akarja keresztülvinni, hogy ezen kormánynak, a melynek akarata így nyilvánúl, még szabatosabban, még pontosabban hajtassanak végre a rendeletei. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt mondja a t. képviselő úr, hogy a kormánynak épen ez a törvényes akarata nem eléggé szabatosan, megbízhatóan és pontosan hajtatik végre és azért tartja szükségesnek, hogy a tisztviselők kinevezessenek. Mert — úgymond — mi annak az oka, hogy a kormánynak akarata nem eléggé pontosan és szabatosan hajtatik végre? Első sorban — úgymond — az, mert a tisztviselő függ lefelé és függ fölfelé. Ha a t. képviselő úr csak azt állítaná, hogy a tisztviselő függ lefelé, akkor érteném további következtetéseit, de szerinte a fölfelé való függés is egyik ok, a miért a törvények nem eléggé szabatosan és pontosan hajtatnak végre. Ha tehát a felfelé való függés is ok, akkor minél nagyobb lesz az a függés, annál kevésbbé pontosan lesznek végrehajtva a törvények. Következésképen tehát, hogy egész pontosan hajtassanak végre a törvények, tegyük a tisztviselőket nemcsak olyan mérvben függővé, mint most, a főispán candidationalis jogánál fogva, hanem tegyük függővé a tisztviselőt úgy, hogy a kormány nevezze őket ki, léptesse elő és legyen joga ide vagy oda áthelyezni. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Ha az a kis függés, a mely a főispán candidationalis jogában rejlett, elegendő volt arra, hogy megmételyezze a tisztviselőt; ha elegendő volt arra, hogy — a mint a t. képviselő úr magát kifejezte — oly szolgálatokat is tegyen, a melyekre ugyan utasítást nem kapott, de a melyeket, mikor megtette, ezt fenn jó néven vették, mondom, ha ez a kis függés elegendő volt erre, mert a t. képviselő úr maga is ennek tulajdonítja: micsoda eljárásra számíthatunk akkor, ha e függést teljessé teszszük, ha a hivatalnokot egészen kiszolgáltatjuk a kormány kegyelmének. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez ismét oly magasan álló és mély tudományú logika, a melyet mi középszerű logikánkkal fölfogni képesek nem vagyunk.

De azt hiszem, maga a t. képviselő úr sem egészen bízott ezen okoskodásnak helyességében, mert hisz utána teszi még a jogi garantiákat is.

T. ház! A t. képviselő úr igen rossz néven vette báró Prónay Dezső t. képviselő úrnak, hogy nem bizonyította minden tételét; de hát, mivel tudja bizonyítani a t. képviselő úr azt, hogy az állam akarata nem eléggé pontosan és szabatosan érvényesül? Micsoda érvei vannak s ha vannak, miért nem állott velük elő?

Ha pedig elégnek tartotta állításait egyszerűen oda vetni: akkor mi joga van a képviselő úrnak mással szemben azt mondani, hogy tessék bizonyítani? De — úgymond — a baj megvan és hogy ezentúl baj ne legyen, jogi garantiakra van szükségünk. Felsorolja a jogi garantiakat. Az egyik az, hogy az anyagi közigazgatás kellőleg fejlesztessék; a másik az, hogy a polgárok közjogi sérelme közigazgatási bíróság útján orvosoltassék; a harmadik pedig az, hogy a tisztviselőknek a választási mozgalmakban való részvétele hathatósan korlátoltassék Nagyon sokat adok ezen jogi garantiákra s egyátalán nem akarom ezek fontosságát kicsinyelni, hanem azt mondom a t. háznak és a t. képviselő úrnak, hogy ha mindezeket a jogi garantiákat megadtuk volna a mi mostani közigazgatásunknak; ha mi hasonló garantiák mellett választott tisztviselőinknek oly fizetést adtunk volna, mint a minő most czéloztatik; ha mi oly számú hivatalnokot bocsátottunk volna az administratio rendelkezésére, mint a minő meg van adva itt és azután az egészet közjogi garantiákkal vettük volna körül: vajjon szükségünk volna-e arra, hogy mi most e felett a közigazgatási törvényjavaslat felett vitatkozzunk? És ha a t. képviselő úr mindezeknek a garantiáknak oly csodaerőt tulajdonít — s én nem vonom kétségbe, hogy nagy erejük van, de csodaerejük nincs — miért nem akarja megadni ezeket a mai választási rendszer mellett és miért mondja, hogy a kinevezés sokkal jobb, mert e garantiák mellett a közigaz-

Digitized by Google

gatás sokkal jobban fog functionálni. Pedig e garantiák mellett a választási rendszer is ép oly jól functionálna. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Ha ez adja meg az egésznek a basisát és ez alkalmazható a mostani rendszer mellett is, akkor mi indította a javaslat pártolóit arra, hogy elhagyják őseink ezen kipróbált intézményét a helyett, hogy azt úgy alakítanák át, hogy megfeleljen a kívánalmaknak? *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Gr. Apponyi Albert: Némi részben!

Hoitsy Pál: Már most azt kérdem a t. képviselő úrtól: látta már azt a törvényjavaslatot; mert én még nem láttam; sőt azt hiszem, hogy az nincs is készen, mert a t. miniszterelnök úr a minap azt mondta, hogy még nem készíthette el, mert a parlamenti tanácskozások nagyon elvonják idejét. Nem is tudja megmondani, mikor lesz meg. Talán az őszszel lesz meg és a t. képviselő úr már is megtalálja benne a garantiát. *(Tetszés a szélsőbalon.)* Megengedem, hogy a t. képviselő úr talán úgy akarta magát kifejezni, hogy abban a tényben magában, hogy a törvényjavaslat be fog nyujtatni, találja a garantiát, mert hiszen a javaslatban lévő garantiákról még nem beszélhet, miután abból a törvényjavaslatból még semmit sem látott.

De, t. ház, nálunk sokszor megtörtént már az, hogy megígértek bizonyos törvényt és a törvényben bizonyos intézkedéseket és mi a törvényt, a mely ezt vagy azt a czímet viseli, azután meg is alkottuk, de a törvényben azután nem találtuk meg, a mit abban kerestünk, mert abban annak épen ellenkezője volt. Honnan tudja a t. képviselő úr, hogy ez esetben nem így lesz? Ha bízik annyira a kormány szavában, hogy meg lesz az a törvény: jó, azt acceptálom, joga van hozzá; de honnan tudja, hogy benne lesz az a garantia, még pedig oly hatékonyan, mint a mily hatékonyan szükségünk van arra, hogy az benne is legyen? Nagyon szép a t. képviselő úr részéről, hogy még az olyan garantiákban is megnyugszik, hogy még az olyan garantiák is hatással vannak rá, a melyek a még nem létező törvény javaslatban fognak foglaltatni. *(Tetszés a szélsőbalon.)* De engedjen meg t. képviselőtársam, mi reánk ez megnyugtató nem lehet. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Mi egyáltalában nem vagyunk képesek azt felfogni, hogy ha ilyen módon akarja a mi közigazgatásunkat javítani, akkor ott, a hol eddig a baj rejlett, t. i. a függésben, midőn ezt akarják nagyobbá tenni, ez által állapotaink akármivel is jobbak lesznek. *(Úgy van! Úgy van! a szélső balon.)* Megengedem, hogy lehet rá eset, hogy daczára e függésnek, nem fog az többé előállni, a mit a t. képviselő úr felhozott, hogy a hivatalnokok annyira keresik felebbvalóik kegyeit, hogy azoknak nemcsak parancsait, de sejtett óhajtásaikat is teljesítik azon reményben, hogy ezért utólagosan dícséretet fognak kapni. Nem kétlem, hogy lehetséges oly állapot, mikor ez nem fog történni; de akkor méltóztassék először az iránt intézkedni, hogy a kormányon ezentúl ne emberek, hanem tisztult lények üljenek, a kikben emberi fogyatkozások nincsenek, vagy pedig méltóztassék gondoskodni arról, hogy legalább a hivatalnokok legyenek ilyenek.

Az igen t. képviselő úr az ő nagy tudománya mellett, bizonyára hallott valamit Bólyai Farkasról, a ki a mértanba behozta a negyedik dimensio elvét. Erről, mint tudományos dologról azután egész könyveket irtak franczia és angol tudósok, de a spiritisták is lefoglalták ezen negyedik dimensiot az ő tisztult lelkeik számára. Ha a t. képviselő úr képes lesz ezekből a tisztult lelkekből hozni ide hivatalnoki kart, akkor elhiszem, hogy ezen függéssel sokkal jobbá, sokkal hatalmasabbá, sokkal szabatosabbá fogja tenni közigazgatásunkat, de ma nem. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Emberek, a kik két lábon járnak és a kik esznek, ezen javaslattal és ezen intézkedéssel a közigazgatást nem fogják jobbá tenni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A t. képviselő úr megemlékezett b. Prónay Dezső igen t. képviselő úrnak azon hasonlatáról, a mely a nándorfehérvári hőst hozta szóba és azt mondta, hogy ez a hasonlat nem egészen talál. Szerintem sem egészen talál, mert Dugovics Titus maga is leesett a törökkel, a kit magával rántott, most pedig azt látom, hogy csak a török zuhant le és Dugovics fenn van még a vár fokán. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azt mondta erre vonatkozólag a t. képviselő úr, hogy hiszen mi nem akarjuk lerombolni az intézményeket, nem akarjuk lerontani a várat, hanem ellenkezőleg meg akarjuk erősíteni, sokkal hatalmasabbá és a modern kor követelményeinek megfelelőbbé akarjuk tenni. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)*

Gr. Apponyi Albert: Helyes!

Hoitsy Pál: Azt mondja a t. képviselő úr, hogy helyes. Az igen t. képviselő úr nagyon naiv stratéga kell hogy legyen. Hát a hadvezérek le akarják rontani az ellenség várát? Dehogy, csak a végső esetben. Ők mindig a várat elfoglalni, a volt katonaságot onnan kitenni és a maguk helyőrségét oda betenni akarják. *(Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* Lerontani a várat sohasem kívánják, sőt ellenkezőleg, ha máskép be nem vehették az erősséget és azt le kellett rontani, első igyekezetük az, hogy azt jó karba helyezzék, még erősebbé tegyék, hogy az ellenség az ő katonáikat onnan többé ki ne verhesse. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mit akar az igen t. képviselő úr? Nem

Digitized by Google

azt-e, hogy a mai vármegyei várból kiüzze a most ni helyőrséget, a választottat és bevigye az új helyőrséget, a kinevezettet? *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Fenyvessy Ferencz: Magyar emberek!

Gr. Károlyi Gábor: De különbség van magyar és magyar közt. *(Úgy van! Derültség a jobboldalon. Helyeslés a szélsőbalon.)*

Meszlényi Lajos: Kochmeister is magyar! *(Derültség a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

Hoitsy Pál: A t. képviselő úr felemlítette ezt a szót is: »modern«. Szerinte modern a kinevezés; az ósdi, az ócska, az a választás. Miért? Csak nem gondolkozik a t. képviselő úr is úgy, mint a hogy Magyarországon — fájdalom — sokan gondolkoznak, hogy a mi Németországban, a mi Franczia országban van, az mind modern, az mind helyes; a mi magyar, a minek gyökere itt fejlődött Magyarországon, a mi ősi intézmény, az mind ósdi, ócska és nem új. Ha pedig nem gondolkozik így: akkor miért mondta, hogy modern? Hiszen épen a legmodernebb államokban. épen a legmodernebb tudósok azon gondolkodnak, azon fáradoznak, hogy a választási rendszert hozzák be a közigazgatásba; de a mi nekünk megvan, a mi nálunk multtal bír és a mihez a multnak dicsősége fűződik, erre azt mondják, hogy ez ósdi, ócska intézmény. *(Helyeslés. Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hogy mi az a modern, majd megmondom. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Az a kinevezett tisztviselő bureaucratismusának egész sivárságával megvolt már példának okáért a régi Egyptomban. Ennyire modern dolog ez. A t képviselő úr nagy tudománya mellett bizonyosan foglalkozott a régi egyptomi dolgokkal és feltűnhetett neki, hogy mindaz a visszaélés, mindaz a formalismus és irka-firkálás, mindaz a bosszantás, a mit mi az állami élet mindenféle ágazatában ma tapasztalunk, ott már mind kifejlődött. Egész hosszú listákat írnak arról, hogy nem tudom melyik főhivatalnok hány ludat, mennyi olajos korsót, mennyi kenyeret kapott. Az ember, a ki az akkori dolgokkal foglalkozik, szinte boszszankodik, midőn egy érdekes papirust vél találni és nagy gonddal kezdi kibetűzni, azt hiszi, hogy abban azon korra nézve felvilágosító, becses adatokra fog találni s azt látja, hogy az van mondva benne, hogy ez és ez a nagy hivatalnok ekkor és ekkor kegyes volt megnézni rabszolgáit és elősorolja, hogy kik voltak akkor a hivatalnokok. Ismerték a bureaucratismusnak azt a módját és azt a visszaélést is, mely abban nyilvánúl, hogy a fellebbvaló halálra szekirozta alattvalóit, hogy csak a fülbesugónak és a denuntiansnak volt előtte becse, míg a jó, de nem egészen hajlékony hivatalnokkal szemben vérig érezztette bosszúját, secaturáját. Sőt ismerték azt is, a mitől most kezdünk félni, hogy azt a hivatalnokot, a ki a főhivatalnok előtt nem volt kedves, eltették oly helyre az alsó Deltában, a hol magához fogható műveltségű emberekkel nem találkozhatott s a hol semmi társasága sem volt. Egész csomó ilyen levél maradt fenn, a melyet kétségbeesve irtak az ekként oly helyre eltett hivatalnokok, a hol magukhoz hasonló műveltségű emberrel nem találkozhatnak. És vitték oddig a fellebbvaló előtti hajlongást, hogy egy nagy tudósuk, Ptahhotep azt a tanácsot adja minden hivatalnoknak és ez azután apáról fiúra szállt, hogy »görbítsd meg a hátadat a te fellebbvalóid előtt« és azt mint parancsot rágja minden hivatalnok szájába. De ismerték aztán ezen bureaucratismusnak más kinövését is, ismerték a tisztviselőnek azt a hatalmaskodását, melyet a közönséggel szemben kifejtett. Le vannak irva hozzám az az iránti panaszok, miképen rohantak egy özvegy asszony házához, hogyan botozták meg azt, mert az adót nem tudta fizetni, Erről egész foliansok maradtak fent. A hivatalnoknak feljebbvalójához és a publicumhoz való viszonyát egy nagy tudós fejezi ki, Eney, a ki, gondolom, III. Thutmose udvarában élt. Ez azt irja fiának, Chneshotepnek: »Fiam, légy hivatalnok, mert a publicum málhával terhelt szamár, a hivatalnok pedig annak hajcsárja.« *(Derültség.)* Ez az a modern intézmény, melyet oly nagy ékesszólással ajánl a t. képviselő úr nekünk.

Felhozta a t. képviselő úr azt is, hogy őt a mi közbeszólásaink nem zavarják, mert ő azoknak lélektani okát jól ismeri. A t. képviselő úr talán nem is tudja, hogy ezzel bókot mondott nekünk?

Gr. Apponyi Albert: Hogyne! Ki is fejtettem!

Hoitsy Pál: Mert hiszen valakinek lélektani indító okát csak akkor lehet tudni, ha az illető consequens ember, a ki mindig azonos önmagával és a ki mindig bizonyos okok szerint hagyja magát vezéreltetni. Ebben a tekintetben mi az ő felszólalására vonatkozólag ezt a bókot — nagyon sajnálom — de nem viszonozhatjuk. Mi is keressük lélektani okát annak, miért szólalt fel a képviselő úr, de nem tudjuk megtalálni. Valamit pedzett a t. képviselő úr beszéde elején, mikor azt mondotta, hogy íme a túlsó oldalnak volna kötelessége felszólalni ezen javaslat védelmére, de azok nem tudják kötelességüket, azok nem szólalnak fel, majd én szólalok fel és megmutatom neked másik párt, hogyan tudom védelmezni e javaslatot és hogyan tudnám kötelességemet teljesiteni, ha én ülnék ott. Nem volt egészen így kifejezve a gondolat, de ilyen valamit lehetett belőle sejteni. De ha ez volt felszólalásának lélektani oka, akkor elszámí otta magát t. képviselő úr. *(Halljuk! Hall-*

Digitized by Google

juk!) Én néztem a t. ministerelnök urat és az az egész beszéd alatt igen jóizűen mosolygott azon, hogyan vergődik a képviselő úr a fogadatlan prókátor szerepében. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

A t. képviselő úr beszéde végén egy felhívást intéz mihozzánk is, hogy egyesítsük erőnket ezen javaslatnak jobbá tételére. Mi igen köszönjük ezt a felszólítást, de nem fogunk vele élni. Nem azért, mintha a t. képviselő úrnak és pártjának szellemi erőit egyáltalában kicsinylenők, hanem azért, mert a tapasztaltak után én azt gondolom, hogy mi ily egyezségbe csak oly módon mehetnénk bele, mint a hogy a költözködő magyarok idejében Árpád egy kazár törzszsel, az úgynevezett habarokkal tett. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)* Constantinus Porphyrogenitus hátrahagyott irataiban, melyeket bizonyosan ismer a t. képviselő úr is, azt mondja ezekről a habarokról, hogy azok a kazároknak voltak egy faja, de megbízhatatlan nép volt. Összevesztek az uralkodó párttal Kazar-országban, aztán fölkerekedtek akkori szálló helyeikről és más leszálló helyeket választottak maguknak a magyarok mellett. Azt mondja róluk: »χαβαζοι τινες ονωγιασθησαν« valamiféle habaroknak hívták őket. *(Nagy derültség.)* És azután hozzáteszi azt is: »και κακα μαίδια ήσαν« rossz gyerekek voltak. *(Hosszan tartó élénk derültség.)* Ezek Árpádot is felkeresték, a mikor hadaival készen állott, hogy Magyarország elfoglalására indítsa a maga népét és felajánlották szövetségüket. Árpád vezér nem útasította vissza őket, hanem azt mondotta, hogy jól van, elfogadja szövetségüket, de csak azon föltétel mellett, hogy a csatákban mindenütt ők fognak állani az első sorban. Ha tehát önök azt a feltételt elfogadják, hogy majd a mi vezéreink fogják mindig a csatát intézni és önök fognak az első sorban harczolni, akkor elfogadjuk a t. képviselő úr felhívását. *(Élénk derültség és tetszés a szélsőbalon.)* És ha a t. képviselő úr ezt az ajánlatunkat el akarja fogadni, van elég módja e javaslatnál is, a melyet mi nem fogadunk el. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Én magam sem fogadom el, hanem csatlakozom Helfy Ignácz t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Hosszan tartó élénk helyeslés a szélső baloldalon. Felkiáltások: Öt perczet kérünk!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni; az ülést folytatjuk.

A ministerelnök úr kíván szólani.

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök és belügyminister: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A törvényjavaslat első szakasza, habár az nem is foglal magában positiv intézkedést, hanem csak elvi kijelentést, nagy fontossággal bír; mert épen ezen szakasz vonja meg — a mint már multkor említettem — a határvonalat azok közt, a kik a törvényjavaslatot elfogadják és azok közt, a kik azt ellenzik. És ezért azokról, a kiket az élet 20 évi tapasztalata nem győzött meg arról, hogy a jelenlegi közigazgatás rendszerén változtatni kell s a kikre nem voltak hatással azon érvek, melyeket a közigazgatási bizottság nyugodt és tárgyilagos vitatkozásai folyamán a javaslat pártolói felhoztak, azokról nem tételezhetem fel, hogy a vita jelen stadiumában őket capacitálni lehessen. *(Mozgás a szélső baloldalon. Tetszés jobb felől.)*

T. ház! Ezen szakasz a törvényjavaslat egyik legfőbb rendelkezését tartalmazza, egyikét azon elveknek, melyekért küzdenek azok, a kik e törvényjavaslat törvényerőre emelését kívánják. Hogy miért kívánjuk mi a tisztviselők kinevezését, azt kifejtették e vita, különösen az általános vita folyamán többen ezen párt tagjai és a javaslat más pártolói közül. Ezen érvek különösen háromra reducálhatók. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először kívánjuk a tisztviselők kinevezését azért, hogy mentesítsük őket azon választók befolyása alól, a kiknek ügyeit a tisztviselők intézik, hogy ekként ily befolyástól menten tárgyilagosan intézhesse el majd az ügyeket. *(Élénk helyeslés jobb- és bal felől.)*

A másik főérv, mely ezen reform mellett szól, az, hogy a közigazgatási pálya nemcsak egy szűk körnek nyittassék meg, hanem nyiljék meg mindazoknak, a kik kellő szakképzettséggel, teljes készültséggel bírnak arra, hogy e pályán üdvösen működhessenek *(Élénk helyeslés és tetszés jobb és bal felől.)* és hogy ezen pálya nyitva legyen olyanoknak is, a kik abban nemcsak időleges, 3—6 évi elfoglaltatást, hanem állandó életpályát nyernek. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

A legfőbb érv, a melyért mi a közigazgatás államosítását óhajtjuk, az, hogy közigazgatásunkban lehetséges legyen a helyes és biztos ellenőrzés gyakorlása. *(Helyeslés jobb- és bal felől.)* Ezen ellenőrzés pedig gyakorolható lesz a törvényjavaslat szerint két irányban. Először a felebbvalók által, a kik közvetlenül fognak ellenőrzést gyakorolni s irányt szabni a tisztviselők működésének; de ennél sokkal sikeresebb ellenőrzést fog gyakorolni maga a törvényhatóság, mely hatályosabban fog ezen jogával élhetni kinevezett közegekkel, mint olyanokkal szemben, a kik választás utján nyerték hivatalukat. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Tisztán áll tehát az, hogy az ellentét e kérdésre nézve igen praegnans. Így tegnap Mocsáry Lajos képviselő úr felemlítette a megyei

Digitized by Google

rendszernek előnyét, mely szerinte különösen két irányban nyilvánúl. Az egyik az, hogy a megyei rendszer mellett a tisztviselővel nem rendelkezik mindenki és őt nem zaklathatja mindenki — a képviselő úr tehát zaklatásnak nevezi azt, ha a megyei tisztviselővel szemben felügyelet és ellenőrzés gyakoroltatik — hanem azzal nem rendelkezik más és ellene fegyelmi eljárást nem indíthat más, mint a vármegye közönsége. De épen ez az, a mit mi elégtelennek tartunk és a miért a szigorúbb felügyeletet és ellenőrzést szükségesnek véljük. *(Helyeslés jobb felől.)*

Egy másik érv, melyet Mocsáry képviselő úr, mint a megye-rendszer egyik előnyét felemlített, az, hogy míg a kinevezési rendszer mellett állandó tisztviselők vannak alkalmazva; addig a választott tisztviselő, holnap pap s holnapután pedig magánember lehet. Hiszen épen ez az, a mit nem akarunk *(Helyeslés a jobboldalon.)* és a mi az administratio azon követelményének, melyet mi magunknak formálunk, meg nem felel. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Bármiként méltóztatnak egyébiránt az eddigi tárgyalásokról vélekedni, azt constatálhatom, hogy a kinevezés hívei részére már is egy igen nagy előny mutatkozik, a mennyiben az általános vita végével constatáltatott az, hogy a ház túlnyomó többsége a kinevezés elvét magáévá teszi és ez a jelen szakasz elfogadásával újabb megerősítést fog nyerni. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés jobb felől.)* És bármikép vélekednek a túloldalon a további tárgyalásról, de ezen elv határozott kimondása és elismerése a magyar képviselőház által minden esetre nagy vívmány. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

De azt mondják, t. ház, hogy miért nem szólalunk fel e szakasz tárgyalása alkalmával; és ezt az utóbbi ülések egyikén szemére is vetették a kormánypártnak. Erre, t. ház, a válasz egyszerű. *(Halljuk! Halljuk!)* Most, t. ház, már a harmadik általános vita folyik e kérdésről. *(Úgy van! Úgy van! Tetszés jobb felől.)* Az első volt a tulajdonképeni általános vita és nem lehet mondani, hogy a kormány és kormánypárt nem vett benne részt, mert igenis felszólaltam én többször és felszólaltak még 34-en, ezen álláspont védelmére; *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* és ha azt a második és harmadik általános vitában nem kívánják ismételni, mikor a kérdés az általános vita után már eldőlt, azon, t. ház, ne méltóztassanak csodálkozni. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)*

Még jobban megerősít engem abban, hogy ezen eljárásunk helyes, épen az előttem felszólalt Hoitsy Pál t. képviselőtársam, a ki azt mondotta, hogy ők nem akarnak e törvényjavaslaton javítani. Ha tehát a túloldalon nem az a szándék, hogy a javaslat intézkedéseit javítsák és így nem az elvek vitatása áll egymással szemben: akkor — kérdem — mire való részünkről a vitatkozás? *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Prónay Dezső t. képviselőtársam egyike azoknak, kik ezen javaslatról elég tárgyilagossággal szóltak, egy állítást tett, mely, úgy látszik, a háznak túlsó oldalán nagy benyomást tett, mert azt hitték, hogy ez állítás a kormányt kellemetlen helyzetbe hozza? A t. képviselő úr ugyanis azt mondta, hogy mily ellentét van azon állításban, hogy eddigi közigazgatásunk rossz és a kormány mégis hány főbb tisztviselőt részesített kitüntetésben a közigazgatás terén szerzett érdemeikért; mert vagy csakugyan nem volt oly rossz a közigazgatás, vagy érdem nélkül kapták azon tisztviselők a kitüntetést. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Engedelmet kérek, nagyon könnyű megvédeni a kormány álláspontját. Csak mellesleg jegyzem meg, hogy a képviselő úr úgy formulázza állítását, hogy van 63 megyénk, tehát 63 főispán, ezek közt huszonnégyet kitüntetett a kormány, tehát mily túlságos az arány a főispánok és a kitüntetettek száma közt. A számítás, t. ház, nem egészen úgy áll; mert hiszen a mai rendszer 25 éve áll fenn és ez idő alatt nem 63 főispánja volt a megyéknek, hanem sokkal több. *(Élénk tetszés jobb felől.)* Azon felül a t. képviselő úr a kitüntetettek közé számítja azokat is, a kik alispánokból lettek főispánokká, a kik tehát természetesen a kitüntetettek ezen kathegoriába nem sorolhatók az ő szempontjából sem. Ha a t. képviselő úr ezt a két körülményt figyelembe veszi, akkor az arány nem áll úgy, a mint ő feltüntette. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Nézzük azonban, hogy ettől eltekintve, áll-e csakugyan az az ellentét, melyről a képviselő úr szólt? Nem lehetséges-e az, t. ház, hogy egy rossz rendszer, egy egészben véve nem jó közigazgatás mellett egyesek kötelességök hű teljesítéseért kitüntetésre méltóknak találtassanak? *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Sőt rossz rendszer mellett, nehéz közigazgatási viszonyok között egyes egyének sokkal nagyobb fáradsággal bírván csak feladataiknak megfelelni, annál inkább érdemesek arra, hogy kitüntetésben részesüljenek. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Gróf Károlyi Gábor: Mert kortesvezérek voltak! *(Helyeslés a szélsőbalon. Ellenmondások. Zaj a jobboldalon.)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: Kérem a képviselő urat, méltóztassék bevárni, hogy csakugyan kortesérdemek-e azok, a mikről szólani akarok. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen köztudomású dolog, hogy azon 25 év alatt, mióta a megyei intézmény ismét fennáll, igen sok csapás

Digitized by Google

érte az országot; volt cholerajárvány, egyes vidékeken árvizek pusztítottak. *(Úgy van! jobb felől.)* Már ha ilyenkor egyes tisztviselők különösen kitüntették magokat, miért ne lehessen azok érdemeit kitüntetésekkel jutalmazni? *(Helyeslés jobb felől.)* De azért, hogy egyes tisztviselők ilyenkor kitüntetésben részesültek, még nem lehet azt tagadásba venni, hogy a közigazgatás nem jó; és a kitüntetések számából levont okoskodás a kormányt, javaslatának álláspontja miatt, zavarba nem hozza. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a jobboldalon.)*

Azt állította továbbá b. Prónay Dezső t. képviselő úr, hogy a választási rendszer mellett sokkal kevesebb költséggel nagyobb eredményt lehetne elérni, mint a kinevezési rendszer mellett. Ha az előbbeni viszonyok szerint, a midőn a tisztviselők száma csekély volt, rosszúl voltak fizetve s nyugdíjban nem részesültek, tesszük meg pénzügyi szempontból az összehasonlítást és így állítjuk szembe a megyei tisztviselőket a kinevezett administrativ tisztviselőkkel: kétségkívül nagy különbség áll elő. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

De hogy áll valójában a kérdés? Úgy, hogy ma azok, a kik a megyei rendszer mellett a tisztviselők számának nagymérvű szaporítását kívánják — igen helyesen, mert múlhatlanúl szükséges — és kívánják azt, hogy a tisztviselők jól legyenek dotálva; hogy a nyugdíjintézmény, mely eddig nem volt általában életbe léptetve, minden megyében honosíttassék meg — igaz, hogy nem az állam fizeti, de azon 2—3 százalékot mégis csak az adózók fizetik, ezen teher mégis csak az adózókra hárúl — *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* azok szem elől tévesztik, hogy ily módon az olcsóságot kitüntetni nem lehet; és egyáltalában az, hogy a megyei rendszer fentartása és annak toldozása, foldozása mellett jobb eredményt kevesebb költséggel lehetne elérni, csak feltevés. a mely semmivel sincs bebizonyítva. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Nem is az a kérdés, t. ház, hogy mi e tekintetben számszerűleg az olcsóbb; hanem az, hogy az ország szükségletének, a nemzet kívánságának és a jó közigazgatás követelményeinek mi felel meg inkább! *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ez azon tekintet, a melyet mi a ház ezen oldalán szem előtt tartunk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

B. Prónay Dezső t. képviselőtársam azt is állítja, hogy a megyei tisztviselők kinevezésével elvétetik a közönségtől egy politikai jog és a helyett más jog a törvényhatóságoknak nem adatik; mert — a mint ő mondá — azon jog, mely a közigazgatási bíróság életbeléptetéséből ered, lehet jog egyesekre nézve, de azt politikai jognak tekinteni nem lehet. A dolog, t. ház, nem egészen így áll; mert a közigazgatási bíróság életbeléptetése minden fokozaton keresztül oly lényeges jogot nyujt, melyet csak úgy kicsinylőleg említeni nem lehet. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ha a helyett, hogy egyesek ügyében az egyes tisztviselő maga intézkedjék és bíráskodjék; ha a helyett, hogy azon tisztviselő intézkedéseinek helyességét az illetékes minister bírálja meg, az egész vonalon, alúlról fölfelé, egy bírói attributumokkal ellátott közigazgatási hatóság állíttatik föl: ez az illetőkre nézve csakugyan igen nagyfontosságú jog; és azonkívül, minthogy a közigazgatási bíróságban az első fokon részt fognak venni a törvényhatóságok kiküldött tagjai is, ez politikai jog, *(Igaz! Úgy van! a jobb felől.)* mely azon testületnek adatik. És így a kérdést nem személyes, hanem ezen általános szempontból kell megbírálni. *(Helyeslés jobb felől.)* Ezen jog a vármegyékre nézve sokkal nagyobb becsű, mint a ma fennálló és már annyira diluált választási jog. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

De, t. képviselőház, igen sokan, köztük b. Prónay Dezső t. képviselő úr állítja oda a kérdést, hogy íme, milyen nagy hatalmat szándékozunk adni e törvényjavaslat által a kormánynak, pedig a központi kormány egyáltalán a mai viszonyok közt már oly nagy hatalommal rendelkezik, mely sokkal nagyobb annál a hatalomnál, melylyel akár XIV. Lajos, akár más absolut hatalom bírt és hogy azt az absolutisticus rendszert, a melyet egykor mások akartak itt életbeléptetni, most a kormány ezen intézkedés által fogja meghonosítani.

Méltóztassék megengedni, t. ház, de ez a hasonlat is nagyban sántít. *(Halljuk! Halljuk!)* Nagy különbség van ugyanis a közt, hogy egy absolutisticus fejedelem és az ő kormánya bír bizonyos jogokkal és a közt, ha a nemzet többségéből alakúlt kormány, *(Úgy van! Úgy van! (Élénk helyeslés jobb felől.)* mely a nemzetnek ép úgy felelős, mint a koronának, *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* ha ilyen kormány van ezen nagyobb hatalommal felruházva, *(Helyeslés jobb felől.)* melyet nem idegennek, hanem saját magának, saját többségéből alakúlt kormánynak ád a nemzet. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* E kettő közt, mondom, igen nagy különbség van és itt sem absolutisticus, sem reactionarius tendentiákról beszélni nem lehet, *(Úgy van! jobb felől.)* mert ez oly hatalom, melyet a nemzet önmagának vindikál. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Gr. Károlyi Gábor: Hozza be előbb az általános szavazati jogot, akkor beszélhet így! *(Nagy mozgás jobb felől. Zajos felkiáltások: Rendre!)*

Elnök: A képviselő urat rendreutasítom. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* A képviselő úrnak nincs joga szólani. *(Zaj.)*

Digitized by Google

Gr. Károlyi Gábor: Hát ne mondjon ilyeneket! *(Élénk felkiáltások jobb felől: Rendre!)*

Elnök: A képviselő urat másodszor is rendreutasítom.

Gr. Károlyi Gábor: Megyek innen! *(Elhagyja a termet. Élénk derültség a szélsőbalon.)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: *(Halljuk! Halljuk!)* És, t. ház, ezen mit sem változtat az a felfogás, melyet az imént Hoitsy t. képviselő úr kifejezett, hogy a kormány kiválasztja a városokat, a hol iskolát épít, vagy földet ad bérbe.

Mert ha ez irányban egy parlamentaris kormány visszaélne hatalmával, ha nem használná az állam javára és nem járna el az ország érdekében: akkor a nemzet képviseletének, a képviselőháznak módjában van az illető ministert ellenőrízni és helytelen cselekményeiért felelősségre vonni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Említette Hoitsy képviselő úr, hogy mily kinövései vannak a bureaukratismusnak.

Engedelmet kérek, egészen más fogalom az állami közigazgatás és más a bureaukratia. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Lehetnek a bureaukratiának kinövései a megyei rendszer mellett; és lehet egyszerű, világos, gyors közigazgatás állami rendszer mellett. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Egy másik argumentum, a melyet a törvényjavaslat ellen és annak bizonyítására hoztak fel, hogy az ország közvéleménye önök mellett van, az, hogy hivatkoznak a törvényhozáshoz benyujtott igen nagy számú kérvényekre. Többször volt szó arról, hogy a képviselőházhoz mintegy 700 kérvény jött be, A kérvényi bizottság legutóbbi jelentése szerint a beérkezett kérvények száma 470.

Ezen 470 kérvény közül 430 a központból szétküldött nyomtatványokból áll. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Irányi Dániel: 629 kérvény érkezett be!

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: Elfogadom ezt a számot; de a ki az ilyen kérvények elkészítésének és aláírásának módját ismeri, az igen jól tudja, hogy igen kevés az az ügy, melyre igen nagyszámú aláírást ne lehetne kapni. *(Igaz! Úgy van! Derültség jobb felől. Nyugtalanság a szélsőbalon.)* És épen az a körülmény, hogy ezen ügynél, melyet önök oly fontosnak, következményeiben oly messzemenőnek tartanak, az említett számnál — legyen az akár 600 vagy 629 is — több kérvényt nem bírtak az országból összeszerezni, maga ez a körülmény is bizonyítja, hogy a kérvény nagy visszhangra nem lelt. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)*

De azon, t. képviselőház, én nem is csodálkozom; mert ha nem is veszem az egész népességet, de veszem csak a választók számát és összehasonlítom ezt azok számával, a kik a tisztviselők választásánál a megyei törvényhatósági bizottságokban közvetlenül részt vesznek, ezek az összes választó közönségnek — sokat mondok — csak 3%-át képezik és így nincs mit csodálni, ha azon többiek, a kik a megyében a választási jogot úgy sem gyakorolják, nem tudnak a választási elv fentartásáért lelkesülni. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől.)*

Még egy körülményt leszek bátor a t. ház figyelmébe ajánlani. *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn a multkor a kérvények, ezek tárgyalása alkalmából, a ház asztalán fekütdtek, betekintettem azoknak egy egész sorába s azt a meggyőződést szereztem, hogy a kérvények közt van igen sok, a hol számos aláírásnál ugyanazon írás fordúl elő és ezért ezen ténynek a constatálása, hogy az aláírók közt hány választó van, hány nagykorú van s hány van, a ki írni és olvasni tud, mindenesetre nagyon fontos körülmény arra nézve, hogy minő jelentőség tulajdoníttassék ama kérvényeknek. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

De, t. képviselőház, önök *(a szélsőbalhoz fordúlva.)* a javaslatot ellenzik és az ellenzés okául felhozzák, hogy nem kívánják azt most tárgyalni, mert nincsenek beadva az önök által úgynevezett garantialis törvények. Hogy ezen törvényekre nézve a kormánynak mi az álláspontja, azt bátor voltam már kifejteni és abban, hogy a kormány őszinte szándéka ezeket előterjeszteni és törvényerőre emeltetni, azt hiszem, komolyan senki sem kételkedhetik. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

És nem vizsgálom azt, t. képviselőház, hogy ezen törvenyjavaslatoknak elő nem terjesztése arra, hogy a most szőnyegen levő javaslat ne tárgyaltassék, okot avagy ürügyet képez-e önöknél. *(Mozgás a szélsőbalon.)*

Én megnevezem a gyermeket a saját nevén és meg fogom mondani, hogy az én felfogásom szerint önök miért ellenzik ezen javaslatot. *(Halljuk! Halljuk!)* Önök tisztán és egyszerűen azért ellenzik, mert azt hiszik, hogyha létrejön a törvény, akkor a tisztviselők felett a Damokles kardja fog függni a jövő országgyűlési választásoknál, ez által a kormány illetéktelen befolyást, illetéktelen pressiot gyakorol a választó-közönségre. De már itt méltóztassanak komolyan megfontolni ezen kérdést és azt, hogy ebből a szempontból bír-e az értékkel, hogy ezen javaslat most vagy később emelkedik-e törvényerőre; mert az, hogy a közigazgatás államosítása ezen ház kétharmad többségének helyeslésével találkozik, ma constatált tény, a melyet eltagadni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* És én nem hiszem, hogy legyen a megyéknek egy

Digitized by Google

tisztviselője, vagy legyen önök között is akár csak egy képviselő, a ki azt hiszi, hogy ezen törvényjavaslat rövid idő alatt, legyen az egy pár héttel vagy egy pár hónappal előbb vagy utóbb, de mindenesetre rövid idő alatt törvényerőre ne emelkedjék. Ha pedig így áll, a mint csakugyan áll a kérdés, azon tisztviselő felett Damocles kardja lógni fog, akár most alkottatik meg e törvény, akár nem.

Egy mód lenne ez elől menekülni, de hogy ez a mód nem lehetséges, azt hiszem, azt önök is be fogják látni. Ez az, ha lehetséges lenne: a jövő választásokig, a melyeknek legkésőbb 1892. év nyarán kell történni, e törvényt megalkotni és magukat a kinevezéseket is eszközölni. De. hogy ez kivihetetlen, úgy hiszem, azt mindenki átlátja s ezen szempontból igazán kár a törvény javaslat ellen actiót kifejteni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ha a kormányt eljárásában az vezetné, hogy pressiot, illetéktelen befolyást akarna gyakorolni a választásokra, ezzel alig érhetne czélt, mert ezt a befolyást ellensulyoznák a törvényjavaslatban foglalt intézkedések, melyek tiltják a tisztviselők beavatkozását a választásokba; de ellensulyozza ezt az a törvényjavaslat is, melyet az igazságügyminister úr a kormány nevében előterjesztett, mely a képviselőválasztások érvényessége felett a bíráskodást a képviselőháztól elveszi s azt egy független bíróságra ruházza. S ez a hivatalnoki pressio, az illetéktelen beavatkozások ellen sokkal hatályosabb eszköz minden egyébnél. *(Úgy van! Helyeslés a jobboldalon.)*

De többször kifejtették itt, hogy a közigazgatási tisztviselőknek a választásokra való befolyása tekintetében sokkal alkalmasabbak a választott, mint a kinevezett tisztviselők. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Hiszen tekintsük a választásokat, melyek újabb időkben voltak. Lehettek egyes panaszok a kinevezett állami tisztviselők ellen is; de általában nagy panaszt ezek ellen nem hallottunk: *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* s bíróságok tagjai, sem tanárok, sem pénzügyi vagy vasuti tisztviselők bizonyára nem gyakoroltak nagy mértékben illetéktelen befolyást, hanem főleg választott közigazgatási tisztviselők. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* De ez a dolog természetében is van, mert a választott tisztviselőt az összeköttetésnek számtalan szála köti azon vidékhez és a választókhoz, a mi a kinevezett tisztviselőre nem áll. *(Helyeslés. Úgy van! a jobboldalon.)* És épen úgy, a mint láttuk a multban, hogy a kinevezett tisztviselők a választásokat nem befolyásolták: úgy lesz a jövőben is az államilag kinevezett közigazgatási tisztviselőkkel. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ezek azok az okok, a melyek engem arra bírnak, hogy kérjem a t. házat, hogy a törvényjavaslatnak első szakaszát a bizottság előterjesztése szerint elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Midőn ezt teszem, még egy felszólítást kívánok intézni a ház tulsó oldalán ülő t. képviselő urakhoz *(Halljuk! Halljuk!)*, és előre bocsátva azt, hogy kijelentésem sem sértő, sem provokáló nem lesz, kérek néhány percznyi nyugalmat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Önök úgy tüntetik fel saját eljárásukat és álláspontjukat, hogy a hazaszeretet, a haza iránti kötelességérzetet tisztán csak önök képviselik és tolmácsolják és a ki az önökétől eltérő véleményben van, arra, ha nem is mondják épen, hogy hazaáruló, de mégis olyan epithetonokat használnak, a melyek közel állanak ahhoz. *(Ellenmondás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Ha a hazaszeretet azon érzelem, mely önöknél mindenek felett áll; akkor ez alapon egy kérést intézek önökhöz. *(Halljuk! Halljuk!)*

Önök azt akarják, hogy a magyar állam erős és hatalmas legyen; ezt akarjuk mi is; kívánják ezenkivül azt, hogy a magyar állam élén álló kormány védelmezze meg a hazát az országban levő ellenségek ellen; védelmezze teljes erélyyel azon befolyások ellen, melyekről önök hiszik, hogy léteznek; de ugyanakkor, midőn azt akarják, hogy ez irányban a legerélyesebben lépjen fel a kormány, mindent elkövetnek, hogy a kormány állását meggyengítsék *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Egy hang a szélső baloldalon: Azért vagyunk ellenzék!)* és elvonják a kormány működését attól, hogy teljes erejét kifejthesse az említett irányban. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én ebből önöknek itt szemrehányást tenni nem akarok; a kormánynak mindenesetre meg kell küzdeni minden nehézséggel és megfelelni feladatának. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)* Bármily nagy nehézségek tornyosúljanak fel, a kormány kötelessége teljesítésére ebből is erőt merít; *(Élénk tetszés jobb felől.)* de az önök által hangoztatott hazaszeretettel összeegyeztetni nem tudom azt, hogy azért, hogy a kormánynak árthassanak, gyengíteni akarják azt az alapot, melyen nemcsak a kormány áll, nemcsak ezen ház áll, de melyen önök is állanak; és kívánják gyengíteni az alkotmánynak egy igen becses intézményét: a parlamentet. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szélsőbalon.)*

A kik ezt cselekszik, t. ház, azok, felfogásom szerint, nem cselekszenek a haza érdekében; nem cselekszenek a haza érdekében azon irányban sem, a melyet önök jónak látnak; hanem cselekszenek a haza ellenségeinek érdekében, a kik ezt kárörömmel nézik. *(Zajos helyeslés és tetszés jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)* Megengedem, t. ház, hogy azon el-

Digitized by Google

keseredett hangúlatnál fogva, a melyben önök ma, felfogásom szerint, indokolatlanúl vannak, ezen szavak önöknél visszhangra nem találnak; de meg vagyok győződve arról, hogy a felfogás az országban élénk visszhangra fog találni. *(Zajos helyeslés jobb felől.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék az 1. §-t változatlanúl elfogadni. *(Hosszantartó zajos helyeslés, tetszés és éljenzés a jobboldalon.)*

Kun Miklós: T. ház! *(Nagy zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Ugron Gábor: Engedjük őket örvendeni!

Elnök: Megtörténik az minden pártnál, hogy egy kis idő kell arra, míg a csend helyreáll. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kun Miklós: A mit a kormány »a közigazgatás rendezéséről a vármegyékben« czímű törvényjavaslattal czéloz és a mit a kormány és pártja és más körülmények közt előttem megérthetetlenül maga a mérsékelt ellenzék is elérni akar és reformnak nevez, a mit azonban én reformnak, meggyőződésem szerint, nem tarthatok, az semmi egyéb, mint az eddig választás útján hivatalba helyezett tisztviselőknek ezentúl való kinevezése. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Reform, t. ház, holott gr. Apponyi Albert t. képviselő úr mult pénteki beszédében a kormánypárt táborának folytonos helyeslése közt kijelentette, hogy maga a kinevezés nem panacea, az maga a közigazgatást jóvá nem teszi.

Hát mi akkor a reform, t. ház? Talán maga a közigazgatási szervezet? Hiszen ezentúl is megmarad 63 főispán, a kiknek mindegyike magában egyesíti nemcsak a főispáni hatalmat, hanem azon 9 ministernek összes hatalmát, a kik e házban ülnek; lesz tehát 63 provincialis minister és még ezenfelül 63 provincialis ministertanács, mert hiszen a főispán is csak tanácskozik valakivel, ha mással nem, önmagával s ha önmagával tanácskozik, kilencz vagy tiz ministerrel tanácskozik. De azt hiszem, más tanácsa is lesz és ezek lesznek a túloldalon az oly sokat kárhoztatott clique-ek, a melyeket megyei clique-eknek neveznek, pedig megyei clique-ek nincsenek. Ha clique-ek vannak, úgy csak a főispán körül vannak, másutt nem. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A mely clique-nek nincsen főispánja, az nem clique; a melyik főispánnak nincsen clique-je, az nem is főispán.

Lesz továbbá 63 alispán. De több is lehet, mert hiszen a törvényjavaslat megengedi azt is, hogy néhány megyében másod-alispáni állás is szerveztessék.

Ez az alispán elsőrangú viszonyban lesz a főispán irányában és ez az alispán nem tehet semmit, felelősségre tetteiért nem vonható, mert neki parancsol a főispán; a főispán pedig nem felelős senkinek. Lesz azután 63 vagy 64 főjegyző; lesz aljegyző-, fő- és alszolgabíró elég, lesz állatorvos nagyobb fizetéssel, mint az emberorvos. E tekintetben látjuk, hogy állat egészségügyi törvényeink hatása nyilvánúl a törvényjavaslatban is. De hiszen ez mind meg van ma is, tehát maga a közigazgatási szervezet reformot nem képez.

De azt mondják és különösen Horvát Boldizsár t. képviselő úr az általános vita alkalmával fejtette ki, hogy nem is az a reform, a mi ebben a javaslatban van, mert hiszen ebben a javaslatban magában csak a kinevezés jó, már tudniillik azoknak, a kiknek beüt; a mi reform, az nincs benne a javaslatban. Horvát Boldizsár t. képviselő úr ki is fejtette, hogy mit ért ő az alatt, a mi nincs a javaslatban. Ámbár hozzá teszem, hogy a mi ebben a javaslatban nincsen, az az egyik felfogás szerint lehet ilyen, lehet ez; a másik felfogás szerint lehet olyan, lehet amaz. Úgy gondolom, hogy azok a reformok, a melyekért Horvát Boldizsár t. képviselő úr, mint a javaslatban benn nem levőkért magát a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta, nem egyebek, mint az alsó és felső közigazgatási bíráskodás, a tisztviselők szolgálati viszonyainak törvény útján szabályozása, jó fegyelmi törvények alkotása és a fegyelmi eljárás szabályozása, ezenfelül jó közigazgatási törvények, melyek eddig vajmi gyéren vagy talán nem is hozattak. De kérdem, t. ház, vajjon mindez nem létesíthető-e a tisztviselők választása mellett és az eddigi municipalis rendszer fentartása mellett?

Bármiként keresem, én egyéb reformot, mint a kinevezést, ebben a törvényjavaslatban nem találok. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Engedje meg a t. ház, hogy azzal a kérdéssel: választás-e vagy kinevezés, foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Volt alkalmam az általános vita során a t. házban kifejteni azt, hogy lehet képzelni egy közigazgatási rendszert a nemzet multjától, történetétől egészen eltekintve, csupán a theoriák szerint és lehet ezen theoriák irányadó elveit ezen rendszer minden egyes ízében keresztülvinni; miután azonban az itt tervezett theoricus rendszer a központi hatalomra ruházza a kinevezés jogát; lehetetlen, hogy ezzel a kinevezéssel, vagyis a közigazgatás államosításával, a centralisatio és a bureaukratismus minden veszélye összekötve ne legyen. Lehet, hogy ezen theoriák szerint felállított centralisticus, bureaukraticus szervezet, nem mondom ideig-óráig, hanem jó ideig megteszi szolgálatát; de mindazon hátrányok, melyek annak lassúságából, a bureaukratia minőségéből, annak a közvélemény fejlődésétől való teljes elválásából előbb-utóbb bekövetkez-

Digitized by Google

nek, maga a rendszer rövid idő alatt tarthatatlannak bizonyúl és az ország jólétét hosszú időre magával együtt sirba dönti. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A nemrég mult időből emlékezhetünk még reá. A tisztviselő magát tisztán a központi kormány kifolyásának tekintvén, örökös kenyerének megőrzését ismeri hivatal viselésének feladatául, mással nem törődik, egyedül a kormány rendeleteinek végrehajtásával és azon papíros munkával, melyet a négy fal között végez. Fejlődése elválik a nemzet fejlődésétől és igy megtörténik az, hogy azon veszi észre magát, hogy papíros világ fölött viszi a közigazgatást; és ezen papíros világból merítvén adatait és fölvilágosításait, bekövetkezik azon idő, midőn maga a központi hatalom nem letező viszonyok felett uralkodik. Ily nem létező viszonyok feletti uralkodásának vége az, hogy a legközelebbi veszély bekövetkeztével ezen hivatalsereg tekintélyét elveszti, földönfutóvá lesz, a nemzet érdekeivel nem törődik, fölfelé görnyed s meghajlott derékkal teljesít minden lent, a mit a felsőbb hatalom kíván.

A nép irányában, melynek érdekeit szolgálja durva, dölyfös, megvető. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Láttam én ily hivatalnok sereget, mely 1860-ik év október 19-én még uralkodó volt s október 21-én már tűrte cilinderének nyakig a fejébe nyomását. Minden reménységét egyedül a szabadság megszorításának nem sokára bekövetkező idejébe helyezte.

A választási rendszer ellen is hallottunk igen sokat felhozni. Egy egész sorozatot hozott fel maga a ministerelnök úr. Azt mondják, hogy a választott tisztviselőknek alkalmazási ideje nagyon rövidre lévén biztosítva, nem bírhat azon nyugalommal, melylyel hivatalos ügyeket kezelni s intézni kell; s egyszersmind rövid ideig tartván biztosított hivatala, a kellő szakképzettség megszerzése tőle nem kívánható. Azt is mondják, hogy a választási rendszer legnagyobb hibája az, hogy a tisztviselő nemcsak fölfelé függő, hanem lefelé is és ez azt eredményezi, hogy a közigazgatást nem a közjó érdekei szerint, hanem a maga érdekei szerint, különösen a választási idő lejártának bekövetkeztére való tekintettel kezeli.

Ha nem méltóztatnak szerénytelenségnek venni, *(Halljuk! Hulljuk!)* hogy én is bátorkodom a t. házban a törvényhatóságok szolgálatában eltöltött, meglehetősen hosszú időre, 20 évre hivatkozni, méltóztassék megengedni, hogy én ezen indokoknak alaposságát egyenesen megtagadjam, nem is kétségbe vonjam. Azt mondják, hogy azon rövid időnél fogva, a melyre a megválasztatás szól, a kellő nyugodtsággal nem bír. Miért? A t. ministerelnök úr mindeddig, tudomásom szerint, nem terjesztette elő azokat a pontos adatokat, melyek kimutatnák azt, vajjon a vármegyékben mely tisztviselők nem mozdíttattak elő és nem választattak meg és hányan voltak, a kik az új választás alkalmával meg nem választattak. Nem mutatta ki azt sem, hogy azok a tisztviselők eltávolíttattak-e onnét, vagy elhagyták, vagy el kellett e hagyniok hivatalukat, vagy előbbi állásukat csak azért hagyták el, mert főbb hivatalba választattak meg?

Az én tapasztalatom azt igazolta, hogy a melyik tisztviselő kötelességét pontosan teljesitette és úgy járt el, a mint azt a törvények esetleges hiányában saját jó lelkiismerete és igazságérzete parancsolta, azt a törvényhatóságok az új választás alkalmával nem mellőzték. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt méltóztatnak mondani, hogy a nyugtalanság, melylyel jövője miatt viseltetik és azon iparkodás, hogy állását megtarthassa, a tisztviselőt roszszá teszi. Tapasztalatom ellenkezőt bizonyít. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Én azt tapasztaltam, hogy a választott tisztviselők épen hivataloskodásuk utolsó éveiben voltak legjobbak; és ép azért szükségesnek tartom azt, hogy az a tisztviselő respectálja azon népet, a melynek érdekére felügyelni, a mely fölött a közigazgatást vinni tartozik; mert ha elszakítják azt a lánczot, mely a választás által összeköti őt a néppel, a közönséggel: akkor önöknek nem tisztviselők, hivatalnokok, hanem basák, kényurak kellenek, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* a kik dölyfösek a nép irányában és érdekeit nem tekintik, a mint elég példát lehet arra találni, ha szétnézünk az országban, hogy menynyire semmibe sem veszik ezek a szegény embert. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Láttam én oly tisztviselőket, a kik a kinevezés alapján örökös kenyerüket zsebükben gondolták és azt tapasztaltam, hogy alig múlt el egy-két esztendő és az a reményük, hogy hivataluk és kenyerük örökös leend, füstbe ment; míg ellenben ma is ismerek olyanokat, a kik 1867-ben a megyék visszaállítása alkalmával nyerték hivatalukat és most is ott vannak, volt is előléptetésük legalább is oly gyors, mint ezután lehet, mert e javaslat csak a felsőbb közigazgatási bíróság alakítását helyezi kilátásba. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem tudom, hogy ez a közigazgatási bíróság hány tagból fog állani, de azt hiszem, annyi tagot semmi esetre sem fog számolni, hogy akkora előléptetést biztosíthatna az ország összes tisztviselőinek, hogy azok eddigi gyors előmenetelüknél is gyorsabbra tarthatnának számot. A ministeriumok maradnak, de ott ezután is azok fognak alkalmaztatni, a kik nem a törvényhatóságokban, hanem oly he-

Digitized by Google

lyeken nyertek jogczímet, mely a ministeriumhoz való alkalmazásra könnyebben vezet.

Ma a ministerelnök úr elismerte azt, hogy lehet bizony rossz rendszer alatt is meglehetős, legalább tűrhető közigazgatás. Gr. Apponyi Albert igen t. képviselő úr múlt pénteken tartott beszédében elismerte, hogy ezen rendszer alatt is, melyet mi is rossznak tartunk és jóságát bizony sehonnan sem hirdetik, vannak kiváló egyének is, a kik az általuk vezetett közigazgatást meglehetőssé, tűrhetővé, elviselhetővé tehetik. Hát, t. ház, meggyőződésem szerint a jó közigazgatás első mellőzhetetlen feltétele, hogy jó, gyors, pontos, igazságos és pártatlan s az ország érdekében álló legyen; ehhez pedig legelőször is jó belügyminister szükséges. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha van jó belügyminister, a ki az ország és nem párt érdekeit tűzi czélúl; ha lesz olyan, ki a jó és pártatlan közigazgatást akarja megalapítani: lesz jó közigazgatás választási rendszerrel is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én tehát azt tartom, hogy a míg jó belügyministerünk nem lesz — egy lehetett volna, de annak ideje rövid volt arra, hogy a nézetem szerint a jó közigazgatás megteremtésére szükséges azon szempontokat érvényesíthette volna — ismétlem, míg jó belügyminister nem lesz és a míg a belügyminister pártvezér; míg a belügyminister a pártvezérrel való szoros összeköttetésénél fogva lehetetlen első sorban a pártérdeket nem szolgálnia: mindaddig beszélhetünk mi választásról, kinevezésről, meg akármilyen reformról, de addig jó közigazgatásunk nem lesz. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De előttem nemcsak ez a most felhozott szempont fontos arra, hogy a törvényjavaslat ellen állást foglaljak, maga a közigazgatási bizottság jelentésében, melylyel a törvényjavaslatot előterjesztette, mindjárt az első sorokban azt mondja, hogy fontos a törvényjavaslat közjogi jelentősége, a mely egész állami életünket átölelő közigazgatási rendszerünk átalakítására irányúl. Azt mondja tehát a bizottság, hogy fontos közjogi jelentősége van, mely a rendszer átalakítására irányúl. Így tehát — legalább én úgy nézem — az irány a közjogi jelentőség; az államéletet átölelő közigazgatás átalakítása pedig csak eszköz, csak mód. Tehát ismét csak a módok és eszközök világában élünk. Mennyiben van a törvényjavaslatnak közjogi jelentősége, az kitűnik, mihelyt a törvényjavaslat szakaszait átnézzük. Látjuk benne azt, hogy a törvényjavaslat azon jogot, a melyet eddig az egyes törvényhatóságokban egyesített nemzetválasztás útján gyakorolt, elveszti; látjuk, hogy a törvényben és alkotmányban biztosított jogát a nemzetnek, a közigazgatás vezetését, végrehajtását egyes nagyon szűk körökre rubázza, pl. a közigazgatási bizottság 12 rendes és 4 póttagjára, az állandó választmánynak pedig 24 tagjára. Hát, t. ház, én azt hiszem, hogy a közigazgatásnak 12 vagy akár 24 tag által való intézése nem megfelelő az autonomicus és municipalis élet követelményének s azzal nem lehet egyenértékűnek tekinteni.

Ha e törvényjavaslat keresztülmegy s törvényerőre emelkedik egy dolog kétségtelen. Az ugyanis, hogy elvétetik a néptől a tisztviselők választását illető joga, autonomicus közreműködése szűk bizottságokba lesz szorítva; s ha e jog tőle elvétetik, bajos lesz elvitatni, hogy az nem legalis úton történik. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* De, t. ház, mondják azt bár legalis hatalomnak, miként gr. Apponyi Albert t. képviselő úr pénteki beszédében mondta, ez a dolgon nem változtat semmit; mert a t. kormány működésében és eszközeiben nem igen fog a theoriák és meghatározások után indúlni s nem igen fogja keresni, hogy meddig tart legalis hatalmának határa; s ha megtalálja is, el fogja azt tagadni, hogy illegalis akaratának érvényesülése hol kezdődik. Én tehát, t. ház, megvallom, hogy azon szigorú megkülönböztetésekre, melyeket a legalis és illegalis kormányhatalomról hallottunk, sulyt nem fektetek. A kormány kezébe ragadja a nemzetnek a választásokban gyökerező jogát; hatalmi körét, kiterjeszti annyira, hogy csinál belőle olyan országgyűlést, a milyet akar; s midőn ezen országgyűlés megvan, azt fogja mondani: te országgyűlés, hiszen én a te kifolyásod vagyok, a többség kifolyása. Ezt fejtegette ma a t. belügyminister úr; de azt hiszem, hogy rá fog jönni, a mit nem kétlem, hogy már tud is, hogy valójában nem a kormány kifolyása a többségnek, hanem ellenkezőleg, a többség kifolyása a kormánynak. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* S ha majd egy ilyen tetszés szerinti országgyűlés összejön, a szabadelvű felfogás mai kifejlődése szerint bekövetkezhetik az az idő, hogy egy darabig csak tűrik a törvények gyártását; de később a többség bizalmára hivatkozható kormány felállítja azt az elvet, hogy tulajdonképen miért hozunk itt törvényeket: a többség bízik bennem, én bízom a többségben; törvények nélkül sokkal könnyebb a kormányzás; elég az, ha itt van a többség, a melylyel egyetértésben járok el; a többség itt lesz, interpellalhat, ha akar és mer, sőt még enquête-ekre is meghívható. Sötét kép ez. Épúgy nincs ez benne a javaslatban, mint nincsenek azok a reformok, melyekért Horvát Boldizsár a javaslatot elfogadta; sőt én alaposnak tartom Thaly t. képviselőtársamnak azon aggályát, hogy e javaslatnak közjogi jelentősége oda is irányúlhat, hogy tekintettel azon viszonyra, melyben Ausztriával vagyunk: itt is,

Digitized by Google

ott is az egész államéletre kiterjedő s azt átölelő közigazgatás egyformásíttassék; és így egyformásíttatván, a reichsrathba könnyebben bemehessünk. *(Élénk ellentmondások jobb felől.)* Ezt is kiolvashatom e javaslatból, mint Horvát Boldizsár képviselő úr kiolvasta belőle azon garantiákat, melyek mellett e javaslatot reformműnek elfogadta.

De itt van maga a történet. Úgy az általános, mint a részletes vita alatt is, nem egyszer hivatkoztak e padokról az utolsó választott királynak, I. Lipótnak a korszakára, nem egyszer hivatkoztak II Józsefére, Ferenczére és ha nagyon keresnénk, még a legközelebbi multban is találhatnánk ily korszakra. 1861-ben a nemzet kimondta azt, hogy fátyolt vet a multra; a többség azonban e fátyolt a honossági vita alkalmával nem respectálta. Én nem háborgatom azt, csak a mult szombati ülésben olvasta fel Ugron Gábor t. képviselőtársam e házban a magyar ministerek eskümintáját s a ministerelnök úr nemcsak hogy nem tiltakozott e szöveg ellen, hanem még azt sem jelentette ki, hogy a szöveg nem hű; s így mindaddig, míg az meg nem történik: e szöveget mint elfogadottat kell tekintenünk s hitelesnek kell elfogadnunk. Mi van ebben az eskümintában, t. ház? Az, hogy a minister megesküszik arra, hogy ő Felségének jogait csorbíttatni nem engedi; s ebben nincs is semmi különös. Én is helyeslem ezt: de mi lesz ennek a kifolyása? Az, hogyha most, vagy bármikor a nemzet választási jogát kezéből kiadjuk és az a korona kezeibe jut, minden minister, a ki ez esküt letenni tartozik, tartozni fog ezen az ő Felsége kezébe átbocsátott előjogot továbbra is ott megvédelmezni: és így, ha a korona kezébe megy át e jog, azt onnan visszaszerezni vagy igen nehéz, vagy lehetetlen lesz. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* S engedelmet kérek, de a nemzet-képviselői loyalis kötelességének tartom azt, hogy megakadályozzák, hogy akkor, mikor a korona jogainak ily módon való szaporítására szükség nincs, a nép jogai csorbíttassanak.

T. ház! Látom, hogy itt a történetre hivatkozni nem lehet, mert épen annyi volna ez, mintha mi ma municipalista és autonomicus álláspontunk mellett Tisza Kálmán t. képviselő úrnak 1865-ben írt, a parlamentarismus és municipalismus összeegyeztetéséről szóló munkájára hivatkoznánk; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert a túloldalon azt úgy sem hinné el senki sem. Itt másra vagyok bátor hivatkozni, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* mely ha egyebet nem is, de hű korrajzot szolgáltat. *(Halljuk! Halljuk!)* Egynehány nappal ezelőtt — úgy gondolom, szombaton — megjelent az ujságokban egy felségfolyamodvány; a felségfolyamodvány alá többek közt b. Kochmeister is alá van írva. *(Zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Én nem akarom őt vádolni; nem akarom azzal vádolni, a mivel a t. ministerelnök úr a municipalismus mellett kérvényezőket vádolta.

Két dolog azonban, t. ház, bizonyos. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Az egyik bizonyos dolog, t. ház, az, hogy a kérvényben, a mennyiben én egyszerű átolvasás után kivehettem, az van mondva, hogy az aláírók a német színház felállításával szolgálatot akarnak tenni azon politikának, a melynek jelszava a germanisatio.

Csanády Sándor: Isten mentsen tőle! *(Derültség.)*

Kun Miklós: Egyéb is volt ott mondva, t. ház, arra azonban, mivel szószerint nem idézhetem, hivatkozni nem akarok. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* A másik bizonyos dolog az, hogy b. Kochmeister . . . .

Meszlényi Lajos: Deutschmeister! *(Nagy derültség.)*

Kun Miklós: . . . a főrendiháznak tagja. És pedig tagja lett azután, a mikor a főrendiházat megreformálták. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* No hát, t. többség és t. kormány, ha az önök reformjai úgy ütnek ki, hogy abban a felsőházban, a melyet önök reformáltak, akad egy Kochmeister: akkor mi, t. ház, hazánk érdekében esdve kérjük önöket, hogy ne reformáljanak, mert az nem az önök kezébe való. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Talán a tárgyhoz szólok, t. ház, ha most azt a kérdést vetem fel, vajjon a választási, vagy a municipalista rendszer jobb-e, megfelelőbb-é Magyarország viszonyainak, avagy a kinevezési rendszer? *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Én, t. ház, erre a kérdésre már az általános vita alkalmával igyekeztem megfelelni; de az oly régen volt, *(Derültség a szélső baloldalon.)* hogy azt hiszem, megbocsátja nekem a t. ház, ha még egyszer megkisérlem rá a feleletet.

Én Magyarországban az önkormányzat teljesítésére hivatott elemeket oly nagy számban levőknek tartom, hogy habár elismerem, hogy az utóbbi alkotmányos aeraban bekövetkezett sulyos anyagi helyzet miatt számuk meggyérült is, de helyes közgazdasági politikával okvetlenül bekövetkezendő vagyonosodás lehetővé fogja tenni azt, hogy a fogyatkozást a nemzet minden osztályában pótolja. Az egész művelt világ, t. képviselőház, arra törekszik, hogy közigazgatását akkép szervezze, hogy abba a közigazgatás vitelére, vezetésére, kezelésére alkalmas autonomicus erőket bevonja; a t. kormány pedig azt akarja, hogy mi a közigazgatás viteléből a municipalis és az autonomicus elemet kiszorítsuk, vagy hogy annak közreműködését a bizottságokban 24, vagy 12, némelyik bizottságban pedig csak 2—3

Digitized by Google

tagra szorítsuk. Én, t. ház, ezt Magyarországra nézve nem haladásnak, hanem határozott visszaesésnek tartom. Nem állítom én, hogy magában véve ezen törvényjavaslat bármely országban visszaesést jelentene. Nem, t. ház. Ott, a hol az absolutismusról kell átmenni az autonomiára, vagyis az érdekelt elemek bevonásával szervezendő rendszerre, ott ez haladást jelentene. Hogy példát hozzak fel, ott van például Bosznia. Ha Boszniában akkora területen, mint nálunk, egy nem is nagy, hanem csak középszerű vármegyében, 24, vagy 12 olyan tag, minőkkel ez a törvényjavaslat az autonomicus elemeknek kijelölt hatáskört betölteni akarja, bevonatnék a közigazgatásba, ott ez haladás lenne. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* De minálunk ez határozott visszaesés.

Azonban drágasága miatt sem tanácsos e rendszert behozni. A t. ministerelnök és belügyminister úr, ha szétnéz az országban, tapasztalni fogja, hogy mi a különbség a választott és nem választott tisztviselő közt a fizetésre, fuvardíjra és napidíjakra nézve. Példával szolgálhatok, ha tetszik. Tudjuk, hogy a kinevezési rendszertől elválaszthatlan a centralisatio, a bureaucratismus. Méltóztassék megnézni a kinevezett tisztviselők működését és látni fogják, hogy a napidíjak, fuvarilletmények, stb. kizsákmányolására ennél alkalmasabb rendszer nincsen.

A t. ministerelnök úr ma hivatkozott arra, hogy az államosítást a t. képviselőháznak nagy része az általános tárgyalás végén nyilvánított szavazatával elfogadta és hivatkozott, ha jól tudom, a hatóságokra is. Méltóztassék nekem megengedni, t. képviselőház, hogy a ház többségére való hivatkozás ellen bátor legyek kijelenteni, hogy e hivatkozást én parlamentarisnak nem tartom. *(Derültség jobb felől. Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Nem tartom azért; mert a kormánypártnak a választások alkalmával programmpontját a közigazgatás államosítása nem képezte. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondások jobb felől.)* Képezte programmját a mérsékelt ellenzéknek és a mérsékelt ellenzék nem kapta az országtól a meghatalmazást programmjának a keresztülvitelére, mert itt kisebbségben maradt. Kétségtelen tehát, hogy a nemzet többsége, mely önöket nagy számban; minket kisebb, de szintén tekintélyes számban, ültetett ide, határozottan az államosítás ellen nyilatkozott. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondások jobb felől.)* És mihelyt a parlament eltér a választók közvéleményétől, a választóknak határozott és biztos alakban nyilvánított véleményétől: ezzel parlamentaris működése megszünt.

De a t. ministerelnök úr hivatkozott ma a vármegyéknek azon nyilatkozataira is, melyek — nem tudom, hány vármegyében — az államosítást jó részben a magukévá teszik.

Erre, t. képviselőház, méltóztassék nekem megengedni, hogy úgyszólván provocálva érezzem magamat. Magam is résztvettem egy törvényhatóság közgyülésének a tanácskozásán a közigazgatás államosítása felett. Csak az általános szempontokat említem, nem a helyi érdekűeket. Az állandó választmány javaslatot terjesztett a közgyülés elé, hogy intézzen felíratot a képviselőházhoz a kormánynak a törvényjavaslat visszavételére való utasítása végett. Ez ellen tétetett egy javaslat, mely az államosítás elvét helyesli. Szavazásra került a dolog és 13 szótöbbséggel elfogadtatott az államosítás iránti javaslat. *(Egy hang a szélső baloldalon: Szép vármegye!)* Nem azért mondom, hogy »szép vármegye«, hanem általános tapasztalatokat akarok a t. ház előtt felhozni. Hogy jött ki az a 13 szavazattöbbség, t. ministerelnök úr? 19 tisztviselői votum szolgáltatott 13 szavazattöbbséget és e közül a 13 votum közül is 11 olyan volt, a mely csak magát, hivatalát képviselte: az a 11 sem választás, sem pedig adó alapján nem volt tagja a bizottságnak, csak hivatala alapján; tehát egyéni votum volt. De ebből nem varrok hímet magamnak, hanem azt hiszem, hogy a t. ministerelnök úr sem varrhat nagy hímet politikájának, mert van ebben egy másik igen nevezetes tanúlság, hogy a szavazatoknak igen jelentékeny része, mely az államosítás ellen beadatott, kormánypárti szavazat volt. Tehát tulajdonképen a t. ministerelnök úrnak a pártja ott ma az államosítás behozatala kérdésében kisebb, mint volt azelőtt. *(Tetszés a szélsőbalon.)* Így méltóztassék megbírálni azokat a határozatokat és felíratokat, melyeket a törvényhatóságok ide fölterjesztenek és a melyeket — én nem tudom hogyan van — most olyan nagyban latolgatnak és a közvélemény igazi nyilvánúlásának tekintenek; holott a véderő vita alatt az ilyen nyilatkozatokra nemcsak hogy sulyt nem fektettek, hanem készakarva minden sulyuktól megfosztani iparkodtak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Egyet a törvényhatóságok ellenében nem lehet eltagadni: és ez az, hogy ezek a törvényhatóságok voltak a magyar hazafias érzelem igazi élesztői, terjesztői, hirdetői; és sem én nem ismerek, sem a történelem nem ismer hazafiatlan, vagy talán hazaárúló vármegyét; maga a t. ministerelnök úr tehetne bizonyságot arról, hogy midőn ő királyi biztosúl működött, nem tudom már melyik vármegyében, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Heves vármegyében!)* királyi biztosúl nem azért küldetett ki, mintha az a vármegye a magyar hazafiúi érze-

Digitized by Google

lem ellen vétett volna. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha, t. ház, sikerül önöknek e törvényjavaslatot keresztülvinni és Magyarországnak a törvényhatósági jogok és a tisztviselők választásán alapuló közigazgatási rendszerét megváltoztatni: akkor ezen municipalismus sorsa hasonlít a magyar kard sorsához és történetéhez, a mely hont alapított, szabadságot, nemzetet, királyt védelmezett és a mai korban lett bársonyhüvelybe szorított díszkarddá, a melyet felkötünk ünnepies alkalommal ugyan, de pengéje fából is lehet. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Nem fogadom el az 1. §-t, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hanem hozzájárúlok Helfy Ignácz t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! A mai ülésre még két interpellatio is van bejelentve. Azt hiszem, méltóztatik a t. ház most ezeket meghallgatni és a tanácskozás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre áttenni.

Először következik b. Kaas Ivor képviselő úr interpellatioja.

B. Kaas Ivor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Éljen a király, ki mint a legelső magyar ember, azon alattomos felségfolyamodást, a mely a magyar nemzet alkotmányos jogai ellen, a magyar nemzetiség ellen őt segítségül hívta, a ministerek meghallgatása nélkül elutasította *(Éljenzés.)* és ezzel a magyar alkotmányosság igaz őrének — mint az magasztos hivatása — bizonyúlt! *(Élénk helyeslés.)*

Elismerem a királynak ezen magasztos érdeme mellett a kormány correct eljárását is, a mely, midőn a cabinet irodából azon qualificálhatatlan felfolyamodás hozzá leküldetett, azt egyszerűen szabályszerű eljárás: azaz kézbesítés végett, tehát elutasító válaszúl továbbította, a nélkül, hogy bármi úton igyekezett volna a dolgot eltussolni. *(Élénk helyeslés.)*

Ezeket előre bocsátva, engedje meg a t. ház, hogy néhány szóval jellemezzem ezen felségfolyamodást a német színház tárgyában, melyet különben már az egész országban mindnyájan ismerünk. *(Halljuk! Halljuk!)*

A sérelmek, melyek abban foglaltatnak, néhány fogalom alá oszthatók be. Az egyik azon közjogi sérelem, hogy magyar állampolgárok nem ismerik a magyar királyt, hanem az osztrák császárhoz fordúlnak; hogy ezt teszik német nyelven; és hogy kérésüket akként indokolják meg, hogy itt egy német színház politikai okokból szükséges, a német nyelvnek terjesztésére a magyar fővárosban. És ezen politikai okok támogatására felhozzák a magyar nemzetnek fájó sérelmét: a hadsereg tisztikarának németségét is, mintegy igazolva ezzel, hogy íme a hadsereg tisztikara németségének fentartására, germanisatori hivatásának megerősbítésére szükséges itt egy német színház felállítása. De még tovább mennek; azért, hogy a németség és a német szellem itt terjesztessék, felmentvényt adnak az álmúvészetnek is és pártfogásukba veszik a Zengerájokat, mondván: hogy azok legalább némettől énekelnek. Ez a tartalma azon folyamodványnak, mely ő Felségétől azt kéri, hogy fogadja védelmébe ezen létesítendő intézményt, azaz adjon pénzt és adja oda az ő királyi palástjának tekintélyét, *(Egy hang bal felől: Császári!)* hogy az ő császári és királyi méltóságának szentesítésével mondhassák, hogy az a politika, a mely ezen felségfolyamodásban foglaltatik, legfelsőbb jóváhagyással van ellátva és királyi subventióban részesül.

Csatár Zsigmond: Nagy fába vágták a fejszét!

Báró Kaas Ivor: Ezen politika — örömmel constatálhatjuk — kudarczot vallott ott, a hová intézve volt. De érdekes némileg, ha annak általam elő nem adandó, de általam ismert keletkezési történetéből megemlítem, hogy mielőtt ezen felségfolyamodás a cabinetirodába benyujtatott, az iránt tárgyalások folytattattak fenn Bécsben — tanácskérésképen — egyik ottani, művészettel foglalkozó udvari hivatallal: úgy, hogy felbátorítva érezhette magát a benyujtó azon reményre, hogy ezen folyamodása nem lesz eredménytelen; továbbá, hogy nem ezen folyamodás, hanem ezen színház keletkezésére itt Budapesten nemcsak azon polgárok, a kik azt aláírták és kik velük szövetkeztek, de a külföldi hatalmaknak itteni képviselői közül is befolytak.

Ezeknek vadászatát a politika ezen terén egyáltalában nem hagyhatom megrovás nélkül; mert én szövetségeinknek sértetlen fentartására és a magyaroknak a németekkel úgy itt a fővárosban és e hazában, mint Magyarország viszonyaiban Ausztriához és a külfölddel való békés egyetértésére semmit sem tartok veszélyesebbnek, mint hogy ha beavatkozások történnek a mi saját jogkörünkbe, belügyeinkbe; és hogyha ezen beavatkozások vagy agitatiók arra irányúlnak, hogy a közöttünk nem létező magyar-német ellentétek felébresztessenek és azok egy ily színházzal folytonosan és állandóan ébren tartassanak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Ezek után még csak az marad hátra, hogy eltekintve azon számosaktól, a kik ezen kérvényt nem írták alá, de ezen német színház alapításának kísérletében részt vettek, némileg jellemezzem azon urakat, a kiknek nevei ezen felségfolyamodás alatt díszlenek. *(Halljuk! Halljuk!)* »In tiefster Ehrfurcht verharren als Eurer

Digitized by Google

Kaiserlichen Majestät unterthänigste Diener: Baron Friedrich Kochmeister.«

Főrendi házi tag: tehát magyar törvényhozó. *(Mozgás a szélsőbalon. Csanády Sándor: Gyalázat! Mozgás jobb felől.)*

Báró Kaas Ivor: A fővárosi bizottság tagja: tehát törvényhatósági jogokat gyakorol. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Csatár Zsigmond: Kipfelhauser! *(Nagy derültség.)*

Báró Kaas Ivor: A budapesti magyar kereskedelmi akademiának elnöke: tehát politikai hatóságnak elnöke. A budapesti árutőzsde bíróságnak elnöke: tehát bírói hatóságnak vezetője. A magyar tőzsdének, tehát egy oly nagy testületnek elnöke, melynek legnagyobb befolyása van a magyar kereskedelemre, árúban és értékben. Választmányi tagja a Lloyd-társaságnak, a mely a magyar kereskedelemben olyan állást foglal el, mint a minőt a nemzeti casino az úri társaságban, csak hogy nagyobb hatással bír amannál, mert a »Pester Lloyd«-ban oly organummal rendelkezik, mely Magyarország kereskedelmében általában, nemcsak Budapesten, hanem az egész országban igen nagy és állandó mindennapi befolyást gyakorol. Ugyancsak báró Kochmeister ezen kívül több banknak, malomnak és más részvénytársaságoknak választmányi tagja, a mit nem hozok fel, mert azok nyilvános működésével csak közvetve függnek össze. Én ezen férfiú pályáját nem akarom bolygatni; nem akarom constatálni teljes harmoniáját ifjúságának és vénségének, az ötvenes években itt vitt szereplésének és most bevégzett szerepének; elismerem benne a szorgalmat, a kitartást és a következetességet politikai meggyőződésének követésében; de tagadom, hogy e következetesség Magyarország és a magyar nemzet érdekeivel általában összegyeztethető lenne.

Tőle ma egy mentséget olvastam, melyben az állíttatik, hogy a felségfolyamodványt, melyet aláírt, el nem olvasta.

Gróf Károlyi Gábor: A váltót is bianco írja alá? *(Derültség.)*

Báró Kaas Ivor: Nem fogok vele ebben vitatkozni, csak a következőket akarom nyilatkozatából constatálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt nem tagadhatja, hogy németül írta alá a felségfolyamodványt a királyhoz; nem tagadhatja, hogy a német színház érdekében írta alá a felségfolyamodványt; be is vallja, hogy a német színház létesítése érdekében mindent elkövetett; hogy micsoda motivumok vezették őt ebben, azt egészen rá bízom, mert én az ő veséinek vizsgálatát az úristenre bízom. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Mozgás a jobbról.)*

Magyarország kormányának azonban nem állhat érdekében, hogy a magyar kereskedés élén olyan férfiú álljon, a ki egész multjával és ezen cselekedetével igen kevéssé bizonyúlt magyarnak és alkotmányos érzületűnek. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A következő aláíró »Stanislaus Lesser, gewesener Direktor und Eigenthümer des bestandenen deutschen Theaters.« *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Egy színész, a ki Magyarországba jött és itt zavartalanúl üzhette a német művészet ápolását. Ezen munkálkodásában vagyont szerzett és a kitől, midőn azt hosszú évek múlva kérte, a magyar állampolgárságot sem tagadta meg, ő pedig ezzel ily rútul visszaélt. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Csatár Zsigmond: Ki kell utasítani az országból! *(Élénk derültség.)*

B. Kaas Ivor: A következő aláíró: »Wilhelm Leipziger, Grossindustrieller, Ritter der Eisernen Krone« *(Mozgás a szélsőbalon.)* külföldről Poroszországból jött be; gazdagon, de Magyarországon lett dúsgazdag.

Magyarországot fogadta házájának, itten honpolgárságot szerzett s itt a magyar kormány részéről kitüntetésekben részesült.

Csatár Zsigmond: Ez már hiba. *(Mozgás jobb felől.)*

B. Kaas Ivor: Úgy látom.

Az ötödik aláíró Sigmund Singer, Schriftsteller.

Linder György: A szabadelvű párt tagja. *(Mozgás jobb felől.)*

B. Kaas Ivor: A »Neue Freie Presse« levelezője és egy minister kivételével a miniszterek és magyar államférfiak bizalmasa. *(Úgy van! a szélsőbalon. Mozgás jobb felől.)*

Ezek után interpellatiom felolvasására térek át. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)*:

»Interpellatio a m. kir. belügyminister és kereskedelemügyi minister urakhoz. Felséges Urunk királyunk alkotmányos és magyar hazafias érzelmeinek örvendetes tanúságát adta, midőn öt magyar állampolgárnak hozzá, mint osztrák császárhoz benyujtott felségfolyamodványát — melyben egy Budapesten felállítandó német színházra politikai és nemzetiségi okokból tőle védelmet és segélyt kérnek — minden megjegyzés nélkül a m. kir. belügyministernek leküldötte. *(Éljenzés a szélsőbalon.)*

Minthogy ezen felség-folyamodvány a magyar nemzet ellen sértő feljelentéseket tesz, közjogunkat figyelembe nem veszi s a Budapest törvényhatósága által junius 24-iki közgyűléséből engedélyezett német színháznak a magyar fővárosban oly politikai czélt és szerepet jelöl ki, mely államellenes s a magyar és német ajkú honpolgárok közötti békés egyetértést megzavarná, kérem az igen tisztelt belügyminister urat:

1. Nyilatkozzék az iránt, hogy minő állás-

Digitized by Google

pontot foglal el a magyar kormány ama felségfolyamodvány belső tartalmával és aláíróinak eljárásával szemben? *(Derültség jobb felől. Mozgás a baloldalon.)*

2. Szándékozik-e a német színház felépítését megengedni?

3. A felség-folyamodványban említett daltársulatok számát korlátozni, ízlés és erkölcsrontó előadásait a legszigorúbb rendőri felügyelet alá fogni. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Csatár Zsigmond: Be kell záratni. *(Nagy mozgás.)*

B. Kaas Ivor *(olvassa)* . . . »közerkölcsök minden nyilvános megsértését eltiltani és megbüntetni szándékozik-e?

A kereskedelmi minister urat pedig kérdezem: minthogy a felség-folyamodványt a budapesti kereskedelmi kamara elnöke is aláírta.

4. Fog-e odahatni, hogy a budapesti kereskedelmi kamara, az árú és értéktőzsde és ennek bírósága, továbbá a kereskedelmi testületek, akademia oly vezetést kapjanak, mely jövőre a kereskedelmi osztálynak a magyar nemzettel nyelvben és lélekben teljes egyesítésére, nemzeti kereskedésünk erőteljes kifejtésére törekszik, s mely mindentől tartózkodjék, a mi kereskedelmünk megmagyarosítását akadályozni képes?

Befejezésül engedje meg a t. ház, hogy azon kérdést vessem még föl, hogy miképen lehetséges az, hogy alkotmányosságunk negyedszázados helyreállítása után ily felség-folyamodvány készülhet Budapesten? *(Mozgás jobb felől.)* Hogy mikép lehetséges ez, ennek a megfejtését ebben adhatjuk: *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* »a közszellemnek Magyarországon aláásásával.« *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon. Zaj a jobboldalon.)*

Ezért appellálok ama magyar érzelmű hazafiakra, a kik belátván, hogy nemzet nem lehet erős meggyőződések nélkül, a közszellem ezen apályát, a nemzeti érzület ezen megromlását és hanyatlását meggátolni és a nemzetet ismét magas lelkesedésre ébreszteni törekszenek; appellálok önökre, minister urak: lelkesedjenek a a magyar nemzet jövőjeért! *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Az intepellatio közöltetni fog a belügyi és a kereskedelmi minister urakkal.

Következik Ugron Gábor képviselő úr interpellatioja.

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A b. Kaas Ivor t. képviselőtársam által előterjesztett indokolás igen soknak fejtegetésétől fölment engem. Az a felségfolyamodvány, mely az egész nemzetet megbotránkoztatta, melyben a császárt ismertetik a mi urunkkal, királyunkkal szemben; az a felségfolyamodás, a melyben el akarják árúlni Magyarországot Ausztria császárjának, a magyar nemzetet a német nyelvű osztrák birodalomnak és talán még magának a német birodalomnak is, kedves szolgálatot vélnek tenni: ez, t ház, csak egy symptoma, csak egy nagyobb és mélyre ható beleegyezésnek nyilvánúlása. *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon.)*

A betegség maga az, hogy az e nemzet között élőkben a nemzetnek közjogi helyzete nem tartatott folyton tisztán, miként azt még az 1867 : XII. tcz. is előírja. Nemcsak egyesek, de egész intézmények állottak és állnak oly alapon, a mely részben való megtagadása és megcsonkítása az 1867 : XII. tcz.-ben foglalt kiegyezésnek. S a szellem, a mely ebből kiáramlik, az, hogy ez a nemzet a maga közjogi sérelmeit igyekezzék észre nem venni; az ő hatalmasai és nagyjai, kik arra vannak hívatva, hogy e nemzetnek jogait csorbítatlanúl megőrizzék s azért a nemzet összes hatalmát az ő kezükbe tette le; ezek a férfiak, mikor egy sérelem követtetik el, annak jelentőségét, annak mélységét, annak következményeit s annak kárait mindig el akarják titkolni, a helyett, hogy midőn a kis sérelem elkövettetik, már akkor a nemzet jogainak védelmét megkezdenék, hogy azok erélyes védelme által útját szegjék nagyobb és erősebb támadás bekövetkezésének. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

A közjögi fogalmak itt az országban megzavarodtak. Tekintélyes férfiak, kik nagy vagyonhoz jutottak, kik magas állásokat bírnak; kiket a társadalom és a kormány, melynek számára önök erőt és hatalmat kívánnak, folyton kitüntetett, tanácsába bevont, magánúton és a törvényhozás útján; ezek az emberek nincsenek tisztában azzal, hogy ki a magyar király, mi annak a joga, mely tisztelettel tartoznak annak; s nincsenek tudatában annak, hogy a magyar királyt nem szabad senkinek, még az osztrák császárnak sem elárúlni. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

T. ház! Ha ez symptoma, úgy másfelől int bennünket, hogy jövőre igyekezzünk arra, hogy a nemzetnek saját érdeke iránti érzéke ne tompuljon el; e nemzet akaratának erélye, hogy megvédelmezze a maga jogait, ne zsibbasztassék el.

Az az elpuhítási rendszer, a nemzetnek elaltatása, hogy veszélyektől ne tartson, hanem magát és saját létét és állami fennmaradását veszélyen kívül állóknak ismerje, hogy lemondjon arról, hogy ő egyénenként is köteles a nemzet jogai felett éberen őrködni; hanem csak az a tudat éljen benne, hogy a kormány és a kormányzással megbízott közegek fognak felette őrködni: ez az elpuhítási rendszer szűnjék meg már egyszer felülről lefelelé működni. *(Igaz! Úgy van! Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ez a jelenség, a mely ezen felségfolyamodványban most felütötte a fejét, ez a jelenség óva int minket, mert nem egyedül jelenik meg; hanem a csoportozat és a kiséret és a környezet, a mely jelenségek közepette ez felmerül, arra int minket, hogy a nemzetnek csendes elalvása, a nemzeti erőknek és a nemzeti éberségnek megtompítása felbátorította e hazának ellenségeit, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy mind több oldaról és mind több irányban, mind követelőbb és követelőbb módon lépjenek fel. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Engedjen meg a t. ház, de mikor azt látjuk, hogy a főrendiháznak egy tagja, a mely főrendiházban oly emberek foglalnak helyet, a kiknek ha nem is maguknak, de családjuknak a története a nemzet történetének lapjaival időről-időre összefoly; a hol oly férfiak ülnek, a kik a nemzetnek szabadságért és alkotmányért való harczaiban és küzdelmeiben annyiszor kitették magokat annyi szenvedésnek és annyi üldöztetésnek: ott azon férfiaknak közepette a magyar kormány akaratából, a magyar kormány kitüntetéséből foglal egy férfiú helyet, a ki aláír egy ily felségfolyamodványt és azután előáll azon mentséggel, hogy nem tudta mit írt alá. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Hiszen akkor azt kell hogy higyjük, hogy Magyarországon a vagyont szerezni könnyelműséggel lehet, nem pedig hasznos, erélyes munkássággal és hosszas fáradsággal; mert a ki aláír egy okmányt és azt mondja, nem tudja mit írt alá, az csak könnyelmű lehet. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

De igenis az elkövetett hibát, az elkövetett bűnt — mert ez árulás, bűn a nemzettel szemben *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* — a bűnt most tagadni akarják; de az ő tagadásuk, kicsinyességük, törpeségük ne ámítsa e nemzetet; mert boszút állani, megfenyíteni, megtorolni, a mennyiben a magyar törvényhozástól függ, a magyar törvényhozás, a felsőház meg fogja találni reá az utat és remélem is, hogy hazafisága nem fog csütörtököt mondani, midőn kebeléből ki kell űznie azt a férfiút, a ki ily árulásra vetemedhetett. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De a magyar társadalomnak a maga egészében kell, hogy ezen megfenyítési munkában részt vegyen. S ott a szabadelvű pártra appellálok.

Az önök körének tagja az a Singer Zsigmond hírlapíró. *(Egy hang a jobboldalon: Már nem tagja!)* Tegnap még tagja volt és hogy kilépett volna, azt én még nem láttam sehol sem. *(Egy hang balfelől: Tegnap lépett ki!)* Jól van, ha tegnap lépett ki, akkor bővebben kell, hogy vele foglalkozzam, mert ő a »Neue Freie Presse« tudósítója.

Mily irányú lap ez? Az a lap Magyarországnak, a magyar nemzetnek érdekét, iparát, kereskedelmét, nemzeti létének önállósítását és függetlenségét mindig megtámadó lap, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mely lap — teljesen áll az, a mit Kaas Ivor t. képviselőtársam mondott — a magyar államférfiaknak, magyar ministereknek bizalmasa volt; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* előbb jelentek meg ott az értesítések, mint megjelentek a magyar lapokban. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Én magam jártam úgy, hogy egy interpellatiomra a ministernek teljes tartalmú válaszát 16 órával előbb olvastam a »Neue Freie Presse«-ben, mint nekem az akkori minister megadta. *(Úgy van! Igaz! Mozgás a szélsőbalon.)*

És, t. ház, még jellemző az is, hogy ez a működése annak a lapnak és annak a laptudosítónak, nemcsak hogy egy hatalmas körből nem zárta őt ki, hanem még a hatalmas politicai faktorok kegyeibe és bizalmába vonta be.

Bocsánatot kérek, egy magyar államférfira nézve többet kell hogy érjen, ha nemzete van iránta elismeréssel mintha a »Neue Freie Presse«. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Volt egy minister — és ez mutatja a cabinet solidaritását — a kinek, nemzeti irányú tevékenységét a »Neue Freie Presse« napról-napra vádolta és denunciálta odafenn Ausztriában; és idebenn az országban addig a nemzet neki dícséretet mondott.

És mi történt? Ok volt ez arra a kormánynak egy tagját megtámadni, a többi tagjait pedig imitt-amott dícséretekben részesíteni; de egészben a nemzet ellen folytatni munkát és a nemzetet mindenütt bevádolni, rágalmazni a külföld előtt.

Adott-e ez okot arra, hogy politikai testületbe politikai pártba ily férfiú bevitessék? *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

T. ház! Nem az egyes férfiakkal való foglalkozás az én czélom és egyedül a közbeszólások tereltek engem erre a térre.

Tudva van az is, hogy ezen urak nemcsak itt, hanem a német birodalomban is kerestek segélyt. *(Mozgás.)*

Láttam a szövegét a német császárhoz intézett folyamodásnak, azonban annak valóságát verifikálni nem lehetvén, a nyilvánosság előtt nem használom fel és nem használják fel azok, a kiknek kezében van.

De akár igaz, akár nem, hogy a német császárhoz folyamodtak, kétségtelen az, hogy itt a német szinház engedélyezésének indokául az bozatott fel és az dobatott latba, hogy mikor mi a német birodalommal szövetségben vagyunk

Digitized by Google

és a német vám- és kereskedelmi szerződést akarjuk megkötni: akkor Németország irányadó köreit le kell köteleznünk azzal, hogy Magyarországon német szinház nyitására az engedély adassék meg.

Már volt alkalmam a parlament színe előtt kijelenteni, hogy ha Németország azt akarja, hogy Magyarország hű szövetségese legyen, akkor Németország engedje Magyarországot magyarnak lenni és Németország és annak hivatalos közegei ne igyekezzenek itt német intézményeket életre hívni *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* német intézményeket pártolni; mert én mint alkotmányos ember elismerem minden német községnek, városnak azt a jogát, hogy érvényesítse magát annyira, a mennyire erejéből képes; mert mi magyarok magunk is csak annyira tudjuk érvényesíteni magunkat, a mennyire saját erőnkből képesek vagyunk.

De azt már nem tűrhetem el és nem engedhetem meg, hogy egy idegen állam odaálljon az idegen ajkú magyar állampolgárok háta mögé és segítse és támogassa őket a magyar nemzet és magyar társadalommal szemben.

Mert ha ezt elnézzük a németeknek, akkor következnek a szerbek, a románok és Magyarország felbontásának mi ezen egyetlen elnézésünk által hatalmas útat és módot nyujtunk mindazon államoknak, a mely államok nyelvén magyar honpolgáraink vannak.

Azért, t. ház, a magyar nemzetnek nemcsak az egyes nyilvánosságra jutott felségfolyamodókat és a nemzet elárúlóit kell hogy megbüntesse; de magának annak a czélnak, melynek érdekében ők síkra szálltak, a melynek érdekében ők bűnüket elkövették, nem szabad, hogy létesüljön, megvalósúljon; és Magyarország kormányában kell annyi lélekerőnek lenni, hogy a mai naptól fogva, miután ezen törekvések felderültek, itt Budapest fővárosában semmi germanisaló, németesítő törekvést vagy intézetet ne tűrjön. *(Élénk helyeslés Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha egy nemzet meghozza a maga nagy anyagi áldozatait, hogy magának itt fővárost alkosson: az a főváros a nemzet gondolkozását, érzületét kell hogy kifejezze, kell hogy kicsinyben a nemzeti állameszmét képviselje. És ha fővárost olyant akarunk, a minőt akarnunk kell, ha állami életet akarunk megszilárdítani: akkor csak magyar fővárost akarhatunk; mert ez az állam sem lehet más, mint magyar, magyar természetű, magyar culturájú. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Azért interpellatiomban tisztán és egyedül a német színház nyithatási engedélyére szorítkozom és kérdésem hangzik következőképen *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Kérdés a belügyminister úrhoz.

Tekintve, hogy a Budapesten alapítandó német színházról kiderült, miszerint hazafiatlan, nemzetellenes, állami egységünket ostromló irányzatot van hivatva szolgálni;

tekintve, hogy a főváros nemzeti volta és alkotmányos érzülete a magyar állami fejlődés nélkülözhetetlen kívánalma;

kérdem a belügyminister urat:

Szándékozik-e Budapest törvényhatósága által a német színház nyitására megadott engedélyt a hazaárúló czélzat kiderülése után helybenhagyni és megerősíteni?« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A színházakra nézve az a rendelkezés áll fenn, hogy a városi törvényhatóság adja a nyithatási engedélyt, de az érvényessé csak akkor válik, ha a belügyministerium is hozzájárúl. Magyarország belügyministerétől úgy is mint hazafitól, úgy is mint a nemzet hatalmának kezelőjétől csattanós választ várunk az árúlással szemben. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a belügyminister úrral.

T. ház! A holnap tartandó ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 2 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

542. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 30-án, csütörtökön.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Svastics Gyula halálának bejelentése. — Ádám Sándor végleges igazolása. — Nagy Ferencz és gr. Wenckheim Frigyes szabadságidőt kérő leveleik bemutatása. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: *gróf Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Baross Gábor, gr. Bethlen András.*

(Az ülés kezdődik d. e. 10. órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Dárdai Sándor, az azok ellen jelentkezőket Varasdy Károly jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1891. julius hó 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Fájdalommal jelentem a t. háznak, hogy Svastics Gyula, Somogy vármegye marczali választókerületének országgyűlési képviselője elhunyt.

Svastics Gyula tagja volt a háznak ezen országgyűlés kezdete óta halála napjáig és híven és pontosan teljesítette képviselői kötelességét mindaddig, a míg egészségi állapota megengedte.

Azt hiszem, a t. ház méltóztatik fájdalmának és részvétének jegyzőkönyvileg kifejezést adni. *(Helyeslés.)*

Jelentem a t. háznak, hogy Ádám Sándor Jász-Nagykún-Szolnok vármegye mezőtúri választókerületében megválasztott országgyűlési képviselőnek megválasztása óta a szabályszerű 30 nap eltelvén a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be: a nevezett képviselő úr a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik.

Bemutatom gr. Wenckheim Frigyes és Nagy Ferencz országgyűlési képviselők leveleit, melyekben megrongált egészségük helyreállítása czéljából négy-négy heti szabadságidőt kérnek.

Azt hiszem, a t. ház, a kért szabadságidőt megadni méltóztatik. *(Helyeslés.)*

Az elnökségnek több előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén, következik a napirend: »a vármegyei közigazgatás rendezéséről« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, jelesen az 1. §.

Ki következik?

Varasdy Károly jegyző: Simonfay János!

Simonfay János: T. képviselőház! *(Zaj. Halljuk!)* Azon, szerintem jogos, habár aligha általunk tett szemrehányással szemben, hogy a t. kormány és a többség a mi érveink ellenében álláspontját nem védelmezte, azokat hallgatással

Digitized by Google

mellőzte, az igen t. ministerelnök úr tegnapi nagy nyomatékkal elmondott, de bizonyítékokkal egyáltalán nem támogatott beszédében azt mondotta, hogy mivel részünkről oly kijelentés történt, hogy a törvényjavaslatnak javítását nem kívánjuk, érvek nem állván érvekkel szemben, felesleges a többség részéről a további vitatkozás.

E mentegetődzés, t. ház, egyszersmind viszonvádat képez mi ellenünk és a ministerelnöki székből elmondva, nagyon plausibilisnek tetszik; csakhogy a dolog épen megfordítva áll: s ezért a ministerelnök úr nem jó szolgálatot teít a parlamentarismusnak, midőn az ellenzéktől azt követeli, hogy feltétlenül tegye le a fegyvert és a képviselői kötelesség teljesítéséről mondjon le.

A mindenkori tapasztalás szerint ugyanis, t. képviselőház, nem volt rá eset, hogy a ház többsége a kisebbségnek bármily nyomós érvei előtt meghajolt és módosításait elfogadta volna.

A ministerelnök úr állítása tehát egyáltalán nem állja meg a helyét; mert ha mi elveink daczára is belemennénk ezen törvényjavaslat javításába, ugyanaz a sors érne bennünket, a mely a multban: módosításaink legnyomatékosabb érveink daczára is leszavaztatnának. Különben sem illethetne bennünket, t. ház, ezen vád; mert hiszen, t. ministerelnök úr, mi lehetünk és vagyunk is abban a véleményben, hogy ezen törvényjavaslat olyannyira rossz, hogy azt a teljes közigazgatásnak és a közszabadságnak megfelelően javíthatónak egyáltalában nem tartjuk; annyit azonban mégis kénytelen vagyok épen a t. ministerelnök úrnak ezen kijelentéséből constatálni, hogy ő maga is beismerte, hogy e törvényjavaslat rossz és ennek javítása szükséges, mert különben nem hívott volna bennünket fel, hogy e törvényjavaslat javításához hozzájárúljunk. Én különben, t. ház, hogy meggyőződjünk, vajjon ezen törvényjavaslat nagy hibái mellett mennyire javítható és egyáltalán javítható-e: magam részéről megkísértem nemcsak a jelen, hanem a későbbi alkalommal is mindazt megtenni, a mit lehetségesnek tartok tehetségemhez képest. Ez alkalommal bátor vagyok az 1. §-ra vonatkozólag azt az indítványt tenni, hogy az, mint teljesen felesleges, hagyassék ki. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ezen indítványomat következőleg indokolom. A törvény helyes szerkesztésének feltétele és lényeges kelléke az, hogy a törvényben csak intézkedések foglaljanak helyet; elvi kijelentéseknek, elméleti fejtegetéseknek és definitióknak a törvényben helye nincs s nem lehet. Elvi kijelentések és definitiók csak indokolásúl hozhatok fel a törvényjavaslat mellett. Hogy pedig ezen 1. §. csakugyan elvi kijelentést tartalmaz, azt a ministerelnök úr tegnapi beszédében maga is beismerte; tehát ez iránt szerintem, minthogy minden oldalról be van ismerve, kétség nem lehet. Ennélfogva igen természetes dolog, hogy a törvénybe ezen elvi kijelentést tartalmazó szöveg nem tartozhatik; tehát az onnan annyival is inkabb kihagyandó, mert a törvényjavaslat II. fejezetének 32. és 33. §§-ban intézkedik a tisztviselők és azok kinevezéséről; nincs tehát reá szükség, hogy az a törvényben még külön elvi kijelentésként is helyt foglaljon. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hiszen a választásra vonatkozólag hasonló elvi kijelentést az 1886 : XXI. és az 1870 : XLII. tcz. sem tartalmaz. Ha tehát ezek nem tartalmaznak, itt sincs s nem is lehet rá szükség, de az a törvények helyes szerkesztésével is ellentétben áll. Különben, t. képviselőház, ezen elvi kijelentés nincs is a törvényjavaslatban helyesen felvéve, mert azt mondja a törvényjavaslat 1. §-a, hogy a közigazgatás állami feladatot képez. Azt kérdem, t. képviselőház, hát hol nem képez ez állami feladatot? És vajjon nálunk eddig is nem-e állami feladatot képezett a közigazgatás? A különbség csak az volt benne, hogy eddig az állami közigazgatást a törvényhatóságok közvetítették; a törvényjavaslat szerint pedig directe kinevezett tisztviselők fogják azt kiszolgálni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Annál fogva, t. ház, bátor vagyok ezen indítványt benyujtani *(olvassa)*:

»Indítvány a közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben szóló törvényjavaslat 1 §-hoz: Ezen szakasz, mint felesleges, kihagyatik.«

Miután, t. képviselőház, már felszólaltam, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* engedélyt kérek magamnak arra, hogy az igen t. ministerelnök úrnak tegnapi nagyfontosságú és mindenesetre nagyon szépen elmondott beszédére általánosságban és egyik-másik részleteire különösen is megjegyzéseimet megtegyem. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

A t. ministerelnök úr beszéde rám azt a benyomást tette, hogy mi felhozhatunk bármi érvet, legyenek azon érvek bármi nyomatékosak is, azok felett a t. ministerelnök úr beszédében elsiklik, vagy azokat elhallgatja; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és rendesen azon érveket, okoskodásokat és állításokat ismétli, melyeket már a törvényjavaslat benyujtásakor és a törvényjavaslat feletti vita megkezdésekor az igen t. ministerelnök úrtól már hallottunk, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és melyek általunk mind a törvényjavaslat általános tárgyalásánál, mind a czímnél, mind az 1. §-nál már többszörösen megczáfolva lettek; sőt mi kimutattuk azt is, hogy politikai helyzetünk és viszonyainknál fogva

Digitized by Google

ennek a választási rendszernek és az eddigi közigazgatási rendszernek megváltoztatása az országra nézve káros és veszélyes. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ilyen kijelentése és állítása volt a miniszterelnök úrnak, midőn azt mondotta *(olvassa)*: »És azért azokat, kiket az élet 20 évi tapasztalata nem győzött meg arról, hogy a jelenlegi közigazgatási rendszeren változtatni kell és a kikre nem voltak hatással azon érvek, melyeket a közigazgatási bizottság nyugodt és tárgyilagos vitatkozásai folyamán a javaslat pártolói felhoztak, azokról nem tételezhető fel, hogy a vita jelen stádiumában őket capacitálni lehessen.«

Hát ezek nagy hangzású szavak és ha azok úgy állanának, meg volna ezeknek bizonyára értékük is. Azonban, t. ház, a t. miniszterelnök úr elfelejtett rámutatni azokra a tényekre és bizonyítékokra, melyek a t. miniszterelnök úr és a többség álláspontját igazolják. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ezek csak egyszerű állításokként jelentkeznek, de tények és bizonyítékok által nincsenek megerősítve. Mi azonban, t. képviselőház és igen t. miniszterelnök úr, ezen az oldalon kimutattuk és bebizonyítottuk azt, hogy a 20 évi tavasztalat szerint, annak oka, hogy a törvényhatóságok az ő feladataiknak, vagyis a helyes közigazgatás követelményeinek meg nem felelhettek és a mennyiben meg nem feleltek, annak oka abban rejlik, hogy megfosztattak mindazon kellékektől, a melyek a helyes közigazgatás kiszolgáltatására szükségesek és a mellett a tisztviselők felhasználtattak a kormány által kinevezett főispánok által kortesszolgálatokra, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* mi által őket a helyes közigazgatás kiszolgáltatására több helyen képtelenekké tették. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Tehát nézetem szerint nem a kormánypártnak és a kormánynak álláspontja, hanem a mi álláspontunk van bebizonyítva. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha a jelen rendszer mellett a vármegyei törvényhatóságok mindazon feltételekhez jutnak, a melyek a helyes közigazgatás kiszolgáltatására szükségesek, ha az ellenőrzést a kormány szigorúan és hivatásszerűen teljesíti, akkor bizonyára nem állíthatná senki sem alaposan, hogy a vármegyei tisztviselők és illetőleg a vármegyék a közigazgatást nem szolgáltatták ki helyesen. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És ezen állításunkra, bizonyításokra és ezen tényekre az igen t. minister elnök úr mivel válaszolt? A t. miniszterelnök úr azon okokat, a melyek szerinte és a többség szerint az államosítást szükségessé teszik, három fő érvre reducálja.

Lássuk azt a három főérvet *(Halljuk! Halljuk!)*, a melyeket a t. miniszterelnök úr tegnapi beszédében felhozni méltóztatott és a melyek nem tegnap hozattak fel először, hanem már a tárgyalás elején is felemlíttettek.

Azt mondja a miniszterelnök úr: »Ezeknek az érveknek egyike, hogy mentesíttessék mindazoknak befolyásától a tisztviselő, a kiknek ügyét intézi.« Nem tudom, kiket ért ezek alatt a t. miniszterelnök úr: a választókat-e vagy pedig azon clique et, a mely itt igen sokszor mint a vármegyei helyes közigazgatás veszedelme említtetett fel. Ha a választókat érti, akkor biztosíthatom a t. miniszterelnök úrat és a t. többséget tapasztalásból, hogy a választók sohasem gyakorolhattak a tisztviselőkre befolyást a jó közigazgatás helyes kiszolgáltatása szempontjából. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ha azonban a t. miniszterelnök úr a vármegyei clique-et értette — és hiszem, hogy ezt értette — akkor azt vagyok bátor kérdezni a t. miniszterelnök úrtól, hogy a jelen törvényjavaslat keretében, ha az törvénnyé válik, reméli-e, hogy a vármegyei clique jövőre nem lesz befolyás-al a tisztviselőkre? Hiszen az a független elem, a mely a közigazgatási bizottságba, a mely a közigazgatási bíróságba s a a mely az állandó választmányba a főispán aegise és vezetése alatt beválasztatik, bizonyára nem lesz más, mint az a clique, a kikre, a főispánnak és a kormánynak politikai czélzataiknál továbbra is szükségük van. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És így természetes dolog, hogy ez a befolyás nem lesz kisebb, hanem szerintem még nagyobb lesz, mert nem a megye fogja ezt a befolyást gyakorolni a maga összeségében, hanem gyakorolja az a néhány ember, a ki ott a bizottságban a felügyeletet és ellenőrzést gyakorolja és esetleg a fegyelmi vizsgálatot elrendelheti. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A második főérvként a reform mellett felemlítette a miniszterelnök úr, hogy: »A közigazgatási pálya nemcsak szűk körnek nyittassék meg, hanem nyíljék meg mindazoknak, a kik kellő szakképzettséggel, teljes készültséggel bírnak arra, hogy e pályán üdvösen működhessenek; és hogy ezen pálya nyitva legyen olyanoknak is, a kik abban nemcsak időleges 3—6 évi elfoglaltatást, hanem állandó életpályát nyernek.«

Én erre tapasztalásból, még pedig nem egy megyében, hanem több megyében szerzett tapasztalásból azt vagyok bátor mondani, hogy ez a pálya eddig is nyitva állott mindazon tehetséges és képes embereknek, a kiket a főispán candidálni és alkalmazni jónak látott. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Kérdem, hogy jövőre ezen törvényjavaslat mellett másképen lesz-e? Azt hiszem, jövőben is csak azok fognak jutni erre a pályára, a kiket a főispán candidál, vagyis ajánl. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Tehát semmiben sem változik a helyzet, sőt kevesebb lévén az ellenőrzés, kevesebb lévén

Digitized by Google

a közönségnek befolyása a főispánra, még így sem lesz. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* De azután t. ház, azért, hogy valakinek életpályát nyissunk, ez elegendő indok arra, hogy egy százados, sőt ezredéves multtal bíró és jónak bizonyult rendszert megváltoztassunk? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De különben sem felel meg egészen a valóságnak az az állítás, hogy a kik a megyei tisztviselői pályára léptek, ott meg nem találhatták volna életpályájukat; mert tapasztalásból tudom, hogy a kik kötelességüket híven teljesítették és képesek voltak, változatlanúl ezen a pályán maradtak mióta a törvényhatóságok ismét visszaállíttattak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Itt van Baranyamegye, Tolnamegye, Somogymegye és majdnem minden megye példája.

Harmadik és legfontosabb főérvként felemlíti a t. ministerelnök úr: »A legfőbb érv, a melyért mi a közigazgatás államosítását óhajtjuk, az, hogy közigazgatásunkban lehetséges legyen a helyes és biztos ellenőrzés gyakorlása. Ezen ellenőrzés pedig gyakorolható lesz a törvényjavaslat szerint két irányban.«

Én azt hiszem, hogy ezen állítást csak az teheti, a ki a törvényhatósági ellenőrzést és a törvényhatósági intézmény eddigi rendszerét nem ismeri. Az eddigi rendszer szerint is két irányban gyakoroltatik az ellenőrzés: és pedig első sorban maga a vármegye közönsége által; másod sorban a kormány részéről a főispán által. Teljes hatálylyal lehet azt gyakorolni, a mennyiben a törvény módot nyujt a főispánnak mindazon tisztviselők felfüggesztésére, kik kötelességeiknek meg nem feleltek. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A t. ministerelnök úrnak ezen kijelentése a kormány részéről eddig gyakorolt ellenőrzésről kiadott szegénységi bizonyítvány, mert a kormány eddig is gyakorolhatta az ellenőrzést. Ha tehát mégis az ellenőrzés hiányában rossz az administratio, akkor azt tisztán a kormánynak tudhatjuk be, a mely az ellenőrzést a maga részéről teljes mértékben nem érvényesítette. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Jövőben megfordítva fog állani a dolog, tehát még rosszabb lesz, mert az a kormány fog a jövőben nagyobb befolyást gyakorolni, a mely felügyeleti jogával most sem tudott élni; a törvényhatóságoknál pedig gyengébb lesz az ellenőrzés, a mennyiben nem a hatóság maga, hanem annak csak egy kis része a főispán által beválasztott független elem fogja az ellenőrzést gyakorolni.

Azt gondolom, hogy sikerült kimutatnom, hogy az igen t. ministerelnök úrnak tegnap felhozott érvei szépen hangzanak ugyan, de értékkel nem bírhatnak és egyáltalában nem szolgálhatnak érvűl arra nézve, hogy ezen törvényjavaslat, illetőleg annak 1. §-a elfogadtassék.

A t. ministerelnök úr beszédének további részében, mintegy dicsekvőleg áll és bennünket fenyegetőleg méltóztatott felemlíteni, hogy a nagy többség úgy is elfogadta már a törvényjavaslatot általánosságban és bizonyára elfogadja ezen törvényjavaslat alapelvét az 1. §-t is. Az igaz, azt mi látjuk; de bizonyára látja a nagyközönség is és tekintettel arra, hogy a nagyközönség is úgy, mint mi, tudja a képviselőház többsége mikénti alakúlásának alapját és módját, ezt különösnek találni nem fogja. Nem volt egyetlen egy törvényjavaslat sem, melyet a többség, bármily mértékben lett volna is ellentétben annak egyes részeivel, ha azt a kormány komolyan akarta, ne fogadta volna el.

Az tehát nem szolgál érvűl, hogy a többség elfogadta; de az sem szolgál, hogy a törvényjavaslat sorsa jövőre biztosítva van. Mert emlékezzünk vissza a multra, megtörtént 1873-ban e házban, hogy Deák Ferencz a ház többségével, sőt általános helyeslésével fejezte ki szükségét a polgári házasságnak és a vallásszabadságnak; egyszersmind utasíttatott a kormány ezen elvek alapján törvényjavaslat előterjesztésére. És hol állunk most? Eddig sem egyik, sem a másik nem alkottatott meg. A viszonyok akképen változtak, hogy az akkori többség és az országgyűlés általános szelleme teljesen megváltozott. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tehát az a reménységünk van, hogy mire a törvényjavaslat törvényerőre emelkednék, a többség szelleme is megváltozand. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. ministerelnök úr a közvéleményre is méltóztatott hivatkozni. Hát az hiszem, hogy jönnek utánam felszólalók, kik e kérdésben még alaposabb kritika alá fogják venni a ministerelnök úr ezen állítását. De annyit mégis szükségesnek tartok jelezni, hogy a ministerelnök úrnak a közvéleményre nézve nagy tévedésben kell lennie. Mert a mikor azt mondá, hogy az államosítás ellen csak ennyi kérvény jött be, akkor nem tudott kimutatni egyetlen egyet sem, mely az államosítás mellett hozatott volna fel. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mit bizonyít ez? Azt, hogy daczára annak, hogy a kormány kezében van minden hatalom, hogy ezt megszerezhesse; a míg az ellenzék sem működött abban, hogy ily kérvényeket szerezzen, sem hatalma nincs arra, hogy megszerezze: mégis az ellenzék álláspontja mellett kérvények jöttek be, ellenben a ministerelnök úr és a kormány álláspontja mellett egyetlen kérvény sem jött be. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én nem hiszem, hogy ha a közvélemény — a mely különben meg sem érlelődhetett, mert csak ezen tárgyalások folytán érlelődhetik meg a törvényjavaslat jó vagy rossz voltára nézve —

Digitized by Google

nem hiszem, mondom, hogy ha a közönség az államosítás mellett állást foglalt volna, a kormánynak ne állott volna módjában az ellenzékkel szemben az államosítás mellett ilyen kérvényeket beadatnia az országgyűléshez. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. ministerelnök úrnak egyéb kijelentésére nézve nem tartom magamat eléggé hivatottnak válaszolni és megjegyzéseket tenni; azonban nem zárkózhatom el annak szüksége elől, hogy a t. ministerelnök úr azon felhívására, melyet hozzánk intézett, néhány szóval ne válaszoljak.

Az igen t. ministerelnök úr appellálva a mi hazaszeretetünkre, így szól hozzánk: »Önök azt akarják, hogy a magyar állam erős és hatalmas legyen; ezt akarjuk mi is, kívánjuk ezenkivül azt, hogy a magyar állam élén álló kormány védelmezze meg a hazát az országban levő ellenségek ellen, védelmezze teljes erejével azon befolyások ellen, melyekről önök hiszik, hogy léteznek; de ugyanakkor, midőn azt akarják, hogy ez irányban a legerélyesebben lépjen fel a kormány, mindent elkövetnek, hogy a kormány állását meggyöngítsék.«

Hát igen t. ministerelnök úr, mi, ha nem jobban, de bizonyára épen úgy kívánjuk ezt, mint a ministerelnök úr. De én azt gondolom, hogy ha azt akarjuk, hogy a haza ellenségeivel megküzdhessünk, előbb oly eszközöknek birtokában kell lennünk, a melyek képesítenek minket arra, hogy a hazán kivül eső ellenségekkel is sikeresen megküzdhessünk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ha itt a t. ministerelnök úr a mi hazafiságunkra appellál: engedje meg, hogy mi is appellálhassunk az ő hazafiságára és kérjük meg őt, hogy mindenekelőtt szerezze meg Magyarországnak az önálló magyar hadsereget; vagy ha az ez idő szerint lehetetlen volna, szerezze meg azt, hogy a hadsereg magyar részére nézve a magyar vezényszó hozassék be és az alkotmányra eskettessék fel. Azután terjesszze elő a ministerelnök úr mindazon garantiákat, melyek Magyarországon a közszabadság s a parlament szabadságának és tisztaságának megóvására szükségesek; és csak, ha így megnyugtatta a közönséget: akkor kívánja a törvényjavaslat keresztülvitelét.

Addig, míg ez be nem következik, a ministerelnök úrnak ezt kívánni joga nincs. Az önök által annyira emlegetett magyar nemzeti államnak első feltétele az, hogy legalább a hadsereg magyar részének magyar legyen a vezénynyelve. A míg e feltétel be nem következik, addig egy ily javaslat előterjesztésére a ministerelnök úr szerintem nem jogosúlt; és addig mi annyival is inkább szükségét látjuk és kötelességünknek tartjuk megvédelmezni azon alapot, mely annyi viszontagság között bástyául és védművül szolgált a nemzet alkotmányos jogainak megvédésében; mert a mi álláspontunk mellett ezer éves mult van és annak helyességét a történet igazolja, a t. kormány és kormánypárt álláspontja pedig kétes problema előtt áll, kétes problemán alapszik. Nem találják tehát önök nagyon természetesnek, hogy mi ellenzékiek ezen kétes problema előtt meg nem hajolhatunk, hanem ellenkezőleg önöket is figyelmeztetjük arra, hogy a káprázat után ne indúljanak, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* hanem kövessék tiszta, hazafias érzetök sugallatát és e mellett mentsék meg Magyarország és a magyar alkotmány részére a szabadságnak alapját.

Ezek kijelentése után a törvényjavaslat első szakaszát el nem fogadom, hanem ajánlom indítványomat elfogadásra s esetleg hozzájárúlok Helfy Ignácz t. képviselőtársam módosításához. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Varasdy Károly jegyző: Irányi Dániel!

Irányi Dániel: T. ház! *(Halljuk!)* Szándékom volt mindenekelőtt gr. Apponyi Albert t. képviselőtársunk minapi beszédével foglalkozni, de miután az ő érveléseit, melyek a mi álláspontunk ellen voltak intézve, képviselőtársaim közül többen már eddig is — nézetem szerint pedig sikeresen — megczáfolták, nehogy ismétlésekbe bocsátkozzam, lemondok e szándékról, noha sajnálattal teszem, mert ámbár jobban szeretem, ha a mérsékelt ellenzék vezérével együtt haladhatunk, mind a mellett mindig tisztességnek tartom, ha vele az elvek terén megmérkőzhetek.

Annál inkább kell azonban kiterjeszkednem a t. ministerelnök úr tegnapi beszédére, mellőzve azt, a mit elvbarátaimmal folytatott vitájában mondott és szorítkozva csupán arra, a mi az egész pártot, annak nézeteit és eljárását illeti.

A t. ministerelnök úr azon tételnek bebizonyítására, hogy a közvélemény nem a mi nézeteink mellett nyilatkozik, arra hivatkozott, hogy azon kérvények száma, a melyek a képviselőház asztalára az önkormányzat, illetőleg a tisztviselők választása érdekében letétettek, mindössze, mint előbb tévesen említette, 470-re, a mint az én kiigazításom után megengedte, 629-re rúg.

Megengedem, t. ház, hogy ennél nagyobb számú kérvényeket is reméltem és reméltünk mindnyájan; de ha a t. ministerelnök úr figyelembe veszi egyrészt azt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy nálunk a véleménynyilvánításnak e módja még meglehetősen új s nem oly régi, mint Angliában; s másfelől nem felejti el azt, hogy a kérvényeknek házról-házra összegyüjtése mennyi kellemetlenséggel s ügygyel-bajjal jár: akkor azt gondolom, hogy ezt a számot keveselni nem

Digitized by Google

fogja. Ha pedig arra figyelmeztetem, hogy számos levél által, melyek hozzám érkeztek, meggyőződtem arról, hogy a kérvényezés ellen itt a jegyző, ott a bíró, egy harmadik helyen a szolgabíró akadályokat gördítettek: akkor azt gondolom, hogy inkább méltányolni fogja azon polgárok buzgalmát, a kik ennek daczára is annyi aláírással látták el a kérvényeket.

Egyébiránt — a mint azt Simonfay t. barátom előttem megemlítette — ha kevesli a t. miniszterelnök úr a 629 kérvényt, a melyen, nem tudom, hány ezer, hány százezer aláírás van, miért nem méltóztatott azok ellen sokkal többet nyujtatni be, ha nem is saját maga kezdeményezéséből, tehát pártja útján? Hiszen érdekében állott volna bebizonyítani, hogy az önök részén többen állanak az ország független polgárai közül, mint ezen pártnak részén, a melyhez én tartozom. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Simonfay János t. barátom azt állította, hogy egyes polgároktól egyetlenegy kérvény sem érkezett az államosítás mellett. A mennyire én emlékszem, két ily kérvény tétetett le e ház asztalára. Az egyik Szapáryfalva község lakosai részéről, *(Derültség a szélső baloldalon.)* mely község, tudtommal, újabban telepíttetett alkalmasint a miniszterelnök úr pénzügyministeri hivataloskodása idejében: a kik ennélfogva hálából igyekeztek a t. miniszterelnök úrnak ez által is kedveskedni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A t. miniszterelnök úr azt állítja, hogy ha tekintetbe veszszük, miszerint azok, a kik tulajdonképen a tisztviselők választásánál érdekelve vannak a választóknak három százalékát képezik: akkor lehetetlen nem csodálkozni azon, hogy ezek közül olyan kevesen írták alá a kérvényeket; a többiek pedig egyáltalában nincsenek ezen ügynél érdekelve. Mellőzve azt, hogy a kérvények aláírói között sok birtokos is van, a kik virilis joguknál fogva tagjai a törvényhatósági bizottságoknak — vajjon szemrehányást érdemelnek-e azon polgárok, a kik nem tagjai a megyei bizottságoknak, azért, hogy ők a közszabadság érdekében a törvényhozáshoz folyamodnak; vajjon nem mutatna-e az ellenkezőleg önzésre és szűkkeblűségre, ha az, a mi az egész nemzetet érdekli, csak őket magukat nem érdekelné? *(Igaz! Úgy van! Helyes! a szélső baloldalon.)*

De a t. miniszterelnök úr, mint mondá, megtekintette azon kérvényeket, a melyek a mi közreműködésünkkel érkeztek a házhoz s azokból arról győződött meg, hogy sok kérvényen a névaláírások ugyanazon kézzel történtek. Nem tagadom: ezt magam is észrevettem, daczára annak, hogy ha a t. miniszterelnök úr a kérvények nyomtatott példányait megtekinti, meggyőződést szerezhet arról, hogy annak külső lapján nyomtatott megjegyzés olvasható, mely szerint kéretnek a polgárok, hogy csak sajátkezűleg írják alá. Megtörtént ezen figyelmeztetés daczára egyik-másik kérvényen több-kevesebb aláíró részéről az ellenkező. De ha csak azt nem bizonyítja a t. miniszterelnök úr, hogy azok, a kiknek neveit mások írták; a kik csak keresztvonásukat tették arra, nem tudták, mit írnak alá; ha csak azt nem igazolja, hogy azokat a vezetők félrevezették: akkor az ő ellenvetése e tekintetben magától megsemmisül. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Kochmeister sem tudta, mit írt alá! *(Általános derültség.)*

Irányi Dániel: És ezzel, a mi a kérvényeket illeti, végeztem. Fontosabb az, a mit a t. miniszterelnök úr beszéde további folyamában részint a mi nézeteinket, részint eljárásunkat illetőleg mondott. A t. miniszterelnök úr nevezetesen téved, midőn azt állítja a mi pártunkról, hogy mi csupán azért ellenezzük ezen törvényjavaslatot, mert az ugynevezett garantialis törvények még nincsenek benyujtva. Ezt kétségen kivül egyik-másik képviselőtársunk említette; és mi, habár a választási rendszer marad is meg, minden esetre szükségesnek tartjuk, hogy ezen törvényjavaslatok benyujtassanak. De minket, t. miniszterelnök úr, főleg nem ezen indok tart vissza a jelen törvényjavaslat elfogadásától. Fontosabb okaink is vannak, a melyeket egyébiránt, ha méltóztatott figyelni, több tagtársunk részéről hallhatott is.

Különösen három okra vagyok bátor figyelmeztetni a t. miniszterelnök urat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első ok formai ok ugyan, de a mely mindazáltal nem nélkülözi a fontosságot. Ezen formai ok abban áll, hogy mi a jelen képviselőházat nem tartjuk erkölcsileg feljogosúltnak *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* a jelen törvényjavaslat tárgyalására; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* nem tartjuk pedig azért, mert a képviselőház óriási többsége a tisztviselők választása elvének alapján választatott meg. Igen kevesen voltak ugyanis tagtársaink közül, a kik választóik előtt a kinevezési rendszer mellett nyilatkoztak. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* S ámbár megengedem, sőt elismerem, hogy irott törvény nem létezik, mely eltiltaná a képviselőházat, hogy bármely ügyben törvényt alkosson, mindazáltal szerintem az alkotmányosságnak elve az, a mely ilyen eljárást tilt; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mert a képviselőház nem maga a nemzet; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* az a nemzetnek csak megbízottja, csak képviselete. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Petrich Ferencz: Meg kellett volna kérdezni a választókat!

Irányi Dániel: A másik ok pedig, t. ház, az, hogy mi a választási rendszerben, de úgy a

Digitized by Google

mint mi azt megjavítani kívánjuk, a közszabadságoknak igen hatályos biztosítékát látjuk, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* melyet a kinevezési rendszer nézetünk szerint megdöntene.

A harmadik és talán a legfontosabb ok pedig abban áll, hogy míg önök a mostani, bár csonka alkotmányt örökidőkre biztosítottnak hiszik: addig mi, okúlva a multak tapasztalatain, nem zárkózhatunk el annak lehetősége elől, hogy még ezen alkotmány is újabb támadásoknak lesz kitéve; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a mikor is, miként a mult századokban, miként a jelen század elején és közepén, a megyék igen sikeres és hathatós eszközei lesznek annak, hogy az alkotmány és a szabadság továbbra is megőriztessék *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Én nem vonom kétségbe önök jóhiszeműségét. De önök uraim nagyobb sulyt helyeznek a közigazgatás rendes menetére, mint az alkotmány, a szabadság biztosítékaira. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A kik azonban visszaemlékeznek csak a 48-iki eseményekre is, azok bizonyosan tudják, mily lényeges szolgálatokat tett a nemzeti ügynek a megyei intézmény; milyen buzgósággal, milyen odaadással, milyen lelkesedéssel karolták fel a megyei törvényhatóságok a nemzeti önvédelmet; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* milyen lelkesedést tanúsítottak a választott tisztviselők a honvédek kiállításában, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a hadsereg felszerelésében és élelmezésében. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Képzeljünk már most, t. uraim, hasonló válságos helyzetet kinevezett tisztviselőkkel. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azok vagy azoknak legnagyobb része nem fog-e visszavonúlni a közszolgálattól, különösen pedig azok, kik egyenesen a király kinevezésének köszönik majd állásukat? Vajjon nem történt-e 1848-ban, hogy a tisztek közül sokan, jólehet magyar emberek, született magyarok voltak, midőn ily válság állott be, eleinte haboztak, később egyenesen letették kardjukat még azok is, a kik nem csatlakoztak az ellenséghez. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha már a kinevezett megyei tisztviselők nagy része, talán legnagyobb része visszavonúl vagy a nemzeti kormány az ő megbízhatóságukban kételkedik, vajjon akkor a közigazgatás, vajjon akkor a nemzeti védelem nem lesz-e lényegesen megbénítva? Vajjon azok, a kiket az ő helyükbe állítani fognak, nem ismervén a közigazgatás rendes menetét, ismeretlenek lévén emberekkel és viszonyokkal, képesek lesznek-e a rájuk váró fontos feladatok teljesítésére? *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Ezek, t. képviselőház, azon legfontosabb okok, a melyek minket ezen törvényjavaslat elfogadásától visszatartanak.

A t. ministerelnök úr beszéde végén igen meleg és a haza szeretetétől áthatott felhívást intézett a mi pártunkhoz, figyelmeztetve arra, hogy ne veszélyeztessük eljárásunkkal azt a kincset, a mely nemcsak a többségnek, hanem a kisebbségnek is drága kincse: a parlamentarismust. *(Helyeslés jobb felől.)*

A parlamentarismusnak külső formája kétségen kivül a többség uralmában nyilvánúl; annak belső kellékét, lényegét azonban az képezi, hogy a parlament többsége a nemzet vagy legalább a választóközönség többségét hiven képviseli. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De vajjon el lehet-e ezt — minden sértés nélkül legyen mondva — a mostani képviselőház többségéről mondani?

A ki ismeri azon visszaéléseket, a melyek még pedig feles számmal a választásoknál elkövettettek és e ház bíráló bizottságai részéről orvoslásra nem találtak, az a feltett kérdésre igennel nem felelhet. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Hiszen azért, épen azért kellett most legközelebb a curia bíráskodásáról szóló törvényjavaslatot benyujtani, hogy azon botrányos visszaélések megszűnjenek, jövőre a képviselőház a nemzetnek hivebb kifejezése legyen.

De még azon esetben is, ha a képviselőház tiszta, teljesen szabad választásoknak az eredménye, fordúlhatnak s valóban fordúlnak is elő esetek a nemzetek életében, hogy a képviselőház — különösen évek multán — nem tükrözi vissza többé hiven a választók többségének akaratát, a mikor is a kormány előterjesztésére az államfőnek joga van a parlamentet feloszlatni és újabb választásokat elrendelni. De hát csak a kormány vonhatja kétségbe azt, hogy a képviselőház valóban hű tükre-e a nemzeti akaratnak? Nem utalhat-e erre — különösen ha tények állnak rendelkezésére — a kisebbség is, hogy az, a mit a többség akar, nem felel meg a nemzeti akaratnak? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mi pedig, t. képviselőház, nem említve most azon kérvényeket, a melyekről csak az imént szóltam, arra utaltunk, hogy a tisztviselők választása, illetőleg az önkormányzat sértetlen fentartása mellett 16 vármegye küldött felíratot a képviselőházhoz, a mely ténynyel szemben — ide legalább — mindössze 17 vármegye részéről érkezett felterjesztés. Igaz, a t. ministerelnök úr a minap azt méltóztatott mondani, hogy hozzá ily értelemben 36 megye részéről jött felírat; csakhogy — daczára a Simonfay János t. barátom által minap benyujtott határozati javaslatban foglalt felhívásnak — a t. ministerelnök úr ezen kérvényeket a ház asztalára letenni elmulasztotta: nem lehet tudnunk, vajjon azon felíratokban is, a melyek csupán a t. ministerelnök úrhoz lettek beküldve, nem szintoly fel-

Digitized by Google

tételekhez kötik-e a vármegyék a jelen törvényjavaslathoz való hozzájárulásukat, mint azon kérvényekben, a melyek a ház asztalára tétettek le és a melyekben az illető megyék az államosítást pártolják. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Egyébiránt azt az elvet, hogy a többség mindent tehet és előtte a kisebbségnek mindenkor feltétlenül meg kellene hajolnia, senki, a ki a jogról, arról, a mit közönségesen örökigazságnak nevezünk, tiszta fogalma van, el nem ismerheti. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ezen mindenhatóság absolutismusra, zsarnokságra vezetne, a mit valamint egyes embernek, viseljen bár fején koronát, úgy többségnek sem lehet megengedni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Avagy hogy nézetemet egy-két példával megvilágítsam, megengedhetőnek tartanák-e önök, uraim, hogy a többség a protestansokat, kiknek száma három millióra rúg, az alkotmány, a törvények által biztosított jogaiktól megfoszsza; vagy megengedhetőnek tartanák-e, hogy ez vagy bármely más többség Magyarországot az osztrák birodalomba bekebelezze? Nem lenne-e ily esetekben a kisebbség arra feljogosítva, hogy az ellen minden erejéből a parlamenti szokások által megengedett minden eszközzel küzdjön? *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Sőt arra is, hogy ha ereje van, a fegyveres ellentállást megkísértse?

A jelen esetben igaz, nem ily rendkivüli hatalmaskodásról van szó, mindazonáltal az alkotmánynak, a szabadságnak oly megsértéséről, a mely a mi meggyőződésünk szerint a parlamenti kisebbséget nemcsak feljogosítja, hanem kötelezi is, hogy az ellen minden, a törvényben megengedett eszközzel küzdjön: *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon)* kötelez arra programmunk, választóinknak adott szavunk, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* legmélyebb meggyőződésünk, hazaszeretetünk, becsületünk. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)* És mi ezen kötelességet, valamint eddig, úgy ezentúl is hiven fogjuk teljesíteni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Ezért ellenezzük ezen 1. §-nak is az elfogadását, mely a tisztviselők kinevezését tárgyazza.

Nem fogom, t. képviselőház, a választási elv mellett és a kinevezési rendszer ellen az általános vita alkalmával felhozottakat ismételni; szorítkozni kívánok annak bírálatára, a mi ellenfeleink részéről azóta hozatott fel, illetőleg elő fogom adni azon okokat, melyeket az előbb mondottakhoz pótlólag hozzáadni szükségesnek tartok. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ellenfeleink főérve a választás ellen abban áll, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* hogy választott tisztviselők mellett a ministeri felelősség nem állhat fenn.

Noha ezen állítást már a multkor volt alkalmam kellő értékére leszállítani, legyen szabad pótlólag azt kérdeznem önöktől: vajjon azon országokban, melyekben választott tisztviselők működnek, nem létezik-e azért a kormány felelőssége; és vajjon mind a mellett a közigazgatás ezen államokban nem vesz-e rendes menetet? Avagy Svájczban vagy az amerikai Egyesült-Államokban nincs-e rendezett közigazgatás és nem létezik-e ott a kormány felelőssége?

Igaz, halljuk az ellenvetést, ezen két államban tulajdonképen úgynevezett parlamentaris kormányrendszer nem uralkodik; de a felelősségre nézve nem az a döntő, hogy a ministerek vagy az államfő vagy az egyes államok vagy cantonok fejei kinek tartoznak felelősséggel, a parlamentnek-e vagy valamely bíróságnak, avagy közvetlenül a népnek; hanem a felelősség lényege abban áll, vajjon léteznek-e az alkotmány által felállított hatóságok, a melyek a kötelességmulasztó tisztviselőket feleletre vonni hivatva vannak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hogy pedig ilyenek úgy Svájczban, mint az amerikai Egyesült-Államokban léteznek, azt úgy hiszem, senki sem fogja tagadni. Egyébiránt Anglia csakugyan a szó teljes értelmében parlamentaris állam, még pedig mintája a parlamentarismusnak: és ki hallotta vagy ki olvasta, hogy azóta, mióta Angliában a megyei közigazgatást jórészt választott tisztviselőkre bízták, a ministeri felelősség megszűnt avagy csak csökkent volna? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egyébiránt t. ellenfeleim nemcsak a külföldi központosított államokra hivatkoztak tételeik bebizonyítása végett, hanem hivatkoznak magára az 1848-iki országgyűlésre is. Már a multkor volt szerencsém ezen meglepő hivatkozást kellőkép megczáfolni, kimutatván, hogy csak feltenni is lehetetlen, hogy az az országgyűlés, a mely a XVI. tcz. bevezetésében a megyei szerkezetet az alkotmány védbástyájának nevezte, azt a ministeri felelősséggel ellenkezőnek hitte volna.

Megczáfoltam pedig ezen állítást ugyanazon törvényczikk 1. §-ával, melyben világosan meg van mondva, hogy mit értett a törvényhozás azon kifejezés alatt, hogy a megyei szerkezet a közszabadsággal megegyeztetendő: nem egyebet, mint azt, hogy a megyei szerkezet népképviseletre alapíttassék.

Van azonban ennél még döntőbb bizonyítékom is: ugyanazon pozsonyi országgyűlésnek XXIX. törvényczikke, a mely következőleg szól: »A közigazgatásnak a ministeri felelősséggel összhangzásba hozatala tekintetéből a kormányi kinevezéstől függő közhivatalok iránt rendeltetik: 1. §. A törvény útján kivüli elmozdít-

Digitized by Google

hatatlanság egyedül az igazságszolgáltatásával megbízott bírói hivatalokra szorítkozik.« *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Tehát az 1848-iki törvényhozás a ministeri felelősség érdekében csupán azt kívánta, hogy a kormány által kinevezett hivatalnokok bírói úton kívül is elmozdíthatók legyenek; ezt azonban a választott tisztviselőkre nem terjesztette ki, annál kevésbbé pedig szüntette meg azoknak választását, a melyet a parlamenti kormányrendszerrel, a ministeri felelősséggel ellenkezőnek nem tartott; holott, daczára azon sietésnek, melylyel eljárni volt kénytelen, egy rövidke szakaszban a tisztviselők választását is megszüntethette volna épúgy, mint az imént felolvasott törvényczikkben a kormány által kinevezett tisztviselőknek elmozdíthatóságát kijelentette.

Felhozatott a multkor azon állításnak igazolására, mely szerint már az 1848-iki törvényhozás is az államosítás terére lépett, Kossuth Lajosnak, mint pénzügyministernek egy határozati javaslata, a melyet már a Pesten tartott országgyűlésen nyujtott volt be az adó tárgyában és a melyben egyebek közt az foglaltatik, hogy az adók kivetése és behajtása a törvényhatóságok közbenjöttével ugyan, azonban a pénzügyminister által kinevezett tisztviselők által eszközöltetik. Noha, mint talán emlékezni méltóztatik, már akkor szükségesnek tartottam arra figyelmeztetni Horánszky Nándor t. képviselőtársamat, a ki ezt az érvet felhozni jónak látta, hogy egy oly határozati, vagy törvényjavaslat, mely háború idejére szól, nem képez elegendő okot arra, hogy az a béke idejére szóló rendelkezés alapjául is vétessék; ezen határozati javaslat pedig, mint annak tartalma világosan bizonyítja, mindössze 8 holnapra volt tervezve, az 1848-iki november és deczemberre és az 1849. év két első negyedére, tehát azon időre, mikor a háború folyt, illetőleg előre látható volt, hogy még folyni fog. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Hiszen ha abból, hogy Kossuth ezen háborús időre ilyen határozati javaslatot nyujtott be, azt lehetne következtetni, hogy önmagával következetlenségbe jutva, ezt az intézkedést a béke idejére is fentartatni akarta: akkor épen annyi joggal azt a szemrehányást lehetne tenni Deák Ferencznek, mint igazságügyministernek, illetőleg az egész Batthyányi cabinetnek, hogy a rögtön-ítélő bíróságokról kiadott rendelettel az állam elleni bűnök megtorlását a rendes törvényszékektől, a kir. táblától és a hét személyes táblától a rögtön ítélő bíróságoknak akarta volna átszolgáltatni a béke idejére is; vagy hogy a közigazgatást állandóan a kormánybiztosok által kívánta vezettetni, miután a háború idejére az önvédelem sikeresebb előmozdítása végett a vármegyékbe kormánybiztosokat küldött. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De van ezen okoskodásnál egy hatalmasabb és döntőbb bizonyítékom: ugyanezen pesti országgyűlésnek határozata, melyet Kossuth Lajos indítványára hozott. *(Halljuk! Halljuk!)* Mint méltóztatik tudni, az 1848-iki pesti országgyűlésen benyujtott törvényjavaslatokat, később — miután a királylyal a jó viszony megszünt — a határozati javaslatokat az osztályok és azután az osztályokból alakúlt központi bizottság tárgyalták. A Kossuth említett határozati javaslatára benyujtott jelentés, a melyet a központi bizottság készített, november 30-án tárgyaltatott és fogadtatott el. Arra a tervre, melyet említettem, miszerint az adók kivetése és behajtása a minister által kinevezett tisztviselőkre bízassék, az országgyűlés határozottan tagadólag felelt és pedig következőképen: *(Halljuk! Halljuk!)* »1. §. A folyó 1848-ik év november és deczember, úgy az 1849-ik év első hat havára fizetendő országos adó ezen országos határozat szerint fog kivettetni és beszedetni. 2. §. Ezen adó kivetését és beszedését az országos határozatban foglalt szabályok szerint az ország törvényhatóságai eszközlik.« Ez által tehát az 1848-iki országgyűlés bebizonyította, hogy a régi alapot nem kívánja elhagyni, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* daczára annak, hogy oly férfiú nyujtotta be az ellenkező határozati javaslatot, a ki iránt már akkor is nagy hálával tartozott a nemzet és a ki — lehet mondani — az országgyűlésnek bálványa volt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egyébiránt megjegyzem, hogy — legalább a lapok tanúsága szerint — Kossuth ezen határozati javaslatnak tárgyalása alkalmával az ülésben nem volt jelen; mindenesetre pedig a tanácskozásban nem vett részt, a mi azt látszik bizonyítani, hogy úgy az osztályokban, mint talán a központi bizottságban folyó tárgyalások után maga is elállott szándékától és hozzájárúlt azon határozathoz, a mely az önkormányzat teljességének fentartására irányúlt. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

E szerint teljesen meg van czáfolva azon állítás, mintha az 1848-iki országgyűlés a tisztviselők kinevezésének rendszerét óhajtotta volna. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ellenkezőleg, kétségtelenné van téve, miszerint az önkormányzatnak és a tisztviselők választásának elvét sértetlenül fentartani kívánta. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezt kívánjuk mi is azon fontos okoknál fogva, a melyeket két hosszú havi tanácskozás folyamán előadni szerencsénk volt. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Hiába gúnyolnak e miatt ósdi reactionarius hajlamokkal; hiába vádolnak,

Digitized by Google

mint tette különösen Büsbach Péter képviselő úr, *(Derültség a szélsőbalon.)* azzal, hogy mi a haladásnak ellenségei vagyunk.

Valóban különös, t. ház, mily eljárásban részesülünk a túloldali urak részéről e tekintetben. Hol utopistáknak, idealistáknak neveznek, a mikor tudniillik nekik nem tetsző bármely szabadelvű indítványt teszünk; hol pedig ósdi, maradi, reactionarius hajlamokkal vádolnak, mikor nem tartjuk helyesnek azt, a mit ők reformjavaslatként előterjesztenek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Lássuk hát egyszer, bár röviden, ki hát a szabadságnak, ki a haladásnak barátja: mi-e vagy önök? *(Halljuk! Halljuk!)*

Mellőzöm programmunk közjogi részét, mindamellett, hogy azt tartom, hogy az ország önállóságára való törekvés mindenesetre megérdemli a haladás nevét, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* csupán azt kérdem: ki indítványozta még 1869-ben a testi büntetések eltörlését? Ki indítványozta ugyanazon évben a vallásszabadság és polgári házasság behozatalát; és ki nyujtott be az iránt törvényjavaslatot, ki sürgette azt azóta folytonosan mai napig? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ki javasolta ugyancsak 1869-ben azon csekély hitellel szemben, a melyet az akkori vallás- és közoktatásügyi minister a népnevelésre iktatott a költségvetésbe, annak egy millióra való felemelését; és ki sürgette azóta évről-évre a közoktatási költségek felemelését? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ki követelte a választási jognak kiterjesztését és a titkos szavazás behozatalát?

Csatár Zsigmond: Az jó volna!

Gr. Károlyi Gábor: Hisz akkor már megbukott volna a kormány. *(Derültség jobb felől.)*

Irányi Dániel: Ki szorgalmazza szüntelen a választási visszaéléseknek megszüntetését, megbüntetését s a curia bíráskodásának behozatalát; ki nyujtott be a választási visszaélések megszüntetése végett annak idején, ha nem csalódom, 1872-ben, törvényjavaslatot? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És végre, hogy egyebet mellőzzek, ki hozta szóba a munkások sorsának javítását részint mint az igazság követelményét, részint mint ellenszerét a kártékony socialismusnak? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A munkások baleset elleni biztosítását, az ipari felügyelői intézmény meghonosítását, a vasárnapi munkaszünetet? *(Úgy van! Úgy van a szélső baloldalon.)*

Uraim, ha csak a szabadelvűségnek alapelveit nem tagadják, mindezt a szabadelvű haladásra irányúlt törekvésnek kell elismerniök. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És mit ellenzünk, mit nem fogadunk el mi? Az évről-évre megújuló adóemelést és adósságcsinálást, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a nemzet jogainak csorbítását, az 1874-iki választási törvény által százezreken ejtett sérelmeket, Bosznia és Herczegovina elfoglalását, a fekete-sárga zászlónak a honvédségbe való csempészését, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a német nyelvnek az önkénytesek vizsgáin feltételül kitűzését és most a tisztviselők kinevezését. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

S ki követte el mindezt: mi-e vagy önök? Ki ellenezte 1869. óta mostanig s ki ellenzi ma is a vallásszabadság behozatalát és ki tűrte 1874. óta a curiai bíráskodás be nem hozatalát, a melyre nézve csakis e napokban nyujtatott be javaslat? Mindezeket, uraim, önök tették; mi ezekben ártatlanok vagyunk. *(Tetszés a szélsőbalon.)* De azért ám dicsekedjenek továbbra is a szabadelvű czímmel; ám nevezzenek minket ósdiaknak, reactionariusoknak, ám tagadják meg tőlünk a haladás iránti érzéket: a magyar nép igen jól tudja, hogy melyik táborban, melyik zászló alatt keresse nemcsak az ország önállóságának, nemcsak a polgárok szabadságának és egyenlőségének, hanem a nép szellemi és anyagi előmenetelének igazi és önzetlen barátait. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Nem fogadom el az első szakaszt s hozzájárulok Helfy Ignácz barátom módosítványához. *(Élénk helyeslés és tetszés a szelső baloldalon. Felkiáltások: Öt percz szünetet kérünk!)*

Elnök: Öt perczre az ülést felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassék helyüket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

Ki következik?

Varasdy Károly jegyző: Győry Elek!

Győry Elek: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, t. ház, hogy mindazok daczára, a miket az igen t. ministerelnök úr ezen tárgyalásról felhozott, becses figyelmüket én is kérjem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Abban, a mit a ministerelnök úr tegnap beszéde elején mondott, hogy a kiket 20 évi tapasztalat és a bizottságokban folyt tárgyalás meg nem győzött arról, hogy a jelenlegi közigazgatás rendszerén változtatni kell, azokról nem tételezheti fel, hogy őket most már capacitálni lehessen; ebben, t. ház, azt hiszem, annyira igaza van a t. ministerelnök úrnak, hogy kár is volt ezt neki elmondania, mert sajnos, hogy ő, a ki a parlamentarismusról olyan magas felfogással szólt, mégis már azon rövid idő alatt is, mióta a ministerelnöki széket elfoglalja, tanújelét adta annak, hogy nemcsak a ministerelnöki székben, de abban az eljárásban is utód kíván lenni, mely a capacitatiot teljesen kizárja, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* mely úgy tekint

Digitized by Google

a parlamentet, hogy itt csak beszélnek — kit meghallgatnak, kit nem — hanem ez mind csak arra való, hogy az idő teljék, nem pedig arra, hogy felvilágosítson valakit benn vagy künn a javaslat egyes pontjai vagy intézkedései iránt. *(Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Igaz! Úgy van!)* Utóvégre is, ha abból, hogy vannak a parlamentben olyanok, a kik a husz évi tapasztalatból azt a következtetést vonják, hogy az a törvényjavaslat jó és ha vannak olyanok, a kik ezen meggyőződésükben a bizottsági tárgyalás után is megmaradtak, abból egyszerűen azt következtetik, hogy kár itt oly nagyon sokat tárgyalni: avval teljesen be van bizonyítva az, a mit minap mondtam. Ha t. i. akként fognók fel a parlamentet és a parlament eljárását, mint a milyen felfogás ebből a nyilatkozatból kitűnik: akkor — bocsánatot kérek a kifejezésért, nem akarok senkit sérteni — de felfogásom az, hogy a parlament gúny tárgyává lenne. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Okát tartozom adni, t. ház, hogy miért. Azért, mert akkor a parlamentarismus abban állana, hogy például a kormány előterjeszt valamely javaslatot, az a javaslat a pártconferentián elfogadtatik, a bizottságban végig tárgyaltatik és itt azután, ha a tárgyalás hónapokig tart, ez mind csak felesleges időpazarlás, mert elvégeztek mindent ők maguk közt és a bizottságban. *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon.)*

Én, t. ház, ezt csak azért hozom fel, mert szerintem nem lehet elégszer tiltakozni ezen felfogás ellen. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Mert bár úgy történnék a parlamenti tárgyalás, hogy a capacitationak tág tere nyílnék s legalább az osztálytárgyalásokon is keresztül mennének a javaslatok, kivált az oly fontos javaslatok, mint ez; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* bár úgy történnék, hogy azzal a tudattal szólalhatnánk itt fel, hogy érveinket nem olyan lenézéssel fogják fogadni, hogy »mit beszéltek, úgy is hiába«, hanem azzal, hogy »megfontoljuk az érveket és ha úgy találjuk, hogy egyben-másban nem helyes az, a mit előterjesztettünk, ahhoz képest megváltoztatjuk a javaslatot«. Pedig ez sokkal helyesebb, a parlamentarismusnak sokkal megfelelőbb, mert nem egyszerűen olyan eljárás volna, mint egy szavazógépé, hanem igazi tanácskozó, a jobbat elfogadni hajlandó eljárás, mely nem éri be azzal, hogy a mit itt elénk tálalnak, azt egyszerűen elfogadják. Én ilyen parlamentarismust óhajtván, kötelességemnek ismertem ezen felfogás ellen tiltakozni. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* És egyébként, t. képviselőház, tiltakoznom kell azon felfogás ellen is, mintha ezen felszólalásomnak vagy bármelyiknek egyáltalában valami személyi éle volna; úgyszintén azokra nézve, melyeket a tárgygyal kapcsolatban előadni leszek kénytelen, már most is hangsúlyozni kívánom, nehogy ismét félreértessem, mint a mult alkalommal, a mi ellen épen a czímnél való felszólalásom alkalmával voltam kénytelen tiltakozni, hogy én nem tartom azt helyes dolognak, ha kormányról és többségről van szó, egy oly kérdésnél, melyet egészen elvontan lehet tárgyalni létező többségektől és létező kormányoktól, mert nem egy-két évre van szánva a törvény, hanem a jövő időre egyáltalán, mondom, tiltakoznom kell az ellen, hogy mindig ez a többség értse magára és mindig ez a kormány vegye magára a felhozottakat. A mit ebből magára vehet, mindig kötelességemnek ismerem egészen nyiltan meg is mondani, de ezt egész általánosságban azért tartottam szükségesnek előre bocsátani, mert lesznek egyes oly esetek, melyekre én is kénytelen leszek reflectálni és a melyekre nézve nagyon nem szeretném, ha bárki is azt hinné, hogy azoknak valami személyi éle van és nem a tárgy fontosságánál fogva és a tárgy érdekénél fogva hozom fel. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt azonban erre rátérnék, kénytelen vagyok én is némely dolgokra reflectálni, a melyekről már előttem Irányi Dániel t. képviselőtársam fényes beszédében szólt, nevezetesen az igen t. ministerelnök úrnak azon előadására, hogy mi az, a miért mi is a kérvényekre hivatkozhatunk, mikép tehetjük mi azt, mikor aránylag oly kevés kérvény van és a mint ő mondja, az aláírók közt kevesen vannak a kik a választásra jogosúltak, a kik pedig nem jogosúltak, azok nem törődnek a kérvények aláírásával, tehát szerinte a kérvényekre valami nagy sulyt helyezni nem lehet. Azokon kivül, a miket már Irányi Dániel igen t. képviselőtársam felhozott, én erre csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy ha kevesen vannak köztük választók, ez sem a mi hibánk. Hiszen csak néhány nap választ el attól az időtől, a midőn a képviselőválasztási jog kiterjesztését önök leszavazták; erre hivatkozni tehát azt hiszem, nem egészen helyes dolog. De a másik, a mit különösen kénytelen vagyok felhozni, az, hogy mindig sajátságos elbánásban részesülünk mi ilyen dolgok körül. Ha itt nincsen elég kérvény, ha künn megyénként, városonkint, községenkint nem tart gyüléseket a nép, nem jön össze, nem tiltakozik, nincsen esetleg még katonaság alkalmazására szükség, akkor azt mondják: hiszen, kérem, a nép nem érdeklődik a dolog iránt, a népnek nem ez a nézete, a nép nem gondol ezzel. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha pedig mi kimegyünk és a népnek magyarázzuk, hogy egyik legszentebb jogának elvételéről van szó, hogy ez a kérdés fontosabb még, mint volt a véderőtörvényjavaslat 14. §-ának kérdése, *(Úgy van! a szélső bal-*

Digitized by Google

oldalon.) mert ott csak arról volt szó — igen fontos volt ugyan ez is — hogy a nemzet keze meg ne legyen kötve az iránt, hogy tiz évenkint határozhasson a véderő felett, itt pedig arról van szó, hogy egyszerűen confiscáltassék s nem tiz évre, vagy nem 8 évre, mint a mennyi időre a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat van tervezve, hanem minden időkre a nemzetnek egy joga, a mely azt a közigazgatásban századokon keresztül megillette. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez sokkal nagyobb sérelem a nemzet jogán és épen azért, ha erről az embernek felvilágosítva a kellő időben és még hozzáteszem meg nem előzve a meglepetés azon tactikájával, a melylyel a t. ministerelnök úr ezt a javaslatot benyujtotta, kellő ideje van a népet is felvilágosítani s ha most ez a mozgalom valósággal előáll, önök azt mondják: kivitték az utczára azt az ügyet, önök a népet izgatták fel, önök népámítók, önök néplázítók! *(Zajos tetszés a szélsőbalon.)*

Nagyon furcsa dolog ez, t. ház. Ezzel is úgy vagyunk, mint azzal, hogy valahányszor valamit állítunk, azt mondják, hozzunk fel adatokat, nem ér az az általánosság semmit és ha adatokat hozunk fel, akkor azt mondják: ez egy-két eset, ebből következtetést vonni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Így kérem a hatalom beszél és az a hatalom, a mely tisztán a számszerűségére, nem pedig saját belső igazságára támaszkodik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert igenis egy hatalom jogosúlt: az igazság hatalma és a mely többség arra hivatkozhatik, ha egyszersmind az igazság hatalmát tartja kezében, azzal a többséggel nem fog soha oly kisebbség szembeállani, mint a minő mi vagyunk és azért én azt mondom, hogy ez a kérvényekből való következtetése az igen t. ministerelnök úrnak egyszerűen megint annak a tactikának a következése volt, a melyben szintén örököse kíván lenni a ministeri székben elődének.

Ezeknek a kérvényeknek, t. ház, nagyon furcsa a sorsuk. A t. ministerelnök úr tegnapi beszédében azt mondja: »Az én felfogásom szerint és egyedül azért ellenzik önök azt a javaslatot, mert azt hiszik, hogy ha létrejön a törvény, akkor a tisztviselők feje fölött a Damocles kardja fog függni a jövő országgyűlési választásoknál és ez által a kormány illetéktelen befolyást és illetéktelen pressiót gyakorol a választó közönségre.« Itt közben megjegyzem, hogy szépen kifejezte Irányi Dániel t. képviselőtársam, miért ellenezzük mi e javaslatot. De így folytatja azután a ministerelnök úr: »Ha pedig így áll, a mint csakugyan így áll a kérdés, azon tisztviselő felett a Damocles kardja fog függni, akár most alkottatik meg a törvény, akár nem. Egy mód lenne ez elől menekűlni, de hogy ez a mód nem lehetséges, azt hiszem, önök is be fogják látni.« Ezt mondja a t. ministerelnök úr.

De ha így áll a dolog, hogy akár egy pár hét, akár egy, vagy egy pár hónap mulva lesz is a törvényjavaslatból törvény, azért ott függ a Damocles kard a tisztviselők feje felett: akkor ez a legfényesebb beismerés arra nézve, mennyire igazunk volt nekünk abban, hogy miért nyujtatott be ez a törvényjavaslat; hogy tudniillik akár elfogadtatik, akár nem fogadtatik el, a tisztviselők feje fölött ott függjön a Damocles kardja. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* És lehet-e akkor azt mondani, hogy mitőlünk ráfogás, helytelen állítás, ha azt mondjuk, hogy ennek a javaslatnak czélja nem a közigazgatás javítása; hogy e javaslatnak nem a reform elnevezés a valóságos czíme; ezen javaslatnak nem Magyarország erejének kifejezése és a nemzetiségeknek nem tudom, minő megfékezése a czélja, hanem egyszerűen a Damocles-kardnak odafüggesztése a tisztviselők feje fölé, hogy a választásnál minél inkább gyakorolják befolyásukat illetéktelenül és hogy így azt a többséget, a mi megvan, még inkább biztosítsák a jövőre. *(Helyeslés. Úgy van! a szélsőbalon.)* A mi egyszerűen azt jelenti, hogy előre megmondja a ministerelnök úr, hogy ha mi hoztunk fel annak idején adatokat és midőn a sötétbe egy-egy villám bevilágít, mint a temesvári és kaposvári eseteknél és ha mi azt mondjuk, hogy többség nem hivatkozhatik arra, hogy valósággal a nemzet akaratát képviseli, a ministerelnök úr szembeállít velünk még egyszer egy többséget, a mely nem fogja ugyan képviselni a nemzet akaratát, mert Damocles-kard fenyegetése alatt választott többséget, de többség lesz. *(Helyeslés Úgy van! a szélsőbalon.)*

De még van egy másik beismerés a t. ministerelnök úr beszédében. Ez az, hogy csakugyan igazunk van abban, hogy a törvényjavaslat a nemzettől egy jogot vesz el és átruházza a jogot a kormányra, illetőleg a koronára; mert világosan megmondja — nem akarom a t. házat a felolvasással fárasztani — hogy e helyett ő sokkal többet, a garantiák benyujtását ígérte. Így tehát világosan be van ismerve, hogy jog vétetik el a nemzettől.

Már most kérdem: hogyha a ministerelnök úr saját beszédéből világos, hogy a Damocles kardját akarja jövőre a tisztviselők feje fölé függeszteni és azért adta be a javaslatot; ha világos, hogy a nemzetnek egy joga vétetik el és ruháztatik arra, a kit eddig meg nem illetett; ha világos, hogy ime itt a capacitatiot előre kizártnak tartja: akkor kérdem, van-e joga a ministerelnök úrnak arra hivatkozni, hogy mi ne szállítsuk le a parlament értékét? *(Élénk*

Digitized by Google

helyeslés és tetszés a szélsőbalon.) Hát ki szállítja le a parlament értékét? Talán azok, a kik érvekkel küzdenek és harczolnak az ellen, a mi rossz, vagy azok, a kik mindezt bevallva, erőszakolják egy oly törvényjavaslatnak keresztülvitelét, a mely ha törvénynyé válik, ők azt a Damocles kardot le is ejtik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondta a ministerelnök úr, hogy ha mi így ellenezzük a javaslatot, ez rossz tactica. Hogy jó tactica-e vagy nem, azt méltóztassék csak ránk bízni. De az tagadhatatlan tény, hogy ha a parlamentarismus ily megtámadásával szemben mi azt mondjuk, hogy a bűn és a hiba önöket terheli, ha a parlamentnek baja van és megszűnik lenni az, a minek, hogy feladatának megfeleljen, lennie kell; ha így áll a dolog, akkor mi teljes joggal visszautasíthatjuk azt, a mit önök ránk fognak, mintha mi puszta obstructioból és időmulasztásból akadályoznánk valamit, mert megmutatta az ezen oldalon ülő képviselők csoportja, hogy oly javaslatot, melyet jónak és az ország érdekében levőnek tart, nem egy hét, nem két-három hónap alatt, hanem két-három nap alatt is letárgyal. *(Egy hang a szélső baloldalon: Elég hiba!)* Bocsánatot kérek, én azt tartom, hogy nem volt hiba, mert igaz, hogy ha mi oly tactikázó gondolatokkal foglalkoznánk, a minőket felőlünk a ministerelnök úr feltételez, nagyobbszerű tactikai fogást nem is tehettünk volna, mint ha akkor, midőn az osztrák államvasút-társasággal kötendő szerződésről volt szó, a melynél a véghatáridő julius 15-ére volt kitűzve, minden szakasznál felszólalva lehetetlenné tettük volna, hogy a kormány azt a szerződést megkösse, lehetetlenné tettük volna az egész actiot. Ez tactika lett volna, de mi a tactikázáshoz nem értünk, mi jogot és igazságot akarunk, mi támogattuk azt a javaslatot, mert jó; visszautasítjuk ezt, mert rossz. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen okoknál fogva járúlok én azoknak a nézetéhez, a kik a ministerelnök úr ezen nyilatkozatát valósággal visszautasítani érzik magukat hivatottnak, mert hogy már az I. §-nál is hosszabb tárgyalás folyik, az egy oly dolog által van igazolva, a melyet épen a t. ministerelnök úr említett fel. Ő ugyanis azt mondotta, hogy ezen 1. §. nem egyéb, mint egy theoreticus tétel, a mely nem is szükségszerűleg van a javaslatban.

Bocsánatot kérek, azt hiszem, nem sértek meg senkit, de egy javaslat szerkezetét jobban nem is lehet elítélni, hogy egy tisztán theoreticus tétel, egy felesleges passus van benne, a melyet a t. ministerelnök úr szerint, mi arra használunk fel, hogy beszélhessünk róla, de a melyet önök miért tettek a javaslatba, felfogni képes nem vagyok. Mert ha a t. ministerelnök úrnak ez volt a nézete már a bizottsági tárgyalások alkalmával, akkor ki kellett volna hagyni, ha pedig azóta jutott eszébe, intézkedhetett volna, hogy a rosszat töröljük ki; de ő sem az egyiket, sem a másikat nem tette, hanem megtámadott minket azért, mert az 1. §-hoz beszélünk.

A törvényalkotásnak főszabálya az, hogy azokban rendelkezések foglaltassanak, legyenek a rendelkezések átgondolt, önmagában összefüggő theoriának, rendszernek kifolyásai, de ne foglalja magában a javaslat tankönyvileg magát a rendszert. És ha ez így van, a javaslat elég okot nyujt arra, hogy felszólaljunk, mert annak szerkezete oly laza, hogy azt most tárgyalni nem is érdemes.

Nem teszek indítványt az iránt, hogy e szakasz hagyassék ki, mert ámbár a t. ministerelnök úrnak nyilatkozatából az tűnik ki, hogy az felesleges és a mint tudom, indítvány is tétetett ez irányban, én még azon indítványt sem pártolom, mert tartok tőle, hogy az már azért sem fogadtatnék el, mert erről az oldalról tétetett.

Hiszen, a hol a capacitatio ki van zárva, a hol, azt mondják, haszontalan dolog az, a mit mi csinálunk, ott felesleges az egész dologgal foglalkozni és elég az, ha rámutatunk a közvélemény előtt arra, hogy mikép csinálják a törvényt és minő eljárást követnek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt is mondja a t. ministerelnök úr, hogy az a Damocles kard ott fog függeni mindig a jövő választásoknál, akár lesz e javaslat törvénynyé, akár nem és így ő azt a czélt, a mit el akart érni, biztosította magának, hogy Damocleskard függjön a tisztviselők feje fölött a választásoknál; ez pedig azért van úgy, mert mindegy, hogy egy-két héttel vagy hónappal előbb vagy utóbb lesz-e e javaslatból törvény.

Ha ez mindegy és ez a Damocles kard nem távolíttatik el onnan, ha később is lesz a javaslatból törvény; ha valaki minden ok nélkül így forciroz valamit, ennek a gyermekeknél meg van a maga neve; hogy mi ez a felnőtteknél, azt felesleges megmondani. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek után csak arra vagyok bátor hivatkozni, hogy nagyon is megérdemli ez a tárgy, hogy foglalkozzunk vele és hogy az első szakasznál legalább ismét mérlegeljük azon érveket, a melyek épen ezen első szakasz alkalmából hozattak fel és a melyek olyanok, hogy nem lehet rájok azt mondani: kár is azokat előhozni, mert hiszen a capacitatiora alappal nem szolgálhatnak.

Volt egy felszólalás, a melynek ellenében

Digitized by Google

a mérsékelt ellenzék t. vezére álláspontját és nézetét újabban is kifejtette. Tudom, hogyha erre reflectálni akarok, az ékesszólás hatalmával kell küzdenem; legnehezebb szólni oly előadással szemben, a melyben az ékesszólás fénye ragyogja be a felhozott érveket. Egyébből nem meríthetek erre bátorságot, mint abból a meggyőződésből, hogy a mit én védek, az a teljes igazság, ép úgy, mint t. képviselőtársam meg volt győződve a maga álláspontjának igazságáról s azért védte, mert igazságnak gondolta; így nekem talán ép úgy meg van a jogom a magam igazságát megvédelmezni. *(Úgy van! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Igen fontos érveket hozott fel gróf Apponyi Albert t. képviselő úr és ha a harcz folyik a körül, hogy melyikünknek van igazsága ebben a kérdésben és ha elfogadjuk azt a hasonlatot, hogy holmi ódon bástyát újabb fegyverekkel nagyon hamar tönkre lehet tenni és ha hozzáteszem még azt, hogy bizony nem régi lánczos golyók, vagy bombák voltak, hanem újabbkori lövegek, a miket a t. képviselő úr e bástya ellen szórt és ha sikerül bebizonyítanom, hogy még sem tették tönkre ezekkel azt a régi ódon bástyát, a mely képes volt ellenállni az újabbkori fegyvereknek, akkor az bizony megérdemli, hogy továbbra is fentartassék. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

A t. képviselő úr legelőször is arra hivatkozott, hogy miután nagy némaság van a tulsó oldalon, de azért is, mert álláspontját Prónay Dezső t. képviselőtársam megtámadta, kénytelennek érzi magát ezen támadásra ellenérveit elmondani és különösen hivatkozott arra, hogy ő állandóan mindig a kinevezés híve volt.

Ezt tudjuk és épen azért a t. képviselő úr és elvtársai ellenében nem is hivatkozhatunk arra, hogy ők a választások alkalmával nem mondták volna meg választóiknak, hogy ez az elvük; megmondták és bizony nem nagy számmal küldték őket ide a választók; de annyi bizonyos, hogy legalább nyilt sisakkal állottak síkra és nyilt sisakkal harczolhatnak ma is. Mi ellenkezőleg teljes joggal hivatkozhatunk azokkal szemben, kik más programm alapján választattak meg, hogy azoknak harcza nem egészen loyalis ebben a kérdésben és nem egészen helyes, mert ha ők azt tartják is, ép oly tévedésben vannak, mint például szerintem tévedésben van igazságára nézve gróf Apponyi Albert t. képviselő úr. T. ház! A rosszat az emberek nemcsak azért pártolják mindig, mert a rosszat akarnák és épen ezért a mi támadásunk egyáltalán kizárja azt, mintha az ellennézetűek jóhiszeműségét támadnók. Van még egy másik lehetőség is; vannak olyanok, kik úgy, mint annak idejében a mythologiában egy ember, csinálnak magoknak egy szép szobrot és abba szeretnek bele, pedig nincs benne semmi élet. Ilyenformán van a mérsékelt ellenzék az ő szobrával. Szép szobor az nagyon, de abban élet nincs. *(Úgy van! Tetszés a szélsőbalon.)* A túloldalról akarták beléje lehelni a szikrát, de az csak sivító hangot adott és életet nem láttunk. És kik azok, kik a más által formált alakot imádják? Azok bálványimádók. *(Tetszés. Úgy van! a szélső baloldalon.)* Így állunk ezzel a kérdéssel, ezzel a bálványimádással szemben, másrészt meg azzal, ha magunk alkotunk meg maguknak ideált egy élletelen kőszoborban. Sokszor megtörténik, hogy csekélyebb és nem nagy tehetséggel felruházott ember hozzányúl e szoborhoz és észreveszi, hogy az nem élő ember, csak kőszobor. Ilyennek tekintem én magamat és ha szerény tehetségemmel sikra szállok ezzel szemben, azt csakis azon oknál fogva tehetem, mert megtapintottam én is és észrevettem, hogy az nem élő alak, hanem kőszobor. Épen ezért, mikor ez a nézetem azokra, miket saját álláspontja mellett gr. Apponyi Albert t. képviselő úr felhozott, legelőször magam is arra utalok, hogy ő tiltakozott az ellen, mintha a kinevezési rendszert panaceának tartaná. Ő felhozta, panaceának ő sem tartja. A dologgal úgy áll: reformot akarunk mi is, mert rossznak tartjuk a jelenlegi közigazgatást; reformot akarnak t. szomszédjaink is, mert rossznak tartják a közigazgatást. Csakhogy ők azt mondják: a reform a kinevezési rendszerben van, de elismerik azért, hogy az nem panacea; mi pedig azt mondjuk, hogy a reform nem abban van, hogy mi egészen újat, idegenszerűt oltsunk nemzetünk testébe, hanem abban van, hogy ha valami történeti alapon fejlődött, azt ugyanúgy építsük tovább és hogy ha nem akarjuk magát a törzsöt megvágni, hanem csak a felesleges ágakat megnyesni, a reform abban van, hogy azon erőteljes fa tovább fejlődjék és nekünk biztos árnyat adjon. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* Az ily reform nem a választási rendszer kérdése csupán — a mire majd rá fogok térni — mert ez a kérdés mindig úgy szokott szerepelni a vitában, hogy választás és kinevezés. Mi ezzel szemben az orvoslást a valóságos és helyreállított tiszta törvényhatósági rendszerbe találjuk, az pedig, a mint bátor leszek kifejteni, igen nagy különbség. De eddig is azt látom, hogy az, a mit mi felhoztunk arra nézve, hogy a kinevezési rendszer bureaucratiát teremt, nem czáfoltatott meg sehol. Igaza van a t. miniszterelnök úrnak abban, hogy lehet bureaucratia választás mellett is, csakhogy a bureaucratia a kinevezési rendszernek valóságos hozzánőtt járuléka, a mi nélkül sehol meg nem jelenik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem czáfoltatott

Digitized by Google

meg az sem, a mit mondottunk, hogy történeti multunknak, a nemzet szellemét átható azon alakúlás elvének, mely ezt az államot állammá tette és megtartotta annyi századokon keresztül, nem felel meg a kinevezési rendszer és ez a rendszer itt mindenkor idegen lesz, a mire világos bizonyíték az, hogy nagyon sokszor kísértett már nálnnk a kinevezési rendszer, de a nemzet, valahányszor reá akarták erőszakolni, mindig lerázta magáról. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Meg volt a kinevezési rendszer tökéletes alakjában a Bach-korszak alatt és mi történt? Hiába mondják önök, hogy én erre azért hívatkozom, mintha a Bach-korszak bélyegét akarnám erre a kormányzatra sütni. Isten mentsen, megmondottam beszédem elején a minister úrnak, a kihez, tudom, hogy miért, de nem lehetett szerencsénk, hogy én egyáltalában nem a kormány, vagy annak egyes egyénei ellen szólok, mikor a javaslatról szólok, mert hiszen a javaslat nem egyik vagy másik kormánynak, nem egyik vagy másik évnek, hanem ha reform akar lenni, hosszú idő tartamára van szerkesztve, tehát különböző kormányok alatt álló nemzedékre; azért mondom: ott van a legtökéletesebb kinevezési rendszer, a Bach-kormányzaté. *(Egy hang: Német rendszer!)* Német rendszer, igaz, de a német oldala nem változtat a dolgon, nem indok arra, hogy eldobja a nemzet, mert eldobhatta volna belőle a németet és megtarthatta volna a rendszert. Ott van a világos példa, hogy 1860—61-ben és azután is a nemzet azt, a mi a Bach-korszakban jónak mutatkozott, erkölcsileg és szellemében alkalmasnak látszott a nemzet szellemének fejlődéséhez, daczára annak, hogy törvényellenes, gyűlöletes volt a forrása, a nemzet ép úgy elfogadta, a mint elfogadta annak idején a vallásügyben a József császár-féle patenst. A nemzetet nem lehet elfogúltsággal vádolni, mert ott van például a telekkönyvi rendelkezés, az ősiségi patens, az úrbéri nyilt parancs: ezeket elfogadta, sőt tovább ment, fentartotta az osztrák polgári törvénykönyvnek mindazon rendelkezését, a melyek a telekkönyvvel kapcsolatban állanak, oly mértékben, hogy dologi jogok szerzésére vagy elidegenítésére vonatkoznak. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem lehet tehát azt mondani, hogy ne venné át a nemzet azt, a mi jó, ha az mégis beilleszthető fejlődésébe. Ha a nemzet szellemének és haladása irányának megfelelőnek találta, ha valóságos jót mozdított elő anyagi vagy szellemi érdekeinek haladására nézve, soha sem vetette meg a jó átvételét, a mint nem vetette meg a nemzet soha az idegen szót; ha oly fogalomnak felelt meg, melyre szava nem volt a magyar nyelvben, elfogadta és nyelvéhez idomította. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez bizonyítja, hogy a kinevezési rendszert is, ha azt csak legkevésbbé képesnek látja vala arra, hogy a nemzet egyéniségével, a mult hagyományaival csak némileg, csak távolról is összeegyeztethető, akkor abban a zavaros állapotban, a milyen akkor volt, bizonyára elfogadta volna, a mint elfogadta a telekkönyvi és ősiségi patenst és az osztrák polgári törvénykönyvet. De hogy nem tette, ez azt bizonyítja, hogy idegenszerű volt rá nézve már akkor és az maradt és hogy átvétele annyi volna, mintha idegen intézményeket akarna valaki változatlanúl azon erős törzsbe átoltani, mely fejlődésében századokon saját gyökereiből táplálta magát.

T. ház! Én bátran merem állítani, hogy ránk nézve a kinevezési rendszer idegen és nem arról van szó, hogy az illető tisztviselő megbízatását a központból, vagy a választóktól nyerje-e, hanem főleg arról, hogy mindenestül egész alakjában, formájában egy a nemzet által visszataszított intézményt most elfogadjunk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És elfogadjunk azért, mert az országgyűlési cyclusnak ötödik évében eltávozván a nemzet eredeti akaratától, háromnegyed többség van mellette. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam ezt aligha fogja megengedni, mert meg vagyok győződve róla, hogy ha ebben ő is idegenszerűséget látott volna, ha azt tartaná, hogy a nemzet szellemével, multjával összeegyeztethetetlen: nemcsak, hogy szavát, de kisujját sem emelte volna érte. De ha így van és ezt hiszi is, ép azért hívatkoztam e példára és esetre. hogy elhigyje és győződjék meg arról, hogy nem a magyar nemzet érdekében álló dolgot támogat, midőn a javaslatot pártolja. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Igaz, azt mondotta, hogy épen a nemzet érdekében állónak tartja s azért pártolja; azonban pártolására nemcsak ez az egy ok hat, hanem némely csekélyebb fontosságú is. Azt mondá, hogy nemcsak a nagyobb okokkal kell törődnünk — ha jól fogtam fel előadását — hanem hogy épen a kinevezési rendszer az, melynél az a pontosság s rendesség a közigazgatás kisebb dolgaiban is meg szokott lenni, a mi pedig a választási rendszer mellett szerinte nincs meg.

A mit azután az igazságszolgáltatásra s a csendőrségre felhozott, arra egyszerűen csak azt lehet mondani, hogy ha a kinevezési rendszerből szerinte nem következnek azok a bajok, a melyek vannak, akkor nem tudom, mi oknál fogva feltételezi t. képviselőtársam, hogy a mi bajok a megyéknél vannak, azok pedig a választási rendszerből folynak. Mindegyiknek van még más

Digitized by Google

forrása is és nem a kinevezés módja és actusa, hanem a hatalmi érdekeknek természetes helyükről eltolása s egy helyre való összpontosítása képezi annak első sorban forrását. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azokra a kis dolgokra pedig, mint épen a pénzügyi igazgatásnál, melyre nézve azt méltóztatott mondani, hogy csak nem kívánjuk, hogy a finánczok is választassanak, bizony nem volt panacaea a kinevezési rendszer. Sőt épen az a baj — meglehet másutt nem, de a tapasztalás nálunk arról győzött meg mindenkit — hogy a hol kinevezés van, az csak az igazi bureaucratiát, formalismust és hivatali gőgöt emeli, mert mindig az a tudat él a tisztviselőben, hogy én nem függök attól a néptől, nem vagyok annak szolgája, hanem igenis ura vagyok a népnek. Veszélyes elv jön ez által a közigazgatásba, t. képviselő úr, mely elv a társadalomban amúgy is pusztít és ha épen olyan férfiak, mint ő, komolyan gondolkoznak rajta, igyekezni is fognak azon segíteni. Egy elv, a mely azt mondja: én így teszek, a kinek nem tetszik, tegyen róla. Ez az elv első tekintetre nagyon férfiasnak látszik, de valójában homlokegyenest ellenkezik az állam és társadalom alapelvével, mert annak alapja mindig az, hogy a gyengébbet védje az erős ellen s alapja, hogy én szabadságomban csak annyiban korlátoztassam, a mennyiben abban más korlátoztatik és tűrjem a más szabadságát. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha az említett s ezzel ellenkező elv érvényesül a közigazgatásban, ennek egészen más consequentiája lesz, mint a társadalomra. Consequentiája lesz az, a mit tapasztalunk mindnyájan, hogy egy ügydarabot elintéz jól vagy rosszúl az illető tisztviselő s nincs arra gondja, hogy megkímélje az adózó polgárt, vagy a kinek ügyét administrálja a haszontalan fáradságtól, hanem azt mondja: ha nem tetszik, appelláljon.

Az igazságszolgáltatásban is óriási baj ez. Akárki foglalkozzék is az igazságszolgáltatás kisebb teendőivel, láthatja, hogy akárhányszor abban a tudatban mondatik ki valamely határozat vagy ítélet, hogy hiszen ott van az appellata. És épen a kinevezési rendszerű közigazgatásnál, a hol a tisztviselők nem függnek lefelé a néptől, látjuk leginkább, hogy ott teszik meg a legtöbbször, hogy: folyamodhattok, a hányszor tetszik, ha mi nem akarunk rajtad segíteni, nem lesz semmi a dolgodból. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

És itt hozhatok fel erre olyan példát, a melyen semmiféle közigazgatási bíróság, semmiféle curiai bíráskodás és semmiféle fegyelmi törvény nem fogna egészen helyesen segíteni, ha a kinevezési rendszert mindenütt behoznák. Ez épen a pénzügyi közigazgatás. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Hogy én ezt itt hozom fel, hogy a kicsinyes dolgokban is minő rendesség és megbízhatóság van a közigazgatásban, azért teszem, mert mi nem vagyunk azon helyzetben, hogy a királyt szólaltassuk meg érdekünkben; nem vagyunk abban a helyzetben, mint a kereskedelmi minister úr s minket nem választanak meg kiállítási védnököknek, és nem tarthatnak ott ékesen szóló beszédeket a kinevezési törvény mellett. Ezért kénytelenek vagyunk erre a térre szorítkozni. Én mielőtt felhoznám arra nézve az adatot, hogy mennyire megbízható, mennyire rendes és pontos a közigazgatás apró részleteiben is, meg kell mondanom, hogy az illető minister gondos, lelkiismeretes, pontos ember, a ki nagyon vigyáz arra, hogy visszaélések ne történjenek a ressortjában. A t. pénzügyminister úrról, azt hiszem, senki ezt kétségbe nem vonja, mégis ily adatot leszek bátor produkálni és csak egyet vagyok kénytelen előrebocsátani, azt, hogy hosszabb idő óta lévén e ház tagja, azt hiszem, mindig igyekeztem tanujelét adni annak, hogy semmiféle olyat, a mire nézve adatot nem tudok szolgáltatni, e házban fel nem hoztam, másrészről semmiféle oly dologban, a mely még folyamatban van, adatot nem hoztam fel. De most ez irányban kivételt leszek kénytelen tenni, mert az az ügy, melyre nézve adatot bátor leszek felhozni, még folyamatban van s mivel ép azon késedelem, melyről itt szó van, mutatja, hogy absolute nem lehetett elintézni. Bár tehát az ügy folyamatban van, ép azért érzem magamat feljogosítva és felbátorítva arra, hogy közöljem, mert azon adatok, melyeket felhozok, az ügy érdemleges eldöntésére befolyással nem lehetnek és így senki sem mondhatja azt, hogy én befolyásolás vagy bármiféle czélból hoztam volna fel a parlamentben. Tisztán arról van szó, hogy a pénzügyi téren egy felterjesztésnek, egy felebbezésnek minő phasisai vannak és hogy annak elintézése mennyi időbe kerül.

Nógrád megyében fordult elő az az eset — neveket természetesen nem fogok említeni, mert ezek a t. pénzügyminister úr előtt úgy is tudva vannak s ha kívánja, minden ez ügyre vonatkozó adattal készséggel szolgálok, de a részletek nem tartoznak a t. ház elé — tehát Nógrádmegyében történt az, hogy A. egyszer azt mondotta: Én több adót fizetek, mint a mennyit kellene, mert nekem nincs is annyi földem, mint a mennyi után adót fizetek, hanem B., a szomszéd, az kevesebbet fizet, mint a mennyit kellene. Erre nézve nem az lett az eljárás, hogy azt mondották volna, hogy igazolja ezt a folyamodó A., hanem B.-re bizonyos idő

Digitized by Google

múlva kivetették utólag hét évre az adót 1882-ben és pedig 1876-tól kezdve — persze azzal, a mint az ily dologban lenni szokott — hogy 8 nap alatt fizessen, különben exequálják. Erre természetesen B., kire az utólagos adót így kirótták, folyamodott és megtette a kellő lépéseket, melyeknek lett is eredményök, a mennyiben az illető katasteri igazgatóság azt mondotta, hogy tisztába kell hozni azt, hogy melyik birtok mekkora és a szerint kell az adót kivetni, tehát kataszteri felmérést kell teljesíteni. Csak egy bibi volt a dologban, az, hogy megint nem annak, a ki folyamodott s azt mondotta, hogy több adót fizet és panaszkodott, kellett a felmérést eszközöltetni, hanem azt mondották, hogy tessék B.-nek a felmérést eszközöltetni. S minthogy a kinevezett pénzügyi uraknak mindig igazságuk van, B. felmérette a földjét s be is mutatta a felmérés eredményét, a melyből az tűnt ki, hogy neki még kevesebb földje van, mint a mennyi után adót fizet s hogy több adót fizetett, mint a mennyit kellett volna.

Erre természetesen megkapta a végzést s most jön egy apró rendezési dolog, a mely ily kinevezési rendszernél előfordul, tudniillik az, hogy mégis ennek daczára csak jönnek s az előbbi adóért B. intést kap, birtokára pedig betáblázzák. Erre azt kérdi: hogy jövök én ehhez? Folyamodást ad be, melyben azt mondja, itt van a végzés, tessék a főkönyvben keresztülvezetni és rectificálni az adóösszeget. Erre az adófelügyelő, vagy helyettese nem olvasván el a kérvényt, a melyben azt kérték, hogy a végzést a főkönyvekben vigyék keresztül és rectificálják az adót, azt a végzést hozta, hogy visszautasíttatik a felebbezés azért, mert az elkésett. Erre természetesen az illető rögtön felebbezést ad be e végzés ellen s azt mondja: én nem késtem el a felebbezéssel, nem is késhettem el, mert én belenyugodtam a végzésbe, nincs is az ellen semmi kifogásom és én apellálni nem is akartam, hanem azt kértem, hogy tessék a végzést a könyvekben keresztülvezetni s rectificálni az adót, melylyel nem tartozom s mivel mégis egészen másról hozatott a kérvényemre végzés, felebbezem ezt és kérem e felebbezésemet a közigazgatási bizottsághoz felterjeszteni.

Ugy hiszem, ez 1887-ben történt. A felebbezés azonban nem terjesztetett fel és az ehhez hozzászokott szegény adózó természetesen várt egy ideig, írt, sürgetett, míg végre folyamodott, hogy tessék felterjeszteni. Erre sem jött semmi válasz; ekkor megint 1 év mulva beadott egy panaszt az adófelügyelőséghez és egyszersmind a pénzügyministeriumhoz is, hogy terjesztessék fel a fölebbezés, illetőleg parancsolják meg, hogy ezen felebbezéssel történjék valami. Azonban semmi sem történt. 1890-ben újabban panaszt tett a ministeriumnál. Semmi. 1891-ben ismét újabb panaszt nyujtott be. Megint semmi. És a mai napig sem történt semmi. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ebből méltóztatnak látni, hogy épen azért, mert az ügy folyamatban létele mutatja a hibát, voltam kénytelen ezt itt felhozni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

T. ház! Ha a jogorvoslást az ilyen felterjesztéseknél, a hol az van mondva, hogy nyolcz nap alatt felterjesztendők, négy éven keresztül meg lehet akadályozni — pedig a pénzügyi ágazatról van itt szó, a hol van közigazgatási bíróság — micsoda biztosítékunk lehet nekünk a kinevezett tisztviselők elintézési pontossága iránt? *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Pedig, mint mondottam, abban nincs hiba, hogy a minister nem akarna, nem igyekeznék minden ponton ellenőriztetni; de végre is ő maga mindent nem tehet.

Minél több közeget fogunk adni a ministeriumnak, annál nehezebb lesz a közigazgatás vezetése s ellenőrzése. Ezenkivül, a mint láttuk, a kinevezési rendszer nemcsak nem panacea az ily bajok ellen, hanem talán épen abban rejlik a bajok forrása, hogy nem választott tisztviselőről van szó, a kit a megyei közgyülésen interpellálni lehetett, vagy fel lehetett volna szólítani, hogy terjeszsze be a felebbezést, hanem kinevezett tisztviselőről, a ki alólról nem függ senkitől s ha felülről nem bántják, ő miatta bizony heverhet az ügy ítéletnapig. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nem panacea, de egyébként sem garantia tehát a kinevezési rendszer, még a pontosság tekintetében sem.

S hogy egyebekben is pártolása téves alapon nyugszik, kitetszik azon fejtegetésből, melyet gr. Apponyi Albert t. képviselő úr az állami akarat tekintetében hozott fel.

Gr. Apponyi Albert t. képviselő úr igen szép distinctiot tett és egy elméletet állított fel, melyen indulva, nem tagadja ő sem, hogy a kinevezés a kormány hatalmát emeli, de ezt bizonyos tekintetben szükségesnek tartja. Azt mondja t. képviselőtársam b. Prónay felszólalásával szemben: »Az én t. képviselőtársam dictinctiojában élesen elválasztotta az államhatalmat a kormányhatalomtól, az állam akaratát a kormány akaratától. Azt tartom, hogy t. képviselőtársam még nem eléggé distinguált és így folytatja a distinctiot: »Az egyes eseteknek a törvény általános szabálya szerinti ellátása a kormányzat, a közigazgatás ténye és épen úgy az állami akarat nyilvánulását képezi, mint maga a törvény, csakhogy ez concret esetekben, amaz általánosságban. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Épen t. képviselőtársam ezen igen

Digitized by Google

elmés fejtegetése vezet engem azon distinctiora, a melyet itt meg kell állapítanunk és alapúl vennünk, hogy ha szerintem az igazat meg akarjuk találni. A kormány akarata egy és ugyanaz az állam akaratával, akkor, mikor a törvényt végrehajtja, vagy a törvény által a rája bízott hatáskörben a törvény szerint cselekszik. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* A kormány akarata megszünt az állam akaratának tekintethetni, hogyha törvényellenesen jár el, vagy hogyha a hatalommal járó befolyását a törvényben az ő hatáskörébe nem utalt célokra akarja fordítani. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Ebből folyólag mi a feladat? A kormányhatalmat erősíteni azon működésében, a melyben az a törvényt végrehajtja, vagy a törvény által reá ruházott hatáskörben törvény szerint jár el. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Ezen a téren a kormány hatalmát erőssé kell tenni, ezen a téren a kormányhatalom az államhatalom personificatioja. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és baloldalon.)* Viszont a mennyire lehet, meg kell hiúsítani a kormány hatalmát akkor, ha az a törvénynyel ellenkezésben van, vagy nem állami célokra, nem a törvényben előrelátott, nem a törvényben rábízott czél elérésére, hanem párturalmi vagy egyéb célokra törekedik.«

Ezt hozta fel *(Úgy van! bal felől.)* és azt mondja erre egyik képviselő úr, hogy így van. Én nem tudom, arra érti-e, hogy így van a lapban, vagy hogy így is van. *(Egy hang: Mind a kettő!)* Ha mind a kettő, akkor ezzel épen ezért leszek kénytelen foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Én nem akarok theoriák fejtegetésébe bocsátkozni, ezzel nem untathatom a t. képviselőházat, mert hát végre is az a kérdés, hogy mi az államakarat, mi az állami érdek, nagyon sokféleképen magyarázható. Azután az is tagadhatatlan tény, hogy akármiként tekintjük is a közigazgatást, lehetetlen azt úgy képzelnünk, hogy annak bármely ága legyen, a mely nem bizonyos helyi viszonyok szerint érvényesülne.

De ha nem megyek is ezen theoreticus térre, t. ház, a melyből világosan következik, hogy nem az állam feladata a vármegyékben a közigazgatást végezni, hanem — mint a korábbi törvények szerint volt — a vármegyék feladata az állami közigazgatást közvetíteni a megyékben, egy bizonyos — a mit gr. Apponyi t. képviselőtársam is felállított — tudniillik az, hogy szerinte is két akarat van. B. Prónay Dezső t. képviselőtársam tehát elég jól distinguált, a midőn nem ismerte el a priori egynek az állam akaratát és a kormány akaratát. Két akarat van, mert azt csak nem fogja tagadni és képzelni senki, hogy nem a kormány elhatározásától függ és nem az ő akaratán keresztül kell megtörténnie annak, hogy valami a mi a törvényben van, vagy a mit a közigazgatás, vagy az állam érdeke megkíván, létesüljön.

Két akarat van: egyik, ha úgy veszszük, a törvényhozásnak formailag a törvényekben nyilatkozó akarata, de ez csak kijelentés és hogy ez testet nyerjen, a közigazgatási közegek által való magvalósításnak van helye. Csakhogy a kormány elhatározásától függ, hogy a mi abban van, teljesíti-e vagy, nem s azon kivül fontos az is, mi módon történik ez a teljesítés — a miben igen sokszor szintén »forma dat esse rei« *(Helyeslés a szélsőbalon.)* — mindig igen sok függ a kormánytól. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És azon alakban, a mint valamely törvény végrehajtatik, akárhányszor valósággal ki van forgatva lényegéből, az, a mit a törvényhozás akart. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ha valaki azt állítja, hogy itt nincs két akarat, akkor el kellene fogadnia azt, hogy a mit a kormány teljesít, az mindig az állam akarata. Ez ellen pedig, azt hiszem, t. képviselőtársam is tiltakoznék, mert hiszen megvallja, hogy lehet az a kormányakarat olyan, a mely ellenkezik a törvénynyel, az állam érdekével, egyesek jogaival, a mely tisztán hatalmi célokat, párturalmi, önző célokat tart szeme előtt. Már ha elismeri, hogy lehet ilyen, akkor szerintem constatálva van az ő theoriája által is a két akarat létezése, tehát nem lehet a priori azt állítani, hogy midőn a központi hatalmat erősítjük, azzal egyszersmind az állami hatalmat is erősítjük. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Akárhányszor látjuk, hogy a központnak adott hatalom az állam igazi érdekeinek kiforgatására használtatott fel. Nem egy kormány volt, a kik a történetet meg nem tagadják, bizonyságaim lehetnek — mely homlokegyenest az állam érdekeivel ellenkező eljárást követett. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És mi volt a baj, t. ház? Az, hogy minden törvénynek létesítése, testté alakulása a kormány felfogásától függ. Ha jóhiszemű is a kormány, lehet a felfogása téves és ennek folytán oly károkat okozhat, melyeket okvetlen meg kell akadályoznunk, ha azt akarjuk, hogy egy országban jog és igazság legyen.

Ha ez a két akarat van, akkor azt tartom, épen azért, mert méltóztatnak látni, nem egy bizonyos létező kormányról szólok, de annak a lehetőségéről, hogy a kormány visszaél hatalmával, hogy a kormány a nemzetre olyanokat kényszerít és a melyek érdekével ellentétben állanak, t. képviselőház, eddig egyetértünk, okvetlenül kellő biztosítékokról kell gondoskodnunk, hogy az meg ne történhessék. Én itt bármikor, mikor valamit végrehajt a kormány,

Digitized by Google

akkor sem tudhatom mindig bizonyosan, hogy az állam akarata létesülni és valósulni akar, annál kevésbbé ítélhetem meg minden tényét előre, hatásaiban, én nekem tehát kellő biztosítékokat, kellő garantiákat kell keresni. És miben keresi ezt már most, t. képviselőtársam? És itt van az, a mire én hivatkoztam és a miben egyszersmind felelek az igen t. ministerelnök úrnak arra nézve, hogy elismerték a jogfeladást, elismerték világosan azt, hogy a nemzettől egy jog vétetik el e törvényjavaslattal. Ő tudniillik azt mondja:»Az eddigi garantiák ebben az irányban hatálytalanok voltak, én más garantiákat kívánok«. Én is akarom azt, hogy a kormánynak államellenes, vagy törvényellenes, vagy pedig államérdekellenes akarata ne érvényesüljön, de követelem a garantiákat. Mik ezek a garantiák?

Igen t. képviselőtársam nézete szerinti garantia első sorban az, hogy íme benyujtatik a curiai bíráskodásról szóló, vagyis a választások tisztaságát biztosítani igyekvő törvényjavaslat. De hát kérdem, t. képviselőház, hogy a közigazgatásnak bármely rendszere mellett is nem okvetlenül szükséges-e ez? *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez nem érv és nem biztosíték a kinevezési rendszer mellett, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* hanem biztosíték minden rendszer mellett, mert parlamentarismus, igazi parlamentarismus, olyan, a hol a többség arra hivatkozhassék, hogy a nemzet akaratát hajtja végre, csak ott lehet, a hol a választások tisztasága biztosítva van. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)*

Ez tehát absolute nem tekinthető külön biztosítéknak a kinevezési rendszer mellé. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezt követeljük mindig, követeltük mindig, pedig a választási rendszernek és a törvényhatósági rendszernek vagyunk hívei. Itt a közigazgatási bíráskodásról azt mondja, hogy ez a második. No már most, t. képviselőház, ez a testületek és a magánosok a közigazgatásban megsértett jogai orvoslására és jogaik biztosítására szolgál. Kérdem, nincs-e erre szükség a közigazgatásnak bármilyen rendszere mellett, ha azt akarjuk, hogy jó legyen? Hát ha arról van szó, hogy egy gyermek az iskolából jogtalanul utasíttatott-e vissza, vagy nem, ha arról van szó, hogy pl. én nekem egy vizjogi vagy más kérdésben érvényesen tagadtak-e meg valamit, nem szükséges-e az választott tisztviselő mellett épen úgy, mint kinevezett tisztviselő mellett, hogy legyen független bíró, a ki ítél a felett, hogy a jog alkalmaztatott-e vagy nem? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez tehát nem képez extra biztosítékot a kinevezési rendszernél; ez megvan, vagy jobban mondva, ennek meg kell lennie minden közigazgatási rendszernél, alapúljon az akár választáson, akár kinevezésen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Épen így áll a dolog, t. ház, felfogásom szerint a szolgálati szabályzatra nézve. Ha én azt meg akarom tudni bírálni, hogy átlépte-e hatáskörét az a tisztviselő, akkép járt-e el, a mint kötelessége, legyen az választott, vagy nem választott, én a szolgálati szabályzat mértékére ütve ítélhetem csak meg helyességét az eljárásnak. Kell az az egyik rendszernél úgy, mint a másiknál és hogy a fegyelmi jog helyes szabályozása mindegyiknél egyformán kell, azt bizonyítja az, hogy az eddigi választási rendszer mellett is mindig volt fegyelmi hatóság gyakorolható.

Tiszta dolog tehát, hogy a mit az én igen t. képviselőtársam a garantiák alatt ért, azok olyanok, a melyek, ha jó közigazgatást akarunk, minden rendszernél szükségesek és ennélfogva ezek nem képeznek garantiákat a kinevezés mellett, hanem minden rendszer mellett és arra, hogy a kinevezéssel vissza ne lehessen élni, arra még más garantia is szükséges és ez a garantia az, a mi a törvényhatósági rendszerben rejlik. *(Zajos tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)* Magának a garantiának a természete van világosan kifejezve abban, hogy saját közegei által, mint hatóság, hajtsa végre a törvényeket a nemzet. És nem a választás maga a lényeg, a hova ezt a kérdést terelni akarják, hanem az a rendszer, hogy rendelkezhessék a nemzet ily testületek által, midőn törvényellenes, államellenes vagy bárminő helytelen és rendetlen intézkedésnek a végrehajtásáról van szó. Itt, t. képviselőház, egyről van csak szó: az erők egyensulyának a kérdéséről. Ha én túlsok hatalmat adok, vagy bármiféle hatalmat adok a központnak, akkor ellensulyozó kell nekem a népben, hogy azzal a hatalommal visszaélés ne történjék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ezt az ellensulyozót adta meg a törvényhatósági rendszer Magyarországon. Addig, míg hiányzott a közigazgatási bíráskodás és hiányoztak még ezen egyéb úgynevezett garantiák, addig hiányosak voltak a biztosítékok; de adják meg ezt és ezzel együtt tökéletesek lesznek, holott a kinevezési rendszer csak ezekkel együtt állhat fenn, ezek nélkül csak bajt és kárt okoz. *(Zajos helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

És, t. képviselőház, épen azért méltóztassanak csak tekintetbe venni azt is, hogy senki meg nem czáfolta önök közül azt az állítást, hogy a kormánynak Magyarországon már úgy is nagyobb hatalma van, mint a mily hatalma volt azelőtt egy absolut uralkodónak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Erre azt mondotta az igen t. ministerelnök úr, hogy egészen más

Digitized by Google

az, ha egy uralkodónak van ily hatalma és egészen más az, ha ily hatalom egy kormányt illet. Hát hiszen igaz, hogy más; csakhogy azért az a hatalom nem csekély, mert ha alkotmányos az uralkodó, az igyekszik az ő kormányának akarata útján végrehajtani a törvényt s így az uralkodó és a kormány akarata válik egygyé, nem az állami akarat és a kormányakarat; de rendszerint egynek kell lenni, a meddig az alkotmány fennáll, az uralkodó akaratának a kormány akaratával, mert épen azért felel minden kormány, hogy csak az történjék, a mibe a korona beleegyezett, hogy ezzel biztosíttassék az akarat egysége a kormány és az uralkodó akarattal. Így tehát nem lehet arra hivatkozni, a mire a ministerelnök úr, mert a hatalom, mely megilleti a koronás főt, gyakoroltatik a kormány által. Akárkitől vette, a hatalom kezében van és azzal élhet ép úgy jól, mint rosszúl, ép úgy élhet az ország érdekében, mint visszaélhet és párturalmi érdekeket szolgálhat. Már pedig ha ez lehetséges — pedig azt, hogy lehetséges concedálta mindenki, concedalta gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam is — ha ez lehetséges, akkor a központ erősítése, erőt adhat a helytelen kormányakaratnak is.

Gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam azonban azért tartja szükségesnek az erősítést, hogy ott, a hol a kormányakarat az államakaratot fejezi ki, az minél erősebb legyen. Én azt kérdem, hogy megfordított esetben, ha nem az államakaratot fejezi ki a kormány akarata, mi lesz akkor? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Megmondom, mi lesz. Méltóztassanak azt venni, hogy minden rossz akarat nélkül ma például a ministerelnök úr azt mondja: fölteszem magamban, hogy semmiféle útasítást nem fogok adni a választásoknál a tisztviselőknek; nem fogom megengedni, hogy hatszázezer forint gyűljön össze ismét a pártkasszába, nem fogom sem ezeket a dolgokat, sem egyebeket megengedni; én nem akarok egyebet, mint azt, hadd lássam, vajjon a nemzet szabadon választva, függetlenül minden illetéktelen nyomástól, izgatástól, felső nyomástól, igaz-e, a mit a képviselőházban mondtam, hogy a többség által a nemzet akarata szól? Hogy ha itt van egy kormány, a mely kinevez egy csomó tisztviselőt, kereskedelemügyi, építészeti, vizfelügyelői tisztviselőket a földmívelésügyi minister; ott van kinevezve egy csomó cultusministeri tisztviselő; ott van egy óriási csomó pénzügyi tisztviselő és így tovább, méltóztassék csak azt venni, hogyha még a belügyi közigazgatás terén ezen szám a tisztviselők kinevezésével akként szaporíttatik, mint a javaslatban van, mi lesz a következése? Ha nem mondja is neki, ha nem várja is tőle, az a tisztviselő épen úgy, mint a többi kinevezett tisztviselő, azt fogja mondani: nekem kötelességem azt a kormányt pártolni, a mely nekem kenyeret ad. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Mert épen úgy, a mint a katonaságnál el van terjedve az a felfogás, hogy neki a császár adja a mundért: úgy másutt is azt a felfogást dédelgetik, hogy a tisztviselőnek a kormány adja a kenyeret. Az a becsületes tisztviselő tehát nem szavaz az ellen, a ki neki a kenyeret adja. De hát akkor mi lesz? Ott lesz a kormánynak egy szavazója minden kinevezett tisztviselőben. Másodszor a rokonok, hozzátartozóik, a kik előmenetelét óhajtják, vele jönnek, szavaznak a kormánypárti képviselőre, mert különben nem mehet előre az ő kedves barátja, fia, vagy akármije. Van eddig, ha nem csalódom, 55,000. Most már a kormány magának minden kinevezett tisztviselővel egy választót creal, a kinek nem is kell parancsolni, hogy rá szavazzon és olyan választót, a kit az ország fizet; *(Derültség a szélsőbalon.)* azután creal választókat magának a tisztviselők hozzátartozóiban, azután azokban, a kik hivatalba akarnak jutni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha még hozzáveszszük azt, a mi nem tudom, hogy ezután történni fog-e, de azt hiszem, nem tagadtatik, hogy eddig történt, hogy a hol ellenzéki képviselő volt a kerületben, már a választás előtt áthelyeznek bizonyos időre egy csomó tisztviselőt, a kiknek választó-joga mindig biztosítva van, míg a többiek, ha adójukat be nem fizetik, kimaradnak addig ezek mindig választókúl lesznek beírva és a választás alkalmával mindig megjelennek, akárhonnan, a mint, ha jól tudom, megtörtént, hogy egy kerületbe Kolozsvárról hozták a szavazókat. Igy befolyásolva lesz a választás a nélkül, hogy akarná a kormány a befolyásolást és azt az eshetőséget mindig közelebb hozza, hogy a nemzet nem benső meggyőződése, nem politikai meggyőződése szerint választ, hanem választ azon viszonyok hatása alatt, a mi ennek a következménye. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)* Ilyen viszonyok hatása alatt a nemzet elszokik az öntevékenységtől, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* elszokik attól, hogy aláhelyezze saját önző érdekeit hazafias érdekeinek, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* hogy feláldozni tudja magánérdekeit a közérdekért. És ha mindezektől elszokik, elsatnyúl és nem fog biztos támasza lenni e nemzetnek, e hazának. És akkor ne mondják önök, hogy e javaslat a nemzetet erősíti. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ha pedig ily módon folyton előmozdítják azt, hogy mindig a nemzet akarata elleni többségek jönnek a képviselőházba s ha ez nem akarná tűrni, hogy valódi akarata ne érvényesüljön, akkor akarata erőszakosan fog kitörni és ez a forradalom lesz. Már pedig én nem a nemzet elsatnyúlását, sem a

Digitized by Google

forradalmat nem akarom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

És ez is egyik oka annak, hogy ezt a javaslatot s annak 1. §-át el nem fogadom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azután, eltekintve minden visszaéléstől, gondoljunk a számos kinevezett tisztviselőre, gondoljunk a sok uradalmi tisztségre, a sok vállalkozóra, a ki engedményt akar. Mert meg kell jegyeznem, hogy sok fontos, ámbár nem mindig korteszczélokra felhasznált eszköz van még ezenkívül a kormány kezében, nem mondom, hogy azokat a miniszterelnök úr használja, de ha akarja, használhatja. Magyarország függetlenségének megnyirbálása folytán iparunkat csak kivételes kedvezményekkel tudjuk támogatni. Az a gyáros, a ki ily kedvezményért folyamodik, bizonyára megint csak kormánypárti választó. És ez így van mindenütt, a kormány crealja magának a választókat. Már pedig, ha a kormánynak módjában lesz mindig oly többséget teremteni, a minő neki tetszik, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* akkor ezentúl is megtörténik az, a mi már megtörtént, midőn egy volt pénzügyminisztert, a ki négy millió forint túlkiadást tett, nem szavaztak le a házban, ép úgy meg fog történni a jövőben is, hogy bármely pazarlást, bármely adóemelést az ily módon elkészített többség meg fog szavazni és akkor mondja Apponyi Albert t. képviselőtársam, hogy az adók leszállításához az út a kinevezés. *(Tetszés a szélsőbalon.)* Ez a rendszer vezet az elsatnyuláshoz, ez a rendszer vezet a forradalomhoz és azon örökös adóemelésekhez, melyektől a nemzet aztán szabadulni nem tud. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ez így van, t. ház, és ép azért ne mondják azt, hogy mily mellékes, vagy másféle okokból ellenezzük a javaslatot. Ellenezzük azért, mert okvetlenül szükségesnek tartjuk, hogy azon garantiákon kívül, a melyek a választások tisztaságát, az egyéni és testületi jog biztonságát garantirozzák, meg legyen az a politikai garantia is, a mely abban áll, hogy a nemzet testületekké, törvényhatóságokká alakulva, maga hajtja végre a törvényeket. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen politikai garantia nélkül nincs meg a nemzetben az ellenállási erő. Egy képviselő azt mondta, hogy a bolondok házába kell csukni azt, a ki attól fél, hogy Magyarországon hasonló veszély fenyeget, a minő eddig fennáll. Lehet ez az ő nézete, de attól félek, hogy ha a nemzet jogait ily módon folyton nyirbáljuk és elveszszük, ha a nemzet jogait minden javaslatnál áthelyezzük a koronához és a kormányhoz, akkor egy másik bolondok házára lesz szükség, a hova azokat kell becsukni, a kik azt hitték, hogy e javaslattal jót tettek. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Lehet ily dolgokat jóhiszeműleg pártolni, lehet azt a zászlót, a mely nem nemzeti, nemzetinek nézni, hiszen hallutinatioja, rossz látása akárkinek lehet, de akkor ne mondják, hogy e pártnak nincs alapos oka tiltakozni az ellen, hogy ismét elvegyék a nemzet jogait, mert ha ezeket folytonosan nyirbálják, ne beszéljenek arról, hogy mi agitalunk, hanem azt mondják, hogy az egyedüli bűnös én voltam, hogy végre tűrhetetlenné tettem a helyzetet az által, hogy a nemzet jogait apródonkint, folyton elvettem és ez által a nemzetet dróton rángatott testületek tömegévé tettem. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

A mint méltóztatnak látni, nagyon tévesnek és helytelennek tartom azon nézetet, a mely a választásban nem lát egyebet, mint a hivatal betöltésének módját.

Itt nézetem szerint sokkal nagyobb dolog forog szóban. Itt, mint már említém, a választás csak egy alkatrésze annak a rendszernek, a mit mi védünk, csak egyik módja ép úgy, mint a kinevezés csak egyik módja és eszköze a centralisationak, a mely Magyarországon soha sem volt üdvös. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A választás jár azzal az alapos joggal, hogy a nemzet a maga saját közegei által, testületekké alakulva, hajtsa végre a törvényeket, úgy, mint az a régi törvényekben ki van mondva. És hogy mily jogfosztást akarnak elkövetni, azt látjuk ezen első szakaszban. Hiszen ebben a szakaszban nem is merik mondani, hogy törvényhatóság; már pedig ennek a rendszernek lényeges alkatrésze az, hogy hatóság legyen, nem valamely egylet, olyan, mint a mely elvégeztetheti a maga teendőit mással, hanem hatóság, a mely azután őre legyen a törvényeknek nemcsak jogi biztosítékainál fogva, hanem hatalmánál fogva is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nekünk azzal szemben, hogy a kormány akarata ne lehessen párturalomra kihasználható és tisztán csak törvénytelenségek elkövetésére eszköz, nekünk nemcsak jogi biztosítékokra, hanem hatalmi biztosítékokra van szükségünk. *(Élénk helyeslés. Úgy van! a szélső baloldalon.)* Arról van szó, hogy azon túlságos központi hatalommal szemben legyen itt egy hatóság, a mely elég erős és képes hatalmával is megakadályozni azt, hogy ne követtessenek el törvénytelenségek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha önök csak jogi biztosítékokat adnak, de a nemzetnek hatalmát elveszik, nem adtak egyebet a nemzetnek, mint szolgaságot. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Arra, hogy ez így van és hogy milyen a kinevezési rendszer, meggyőződésem szerint legfényesebb bizonyítékot szolgáltat a mostani megye. Nemcsak

Digitized by Google

az igazságszolgáltatásnál, nemcsak a csendőrségnél, nemcsak a pénzügyi szolgálatnál előfordulható bajok azok, melyek azt mutatják, hogy nem panacea a kinevezési rendszer; de hogy az milyen rossz és hogy a kinevezési rendszer oka annak a rosszaságnak, a mit most a megyékre fognak, annak legvilágosabb bizonyítéka a mai megye.

Mert ha csak nem akarjuk a választást összetéveszteni a törvényhatósági rendszerrel, a mai megye sem egyéb, mint meghamisított törvényhatósági rendszer, vagyis más szóval álczázott kinevezés. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Ahhoz, hogy valóságos önkormányzat és törvényhatósági rendszer legyen; ahhoz, hogy a nemzet azon századokon át megőrzött politikai hatalma megőriztessék a közigazgatásban, nem elég a választásnak ténye: *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* ahhoz egészen más kell. Épen ezen más, ezen lényeg, ezen hatalmi tényező az, a mit kivettek a mostani megyéből fokonkint és ma úgy vagyunk vele, hogy a kéz Ezsaué, de a hang Jakobé. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* A mai megyében valóságos álczázott kinevezési rendszer van. *(Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Az!)* A segédhivatalnokokat, a levéltárnokot, a járási orvost kinevezi a főispán; az írnokokat kinevezi a főispán, nem mondom, hogy azért — mint a Bach korszak alatt volt — hogy legyen a tisztviselő mellett egy kinevezett spion; épen úgy kinevezi a főispáni titkárt. A kormány kinevezi a főispánt; a pénzügyi hatóságok, a pénzügyi igazgatóságok rendezéséről szóló 1889-iki törvény szerint, adóbehajtási ügyekben közvetlenül rendelkeznek a megyei tisztviselőkkel, szolgábirákkal, községekkel.

Ha a főispán közérdekben levőnek tartja azt, a mit az alispán megtagad, azt a maga felelősségére elrendelheti; felfüggesztheti a tisztviselőket és helyettesíttetheti azokat. Az alispán bírságolhatja az alatta levőket, de az alispán függ a főispántól és ezen egész linea rángatható a bírsági dróton. A főispán a közigazgatási bizottságtól mindent megappellálhat a ministeriumhoz. A főispán elrendelheti a fegyelmi vizsgálatot egy rakás tisztviselő ellen, csak azok ellen nem, kik a közigazgatási bizottság tagjai; a közigazgatási bizottság elrendelheti a fegyelmi választmány által, melynek elnöke az alispán és a hol épen úgy, mint a candidationalis bizottságban a főispán, mindig többségben van, a vizsgálatot. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezután következik a candidatio. Megválasztathatja azokat, a kiket akar. Azután következik a fegyelmi eljárás; vizsgálhat a főispán, lehet bíró, lehet vádló, lehet védő, szóval minden lehet. *(Úgy van! Derültség a szélső baloldalon.)*

Kérdem, t. ház, hogy ebből az egész törvényhatósági rendszerből marad-e egyéb, mint a választás formája? És még ez sem választás, mert a candidationalis bizottság áll a főispánból, ez egy tag, meg két kinevezett és két választott tagból, tehát megvan a többsége és az a nevetséges, hogy kineveztetnek vele kettőt; pedig az öt tag helyett ő maga is elvégezhetné.

A kinevezési és választási rendszert egymástól nem a mód különbözteti meg, hanem hogy kitől nyeri hatalmát a tisztviselő és ki rendelkezik vele. Lehet-e mondani, hogy saját közegeivel rendelkezik a vármegye? Ez valóságos kinevezési rendszer és ha azt tartjuk, a mint az államtitkár úr is említé és mások is felhozták, hogy a közigazgatás rossz, hogy azt reformálni kell: akkor megtaláljuk az álczázott kinevezési rendszerben az okot, a mi miatt rossz és nem az következik belőle, hogy vegyük le az álczát és a teljes kinevezési rendszerre menjünk át, hanem az, hogy ezt az álczát rántsuk le, szégyenítsük meg és tegyük valósággá a törvényhatósági rendszert. Ne legyen álczázott kinevezési rendszer: legyen meg a közigazgatási bíróság, legyenek tiszta választások, legyen jó fegyelmi törvény, fizessük tisztességesen a tisztviselőt, de a vármegye rendelkezhessék vele a kormány törvénytelenségei ellenében: akkor beszélhetnek önök reformról, most azonban csak jogelkobzásról, de nem reformról. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én azt tartom, t. ház, irtózatos nagy tévedés az, hogy azok, kik most a kinevezési rendszer mellett jóhiszeműen vannak, folytonosan a mai állapotokkal hasonlítják azt össze. Ha valami igazi jót akar valaki, akkor nem azt mondja, hogy én legelőször megrontom a nemzet minden intézményét, elveszem jogait. Ezt az eljárást lehetne követni másutt is, hogy tudniillik először valakitől egymásután elszedem a jogait s aztán azt mondom neki, te olyan ember vagy, a ki egyáltalában semmiféle joggal nem rendelkezel, sem polgárjogod, sem semmid nincs, te schonnai vagy, kitaszítva a társadalomból. Ilyenformán jártak el a vármegyékkel is, a mint méltóztatnak látni. 1870-től kezdve mindazt, a mi lényegét képezi a törvényhatósági rendszernek, elszedték tőle; 1886-ban pedig utolsó maradékát is és csakugyan nem maradt belőle semmi más, mint az Ézsau kezének szőre, de mi azért egy tál lencséért a nemzet ősi jogait eladni nem akarjuk. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* Ez nekünk örökbe hagyatott őseink által és hiába nevezik önök azokat ósdiaknak, a kik azt mondják. Minden nemzetnek őrködnie kell azon gyökerek

Digitized by Google

felett, melyek fentartják létezését. Ez nem ósdiság, hanem a létezés feltételeihez való ragaszkodás. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* És ha valaki beismeri azt, hogy jogot vesz el, a mint önök kénytelenek beismerni, hogy a nemzetet jogaitól megfosztják; ha hivatkoznak még arra is, hogy mi hiába mondjuk, hogy költséggel fog járni a kinevezés, mert az általunk kívánt rendszer is költséggel fog járni: a törvényhozó nem a szerint ítéli meg a dolgot, hogy az egyik, vagy másik irányban költséges lesz; nem csupán ez a criterium, hanem első sorban az, hogy megérdemli e azt a költséget, a mit kiadunk érte. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Már most kérdem, hol van olyan nemzet, a mely józanúl jogfeladásomra még költséget is megszavazott volna? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Arra, hogy jogot nyerjen, hogy jogait megőrizze, hogy területét megtartsa, mindig kész megadni a költségeket s képes áldozatot hozni. Ezt megmutatta minden nemesen érző nemzet. De hogy midőn jogait veszik el tőle, akkor arra még áldozatot is hozzon: önérzetes nemzet nem teszi. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De különben is, t. ház, a jogelkobzással szemben a költségkérdés annyival fontosabb, mert a mint bátor voltam rámutatni, a jogelkobzás reávezet a parlamenti absolutismusra; a legveszedelmesebb absolutismusra, melynél fogva mindig egy bizonyos cliquetől fog függni, mert hiszen a többségben mindig egy csoport uralkodik, hogy mi tetszik neki és mit ítéljen államérdeknek, mit tekintsen hazafiasnak, jogosnak.

És a mire ki fogja mondani, hogy jogos, hogy államérdek, a mire ki fogja mondani, hogy hazafias, legyen bár mind ennek ellenkezője: azt kinevezett tisztviselői által végre is fogja hajtani a nemzeten. Én az ily kinevezési rendszerrel járó bajok mellett, annyival inkább csodálkozom azon, hogy Apponyi t. képviselőtársam azt mondja, hogy csakis a kinevezési rendszer mellett lesz lehetséges az egyes adókat, például a húsadót s a lottot leszállítani, mert ő azt mondja, hogy csakis a kinevezési rendszer mellett lesz leginkább biztosítható, hogy az adók és illetékek kellőleg befolyjanak. Maradjunk ennél néhány perczig. *(Halljuk Halljuk! a szélső baloldalon.)* Kérdem t. képviselőtársamtól, nincs-e a kormánynak most is elegendő eszköze arra, hogy az adókat behajtsa? Nem volt-e a kormánynak az általam felhozott példa szerint is elég hatalma még arra is, hogy a pénzügyi közegek által egyszer már elengedett adók behajtását is megkísértse. Oly reformot, t. ház, mely a nemzetet legfőbb jogától a kormány túlhatalmának ellensúlyozhatási hatalmától fosztja meg, oly javaslatot csupán azért, mert eszköz az adók jobb kihasználására, nem fogadok el soha. Hogy még nagyobb adóprést lehessen alkalmazni, ez nem ok arra, hogy én a javaslatot elfogadjam. Én, t. ház, megvallom tökéletesen osztozom gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam azon nézetében, hogy nem lehet mindig a régi mellett változatlanul megmaradni, hanem nekünk kötelességünk a korral haladni, a kor kívánalmainak megfelelő reformokat átalakításokat eszközölni és mint ő mondotta, arra törekedni, hogy megmaradjon a lényeg s csak a forma változzék. Azt hiszem azonban, t. ház, hogy minden államnak, a mely ma Európában van, van bizonyos alapelve, fentartási principiuma, a melytől ha eltér, az eltérés mindig veszélyére és kárára lesz. Minden állam alakulásának mint első beszédemben bebizonyítani igyekeztem meg van azon változhatatlan iránya, hogy azon alapokon kell maradnia, a melyeken felépült, mert ha azon alap lerontatik, azt újra felépíteni nem lehet. Törekednünk kell hát alkotmányosságunk épületét javítani, tartóssá tenni. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a szélsőbalon.)* Ha tartóssá teszszük, fenmarad ezredévig. De lerombolnunk nem szabad és ezért ezen alapfeltétellel kell azt tovább építenünk. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ne is mondja senki, hogy a magyar történelemben lehetne példát mutatni arra, hogy ezen közigazgatás megfelel a magyar állam fejlődésének. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Annak a ki ezt állítaná, be kellene bizonyítani, hogy csak ez az alapelv az, a mely biztosította eddig Magyarország fennállását. Annak, hogy ezen ország áll, két gyökere van. Az egyik a nyelv, a másik az institutiok magok. A nyelv egymagában nem elég; mert ha az institutiok rosszak, még a nyelvet is képesek lassankint megrontani. Láttunk rá példát, hogy még az institutiok mellett is megrontható egy nemzet nyelve. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az institutiok tekintetében s van itt tudós, ki ha jól tudom, erről könyvet is írt, a helyes alapelv alapúl vételében nemzetünk megelőzte még Angliát is.

Nálunk mondatott ki először, hogy a központi hatalommal szemben a nemzet ellensulyozó hatalmára van szükség.

Ennek az elvnek a közigazgatásban a törvényhatósági szervezettel adott életet s ez az elv volt nemzetünk fentartója. Igaza van gr. Apponyi Albert t. képviselő úrnak, hogy a törvényhatósági rendszer sem fejlődött egyszerre, de az alapelvet a nemzet fel nem adta és akkor, mikor az austriai ház lett uralkodó és mi Ausztriával úgynevezett sógorsági viszonyba és szövetségbe léptünk: akkor egész határozottan

Digitized by Google

reáállott a nemzet arra, hogy saját tisztviselői felett csak a törvényhatóságok rendelkezhessenek; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert érezte és tudta, hogy még a legjobb kormányok mellett is lehetnek oly czéljai a szomszéd hatalomnak, melyek magának a nemzetnek érdekeit veszélyeztethetik. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen az alapelven kell tovább építenünk és nem szabad nekünk ettől tágítanunk és nem szabad a reformokat a kormány kívánalmaihoz alkalmaznunk. Az én felfogásom szerint azokat úgy kell fejlesztenünk, mint nyelvünket. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ki mondja azt, hogy azon »latiatuc feleim zumtuchel« és más ily nyelvi maradványok épen olyanok, mint a mai magyarság? De ki mondja, hogy azon alapelemek, az a logika és gondolkozásmód, mely ma a magyar nyelvben megvan, nem volt meg már Szent-István korában? *(Igaz! Igaz! Tetszés a szélsőbalon.)* Igenis, nekünk kötelességünk arra törekedni, hogy a művelt szomszéd nemzetektől mindazt, a mi jónak bizonyult, átvegyük. Meg is tette a nemzet azt mindig, de nem recipiált, mint a német, nem vette át a római jogot, nem fogadott el változatlanúl idegen törvényeket, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* hanem mindig a saját szellemébe olvasztotta, *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* a mit kölcsön vett. És valamint nyelvünkben megtaláljuk a finn, tót, horvát és más nyelvekből vett kölcsönszavakat, de azért a magyar nyelv alapja ezer év óta nem változott meg, ép úgy kell nekünk institutioinkban alkalmazkodnunk a kor követelményeihez, de az alap-principiumban változatlanúl magyaroknak kell maradnunk. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Már pedig, t. ház, én azt tartom, hogy a kinevezési rendszer épen azzal az alapprincipiummal homlokegyenest ellenkezik. Az a példa, melyre épen abból a korszakból hivatkoznak, hogy tudniillik átvettük a telekkönyvi rendtartást és más jogi intézményeket, valamint az 1790 iki példa, hogy átvettük II. József patensét, mutatják, hogy a mi idegen volt is, ha jó volt, azt ez a nemzet elfogadta, de a mi természetével, történeti múltjával, nemzeti lételével ellenkezett, azt mindig repudiálta, attól mindig irtozott. *(Igaz! Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez az irtózás ma is megvan benne és ha valóban szólhatna, ép oly irtózással fogadná ezen törvényjavaslatot, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* mint fogadott a múltban minden ily kísérletet.

Merem állítani, t. ház, hivatkozva egész történelmünkre, hogy ezzel idegen intézményt akarnak itt meghonosítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert azt, hogy mi másokból tanuljunk, okuljunk és hogy javítsunk, mindenki helyesli. De ki fogná mondani, hogy pl. azért, mert a franczia nyelvnek sokkal több finom kifejezése van, mint a magyarnak, dobjuk el a magyart és vegyük a francziát; *(Tetszés a szélsőbalon.)* vagy hogy azért, mert az angol nyelv alkalmasabbnak mondatik a parlamenti szónoklatra, mint a mienk, dobjuk el ezt és fogadjuk el amazt? *(Tetszés a szélsőbalon.)*

A most követett eljárásra már volt példa történelmünkben. II. József császár is kereste, hogy melyik nyelv felelne meg az államnyelv követelményeinek s az akkori civilisatorok szintén nem vették észre, hogy idegen zászlót tűznek a bástya fokára, mondván: a magyar nyelv nem alkalmas az administratiora. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ma más kiadásban ugyanaz történik. Ma azt mondják: azzal az elvvel, a melynek alapján megélt a nemzet annyi századévig, melyet csak a legutóbbi 15 év rontott meg, ma nem élhet meg a nemzet, tessék neki idegen elvet adni. Ez teljesen idegen zászló és ezért azt tartom, hogy tökéletesen helyesen járt el Prónay Dezső t. képviselőtársam, mikor Nándor-Fehérvár példájára hivatkozott. Mert nem ódon bástyát védelmezünk, Dugovics Titusz ottan a hazát, annak institutioit, biztonságát és érdekeit védelmezte. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az, hogy azon a bástyafokon történt az összeütközés, mit sem határoz, mert ő az institutiokat védte. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mi ma ezen a bástyafokon ütközünk össze, de mi is kötelességet teljesítünk, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* mert a haza érdekeit védelmezzük. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Minthogy pedig mi nem akarjuk, hogy arra a bástyára idegen zászló tűzessék ki, nem fogadom el az 1. §-t. *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbalon.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, azt hiszem, a t. ház a tanácskozás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre átteszi *(Helyeslés)* és ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

543. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi julius hó 31-én, pénteken

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Szilágyi Dezső, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Dárdai Sándor, az azok ellen jelentkezőket Varasdy Károly jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a julius hó 30-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén, következik a napirend: a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, jelesen az 1. §.

Ki következik?

Varasdy Károly jegyző: Kemény Pál!

Kemény Pál: T. ház! Midőn még a közigazgatás reformjáról csak általánosságban volt szó: majd később, midőn az igen t. belügyminister úr a közigazgatás reformjára vonatkozó nézeteit az ország színe előtt nyilvánosságra hozta és midőn belügyministeri tárczájának átvétele alkalmával itt a t. ház előtt ünnepélyesen megígérte, hogy a közigazgatás államosításáról szóló javaslattal egyidejűleg, tudniillik akkor, midőn a megyei rendszert az államosítás elvei szerint óhajtja átalakítani, mindazon törvényjavaslatokat is beterjeszti, melyek szükségesek ahhoz, hogy a honpolgárok egyéni, magán és közszabadságai kellő biztosítást nyerjenek, ismétlem, ez időben még elég naiv voltam azon reményben áltatni magamat, hogy tulajdonképen a közigazgatás ezen államosításának az országra oly veszedelmes kihatása lenni nem fog, mert azt hittem, hogy az igen t. kormányt csupán és egyedül a közigazgatás javításának elve vezérli; ezt annyival inkább hittem, mert magam is őszintén óhajtom közigazgatásunk reformálását. De midőn megjelent e törvényjavaslat, megdöbbenve állottam e javaslattal szemben, látván azt, hogy az az annyira hangoztatott főczél, közigazgatásunk javítása, ellaposodott; itt egészen más érdekek forognak fenn, a mely érdekeket az igen t. ministerelnök úr legutolsó nagy beszédében kegyes volt el is ismerni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Leleplezte ezt a pártot az igen t. ministerelnök úr a nagyközönséggel szemben és mintegy nagyot akarva mondani, adta tudtára a nagyközönségnek, hogy hiszen mi tulajdonképen azért vagyunk ellenségei ennek a javas-

Digitized by Google

latnak, mert mi szerintünk ő, tudniillik a belügyminister úr, a Damocles kardját tartja a közigazgatási tisztviselők feje fölé. De akkor, midőn ezt az enuntiatioját tette és a midőn később beismerte, mert meg is indokolta, hogy ez csakugyan így van, ennek a pártnak, az igen t. ministerelnök úr rendkivül nagy szolgálatot tett. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Nagy szolgálatot tett, mert beszédében megerősítette az e függetlenségi párt első szónokai áital már hangoztatott azon nézetet, hogy itt tulajdonképen nem is a közigazgatás reformálásáról, hanem a hatalom kiterjesztéséről és kortespolitikáról van szó. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Már a vitának kezdetén bátran és nyiltan hirdették a pártnak tagjai az ország színe előtt, hogy nem tartják a parlamentarismussal, a parlamenti tisztességgel összeegyeztethetőnek azt, hogy az országgyülés utolsó ülésszakában oly javaslat terjesztetik a ház elé, a mely hivatva van a közigazgatás összes organismusát a kormánytól függő helyzetbe hozni. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)*

Én, t. képviselőház, megvallom, úgy vélekedem, hogy a parlamentarismusnak egyik főkelléke az, hogy a képviselő a tárgyalás alatt lévő és a szőnyegen forgó kérdésekben capacitálódjék. Vártam, t. képviselőház, hogy a túloldalról majdan elhangzó beszédek engem álláspontomban meg fognak gyengíteni; vártam Magyarország igazságügyének első őrét, a t. igazságügyminister urat, hogy Magyarország jogászközönségének fellázadt jogérzetét enuntiatiojával lecsillapítja; vártam a t. túloldal közigazgatási capacitásainak felszólalását; vártam Tibád Antalt és társait, hogy Magyarország közigazgatási ügyeivel foglalkozó egyéneknek nézetét és álláspontját tisztába hozza és megnyugtassa a kétkedőket. De hiába várom ezen férfiak nézeteit; ezen férfiak mélyen hallgatnak, leghatalmasabb bizonyítékául annak, hogy e törvényjavaslat nekik sem kell. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Pedig én, t. képviselőház, a közigazgatás reformjának kérdését első sorban és per eminentiam jogkérdésnek tartom. Nem gondoltam volna, nem mertem volna hinni, hogy ily fontos jogelveket tartalmazó, Magyarországnak jogállammá való átalakítását czélzó javaslattal szemben Magyarország igazságügyének legfelsőbb és legelső őre hallgatni fog, mert nézetem szerint a jog az a vezérfáklya, a melynél az administrativ intézkedések mindenikét meg kell világítani. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Nézetem szerint a jogban kell lenni azon megosztó erőnek, mely az administratiot az állampolgár és az államhatalom közt a kellő harmoniába hozza. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Keresem, t. képviselőház, a törvényjavaslatban a jogokat és megtalálom valamennyit a kormányhatalom számára confiskálva, a honpolgárok számára csakis a kötelességek oceánja hagyatván meg.

De még ekkor sem csüggedtem, t. képviselőház. Figyelemmel hallgattam a t. túloldalnak szónokait — nem kicsinylésből említettem fel a többi szónokokkal szemben az igazságügyminister úr és Tibád Antal t. képviselőtársam személyét — hogy tán beszédjükből merítek támpontot arra, hogy e javaslattal szemben bizonyos fokú rokonszenvre szert tehessek. Megvallom őszintén, a t. túloldal szónokainak beszédei reám épen azt a benyomást tették, mint azon vármegyék kérvényei, a melyekre hivatkozva önök azt állítják, hogy Magyarország közönségének nagy többsége az önök háta megett van. A túloldalról elhangzott szónoklatok legnagyobb része, mondhatnám valamennyi követeli, hogy mindazon törvényjavaslatok, melyek mint garantialis javaslatok a ház előtt annyiszor említve voltak, egyidejűleg legyenek a ház elé terjesztve. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Első szónoka a t. túloldalnak Szabó Imre t. képviselőtársam volt. Beszédje én rám azt a hatást tette, mintha ő a legerősebb municipalista volna. Szabó Imre t. képviselőtársam az államosítás hívének vallotta magát, azonban oly szigorúan vette magát körül azon bástyákkal, a melyek a ház ezen oldalán folyton hangoztattak, hogy szavazata inkább hozzánk, mint a túloldalhoz volna tartozó. Azt mondja a többi közt Szabó Imre t. képviselőtársam: »Csak alkossuk meg helyes alapon a választási visszaélések megakadályozásáról szóló törvényjavaslatot és a választási jogok szabadságának biztosítása végett a kinevezett közigazgatási tisztviselőnek személyes felelősségét a fegyelmi törvényben szigorúan vonalazzuk körül, a törvény végrehajtását pedig első fokon bízzuk a vármegye független elemeire« stb. Majd később azt mondja: »ha tehát a szolgálati pragmatica — tehát a szolgálati pragmatica is — a fegyelmi törvény, valamint a községek és városok rendezése, a választási visszaélések megakadályozásáról szóló törvények foganatosítva leendenek, minden aggodalom nélkül tekinthetünk a nemzet jövőjébe«; tehát ő is csak akkor tud aggodalom nélkül a nemzet jövőjébe tekinteni, ha mindezen törvények a jelen törvényjavaslattal egyetemben fognak életbeléptettetni. De sokkal tovább megy még Szabó Imre t. képviselőtársam; beszédében második elvi szempontként a vármegyei autonomiát állítja fel. Ez helyes értelemben nem lehet más, mint a vármegyék szabad rendelkezési joga a helyi természetű ügyekben és az ellenőrzési jognak meghagyása az ily ügyeket végző közigazgatási tisztviselők felett. Hát azt kérdem, hogy ha

Digitized by Google

a vármegyéknek rendelkezési jogát a helyi természetű ügyekben t. képviselőtársam fentartandónak hiszi és az ügyek vitelében a vármegyei közegek szerinte ellenőrzendők: miféle ügyeket intéznek el a közigazgatási tisztviselők? Nem a megyei hatáskörben felmerülő egyes kérdéseket? A különbség csak az, hogy vannak esetek, az u. n. contentiosus kérdések, a melyekben az enyém és tied kérdése rejlik és azután vannak egyszerű administrativ kérdések. Az első kérdésre különbség nincs köztünk. A municipalis rendszerben ezen contentiosus kérdéseknek elintézésére első criterium a közigazgatási bíróság felállítása; az administrativ intézkedések szempontjából pedig, kérdem, mi szükség van a kinevezési rendszerre? Mi szükségünk van arra, hogy Veszprémmegyében egy nyitramegyei ember neveztessék ki alispánnak akkor, mikor épen a kormányzat egy ágában sem szüséges a helyi és mindenféle társadalmi viszonyoknak teljes ismerete annyira, mint épen a közigazgatási kérdésekben. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A kinevezési rendszert contemplálja az 1. §., de hogy ezen kinevezési rendszer miként lesz keresztülvíve, arról a törvényjavaslat egy szóval sem rendelkezik. Van egy szakasz e törvényjavaslatban, mely általánosságban kijelenti, hogy az eddig alkalmazásban levő közigazgatási tisztviselők, a jelen törvény életbeléptetése alkalmával már ideiglenes minőségben alkalmazott állami tisztviselőknek tekintetnek és joga lesz a kormánynak mandatumuk lejártával őket vagy alkalmazni vagy szélnek ereszteni. Ez az egyetlen rendelkezés van a kinevezésre vonatkozólag. De ez a lehető legnagyobb sérelem, mert ha figyelembe veszszük a bíróságok kinevezéséről szóló 1869-iki törvényt, ennek 4. §-a azt mondja (*olvassa*): »A bírói állomások betöltésénél különös figyelem fordítandó arra, hogy a kinevezések az első folyamodású törvényszékeknél és az egyes bíróságoknál, a 6. és 7. §§-ban megbatározott képzettség mellett, lehetőleg az elsőfolyamodású törvényszéki terűlet kebeléből történjenek.« Ezen törvényjavaslatban az, hogy az illető vármegyék azon előnyben részesíttetnek, hogy az ő szülötteik, az általa már alkalmazott egyének továbbra is fentartatnak, arról ezen törvényjavaslat semmit sem szól. A bírói kinevezéseknél nem feltétlenűl kötelező, de rendszerint és nagyjában az illető ministerek által mindig respectálandó volt s respectáltatott is azon szabály, hogy első sorban a candidationalis bizottság által ajánlott egyének közűl történtek a kinevezések.

Voltak eltérések, de kivételesen. Van-e erre nézve a legkisebb támpont is ezen törvényjavaslatban? Egyáltalában nincs. Azt hiszem, t. ház, hogy ily körűlmények is, midőn csakugyan igaza van az igen t. belügyminister úrnak, hogy az eddigi tisztikar fölött a Damokles-kardot tartja, midőn semmi garantiát nem kapunk az iránt, hogy az eddig becsűlettel működött tisztviselői kar jövőre is alkalmaztatni fog: a kinevezés ezen alakjában nem egyéb, mint a nemzet számára fentartott oly ijesztő szer, a melyből a saját hatalmára vonatkozólag várja az igen t. ministerelnök úr a legnagyobb eredményeket. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Szabó Imre t. képviselőtársam beszéde további folyamán azon enuntiatiot tette, hogy legyen a vármegye és tisztviselői kar közt a viszony oly természetű, a minő a parlament és a kormány közt fennáll. Ezt az enunciatiot, úgy hiszem, akármelyikünk tehetné a ház ezen oldaláról. Ő nála téves a kiindulási pont, mert helyes parlamentarismus mellett a kormány nem lehet más, mint a parlamenti többség kifolyása. Igaz, hogy voltak esetek, de nagyon ritkán és különösen Magyarország van olyan szerencsétlen helyzetben, hogy a parlamentarismus ezen elvével szemben előbb születnek meg a kormányok és azután alakúlnak meg a mindenkori kormánypártok, ám hogy ez nem egészséges állapot, úgy hiszem, eléggé igazolja a jelenleg tárgyalás alatt levő törvényjavaslat.

De hogyan gyakorol a vármegye közönsége a megyei tisztikarra oly befolyást, a minőt a parlament érvényesíthet a kormánynyal szemben? Hiszen ha a kormány nem a parlamenti többség szellemében intézkedik, minden órában megbukhatik. Mikép gyakorolhatja a vármegye közönsége ezen jogot a tisztviselőkkel szemben, ha azt az államhatalom nevezi ki és ha annak előmenetelére, előmozdítására semmi befolyást nem gyakorolhat. Hiszen parlamentaris rendszer mellett elég a kormánynak egy elhibázott cselekménye, egy törvényjavaslatnak kellő garantia nélkűl való benyujtása és a kormány széke már nem áll oly rendűletlenűl! Mikép gyakorolhatja ezt a megye közönsége a tisztviselővel szemben akkor, midőn az az államhatalom, a kormányok omnipotentiájának lesz kiszolgáltatva. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! A közérzűletet, a nemzethez tartozandóság érzetét, a hazaszeretetet, semmi sem képes jobban a népek szívében felkelteni, mint az a tudat, hogy nélkűlük ügyeiknek elintézésében mi sem történik és nekünk a törvények végrehajtásában kellő participálás nyujtatik. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez az érzelem támad fel minden választás alkalmával, a bíróválasztástól egész a képviselőválasztásig. Ezt az érzést akarják önök kiölni a nemzet szívéből, meg akarják önök fosztani a népet választási jogától és nemcsak választási jogától, hanem az úgynevezett garantialis törvény címe alatt be-

Digitized by Google

nyujtott curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslatnak van egy szakasza, mely a közérzületet sérti, mely törvényileg adja értésére az eddig még nem corrumpált választóközönségnek, hogy képviselőválasztási jogát sem tartozik ingyen, hazafiságból gyakorolni, hanem csak eszem-iszomért és fuvarköltségeinek megtérítése mellett.

Minthogy ezen törvényjavaslatban folytatólagos lépést látok arra, hogy a nemzetből a közérzület kiirtassék, nem fogadom el annak első szakaszát. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Varasdy Károly jegyző: Detrich Péter!

Detrich Péter: T. ház! A vármegyei közigazgatásról szóló törvényjavaslatnak 1. §-a azt mondja: »A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek intéznek el részint önállólag, részint ezen törvény korlátai közt önkormányzati elemek közreműködésével.«

Már maga ez a szakasz olyan, hogy világosan kimondja, hogy az önkormányzat a kinevezett tisztviselőkkel össze nem egyeztethető. Ekkoráig a kinevezett tisztviselő volt az, a ki a felügyeleti jogot gyakorolta, a főispán. A főispánnak teljes mértékben megvolt hatalma arra, sőt kötelessége volt, ha netalán törvénytelenség történt, azt azonnal megakadályozni.

De azon közegek, melyek itt önkormányzatiaknak neveztetnek, hogyan fogják megakadályozni a netalán történendő törvénytelenségeket? Ezt így egy szakaszba beleszőni igen szépen hangzik, de annak practicuma nincs, mert az merő lehetetlenség. Ezt ma világosan bizonyítják a megye közgyűlései. Ha lett volna szerencsénk a t. ministerelnök úrhoz Barsmegye utolsó közgyűlésében . . .

Csatár Zsigmond: Még Szolnok vármegye közgyűlésére sem megy el.

Detrich Péter: A t. ministerelnök úrnak választó-kerülete Bars megyében fekszik, vagy egyszer csak szerencséltethetett volna bennünket. Ismétlem, ha a t. ministerelnök úr Barsmegye közgyűlésében részt vett volna, a jövő megyének egészen hű képét láthatta volna. A főispán úr berendelte az összes szolgabirákat, polgármestereket, azután a garami járásból, mely épen a t. ministerelnök úr választó-kerületében van s a mely járásnak nagyobb része állami erdőbirtokokból áll, bejött az összes erdőtisztviselőség, mert ezek mind bent vannak a bizottsági tagok közt, a független elemekből történetesen ott voltunk valami 6—7-en és mikor láttuk azt a nagyszámú hivatalos sereget, leolvadtunk kettőre, maradtunk ott én és herczeg Odeschalchy Arthúr.

Még a közgyűlés meg sem kezdődött, már is nagy zúgás támadt. Én a 60-as évek óta vagyok szerencsés részt vehetni Bars vármegye közgyűlésében; alig volt kiküldetés a 60-as évek óta, a melyben részt nem vettem volna, de ily közgyűlést Bars megyében sohasem láttam. Még fel sem szólaltunk s már is a legnagyobb zúgás volt a teremben, melyet a főispán alig tudott féken tartani, hogy szóhoz jusson. Mi csekélységet követeltünk, az előbbi közgyűlések jegyzőkönyvének felolvasását, melyek arra a bizonyos tárgyra vonatkoztak. Nem voltunk képesek kieszközölni azt sem, hogy ezen jegyzőkönyvek felolvastassanak. Elképzelhetni, hogy miért, mert mindenesetre ellentétbe jutottak volna ezek a jegyzőkönyvek azzal, a mit épen végezni akartak. Végeztek is egyhangúlag és ezen közgyűlés felíratot intézett a szőnyegen levő törvényjavaslat értelmében. A ki ezt látta, az látta annak az önkormányzatnak a képét, mely a jövőben fenn fog állani.

De eltérve ettől, kénytelen vagyok a t. ministerelnök úr minapi beszédére reflectálni, a ki sajnálkozva és panaszképen előhozta, hogy az ellenzék, illetve azok, kik ezen törvényjavaslattal szemben állást foglalnak, obstruálnak. Megint új műszó, mint egykoron az opportunitas, melynek nagyon megadta már a nemzet az árát. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ma megint egy műszó, az obstructio.

Én részemről nem látok obstructiot, de ellenkezőleg látnám a közönyt és látnám az elhamarkodást, hogyha ezen törvényjavaslat ép oly közönynyel letárgyaltatnék, mint az osztrák-magyar államvasutak ügye.

Az utóbbinál ezt az a nagy bizalom okozta, melylyel a kereskedelemügyi minister úr személye iránt viseltettünk.

Az én nézetem szerint hibás volt az az eljárás is, hogy az a javaslat oly hirtelen letárgyaltatott, de még hibásabb volna az én nézetem szerint az, hogy ha ezen törvényjavaslat is oly hirtelen letárgyaltatnék, mert hogy a nemzet ezen közigazgatás mellett századokon át fenn tudta tartani alkotmányát, az tény.

A kérdés már most az, hogy képes lesz-e a nemzet ezen új közigazgatási törvény mellett nem századokig, de csak évtizedekig is fentartani az alkotmányosságot. Hol vannak erre nézve a garantiák?

Az igen t. ministerelnök úr hivatkozott a közvéleményre. Hogyha ezen közvéleményt a saját választó-kerületéből vette, akkor ezt megengedem, mert leírtam annak álláspontját. Ez a választó-kerület mindig kisegítő eszköze volt a főispánnak, mert a mennyi főispánunk csak volt, pedig sajnos, sok volt az utóbbi években, azt mindig védelmébe vette. Itt mindenesetre nyilvánulhat ilyen közvélemény, de másutt nem találom, nem is látom, sőt ellenkezőleg, igen nagy aggályokat látok ép a közönségben és a közvéleményben, sőt talán nagyobbakat is, mint

Digitized by Google

ezen padokon. Különösen egy idő óta igen nagyon kezdenek gondolkozni azon, hogy mikor és hol végződik majd ez államosított közigazgatásnak gordiusi csomója?

Visszatérek már most az említett utolsó közgyűlésre. Előbb nem volt qualificatio, tudok említeni alispánokat, a kik alig végeztek 4—5 osztályt és 30 évig voltak megyéjük alispánjai és jelesen kormányozták azt, sőt annyira is felvitték dolgukat, hogy consiliriusok lettek és a legnagyobb elismerésben részesültek az uralkodó részéről is. Ma már van qualificationalis törvényünk. Azon a közgyűlésen nagyobb részt doctorok voltak jelen, mert hisz ma odáig vitték az emberek, hogy doctoratus nélkül jó formán alig lehet valahová bejutni. Épen ezek a doctor urak fogadták a legnagyobb zúgással az egyes felszólalásokat. De ez még hagyján. Be tudom igazolni írással és nyomtatással — a megyei jegyzőkönyvre nem merek hivatkozni, hogy miért, azt talán majd később egyszer ki fogom deríteni — a mint méltóztatnak tudni, megyénket ép akkor látogatta meg Károly Lajos főherczeg ő Fensége, a kit írásban, nyomtatásban és beszéd közben apostoli fenségnek neveztek. Hát ilyen ez a qualificatio? Hogyha ez a törvényjavaslat oly előmenetelt fog tenni a közigazgatásban, mint a minőt a qualificatio tett, valóban sajnos helyzetbe jutunk.

De eltekintve mindezektől, kénytelen vagyok a t. államtitkár úr beszédére reflectálni. Ő beszédében, a mennyire a lapokból kivehettem, mert egészségi állapotom nem engedte, hogy a házban jelen lehessek, megbízhatatlannak bélyegezte azon tisztikart, melyet mi jog és törvény szerint választottunk, melynek ő is hosszú ideig tagja volt s meg kell vallanom, hogy igen jeles tagja volt minden tekintetben. Ha nem talált más érvet a közigazgatás reformja mellett, mint azt, hogy megbélyegezze azokat a tisztviselőket, kik a jelenben úgy, mint a multban századokon át az önkormányzatot fenn tudták tartani, akkor kénytelen vagyok őt arra figyelmeztetni, hogy ha vissza gondolunk csakis a hatvanas évekre, midőn új emberekkel kezdték meg a működést a megyék — mert a közbeeső tiz év nagy hézagot képezett a nemzet életében és közigazgatásában — és ha összehasonlítjuk a mai körülményeket a hatvanas évek új embereivel a megyék termeiben, akkor látjuk meg a nagy különbséget, a nagy hiányt, a hová hozott az 1867. óta folytonosan uralkodó párt vezetése.

A ministerelnök úr panaszol azokra, a kik a törvényjavaslattal nem tudnak megbarátkozni; a kik aggodalmukat fejezik ki és kénytelenek a törvényjavaslat ellen felszólalni; a kik kérik, kívánják, hogy világítsa meg azon intézményeket, a melyek itt bennfoglaltatnak; a kik garantialis törvényeket kívánnak; ezeket ő obstructioval vádolja. Hát mivel vádoljuk mi azt, a ki oly törvényt megsemmisíteni óhajt, a mely századokon át bebizonyította életképességét s azt, hogy alkotmányosságunkat csakis e törvény alapján voltunk képesek nem egyszer de számtalanszor megvédni? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én részemről, hogy ha összeveszem mindazokat, a mik benfoglaltatnak a megyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslatban, de kivált az 1. §-ban, akkor kénytelen vagyok a kormányt és pártját destructioval vádolni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert hogy jutunk mi ahhoz, hogy védelmére álljunk oly törvénynek, melyet igazolni nem tudunk és ezért bennünket ily váddal illet. Hát azt akarja a minister úr, hogy úgy szavazzuk meg ezt a törvényt, mely az országnak, a nemzetnek életébe vág, mint az osztrák-magyar államvasúttal kötött egyezményt? Hiszen ott csak néhány ezer vagy millió forintról volt szó, ebben meg alkotmányos jogokról van szó, ez szembe sem tehető azzal. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És azt a törvényt, a melyet megváltoztatni óhajtanak, méltóztassanak visszaemlékezni, nagy időbe került összeállítani; mi nem vagyunk képesek, ha csakugyan obstructiot kívánnak, oly időt kifejteni annak a javaslatnak megakadályozására.

T. ház! A kinevezés és választás közt egy lényeges körülmény az erkölcsiség körülménye. A kinevezett tisztviselőt, ha vétséget követ el, megbüntetik 500 forinttal, azután visszahelyezik állásába, vagy áthelyezik s megint ott van, a hol volt, folytatja működését. A választott tisztviselőknél azonban ez nem így történik, ott egészen más erkölcsök döntenek. Így volt rá eset Barsmegyében, hogy midőn egy tisztviselő hatáskörét túllépte, a menynyiben az inségesek czéljaira összegyüjtött gabonát, melyet meg kellett volna őröltetnie s vele enyhíteni az inségesek nyomorát, állítása szerint elfujta a szél, az összes tisztikar a főispánhoz ment s kijelentette előtte, hogy ilyen emberrel nem szolgál együtt; épen úgy, mint a hadseregben nem szolgálnak együtt olyan tiszttel, a ki adósságait nem tudja megfizetni. Hát, t. ház, ez a kinevezett tisztviselővel nem történhetik meg. Másnap az illetőnek be kellett adni lemondását, csak úgy volt képes a főispán rábírni a tisztikart, hogy folytassa működését.

Ez olyan erkölcsi hatalom, mely csakis a választott tisztviselőknél van s semmi esetre a kinevezett tisztviselőknél, mert a kinevezett tisztviselő nem törődik vele, mit tesz a szomszédja, kihívja hát őt felelősségre? A minister nagyon távol van, a főispán vajmi keveset tud felőle, vagy jó barátja, a közönség pedig nem

Digitized by Google

segíthet. Nem hallgatja meg senki, vagy ha meg is hallgatják, elutasítják s ügyvédhez küldik, a közönségnek pedig vajmi kevés kiadni való pénze van ügyvédekre és maholnap már ott leszünk, hogy a nép inkább kárt szenved, semhogy pereljen.

De tovább megyek. A kinevezett tisztviselő, t. ház, az én felfogásom szerint, a mint én értelmezem az 1. §-t, országos közigazgatási tisztviselő lesz, eddig pedig megyei közigazgatási tisztviselőink voltak. Már most a ki ismeri a felföldet, ismeri az alföldet, azt fogja látni, hogy a törvény úgy a bíráskodásnál és törvénykezésnél, mint más téren mindenütt egyformán osztatik ki; de nem így van ez a közigazgatással, mely egészen más az egyik megyében, mint a másikban, és egészen másképen kell eljárni az egyik járásban, mint a másikban és csak az a tisztviselő járhat el igazságosan és jól, a ki ismeri járásának viszonyait, mert egészen más körülmények vannak, vegyük pl. az adóvégrehajtást az egyik járásban mint a másikban. Mert pl. az én megyémben levő verebélyi járás egészen máskor fizetheti adóját, mint az újbányai, szt.-kereszti járás, itt a lakosok egész nyáron nincsenek otthon és hiába is keresik ekkor az adófizetőket, küldhetnek rájok ezer végrehajtót, nem találják odahaza, de mikor őszszel hazajönnek, elhozzák keresményüket és abból kifizetik az adót. Így van ez Nyitra megyében, pl. Privigye vidékén, a hol most nem találni embert, már pedig annak a kinevezett tisztviselőnek csak egy utasítása lesz: a szakasz alapján intézkedni. Míg az a kinevezett tisztviselő a járás viszonyaival megismerkedik, hosszú idő telik le, különösen ha beáll az az eset, a mint az az én járásomban történt, hogy most 10—12 éve kaptunk egy oly járásbírót Zsámbokrétra, a mely tót vidék, a ki egyetlenegy betűt sem tudott tótúl, de nem egyet kaptunk olyat, hanem egymásután kettőt, a kiknek tolmácsot kellett használniok, a mi bizony bíráskodásunkra nézve hazánkban elég sajnálatos dolog. E járásbíró azután áttétetett Gödöllőre, a hol már megértették. De ha ily esetek történnek a közigazgatásban is, akkor közigazgatásunk megakad, pedig ha ez az eset megtörténhetett a törvénykezésben, miért nem történhetnék meg a közigazgatásban is?

Ha tehát egy, megengedem, még tótúl is tudó ember, a ki nem ismeri a vidéket, jön a vidékünkre, míg megismerkedik ennek viszonyaival, 5—6 évbe is belekerül, mert van oly járásunk, mint pl. a privigyei, melynek tőszomszédságában lakom gyermekkorom óta, de nem hiszem, hogy e járás községeinek egy harmadában bent lettem volna. Most oly tisztviselőink vannak, a kik a járásban születtek, de nagyon kételkedem, hogy azok járásunk minden községében benn lettek volna, mert az a járás egy megye s a hegyek közt, ha jól tudom, négy országút vezet keresztül.

Mindezeket egybevetve, miután aggályaimat lehetőleg kifejteni iparkodtam, kijelentem, hogy én Helfy t. barátom módosításához járúlva, az 1. §-t el nem fogadhatom. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Varasdy Károly jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1. §. a következő elvet fejezi ki: A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek intéznek.

Ha valami, úgy legalább egy törvényjavaslat 1. §. elfogadható valóságot kell, hogy tartalmazzon. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Az állami élet keretében apró, nagyobb, még nagyobb és legnagyobb érdekek vannak. Az állami érdekek e különböző csoportozatai a maguk meghatározását találják abban, hogy mekkora terűletre terjednek ki. Azon érdek, a mely nem terjed túl a község határán, csak községi érdeknek nevezhető; a mely érdek nem terjed túl valamely geographiái határon, melyet egy város vagy megye terűletében szoktunk meghatározni, csak megyei érdeket képvisel; az az érdek pedig, a mely egész általánosságban érdekli az államot és az egész állami életet általánosságban veszi igénybe és érinti, állami érdeket képez. Az állami érdekeknek általánosságban az a jellemvonásuk, hogy általok érintve van az egész állam; a helyi érdekek pedig, mint a milyenek kiszolgálására a megyék, városok, községek önkormányzatai vannak hívatva, kizárják az általánosságot, ezek csak partialis érdekek, melyek egy vidék társadalmának, mezőgazdaságának, anyagi érdekeinek körét érintik. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Mit jelent a törvényjavaslat azon intézkedése, hogy »a vármegyékben a közigazgatás állami feladatot képez«? Ez azt jelenti. hogy a helyi érdekeket, nem a helyi érdekek hívatott közegei, nem azok, a kik azon helyi érdekek érvényesűlésével nyernek és azok megrontása által veszítenek, fogják vezetni, kormányozni, és elintézni: hanem, hogy az általános érdekek képviselői fogják a helyi érdekeket intézni és azokat megvédelmezni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem szabad egy államnak helyes szervezetében a különböző érdekeknek különböző képviseletét megsemmisíteni; mert az általános érdekek képviselője sohasem lesz a helyi érdekek jó gazdája; már általánossági természeténél fogva is azokkal vagy teljesen nem, vagy csak felületesen, vagy csak saját szem-

Digitized by Google

pontjából fog gondolni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A helyi érdekek kiszolgálása czéljából helyi intézményekre, helyi közegekre van szükség. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Senki sincs már Európában a ki annak szükségességét el ne ismerje s az újabb törvényhozások mindarra törekednek, hogy az állami életnek különböző szervei mind megmaradjanak a maguk érdekei körében; hogy az állam ne vonjon hatáskörébe többet, mint a mennyire okvetlenül szüksége van, hogy a maga akaratát megvalósíthassa és érvényesíthesse; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* másfelől pedig a helyi érdekek kiszolgálására csak azok lehetnek hivatottak, a kik azon érdekeket közvetlen közelről ismerik s azokat nemcsak meghatározni, hanem megvédelmezni is érdekükben áll. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Miért kelljen nemcsak a helyi érdekek, hanem a kormányzat helyes rendszerének, az erők felhasználásának szempontjából, az államnak nagy és magas feladatok teljesítésére hivatott erőit a helyi érdekek kiszolgálására fecsérelni és forgácsolni, holott arra kellene törekednie, hogy azon helyi érdekek, ama vidékek, ezek társadalmának, avagy azon intézmények megnépesítőinek érzületébe áthassanak és azon kötelességérzet, hogy azokat nekik kell kiszolgálni, nekik kell védelmezni, bennük fentartassék. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ha az állam az egész társadalom működésére, az állam területén létező közintézmények összes működésére intézkedési jogot akar gyakorolni: akkor az állam annyit vállal magára, a mennyinek megfelelni nemcsak Magyarország, de egy nagyobb, gazdagabb állam a maga anyagi viszonyainak közepette sem lenne képes, mert anyagilag nem bírja ki. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha egy állam okosan és helyesen akarja szervezni feladatát, arra kell vetni a fősulyt, hogy a polgárok ismerjék fel az állam érdekét, készek legyenek azokért meghozni a szükséges áldozatokat; de másfelől, hogy azon érdekek, a melyek nem mindig egyeznek az állam érdekeivel, teljes kielégítést nyerjenek s megtalálják azon férfiakat, a kik képesek legyenek azokért munkálni és az áldozatokat meghozni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hiszen ha végigtekintünk Magyarországon s látjuk az egyházi, iskolai intézményeket; látjuk a multból átszármazott közigazgatási organismust: azt tapasztaljuk, hogy azok mind azon helyes elvre voltak fektetve, hogy a helyi érdekek a helyi önkormányzati intézmények körében érvényesüljenek. S a midőn t. barátaim itt hivatkoznak arra, hogy a mohácsi csata után kezdett a nemzet saját belső önkormányzatának érdekeivel foglalkozni s annak intézményeit belülről megerősíteni, csak egy szempontot vetettek fel, azt, hogy a Habsburg-ház alá kerülés következtében s az onnan származó veszélyeknek mindegy eredményeként öltötte fel a nemzet ezen önkormányzati védszervezetet. Nemcsak az az egy ok volt. Ok volt az is, hogy a protestantismus szelleme áthatotta Magyarországot és az önkormányzat szellemének tanítása folytán az emberek önjogúsága az emberek szabad bírálata alapján állván, igyekezett a politikai életben is oly institutiokat meghonosítani, melyek az ezen reform által behozott sokkal fejlettebb, magasabb és civilisatoriusabb felfogásnak jobban megfelelnek. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De, t. ház, senki kétségbe nem vonja, hogy az államot megilleti a felügyelet joga a helyi érdekek szolgálatára rendelt intézményeknél; de kétségbe kell vonnunk azt, hogy megilletné az államot az intézkedés joga. S a míg Európában mindenütt azt keresik, hogy hol húzzák meg a határvonalat a helyi érdekek és az állami érdekek közt, addig Magyarországon e határvonal kipuhatolása iránt a történelem rendén reánk nézve nagy tanúságok maradtak, melyeket nem szabad egyszerűen eldobnunk s egy franczia központosító rendszer behozatalára törekedvén, ez által a helyi önkormányzati intézkedéseket mind jobban-jobban megsemmisítenünk. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Helyi érdekekről van szó, t. ház. Az ilyen helyi érdekeket ki ismerheti jobban, mint az, a ki e helyi érdekek körében él és ezekhez az érdekekhez hozzá van kötve? S nem a kinevezett állami hivatalnokról, hanem a választott tisztviselőről hirdette a magyar közjog mindig azt, hogy birtokosnak kell lennie azon vármegyében. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Bartha Miklós *(a jobboldal felé)*: Ki beszél ott? A ki beszélgetni akar, menjen ki!

Ugron Gábor: Rendesen azok beszélgetnek, a kiknek szavát soha itt a parlamentben nem hallani máskor, mint egy-egy »Igen« elzengésekor. *(Derültség a szélsőbalon. Úgy van!)*

Hát, t. ház, a választott tisztviselőknek ilyen érdeklődését magyarázza épen az, hogy birtokosok a vármegyében, hogy azon vármegye kebeléből származnak. És a vármegye nemcsak egy közigazgatási organismus, a vármegye egy kis társadalmat képez, a mely él, a mely cselekszik, a mely szenved. Annak a vármegyének multja van, hősei vannak, traditioi vannak. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Azoknak a vármegyéknek történelmük van, sőt még martyrjaik is vannak. *(Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Igaz! Úgy van!)* Az a vármegye egy társadalmi köteléket képez s midőn mi a vármegyei önkor

Digitized by Google

mányzatot, mint a helyi érdekek organumát védelmezzük, akkor a magyar társadalomnak helyes szervezetét is védelmezzük. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* A magyar társadalom pedig nem erős. Nézzük meg csak, hisz még itt a fővárosban is a magyar társadalomban nincs elég kötelék és mert ez nincs meg, nem tud elegendő erőt kifejteni működésében és hol ide, hol oda kapkod. Ennek a magyar társadalomnak vidékenkint a vármegyében van egy szervezete, a mely a legegészségesebb, mert a múltból származik át, mely az éghajlatnak is megfelel, mely összeköti az illetőket családilag, összeköti érdekeiknél fogva. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ezt az érdekcsoportozatot, a társadalomnak ezen kis körét megsemmisíteni annyi, mint a magyar társadalomnak most is pangó életműködését még nagyobb pangásra kárhoztatni. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Magyarország társadalmát, ha mi azt akarjuk, hogy a nemzet erői benne kifejlődjenek és hatékonyakká váljanak, mind több és több tevékenységre kell, hogy ösztönözzük és ha a tevékenységnek ezen ingere a köztevékenységben rejlik, a közéletben való működés korlátait nem s zabad megszűkítenünk; de másfelől, ha a köztevékenységnek azon ingere a választásban van, mint a vármegyei életben látjuk, hogy a legnagyobb érdeklődés az iránt mutatkozik: szabad-e már csak ezen egy szempontból is a választást megsemmisítenünk, a mely a tisztviselők designálására van hivatva, megsemmisítenünk akkor, midőn az a magyar társadalmat időről-időre fokozatosabb tevékenységre ösztönzi? *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Gondoljanak vissza uraim a legsötétebb korszakra, midőn Bach és Schmerling alatt a vármegyék hiányzottak, mit csinált a magyar társadalom, hogy megtalálja az érintkezési pontokat? Kasinokat állitott fel, gazdasági egyleteket. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A társadalom a maga ösztönéből kiindúlva kereste az érintkezésnek azon eszközeit, a melyeknél fogva testületekké válhassék és erőit kifejthesse. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* És most, t. ház, előáll a magyar kormány és azt mondja, hogy 20 évi tapasztalat meggyőzhetett mindenkit, hogy a közigazgatás rossz.

Igaz, t. ház, a közigazgatás rossz, de hát az a kérdés, hogy vajjon azért rossz-e, mert ott választott tisztviselők vannak? A miniszterelnök azt mondta, hogy a legfőbb ok, a mely miatt a választási rendszerrel szakítani kellett, az, hogy megmentsük a tisztviselőket a választók befolyása alól, a kiknek ügyeit a tisztviselők intézik. Hiszen önkormányzat nem is képzelhető másképp, mint úgy, hogy azok, a kik érdekeltek valamely ügy elintézésében, maguk választják meg az érdekeiknek legalkalmasabb és legmegfelelőbb egyéneket. Hiszen milliókra menő pénzeket kezelő pénzintézetek, a melyek nagy érdekeket szolgálnak, mind maguk választják meg emberiket és nem kinevezés útján töltik be azokat az állásokat. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Miért? Mert a választás módot nyujt arra, hogy a helyi viszonyokkal, a helyi érdekekkel legismerősebb emberek jelöltessenek ki. Miért kelljen a választóktól megvédelmezni a tisztviselőket, ha nem védelmeztetnek meg a választóktól a képviselők? Hiszen ne menjünk messze, t. ház. Nézzük meg csak Budapest fővárosának administratioját! Vajjon azt azok a választók corrumpálják-e, a kik a városi tanácsot és a városi tisztviselőket választják? Nem! A főcorrumpatorok azok, a kik magánérdekeiket a főváros érdekeivel ellentétben érvényesítik és a közügyeket saját hasznukra kizsákmányolják. Nem azok, a kik a városi tanácsot, a magistratust és a tisztviselőket megválasztatják, hanem azok a kortesvezérek, a kik a különböző kerületekben a képviselőket választják meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ha nézik Rémi úrnak és nézik a többi főkortesek nek ott Budán is a működését és cselekvését, látni fogják, hogy minden érdek mögött, a mely városi érdek, ott van egy hatalmas képviselőválasztási kortes. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* S akkor félnünk kell attól, hogy önök később elő fognak állani azzal, hogy a képviselőválasztást is meg kell szüntetni, mert a korteskedés és az abból folyó protectio megrontja a népet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen azok a képviselő urak, a kik arra vannak hivatva, hogy országos érdekeket képviseljenek, az ő főbb korteseik érdekében szaladgálnak ministeriumról-ministeriumra. A városi tanácsosok nem találják meg az ő választóik érdekében a ministeriumoknál a protectiot, de a képviselők az ő választási korteseik számára a ministeriumokban mindig megtalálják a protectiot. *(Zajos helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* És azt hiszi valaki, t. ház, hogy nem ámítás és félrevezetés az, midőn az mondatik, hogyha kinevezett tisztviselők lesznek, akkor a választásnak minden hátrányai meg fognak szűnni? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Meg fog igenis szűnni az az összefüggés és az a függőség, mely a nép és a tisztviselők között van, de nem fog megszünni a kapcsolat az egyes vidékek választókerületeinek képviselőválasztási kortesei és a kormány között. Az a hivatalnok, a ki kineveztetik oda a vármegyébe, ha nem az illető kerületi kortesvezér érdemeinél fogva kerül oda, igyekezni fog eljárásával a kortesnek protectioját megnyerni, mert különben a képviselő, a ki mögött a vidéki kortes áll, ellene a kor-

Digitized by Google

mánynál fog vádaskodni, a kormány pedig, hogy az ő képviselőjének elegét tegyen, bizony nagyon félő, hogy azon tisztviselőt, a ki nem hajol meg a vidéki kortes érdekei előtt, át fogja helyezni más kerületbe, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy tanúlja meg azt, hogy minden érdek felett áll a pártérdek, a mint ez 20 év folyama alatt megmérgezte az egész administratiot. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

De azt mondja a minister úr, hogy meg kell menteni a tisztviselőket saját választóiknak befolyásától. Azt kérdem, hogy fog-e üldözésnek kitéve lenni a tisztviselő, kit valamelyik választója igazságtalanúl támad meg? Hisz ha egy választó igazságtalanúl támadja meg a tisztviselőt, a többi összes választó védelmére kel. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Magyarországon nem azt tartják rossz tisztviselőnek, a ki pontos, kérlelhetlen és szigorú, hanem azt, a ki igazságtalan és hanyag *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és én sehol sem hallottam a közéletben való megfordúlásom rendén, hogy azért panaszkodtak volna valamely tisztviselő ellen, mert kötelességét pontosan és pártatlanúl teljesítette, sőt épen ezért nagy mértékben tisztelték és becsülték, mert egynek legyezése és annak kedvezése miatt százak és ezrek érdekei szenvednek csorbát. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Nem én, hanem mások, kik az államok berendezésében nagy tehetséget árúltak el és fényes eredményeket mutattak fel, kik Poroszországot a napoleoni hadjáratok vereségeiből kiemelték és mintegy újra megteremtették: ezen férfiak nem állami administratiót létesítettek, midőn a nemzetnek desorganisált erejét reorganisalni akarták, hanem önkormányzatot és Humboldt Vilmosnak, midőn Stein 1819 ben válaszolt, a Landrath-okra nézve a választást ajánlotta, röviden ezeket mondá:

»Ich sage gewählt, denn dies sichert das Vertrauen und bringt in das Verhältniss des Beamten, gegen seine Amtseingesessenen Milde.«

Mit mond ez? Azt, hogy a tisztviselőkhöz a népet a bizalom kötelékeivel kell fűzni, a tisztviselőket pedig bizonyos kíméletre oktatja. A választott tisztviselő, kinek ott abban a megyében van családja, kinek atyja, nagyatyja ott élt és ő is — mivel birtokos — ott akar maradni, az az ember becsületesen, igazságosan és helyesen fog szolgálni, *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* mert jól tudja, hogy az a gáncs, megrovás és elítélés, a mely őt éri, nemcsak neki szól, hanem szólni fog még gyermekeinek is. A vármegyében rossz hírbe jött név átszáll a gyermekekre, a mint az atya becsületes tevékenysége által megszerzett jó név is átszáll a gyermekekre s az a tudat, hogy a népnek igazságos kormányzása nemcsak neki, hanem a következő generatiok számára szól, hogy nemcsak magának szolgál, hanem annak a névnek is, melynek becsületet szerez: sokkal nagyobb garantia, mint a fegyelmi törvénynek, a ministeri erőnek és hatalomnak bárminemű ténykedése. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem régi dologról beszélünk s nem olyanokról, a mik nem léteznek. Hisz ott van Franczia-ország, ott van Németországnak nagy része, hogy Oroszországról ne beszéljek. Mindenütt meg lehet látni, hogy a centralisationak és a kinevezett hivatalnokok bureaucratismusának mi az eredménye? Először kérdés, hogy az a kinevezett hivatalnok — mert nem oda való — ismeri-e a helyi érdekeket? És fogja-e megfelelő kíméletességgel alkalmazni a gyakran nem igazságos törvényeket? Mert a törvények az egész ország számára hozatnak és nem szabad felednünk, hogy a mely törvény Árva- és Turóczmegyében jó, az már Békésmegyében alig alkalmazható. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az a törvény, a melyet Biharmegyében lehet alkalmazni, az a Székelyföldön meglehet, hogy kegyetlen és irgalmatlan. Az általános országos törvények alkalmazására épen ezért a választott tisztviselők alkalmasabbak, mert rendesen a kellő kíméletet tudják tanúsítani, mert ismerik a helyi érdekeket, tudják, hogy miként kell a törvény kívánalmait a helyi érdekeknek megfelelőleg kímélettel végrehajtani. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A kinevezett tisztviselő a maga brutalitásával irgalmatlanúl és könyör nélkül fogja azokat alkalmazni, a mint ezt látjuk a pénzügyi administratio körében alkalmazott tisztviselőknél. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Avagy micsoda garantiát nyujt a tisztviselő, a ki, hogyha a maga zsarnoksága, erőszakoskodása, durvasága által egy vármegye kebelében az összes ellenszenveket maga ellen felkorbácsolta, akkor átteteti magát egy másik megyébe: tudja, hogy a gyűlölet, a megvetés, a mely illetéktelen erőszakoskodásaiért sujtja, őt nem fogja oda követni, míg a választott tisztviselő, a ki ott él, ettől nem menekülhet.

Ha mi azt akarjuk, hogy a népben a politikai erkölcsök legnemesbike: a hazaszeretet erős legyen, nem szabad azt kívánnunk, hogy a tisztviselők csak az általános állami érdekek iránt érezzenek rokonszenvet; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* mert az általános állami érdekek kellő felfogása, megértése, az azok iránti magasabb érzék igen kevés és csak nagy képességű férfiúnak adatott meg; de a hivatalnokok legnagyobb része, a kik csekély feladatuk és hivatásuk betöltésére vannak kirendelve, sokkal inkább megértik a helyi érdekekben rejlő együttérzést és az ez által

Digitized by Google

alkotott kötelékeket. És azt állítottam, hogy a ki nem szereti szülővárosát a ki nem ragaszkodik a maga megyéjéhez: az nem fog ragaszkodni Magyarországhoz, mert ugyanazon emlékek, ugyanazon erkölcsi rugók, ugyanazon tényezők, ugyanazon okok, a melyek minket a haza egészéhez kötnek, kötik az embert ahhoz a vidékhez, vármegyéhez, ahhoz a városhoz, a melyben született. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

Az az ember, a ki mindenünnen való, az a legnagyobb sehonnai. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

Azt mondja a t. ministerelnök úr: nem lehet azt elnézni, hogy csak egy szűk körnek nyittassék meg a közigazgatási tisztviselői pálya.

Nem tudom, t. ház, ez alatt mit ért a minister úr; én azt tartom, hogy minden pályára a legalkalmasabbakat kell kiválasztani; nem azt kell nézni, hogy mekkora körből származik, hanem hogy annak a körnek, a melynek érdekeit szolgálja, mennyire képes szolgálni.

Nekem nem democratia az, hogyha valaki azt mondja: azért kell nagy körből választani a hivatalnokot, mert akkor mindenki hozzáférhet. Bocsánatot kérek, a kiben erő és képesség van, ha a tehetség benne felismertetik, alig van számára alkalmasabb tér, mint a vármegyei küzdtér homokja; a ki a vármegyébe bejut — és a ki qualificatioval bír, majd mind belejut — az ott tehetségét érvényesítheti, megismertetheti s ha megismerték tehetségét, ennek alapján a választás sokkal nagyobb biztosítékot nyujt, mint a kinevezés egyszerűen a hideg oklevelek alapján, a melyeket a ministeri bureaukban megvizsgálnak, vagy pedig a hozzácsatolt protectionalis támogatások szerint ítélnek meg. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Élő megbecsülése, eleven felismerése az alkalmas embernek sokkal többet ér, mint a holt betűkből hozott ítélet és nem az a kérdés, hogy az által, a ki egy tágasabb körből a helyi érdekek csoportozatába tétetik, egy tágasabb kör igénye elégíttessék ki, hanem az a kérdés, hogy azok, a kiknek érdekeit szolgálni hivatva van, meg legyenek nyugtatva a felől, hogy az ő kényes érdekeiket egy alkalmas ember fogja kielégíteni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És engedje meg a t. ház, én többre becsülöm azt, a ki kiáll a politikai élet küzdterére és harczol azért, hogy tisztviselő lehessen, mint azt, a ki a ministeri előszobákban legelőre tud tolakodni, hogy a kegyelmes úrhoz juthasson. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Inkább elfogadom a közigazgatási élet vezetésére azt, a ki nyilvánosan, a nép szeme láttára, mindenkinek bírálatától kísérve, választás útján szemeltetik ki a közigazgatás vitelére, mint azt a férfiút, a ki az előszobák félsötét lépcsőzetéből, mint nagyhatalmú és nagy képességekkel felszerelt egyén lép ki, hogy egy általa soha sem ismert vármegye nyakára üljön és ott culturmissiot teljesítsen. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, azt mondja minister úr, hogy a biztos ellenőrzés a harmadik ok, a miért kinevezett tisztviselőkre szükség van. Vajjon a biztos ellenőrzést most nem végezheti a t. ministerium? Hiszen az ellenőrzésnek minden attributumával fel van szerelve; hiszen oly erős a felülről való rendelkezések hatalma, hogy nincs vármegye, a mely azok előtt meg nem hajol. Ott van a főispán, a ki a tisztviselők felett rendelkezhetik és azokat, ha a rendeleteket nem teljesítik, megbüntetheti, felfüggesztheti.

Hol látjuk, hol halljuk, hogy a vármegye tisztviselői szembe helyezték magukat a főispánokkal és azoknak nem engedelmeskedtek? Hiszen az ellenőrzési jog teljesen megvan. Csakhogy engedje meg a t. minister úr, máskép kell megválasztani a főispánokat. Mert nem abban volt a hiba, hogy az államnak nem volt módjában a maga akaratát végrehajtani, mert ennek évtizedek óta senki sem állt ellen; nem abban volt a hiba, hogy az állam nem gyakorolhatott ellenőrzést, hanem abban, hogy azon közegek, a kiket a ministerek kineveztek, ezen állami feladatok teljesítésére képtelenek voltak. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Képtelenségüket törvénybe foglalta a kormány akkor, a midőn megszavazta azt, hogy qualificatio nélküli egyének qualificált hivatalnokok fölé helyezhetők és azok felett rendelkeznek, azokat ellenőrzik, holott qualificatio hiányánál fogva arra nem is képesek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az ellenőrzés hatékonyabbá tétele ellen egyikünknek sincs kifogása; mi elismerjük, hogy az államnak ellenőrzési joga van, de egy van, a mit el nem ismerünk és ez az, hogy az államnak a helyi érdekek körében intézkedési joga van, tehát hogy a vármegyékben a közigazgatás állami érdeket képvisel.

Azt mondja Mocsáry Lajos képviselő úr, hogy helyes ez a vármegyei rendszer, mert a tisztviselőket nem lehet zaklatni, sőt nem is lehet könnyen vizsgálat alá vonni. T. barátom igen sokban téved, mert a vármegyei tisztviselőket ma, a mennyire tetszik, lehet zaklatni, a tisztviselőket, a mikor tetszik, fegyelmi kereset alá lehet vonni. És tévedt a minister úr is, midőn beszédében arra hivatkozott, hogy zaklatásnak veszik azt, midőn felülről intézkedés történik és fegyelmi hatalmat kell gyakorolni és éreztetni a vármegyei tisztviselőkkel szemben. Engedje meg a t. ház. ezen törvényjavaslatnak, a mely a ház asztalán fekszik, egyik legnagyobb abnormitása az, hogy egy vármegyei tisztviselő-

Digitized by Google

vel közvetlenül öt felől rendelkeznek. Ítélje meg a t. ház tagjai közül az, a ki az administratioval foglalkozott, hogy az a szolgabíró meg tud-e felelni minden tekintetben kötelességének, a kivel rendelkezik a főispán, rendelkezik az alispán, rendelkezik a pénzügyigazgató, az államépítészeti hivatal főnöke és rendelkezik a tanfelügyelő. Már most a ki ismeri a bureaucratia természetét, igen jól tudja, hogy mindegyik főnök arra fog törekedni, hogy a maga resort ügyét érvényesítse, hogy első sorban az ő ügye legyen elvégezve. Ha már most mindegyik megrohanja a szolgabírót, hogy járásában első sorban az ő dolgát igyekezzék végrehajtani; ha azt a szolgabírót, a ki pl. épen az újonczozási munkálattal van elfoglalva, zaklatni kezdik több felől, az, t. ház, képtelen e feladatát teljesíteni. Sőt többet mondok. A kormány azon nagy ellenőrzési apparatusával, melyet joggal vindicál magának, hogy ha a tisztviselő öt felől halmoztatik el teendőkkel, képtelen azon tisztviselő mulasztásának igazságos megbírálására, mert nem lehetetlen, hogy nem épen ezen teendőkkel túlhalmozódottsága foglalta e el a tisztviselőt és akadályozta meg kötelessége teljesítésében. Ha, t. ház, a pénzügyigazgatósági főnökök erőszakoskodók, nagyon megtörténhetik, hogy akkor nem az alispánnak, nem a tanfelügyelőnek, vagy az építészeti hivatal főnökének, hanem ezen pénzügyigazgatónak fog a tisztviselő egészen szolgálatában állani.

Már pedig a ki közigazgatási szervezetet akar csinálni, annak olyan szervezetet kell megalkotnia, a mely tiszta, átlátható és mely a kötelességek teljesítésére alkalmas módozatot választ meg. *(Helyeslés a szélsőbal felől.)* Nagyon természetes, hogy a t. ministerelnök úr, mint minden hatalom, örökké a saját hatáskörének kiterjesztésére törekedik és ha a belügyministerek egész sorozata a multban ezen hatáskört tudta volna teljesíteni, akkor azt mondanám, hogy elfogadható a t. ministerelnök úrnak azon argumentuma, hogy a közigazgatást jóvá kell tenni; mert már megmutatták a multban, hogy képesek megjavítani a közigazgatást, vagy legalább képesek reája javítólag hatni.

De engedjen meg a t. ház, ha én kétségbe vonom, hogy a t. ministerelnök úrnak a multak tapasztalatai alapján joga lett volna e törvényjavaslatot előterjeszteni, mert a közigazgatás megrontásában rendkivül nagy része van a belügyministeriumnak; mert a belügyministerium nem képezte az administratio egységének organumát, nem képezte az igazságszolgáltatásnak biztosítékát, hanem tisztán csak a főispánoknak kiszolgálására látszott rendelve lenni. A belügyministeriumhoz került ügyeket nem a maguk érdeme szerint bírálták meg, hanem a szerint, hogy milyen relatiot adott a főispán. Ugyanazon tárgyakban és ugyanazon körülmények közt a legellentétesebb döntvényeket hozták a belügyministeriumban.

A benyujtott törvényjavaslat, mely a közigazgatást teljesen az állami érdekek hatalmába akarja keríteni, nem felel meg a magyar nemzet természetének; de nem felel meg egy reform-politikai működésnek sem. Igen helyes tehát az angolok azon principiuma, hogy mindig a régi elveket kell az új viszonyokra alkalmazni; mindig a régi jogot kell új formába önteni s nem kell a meglevő jogot megsemmisíteni, mert ez rombolás, mert ez forradalmi munkálkodás. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez a törvényjavaslat nagyon hasonlít a franczia directorium törvényeihez, melyekkel a szabadsághoz szokott svájcziakat akarták a szabadság szeretetére megtanítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a minister úr, hogy a közigazgatást akarja javítani. A ki a közigazgatást javítani akarja, jól tudhatja, hogy a közigazgatásnak egyik legnagyobb baja az ország helytelen területi beosztása. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A minister úr a vármegyék területének rendezéséhez nem mer nyúlni, mert ott már nemcsak népjogokat és népies érdekeket támadna meg, hanem megtámadna oly érdekeket is, a melyeket a politikai haszonnak sugallata mindig a kormány táborához kell, hogy kösse. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha van bátorsága az országban jó administratiot csinálni és ezzel kérkedik, akkor legyen bátorsága az ország területi beosztását is egy helyesebb administrationak megfelelően átalakítani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)*

Ha valaki kételkedik, ezt könnyü példákkal bebizonyítani. Ha ugyanakkor képez közigazgatási egységet Biharmegye vagy Pest-Pilis-Solt-Kiskúnmegye, mikor Ugocsa vagy Fogarasmegye, akkor a terület nagysága már kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy azt az emberi tehetségnek megfelelő módon és a terület helyi érdekének szempontjából jól kormányozni nem lehet. Azon vármegye területén a helyi érdekeknek akkora különbözősége áll fenn, melyet közigazgatási szempontból kiegyenlíteni nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A közigazgatás rosszaságának egyik oka az is, hogy a közigazgatási jogszabályok és a közigazgatási eljárás ministeri rendeletekben van szétszórva. Ezek a ministeri rendeletek a legkülönbözőbben gondolkozó fejekből kerültek ki. Maga a minister úr is adott ki rendeleteket akkor, mikor a municipalismusnak volt híve és a mikor csirázott benne az állami administratio; most is ad ki rendeleteket, a melyeket

Digitized by Google

az ő nagyszabású reformjának contemplatioja mellett fogalmaz meg. De azután annak a vármegyei tisztviselőnek feladata marad, hogy a legkülönbözőbb szempontokból, a legkülönbözőbb belügyministerek és a legkülönbözőbben gondolkozó osztálytanácsosok által elkészített rendeletek között keresse és találja meg azt a harmoniát, mely bennük nincs. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha a közigazgatást jóvá akarjuk tenni; ha azt akarjuk, hogy a közigazgatási tisztviselő kötelességét teljesíthesse: először is a közigazgatási jogszabályokat, a közigazgatási eljárást kellene codificálni, azt kellene legelőször is, mint egy rendszeres egészet kidolgozni s megvitatni, és úgy az ország közigazgatási hivatalnokainak kezébe adni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A közigazgatási tisztviselőnek, ha a legegyszerűbb esetnél megfelelően akar eljárni, annyi időt kell nem ugyan a saját, hanem a vármegye levéltárában a különböző időben kiadott rendeleteknek, melyek szerint neki el kellene járnia, felkutatására fordítani, hogy ez közigazgatási tevékenységre szánt idejének jelentékeny részét venné igénybe. *(Igaz Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a t. minister úr: ahhoz, hogy jó közigazgatás legyen, jó főispánokra van szükség. De a jó főispánokon kivül szükség van jó belügyministerre is. *(Derültség a szélső baloldalon.)* S ha a t. minister úr a mi vitatkozásaink miatt a közigazgatás javítása terén akadályokba ütközik, ragadja meg a kedvező pillanatot és igyekezzék a közigazgatás javítása érdekében a belügyministeriumot reformálni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A belügyministeriumra nem akarok hosszas megjegyzéseket tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem is fogom a közigazgatásnak önkormányzati részével foglalkozó közegeit bírálat alá vonni, hanem hogy a jövő képét jól megláthassuk, annak csak azon részével fogok foglalkozni, mely most állami közigazgatást végez és ez a rendőrségi osztály. *(Halljuk! Halljuk!)* A rendőrségi osztály élén egy igen derék ember áll; de hajlott korú, ki már korá nál fogva is gyenge és az ő gyengesége időről-időre be is szokott következni. Már most az összes állami rendőrség ezen egy embernek vezetése alatt áll; az állami rendőrségnek összes traditioit, multját, ismereteit és tapasztalatait ennek az egy embernek koponyája foglalja magában, mellette még tehetségesebb fiatal erők sincsenek a kik, hogyha ő meg találna halni, vagy ha őt betegség döntené ágyba, birnák azon tapasztalatokat, melyekkel ő bír és képesek lennének ismerni azokat az intézkedéseket, a melyeket ő a multban tett. Ime tehát ott, a hol állami érdekekről van szó, a belügyminister a legkisebb gondossággal sem őrködik azok fölött, hanem a legnagyobb könnyelműséggel tekinti azokat, mert hisz az államrendőri ügyeket tisztán egy embernek életéhez és egészségéhez köti s így itt engedjen meg a t. ház, nem lehet gondosságról szó. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De menjünk tovább. Ott van a fővárosi rendőrség, a mely egyik része az állami rendőrségnek. Benne van a törvényben, hogy a ki ennek élén áll, ministeri titkári rangot visel. Egy fejlődő nagy városnak rendőrségi ügyeit kezelni nagyon nehéz. Ez ügyek vezetésével, a melyeket nagy rendetlenségben vett át, egy férfiú van megbízva, a ki ministeri titkári ranggal bír. *(Félkiáltások jobb felől: Osztálytanácsos!)* Lehet, de meg kell nézni, hogy mi van a törvényben? Már most kérdem a t. minister urat, hogy micsoda intézkedéseket tett arra nézve, hogyha a fővárosi rendőrségnek ezen feje, a ki specialis szakismeretekkel bír, kidőlne, munkabíró, erős férfiak álljanak rendelkezésre, a kik ugyanazon feladatot átvállalni és betölteni képesek?

Bartha Miklós: Folyamodó van elég! *(Derültség.)*

Ugron Gábor: Ha e kérdést vizsgáljuk, arra a következtetésre jutunk, hogy minden minister csak magáért dolgozik és csak addig tekinti az állami érdekeket, a meddig az ő kormányzása kiterjed, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* de nagyban és egészben az állami czélokat és érdekeket nem ismeri fel. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vagy ha a közigazgatást javítani akarja a minister úr, akkor beszéljünk még kézzelfoghatóbban arról, hogy mi szorúl reformra és hogy miképen állunk? *(Halljuk! Halljuk!)* Az, a ki a közigazgatás vezetésével van megbízva: a belügyminister, egyszersmind ministerelnök, mint jól tudjuk, a többségnek és így a parlamentnek is vezére. A ki ismeri a törvényhozási munkálkodást, az jól tudja, hogy lehetetlen egyszerre a parlamentnek és a többség pártvezérének is lenni, mert a törvényhozási működés vezetése és ezen nagy párt érdekének védelmezése, oltalmazása és érvényesülésének elősegítése, a pártnak összetartása és érdekeinek kiegyenlítése *(Felkiáltások a szélsőbalon: És kielégítése!)* és kielégítése; mert fölismerni az éheseket és jóllakottakat, a kielégíthetőket és kielégíthetleneket, a hasznavehetőket és hasznavehetetleneket; mert fölismerni a munkásokat és dologtalanokat: oly nagy feladat, a mely egy egész férfiút vesz igénybe, hogyha komolyan és helyesen akar megfelelni feladatának. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

A parlament tanácskozásait vezetni s egy nagy pártnak összes ügyeit kézben tartani nem képes egy ember. *(Úgy van! a szélső bal felől.)* Mikép volna erre egy ember képes, ha e mellett még Magyarország ministerelnöke is, a kinek

Digitized by Google

feladata Magyarországot és ennek politikáját az összes ministerekkel és hatóságokkal és azon jó szomszédi viszonynál fogva, melyben vagyunk, Ausztriával és a külfölddel szemben is képviselni, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* ámbár ez utóbbi nem igen ad sok dolgot.

Az, hogy valaki Magyarország ministerelnöke legyen; az, hogy valaki mindezen feladatokat folytonosan szemmel tartsa, hogy a teendőket a legapróbb részletekig kidolgozza, ellenfelei húzásait kijátszsza s ellensulyozza; az, hogy valaki az ellenünk felhasznált erőkkel szemben a legalkalmasabb erőket vesse latba: olyan feladatot képez, a melyre egy másik nagy tehetségű és hatalmas képességű férfiúra volna szükség. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Itt van aztán a harmadik: a belügyminister. Az ország közigazgatása rossz. Lehetetlenség, t. ház, hogy egy férfi, a ki a belügyministerium vezetésével csak úgy mellékesen van megbízva, képes legyen a közigazgatást megjavítani s azt ellenőrizni. Hiszen ha a múltba visszatekintünk, a közigazgatás megromlása és corrumpálása — lehet mondani — attól az időtől kezdődik, midőn Tisza Kálmán személyében a belügyminister, ministerelnök és a pártvezér egyesült, mert attól a pillanattól fogva az ország közvéleménye a közigazgatást a pártvezér szolgálatában állónak tekintette; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* a pártvezér, a ministerelnök és a parlament tanácskozásainak vezetője pedig a közigazgatást csekélységnek tekintette, mert a ministerelnököt hivatalban maradása, pártjának fentartása s az önfentartás érdeke és ösztöne arra kényszerítette, hogy csak másodsorban foglalkozzék azzal, a mi a közigazgatás javítására vezethet. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha önök nemcsak alakoskodásból, nemcsak képmutatásból s a szép szavak használata czéljából hirdetik, hogy a közigazgatást javítani kell: akkor első sorban kezdjék meg a javítást önök, hogy a pártvezér ne legyen belügyminister s a ministerelnök ne legyen a szabadelvű párt vezére, hanem állítsanak mindenik élére egy egész férfiút. *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

Önöknek azonban a helyett, hogy a közigazgatás javításáról gondoskodnának, benyújtanak egy törvényjavaslatot, a melyről saját maguk is elismerik, hogy azt a nemzet csak akkor fogadhatja el, ha az a garantialis törvényekben megnyugtatást nyer. *(Mozgás jobb felől.)* De vajjon elfogadható-e egy szabadságszerető és alkotmányos érzületű törvényhozás által az a törvény, melyet védelmezői is csak akkor tartanak elfogadhatónak, hogyha azzal szemben garantiák nyújtatnak? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen a jogokat és kötelességeket akként kell fogalmazni, hogy azok önmagukban megállhassanak; hogy azok a correctivumok ne törvényben, hanem a hatalmak és hatóságok megosztásában álljanak, mert valóságos garantiát egyik törvénynyel szemben a másik nem nyújt, hogyha az egyik törvény alkalmazása ugyanazon férfiúra van bízva, a kire kell, hogy bízva legyen az orvosságot nyújtó törvényjavaslat alkalmazása és végrehajtása. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Garantiát nyújt ugyanis az, hogyha a jogok akként vannak megfogalmazva, hogy azok megosztódnak a különböző hatósági közegek közt; hogy egyiknek sem jut több, mint a mennyit czélszerűen felhasználhat, mint a mennyi szükséges arra, hogy azt, a ki jogával vissza akar élni, meg tudja akadályozni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A legfőbb hatalom az uralkodói, a fejedelmi hatalom s ezzel szemben is vannak garantiák felállítva minden alkotmányban. Azok a garantiák nem papiros törvényekben vannak megalkotva, hanem intézményekben, a melyek a hatalmat megosztják, a melyek arra vannak fektetve, hogy ha az uralkodó a maga hatalmával helyesen akar élni, erre teljes szabadságot találjon; de mikor avval visszaélni akarnak, ott legyenek az intézményekben szervezett hatalmak, melyek a megosztott hatalmak akkora részét bírják, hogy azt ellensulyozni és legyőzni képesek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Soha nem igáztak le még nemzetet, hogy azok, a kik ezt elkövették, hirdették volna, hogy azt a nép javára teszik. Mikor Julius Caesar a római köztársaság dicsőségére ki akarta foszttani a népet, akkor a nép nevében lépett fel s azt mondotta; hogy én vagyok az egyetlen és egyedüli néptribun és a nép nevében és a néptribun számára követelte a köztársaság jogait és a hatalmat, melyet addig, míg a senatus elég erős volt, megosztott az állam. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

E megosztás Róma dicsőséges fénykorszakában nemcsak annyira ment, hogy Róma hatalmát az intézmények közt osztotta meg, hanem egyszerre két consult is választott, hogy ha az egyik árulóvá lenne, akkor a másiknál legyen annyi jog és hatalom, hogy az állam nevében és erejével vele szembeszállhasson. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Abban a csarnokban, a hol a királyok szobrai voltak, Brutusnak szobra is fel volt állítva, hogy mindig emlékeztesse a római népet arra, hogy azokkal szemben, kik zsarnoki hatalomra törekednek, mindig akadni fog Rómában egy férfiú, a ki őket e hatalomból ki fogja űzni és kergetni. Magyarországon a zsarnoki hatalommal és annak fegyvertársaival szemben az állami törvények csarnokába be voltak helyezve a megyék, *(Zajos tetszés a szélső baloldalon.)* a melyek mindig

Digitized by Google

intésül szolgáltak arra, hogy ha a túlnyomó hatalmat a nemzet ellen akarják felhasználni, íme ott van a megyében azon Brutus, a ki képes a hatalmasokat kiűzni azon hatalom székéből, melyből megtámadták a nemzetet. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)*

A ministerelnök úr azt akarja — s ez az indok, a miért Magyarországot önkormányzatától meg kell fosztani — hogy a közigazgatás javíttassék. Ha a t. ministerelnök úr a közigazgatást csakugyan javítani akarja, javítania kell a törvény iránt való tiszteletet; *(Élénk helyeslés és tetszés.)* javítani kell törvényhozásunkat, hogy ne legyenek törvényeink úgy meghozva, hogy a törvény egyik szakaszában jogot ád a népnek, hogy szemét kiszúrja s a másikban már alattomos úton visszaveszi. Javítani kell törvénykönyvünket, hogy ne legyenek e nemzetnek jogai, melyeket mi elismerünk s hirdetünk s melyekkel önök dicsekednek de a melyeket a Lajthán túl már nem imernek s nem fogadnak el. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* A képmutatást, az alakoskodást, a látszatot a törvénykönyvből ki kell irtani s valóságos jogok, valóságos és életképes intézmények és szervezetek terére kell állani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a t. minister úr, hogy mi megtámadjuk a parlamentnek tekintélyét, leromboljuk a parlament befolyását. De mi rombolhatja le inkább azt, mint ha azt látják, hogy mi kétértelműséggel hozzuk meg a törvényeket, tudva, ismerve a kibúvó ajtókat a törvényben; ha azt látják a törvények alkalmazásánál, hogy ha felelősségre vonatik valamely közeg, nem az kerestetik, mi a tárgyi igazság, hanem az, hogy miképen lehet kibúvót találni, a melylyel a bűnöst meg lehessen menteni a megfenyítéstől, a megbüntetéstől? Nem a hibák feltárása, hanem a hibák elrejtése a rendszer. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A sérelmet nem merjük beismerni és ha valaki beismeri, eltagadjuk, sőt kétségbe vonjuk annak még józan eszét is, a ki a sérelmet felismerte. Hogy egy német költő sikerült hasonlatát használjam fel, nem ama rablókaravánt tartják hibásnak, a mely az utasokat, midőn hazatértek, legyilkolta és kirabolta; hanem a napot, a mely a hajnal jöttével feltárta azon iszonyú rablás és gyilkosság képét. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Ezért, t. ház, kell, hogy törvénytiszteletet mi tanítsunk. Szoktassuk mi a népet a törvénytiszteletre, ez pedig csak úgy lehetséges, ha törvényeinkben megszüntetjük a kibuvókat, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert egy nemzet csak annyira szabad, csak annyira becsüli szabadságát és csak annyira tiszteli közintézményeit: a mennyire benne feltalálható a törvények iránti tisztelet. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Mihelyt azt látják az alantas hatóságok, hogy a ministerium tiszteli a törvényt és hogy az nekik még a nem egészen világos törvénynyel szemben is védelmet nyujt; ha azt látják, hogy a ministerium valamely kétes törvényt magyaráztatni nem enged; ha azt látják, hogy a ministerium az esetben, ha valamely törvény értelme nem világos, azt nem alkalmazza az ő érdekeinek megfelelőleg, hanem a törvényhozás elé jön s azt kéri, hogy ezen nem világos törvényt a maga hatalmi jogánál fogva magyarázza: akkor a törvénytisztelet megszilárdúl s a törvénytisztelet a közigazgatás javulására fog vezetni, mert az önkénykedés, az erőszakoskodás és a törvények és rendeleteknek félremagyarázása meg fog szűnni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezen munkát elvégezni mindnyájunk feladata, mindnyájunk kötelessége. *(Igaz! a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a ministerelnök úr, hogy jó közigazgatást akar, hogy akarja a parlamenti rendszer épségben tartását s hogy ne bántsuk a a parlamenti rendszert. Engedjen meg a ministerelnök úr, de a jobbágyság nagyon elmaradt, rossz és későbbi fejleménye következtében kárhozatos intézmény; azonban a jobbágyság önmagában véve nem volt annyira rossz, mint a mennyire rosszak voltak az urbarium és az úrbéri viszonyok rendezésére e század első felében s a mult században hivatott törvények. És mit tapasztalunk most? Azt tapasztaljuk, hogy ezen parlament, a melynek tekintélyét önök fenn akarják tartani, nem a népképviseleti rendszer helyes elvére van fektetve, hanem az úrbéri negyed telkekre, a mely rendszer mellett, a míg a felső vidéki szegény vármegyék lakosai 3—6 forint adót fizetnek, addig az alföldi magyar vidékek lakosai 22—25 forintot fizetnek. Ne hirdessenek önök jogegyenlőséget; ne beszéljenek ennek a parlamentnek tekintélyéről, melynek mesterséges módon való összeállítására oly tág, oly erkölcstelen alapot használnak fel, mely a jobbágyság korszakából származik és a mely a legigazságtalanabb úrbéri törvények alapjára van fektetve. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Merjenek már ne csupán oly törvényjavaslatokkal előállani, a melyek a néptől jogokat vesznek el, hanem álljanak elő olyanokkal, a melyek annak jogokat adnak. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Önök, a nép képviselői, ne hirdessék a nép kiskorúságát, hanem igyekezzenek azt nagykorúságra emelni. *(Zajos derültség a szélsőbalon.)*

22 éve annak, hogy a népnevelés érdekében e nemzet évről-évre nagy áldozatokat hoz. Ha ezen 22 évi nagy áldozatok, a melyekhez nemcsak az állam, de a felekezetek is hozzá-

Digitized by Google

járúltak, oda vezettek, hogy ezen nép ma kiskorúbb, mint volt azelőtt 22 évvel, midőn a törvényhozás 1871 és 1872-ben az önkormányzat keretében jogokat, szabadságokat concipiált számára: most 22 év mulva vegyük és koboz-zuk el ezen jogokat és szabadságokat a néptől?

Csanády Sándor: Valóságos rablás! *(Általános nagy derültség.)*

Ugron Gábor: Ha a parlament tekintélyét akarjuk fentartani, akkor kérdem, hogy a parlament tekintélyének fentartása nem első sorban a parlament többségének a kötelessége-e? *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A parlament tekintélye mindaddig nem lesz erős, míg azt nem látjuk, hogy a vitáknál, a szabad véleményczés és szabad meggyőződés szerint az érvek sulya dönti el a küzdelmet a politikai elvek harczában. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hanem itt azt látjuk, hogy a pártok clubbokba vannak felosztva akként, mint egy fegyelmezett ezred; azt látjuk, hogy az utóbbi időben például azoknál, a kiktől a parlament hatalmának gyakorlása függ: a többségnél, oda fejlődtek a dolgok, hogy csak felolvassák és kiadják a rendeletet, a mely szerint nekik szavazni kell s ők azt azonnal követik; hogy nyiltan hirdetik azt, hogy az a törvényjavaslat, mely előttünk fekszik, változást nem tűr s mégis nekünk hányják szemünkre, hogy mi ezt nem akarjuk javítani. Igaz, ez a törvényjavaslat elveinél fogva rossz; de ha ennek alapelve elfogadtatik, akkor mi lépésről-lépésre fogunk hátrálni s a nép számára mind több és több jogot követelni, hogy megmutassuk a ministerelnök úrnak: még ez alapon is lehetett volna jó törvényjavaslatot csinálni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* De egy jó közigazgatási törvényjavaslat megalkotására először idő, másodszor tapasztalás kell és harmadszor férfiak kellenek, a kik egy egész életet e czélra szentelnek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A ministerelnöktől én nem várom, hogy ők törvényjavaslatok fogalmazói legyenek; elég, ha ők a törvényjavaslatoknak csupán elveit megalkotják. De kell, hogy egy nagy párt, mely elég vakmerő volt 23 esztendeig kizárólágos uralmat tartani egy állam minden hatalma fölött, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* kell, hogy egy ilyen párt gondoskodjék arról, hogy a különböző feladatok teljesítésére ne csak szolgák és szavazatok álljanak, hanem képes férfiak, *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* mert egy párt, mely úgy van meggyőződve, mint önök, hogy egyedül ő a kormányképes és hogy mi mind kormányképtelenek vagyunk, annak a kormányképességnek puha nyoszolyáin nem lett volna szabad annyira elszenderednie, hogy az ország jövendőjét, az ország fejlődésének folytonosságát ne tartsa szemmel és ne igyekezzék azt kiszolgálni. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* Csak egyszerűen a hivatalokat betölteni, de képes embereket hozzá nem szolgáltatni, csak a politikai hatalmat elfoglalni, de azt kiszolgálni nem tudni: ez a politikai erkölcstelenség netovábbja, *(Zajos helyeslés. Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mely a parlamentet tekintélyétől fosztja meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Azt mondja a t. ministerelnök ur, hogy erős és hatalmas Magyarországot akar. Ha erős Magyarországot akar a kormány, akkor az erőt magának ne ott keresse, a honnan az erő nem fogy el, ha ő nem veszi is magához. Mert az az erő, a mely e nemzet társadalmában, önkormányzati organismusában van, ha a minister úr nem veszi is el, megmarad, sőt fejlődésképes s a nemzet összes tagozatát és idomzatát erősebbé, harczképesebbé teszi. A kormány, ha erős államot akar, az erőt az állam számára onnan kell, hogy megszerezze, a honnan az az erő már hiányzik. És ha valaki akarja, hogy Magyarországot erős állammá tehesse, az nemcsak a ministerelnök úrnak, de nekünk is feladatunk és czélunk. Tudjuk, hogy csak az az állam erős, mely az állami feladatok teljesítésére minden attributummal, minden tényezővel, minden hatalommal bír. *(Igaz! Igaz! a szélső baloldalon.)*

Nagyra vannak vele, hogy Magyarországot hova emelték, mivé fejlesztették, Ha oda emelték és fejlesztették: miért fordúl vissza a minister úr a közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslattal, hogy a jogot és az erőt a néptől vegye el? Miért nem hagyja meg azt ottan és miért nem veszi el inkább azt az erőt és azt a hatalmat, melyet Ausztria tart elfoglalva Magyarországtól? *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* Miért nem szerzi vissza azt az erőt és hatalmat, melyek a közös intézményekben vannak Magyarországtól elvonva? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hiszen azt a nagy erőt és nagy dicsőséget, melyet önök Magyarországról hirdetnek, fényesen illustrálva látjuk, ha nézzük a mai viszonyokat. A nemzet 15 esztendőn keresztül, még az 1867 : XII. tcz. alapján is, lépést csak egyet tett előre az egy »és« szócskával, ugyanakkor, midőn igen sok lépésben meghátrált. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Például az 1867 : XII. tczikkben benne van az, hogy a hadsereg elszállásolása tekintetében a nemzetnek joga van; ez 1879-ben elvétetett. De még ma is benne van az, hogy a hadsereget élelmezni Magyarország van jogosítva. Ezen jogával Magyarország nem élt, engedi azt aludni és elvonni magától. *(Mozgás. Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De nézzünk tovább. Az alkotmányt, az

Digitized by Google

1867-ik évi kiegyezést mi értelmezzük egyféleképen; mi a paritas alapján állunk, a jogokat a paritás szerint követeljük meg; már Ausztriában minket csak egy birodalom felének, nem két egyenrangú államnak tekintenek; a törvények akként neveznek minket s midőn mi azt mondjuk, hogy közös hadsereg van, akkor annak minden nyomtatványán olvashatjuk, hogy egy birodalmi hadsereg van, holott birodalmat én nem ismerek; mert a birodalom egy állami souverainitást jelent egy bizonyos területen, egy souverainitást, nem kettőt, holott Magyarországban és Ausztriában két állami souverainitás van. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De milyen az a mi souverainitásunk? 1872-ben az egyptomi alkirálynak egy Csarkis nevű hajója beleütközött az angol canalison egy Balbuter nevű hollandi gőzösbe és azt elsülyesztette. A hollandok beperelték az angol admiralitásnál a hajó kapitányát és a hajó tulajdonosát, az egyptomi alkirályt. Az admiralitasi bíró, sir Philimore, megvizsgálta az ügyet. 1873. május 7-én ítéletet hozott, a mely ítélet Herry Wheaton-nak commentárjaiban, a melyeket Lawrence adott ki, IV. kötet 333. lapján megtalálható. Azon fordúlt meg a kérdés, hogy az angol és a nemzetközi törvények szerint egy souverain-nek a hajója, ha kártérítéssel tartozik is, az csak a souveraintől kérhető, de a souverainnek a hajója felett az angol admiralitas bíráskodni nem illetékes, tehát az angol admiralitasi bíróságnak az illetékességet kellett megállapítania.

A végzést, a melyet hozott, a következőkben indokolja *(olvassa)*: »Az egyptomi hadsereg csak része az ottoman hadseregnek. A szultán által kötött szerződések kötelezők Egyptomra. Az alkirálynak nincs joga az idegen udvaroknál külön képviseltetni magát. Végül az egyptomi hadsereg és hajóhad lobogója nem más, mint a porta lobogója.« Épen úgy, mint nálunk; a magyar hadsereg csak része a közös hadseregnek, de még csak nem is egy része, csak ezredekben van beosztva; az 1867-i törvények szerint része. Az Ausztria-Magyarország uralkodója által kötött szerződések, miután a beczikkelyezésektől a ministerelnök úr óvakodik és azokat megtagadja, kötelezők Magyarországra is, a mennyiben a törvényhozás az azok végrehajtására szükséges eszközöket meg fogja adni. Az alkirálynak, épen úgy, mint Magyarországnak, nincsen joga magát az udvaroknál külön képviseltetni; a magyar hadseregnek és hajóhadnak nincs más lobogója, mint az osztrák császár lobogója, a sárga-fekete. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Bocsánatot kérek, t. ház, de mikor egy ország állami feladatokat a vármegyékben keres, akkor én az ország kormányát arra kell, hogy figyelmeztessem, hogy ha erős Magyarországot akar, ne a népnél keresse azon erőt és jogot, a melyet el kell koboznia, hanem szeresse vissza azon jogokat, a melyek nélkül szabad és független állam nem létezhetik, *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* a mely jogok nélkül Magyarország mint állam mindig gyenge és kevéssé respectált lesz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az ítéletnek pedig a következése az volt, hogy az angol bíró kimondotta, hogy az egyptomi alkirály souverainitással nem bír, tehát az angol admiralitas az ő hajója felett jogos ítéletet mondott.

Ha tehát valaha Magyarországnak jelenlegi jogi helyzete egy nemzetközi ítélőszék elébe kerül, itt van már egy praecedens eset, *(Zajos ellenmondások és mozgás jobb felől.)* melyből a nemzetközi bíró *(Folytonos mozgás, zaj és ellenmondások jobb felől.)* . . . . .

Elnök *(csenget)*: T. ház! Kénytelen vagyok határozottan tiltakozni ezen felfogás ellen, közjogi tekintetből. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* A magyar király nem suzerainje senkinek, a magyar király nem alkirály. *(Élénk helyeslés.)*

Ugron Gábor: Ebből az ítéletből láthatják meg önök, hogy nekünk nincs miért általtanunk és ámítanunk magunkat; a mi nemzeti souverainitásunkról a külföld sokkal csekélyebb fogalommal bír, mint a milyen fogalommal mi birunk. És ha van az államnak és kormánynak feladata: feladata az, hogy a nemzet souverainitását a maga kiegészítő részeiben is visszerezni törekedjék; hogy azt az értelmezést, a melyet mi törvényeink szerint annak adunk, minden felfogásokkal szemben érvényesíteni lehessen. Hogy pedig érvényesíteni lehessen, arra szükséges, hogy a nemzet erős legyen; a nemzet pedig nem akkor erős, hogyha csak egyes tagjai kezében van összes hatalma letéve, hanem hogyha hatalmának mindnyájan birtokosai vagyunk. Mert a hatalmat és szabadságot alig lehet valamivel jobban összehasonlítani, mint a tudománynyal. Igen helyesen jegyzi meg egy bölcsész: Vizsgáljuk Németország tudáskészletét és Amerika tudáskészletét. Amerika tudáskészlete a felsőbb fokozaton sokkal csekélyebb, mint Németországé; de a nagy alsó rétegekben sokkal több, mint Németországban. Az a tudáskészlet Amerikában igen jól, czélszerűen van a különféle fokozatokon elosztva, úgy, hogy mindenkinek jut belőle, mint a világosságból; míg Németországban a nagy tudomány megvan a felsőbb színvonalon, de az alsóbb rétegekben nagyon kevés.

Igy a politikai jogok és szabadságok bírásában arra kell törekedni, hogy ha erős, fejlődésképes nemzetet akarunk, úgy mint nemzeti tudás-

Digitized by Google

készletének felhasználásával Amerika fejlődik, ez a nemzet is a maga jogai és szabadságának felhasználásával fejlődjék, és arra kell törekedni, hogy a társadalom különféle rétegei között jobban meg legyenek osztva a jogok. E jogok és szabadságok megosztását csak az önkormányzat létesíti. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A szabadság sajátságos vagyon, a mely ha több részre osztatik, nem apad és hogyha a nép sokasága között megosztatik, nem lesz kevesebb, de erősebb. Erre az erőre kell törekedni nekünk, mert ezen ország a multban a szabadságnál és annak hatalmánál fogva tudta fentartani magát és jövőben is egyedül ez biztosítja fejlődését *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és nem szabad semminemű divatos politikai jelszavak, törekvések miatt meghajolni; nem szabad, hogy úgy legyünk a politikai közfelfogással, mint a ruházattal, hogy a mi már Párisban divatját multa, az itt Budapesten akkor válik divattá. Franciaországban minden törvényhozás arra törekszik, hogy a bureaucratia nagy hatalmát, mely a forradalmakat teljesen meddőkké tette, meggyengítsék, mert egyik kormányzás hasztalan következett a másik után, a politikai írók bevallják, hogy azért mégis a közszabadság szabad birhatása akár monarchia, akár császárság, akár respublica volt, mindig egyforma volt, mert a nép a bureaucratia kezéből azt magának kicsikarni sohasem birta. Most, midőn a respublicát meg akarták szilárdítani, azon kezdték, hogy az önkormányzatot hozták be, a választási elvet bevezették kis mértékben; igen természetesen, mert a császárság hosszas garázdálkodása alatt az önkormányzati tevékenységről az absolutismus által leszoktatott nép nem lett volna képes az összes önkormányzati jogokkal és a minden fokozaton való választási joggal élni; de a népet csendesen, lépcsőről-lépcsőre akarják hozzászoktatni az önkormányzathoz és a választáshoz, hogy a bureaucratiát így észrevétlenül a korszakok és nemzedékek átalakító befolyása alatt tudják szépen kiirtani. Mert az a bureaucratia hatalmasabb úr a muszka czárnál Oroszországban, hatalmasabb volt a császárnál, a királynál Franciaországban és ha a bureaucratia hatalma fennáll, a politikai forradalom minden vérontása, minden vagyoni vesztesége, minden megrázkódtatás hiábavalóvá vált, mert az sok ágú és sok fejű szörnyeteg, a mely nem nyiltan, hanem a hivatalszobában fejlődött, titkon, egyenkint, apró részletekben szívta és rabolta el a nép jogát és szabadsági törekvéseit, a mely azon népnek, mely oly nagy, oly művelt, a mely oly dicső szerepet játszott a történetben, mely oly vitéz, oly munkás, politikai életét állandó leigázásban tartotta és a rabszolgák életéhez tette hasonlóvá, politikai erkölcsét pedig a szolgaság és engedelmesség niveaujára sülyesztette alá. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Nem akarom, hogy Magyarország jelenlegi közjogi helyzetében lemondjunk azon jogokról, azon intézményekről, a melyek a nemzet létéből fakadtak, a nemzettel együtt fejlődtek, a nemzet egyéniségének megfelelnek és a a melyek ép azért, mert nemzetiségünkkel annyira összeforrtak, fentartandók, fejlesztendők és az új kor viszonyai közé illesztendők. Mert a helyes törvényhozási elv: régi elveket, jogokat az új viszonyokhoz alkalmazni, nem pedig régi jogokat, elveket megsemmisíteni. Csendesen átalakítani, csendesen fejleszteni egy nemzetet: ez a politicusok hivatása, nem pedig az, hogy a nemzetet egyik politikai irányból a másikba erőszakosan, hatalmasan, rövid idő alatt átzökkentsék, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* mert sohasem lehet kiszámítani, hogy ezen átzökkentések, ezen átvezetések mily hatással lesznek a nemzetre.

Egy nagy nemzet megbirja az experimentumokat, de egy kis nemzet, mely annyi ellenségtől van körülvéve, nagyon óvatosan, okosan kis részletekben és lépésben kell, hogy saját intézményeinek átalakításához forduljon, de mindig a szabadság, a népjogok terjesztése érdekében, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* mert különben az a nemzet még csak a kísérlet rázkódtatásait sem fogja kibirni. *(Élénk tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem akarom, t. ház, hogy Magyarország, a mely nem rendelkezik avval, a mivel más államok: magyar nemzeti dynastiával, a mely a nemzet kebeléből származó udvarral van körülvéve; hogy a magyar nemzet, mely nem bír saját önálló hadsereggel; a magyar nemzet, a mely érdekeinek annyi részében és intézményeinek annyi működésében Ausztriához van fűzve és lánczolva; a magyar nemzet, a mely kereskedelmileg Ausztriával közös vérkeringésben van; a magyar nemzet, a mely politikai nézet és eszmekörét az osztrák nézet és eszmeköröktől meg tudta óvni; nem akarom, hogy a magyar nemzet még a politikai eszmék és nézetkörök szálaival is ahhoz az országhoz fűzessék. *(Zajos helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Ha nem akarjuk, hogy Ausztriába beolvasztassunk; hogy a beolvasztási törekvések, a melyek időről-időre folyton megújultak és elnémultaknak sohasem voltak mondhatók, ne erősödjenek és hogy ne lássanak bennünk kedvezően előkészített anyagot a beolvasztásra: arra kell törekednünk, hogy mindent, a mi bennünket Ausztriától megkülönböztet, folyton ápoljuk és fentartsuk. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* A választási elv, a mely önkormányzati rendszerünk jellemző vonása, oly elv,

Digitized by Google

a melyet Ausztria nem ismer és az önkormányzatot is nem a megyei, hanem csak a tartományi önkormányzat formájában ismeri. Ezt a jogot, a közélet szervei megalkotásának ezt az alakzatát megsemmisítenünk nem szabad, mert akkor egész belső életünk egy hasonlatossággá fog válni Ausztriával *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és ha hasonlatossággá válik, akkor a mértéket nem mint állam és állammal fogják venni, hanem azt fogják mondani: tartomány a többi tartományok között. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Míg Ausztriában a provintialis önállóság és provintialis önkormányzat elve az, mely a politikai köröket áthatja: azt a különbséget, mely megyei önkormányzatunkban van, meg kell, hogy tartsuk garantiájául annak a felfogásnak, hogy minket nem tartományi, hanem állami önkormányzat illet meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* És ha azt akarjuk, hogy a parlamentarismus, mely együtt jár állami önkormányzatunkkal, erős alapokon nyugodjék: arra kell törekednünk, hogy Magyarország önállásának principiuma, az állami önkormányzat elve nemcsak az állami életben érvényesüljön, hanem a nemzeti életnek minden rétegében a legerősebb és leghatalmasabb nyilvánulásokra serkentessék. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Mert ugyanezen principiumnak fentartása és életbenmaradása az állami organismusnak apróbb részleteiben az, mely az egész államot megkülönbözteti, mely az egész állami önállóságnak jogalapjául és forrásául szolgál. Ennek fentartása Magyarország állami létének erősítése és fejlesztése s épen ezért a magyar állam megerősítése és fejlesztése szempontjából nem fogadhatom el az első szakaszt, hanem csatlakozom Helfy Ignácz t. képviselőtársam indítványához. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

Ki következik?

Varasdy Károly jegyző: Csatár Zsigmond!

Csatár Zsigmond: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azon nagy horderejű, mondhatom, államférfiúi bölcseségre való beszédek után, melyek e párt részéről előttem elmondattak ezen 1. §-hoz, nekem a helyzetem véghetetlenül nehéz. Mert érzem és tudom, hogy azokkal a beszédekkel szemben az én szavaim úgy fognak elhangzani, mint a pusztában kiáltó szó. Ha mégis felszólalok, kérem azt annak tulajdonítani, hogy átérzem a helyzet komolyságát, képviselői küldetésemnek kötelességszerű teljesítését és lehetetlenség, hogy e kérdésben elő ne adjam a magam aggodalmát, mert ha nem tenném, azon küldetéssel, melylyel fel vagyok ruházva, ellentétbe jutnék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Sokszor elgondolkoztam magamban: mi annak az oka, hogy mi 1875-től kezdve népképviseleti alapon válogatjuk a képviselőket és tartjuk az országgyűléseket s minden ilyen választási mozgalomban azt ígérjük a választóközönségnek, hogy jogait megvédjük, kiszélesbítjük, önkormányzatát oly niveaura emeljük, hogy abban mentül több és több embernek befolyást biztosítsunk. És tények és cselekvények bizonyítják, hogy azok az ígéretek itt a parlamentben nem valósúlnak meg és azt constatálják, hogy tulajdonképen nem a népjogok kibővítésére czélozunk törekvéseinkkel, hanem a népjogok elvételével a korona jogainak szaporítására törekszünk cselekedeteinkben. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Én nem habozom kijelenteni — és azt hiszem, hogy e kijelentésemért az a párt, melyhez tartozni szerencsés vagyok, nem fog elítélni — hogy ha a mi államiságunk úgy lenne helyreállítva, a mint annak a közjogból kifolyólag lennie kellene; ha a magyar királyság minden attributumát látnám teljesen felvirágzott állapotban: én még e törvényjavaslat megszavazásától se tudnék visszariadni, habár számtalan magyar jóravaló családnak és szavazó polgárnak a megyei közügyekben való részvételét zárja ki.

De a dolog másképen áll, t. ház. Az 1867. évi XII. tcz. nem biztosította Magyarországot úgy, a mint az Árpád-ház és vegyes korszakbeli királyok alatt biztosítva volt, sőt olyképen sem lett helyreállítva, a mint az I. Ferdinánd által törvényileg biztosíttatott. Mindazon hatalmi jogok, melyek az állami életet erőssé, tartóssá, idebent a népekre boldogítólag hatóvá, kifelé pedig a nemzeti közerőnek tekintélyesítésére czélzóvá teszik, helyreállítva nincsenek. A ki azt mondaná, hogy mindezen jogok élnek és a magyar államhatalom uralma alatt tényleg a nemzet közjavára gyakoroltatnak: nagy tévedést követne el a valóság ellen.

És valljuk be őszintén, t. ház — ezzel talán nem sértek senkit — az az egész kiegyezés, mely az 1867 : XII. tczikkben életet nyer, azért jött létre hogy egynéhány ezer embernek existentiát biztosítson. De hogy máskülönben azon jogokat, melyek a magyar független királyságnak senki által el nem disputálható legszentebb tulajdonait képezik s a melyeket egy független állam méltán megkövetelhet, ez a kiegyezés helyre nem állította: az bizonyos és tagadhatatlan.

1867-ben, midőn a kiegyezés érvényesült,

Digitized by Google

felállíttatott a vármegye is a maga teljében, tisztaságában, régi attributumaival és a népképviselet alapján választattak a vármegye székházaiba a bizottsági tagok. Mondhatom, örömmel telt el minden hazafi keble az akkori vármegyék élete, ténykedése és virágzó állapota fölött. De mit tett a kormány később a vármegyékkel szemben? Pl. rámutatok Pest vármegyére, melyben az úgynevezett balközép szelleme uralkodott s a mely igazán sohasem tudott meghajolni a kormánynyal szemben. Ez a független vármegye alkalmatlanná kezdett lenni a kormányzatra, a mely vármegye pedig minden magyar embernek szívében élt s szívében is kell, hogy éljen ma is. Első törekvése tehát az volt a kormányzatnak, hogy a régi vármegye koronájából a legfényesebben csillogó karbunculust kiüsse: elvette a törvénykezést s elvette a vádhatóságot, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mely a megyék attributumainak legbiztosabb postulatuma volt s a mint ezt a megyéktől elvette s az egyes bírói, törvényszéki és királyi ügyészi intézményt a ministeri mindenhatóság köpönyege alá rendelte: a megyék elvesztették azon nymbusukat, mely alatt neveked-tek oly nagygyá hazánknak nagy férfiai, kiknek nagyrészét e házban is tisztelhetjük.

Ekkor ismét gondolt az akkori kormány egy más módot, hogy a hazafias és közszellemet a megyeházban bizonyos korlátok közé lehessen szorítani és hogy újabb alkalmat és módot nyujtson arra, hogy a megyék székházaiban szerepelhessen: megalkotta az 1870. XLII. tczikket. E törvényczikk megalkotása idézte elő azt, hogy a népképviseleti rendszer a megyék székházaiból kiszoríttatott s hogy a virilis intézmény, vagyis a vagyon foglalta el azt a helyet, a mely 1848. előtt joggal a régi nemeseket és főnemeseket illette s melyet a megváltozott jogviszonyoknál fogva az 1848-iki népképviselet alapján megválasztott megyebizottság tölt be.

Nem lehet tagadni s nem lehet elhallgatni, t. ház, azt, hogy miután a megyei közéletbe e virilis intézmény által oda nem illő elemek behozattak, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a megyék székházai elvesztették azon áldást árasztó magasztos missiojukat, melylyel addig birtak és a magyar közszellem hanyatlásnak indult, mert ezek az új gavallérok, *(Derültség a szélső baloldalon.)* a kik tulajdonképen csak arra alkalmatosak, hogy ezt a földet, ezt a nemzeti kincset így vagy úgy, de valahogy megszerezzék: a közszabadságnak nem barátai; mert ezek azt az elvet vallják, hogy a mi a tied, az az enyém is, de a mi az enyém, az nem a tied is, *(Derültség.)* következéskép megrontották a megyék közszellemét, mert rendesen a hatalomnak háta mögé bujnak, illetve annak köpönyege alatt érzik jól magukat. És hogy, hogy nem, ez a daliás, dicső magyar nemzet annyira engedékeny és annyira türelmes, hogy ezek az új emberek nagyon magas regiokba is utat törtek maguknak és ezen úttörésüknek szomorú következménye, hogy az állam legnagyobb bölcseit is megtévesztik hazafias intentiojukban, valamint hogy megtéveszthették e törvényjavaslat megalkotása és benyujtása alkalmával, mert nem hiszem s feltételezni sem merem gr. Szapáry miniszterelnök úrról azt, hogy ha ő kezét a szívére teszi és egy kevéssé komolyan gondolkozik, *(Derültség a szélsőbalon.)* e javaslatot a magyar nemzeti szokásokkal, a magyar nemzeti jog fejlődésével és fenmaradásának magasztos jövőjével össze tudná egyeztetni.

És mert, t. ház, úgy vagyok meggyőződve, hogy e törvényjavaslat a polgárok jogainak utolsó foszlányát is tönkreteszi; úgy vagyok meggyőződve, hogy a szabadválasztás eszméjét, a mely pedig a magyar ember természetével összeforrott, megsemmisíteni törekszik; úgy vagyok meggyőződve, hogy ezen törvényjavaslat a nemzet jobbjait némaságra fogja kárhoztatni; hogy a megyék termeit örökre bezárja előttük; hogy ezentúl a megyeházak termei nem lesznek a fiatalság képzésére a magasabb politikának iskolái: ne vegye nekem rossz néven senki, ha én a törvényjavaslat 1. szakaszát el nem fogadom, hanem Helfy Ignácz t. képviselőtársunk határozati javaslatához fogok járúlni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ezen bevezetésem után *(Általános zajos derültség.)* szükségesnek tartom kimutatni hogy a t. kormánynak ezen erőszaporításra nincs szüksége.

Gr. Károlyi Gábor: Hát Szapáry hol van? Már Tisza Kálmánt követi ott künn? *(Derültség a szélsőbalon. Elnök csenget.)*

Csatár Zsigmond: Nem baj, ha nincs is itt. Hiszen a belügyi kormány az államhatalom, tehát a ministertanács beleegyezésével kinevezett főispánok által nemcsak a megyei közszellemet, de még a törvényhatósági joggal felruházott városok közszellemét is nem csupán éber szemmel kíséri, hanem úgyszólván döntő szavazattal látja el.

Gr. Károlyi Gábor: Csak a horvát minister van itt; hol vannak a többiek?

Elnök *(csenget)*: A képviselő úrnak nincsen joga szólani.

Gr. Károlyi Gábor: Hát ha nincs minister! A horvát minister nem magyar minister! *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Rendre! Rendre!)*

Elnök: A házszabályokban nincs benne, hogy a ministereknek mindig itt kell ülni. A

Digitized by Google

horvát minister a magyar kormány tagja. *(Éljenzés jobb- és baloldalon.)*

Csatár Zsigmond: Minthogy a főispán urak a magyar állam hatalmát képviselik a ministeriumokban, sőt miután az.1870: LII. t.cz. vele jogot is adott kezükbe: én csak fájdalommal és sajnálattal gondolok arra, hogy ezen csekély jogot is, a mi még meg van a municipiumokban, a ministerelnök úr ily törvényjavaslattal elvenni törekszik; midőn arra épenséggel semmi szükség nincs.

Láttam én, t. ház, hogy a főispán olyan 13 próbás három férfit nevezett ki, a kik még az ő akaratán túl is licitáltak, úgy, hogy a törvényhatóság által beválasztott másik három egyén akármit követett el, hogy jobb lesz ez tisztviselőnek, mert több képességgel bír, nagyobb emberismerettel rendelkezik: minden fáradozása hiába való volt és mégis olyat candidáltak, mint ők akartak, mondván, hogy Péter bizony többet ér, mint János és Pál.

Természetes, hogy ilyen korlátolt választási alapon Péter lett a tisztviselő, az, a kit a főispán akart. Mindazáltal, t. ház, úgy a helyi, mint a vidéki közönség megnyugodott, mert hát elmondhatta, hogy választott.

A mi már most a megyei hatóság intézkedése körét illeti, a t. kormányok 1867 óta systematice úgy megkevesbítették és annyira kivették a megyék kezéből a jogot és hatáskört, hogy az ember csak fájdalommal gondolhat erre a hatáskörre.

A pénzügyek terén minden néven nevezendő intézkedés el van vonva a megyéktől, csupán annyi adatott meg a Tisza Kálmán úr által és alatt meghozott törvénynyel, hogy a szolgabíróból — hogy jobb kortes legyen — főszolgabíróvá avance-irozott úri ember mellé egy végrehajtó rendeltetett, hogy az egyenes adót fizetők az adóhivatalnál ilyen főszolgabírói végrehajtó által exequáltassanak. De más joga a világon semmi sincs, a mit a pénzügyek terén fentartottak volna a megyék számára. Van ugyan még egy, hogy t. i. az úgynevezett adókivető bizottságban egyes tagok megjelenhetnek, de hiszen azok egyéb érdemet sem tudnak maguknak szerezni, mint azt, hogy megkapják a napidíjat 8—10 napra, míg ott vannak a bizottságban, a kincstári képviselő pedig tesz, a mit akar, úgy, hogy ez az egész megyei bizottság az adókivetésnél fölösleges intézmény.

Ezenkívül, én, mint a ki községi jegyző voltam és így tudatával birok a megyei és községi élet minden ténykedésének, jó lélekkel állíthatom, hogy a pénzügyi téren sem a megyének, sem a községnek más intézkedési joga nincs.

Szomorú dolog és elkeserítő látvány *(Derültség.)* a mikor azt tapasztalom, hogy pl. egy szegény izsáki embert a regalebérlő urak titkos bormérés gyanujába kevertek és ezért a fináncz urak annak minden borkészletét idegen helyre egy istállóba rakatták. Azt hitte az a szegény magyar ember és magyar asszony, hogy Pestmegye alispánjának van valami kis hatalma: megjelent az alispánnál, hogy bepanaszolja ezt a nagy dolgot. *(Halljuk!)* És kérem, nem megszégyenítő jelenség és nem lesujtó esemény-e az, *(Derültség.)* mikor Pestmegye alispánja kénytelen volt kimondani, hogy »Édes fiam, én ebbe az ügybe nem avatkozhatom, ebben az ügyben nagyobb úr a fináncz, nálamnál!« *(Derültség.)*

A vármegyék kezében, t. ház, ma tulajdonképen egyéb sincsen, mint a katonasorozás. Meg van ugyan még az intézkedési jog a községi számadások és költségvetések felett és a községi jegyzők fegyelmi ügyei, de hogy ezek miképen gyakoroltatnak, kitűnik abból, hogy a vármegyével szemben ma milyen viszony áll fenn. Ha képviselőválasztásról van szó, akkor rendesen a belügyminister beszélni szokott a főispánnal, ez az alispánnal, az alispán úr berendelteti a főszolgabírákat, ezek a községi jegyzőket és így értekeznek és ha azután sikerül a kormánypárti jelöltet megválasztatni, akkor szabad a vásár és mindennemű feljelentésre, a mely ezen factorok egyike-másika ellen irányúl, ráborítják a feledés fátyolát, spongyát tesznek rája s a jogkereső ember elmehet a világ végére, sohasem jut diadalra. Ilyen példa nagyon, nagyon sok van a megyei közéletben s épen azért én csak bámulom a minister urat, hogy még több omnipotentiára akar szert tenni a megyében. Hiszen először, t. ház, embernek kellett lenni, az képezett családot, a család községet, a község vármegyét és a vármegyék képezik az országot. Ebből következik, hogy a jogok, melyekkel élünk, csak akkor lesznek igazán boldogítók, ha a polgárnak is, a községnek is, a vármegyének is, meg az államnak is megmarad a maga joga. Hiszen lám t. képviselőház, az égi testek, a melyek ott fenn ragyognak, milyen szépen megfutják pályájukat anélkül, hogy összeütköznének! Kérdem hát, miért akar az államkormány minden hatalmat elvenni a polgároktól, ha századokon át meg tudtunk élni a vármegyékkel olyképen, hogy azok valaha plane intézték az ország sorsát — bár ma is azok intéznék, nem ezek a mostaniak, hanem a régiek mintájára megalakítandó vármegyék *(Helyeslés a szélsőbalon.)* — bizony akkor az ország földéből kevés föld vándorolna idegen kézbe és ez az ország az idők végéig Magyarország lenne; míg ellenben az ilyen veszedelmes reformtörekvésekkel szemben meglehet, hogy ez az ország Magyarországnak neveztetik még nagyon sokáig, de maga az a magyar elem, a mely

Digitized by Google

tulajdonképen megszerezte ezt az országot, aligha fog benne dominálni ilyen törvények alkotása után. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Én úgy látom, hogy a törvénynyel csupán az állam hatalmi érdekét akarják még szélesebb alapokra fektetni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Felesleges lesz, t. ház. Hiszen ha szemügyre veszszük, a kereskedelmi minister úrnak kezébe vannak letéve a vasutak, a távírdák, a kereskedelmi társulatok és pedig korlátlan joggal a polgároktól elvonva. Ezek mind megannyi kortesek s mind megteszik a szolgálatot annak idején. *(Úgy van! szélsőbalon.)* Ha szemügyre veszem a vallásministeriumot: az a sok pap, az a sok tanár — még a reformatus püspököket sem veszem ki — valamennyi, mind megannyi kortes az államhatalom érdekében. *(Egy hang a szélsőbalon: Hát a rabbinusok?)* No azokat nem szeretem emlegetni. *(Élénk derültség.)* Már most, t. ház, ha tekintetbe veszszük azt a véghetetlen sok regale haszonbérlőt, a kikkel ma az államhatalom rendelkezik, mert azt kell hinnem, hogy a régi jogosoktól épen azért vették el ilyen úton a regalejogot, hogy ez által a legkegyesebb korteskompaniára tegyenek szert: hiszen a korcsma ma is sok emberre vonzó hatással van, *(Derültség a szélső baloldalon.)* és úgy látom, hogy Szilágyi t. minister úr bizonyosan a pénzügyminister úr által lett megkérve, épen azért úgy intézte a curiai bíráskodásról szóló törvényt, hogy az etetés-itatás fenmaradjon ám, mert ha az törvényileg eltiltatnék, az államkincstárnak a regale kiadásánál roppant nagy károsodása lenne. *(Derültség és tetszés a szélsőbalon.)*

T. ház! Ha csak ezen általam idézett egy pár minister úr tárczája köréhez vágó hivatalnokokat veszszük szemügyre: meg kell vallani, hogy ennyi hatalmi jog biztosítékával ma-holnap helyükön nem is fogják magukat jól érezni. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Most vegyük szemügyre a földmívelésügyi minister urat. Hiszen valamenyi vizszabályozó társulat, valamennyi tisztviselő és sok földkostoló mérnök, mind megannyi idegen próféta a választás idején és meg tudják félénkíteni a megfélénkíthető polgárokat, hogy oly bajokat fognak előidézni a vizszabályozással — a mihez jól tudnak — *(Derültség.)* hogy őket vagyonukban tönkreteszik; és nem egy ember csak azért szavaz a kormánypárt jelöltjére, hogy valamiképen a vizszabályozás körül hiba ne merüljön fel. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha tekintetbe veszszük a király személye körüli minister működését, *(Halljuk! Halljuk!)* különösen ha látjuk azt, hogy most a bárságok, nemességek, rendjelek, többnyire olyanoknak adományoztatnak, kik egyátalán, hogy ilyen adományokkal bírjanak, arra érdemet a haza ügye körül nem szereztek. *(Egy hang a szélsőbalon: Kochmeister!)* És tapasztaljuk, azt t. képviselőház, hogy az ilyen megbárósított emberek és megnemesített emberek a magyar állameszme ellen nyilt harczot mernek felvenni: valóban szeretném a t. minister uraknak a jogkörét kiszélesíteni *(Úgy van!)* és legalább annyit törvény által biztosítani, hogy mielőtt ilyen — hogy is hívják — ilyen Kochmeistereket, Schlesingereket és isten tudja miféle embereket bárósággal, nemességgel, rendjelekkel feldíszítve avangeiroztatnak a vármegyét kérdeznék meg, hogy vajjon érdemesek-e azok az emberek azokra?

T. képviselőház! A vallásügyi minister úr nagy alapítványokat kezel, roppant föld felett uralkodik, boldogít egyeseket, boldogtalanokká tesz többeket. Ha azon bérlősereget szemügyre veszszük, a mely majd a kincstár, majd a kegyes alapítványok vagyonából él, ez mindmegannyi korteseszköz a választások alkalmával. Tehát mi szüksége van arra, hogy még több kortest teremtsen magának a kormány e javaslat által?

És itt időszerűnek tartom felemlíteni, hogy Püspök-Ladányban a kegyes alapítványoknak egy nagy birtoka évek során át sok keresztény családot táplált, a mit igen helyesnek, természetesnek és a föld hivatásának is tartottam. Azonban, hogyan és mikép, a mostani cultusminister úrnak elődje, a kinek emlékezetét egyáltalában nem akarom kegyeletlenül érinteni, de annyi tény, hogy bizonyos mellékkörülmények nyomása alatt kiadta ezt a nagy vagyont egy újabbkori Sternnek, sokkal olcsóbban, mint a hogyan azok a keresztény úri családok bírták és Stern úr ott most gyüjti a százezreket a kegyes alapítvány vagyonából, hogy a két báró mellett ő mint harmadik báró a főrendiházban széket nyerhessen. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Volt idő, midőn a t. ház kebelében felemlítettem ezt a rendjelosztogatást és arra kértem a király személye körüli ministert, hogy az ily rendjelek és kitüntetések osztogatásánál érett megfontolás után határozzon, mert meglehet, hogy ma-holnap jóravaló igaz hazafi el sem fogadhat rendjelet. Akkor engem az egész ház kinevetett, hogy mit beszélek én ily dolgokat és három hónapra rá egy virágzó élet esett áldozatául az ilyen nem helyes úton szerzett érdemjelek osztogatásának.

Ha már most az igazságügyminister úr ármádiáját nézem, *(Derültség. Halljuk! Halljuk!)* azt a sok járásbírót, albírót, jegyzőt, írnokot, telekkönyvvezetőt, törvényszéki bírót és elnököt, ügyészt, alügyészt, irodatisztet! Méltóztassanak elhinni, hogy nagy az az apparatus, a mely az általános választások alkalmával megmozdúl

Digitized by Google

és nem kell azt hinni, hogy azoknak az uraknak nem volna befolyásuk, sőt nagyon is van.

Én azt gondolom, hogy a nemzet azért küldött minket ide, hogy segítsük a baján; ne szedjük el tőle a jogokat, hanem fejleszszük azokat. Mert én a jogegyenlőséget oiyannak tartom, mint a napot. A nap, akár egy emberre süsse áldásos, boldogító sugarát, akár milliárdokra, azért nap és isteni hivatásából és fenségességéből nem veszít semmit. Olyannak tartom a jogegyenlőséget, mint midőn egy fa mélyen behatol a föld gyomrába; minél mélyebben hatol be gyökere a földbe, annál erősebb a törzse annál kitartóbb a sudara. A mi jól esik nekem vagy Péternek, miért akarnám azt, hogy Pálnak ne essék jól. Hiszen az Isten csak embert teremtett, hanem mikor megszaporodtak az emberek, akkor osztályozták magukat olyanképen, a mint ma van. Ha ez így van, én nem tehetek róla, én ezt nem változtathatom meg, *(Élénk derültség.)* de annyi bizonyos, hogy még a 48-iki törvényalkotás is, mely az aristocrata államot democraticussá tette, meghagyta a megyei intézményt és a polgárjogok biztosítását és a törvényekbe lefektette úgy, a hogy az 1870 : XLII. tcz. is meghagyta a megyéket. Miért kell épen most a kormánynak, midőn hatalmának úgy is teljében van, úgy is duzzad minden ere az államhatalom nagyságától, hogy még azt a piczi jogot is elvegye tőlünk, hogy panaszra se legyen jogunk, ha arra okunk lesz.

Méltóztassanak elhinni, nagyon kár nekünk ezzel a törvényjavaslattal az időt töltenünk; semmi szükség sincs arra, hogy e javaslatot törvényerőre emeljük, mert a mai elrontott megyei intézménynyel a t. kormány egészen meg lehet elégedve. Tapasztaltam ezt Békés-Gyulán a magam választása esetében. Azok a Tisza-féle főszolgabírák, ügyészek, főjegyzők, főispán, alispán oly kortesei a jelenleg uralkodó aeranak, hogy ha megválasztanak bárkit alispánnak, nem lesz az a kormány ellen. Én azt állítom, hogy nem szerezhet a kormány magának alkalmasabb korteseket, mint a megyei tisztviselők, mert ezek semmiben sem különböznek a kinevezett tisztviselőktől. Ők tulajdonképen a főispán akaratának lévén kifolyásai, a kormány érdekében működnek mindenütt.

Volna itt, t. ház, sürgősebb tenni való, a mi nekünk égetően szükséges és sajnálom, hogy a hirlapirodalom nem foglalkozik azzal, a mi tulajdonkép egyeseknek és az egész nemzetnek kenyeret ad. Szükséges volna, hogy az igazságügyminister úr az ilyen Janus-képű törvényjavaslat helyett, minő a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat — mert ez olyan ibis, redibis-féle javaslat, nesze semmi, fogd meg jól — készítene olyan törvényjavaslatot, mely a váltó szenvedőképességet visszaadná eredeti megteremtőjének, a kereskedelmi világnak, hogy ne menjen tönkre Magyarország; mert látom, hogy az az élelmes faj, mely nemzetünkbe beojtatott, miként íratja alá a jóhiszemű földmívelő emberrel e szót, hogy »elfogadom«, de azután dobszóval elverik rajta a port és minden vagyona odavész. Oly országban, hol csak most gondolkozunk arról, hogy óvodákat állítsunk fel; hogy tanítóinknak legalább 300 frt fizetést adjunk, de azt máig nem tudtuk keresztülvinni, mert tudok esetet, hogy tanítóink 100—150 forinton nyomorognak; oly országban a szenvedő váltóképességet behozni annyit tett, mint kiszolgáltatni a tudatlan embereket a szemes embereknek áldozatúl. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A t. igazságügyminister úrtól vártam én és várta az egész ország, hogy ő, a ki ismeri a közviszonyokat, hiszen professor volt, ügyvéd volt, a kire nem lehet mondani, hogy mikor a világra jött, biborba bársonyba takargatták: *(Derültség.)* mikor a ministeri székbe ül, azon lesz, hogy azt a gonosz kereskedelmi törvényt megjavítsa. Ezen törvénynek oly szakaszai vannak, melyek a szegény jogkereső embert egyenesen kiszolgáltatják, hogy oda veszszen a pénze és ne is kapjon semmi kárpótlást. Szabad-e egyes biztosító bankokat és társaságokat a törvény által arra az útra terelni, hogy annak a szegény embernek, a ki vagyonát vagy életét biztosította, ha akarnak, adnak valami kárpótlást, ha nem akarnak, nem adnak. Vagy nézzük a kisebb polgári peres eljárást. Ez minden kritikán aluli dolog, a melynek eltörlését minden tisztességes embernek követelnie kell.

Tekintsük azt, hogy megteremtették a drákói büntető törvénykönyvet, de bűnvádi eljárást annyi esztendő alatt máig sem birtak megteremteni és ennek az a szomorú következménye volt, a mi nagyon is megfontolandó körülmény, hogy csak a mult évben is 854 oly egyén tartóztattatott le, a ki ártatlan volt és a kire ugyanazon törvényszék, ugyanazon királyi ügyészség kimondotta, hogy ártatlan. De nemcsak azt tették, hanem a rossz törvények uralma alatt és az igazságügyminister úrnak tétlensége folytán *(Szilágyi Dezső igazságügyminister kimegy a teremből. Élénk derültség.)* megtörtént, hogy legközelebb egy főrendiházi családhoz tartozó bárónőt egy szerény kis állású jegyző vizsgálati fogságba hurczoltatott és habár 3—4 nap mulva ugyanaz az ügyész, a ki kimondotta, hogy a báró comtesst . . . *(Nagy derültség.)* úgy hívják azt kérem, ha már báró, hát valami, *(Hosszan tartó zajos derültség.)* ha már, mondom, ugyanaz az ügyész, a ki a letartóztatást indítványozta, ki is mondotta, hogy a nő ártatlan és a törvényszék is úgy határozott, hogy a

Digitized by Google

vizsgálat beszüntetendő, kérdem én: ki adja meg az elégtételt a női becsület megsértésének? Az egy élő Isten, senki más! Engedelmet kérek, ha megtörténhetik, hogy az ember legdrágább kincsét, becsületét pellengérre állítják és ha ezt törvényszéki közegek követik el; ha megtörténhetik, hogy valakit vizsgálati fogságba hurczolnak, később azonban bebizonyúl ártatlansága és az illetőt a hamis vádért valaki följelenti és a hamis vádnak tényálladékát nem tudják felismerni: az oly szomorú dolog, a melynél én a polgárra, a polgári becsületre és tisztességre nézve elszomorítóbbat képzelni sem tudok.

Annyi a baj, a javítani való az országban és annak minden részében, hogy ha a t. kormány ezeket valóban orvosolni akarná és arra törekednék, hogy e kívánalmak teljesüljenek, mindenki csak köszönettel fogadhatná azt. De nem azt teszi. Mindig attól fél, hogy a mi ellenzékünk többségre vergődik. De hát miért fél ettől? Hiszen ez igen loyalis, jóravaló királypárti ellenzék, mely nem akar egyebet, csak annyit, hogy a mi a magyar királyt illeti, az ne illesse az osztrák császárt. Ezt pedig követelni jogunk, kötelességünk s ha kell, ezen követelésért meg is halunk.

Azt mondják, hogy garantialis törvényeket akarnak benyujtani. Hiszen azokat a garantiákat, ha akarták volna, hogy életerősek legyenek, már a törvényjavaslatba lefektethették volna.

Mi kellett volna ehhez? Nem valami rettenetes nagy lángész, csak jóakarat és hazafiság és a polgári szabadság megóvására törekvő elhatározás. Azt kellett volna mondani, a mit b. Sennyey Pál mondott az államosítás érdekében. B. Sennyey Pál így szólt: »Én óhajtom, t. ház, azt, hogy a megyékben a tisztviselőket az államhatalom élethosszíglan kinevezze, mert ma már a megyei tisztség nem olyan dignitas, mint valaha volt a rendek idején, hanem valósággal megélhetési alapfeltétel. De akarom melléje alkalmazni az önkormányzatot a maga teljében és úgy óhajtom azt berendezni, hogy a megyei tisztviselők eljárása fölött vitát indíthassanak a közgyülésen, mely ha kell, e rossz cselekmények megbüntetése végett kebeléből fegyelmi bizottságot küldjön ki, szóval hogy ellenőrző közege legyen annak a kinevezendő tisztikarnak, hogy azt a Rubikont, melyet a törvény kijelöl részére, át ne lépje, mert azonnal ott látja maga fölött a törvényhatóság hatalmát.«

Ha még ezt letette volna a t. közigazgatási bizottság és a kormány javaslatában: még akkor azt mondanám, hogy hihetnék azon garantiáknak; de mikor a törvényhatóságot arra jogosítja, hogy kórházak, lelenczházak s más ily kegyes intézetekről rendelkezhetik és intézkedhetik, de akármit tesznek a tisztviselők, több joggal nem fog bírni, mint az egyes polgár, tudniillik bepanaszolhassa: ez, engedelmet kérek, nem annak a signaturája, hogy a közigazgatási bizottság és a t. kormány oda törekedett hatni, hogy e javaslat a polgárokat kielégítse, hanem a czél tisztán az volt, hogy az állam hatalma kiterjesztessék. Nagyon sajnálom, hogy az igazságügyminister úr az előbb sietve hagyta el a termet, (*Nagy derültség.*) de hát ez, miután azt kell hinnem, hogy valami életfentartó tanácskozásban vesz részt, megbocsátható; (*Nagy derültség.*) azt hiszem, hogy e javaslat tárgyalásának keretébe tartozik felemlítenem, hogy a t. kormány már annyira belemerült a hatalmi eszközök birlalásának telhetetlenségébe, hogy magát a t. házat és ennek sorsát intéző házszabályokat sem tartja szem előtt, (*Halljuk! Halljuk!*) mert a házszabályokban világosan benne van az, hogy a minister a hozzá intézett interpellatiora 30 nap alatt válaszolni tartozik. A multkor megolvastam, hogy 18 ily interpellatio van és egyebek közt olyan is, a melyben azt kérdezi a képviselő: igaz-e az, hogy az igazságügyminister és belügyminister uraknak van két rendeletök, a mely körvonalazza, milyen az eljárás akkor, hogyha valamely választási elnök ellen fenyítő panasz emeltetik? Jó lesz e körülményt a t. házzal megismertetni, mert a két rendelet azt mondja, hogy ha panasz tétetik a választási elnökök törvénytelen túlkapásai ellen, mielőtt az ügyész indítványt tehetne, vagy a törvényszék véleményt mondhatna: tartoznak a panaszcsomagot begöngyölve átadni a megye alispánjának; az alispán pedig megkérdezi az incriminált embereket: »vajjon méltóztatik e elismerni, hogy törvényszegők voltak, igen vagy nem«? És ha esetleg az alispánnak azt mondja a választási elnök: »mosom kezeimet — mint Pilátus tette — én ártatlan ember vagyok«: akkor sem az ügyésznek, sem a vizsgálatnak nem szabad hozzászólni; hanem a vádat egyszerűen, mint vizsgálatra alkalmatlant, elejtik.

Alkotmányosságunk felelős kormányának két ilyen, ma is fennálló rendelete van, a mely jogot ad a választási elnöknek a visszaélésekre, mert ha megtagadja azt, hozzá sem lehet szólni. És Szilágyi Dezső t. igazságügyminister úr, a ki pedig szintén tudja, mi az a korteskedés, mert hiszen egyik kerületben már találkoztunk. (*Közbeszólások a szélső baloldalon: Hol volt az?*) Az árokszállási kerületben, Dózsán! Mondom, Szilágyi Dezső t. minister úr most elfelejti azt az időt, a mikor neki is volt elég baja, mint ellenzéki embernek az ily választási visszaélésekkel és fentartja elődjének, Fabinyi Teofilnak ezen törvénybe ütköző rendeletét.

Digitized by Google

Én úgy látom, t. ház, hogy megváltoznak az időkkel az emberek is és a mint az emberek a hatalom polczára emelkednek, nem látják, a mit látni nem akarnak s nem hallják, a mit hallani nem akarnak. És épen úgy tesznek, mint Szilágyi Dezső minister úr tett most, hogy ne halljanak, kimennek a folyosóra. *(Derültség a szélsőbalon.)*

T. ház! A vármegyei intézményt kár szétbontani és kár lenne azt megsemmisíteni, mert azután következnék a községek még meglevő csekély szabadságának elvétele és kétség kivül bekövetkeznék a törvényhatósági joggal felruházott városok megrendszabályozása is.

Már pedig, t. ház, úgy is oda jutottunk a községekkel, hogy a községi lakosok választási szabadsága nagyon is korlátolt, mert a főszolgabírák azt teszik, a mit akarnak és az ellen hiába élünk jogorvoslattal, véginstantiában csakis a belügyministerhez juthatnánk, ő pedig természetesen a saját pártja érdekében szokta az igazságot szolgáltatni.

De, t. ház, fentartandó a vármegye még azért is, mert ott van mód és alkalom, hogy nehezebb időben, rosszabb viszonyok és körülmények közt — melyektől isten mentsen, de nincs kizárva a lehetőség, hogy bekövetkezhetnek, hisz a történelem tele van ily adatokkal — a netán ismét bekövetkezhető nagy bajok és problemák közt a hazafiak megtalálják a kibontakozás útját. Szóval én a tiszta vármegyét tartom azon tömkelegnek és annak termeit azon Ariadne-fonálnak, melyek által ily esetben a kibontakozás módját meg lehet találni.

Még csak a ministerelnök úrnak egy pár szavára akarok reflectálni, nevezetesen azon kifejezésére, melyre az előttem szóló képviselő urak, úgy látom, nem reflectáltak, tudniillik arra, hogy mi tulajdonkép a hazafiságot, a hazaszeretet magunknak akarjuk occupálni.

T. ház! Hát az igaz, hogy mi szeretjük hazánkat, mert hisz köztünk is vannak oly emberek, a kik ha elvet akarnának cserélni, eljuthatnának a ministeri székhez, de mi sokkal jobban szeretjük hazánkat, semhogy a zsíros falatokon osztozkodni kedvet éreznénk magunkban. Mi vagy az elvek diadalának útján jutunk oda, vagy megmaradunk abban a szenvedőleges helyzetben, a melyben vagyunk és így fogjuk hazánk iránti kötelességünk adóját leróni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És mert, t. ház, máskép nem cselekedhetem, a törvényjavaslat 1. §-át el nem fogadom, Helfy Ignácz képviselő úr indítványát teszem magamévá. Isten engem úgy segéljen! *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő előre haladván, azt hiszem, a t. ház méltóztatik a tanácskozás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre áttenni. *(Helyeslés.)* Ezen ülésen ezenkivül felelni fog az igazságügyminister Szalay Károly képviselő úrnak hozzáintézett interpellatiojára, a ministerelnök úr pedig b. Kaas Ivor azon interpellatiojára, melyet a negyedik szinház és b. Kaas Ivor és Ugron Gábor azon interpellatiojára, melyet a német szinház tárgyában intézett hozzá.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

544. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi augusztus hó 1-én, szombaton

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Svatics Gyula halála következtében új képviselőválasztás elrendelése — A kereskedelmi minister benyujtja: 1. a Romániával létesitendő vasuti csatlakozásról szóla törvényjavaslatot —; 2. a felek-fogarasi —, a nagyszeben-vöröstoronyi vasút engedélyezése —, győr-, sopron-, ebenfurti vasúttársaság némely ügyeinek rendezése iránt való jelentéseit —, és vasárnapi munkaszünetről szóló törvény 3. §-a alapján engedélyezett felmentésekre vonatkozó rendeletét. — Az interpellatios-könyv felolvasása. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Az igazságügyminister válasza Szalay Károly interpellatiójára, a szegedi királyi itélőtábla előtt tárgyalt ügy iránt. — A ministerelnök; 1. b. Kaas Ivor interpellatiojára, 4-ik magyar szinháznak Budapesten létesitése tárgyában —; 2. b. Kaas Ivor interpelatiojára, Kochmeister és társainak felségfolyamodása tárgyában —; Ugron Gábor interpellatiojára, a budapesti népszinház engedélyezése tárgyában. — Kereskedelmi minister válasza b. Kaas Ivor interpellatiojára, Kochmeister és társainak felségfolyamodása tárgyában. — Wittmann János interpellatioja a telepitvényesek ügyében, a pénzügyministerhez. — A pénzügyminister válasza. — Bartha Miklós interpellatioja, a honvédelmi minister lemondása ügyében, a ministerelnökhöz. — A ministerelnök válasza.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, gr. Bethlen András, br. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Dárdai Sándor, az azok ellen jelentkezőket Madarász József jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1891 julius hó 31-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Kérem a t. házat, méltóztassék a ház elnökét felhatalmazni, hogy a Svastics Gyula, Somogymegye marczali választókerületének elhunyt országgyűlési képviselője helyébe az új választás iránt a törvényes intézkedéseket megtehesse. *(Helyeslés.)* Ezt tehát határozatképen kijelentem.

Az elnökségnek több előterjesztése nincsen.

Dárdai Sándor jegyző: Baross Gábor kereskedelemügyi minister!

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: T. képviselőház! Van szerencsém bemutatni a román királysággal létesítendő vasúti és közúti összeköttetésekről és úgy az ezekre, mint a már létező csatlakozásokra vonatkozó viszonyok szabályozásáról szóló törvényjavaslatot; továbbá a kereskedelmi minister jelentését a felek-fogarasi helyi érdekű gőzmozdonyú vasút engedélyezése tárgyában; ugyanannak jelentését a nagyszeben-vöröstoronyi helyi érdekű gőzmozdonyú vasút engedélyezése tárgyában s végül

Digitized by Google

ugyanannak jelentését a győr-sopron-ebenfurti vasút-részvénytársaság némely ügyeinek rendezéséről szóló 1890 : XXXII. tcz. végrehajtása tárgyában.

Kérem mindezen jelentéseknek, illetőleg a törvényjavaslatnak kinyomatását és szétosztását, valamint azt is, hogy méltóztassék a t. ház ezeket a közlekedési bizottságnak jelentéstétel végett kiadni.

Végül van szerencsém bemutatni a munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891 : XIII. tcz. 3. §-a alapján engedélyezett felmentések tárgyában kiadott rendeletemet s erre vonatkozó jelentésemet azzal, hogy ezek kinyomatása és szétosztása iránt intézkedni és azt jelentéstétel végett a közigazgatási bizottságnak kiadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A román királysággal létesítendő vasúti és közúti összeköttetésekről és úgy az ezekre, mint a már létező csatlakozásokra vonatkozó viszonyok szabályozásáról szóló törvényjavaslat; továbbá a kereskedelmi m. kir. minisztternek jelentése a felek-fogarasi helyi érdekű gőzmozdonyú vasút engedélyezése tárgyában; továbbá ugyanannak jelentése a nagy-szebenvöröstoronyi helyi érdekű gőzmozdonyú vasút engedélyezése tárgyában és végül ugyanannak jelentése a győr-sopron-ebenfurti vasút-részvénytársaság némely ügyeinek rendezéséről szóló 1890: XXXII. tcz. végrehajtása tárgyában: ki fognak nyomatni, a ház tagjai közt ki fognak osztatni és előzetes tárgyalás végett a közlekedési bizottsághoz utasíttatnak.

A kereskedelmi minister előterjesztése a munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891 : XIII. tcz. 3. § a alapján engedélyezett felmentések tárgyában ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni és tárgyalás végett a közgazdasági bizottsághoz utasíttatik.

Több előterjesztés nem lévén, következik az interpellatio és az interpellatios könyv felolvasása.

Dárdai Sándor jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditványkönyvben újabb bejegyzés nincs.

Az interpellatios könyvben következő bejegyzések vannak: »Augusztus 1. Wittmann János a telepítvényesek ügyében a pénzügyminister úrhoz«; továbbá: Augusztus 1. Bartha Miklós a honvédelmi minister úr lemondása ügyében a ministerelnök úrhoz«. *(Derültség jobb felől.)*

Elnök: A képviselő urak az ülés végén fogják megtenni interpellatiojukat.

Következik a napirend. A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

Madarász József jegyző: Petrich Ferencz!

Petrich Ferencz: T. képviselőház! Azt hiszem, hogy a nemzetünk kebelében most létező hangulatot jól ismerem és nem hiszem, hogy csalódjam, mikor állítom, hogy a t. túloldalon úgy elkeresztelt obstructio, de helyesen: az ezen párt részéről folytatott érdemleges vita következtében a nemzet kebelében a hangulat határozottan a mi részünkre hajlik; tudom azt, hogy ép ezen érdemleges és mélyre ható vita következtében a nemzet közvéleménye épen az értelmiségnél: a középosztálynál a mi részünkre hajlik és az az elhamarkodott vélemény a melyet ezen törvényjavaslatról először az államosítás eszméje mellett megállapított, nagy részben megváltozott. Mindezekből természetesen az következik, hogy nekünk, ennek a pártnak, erkölcsi kötelességünk felhasználni az alkalmat és e törvényjavaslat minden szakaszánál óvatosan, érdemlegesen, de ki kell azokat fejteni, reá kell azokra okvetlenül mutatni, a mik nálunk az aggályokat támasztották, már csak azért is, hogy a nemzetnek lassabban gondolkozó tagjai ez által mintegy felébresztve, azt a veszedelmet, melyet mi legalább e törvényjavaslat által a nemzet kebelébe becsempésztetni képzelünk, meglássák és a legközelebbi alkalommal véleményöknek határozott és nyilt kifejezést adhassanak.

T. ház! Bár ezt én így ismerem, mégis ez alkalommal semmiféle vitatkozásba bocsátkozni nem szándékozom; nem ereszkedem az eltérő nézetek nyilvánításának bonczolgatásába, de még a szakasz hosszabb fejtegetésébe sincs szándékom belebocsátkozni; mostani felszólalásom czélját az képezi, hogy rámutassak azon bajokra, sülyedésre, arra a megcsontosodott közömbösségre, melyből, ha a nemzetet felébreszteni nem tudjuk, akkor arra valóban szomorú jövő vár. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Már pedig ezen törvényjavaslat által semmi szín alatt nem fogjuk a nemzetet ezen örökölt betegségéből felébreszteni, hanem inkább örökre el fogjuk benne az érdeklődést altatni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Szándékozom ezen régi bajra rámutatva egyszersmind jelezni az ébredést is, mely a nemzet kebelében mutatkozik és a mely, remélem, oda fogja a nemzetet vezetni, hogy az ámításokat és félrevezetéseket elsöpörve, elsöpri azon akadályokat is, melyek a nemzetet eddigi haladásában meggátolták.

Tudom azt, hogy az igen t. többség és a törvényjavaslat beterjesztői ezen szakaszhoz szívósan ragaszkodnak, mert tulajdonképen ez a szakasz az egész törvényjavaslatnak vezéreszméjét képviseli és így nincs reményem arra, hogy e párt által beterjesztett indítványt, Simonfay t. képviselőtársam indítványát elfogadja; én pedig, minthogy Helfy t. képviselőtársam módosítványa, megvallom, engem minden tekintetben ki nem elégít, mert én semmiféle megyei

Digitized by Google

hatóságra vagy közegre, a mint itt neveztetik, legyen az választott vagy kinevezett, az egyenes intézkedést, a nélkül, hogy az önkormányzati jog felett rendelkezzenek és azt vezetnék, mondom, én semmiféle közegre az intézkedési jogot nem bízom; miután tehát sajnálatomra ki kell jelentenem, hogy Helfy Ignácz t. képviselőtársam módosítványát nem pártolhatom, vagy legalább is csak aggodalommal és körülírva fogadnám el, Simonfay t. képviselőtársam indítványának pedig előre látom, mi lesz a sorsa: vagyok bátor a t. háznak egy indítvány eszméjét megpendíteni, melyet nem akarok beterjeszteni, mert hiszen tudom, mi lesz a vége; de ha valaki beterjesztené, kötelezem magamat, hogy rá szavazok. Ebben az indítványban egy betű sem lenne más, mint a tárgyalás alatt levő első szakaszban van; ugyanazon betűk, ugyanazon szavak; csak két szónak a kicserélését kérem és ugyanazon szavakkal az első szakaszt elfogadom. E két szónak egyike »önkormányzati közegek«, a másika »állami közegek«; ezen két szó kicserélésével, azt hiszem, t. ház, még ez a párt is, melyhez szerencsém van tartozni, hajlandó volna meggondolni és azt hiszem, hogy e két szó kicserélésével még ez a párt is elfogadná a szakaszt. Ezzel az én módosításommal az első szakasz így hangzanék: »A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet részint önállóan, részint a törvény korlátai közt« — eddig változatlanúl maradna a szöveg, a módosítás pedig most következik: »az önkormányzati elemek intéznek választott közegek közreműködésével«. Tehát én az intézkedési jogot nem akarom még a választott tisztviselőkre sem ruházni, hanem azt az önkormányzati elemeknek akarom teljesen fentartani és a választott tisztviselőkre is csak az önkormányzati elemek által hozott határozatok végrehajtását akarom bízni. Csak így képzelem felébreszthetni azt az elközönyösödött szellemet, hogy a polgároknak alkalom adassék arra, hogy tevékenységüket kifejtve, ne szalmát csépeljenek, hanem eredményt mutassanak fel. Hiszen hogy hova vezetne az, ha az önkormányzati elemek, vagy a megyei törvényhatóságok kezéből az intézkedési jogot kivennők és azt, mint a törvényjavaslat mondja, állami közegekre bíznók, annak bizonyítása végett nem nagyon messzire kell mennünk. Menjünk csak vissza a legközelebbi választásokra. Csupán azt az egy esetet akarom felhozni, hogy itt a piros bársonyszékben egy minister meghamisított mandatum alapján ült. Midőn ez egy törvényhozó testület kebelében megtörténhetik, el lehet képzelni azt az ezer és ezer visszaélést, a mely a hivatalos nyomások czíme alatt meghamisítja magát a választást. De erre is kár volt hivatkoznom, mert a t. ház minden egyes tagja tudhatja saját kerületéből, hogy nem volt az országban egyetlen egy kerület, a hol a hivatalos nyomás kisebb-nagyobb mértékben vagy ellene vagy mellette nem nyilvánúlt volna, természetes kétfélekép; mi ellennünk, és a tulsó oldalon mellettök. Tehát mondom, arra nem helyezek nagy sulyt, hogy a tisztviselők választassanak vagy kineveztessenek; hanem arra fektetem a sulyt, hogy az önkormányzati elemek saját maguk rendelkezzenek érdekeik felett.

Nem akarok történelmi fejtegetésekbe bocsátkozni, ezt már az általános tárgyalás alkalmával tettem; de az bizonyos, hogy azt a régi varázserőt, a melynél fogva minden magyar ember mintegy kis hazájának tekinthette a megyéjét, a nélkül, hogy édes hazája iránti kötelességéről legkevésbbé is megfeledkezett volna, az okozta, hogy a megyéknek meg volt önrendelkezési joguk; minden ember latba vetette szavát, a tisztviselőknek meg volt szabva hatáskörük, de a tisztviselők nem intézkedtek, hanem csak végrehajtották a megyék határozatait, végrehajtották a felsőbb és legfelsőbb rendeleteket, de azokat is kötelességük volt a megyei törvényhatóságnak hivatalosan bejelenteni és ha ez látta, hogy a rendeletek veszedelmesek, a nemzet jogaiba és érdekeibe ütköznek, mint önrendelkezési joggal bíró hatóságok, hivatásuknál fogva iparkodtak azokat részint felíratokkal, részint befolyásukkal megsemmisíteni vagy legalább mérsékelni. De nem tartozott a ritkaságok közé az sem, hogy ha oly veszedelmes felsőbb rendeletek jöttek, a melyek a nemzet alkotmányos jogait sértették, azoknak végrehajtásától a megye az egész tisztikart eltiltotta. Ebben feküdt a megyének sulya, ereje, önvédelmi és ellenálló képessége; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* ha ezt feladjuk, akkor részemről nem nagy sulyt fektetek arra, hogy a tisztviselő választatik-e, vagy kineveztetik? A legutolsó képviselőválasztások alkalmával még választott tisztviselők voltak, de ezen párt e körülménynek nagyon kevés hasznát vette, mert azok mindig a kormány szekerét tolták. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Épen ezért terjesztetett, t. ház, meggyőződésem szerint e törvényjavaslat a ház elé. Nem magyar érdekekből származik ez a törvényjavaslat, hanem tisztán osztrák érdekekből, annak a láthatatlan felsőbb hatalomnak érdekéből jutott ide, melynek a megyék mindig lába előtt voltak és félnek a megyéktől, bár agyon vannak már nyomorgatva, félnek, hogy ezek az alkotmányos védbástyák valamikor ismét feltámadhatnak. Annak az osztrák irányzatnak, annak a nagyzási maniának érdekéből jutott ide ez a törvényjavaslat, a mely egy összbirodalom idealjáért ezt a nemzetet meg

Digitized by Google

akarja gyöngíteni; Magyarországot be akarja az összbirodalomba olvasztani. Tehát ezen törvényjavaslattal mintegy útját készítik elő annak, hogy Magyarországot egy lökéssel a czélhoz közelebb s e törvényjavaslat útján a delegation keresztül a Reichsrathba vigyék; ennek a törvényjavaslatnak más értelmét absolute nem találom. De nem is hallottam semmi más érvelést e törvényjavaslat mellett. Világosítsanak fel bennünket. Beőthy Algernon t. képviselőtársam legutóbb hatalmas beszédet tartott ugyan, de azon sem tudok eligazodni.

Igaz, hogy mélyre ható beszédek is voltak, de ilyent csak kettőt hallottunk: az egyiket a t. ministerelnök úrtól, a másikat itt szomszédaink közül gr. Apponyi Albert t. képviselő úrtól, a kit jogosúltnak tartok e tekintetben a pártoló felszólalásra, mert hiszen azokon a padokon született meg a kinevezési eszme; de azokban sem találok kiindúlási pontot e törvényjavaslat indokolására. Megpuhították a megyéket, meglepték a közvéleményt és most már azt hiszik abban a felsőbb körben, hogy a nemzet közvéleménye nem fog felzúdúlni ily merényletre, azért akarják most e törvényjavaslatot minden ok, minden czél nélkül, a nemzet érdekeinek, jogainak megtámadásával, a népképviseleti rendszernek oldalba rugásával keresztül erőszakolni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ismerem az ellenvetéseket és előre el vagyok készülve, hogy ha talán nyiltan nem is, de bárkivel beszélünk a túloldalról, azt az ellenvetést fogja felhozni, hogy ilyen ósdi intézmény már ma fenn nem állhat, hogy a parlamenti rendszer mellett, mely egyedül van hivatva a nemzetet vezérelni, ily kisebb területü önkormányzatok fenn nem állhatnak. Azt mondják, hogy a felelős független nemzeti kormány, melynek kötelessége a nemzet érdekeit képviselni, nem tűrhet meg lába alatt ilyen akadékot. Elismerem, hogy ennek a tannak igen mélyreható alapja van és bizonyos körülmények közt, ha lehet is felette vitatkozni megengedem, hogy ennek a tannak némileg igaza is van; de a hol ezt a tant felállítani merik, ottan a kormánynak függetlennek és felelősnek kell lenni egyiránt felfelé és lefelé. A kormánynak oly közvetítőnek kell lenni, hogy a korona érdekei soha a nemzet érdekeivel összeütközésbe ne jőjjenek; de hogy ez teljesedjék, a koronás főnek, ki a nemzet feje és uralkodója, mintegy össze kell olvadva lennie érdekek által a nemzet érdekeivel, hogy a korona és nemzet érdekei összeütközésben ne legyenek. De így van-e nálunk? Sajnos, de meg kell említeni, hogy az uralkodó személyében magánál a két koronánál is az összeütközés napirenden van; és tény, hogy a magyar apostoli király érdekei az osztrák császár érdekeinek mindig alá vannak rendelve. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem is képzelek esetet a legjobb akarattal sem, hogy az a magyar minister, legyen az akárki, a midőn a magyar királylyal egy személyben ott látja mindig az osztrák császárt is, hogy a mi érdekeinket, a magyar érdekeinket, az osztrák érdekekkel szemben megvédeni tudja. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Midőn tehát tudjuk ezt és ezért én nem a személyeket okozom, hanem a körülményeket: nem az őrültséggel határos-e, hogy úgy fejezzem ki magamat — bocsánat a kifejezésért — hogy azt a jogot is, a mely még a nemzet kezében van és a mely ily betegségek közepette képes ellenálló befolyást kifejteni, lábaink alól elrugjuk? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hisz előttünk van a történelem, az nem hazudik soha sem. Azt mondja: felelős független ministerium. De hisz ez hamis czég, t. ház, ez nem így van, a mi ministeriumunk nem független, legalább fölfelé a függetlenségnek jelét sem adta soha. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Meglapúl az osztrák érdekek, az osztrák császár parancsa előtt; és a magyar király jogai háttérbe szorúlnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem akarok mélyebben belebocsátkozni az állapotok fejtegetésébe, de hivatkozom az 1867-iki kiegyezésre. Volt-e őszintébb egyezség király és nemzet között; mutassanak őszintébb egyezséget bármely ország történetében. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A legnagyobb őszinteséggel, bizalommal fogadta el a magyar nemzet óriási többsége az 1867-iki kiegyezést és azt kérdem: hol vannak azok a jogok érvényesítve, a melyeket az 1867-iki kiegyezés által megnyertünk? Azon negyedszázados önkormányzati korszak alatt igen sokat feladtak kormányaink a nemzet jogaiból. A nemzet jogai nem érvényesülnek, de ezzel szemben az osztrák érdekek túlhalmoznak bennünket természetellenes terhekkel. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az osztrák császár érdekei jutnak itt érvényre, nem a magyar apostoli királyéi. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már ily körülmények között ismételve mondom, hogy őrültséggel határos, midőn egy nemzet törvényhozó testülete, mely népképviseleti rendszer alapján ül össze, választóinak megbízása, a nemzet meghallgatása nélkül ily életbe vágó jogokat a nemzet megkérdezése nélkül feláldoz. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Én úgy fogom fel a dolgot — adja Isten, hogy csalódjam — ha mi régi megyei rendszerünket nem leszünk képesek megmenteni és azt ezzel a beteges parlamenti rendszerrel nem tudjuk összeegyeztetni és ha ez a törvényjavaslat, így, a mint van, gyökeres változtatás nélkül keresz-

Digitized by Google

tűlmegy: ez a legegyenesebb út a delegatiokon keresztűl egyenesen a Reichsrathba! *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hogy az ily merénylet keresztűlvitelére mennyire meg van puhítva a nemzet és hogy erre az érdemleges, mélyre ható vitára a nemzetet mint egy dermedtségéből fölrázni mennyire szükséges volt, legyen szabad rámutatnom azon természetellenes, visszás és beteges helyzetre, mely a nemzet kebelében uralkodik s vonjuk le belőle a következtetést, okúljunk rajta, azt hiszem, nem lesz fölösleges szellőztetni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Vallási kérdésekre térek át, de az önkormányzat szempontjából. Ki ne ismerné azt a szívósságot, melyet minden vallásfelekezet csak tisztel, melylyel a protestans elemek vallásos tanaik megőrzését a nekik biztosított önrendelkezési jogot oly szívósan, oly erősen képesek minden hatalom ellen megvédelmezni: *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mikor arról van szó, hogy valami fenyegeti autonomiájukat, nincs ott párt- és nemzetiségi különbség.

Még az ágostai felekezet híveinél is, hol — sajnos — szakadások vannak és talán azt az általuk jogosnak és szükségesnek elismert autonomiát nem mind a három szakadék egyforma czélra használja fel, de ott is meg van az, hogy a német és szláv épen úgy félti autonomiáját, mint a magyar elem. Nem is akarok a reformatusokról szólani, hisz ez a felekezet úgy áll, mint a kőfal; ha valaki megtámadná önkormányzatukat, nincs hatalom, mely megtörhetné.

Ott van a másik jelenség, a legnagyobb többségben levő hitfelekezet, a római katholicus polgárok, örömmel látjuk mozgalmukat, hogy belátják szükségét a mai korban, hogy saját vallásuk ügyeihez, iskoláik, nevelési ügyeihez hozzászólhassanak; és örömmel üdvözlik a nemzet minden hitfelekezeti polgárai az autonomicus mozgalmat; és csakis idő kérdése, mely előbbutóbb mégis életre fog jönni. De ott vannak izraelita polgártársaink. Nem akarom dicsőíteni az ott még létező hátramaradást a vallási szervezetben, de tagadhatatlan, hogy a mióta önkormányzati jogukat megnyerték, bámulatos eredményt értek el úgy szellemileg vallásuk tisztúlása tárgyában, mint nemzetiségi szempontból. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha tehát ezekből látjuk, hogy a vallási önkormányzati jog mily eredménynyel jár; s ha látjuk, hogy hazánk összes polgárai mily fogékonyak és féltékenyek hitfelekezeti autonomiájukra: bámúlatos, hogy mihelyt a templom kapuján, a felekezeti kérdésen kivűl van, a mikor a hazáról van szó; akkor e szép tulajdonáról ugyan ez a polgár egyszerre lemond, elmállik; és a mikor a hazának egy ily autonomicus önkormányzati jogát kell megvédeni, azt támogatni, fejleszteni, akkor e szép jogot, a választás jogát ugyanezen polgárok a vásárra viszik, árúczikket csinálnak belőle, részint hatalomért, részint hiúságból, nagyravágyásból, vagy gyávaságból, alásűlyedésből vásárra dobják legszentebb jogaikat és a mint a választásnak vége van, visszaesnek a közömbösség örvényébe, mintha ez csak potya volna s arra való, hogy idegen érdekeknek dobják oda magukat. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez szánalomra méltó betegség, sokszor gondolkoztam rajta és azt hiszem, többen is vannak, a kik ezzel foglalkoztak; és mikor az okát keresem, e fonalat visszafelé vezetve, kimondom, mert meggyőződésem, hogy ezek a szálak mindig visszavezetnek a kormányra, sőt visszavezetnek a törvényhozó testűlet termébe. Mikor olyan dolgok történtek, mint a legutóbbi választások alkalmával, miket minden képviselőnek ismernie kell, azt a nemzet szabad véleménye kifolyásának el nem ismerhetem. Engedelmet kérek, ez meggyőződésem. Meglehet, hogy a törvényjavaslat, melyet az igazságügyminister úr benyujtani készűl, javítani fog az állapotokon, de hogy gyökeresen javítson, azt általában nem hiszem, ott a gyökeres javítás tőlünk függ. Elkárhoztatom, de nem ítélem el a tévedő polgárt, de elítélem azt, a ki arra eszközt adott. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Elítélem a kormányt, mily példával szolgál az ily visszaélésekre, melynek hivatalnok serege kortesszolgálatokat teljesít.

Hát, t. ház, ha e törvény előkészítő phasisait tekintjük — fájdalom, de ki kell mondanom — azt látjuk, hogy már Tisza idejében, a mikor a kormányhatalomra jutott, elkezdte a megyéket puhítani s reform czíme alatt teljesen kivetkőztette tevékenységükből. Teljesen átalakította kortes-fészkekké s a mikor aztán az egész nemzettel azokat meggyűlöltették és midőn minden ember, de legelőször mi beláttuk, hogy ez veszedelemre vezet s azt mondtuk, hogy ez így nem jól van; akkor azok, a kik Tisza Kálmán idejében még pártolták a megyéket, azt felelték rá, hogy nincs igazunk; most pedig önök akarják a vármegyéket elevenen eltemetni. Ez nem azt jelenti, hogy mi talán a megyéket tökéleteseknek találjuk: mi javítani akarjuk az állapotokat s nem megölni a megyéket.

De visszamegyek megint a dolog előkészítési szálaira, mert nekem meggyőződésem, hogy ez az irányzat Bécsből származik és arra akar vezetni, hogy a Reichsrathba vigyen minket. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Innen származik tehát a megyék megpuhítása is. Hiszen, ha még Tisza Kálmán, a híres generalis

Digitized by Google

idejében mindjárt a választások után nyujtották volna be e törvényjavaslatot, ugyan vallják meg őszintén a túloldalról, mit szóltak volna hozzá? Megvagyok róla győződve, hogy még annak a híres generalisnak is a szeme közé néztek volna; s ha nem képmutatás önöktől az, hogy a megyéket pártolták, bizonyára óriási többséggel visszautasították volna. Ezután folytatták az aknamunkát, puhították a nemzetet, puhították a törvényhozó testületet, hogy a parancsszóra való szavazás elvét hozzák be; mert hiszen önök érveinkre nem válaszolnak s majd mikor a mélyen t. elnök úr a kérdést felteszi, rászavaznak a szakaszra, a nélkül, hogy más beszédet hallottak volna, mint a Beőthy Algernon t. képviselő úrét.

Az a látatlan hatalom most már azt hiszi, eléri czélját, a nemzet meg van puhítva, gyönge, olyan, mint a halálos ágyán fekvő beteg. A szavazó-gép pedig el van készítve s most már idejét látják annak, hogy a megyéket a láb alól eltegyék, hogy czéljukhoz egy lépéssel közelebb jőjjenek. Ez nekem határozott meggyőződésem s meggyőződésemet őszintén kimondom isten és ember előtt. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

De, t. ház, az ilyen lassú aknamunka útján meg kellett nyerni egy más irányzatot is. Nem volt elég a törvényhozó testületet kivetkőztetni kötelességérzetéből, hanem meg kellett nyerni mindenáron a sajtót. Nos, t. ház, akárhogyan tiltakozott a multkor Gajári Ödön t. képviselőtársam az ellen, hogy itt a sajtó ügye szóba hozassék, én az elől nem térek ki. Elismerem, hogy a sajtó nagy része megmarad a tisztesség útján, de arra a lapra, a mely ilyen maliciosus eljárást követett el az ellenzékkel szemben, legyen annak szerkesztője bárki is, kimondom véleményemet nemcsak itt, hanem mindenütt a világon. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Mit tapasztaltunk, t. ház? A mikor e törvényjavaslat még be sem volt terjesztve, a »Pesti Hirlap« már előre eltemette a megyéket, mert kimondotta rá az anathémát. Tehát már ott kezdették meg a harczot a sajtó, a lapok útján a megyék ellen; és már akkor bizonyos irányt készítettek elő. Hogy kik, nem kutatom, de látszik az egészből, hogy a kormány a sajtó útján előkészítette az irányt ezen utolsó döfésre. Azután következett a »Pester Lloyd« s a »Nemzet«; s ez már nem elégedett meg a megyék eltemetésével, hanem kettős temetési ünnepélyt akart ünnepelni s azt hirdette ország-világ előtt s ebbe úgy látszik a kormány s a többség is beleegyezett, hogy ez az ósdi párt — a függetlenségi és 48-as párt — a nemzetnek kárt tesz, azt tehát el kell söpörni; s azt hirdette mindenfelé, hogy mi majd el fogunk söpörtetni a nemzeti közvélemény által, hogy többé ne akadékoskodjunk. Ezt nem tagadhatják, ez úgy van, mert azokat a lapokat elő lehet venni s rámutathatunk azok minden sorára.

Gr. Károlyi Gábor: Az volna szép, ha a ház csupa mamelukból állana!

Petrich Ferencz: És itt eszembe jut két magyar példabeszéd, mely az életben sokszor megvalósult. Ezek egyike azt mondja, hogy a kit isten elbizakodottságában meg akar verni, annak elveszi az eszét; a másik pedig azt mondja, hogy a ki másnak vermet ás, rendesen maga esik bele. Nagyon drasticus e két példabeszéd. De mint közpéldabeszédet idézhetem; akárhonnan eredt ez a czélzat s akár kik támogatták, ne vegyék rossz néven, ha megmondom, hogy határozottan beleestek e két példabeszéd következményeibe; mert elbizakodottságukban nem gondolták meg azt, hogy a nemzet jogaival még sem lehet oly könnyen elbánni s e nemzetnek, hála istennek, mégis van annyi önérzete, hogy most a 12. órában belátta e veszedelmes játékot és czélzatot és belátta azt, hogy azt az egyetlen pártot, a mely most is a nemzet jogait szívós erélylyel védi, elsöpörtetni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Mondhatom, hogy a nemzet közvéleménye e tekintetben talpon van és azt mondja, hogy eddig mentünk, ne tovább. S beszéltem a t. többség számtalan, igen tiszteletre méltó tagjával, a kik a kormánynak és a többségnek leghívebb támogatói voltak s kik eleinte az államosítás eszméjét a legnagyobb lelkesedéssel karolták fel s kik most ép e mélyreható vita által — s ez mutatja, hogy a vita nem veszett el, hanem szükséges volt — mintegy figyelmeztetve, felébredve és gondolkozva belátták e czélzatot, le fogják vonni a következtetéseket. És én mélyen meg vagyok győződve arról, hogy azokon, a kik e czélzatot keresztül akarták vinni, be fog teljesülni, ha nem is az első példabeszéd, mert ezt nem akarom mondani, hanem be fog teljesedni a a második példabeszéd s meg fog történni az, hogy az a közvélemény, a melylyel a megyéket el akarták temetni s minket el akartak söpörtetni, őket fogja elsöpörni s a megyéket fenn fogja tartani; s én hiszem azt, hogy a megye velünk együtt e hazának még sok szolgálatot fog tenni; és daczára annak a kettős temetési ünnepélynek, nagyon sok ideig fogunk e ház kebelében és e hazában élni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Miután ez nekem határozott meggyőződésem s miután tudom azt, hogy ez így fog történni, hogy ezt megmutassam, hogy erre alkalmat adjak s odahassak, hogy e törvényjavaslat a legközelebbi választásokig törvényerőre ne emelkedhessék, hogy a nemzet jogos ítéletet mondhasson felettünk és önök felett, melynek tisztelettel alávetem magamat: ezen első irányadó sza-

Digitized by Google

kaszt nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Ki következik?

Madarász József jegyző: Kossa Dezső! *(Halljuk! Halljuk!)*

Kossa Dezső: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Úgy az általános, mint a részletes vitának már napokig, sőt hetekig átnyúló folyamata bennem azon meggyőződést keltette, hogy mi itt tulajdonkép — legalább eredményére nézve — meddő vitát folytatunk mindaddig, míg azon két legfontosabb kérdésre nézve, a mely két kérdést ez a párt, melyhez tartozom, felvetett, a kormány részéről kielégítő, elfogadható választ nem nyernek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

E két kérdés egyike pedig az, hogy mivel tudja a kormány indokolni azon eljárását, hogy ezt a törvényjavaslatot, a melyről maga is elismeri, hogy életbeléptetése majd csak akkor fog bekövetkezni, a mikor a választott tisztviselőknek mandatuma lejárt, ily szokatlan időben, az ülésszaknak majdnem alkonyán terjeszti be; és miért igyekszik azt ily rapide, minden eszköznek felhasználásával keresztülhajtani? *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Keresztülhajtani a nélkül, hogy megelőzőleg a nemzetet, ezen törvényjavaslattal szerves összefüggésben levő törvényeknek együttes beterjesztése mellett, megismertette volna ezen törvényjavaslat mivoltával és azon czélzattal, a melyet ezen törvényjavaslat által elérni szándékozik; hogy a nemzetnek módot és alkalmat nyujtott volna arra, hogy ezen törvényjavaslat horderejét minden irányban megbírálhassa és kinyilváníthassa, hogy elfogadja-e ezen törvényjavaslattal elérni czélzott nagy átalakítást: igen, vagy nem?

A második kérdés, a melyet felvetettünk, az volt, hogy a t. kormány azon ellenvetésünket, hogy sem nekünk, sem senkinek itt a parlamentben ez idő szerint nincs felhatalmazása arra, hogy ily fontos, a társadalmi beléletnek minden ágára is kiható, az egész közigazgatást gyökeresen átalakító törvényjavaslatot a nemzet nyakára octroyalhasson, mert megelőzőleg a nemzet ez iránt meg sem kérdeztetett s a nemzetet e reformnak, mert hiszen önök reformnak nevezik azt, mivoltával, minden irányzatával meg nem ismertették.

E párt nyiltan és egyenesen felvetette a kormánynak azon eszmét, hogy ha szükségét látja annak, hogy ezen törvényjavaslat most, igy rapide, ily gyorsan keresztülvitessék, ám oszlassa föl a parlamentet és kérdezze meg a nemzetet: akarja-e ezen törvényjavaslatot és óhajtja-e az abban lefektetett irányban szervezni a közigazgatást?

És ezen fegyvert, melyet önök s illetőleg az önök lapjai a túlsó oldalról elrettentésül akartak ellenünk felhasználni, mivelhogy rendületlenül s összetartóan küzdöttünk a törvényjavaslat ellen, egyenesen kihívtuk, sőt a kormánytól követeltük, hogy ám használják fel azt, mert meg vagyunk győződve, hogy nincs joga arra, hogy a nemzet egyenes megkérdezése nélkül ily fontos törvényjavaslatot és ily időszakban a nemzet egyenes felhatalmazása nélkül a nemzet nyakába erőszakoljon. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És mert ezen kérdésekre a kormány részéről logice elfogadható indokot és feleletet nem kaptunk: kénytelenek vagyunk az érvek tárházából minden fegyvert elővenni és ezen törvényjavaslat ellen küzdeni érvvel, küzdeni a szónak, a szellemnek hatalmával, hogy megóvhassuk Magyarország számára azon ősi intézményt, mely ezen törvényjavaslat által úgyszólván meggyilkoltatni szándékoltatik. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És ezt a mi működésünket, ezt a mi igazán önzetlen, hazafias küzdelmünket önök még obstructionak minősítik!

Pedig, t. ház, nem hiszem, hogy ha volt valaha obstructio a parlamentek életében, az olyan lett volna, mint a minőt e párt folytat. Hiszen mi dicsteljes küzdelemre tekinthetünk csak vissza, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* hiszen napok, hetek, sőt hónapok hosszú során át küzdöttünk és küzdünk, de mindig az érvek fegyverével, *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon.)* melynek ellenében a t. túloldalon hasonló fegyvert velünk szemben nem alkalmaznak. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* S a míg mi kihúzzuk a lovagias fegyvert, önök jónak látják azt most a részletes tárgyalás folyamán hüvelybe rejteni és bízva többségük hatalmában, egyszerűen agyonhallgatással mellőzni azon érveket, melyek ez oldalon felhozatnak.

És mégis, t. ház, midőn e hosszú küzdelem után *(Halljuk! Halljuk!)* egy vezérférfia annak a pártnak, mely ez idő szerint az önök működését támogatja, feláll és pártunk részéről hangoztatott érvek sulya alatt felhívja önöket, hogy ne rejtsék el tovább ellenérveik fegyverét, mint a csiga-biga szarvait és édesdeden csalogatja önöket, hogy nyujtsák már egyszer azt elő és álljanak elő hasonló érvekkel, akkor, t. ház, mi történik? A kormányelnök feláll és érv helyett felhoz egy indokot, melylyel e párt összes működését leronthatni véli, a midőn azt mondja, hogy ennek a pártnak működése a parlament tekintélyét veszélyezteti.

Kérdem, t. ház: veszélyeztetve van-e bármely parlament tekintélye akkor, midőn napok, hetek, hónapok hosszú során át nem hangzik el egyetlen oly beszéd, melyben az érvek kisebb-nagyobb tárháza ne foglaltatnék? *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Veszélyeztetve van-e a parlament tekintélye, midőn egyetlen szónok sem

Digitized by Google

tér el a tárgytól, *(Derültség jobb felől.)* úgy hogy figyelmes t. elnökünk nem érezte magát indítva a vita folyamán egyszer sem arra, hogy bármely szónokunkat a tárgy mellett való maradásra intse; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mert mindenikünk átérezte fontosságát ama pillanatnak, hogy midőn neki e százados intézmény védelmére kell kelnie, akkor hitvány, apró fegyverekkel, a szőnyegen forgó tárgygyal összefüggésben nem levő szóözönnel nem küzdhet; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* hanem küzdhet csupán a hazafiság és meggyőződés sugallta komoly érvek fegyverével. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Vajjon, nem-e inkább az alacsonyítja-e le, nem az rontja-e meg a parlament tekintélyét, ha ily szokatlan időszakban, melyre nézve még a 48-iki törvény is kimondja, hogy az országgyűlés ülésszakai lehetőleg a téli napokban tartandók — mintegy előre jelezve, hogy oly időszakban, midőn a ház tagjai sem az idő kellemetlensége, sem dolgaik által visszatartva nincsenek, hogy egész valójukat szentelhessék itteni hazafias működésüknek — tudatosan ily szokatlan időszakban a kormány beterjeszt egy törvényjavaslatot, mely nem is egész, hanem csonka *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és azt ily szokatlan időszakban rapide akarja letárgyaltatni, mintegy kényszerítve az ellenzéket, hogy megküzdjön még azon hátrányokkal is, melyek az által érhetik, hogy itt kénytelen idejét tölteni? Vajjon nem ezen eljárás-e az, a mi a parlament tekintélyét veszélyezteti? *(Helyeslés a szélsőbalon.)* És vajjon nem az az eljárás veszélyezteti-e a parlament tekintélyét, hogy ama párt ellenében, mely az érvek és a meggyőződésnek igaz, tiszta, becsületes, lovagias fegyverével harczol, az ellenpárt vezére és a cabinet feje nem átalja ő Felsége szavát is bevinni a küzdelembe *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és korteseszközül használni azt álláspontjának védelmére? *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Vajjon nem az teszi-e a parlament tekintélyét legalább is illusoriussá, hogy a midőn e párt részéről azt hangoztatjuk önökkel szemben, hogy tegyék meg a lépéseket a parlament feloszlatása iránt, hogy a nemzet ily nagy horderejű, életbevágó javaslatra nézve alkotmányos úton véleményt mondhasson és meghatalmazással küldhesse ide az ő képviselőit: akkor önök szépen visszavonúlnak és ezt hallgatással mellőzik. Vajjon nem-e inkább ez alkalmas eszköz arra, hogy a parlament tekintélyét kisebbítse? *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Pedig nézetem szerint, ha volt annak a kormánynak bátorsága egy ilyen indokolatlan, egy ilyen csonka, egy ilyen előkészítetlen, egy a nemzet minden traditiói ellen irányúló törvényjavaslatot beterjeszteni, akkor meg kellene, hogy legyen a bátorsága arra is, hogy ezen eljárásának eredményéből levonja a consequentiákat; és midőn látja, hogy itt egy nagy, hazafias párt kizárólag ahhoz köti álláspontját, hogy a nemzet e tárgyban nyilatkozzék, képviselőit meghatalmazza, éljen azzal a joggal, a melylyel élnie kellene, hogy a parlamentet feloszlatva, a nemzet véleményét megismerhesse e törvényjavaslat sorsa felől. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)* Hanem e helyett megteszi a kormány azt, hogy a parlament tekintélyének, igazán mondhatom, kisebbítésével, a parlament háta megett a pártoktól kér úgyszólván kegyelmet — e törvényjavaslattal szemben — most már kétséges reputatiójának megóvása szempontjából, hogy visszavonúlót fúvathasson ennél a nagy garral megfújt indúlónál. Ámde ez irányban tett kísérletei e pártnak hazafiságán nagyon természetesen megtörtek. S ő ezt előre tudhatta volna; ezt előre is gondolhatta volna, mert részünkről minden engedékenység egyszersmind az elv feladásával is járna, már pedig erre az elvre nézve a mi igen t. vezérünk kimondta már egy ízben itt e teremben, hogy e pártnak a zászlaja lehet a küzdelemben rongyossá, hogy ez a zászló a küzdelemben le is szakadhat, de az elvfeladás szennye nem fog ahhoz tapadni soha. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)* És én hiszem, hogy a mig pártnak ily zászlótartó vezére van és annak oly tántoríthatlan hadserege lesz, a minőt ebben a pártban bír, addig ez a szenny nem fogja érni ezt a zászlót soha sem. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Épen az imént elsoroltam indokok azok, a melyek valóban alkalmasak aztán bármely parlament tekintélyének kisebbítésére, de nem az a küzdelem, melyet mi itt folytatunk s mely nem obstructio a szónak kevésbbé nemes értelmezésében, hanem nemes küzdelem az érveknek fegyverével. És hogy ez így van, azt elismerte a kormánnyal s a többséggel egy úton haladó s e törvényjavaslat életbeléptetését pártoló igen t. szomszédunknak, a mérsékelt ellenzéki pártnak vezére is. Elismerte, mert hiszen küzdelmünket nem tekintette puszta obstructionak, hanem tekintette ezt az érvek harczának érvek ellenében, midőn késztetve érezte magát arra, hogy érveink ellenében hasonló érvekkel válaszolva, itt a javaslat védelmére felszólaljon. S épen ez a loyalis eljárás késztet minket is arra, hogy még olyanok is, mint én, a ki legszerényebb, tehetségre nézve talán legkisebb tagja vagyok e pártnak, *(Éljenzés a szélsőbalon.)* foglalkozzam, habár csak per tangentem is, az ő beszédével. *(Halljuk! Halljuk!)* A tisztelt mérsékelt ellenzéknek igen tisztelt vezére a maga álláspontjának védelmére felhozza azt, hogy a megyék az állami akarat végrehajtásában feladatuknak meg nem felelhetnek; és ennek okát találja az

Digitized by Google

egészségtelen függésben felfelé és az egészségtelen függésben lefelé; és ellenszerét ennek a kormány loyalis hatalmának kiterjesztésében látja. Ezt az egészségtelen függést, t. ház, a mely a mostani megye tisztviselői karában felfelé nyilvánúl, azt én is elismerem; de azt a függést, a melyet ő lefelé észlel, nem ismerhetem el; mert ez a lefelé való függés tulajdonképen a felfelé való függéssel combinált valami. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* E vita folyamán már elmondott beszédemben vázoltam azon állapotokat, melyek a főispánnak adott candidationalis jognál fogva oly hatalmat adnak a kormányzat kezébe, hogy a megyei tisztviselőknek a választása, bárminő legyen is azoknak működése, a választóknak akaratától vajmi kevéssé, vagy épen semmit sem függ. Hiszen az a függés lefelé csak úgy állhatna meg, ha a választóközönség adandó alkalommal a megyei tisztviselő ellenében legalább érvényesíthetné azt a jogát, hogy azt a tisztviselőt, a kinek működése az ő tetszését meg nem nyerte, egy másik cyclusra meg nem választaná. Ámde ez a választás ma már nem szabad választás; ez a választás ma már nem a választók akaratának és elhatározásának eredménye; mert hisz bármelyik tiszti állásra csakis az jelöltetik, a ki a főispánnak tetszését bírja. Azt a candidáló bizottságot a főispán akként alakíthatja meg, hogy annak minden tagja az ő nézeteit és akaratát követi és tényleg akként alakítja is meg, mert hisz törvényileg biztosítottuk neki azt a jogot, hogy abban a candidáló bizottságban ő maga elnököl és két tagot ő maga nevez ki, a közgyűlés pedig csak két tagot választ. Nagyon természetes, hogy a többség a bizottságban mindig a főispántól fog függni. Nagyon természetes aztán az is, hogy a lefelé való függés a tisztviselővel szemben csak tiszta illusio ott, a hol annak hivatalos állása is nem a népnek választásától és szabad elhatározásától, mint inkább attól függ, vajjon a hatalom embere: a főispán kijelöli-e valamelyik állásra, vagy sem?

Felhozza az egészségtelen lefelé való függésre Apponyi Albert t. képviselőtársam azt is, hogy az a lefelé való függés szüli azt, hogy a vármegyékben bizonyos clique-uralom kap lábra; és ép azért azon tisztviselők nem lehetnek az állam vagy kormányakarat végrehajtásában oly pontosak és részrehajlatlanok, mint clique-uralom nélkül lennének. E clique-uralom sok megyében igenis fennáll, de ez korántsem oly veszélyes, mint a mily veszélyesnek azt a képviselő úr látja, mert hisz e clique-uralom jobbára olyan férfiakból alakúl, a kik vagy magok, vagy a kiknek elődjeik a megye történelmébe fényes betűkkel írták be nevüket; a kik a megyei közönségnek nagy és kiváló szolgálatokat tettek és a kiket ezért a megye közönsége nemcsak a megyébe beválasztott, hanem ezt a jóindúlatot, ezt az elismerést, mely talán elődjeiket illeti, jobbára kiterjesztette késő unokáikra is; mert a magyar embernek megvan az a jellemvonása, hogy felteszi, miszerint Núbia párducza gyáva nyúlfiat nem szülhet és tudja, hogy minden egyes család, mely a vármegyében a közügyekkel foglalkozott, előre nevelte, maga képezte gyermekeit arra a pályára, melyet elfoglalni hivatva lesz; maga oltotta be a közügyek iránti szeretetet fiába és a nép iránti bizalmat, szeretetet és méltányos eljárást. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És a clique-uralom sohsem vált veszélyessé a vármegyében, legalább nem oly arányban, mint azt t. képviselőtársam feltüntetni akarja, mert azt a választó közönség maga megbuktathatta volna; és semmi esetre sem vált az veszélyessé a közügyekre oly módon, mint a minő veszélyessé vált ama felülről való nyomás, mely szülte azt, hogy a vármegye ma nem azon intézmény többé, a mi azelőtt volt; annak termeit nem azon szabadelvű szellem hatja át, mely ott eddig lengett; hanem benne van már is a bureaucratismusnak minden szabad eszmét megölő köre. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondja t. képviselőtársam, hogy a consequentia mindezek folytán az, hogy a kormánynak legalis hatalmát kell erősbbíteni. Talán azért, hogy azt az egészségtelen nyomást, a melyet eddig illegalis módon gyakorolt, ezután legalább legális úton gyakorolhassa. Hát nem győződött-e már meg t. képviselőtársam, mint ellenzéki ember arról, nem tapasztalta-e már azt hogy az illegalis nyomás a legalis hatalom mellett is a társadalmi élet minden phasisában nyilatkozik oly egyénnel szemben; a ki ellenzéki mer lenni; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a ki a kormány elvét nem vallja.

Hiszen ma már, fajdalom, az a közvélemény hatja át a tisztviselőket, bármely ágazatában a kormányzatnak is legyenek azok, az az egészségtelen érzet hatja át, hogy nagyobb szolgálatot tesz a kormánynak és saját előmenetelének akkor, ha a közügyek mellett egyszersmind a párt ügyét is szolgálja és a hol csak lehet, akadályt gördít, lehetőleg legalis alakban vagy legalább a legalitás látszatával az ellenzéki párthoz tartozó egyének jogos érdekei elébe. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hiszen tudjuk, hogy valóságos haeresis, az elszántsággal határos elhatározás kell ahhoz, hogy valaki nyiltan a függetlenségi eszmék hívének vallja magát; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert nem lehet az élet viszonyainak olyan mozzanata, a melyben ne érezze az akadályt jogos érdekei előmozdításánál, ha az államhatalom bármely közegével jön viszonylatba. Nem mondom, hogy mindig törvénytelen

Digitized by Google

nyomással fog találkozni, de mindenesetre éreztetni tudják vele azt, hogy ő ellenzéki ember, hogy rá nézve nem úgy szól a törvény, mint másokra, vagy legalább nem úgy alkalmaztatik az. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Ha már most a viszonyok így állnak még a kormányzat oly ágában is, a mely tulajdonképen a pártkormánynak befolyása alatt kevésbbé áll: mennyivel inkább meg fog történni ez akkor, hogyha a kinevezett tisztviselőnek mintegy eszközt adnak a kezébe, hogy annál inkább istápolhassa nem a nemzet akaratát, hanem azon kormánynak és a pártjának akaratát, mely neki állást adott. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hiszen az előttem szólott t. képviselő úr már hivatkozott arra is, hogy minő hangon nyilatkoznak a kormánypárti lapok a függetlenségi párt működéséről; hiszen a pereat-ot kimondják rá; kiírtással fenyegetik a pártot, mert a hazafias küzdelemben lankadást nem ismer s ekként hangolják s készítik elő a közvéleményt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Pedig nem én mondom, kiváló államférfiak mondták azt, hogy parlamentarismus ellenzék nélkül nem képzelhető; hogy a hol nincs ellenzék, úgyszólván pénzen kellene megvenni azt, hogy az alkotmányos tárgyalás menete egyöntetűvé, az eszmék harcza lehetetlenné ne váljék; hogy az alkotmányos parlamentarismus ne váljék parlamentaris absolutismussá. De többet mondok, hiszen ha azt a pártot kiírtanák, a mely párt a hazafias intézmények traditioihoz ragaszkodik, a mely minden nemzetnek, nemcsak a magyarnak, létfeltételét képező ama nagy elvért küzd, hogy a nemzet legyen önálló, legyen független; akkor mondhatná csak el igazán a költő hazánkról, hogy »múltadban nincs öröm, jövődben nincs remény«. Ne ócsárolják tehát a a t. túloldalról azokat a vármegyéket, melyek századok hosszú során át működésükkel igazolták azt, hogy a közügyeknek hathatós szolgálatot tesznek, ne azokat a vármegyéket, melyek hajdan mint egy-egy kis parlament, mintegy előkészítő iskolái, mintegy nevelői voltak az egyéneknek arra, hogy a nemzet közügyeiben magokat harczosokká képezhessék. Hiszen, t. ház, a vármegyék termeiben lengő szabad szellemnek, annak a szellemnek, mely a véleménykülönbség kinyilvánítását, a vélemények harczát mintegy kihívta, felkeltette, köszönjük a múltban, sőt részben jelenben is azt, hogy kiváló államférfiakkal rendelkeztünk és rendelkezünk. Hiszen azok mint egy-egy kis parlament nevelték az egyéneket arra, hogy majdan e nagyobb küzdtéren ne csak kis hazájukat a megyéket, hanem tágabb hazájukat — értem alatta a magyar hazát — is szolgálják. Hiszen tudják, hogy Deák Ferenczet, Kossúthot úgyszólván a vármegyéknek köszönhetjük, mert azok első kísérletüket a közügyek szolgálatában a vármegyékben tették *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és a vármegyei élet fejlesztette ki bennük azt a hatalmas ékesszólást, az érveléseknek azon gazdagságát, melylyel hazájuknak itt a parlamentben oly sok hasznot tettek. Sőt többet mondok, a jelenlegi ministerium egy tagja, a ki osztatlan elismerését vívta ki az egész nemzetnek, a ki kitünő, jeles működésével nemcsak e hazában, hanem a külföldön is becsületet, tiszteletet szerez a magyar névnek; a ki oly intézményekkel ismerteti meg a világot, a melyeket más nemzetek is szívesen utánoznak és vesznek át: a parlamentnek ezen kiváló tagja, a kereskedelmi minister úr, vajjon nem-e a vármegyétől jött a köztérre; vajjon nem-e a vármegyéknek köszönheti-e azt, hogy fényes tehetségeit a haza számára a parlamentben és a kormányon érvényesítheti? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vajjon, ha az a fényes tehetség egy elrejtett kis községnek véka alá rejtett világában maradt volna, lett volna-e belőle oly tündöklő fényessége a hazának, a kire mi is, a kik vele egy párton nem vagyunk, de mert magyarok vagyunk, büszkén tekinthetünk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A megye ezen szervezetét, a mely a multban és a jelenben ily alkalmas eszköznek bizonyúlt arra, hogy nagy és jeles férfiakat neveljen a hazának, a vármegyék azon intézményét, a mely a nép jellemével, százados szokásaival, traditioival mintegy elválaszthatatlanúl van összeforrva, a mely egy liberalis nép jellemének leginkább megfelelő intézmény, a vármegye ezen szervezetét oly könnyen elvenni nem engedem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És ebbeli meggyőződésem, ebbeli hitem oly erős, hogyha nemcsak a t. túloldal, nemcsak t. szomszédaink, hanem e háznak minden tagja is kimondaná a vármegyékre a delendam esse censeo-t, még akkor is élnék a római polgár veto-jogával és elmondanám, hogy ego non — contradico.

Nem fogadom el a szakaszt, hanem csatlakozom Helfy Ignácz t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Madarász József jegyző: Vállyi Árpád!

Vállyi Árpád: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mint a törvényjavaslat czímét nem tartottam megfelelőnek és elfogadhatónak sem az eredeti szövegezésben, sem a közigazgatási bizottság által módosított szövegezésben, úgy ezen első szakaszt sem tartom megfelelőnek és elfogadhatónak, sem eredeti, sem a közigazgatási bizottság által módosított formájában. Teljesen osztozom Helfy Ignácz t. képviselőtársam azon nézetében,

Digitized by Google

hogy a törvénynek rendelkezéseket kell tartalmazni, nem pedig jó vagy rossz elméleteket felállítani és kinyilatkoztatni.

Az 1. §-ban kifejezett azon kijelentést, hogy a közigazgatás állami feladatot képez, teljesen feleslegesnek tartom; mert az, hogy az állam ügyeinek igazgatása állami feladat, annyira természetes, s hogy Beőthy Ákos t. barátomnak egy kifejezésével éljek: annyira kézen fekszik, hogy azt törvényben kimondani nemcsak egészen felesleges, de talán azt is mondhatnám, nevetséges is. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Jó volna ezt a kijelentést az 1. §-ból kihagyni, már azért is, mert hogy a közigazgatás állami feladatot képez, így általánosságban mondva, nem is egészen igaz. Mert minden közigazgatás nem képez állami feladatot, legalább igen jeles és kiváló jogi írók nézete szerint nem, például az egyházi közigazgatás, a községi közigazgatás, a társadalmi közigazgatás igen sok jogtudós és író nézete szerint egyáltalában nem sorozható az állami feladatok közé. Ez tehát magában a tudományban is legalább is vitás kérdés. Hogy tehát ily vitás kérdést iktassunk a törvénybe: helytelennek tartom, azért bátor leszek benyujtani egy erre vonatkozó módosítványt s már most is kérem a t. házat, hogy azt elfogadni méltóztassék.

Előbb azonban a t. ház szíves engedelmével néhány megjegyzést óhajtanék tenni a vita folyamán elmondottakra. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Ordódy Pál t. barátom azt mondta Olay Lajos t. képviselőtársam után beszélve, hogy ha még nem látta volna be az államosítás szükségét, Olay Lajos képviselőtársam felszólalása meggyőzte volna őt az állami administratio behozatalának szükséges voltáról, mert Olay Lajos csupa megyei visszaélésekről beszélt.

Ilyformán igen sokan nyilatkoztak már az általános vita folyamán is, vagyis a jelenlegi rossz administratioért egyedül és kizárólag a választási rendszert, a jelenlegi választott megyei tisztviselőket akarták felelősekké tenni.

Ezzel szemben, t. ház, ismételni vagyok kénytelen azt, a mit már az általános vitában mondtam, hogy tudniillik a jelenlegi rossz közigazgatási állapotokból, a fájdalom mindenfelé igen nagy mértékben mutatkozó visszaélésekből nem lehet fegyvert kovácsolni a municipalisták ellen, a kik közé én nem tartozom; nem lehet egyszerűen azért, mert mint előttem szólt t. képviselőtársam igen helyesen mondta s előtte mások is már többen mondták, Magyarországon évek óta tényleg szabadon választott tisztviselők nincsenek, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* legalább a legtöbb megyében nincsenek; hanem vannak igenis egy kinevezett kormányközeg, egy pa excellence bizalmi kormányközeg által, a főispán által alkalmazott tisztviselők. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mert méltóztassanak megengedni, de én olyan főispánt, a ki megenged választatni valakit, a kit ő a megyei tisztikarban látni nem óhajt, olyan tehetetlen egyéniségnek tartok, hogy az nemcsak egy nagy megyének, de Magyarország legkisebb megyéjének sem való az élére. Az igazság az, hogy Magyarországon évek óta sub titulo: szabad választás, kinevezési rendszer uralkodik és pedig a lehető legkényelmesebb kinevezési rendszer a világon, tudniillik a felelősség nélküli kinevezési rendszer. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Kinevezi a tisztviselőket a főispán, ha pedig baj van, felelőssé teszik értök a megyei bizottmányt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A mostani állapotokból tehát nézetem szerint nem lehet argumentálni sem a választási, sem a kinevezési rendszer mellett. És én őszintén megvallom, hogy minden vármegyében, a hol valami visszaélést tapasztalnék, első sorban is a főispánt tenném felelőssé.

Meszlényi Lajos: Pedig az kinevezett!

Vállyi Árpád: Jelenleg is a főispánok kezében oly hatalom van, a melynél nagyobbra szükség nincs. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha valaki azzal a hatalommal nem tud, vagy nem akar, vagy pedig lusta élni, akkor ismétlem, ily ember a megye élére nem való. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És aztán ne méltóztassanak feledni, hogy a főispán már évek óta nemcsak puszta dignitás-méltóság, ne méltóztassanak feledni, hogy a főispánnak ma is és évek óta már szigorú kötelessége lenne a megyei administratiot ellenőrizni, a hivatalokat időről-időre megvizsgálni stb. stb. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az állami administratio híveinek legnagyobb része mindig feledni látszik, illetőleg én azt gondolom, mindig készakarva el akarja felejteni, hogy a megyékben az administratio élén jelenleg is kinevezett közegek állanak és ezeknek a kinevezett közegeknek kötelessége lenne az ellenőrzés. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én is az állami administratio hívei közé tartozom, ez azonban nem gátol meg engem abban, hogy mégis igazságos legyek ítéletemben s arra kérem a t. házat, hogyha igazságosak akarnak lenni, ne méltóztassanak az egész vita folyamán folyton csak a megyei választott tisztviselőket szidni, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hanem leszámítva a tiszteletre méltó kivételeket — és én készséggel elismerem, hogy ilyenek elég szép számmal vannak, — terítsük rá a vizes lepedőt a főispánok egy részére is. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én mindig azon nézetben voltam és vagyok ma is, hogy lehetne jól administrálni a jelenlegi

Digitized by Google

megyei választott tisztviselőkkel is és lehet jól administrálni kinevezett tisztviselőkkel is, viszont lehet rosszúl administrálni kinevezettekkel, de lehet rosszúl administralni választottakkal is. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ez már be is van előttünk bizonyítva és nem is kell a külföldre mennünk e bizonyítékért, megtaláljuk azt hazánkban magában. Vannak kinevezett állami tisztviselők némely branchokban és vannak választott megyei tisztviselők és én sajnálatomra 15 éven át azt tapasztaltam, hogy Magyarországon rosszúl administralnak kinevezett tisztviselők is és választott tisztviselők is. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Azok, a kik nálamnál sokkal többet foglalkoztak az administratio nagy kérdésével, jelen administrationknak két legfőbb baját a szervezet gyengeségében és a közigazgatási jogszabályok hiányosságában jelölik meg. Nézetem szerint is ez a két legfőbb baj; de baj azután még az is, hogy kevés és rosszúl fizetett tisztviselő áll rendelkezésre, másodszor, hogy épen mivel kevés tisztviselőnk van, a helyett, hogy azokat, a mennyire lehet, a fölösleges munka végzésétől megkimélnők, agyon terheljük őket mindenféle irkafirkával, melyet az administratio minden hiánya nélkül bátran el lehetne hagyni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egy nagy hiba azután az, hogy az egész szervezet zavaros. A közigazgatási intézkedések mindenütt összevissza elszórva vannak törvényeinkben, ezen kivül pedig legnagyobb részök ministeri rendeletekben van, szóval közigazgatásunk olyan labyrinthussá lett, melyben csak rendkivüli szakképzett és kiváló emberek képesek eligazodni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az pedig köztudomású dolog nemcsak nálunk, de világszerte, hogy a tisztviselők többsége nem kiváló tehetségekből, hanem jó közép mértékű emberekből áll. Nagy hiba továbbá az ellenőrzés lazasága s itt ismételnem kell, soha se feledjük el, hogy a kinevezett tisztviselők: a főispánok nem gyakoroltak kellő ellenőrzést. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A másik igen nagy hiba a területi beosztásnak sok helyen czélszerűtlen és tarthatatlan volta. Végül hogy az állampolgárok a közigazgatási hatóságok önkénye ellen nem kereshetnek és még kevésbbé találhatnak kellő jogvédelmet. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nagy általánosságban ezek, igénytelen nézetem szerint, jelenlegi közigazgatásunk legfőbb bajai. És most bátor vagyok kérdezni: vajjon azzal, hogy ezentúl kinevezett tisztviselők lesznek, segítve lesz-e e bajokon: igen, vagy nem? A kérdés vita tárgyát nem képezheti; az, hogy ezentúl kinevezéssel alkalmazzuk a tisztviselőket, ezen állapotokon nem segít. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nézetem mindig az volt és ma is az, hogy a köztgazgatás reformjánál választassék-e, vagy kineveztessék a tisztviselő, egészen másodrangú kérdés. Már minapában elmondottam, hogy én a kormány kiindulási pontját nem helyeselhetem, a mennyiben szerintem alulról a községek közigazgatásának reformjánál kellett volna a munkát kezdeni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* De ha a kormány e nézetemben nem osztozott és nem kezdte alulról, akkor hát kezdette volna el legfelülről, a belügyministernél. *(Derültség a szélső baloldalon.)* De hogy a közepén: a megyénél kezdje, annak nem látom át értelmét. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha csakugyan komoly és eltökélt a szándék a közigazgatást reformálni, akkor szeretném, hogy a belügyi tárcza élén, a mely különben is rendkívül fontos s most oly fontosságú lesz, hogy az egy kiváló és igen szakképzett embernek összes tevékenységét igényli, álljon egy belügyminister, a kinek semmi egyéb dolga ne legyen, mint hogy ezzel a nagy reformmal foglalkozzék és az administratiot innen a központból a lehető legnagyobb szigorúsággal ellenőrizze, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és legyen egy tárcza nélküli ministerelnök, a ki a kormányt e házban tulajdonképen képviselje, egy szóval a parlamenti harczot az ellenzékkel szemben folytassa. *(Úgy van! Úgy van! Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Egy másik igen szükséges dolognak tartanám, hogy a főispáni állást emeljük ki minél előbb abból a bizonytalanságból, a melyben jelenleg van, hogy t. i. maguk a főispánok sem tudják: méltóságok-e, vagy pedig hivatalnokok-e már? *(Derültség a szélsőbalon.)* Az egyik méltóságnak, a másik hivatalnoknak tartja magát. Ezt a kérdést szerintem egyszer-valahára tisztázni kellene, mert ezen állapot további fentartása az administrationak csakis kárára lehet. És igy, nézetem szerint, szükséges lett volna, hogy a főispánoktól már ezen törvényjavaslatban qualificatio és pedig rendkívül szigorú qualificatio kivántassék. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nem tudom, ki emlitette e házban, de igazat adok annak, a ki azt mondta, hogy bármely pillanatban rendeljük be ide az ország 63 választott alispánját és a 63 főispánt s állítsuk azokat egy elfogulatlan vizsgáló-bizottság elé, hogy az censeálja meg őket az administratioból: bizonyos vagyok benne, sokkal több fog a főispánokból megbukni, mint az alispánokból. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Meszlényi Lajos: Aztán lehet nekik vacatiót adni. *(Élénk derültség a szélsőbalon.)*

Vállyi Árpád: Szükséges dolognak tartanám az administratio lehető megszigorítását az egész vonalon és főleg a dracoi szigort az ellenőrzésben. És itt kérlelhetetlenül meg kellene büntetni, sőt elcsapni a legkisebb mulasztásér

Digitized by Google

a legelőkelőbb gróf főispánt épen úgy, mint a legegyszerűbb polgári származásút. *(Helyeslés szélsőbal felől.)* És venio nunc ad fortissimum: *(Halljuk! Halljuk!)* kortesszolgálatot nem kellene követelni egyetlenegy tisztviselőtől sem, sőt ellenkezőleg kereken és határozottan meg kellene azt tiltani mindenkinek. *(Élénk helyeslés szélsőbal felől.)*

Ha ezeket megtennők, meg vagyok róla győződve, hogy ha nem is teljesen jó, de rövid idő alatt a jelenleginél sokkal jobb lenne az administratio. Ha a t. kormány előbb vagy utóbb erre az álláspontra nem fog helyezkedni, akkor bátor vagyok megjósolni: behozhatják az állami administratiot a legridegebb centralisticus formában is, közigazgatásunk mégis gyarló fog maradni. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A t. ministerelnök úr a múltkor olyanformán nyilatkozott beszédében, mintha csodálkoznék azon, hogy mi az ígért garantialis javaslatokra oly nagy sulyt helyezünk.

És itt, ez alkalommal kénytelen vagyok ismételni azt, a mit már az általános vita folyamán is mondottam, hogy t. i. nézetem szerint, a theoriában az önkormányzat választott tisztviselőkkel is igen szép s az állami közigazgatás kinevezett tisztviselőkkel is szép; azonban a gyakorlatban roszszá szokott lenni világszerte az egyik is s a másik is. És mi teszi roszszá? Egyszerűen az emberek gyöngesége és gyarlósága. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A fődolog tehát épen úgy az egyik rendszernél, mint a másiknál: a rendszert, a mennyire csak lehet, az emberek gyöngéinek és gyarlóságainak behatásától megvédelmezni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* E védelmet pedig nem nyujthatja semmi más, mint csakis a kellő jogi garantia. Nézetem szerint mindenkinek, a ki az administratio reformját komolyan akarja: e garantiákra rendkivül nagy sulyt kell helyeznie s én bevallom, hogy bár az állami administratio híve vagyok, kinevezést a legszélesebb körü és nagyon messzemenő jogi garantiák nélkül nem tudnék elfogadni sohasem, mert azt nem tagadhatjuk, hogy a kinevezési rendszer sokkal nagyobb hatalmat ad a kormány kezébe, mint a választási rendszer, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* és igy e rendszernél a védelemre sokkal nagyobb sulyt kell helyezni, mint a másik rendszernél. És azt is megmondhatom már most is, hogy egyedül a közigazgatási bíróság és curiai bíráskodás életbeléptetése szerintem nem elegendő garantia *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* és hogy — s ez csakis egyéni nézetem — módosítások nélkül nem vagyok hajlandó megszavazni sem a curiai bíráskodást, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* sem a közigazgatási bíróságot oly alakban, a mint annak tervezete előttünk fekszik, mert nekem oly közigazgatási bíróság, melynek elnöke a megyében első fokon a főispán lesz, nem kell. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Prónay Dezső t. képviselőtársam igen érdekes és igen hatásos beszédére gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam tartotta szükségesnek válaszolni, megjegyezvén ugyan, hogy ez nem annyira az ő feladata lenne, mint inkább a t. ministerelnök úré, de hát, mert minekutána stb., mégis csak ő fog rá válaszolni. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Bocsásson meg t. barátom, Jászberény kiválóan érdemes képviselője, a ki iránt, azt hiszem, kevesen viseltetnek e házban nagyobb tisztelettel, mint én, de eljárását e javaslatnál *(Halljuk! Halljuk!)* igen különösnek találom. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon. Egy hang: Ő maga is!)* T. barátom ugyanis hónapok óta oly szende ártatlansággal, az önzetlenségnek oly rendkivüli mértékével és egy furcsa naivitással csinál oly politikát, *(Derültség a szélsőbalon.)* a minőt talán csak a jövő huszadik század női parlamentjeiben fog csinálhatni egy 18—19 esztendős szende, ártatlan leányka. *(Élénk tetszés és derültség a szélsőbalon.)* T. barátom rossznak tartotta a javaslatot elejétől fogva, s rossznak tartja ma is, de mégis azt mondotta, hogy mert ez állami administratio és mert én az állami administrationak mindig híve voltam, elfogadom, sőt nemcsak elfogadom, de támogatom is. Engedje meg t. barátom, de ezt épen olyanforma dolognak tartom, mintha én egy pár jó emberemnek azt mondanám: kellene nekem egy jó négyes; venni akarnék egyet. És erre valaki nekem előhozna négy nyomorúságos gebét, azt mondván: az úrnak egy négyes tetszett, íme itt van a négyes. Úgy látszik, hogy e dologban, kettőnknek felfogása különböző, mert én az illetőnek minden gondolkodás nélkül azt mondanám: »Nem ilyen gebéket kértem én; nem minden négy ló négyes!« *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* De ez még hagyján, ezt még annyira, a mennyire értem; de hogy egy általa is roszszának tartott javaslatot miért védelmezget folytonosan t. barátom, azon annyiszor tapasztalt rendkivüli kedves és — nem is tudom milyen szót használjak — magatartás után, a melyet iránta a t. túloldal oly bőséges mértékben tanúsított, a midőn folyton kikosarazza, a nélkül, hogy kérte volna a leányt: azt valóban nem értem. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Itt már hetek óta párbaj folyik, ha nem is életre-halálra, de mindenesetre súlyos feltételek mellett a ministerelnök úr és a municipalisták között. Ezen párbajnal gróf Apponyi Albert t. képviselő úr csupán a segéd szerepét játszsza és mégis sajnálattal veszszük észre, hogy valahányszor a ministerelnök urat ellenfelei erőseb-

Digitized by Google

ben attaquirozzák, az igen t. képviselő úr mint segéd folytonosan közbelép s fel akarja fogni a ministerelnök úr ellen intézett csapást. Hogy e közben ő is vág a ministerelnök úron egyet, ezt elismerem, véletlenül ez is megtörténik; azonban egészben eljárását mégis különösnek találom. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Mind ennek daczára azt hiszem, hogy ezen t. barátaink nem fogják magukat zavartatni, mert rendkivül járatlan ember volna az Israelben, a ki egy párbajnál azért, mert a segéd közbelép és egy-egy vágást kifog, mindjárt a segéd ellen fordulna, nem pedig az ellenfelet szorítaná tovább.

És ezért az én tisztelt barátom, nem tudom micsoda indoknál fogva, ha csak nem nemes szíve sugallatát követve, felszólíthat bennünket, a hányszor neki tetszik, hogy itt vagyok én, üssetek ti engem, méltóbb ellenfél is vagyok, mint a ministerelnök úr, *(Derültség a szélső baloldalon.)* engedjen meg, mi a segéddel verekedni nem szándékozunk és nem fogunk, hanem folytatjuk a harczot régi ellenfelünkkel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. ministerelnök úr beszédével már sokan foglalkoztak, még pedig az ellenzék oly erői, a kik után nekem igazán kevés mondani valóm lehet; *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon)* mindazáltal azon tiszteletnél fogva, melylyel úgy a ministerelnöki állás, mint a ministerelnök úr személye iránt viseltetem, szükségesnek tartom beszédem befejezéséül a ministerelnök úr multkori beszédére egy pár megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. ministerelnök úr mindjárt beszéde elején azt mondta, hogy *(olvassa)*: »Azokról, a kiket az élet 20 év tapasztalata nem győzött meg arról, hogy a jelenlegi közigazgatási rendszert változtatni kell s a kikre nem voltak hatással azon érvek, melyeket a közigazgatási bizottság nyugodt és tárgyilagos vitatkozásai folyamán a javaslat pártolói felhoztak, azokról nem tételezhetem fel, hogy a vita jelenlegi stadiumában őket capacitálni lehessen.«

Már bocsánatot kérek, először is, hogy ez: »Azokról, a kiket az élet 20 év tapasztalata nem győzött meg arról, hogy a jelenlegi közigazgatási rendszert változtatni kell« ki ellen szól, azt én magam részéről megfejteni nem tudom; mert én az egész vita folyamán itt a házban egyetlenegy oly felszólalást nem hallottam, mely a jelenlegi közigazgatást jónak találná *(Igaz! a szélsőbalon.)* és azon változtatni ne akarna. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azon kivül ne méltóztassék feledni azt se, hogy itt a mi feladatunk nem csupán az, hogy egymást capacitáljuk; a mi feladatunk itt az, hogy érveinket pro és contra kifejtsük, nem mindig csak azért, hogy egymást meggyőzzük, de azért is, hogy azokat az országban olvassák, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* latba vethessék összemérhessék és azután majd a választásoknál eljárásunk felett bírálatot és ítéletet mondhassanak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. ministerelnök úr továbbá kifejtette röviden, miért tartja ő a kinevezési rendszert jobbnak a választási rendszernél, azt mondván *(olvassa)*: »Hogy miért kívánjuk mi a tisztviselők kinevezését, azt kifejtették e vita, különösen az általános vita folyamán többen« stb. Ezen érvek különösen háromra reducalhatók. Először — úgymond — kívánjuk a tisztviselők kinevezését azért, hogy mentesítsük őket a választók befolyása alól. Azután ezen reform mellett szól az, hogy a közigazgatás többé ne csak egy szük körnek nyittassék meg, de nyiljék meg mindazoknak, a kik kellő szakképzettséggel, teljes készültséggel bírnak. És végül — úgymond — a legfőbb érv, a miért mi a közigazgatás államosítását óhajtjuk, az, hogy közigazgatásunkban lehetséges legyen a helyes és pontos ellenőrzés gyakorlása.

Mint az állami administratio híve, nagy sajnálattal vagyok kénytelen constatálni, hogy a t. ministerelnök úr azon sok érv közül, melyeket az állami administratio mellett fel lehet hozni, elég szerencsésen épen a három leggyengébbet választotta ki. *(Igaz! Úgy van! Tetszés a szélső baloldalon.)*

Nem akarok a t. ministerelnök úr egész beszédjével foglalkozni, miután — ismétlem — elvégezték már előttem ezt a munkát mások, sokkal jobban, mint elvégezhetném én. Azonban még egy passusára óhajtok megjegyzést tenni. *(Halljuk!)*

A t. ministerelnök úr ugyanis ezt mondotta *(olvassa)*: »Önök *(a szélső balhoz fordúlva)* a javaslatot ellenzik és az ellenzés okául felhozzák, hogy nem kívánják azt most tárgyalni, mert nincsenek beadva az önök által úgynevezett garantialis törvények. Hogy ezen törvényekre nézve a kormánynak mi az álláspontja, azt bátor voltam már kifejteni és abban, hogy a kormánynak őszinte szándéka ezeket előterjeszteni és törvényerőre emeltetni, azt hiszem komolyan senki sem kételkedhetik.«

Hát egész tisztelettel bátor vagyok kijelenteni, hogy én ebben egész komolyan kételkedem, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* kételkedem pedig azért, mert nem elég valamihez csak a jóakarat; tehetség is kell, hogy legyen hozzá. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Én például meg vagyok győződve, hogy az igen t. ministerelnök úr teljes jóakarattal törvényerőre akarná emelni ezt a törvényjavaslatot és abból bizony törvény nem fog lenni még sem, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* de különben is arra nézve,

Digitized by Google

hogy minő sulyt helyezhetünk az efféle kijelentsekre, bátor vagyok felolvasni az 1881-iki trónbeszédnek csak egy igen rövidke passusát *(Halljuk! Halljuk! olvassa)*: »A hivatalnokoktól és tisztviselőktől megkívánandó képzettségnek törvény által meghatározása, a megyék háztartásának törvény által szabályozása el nem odázható. Egyéb, a közigazgatás érdekében teendő törvényhozási intézkedéseket nem említve, a közigazgatási bíróságok felállítása lehetőleg mielőbb eszközlendő.« *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ezt ezelőtt 10 évvel jelentették ki még sokkal ünnepélyesebb formában, mint a minő a kormány jelenlegi kijelentése, a mennyiben ez trónbeszédben foglaltatik és még sincs megvalósítva ma sem.

Nem folytatom tovább, t. képviselőház, hiszen lesz alkalmam csaknem minden szakasznál elmondani, a mit szükségesnek tartok. *(Derültség és helyeslés a szélsőbalon.)* Most egyszerűen ajánlom a t. háznak elfogadásra a következő módosítványt *(olvassa)*: Az 1. §. szövege helyébe tétessék a következő: »A közigazgatást a vármegyékben kinevezett állami közegek intézik önkormányzati elemek közreműködésével.« *(Helyeslések.)*

Elnök: Dárdai Sándor előadó úr óhajt szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Dárdai Sándor előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem ismerhetem el azon vád igaz voltát, mintha a capacitatio ebben a kérdésben ki lenne zárva és ép ezért kötelességemnek tartom felszólalni; sőt ha való volna is, hogy köztünk ki van zárva a capacitatio, igazat kell adnom az előttem szólott t. képviselő úrnak abban, hogy az is kötelességünkben áll, hogy kifelé hassunk, hogy a nemzetet tájékoztassuk e kérdés felől. Kötelességet teljesítek ezért, ha felszólalok *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* tisztán és egyedül azon okból, hogy ne csak az önök által felhozott argumentumok hangozzák be az országot, *(Halljuk Halljuk!)* de továbbá magam iránt is tartozom azon kötelességgel, hogy felszólaljak itt ezen a helyen, miután, habár nem most, de az általános vita alkalmával több felszólaló a t. háznak azon oldaláról *(a szélső balfelé mutatva.)* engem apostrophált. Nem mondhatom, hogy személyesen lettem volna megtámadva, sőt inkább megtisztelve érzem magamat az által, hogy 1886-iki előadói beszédeimből felhozott argumentumaimat bőségesen citálták, még pedig azért, mert azokat az önök által most elfoglalt álláspontnak igazolására kívánták felhasználni. Elismerem, t. képviselőház, hogy 1886-ban az akkori közigazgatási törvényjavaslatnak előadójaként a tisztviselő állásoknak választás utján való betöltése mellett küzdöttem azok ellenében, a kik már akkor is türelmetlenül sürgették a kinevezést és így nekem csak örömemre szolgálhat az, ha akkor felhozott argumentumaimat most nyomósaknak elismerni szívesek. *(Tetszés jobb felől. Halljuk! Halljuk!)*

Én nem imputálom senkinek azt, hogy valakinek beszédéből csak kiszakítva idéznek egyes argumentumokat; én azt a vita természetéből kifolyónak, megengedhetőnek tartom, noha midőn az általános vita alkalmával a ház ezen oldaláról, *(A jobboldal felé mutatva.)* egyik igen t. képviselőtársam, gr. Apponyi Albertnek beszédéből csak néhány passust idézett, annak kijelentése mellett, hogy ő csak azokat a passusokat és argumentumokat idézi, melyekre mint mondá »neki szüksége van«: ezen kijelentését nagy derültséggel fogadták. Én ellenkezőleg elismerem, t. ház, hogy ugyanazon argumentumokat egymással homlokegyenest ellentétes álláspontok igazolására is fel lehet használni; mert ebben az esetben a kérdés mindig csak az, vajjon melyik álláspontnak igazolására fog az az argumentum nagyobb nyomatékkal hatni, melyik álláspontnak igazolására fog hatni több logicai és benső bizonyító erővel? Ha tehát önök idézik az 1886-ban tartott beszédeimben felhozott argumentumokat, kénytelen vagyok önöket egy alapos tévedésre figyelmeztetni, t. i. arra, hogy ugyanakkor épen a tisztviselők választása folytán szükségesnek tartottam a központi állami kormányzat hatalmának kiterjesztését; szükségesnek tartottam épen a tisztviselők választása folytán a központi kormánynak majdnem korlátlan ingerentiáját; szükségesnek tartottam a főispánoknak majdnem korlátlan felebbezhetési jogát. Mindezt szükségesnek tartottam épen a jog uralmának biztosítása szempontjából, azért, mert a választott tisztviselők lefelé függő állásban vannak. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azt hiszem, t. képviselőtársaim, hogy ezen illustratio mellett a tisztviselők választásának joga egészen más színben tűnik fel *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* és épen azért legkevésbbé sem ütközöm meg azon, hanem természetesnek találom, hogy akkor önök igen heves küzdelmet folytattak ellenünk és igen heves támadásokat intéztek ellenem is; holott most azt akarják az országgal elhitetni, hogy akkor igazam volt s ezért most nem lehet igazam. *(Tetszés jobb felől. Egy hang a szélső baloldalon: Dehogy akarják, eszünk ágában sincs! Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Igaz, t képviselő urak, hogy én 1886-ban a tisztviselők választása mellett küzdöttem épen erről a helyről és teljes joggal intézik most hozzám azt a kérdést: mivel tudom igazolni, hogy most nemcsak én, hanem azon pártnak, melyhez szerencsém van tartozni, igen számos tagja azzal az állásponttal szemben,

Digitized by Google

melyet 1886-ban elfoglaltunk, ma a kinevezési rendszer mellett foglalunk állást.

Csanády Sándor: Mert Bécsből parancsolják! *(Derültség. Halljuk! Halljuk!)*

Dárdai Sándor előadó: Igen röviden fogok a kérdésre felelni, t. ház, mert e kérdésre az igazolást épen az önök állításaiból veszem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hiszen önök majdnem kivétel nélkül azt állítják — legalább egyetlen felszólaló sem volt önök között, a ki nem így nyilatkozott volna — hogy mai közigazgatásunk rossz, hogy az nem kell senkinek, hogy rossz, mert részrehajló; *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Bizony rossz, az igaz!)* hogy rossz, mert hiányos az ellenőrzés; hogy rossz, mert a jogorvoslati rendszer a párturalom befolyása alatt áll. No hát, t. képviselő urak, mi mindezekben igazat adunk önöknek és épen azért, mert igazat adunk, levonjuk ebből a consequentiákat. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha önöknek ebben igazuk van, akkor nekünk kötelességünkben áll gondoskodni arról, hogy a tisztviselők részrehajlása, függő állása lefelé megszüntettessék; *(Helyeslés jobb felől.)* ha önöknek igazuk van abban, hogy a közigazgatás rossz, mert hiányos az ellenőrzés, akkor nekünk kötelességünkben áll gondoskodni arról, hogy megszűnjék a közigazgatási tisztviselők állása bizalmi állás lenni és hogy ennek folytán az ellenőrzés hatályosabb legyen; ha igaz az az állításuk, hogy a jogorvoslati rendszer rossz, mert a párturalom befolyása alatt áll, akkor nekünk kötelességünkben áll gondoskodni arról, hogy a jogorvoslati rendszer e részben megváltoztattassék. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Ime tehát az önök állításából bizonyítom be azt, hogy miért változtunk és miért tértünk át a kinevezési rendszerre; egyenesen az önök argumentumai birnak bennünket arra. *(Tetszés jobb felől.)* Teljes készséggel elismerem tehát, hogy 1886-ban megtettük az utolsó kísérletet, hogy a tisztviselők választását fentartsuk; én akkor küzdöttem azok ellen, a kik elvileg ellentétben állottak a tisztviselők választásával; küzdöttem — nem a szó szoros értelmében véve — a vármegyék ellenségei ellen, de nem vagyok többé képes megvédeni a megyéket barátjaik ellen. *(Helyeslés és tetszés jobb felől.)*

Ezek után, t. ház, előadói kötelességemet veszem fel és reflectálni akarok az egyes szónokok által felhozott argumentumokra és ezek közt — legalább azon idő óta, mióta én vagyok szerencsés e helyet elfoglalni — az elsőre, Irányi Dániel t. képviselő úr azon argumentatiojára, a melyet ő a kérvények ügyében felhozott, azt mondván, hogy sokkal nagyobb számmal is érkeztek volna kérvények az önök álláspontja mellett, ha a kérvényezők nem lettek volna akadályozva hol a jegyzők, hol a szolgabirák, szóval a hivatalos apparatus által. Én sokkal nagyobb tisztelettel viseltetem az igen t. képviselő úr iránt, semhogy el ne higyjem, hogy ez iránt hozzá panaszok érkeztek; de vajjon mit jelent ez? Csakis azt, hogy azon jegyzők, azon választott tisztviselők, a kik ezen kérvények ellen síkra szállottak, óhajtják a kinevezés behozatalát, óhajtják az államosítást, a mint már régóta tudom, hogy különösen a községi jegyzők mindennapi imádságát az képezi, hogy állami közegek legyenek.

Papp Elek: Nagyon rosszúl van informálva, épen a községi jegyzők nem akarják. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Ellenmondások jobb felől. Halljuk! Halljuk!)*

Dárdai Sándor előadó: Azt mondja továbbá a t. képviselő úr, hogy miért nem rendeztünk mi ellendemonstratiot és miért nem gyüjtöttünk mi is kérvényeket az államosítás mellett? Engedelmet kérek, ha azt mondják, hogy az önök kérvényei azért érkeztek a kérdés nagy fontosságához képest aránylag ily csekély számmal, mert a hivatalos apparatus akadályokat gördített a kérvényezés ellen, vajjon akkor, ha nagy tömegben érkeztek volna a kérvények az államosítás mellett, nem azt mondták volna-e, hogy ez hivatalos pressio folytán történt? *(Úgy van! Tetszés a jobboldalon. Mozgás a szélső baloldalon.)* Meg vagyok győződve arról, hogy önök sokkal kisebb súlyt helyeztek volna azon kérvényekre, mint a milyet helyezünk mi azokra, melyek az önök agitatioja folytán érkeztek. *(Mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Különben a megyék felterjesztéseire is azt mondják önök, hogy nem lehet azokra nagy sulyt helyezni, mert azok legnagyobb része a független elemek hozzájárulása nélkül keletkezett, azokat a függő tisztviselők mintegy sutyomban készítették elő és terjesztették fel. Ha ez áll is — én concedálom, legyen úgy, a mint önök mondják — nem érzik-e a t. képviselő urak, hogy ezzel a legsujtóbb ítéletet mondják ki önmagukra? Mert hiszen, ha a független elem nem tartotta érdemesnek, hogy ébren legyen és ezt megakadályozza; ha nem tartotta érdemesnek, hogy ily machinatiok ellen tiltakozó szavát felemelje: akkor ez nem a legsujtóbb ítélet-e az önök álláspontja ellen? *(Helyeslés jobb felől.)*

Áttérek a Győry Elek t. képviselőtársam által felhozott argumentumokra. T. képviselőtársam legbővebben foglalkozott ama bizonyos Damocles-karddal, melyről a t. ministerelnök úr azt mondta, hogy hiszen az függni fog a választott tisztviselők feje fölött, akár most, akár később legyen törvény ezen javaslatból. És ezen állításból a t. képviselő úr furfangos észjárással

Digitized by Google

azt a deductiot vonta le, hogy íme, ezen törvényjavaslat beterjesztése nem is komoly tény, a ministerelnöknek nem is az volt a czélja, hogy az törvényerőre emeltessék, csak Damocles-kardot akartunk felfüggeszteni, hogy a választások alkalmával ennek rémítő hatásával többségre tegyünk szert.

T. ház! Nekünk ilyen Damocles-kardra nem volt szükségünk a lefolyt választásoknál. Hiszen ezt a többséget, melyet a választások eredményeztek és melylyel mi nagyon beérjük, az 1886-iki törvény meghozatala után értük el, a melynél nem volt segítségünkre az ilyen Damocles-kard. Sőt ellenkezőleg elértük ezt a többséget akkor, mikor a tisztviselők választása mellett küzdöttem én és küzdöttek közülünk többen. Miként állíthatják tehát azt, hogy mi most a kinevezéssel akarunk Damocles-kardot a tisztviselők feje fölé függeszteni? *(Helyeslés és tetszés jobb felől.)* Hiszen ha ez áll, akkor ez a Damocles-kard inkább a mi fejünk felett függ és önök mindent elkövetnek, hogy az a fejünkre le is csapjon és a mint ma egy szószólójuk mondotta, elsöpörjön bennünket a közvélemény. *(Tetszés jobb felől.)* Ez a Damocles-kard tehát, ha csakugyan megvan, a mi fejünk felett lóg; de mi nem félünk tőle. *(Tetszés jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Azt mondja továbbá Győry Elek t. képviselőtársam, hogy milyen rémséges hatása lesz majd ennek az államosító törvénynek, mert ennek folytán annyi meg annyi választót fog majd nyerni a kormány nemcsak a kinevezett tisztviselőkben, hanem azoknak minden érdekszövetsége által is és azután bőven kifejtette, t. képviselőtársam, hogy milyen elsatnyulásra fog ez vezetni, hogy nem is lesz akkor többé ellenzék, hogy akkor nem is lesz a kormányhatalommal szemben ellenőrzés, hogy az egész parlamenti rendszer meg fog bénulni, szóval a legnagyobb baljóslatokban kéjelgett t. képviselőtársam. De kérdem tőle, hiszen, ha a falú tornyától egy kissé távolabb tekintünk, kérdhetem is: vajjon ott, a hol az államosítás már régen megvan, mint Németországban, Ausztriában, Olaszországban, sőt Franczia országban is, vajjon ott a tisztviselők kinevezése folytán oly rémséges hatalmat gyakorolnak-e a tisztviselők a választásokra? Sőt ellenkezőleg, azt állítottam mindig és azt állítom ma is, hogy épen a választott tisztviselők sokkal nagyobb befolyást gyakorolnak a választásokra, mint a kinevezett tisztviselők. És épen azért mindazon baljóslatok, azt hiszem, csak elfogult álláspontból erednek. *(Úgy van! Tetszés jobb felől.)*

Azt mondja továbbá a t. képviselő úr: a kinevezés, vagy választás közötti kérdés lényege abban rejlik, kitől nyerik a tisztviselők a hatalmat, a választók bizalmától-e vagy pedig a kormány kegyétől?

Őszintén megvallom, a kérdés lényegét nem tudtam soha és ma sem tudom ebben megtalálni. Én a kérdés lényegét sohasem abban kerestem, kitől nyerik a tisztviselők a hivatalos hatalmat, hanem miként gyakorolják és kezelik a hatalmat és hogy e szempontból helyesebb-e a választás vagy a kinevezés?

Gr. Károlyi Gábor: Pedig mégis van valami abban, hogy kitől nyerik a hatalmat! *(Mozgás és felkiáltások a jobboldalon: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Ne méltóztassék közben egész beszédeket tartani. *(Helyeslés jobb felől.)*

Dárdai Sándor előadó: Legkevésbbé sem zavar.

Azt mondja továbbá Győry Elek t. képviselőtársam: a megyéknek nemzeti missioja állott volna abban, hogy hatalmi ellensulyt képezzenek a kormány és az állam hatalmával szemben. Én nem mondom, hogy ez tévedés a multra nézve; de igenis állítom, hogy teljesen téves álláspont manapság, mert hiszen a helyzet teljesen megváltozott, a mint azt már nagyon sokszor megvitattuk. Hiszen megszünt a vármegyéknek azon közjogi állása, megszüntek ők a nemzeti souverainitásnak részesei lenni, ők egyszerűen egy közigazgatási apparatust, szervezetet képeznek. Az tehát, hogy hatalmi ellensúlyt képezzenek, a mint elismerem, hogy valaha képeztek, a vármegyéknek ezen missiojuk teljesen megszünt és bármit állítson is az általam igen t. Irányi Dániel képviselőtársam, azt a változást az 1848-iki törvényhozás idézte elő. *(Helyeslés jobb felől.)* És ne disputáljunk a fölött, vajjon az államosításnak kezdetét vissza lehet-e vezetni az 1848-iki törvényhozásra, vagy sem; de kétségtelen, hogy a megyéknek azon szerep- és hivatáskört és azon missioját, hogy a nemzeti souveranitásnak alkatrészeit képezzék, az 1848-iki törvényhozás szüntette meg. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Ugron Gábor t. képviselőtársam egyik főérveként hozta fel a törvényjavaslatnak első szakasza ellenében, hogy hiszen milyen absurdum foglaltatik abban az első szakaszban, hogy a helyi érdekeknek gondozása állami feladatot képez. Miként fecsérelheti az állam ilyen apróságokra erejét. Eltekintve attól, hogy én a magam részéről a legcsekélyebb helyi érdekekről is elismerem, hogy mindig egyszersmind állami érdekeket is képeznek: ép úgy, mint az igazságszolgáltatás a legcsekélyebb bagatelügyben, de ha ő azt nevetségesnek tartja is, kérdem tőle, vajjon nem sokkal helytelenebb azon álláspont, mely szerint az állami administratio

Digitized by Google

végrehajtása a helyi érdekeknek volt alávetve. *(Helyeslés jobb felől.)* Ha helytelen azon álláspont, hogy a helyi érdekek állami közegekre bízassanak: még helytelenebb azon álláspont, hogy az állami érdekek gondozása helyi érdekeknek legyen alárendelve. *(Helyeslés jobb felől.)*

Azt mondja Ugron Gábor t. képviselőtársam, hogy a megye individualitást képez, a melynek traditioja, társadalmi szervezete visszanyúl évezredekre stb., stb.

Igen nagy hangon adta elő, hogy mi ezen intézményt tönkre akarjuk tenni. Nem áll, t. képviselő urak, mi nem a megyéket akarjuk eltörülni, sőt ellenkezőleg, mi a megyék önkormányzatát ki akarjuk terjeszteni. *(Ellenmondások és derültség a szélső baloldalon.)*

Nem akarok most a kérdés ezen részébe belemélyedni . . .

Gr. Károlyi Gábor: Jobb is, mert úgy sem hiszszük el!

Dárdai Sándor előadó: . . . mert azt hiszem, hogy erre még lesz alkalmam az önkormányzati résznek tárgyalásakor.

Azt mondja továbbá Ugron Gábor t. képviselőtársam, főargumentumul hozván föl a tisztviselőknek kinevezése ellenében, hogy a kinevezett tisztviselők durván hajtják végre a törvényt; hogy azok, nem ismervén a megyék és törvényhatóságok helyi viszonyait, kíméletlenül fognak eljárni és e kíméletlenségükkel nem koczkáztatnak semmit, mert legfeljebb, ha felkorbácsolták a szenvedélyeket kíméletlen eljárásukkal, csak az a baj éri őket, hogy áthelyezik; míg a választott tisztviselő azt nem tehetné, mert lehetetlenné tenné magát.

Én a t. képviselő úrnak minden szavát aláírom, mert ezzel ő maga a legjobb argumentumot hozta fel a kinevezés mellett; ezen argumentumból folyik magyarázata annak, hogy eddig miért maradt nálunk igen sok törvény csak a papíron. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Azt mondja továbbá Ugron Gábor t. képviselő úr, hogy a jogoknak megosztása alapján okvetlenül fenn kell tartanunk a vármegyei intézményt, az önkormányzatot. A képviselő úr igen szép fejtegetést használt és ezen incidensből parallelát állított fel az amerikai és a német tudomány közt. Ismerem is már ezt a parallelát, úgy vélem, hogy a civilisatio történetéről szóló valamely műben olvastam ugyanilyen párhuzamról; elismerem helyes voltát.

De kérdem, vajjon a tisztviselők választásában nyilvánúl-e a jogoknak ezen megosztása? Nem, t. ház, a választásban a jogok megosztása nem nyilvánúl, sőt meggyőződésem épen az, hogy a tisztviselők választásának fentartásával még mindig bizonyos privilegiumokat akarnak fentartani. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

És most eszmetársulás folytán áttérek b. Prónay Dezső t. képviselő úrnak azon állítására, hogy e törvényjavaslattal a tisztviselők választása jogának elvonásával a nemzettől akarunk egy politikai jogot elvenni és annak helyébe cserében legfeljebb a magánjogok védelmét nyujtjuk. Megfelelt ugyan már erre a t. miniszterelnök úr, én azonban más szempontból kívánok a kérdéssel szembenézni és azt vizsgálat alá venni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a tisztviselők választása mennyiben képezett csakugyan nemzeti jogot? *(Halljuk! Halljuk!)*

Mert azt, hogy a tisztviselők választási joga csakugyan nemzeti jogot képezett volna, fictionak tartom. 1848. előtt igaz, hogy az úgynevezett politikai nemzet jogát képezte a tisztviselők választása, vagyis az mindig csak a nemességnek joga, kiváltsága volt. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Midőn 1848-ban kiterjesztették e jogot, az 1848-iki törvényhozás ugyanakkor egy huzamban felfüggesztette a tiszti székek megtartását, felfüggesztette a tisztviselők választását. *(Úgy van! Élénk tetszés jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Nem akarok ehhez semmi commentárt fűzni, de tagadásba veszem, hogy azóta a tisztviselők választásának joga valaha a népnek joga lett volna az országban, *(Helyeslés. Úgy van! jobb felől.)* a népnek joga azon értelemben, a mint a képviselőválasztás a nép joga, mert közvetlen választás, ezen értelemben a tisztviselők választása, a nép joga soha sem volt, nem képezte a nemzetnek a jogát *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* a melynek confiscálásáról most szólnak, hanem azon nézetben vagyok, hogy az igen t. báró úr közel áll azon állásponthoz, mely az 1848: V. t.-czikk alkotásakor a nemesi jogok fentartását kívánja ezzel biztosítani.

E részben a naivságig őszinte volt Domahidy István t. képviselőtársam, ki egész nyiltsággal bevallotta, előszámlálván a nemzetségeket a vármegyékben Kárpátoktól Adriáig és bevallotta, hogy »azok közé tartozom én is« és a mint mondá, a nemzeti uralom fentartása szempontjából nemesi osztály befolyásának felosztását kívánja. *(Úgy van Úgy van! Tetszés jobb felől. Mozgás és zaj a szélsőbalon.)*

Különben t. képviselő urak, hiszen ez a küzdelem nem új; igaz ugyan, hogy most a választás és kinevezés közti kérdés körül folyik, de annak lényege nem is a választás körül forog, hanem ott fekszik a lényege, a hol volt a 1840: V. tcz. alkotásakor, midőn a hivatal viselhetés képességét kiterjesztették a nem nemesekre is.

Akkor ép ily heves küzdelem folyt és méltóztassanak áttekinteni az akkori diariumokat, a

Digitized by Google

karok és rendek tekintetes háza akkoriban elfogadott egy törvényjavaslatot, melyben ki volt mondva, hogy a közigazgatási tisztviselői állásokra ezentúl nem nemesek is alkalmazhatók.

A főrendiház azonban gyanúsnak találván, hogy mit értenek a tekintetes karok és rendek az alatt, hogy csak közigazgatási állásokra legyenek képesítve a nem nemesek, visszavetette a javaslatot és azt kívánta, hogy meghatároztassék, milyen állásokat értenek azok alatt.

Igen heves küzdelem indúlt meg akkor a karok és rendek közt; sarokba lévén szorítva színt kellett vallaniok és kijelentették, hogy ez alatt az orvosi, mérnöki és számvevői állásokat értik; tehát a jurisdictioval és imperiummal felruházott állásokat: alispáni, szolgabírói, esküdti állásokat nem; mert azt a nemességnek kívánják fentartani. És indokolták ezt ugyanazon argumentumokkal, a melyeket önök most itten hangoztatnak. *(Úgy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Ezzel a kijelentéssel ment fel másodszor a javaslat a főrendek házához, a mely azonban újolag visszautasította azt, ismételten kijelentvén, hogy nem járúl hozzá másként, mint hogyha kivétel nélkül minden állásra kiterjesztetik a nem nemesek hivatalképessége. *(Élénk tetszés jobb felől.)* És csak a főrendiháznak ezen harmadszori üzenete után fogadták el a karok és rendek kénytelenségből azt az álláspontot, hogy kivétel nélkúl kiterjesztették a hivatalképességet minden állásra. *(Úgy van! Tetszés jobb felől. Egy hang jobb felől: Akkor nem volt obstructio!)* Obsructio nem volt, de épen olyan heves küzdelem folyt akkor e kérdés körül, mint ma a kinevezés fölött folyik. *(Élénk tetszés és helyeslés jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Csak arra utalok még, t. ház, hogy az 1840 : V. tcz. megalkotásakor találkozunk nemzeti életünk herosaival, a kik ezen álláspont mellett küzdtek; találkozunk Széchényi István, Teleki László, Batthyány Lajos, Beőthy Ödön, Pázmándy Dénes neveivel, a kik akkor ugyanazon álláspontot foglalták el, a melyet a főrendiház; míg ellenben önök ma rémítgetésül azt akarják elhitetni velünk, hogy ha elfogadtatik az államosítás, azzal csak az aristocratia hatalmát fogjuk növelni; *(Derültség jobb felől.)* hogy ez nem a democratia követelménye, hanem az aristocratia hatalmának növelése. Ha a főrendek, ha maga az aristocratia 1840-ben az V. tcz. alkotásakor azt az álláspontot foglalta el, úgy igen bajos elhinnem, hogy önök nem a nemesi privilegiumok védelmére kelnek, hanem az aristocratia hatalmának túlsúlya ellen küzdenek. *(Élénk tetszés és helyeslés jobb felől.)*

Ezzel kapcsolatban áttérek, t. ház, egy igen fontos kérdésre, melyet szintén b. Prónay Dezső t. képviselőtársam vetett fel: *(Halljuk! Halljuk!)* s ez az államosítás költség-kérdése. B. Prónay Dezső t. képviselőtársam kérdés tárgyává tette, vajjon egyáltalában e javaslattal kapcsolatban tárgyaltassék-e a pénzügyi bizottságnak jelentése is?

A ház t. elnöke már kijelentette, hogy úgy a pénzügyi bizottság, mint a közigazgatási bizottság jelentése kapcsolatosan tárgyalandó, a mint az különben a ház állandó praxisa. S ép azért, miután én nem akarom, hogy a költség-kérdésével rémítgető hatást gyakoroljanak az országra, azt mondván, hogy ezzel a törvényjavaslattal mást nem fogunk elérni, mint adóemelést és a költségek szaporítását, *(Zaj a szélsőbalon.)* én a költség kérdését specialis tanúlmányom tárgyává tettem.

Gr. Károlyi Gábor: Leszállítják az adót?

Dárdai Sándor előadó: Nem az adóról akarok szólani.

Gr. Károlyi Gábor: Arról beszél most! *(Felkiáltások jobb felől: Rendre! Rendre!)*

Elnök: Ne tessék e kérdésben idegeskedni. Hiszen a képviselő urak meghallgattattak, méltóztassanak tehát meghallgatni az ellenvéleményt is, mert a szólás szabadsága abban áll, hogy meghallgassuk az ellenvéleményt is. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Dárdai Sándor előadó: Én különben, t. ház, ezen thémával nem most foglalkozom először e házban, mert én ugyancsak már — gondolom — 1879-ben Grünwald Béla t. barátommal, midőn egy és ugyanazon a napon felszólaltunk a közigazgatás államosítása mellett, statisztikai adatokkal igyekeztem bebizonyítani, hogy a mi közigazgatásunk a mellett, hogy rossz, egyike a legdrágábbaknak.

És én most, ha a t. ház türelme megengedi, talán kissé részletesebben *(Halljuk! Halljuk!)* és behatóbban fogok foglalkozni a tárggyal, hogy bebizonyítsam, hogy mai közigazgatásunk semmivel, de semmivel sem olcsóbb azon államok közigazgatásánál, melyek már régóta az állami közigazgatás alapján állanak. A költségvetés összehasonlítására felhozom az 1889-ik évi költségvetések alapján a szomszéd államnak, Ausztriának kölöségvetését, mely szerint a belügyi tárczának költségvetése 19 millió forintot tesz ki. A mi belügyi tárczánk költségvetése, mint tetszik tudni, 11,896.215 forintot tesz. Ausztria belügyministeri tárczájának 19 millió forintra rugó költségvetésében bent foglaltatnak azonban még a következő tételek is, úgymint: államépítészeti hivatalok 1,127.300 forinttal, útépítészet 4,716.595 frttal és vizépítkezés 2,822.700 forint; tehát mind oly tételek, a melyek nálunk más-más tárcza költségvetésébe tartoznak.

Ugron Gábor: Hát a tartományi költségvetések benne vannak-e?!

Digitized by Google

Dárdai Sándor előadó: Majd arra is rátérek. Ha tehát ez összegeket, a melyek nálunk más tárczák költségvetésébe tartoznak, a 19 millió forintból levonjuk, akkor Ausztria belügyi költségvetése 11 millió forintot tesz ki. És hogy Ugron Gábor képviselő úr kérdésére is megfeleljek, megjegyzem, hogy e 11 millióban a tartományi közigazgatás költségei is benfoglaltatnak; ép úgy, mint a hogy a mi 11 millió költségvetésünkben benfoglaltatik a megyékre fordított 4,515.000 frtnyi összeg, ép úgy benfoglaltatik az osztrák belügyi költségvetésben a tartományi közigazgatás költségeire fordított összeg, mely ott 5,694.477 forintot tesz ki.

Tehát ebből méltóztatnak látni, hogy Ausztriában a belügyi tárczának költségvetése, daczára annak, hogy ott 22 millió 144 ezer a lakosság száma; daczára annak, hogy a vagyon nagyobb aránya már azon quotta arányából is, a melyben mi a közös költségek tekintetében Ausztriával szemben állunk, kitünhetik: a belügyi tárczának költségvetése semmivel nem nagyobb, mint a mi belügyi tárczánk költségvetése.

Menjünk Poroszországra. *(Halljuk! Halljuk!)* Poroszországnak belügyi költségvetése 44,316.376 márkára rúg; ebben azonban benfoglaltatik a börtön és a fegyházaknak költségvetése is, a mely ott 9,629.000 márkára megy. Mint méltóztatnak tudni, nálunk a börtönügy költségvetése nem a belügyi tárczához, hanem az igazságügyi tárcza költségvetésébe tartozik. Ez tehát levonandó. Nem helyezek sulyt arra, hogy levonassék azon rubrika a mely — igen sajnálatos, a mi belügyi költségvetésünkben elő nem fordúl — Poroszországban tekintélyes tételt képez: tudniillik a szegényügyre fordított tétel 1,000.253 márka. A mi költségvetésünkben a szegényügyre vonatkozó tétel, ha csak a lelenczügyekre fordított néhány ezer forintot ezen rubrika alá nem veszszük, alig fordúl elő.

Szederkényi Nándor: Hát a megyei pótadó?!

Dárdai Sándor előadó: Az már az önkormányzat keretébe tartozik, az önmegadóztatás terhére esik, mely ott szintén megvan; de a községi terhek, igen természetesen, a belügyministerium költségvetésében nem szerepelnek.

Azon kivül külön tételt képez a 376.797 márkára rugó s a polgári anyakönyvek vezetésére fordított összeg. Ezen tételt inkább csak illustrálására hozom fel annak, hogy a polgári anyakönyvek vezetése ott valami rettenetes nagy költséget nem okoz.

Ha tehát csak a börtönügyi tételt levonjuk és eltekintek attól, hogy a berlini rendőri kiadás az állami költségvetésben 7 millió márkával szerepel, míg nálunk a fővárosi állami rendőrség költségéhez az állam csak 1,034.389 frttal járúl, marad a porosz belügyi tárcza terhére 34 millió márka, vagyis a mi pénzünk szerint 17 millió forint.

Minthogy ugyanezen tételre nézve is azt lehet felvetni, hogy vajjon a provintiák költsége benfoglaltatik-e? Feleletem az, hogy igenis, még pedig 7 millió 55.000 ezer márkával. Tehát Poroszországnak, melynek lakossága 27 millió 600.000-en túlmegy, míg a mi lakosságunknak 17 millió néhány 100.000-re rúg; ott a belügyi tárcza költségvetése 17 millió frt, a mi 11 milliós költségvetésünkkel szemben.

Vegyük Francziaországot. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Francziaországban a belügyi tárcza költségvetése 75 millió 250.348 francra rúg. De ebben benfoglaltatik a franczia »Bosnyákország«, Algir közigazgatási költségvetése 7 és fél millió frankkal; a vicinalis vasutak subventioja 8 millió frankkal, a mi tudvalevőleg nálunk a kereskedelmi tárcza költségvetésébe tartozik; benfoglaltatik végül a börtön és fegyházügyek költségvetése, mely ott 21 és fél millió frankra rug. Ha tehát mindezen tételeket, a melyek nálunk más tárczák körébe tartoznak, levonjuk, marad a nagy, gazdag, hatalmas Francziaországnak, melynek állami közigazgatását, mint a centralisatio mintaképét, tehát mint legdrágábbat tüntették fel, belügyi tárcza költségvetése 38 millió frank, vagyis a mi pénzünk szerint 19 millió frt. Tehát Francziaország, a nagy, gazdag, hatalmas Francziaország az ő 37 millió lakosával, szemben a mi 17 millió lakosságunkkal, 19 millió forintot költ a belügyi administratióra, míg nálunk 11-nél többre, majdnem 12 millió frtra terjed. *(Tetszés jobb felől.)*

Azt hiszem t. ház, hogy nekem mindezen adatokkal sikerült talán bebizonyítani azt, hogy ezen szempontból az adóterhek növekedése, a költségeknek túlmagasra csigázása szempontjából nehezen fog sikerülni önöknek az ország közvéleményében változást előidézni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Én, a mint már mondám, 1879-ben ugyane házban tartott beszédemben is kimutattam, hogy én a mi mai közigazgatásunkat a legdrágábbnak tartom, legdrágábbnak különösen akkor, ha annak költségét belső értékéhez hasonlítjuk, ha ahhoz viszonyítjuk, hogy az mennyit ér. De én, ép úgy, mint akkor, ma is tántoríthatlanúl azon meggyőződésben vagyok, hogy a mi közigazgatásunk eme drágaságának oka a közigazgatás azon bifurcatiojában rejlik, mely a törvényhatósági és állami közigazgatás közt mintegy parallel vonalban egymás mellett fut. Ezen bifurcatio, közigazgatásunknak ezen dualismusa teszi a mi közigazgatásunkat szerfelett drágává, a mellett, hogy nehézkessé és roszszá is teszi; *(Úgy van!*

Digitized by Google

Úgy van! jobb felől.) mert hiszen, kivált a közigazgatási bizottság intézményének behozatala előtt, a megyei közigazgatás az állami közigazgatással valóságos internationalis viszonyban állott. Nekem erős meggyőződésem, hogy a közigazgatás egységének megteremtése után a mi közigazgatásunk nemcsak jobb, de viszonyítva annak belső értékéhez, olcsóbb leend, mert mindennek árát viszonyítani kell annak értékéhez is. *(Derültség a szélső baloldalon. Helyeslés jobb felől.)*

Hogy a megyék igen költséges intézményt képeznek, azt nemcsak én magam állítom, hanem hivatkozhatom itt arra a tekintélyre is, a melyre már önök is hivatkoztak, t. i. Sennyey Pál báróra, kinek ebben a házban az államosítás eszméjének első megpendítését tulajdonítják. B. Sennyey Pál volt az, a ki szintén állította, hogy a mi megyei administratiónk a legdrágább administratiok közé tartozik; sőt egyenes felszólítást is intézett hozzánk, hogy mondjunk le bizonyos kedvencz eszmékről, mely alatt nemcsak a honvédségi intézményt érthette, mely kétségtelenül szintén kedvencz eszménk és épen azért kerül sokkal többe, mint pl. az osztrák Landwehr. Nem megyek odáig, nem akarok sem a megyei, sem a honvédségi intézményről lemondani, de el kell ismernünk, hogy a parallel megyei és állami kormányzat, ép úgy, mint a parallel közös hadseregbeli és honvédelmi költségek ép ezen bifurcatio folytán igen költséges kedvencz eszmék.

Mindezek után, *(Halljuk! Halljuk!)* igen t. ház, igazán fájdalommal kell beismernem, hogy nekem — nem tagadom — politikai eszményképen volt az, hogy vajha a közigazgatási tisztviselői állás lehetne egyúttal bizalmi állás. De épen önök győztek meg ennek a lehetetlenségéről, *(Tetszés jobb felől.)* ennek tarthatatlanságáról és azt; hiszem, hogy ha önöknek sikerült engem és minket erről meggyőzni, nem hozhatják fel ellenünk azt a vádat, hogy itt a capacitatio ki volna várva. *(Élénk tetszés jobb felől.)*

Ajánlom az 1. §-t elfogadásra. *(Zajos helyeslés és tetszés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az idő annyira előrehaladt, hogy azt hiszem, méltóztatik a most szőnyegen levő törvényjavaslat tárgyalásának folytatását a legközelebbi kedden d. e. 10 órakor tartandó ülésre áttenni; *(Helyeslés.)* most pedig méltóztatik a t. ház az interpellatiokra a mai napra bejelentett válaszokat s azután szintén a mai napra bejelentett interpellatiokat meghallgatni.

Legelőször tehát méltóztassék meghallgatni az igazságügyminister úr válaszát Szalay Károly képviselő úr interpellatiojára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház Az első kérdés, melyet Szalay Károly t. képviselő úr hozzám intézett, a következő *(olvassa):* »Való-e, hogy a szegedi kir. tábla területén működő egyik járásbíró hivatalos hatalmával visszaélvén, csak azért nem vonatott bűnvádi eljárás alá, mert ily eljárást a közvádló nem indítványozott?«

Hivatalos jelentés alapján — ámbár a képviselő úr kérdése határozatlan és tág körben mozog — arról vagyok értesülve, hogy Szabó Mihály titeli járásbíró 1890. évi julius havában » szentiványi jegyzőnél kint ebéden levén, ittas állapotban egy arra jött ázsiai görög koldúló barátot muszka kémnek nézett és igazolásra szólította fel. Ez előmutatván útlevelét, a járásbíró ezzel meg nem elégedett, hanem követelte tőle, hogy vetkőzzék le, miután nála — úgy látszik — tiltott proclamatiokat keresett. A jelenlevő írnok és a később előszerzett községi rendőr ismételt parancsára azután több ízben levetkőztették ezt a barátot, de nála semmit sem találtak; a járásbíró azonban a barátot letartóztatta, este magával vitte Titelbe és éjjelre az ottani fogházőr felügyelete alá helyeztette. Másnap reggel átadta a szolgabírói hivatalnak és semmit nem találván, a mi hivatali eljárásra alapot adhatott volna, szabadon bocsátotta.

Az ily elbánásban részesült egyén részéről semmi panasz nem tétetett, de az igazságügyi kormány által elrendeltetett a fegyelmi eljárás és a tényálladéknak kinyomozása. Ezen fegyelmi eljárás folytán az illető járásbíró vád alá helyeztetett a budapesti kir. ítélőtábla előtt. Közbejövén a táblák szétosztása, a főtárgyalás a szegedi kir. ítélőtábla előtt tartatott meg. A szegedi kir. ítélőtábla az illető járásbírót 100 frt pénzbirságra ítélte, megjegyezvén ítélete indokolásában azt, hogy a bűnvádi útra való terelés ezen ügy tekintetében azért nem történt meg, mert a közvád részéről erre vonatkozó indítvány nem tétetett. Ez az ítélete a kir. táblának a vádlott részéről felebbeztetett s jelenleg a curia elbírálása alatt van.

A képviselő úr második kérdésében azt mondja: »Ha való, szándékszik-e a t. igazságügyminister úr intézkedni az iránt, hogy a vádhatóság ezen mulasztása megtoroltassék s jövőre hasonló esetek kikerültessenek?«

T. ház! A fegyelmi törvénynek 60. §-a, melyet szóról-szóra felolvasok a házban, így hangzik: »A fegyelmi bíróság, ha látja, hogy a panaszlott cselekmény, vagy mulasztás büntettet képez: az iratokat további eljárás végett az illetékes büntető bírósághoz teszi át.«

Ezen 60-ik §-a a fegyelmi törvénynek, min-

Digitized by Google

den bíróságnak módot nyújt arra, hogy akár tétetett indítvány a közvád részéről, akár nem, akármi volt a gyakorlat ezen szakaszszal szemben, miután az feltétlenül imperative szól, hivatalból, ilyen indítvány nélkül, ha egy bűncselekmény fenforgását látja, a fegyelmi eljárást megszüntetheti az eljárás bármely stadiumában és büntető útra terelheti az ügyet. *(Általános helyeslés.)* Bővebben ez irányban nem nyilatkozom azért, mert az ügy felebbvitel folytán a curia előtt van. *(Helyeslés.)*

A mi most a képviselő úr kérdésének utolsó részét illeti: igenis intézkedtem, még pedig abban az irányban, hogy a főügyészségek kivétel nélkül útasíttattak arra, hogy valahányszor a fegyelmi vizsgálatból kiderül az, hogy a fegyelmi eset gyanánt vizsgálat alá került cselekmény olyan, mely a büntető törvénykönyv szerint büntető cselekmény ismérveit mutatja fel, daczára annak, hogy a büntető útra terelés szempontjából nem szükséges indítvány, hivatalból tartoznak ilyen indítványt tenni; *(Élénk helyeslés.)* azonfelül minden egyes esetben, midőn egyáltalában az látszik fenforogni, hogy a feljelentett fegyelmi cselekmény egy bűncselekmény ismérveivel bír, azt egyszersmind az igazságügyi ministeriumnak feljelentendő. *(Általános élénk helyeslés.)*

Ez az, a mit a t. képviselő úrnak két kérdésére, tekintve az ügy jelen stadiumát, felelhetek. Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Általános élénk helyeslés.)*

Szalay Károly: T. ház! Köztudomású dolog, tapasztaltuk elég sokszor és elég sajnosan, hogy azon törvények, melyek a személyes szabadságot biztosítják, Magyarországon elég lazán hajtatnak végre; azért ragadtam meg az alkalmat, hogy interpellatiot tegyek és most kétszeres az örömem, hogy azt megtettem, mert a mint a t. igazságügyi minister úr méltóztatott mondani, ez által alkalmat adtam egy oly intézkedésre, mely bizonyára meg fogja a maga jó gyümölcsét teremni. A t. minister úr által előadottak nyomán, az ő válaszát megnyugvással tudomásúl veszem. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az igazságügyi minister úr válaszát tudomásúl venni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Tudomásúl veszszük!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a választ tudomásúl veszi.

A ministerelnök mint belügyminister kíván válaszolni a hozzá intézett három rendbeli interpellatiora.

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: A t. ház engedelmével megadom a választ egyidejűleg b. Kaas Ivor képviselő úrnak hozzám a negyedik magyar színház ügyében intézett interpellatiójára, továbbá b. Kaas Ivor és Ugron Gábor képviselő uraknak a német színház tárgyában előadott interpellatioira. *(Halljuk!)*

Az elsőre, b. Kaas Ivor képviselő úr interpellatiojára, kénytelen vagyok mindenekelőtt egy tévedést rectificálni; mert b. Kaas Ivor képviselő úr interpellatiojában az foglaltatik, hogy a főváros törvényhatóságának határozata szerint az ilyen színház létesítésére »egyedül a magas kormány lévén hivatva, általa volnának erre vonatkozólag a szükséges előmunkálatok megindítandók és a czélszerű intézkedések megteendők, mely esetben kijelenti a főváros törvényhatósága, hogy annak létrehozására és fentartására a maga részéről a legmesszebb menő áldozatok meghozatalára mindenkor kész volna.«

A t. képviselő úrnak ezen tévedését kénytelen vagyok rectificálni, mert a főváros törvényhatóságának ily határozata nem létezik. Van a tanácsnak egy előterjesztése, a mely a Náday és társai által létesítendő színházra vonatkozik; ezen tanácsi előterjesztésben foglaltatik azon kijelentés, a melyet a képviselő úr idézett; a főváros közgyűlése azonban, a mely május 25-én 565. sz. a. ezen ügyben határozott, mint a fő polgármester úr felszólításomra hozzám intézett hivatalos előterjesztésében világosan kijelenti, a tanács javaslatának ezen részével nem foglalkozott és így erre vonatkozólag fővárosi törvényhatósági határozat nem állhat fenn. *(Mozgás.)* Ennek következtében a kormány arra nem is alapíthatta valamely elhatározását.

A mi a kérdés lényegét illeti, részemről igen kívánatosnak tartom, hogy sikerüljön Budapest fővárosban egy negyedik színház létesítése, a mely természetesen a fővárosi közönség műveltségi fokának és igényeinek megfelel és a melyben nemcsak a főváros közönsége, hanem a fővárost látogató idegenek is mulatóhelyet találjanak. *(Helyeslés jobb felől.)* De nem tartom a kormány feladatának a törvényhozásnak előterjesztést tenni az iránt, hogy ily vállalat akár az állam erejéből, akár a kormány kezdeményezése folytán létesíttessék. *(Helyeslés jobb felől.)*

Az elsőt, hogy t. i. az állam létesítsen ily intézetet, azért nem tartom kívánatosnak, mert az állam színházi czélokra jelenleg is többet fordít évenkint 300.000 frtnál és így az állam már megfelel azon kívánalmaknak és igényeknek, a melyeket e tekintetben irányában formálni lehet. Azonfelül van sok más culturalis intézmény, a melyeket szintén szükséges, hogy az állam erejéhez képest támogasson. *(Helyeslés jobb felől.)*

Nem tarthatom helyesnek azt sem, t. ház, hogy a kormány kezdeményezze ily vállalat létesítését; mert ennek természetes következménye az lenne, hogy azért, a mit a kormány kezdeményez, a felelősséget úgy erkölcsileg, mint anyagilag elvállalja és azon esetben, ha azon

Digitized by Google

hozzájárulások, melyek a vállalat létesítésére és fentartására történnének, nem volnának elégségesek, az azzal járó terheket is viselnie kellene, a mi végeredményében ugyanaz lenne, mintha a vállalatot az állam létesítené. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ez a felfogásom e kérdésben; de ez nem zárja ki azt, sőt ellenkezőleg biztosíthatom a t. házat, hogy a mennyiben ilyen vállalat akár magánvállalkozás, akár magánosok adakozása, akár a törvényhatóság kezdeményezése folytán létesülne, az iránt a kormány a lehető legjobb indúlattal fog viseltetni és nem fog azon szűkkeblű álláspontra helyezkedni, hogy ezen intézet esetleg concurrentiát képezhet az állam által támogatott és fentartott színházaknak. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Ez a kormány álláspontja b. Kaas Ivor t. képviselőtársam első interpellatiojára nézve.

A második interpellatio — azon sorrendben leszek bátor válaszolni, a mely sorrendben az interpellatiók tétettek — a fővárosi törvényhatóságnak egy német szinház nyitására adott engedélyére vonatkozik. Engedje meg a t. ház, hogy a két kérdést, melyek az interpellatiók alkalmával multkor szóba jöttek, egymástól különválaszszam, mert azok nincsenek egymással szoros összefüggésben. Az egyik a fővárosi törvényhatóságnak intézkedése a német szinház engedélyezése tárgyában; a másik azon kérvény, a melyre a t. képviselő urak felszólalásaikban hivatkoztak, nincsenek összefüggésben, mert az egyik hatósági intézkedés, a mely iránt a kormányhoz kérdés intéztetett, a másik oly ügy, a mely bizonyos tekintetben nem tartozik a kormány intézkedési körébe. Erre vonatkozik Kaas Ivor t. képviselő úrnak az a kérdése, mely a fővárosnak a német szinház engedélyezésére vonatkozó eljárását érinti. Bátor leszek erre is megadni a választ. Álláspontom e tekintetben nem lehet más, mint hogy megtegyem azt, a mit a törvény rendel és a mire a törvény a belügyministert felhatalmazza. Az 1848: XXXI. törvényczikk 1. §-a értelmében a színházak engedélyezése a törvényhatóságok hatáskörébe tartozik. Az 1872: XXXVI. törvényczikk, mely a főváros rendezéséről szól, azon határozatokat, melyek ily színházak engedélyezésére vonatkoznak, nem sorozta azok közé, melyekhez a kormány jóváhagyása szükséges; ennélfogva azon határozat jogerősségéhez, melyet a főváros közönsége e tekintetben hozott, nem szükséges kormányi jóváhagyás és így ezen határozat megsemmisítésére hatáskörömben, mint belügyministernek, jogom nincs. Ki kell azonban e mellett még két dolgot emelnem. Az egyik az, hogy a főváros ezen határozatát junius 24-én hozta meg és azon időtől fogva ezen határozat ellen hozzám felebbezés nem érkezett. Tehát már ezért sem voltam abban a helyzetben, hogy a kérdésben intézkedjem. A másik, a mit ki akarok emelni, az, hogy a színházak engedélyezésére vonatkozó előbb említett törvényes intézkedésekből egyáltalán nem következik az, hogy Magyarországon szabad mindenféle színházi előadásokat tartani, legyenek azok akár nemzetellenesek, akár erkölcstelenek; és ezekkel szemben nem léteznék rendelkezés.

A színházak felügyeletére nézve ugyancsak az 1848: XXXI. törvényczikk 3. és 5. §-aiban intézkedik, a melyek a felügyelettel az illető törvényhatóságot bízzák meg és az esetben, ha az engedélyezett színházban haza- és nemzetellenes előadások tartatnak, azok ellen fellépni és intézkedni első sorban az illető törvényhatóságnak a feladata, a mennyiben pedig bármely törvényhatóság ezen feladatát nem teljesítené, erre az illető törvényhatóságot utasítani s szükség esetén a további intézkedéseket megtenni, a kormánynak a feladata. De ez, felfogásom szerint, egészen más dolog, mint az engedélyezés körüli eljárás, mely az idézett törvény 31. szakaszában van körülírva. *(Helyeslés jobb felől.)*

Következik most a Kaas Ivor képviselő úr harmadik interpellatiója, mely a következőleg hangzik. *(Olvassa)*:

»1. Nyilatkozzék az iránt, hogy minő álláspontot foglal el a kormány ama felségfolyamodvány belső tartalmával és aláiróinak eljárásával szemben?

2. Szándékozik-e a német színház felépítését megengedni?

3. A felségfolyamodványban említett daltársúlatok számát korlátozni, ízlés- és erkölcsrontó előadásait a legszigorúbb rendőri felügyelet alá fogni?«

Ezen interpellatio második ponjára, a színházengedélyezésre nézve már előbb megadtam a választ. A mi az első kérdést illeti, hogy mily álláspontot foglal el a kormány az említett felségfolyamodás belső tartalmával szemben, bátor vagyok kijelenteni, hogy a kormány minden cselekvéseért vagy mulasztásaért elvállalja a felelősséget; de nem lehet feladata, hogy felelősséget vállaljon magánegyének eljárásáért és felfogásáért. És minthogy az a felségfolyamodvány, mely itt felemlíttetett, semmiféle hatósági intézkedést nem tesz szükségessé s a kormány ebben az ügyben sem nem intézkedett, sem mulasztást nem követett el, de a kormánynak alkalma sem volt, hogy abba beleavatkozzék: nem tartom ezt a tárgyat olyannak, hogy azért a kormányt feleletre vonni lehessen. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A mi az interpellatio harmadik pontjában

Digitized by Google

foglalt daltársúlatokat illeti, ezen, a fővárosban, megengedem, nagy mértékben elterjedt daltársúlatok csakis hatósági engedélyezés alapján állíttathatnak fel és szigorú rendőri felügyelet alatt állanak. Ha e daltársúlatok átlépik azt a kört, mely az engedélyben foglaltatik, joga van a hatóságnak ezen daltársúlatok birtokosait akár pénzbüntetéssel sujtani, akár azt a daltársúlati helyiséget be is záratni.

Ezen hatáskörben, ha a szükség előáll, az intézkedés meg is történik és minthogy a rendőri felügyelet folyton szigorúan gyakoroltatik; és épen ezen rendőri felügyelet következménye, hogy habár, mint említettem, ily daltársúlatok túlságos nagy számban léteznek a fővárosban, e szám nem szaporodik, hanem épen a rendőrség ezen intézkedése folytán évről-évre csökken. Különben, hogyha e tekintetben bármi intézkedés szükségesnek mutatkoznék, az iránt a rendőrség meg fogja tenni a kellő intézkedéseket. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De, t. ház, úgy Ugron Gábor, mint b. Kaas Ivor képviselő urak hivatkoztak felszólalásaikban a közszellem sülyedésére, különösen a fővárosban és felhívták úgy a kormány, mint a ház figyelmét arra, hogy már most szükséges intézkedni arra nézve, hogy a közszellem továbbra ne sülyedhessen, mert mint mondatott, ha az továbbra is sülyedne, Magyarország fővárosának magyar jellege esnék áldozatúl.

Nézetem szerint, t. ház, a közszellem emelkedésének és a magyarosodás terjedésének a fővárosban sem gyámkodásra, sem védelemre nincs szüksége; mert méltóztassék visszaemlékezni, csak 20 esztendő előtt milyen fokon állott a magyarosodás és a hazafias közszellem érzete Budán és Pesten és mivé fejlődött azóta? *(Élénk helyeslés jobb felől.)* A hol ily óriási fejlődés észlelhető, ott közszellem sülyedéséről nem lehet szólani. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Mindenki tudja, hogy a főváros polgárságában oly általános a hazaszeretet, oly általános az állameszme iránti ragaszkodás és oly nagy a magyarosodás terjedése, hogy ezen általánosan constatálható . . .

Gr. Károlyi Gábor: Ott van Kochmeister!

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: hogy ezen általánosan constatálható jelenségekkel szemben öt embernek felfogásából azt a következtetést vonni, hogy ezen öt embernek eljárására a közszellem sülyedésére káros befolyást gyakorolhat — nem lehet. *(Élénk helyeslés jobb felől. Ellenmondások szélsőbal felől.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék az interpellatiokra adott válaszomat tudomásúl venni. *(Hosszan tartó élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: B. Kaas Ivor képviselő urat illeti a szó.

B. Kaas Ivor: T. képviselőház! *(Baross Gábor kereskedelmi minister feláll).*

Elnök: Baross Gábor kereskedelmi minister úr kíván szólni! *(Halljuk! Halljuk!)*

Baross Gábor kereskedelmi minister: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* B. Kaas Ivor képviselő úr egyidejűleg hozzám is kérdést intézett, mely ekként szól: Fog-e odahatni a kereskedelmi minister, hogy a budapesti kereskedelmi kamara, az árú- és értéktőzsde és ennek bírósága, továbbá a kereskedelmi testületek, akadémia oly vezetést kapjanak, mely jövőre a kereskedelmi osztálynak a magyar nemzettel nyelvben és lélekben teljes egyesítésére s nemzeti kereskedésünk erőteljes kifejtésére törekszik s mely mindentől tartózkodjék, a mi kereskedelmünk megmagyarosítását akadályozni képes?«

Önként érthető, t. ház, hogy a mint eddig, úgy ezentúl is oda szándékozom és oda fogok is hatni, hogy azon testületek, melyekről a képviselő úr említést tett, hazafias tevékenységük által az országnak szolgálatot tegyenek; fogok hatni ebben az irányban, a mennyire a viszonyok és hatásköröm megengedik. Kénytelen vagyok azonban figyelmeztetni a képviselő urat, hogy ezen testületek legnagyobb része autonom s autonom úton töltik be a vezetői állásokat. Igaz ugyan, hogy egyiknél-másiknál a kormányt a megerősítés joga illeti meg. Ha erre a törvény értelmében alkalom nyílik és ha akár a törvény értelmében, akár az illető testületek, akár pedig az illető egyének elhatározása következtében abba a helyzetbe jutnék, hogy a vezetőség megerősítése forogna szóban: önként érthető, hogy akkor megerősítésre csak oly választás tarthatna számot, mely kellő garantiát nyujt arra nézve, hogy azon feladatok, melyek a testület vezetését illetik, kellő hazafisággal és tapintattal fognak betöltetni. *(Élénk helyeslés.)* Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

B. Kaas Ivor: Legyen megengedve nekem, hogy szívem indúlatát követve, először is az utóbb szólott kereskedelmi minister úrnak adjak választ és kijelentsem, hogy válaszának csak azzal a részével nem vagyok megelégedve, a melyet nem mondott, t. i. azt kérdeztem, hogy a budapesti kereskedelem magyarosítására szándékszik-e hatni? Ezen részére kérdésemnek a minister úr hallgatott és constatálom, hogy ez igen jellemző hallgatás és hogy az én kérdésem igen indokolt volt.

Én hivatkozom az igen t. igazságügyminister úrra és a ház Budapesten lakó valamennyi ügyvédjére, hogy mindazon perekben, melyeknél

Digitized by Google

a kereskedelmi czégek bizonyítékkal kénytelenek szolgálni, legyenek azok főkönyvi kivonatok vagy más bizonyítékok, nem olyan túlnyomóan és majdnem kizárólag a német nyelv használata constatálható-e, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy abból nem az következik, hogy a főváros kereskedelme magyar, vagy mint a ministerelnök úr mondá, magyarosodik, mert úgymond, bizonyítékra nincs itt szükség arra, hogy a kereskedés magyarosodjék és kereskedésünkbe a magyar nyelv és szellem behozassék. Ez az állítás teljesen téves és a tényeknek általában meg nem felel. És ha az igazságügyminister úrra hivatkoztam, mindjárt módját akarom mondani annak, hogy ő is hozzájárulhatna a kereskedelem magyarosításához, mert hiszen a magyar állam hivatalos nyelve a bíróságoknál a magyar: és mi a tény? Az, hogy csak a kérvénynek kell magyar nyelven lennie, a mellékletek pedig németül vannak. Mondják ki a kereskedelmi könyvekre nézve is, hogy csak magyarúl, vagy hiteles magyar fordításban fogadtatnak el a bizonyítékok; *(Helyeslés a bal és szélső baloldalon.)* és a magyar nyelv és magyar kereskedés rögtön be fog vonúlni. Csak példáúl hozom fel, hogy a kormány intézkedéseinek lehet helye és van módja, csak akarni kell. Hiszen nem fejlődöttebb és nem is nagyobb, sem dicsőségesebb állam Szerbia, mint mi vagyunk, nincs is olyan messze a zimonyi vasuton Belgrád, el lehet oda menni, ott a felíratok, kereskedelmi czégek mind szerbül vannak; akadnak ugyan más nyelvű felíratok, németek, francziák is, de minden idegen nyelvű felíratért 100 frankot köteles fizetni az illető kereskedő; *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* ez az államra nézve haszonnal jár és a kereskedelem tisztán szerb az egész városban; nem úgy van, mint Budapesten, hogy ha itt az idegen végig nézi az utczákat épen nem, vagy alig talál felíratot némely utczában, melyen ott ne lenne a német is. Ezekben, t. ház, a kereskedelmi minister úr feleletének csak azon részére adtam választ, a melyben tulajdonképen választ nem kaptam.

De már most ki kell jelentenem, hogy teljes mértékben meg vagyok elégedve azon nyilatkozatokkal, a melyeket megadni szíves volt. Nem azért vagyok azokkal megelégedve, mintha nem tudtam volna, hogy ezek a testűletek, a tőzsde, ipar- és kereskedelmi kamara autonomiával bírnak — s még sokkal inkább a Lloyd-társaság, mert ez privát jellegű — s hogy ezek közűl csak ezen két, hatósággal bíró testűlet szorúl elnökválasztás esetén a kormány jóváhagyására. Ezt én nagyon jól tudom; de szükségesnek tartom a változást az elnökségben ugyanazon okokból, a melyek az előbbire nézve fennállanak. Nézzen el akárki önök közűl a budapesti tőzsdére, hall-e ott egyetlen egy magyar szót? Nem a bíróság eljárását, hanem az ottani alkudozást értem. Midőn a multkor valaki ott elkiáltotta magát, hogy: »Erzsébetmalom«, általános feltűnés támadt s — engedelmet a kifejezésért — egész zsidó-jargonban valaki így kiáltott fel: »Ist der meschügge?« Vagy: megbolondúlt, hogy magyarúl meri kikiáltani a budapesti értéktőzsdén, hogy Erzsébet-részvényeket ád és vesz. *(Hosszan tartó zajos derültség.)* Ha Budapesten, Magyarország kereskedésének góczpontjában ennyire német a nyelv és a szellem: akkor kérdem, állhat-e a magyar kormány jóvoltából és helybenhagyásával ezen testűlet élén egy olyan férfiú, a ki minden ízében bebizonyította egész életében, hogy german érzelmeket táplál, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a kitől — hiszen hivatkozhatom oly fültanúra, a ki önök előtt teljesen hiteles, mint Csernátony képviselő úr, a ki igen gyakran találkozik vele az Angol királynőnél és kérdem — vajjon hallott-e valaha egy magyar szót? *(Mozgás bal felől.)* Pedig tud magyarúl ép oly jól, mint bárki más. Ha tehát, t. ház, az ipar és kereskedelmi kamarában ugyanez a szellem dominál és mellette Sancho Pansaképen áll egy hasonló pangerman, akkor kérdem: micsoda módja és eszköze van a magyar kormánynak erkölcsileg — mert a jogi eszközökről már megemlékeztem — odahatni, hogy a kereskedés a magyar nemzettel egyesíttessék? S arra, hogy ez megtörténjék, a t. minister úr megadta a kulcsot feleletében, megadta teljes mértékben, midőn stigmatisálva kijelentette, hogy ha neki alkalma nyílik — az illető egyének elhatározása következtében az általa jóváhagyandó állások egyike-másika megürűlvén — jóváhagyási jogát gyakorolni: akkor ő a maga befolyásának teljes erejét és nyomását fogja érvényesíteni a tekintetben, hogy ezen állásokra derék magyar emberek jőjjenek. *(Élénk helyeslés és éljenzés a baloldalon.)* Ez oly nagy kezdeményezés, mely itt a parlament előtt hangoztatott, intőjel és szózat a kereskedelmi és iparkamarának és intő szó lehet a tőzsdének és intő szózat lehet a Lloyd-társaságnak is, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* hogy azon útra térjenek, a melyen a magyar nemzettel és ennek minden fiával találkoznak és a melyet a magyar nemzet az ő hű fiaitól megkövetelhet. És ha ez intézmények ezen útra térnek, legyenek biztosítva nemcsak a magyar kormány és a magyar törvényhozás, hanem az egész magyar nemzet átölelő szeretetéről.

Most engedjék meg, hogy kevesebb lelkesedéssel térjek az igen t. ministerelnök úr előadására. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ott kezdem, a hol nézet dolgában legköze

Digitized by Google

lebb állok: a zengerájoknál. *(Halljuk! Halljuk!)* — A t. ministerelnök úr azt mondotta, hogy azok a főváros és a rendőrség által engedélyeztetnek; nem szaporodnak és egyáltalában nem is veszélyesek a közerkölcsiségre és a nemzetiségre nézve; *(Nagy zaj a jobboldalon. Gr. Szapáry Gyula ministerelnök tagadólag int. Felkiáltások jobb felől: Nem mondotta!)* mert rájuk szigorú felügyelet gyakoroltatik; és a mennyiben az eljárás szigorítására volna szükség, avagy a mennyiben oly esetek fordúlnának elő, a melyek büntetésre méltók: akkor a rendőrség a maga kötelességét nem mulasztja el.

Engedje meg a t. ház, hogy felolvassam azon budapesti műintézetek lajstromát, *(Halljuk! Halljuk!)* melyekben ilyen nőművészek énekelnek és mutatnak *(Általános zajos derültség.)* német művészetet. Dicsekedve jegyzem meg, hogy Magyarország fővárosában egyetlenegy oly mulatóhely sincs, a hol magyar nyelven gyakorolnának e fajta komédiát.

Csatár Zsigmond: A magyarokra kitüntetés! *(Halljuk! Halljuk!)*

B. Kaas Ivor: Ott van a két Orpheum és a Folies caprice. Ezután következnek a chantantok, úgymint: »Kaffé Imperial«, »International Garten«, »Hőköm szinház«, Kaffé zum Bretzen« és »Blaue Katz«. *(Derültség.)*

Ezen különböző chantant-oknak a száma nyolcz. *(Halljuk! Halljuk!)* Azután ott vannak az énekesnők összejöveteli helyei *(Halljuk! Halljuk! Mozgás jobb felől.)* Szolgálok vele az egész kiváncsi férfiközönségnek: *(Derültség.)* Café Beliczay, Caffé Veith, Caffé »Radial«, Caffé Herzmann. Azután jönnek az úgynevezett »Natursängerek«: *(Halljuk! Halljuk!)* Caffé Adria, Caffé Ferenczy, Caffé Meran, Caffé Mandl, Caffé Ungerleider, Caffé Rujder, Caffé Elisabeth, Caffé Árvay, Caffé Napoleon, Caffé Pollack, Caffé Ringer, Caffé Spitz, Caffé Friedmann, Caffé Recher, Caffé Schwarcz, Caffé Oesterreicher, Caffé Boulevard, összesen 21. *(Derültség.)* Tehát mindössze 29. *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)* Vannak ezek a főváros minden részében, a belvárost sem véve ki; vannak a budai részen; vannak a legelegansabb részeken, mint pl. az Andrássy-úton; tele van azokkal a király-utcza, tele van a kerepesi-út és így tovább és így tovább.

Távol áll tőlem, mert szégyenpír nélkül nem is említhetném fel egyetlenegy esetét vagy módját azon szemérmetlenségeknek, melyek ott szóval és tettel elkövettetnek. *(Igaz! Igaz! a szélső baloldalon.)* Magyarország és Budapest főváros renommejára ezen zengerájok oly károsan hatnak, *(Mozgás. Úgy van! Úgy van! balfelől.)* hogy akárhová jut az ember Európában *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* és találkozik oly férfiakkal, a kik Budapesten utaztak, *(Halljuk! Halljuk!)* azok mind Budapestnek ezen éjjeli képét adják vissza kiszínezve. *(Élénk mozgás. Igaz! Ugy van! bal felől.)*

Ezek után nem tehetek egyebet, mint megrónni azt a rendőrséget, a mely ezeket a visszaéléseket mind tűri, pedig látja, nemcsak ő látja, az egész főváros látja, külföldiek is látják, a kik itt megfordúlnak és látja az egész ország, melyet a kereskedelmi minister úr zónájával ide csődít *(Nagy derültség és helyeslés.)* és az egész ország bizonyságot tehet mellettem, hogy igazam van, midőn azt mondom, hogy a főváros rendőrsége, a mely állami rendőrség, tisztét ezen jelenségekkel szemben a legnagyobb mértékben elhanyagolja és ezzel saját erkölcsiségének alacsony fokáról tesz tanúságot. *(Nagy mozgás jobb felől. Helyeslés a szélsőbalon.)*

Már most, t. ház, engedjék meg, hogy áttérjek a magyar színkör kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)* Az igen t. ministerelnök úr először egy oly tagadással felelt nekem, a mely megdöbbentett, mert nem értem, hogy Budapest főváros főpolgármestere Ráth Károly úr hogyan mondhatott felszólításra a ministerelnök úrnak valótlanságot? *(Mozgás jobb felől. Halljuk! Halljuk! bal felől.)* A ministerelnök úr maga mondotta, hogy az a mondás, melyet a főváros hivatalos közlönyéből felolvastam s melyet interpellatiomba bevettem, a főváros tanácsa részéről a közgyűlésen proponáltatott. Ezen propositiot a főváros közgyűlése, gondolom, vita nélkül, de az egészet elfogadta úgy, a mint a tanács előterjesztette, minden legkisebb változtatás nélkül. Már most, ha ez így van és ha ez a főváros hivatalos közlönyében ki van nyomatva, a közgyűlés pedig ehhez hozzájárúl, kérdem: lehetséges-e vagy hogy történt, hogy a mit a főváros közgyűlése elfogadott, a ministernek fel nem terjesztetett? Mert hiszen meglehet, hogy a főváros jegyzőkönyve és a minister úrhoz felterjesztett példány közt differentia van. Ha nincs, hogyan lehet az, hogy Ráth Károly főpolgármester úr kétségbe vonja a fővárosnak egyhangúlag hozott ezen hozzájárúló határozatát? Vajjon jogában van-e neki azt magyarázni és félremagyarázni? *(Egy hang balfelől: Megváltoztatni!)* Nem mondom megváltoztatni, mert azt nem tudom; de a ministerelnök úrnak beszédéből azt kell következtetnem, hogy olyan magyarázattal látták el azt most utólag, a melyre előbb senki sem gondolt, a mely egyáltalában az e tekintetben tanúskodható egész közgyűlés szerint nem állhatja ki a kritikát. Lehet, hogy szorúltságában egy, a kormánynak kedveskedni akaró főpolgármester vagy főispán a magyarázatoknak különböző módját könnyen megtalálja. *(Derültség a bal- és szélsőbalon. Mozgás a jobboldalon.)*

Hogy egy magyar színház felépítése Buda-

Digitized by Google

pesten mennyiben képezi a kormány feladatát, mennyiben nem: e felett vitatkozni nem akarok. Azt constatalom csak, hogy az állam nem foglalta el azt az álláspontot, hogy nem tartozik hatásköréhez, mert az állam átvette a nemzeti színházat és azt kezeli, felépíttette az operaházat és azt kezelteti, ezeknek — s ezt maga mondja a ministerelnök úr — subventio adatik, ezeket a civillistából a kormány propositiojára az állam segítette építeni s ezekről e házban minden évben tárgyalunk. Ily praecedens után tehát azt mondani, hogy nem képezi az állam feladatát a színházak építését kezdeményezni, vagy pedig egy negyedik magyar színháznak anyagi és erkölcsi támogatását initialni, egyáltalában nem lehet. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A kérdés tehát mindig az, szükséges-e egy negyedik magyar színház felállítása Budapesten; igen, vagy nem? Ha szükséges: minő módon építhető az fel? Felépíthető-e tisztán magánvállalkozásból és ha nem: hajlandó-e a kormány, vagy a főváros anyagi segítséggel hozzájárulni?

A főváros az anyagi segítségnek nagy mértékét ajánlotta fel és felhívta a ministeriumot a kezdeményezésre. Constatálom az egész ország előtt, hogy a ministerium megtagadta, hogy Budapesten egy negyedik magyar színház felállításához *(Élénk ellenmondás jobb felől. Zaj.)* a törvényhatóság által kért kezdeményezést megragadja. Ezt, még tovább menve, azzal is indokolta, hogy nincsenek arra anyagi eszközei. Tudom, hogy a kormánynak vannak telkei; nem mondom, hogy vannak olyan alapjai, a melyekhez nyúlhat, de tudom, hogy ha a háznak bejelentené a segélyezést, az azt meg nem tagadná. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* De ettől eltekintve tudom, hogy ha a magyar király, a magyar kormány kezdeményezésére subventiot ad, vagy ha a magyar kormány ajánlatára elrendeli, hogy Budapesten úgy építtessék egy új magyar nemzeti szinház, a hogyan Bécsben az új Burgszínházat építették: ennek semmi akadály vagy nehézség nem áll útjában. Én azonban nem helyezkedem ezen álláspontra, mert nekem mindegy, akár magántársulat, akár az állam, akár a főváros állítja fel a negyedik magyar színházat. Én azt akarom, hogy a magyar színház létesüljön, mert veszélyt látok annak nem létesülése esetén. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Azt mondani, hogy majd akkor látjuk meg, mit teszünk vagy mit tehetünk, ha majd valaki ajánlattal jön — legyen az magánember vagy egyesület — oly minimuma a jóakaratnak, melylyel csak a pokolhoz vezető útat lehet kikövezni. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

Rácz Athanáz: No! No! *(Nagy derültség.)*

B. Kaas Ivor: De én még ezt a parányi jóakaratot is elfogadom, sőt még meg is köszönöm, mert ez egy csöpp reményt nyujt nekem arra, hogy a negyedik magyar színház mégis létre fog jönni. Csak arra kérem a t. belügyminister urat, hogy ha majd jelentkeznek férfiak, kik hazafiságból ilyen színházat akarnak létesíteni, először is arra ügyeljen, hogy ez a színház kizárólag magyar színház legyen . . . *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rácz Athanáz: No! No! *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

B. Kaas Ivor: . . . és hogy az, mint nemzeti műintézet biztosíttassék. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Hogy a színházat, kik kezelik és kiknek fog az használni: én ezt nem keresem; reám nézve csak az fontos, hogy az a nemzetnek szolgáljon műintézetül. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha a t. ministerelnök úr ilyen ajánlatot kap, arra kérem, hogy eszmei jóindúlatát változtassa át gyakorlati segélyre. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

És most a német színház kérdésére térek át. Azt mondja a t. ministerelnök úr, hogy a német színház dolgában nem tehet semmit. Nem tudom, miért nem tehetne; de én azt hiszem, hogy azért nem tehet semmit, mert nem akar tenni semmit. A t. ministerelnök úr a törvényre és arra hivatkozik, hogy a főváros megadta az engedélyt és az erre vonatkozó határozat jogérvényre emelkedett. Ez, t. ház, teljesen megfelel az igazságnak.

Rácz Athanáz: No hát! *(Nagy mozgás a szélsőbalon. Derültség jobbról.)*

B. Kaas Ivor: Engedje azonban meg a t. ház, hogy rövid történetét adjam a főváros azon közgyülésének. *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Rácz Athanáz: Ezt nem hallgatjuk! Menjünk ki. *(A teremből többen távoznak. Zaj jobb felől és mozgás a szélső baloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Mi, t. ház, úgy ismerjük azt a közgyülést, mint ezt a házat. Mikor ránézünk, tudjuk: mennyi ott a kormánypárt és mennyi ott az ellenzék. Mikor elmentünk arra a közgyülésre, már tudtuk, hogy be van rendelve az egész kormánypárt, mert benn voltunk kétszázan a nyár közepén, pedig néha, mikor nincs ily kérdés napi renden, 40-nél többen alig vagyunk ott. Akkor bejöttek valamennyien, mi tehát nagyon jól tudtuk, mi lesz és azért csak nagy nehezen szántuk rá magunkat arra, hogy kitegyük a magyarságot annak a vereségnek. De mégis megpróbáltuk, megküzdöttünk és megbuktunk. *(Derültség jobb felől. Halljuk! Halljuk! balról.)*

Megbuktunk azért, mert a főváros képviselőinek köreiben az a hír volt elterjedve, hogy a kormány nem óhajtja semmi módon a német színház engedélyének megtagadását. So-

Digitized by Google

kan tehát lelkiismeretüktől furdalva kimentek a szavazás elől és így történt, hogy csak 85-en szavaztak a javaslat mellett. Ezután tanácskoztunk azon felebbezésről, a melyre most a t. ministerelnök úr hivatkozik. Hogy miért nem felebbeztünk hozzá, annak az az oka, hogy azt hittük, ő a német színházat engedélyezni fogja; *(Nagy zaj a szélsőbalon.)* midőn én proponáltam, hogy felebbezzünk, hadd lássuk azt a magyar kormányt, mely a német színház engedélyezéséhez hozzájárúl és kimondja az ország színe előtt, hogy ő is pártolja azt: akkor azt mondották nálamnál mérsékeltebb barátaim, ne tegyem, mert ha felebbezünk, kétségtelen, hogy a magyar kormány hozzájárúl s akkor Lesser és társai azzal állnak majd elő a fővárosban és mindenütt, hogy a német színházat Budapesten, Magyarország fővárosában, nemcsak megadta szégyenére a főváros képviselőtestületének többsége, hanem azt helyesli is Magyarország alkotmányos felelős kormánya. *(Mozgás a jobboldalon.)* Ennek nem akarták önöket ellenzéki barátaim kitenni. Ennek nem akarták kitenni az országot. Ezért nem felebbeztük meg a határozatot, mit most nagyon sajnálok, mert nem hivatkozhatnék most a ministerelnök úr arra, hogy nem tehet semmit és hogy mert az ügy nincs megfelebbezve, neki nincs köze ahhoz.

Fenyvessy Ferencz: Nem is szabad tennie semmit. *(Mozgás a baloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Én vagyok az utolsó abban, hogy azt mondjam, hogy a ministerelnök ne tartsa meg a törvényt. A mit a törvény előszab, ahhoz kösse magát a ministerelnök úr. Legyen is a kormány megkötve a törvény által, bár csak kötné is magát mindig ahhoz. *(Helyeslés.)* De én azt kérdeztem: »megengedi-e a német színház felépítését«, mert az építési engedélyt a közmunka-tanács adja ki, a melyre a kormánynak van befolyása. Tudjuk, hogy a játékengedély kizárólag tőle függ. Így tehát a kormánynak módjában van határozni a felett, hogy a német színház felépüljön-e vagy sem s a játék abban megengedtessék s legyen-e német vagy sem? A kormány, midőn tagadja, hogy ő e felett dönthet, a kérdés elől egyszerűen ki akar bújni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mit vártam én a kormánytól? Nem azt vártam, hogy azt mondja, hogy a mi igazságos, azt nem tekinti jogérvényesnek, hogy a mi privát joga Lessernek, azt el fogom tőle kobozni. Nem, ezt nem vártam tőle. De nem is szerettem volna, hogy ha így járt volna el — ámbár tudom, hogy a német szinház nem bukott meg, mert csak alszik — hogy Lesser azt az engedélyt át akarja másra ruházni. Egy kis idő mulva találkozni fogunk egy más névvel, de ugyanazon színházzal. Azt vártam, hogy a felségfolyamodványra vonatkozólag a ministerelnök úr itt a magyar kormány erkölcsi tekintélyét fogja latba vetni. És ha a magyar kormány, a magyar ministerelnök, hivatkozva azon felségfolyamodásban tartalmazott államellenes tanukra és tendentiákra, azt mondaná, hogy ő a német színház felállítását Budapesten helyteleníti és ilyen körülmények közt ettől erkölcsi támogatását megtagadja, ezen válasz elég lett volna arra, hogy Budapest polgárai közül nem öt ember, hanem mindazok, a kik a német színházat kívánják és portálják, s ezek ötezernél is többen vannak, elfordúljanak attól a színháztól és attól a vállalattól, melyet Magyarország ministerelnöke nyilvánosan stigmatisal és hogy ahhoz ne járúljanak többé sem most, sem később. *(Élénk helyeslés. Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez az, a mit én a ministerelnök úrtól vártam, de a mit nem kaptam s ezért való csalódásomban keserves bánattal teszek neki szemrehányást. *(Zajos tetszés a szélsőbalon. Mozgás a jobboldalon.)* Ez az a közszellem, a melynek érdekében felkértem a ministerelnök urat, hogy lelkesedjék Magyarország jövőjeért. De nem, ő nem tud lelkesedni, mint osztrák-magyar ministerelnök. A választ nem veszem tudomásúl. *(Hosszan tartó tetszés, éljenzés és taps a bal és a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: T. ház! Örömemet kell, hogy kifejezzem, hogy a ministerelnök urat válaszában egészen új téren találom: Magyarország törvényeiből citál a ministerelnök úr, a kihez én többször intéztem már kérdést; így utóbb is, hogy melyik törvény alapján adott Békés vármegye főispánjának rendkivüli hatalmat s akkor a törvényekből semmit sem idézett. Midőn a Békés vármegyében elkövetett visszaélés miatt intéztem interpellatiomat a ministerelnök úrhoz s kérdeztem a törvényt, melyre azon rendelet alapítva van, a ministerelnök úr nem idézett törvényt. Csodálatos változás, *(Derültség a szélsőbalon.)* a ministerelnök úr törvényt idéz, hogy a német színház ellen semmit se kelljen tenni. *(Derültség és tetszés a szélsőbalon.)*

És még egy van, a mi fölött kell, hogy örömemet kifejezzem. Változást tapasztalok a ministerelnök úrnak interpellatiokra megadott válaszában, mert eddigelé az ő válaszai abban voltak mesteriek, hogy úgy állította fel és mondotta el, hogy azok semmit se mondjanak, a mai választ pedig akként állította fel, hogy semmit se kelljen tenni. *(Tetszés a szélsőbalon.)*

A ministerelnök úr idézett törvényei azonban előttem csak másodvirágzásban jelennek meg, mert a háznak egy igen feltünő — nem mondhatom, kitünő — tagja azokat már egy el nem mondott interpellatioja révén nyilvános-

Digitized by Google

ságra hozta és közzé tette. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Fenyvessy Ferencz: Ön szorúl a törvényekre, de nem a ministerelnök úr!

Ugron Gábor: És így én elég szerencsés voltam, hogy a ministerelnök úrnak törvényekkel felfegyverkezett válaszára előre elkészülhettem.

Teljesen igaza van a ministerelnök úrnak: az 1848. évi törvények kimondják, hogy a törvényhatóság adja a színháznyitásra az engedélyt.

A főváros rendezéséről szóló 1872. évi törvény nem sorozza a színháznyitást azon tárgyak közzé, a melyekben való határozathozatal csak ministeri megerősítés után válhatik jogerőssé. De a ministerelnök úr elfelejtett egy harmadik törvényt is czitálni, az 1881: XXI. törvényczikket, melynek 7. §. *c)* pontja a következőket mondja: »A főváros területén a nyilvános színi előadásokra vonatkozó engedélyek adása az állami rendőrség feladatai közzé tartozik.« E törvény 4. §-a azt mondja: »A fővárosi rendőrség közvetlenül a belügyminister alatt áll.« Az 5. §. pedig azt mondja: »A fővárosi rendőri működés jogalapját képezi: 1. a törvény, 2. az egyes ministeriumok által kiadott rendeletek, 3. a főváros törvényhatóságának a belügyminister által jóváhagyott és általa a rendőrségnek kiadott szabályrendelet«. Teljesen igaza van a t. ministerelnök úrnak, mert itt a kérdésnek két oldala van, midőn csak egyikre nézve nyilatkozott, hogy tudiillik a színháznyitási engedély a törvényhatóságnak autonomicus jogkörébe tartozik és hogy abba, miután felebbezés be nem adatott, a minister úr bele nem szólhat. E tekintetben a ministerelnök úr interpellatiómra választ adott, de a dolog érdemére és lényegére nézve választ nem adott, mert midőn egy színháznyitásra az engedély megadatik, attól egészen különböző az a másik kérdés, hogy az előadások megtartására is engedély adassék. Az előadások megtartására való engedély megadásánál nem egyedül a közerkölcsiség szempontjai irányadók, hanem irányadók kell, hogy legyenek a magasabb államrendőrségi szempontok, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* tudniillik, hogy ez országnak politikai léte meg ne támadtassék *(Helyeslés a szélsőbalon.)* s egy szinház keretén belül ily provocativ támadással szemben a fölingerelt lakosság botrányokat abban a színházban elő ne idézhessen.

És ha a t. ministerelnök úr azon felségfolyamodás után, a melyet a »Magyar Hírlap« közölt s a melynek hitelességét senki sem vonta kétségbe, a melyben kimondatik, hogy miért kell a német szinház Budapesten: azért kell, hogy a monarchia másik államával való élénk szellemi összeköttetést fentartsuk; azért kell Budapesten a német színház, mert nemcsak művészeti, hanem egyúttal fontos politikai missiot is teljesít, *(Nagy nyugtalanság és felkiáltások a szélső baloldalon: Most tessék nevetni!)* mert a német művészet ápolása Budapesten nem megvetendő factora lehet a német nyelv ismeretének, ápolásának és terjesztésének; *(Nagy nyugtalanság a szélsőbalon.)* engedelmet kérek, t. ház, micsoda politikai missio lehet az, melyet a német nyelv ápolásával és terjesztésével, Magyarország fővárosában, Budapesten el lehet érni? *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Az, hogy Budapest ne assimilálódjék a magyar nemzettel és ne legyen ez a főváros és ennek folyton szaporodó népessége a magyar nemzet szívének egy erős dobbanása. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* A magyar nemzet szívének erős dobbanásává, valóságos nemzeti vérkeringést közvetítő életszervvé pedig csak akkor válhatik, ha ugyanazon természetű, mint maga az állam és az állam eszméje, a melynek szolgálatában egy fontos működés teljesítésére van hivatva. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Magyarországra nézve végtelen szerencsétlenség, hogy fővárosa nem volt teljesen magyar. *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon)*

A nemzeti fejlődés, a civilisatio, a cultura, az irodalom és művészet a nagy városok kebelében szokott kifejlődni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* És hogy ha annak jelleme és iránya nemzeti, akkor az a művelődés, az az irodalom, az a művészet mind a nemzeti jelleget ölti magára. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Magyarországnak tudományos világa, irodalma, művészete mind a fővárosban van csoportosúlva. S ugyanakkor, midőn látjuk ezt a törekvést és harmoniát, hogy a magyar nemzetnek jellegére, egész szellemi életére jótékony befolyást gyakoroljunk, a főváros közvetítésével annak magyarságánál, magyar természeténél és jellegénél fogva, melyet egy assimilatio kell, hogy megelőzzön és mely csak ezen assimilationak teljes folytonosságban léte mellett érhető el, mert mindig újabb és újabb idegen elemek jönnek ide a fővárosba, melyeket ezen városnak életműködése szükséges, hogy feldolgozzon, átalakítson, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* a mi gondolkozásmódunkkal, a mi viszonyainkkal, a mi természetünkkel, a mi felfogásunkkal még a közdolgokról is megismertessen: ugyanakkor nyiltan hirdetik nemcsak azt, hogy culturalis támadás intéztetik a magyar nemzetnek ezen egységes szellemi fővárosa ellen, hanem hirdetik azt, hogy ez a színház politikai missiot is hivatva van teljesíteni. *(Mozgás a szélsőbalon.)* Mi lehet az a politikai missio? Az, hogy Magyarországot előkészítse a germanisatio számára. Kinek érdekében? Vagy a német tendentiákkal teljes Ausztria számára, vagy pedig

Digitized by Google

a német birodalom számára. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Más német állam nincs, más német politikai factor nincs, melynek érdeke volna, hogy itt Magyarországon az ő számára és részére politikai fontossággal bírjon egy német színház felállítása. *(Igáz! Ugy van! a szélsőbalon.)* Politikai fontosságot csak az által nyerhet, ha a magyar államnak külön magyar egyéniségét, magyar jellegét, természetét és nemzeti voltát épen egy ilyen művelődési intézet, az abban fentartott szellem és azon folytonos háborgatás és megzavarás által, melylyel nemzeti culturánkra kihathat, azzal folyton-fejlődésében gátolja és így mindig visszatartja, hogy az erősen kifejlődött nemzeti egyéniség és annak nyilvánúlása lehetetlenné tegye ama politikai missiot, a mely Magyarországot még egyszer osztrák provinciává akarja átalakítani. *(Zajos tetszés a szélsőbalon.)*

De, t. ház, a helyett, hogy itt a minister úr azt a választ adta volna, hogy a színházmegnyitási engedély megtagadása nem áll hatalmamban, hanem hatalmamban áll az 1881: XXI. t.-cz. 7. §-a értelmében a színházi előadások megtartására engedélyt adni és azon engedélyt megadni, én oly színházak és oly színi társaságok számára, a kik a nemzet culturájával ellentétes irányt követnek a kik a nemzet politikai hivatásával, politikai szervezetével és összes intézményeivel szemben ellentétes politikát akarnak folytatni, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* ekként a nemzetet árulókként megtámadják, *(Zajos tetszés és helyeslés a szélsőbalon.)* a magyar nemzetnek a nemzet kebelében élő német ajkú polgárokkal való összesímúlását, összebarátkozását, egyenlő eszmekörben való nevelését és egyenlő politikai felfogásban való együttmúködését zavarni és háborgatni akarják, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* én az államrendőri hatalomnál fogva megtúrni és megengedni nem fogom. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

De a minister úr nem ezt az útat választotta. A t. minister úr azt az útat választotta, a melybez már hozzá vagyunk szokva: nem a kérdést megoldani akarni, hanem a kérdést ott hagyni, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* a helyett, hogy az a kérdés ott, mikor már annyira agyon van ütve, mint a mennyire most agyon van ütve, a maga rothadásában ne rontaná meg továbbra a levegőt; a helyett, hogy elejét venné annak, hogy jövőre egy újabb német színház alapításával, a czélzatot jobban eltitkolva s a titkot jobban megőrízve, ez a merényletre érvényesülhessen; a helyett, hogy ezen törekvéseknek minden kedvét elvenni: e helyett, a mint b. Kaas Ivor t. képviselőtársam is kiemelte, egyetlen kárhoztató szó nélkül mondja el nekünk válaszát s mondja el akként, hogy minden hazáját s nemzetét szerető embert felingerel és elkeserít. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Engedje meg a t. ház, de nem lehet megalázóbb és elkeserítőbb dolog, mint midőn látjuk a veszélyeket, a melyek fenyegetik nemzeti voltunkat és érezzük az erőt, a mely rendelkezésünkre áll, hogy azt leküzdhessük és azt az erőt nem látjuk arra felhasználva, hogy a veszély leküzdessék; folytonosan csak azt tapasztaljuk, hogy mi mindig ismerjük a magunk igazát, de mindig a magunk tehetetlenségének tudatára kell, hogy ébredjünk.

Miért van, hogy minden irányban tud a nemzet hatékony tevékenységet kifejteni, de mihelyt a németségről, mihelyt az osztrák érdekekről van szó, akkor a maga erejét nem tudja kifejteni? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Miért van az, hogy azok a férfiak, a kik a magyar nemzet erejének és hatalmának kezelésére vannak hivatva, a magyar nemzet érdekeiben mindig elég bátrak és elhatározók, de ha Ausztriával és a németséggel szemben kell fellépni, azonnal megpuhulnak? *(Élénk helyeslés. Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha valami, ez mutatja, hogy az a viszony, a melyben mi Ausztriával állunk és a jelen kiegyezés kerete legkevésbbé sem felel meg a magyar nemzet érdekeinek, mert a mi államférfiaink félénkek szoktak lenni a helyett, hogy a nemzet érdekeit bátran kivívni sietnének. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen az óhajtómódbeli hazafiság már egyszer ideje volna, hogy cselekvő formában jelentkezzék, a melyet mi mindig hallunk a ministerelnök úr ajkáról, de soha se látjuk azt a cselekvés terén erélyesen következni.

Midőn azt tapasztaljuk, hogy itt egy árulás felfedeztetik és az egész ország megbotránkozik az árulás felett, csak a ministerelnöknek nincs szava a megbotránkozás számára; midőn mindenki megbélyegzi az árúlókat, csak a magyar nemzeti hatalom kezelőjének, a magyar ministerelnöknek nincs bélyegző vas a kezében, melyet homlokukra süssön az árúlóknak; midőn azt látjuk, hogy öt ilyen hazafival szemben a magyar ministerelnök teljesen elzárkózik és elburkolózik minden rosszaló véleményezéstől: akkor engedje meg nekem a t. ház, hogy tanácsoljam önöknek, hogy ha azt akarjuk, hogy a magyar nemzet fennálljon; hogy a magyar nemzet árúlói mindig több bátorságot a mi tétlenségünkből, elnézésünkből és közömbösségünkből ne meríthessenek; hogy szűnjék meg bennük az a hit, hogy a magyar nemzet egyik részét a magyar nemzet, másik részét a német cultura, a német civilisatio hálójában tarthatja, mint az a kérvény is mondja, hogy azok pártolják a német színházat, a kik nincsenek nemzeti elfogultságban, hanem eléggé felvilágosúltak: *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* akkor igyekezzenek odahatni, hogy

Digitized by Google

Magyarország nemzeti közérzületének élén hazafias kormány álljon és a magyar hazafiság tanításának, a magyar polgárságnak élén Magyarország kormánya álljon, de ne lássuk azt, hogy mindenütt, a hol a magyarságnak és a nemzeti törekvéseknek kell nyilvánúlni, ott elbátortalanító tanácsuk, tétlenségük és visszavonulásuk álljon. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Én a ministerelnök úr válaszát nem vehetem tudomásúl és kérem a t. házat is, hogy azt ne méltóztassék tudomásúl venni, mert ha azután az árulás után, a mely nyilvánosságra jött, megengedjük, hogy azok azt a czélt, a melyet maguknak kitűztek, még el is érhessék, az a magyar nemzet gyámoltalanságának és erélytelenségének volna jele. *(Hosszan tartó zajos helyeslés a szélsőbalon.)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mit Ugron Gábor t. képviselő úr törvényre hivatkozva mondott, az semmiképen sem ellenkezik azzal, a mit első felszólalásomban ezen kérdésben mondtam; mert akkor is elismertem, hogy a színházi előadások fölött való felügyeletre a rendőrségnek és ennélfogva a ministernek befolyása biztosítva van. Ez tehát tökéletesen megfelel azon álláspontnak, a melynek a képviselő úr kifejezést adott.

Van azonkivül a ministeriumnak és a rendőrségnek más befolyása is, pl. ha az épület elkészül, az a fölött gyakorlati tüzrendőri felügyelet a rendőrséghez tartozik és a színház megnyitására a rendőrségnek befolyása van. De mindkét eljárás lényegesen különbözik azon eljárástól, a mely az 1848 : XXXI. tcz. ben foglaltatik. Ezeket szükségesnek tartottam constatálni. *(Helyeslés jobb felől.)*

A képviselő úr jónak látja úgy tüntetni fel a kérdést, mintha én ezen öt egyén eljárását bármikép helyeseltem volna, vagy nem fejeztem volna ki elég határozottan helytelenítésemet. Engedelmet kérek, öt embernek a felfogása, a melyhez a kormánynak semmi köze, sem abban intézkedési joga nincsen, kormányi intézkedés alapját nem képezheti. De előbbi felszólalásomban is mondtam és hivatkoztam arra, hogy öt embernek helytelen felfogásából nem lehet következtetni a főváros közszellemére. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Ebben is tehát kifejezést adtam annak, hogy távol állok attól, hogy az ezen folyamodványban foglalt kifejezéseket bármiképen is helyeseknek tartanám. *(Helyeslés jobb felől.)*

De a t. képviselő úr még egy tant állított fel, melyet semmiképen nem tehetek magamévá. Azt mondta ugyanis, hogy az idegeneket ki kell a fővárosból zárni.

Ugron Gábor: Ezt nem mondtam!

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: Azt mondta, hogy ezek káros befolyást gyakorolnak a főváros magyarosodására. Én ezt a tant nem tehetem magamévá; mert egy főváros sem szokott úgy fejlődni, hogy csak természetes szaporodás útján gyarapodnék a lakosok száma. Minden város, hogy nagy várossá fejlődjék, kell, hogy a civilisatio góczpontja legyen és hogy annyi vonzó erővel bírjon, hogy az idegen elemek oda menjenek. De abból, hogy idegen elemek jönnek valamely városba, nem lehet azt következtetni, hogy tehát ezek megrontják az ottani lakosság szellemét; sőt ellenkezőleg ezen idegenek szívják magukba azt a közszellemet, mely az illető város lakossága közt uralkodik és ez által a haza új polgárokat nyer. *(Helyeslés jobb felől.)*

Minden főváros fejlődésénél ez a követendő irány és a fontos nemzetgazdasági kérdés. *(Helyeslés. Úgy van! jobb felől.)*

És itt kénytelen vagyok bizonyos tekintetben visszatérni azokra, a miket Kaas t. képviselő úr mondott. Azokkal, a miket a t. képviselő úr a dalcsarnokokról mondott, foglalkozni nem akarok. A fővárosnak díszére nem váló ezen helyiségekről és azok működéséről itt szólni felfogásom szerint ízléstelen dolognak tartom és azért ezt nem is teszem. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

De a t. képviselő úr még egy állítást tett, mintha akár én, akár Budapest fővárosa valótlant állítottunk volna. Ennek igazolására kénytelen vagyok még egyszer a tényállásra visszatérni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn Kaas Ivor t. képviselő úr interpellatioját megtette, én áttekintettem és átnézettem Budapest fővárosnak ezen kérdésre vonatkozó határozatát s minthogy azon határozat, mely előttem feküdt, nem tartalmazott semmi egyebet, mint a Nádai és társai által beadott engedély kérdésére nézve a határozatot: fölhívást intéztem Budapest főváros főpolgármesteréhez, hogy azon határozatot, melyre a t. képviselő úr interpellatiojában hivatkozott, terjeszsze föl hozzám. A főpolgármester ismételve is fölterjesztette a határozatot és mellékelte ezen levelet, melyet kénytelen vagyok felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* »A tanács azt is javaslatba hozta, mikép kijelenthetné a közgyűlés, hogy az esetre, ha a negyedik színház létesítése végett szükséges előmunkálatok és czélszerű intézkedések a magas kormány részéről megtétetnének, a főváros annak létrehozására és fentartására a maga részéről a legmesszebb menő áldozatok meghozatalára mindenkor kész volna. A közgyűlés azonban az általam már felterjesztett határozatában a tanácsi előterjesztés e pontjára nem reflectált és így általa a kérdéses irányban semminemű kijelentés

Digitized by Google

nem történt és határozat nem hozatott.« *(Felkiáltások a jobboldalon: No hát!)*

Ha tehát; t. ház, akár másképen akarná a főváros a hozott határozatot értelmezni, akár pedig oly irányú határozatot kívánna hozni, mint azt a tanács előterjesztette, azt hiszem, semmi sem zárná el annak az útját, hogy a főváros oly értelmű határozatot hozzon, a minőt a főváros közönsége óhajt. *(Általános élénk helyeslés.)*

De, t. ház, határozottan tiltakoznom kell a képviselő úr két állítása ellen. Az egyik az, hogy a kormány akadályozta volna, vagy akadályozni akarná a negyedik magyar színház létesítését. Ennek a magyar kormány jelét nem adta és nem is fogja adni, a miről lesz alkalma a t. háznak meggyőződnie. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Szintoly határozottan tiltakozom az ellen is, mintha a kormány bármily befolyást gyakorolt volna azon határozat meghozatalára, melylyel a német színház concessioja megadatott. A kormány erre sem közvetett, sem közvetlen befolyást nem gyakorolt *(Élénk helyeslés jobb felől.)* és azért kénytelen vagyok a képviselő úrnak ezt az állítását egész határozottan valótlanságnak nyilvánítani. *(Helyeslés jobb felől.)* És minthogy a képviselő úr állítását ezen valótlanságra alapította, mindaz, a mit ennek alapján következtetett, önmagától romba dől. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés jobb felől.)*

B. Kaas Ivor: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót. *(Felkiáltások bal felől: Válaszolni is joga van!)* Jogom van válaszolni is. Én valótlanságot nem mondottam soha, de nem is tévedtem. A mi az elsőt illeti: Ráth Károly főpolgármester úr fölterjesztése alapján a ministerelnök úr felelete teljesen jóhiszemű volt. Ugyanazon jóhiszeműséget nem tulajdoníthatom a főpolgármester felterjesztésének, ennek tisztázása azonban más helyre tartozik.

A mi a városi közgyűlésről mondott szavaimat illeti, melyeket valótlanoknak nyilvánított a ministerelnök úr, én nem azt mondottam, hogy a ministerelnök úr gyakorolt befolyást a főváros közgyűlésére, hanem azt mondottam: úgy ismerjük a főváros közgyűlését, mint a képviselőházat; ha belépünk, mindjárt látjuk, hogy hányan vannak a kormánypártiak *(Derültség a jobb oldalon.)* és ezzel az alkalommal is így volt. Az egész kormánypárt szavazott ellenünk és a német színház mellett, *(Ellenmondások jobb felől.)* nem mondom, hogy az egész, mert voltak kivételek. *(Úgy! Úgy! Felkiáltások jobb felől.)* Én nem mondtam, hogy a kormány küldötte be, de azt tudom, hogy mikor bejő 150 kormánypárti tag a közgyűlésre, azok nem jönnek egészen véletlenül, hanem az ő vezérök közbejöttével. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: A ministerelnök úr tévesen értett meg engem, midőn azt mondotta, hogy én azt kívántam volna, hogy az idegenek a fővárostól elidegeníttessenek; ellenkezőleg én azt mondottam, hogy az idegenek folytonosan tódúlnak ide, ezeket az idegeneket a fővárosnak assimilálni kell, tehát sokkal több ok van arra, hogy ellenezzük egy german intézet létesítését, mely politikai czélzatokat követ, mely a magyar culturának egységes voltát és harmoniáját megzavarja, mert az a főváros jelen lakossága egy részének assimilalódását gátolja. Az idegennek sem az a czélja, hogy ha ide jő, itt a német színészet söpredékét és legutálatosabb részét lássa. Ha egy idegen jön Budapestre, Magyarország fővárosába, itt a magyar szellem nyilvánúlását, a magyar művészet bájait, tökélyét és szépségét akarja megismerni. *(Zajos helyeslés szélsőbal felől.)*

A ministerelnök úr még azt is mondta, hogy a felségfolyamodványt aláíró öt férfiuhoz semmi köze sincs. Bár ne lett volna a múltban sem; de a kit érdemrendekkel ruház fel a kormány, főrendiházi taggá neveztet ki s a kit a kormány a maga hatalmánál fogva kiszemel arra, hogy velünk törvényhozókkal egy sorba üljön: azt a férfiút önök most egyszerre olyan könnyen nem tagadhatják meg; *(Zajos helyeslés a szélsőbal felől.)* az ő cselekedetéért a felelősséget önöknek kell viselniök. *(Hosszan tartó zajos tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: A kérdésnek most annak kellene lenni, hogy tudomásúl veszi-e a ház a ministerelnök s a kereskedelmi minister urak válaszát Kaas Ivor és Ugron Gábor képviselő urak interpellatioira? A kérdést azonban most nem lehet eldönteni, mert 20 képviselő először név szerinti szavazást kért, másodszor pedig a szavazásnak a keddi ülésre való áttételét kérte.

B. Kaas Ivor: A kérdés feltevéséhez kívánok szólni. Minthogy én a kereskedelmi minister úr válaszát tudomásúl vettem, erre vonatkozólag a kérdést külön kérem feltenni.

Elnök: Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e a kereskedelmi minister úr válaszát tudomásul venni, igen, vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy tudomásúl vétetik s így névszerint szavazás csupán a ministerelnök úr válasza fölött fog történni. Ez pedig a kedden délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjének fogja első pontját képezni. *(Mozgás a jobboldalon. Élénk felkiáltások: Halljuk a névszerinti szavazást kérők neveit!)*

Meszlényi Lajos: Én is aláírom! *(Zaj jobb felől. Halljuk! Halljuk! Felkiáltások a szélsőbalon: Büszkék vagyunk rá!)*

Digitized by Google

Elnök: Nem ez a kérdés, hanem az, hogy megfelelnek-e az aláírások a szabályoknak. *(Zaj a szélső baloldalon. Felkiáltások: Mindnyájan aláírjuk! Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Az aláírások a következők *(olvassa)*: Meszlényi Lajos, Petrich Ferencz, Tóth Ernő, Szecsődy Kálmán, Bartha Miklós, Vállyi Árpád, b. Jeszenszky László, Kossa Dezső, gr. Károlyi Gábor, Dobay Antal, Horváth Ádám, Szalay Károly, Csatár Zsigmond, Hentaller Lajos, Szadovszky József, Zboray Béla, Papp Elek, Gencsy Albert, Bornemisza Ádám, Szederkényi Nándor. *(Éljenzés a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

Elnök: A névszerinti szavazásnak keddre való áttételét ugyanazon képviselő urak kérik. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Meszlényi Lajos: Ezek a mi aláírásaink, az önöké a Kochmeister aláírása! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Elnök: Hátra van még két interpellatio. Az egyik Wittmann János képviselő úré, méltóztassék azt meghallgatni. *(Zaj a szélsőbalon. Felkiáltások: Szerdán! Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Wittmann János: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Arad, Csanád és Békés megye telepítvényes községei érdekében vagyok kénytelen a t. pénzügyminister úrhoz interpellatiot intézni. Nagyon röviden, csak néhány szóval kell indokolnom interpellatiomat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ez a nép már hosszú éveken keresztül, számtalanszor keresett útat és módot arra, hogy nyomorúlt helyzetében a kormánytól segélyt kapjon; de hiába, nem kapott.

A legutóbbi választások alkalmából talán főkép azért szemeltek ki és tiszteltek meg engem bizalmukkal, hogy felkaroljam őket, kezembe vegyem ezen szegény községek ügyét és járjak el a legerélyesebben az ő érdekükben. Magam is község lakója lévén, ismerve nagy községeket és látva nagy szegénységüket, feltettem magamban, hogy a legkomolyabban elkövetek mindent, hogy rajtuk segítsek. *(Helyeslés a baloldalon.)* Azóta négy év folyt le, de segély, eredmény most sincs.

Hogy miért nincs? Ennek okát nem tudom; de tény az, hogy azok az emberek ma a szó szoros értelemben koldúsok. Rajtam nem múlik. Hiszen tudomása van róla a t. háznak is, hogy több ízben hoztam fel itt az ügyet és hívtam fel rá a minister úr becses figyelmét, de legjobban fogja tudni a t. pénzügyminister úr, a kinél gyakran jártunk küldöttségileg, úgy, hogy már szinte magam is resteltem.

De nem volnék igazságos, ha kizárólag a t. pénzügyminister urat akarnám az eredménytelenségért okolni, mert ő ellenkezőleg valahányszor ez ügyben nála jártunk, mindannyiszor a legszívesebben fogadott, úgy értve ezt, hogy mindig a legjobb indulatot tanusította ezen szegény nép iránt.

De ha már rajtam nem múlt; ha a t. pénzügyminister úr megmutatta jóindulatát: akkor egy harmadik esetnek kellett előállani, a mi ezen segélyt akadályozta. És aligha csalatkozom, midőn azt hiszem, hogy a t. minister úr saját közegei, azon illetékes körök, talán ellenkező véleményt vagy informatiot adhattak a tényállásra nézve, nem teszem fel, hogy rosszhiszeműleg, de talán az ügynek nem kellő ismerete folytán. Ha pedig nem így volna és ha ők ma is az ellenkező véleményt tartanák fenn, akkor méltóztassék a tényállásról meggyőződni, bizottságot kiküldeni, nem az állam, hanem az illetők költségére; de ne méltóztassék ezzel sokáig várni, mert az a nép sürgősen várja a segítséget.

De hisz erről beszélni is felesleges, a t. pénzügyminister úrnak is van erről tudomása. Ime csak egy bizonyíték. Arad, Csanád, Békés megyékben vagy husz telepítvényes község egyszerre indított nagy mozgalmat tarthatatlan állapotaik miatt. Értekeztek több ízben s állítólag a főispán urak utasítására elhatározták, hogy minden község bírája és jegyzője a képviselőkhöz csatlakozva küldöttségileg jöjjön fel Budapestre a minister úrhoz és adjon át neki memorandumot segítség végett.

Engem is felszólítottak, hogy a küldöttséghez csatlakozzam, de megvallom, én sem szeretem az ilyen hiába való költekezést és járkálást és így kijelentettem, hogy ily nagy számú küldöttségnek ez idő szerint ide feljövetelét sem célszerűnek, sem okszerűnek nem tartom, mert legutóbbi felszólalásomra a t. pénzügyminister úr teljesen megnyugtató választ volt szíves adni. Intézkedés ugyan nem történt akkor, de újabb kérésemre méltóztatott egy tanácsos urat leküldeni a helyi viszonyok megismerése végett.

Még azután sem tétetvén semmi más intézkedés, kijelentettem, hogy ujonnan fel fogom erre hívni a t. minister úr figyelmét. Az illetők azonban több oknál fogva továbbra is ragaszkodtak elhatározásukhoz, kijelentve, hogy kielégítő kormányintézkedést már azért sem várhatnak, mert az adatok nem helyszíni vizsgálat, hanem a jószágigazgatók véleményei alapján lettek beszerezve és mert ezen jelentésben legfölebb az általam említett hat telepítvényes községről lehet szó, ellenben ők husz községre nézve várják az intézkedést s csak újabbi kijelentésemre, hogy interpellatio fog intéztetni a t. minister úrhoz, határozták el, hogy a választól teszik függővé jövőbeli magatartásukat. Én tehát azt hiszem, teljesen correct jártam el s annál inkább kérhetem a t. minister urat, méltóztassék

Digitized by Google

a telepítvényesek megnyugtatására megadni a választ interpellatiomra, mely a következőleg hangzik. *(Halljuk! Halljuk!)*

Interpellatio a t. pénzügyminister úrhoz.

Több ízben tett képviselőházi felszólalásaimban beszéd tárgyává tettem az Arad-, Békés- és Csanádmegyékben levő telepítvényesek ügyét, mely alkalmakkor szánandó helyzetük keletkezésének forrására és a sérelmek valódi okaira, a melyek ma is illetékes helyen ismeretlenek, teljes őszinteséggel és nyiltsággal reámutattam. Felemlítettem az okokat, miért nem voltak képesek terhes kötelezettségeiknek legjobb akaratuk s igyekezetük daczára megfelelni. Példát idéztem több eredeti örökváltsági könyvecskékből, a melyekből kitűnt, hogy az általuk törlesztésképen fizetett összegeknek több mint fele kamat s perköltségre fordíttatott s örökváltságuk tehát a tőkeösszeg törlesztésére legfeljebb a lefizetett összeg másik fele, néha csak egyharmada jutott s lőn betudva. Reámutattam, hogy mily ember feletti dolgot végeznek a telepítvényes földmivelők, csakhogy állami, megyei, községi s hitfelekezeti kötelezettségeiknek megfelelhessenek; de végre is a folytonos hivatalos zaklatás, az a nyomasztó helyzet, melyben sínlődnek, megtöri a legnagyobb munkaerőt is.

Azért tekintettel arra, hogy a t. pénzügyminister úr a nevezett megyék telepítvényes községeinek kérelmeit mai napig nem teljesité, kérelmeiket nem orvosolta, mi által tényleg odajutottak, hogy ezren és ezren kénytelenek lesznek vándorbotot fogni s jobb hazát keresni s tekintettel másrészt arra, hogy határozott tudomásom van arról, hogy a telepítvényes községek egyhangúlag hozott határozata szerint monstre deputatiot szándékoznak küldeni a t. pénzügyminister úrhoz azért, hogy élő szóval is elmondják előtte nyomorúságos helyzetüket s kikérjék hathatós segélyét, támogatását; tudva, hogy az ily nagy számú küldöttség mily költekezéssel jár, kénytelenítve érzem magamat már e szegény emberek költségeinek megkímélése végett is a t. pénzügyminister úrhoz a következő interpellatiot intézni:

Szándékozik-e a t. pénzügyminister úr az Arad-, Békés- és Csanádmegyékben lévő telepítvényes községek óhajainak megfelelőleg intézkedni, jelesen az iránt, hogy

a) a haszonbéri és örökváltsági hátralék után kamatok czímén befizetett összegek örökváltsági tőkéjükbe betudassanak, továbbá

b) az 1868. évi XXV. törvényczikk 8. §-ában az új telepítvényeseknek biztosított 6 évi földadómentességet s végül

c) ezen engedmények létesítése után mutatkozó hátralékoknak kamatok nélkül 30 évre való beosztását megadni.

Wekerle Sándor pénzügyminister: T. ház! Minthogy általános mozgalom indult meg a kincstári telepesek körében, hogy a kincstár irányában elvállalt tartozásaik a szükség és igazoltság mértékén túl is leszállíttassanak: kénytelen vagyok a t. ház figyelmét rögtön igénybe venni és a t. képviselő úr által hozzám intézett interpellatiora a választ azonnal megadni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tudva van a t. ház előtt, hogy az 1891. évi költségvetés tárgyalásakor, úgy tudom, a házban, de minden bizonnyal a pénzügyi bizottságban, midőn egy — ha jól tudom — 11 vagy 12 ezer forint hitelt vettem fel a telepesek ügyeinek rendezésére, ezt azzal indokoltam, hogy a jelen évben óhajtom a telepesek tartozásainak kellő rendezését keresztülvinni. Ezt szükségesnek tartom megjegyezni azért, mert a képviselő úr úgy tüntette fel a dolgot, mintha a kormány egész kezdeményező eljárása az ő kívánságára történt volna.

Wittmann János: Nem tettem!

Wekerle Sándor pénzügyminister: Bocsánatot kérek, az 1891. évi költségvetés beterjesztésekor határozottan mondtam ezt. Korábban is voltak a költségvetésben ilyen összegek felvéve. Mit tettem azóta? Előre megállapított programmomhoz képest kívántam először a külső hatóságoktól véleményt, azután kiküldöttem egy ministeri tanácsost a helyszínre. Most ismét kiküldtem egy újabb közeget, a ki a leszámolási eljárást állapítsa meg és ez már is ott van. Ezen eljárás során meg fogom először egyenkint állapítani és tisztába fogom hozni az egyes telepesek tartozását és a mennyiben azon meggyőződésre jutnék, hogy azoknak tartozásai elviselhetetlenek, hogy azok teljesítési képességükkel nem állanak arányban: akkor fogok majd intézkedni, illetőleg a t. háznak javaslatot tenni az iránt, hogy a mennyiben az elkerülhetetlen — de csak az elkerülhetetlenség mérvéig — a tartozások szállíttassanak le. Engedelmet kérek, én semmi olyan ígéretet, hogy 6 évi adómentességet kapnak, hogy 30 esztendőre beosztatik a tartozás, hogy az eddig befizetett kamat vagy végrehajtási költség a tőkébe betudatik, előzetesen nem teszek. Itt, a hol nem új, hanem 20—25 év előtt foganatosított telepítésről van szó, nem oly mérték alkalmazandó, mint új és különösen olyan telepítéseknél, a melyek nemzetiségi szempontokból létesíttetnek. Ezen kívül meg fogom vizsgálni, hogy oly teher hárúl-e azokra, hogy nem képesek kötelezettségüknek megfelelni, mert nekünk nem czélunk depossedálni az ottani lakosokat, hanem megköveteljük a teljesítésnek azon mértékét, melynek megfelelni képesek, mert — engedelmet kérek —

Digitized by Google

a kincstárnak elajándékozni valója nincs. *(Élénk helyeslés.)*

Ez az az elv, t. ház, a melyet egész tárgyilagossággal, egész igazságossággal foganatosítani óhajtok; ettől magamat semmiféle tekintetek által eltereltetni nem engedhetem *(Élénk helyeslés.)* és ezen elvnek következetes alkalmazásától — ezt nem a képviselő úrra vonatkoztatva mondom — korteskedési czélból legkevésbbé sem engedem magamat eltántoríttatni. *(Élénk helyeslés.)*,

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés.)*

Wittmann János: T. ház! Csak néhány szóval leszek bátor a t. minister úr beszédére reflectálni.

A t. minister úr legyen meggyőződve, hogy sem a telepítvényesek, sem én nem kívánjuk az államkincstár kárát. Ha azt látnám, hogy e nép önhibájából jutott ezen sajnos helyzetbe, nem állanék melléje, hanem azt mondanám, hogy sorsát megérdemelte. De midőn azt látjuk, hogy a 40-es évek óta elengedte a kincstár és el kellett engednie a tartozásokat, mert olyanok voltak a viszonyok, hogy százezren maradtak hátralékban és azt most egyszerre akarják behajtani, úgy, hogy falat kenyere sem marad az illető szegény telepesnek: akkor kötelességünk nekünk képviselőknek, hogy azok érdekében felszólaljunk.

Még csak egyre vagyok bátor figyelmeztetni a t. pézügyminister urat. Ha indokolt volt az, hogy évek hosszú során át a nagy kincstári bérlőket, a kik akár nagyobb, akár kisebb elemi csapások következtében károsodtak, a t. pénzügyminister kedvezményben részesítette: úgy méltányos, hogy az a nép, mely soha egy krajczárt sem kapott kárpótlást, addig, míg az állam érdekei azt megengedik, a t. pénzügyminister által kedvezményben részesíttessék, hogy azt a népet ne engedjük tönkremenni, koldúsbotra jutni és esetleg kivándorlásra kényszeríteni, mert jöhet még idő, midőn az államot veszély fenyegeti és ez a nép is sietni fog a haza védelmére. Különben a választ tudomásúl veszem.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a pénzügyminister úr válaszát tudomásúl venni: igen vagy nem? *(Tudomásúl veszszük!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a válasz tudomásúl vétetik.

Következik Bartha Miklós képviselő úr interpellatioja.

Bartha Miklós: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tekintve az idő előrehaladottságát, kerülni fogok interpellatiom indokolásánál minden felesleges szót és minden színezést.

Hazánkban az immunitási jog nincsen még codificálva, de vannak törvényeink, melyek egyes felmerült esetek alkalmával bizonyos cinosuráúl szoktak szolgálni eljárásunkban. Ezen törvények közűl csak azokra vagyok bátor figyelmeztetni a t. házat, melyek szoros összefüggésben állanak az általam felhozandó tényekkel. Így a hármas könyv I. részének 14. §-a védelmébe veszi az országgyűlésre menő s az onnan távozó követeket. Az 1507: XII. törvényczikk így szól: »A ki az országgyűlésen valakit bántalmaz, vagy annak szabadságát sérti, hűtlenségi bűnt követ el.« Az 1563: LXXVI. törvényczikk így szól: »A ki az országgyűlésen panasztételért valakit károsítani merne, hűtlenség bűnébe esettnek tekintendő.« Az 1723. évből három törvényczikkünk is van, a melyeknek együttvéve értelme ez: A ki az országgyűlésen lévőt megsebzi, nagyobb hatalmaskodást követ el.

Ezen lehető legnagyobb rövidséggel ismertetett törvényczikkeket kiegészíti a magyar képviselőháznak 1867. november 18-án a Böszörményi László-féle esetben hozott következő, szószerint ídézendő határozata. És itt különösen kikérem az igen t. ház figyelmét: *(Halljuk! Halljuk!)*

»A mit az országgyűlési tag, mint ilyen, a házban és a házon kívűl mond, vagy tesz, azért csak az országgyűlés és pedig annak azon háza által vonatik feleletre, a melyhez tartozik.«

Minden egyes immunitási esetben csakis ezen törvényczikkeket és e törvényhozási határozatot lehet zsinórmértékűl venni. Már most a concret eset, melyet én ezen idézetekkel összeköttetésbe kívánok hozni, az, hogy Fiumében a magyar király látogatása alkalmával az ott állomásozó 79. császári és királyi gyalog sorezred legénysége, talán a tisztikarból is egy pár — egyről mindenesetre tudomásunk van — a hivatalos rendőri jelentés szerint politikai tüntetésekbe bocsátkozott.

Hogy a rendes katonaság politikai tüntetésektől minden jogállamban el van tiltva, azt fölösleges még csak említeni is; természetesnek találhatja hát mindenki, ha a háznak két tagja szóba hozta a politikai tüntetést.

A mit Ugron Gábor képviselőtársam e részben mondott, mindnyájunk előtt ismeretes. Előttem a kérdés csak az, vajjon abban, a mit t. képviselőtársunk mondott, fel lehet-e fedezni a magántermészetű ügynek bármily kis elementumát? Ki mondotta azt, a mit mondott? Országgyűlési képviselő. Hol mondotta? A parlamentben. Miért mondotta? Mert országos sérelmet talált abban, a mit felhozott és mert egy országos sérelmet kíván a kormány által orvosoltatni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Minek az alapján mondotta? Mert ha mindazon momentumok a mellett bizonyítanak is, hogy nem magántermészetű az ügy, de ha mende-

Digitized by Google

mondára alapította volna, a mit mondott, akkor az ügy magántermészetét előtérbe lehetne tolni. De alapította, a mit mondott, egy hivatalos és még meg nem czáfolt rendőri jelentésre. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És kivel szemben mondotta? Magánemberrel, magánembernek magántermészetű eljárásával szemben? Nem, hanem katonával szemben.

A katonát a ház költségvetéséből fizetik és tartják fenn; a katona ily értelemben az államnak egyik organuma; fegyvert visel a törvény és a társadalom beleegyezésével. Miért? Hogy a munkás társadalomnak civilisatorius békéjét, békés természetű előhaladását és munkásságát megoltalmazza úgy a kül-, mint a belellenségek ellen.

Mindaddig, míg a kezébe adott fegyverrel így él: igen jótékony és magasztos hivatást teljesít. Úgy, de ha ez a katona nem ezt a hivatást teljesíti, hanem, mint a hivatalos rendőri jelentés elénkbe tárja, fegyvertelen nép ellen, még pedig olyan nép ellen, mely az utczán épen a magyar állam és a magyar király iránti ragaszkodásának ad kifejezést, használja fegyverét, akkor kétségtelenül visszaélést követ el. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már most, t. ház, mi áll előttünk? Elkövet egy katona — a hivatalos rendőri jelentés alapján egy visszélést. Bejelentetik ez a háznak és az meg is bíráltatik a ház egyik tagja által. Vizsgálat indíttatik talán azon visszaélő katona ellen? Nem! Hanem az, a ki Fiuméban rendetlenkedett, eljön Budapestre, hogy itt is rendetlenkedjék. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Fiuméban a hivatalos rendőri jelentés alapján megtámadja az állam jogrendjét, Budapesten pedig — köztudomású tény — megtámadja a parlament jogát. Mert az, hogy az említett ezred többször emlegetett kapitánya fegyveres elégtételt kért egyik képviselőtársunktól... *(Egy hang jobbról: Nem igaz!)*

Ha nem igaz, a ministerelnök úr válaszában engem minden esetre meg fog czáfolni.

Ismétlem, hogy ha egy kapitány fegyveres elégtételt kér egyik képviselőtársunktól azért, a mit ő a parlamentben hivatalos természetű kötelességének teljesítése közben mondott, ha ez nem megtámadása a képviselői immunitásnak, akkor nem tudom mi ennek a megtámadása, *(Igaz! Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* mert lehetetlenség úgy fogni fel a dolgot, hogy csakis hatóságilag történhetik a képviselői szólásszabadság és immunitás ellen támadás.

Épen azért kívántam a ház jelenlévő t. tagjainak figyelmét azon idézetekre különösen felhívni, melyeket beszédem elején bátor voltam felhozni, mert azokból világosan kitűnik, hogy Magyarország törvényhozása a képviselői immunitást nem úgy fogta fel, hogy az csak a hatósági támadásokkal szemben védelem, hanem az védelem mindennemű hatósági s magánsérelmek ellen. *(Igaz! Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Támadás intéztetett a képviselői immunitás ellen és a ki Fiuméban hibázott, itt is hibázik. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

És mi történik, t. ház? A magyar honvédelmi minister úrnak minden bizelmas és nem bizalmas barátja beszéli s úgy budapesti, mint a bécsi hírlapok hozzák cáfolatlanúl, hogy a magyar honvédelmi ministernek teljességgel nem tetszik az, hogy a fegyveres elégtételt kérő tiszt nem kapta meg a kért elégtételt.

Az történik, hogy a magyar kormány egyik tagja a helyett, hogy az illetékes hatóságoknál legalább megkísérlette volna — mert hogy ez megtörtént volna, arról nincs tudomásom — a szigorú viszgálat keresztülvitelét, e ház folyosóján barátai és nem barátai körében keresi az elégtételt annak részére, a ki rendetlenkedett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Sőt a honvédelmi minister úr nem elégszik meg azzal, hogy egy hatáskörét sulyosan áthágó katonának elégtételt keres, hanem, a mint ezt a lapok írják és a mint én azt a honvédelmi minister úr több személyes ismerősétől tudom, nem tartózkodik annak kijelentésétől sem, hogy ez ügyből, magára nézve tárczakérdést csinál, . . .

Gróf Károlyi Gábor: Hála istennek, csakhogy megy már! *(Derültség jobb felől.)*

Bartha Miklós: . . . . . és hogyha ebben az esetben a ház mentelmi bizottsága az ő felfogásának nem szolgáltatna igazságot, ő megválik ministeri székétől. *(Úgy van! Igaz! a szélsőbalon.)*

Igen sajnálom, hogy a honvédelmi minister úr nincs jelen, de a legnagyobb rövidséggel, így is elmondom az én felfogásomat az ő magatartásáról. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha Magyarország honvédelmi ministere előbbre teszi az indokolatlan katonai érzékenykedést, mint a parlament jogát; ha a honvédelmi minister úr előtt becsesebb a fegyveres erőszak, — mert hiszen a párbaj fegyveres erőszak, — mint a képviselőház szólásszabadsága; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* ha a honvédelmi minister úr ebben a házban úgy viselkedik mint elfogúlt katona és nem úgy, mint bölcs törvényhozó és kormányzó: *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* akkor az én szerény nézetem szerint igen rossz szolgálatot tesz magának a császári és királyi közös hadseregnek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ily felfogás mellett a honvédelmi minister úr magával szemben fogja találni e háznak összes traditioit s akarom hinni és remélni, összes pártjait is. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

Én tehát azt hiszem, hogy alkotmányosan érző ministertől pártkülönbség nélkül azt várjuk meg, hogy ott, a hol visszaélés és rendetlenség történt, orvoslást szerezzen, nem pedig azt, hogy ott, a hol visszaélés és rendetlenség történik, a visszaélőnek és rendetlenkedőnek elégtételt igyekezzék szerezni. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

És én abban, ha igaz az, hogy a honvédelmi minister úr tárczáját kötötte e kérdés olyatén megoldásához, mely az ő katonai elfogult felfogásának adjon igazat, az alkotmányos érzék teljes hiányát látom és ezt ezennel constatálom. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Cabinetkérdést önmagára nézve kétségtelenül minden minister minden törvényhozási actus alkalmával fölvethet és ez nem tekinthető oly természetű befolyásolásnak, a mely alkotmányos szempontból megengedhető nem volna. De akkor mikor a ház kizárólagos jogáról, a képviselői immunitásról van szó, a mely immunitás nemcsak arra való, hogy a katonákkal, hogy a bíróságokkal, hogy a rendőrséggel szemben megvédelmeztessék a képviselői szólásszabadság, hanem szükség esetén arra is való, hogy magával a koronával és a kormánynyal szemben is megvédelmeztessék: *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* ily körülmények között azt, hogy a kormánynak egyik tagja befolyásolni igyekszik az immunitási bizottság ítéletét azzal a fenyegetéssel, hogy megválik tárczájától; alkotmányos fölfogásnak nem ismerhetem el. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Épen azért, mivel ez a nevezetes jog hazánkban még nincs codificálva és így minden egyes fölmerülő eset alkalmával az immunitási bizottól adott vélemény és az e vélemény alapján hozott házhatározat a jogforrás erejével és értékével bír: — *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* föltétlen szüksége van az immunitási bizottságnak és a háznak is arra, hogy hozandó határozatát a tanácskozás teljes nyugalmával hozhassa meg. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Már pedig nem lehet ezt a nyugalmat elérni akkor, ha egy minister a tisztán jogi kérdést át igyekszik játszani a politikai térre, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* és cabinetkérdést csinál belőle. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek elmondása után bátor leszek a t. háznak interpellatiomat felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

Interpellatio a ministerelnök úrhoz.

Ismeretes tény, hogy Ugron Gábort, képviselői feladatának teljesítése közben mondott bírálói szavaiért a császári és királyi 79-ik gyalogezred egyik kapitánya fegyveres elégtételre szólította föl;

köztudomású, hogy ezen esetet a t. ház elbírálás és jelentéstétel végett a mentelmi bizottsághoz utasította.

E tények kapcsán felmerült hírek tisztázása szempontjából kérdem a minister urat: igaz-e hogy báró Fejérváry Géza honvédelmi minister úr, minden tartózkodás nélkül, számos helyen kijelentette, hogy tárczájától megválik, ha az Ugron Gábor mentelmi ügyében a mentelmi bizottság s ennek alapján a képviselőház nem az ő álláspontját foglalja el?

Ha ez igaz: vállal-e a ministerelnök úr solidaritást a honvédelmi minister úr ezen felfogásával és ezen eljárásával? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gróf Szapáry Gyula ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A t. ház engedelmével leszek bátor az interpellatiora a választ azonnal megadni *(Halljuk!)* és felhasználom egyúttal az alkalmat annak kijelentésére, hogy a Fiuméban történtek megvizsgálására polgári és katonai egyénekből álló vegyes bizottság jelentése alapján lesz alkalmam, a t. háznak ezen esetre vonatkozó előterjesztésemet megtenni.

A t. képviselő úr által most előadott indokolásra ezen alkalommal reflectalni nem kívánok; hisz ez az ügy a mentelmi bizottsághoz utasíttatott és én időelőttinek, sőt helytelennek tartom, hogy ezen bizottság jelentésének praejudicáltassék *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* és annak eljárására valamely felszólalás által esetleg pressio gyakoroltassék *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Még azon nézetemnek vagyok bátor kifejezést adni, hogy ily eseményekből töredékesen kiválasztani egyes mozzanatokat és azokból következtetve, egyéni nézet alapján indokolatlanúl megrovást mondani ki különösen oly egyén felett, a ki nem levén itt jelen, nem védelmezheti magát . . . *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: A ministernek itt kell lenni! *(Zaj. Nekünk levonják a napidíjainkat, ha nem vagyunk itt! Zaj. Halljuk! Elnök csenget.)*

Fenyvessy Ferencz: Ne tessék Ugron képviselő úrnak ebbe az ügybe avatkozni. *(Zaj.)*

Ugron Gábor: Ez nem saját ügyem, ez a ház ügye! *(Mozgás jobbfelől. Zaj. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Gróf Szapáry Gyula ministerelnök:

Digitized by Google

. . . ezt mindenesetre egyoldalú eljárásnak kell tekintenem. Különben a dolog érdemére nézve t. képviselőház, kijelentettem, hogy lesz alkalmam a mentelmi bizottság jelentése kapcsán, vagy a hozzám intézett két interpellatiora adandó válaszomban nézetemet a t. ház előtt kifejteni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Egyébiránt azt válaszolom a t. képviselő urnak, hogy minden hírért, a melyet terjesztenek, én a felelősséget el nem vállalhatom és kijelentem, hogy azon állítás, mintha báró Fejérváry Géza honvédelmi minister állásáról való lemondását beadta volna, alaptalan és így alaptalan az abból levont mindennemű következtetés is. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Bartha Miklós: T. képviselőház! Mindenekelőtt kötelességemnek tartom magam iránt és a ministerelnök úr iránt is — hogy tévedésben ne maradjon — állítását rectificálni.

Én azt, mint hogyha báró Fejérváry Géza honvédelmi minister úr beadta volna lemondását, egyetlenegy szóval sem mondtam, ellenkezőleg nagyon hangsúlyoztam, hogy bizalmas és nem bizalmas barátai előtt nyilatkozott e tekintetben.

A t. ministerelnök úr azt jelentette ki, hogy a fiumei esetre nézve vizsgálat indúlt meg.

Kijelentésének ezt a részét megnyugvással és készséggel veszem tudomásúl.

Kijelentésének van egy másik része is, melyet már nemcsak megnyugvással veszek tudomásúl, hanem a mely felett kiváló örömemet is fejezem ki; ez kijelentésének azon része, hogy az interpellatioboz elmondott indokolásra azért nem tesz megjegyzéseket, mert a kérdés a mentelmi bizottság előtt van.

A ministerelnök úr a saját, itt elhangzó nyilatkozatával — lehet, hogy szóról-szóra nem így mondta de ez volt az értelme — nem akar a mentelmi bizottság határozatának praejudicálni.

Én ezen kijelentése felett igazi lelki örömemet kell, hogy kifejezzem a t. ház előtt, mert azt correctnek és alkotmányosnak tartom a legnagyobb mértékben. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

És minthogy a magyar honvédelmi minister többek előtt azt jelentette ki — és ez hivatalosan megczáfolva nincs — hogy ő állását köti ahhoz, hogy ez a kérdés így vagy amúgy dől-e el a mentelmi bizottságban, többé nem kérdem, hogy solidaritást vállal-e a ministerelnök úr a honvédelmi minister úrral; hanem remélem, hogy a ki ekként lett a ministerelnök úr által megczáfolva a házban, levonja a consequentiát. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: kérdem a t. házat: méltóztatik-e a ministerelnök úr válaszát tudomásúl venni? *(Tudomásúl veszszük.)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a választ tudomásúl veszi.

A legközelebbi ülés ideje és rendje meglévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 3 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

545. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi augusztus hó 4-én, kedden

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Berzeviczy Albert és Perczel Miklós szabadságidőt kérő —; Hannibál József mentelmi bizottsági tagságáról lemondó leveleiknek —; a ministerelnök az osztrák-magyar »Lloyd«-gőzhajózási vállalattal fennálló szerződés megszüntetéséről —, és az »Adria« magyar tengerhajózási társasággal kötött szerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatok szentesítéséről értesítő átíratának bemutatása. — A havi elnöki jelentés felolvasása. — Névszerinti szavazás a ministerelnök által a budapesti német szinház ügyében b. Kaas Ivor és Ugron Gábor interpellatioira adott válasz felett. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Baross Gábor, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, gr. Csáky Albin, Josipovich Imre, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Széll Ákos jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Dárdai Sándor, az azok ellen jelentkezőket Madarász József jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1891. augusztus hó 1-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Berzeviczy Albert és Perczel Miklós országgyűlési képviselők leveleit, melyekben megrongált egészségük helyreállítása czéljából Berzeviczy Albert egy havi, Perczel Miklós pedig két havi szabadságidőt kér.

Azt hiszem, a t. ház a kért szabadságidőt megadni méltóztatik.

Bemutatom továbbá Hannibál József országgyűlési képviselő levelét, mely szerint a mentelmi bizottsági tagságról lemond.

Azt hiszem, a t. ház a lemondást elfogadja és így a mentelmi bizottságba egy új tag választása válik szükségessé; a mire nézve, minthogy a mentelmi bizottságnak a legközelebbi időben dolga lesz, az ülés végén leszek bátor indítványt tenni.

Bemutatom a ministerelnök 2.594./M. E. számú átíratát, mely szerint:

»az osztrák-magyar Lloyd gőzhajózási vállalattal fennálló és az 1888. évi XXI. törvényczikkel beiktatott hajózási és postaszerződés megszüntetéséről, úgyszintén az 1887. évi XXIV. törvényczikkel meghosszabbított vám- és kereskedelmi szövetség VI-ik czikkének módosításáról« és

»az »Adria« magyar tengerhajózási részvénytársasággal kötött szerződés beczikkelyezéséről« szóló törvényjavaslatok ő Felsége által Ischlben 1891. év julius hava huszonötödik napján legkegyelmesebben szentesíttetvén, mint ez idei XXIV. és XXX. törvényczikkek az »Országos Törvénytár« útján f. évi augusztus hó má-

Digitized by Google

sodik napján kihirdettettek és ezeknek a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott eredeti példányai az országos levéltárban helyeztettek el. Tudomásúl vétetik.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs; más előterjesztés sem lévén bejelentve, bemutatom havi elnöki előterjesztésemet, méltóztassék azt meghallgatni.

Nagy István jegyző *(olvassa).*

Elnök: Az elnöki előterjesztés tudomásúl vétetik és a ház irodájában helyeztetik el megtekintés czéljából.

Következik a névszerinti szavazás a miniszterelnök úr által a budapesti német színház ügyében adott válasz tudomásúl vétele tárgyában. A kérdés az lesz: tudomásúl veszi-e a ház gr. Szapáry Gyula miniszterelnök úr, mint belügyminister által Ugron Gábor és b. Kaas Ivor képviselő urak interpellatiojára a szombati ülésben adott választ, igen vagy nem?

A betűt ki fogom húzni. *(Megtörténik.)* A szavazás a »B« betűnél kezdődik.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

Kezdetét veszi a szavazás. A névsort olvasni fogja gróf Esterházy Kálmán jegyző úr, az igennel szavazókat Széll Ákos, a nemmel szavazókat Madarász József, a távollevőket Nagy István jegyző úr fogja jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a kérdést.

Széll Ákos jegyző *(olvassa):* Tudomásúl veszi-e a ház gr. Szapáry Gyula miniszterelnök úr, mint belügyminister által Ugron Gábor és b. Kaas Ivor képviselő urak interpellatioira a legközelebbi szombati ülésen adott választ, igen vagy nem?

Elnök: A szavazás a »B« betűnél veszi kezdetét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort).*

Igennel szavaztak: *Baranyi Ödön, Baross Gábor, Bárczay Gyula, Beksics Gusztáv, Beles János, Benkő Sándor, Beőthy Algernon, Beőthy László, Berzeviczy Albert, gr. Bethlen András, Bokros Elek, Boncza Miklós, Bornemisza Ádám, Belitska Béni, Chorin Ferencz, Csernátony Lajos, Darvas Ferencz, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Dárdai Sándor, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, Dókus Ernő, Emich Gusztáv, gr. Esterházy Kálmán, Fabiny Teofil, Fackh Károly, Fáy László, Fejér Miklós, b. Fejérváry Géza, Fenyvessy Ferencz, Fest Lajos, Feszty Adolf, Fluger Károly, Földváry Elemér, Gajári Ödön, Gromon Dezső, Hagara Viktor, Hannibal József, Harsányi József, Hertelendy Béla, Hieronymi Károly, Horváth Béla, gr. Horváth-Tholdy Lajos, b. Huszár Károly, gr. Hadik Sándor, Harkányi Károly, Izákovits Milán, Jonicsáry Sándor, Jókai Mór, Jónás Ödön, Juszth György, Josipovich Imre, Kajuch József, Kammerer Ernő, Kapisztóry Ferencz, Kégl György, Konkoly-Thege Sándor, Körösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Kralitz Béla, Kubinyi György, Kubinyi Géza, Latinovics Ernő, Latkóczy Imre, Láng Lajos, Lévay Antal, Lukács Béla, Luppa Péter, Matlekovics Sándor, Matuska Péter, Miklós Gyula, Mikó Árpád, Mohay Sándor, Neppel Ferencz, b. Nicolics Fedor, Novák József, b. Nyáry Béla, Országh Sándor, Perczel Dezső, b. Perényi Péter, Perlaky Elek, Pécb Antal, Piukovich József, b. Podmaniczky Frigyes, gr. Pongrácz Károly, Popovics Vazul, Pulszky Ágost, Pulszky Károly, Radocza János, Rakovszky Géza, Rácz Athanáz, Rezei Szilvius, Rohonczy Gedeon, Roszival István, Rónay János, Radványszky György, Schöber Ernő, Schwarcz Gyula, Schwicker Henrik, Sipeky Sándor, Smialovszky Valér, Sombory Lajos, Spóner Andor, Sprinczer János, Sréter Alfréd, Schreiber Frigyes, Szakáll Ferencz, Szalavszky Gyula, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry Miklós, Szegedy Béla, Szeniczey Ödön, b. Szentkereszty Béla, Szeö-Királlyi Árpád, Széll Ákos, Sztojacskovics Sándor, Szunyogh Szabolcs, gr. Teleki József, Tisza István, Tisza Kálmán, gr. Tisza Lajos, Tisza László, Torma Miklós, Urbanovszky Ernő, Udránszky Péter, Ürményi Bernát, Vadnay Andor, Vadnay Károly, b. Vay Elemér, Vietoris Miklós, b. Wasmer Adolf, Wekerle Sándor, Wodianer Béla, gr. Zay Albert, Ziskay Antal, Zsámbokréthy Emil, Zsámbokréthy József, Almásy Géza, b. Ambrózy Béla, Andaházy László, gr. Andrássy Gyula, Arany László, Asbóth János, gr. Andrássy Géza.*

Nemmel szavaztak: *Balogh Géza, Bartha Miklós, Benedek Elek, Beniczky Árpád, Bernát Béla, Bujanovich Sándor, Csanády Sándor, Csatár Zsigmond, Detrich Péter, Dobay Antal, Farkas Balázs, Farkas Imre, Goda Béla, Gulácsy Gyula, Győry Elek, Helfy Ignácz, Hentaller Lajos, Herman Ottó, Hevessy Benedek, Horváth Ádám, Ivánka László, Jakabffy István, b. Jeszenszky Ferencz, b. Kaas Ivor, gr. Károlyi Gábor, Konkoly-Thege József, Kudlovich Imre, Kún Miklós, gr. Lázár Jenő, Linder György, Lits Gyula, Lukáts Gyula, Madarász Imre, Madarász Jenő, Madarász József, Mocsáry Lajos, Molnár József, Nagy István, Olay Lajos, Reviczky Károly, Szadovszky József, Szendrey Gerzson, Szalay Károly, Szentiványi Kálmán, Tholnay Gábor, Tóth Ernő, Unger Alajos, Vécsey Endre, Wittmann János, Zboray Béla, gr. Apponyi Albert, Ábrányi Emil, Ádám Sándor.*

Távol voltak: *b. Baich Miklós, Bárczay Ödön, Beniczky Miksa, Beőthy Ákos, Berger Ignácz, Bernát Dezső, gr. Bethlen Ödön, Boda Vilmos, Boér Antal, Bohus László, Bolgár Ferencz,*

Digitized by Google

Bornemisza István, b. Bornemisza Károly, Boros Bálint, Boros Béni, Bossányi László, Büsbach Péter, Bölöni Ödön, Bartovics István, Binitski Antal, Csajkos Gyula, gr. Csáky Kálmán, Csávolszky Lajos, Csávosy Béla, Czirer Ákos, Czernkovich Miklós, Darányi Ignácz, Dániel Márton, Dániel Pál, gr. Dessewffy Aurél, Dimitrievics Milos, Domahidy István, Dörr Soma, Dedovics György, Eitner Sándor, Eötvös Károly, Ertsey Géza, Éles Henrik, Egersdorfer Sándor, gr. Eltz Jakab, Falk Miksa, Fernbach Antal, Filtsch József, Fornszek Sándor, Földváry Miklós, Francisci Sándor, Gaal Jenő, Gencsy Albert, Gergelyi Tivadar, Gosztonyi Sándor, Görgey Béla, Gulácsy Dezső, Gull József, Gulner Gyula, Gutenau Károly, György Endre, Györffy Gyula, gr. Gyürky Ábrahám, Galliuff Lajos, Gyurgyevics Vazul, Gyurkovics György, Halassy Gyula, gr. Haller Jenő, Harkányi Frigyes, Haviár Dániel, Hegedüs Henrik, Hock János, Hodossy Imre, Hoitsy Pál, Hollaki Imre, Holló Lajos, Horánszky Nándor, Horvát Boldizsár, Horváth Lajos, Illyés Bálint, Irányi Dániel, Isaák Dezső, Istóczy Győző, Iváby Béla, Ivánka Imre, Iványkovits János, Jellinek Arthur, b. Jeszenszky László, Jasth Gyula, Josipovich Géza, Josipovich István, Kaiser János, Kapotsfy Jenő, gr. Károlyi István, gr. Károlyi László, gr. Károlyi Sándor, Kästner Henrik, b. Kemény Endre, b. Kemény Géza, b. Kemény János, Kemény Pál, Kende Mihály, Király Ferencz, Királyi Pál, Kiss Albert, Kiss Pál, Koczkár Zsigmond, Komjáthy Béla, Komlóssy Ferencz, Konstantiny György, Kopácsy Árpád, Kossa Dezső, Kovács Albert, Krausz Lajos, Kudlik János, Kürthy Sándor, Kollarics Miksa, Krestics György, Kritovácz Vazul, Krsnjavi Izidor, Latinovics Gábor, László Mihály, Lázár Árpád, Lehóczky Egyed, Lesskó István, Lőrinczy György, Luby Géza, Lukács László, Loncsarics Márk, Majthényi Ádám, Majthényi István, Markovits Kálmán, Matkovich Tivadar, Melczer Géza, Meltzl Oszkár, Meszlény Lajos, Mihályi Péter, Miksa Elek, Mikszáth Kálmán, Molnár Antal, Mudrony Soma, Münnich Aurél, Miksa Imre, Mandics Péter, Markovics András, Maseg Lipót, Matunci Márton, Milekics Cirill, Morphy Pajanot, Mikulcsics Imre, Nagy Ferencz, gr. Nákó Kálmán, Neiszidler Károly, gr. Nemes János, Neményi Ambrus, Neumann Ármin, b. Nopcsa Elek, Ordódy Pál, Ónody Géza, Papp Elek, Pap Samu, Papánek Lajos, Papszász Károly, Pázmándy Dénes, Perczel Miklós, Petrich Ferencz, Pogány Károly, Polónyi Géza, Potoczky Dezső, Probstner Arthur, b. Prónay Dezső, Paukovics Vazul, Pavelics Mátyás, Pavics Ármin, Pintarics Mór, Popovich István, Rakovszky István, Rohonyi Gyula, Rukavina József, b. Salmen Jenő, Schuster József, b. Sennyey István, Sigmond Dezső, Simonfay János, Simó Lajos, Sóvágó Gábor, Seitz Vincze, Sevics János, Sliepcsevics Péter, Spevecz István, Stekovics János, Spevecz Ferencz, Sorak Péter, Szabó Imre, Szabó László, Szalay Imre, Szajbély Gyula, Szecsődy Kálmán, Szederkényi Nándor, Szende Béla, Szentiványi Árpád, Szerb György, Szereday Aladár, gr. Széchenyi Aladár, gr. Széchenyi Tivadar, Széll Kálmán, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Szirmay Pál, Szivák Imre, Somjas József, Sulyovszky Ignácz, Tarnóczy Gusztáv, id. gr. Teleki Domokos, ifj. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, Teleszky István, Thaly Kálmán, hg. Thurn-Taxis Egon, Tibád Antal, Tolnay Lajos, Tomcsányi László, Tóth Antal, Törs Kálmán, Tulok Benő, Thanhoffer Milán, Udvary Ferencz, Ugron Ákos, Ugron Gábor, Ullmann Sándor, Uray Imre, Urányi Imre, Varasdy Károly, Vargics Imre, Vállyi Árpád, Várady Gábor, Veres József, Veszter Imre, Véghső Gellért, Vojnics István, Vukotinovich Lajos, Wahrmann Mór, gr. Wenckheim Frigyes, Zay Adolf, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, gr Zichy Jenő, Zoltán János, Almásy Sándor, Ámon Ede, gr. Andrássy Tivadar, b. Andreánszky Gábor, Antunovich József, Ábrányi Emil.

Elnök: A szavazatokat a jegyzői kar összeszámítván, 451 igazolt képviselő közül — elnök nem szavazott — igennel szavazott 146, nemmel szavazott 53, távol volt 251 képviselő.

E szerint a ministerelnök úr válaszát a ház 93 szótöbbséggel tudomásúl vette.

Következik a napirend második tárgya: »a vármegyei közigazgatás rendezéséről« szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, jelesen pedig az 1. §.

Ki következik?

Madarász József jegyző: Szadovszky Józsefl

Szadovszky József: T. képviselőház! Csak a nemzet jogainak és szabadságának fentartása és biztosítása, egyéniségének és intézményeinek tiszteletben tartása az egyedűli alap, melyen az állam hatalma és ereje növekedhetik, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* míg ha a nemzettől elvétetik minden jog; ha a nemzet egész tevékenysége csak az egyéni fentartásra és az adók fizetésére korlátoztatik: akkor megszűnik a közügyek, az alkotmány s a haza iránti érdeklődés. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az ily állam alkothat egy rendőrállamot, de ott nagy elhatározások, nagy tettek ismeretlenek lesznek. *(Igaz! a szélső baloldalon.)*

Szomorúan tapasztalta ez állítás igazságát az 50-es években Ausztria, mely azt hitte, hogy erős, egységes lesz, ha az erők látszólag összpontosíttatnak és ha a népeket szabadságuktól megfosztja. Keservesen meglakolt ezen elbizakodottságáért. Egyik veresége a másikat érte, egyik tartományt a másik után vesztette el, ki-

Digitized by Google

zárták Német- és Olaszországból, úgy, hogy az erők összpontosításának hamis jelszava tényleg Ausztria gyengítését és részben szétdarabolását eredményezte.

Ilyen hamis szavakkal áll ma a kormány elő és ezek hangoztatásával akarja a nemzetet legfontosabb alkotmányos jogaitól: az önkormányzattól, a közigazgatási tisztviselők választásától megfosztani s azonfelül évenkint néhány millió költséggel és így természetesen, minthogy a költségvetésben felesleg nincs, annak megfelelő adóemeléssel terhelni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Mi azonban, t. ház, nem engedhetjük, hogy a nemzet hamis jelszavakkal félrevezettessék; mert e jelszavakban nincs igazság, ezek erőtlenek, az igazság fegyverének érintésére összeomlanak és mögöttük és alattuk egész merevségében és ridegségében a korlátlan hatalmi vágy tűnik elő. *(Igaz! Igaz! a szélső baloldalon.)*

E törvényjavaslat 1. §-ának indokolásául a t. ministerelnök úr ezeket mondja *(olvassa)*: »A magyar államnak erős kormányra, a nemzeti erők összpontosítására és kellő kihasználására van szüksége. A kormányzat azonban nem lehet erős, ha a gépezet a végrehajtás terén a szolgálatot felmondja, valamint az erők összpontosításának és kellő kihasználásának elve sem érvényesíthető a jelenleg fennálló választási rendszer mellett.«

A hány mondat, annyi valótlanság, a hány szó, annyi hamis jelszó a jogfosztás indokolására. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem erős kormányra, hanem erős államra van szükségünk. Fájdalom azonban, kormányunk annyira erős, de csakis a nemzettel szemben, hogy képes volt a nemzet legszentebb érdekeivel ellenkező politikát folytatni, képes volt az 1867:XII. tczikkben is a nemzet részére fentartott jogokat lépésről-lépésre feladni és képes volt az ezen törvényben a nemzet részére kikötött magyar hadsereget, a magyar katonai intézetek felállítását, fiainknak azon velük született, természetes nemzeti jogát, hogy saját anyanyelvükön képeztessenek ki és szolgálhassák a hazát és a trónt, többségével leszavaztatni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mindenki elismeri, hogy ez az óriási ereje a kormánynak a nemzettel szemben megvan, mert ezt semmi más nemzet a világon el nem tűrné. Azonban a kormánynak ezen óriási ereje a nemzettel szemben okozza, hogy a magyar állam a külfölddel szemben nem is létezik és Ausztriával szemben erőtlen, tehetetlen és gyámoltalan. *(Igaz! a szélső baloldalon.)*

Ez okozza, hogy a magyar állam Ausztriával és a külfölddel szemben kénytelen államiságának ignorálását és megaláztatását tűrni, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* annyira, hogy midőn Horvátországban a magyar czímer és zászló ellen rendezett tüntetések alkalmával a kormány rendet akart csinálni: szokott alázattal, kénytelen volt a közös hadügyministerhez folyamodni, mintha Horvátország közösügy volna. Annyira gyenge államunk, hogy a pénzügyminister úr hiába rimánkodik Ausztriának, hogy legalább az általa vert pénzeken ismerje el államiságunkat, ez őt még csak válaszra sem méltatja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem erős kormányra, hanem erős államra van szükségünk, t. ministerelnök úr *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és ezt nem oly módon lehet elérni, hogy a nemzet minden jogaitól megfosztatik, hanem az által, ha a nemzet ellenálló ereje és képessége, jogainak fentartása és gyarapítása által növeltetik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Valótlan jelszó az általam idézett indokolásnak azon része is, hogy: »a magyar államnak a nemzeti erő összpontosítására van szüksége«. Hát kérdem, t. ház, összpontosíttatik-e, kihasználtatik-e a nemzet összes ereje, midőn a nemzet a közigazgatási ügyekben való résztvételből kizáratik; midőn a közügyek iránti érdeklődést megszüntetik és midőn a közigazgatás az egész nemzet kizárásával egy hivatalnoki kastra bízatik? Eddig Magyarország alkotmányát és államiságát leginkább Magyarország birtokos középosztálya tartotta fenn és ez látta el a képességükre, politikai képzettségükre, vérükben gyökeredző becsületességükre és részben vagyoni helyzetükre is alapított bizalom alapján a közigazgatást. *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)* Hogy lehet már most az erők összpontosításáról és kellő kihasználásáról beszélni, midőn ezen birtokos középosztály a közigazgatási hivatalakból ezen törrényjavaslat alapján kizáratik? Mert azt egy józanúl gondolkodó elme sem vonhatja kétségbe, hogy ezen törvényjavaslat alapján ezen államfentartó birtokos középosztály jövőre a közigazgatási hivatalokból ki lesz zárva, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mennyiben eddig ezen középosztály tagjai leginkább azért vállaltak ily állásokat, mert a közügyek iránti érdeklődésük és hajlandóságuk őket e pályára vonzotta, hol képességüket és képzettségüket a haza érdekében inkább a közügyek iránti vonzódásból és hazaszeretetből, mintsem az azzal összekötött fizetésekért értékesíthették, a nélkül, hogy birtokukat elhagyni lettek volna kénytelenek. Nem valamennyi állásról beszélek, hanem az állások legnagyobb részénél ez mindenesetre így van. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Mindezek azonban ezen törvényjavaslat következtében jövőre a közügyekből, a közigazgatási állásokból ki lesznek zárva, mert

Digitized by Google

nem képzelhető, hogy egy birtokos, ki birtokát eladni vagy elpusztítani nem hajlandó, hajlandó lenne ily közigazgatási állást vállalni, melyben bármikor az ország egyik végéről a másikra áthelyezhető lesz. Az erők összpontosításának és kellő kihasználásának hamis jelszava mellett mi marad tehát hátra? Az, hogy a kormány kinevez egy sereg ismeretlen, vagyontalan egyént, míg az eddigi kitünő erőknek, mivel őseik földjéhez ragaszkodnak, majd a szántásvetéssel és a haza sorsa feletti bánkódással kell megelégedniök.

Kérdem már most, hogy a hamis jelszavakkal foganatosított jogfosztások mellett mennyivel lesz jobb, tisztább és becsületesebb a közigazgatás, midőn az, az alkotmányt fentartó birtokos középosztály helyett majd mindenünnen összeszedett ismeretlen existentiákkal lesz ellátva; mert kétségtelen, hogy a közigazgatást az előadott okokból legalább egyharmad részben új elemekből és új erőkből kell szervezni, a mi oly óriási mennyiség, hogy arra alkalmas, képes egyéneket ily számban egy könnyen találni sem lehet és hogy azután ott feles számmal alkalmatlan és képtelen egyének számára is tág tér nyilnék. S ebben rejlik magyarázata azon állításunknak, hogy a választási rendszer fentartása mellett a közigazgatás javítása távolról sem fog oly költségszaporodással járni, a mint azt e törvényjavaslat tervezi, mert mi csak a kisebb javadalmazású állások fizetéseit tartjuk javítandóknak és csak a kisebb állások szaporítását tartjuk szükségesnek, míg önök többnyire a magasabb állásúak fizetéseit akarják javítani, még pedig oly terjedelemben, hogy abból 3—4 kisebb állású tisztviselő existentiája volna javítható és biztosítható. A választási rendszer fentartása mellett tehát csak a kisebb javadalmazású állások fizetését kellene javítani, mert ily módon a birtokos középosztály, mely nem egyedül fizetésére van utalva, jövőre is a közigazgatási pályán megtartható volna; míg a kinevezési rendszer mellett a birtokos középosztály mellőzésével a magasabb állásúak fizetéseit is oly módon kell emelni, hogy azok egyedül fizetéseikből állásuknak megfelelően megélhessenek.

Valótlan különösen az az érv. hogy »a kormányzat azonban nem lehet erős, ha a gépezet a végrehajtás terén a szolgálatot felmondja«, mert a kormány egyetlenegy példát sem tud felhozni állításainak igazolására, a miért is ez ép oly alaptalan vádaskodás, mint a t. államtitkár úrnak már teljesen megczáfolt vádja a közigazgatási tisztviselők megbízhatósága és munkaképessége tekintetében.

Ha valamit hamis czég alatt árulnak, tudjuk, hogy ez azért történik, mert az árú rossz; tudjuk, hogy itt is a hamis jelszavak csak a korlátlan hatalom megszerzését palástolják. Tudja, érzi a kormány is, hogy a közjogi törvény annyira ki van forgatva eredeti lényegéből, melyet, daczára e kiforgattatásának, a ministerelnök úr programmbeszédében állandó műnek jelzett, hogy mivel a nemzet legszentebb érdekeivel, méltóságával és önérzetével ellenkezik, rendes körülmények között a nemzet corrumpálása, a szabadelvű pártcassa és választók megvesztegetése daczára sem tartható fenn, ha a választásoknál a nemzet függetlenebb elemeinek s így a választott tisztviselőknek akarata érvényesül, ennek megakadályozására kell most a kormánynak a korlátlan hatalmat kezeibe ragadni.

Ezért annak daczára, vagy talán épen azon okból, mivel már Tisza Kálmán volt ministerelnök úr is felismerte és jelezte a közigazgatás államosításának és a közigazgatási tisztviselők kineveztetésének döntő befolyását a választásokra: most a kormány többségének biztosítására és hatalmának fentartására nem ismer sürgősebb teendőt, mint a közigazgatási tisztviselők kineveztetését kezeibe ragadni. Csakis ez magyarázza meg e törvényjavaslat sürgős voltát s keresztülhajtásának erőszakolását.

Ezt elismeri legutóbbi beszédjében a ministerelnök úr is, midőn hangsúlyozza, hogy ő már czélját érte, akár lesz ezen törvényjavaslatból törvény, akár nem; mert szerinte a közigazgatási tisztviselők most már mégis tudják, hogy előbb-utóbb kinevezés alá kerülnek s így azok többsége és hatalma érdekében már meg vannak félemlítve. Csakhogy elbizakodottságában semmibe sem veszi a parlamentet, mely a választási elv mellett alakúlt meg, miként ezt még ki fogom mutatni s semmibe sem veszi a nemzetet, melynek hiszem és remélem, még hozzászólása lesz, hogy vajjon kineveztetni fognak-e a közigazgatási tisztviselők vagy pedig választatni.

A nemzet érdekeinek megfelelő politika folytatásához nem kellenek kivételes eszközök. Elveink érvényre jutására vagy az 1867. évi XII. tczikkben a nemzet részére fentartott magyar hadsereg, magyar katonai intézetek felállítására, a magyar nyelv érvényre emelésére, a birodalmi egységet hirdető sok visszaélés kiküszöbölésére nem kell a nemzeti közvélemény meghamisítása, megvesztegetése, elnyomatása; de ahhoz igenis kell, hogy e téren a jelenlegi tarthatatlan állapotok továbbra is fenmaradjanak, vagy hogy e téren még több lemondás csikartassék ki a nemzettől. Ez a törvényjavaslatnak s különösen első szakaszának czélja s azért oly sürgős annak a választások előtt keresztül erőszakolása.

Már ez is mutatja, hogy nem is volna szükséges a választási rendszer érdekében a kineve-

Digitized by Google

zési rendszerrel szemben a már előadottakon felül komoly érveket felhozni, különösen midőn a kormány az egyéni jogokat és közszabadságot védő garantiák nélkül akarja jelen törvényjavaslatot szentesíttetni s ez által is kimutatja, hogy itt nem elvről, hanem csakis hatalmi kérdésről van szó.

Mindamellett — minthogy a bizonyításban van erő — az indokolás üres jelszavai ellenében, a capacitálás minden reménye nélkül, mert erre az önök hallgatása miatt nincs kilátás, egyedül csak azért, hogy hazafiui kötelességemnek a nemzet jogainak védelmében megfeleljek: rátérek annak bizonyítására, hogy a választási rendszer ellen felhozott érvek alaptalanok, hogy a nemzet érdekei követelik a választási rendszer fentartását s hogy a jelenlegi többségre nézve lehetetlenség e szakasz megszavazása, mert ez ellenkeznék a politikai meggyőződés szilárdságával, a politikai megbízhatósággal, mely nem engedheti, hogy a politikai meggyőződés egyik napról a másikra változzék s mert a parlamentarismus érdekében annak nem szabad megtörténni, hogy valaki politikai véleményét a mindenkori ministerelnök akaratához képest módosítsa. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Képességet, képzettséget, erélyt, becsületet, tekintélyt, a személyeknek és viszonyoknak ismeretét, tapintatot követel a közvélemény a megválasztandó tisztviselőtől, míg a kinevezéseknél sokszor titkos rugók működnek közre s valaki kineveztetik, a nélkül, hogy a szükséges tulajdonságokkal birna. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egész általánosságban például csak a fővárosi rendőrséget hozom fel, hol egy magasabb állás egy évtizedet meghaladó időn túl a közmegbotránkozás daczára volt betöltve.

Hivatkozás történik arra is, hogy a választásoknál a rokonság, sógorság, pajtáskodás játszik döntő szerepet. Ez először csak kisebb mértékben áll s előfordúl a választásoknál és kinevezéseknél egyaránt; de másodszor ennek még inkább elejét lehet venni a választásoknál, mint a kinevezéseknél a minősítési törvény szigorú megtartásával és az összeférhetlenségi esetek megállapításával. De ha történik is e részben hiba, úgy kisebb baj az, mintha a ministert vezeti a rokonság, pajtáskodás; mert a helytelen választás csak egy megyére terjed, míg a helytelen kinevezés az egész országra s mert a helytelen választás rövid idő mulva orvosolható, míg a helytelen kinevezés az egész életre szól.

Azonkivül a pajtáskodás nyilvánosan történik, capacitatioval és a választók felelősségével jár, míg a kinevezéseknél titokban titkos okokból történik s azért senki sem felelős.

A választás democraticus jellegű jogokat ad a nemzetnek s felkelti a közügyek iránti érdeklődést; a kinevezés absolutisticus irányú, megfosztja a nemzetet jogaitól és az egész országot két táborra osztja, a felelősség nélküli jogosítottakra és a jog nélküli kötelezettekre. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezen választási rendszer ellen indokúl felhozták, hogy e mellett és az állás bizonytalansága miatt szakképzett tisztikar nem szervezhető. Azonban ezt megczáfolhatja a gyakorlati élet, mert a közvélemény a jó tisztviselőt nem ejti el.

Bizonyítja ezt számos törvényhatóság példája; mutatja ezt Budapest főváros története, hol daczára annak, hogy a választások sokkal szabadabban eszközöltetnek, mint más törvényhatóságokban, évtizedeken át csak két egyén maradt ki, de ezek is fontos okok alapján. A választási rendszer buzdításúl és ösztönzésül szolgál a tisztviselőknek kötelességeik teljesítésére, míg a kinevezett tisztviselő biztos állásának tudatában nem merít buzdítást a közvélemény elismeréséből. Gyakran felhozott érv a választási rendszer ellen az, hogy e mellett a közigazgatás egyes befolyásos egyének javára a nagy közönség rovására szolgáltatik ki. A befolyásos egyének iránti kedvezés azonban inkább tapasztalható a kinevezett tisztviselőknél; sőt a kinevezett tisztviselők inkább részesíthetnek egyeseket kedvezményben, mint a választott tisztviselők, mert ezekre a közvélemény erősebb ellenőrzést gyakorol, mint a kinevezettekre a hivatalfőnök, a ki gyakran támogatja is őket ebbeli igyekezetökben.

A legfontosabb érv azonban a kinevezési rendszer ellen az, hogy az kiszolgáltatja a nemzetet a koronának, Austriának; hogy az döntő befolyást enged a koronának a nemzet jövő sorsára. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Bocsánat, t. ház, hogy ha a koronát említem, de ezt nem a jelen esetre mondom, hanem általános elméleteket állítok fel. A birodalmi egységre való törekvés 360 év óta mindig kísértett, hol erősebben, hol gyengébben, a szerint, a mint a nemzet ellenállási ereje, képessége, a nemzeti erő hanyatlik vagy erősbödik. Midőn a birodalmi egységre való törekvés erősebben nyilvánúl, a nemzet mindig a választási rendszerben, választott hazafias tisztviselőinél talált menedéket a teljes elnyomatás és beolvasztás ellen. És most ezen utolsó menedéktől akarják önök a nemzetet megfosztani a közigazgatási tisztviselők kinevezésével. A nemzet mindig hazafias, jellemes tisztviselőket választott, míg a tisztviselők kinevezésének gyakran oly irányt adtak, hogy a nemzet elnyomását lehetővé tegye. Azért a választott tisztviselők sohasem veszélyeztették a nemzet önállóságát, szabadságát, míg a kinevezett tisztviselők által a nemzet szabadsága és alkotmá-

Digitized by Google

nyos jogai ismételt veszélyeztetéseknek volt kitéve.

Tekintsünk meg t. ház, ennek igazolására a kinevezések nehányát, melyek a közelmultban történtek *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* 1848-ban a korona párttütőnek, felségsértőnek lázadónak nyilvánította Jellachichot, a ki később, midőn a magyarok által megveretve a fegyverszünet megszegésével Bécsbe szökött, kinevezetett a kir. hatalom teljhatalmú képviselőjének, Récsey Ádám pedig egy eladósodott, tönkrement megvásárolható egyén Magyarország miniszterelnökének, Windischgraetz a kir. hatalom helyettesének, Haynau pedig a császár alterego-jának neveztetett ki. Ezekhez járult számtalan kinevezett hóhér és számtalan kir. vagy császári comissarius, kik az utóbbi 360 év alatt neveztettek ki és vérrel, könnyel és kétségbeeséssel árasztották el e hazát. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* 360 éves küzdelmünk és szenvedésünkből tehát jogosan meríthetjük azt a tanúságot, hogy az ilyen kinevezések lehetősége a jövőre nézve sincsen kizárva. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A kinevezési rendszer mellett ennélfogva nincsen kizárva annak lehetősége, hogy visszatérjen-e azon korszak, melyről Jókai Mór t. képviselő úr . . . . . .

Hermann Ottó: A classicus költő!

Szadovszky József: . . . a választási rendszer érdekében — remélem tehát, hogy a szavazásnál találkozni fogunk — *(Derültség a szélsőbalon.)* a következőleg nyilatkozik. »Ő t. i. gróf Andrássy Gyula — akkor ezen tisztikarról, a mely talán sokaknak ideálja, azt mondotta nekem, hogy nagy ideje, hogy e szemét néptől Magyarország kormányzási tere kitisztíttassék. És ugyanerről a tisztikarról mondotta azt e helyen Magyarország legnagyobb bölcse, Deák Ferencz: „Sujtsa őket az utókor átka«, mint a kiknek kezében a buzavetőmag is átváltozott ocsuvá és zabbá. És ezekkel szemben emlegetik önök a megyei visszaéléseket.« — Most önök! »De menjünk odább arra a korszakra, midőn egy tökéletes bureaucraticus rendszert inaugurált egy oly kormány, a mely tabula rasat csinált és mely tehette azt, a mi neki tetszik. Igaz, hogy azok ellen visszaéléseket nem lehetett — kicsinyeket — constatálni, hanem a nagyját, a mely azután eclatált, nem lehetett eltakarni egy cilinder kalappal, azt tudja az egész világ, ott nemcsak a tisztviselők, nemcsak a szolgabírák vitték el a közpénztárt, hanem elvitte maga a kormány is és ott hagyta helyette az államkötvényeket.«

Mindez ismétlődhetik, t. ház, második kiadásban, midőn önök a nemzet részére csak a szenvedőleges tűrést fönhagyva, minden jogot a kormányra akarnak ruházni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De önöknek nem is volna szabad ezen első szakaszt megszavazni, ha a parlamentarismusnak, a meggyőződés komolyságának még némi sulyt és értéket tulajdonítanak; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* vagy ha nem akarnak oly látszattal birni, mint a kiknek a meggyőződése a mindenkori ministerelnök úr meggyőződéséhez alkalmazkodik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A politikai pályán a meggyőződést nem szabad egyik napról a másik napra változtatni. Erős testben erős lélek lakik és ily jelenség tehát valamely politikai, vagy erkölcsi betegségnek jele. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Legutóbbi korszakunk két kiváló tehetségű férfiút ismer, a kik politikai meggyőződésüket ily bámulatos gyorsasággal változtatták meg. Az egyik osztrák minister volt, a ki a barrikádokon küzdött a nép jogaiért, hogy később annál nagyobb erővel törjön a nép szabadsága ellen. A másik magyar ministerelnök volt, *(Felkiáltások a szélsőbalon: Collegája!)* a ki nemcsak az általa ellenzéki pártvezér korában hirdetett elveket tagadta meg; hanem még a Deák Ferencz által alkotott közjogi törvényt is, mely ellen pedig a legnagyobb elkeseredettséggel küzdött, eredeti lényegéből annyira kiforgatta, hogy jelenleg már nem az 1867. évi magyar közjogi törvény, hanem az ettől lényegesen eltérő osztrák közjogi törvény van Magyarországon érvényben.

Elnök: Kérem a képviselő urat a magyar parlamentben nem lehet olyat mondani, hogy Magyarországon az osztrák közjogi törvény van érvényben, mert az ellenkezik Magyarország alkotmányának alapelveivel. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a szélső baloldalon.)*

Szadovszky József: Teljes tisztelettel veszem a mélyen tisztelt elnök úr figyelmeztetését. Midőn azonban azt mondtam, hogy Magyarországon jelenleg az osztrák törvény bír érvénynyel, erre csak azt akarom igazolásúl felhozni, hogy az osztrák törvényben nem foglaltatik benne a magyar hadsereg, a mi törvényünkben pedig benne foglaltatik, de nincs meg a magyar hadsereg, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* hát csak ebből vontam le azt a következtetést, melyre egyébiránt további megjegyzésem nincs. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Harmadiknak nem említem a ministerelnök urat, mert ő saját szavai szerint már 17 év óta a közigazgatás államosításának és a közigazgatási tisztviselők kinevezésének híve, bár ezt a meggyőződését annyira rejtve tartotta, hogy maga is csak a legutóbbi időben fedezte azt fel. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Mert figyelmeztetem a t. ministerelnök urat és a többséget, hogy ők 1889-ben még az önkormányzatnak és a közigazgatási tisztviselők választásának voltak hívei. Ennek igazolására a ministerelnök

Digitized by Google

úr 1889-ben január 1-én a szabadelvű párt nevében Tisza Kálmán akkori ministerelnökhöz intézett beszédének és Tisza Kálmán arra adott feleletének egy részét idézem. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. ministerelnök úr akkor a többek közt így szólt *(olvassa)*: »De ha mint államférfiut vezérünkül jelölünk ki és követünk, ez nem azt jelenti, hogy ezen párt minden tagjának önálló gondolkozása megszünt, de jelenti azt, hogy mi helyeseljük azt az irányt, melyet követsz s mi tudjuk azon folytonos érintkezés következtében, melyben a párt tagjaival vagy, hogy ismered a párthangulatot és érzelmeinek leghívebb tolmácsa vagy.«

Ezt csak azért idéztem, hogy constatáljam, hogy kijelenti a ministerelnök úr pártja nevében is, hogy azon irányt követik, melyet Tisza Kálmán akkori ministerelnök úr követett. Hogy melyik az az irány, az Tisza Kálmán volt ministerelnök úr erre adott válaszában foglaltatik s a következő: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)*

»Magad is jelezted, hogy az administratio terén történtek és történnek előlépések; de jelezted azt is, hogy ez az administrativ és az állami élet különböző ágaiban függ főleg attól, hogy a pénzügyi rendezés műve lehetőleg biztosan fejeztessék be. Senki sem tagadja, hogy ezen a téren is sok a teendő. Senki sem fogja tagadni — én legkevésbbé — hogy a mai administratio ellen lehet igazságos panaszokat emelni, de viszont azt hiszem, hogy oly administratio nincs és nem is lesz sehol, melyben hibák ne legyenek és így merem állítani, hogy az a lárma, mely ez administratio rosszasága felett ma némely helyről emelkedik, messze túl van azon, mit ezen administratio igazságosan megérdemel. *(Igaz! Úgy van!)*

Könnyü arra utalni s furcsán is jő ki olyanok részéről, kik mindig a miatt panaszkodnak, hogy a kormány, némelyek szerint csekélységem, minden hatalmat magához akar ragadni, mondom, könnyü arra utalni, hogy a századok alatt fejlődött administrationalis rendszerünket egy tollvonással bolygassuk fel, töröljük el s állítsunk helyette másikat. De nem szabad feledni, hogy azon ágazataiban az állami életnek és kormányzatnak, melyek a nép összes rétegeivel közvetlen összeköttetésben vannak, nem lehet a theoria szerint kifőzött új rendszerekkel a nemzetet meglepni. Igaz, sokkal csattanósabb az, nagy conceptiokat bocsátani a világ elé; de engem legalább arra tanított a történelem, hogy a hol a történelmi fejlődésre nem figyelve, ily nagy conceptioval akarták a nemzeteket boldogítani, ott azok sohasem boldogok, sem nyugodtak, sem állandóan szabadok nem voltak, *(Úgy van! Igaz!)* míg századok alatt fejlődött és virágzott azon állam, mely nem nagy, egyöntetü kodexekbe foglalt reformokkal, de a kifejlődött törvényeknek az élet szükségleteihez való módosításával igyekezett czéljait elérni.«

Tehát itt elítéli Tisza Kálmán volt ministerelnök, kinek elvét önök követik, azokat, kik a történelmi fejlődésre nem figyelve, ily nagy conceptioval akarták a nemzetet boldogítani és kilátásba helyezi, hogy a közigazgatást a kifejlődött törvényeknek az élet szükségleteihez való módosításával fogja javítani.

Bartha Miklós: Melyik esztendőben mondta ezt?

Szadovszky József: 1889. január 1-én. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Alig jutott azonban a cabinetbe a kormány reconstructioja következtében Szilágyi Dezső t. igazságügyminister úr, annak tudatára ébredt a t. ministerelnök úr, hogy ő is az államosítás híve. *(Derültség a szélső baloldalon.)* És mihelyt e meggyőződését nyilvánította, egész pártja — néhány tiszteletreméltó kivétellel — minden gondolkodás nélkül, de annál nagyobb lelkesedéssel az ő meggyőződését a magáénak vallotta. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Herman Ottó: Szeplőtlen fogantatás! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Szadovszky József: Ha pedig a t. túloldal még 1889-ben is az önkormányzatnak és a választási rendszernek volt híve, akkor az volt az általános választások alkalmával is, általában különösen pedig ott, a hol a mérsékelt ellenzék jelöltjével állott szemben. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert ott az eltérő pártállások természeténél fogva is azért választattak meg, mert az önkormányzat fentartását és a közigazgatási tisztviselők választását hangoztatták a közigazgatás államosításával és a tisztviselők kinevezésével szemben. Tehát épen ez volt önök közt a döntő különbség.

Ezekből láthatja tehát a t. ministerelnök úr, kevés oka van neki arra, hogy valami nagy önérzettel hivatkozzék a ház háromnegyed részéből álló többségére, mert e többség és e hivatkozás a parlamentarismus, a meggyőződés komolyságának és politikai megbízhatóságának rovására esik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Önök a megyék államfentartó erejével szemben a megyék jogai megszüntetésének indokolásául mindig a parlamentre hivatkoznak, mint biztosítékra. Kérdem, mily biztosítékot nyujt ily parlament, a hol a politikai vélemények ily bámulatos gyorsasággal, mintegy parancsszóra változnak és nem kétségtelen-e, hogy jövőre még kevesebb biztosítékot fog a parlament nyujtani, midőn a kormány és a többség hatalma érdekében többségének megalkotására az eddig

Digitized by Google

hatalmi eszközökön, a szabadelvű pártcassán és számtalan állami tisztviselőn felül még a kinevezett közigazgatási tisztviselők óriási seregével is rendelkezni fog; *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* hisz mennél nagyobb függésbe hozzuk a nemzetet a kormánytól, annál nagyobb ennek befolyása a parlamentre is, úgy, hogy a mostani viszonyok szomorú kilátást nyujtanak arra, hogy jövőre ezen szakasz elfogadása után a parlament nem lesz egyéb, mint egy nagy és költséges szavazógép, a mely nem a nemzet jogainak védelmére, hanem a nemzet elnyomására fog működni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ez ellen küzdünk mi, t. ház. Kimerítjük küzdelmünkben a történelem, a bölcsészet, politika és hazafiság összes érveit. Ha ez önökre nézve közönyös: nem marad egyéb hátra, mint hogy küzdelmünket folytassuk. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Küzdeni fogunk tehát, mint a spartaiak Thermopylae-nél, lelkesedéssel, fáradhatatlan kitartással *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és meg nem alkuvó erélylyel; *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* mert az igazi meggyőződés és hazafiság fáradhatatlan és megalkuvást nem ismer és küzdeni fogunk a legyőzetés félelme nélkül *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* s önök a győzelem reménye nélkül, mert e küzdelemben önök nem fognak győzni, miként a perzsák, mert köztünk nincs perzsavezető Ephialtes. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* Nem fogadom el a szakaszt, hanem csatlakozom Helfy t. képviselőtársam módosításához. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Dárdai Sándor jegyző: Vadnay Andor!

Vadnay Andor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A törvényjavaslat czíménél és 1. §-ánál idáig elhangzott beszédek nem léptek túl a javaslat általános vitájának eszmekörén. Ugyanazon érveket, ugyanazon eszméket, nem egyszer ugyanazon szájból fejtegetve hallottuk ismét, ki tudja hányadszor?

S ha gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam szemrehányólag említi fel legutóbbi nagy beszéde fonalán, hogy b. Prónay Dezső igen jeles és nagy tanulmányra való felszólalása ez oldalról válasz nélkül maradt, erre a vádra, erre a szemrehányásra a válasz részünkről ép oly könnyű, mint a mily közel fekvő.

A javaslat általánosságban való tárgyalásában jelentékeny részt vettek a szabadelvű párt szónokai. Igyekeztek capacitálni a más nézetűeket is, nemcsak érdekünkben fekvőnek, hanem moralis kötelességünknek tartották egy lehetőleg nagy és általános közvélemény megalkotását a javaslat alapelve mellett. Elkövetkezett a döntés ezen alapelv felett. A névszerinti szavazás a népképviselet hatalmas manifestatioját eredményezte az államosítás eszméje mellett. Azóta három hét repült el felettünk. Három hét óta folyik e javaslat részletes tárgyalása s azt hiszem, constatálhatja velem mindenki, mikép e hosszú idő alatt nem tétetett ellenzéki részről egyetlenegy indítvány, nem állíttatott fel egyetlen olyan érv, mely a törvényjavaslatnak nem magát az elvét érintette volna, hanem annak szőnyegre került részleteit helyezné új világításba, vagy akarná módosítani. *(Úgy van! jobb felől.)*

Mert engedelmet kérek, lehet-e a részletes tárgyalás folyamán komolyan vennünk s a vita substratumául elfogadnunk olyan határozati javaslatot, mint teszem Helfy t. képviselőtársamé, a mely mindjárt az 1. §-ból a javaslatnak már egyszer eldöntött és kimerítően megvitatott alapelvét, a tisztviselők kinevezését kívánja töröltetni?

Valóban több volna a feleslegesnél, úgy a parlamenti tárgyalás tekintélyére, mint e párt magatartásának méltóságára hátrányos volna az, ha újra meg újra szavazással már egyszer eldöntött alapelvek felett vitatkozni akarnánk. *(Úgy van! jobb felől.)*

S maga gróf Apponyi Albert t. képviselő úr, miután b. Prónay beszédét tételről-tételre egész virtuositással megczáfolja, felszólalása vége felé úgy fejezi ki magát, hogy a nemes báró buzgósága és lelkesedése a vármegye ősi intézménye iránt félre van vezetve, vagyis nem ott keresi a kérdés nyitját, a hol az már most van, nem az ajtón kopogtat, hanem tőle jó távol a falat döngeti. Ámde ez a fal, mely betetőzését a julius 13-iki szavazásban nyerte, sokkal hatalmasabb, annak alapja a közvélemény rétegében sokkal erősebb, *(Úgy van! jobb felől. Ellenmondás a szélsőbalon.)* hogy sem általános elvi támadásokkal szemben akárkinek akárminő védelmére szorulna. *(Úgy van! jobb felől.)*

Irányi és Hermann képviselő urak álláspontjuk és pártjuk számára vindikálják az országos közvéleményt s appellálnak e részben az általuk 20.000-nyi példányban nyomatott és szétküldött blanquettákból aláírásokkal beérkezett összesen 600 egynéhány kérvényre. Nem akarom tenni, bár sikerrel hivatkozhatnám t. ház, a kérvényezők számának elenyésző csekély voltára, mely sehogy sem áll arányban az összegyüjtésükre fordított gonddal, buzgalommal és nagy készülettel. Hanem tekintettel arra a be nem következett eshetőségre, ha kérvényezési mozgalmukat számbavehető siker koronázta volna, hadd figyelmeztessem Irányi t. képviselő urat az ilyen mesterségesen csinált, az ilyen talmi közvélemény *(Mozgás a szélsőbalon.)* megbízhatatlan, sőt veszélyes voltára. *(Helyeslés jobb felől. Ellenmondás a szélsőbalon.)*

A múlt ülésszakon az övékéhez hasonló tömeges kérvényezés indult meg gr. Csáky minister úr elkeresztelési rendelete s az annak jog-

Digitized by Google

alapját képező 68-iki törvény revisioja tárgyában. Ez a mozgalom nem volt sem olyan széles alapon szervezett, sem oly erőltetett, mint az övéké: ezt nem 90 népszerű képviselő, megannyi néptribun, hanem csak egy ember, a »Magyar Állam" szerkesztője rendezte. S mégis a kérvények nagyobb számban, több aláírással érkeztek be, mint most. Mindenesetre több volt pedig aláíróik közt a választó, mert hiszen a kérvények mindegyikén papok, tanítók, egyházi előljárók szerepeltek. Miért nem állott fel Irányi t. képviselő úr és pártja akkor is s miért nem követelte itt a házban a kérvényekben nyilatkozó »országos közvélemény respectálását? *(Zaj a szélső baloldalon. Helyeslés jobb felől.)*

Alig 3 év előtt Irányi t. képviselő úr kérvényezőinek legalább is a tizszeres száma, 1 millió 400 ezer magyar honpolgár volt alája írva annak a Rómába küldött memorandumnak, mely a pápa világi hatalmának visszaállítása mellett nyilatkozott. Hol és miért szunnyadt akkor Irányi t. képviselő úrnak a közvélemény, az ilyféle közvélemény szent volta iránti lelkesedése? *(Mozgás és felkiáltások a szélső baloldalon: Hát valláskérdést csinál a javaslatból? Zaj jobb felől.)*

Csatár Zsigmond: Haza beszél! *(Halljuk! Halljuk!)*

Vadnay Andor: Vagy ez a közvélemény csupán akkor szent és azonnal »országos« mihelyt annak párttaktikai tekintetekből hasznát vehetjük? *(Tetszés jobb felől.)*

Panaszkodik a t. képviselő úr, hogy menynyi sok ügygyel-bajjal jár az ilynemű kérvényekkel házról-házra járni s azokhoz aláírásokat gyűjteni. Elhiszem neki, hogy sok ügygyel-bajjal járt, kivált ha az aláírásokat csakugyan házról-házra járva, mintegy kéregetve kellett összegyűjteniök. *(Derültség a jobboldalon.)* De melyik álláspont mellett és mit bizonyít ez szemben avval a ténynyel, hogy a t. függetlenségi párt hirlapjainak nyílt terén hirdette, mikép kérvényblanquettákat mindenkinek bárhová szívesen és ingyen küld; mit bizonyít, ha elgondoljuk, hogy a függetlenségi párt 90 képviselőből áll, kik az országban legalább is 1.400 községet képviselnek? Bizonyítja azt, hogy agitatiojuk felett az igazi közvélemény eleitől fogva napirendre tért; *(Élénk helyeslés jobb felől.)* bizonyítja, hogy mozgalmuk még saját választó kerületeik községeinek nagyobb részét is hidegen és érintetlenül hagyta teljesen. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Könnyű azt vaktában állítani, hogy az országos közvélemény az államosításnak ellene van, de megengedjen Irányi t. képviselő úr, szemben a képviselőház imponáló többségével, szemben a törvényhatóságok nyilatkozataival, az ilyen állítás, valamivel nyomósabb bizonyítást igényel, mint az önök kérvényeinek házról-házra összegyűjtött, ismeretlen aláírói. *(Élénk helyeslés és derültség jobb felől.)*

Már kijelentém, t. ház, hogy miért tartom felesleg valónak a kinevezési rendszert Helfy t. képviselőtársam határozati javaslata ellen védelmezni. Ujabb időben azonban felmerült a t. túloldal érvelésében egy jelenség, a mely reám eleinte meglepő volt s a melyet még most is érdekesebbnek találok, hogy sem indíttatva ne érezném magamat néhány szóval a figyelmet reá felhívni. A függetlenségi pártok álláspontja úgy a bizottsági tárgyalás egész tartama alatt, mint az általános vita kezdetén az élethossziglani választás volt. Azóta azonban — ily hosszú tárgyalás alatt nem csoda — úgy látszik a t. túloldal saját álláspontjába beleunt, Sőt Mocsáry és Herman t. képviselő urak legutóbbi felszólalásaikban a választási rendszer legfőbb előnyét abban keresik, hogy általa az alkalmatlan és képtelen hivatalnoktól időről-időre fegyelmi eljárás nélkül is meg lehessen szabadúlni. Sőt Herman t. képviselő úr egész melegséggel fejtegette az ily kiselejtezési módszernek javító és nevelő hatását az egész társadalomra. *(Derültség jobb felől.)* Honnan vagy mikép tudjuk meg már most, hogy a két álláspont közűl melyik a t. függetlenségi pártnak valódi, komoly és őszinte álláspontja? Mivé lesz, vagy hogyan valósúl meg élethossziglani választás mellett Mocsáry és Herman képviselő urak kiselejtezési theoriája, valamint a választási rendszernek ezen theoriából deducált összes előnyei? Vagy ha emezt fogadjuk el komoly pártprogrammnak: hová reducálódik akkor Holló, Zoltán és Szederkényi t. képviselő uraknak az élethossziglani választás érdekében kifejtett buzgó és lelkes érvelése?

Hogy azon sokat emlegetett országos közvélemény a két álláspont közűl melyik részén lenne; mennyi jutna a 600 kérvény közűl az egyik, mennyi a másik álláspontra: mindezekkel t. ház, ideje volna tisztába jönni, nehogy az önök úgynevezett országos közvéleménye, a mely annyira az önök részén van, hogy azt mások sem észlelni, sem észrevenni nem bírják: *(Derültség a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon.)* elvégre két szék között a pad alá esve, a kinevezési rendszer felé tántorodhassék el. *(Élénk tetszés a jobboldalon. Ellenmondás és zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Az első szakaszt Helfy Ignácz t. képviselő úr módosításával szemben elfogadnám, de van egy stylaris módosítás, a melyet a t. ház figyelmébe és elfogadásra ajánlok. *(Halljuk! Halljuk!)* Eddig az első §. így hangzott: »A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot ké

Digitized by Google

pez, melyet kinevezett állami közegek intéznek, részint önállóan, részint ezen törvény korlátai közt önkormányzati elemek közreműködésével.«

Tekintettel arra, t. ház, hogy nemcsak »ezen« törvény korlátai azok, hanem az összes anyagi törvények korlátai, a melyek a közigazgatásra befolyással vannak, a melyek az önkormányzatot érintik, a melyeket tehát ezen törvényben szem előtt kell tartanunk: inditványozom, hogy a t. ház az 1. §-ban az »ezen« szó helyett az »a« szót méltóztassék elfogadni s akkor a szakasz ezen része így hangzik: »A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek intéznek részint önállóan, részint a törvény korlátai között önkormányzati elemek közreműködésével.« *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány!

Széll Ákos jegyző: *(olvassa a módosítványt).* »A törvényjavaslat 1. §-ának 2. sorában a »részint« és »törvény« szavak között az »ezen« szó helyett az »a« szó tétessék.«

Madarász József jegyző: Szendrey Gerzson! *(Felkiáltások a szélsőbalon: öt percznyi szünetet kérünk! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Szendrey Gerzson: T. ház! Ezen törvényjavaslat általános tárgyalása alkalmával ezen törvényjavaslattal úgy voltunk, mint az éretlen gyümölcscsel, melyet igen nehéz volt leszakítani, de a melyet a magyar nemzet képviselő testületének többsége mégis leszakítván, a törvényjavaslat általánosságban elfogadtatott s ma már a részletes tárgyalás során az 1. §. tárgyalásánál vagyunk. Kívánok ezen 1. §-hoz szólani, részint annak szövege miatt, részint pedig azért, mert ezen 1. §. tárgyalása óta itt e házban egyes képviselőtársaim részéről oly nyilatkozatok tétettek, melyeket nekem hallgatással mellőznöm lehetetlen.

Előre bocsátom, hogy a mily nehéz volt ezen törvényjavaslatnak, mint éretlen gyümölcsnek leszakítása, most a gyümölcs ketté metszésekor, annak belsejébe tekintve, megláthatjuk a magján, az 1. §-on, hogy azt még nagyon nehéz dolog beadni a nemzetnek és könnyen megeshetik, hogy úgy járunk vele, mint az éretlen gyümölcsöt evő gyermekkel, a kinek az az éretlen gyümölcs megártott, a ki abba belebetegedett.

Az 1. §-ról szólva és tekintve a közigazgatási bizottság által kidolgozott javaslatot, három dolgot vagyok bátor mindjárt megkülönböztetni. *(Halljuk!)*

Az első az, hogy az 1. §. mindenekelőtt a közigazgatást állami feladatnak mondja ki.

A második az — *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Károlyi Gábor: Ha kormánypárti beszél, csendet kérnek, mihelyt valaki köhög!

Elnök: Gróf Károlyi Gábor úr nem panaszkodhatik, mert senki a házban oly erős hangon nem szokott közbeszólni, mint ő, a mit én nagyon természetesen nem hagyhatok szó nélkül.

Szendrey Gerzson: A második az, hogy az 1. §. olyan hatóságot contemplál, mely állami és önkormányzati elemekből alkottatván, azon ügyekkel foglalkoznék, melyek a javaslat szerint hatásköréhez tartoznak.

Harmadszor pedig az 1. §. oly közeget is contemplál, mely egyedül államilag kinevezett tisztviselőkből állana és szintén körülírja azon ügyeket, melyek ezen hatósághoz tartoznának.

Már ez mutatja t. ház, az 1. §. tarthatatlanságát, hogy tudniillik, midőn egyrészről gondoskodik oly hatóságról, mely államilag kinevezett köztisztviselőkből és önkormányzati elemekből alakúlna s a bizonyos ügyeket ezen hatóság ügykörébe utal, valamint gondoskodik csupán államilag kinevezett tisztviselőkből álló közegről és ennek ügyköréről, másrészt egyáltalán nem nevez meg oly ügyeket és egyáltalában nem contemplál oly hatóságot, mely egyedül és kizárólag önkormányzati elemekből állana és oly ügyekről, melyek ezen hatóság ügyköréhez volnának utalva. A különbség pedig az, hogy azon ügyekben, melyek államilag kinevezett és önkormányzati elemekből összeállított hatóságok hatásköréhez vannak utalva, az államilag kinevezett tisztviselők jogainak gyakorlatára kötelezve vannak és még inkább kötelezve vannak ott, a hol ezen ügyek az állam érdekében a kormány által kinevezett tisztviselők hatásköréhez vannak utalva.

Volt szerencsém megemlíteni az általános tárgyalás alkalmával, hogy a részleteknél bizonyos stylaris módosításokat fogok benyújtani. Az 1. §-nál ezt nem tehetem, először, mert egyáltalán nem vagyok barátja a kinevezési rendszernek, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* de másodszor, ha általában elfogadtatott is a törvényjavaslat nem tehetem azért, mert előre le kell mondanom annak keresztülvihetőségéről, hogy az »önkormányzati elemek« kifejezése alá a virilismus ne vonassék. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Más országokban, t. ház, az önkormányzat a népre sokkal több jogot ruház, mint nálunk. Nálunk az ember polgári jogainak gyakorlata bekövetkezik, mihelyt egyenes állami adóját befizette, míg másutt az ember nem állami adójának befizetésénél, vagy általában a vagyonnál kezdődik, hanem kezdődik magánál az embernél és kezdődik különösen ott, a hol a polgár hadi kötelezettségének eleget tett. Meddő és sikertelen hivatkozás tehát az, hogy a mi külföldön jó, az itt is jó és a mi a külföldön rossz, itt szintén

Digitized by Google

rossz. Lehet valami a külföldön jó és itt rossz és lehet külföldön rossz és itt jó.

De, mint beszédem elején érintettem, épen ezen szakasz tárgyalása óta bizonyos nyilatkozatokra vagyok kénytelen reflectálni; ugyanazért egy pár perczre becses türelmét kérem a t. háznak, hogy ez oldalról is, miután ez által saját önérzetemnek, kötelességemnek és szívem sugallatának kívánok eleget tenni, felelhessek. *(Halljuk! a szélsőbalon.)*

Én, mélyen t. képviselőház, igen nagyra becsülöm, ha egészen új dologról akármelyik képviselő e házbar a nemzet színe előtt egész nyiltsággal és bátorsággal, saját meggyőződéséből, talán saját tapasztalataiból merített dolgok után is nyilatkozni merészel. Ugyanis kell hívatkoznom egy ilyen őszinte, igazán képviselőhöz illő nyilatkozatra, melyet folyó évi julius 21-én Uray Imre t. képviselőtársunk tett. Ő ugyanis azt mondta többi közt, hogy sértve érezte magát és pártját, a függetlenségi pártot, az által, hogy ezek a lapok, a melyeknek nagyobb része zsidó kezekben van, őt és pártját nagyon elszomorította, vagyis inkább elkeserítette, hogy e lapok folyton ellene dolgoznak és fenyegetéssel, rábeszéléssel, szóval, cselekedeteikkel mindent elkövetnek, hogy őt és pártját terrorisálják és nem tudni, mi fog következni, ha e törvényjavaslat mielőbbi keresztülvitelét meggátolják s erre nézve azon vallomást tette, hogy nagyon sajnálja, hogy az antisemita képviselők közül ő és pártja legalább 15, vagy 20 darabot itt ijesztőül meg nem tartott.

Nagyon sajnálom, mélyen t. képviselőház, hogy az antisemita párthoz egyáltalán nem tartozó oly képviselő is akad itt, a ki valódi okokra és tapasztalatokra visszavezetve a dolgot, őszinte kijelentést kellett neki tenni. Nem azért sajnálom, mintha valami megrovást érdemelne ezen kijelentésért, sőt dicséretet érdemel; hanem sajnálom azért, mert azt tapasztalom, hogy az antisemitismus sokkal jobban terjedőben van jelenleg, mint a hogy volt a mi megválasztatásunk idején. És nagyon sajnálom, hogy ezen mégis igen sokan okulni nem tudnak; pedig sokkal veszedelmesebb az az alattomos, zsebbe szorított fenyegető kéz a nyilt és őszinte kifejezéseket használó egyéniségnél; sokkal veszedelmesebb, ha kenyértörésre kerül a sor, mint a kik a zsidók által elkövetett jogellenes cselekményekre a nemzetet egészében és részben figyelmeztették. Midőn a panaszokat előadta *(Egy hang a jobboldalon: Kicsoda!)* Uray Imre, hogy azok a lapok, melyek túlnyomó részben zsidó kézben vannak, támadták meg itt a függetlenségi pártot, azt mondta, hogy bezzeg pártját fogták, mikor a véderő vita folyt, mert féltek, hogy a zsidóság bele fog szorítfatni a katonáskodásba; most pedig attól félnek, hogy ha e törvényjavaslat keresztül nem megy, nem fogják magukat tudni a közigazgatási tisztviselői karhoz kineveztetni. Nagyon sajnálom, hogy nemcsak azt nem tudják, a mit e lapok hirdetnek, hanem azt még kevésbbé tudják a zsidóságról, a mit a lapokban nem hirdetnek, az önmaguk cselekedeteit.

Ha már a zsidóság az istennek ilyen kiválasztott népe, azt hiszem, érdemes velök egypár szóval tovább is foglalkozni. Megjegyzem, hogy nem pártszempontból, hanem általában édes mindnyájunk érdekében mondom, hogy azok nyelvben, szokásban és erkölcsben hozzánk hasonúlni nem fognak, még a parlamentben is csak addig lesz meg a függetlenség, míg a zsidóságtól teljesen, tisztán független lesz.

T. ház! A zsidósággal nem azért van nekünk bajunk, mert zsidók, hanem az ő cselekményeikért és kiválólag azért, mert a zsidók foglalkoznak minden téren hamisítással.

Csatár Zsigmond: Még a bort is hamisítják!

Szendrey Gerzson: A zsidók tudhatnák már az emancipatio 25-ik évében, hogy mégis egyszer hozzánk kellene símulniok, beolvadniok; de azt nem akarják tudni.

A zsidóság egészében és részében sohasem fog beolvadni, mert az ő rendeltetésüknél fogva, hogy a nagy világon szét vannak szórva, minden egyes államból folyton megújulásnak vannak kitéve; így Oroszországból és más országokból is folyton meg-megújulnak.

A magyar nemzetnél nem lehet megújulás, mert hiába történnek azok az expeditiok, hogy őseink Ázsiából ide fognak jönni, mert ha volnának is ősmagyarok és tudnák azt a nyelvet beszélni, a melyet mi most beszélünk, mindazon bajok — hogy őszintén szóljak — a mely bajokkal őseink itt a bensztülöttekkel kénytelenek voltak küzdeni, azok a bajok ismétlődnének. Ezek a bajok azok voltak, hogy az ősmagyarok egyáltalában nem akartak dolgozni, munkálkodni és nem akartak az itteni viszonyok, erkölcsök és szokásokhoz alkalmazkodni. A keresztény vallás felvétele volt szükséges, hogy megtanulják, hogy nekik itt épen úgy kell dolgozni, mesterséget folytatni, mint az itt lakóknak. Tehát mi még a megújulás lehetőségének sem nézhetünk elébe. Mert ha lennének is ősmagyarok, nem tudnánk azokat felölelni.

De nem tudom belátni, hogy mi az itt levő zsidóság kedvéért miért fogadjuk be s miért öleljük a beözönlő zsidókat egész örömmel keblünkre. Azután, t. ház, tudjuk azt épen a magyarokról is a vándorlás korszakában, az ős pogány korban, hogy a társadalomban az egyes tagokkal, saját feleikkel is mily nagy

Digitized by Google

baj volt, hogy a társadalmi renddel összhangzásba legyenek hozhatók.

Sokszor századok, vagy ha nem is akarok századokat említeni, de legalább egy-két száz esztendő kell hozzá. Mennyi küzdelmet kell vívni, hány embert kell bitóra-börtönre juttatni. Tudjuk, hogy az ősi időben a magyar embernek alig 4—5 dénár értékű lopásért is halált kellett szenvednie. Tehát ez bizonyítja, hogy a magyaroknak önmagukkal mily bajaik voltak különösen a kereszténység első idejében.

Nem is akarom most érinteni a meg-megújuló zsidókat, hanem csak az itt levő zsidókat. Az emancipatio 25. évében sokan csak remé nyüknek adnak kifejezést, hogy majd belénk olvadnak.

Ez sikertelen lesz épen a meg-megújulás miatt az idő végéig. Mert csak egy kérdést vagyok bátor koczkáztatni. Vegyük csak a bűnügyeket. Statisztikával bizonyíthatom, hogy Magyarországon csak naponta is igen sok azok száma, a kik a zsidóság ellen — akár sikerült bebizonyítani, akár nem — leginkább csalás és okirathamisítás miatt tesznek feljelentést. De méltóztassanak nekem egyetlenegy példát felhozni arra, hogy csak egy zsidó is jajveszékelve ment volna a bírósághoz, hogy íme tekintetes bíróság, engem az a keresztény tönkretett. Tehát méltóztatnak látni, mily nehéz a zsidóságot a mi erkölcseinkhez, szokásainkhoz átidomítani. Nem akarom azért a zsidóságot magában véve okozni, hanem okozom az eddig megalkotott törvényeket és pedig azért, mert ha az a kapzsi és telhetetlen vágy akármily csekély arányban, de ha megvan a keresztényben, ép oly veszedelmes embertársaira, csakhogy a veszedelem sokkal ritkább, tehát nem érzi meg a nemzet annyira, mint mikor bizonyos faj van közöttünk és annak 99%-a folyton ezen az úton van. A törvényeket okozom, mint már e házban volt szerencsém többször felhozni, hogy azon törvényeket oly alakban, a minőben vannak, megtűrni észszerűen, a nemzet szokásaihoz és erkölcseihez mérten nem volna szabad, ha Magyarországon soha zsidó nem lett volna, vagy nem volna is, mert épen a törvényeknek olyanoknak kell lenniök, hogy általában mindenki értse és hasznát vegye, azoknak az általános észjáráshoz, erkölcsökhöz, szokásokhoz kell alkalmazva lenniök. Azután az erkölcstelenség terjesztésében kinek volt legtöbb része ez országban, különösen az emancipatio óta, mint épen a zsidóságnak? Azt hiszem, hogy az én adataim alapján alig vonható kétségbe, hogy minden erkölcstelenség behozatalának túlnyomó részben a zsidóság az oka; mert mióta az emancipatio megadta a velünk való egyenjogúságot a zsidóknak, vagy is helyesebben a törvény kifejezése szerint, az izraelitáknak: ismeretes dolog, hogyan, miképen és mily természetellenes úton tettek csakhamar szert nagy vagyonra. Ismeretes dolog, hogy az emancipatio kezdetén és az utána következő néhány esztendőben még senki sem gondolhatott arra, hogy az akkor még ócska ruhákkal, csontokkal, rongyokkal, nyúlbőrrel, lóbőrrel kereskedők, parasztleányoknak pirosítót, harisnyakötőt, tűt, czérnát elárusító zsidók, hamis okmányok készítésével, csődökkel, uzsorával, — különösen azon uzsorával foglalkozók, mely 1867-től egészen 1877. év közepéig tartott — ma már milliomosok lesznek. A törvényalkotók akkor nem gondoltak erre és nem gondolhattak azon később alkotott törvényekre, a melyeknek fanyar gyümölcsét ma már többékevésbbé mindnyájan ízleljük.

Elnök: Kérnem kell a képviselő urat, hogy a részletes tárgyalás kilenczedik napján tessék a közigazgatási törvényjavaslathoz szólani. A miről a t. képviselő úr most szól, semmiképen sem tartozik az első szakaszhoz. Azért kérem, méltóztassék magára a tárgyra áttérni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Szendrey Gerzson: Készséggel veszem tudomásúl a t. elnök úr figyelmeztetését; de a magam igazolása végett kénytelen vagyok kijelenteni, hogy miután ezt a kérdést nem antisemita programmal megválasztott képviselő vetette fel és foglalkozott azzal félóráig, azt hiszem, én is foglalkozhatom rövid ideig ezzel a kérdéssel, még pedig jogosultan; mert az önkormányzati elemek közt ott vannak a virilisták is: azt pedig tudjuk, hogy már a mai napon a virilisták közt nem 30%-kal, hanem 80—90%-kal vannak a zsidók; és így nem lehet e kérdés felvetését a tárgytól egészen eltérő dolognak tekinteni. *(Zaj.)*

Elnök: Ne méltóztassék velem e tekintetben polemisálni. Ha valaki az általános vitánál némileg eltér a tárgytól, az még megmagyarázható; de az egyes szakaszoknál ilyen hosszasan, teljesen divergens tárgyakkal foglalkozni nem lehet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Figyelmeztetem a képviselő urat, tessék magát annál is inkább ehhez tartani, mert különben kénytelen lennék tőle a szót megvonni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Szendrey Gerzson: Kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a t. elnök úr engem megint félreértett. Nekem nem volt és nincs is szándékomban a t. elnök úrral polemisálni. Bocsánatot kérek, még egy pár szót fűzök az előbbiekhez.

Miután az önkormányzati elemben a virilismus is — ez az 1. §-hoz tartozik — okvetlenül benfoglaltatik, kénytelen vagyok tapasz-

Digitized by Google

talataimból merítve ecsetelni, hogy milyen ez a virilismus; ez érdekemben fekszik és hazafiui kötelességet vélek teljesíteni önmagam és nemzetem iránt azzal, ha kijelentem, hogy mily alapokon nyernek a virilisták helyet a virilis székben. Csak 1—2 példával — akármilyen nevetségesnek méltóztatnak is találni — akarok élni; és teszem ezt azért, hogy mintegy meggyőzőleg, nem akarom mondani, hogy elijesztőleg kívánok hatni a ház minden tagjára, hogy a virilista intézmény ellen meggyőződésből küzdhessen. Megköszönöm én azt, ha itt természetellenes alapokon való vagyonszerzés folytán a virilis székekbe jutnak: ott van az élő példa, az osztrák császárhoz intézett felségfolyamodvány, a melynek aláírói közül három zsidó. Azért akármilyen hazafiatlanok ezen császárhoz intézett kérvényezők a német színház ügyében — akár keresztények, akár zsidók legyenek azok — mint becstelen személyek is a virilis székben ülnek nagy vagyonuknál fogva. És e faj között nem egy van, a kik ily vagyonnal jutnak a virilis székbe. Tudjuk, hogy az agentiák minden néven nevezendő terén az ország minden részében zsidók kezében vannak és ezek viszik a szerepet. Ez nem bűnük. Nem egy virilista és pedig nagyobb részben zsidó jutott az által a virilista székbe, hogy a kincstár részére felajánlotta kifejlődött lovait, holott 4 éveseket kerestek. Kénytelenek voltak tehát az egészséges fogakat kihúzni és helyette 4 éves csikóknak fogait tenni, hogy így értékesebbé tegyék azokat az állatokat. Így volt, hogy az ökrök, tehenek fogait kiszedik, hogy fiatalokét tegyék helyette. Így lehet virilistának lenni. Azután a bíróság előtt a tárgyalás alkalmával bebizonyodik, hogy csak 100 frt pénzbírságot kell fizetnie. Egy sütő zsidó üzletében a sütemény éjjel összegyüjtött embervizelettel sózták meg. *(Zaj.)*

Elnök: Lehetetlen, hogy a magyar parlamentben ilyet mondjon egy képviselő. A képviselő urat ezért rendreutasítom. *(Helyeslés.)*

Szendrey Gerzson: Beszédemnek ezen thesisét ezzel be is fejeztem, hanem miután ezen törvényjavaslattal beszédem ezen thésise is összefügg, azt jegyzem meg, hogy ha másnak van joga nemzetiségekről beszélni, nekem is van itt az 1. §-nál, mely állami feladatokról szól: tehát minden nyelvű emberről beszélhetünk. Nem tudom, hogy mikor nemzetiségekről beszélnek, értik-e alatta a zsidót is? Mert azt tartom, hogy Magyarország bármely nemzetisége: német, oláh, szerb, tót, mind magyarabb érzésüek, mint a zsidók; mert mindazok, a kiket a szoros értelemben vett nemzetiségek alatt értenek — a zsidókon kívül — nem hamisították meg a közvéleményt, a mint fokról-fokra meghamisították 1867 óta ezek a mai napig.

A magyar nemzet akkor lesz legerősebb és leghatalmasabb, ha majd nem lesz veszteni valója; hanem addig lesz veszteni valója, míg általában a nemzet tagjait bizonyos helyekről kecsegtetésekkel, judás-csókokkal, fenyegetésekkel lekötelezik . . . . .

Elnök *(csenget)*: T. ház! A képviselő úr, daczára kétszeri figyelmeztetésemnek, folytonosan a házszabályok által meg nem engedett módon jár el. A házszabályok szerint, ha a szóló illemet sértő kifejezést használ, vagy valamely osztály, nemzetiség vagy hitfelekezet ellen gyűlöletre izgat, az elnök őt rendreutasítja, sőt tőle a szót már az első alkalommal is megvonhatja; ha pedig a rendreutasítás után is folytatja ezt, a szó tőle okvetlenül megvonandó. Miután a képviselő úr előbb olyan kifejezést használt a parlamentben, mely nem illő, ezért rendreutasítottam őt; most pedig, daczára kétszeri figyelmeztetésemnek, ismét folytatja az előbbi themát: ezennel kijelentem, hogy ha még egyszer erre a themára tér, leültetem. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Szendrey Gerzson: Én megszugszom a figyelmeztetésben és erről a themáról nem szólok. Azonban, ha ez a szakasz megmarad, ha egy törvényjavaslat oly nehezen lesz törvénynyé, a mint valószinűleg nehezen lesz törvénynyé ez, mert sok idő alatt lesz törvénynyé e törvényjavaslat, én ezt a parlamentre veszélyesnek tartom. Ezt a nemzetet tisztán a parlamenti rendszer öli és ölte meg. Megöli különösen a parlament közélete és szabályai, megöli különösen azért, mert az egyes képviselők nem tudják, vajjon saját nézetüket követik-e vagy a párt határozatot. A parlamentben még azt is helyesnek tartanám, ha nem pártok szerint ülnének, hanem összevissza: megtörtént nem egyszer, hogy szinte látszott az egyes képviselőnek minden izmán, száján, ajkán, szemén, hogy kiváló tehetséggel előadott egyes ellenzéki szónok szónoklatát szívesen helyeselte vagy megéljenezte volna. De ezt pártszempontból nem merte tenni, itt van rá példa a véderő vita.

Rácz Athanáz: Ez nem tartozik ide! *(Mozgás és derültség a szélső baloldalon.)*

Szendrey Gerzson: Pedig ha egy államban minden ember akképen gondolkodnék, a milyen állást az életben elfoglal, akkor 24 óráig sem volna békesség s ha az tovább így fejlődnék, a legnagyobb zavar állana be. No de elég elintézni való van nálunk; nem kellene időt fecsérelni ilyen éretlen gyümölcsre való törvényjavaslattal; sokkal előbb való dolgok volnának, melyek a nemzet testét, annak egyes tagjait

Digitized by Google

fanyar gyümölcsként lepik el. *(Rácz Athanáz kezeivel nyugtalanúl integet. Mozgás szélsőbal felől.)*

Vegyük, t. ház, midőn magasabb egyéneket illetnek vádakkal, ezekben az ügyekben eltart a vizsgálat sokszor 15—20 esztendeig is. Mi ennek a czélja? Nem az, hogy rövid idő alatt nem lehet elintézni, hanem az, hogy bevárják, míg a bűntársak közül valamelyik legvénebb korifeus meghal s akkor azt mondják, ez volt a legnagyobb bűnös, a ki elhalálozván, a vizsgálatot abban kell hagyni; vagy pedig hosszú időre kitolni, a míg az elévül s akkor azután beszüntetik az eljárást.

Ezen méltóztassék segíteni, nem pedig ilyen törvényjavaslatot előterjeszteni. Vagy méltóztassék megnézni a mi büntető törvénykönyvünk 41. §-át, mely az elítélt csaló nagy urakról szól s a melynek értelmében ezek elítéltetésük esetén is úri módon táplálkozhatnak. Hát igazságos törvény ez, t. ház, mely a nagy urakat elítéltetésük esetén semmi szenvedéssel nem sujtja? Vagy egyenlő jog-e az, a midőn az egyik vizsgálat alatt levővel ügyvédje értekezhetik, a másiktól pedig meg van tagadva az ügyvédjével való beszélgetés.

Ilyen tarthatatlan állapot van elég a bűnvádi eljárásnál.

Vagy mily igazságszolgáltatás az, t. ház, ha megtörténhetik az, mint a mire nálunk volt eset, hogy egy közjegyző, ki körülbelül 10 évig közjegyzősködött, a szegény árváknak pénzét elsikkasztotta, azután józan észszel még szökni is megkísérlette s mikor visszakerült a vizsgálati fogságba, a vizsgálat folytattatván, az orvosok által constatáltatott, hogy már évekkel kinevezetése előtt nem volt józan eszű, őt tehát elítélni nem lehet. De hála Istennek — e közjegyző keresztény ember volt és megérdemelte sorsát — nem akadt bíró, ki ezeknek az orvosi leleteknek helyt adott volna. De lett volna csak zsidóról s lett volna csak más kiváló érdekelt egyéniségről a szó, nem tudom, hogy nem sikerült volna-e a bíróságot ily orvosi constatálások által félrevezetni. Az összes zsidósajtó a védelmet megírta volna. És azután, ha csakugyan kimondatott volna az, hogy az illető közjegyző jegyzőségének ideje alatt, sőt már előbb is, nem volt tiszta eszénél: mi történt volna az ő általa felvett közokíratokkal? Valamennyi talán érvénytelen lett volna?

S miután olyan nagyon hivatkozunk arra, hogy mily üdvös, hatásos, boldogító intézkedés lesz a magyar nemzetre a kinevezés, hát csak arra nézve akarok egy példát felhozni, hogy miként intézik el a kinevezett bírák az ügyeket. Vegyük csak például a bűnügyi eljárást. Megtörtént az az eset, hogy egy zsidó uraság agyonütötte a béresét. A vádhatóság vizsgálat alá helyezte, a végtárgyalás megtartatott; de már akkor constatáltatott, hogy az uraság nem volt tökéletes eszénél, mikor a béresét agyonütötte; s így az ügyész a végtárgyaláson a vádat elejtette: és nincs elégtétel a szegény béres neje és gyermekei számára. A törvényhozó testületnek oda kellene törekedni, hogy minden ilyen dolgon akkép segítsen, hogy ily ügyeket hivatalból terjeszszen fel a felsőbb forumhoz.

Hogy ne legyünk oly elfogúltak és önhittek a kinevezési rendszerrel szemben, méltóztassanak megengedni, hogy egy más esetet, egy telekkönyvi esetet hozzak fel.

Kis Péter megveszi Nagy István házát. Benyujtja a telekkönyvi hatósághoz a tulajdonjog átruházása iránti kérvényt, de az elútasítja, azt mondván, hogy »Nagy István« nem azonos »Nagy Istvány«-nyal s a királyi táblának kellett végzést hozni: hogy az »István« és »Istvány« név ugyanazonosnak elfogadandó. Ezért hát ne dicsekedjünk a kinevezési rendszerrel. A kinek sok ügye-baja van, keserű tapasztalatokat szerezhet bíróságainknál is. Az itt előforduló ecclatans visszaélések jellemzésére csak egy-két példát hozok fel. Egy szegény embert valamely pörében elítélnek, de az ítéletet csak neki kézbesítik, nem pedig ügyvédjének. A szegény ember azt hivén, hogy ha az ítélet kedvezőtlen, majd megfelebbezi ügyvédje, nem tett semmit. Így az ítélet jogerőre emelkedett és a szegény ember ellen elrendelték a végrehajtást.

S ha az ember ilyen miatt fegyelmi eljárást kér a bíró ellen, elutasítják. A jelen esetben is azt mondták: Miért nem ment az a szegény ember ügyvédhez? Pedig volt ügyvédje, de az ügyvéd nem kapott bírói értesítést.

De baj van itt magában a parlamentben. Hol az igazság például abban, hogy a verificationalis bizottság igazol egy képviselőt, de elmarasztalja százakban? Ez a parlament szégyenfoltja?

Még néhány szót.

Minden parlamenti tagnak becsületességéhez tartozik, hogyha bármely programm alapján e házba bekűldetik, annak nyilván kifejezést is adjon.

De még nagyobb kötelessége, hogyha politikai programmját megváltoztatja — a mikor nem elég az egyik pártról a másikra csak átcsúszni *(Derültség.)* — választói elé lépni és azt mondani: az én politikai meggyőződésem megváltozott, rendelkezzetek velem; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* én azt hiszem, hogy ezen a téren előbb boldogúlok; de ha meggyőződésünk nem egyezik meg, a képviselőségről lemondok. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Kötelessége azután az elnöknél lemondását bejelenteni; és akkor, ha mint képviselőjelölt fellép, azon programmot

Digitized by Google

kell hirdetnie, a melynek legutóbb kifejezést adott.

Ne méltóztassék rossz néven venni, de én az ellenkezőt a választók bizalmával való legemberteleneb és leglelketlenebb visszaélésnek tartom. *(Igaz! Úgy van! szélsőbalon.)*

Kisebb kiadásban nekem is volt egy ehhez hasonló esetem, midőn az Ugron-féle törekvések felmerültek. Én gondolkoztam a dolgon és azon programmot elvileg magamévá tettem. Lementem tehát a választókerületembe, kifejtettem ott álláspontomat és a választópolgárok legnagyobb része helyeselte gondolkodásmódomat. Természetes, hogy ott is volt közbeszóló, a ki a dologgal nem volt tisztában s azt mondották, hogy nem megyünk bele közösügyes dolgokba. *(Derültség jobb felől.)* Fel kellett tehát őket világosítanom, hogy ez nem közösügyes dolgokba való bemenetel, hanem a magyar nemzet független elemei részéről az önálló és független Magyarország képviseltetése lenne és ellenőrző a közösügyes tárgyalásoknál.

Ezt, azt hiszem, tehetségéhez mérten mindenki ek kötelessége megtenni.

Ezeket voltam bátor megjegyezni s bocsánatot kérek, ha álláspontom igazolása végett oly dolgokat is felemlítettem, a melyek szorosan az első szakaszhoz nem tartoztak; de meg vagyok róla győződve, hogy kötelességszerűen jártam el. *(Helyeslések a szélsőbalon.)*

Madarász József jegyző: Dobay Antal!

Dobay Antal: T. ház! Habár az előttem szólott t. képviselő úr stylaris kifejezéseit használni nem fogom, mégis képviselői kötelességemnek tartom, hogy e szakasznál felszólaljak s adandó szavazatomat megokoljam. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. ministerelnök úr multkor elmondott beszédjével akarok némileg foglalkozni, előre is megjegyezve, hogy ezen beszédre bőven megfeleltek Irányi Dániel és Győry Elek t. képviselőtársaim, kik annak tartalmát teljesen szétszedték. Mindamellett engedje meg a t. ház, hogy e beszéddel röviden én is foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is azt mondja a t. ministerelnök úr, hogyha minket a 20 évi tapasztalat nem győzött meg arról, hogy a jelen közigazgatást reformálni kell; ha minket nem győztek meg azon okok, a melyek a közigazgatási bizottságban tárgyilagosan, komolyan elmondattak: akkor ő nem is látja szükségesnek, sőt nem tartja helyesnek, hogy bennünket capacitáljon. Én, t. ház, azok közé tartozom, a kiknek a lefolyt 15 év igen sok tapasztalatot nyujtott; a kit ez igen sokra tanított, de nem oly értelemben, mint a hogyan a ministerelnök úr gondolja; mert azon idő alatt győződtem meg arról, hogy a legutóbb lefolyt 20 esztendőnek 15 évében volt azon pártnak, a mely a túloldalon ül, egy vezére, még pedig Tisza Kálmán személyében, a kit önök mindannyian támogattak, daczára annak, hogy ezen idő alatt a nemzet jogait megtámadta; hogy ezen idő alatt megnehezítette a közigazgatás terén működő tisztviselők helyzetét; hogy meghamisította a választásokat és kivetköztette a tisztviselőket önállóságukból, függetlenségükből.

Minthogy ezen 15 év erre tanított minket, azért vagyunk itt ezen a helyen, hogy vigyázzunk, nehogy a nemzet jogain csorba ejtessék és az alkotmányos jogok sarkaikból kiforgattassanak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezért küzdünk e törvényjavaslat ellen s azért ellenezzük annak elfogadását, hogy a nemzet jogai és alkotmányossága a választás szabadsága alapján biztosíttassanak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Felhozta a t. ministerelnök úr, hogy mellette e kérdésben a háznak kétharmada van. És igaz, csakhogy ezért még nincs bebizonyítva, hogy a nemzet többsége is a ministerelnök úr mellett van. Bármily különösnek látszik is ezen állításom, ezt mégis igazolni fogom. Hogy pedig ezt megtehessem, vissza kell mennem a véderőről szóló törvény tárgyalásának idejére. Akkor szintén azt állították önök, hogy a nemzet nincs mellettünk; holott meggyőződhettek róla, hogy az mellettünk volt, mert hiszen úgy szólván az egész ország, az annyiszor emlegetett 25. §. ellen nyilatkozott. Önök maguk is tudják ezt, mert hiszen az önök pártján 150 képviselő kapott választóitól felszólítást, hogy a véderőről szóló törvényjavaslatot ne szavazza meg. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És mégis mi történt? A törvényjavaslat, ha jól tudom, megszavaztatott 90 szótöbbséggel. Már most vonjuk le ezt a 90-et a 150-ből: marad 60; ez pedig mindenesetre azok javára lenne felszámítandó, a kik a javaslat keresztülvitelét ellenezték.

Tehát ott sem volt önök mellett a közvélemény, sőt ugyancsak ellenük volt; és mégis keresztülvitték azon életbe vágó, a nemzet fiatalságát úgy megrövidítő törvényjavaslatot.

De rám nézve még ez nem kielégítő. Ha magamtól kérek tanácsot, hogy miként bíráljam meg azon viszonyokat, melyek itt e házban fennállanak, azon meggyőződésre kell jönnöm, hogy a többségnek ebben a kérdésben erkölcsi alapra fektetett igazsága nincs; nincs pedig azért — a mit különben mások is felhoztak — mert önök közül egy-két, vagy talán 10—15 egyén kivételével, alig van valaki, a ki, mikor képviselőnek fellépett, programmbeszédében a közigazgatásról csak egyetlen szóval is említést tett volna. Erről egyáltalában nem volt és nem lehetett szó önök részéről. Egyedül a mérsékelt ellenzék volt az, a mely evvel előállhatott. Nem

Digitized by Google

tettük mi sem ezt, nem is tehettük, mert erről itt szó sem volt.

És azután még egyet. Mi történt a közigazgatási bizottságban ezen törvényjavaslat tárgyalásakor? Miről győzhetett meg az bennünket, engem vagy bárkit? Ott volt és felszólalt és igen gyönyörű, hosszú beszédet tartott gr. Apponyi Albert. És mit mondott? Elmondta, hogy ennek a törvényjavaslatnak annyi meg annyi a hibája; hogy el lehetett tőle ijedni és hogy az a garantialis törvények nélkül elfogadható nem lesz. Ott voltak mások, nemcsak ellenzéki képviselő urak — azokat nem is számítom — hanem a kormánypártiak is, a kik szintén kivétel nélkül olyannak találták a javaslatot, a mely nem helyes, a mely el nem fogadható. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egész vajúdás volt a javaslat feletti vita. A tárgyalást halogatták az egyik napról a másikra.

Ily körülmények között a nagyközönség arról meg nem győződhetik, hogy az a törvényjavaslat jó, helyes, elfogadható. Sőt minket a közvélemény arra indít, hogy igyekezzünk oda hatni, hogy ezen törvényjavaslat a nemzet jogait végkép meg ne semmisítse.

Azt mondja a t. ministerelnök úr s felhozták több oldalról, hogy azért is szükséges a javaslat, hogy ne csak egy szűk körnek legyenek fentartva a közigazgatási állások, hanem részesüljenek abban más képzett egyének is. Ez nagyon helyes, de hiszen, ha e szűk kör alatt a köznemes osztályt értik, az ma már annyira szétoszlott, hogy alig találhatjuk meg. Aztán ott vannak ma is a választottak közt is kereskedőknek, iparosoknak, sőt szegény napszámos embereknek is fiai. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Különben is el merem mondani, hogy ezen »szűk kör« egyéneiből a t. ministerelnök úr sem kinevezés, sem választás utján tisztviselői kart elő nem állíthat; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* mert azok, mivel a mai kor módot nyujtott nekik arra, hogy a qualificationak többféle nemét szerezzék meg: távolról sem gondolnak már arra, hogy csak ilyes állásokat fogadjanak el. Ott van a mérnökségnek többféle neme; ott van a posta, a távirda, vasút; ott van az ipari és kereskedelmi foglalkozásoknak egész sora, a melyeken ma mindenütt nagy tért foglalnak el.

De annyit mégis megvallok őszintén, hogy nem tartom helyesnek, bárki részéről történjék, hogy a középnemes osztály ellen mindig kifogást tesznek, mintha talán most is dominálni akarná vagy tudná a vármegyét; mert visszatekintve a régi multra, ez osztálynak mindig olyanok voltak érdemei s örök időre olyanok maradnak, melyekről a haza és a nemzet csak hálával emlékezhetik meg.

Felhozták, hogy milyen helytelen a mi küzdelmünk, sőt voltak olyanok, a kik azt mondták, hogy szeretnének bennünket innen kisöpörni. Nem értem ezt önöktől; hiszen meggondolhatnák, hogy mi nem ártunk a ministerelnöki hatalomnak, sőt inkább azt akarjuk, hogy felfelé még hatalmasabb legyen, mint most. De hogyan érheti ezt el? Úgy, hogy ha oly törvényjavaslatokat, melyek hazánk, nemzetünk érdekeivel ellenkeznek, bárha fölülről nyomás gyakoroltatik reá, nem terjeszt elő; hiszen mint egy védelmül felhozhatja azt a felsőbb hatalommal szemben, hogy akadályozva vagyok, ott van ez a függetlenségi párt, mely nemzeti alapon áll; ha ilyen és hasonló javaslatot beterjesztenék és keresztülvinni akarnék: akkor lehetetlenné tenném magamat. Hiszen ha kilátás lehetett arra, hogy hazánk, nemzetünk háborúba keveredhetik és a honvédelmi minister úr a legmagasabbra felcsigázott követelésekkel állott is elő, azt mindig megszavazta e párt; valamint megszavaztuk a cultusminister úr költségeit; és általában megszavaztunk minden olyan költséget, a melyek által a nemzet, a haza érdekét megfelelő módon előmozdíthatónak láttuk.

Állították sokan, hogy a választott tisztviselő választóival szemben függő állásban van. Hát én az ellenkezőről győződtem meg; én nagyon érdeklődtem mindig a választások iránt, részt is vettem azokban nemcsak mint néző, hanem résztvettem ténylegesen. Nem tagadom, volt eset rá, hogy megválasztottuk egy sógoromat alispánnak, egy másik rokonomat szolgabírónak; hozzáteszem azt is, hogy nem nagy korteskedés kellett hozzá, mert a szó szoros értelmében szükség volt rájuk, mert tehetséges emberek voltak és méltók arra a tisztségre, melyre megválasztattak; de mit tapasztaltunk később? Jöttek a képviselőválasztások — én ugyan nem voltam képviselőjelölt, hanem volt jelöltje a függetlenségi pártnak. Az én sógorom, a derék alispán, ott korteskedett hat héten keresztül éjjel-nappal az utcza egyik oldalán; a másik oldalon én capacitáltam a választókat: ő pénzzel, etetéssel, itatással; én pedig érvekkel. A szolgabíró ép ilyen kitartással dolgozott. Nálam lelkesedés, meggyőződés volt; ők a felülről jött parancsolat folytán működtek. Az eredmény az volt, hogy míg azelőtt a mi megyénkben öt kormánypárti képviselő volt; ezen választás alkalmával az négy függetlenségi és egy kormánypárti képviselőt küldött. Igaz, hogy aztán meg lett jutalmazva az illető alispán, mert csakhamar jött egy távirat, a mely azt pengte ki, hogy odább egy lépéssel, nem vagy alispán. Meg is érdemelte.

Digitized by Google

Ha önök kissé gondolkoznak, átlátják, hogy nekünk van igazunk; ezt be kell ismerniök, ha másutt nem, legalább a kisbírónál. Mert mit csinálunk mi önökkel szemben? Védjük a haza jogait és alkotmányát. És mi a következése a mi felfogásunknak? Az, hogy mi önöknek ministereket csinálunk, reconstruáljuk a ministeriumot, a mint az a véderő vita alkalmával történt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tisza Kálmán helyett elfoglalta azt a piros bársonyszéket gr. Szapáry Gyula t. ministerelnök úr. Kérdem, mi különbség van a kettő között; Az egyik éveire nézve fiatalabb, mindig jó kedvű, nevető, csinos, daliás termetű ember s a szó teljes értelmében lovagias jellemű, ez tény; a másik pedig már elöregedett. Tehát úgyszólván csak kiállítási különbség van a kettő között, *(Derültség a szélső baloldalon.)* mert a mostani ministerelnök úrnak politikai nézete épen az, kormányzása ép oly alapon nyugszik, mint az előbbi ministerelnöké; a jelenlegi ministerelnök úr ép azon biblia lapjait forgatta, a melyet forgatott Tisza Kálmán: ebből a bibliából pedig nem lehet kiolvasni egyebet, mint azon sacramentumokat, a melyeket Bécsből küldenek; ide és épen ennek következtében nyujtotta be a jelen törvényjavaslatot, a melynek eszméjét a kétfejű sas Bécsben tojta és itt költötték ki. *(Derültség.)* Tehát mondom, mi a cserével nem nyertünk semmit, csak nevet cserélt az, a ki abban a ministeri bársonyszékben ült. Hiába disputálnak a felett, hogy a kinevezési rendszer nem kerül annyiba, mint a választási rendszer; mert ha törvénynyé lesz e javaslat, oda fogunk jutni, hogy ismét új adókkal kell megterhelni a már különben is megterhelt népet, a mely ellen még az elemek is összeesküdtek. És nincs mód, hogy azt a szegény adózó polgár kibírja; de nemcsak a szegény adózó közönség, hanem a birtokos osztály sem, mert egyaránt azt a panaszt lehet hallani alúlról fölfelé és minden irányban, hogy rettenetes a túlterhelés.

Ezek után csak Vadnay Andor t. képviselő úr beszédére kívánok még röviden reflectálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Vadnay Andor képviselő úr azt állította, hogy 20.000 példányt küldöttünk széjjel a kész kérvényekből. Nem küldöttünk annyit; 5.000 példányt küldöttünk széjjel; hogy mennyit osztottak ki közülök, azt nem tudjuk. Megjegyzem, hogy ez nem bizonyíték ellenünk, mert feléje sem mentünk a dolognak; hiszen méltóztatnak tudni, hogy sokkal fontosabb dologgal vagyunk elfoglalva, semhogy házról-házra ment volna valaki. A képviselő úr ezt nem is tudná igazolni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A mi pedig a megyék részéről beérkezett kérvényeket illeti, csak ismerni kell, hogy hogyan készítik azokat. Előállításuk nagyon könnyű: egy felszólítás kell egyik-másik főispánhoz, a többi azután magától megy.

Egyben ismét téved Vadnay Andor képviselő úr, mert azt mondja, hogy Irányi Dániel képviselő úr, ha oly nagy sulyt fektetett a kérvényekre, miért szavazott mégis az elkeresztelés ügyében a kérvények ellen, a melyek akkor beadattak? Méltóztassék utána nézni Vadnay Andor képviselő úr s megtalálja, hogy Irányi Dániel képviselő úr nem szavazott a rendelet ellen, sőt fel is szólalt a vallásszabadság mellett.

T. ház! Egyről meggyőződhetett a t. ház: arról, hogy mi, a kik e padokon ülünk, helyünket megálljuk, mindenkor készek vagyunk felvenni a harczot ott, a hol a nemzet jogait csorbítani akarják, a mint teszszük ezt most oly nagy tödbség ellenében is; felveszszük a harczot az állami közigazgatás ellen; mert ha keresztülmenne, akkor tudjuk, hogy a kinevezéssel a megye autonomiájától és a nemzet minden jogától meg lenne fosztva; felveszszük a harczot, bárha nehéz küzdelmet vívunk; ki fogunk tartani és ha kell, elhullunk; de magunkat nem fogjuk megadni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezt a javaslatot a mérsékelt ellenzék és önök is elfogadhatónak és jónak tartják; mi azt mondjuk, hogy ez nagyon rossz, mintha csak szándékosan csinálták volna a lehető legrosszabbúl. Ezért mi parlamenti rendszerünk minden néven nevezendő módját igénybe fogjuk venni, hogy e javaslat törvényerőre ne emeltessék. Megteszszük mi azt annak daczára, hogy önök nagy többségükre hivatkoznak; és megteszszük annyival inkább, mert ha a közigazgatási vita folyamát tekintjük, azt tapasztaljuk, hogy ott a túlsó oldalon elkedvetlenedett, desperat hadsereg ül, mely bármikor kész a fegyvert lerakni. Nem fogadom el a szakaszt. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Azt hiszem, hogy tekintettel az előrehaladott időre, méltóztatik a t. ház a tárgyalás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre halasztani. *(Helyeslés.)* Egyszersmind pedig, a mint az ülés kezdetén bejelentettem, Hannibal József képviselő úr lemondása folytán a mentelmi bizottságba új tag választása lesz szükséges: arra kérem a t. házat, méltóztassék e választást illetőleg belenyugodni abba, hogy pár nap mulva tegyek e részben a t. háznak előterjesztést. *(Helyeslés.)*

E szerint tehát a következő ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés 1 óra 55 perczkor végződik.)

Digitized by Google

546. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi augusztus hó 5-én, szerdán

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — gr. Sztáray István megbízólevelének bemutatása. — Az interpellatioskönyv felolvasása. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Ábrányi Kornél interpellatioja, Bechtolscheim altábornagy beszéde ügyében. — A miniszterelnök válasza. — Bolgár Ferencz interpellatioja, osztrák hatóságnak magyar honpolgár ellen elkövetett erőszakoskodása ügyében. —

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Baross Gábor, gr. Bethlen András, Josipovich Imre, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Széll Ákos jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Dárdai Sándor, az azok ellen jelentkezőket Madarász József jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Széll Ákos jegyző *(olvassa az augusztus hó 4-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom gr. Sztáray István Ung vármegye nagybereznai választókerületében megválasztott országgyűlési képviselő megbízó levelét.

Kiadatik az állandó igazoló bizottságnak tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Más előterjesztés sem lévén bejelentve, következik az indítvány és interpellatios könyv felolvasása.

Dárdai Sándor jegyző: Az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs.

Az interpellatios könyvbe a következő bejegyzések vannak:

»Augusztus 4-én, Ábrányi Kornél: Bechtolsheim altábornagy beszéde ügyében, a miniszterelnök úrhoz.«

»Augusztus 5-én, Bolgár Ferencz: osztrák hatóságnak magyar honpolgár ellen elkövetett erőszakoskodása ügyében, a belügyminister úrhoz.«

Elnök: A képviselő urak az ülés végén fogják megtenni interpellatiojukat.

Következik a napirend: a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, jelesen pedig az 1. §.

Ki következik?

Madarász József jegyző: Vécsey Endre!

Vécsey Endre: T. ház! Három hét óta folyik a vita azon törvényjavaslatnak 1. §-a felett, s a melynek eredeti címe: »A közigazgatás és önkormányzat rendezéséről a vármegyékben«, s a mely a bizottság által ekként helyesbíttetett: »A vármegyei közigazgatás rendezéséről«, a mint mondja a tegnapi ülésben Vadnay Andor t. képviselőtársunk. De hiszen ő igen

Digitized by Google

sokat mondott, csakhogy abból nagyon kevés az igaz. Hiszen nem vita folyik itt, de egy támadás a mi részünkről; egyedül ez ellenzéki padokról folyik a támadás és vitatása ennek a kérdésnek; önök ottan ezen hosszú idő alatt, legalább én úgy tapasztaltam, mindig hallgattak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nyilatkoztak a czím tárgyalásának befejezésénél, mikor szavazásra került a dolog; nyilatkozni akarnak most az 1. §-nál is. Maga Vadnay képviselőtársam beismeri, hogy az imént jelzett törvényjavaslat első szakaszához felszólalt képviselőtársaim érvekkel és majdnem az általános vitába is beleillő érvekkel támogatták felszólalásukat és álláspontjukat. Ezen beismerés minket emel és buzdít arra, hogy újabb érveinket is előadjuk; buzdít arra, hogy azok is, különben, talán bízva vezéreink jártasságában, utánok haladtunk volna, szintén kilépjünk a küzdő térre és védelmezzük a nemzet jogait, melyeket e törvényjavaslat attól örökre el akar venni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Midőn ez az országgyűlés megalakult, annak minden egyes tagja a választás előtt okvetetlenül kell, hogy nyilatkozott légyen és kifejtette álláspontját, melyet a törvényhozás működése folyamán érvényesíteni kíván. Minden őszinte ember így szokott tenni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tudjuk jól, hogy a t. túloldal a szabad választás elvének alapján választatta meg magát, lehet mondani a megyei tisztikar segedelmével. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mi ép úgy, mint önök, nem hirdettük azt, hogy mi a vármegyéket a föld színéről el fogjuk törölni és a közigazgatást államosítani kívánjuk. Ez elvnek csak egy jogosult pártja van itt a szomszédságban, de ezen t. szomszédaink elvét önök jónak látták a maguk részére occupálni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mit értek el vele? Hiszen ha azon jelek, melyek Vadnay Andor t. képviselőtársam módosításából felmerültek és a melyeket a hírlapok ma már támogatnak, igazak: ma az önök nyeresége az, hogy Magyarországon az állami közigazgatást törvénybe iktatni nem remélik. Az 1. §-szal, csak azt remélik, hogy elvileg törvénybe lesz iktatva. De mi hiszszük, hogy ha elvileg törvénybe lesz is iktatva; de gyakorlatilag, mint a mely nemzetünk önállóságára, függetlenségére veszélyes, örökre megbukik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A szabadelvű párt a tegnapi értekezletén méltóan viselte magát multjához; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Felkiáltások: És jelenéhez!)* méltóan azon helyzethez, a melyet az imént jeleztem. Így tartja meg szavát, a mint megtartotta választóinak adott szavát is. A ministerelnök beterjesztette a közigazgatás államosításáról szóló törvényjavaslatot; támogatta azt egész terjedelmében. Később a bizottság szövegezésében támogatta, mert úgy kellett neki. Most már úgy látszik nem kell neki belőle több, csak egy szakasz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Minekünk pedig nem kell semmi! Közeledünk egymáshoz! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Vécsey Endre: Úgy látszik, mintha a t. túloldal elvette volna a mérsékelt ellenzék gyermekét, kiragadta volna karjaiból és mikor agyonnyomorgatták, holtan visszadobták neki, hogy viselje gondját. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Angyalcsináló társaság! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Vécsey Endre: Ha már felszólaltam, t. ház, nemcsak a parlamenti illem, de kötelességem is azt parancsolja, hogy ha röviden is, foglalkozzam azon két nevezetes beszéddel, a melyeket ezen 1. §. védelmére a t. ministerelnök úr, a tegnapi ülésen pedig Vadnay Andor képviselőtársam szájából hallottam. *(Halljuk! Halljuk!)*

De azt hiszem, hogy erre rátérhetek; a fődolog az, hogy jelezzen azon álláspontot, a melyet e szakasz tárgyalásánál elfoglalok.

Az 1. §. eredetileg így szólt: »A közigazgatás a vármegyékbe állami feladatot képez, melyet ezen törvény korlátai közt kinevezett állami közegek intéznek.« A bizottság ezzel szemben következő szövegezést ajánlja: »A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek intéznek részint önállóan, részint ezen törvény korlátai közt önkormányzati elemek közreműködésével.«

Ezen szakaszt háromfélekép kellett a t. túloldalnak szövegezni nemcsak szófűzésileg, hanem általában törvényalkotási szempontból. Most előáll Vadnay Andor t. képviselőtársam és azt mondja, hogy ő egy stylaris módosítást ajánl, tessék bevenni az »a« szócskát.

Gr. Károlyi Gábor: Ő szeret módosítani, előbb magát módosítsa. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek. Kérem Károlyi Gábor képviselő urat, ne tessék belebeszélni, mert csak a felhívott szónoknak van joga szólni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Vécsey Endre: Én kijelentem, t. ház, hogy a közbeszólások engem nem zavarnak, mert a mit mondok, az mind igaz; és különösen gr. Károlyi Gábor t. képviselőtársam közbeszólása miatt nem neheztelek. *(Derültség a szélső baloldalon. Zaj jobb felől.)*

Ez az »a« szócska, mely névelőnek neveztetik, nem is képzelné az ember, hogy mit

Digitized by Google

jelent. Egy ismeretes kötszó is van a magyar nemzet életében, az »és«. Azt hiszem, hogy a t. háznak nem kell bővebben magyaráznom, hogy a kettő közt mi a különbség. Míg az »és« szó kivívása által nemzeti jogokat véltünk szerezni; addig itt az »a« szócskával a nemzeti jogokat akarjuk eltemetni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nézzük közelebbről, t. ház, ezt az 1. §-t. Azt mondja, hogy a közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez. Én az állam területén előforduló bármely csekély mozzanatot, bármely csekély ténykedést nem tudok máskép képzelni, mint úgy, hogy az állami feladatot képez. Hiszen ez viszonos dolog: érdeke a honpolgárnak, hogy erős alkotmány, erős állam, erős kormány legyen; érdeke a kormánynak, érdeke az államnak, hogy erős, művelt, gazdag polgárai legyenek. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez a viszon kölcsönösen hat egymásra. De ez nem lenne ezen törvényjavaslat által kifejtve, mert az csak egyoldalúlag fogja fel e viszont: nem tekinti a polgári jogokat, hanem csak az állami hatalmat, én szerintem nem is az állami hatalmat, hanem a kormányhatalmat. És épen ezért tekinti a kormány a maga akaratát, nem pedig az állami akaratot, mert az állam akarata csak az lehet, a mi a polgároké, de a kormányok — jól tudjuk a multból — sokszor ellentétbe helyezkedtek az állam akaratával.

Igen természetes, hogy a kormány ezzel azt akarja, hogy közvetlenül általa kinevezett és tőle függő tisztviselőkkel a kormány akaratát sikeresebben végrehajtassa. Én magam is óhajtom, hogy az állami akarat a közigazgatás keretén belül sikeresen és pontosan végrehajtassék, mert az én végczélom, egy független Magyarország, csak úgy érhető el. De, t. ház, én itt azt a körülményt keresem, hogy a közigazgatási ténykedésben az állam és a polgárok jogai egymással akként vannak összeforrva, hogy azokat egymástól elválasztani alig lehetséges; és nem találom czélszerűnek, hogy ezen elemek egyike fel legyen jogosítva arra, hogy a törvényeket egyoldalúlag végrehajthassa. Igen, befolyást kell a törvények végrehajtásában az államnak, a kormánynak, de a kormányzottaknak is engedni; s ezt a nyugpontot igen helyesen találta meg a közönség a vármegyei közigazgatásban. Hiszen mik azok a közigazgatási ténykedések, t. ház? Ott vannak a ministeri tárczák, felsorolhatnám azokat ressortjaik szerint, de nem akarom vele a házat untatni, nehogy nem létező ideákkal vesződjenek, nem ugyan itt e házban, de künn a folyosókon. Rövid akarok tehát lenni és csak egy példát hozok fel.

Az állami közigazgatás keretébe tartozik, azt hiszem, a katona-állítás is. Ez az állam joga, melynél fogva a szülők gyermekét annak idején a családi tűzhelytől kiszólíthatja a haza védelmére; de a míg ez a joga fennáll az államnak; fennáll az egyes polgároknak is az a joga, hogy erőt gyűjthessenek maguknak a további időkre nézve. S ez miben áll? Abban, hogy bizonyos körülmények közt a család egyes tagjai a katonai szolgálattól visszatarthatók. Kérdem most, hogyha a közönség a vármegye eltörlése által kizáratik a közigazgatásból, miként fogja az a kormány egyeseknek vitalis érdekét ápolni és támogatni? Nem alkotmányos kormányzat lenne az, uraim, hanem valósággal a legnagyobb önkény.

Nem is tudják önök, hogy milyen szerencsétlen szerepre vállalkoztak. Voltak idők a nemzet életében, midőn nagyobb veszélyekkel állottunk szemben, de akkor idegen erőszaknak engedtünk; és most mi sodorjuk a nemzetet, önmagunkat a legnagyobb veszélybe.

Azt mondja továbbá e szakasz, hogy »kinevezett állami közegek részint önállóan, részint ezen törvény korlátai közt önkormányzati elemek közreműködésével intéznek« — Commatisálás tekintetbe vételével ez a szó »önállóan« bizonyosan nem azt jelenti, hogy önkényesen; mert a tudósok ezt is képesek volnának kimagyarázni belőle, ha a vesszőt kihagynák a nyomtatásból.

Továbbá azt mondja az 1. §., hogy: »Részint kinevezett állami közegek, részint pedig az önkormányzati elemek közreműködésével.« Ez olyan állítás, a melynek bizonyítását a törvényjavaslat későbbi szakaszaiban egyáltalában nem találjuk meg. Melyek azok a megyei közegek, a melyekre ez a vonatkozás történik? Én azokat fel nem ismerhetem.

De van nekem még más kifogásom is ezen szakasz ellen. Már úgy is sok a törvényünk; még a figyelő ember is alig tudja magát azokban tájékozni. A törvények tömkelege közt vajúdunk. Ha tehát új törvény alkotására van szükség, szövegének világosnak kell lenni. Mert én azt tartom, hogy a törvények közül az a jó, mely világos, a nép által könnyen megérthető, hogy magát ahhoz alkalmazni tudja és ne legyen kitéve lelkiismeretlen közegek secaturájának. Azt mondja e szakasz, hogy: »Részint a törvény korlátai közt.« Van-e a t. háznak oly tagja, a ki államilag akarja a tisztviselőket kinevezni és rájuk bízni, hogy a törvény ellenére intézzék a közigazgatást. Ez absurd dolog. Az magától értetődik, hogy a tisztviselő azért van választva, vagy lesz kinevezve, hogy a törvényt végrehajtsa. Ennélfogva szerintem ez a kifejezés elejtendő. Erre majd még rá fogok térni.

Digitized by Google

Most foglalkozni akarok, mint említettem, a t. ministerelnök úr és Vadnay Andor t. képviselőtársam beszédének némely részeivel.

A t. ministerelnök úr beszédében maga elismeri, hogy a törvényjavaslatnak ezen szakasza positiv intézkedést nem tartalmaz, csak elvi kijelentést foglal magában és ezzel elismeri, a mit én magam is mondok, hogy e szakasz nagy fontossággal bír. És csakugyan ez a szakasz vonja meg a határt közöttünk és a t. túloldal között. Ennél váltottuk mi be programmunkat, melyet választóinknak adtunk; és ennél a szakasznál vonják önök vissza programmjukat.

Érveket akar felhozni a t. ministerelnök úr a törvényjavaslat 1. §-ának támogatására és azt mondja, hogy azt, a miért kívánják ők a tisztviselők kinevezését, már eddig kifejtették s már az általános vita alatt többen e párt tagjai és a törvényjavaslat pártolói közül azt jelezték. No már, t. ház, hiszen, hogy mi miért nem fogadtuk el általánosságban a törvényjavaslatot és különösen miért nem fogadjuk el az 1. §-t, a mely csakugyan elvi jelentőségű, ennek komoly indoka van.

Már azon beszédek, melyek a ministerelnök úr kijelentése szerint a t. túloldalról érvül felhangzottak, igazán, komolyan nem vehetők.

Az országnak egy tekintélyes nagysága — egész tisztelettel adózom személyének — gróf Károlyi István azt mondta az általános vitában, hogy ő azért fogadja el a javaslatot, mert a válaszfal ledőlt, tudniillik az a válaszfal, a mely őt eddig a szabadelvű párttól elválasztotta.

T. ház! Én ezen válaszfalnak romjait egyáltalában fel nem fedezhetem. Az a néhány képviselő, a ki a szabadelvű p rtból kilépett, azt gondolom, nem igen támogatta abban a pártban a corruptiot, a mit az igen t. gróf úr mindig perhorrescált. De menjünk tovább.

A nemzetnek egy hasonlólag nagy embere, Horvát Boldizsár, mindent elmondott e törvényjavaslattal szemben, minden részében rossznak tartotta, de elfogadta azért, mert az határozott lépés az államosítás felé. Hiszen épen azért veszélyes e törvényjavaslat ránk nézve, mert határozott lépés az államosításhoz; mert nekünk e szó, »államo ítás«, azt jelenti, hogy a mi intézményeink legyenek hasonlók az Ausztriáéval, hogy mentől előbb egybeforrhassunk, mentől előbb belemenjünk az egységes birodalmi tanácsba; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* épen azért, hiába jön e kijelentés magas helyről, én kénytelen vagyok a maga értékére leszállítani. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

A nagy emberek közt olyanok is voltak, a kik nem nyilatkoztak. Itt van pl. az igazságügyminister úr. De kinyilatkoztatták a lapok és neki tulajdonítják azt, hogy ő mondta volna, hogy fogyatékos a törvényjavaslat Hogy fogyatékos, azt mi már régen bebizonyítottuk; én csak hivatkozom az ő kijelentésére; de hogy fogyatékos, legjobban bebizonyította a t. túloldal akkor, midőn tegnap a pártconferentián még fogyatékosabban elfogadta és hajlandó két szakasszal beérni az egész törvényjavaslatból. Volt olyan a túloldalon az érvelők között, ki azt mondotta, hogy ő azért fogadja el az államosítást és azért nem pártolhatja az önkormányzati rendszert, mert Árpád apánk nem a nyerge alatt hozta azt be; no, t. képviselőház, ha ez is komoly érv, akkor bízzuk ezt a közönség ítéletére.

Visszatérek most magára az első szakaszra, különösen arra a jelentőségteljes »a« szócskára, mely én szerintem nem annyira stylaris jellegű, mint inkább jelenti azt a körülményt, hogy annak következményei lehetnek. És én azért beszédem végével egy szerény módosítást is leszek bátor benyujtani, mely szerint az »a« mellőzésével e szók is »ezen törvény korlátai között« szintén kihagyassanak.

A ministerelnök úr három érvet állított fel e szakasz védelmezésére, azt vitatván, először azért kívánja a tisztviselők kinevezését, hogy »mentesítsük őket azon választók befolyása alól, a kiknek ügyeit a tisztviselők intézik, hogy ekként ily befolyástól menten tárgyilagosan intézhesék el majd az ügyeket.«

E befolyás sohasem fog megszünni. E törvény által csak szaporodnék, úgy alúlról, mint felülről. Mert példát nyujtott erre nekem a provisorium. Az a tisztviselő, a ki nem engedett magára befolyást gyakorolni alúlról, de felülről annál többet, nem igen érvényesítette magát a közjó érdekében. Így lenne ezentúl is.

A második főérv a ministerelnök úr szerint az, hogy a közigazgatási pálya nemcsak egy szűk körnek nyittassék meg, hanem nyiljék meg mindazoknak, a kik kellő szakképzettséggel, teljes készültséggel bírnak arra, hogy e pályán üdvösen működhessenek és hogy ezen pálya nyitva legyen olyanoknak is, a kik abban nemcsak időleges, 3—6 évi elfoglaltatást, hanem állandó életpályát nyernek.

Hiszen választási vagy kinevezési rendszer mellett, kik fogják a köztisztviselő állásokat betölteni? Úgy képzelem, hogy magyar állampolgárok; és minthogy a qualificationalis törvény megvan, csak arra képesített állampolgárok.

Hát már kinek ne volna nyitva a közpálya? Hiszen mindenki jogosítva van arra, hogy pályázzék egyik vagy másik közigazgatási állásra. Ennek csak az önök törvénye vet gátat: a ki-

Digitized by Google

jelölési törvény. Töröljük el ezt és a hivatalviselés mindenki számára hozzáférhető lesz. Azt mondja a ministerelnök úr, hogy állandó életpályát fog képezni. Én figyelemmel kísértem a közéletet és azt láttam, hogy ha a választott tisztviselő megfelelt hivatásának, kellő szakképzettséget, lelkiismeretességet és a mi fő, becsületességet tanúsított, soha kárát nem vallotta, hanem mindig előléptették. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Én is egyik szerény példája vagyok e jelenségnek és a közönség e téren szerzett érdemeimet kissé túl is becsülte.

Végre azt mondja a ministerelnök úr: »A legfőbb érv, a melyért mi a közigazgatás államosítását óhajtjuk, az, hogy közigazgatásunkban lehetséges legyen a helyes és biztos ellenőrzés gyakorlása. Ezen ellenőrzés pedig gyakorolható lesz a törvényjavaslat szerint két irányban. Először a felebbvalók által, a kik közvetlenül fognak ellenőrzést gyakorolni s irányt szabni a tisztviselők működésének; de ennél sokkal sikeresebb ellenőrzést fog gyakorolni maga a törvényhatóság, mely hatályosabban fog ezen jogával élhetni kinevezett közegekkel, mint olyanokkal szemben, a kik választás útján nyerték hivatalukat.«

Ez az egész, t. ház, nagy humbug. A helyes és biztos ellenőrzés gyakorlása eddig is biztosítva volt a kormánynak; de nemcsak biztosítva volt, hanem kötelességévé is volt téve; és mindazon hibák, melyek ezen kötelességmulasztásból felmerültek, nem a választóközönségre, vagy a választásokra vihetők vissza, hanem magára a kormányrendszerre; mert ha a kormány nem akarta volna, hogy hibák legyenek, akkor azok elő nem fordúltak volna, vagy legalább nem oly tömegesen, hanem szórványosan. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Minden felebbvalónak — hiszen a kormány most is felebbvalókkal működik — megvolt a fegyelmi bírósága eddig is a közigazgatás terén. A községi előljárók felett a fegyelmi bíróságot a szolgabíró képezte, bizonyos ügyekben az alispán; a szolgabíró felett az alispán és a megyei közgyűlés. Az alispánnak is volt fegyelmi bírája, csak a főispánnak nem: és higyje el a t. ház, hogy az nagy baj volt, hogy a főispánnak nem volt fegyelmi bírája. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem az a baj, hogy a vármegyei közigazgatás rossz és hogy azon kell javítani, hanem rosszak a közerkölcsök: én azt hiszem, hogy ezeken kell javítani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Új nemzedéket kell ezen országnak nevelni; akkor fogjuk elérni a czélt. Most szünetel minden; a bűnök burjánoznak és fognak is mindaddig, míg annak tudatára nem ébredünk, hogy erős államot csak tiszta erkölcsök alapján lehet felépíteni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Van ezen törvényjavaslat 1. §-ának egymásik nagy hibája is, a mely miatt Magyarországon, a mint már beszédem elején kijelentettem, ez a megfojtott gyermek többé fel nem támadhat. Nem támadhat fel pedig azért, mert pénzügyi körülményeink ezt nem engedik. A béke áldásának hatása alatt a legközelebb mult időkben a földbirtokos osztály legnagyobb része, mert tudott a közügyek iránt túlságosan érdeklődni, helyzetét fel nem ismerte, meglehetősen kipusztúlt. A nagyközönség folyton újabb és újabb törvények áldásában részesült, melyek közvetlenül nem jelentették ugyan a közteherviselés emelését, de ma már mindenki tudja, hogy apródonkint oly sulyosan nehezedtek az adózó polgárok vállaira, hogy ma már az egész élet nem egyéb, mint küzdelem. Ha mi az állapotokon akként akarunk segiteni, hogy újabb — nem úgy, mint a pénzügybizottság jelentésében contemplálva van, 1.600,000 — de mondjuk talán 10—16 millió forintra menő költséges apparatust akarunk berendezni, akkor ne csodálja senki, ha itt új magyarok fognak támadni; ne csodálja senki azt, hogy ez a kormány, mely erős akar lenni, nem képes gátat vetni az Amerikába való kivándorlásnak, úgy, hogy a föld termő területei ott hevernek műveletlenül, mert hiányzik, munkás kéz. Ennek az lesz az eredménye, hogy a nyomor nemcsak a köz-, hanem a magánélet szentélyeibe is be fog hatolni. Én ezen állapotokat perhorrescálom és a mennyire tőlem telik, el akarom azokat távolítani és különösen beakarom váltani választópolgáraimnak adott azon szavamat, hogy csekély tehetségemet az ország függetlenségének biztosítására és az időközönkint elviselhetetlenné vált közterhek leszállítására fogom fordítani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* S minthogy az 1. §-ban ennek épen az ellenkezőjét látom, azt úgy, a mint van, el nem fogadhatom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mielőtt azonban határozati javaslatomat beterjeszteném, a mai helyzethez van még néhány szerény szavam. *(Halljuk! Halljuk!)* A mai hírlapok ugyanis azon körülményt jelzik, hogy a t. ministerelnök úr és pártja egy újabb honmentési eszmét talált fel, a mennyiben meg fog elégedni, ha az 1. §. letárgyaltatik és Vadnay Andor t. képviselő úr módosítványával szavaztatik meg. Ezután következnék egy második szakasz, a melyben a kormány bizonyos garantialis törvények beterjesztésére utasíttatnék. Minthogy nem szoktam gyakran felszólalni, engedje meg a t. ház, hogy e dologra nézve is röviden jelezzem álláspontomat, *(Halljuk! Halljuk!)* kijelentve azt, hogy ez nekem teljesen egyéni nézetem és meggyőződésem, s hogy pártomtól e tekintetben semmiféle megbízást nem nyertem. Én azt hiszem, hogy ez a t. ministerelnök úrnak

Digitized by Google

nem egészen törvényes, nem egészen szabályos és minden esetre nem helyes felfogása. Nem pedig azért, t. ház, mert a törvényjavaslattal ily könnyedén elbánni most már nem lehet. Annak csak egy módja van, hogy a tisztesség megmentésével szabadúljunk meg a dologtól: és ez az, hogy a törvényjavaslatot levétetik a napirendről. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) De hogy egy szakaszt megszavazzunk, azután egy másik szakaszt proponáljunk, a többit pedig elhagyjuk, ezt tiltják a házszabályok is. Mert a házszabályok 156. §-a azt mondja, hogy a beterjesztett törvényjavaslat először általánosságban, azután pontonkint tárgyalandó. Egy új szakasz proponálásával tehát a czélt elérni nem lehet, mert a régi szakaszokat mind végig kell tárgyalni: Ezt a szakaszt támogatja a házszabályok 186. §-a is, mely világosan kimondja, hogy a szakaszonkinti tárgyalás után harmadszori felolvasásnak van helye, tehát ez is szakaszonkinti tárgyalásról rendelkezik. S ez igen természetes; mert ha a többi szakaszok részletenkint nem tárgyaltatnak, az első szakasz elvi jelentősége és azon horderő, melylyel az az államélet alakúlására hatni fognak, fel nem ismerhető, nem különösen a nagyközönség által, mely már akkor félrevezetve látta magát, midőn a törvényjavaslat czímében a közigazgatási bizottság által az vétetett fel, hogy e törvényjavaslat a vármegyei közigazgatás rendezését tartalmazza s íme már az 1. §-ban az mondatik, hogy »a közigazgatás állami feladatot képez a vármegyékben«. Ez szép rendezése a vármegyéknek. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.*)

Én, t. ház, ezt a szakaszt, a mint már kijelentettem, el nem fogadom, hanem épen azért, mert Vadnay Andor t. képviselőtársam maga is csak stylaris módosításnak jelezte az »a« szócska módosításképen való beleszúrását: bátor vagyok ahhoz egy rövid módosítást elfogadásra ajánlani, a mely következőképen szól: (*Halljuk! Halljuk! (Olvassa):*

»Az eredeti első szakaszból, Vadnay Andor képviselő úr módosításában jelzett »a« betű mellőzésével a következő szavak: »ezen törvény korlátai között« hagyassanak ki.« (*Helyeslés a szélső balon.*)

Midőn e módosításomat elfogadásra ajánlanám, újra kijelentem, hogy a szakaszt el nem fogadom, hanem csatlakozom Helfy Ignácz t. képviselőtársam módosítványához; és az esetben, ha az övé el nem fogadtatnék, a magam módosítását kívánom szavazás alá bocsátani. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Elnök: A módosítvány fel fog olvastatni.

Madarász József jegyző (*olvassa*).

Elnök: Ki következik?

Madarász József jegyző: Horváth Ádám! (*Halljuk! Halljuk!*)

Horváth Ádám: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Azt, hogy a törvényjavaslatnak első szakasza felett való vita ilyen nagy mérveket öltött, azt hiszem, igen természetesnek fogja találni mindenki, mert ezen törvényjavaslat első szakaszában van letéve azon alapelv, hogy ezentúl a közigazgatási tisztviselők ne választás, hanem kinevezés útján nyerjék hivatalaikat; (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*) s minthogy mi, a kik ezen oldalon ülünk s a függetlenségi s 48-as párthoz tartozunk, a kinevezési rendszert közigazgatásunk és hazánkra nézve károsnak tartjuk: minden érvet fel szándékozunk hozni a végre, hogy önöket, ha lehet, meggyőzzük arról, hogy hazánkban a választási rendszer határozottan helyesebb, mint a kinevezési rendszer. (*Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.*)

T. ház! Erre vonatkozólag már az általános vitánál is előadtuk érveinket; én azon érvek ismétlésébe nem akarok bocsátkozni, hanem csak röviden néhány kérdést akarok még azokhoz fűzni. (*Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.*)

Sokszor felmerült itt a képviselőházban úgy az általános vitánál, mint az 1. §. tárgyalásánál, hogy: lám az igazságszolgáltatást csakugyan megjavította azon körülmény, hogy az igazságszolgáltatást nem választott, hanem kinevezett tisztviselők kezelik. Én, t. ház, próbát ajánlok, nem ugyan olyan próbát, a melynek teljesítését várnám és kívánnám, hanem csak olyat, hogy képzelje el magában bárki azt, hogy az igazságszolgáltatásnál megmaradna a kinevezés, de a tisztviselők létszáma oly arányban apasztatnék, hogy azok száma megfelelő lenne a választott közigazgatási tisztviselők jelenlegi létszámának; azután ezen igazságszolgáltatási tisztviselőknek a nyakukba varrnának annyi teendőt, mint a mennyi ma van a választott tisztviselők vállán; s azután oly szabadjára hagynák őket, kitéve mindenféle önkénynek, mint ki vannak téve a választott tisztviselők: akkor be fogná látni mindenki, hogy az igazságszolgáltatásnak nagyon is, talán túlzottan is hirdetett jósága a minimumra sülyedne alá. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*)

Szóval, t. ház, ebből is látszik az, hogy az igazságszolgáltatást egyátalán nem a kinevezési rendszer behozatala tette jóvá, hanem jóvá tették más intézmények, a melyeknek ellenségei és ellenzői mi sem vagyunk, sőt azok behozatala által a mai közigazgatás javítását és reformálását mi is kívánjuk. (*Úgy van! a szélsőbalon.*) De nem tekinthetjük egyáltalában a kinevezési

Digitized by Google

rendszert oly általános csoda- és gyógyszernek, melytől közigazgatásunk összes bajai egyszerre meggyógyúlhatnának.

Különben, azt hiszem, hogy illusiokban ringatja magát, a ki azt hiszi, hogy a miniszterelnök úr czélja az volna, hogy a kinevezési rendszer behozatala által a közigazgatást megjavítsa. Elhiszem, megengedem, t. ház, hogy másod vagy harmadsorban talán ez is szemei előtt lebeg; de kitetszik minden körülményből, különösen a tegnap óta történtekből, hogy a miniszterelnök úrnak czélja első sorban nem a közigazgatás megjavítása, hanem a kinevezési rendszer behozatala által személyes uralmának megállapítása. *(Igaz! a szélsőbalon.)*

Nagyon szomorú dolog nálunk Magyarországon az, hogy itt egyik személyes uralom a másikat váltja fel. Itt nem elvek harczáról van többé szó, hanem arról, hogy kinek a személye legyen az uralkodó. Bárminő férfiú emelkedik is a hatalom polczára, azt megtapsolja a többség. Annak bukása után ugyanaz a többség a második, harmadik s negyedik személyt ép oly lelkesedéssel tapsolja meg, mint amazt; a miért is azután egyre megy, hogy a hatalmon levő különböző egyének mit mondanak s mily alakban terjesztenek elő egyes törvényjavaslatokat. Ott van pl. az az eset — emlékezzünk reá vissza — hogy önök megéljenezték Tisza Kálmánt, mikor a véderő törvényjavaslat 14. §-át fentartani óhajtotta; és megéljenezték akkor is, mikor azt a szakaszt módosította és úgyszólván visszavonta. Önök éljeneztek akkor, midőn ez a törvényjavaslat benyujtatott; éljeneztek, a midőn gr. Szapáry Gyula miniszterelnök úr legutóbb tartott beszédében azt mondta, hogy tornyosúljanak a veszélyek bárminő magasra, ők azokból a veszélyekből merítenek erőt, hogy kitartsanak a törvényjavaslat mellett s hogy azt keresztül vigyék. Önök éljeneztek ekkor s meg vagyok győződve róla, hogy önök éljenezni fognak akkor is, a mikor a miniszterelnök úr elő fogja terjeszteni a tegnapi határozatokat. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. ház! Nagyon sok példáját láthatjuk a személyes uralom veszélyeinek Európaszerte. Azonban a személyes uralomnak megvan az a gyengéje, hogy nem tarthatja fenn magát valami nagyon sokáig. Az igaz, hogy a míg az a személyes uralom fennáll, óriási károkat okoz az országnak. Ez a személyes uralom okozza, hogy a parlamentben az elvek harcza megszűnik. A parlament szavazógéppé sülyedt alá. A parlament tagjai csak akkor beszélnek elvekről, ha a parlament termén kívül találkoznak; csak akkor mondják meg egymásnak, hogy ezt vagy azt helyesnek vagy helytelennek tartják. De a mikor bejönnek ide ebbe a terembe, itt csak arról van szó, hogy a kormány mit akar; és azt a mit a kormány akar, habár a lehető legroszszabbnak, legkárosabbnak tartják is, miután a kormány akarja s miután annak meg nem szavazása a kormányelnök személyes uralmának véget vetne: kénytelen-kelletlen mégis megszavazzák. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez pedig, t. ház, nem oly jelenség, mely a maga rossz hatását csak itt a házban és azután a kormányzat különböző ágaiban éreztetné és érvényesítené; hanem ez a kárhozatos méreg behatol a társadalom minden rétegébe és valósággal megmérgezi még a nemzet ifjuságának gondolkozásmódját is. Nézzék meg, t. képviselőtársaim a mai ifjuságnak legnagyobb részét; hol van abban a tetterő; hol van abban az önállóságra való törekvés; hol van abban a vágy megküzdeni az élet nehézségeivel, a tisztesség, becsület, tudomány és szorgalom fegyvereivel? Ma igenis előre akar törni az ifjuságnak legnagyobb része, de nem ezekkel a nemes fegyverekkel, melyek igazán emberré teszik az embert, hanem igyekszik azon, hogy mentől előbb bejusson egy hivatalba, hol összes igyekezete a mennél előbb való előlépés csak azért, hogy majdan azután nyugdíja annál nagyobb legyen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De itt e hivatalban sem azért dolgozik, hogy előlépését ez által biztosítsa, mert előlépését nem ez úton, hanem a protectio útján keresi. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Annak, hogy a társadalomban ily kinövések vannak s hogy az ifjuság így gondolkozik ma, annak a személyes uralmi rendszer az oka, mely Magyarországon a legutóbbi idők óta meghonosúlt s maholnap, t. ház, valóban el lehet mondani Magyarországon azt, a mit Laboulaye írt North lord kormányáról, midőn azt mondotta, hogy: »A kormány mindenható, a hadsereg és egy másik, a hivatalnok hadsereg, végre a tömeg csüggedése és közönyössége által támogatva, úgy látszik, mindent megtehet és a nép arra van ítélve, hogy mindent elszenvedjen.«

Mi is elmondhatjuk nemsokára, vagy talán ma is elmondhatjuk már joggal, a mit Grévy mondott egy ízben, midőn így nyilatkozott: »Harmincz év óta vagyunk tanúi azon komédiának, hogy a politika férfiai miként változtatják meg beszédeiket és maguk viseletét állásuk változtával; hogy abban a pillanatban, midőn kormányra jutnak, megtagadják hitöket, elveiket és ígéreteiket; és eltűrik, hogy annak előtte tartott beszédeiket napról napra szemeik közé vagdossák. És kérditek még, hogy a közérzület miért van tünőfélben, miért nincs a népnek hite többé akár az intézményekben, akár az emberekben, hogy miért kerített hatalmába mindeneket a csüggedés és kétely? Mondjátok meg és

Digitized by Google

feleljetek, miféle polgári erény volna képes ily komédiának ellenállani?«

Ezen személyes uralomnak megfelelő azután, t. ház, a képviselőháznak jelen tárgyalása is. Mi előállunk érvekkel az igazság erejétől áthatva s attól buzdítva és késztetve; és az önök részéről hallgatással találkozunk, vagy pedig hogyha néha-néha feláll a t. ministerelnök úr, akkor azután érvek helyett egyszerűen Tacitusi rövidséggel és épen nem Tacitusi classicitással surran át a legkényesebb és legnehezebb kérdések felett. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* És valósággal ismét Eduard Laboulaye-re hivatkozhatom, a ki azt mondotta: »Chatam és Campden ellenébe érvelni nem volt könnyű dolog, de annál könnyebben lehetett nekik felelni; vannak mindenféle kérdésnél használható és mindig kész parlamentaris sophismák és midőn a gyülekezet indolens, szenvedélyes vagy servilis, e sophismák annál inkább hatnak, mert a nagy és nemes feleleteket csak nagy és nemes szellemek képesek megérteni.«

Ily recipe szerint válaszolnak a túloldalról is a mi megdönthetetlen érveinkre; hanem azért azt hiszem, hogy ma már a t. ministerelnök úr személyes uralmának a napjai is meg vannak számlálva. Az igen t. ministerelnök úr ma körülbelül oly helyzetben van, a milyenben volt Olivier franczia ministerelnök 1870. augusztus 11-én, a mikor a weissenburgi, a wörthi és a forbachi csaták után egészen biztosan állott elő és szónoki phrasisaival azt bizonyítgatta, hogy hiába vádolják őt vereséggel, mert a francziák megverve nincsenek és ugyanakkor délelőtt még többséget kapott; de már délután nagy többséggel leszavazták. T. képviselőház! A személyes uralom nem is állhat fenn sokáig. Sok személyes uralmat ismertünk már. Ilyen volt, hogy csak néhányat említsek, 1870-ben III. Napoleoné, 1848-ban Guizoté, 1783-ban North lordé és 1830-ban Polignacé, 1859-ben Baché, utána Schmerlingé és a maga idején Tisza Kálmáné és ilyen Szapáry Gyuláé; de mindezek a személyes uralmak megbuktak, mert mint egy franczia író mondja: a személyes uralomnak az az egyik gyengéje, hogy a mikor ingadozni kezd, akkor a va-banque politikáját űzi és ez okvetlenül a romlás örvényébe sodorja a személyes hatalomnak a birtokosait. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Rá kell még térnem röviden Vadnay Andor t. képviselőtársam beszédjére is. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő folyó hó 4-én tartott beszédjében szólt azon kérvényekről, melyek a függetlenségi párt részéről az ország minden részébe küldettek; és többek közt azt állította, hogy a mi pártunk 20.000 példányban nyomatott blanquette-ákat és ugyanazon számban küldötte azokat szét. *(Halljuk! Halljuk!)* Mondhatom, hogy t. képviselőtársam a numerusban kissé megtévedett, a mennyiben nem 20 ezer példányban nyomattak azok a kérvénymináták, hanem csak ötezerben és még azon ötezer példány sem küldetett szét mind, még jelenleg is igen szép készlet van; és ha netán t. képviselőtársam tapolczai függetlenségi párti választói számára kérne ilyen blanquette-ákat, egy pár száz darabbal még szívesen szolgálunk neki. *(Helyeslés és derültség a szélsőbalon.)* És még csak annyit vagyok bátor megjegyezni ezekre a blanquettákra vonatkozólag, hogy egyáltalán nem lehet azt a hatszáz s egynéhány kérvényt, melyet Vadnay t. képviselőtársam említett, olyan nagyon kicsinyelni, mert ha azokat megtekinti, akkor azt fogja tapasztalni, hogy azok túlnyomó része nem a mi kerületeinkből jöttek, hanem az önök kerületeiből, mert hiszen számos oly kerület, melynek képviselői függetlenségi és 48-as pártiak, azt mondotta: »Arra, hogy mi kérvényezzünk a képviselőházhoz, semmi szükség sincs, mert hiszen ott van a mi képviselőnk, az majd kifejezést fog adni meggyőződésünknek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt mondja azután még Vadnay Andor t. képviselőtársam, hogy ha oly nagy sulyt helyezünk a kérvényekre, akkor vajjon, midőn az elkeresztelési ügyben érkeztek a kérvények oly nagy számban, vajjon akkor Irányi Dániel t. képviselő úr miért nem állott fel és mért nem követelte itt a házban a kérvényekben nyilatkozó »országos« közvélemény repraesentálását? Figyelmeztetem igen t. képviselőtársamat, hogy mielőtt ilyen állításokat tenné, ha jelen nem volt az ülésen, legalább igyekezzék a naplóból meggyőződni, hogy a házban mi történt; mert épen Irányi Dániel t. képviselőtársunk az elkeresztelési kérdésben egyenesen a beérkezett kérvények petituma értelmében nyilatkozott itt a képviselőházban; s így Vadnay Andor t. képviselőtársam ebbeli megjegyzése teljesen elesik.

Ezek megjegyzése után, t. ház, kijelentem, hogy az 1. §-t nem fogadom el, hanem csatlakozom a Helfy Ignácz képviselőtársam által beadott módosítványhoz. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Szólásra nem lévén senki feljegyezve, ha szólani senki sem kíván, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti a bizottság előadóját és Helfy Ignácz képviselő urat, mint a kinek ellenindítványát több képviselő aláírta. Az előadó úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Perczel Dezső, a közigazgatási bizottság előadója: T. ház! Azon helyzetben va-

Digitized by Google

gyok, hogy miután az 1. §-nak elvi jelentőségű tartalmára vonatkozólag úgy a közigazgatási bizottság álláspontját, valamint egyéni nézetemet már két alkalommal, t. i. a május 29-én tartott bevezető felszólalásomban, valamint az általános vita bezárta után julius 10-én volt szerencsém a t. ház előtt ismertetni, ezekre felesleges nek tartom most kiterjeszkedni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi azokat a módosítványokat illeti, a melyek az 1. §-hoz beadattak, van szerencsém kijelenteni, hogy Helfy Ignácz képviselő úr módosítványát, miután az az 1. szakaszszal homlokegyenest ellentétben áll s miután az már az általánosságban való elfogadás iránti szavazás által befejezést nyert, a bizottság részéről el nem fogadhatom. *(Helyeslés jobb felől.)* Hasonlókép nem fogadhatom el sem Simonfay János, sem Vécsey Endre csekély jelentőségű módosítványaikat sem. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ellenben, miután az a módosítvány, a melyet Vadnay Andor képviselő úr tegnap benyujtott, a szakasz eredeti rendelkezésével nem ellenkezik, a közigazgatási bizottság részéről kijelentem, hogy ennek elfogadása ellen nincs észrevételem. *(Helyeslés jobb felől.)*

Tovább nem kívánom igénybe venni a t. ház türelmét, hanem kérem: méltóztassék az 1. §-t Vadnay Andor képviselő úr módosítványával elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gróf Szapáry Gyula ministerelnök: Tisztelt képviselőház! Ez alkalommal csak arra akarom kérni a t. házat, hogy a Vadnay Andor képviselő úr által benyujtott módosítványt elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Felkérem pedig erre a t. házat azért is, mert a szakasz magában véve úgy szövegezve, a mint Vadnay Andor képviselő úr javaslatba hozza, teljesen megfelel a helyzetnek, a mennyiben nemcsak ezen törvény keretén belül fognak az illető önkormányzati közegek közreműködni, hanem van számos törvény, mely az iránt rendelkezik, hogy az önkormányzati elemek miképen gyakoroljanak befolyást a közigazgatásra.

Gr. Károlyi Gábor: Ne hagyd magad Schlesinger! *(Derültség a szélső baloldalon. Nagy mozgás jobb felől.)*

Elnök: Csendet kérek.

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: Hogy ne említsen az adókezelési törvényt, egész sorozata van az ily törvényeknek: így a közutakról szóló, így az, mely a szőnyegen levő törvényjavaslattal szoros összefüggésben áll, t. i. a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslat, melynek intézkednie kell az önkormányzati elemek befolyásáról a közigazgatásra.

Már ezeknél fogva is indokoltnak látom Vadnay Andor képviselő úr módosítványát; de ezen kivül ajánlom azon okból is, melyet a törvényjavaslat további tárgyalása folytán a t. háznak előadni fogok. Ezek után kérem: méltóztassék az 1. §-t Vadnay Andor képviselő úr módosításával fogadni el. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Helfy Ignácz képviselő urat illeti a szó. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Helfy Ignácz: T. képviselőház! Mindenekelőtt kénytelen vagyok bevallani, hogy a lehető legnehezebb helyzetben vagyok e perczben, már azért is, mert nem voltam elkészülve arra, hogy a zárszót ma kelljen megtartanom és mert jegyzeteim közt, melyeket ez alkalomra készítettem, különösen van egy, melyre nagy sulyt helyeztem és a melyre meg vagyok győződve — a t. ház is nagy sulyt helyezett volna. Ez a jegyzet magában foglalja Castelar Emilnek egy épen e tárgyról tartott fontos beszédét. Én azt hiszem, hogy Castelar Emil oly individualitás az államtudományban és a politikában, hogy az ő szava oly nyomatékkal bír, hogy azon reményt tápláltam, hogy ha az én gyenge szavam nem, annak a nagy embernek a szava talán hatással lett volna önökre is.

Fejből emlékszem két mondására s engedje meg a t. ház, hogy elmondandó rövid beszédemet ezen két mondásának idézésével kezdjem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ép úgy, mint mi 1870-ben, megváltoztatták szabadelvű irányban a közigazgatási rendszert Spanyolországban. Az az arány azonban Castelárt nem elégítette ki; tehát küzdött ellene, mert sokkal többet akart. Később, 1879-ben, egy Szapáry-féle kormány meg akarta változtatni az 1870-iki törvényt retrograd irányban s akkor Castelar Emil abban a nehéz helyzetben találta magát, hogy kénytelen volt védelmére kelni egy törvénynek, melyet annak idején a legveszedelmesebben ostromolt. Körülbelül ugyanabban a helyzetben volt, melyben mi vagyunk ma, kik 1870-ben nem értük be az akkori közigazgatási rendezéssel; ma pedig kénytelenek vagyunk azon álláspont mellett küzdeni. Ilyen lévén a helyzet, ez értelemben tartotta Castelar ezen örökbecsű beszédét, melyben bevezetőleg hivatkozott a spanyol megyék történelmi fontosságára s erre a tulsó oldalról valaki — nem hitták Szalavszkynak az illetőt, hanem beszédének tartalma körülbelül hasonlított ahhoz, a mit a t. államtitkár úr mondott megyéinkről — kigúnyolta a megyéknek egész történelmi multját és megértette, hogy a mai modern világban ezekre nem kell sulyt helyezni. Erre Castelar azt a phrásist dobta oda a kormánynak és a kormánypártnak, hogy hiszen a szabadságoknak legtörténetibb és legantiquabb része épen a municipalis szabadság s ez képezi mindennek alapját; s ha önök ezen intézménynek nagy történelmi volta iránt semmi érzékkel nem bírnak, kérdem önöktől, akkor mi az önök monar-

Digitized by Google

chiája, mi az önök dinastiája, ha a történelmi multnak alapját és jogosultságát tagadják? *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Kifejtette továbbá, végig menve beszédében a görög és a római köztársaságok multján és az összes emberiség történetén, hogy a szabadságnak első csírája a megyék, a községek és városok autonomiájában rejlik; hogy a parlamentarismus igazi önkormányzat nélkül képzelhetetlen; mert nem a parlamentek adták meg ezen testületeknek az önkormányzatot, hanem megfordítva: minden valóban szabad országban az önkormányzat teremtette meg a parlamentet.

Midőn ezeket olvastam Castelar beszédében s eszembe jutottak az önök folytonos hivatkozásai a parlamentarismusra; és hogy önök ellenünk állítólag a parlamentarismus nevében küzdenek: akkor valóban nem birtam magamban egy mosolyt elnyomni.

Áttérve tulajdonképeni feladatomra, habár csak röviden fogok vele végezni, hogy benyujtott módosítványom mellett még néhány szót felhozzak, mindenek előtt megjegyzem, hogy valóban eredeti és szembeszökő dolog, hogy Vadnay Andor t. képviselő úr, a ki most úgy látszik a nap hőse kezd lenni, akkor, midőn tegnap nagyfontosságú módosítványát benyujtotta, szemrehányásokat tett nekem, hogy az 1. §-al szemben benyujtottam azon módosítványomat, mely merőben elvi ellentétben áll a javaslattal. Engedelmet kérek, hiszen önök maguk magával a t. ministerelnök úrral együtt megerősítették, hogy ezen egész javaslatnak lelke az első szakasz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ezt önök annyira megerősitették, hogy én már multkori beszédemben jeleztem, hogy meggyőződésem szerint a t. kormányelnök úr bőségesen beérné az 1. §-al és hogy ha az elfogadtatnék, szívesen adna akár három havi szünidőt is. Az volt pedig czélja Vadnay Andor t. képviselő úr módosítványának, hogy ő maga bebizonyítsa saját módosítványával, hogy milyen rendkívüli fontossággal bír az 1. §. és mégis csodálkozik, hogy mi, a kik ép ezen elv ellen küzdünk, mert épen az ellenkezik mélyen gyökerező meggyőződésünkkel, ép ez alkalomból nyujtottuk be ezen módosítványt.

Az igen t. ministerelnök úr e napokban tartott utolsó beszédében egyebek között hozzám fordúlva azt mondotta, hogy ő meg fogja nevezni a gyermeket saját nevén és meg fogja mondani nyiltan, hogy ő tudja, mi az, a mi minket oly merev és daczos ellenállásra bir ezen javaslattal szemben. Értelme felszólításának az volt, hogy féltjük kerületeinket, mert nagy nyomást, erőszakot fog gyakorolni kerületeinkben. Véghétetlenül sajnálom, hogy Magyarország kormányának élén álló férfiú oly kisszerü okokat képes tulajdonítani egy komoly és nagy eszmékért küzdő pártnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Méltóztassék elhinni igen t. ministerelnök úr: ha a kerületekre való útalás egyáltalán nyom valamit a latban, e kérdésben nálunk nem subjectiv okokból nyom akkor sem; hanem azért, mert nagy sulyt helyezünk arra, hogy hazánkban végre-valahára megvalósúljon a parlamentarismus, mely valóvá csak akkor fog válni, ha a választások tiszták és minden erőszaktól és hivatalos nyomástól mentek lesznek. Mi tehát nem a saját kerületeink, hanem általában a kerületek választásainak tisztasága érdekében szóltunk, a mikor mi a kerületekről beszéltünk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez azonban csak mellékes; ez csak egyik érv, a miért mi e javaslatot ellenezzük. A főok, a miért mi azt ellenezzük, a közszabadság érdeke, a melyet mi megtámadva látunk. *Úgy van! a szélső baloldalon.)* A főok a nemzetnek egyik legsarkalatosabb joga, a mely ily alakban, mint specialitas, évszázadok óta áll fenn hazánkban; a mely abban talál kifejezést, hogy az állam nem a kormány és a korona; hanem az állam maga a nemzet: következőleg az államnak minden ténykedésében kell, hogy maga a nemzet részes legyen egyik vagy másik alakban. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezen nagy elvet látjuk megtámadva: és ez az, a mi bennünket nagy küzdelemre sarkal. Azután a főok, a melyet mindnyájan kiemeltünk, az az aggodalom, a melylyel bennünket e javaslat eltölt a jövőre való tekintetből, a melyet magyar politicusnak egyetlen egy lépésnél sem szabad szem elől téveszteni. Mi csak ezt teszszük: szem előtt tartjuk a jövő eshetőségeit és végtelenül fájlalnók, ha e javaslat elfogadása által kicsavartatnék a nemzet kezéből az a fegyver, a mely számtalan alkalommal hatékony véderőnek bizonyúlt és bizonyúlna, ha szükség lenne rá, a jövőben is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Bocsánatot kérek, hogy megjegyzéseimet készületlenül, rapsodice teszem meg. Lehetetlen, hogy egy rövid megjegyzést ne tegyek Dárdai Sándor t. képviselő úr minapi felszólalására, a melyben azt a merész feladatot vállalta magára, hagy a javaslat pénzügyi oldalát részletesen fejtegette és kimutatta, hogy a közigazgatás e javaslat folytán nem lesz drága, sőt a többi országokhoz képest Magyarországon a legolcsóbb lesz.

Először bátor vagyok megjegyezni, hogy a javaslat pénzügyi oldalára kétszeri felszólalásomban pár vonással én is rámutattam. Részletekbe nem bocsátkoztam és azt nem tehetném most sem, ha egészen el is volnék készülve és kezeimnél volnának az adatok; mert akkor, midőn maga a ministerelnök úr határozottan kijelenti, hogy a pénzügyi bizottság által előterjesztett

Digitized by Google

pénzügyi adatok csak hozzávetőlegesek, hogy azok iránt senki sem vállal kezességet: hiábavaló minden számítgatásunk. Ha a t. ház visszagondol arra, hogy a t. ministerelnök úr mily eredményeket mutatott fel pénzügyminister korában a számbelileg, költségvetésileg megállapított előirányzathoz képest: elképzelheti, hogy milyen lesz az eredmény most, midőn a ministerelnök úr előre megmondja, hogy az összegek csak hozzávetőlegesek.

Ez az egyik ok, a miért a pénzügyi részszel tüzetesen foglalkozni egészen helyén való volt. A második dolog pedig az, hogy igen furcsán járt el Dárdai Sándor képviselő úr, a ki előadói minőségben ült itt, midőn Magyarország budgetjét Francziaország és nem tudom melyik más országok budgetjével hasonlította össze, fel nem említvén azonban azon rovatokat, a melyek nálunk a belügyi tárczában vannak, más budgetekben pedig egészen más rovatokban fordúlnak elő, Így például a rendőrségi rovat Francziaországban egészen önállóan kezeltetik; és a tébolydák sincsenek a belügyi tárczában: tehát hiányzik minden alap.

Egyébiránt röviden csak azt az egy megjegyzést teszem Dárdai Sándor t. képviselő úr felszólalására, hogy én tisztelem az ő műveltségét, buzgóságát, szorgalmát; de nem lehet politikai leczkét elfogadni egy olyan törvényhozótól, a ki saját beszédében constatálja, a mi köztudomású, hogy 1879-ben határozottan az államosítás mellett szólalt fel; 1886-ban a választási rendszer mellett küzdött mint előadó és mint municipalista lépett fel; 1891-ben aztán megint mint államosító foglalja el az előadói széket. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hogy elvet, következetességet, politikai felfogást tanúljunk ilyen törvényhozótól, azt csakugyan nem értem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Keresztülmentünk egy nagy vitán. Én ma is azt mondom, a mit már a mult alkalommal mondtam, hogy e vitát majd meg fogja ítélni az utókor, de obstructionak csak gonosz nyelvek nevezhetik azt. *(Élénk derültség a jobboldalon. Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A ki fáradságot fog magának venni az elmondott beszédek elolvasására, lelkiismeretesen nem fogja állíthatni, hogy azok olyan beszédek voltak, a melyek csak azért mondattak el, hogy beszédek legyenek. Hivatkozom az általános vita folyamán elmondott beszédekre, mint például b. Prónay Dezső, Irányi Dániel, Győry Elek beszédeire. *(Felkiáltások jobb felől: Hát a Szendrey Gerzsonéra! Élénk mozgás a szélső baloldalon.)*

Minthogy önök tagadják, hogy nem volt obstructio, megmondom: igenis volt; de csak egyetlen egy napon. E fölött pedig már a legközelebbi jövő fog ítélni, nem kell várni a késő utókorra. Ez tudniillik akkor volt, midőn az ellenzék minden oldaláról egy igen előzékeny javaslat tétetett azért, mert az ellenzék maga is óhajtotta, hogy a parlament minél nyugodtabban, minél tisztességesebben jusson ki a bonyolúlt helyzetből. Tettünk olyan indítványt, a melyről el voltunk készülve, hogy azt úgy a kormány, mint a t. többség tárt karokkal fogja fogadni; és miután akkor a t. ministerelnök úrban a legnagyobb dacz ébredt fel s azt a leghatározottabban visszautasította: erre a provocatiora egy napi obstructioval feleltünk, mint méltóztatnak emlékezni, a három névszerinti szavazással. *(Mozgás a jobboldalon.)* De ezt az egy napot kivéve mi becsületes meggyőződésünk szerint elvekkel és érvekkel igyekeztünk a javaslat ellen álláspontunkat kifejteni. *(Ellenmondás és derültség a jobboldalon. Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Bartha Miklós: Ezt nem szabad kétségbe vonni!

Helfy Ignácz: Ezt lehet túlkiabálni, de eltagadni nem.

És most, midőn a vita befejezésénél vagyunk, kötelességemnek tartom azt az igaz tényt constatálni, hogy constatálva legyen a nemzet előtt, a mint constatálva lesz majd az utókor előtt, hogy mi nem daczból küzdöttünk, nem személy ellen küzdöttünk; hanem küzdöttünk azért, mert mélységes meggyőződésünk szerint, ha ez a javaslat törvénynyé válik: el fog következni egy idő, midőn a nemzet azt keservesen meg fogja bánni. *(Úgy van! a szélsőbal felől.)*

Ám mi teljesítettük erőnk szerint kötelességünket; teljesíteni fogjuk a jövőre is a szerint, a mint a helyzet és körülmények alakúlni fognak. A felelősséget önökre hárítjuk, midőn e szakaszt Magyarország törvénykönyvébe akarják iktatni.

Midőn ezt kijelentem, bátor vagyok egész nyugodt lelkiismerettel újból elfogadásra ajánlani benyujtott módosítványomat. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbalon.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom.

Következnek a szavazás; 22 képviselő úr azonban ezt holnapra kívánja áttétetni. *(Mozgás jobb felől.)*

A házszabályok szerint ez igenis kérhető és így a szavazás a 22 képviselő úr kívánatára holnapra tétetik át, még pedig az 1. §-ra beadott összes indítványok és módosítványok felett. *(Felkiáltások jobb felől: Halljuk a kérdést!)*

A kérdést czélszerű lesz most megállapítani, hogy a képviselő urak az iránt tájékozva legyenek.

Digitized by Google

A bizottsági javaslattal szemben, mint ellenindítvány, két indítvány terjesztetett be. Az egyik Helfy képviselő úré, a ki a kinevezés helyett a választást akarja a szakaszban kimondatni; a másik Simonfay képviselő uré, a ki az egész 1. §. kihagyását indítványozta. Azután beadatott még három módosítvány: Vállyi Árpád, Vadnay Andor és Vécsey Endre képviselő urak részéről. Ezen módosítványok nem állnak elvi ellentétben az 1. §-szal és inkább csak stylaris módosítványok; a mennyiben Vállyi Árpád képviselő úr módosítványa elvileg ugyanazt kívánja kimondatni, a mi az első szakaszban van, csak egy résznek kihagyásával; Vadnay Andor képviselő úr módosítványa pedig az 1. §. második sorában a »részint« és a »törvény« szavak között »ezen« szó helyett »az« szót kívánja beiktatni; Vécsey Endre képviselő úr módosítványa hasonlóképen csak irályilag kívánja a szakaszt módosítani, a mennyiben »a törvény korlátai között« szavak kihagyását kéri, a mikor maradna az elvi kijelentés így: »a közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek intéznek, részint önállóan, részint önkormányzati elemek közreműködésével.»

Azt hiszem tehát, a kérdést úgy kell feltenni, hogy először az elvi rész legyen eldöntve. Ennélfogva a kérdés ez lesz: Elfogadja-e a ház az 1. §-t a bizottság szövegezése szerint, szemben Helfy Ignácz és Simonfay János ellenindítványaival, igen vagy nem?

Ha ez elfogadtatik, akkor az elvi döntés megtörtént; és akkor jönnek a többi módosítványok, a melyek csak irályilag módosítják a szakaszt. *(Helyeslés.)*

Ha ezt a t. ház elfogadja, a kérdést holnap így fogom feltenni. *(Helyeslés.)* Ezt tehát határozatképen kijelentem.

E szerint a szavazás az 1. §. felett a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésben fog megejtetni.

Most méltóztassanak meghallgatni az interpellatiokat. Első interpelláló Ábrányi Kornél képviselő úr.

Ábrányi Kornél: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az utóbbi napokban az »Agramer Tagblatt« útján egy hír kelt szárnyra, mely széles körben keltett nyugtalanságot, sőt megdöbbenést. E hír szerint Bechtolsheim altábornagy a Károlyváros környékén concentrált csapatok megszemlélése alkalmával a 79-ik számú Jellasich ezredhez beszédet tartott volna, mely az első közlések szerint oly részeket is tartalmazott, melyekben az illető altábornagy úr nemcsak saját illetékességi körét lépte volna túl, hanem melyek az alkotmányos elvekkel sem egyeztethetők össze.

Csakhamar e hír megjelenése után több oldalról jelentek meg a hírlapokban czáfolatok, de e czáfolatok csak arra vonatkoztak, hogy az első hír tévesen vagy eltorzítva közöltetett, de egyik sem mondotta, hogy a beszéd nem tartatott meg és azt sem mondta, hogy mi volt a megtartott beszéd hiteles szövege. Ennélfogva ezek a czáfolatok nem voltak alkalmasak arra, hogy a nyugtalanságot megszüntessék; sőt az a homály, mely ezen czáfolatok után az illető beszédet még inkább körülvette, nemcsak a nyugtalanság fölkeltésére volt alkalmas, hanem alkalmas volt egyszersmind arra is, hogy a közönség látván azt, hogy takargatás jelei merülnek föl, arra a hitre jusson, hogy tehát van is valami takargatni való.

Ennek pedig nem szabad az alkotmányos élet semmiféle ágában megtörténni, tehát a hadsereg körében sem; nem szabad megtörténni főkép azért, mert ezen takargatás és homály nemcsak a tiszta látást zavarhatja, hanem félreértésekre is vezethet; *(Igaz! Úgy van! a balés szélsőbalon.)* és ezen félreértések ismét önkényes combinátiokra vezethetnek, a melyek csak kóros kinövéseket szülhetnek: olyanokat, a melyek nemcsak az alkotmányos tényezőkre sérelmesek; hanem a melyek a hadsereg jól felfogott hivatásának és minden alkotmányos tényező által elismert és tisztelt állásának sem állhatnak érdekében. Ennélfogva a t. miniszterelnök úrhoz bátor vagyok a következő interpellatiot intézni *(olvassa)*: »Interpellatio gr. Szapáry Gyula magyar királyi miniszterelnök úrhoz.

Van-e tudomása a miniszterelnök úrnak arról, hogy Bechtolsheim altábornagy a Károlyváros környékén concentrált csapatok megszemlélése alkalmával a 79. számú Jellasich ezredhez beszédet intézett, mely beszédnek állítólag oly részei voltak, melyek az alkotmányos elvekkel össze nem egyeztethetők?

Megtette-e a miniszterelnök úr a kellő lépéseket arra, hogy ezen esetről hiteles tudomást szerezzen?

Szándékozik-e a miniszterelnök úr a szükséghez képest megtenni a további lépéseket s eljárásáról jelentést tenni a képviselőháznak?«

Gr. Szapáry Gyula miniszterelnök: T. ház! A t. ház engedelmével leszek bátor a hozzám intézett kérdésekre a választ azonnal megadni. *(Halljuk!)*

Midőn vasárnap köztudomású lett, hogy az »Agramer Tagblatt«-ban megjelent egy közlés, mely szerint a 13-ik hadtest parancsnoka a 79-ik gyalogezredhez beszédet intézett, a melynek szövegét is közölte az említett horvátországi ellenzéki lap, kötelességemnek tartottam azonnal kérdést intézni a hadügyminister úrhoz: vajjon az a szöveg, mely

Digitized by Google

az említett lapban közöltetett, megfelel-e a valóságnak, vagy nem? A hadügyminister úr megkérdezvén a zágrábi hadtestparancsnokot, az attól vett válasz folytán értesített engem, hogy a hír úgy, a mint közöltetett, teljesen alaptalan; és hogy a hadtestparancsnok lépéseket tett az iránt, hogy a hír, a Horvátországban fennálló sajtótörvény 16. §-a értelmében, az illető lap következő számában dementáltassék. *(Egy hang a szélsőbalon: De mit mondott?)* Meg fogja hallani a képviselő úr. Ez értesítés folytán távírati úton kérdést intéztem a horvát kormányhoz is a végből, hogy authenticus tudomásom legyen az »Agramer Tagblatt«-ban megjelent czáfolatról: felkértem, hogy közölje velem a czáfolat szó szerinti szövegét. E czáfolat időközben megjelent ugyan a lapokban és köztudomású lett; de nekem mégis kötelességem volt azt hiteles alakban megszerezni. E szerint a hadtestparancsnok saját aláírásával kijelentette, hogy a róla szóló hír alaptalan és a közlés egész tartalma el van ferdítve. De e czáfolatot a magam részéről kielégítőnek nem tartottam; mert abból nem lehetett meglátni, hogy a közlött nyilatkozatból mi tartatik fenn és mi állíttatik valótlannak. *(Általános élénk helyeslés.)* További felvilágosítást kértem tehát és egyenesen a hadtestparancsnok úr útján nyert közlés révén van szerencsém a további felvilágosítást is megadni.

A kapott felvilágosítás szerint teljesen alaptalan a közlemény azon része, mintha a parancsnok legfelsőbb meghagyás nyomán szólt volna; mert legfelsőbb meghagyást nem kapott s így erre nem is hivatkozhatott. A mi magának a hadtestparancsnok nyilatkozatának lényegét illeti, bátor vagyok azokat a következőkben előterjeszteni. *(Halljuk!)* Felemlítette, hogy az ezred egy idő óta gyanúsíttatik oly vádakkal, melyek jelenleg még hivatalos nyomozás tárgyát képezik; hogy ezen gyanúsítások daczára az ezred tisztikara az egész időn át kellő nyugodtságot és higgadtságot tanúsított. Kijelentette a hadtestparancsnok, hogy ők, mint katonák, azon szerencsés helyzetben vannak, hogy a politikai és nemzetiségi mozgalmaktól távol tarthatják magokat: azért elvárja a tisztikartól, hogy mint eddig, úgy ezentúl is nyugodt és kifogástalan magatartást fog tanúsítani. *(Általános élénk helyeslés.)* Minthogy e nyilatkozatokból kitűnik az, hogy az »Agramer Tagblatt«-ban megjelent közlemény teljesen alaptalan: kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Általános élénk helyeslés és tetszés.)*

Ábrányi Kornél: T. ház! Az imént hallott elismerésre méltó őszinteséggel és férfiassággal adott válasz után nekem nincs más teendőm, mint azt tisztelettel tudomásúl venni. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a ministerelnök úr válaszát tudomásúl venni, igen vagy nem? *(Igen!)* E szerint kijelenthetem, hogy a válasz tudomásúl vétetik.

Következik Bolgár Ferencz képviselő úr interpellatioja.

Bolgár Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem vagyok oly kellemes helyzetben, mint Ábrányi Kornél t. képviselőtársam, hogy érdekes ügyben szólaljak fel, hanem egy nagyon egyszerű, de az illetőkre nézve fölötte fontos dolgot akarok a t. belügyminister úr tudomására hozni, kérve, hogy abban minél előbb intézkedni szíveskedjék. Magam jártam volna el ezen ügyben; meg is tettem egyes lépéseket, de láttam, hogy az, kinek jogosulatlan megkárosításáról van szó, az én utánjárásom mellett nem fogja oly gyorsan megnyerni a kellő segélyt, mintha a hatóságok veszik az ügyet kezükbe

Az osztrák határ szomszédságában fekvő sopronmegyei Stotzing községének 56 birtokosa osztrák területen, még pedig Au község határában is bír körülbelül 100 hold földet. Ezt ők mindig háborítatlanul munkálták; másrészt az osztrák határról, Au községből szintén háborítatlanul jönnek Stotzingba és visznek szarvasmarhákkal fát. E napokban megtörtént, hogy egy Liebentritt nevű stotzingi földmívesnek, midőn az osztrák határra átment, hogy ottan munkáját végezze, egy osztrák zsandár két ökrét elkobozta és Bécs-Ujhelyre vitte. A lajtha-pordányi körjegyző utána járt a dolognak és elment Bécs-Ujhelyre a Bezirkshauptmannschaft-hoz és ott minden protestálása daczára kijelentették, hogy — nem tudom, miféle osztrák rendelet folytán — ezen ökröket elkobozzák, azokat el fogják adni és az értük bevett összeg egy részével fedezni fogják az illetőre kimérendő büntetést, másik részével pedig fedezni fogják az eltartás költségeit. Arra nézve, hogy ez milyen rendelet alapján történik, a körjegyzőnek felvilágosítást nem adtak. Én utána jártam a dolognak és azt találtam, hogy Stotzingban marhavészről szó sincs, ép úgy, mint Au-ban sem; más okból pedig érthetetlen, hogy miért foglalták volna le a marhát. A károsult Liebentritt Ferencz most nagyon kellemetlen helyzetben van, mert munkáját nem tudja végezni; de kellemetlen helyzetben vannak a többi birtokosok is, mert nem mernek átmenni az osztrák határra földjeiket rendbehozni, attól tartva, hogy marhájukat szintén elkobozzák és eladják. Kérem tehát a t. belügyminister urat: szíveskedjék minél hamarább intézkedni, hogy ezen honpolgárok baján segítve legyen, miután Stotzing Sopronmegye legszegényebb községei közé tartozik.

Bátor vagyok a t. belügyminister úrhoz interpellatiot intézni, melyet felolvastatni kérek. *(Helyeslés bal felől.)*

Digitized by Google

Elnök: Az interpellatio fel fog olvastatni.

Madarász József jegyző *(olvassa)*: »Interpellatio a belügyminister úrhoz, osztrák-hatóságnak magyar honpolgár ellen elkövetett erőszakosdodása ügyében.

A sopronmegyei Stotzing község lakossága közül mintegy 56-an a szomszédos, de már osztrák területen fekvő Au község határában földbirtokkal — összesen mintegy 100 holddal — bírnak. Ezt a birtokot, egyéb igavonó híjával levén, ökrökkel mívelik. A napokban történt, hogy Liebentritt Ferencz stotzingi lakos átment a határon két ökrével, hogy földjét mívelje és ez alkalommal egy osztrák zsandár valami osztrák rendeletre hivatkozva lefoglalta az igás állatokat. A megkárosúlt földmíves kérelmére Lajta-Pordány körjegyzője, Bergmann Henrik Bécsújhelybe ment és az ottani Bezirkshauptmannschaftnál a lefoglalt ökrök visszaadását kérelmezte. Kérésének nem hogy eleget tettek volna, de még ki is jelentették neki, hogy a lefoglalt állatok a jövő hét folyamán elárvereztetnek s a befolyó összeg valami pénzbírság fedezésére, valamint az állatok addigi tartási költségeire fordíttatik. Mivel Stotzingban és környékén egyáltalában nyoma sincs valami marharagálynak; továbbá erre vonatkozó rendelet nem közöltetett Stotzing község eljáróságával; s végre az osztrák területen fekvő Au község lakói egészen háborítatlanúl járnak át magyar területre ökreikkel s egyéb igavonóikkal:

Kérdem a t. belügyminister urat:

1. Van-e tudomása arról, hogy az osztrák határ mentében már többször előfordúltak ilyen zaklatási esetek; s ha nincs: szándékozik-e magának azokról, nevezetesen a szóban levőről tudomást szerezni?

2. Szándékozik-e odahatni, hogy magyar honpolgárok a jövőben ne legyenek kitéve ilyen zaklatásoknak osztrák hatóságok részéről?

3. Szándékozik-e sürgősen odahatni, hogy a megkárosodott és az aratási munkálatokban megakadályozott Liebentritt Ferencz ökreit azonnal visszakapja, vagy ha már azok eladattak volna, azok értéke neki megtérittessék és a mulasztás folytán is szenvedett kárért kárpótlást nyerjen?«

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a ministerelnök, mint belügyminister úrral.

A holnapi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

547. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi augusztus hó 6-án, csütörtökön

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Országh Sándor szabadságidőt kérő levelének bemutatása. — Az állandó igazoló bizottság jelentése gr. Sztáray István igazolásáról. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Baross Gábor, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Széll Ákos jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Dárdai Sándor, az azok ellen jelentkezőket Madarász József jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Széll Ákos jegyző *(olvassa az augusztus hó 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Országh Sándor képviselő levelét, melyben egészségi szempontból három heti szabadságidőt kér.

Azt hiszem, a kért szabadságidőt a t. ház megadni méltóztatik. *(Megadjuk!)* E szerint a nevezett képviselő úrnak a szabadságidő megadatik.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Dárdai Sándor jegyző: Széll Ákos, az állandó igazoló bizottság előadója!

Széll Ákos előadó: T. ház! Az állandó igazoló bizottság nevében jelentem, hogy gróf Sztáray István, Ung vármegye nagybereznai választókerületében f. hó 3-án megválasztott országgyűlési képviselő megbízó levelét a bizottság átvizsgálván, miután a választási jegyzőkönyv a törvény rendeleteinek alakilag és tartalmilag megfelel: a nevezett képviselőt a kérvényezésre kiszabott 30 napi határidő fentartása mellett igazolta.

Elnök: Az állandó igazoló bizottság jelentése alapján gróf Sztáray István, Ung vármegye nagybereznai választókerületében f. hó 3-án megválasztott országgyűlési képviselő a kérvényezésre kiszabott 30 nap fentartásával igazolt képviselőnek jelentetik ki és a 7-ik osztályba soroztatik.

Több jelentés nem lévén, következik a napirend: a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, és pedig, minthogy az 1. §. fölött a tanácskozás tegnap befejeztetett, most ezen szakasz fölött a szavazás fog megtörténni.

A ház tegnapi megállapodása szerint az első kérdés az lesz: elfogadja-e a ház elvileg a törvényjavaslat 1. §-át, szemben a Helfy Ignácz és Simonfay János képviselő urak által beado

Digitized by Google

módosítványokkal, igen vagy nem? Ha az 1. §. elvben elfogadtatik: akkor fognak következni egymásután a szövegre vonatkozó módosítványok: jelesen Vállyi Árpád, Vadnay Andor és Vécsey Endre képviselő urak módosítványai; ha pedig az 1. §. nem fogadtatnék el: akkor az ellenindítványok következnek szavazásra.

Az első kérdésre nézve névszerinti szavazást kért 24 képviselő: ennélfogva e szavazás a névsor felolvasása mellett fog megtörténni.

A névsort gróf Esterházy Kálmán jegyző úr fogja olvasni; az »igen«-nel szavazókat Varasdy Károly, a »nem«-mel szavazókat Madarász József, a távollevőket Nagy István jegyző urak fogják jegyezni.

Ki fogom húzni a betűt. *(Megtörténik.)*

A szavazás a »K« betűnél kezdődik.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést folytatjuk.

Kezdetét veszi a szavazás. Méltóztassanak meghallgatni a kérdést. *(Halljuk! Halljuk!)*

Széll Ákos jegyző *(olvassa a kérdést).*

Elnök: A horvát képviselő urak e kérdésben nem szavaznak.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort).*

»Igen«-nel szavaztak: *Kajuch József, Kammerer Ernő, Kapisztóry Ferencz, Királyi Pál, Komlóssy Ferencz, Konkoly-Thege Sándor, Kopácsy Árpád, Körösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Kálitz Béla, Kubinyi György, Kudlovich Imre, Kubinyi Géza, Latkóczy Imre, Láng Lajos, Lévay Antal, Lukács Béla, Matlekovits Sándor, Mikó Árpád, Mohay Sándor, Molnár Antal, Nagy István, Neppel Ferencz, Neuman Ármin, báró Nicolics Feodor, Novák József, báró Nyáry Béla, Perczel Dezső, Perlaky Elek, Péch Antal, Piukovics József, báró Podmaniczky Frigyes, gróf Pongrácz Károly, Popovics Vazul, Pulszky Ágost, Pulszky Károly, Radocza János, Rakovszky Géza, Rácz Athanáz, Rezei Sylvius, Rohonczy Gedeon, Rohonyi Gyula, Rónay János, Radvánszky György, Schöber Ernő, Schwarcz Gyula, Schwicker Henrik, Sipeky Sándor, Smialovszky Valér, Sombory Lajos, Spóner Andor, Sprinczer János, Sréter Alfréd, Schreiber Frigyes, Szakáll Ferencz, Szalavszky Gyula, Szalay Ödön, gróf Szapáry Gyula, Szathmáry Miklós, Szájbely Gyula, Szegedy Béla, Szende Béla, Szeniczey Ödön, báró Szentkereszty Béla, Szent-Királyi Árpád, gróf Széchényi Aladár, Széll Ákos, Szilágyi Dezső, Szilágyi István, Sztojacskovics Sándor, Szunyogh Szabolcs, gróf Sztáray István, Tarnóczy Gusztáv, ifj. gróf Teleki Domokos, gróf Teleki József, Tibád Antal, Tisza István, Tisza Kálmán, gróf Tisza Lajos, Tholnay Gábor, Torma Miklós, Urbanovszky Ernő, Udránszky Péter, Ürményi Bernát, Vadnay Andor, Varasdy Károly, Várady Gábor, Veszter Imre, báró Wasmer Adolf, Wekerle Sándor, Wodianer Béla, Zay Adolf, Zay Albert, gróf Zichy Jenő, Ziskay Antal, Zsámbokréthy Emil, Zsámbokréthy József, Almásy Géza, báró Ambrózy Béla, Andaházy László, gróf Apponyi Albert, Arany László, Ábrányi Kornél, Balogh Géza, Baross Gábor, Bárczay Gyula, Beksics Gusztáv, Beles János, Benkő Sándor, Beöthy Algernon, Beöthy László, Bernát Béla, gróf Bethlen András, gróf Bethlen Ödön, Bokros Elek, Boncza Miklós, Bornemisza Ádám, báró Bornemisza Károly, Bossányi László, Belitska Benjámin, Bölöni Ödön, Chorin Ferencz, Csávosy Béla, Csernátony Lajos, Darvas Ferencz, Dániel Gábor, Dárdai Sándor, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, Dókus Ernő, Emich Gusztáv, Ertsey Géza, gróf Esterházy Kálmán, Fackh Károly, Fáy László, Fejér Miklós, báró Fejérváry Géza, Fenyvessy Ferencz, Fest Lajos, Feszty Adolf, Fluger Károly, Földváry Elemér, Gajári Ödön, Goda Béla, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, Gutenau Károly, Hagara Viktor, Halassy Gyula, Harkányi Frigyes, Harsányi József, Hertelendy Béla, Hieronymi Károly, Horváth Béla, Horváth Lajos, gróf Horváth-Toldy Lajos, báró Huszár Károly, Harkányi Károly, Izákovits Milán, Jakabffy István, Janicsáry Sándor, Jókai Mór, Jónás Ödön, Justh György.*

»Nem«-mel szavaztak: *gróf Károlyi Gábor, Kiss Albert, Konkoly-Thege József, Kún Miklós, Kürthy Sándor, Lits Gyula, Lukáts Gyula, Madarász József, Majthényi István, Matkovich Tivadar, Meszlényi Lajos, Mocsáry Lajos, Molnár József, Olay Lajos, Papp Elek, Papszász Károly, Petrich Ferencz, báró Prónay Dezső, Szadovszky József, Szalay Károly, Szendrey Gerzson, Tóth Ernő, Ugron Gábor, Vállyi Árpád, Vécsey Endre, Zboray Béla, Almásy Sándor, Bartha Miklós, Beniczky Árpád, Csajkos Gyula, Csanády Sándor, Csatár Zsigmond, Csávolszky Lajos, Dobay Antal, Farkas Balázs, Farkas Imre, Győry Elek, Hannibal József, Helfy Ignácz, Hentaller Lajos, Herman Ottó, Hevessy Benedek, Holló Lajos, Horváth Ádám, Illyés Bálint, Irányi Dániel, Isaák Dezső, Jeszenszky Ferencz, Justh Gyula.*

Távol voltak: *báró Kaas Ivor, Kaiser János, Kapisztóry Ferencz, Kaposfy Jenő, gróf Károlyi István, gróf Károlyi László, gróf Károlyi Sándor, Kästner Henrik, báró Kemény Endre, báró Kemény Géza, báró Kemény János, báró Kemény Pál, Kende Mihály, Kégl György, Király Ferencz, Kiss Pál, Koczkár Zsigmond, Komjáthy Béla, Konstantiny György, Kossa Dezső, Kovács Albert, Krausz Lajos, Kubinyi Árpád, Kudlik János, Latinovics Ernő, Latinovics Gábor, László Mihály, Lázár Árpád, gróf Lázár Jenő, Lehóczky Egyed, Leskó István, Linder György, Lőrinczy György,*

Digitized by Google

Luby Géza, Luppa Péter, Lukács László, Madarász Imre, Madarász Jenő, Majthényi Ádám, Markovits Kálmán, Matuska Péter, Melczer Géza, Meltzl Oszkár, Mihályi Péter, Münnich Aurél, Miksa Imre, Nagy Ferencz, gróf Nákó Kálmán, Neiszidler Károly, gróf Nemes János, Neményi Ambrus, báró Nopcsa Elek, Ordódy Pál, Országh Sándor, Ónody Géza, Pap Samu, Papánek Lajos, Pázmándy Dénes, Perczel Miklós, báró Perényi Péter, Pogány Károly, Polónyi Géza, Potóczky Dezső, Probstner Arthur, Rakovszky István, Reviczky Károly, Roszival István, báró Salmen Jenő, Schuster József, báró Sennyey István, Sigmond Dezső, Simonfay János, Simó Lajos, Sóvágó Gábor, Szabó Imre, Szabó László, Szalay Imre, Szecsődy Kálmán, Szederkényi Nándor, Szentiványi Árpád, Szentiványi Kálmán, Szerb György, Szereday Aladár, gróf Széchényi Tivadar, Széll Kálmán, Szirmay Pál, Szivák Imre, Szomjas József, Szulyovszky Ignácz, id. gróf Teleki Domokos, gróf Teleki Géza, Teleszky István, Thaly Kálmán, hg. Thurn-Taxis Egon, Tisza László, Tolnay Lajos, Tomcsányi László, Tóth Antal, Törs Kálmán, Tulok Benő, Udvary Ferencz, Ugron Ákos, Ullmann Sándor, Unger Alajos, Uray Imre, Urányi Imre, Vadnay Andor, Vargics Imre, báró Vay Elemér, Verecz József, Véghső Gellért, Vietoris Miklós, Vojnics István, Wahrmann Mór, gróf Wenckheim Frigyes, Wittmann János, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Zoltán János, Ámon Ede, gróf Andrássy Gyula, gróf Andrássy Tivadar, báró Andreánszky Gábor, Antunovich József, Asbóth János, Ábrányi Emil, gróf Andrássy Géza, Ádám Sándor, báró Baich Milos, Baranyi Ödön, Bárczay Ödön, Benedek Elek, Beniczky Miksa, Bethy Ákos, Berger Ignácz, Bernát Dezső, Berzeviczy Albert, Boda Vilmos, Boér Antal, Bohus László, Bolgár Ferencz, Bornemisza István, Boros Bálint, Boros Béni, Büsbach Péter, gróf Bethlen Gábor, gróf Csáky Kálmán, Czirer Ákos, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Márton, Dániel Pál, gróf Dessewffy Aurél, Detrich Péter, Dimitrievich Milos, Domahidy István, Dörr Soma, Eitner Sándor, Eötvös Károly, Éles Henrik, Fabiny Teofil, Falk Miksa, Fernbach Antal, Filtsch József, Fornszek Sándor, Földváry Miklós, Gaal Jenő, Gencsy Albert, Gergelyi Tivadar, Gosztonyi Sándor, Görgey Béla, Gulácsy Gyula, Gull József, Gulner Gyula, György Endre, Györffy Gyula, gróf Gyürky Ábrahám, gróf Haller Jenő, Haviár Dániel, Hegedüs Sándor, Hock János, Hodossy Imre, Hoitsy Pál, Holluky Imre, Horánszky Nándor, Horvát Boldizsár, gróf Hadik Sándor, Istóczy Győző, Iványi Béla, Ivánka Imre, Ivánka László, Ivánkovics János, Jellinek Arthur, báró Jeszenszky László.

Elnök: T. ház! A szavazatokat összeszámíttatván, 412 igazolt magyarországi képviselő közül — elnök nem szavazott — igennel szavazott 164, nemmel 49, távol volt 198. E szerint 115 szótöbbséggel elvileg elfogadtatott a bizottság szövegezése. Következik a szavazás a többi módosításokkal szemben. Az első Vállyi Árpád képviselő úr módosítványa. Méltóztassanak meghallgatni a módosítványt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Madarász József jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e ezen irályi módosítással szemben a bizottság szövegét fentartani, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik fentartani kívánják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy a ház többsége fentartja a bizottság szövegezését.

Következik most Vadnay Andor képviselő úr módosítványa; ezen módosítvány abból áll, hogy a szöveg második sorába »részint« és »törvény« szavak között levő »ezen« szó helyébe »a« szó tétessék.

Kérdenem kell először a t. házat, méltóztatnak-e szemben ezen módosítással változatlanúl fentartani a bizottság szövegezését, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház nem tartja fenn.

Kérdem most a t. házat: méltóztatik-e elfogadni a bizottság szövegezését Vadnay Andor képviselő úr módosításával, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

Azt hiszem kijelenthetem, hogy a ház többsége a bizottság szövegezését Vadnay Andor képviselő úr módosításával fogadta el.

T. ház! Hátra van még Vécsey Endre képviselő úr módosítása, a ki a szövegből ezen szavakat: »Ezen törvény korlátai közt« kihagyatni kívánja. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e ezen kihagyással szemben a bizottság szövegezését fentartani, igen, vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház többsége a bizottság szövegezését fentartja.

E szerint az 1. §-ra vonatkozólag a szavazások megtörténtek.

Következik a 2. §.

Dárdai Sándor jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: A ministerelnök úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt a napirenden levő törvényjavaslat 2. §-ához szólnék, illetőleg ezen szakaszhoz módosítványomat benyujtanám, kötelességemnek tartom egy kérdést tisztába hozni, mely befolyással van arra: vajjon a kormánynak e törvényjavaslat tárgyalásánál követett eljárása helyes és indokolt volt-e vagy sem? *(Halljuk! Halljuk!)* E kérdés az, hogy ezen törvényjavaslat tárgyalásánál volt-e obstruc-

Digitized by Google

tio vagy sem, miként erről Helfy Ignácz t. képviselő ur tegnap nyilatkozott, azt állítván, hogy nem volt obstructio. *(Közbeszólások a szélsőbalon: Úgy is van! Halljuk! a jobboldalon.)*

T. ház! Hogy ezen kérdéshez teljes tárgyilagossággal lehessen szólani, mindenekelőtt szükségesnek tartom annak megállapítását, hogy obstructio alatt mi értendő? *(Halljuk! Halljuk!)* Felfogásom szerint parlamenti obstructio alatt azt értjük, hogy a kisebbség meg akarja akadályozni a többséget eljárásában. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon.)*

Történhetik ez két módon. Történhetik viharos jelenetek előidézése által, de történhetik úgy is, hogy a törvényhozás működése hosszas tárgyalással elnyujtatik s ez által a parlamenti működés meddőségre kárhoztatik. *(Úgy van! Úgy van! a jobb- és baloldalon.)*

Hogy az első eset — egyetlen ülés kivételével — ezúttal nem fordúlt elő, azt constatálom. Hogy a másik eset fenforgott-e, ennek megállapítása végett méltóztassék megengedni, hogy a mostani vita lefolyásáról néhány adatot constatáljak és a t. ház elé terjeszszek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Egyik az, hogy a törvényjavaslat általános tárgyalása megkezdődött május 29-én; azóta eltelt 10 hét és elfogadtatott a törvényjavaslat általánosságban s elfogadtatott a törvényjavaslat 1. §-a. *(Zaj a szélsőbalon.)*

Az általános vitában a törvényjavaslat mellett felszólalt 35, ellene felszólalt 73 képviselő; s az ellene felszólaltak közül többen 3—4 óráig tartó beszédet mondtak e házban. *(Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Helyes! Mozgás a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)* Nem helytelenítem, csak a tényt constatálom. *(Halljuk! Halljuk!)* E mellett ezen 3—4 órai felszólalásoknak nagy része hosszas idézetek olvasásával telt el. *(Igaz! Úgy van! jobb és bal felől.)* Az általános tárgyalás alkalmával beadatott 17 különböző javaslat s ezen javaslatok közül 10-re nézve, a melyeket több képviselő irt alá, a házszabályok értelmében 10 képviselő fentartotta magának a zárszó jogával élni: és igy — a mi addig parlamenti működésünkben egészen szokatlan volt — *(Élénk felkiáltások a jobb- és baloldalon: Igaz! Úgy van!)* 10 képviselő csakugyan a zárszó jogával élt. *(Élénk mozgás a szélsőbalon.)*

Gr Károlyi Gábor: Tu l'as voulu George Dandin! *(Zaj. Mozgás jobb felől.)*

Elnök: Gr. Károlyi Gábor képviselő urat rendreutasitom. *(Helyeslés jobb felől. Mozgás a szélsőbalon.)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: Igy folyt le az általános vita május 29-től julius 13-ig. Ennek befejeztével következtek a czímnél tartott felszólalások. A czímnél nem magához a czímhez szóltak az illető képviselő urak, hanem *(Élénk mozgás a szélsőbalon. Igaz! Úgy van! jobb felől.)* a mit csak felemlíteni lehet *(Igaz! jobb és bal felől. Élénk ellenmodások a szélsőbalon.)* és visszatértek az általános vitában mondott beszédekre. Ily eljárás mellett felszólalt magánál a czímnél 11 képviselő; beadatott ismét 3 különböző javaslat és két képviselő ismét a zárszó jogával élt. *(Egy hang a szélsőbalon: Ez proscriptio?)* Ez semmi proscriptio, ez a tények egyszerü felsorolása. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Az 1. §-nál, rajtam és az előadón kivül, a törvényjavaslat mellett beszélt 4, ellene beszélt 31 képviselő, a kik közül egy élt a zárszó jogával. A legutóbbi idő alatt pedig — miként köztudomású — történt ezen képviselőházban 7 névszerinti szavazás. Hogy minden ily szavazás körülbelül egy órát vesz igénybe a ház tanácskozási idejéből, az szintén köztudomású dolog. *(Élénk mozgás a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ezek mind tények, a melyekre egyszerüen utalok. *(Zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)* De figyelmébe ajánlom a t. háznak az egyes felszólalásokat is. *(Halljuk!)* Hogy másokra ne mutassak — mert utalhatnék többre is — fölemlítem Irányi Dániel, b. Prónay Dezső és Hoitsy Pál képviselő urak felszólalásait, a kik világosan és határozottan kijelentették, hogy mindent el fognak követni, hogy ezen törvényjavaslat a jelen ülésszak alatt törvényerőre ne emelkedjék. *(Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Helyes! Úgy van!)* Örülök rajta, hogy constatálják, hogy ez a valóságnak megfelel. *(Tetszés jobb felől.)*

Ebben a helyzetben, t. ház, én alkalmat kivántam adni arra, hogy ezen helyzetnek, a parlamenti működés ezen meddőségének eleje vétessék; mert a parlament tekintélyének fentartása nemcsak a ház egyik oldalának, hanem az összes parlamenti pártok feladata. *(Igaz! Úgy van! a bal- és jobboldalon.)* Ezért felhivtam az illetőket, hogy működjenek közre arra, hogy a parlament működésének rendszeres menete ismét továbbra biztositva legyen és erre — azt hiszem, ezzel indiscretiot nem követek el, mert hiszen ez a lapokban is megjelent s azonkivül eljárásom nem a coulissák mögött, hanem egész nyiltan történt — erre a függetlenségi párt t. vezérétől azon választ nyertem, hogy ők annyira meg vannak arról győződve, hogy a közigazgatási tisztviselők választásának megszüntetése veszélyes, hogy ők azonfelül, hogy a szabadelvü pártot nem tartják jogosúltnak arra, hogy a kinevezés alapján rendezze a közigazgatást, nemcsak most, de akármikor tárgyaltatik e javaslat, ha annak tárgyalása őszszel folytattatik is, azon eljárást, melyet eddig követtek, fogják követni továbbra is, hogy a törvényjavas-

Digitized by Google

latnak törvényerőre emelkedését megakadályozzák. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Köztudomású dolog, t. ház, hogy a ház jelenlévő tagjainak két harmada az általános tárgyalás végén megszavazta a törvényjavaslatot általánosságban; köztudomású dolog az is, *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! jobb felől.)* hogy e ház összes tagjainak csak egy negyed része az, mely a javaslat törvényerőre emelkedését akadályozza. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Méltóztassanak megengedni, e számítás helyes és bármiként méltóztatnak erejüket számba venni, ennél nagyobb számot felmutatni nem fognak. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Ily körülmények közt ítélhet a t. képviselőház, de alkalma lesz ítélni az ország közvéleményének is arról, *(Zaj a szélső baloldalon. Egy hang: Már ítélt is!)* hogy csakugyan a háznak egy kisebbsége az, a mely meg akarja akadályozni a parlament működését. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Önök, t. ház, azt mondották felszólalásaikban, hogy megengedett eszköz az, a melylyel élnek. De hogy erről miként ítél nemcsak a magyarországi, hanem a külföldi közvélemény is, arra nézve ajánlom a t. képviselőháznak, *(Nagy zaj a szélső baloldalon és felkiáltások: A bécsi lapok! A Neue freie Presse!)* méltóztassanak nemcsak a Neue Freie Pressét és a bécsi lapokat, hanem más külföldi lapokat is elolvasni. *(Zaj. Egy hang a szélső baloldalon Azok jobban ismerik a helyzetet? Azok félre vannak vezetve!)* Azt méltóztatnak mondani, hogy e külföldi lapok félre vannak vezetve; de senki sem tulajdoníthat a rendelkezésem alatt álló sajtóosztálynak oly befolyást, hogy az a világ minden lapjaira hatni bírjon. Méltóztassanak csak elolvasni a lapokat nemzet-, nyelv- és párt különbsége nélkül és meg fogják látni, hogy az önök eljárását parlamentünkben miként ítélik meg; *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* meg fogják látni azt is, hogy — a mi elég sajnos — a magyar parlament ezen eseményeiről mily kicsinylőleg nyilatkoznak. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

A mi magát az ország közvéleményét illeti, önök azt mondják, hogy a kormány a közelebbi választásoknál írtó hadjáratot akar indítani önök ellen. Ily hadjáratra nincs szükség. Önök attól tartottak és tartanak, hogy e javaslat, ha törvényerőre emeltetnék, az önök pártjára káros hatással lenne. *(Egy hang a szélső baloldalon: Beleolvasztana Ausztriába!)* Önök, t. ház, oly eljárást követnek, a mely az országban helyeslésre nem talál. *(Igaz! Úgy van! jobb felől, zaj a szélső baloldalon.)* Eléggé ismerem az alkotmányos érzületet az egész országban, a népnek minden rétegében, hogy meg lehessek arról győződve, hogy az az ítélet, a melyet a nemzet az önök eljárása felett mondani fog, önökre nézve lesujtó lesz. *(Zajos helyeslés jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Ezeknek constatálása szükséges volt annak kimutatására, hogy a kormánynak azon eljárása, melyet most követni szándékozik, egészen indokolt. *(Helyeslés jobb felől.)* A törvényjavaslat tárgyalását folytatni és annak egyes szakaszait tárgyalni arra vezetne, hogy hónapokon át tanúi lennénk ugyanazon eljárásnak, melyet most 10 hét óta tapasztaltunk, s melyről mindenki meg van győződve, hogy a parlament tekintélyének csakis lerontására szolgál. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

A többségnek nemcsak az a joga, hogy az ország ügyeinek vezetésére tényleges és mérvadó befolyást gyakoroljon, hanem kötelessége az is, hogy a parlament tekintélyét megvédje, akár kívülről, akár belülről támadják. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Ép azért t. ház, mert a kormány s a háznak többsége oly magasra becsüli s fenn kívánja tartani a parlament tekintélyét, inkább ezt tartja szem előtt és lemond inkább arról, hogy egy általa helyesnek tartott javaslatot most keresztül vigyen: azért azt indítványozza, hogy az általános szavazáskor elfogadott elvnek kimondása mellett ezen törvényjavaslat részleteinek tárgyalása halasztassék oly időre, a midőn nagyobb nyugalommal, nagyobb tárgyilagossággal történhetik. *(Helyeslés jobb felől.)* Ezért indítványozom, hogy a törvényjavaslat mostani 2. §-a helyett vétessék fel a következő szakasz *(Olvassa):*

2. §. A belügyminister utasíttatik, hogy az 1. §-ban kimondott elvnek megfelelőleg:

a vármegyei közigazgatási közegekről és azok hatásköréről,

a vármegyék önkormányzatáról,

a közigazgatási bizottság szervezéséről és hatásköréről, valamint

a közigazgatási bíróságokról egyidejűleg terjesszen elő törvényjavaslatokat. *(Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Hát a fegyelmi eljárás? Hát a törvényhatósági joggal felruházott városok? Zaj.)*

Ezen szakasznak a letárgyalása után a törvényjavaslatnak többi szakaszai vétessenek le a napirendről és a törvényjavaslat, így ezen két szakaszból állva, bocsáttassék harmadszori megszavazás alá. *(Helyeslés jobb felől.)*

T. képviselőház! Ezen indítványom indokolására, illetőleg magyarázatára kénytelen vagyok még néhány megjegyzést tenni. *(Halljuk!)* Több oldalról intézték hozzám és a nyilvánosságban is fölvetették azon kérdést: vajjon a 2. §-nak ily szövegben való elfogadása által a kormánynak meglesz-e azon joga, hogy a törvényhatóságokban megüresedő állásokat kinevezés

Digitized by Google

útján töltse be? *(Nyugtalanság a szélsőbalon. Felkiáltások: Nem lehet!)*

Hogy mikép lehet, t. képviselőház, ezt a törvényjavaslat ezen szakaszából kimagyarázni, azt egyáltalán nem értem; *(Helyeslés.)* és biztosítom a t. képviselőházat, hogy ha a kormánynak ez lenne a szándéka, ezt nyiltan és határozottan kimondaná és fölvenné ezen szakaszba. *(Általános helyeslés.)*

Az, t. képviselőház, természetes, hogy míg az 1886. tcz. 21. §.-a fennáll, a törvényhatósági tisztviselői állások betöltésére csak azon eljárás irányadó, melyet a törvény említett szakasza szabályoz. *(Halljuk! Halljuk!)* De kijelentem egyúttal azt, hogy a kormány mindazon nyilatkozatait, melyeket a közigazgatás rendezésére nézve tett, teljes mértékben fentartja. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Fentartja mindazokat, mik e törvényjavaslatban foglaltatnak; fentartja azon elveket, a melyek magában a törvényjavaslatban s az ahhoz mellékelt indokolásban kifejezvék; és fentartja mindazon nyilatkozatokat, melyeket a kormány a közigazgatási kérdés megoldásáról e házban tett. *(Helyeslés jobb felől.)*

Azért, t. képviselőház, határozottan kijelentem, hogy a kormány programmja épen úgy fennáll továbbra is, mint eddig. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Kötelességem kijelenteni még, hogy különösen a közigazgatási bíróságra nézve teljes mértékben fentartom azt, a mit a közigazgatási bíróságról szóló törvény elemeire nézve a közigazgatási bizottságban előadtam s a mik erről a bizottság jelentésében is benfoglaltatnak. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Fentartom továbbá, t. képviselőház, azt is, a mire az általam most javasolt 2. §. is utasít, hogy a kormány a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatot az administrativ reformra vonatkozó javaslatokkal egyidejűleg terjeszsze a ház elé.

T. képviselőház! Én a közigazgatás reformjára nézve kezdettől fogva mindig azon nézetben voltam és ennek ismételve kifejezést is adtam, hogy kívánatos a közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslattal egyidejűleg a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatot is benyujtani. Hogy ezt nem tettem, annak kizárólag az idő hiánya az oka; mert két törvényjavaslat előkészítésére nem állott elég idő rendelkezésemre. Most azonban, hogy ez az akadály megszűnik, teljes készséggel vállalom el azon utasítást, melyet a javaslat 2. §-ában magam indítványozok, hogy ezen két törvényjavaslatot egyidejűleg terjeszsze elő a kormány. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Az a kérdés merült fel a vitában, hogy miért nyujtotta be a kormány e törvényjavaslatot épen most, mikor annak életbeléptetése úgyis csak hosszabb idő múlva lesz lehetséges. Ennek oka, t. ház, egyszerűen az, hogy a javaslatnak törvényerőre emelését előbb akarta elérni a kormány, azért, mert ez alapját képezi a többi törvénynek, melyek ezzel összefüggésben állanak; és nemcsak a törvényhozási idő beosztása szempontjából lett volna helyes a törvényjavaslat elfogadása most, de magának a törvénynek megalkotása szempontjából is, melyhez képest idomítva a benne lefektetett elvek alapján történhetett volna a többi javaslat elkészítése. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Arra nézve nem élek illusioban, t. ház, hogy miután ezt a törvényjavaslatot most bármily oknál fogva nem lehetett törvényerőre emelni, legalább egy év fog elmúlni, míg ez a kérdés ismét a törvényhozás tárgyalása alá kerülhet. Köztudomású dolog ugyanis, hogy az őszi ülésszakon és az azt követő időben a költségvetés kerül tárgyalás alá; azután a delegatiok üléseznek; tárgyalandók kereskedelmi szerződések és nagyfontosságú más törvényjavaslatok; időközben következnek az országgyűlési képviselő választások; az új ház felírati vitája: és így annálfogva, mert a javaslat végig tárgyalható és elfogadható nem volt, legalább is egy év kívántatik meg ahhoz, hogy e kérdés ismét tárgyalás alá kerülhessen. *(Úgy van! a jobboldalon.)* De, t. ház, ugyanaz a helyzet állott volna elő abban az esetben is, ha elfogadta volna a kormány b. Prónay Dezső elhalasztási indítványát, melyet gr. Apponyi Albert is pártolt. Mert ha most levétetett volna a javaslat a napirendről, az általam imént említett körülményeknél fogva az őszi ülésszakon szintén nem lett volna tárgyalható. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Arra nézve, hogy a törvény életbeléptetése tekintetében mily különbséget tesz az, ha most nem tárgyaltatott, bátor vagyok nézetemet a következőkben elmondani. *(Halljuk!)* Az tény, hogy a törvényjavaslat lényeges intézkedéseit csak a mostani közigazgatási tisztviselők mandatumának lejártával lehet életbeléptetni, tehát 1895-ben. A törvényjavaslat többi részében foglalt fontos intézkedések azonban minden nehézség nélkül előbb is életbeléphettek volna; és épen azért volt contemplálva az az intézkedés is, hogy a kormány bízatik meg az életbeléptetés idejének megállapításával. De bármilyenek lettek volna is a körülmények, ezek tekintetbe vételével e törvényjavaslatot 1893. előtt nem lehetett volna életbeléptetni; mert a dolgok rendes lefolyása mellett 1892-ben következnek a választások és az általános választási mozgalmakkal egyidejűleg életbeléptetni a törvényt nem lett volna helyes eljárás. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Nem hivatkozom egyébre, csak a közgyűlésekre, a közigazgatás

Digitized by Google

bizottság, a járási tanácsok alakítására, mindezeket egy időre tenni a választási mozgalmakkal, nem lenne helyes eljárás; *(Úgy van! a jobboldalon.)* és így 1893. előtt ez esetben sem lehetett volna életbeléptetni a törvény intézkedéseit. Ezzel szemben a törvénynek életbeléptetése nagy időhalasztást bizonyára nem szenvedett, mert 1893. folyamán meg lehet tenni az intézkedéseket az életbeléptetésre.

Azon felszólalásomban, melyet az 1. szakasznál tettem, kifejeztem azt, milyen nagy erkölcsi vívmány van abban, hogy a törvényjavaslat általánosságban oly nagy többséggel fogadtatott el. Ha már az szerintem nagy vívmány; még nagyobb megerősítést nyert az a mai szavazással, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* mely szerint a ház az államosítást ismét túlnyomó nagy többséggel fogadta el. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Az idő tehát, a melyet a törvényjavaslat tárgyalására fordítottunk, nem veszett el; mert nemcsak erkölcsi eredményt értünk el azzal, a mit a szavazás nyilvánít; hanem elérjük azt is, hogy a törvényjavaslat alapját képező elv törvényes elismerés útján sanctiot nyer. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Az eddig folyt tárgyalás tehát ennyiben teljesen eredménytelennek nem mondható. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Most még arra kérem a t. házat: méltóztassék a törvényjavaslatban foglalt 2. §. helyett az általam előterjesztett szöveget elfogadni; méltóztassék ennek elfogadása és a többi szakaszoknak a napirendről levétele után a házszabályok 186. §-a értelmében e törvényjavaslatot harmadszori szavazásra kitűzni. Az általam előterjesztett 2. §. szövegének a közigazgatási bizottsághoz utasítását nem tartom szükségesnek; mert szerintem a kérdés egészen világos, a mennyiben nincs egyébről szó, minthogy a kormánynak utasítás adassék bizonyos törvényjavaslatok előterjesztésére. Ha azonban a t. ház kívánja, semmiképen nem ellenzem, hogy az előterjesztett szöveg kinyomatván, annak tárgyalása a holnapi ülésre tűzessék ki. *(Helyeslés.)*

Ezt az eljárás vagyok bátor ajánlani és kérem a t. házat, hogy ahhoz hozzájárúlni méltóztassék. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Elnök: A módosítvány fel fog olvastatni.

Dárdai Sándor jegyző *(olvassa a módosítványt).*

Madarász József jegyző: Irányi Dániel!

Irányi Dániel: T. képviselőház! *(Zaj! Halljuk! Halljuk!)* Sokkal őszintébb ember vagyok, semhogy a győzelem közepette is, melyet kivívtunk, akár tagadni, akár csak leplezni is akarjam ..... *(Élénk felkiáltások a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Kérek csendet! Ne méltóztassanak conversálni, mert ha az a szónok szomszédságában történik, lehetetlen, hogy a szónok meg ne zavartassék. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

Irányi Dániel: Mondom, t. ház, sokkal őszintébb ember vagyok, semhogy a győzelem közepette is, melyet kivívtunk, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* akár tagadni, akár pedig csak leplezni akarjam is a fájdalmat, a melyet a törvényjavaslat 1. §-ának elfogadása nekünk okozott; azon szakasz elfogadása, a mely a megyei közigazgatás államosítását, illetőleg a tisztviselőknek a kormány által leendő kinevezését foglalja magában. De ha ez némileg csökkenti is a diadalérzetet; ha e miatt az örömpohárba némi üröm vegyűl is, tagadhatatlan mégis, uraim, hogy önöknek oda át sokkal kevesebb okuk van a megelégedésre, mint nekünk. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* Mert a míg mi egyszerűen, de jó előre is loyalisan azt nyilatkoztattuk ki, hogy mi a törvényekben és a parlamenti szokás által megengedett minden eszközt fel fogunk használni arra, hogy ezen törvényjavaslat a jelen országgyűlés alatt törvény erejére ne emeltessék; *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* addig önök, uraim, bízva az óriási többségben, mely felett rendelkeznek, az ellenkezőt hirdették: a törvényjavaslatot cabinet- és pártkérdéssé tették; *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* és azt hitték, azt állították, hogy ha nem is néhány hét, de egy pár hónap alatt czélt foguak érni. És íme, két hónapig a bizottságban, két hónapnál tovább a teljes házban tartott tárgyalás után belátván a további küzdelem sikertelenségét, kénytelenek a törvényjavaslatot visszavenni. *(Ellenmondások jobb felől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát mit csinálnak? Szegre akasztják?)*

Igaz, hogy az eszközt, melylyel ezen sikert elértük, önök, a t. ministerelnök úrral együtt, a parlamentarismussal ellenkezőnek nyilvánították. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Ellenmondások a szélsőbalon.)* Mi azonban ezen vádat alaposnak, valónak nem ismerjük el. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem ismerhetjük először azért, mert a többség uralma a parlamentarismusnak csak külső héja; annak belső tartalma, lényege ellenben az, hogy a parlament többsége a nemzet, vagy legalább a választóközönség igazi többségét képviselje: *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* a mit mi — sértés nélkül legyen mondva — kezdettől fogva ezen országgyűlésre nézve nem ismerhetünk el. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon. Mozgás jobb felől.)* De nem ismerjük el a vád alaposságát azért sem, mert mi azt tartjuk, hogy oly törvényjavaslatnak, mely az ország egy sok százados intézményének gyökeres megváltoztatására van irányozva; oly intézménynek, mely az ország alkotmányával szorosan összefügg s

Digitized by Google

annak egyik biztosítékát és alapját képezi, tárgyalásra, a nélkül, hogy a választók előre megkérdeztessenek, ezen országgyűlésnek erkölcsi jogosúltsága nincs. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem ismerjük el végre a vád alaposságát ellenünkben azért sem, mert méltóztassanak visszaemlékezni — elejétől fogva határozottan — és nyiltan, mint férfiakhoz illik, kijelentettük, hogy minden törvényes eszközt fel fogunk használni, hogy ezen törvényjavaslat a jelen országgyűlés alatt törvényerőre ne emeltessék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Magukra vessenek tehát, t. uraim, ha bízva nagy többségükben és megvetve e kisebbséget, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hajójuk zátonyra került. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Factiosus oppositioval nem vádolhatnak. Személyes tekintetek nem vegyültek küzdelmünkbe; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* elvekkel harczoltunk erőszak ellen is. *(Hosszan tartó élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)*

Justh Gyula: Onnan jöttek személyes motivumokkal, innen nem. *(Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)*

Irányi Dániel: Mi nyugodtan tekintünk nemcsak saját választóink, hanem a nemzetnek ítélete elé is. *(Úgy van! a szélsőbal felől.)*

A mi már a ministerelnök úrnak módosítványát illeti, melylyel a hátra lévő 277. szakaszt elejtetni kívánja és ezek helyett új szakaszt indítványoz: talán sztikségtelen mondanom, hogy mi ezen szakaszt, ha a holnapi ülésben vétetik tárgyalás alá, nem fogadhatjuk el. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Nem fogadhatjuk pedig el, a többi okokat mellőzve, legfőkép azért, mert, mint a felolvasott szövegből megértettük, a szerint a kormány arra utasíttatik, hogy az ott megjelölt törvényjavaslatokat az első szakaszban elfogadott elv alapján terjeszsze elő. De azt gondolom s talán nem csalódom, hogy ezen szakaszt t. szomszédaink sem fogják elfogadni. Nem fogják pedig azt elfogadhatni azért, mert abban csupán csak egyike említtetik azon törvényjavaslatoknak, a melyeket önök a közigazgatási törvényjavaslat kiegészítő részeinek hirdettek. Nem említtetik nevezetesen sem a tisztviselői szabályzat, vagyis az úgynevezett pragmatica, sem a fegyelmi bíróság, a mely pedig okvetlenül szükséges. Hozzájárúl ehhez még az is, a mit mi úntalan hirdettünk, hogy a községek és városok rendezéséről szóló törvényjavaslat sincs felemlítve; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és így az ily szakasz még az önök szempontjából sem fogadható el. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Mindamellett meglehet, sőt okúlva a tapasztaltakon, el is hiszem, hogy önök, uraim, a túloldalon, a másik szakaszt is el fogják fogadni. Ám viseljék érte a felelősséget, ugyanazt, a mely önökre a négy hónapi időpazarlásért is háramlik, *(Élénk derültség jobb felől. Élénk helyeslés szélsőbalon.)* a melyet én csak az esetre nem fogok elvesztett időnek tartani, ha az okok, az érvek, a melyeket fejtegettünk, az aggodalmak, a melyeknek hangot adtunk, útat találnak a nemzet elméjébe és szívébe. *(Élénk kelyeslés a szélső baloldalon.)*

Mi legközelebb szétmegyünk kipihenni a fáradságot és számot adni választóinknak sáfárkodásunkról. A mi számadásunk rövid és egyszerű lesz: beváltottuk adott szavunkat, megmentettük, a mit lehetett; polgárok ítéljetek. *(Hosszan tartó zajos éljenzés a szélső baloldalon.)*

Madarász József jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A ministerelnök úr előterjesztése után mélyen érzett részvétemet fejezem ki. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

A kis halott, melynek ravatalát körülálljuk, megérdemli, hogy ismételjük Vörösmarty azon versét: »Eljátszottad hát kis játékidat, kedves gyermek, hamar játszottad el.« *(Élénk derültség és helyeslés a szélsőbalon.)* A ministerelnök úr ezen komoly és gyászos pillanatban nem a megboldogúlt érdemeiről beszélt, hanem azon gonosztevők rettenetes voltát írta le, a kik ezen kisdedet, mely idő előtt született és szervi hibákban múlt ki, kivégezni elég vakmerők valának. *(Élénk derültség szélső felől.)* A gonosztevők tetteinek elbeszélése borzalommal tölti el a félénk és jámbor szívű embereket, a milyenek, hogy a ministerelnök úr háta mögött üljenek, ő — lehet — kívánja, de minket csak mosolyra és nevetésre gerjeszt; mert annak, a ki kárt vallott, joga van haragudni. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, a vita kezdetétől fogva, bármi történt is, mindig azt hallottuk és olvastuk, hogy a ministerelnök úr azt hangoztatja: »Legyetek nyugodtak a törvényjavaslat felől, nekem van egy gondolatom, ha én azt ki fogom mondani, akkor az ellenzék minden politikai sakkhúzása semmivé fog lenni.« Sheridan vígjátékában szereplő egyik államférfiú jut nekem eszembe, a ki egész politikai életében örökké rettenetesnek tünt fel s mint ilyent ismerte a közélet és pályatársai, mert mindig azt mondotta: »Nekem van egy gondolatom, ha én azt ki fogom mondani, akkor mindjárt másképen lesz.« Ez a diplomata halálos ágyán feküdt, barátai körülállták és kérték, hogy ne vigye magával azt a nagy titkot, melylyel mintegy töltött pisztolylyal járta be a világot s rettegésben tartott mindenkit. S midőn barátai erre kérték s felemelték fejét a párnáról, azt mondá: »Nagy gondolatom van nekem, de ha én azt kimondom« — erre visszahanyatlott párnáira s kimult.

Digitized by Google

Ekkor elővették a pisztolyt, melyet mindig övében hordott s látták, hogy üres volt. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

A ministerelnök úr megengedte, hogy Sheridan vígjátékát az ő életében igazolva lássuk. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Azzal vádol minket a ministerelnök úr, hogy mi itt a parlamentet a maga eljárásában, tanácskozásaiban gátoltuk. Azt hiszem, a ministerelnök úr meg volt arról győződve, midőn e törvényjavaslatot benyujtotta, hogy nem csekély dolgot akar, midőn a nemzetnek egész életorganismusát akarja megváltoztatni; s midőn az organismus kicserélésével életműködésének természetét, szellemi és politikai gondolkozásmódját át akarja alakítani. Azt hiszem, hogy a ministerelnök úr, mint okos, komoly államférfiú, a kinek már annyi tapasztalatai vannak, csak figyelembe vette azt, hogy annak a férfiúnak, a ki törvénybe meri foglalni és Magyarország törvényhozásának asztalára le meri tenni azt, hogy a törvénytelen rendeletek minden esetben végrehajtandók; hogy ujonczot és adót, ha azt az országgyűlés meg nem szavazta is, be lehet hajtani; annak a férfiúnak, a ki nemcsak egész Magyarországnak, de sőt az egész világ alkotmányosan fejlődött államainak fejlődési alap principiumát képező eszméjét és gondolatát egy törvényjavaslatban megtámadja: tudnia kellett, hogy nagy dolgot akar, nagyot mer. *(Úgy van! szélsőbal felől.)* Nagy tehetséggel, szerencsével és erővel még lehetséges, hogy egy ilyen merénylet keresztülmegy, a hol nem éberek a törvényhozás tagjai; de Magyarországon, a hol a szabadságunkkal nemzeti létünk van összeforrva, mert hogy ha ezen szabadságot meg lehet semmisíteni; az állam szabadságát és függetlenségét össze lehet törni: ily országban a ministerelnök úrnak készen kellett lenni, hogy midőn ilyen nagy dolgot tesz, nagy ellentállásra is fog találni. *(Úgy van! a szélső baloldalon)* És a ki komolyan gondolkozik, annak megnyugvással kell fogadni a mi elszánt fellépésünket; mert jaj annak a nemzetnek, a mely jogait nem tudja végső elszántsággal védeni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Minden nemzettől, a melynek parlamentarismusa nincsen is a dualismus veszélyének kitéve, a kormányok és hatalmasok annyi jogot vettek el, a mennyit a nemzet eltűrt, hogy elvegyenek.

A mi türelmünk, ellenállásunk, szívósságunk és kitartóságunk nagyságától és mérvétől függ, hogy e nemzetnek jogai megoltalmaztassanak és megvédessenek. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Nem azért küldik és választják meg a képviselőket és alkotják meg a parlamenteket a népek, hogy jogaik a parlamentek kezében elsorvadjanak, elsápadjanak; hanem azért választanak képviselőket, azért állítanak fel parlamenteket és törvényhozási intézményeket, hogy azokban összesítsék a nemzetnek szivét-virágát, legjobb erőit, hogy azok a nép jogait megvédelmezzék, a nép jogait szaporítsák, szabadságát fejleszszék és biztosítsák. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* A parlamentarismussal az jön homlokegyenest összeütközésbe, a ki azt kívánja a parlamenttől, hogy a népet jogaitól megfoszsza, a nép szabadságát korlátok közé szorítsa és a nemzet egész erejét kiszolgáltassa a bureaucratiának és a kormány mindenható befolyásának. Ha a magyar nemzet azt látta volna, hogy képviselőháza minden ellentállás nélkül engedi a nemzetet jogaitól megfosztani, szabadságát korlátozni, kétségbeesett volna és a jövő politikai harczokban elvesztette volna bátorságát. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

A parlament tekintélye mindig attól függ, hogy milyen erőt képvisel. Az a parlament, mely akaratának aláveti a kormány akaratát; az a parlament, mely az uralkodónak akaratát szigorú korlátok között tudja tartani; az a parlament, mely az alkotmányos szabadságok határvonalait féltékenyen őrzi, mely a néppel együtt érez, mely a néppel együtt gondolkodik: az a parlament tekintélylyel bír. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hasztalanúl fog itt a ministerelnök úr statisztikai adatokkal előállani, mert azok mindig hamisan fognak mutatni, ha nem arra számít, hogy háta mögött nem hazafias szabadságszerető polgárok állanak, hanem egyszerű statisztáknak. *(Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)* Nem kell, t. ház, ezen elszörnyűködni. Az elszörnyűködésnek nem az események végén van helye; hanem akkor kellett volna elszörnyűködni, midőn a ministerelnök úr ezt a törvényjavaslatot titokban készítette, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* az államnyomdában titokban kinyomatta, a nélkül, hogy az önök véleményét megkérdezte volna. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A kormány akarata és véleménye a képviselőház elé került, mielőtt az önök bírálatába részesült volna; a közigazgatási bizottság előbb letárgyalta: ott a ministerelnök úr megállapodott és ígéreteket tett a nélkül, hogy önöket, a szabadelvű pártot, megkérdezte volna. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert nem tarthatom a szabadelvű párt megkérdezésének azt, hogy a közigazgatási bizottság tárgyalásai alatt afféle stimmelő concerteket tartott a bizottság tagjaival minden délután, hogy a másnapon tárgyalandó szakaszok megállapításánál jó összhangban működjenek a kormánypárti képviselők, a kik a bizottságnak tagjai.

Ha kezdettől fogva végigtekintek a történteken, azt látom, hogy a ministerelnök úr önfejűleg járt el. Sőt még a cabinetnek minden tagja sem volt jelen azon ministeri tanácsban,

Digitized by Google

a melyben a törvényjavaslat benyujtása elhatároztatott és elfogadtatott, különösen nem volt jelen a cabinetnek azon tagja, a kinek tekintélyeért és a kinek megnyeréséért a közigazgatás államosításának elvét a t. cabinet és a szabadelvű párt magáévá tette.

Már most engedje meg a t. ministerelnök úr, vagy jelen voltak a ministerek a ministeri tanácsban, vagy nem: ha jelen nem voltak, nagyon természetes, hogy solidaritásban csak elvileg lehetnek, de a javaslatért nem állhatnak ki; de ha jelen voltak és nem állottak ki és a ministerelnök urat egyedül hagyták velünk küzdenie: akkor ne beszéljen a ministerelnök úr parlamenti elvek megtámadásáról és felforgatásáról; hanem akkor igyekezzék saját cabinetjében harmoniát csinálni, hogy ne maradjon egyedül, védtelenül velünk szemben. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Most, t. ház, mikor a ministerelnök benyujtja a maga javaslatát, megvallom őszintén, hogy az ellenfélt, mikor visszavonulóban van, hagyom visszavonúlni, de azért mindig a sarkában vagyok. Ezt olyan hadviselési elvnek tartom, melyről lemondani nem fogok. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* A ministerelnök úr javaslatával is úgy volt, hogy mindig ötösben hajtott, úgy, hogy lógosnak volt berendezve a törvényjavaslat. *(Derültség a szélsőbal felől.)*

Látom, hogy a ministerelnök úr politikai felfogásában is sport-felfogása nagy mértékben uralkodik és most úgy érzi magát a törvényjavaslat tárgyalásának végén, mint a róka a káposztásmegyeri vadászatnál, hogy mikor üldözik és már nem tud hová menekülni, a lyukba bujik; a kopók megállanak a lyuk körül és nem tudjuk tovább üldözni, a miért mi sem tudjuk a ministerelnök urat tovább üldözni: mert a lyuk kicsiny és a kopók nagyok. *(Élénk derültség és tetszés a szélsőbalon. Zaj jobb felől.)*

Midőn, t. ház, újból részvétemet fejezem ki, el nem hallgathatom sajnálatom kifejezését: sajnálom végtelenül, hogy a ministerelnök úr nemcsak saját számlájára igyekezett elkövetni e törvényjavaslatot; sajnálom végtelenül, hogy e törvényjavaslat védelmezésére ő Felségét, a mi urunkat és királyunkat is Pécsett engagirozta, mert bekövetkezett, a mit én e házban mondottam: a kudarcz; és nekem fáj, hogy a korona meggondolatlan tanácsosa a küzdelembe ő Felségét is belevonta. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Zaj és mozgás a jobboldalon.)* Azért azt hiszem, hogy újból ismételhetem: »Eljátszottad hát kis játékidat, kedves gyermek, hamar játszottad el.« *(Élénk derültség a bal- és a szélsőbalon.)*

Különben kérem, méltóztassék a beadott módosítást kinyomatni, tárgyalását a holnapi napirendre kitűzni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: T. ház! Nem tudom, hogy most a második szakaszt tárgyaljuk-e, vagy csak előzetes kérdések forognak szóban; de bármiként legyen, Ugron Gábor t. képviselő úrnak előadására kénytelen vagyok válaszolni és kénytelen vagyok kijelenteni, hogy téves azon állítása, hogy midőn e törvényjavaslat a ministertanácsban tárgyaltatott, a ministerek egy része nem lett volna jelen. A ministertanácsban a kormány összes tagjai jelen voltak és azoknak hozzájárúlásával és solidaritása mellett állapíttatott meg a törvényjavaslat. Azt hiszem, felteheti a t. képviselő úr minden ministerről, hogy mindenikben van annyi önállóság, hogy ha ezen törvényjavaslattal ellenkező álláspo ton lett volna, azt nyiltan és határozottan kijelentette volna és nem várt volna Ugron Gábor képviselő úr felszólalására. *(Tetszés jobb felől.)*

Azon élczre, melyet a t. képviselő úr a statisztikára és statisztákra elmondott, nem fogok bővebben kiterjeszkedni; de azt, a mit a szabadelvű párt tagjaira mondott, hogy tudniillik azok statiszták volnának, kénytelen vagyok határozottan visszaútasítani. *(Helyeslés jobb felől.)*

Egészen alaptalan azon állítás, hogy a párt tagjainak nem volt alkalma a javaslatról nyilatkozni. Az igaz, hogy a törvényjavaslatok előkészítése nem szokott oly nyilvánosan történni, hogy már abban a párt nagyszámú tagjai résztvehetnének.

Ez nem is volna parlamentaris eljárás. A törvényjavaslatok előkészítése a kormány feladata; *(Úgy van! jobb felől.)* de miután a törvényjavaslat benyujtatott, volt alkalma a ház- és szabadelvű párt minden tagjának vele foglalkozni. És azon alapos és tárgyilagos vita alkalmával, mely a közigazgatási bizottságban lefolyt, e párt tagjai igen tevékeny részt vettek; és mindenki igen határozottan megmondta a maga véleményét. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Ezt constatálni kötelességemnek tartottam.

Ugron képviselő úr beszél kudarczról és beszél arról, hogy e javaslat el van temetve. Azt hiszem, nagyon idő előtt mondta ki ezt; mert e javaslat nincs eltemetve, annak erősen le vannak rakva alapjai; és ez alapokon — meg vagyok győződve — még jobban fog a közvéleményben a közigazgatás államosításának eszméje tért foglalni és általános tetszésre találni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* E javaslat életben marad és törvényerőre fog emelkedni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Azt mondja a képviselő úr, hogy követni fog engem ezentúl is és hogy nyomról-nyomra utánam fog jönni. Megengedem, tapasztaltam eddig is. De megengedjen a képviselő úr, én is ott leszek

Digitized by Google

és pedig vagy előtte vagy vele szemben. *(Zajos helyeslés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy Ugron Gábor képviselő úr a szabadelvű párt tagjait statisztáknak nem mondotta, mert különben erre megjegyzést tettem volna. *(Helyeslés.)*

Ugron Gábor: T. ház! Nem szeretek helyreigazításokkal élni, de én azt mondottam, hogy a statisztikus hiszi azt, hogy statiszták ülnek háta megett. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Madarász József jegyző: Gr. Apponyi Albert!

Gr. Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az a párt, melyhez tartozni szerencsém volt *(Felkiáltások: Volt! Derültség.)* és most is van — hogy a nyelvbotlás feletti örömünknek véget vessek — e párt, mondom, a kormány által benyujtott javaslatot, a mint tudva van, a vitatkozás minden stadiumán keresztül a legobjectivebb figyelemmel kísérte és azon szerencsés helyzetben volt, hogy azt idáig szavazatával és némelykor felszólalásaival is támogathatta. Sajnálattal vagyok kénytelen kijelenteni, hogy arra a térre, a melyre a t. kormány a ministerelnök úr által most benyujtott indítványnyal lépett, őt továbbá követni képesek nem vagyunk. *(Helyeslés balról.)* A reform-actio ezen újabb phasisában, a mely tulajdonképen ez actio sajnálatos megfeneklésének eltakarása, részt nem vehetünk. És ezt a t. ház becses engedelmével bátor leszek röviden indokolni. *(Halljuk!)*

A t. ministerelnök úr a részletes vitánál egy szakaszhoz beadott módosítvány szerény alakjában tulajdonképen új törvényjavaslatot terjesztett a ház elé; *(Úgy van! bal felől.)* törvényjavaslatot, mely semmi mást nem tartalmaz magában, mint azon elvnek kimondását, hogy a közigazgatást kinevezett állami tisztviselők eszközlik a törvény korlátai közt önkormányzati elemek közreműködésével; második szakaszában pedig általános utasítást a kormány számára, mely szerint a ministerelnök indítványában foglalt törvényjavaslatokat terjeszsze a képviselőház elé.

Mindenekelőtt tehát azon kérdés iránt kellett tisztába jönnöm, vajjon ilyen, csupán ebből a két szakaszból álló törvényjavaslatot egyáltalában elfogadhatnék-e; elfogadhatnék-e abban az esetben is, ha ez a maga módja és rendje szerint, mint önálló törvényjavaslat, a ház asztalára letétetett volna. Már erre a kérdésre is határozott »nem«-mel kell felelnem. *(Helyeslés bal felől.)* Az indok, mely miatt ily törvényjavaslatot el nem fogadhatnék, nem az, hogy a törvényjavaslat így magában véve csonka, végre nem hajtható, csupán elvi declaratiokat tartalmaz; ez a szempont csak a törvényjavaslat értékének megítélésére fontos, annak nagyobb vagy kisebb jelentőségét állapítja meg; de az magában véve még nem volna indok, hogy ahhoz hozzá ne járúlhassak.

De latolnom kell: vajjon az akkép elvi declarationak jelentőségét nyerő, illetőleg ezen jelentőségre reducalt törvényjavaslat tartalmánál fogva kifejezi-e azt az elvi álláspontot, a melyet a közigazgatási reform kérdésében mindenkor elfoglaltam? Én úgy tartom, hogy nem. Először: mert egyoldalúlag fejezi ki a kinevezésnek elvét; még azt sem praecisirozza, még ezen elvre nézve sem mondja ki, hogy micsoda kinevezések ki által eszközöltessenek, a mi pedig minden tekintetben igen fontos szempont. Magának a kinevezésnek a jellegét is bizonytalanságban hagyja; *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* még kevésbbé tartalmaz bármely elvi kijelentést a kinevezéssel szerintünk egyenrangú fontossággal bíró egyéb reformszempontokat illetőleg, csak általános utasítást, hogy a kinevezési elvnek alapján a kormány nyujtson be javaslatot a tisztviselők hatásköréről, az önkormányzat szervezéséről és hatásköréről és a közigazgatási bíróságról. E tekintetben bátor vagyok a t. házat kettőre figyelmeztetni: először, hogy ezen általános utasításban és azon felsorolásban, melyet az magában foglal, semmi, a legkisebb indicatio sem foglaltatik arra az irányra nézve, a melyben ezen kérdések megoldatni fognának. Igaz, hogy a t. ministerelnök úr mostani felszólalásában azt mondotta, hogy az ezen törvényjavaslatban foglalt elvek fognak ezentúl is rá mérvadók lenni; és hogy a bizottságban és a házban tett kijelentéseit magára nézve ezentúl is kötelezőknek tekinti; igaz az is, hogy a közigazgatási reformmal kapcsolatos némely kérdésre nézve a vita előbbi stadiumaiban ily ígéretet teljes értékűnek elfogadtunk. De mégis nagy különbség van a között, vajjon a közigazgatási reform kiegészítő részét képező némelyik részlet áll-e előttem csupán ígéret alakjában, vagy az egész épületből egyetlen egy részletet sem látok készen magam előtt: és így az egészet ígéret alakjában kell elfogadnom és annak építéséhez hozzájárúlnom. *(Helyeslés bal felől.)*

De van még egy másik jelentékeny szempont is. *(Halljuk! Halljuk!)* Megvallom, hogy a dolog mai stadiumában s azon phasisban, a melyhez ma eljutottunk, a ministerelnök úr ígéreteire ugyanolyan sulyt, mint azelőtt nem fektethetek: *(Derültség a szélsőbalon.)* és ezt meg fogom magyarázni. *(Halljuk! Halljuk!)* Valamely ígéret sulya s az a bizalom, melyet érdemel, két alkotó elemből áll: velle et posse. A »velle« iránt ma sincs kétség; a »posse« ellenben igen kétessé vált. Azon tapasztalások után, melyeken ma keresztülmentünk, azon tagadhatatlan vereség

Digitized by Google

után, a melyet a kormány reform-actioja szenvedett, nekem arra nézve, hogy elég erős, elég szilárd-e a kormány, hogy annak ígéreteire építhessek és azt ezen ígéreteknek beváltására képesítettnek is tarthassam, erős kételyeim vannak: ma tehát már csupán ezen szempontból — szándékot teljesen elismerve — a miniszterelnök úr ígéreteinek azt a sulyt nem tulajdonithatom, melyet tulajdonítottam akkor, midőn őt, teljes hévvel és energiával felkarolt sikert ígérő reform-actio elején és több ezen irányban tett helyes lépés eredményének élvezetében láttam. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Gr. Károlyi Gábor: Mondtam, hogy nem kell ab invisis giralni! *(Derültség.)*

Gr. Apponyi Albert: De az a felsorolás, mely a 2. §-ban foglaltatik, felfogásom szerint csonka, valamint e tekintetben csonka volt a kormánynak eddigi álláspontja is, beismerem. Az a felsorolás nem tartalmaz egy igen lényeges javaslatot, melyet — hiszen a tapasztalás mutatja — a közigazgatási reform egészének megindításához kötni szükséges, ha azzal az erkölcsi erővel akarunk felruházva lenni, mely annak keresztülvitelét biztosítja. Nem terjed ki ugyanis a fegyelmi jog módosítására. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Egyszer már bele nyugodtam abba, hogy egy tényleges lépésnek kedvéért, mely a benyujtott organicus javaslatban foglaltatott, bízván a jövőknek fejleményeiben, ezen hiányból ne vonjak le indokot arra, hogy az egész reform-actiot, hogy magát a beadott javaslatot ellenezzem. Mert akkor igenis egy tényleges előrelépéssel állottunk szemben. De mikor tényleges előrelépést nem látok; mikor életbeléptethető törvényt nem alkottunk; midőn tisztán elvi declaratiokról van szó: akkor teljes jogom van feltétlenül ragaszkodni ahhoz, hogy ezek az elvi declaratiok kimerítők legyenek; hogy mindazt magukba foglalják, a mi az én felfogásom szerint a reform helyes megoldására szükséges. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Ezek azon indokok, t. ház, melyek miatt én olyan törvényjavaslatot, mint a minővé a miniszterelnök úr ténye folytán az eddig tárgyalás alatt levő törvényjavaslat összezsugorodik, nem fogadhatnék el még akkor sem, ha ez ebben az alakban eredetileg, mint új törvényjavaslat mutattatnék be a háznak. *(Helyeslés bal felől.)*

De még kevésbbé járulhatok hozzá ehhez az új törvényjavaslathoz abban a formában, illetőleg az eljárásnak azon módja folytán, a melylyel a t. kormány azt elénkbe terjeszteni jónak látta. Én úgy tartom, t. ház, hogy a midőn a képviselőház a benyujtott törvényjavaslat felett általánosságban szavazott és azt nagy többséggel magáévá tette: akkor ezt a törvényjavaslatot, nem pedig egy ettől teljesen eltérő más törvényjavaslatot sanctionált szavazatával. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az a törvényjavaslat pedig, a mely a miniszterelnök úr által indítványozott második szakaszból, a jelen törvényjavaslat első szakaszához hozzáadva keletkezik, egészen más valami, mint az a törvényjavaslat, a melyet a ház magáévá tett, a melyhez én is szavazatommal hozzájárultam. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, a fölött is kétkedem, vajjon a házszabályoknak egyenes és szellemük szerinti magyarázata mellett az olyan eljárás, mint a minőt a t. miniszterelnök úr javaslatba hozott, egyáltalán megengedhető-e? *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Vajjon harmadszori felolvasás alá bocsátható-e azon torso, a melyet a miniszterelnök úr az ő javaslatából csinálni kíván; mert a házszabályok 186. §-a azt mondja: »A törvényjavaslat szakaszonkénti tárgyalásának befejezése után az egészre nézve harmadszori olvasásnak és megszavazásnak van helye.« *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Hogy a betűből itt mit lehet kimagyarázni, azzal én nem foglalkozom; hanem azt hiszem, hogy a házszabályok csak nem érthetik a szakaszonkinti tárgyalás alatt azt, hogy 277 egészen heterogen természetű kérdés fölött intézkedő szakaszra nézve együttes törlési indítványnak legyen helye; *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és én ily eljárást veszedelmes praecedensnek tartok. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Azonban a kérdés ezen formai oldalára nézve illetékes bíróúl a háznak igen t. elnökét ismerem el. Én csak megjegyzésemet tettem meg. De bármint álljon ez formailag: nem tartom egészen loyalis és helyes eljárásnak azt, hogy ha bona fide valamely javaslat mellett általánosságban beadott szavazatok utólag egy más javaslat mellett beadottaknak értelmeztetnek. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Én a magam részéről nem a miniszterelnök úr által most indítványozott javaslatot fogadtam el és támogattam szavazatommal, hanem a 279 szakaszból álló organicus, szerves javaslatot, melyben az intézkedéseknek egész foglalata állott, melyben a szolgálati pragmatica némely intézkedései és az önkormányzat tekintetéből szerintem becses intézkedések foglaltattak. Én a leghatározottabban tiltakozom az ellen, hogy szavazatomnak azon értelem és horderő tulajdoníttassék, mintha az az »igen«, melyet a közigazgatási bizottság javaslatára kimondottam, vonatkoztatható lenne ezen új javaslatra is; és hogy ez »igen« alapján most a részletes tárgyalás kérhető legyen egy egészen új javaslat felett. *(Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Digitized by Google

És bátor vagyok a t. miniszterelnök urat figyelmeztetni, hogy akkor, a midőn ő az ellenzék másik pártjának *(A szélső baloldalra mutat.)* éles szavakkal szemére lobbantotta azt az eljárást, mely ő szerinte a parlamentarismus törvényeivel ellenkezik; az én hitem szerint az a forma, melyben ő visszavonúlását fedezni akarja és más javaslat fölött történt általános szavazás alapján új javaslatot akar általános megvitatás nélkül becsempészni: szerintem a parlamentarismus elveivel még sokkal merevebb, sokkal veszedelmesebb ellentétben áll. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez, t. ház, a második indok, melynél fogva én a miniszterelnök úr új javaslatához, a beadásnak ezen, szerintem helytelen formája miatt még kevésbbé járúlhatok hozzá, mint annak tartalma folytán is hozzájárúlhatnék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Már most, t. ház, nézzük ezen eljárás politikai consequentiáit *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* A t. miniszterelnök úr ezt sikernek és vívmánynak akarja feltüntetni. *(Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon. Közbeszólások a jobboldalon: Az is!)* Én pedig épen abból a szempontból sajnálom legfőképen, hogy idáig jutottunk és hogy ilyen eljárást méltóztatott választani, mert ez szerintem legalkalmasabb arra, hogy az általam is óhajtott és támogatott reformnak sorsát a jövőre is compromittálja. *(Úgy van! bal felől.)*

Hiszen, t. ház, ha ezen kezdték volna, ha a képviselőház elé minden nagyobb igényű actio megkezdése nélkül egy tisztán elvi természetű declaratorius törvényjavaslattal lépnek és azt keresztülviszik: akkor nem mondom, hogy az valami vívmányt nem képviselt volna, bár igen csekély jelentőségűt szerintem; mert egy törvény, a mely nem végrehajtható, mely csupán elvi declaratiokat tartalmaz — hiszen van rá tapasztalásunk — az évekig is írott malaszt marad; az ilyen törvény akár benne van a törvénykönyvben, akár nincs benne.

De ha ezen kezdték volna az actiot, akkor egy ilyen declaratorius törvénynek — hogy úgy mondjam: elméleti programmnak — törvényerőre emelése is valami csekély vívmányt képviselt volna. *(Tetszés bal felől.)*

De, t. ház, valamely eredmény értékének megállapításához nem elég annak absolut becsét mérlegelni; hanem össze kell azt hasonlítani az erőfeszítéssel, a melybe annak elérése került. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha pedig azt látom, hogy itt egy nagy szervezeti átalakításra minden előkészület megtörtént, hogy hónapokig tartó ministeri tanácskozások után — a mi a dolog természetében rejlik — végre megszületik egy nagy terjedelmű organicus javaslat, annak némi tekintetben átdolgozásán a bizottságban heteken át fáradozunk; azután annak elfogadása cabinetkérdéssé tétetik; *(Igaz! Igaz! Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* miatta a szabadelvű pártból egyes tagok ki is válnak; *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Ez az!)* azután jön itt a házban egy hosszú tárgyalás; és végül — a mire Ugron Gábor t. barátom jogos szemrehányással figyelmeztet — magának a királynak is szájába adnak oly szavakat, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* melyeket az eredményre való minden tekintet nélkül helytelenül tanácsoltaknak tekintettem volna és a melyek által mintegy a korona tekintélyével óhajtanak javaslatuk mellett propragandát csinálni; és hogyha mindezen erőfeszítések vége azután az lesz, hogy egy törvényjavaslatban kimondatik az az elv, hogy kinevezett tisztviselők vezetik a közigazgatást a megyékben, tényleg azonban e mellett a választási rendszer alapján igazgatnak tovább; és egy második szakaszban utasítás adatik a kormánynak, hogy micsoda törvényjavaslatokat nyujtson be jövőre; ha mondom, mindezeknek a combinált erőfeszítéseknek, a melyek fel a koronáig a hatalmi eszközök egész apparatusát mozgásba hozták, mindössze ennyi az eredménye, t. képviselőház: *(Igaz! Igaz! Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* akkor én ezt másnak, mint ezen actio megfeneklésének és ez által a reform súlyos compromittálásának, nem nevezhetem. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De most nézzük hogyan néz ki az a törvény, mely annyi erőfeszítésnek eredményeképen létre fog jönni? *(Halljuk! Halljuk!)* Nem akarok azon évődni, t. ház, hogy benne van az »I. Rész. I. Fejezet. Általános határozatok«, hanem egyszerűen csak a lényeges részeit akarom egymás mellé állítani. *(Halljuk! Halljuk!)* A törvény czíme ez: »Törvény a vármegyei közigazgatás rendezéséről.«

Hát már most hogyan van rendezve ez a vármegyei közigazgatás? *(Úgy van! Úgy van! Élénk derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Rendezve van akképen, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek intéznek részint önállóan, részint a törvény korlátai közt önkormányzati elemek közreműködésével. Igen, de ez nem igaz; *(Zajos helyeslés és derültség a bal- és szélsőbalon.)* mert ennek épen ellenkezője történik. A második szakaszban pedig utasíttatik a kormány, hogy a megyei közigazgatás rendezésére nézve törvényjavaslatokat terjesszen elő. *(Nagy derültség és tetszés a bal- és szélsőbalon.)*

Ez a törvény a vármegyei közigazgatás rendezéséről. És már most, t. ház, *(Halljuk! Hall-*

Digitized by Google

juk!) hogy néz ki azután tartalmilag ez a törvény? Vadnay Andor t. képviselőtársam e napokban beadott módosításának kegyelméből így néz ki, hogy: »a közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez, melyet kinevezett állami közegek intéznek részint önállóan, részint a törvény korlátai közt, önkormányzati elemek közreműködésével. Tehát a törvény korlátai közt csak az a tevékenység mozog a törvény szerint, a mely önkormányzati elemek közreműködésével történik; *(Élénk tetszés a baloldalon.)* a tisztviselők önálló működése, úgy látszik, nem. Tudom, t. ház, hogy nem az az intentiojuk, hogy a tisztviselőknek egyébkénti működése a törvény korlátain kivül álljon; de kérem, ha öt hónapi erőlködésnek *(Derültség.)* egyetlen egy declaratorius szakasz az eredménye; akkor az talán csak szerény kívánság, hogy legalább ez a declaratorius szakasz legyen praecis és fejezzen ki igaz gondolatot, ne pedig valamit, a mit a törvényellenességre való felhívásnak vádja ellen csak azzal lehet védelmezni, hogy egyáltalában komolyan nem vehető. *(Élénk tetszés a baloldalon.)* Jó volna, t. ház, ezt a csonka törvényjavaslatot még egy 3-ik §-al megtoldani és abba beletenni azt a régi közmondást, hogy: »parturiunt montes, nascitur ridiculus mus«. *(Élénk tetszés a baloldalon.)*

Én azonban, t. ház, nem szándékozom, ezt az új szakaszt módosításként a ház asztalára letenni; hanem e helyett egy kötelességnek teszek eleget, egy szoros kötelességnek, midőn a t. ministerelnök úrnak, úgy a magam, mint elvbarátaim nevében mélyen átérzett hálánkat nyilvánítom azért, hogy ezen javaslat tárgyalása folytán ismételten kijelenteni méltóztatott, hogy ő azt csupán a maga erejéből és csupán saját pártja közreműködésével akarja keresztülvinni. *(Élénk tetszés és derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

E hálaérzet *(Halljuk! Halljuk!)* tart engem vissza attól, hogy a legújabb elhatározásnak egyéb szépségeit továbbra is ecseteljem. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem eléggé indokoltam a t. ház előtt azt, hogy ehhez az újabb fordulathoz a magunk részéről hozzájárulni fontos elvi okoknál fogva képesek nem vagyunk; hogy a t. ministerelnök úrnak a saját erejéből elért eredményéhez szerencsét kívánunk; és hogy sem ezt a módosítást nem fogadjuk el, sem a harmadik felolvasásnál a csonka javaslat mellett szavazatainkat nem adhatjuk. *(Hosszan tartó zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Csak a képviselő úr néhány megjegyzésére akarok röviden válaszolni, *(Felkiáltások a baloldalon: Éljen Apponyi! Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* különösen arra, a mit gróf Apponyi Albert képviselő úr kifogásolt a törvényjavaslatnak 1. §-ában, hogy a törvényre való hivatkozás tisztán csak az önkormányzati elemekre vonatkozik, a közigazgatási tisztviselőkre nem: bátor vagyok kinyilatkoztatni, hogy a szakasz semmiféle új intézkedést nem tartalmaz; hanem tartalmazza ugyanazon intézkedést, a mely a közigazgatási bizottság szövegében is benfoglaltatott s a mely szöveghez gr. Apponyi Albert t. képviselő úr is hozzájárult. *(Helyeslés jobb felől. Felkiáltások a baloldalon: Igen, de ott »ezen törvény« volt!)*

Ha önök tisztán csak azt nézik, hogy az »ezen« szó az »a« szóval cseréltetett fel és ennek a következéseit vizsgálják, akkor megnyugtathatom önöket, hogy semmiféle ellenmondás nincsen abban, hogy az »ezen törvény«-re való hivatkozás helyett csak általánosságban »a törvény«-re való hivatkozás fogadtatott el; mert hiszen Vadnay képviselő úr is akként indokolta módosítványát, hogy vannak más törvények is, melyek az önkormányzati elemek közreműködéséről intézkednek. *(Helyeslés jobb felől.)*

T. képviselőház! Gr. Apponyi Albert képviselő úr nagyon hangsulyozta, hogy milyen káros azon eljárás, hogy most azon egy szakasz elfogadása után a kormány beéri az eredménynyel és a többi szakaszt tárgyaltatni nem akarja. De kérdem: milyen lett volna a helyzet akkor, ha a kormány elfogadta volna azt az eljárást, melyet gr. Apponyi Albert képviselő úr ajánlott akkor, midőn b. Prónay Dezső képviselő úr tette volt meg halasztási indítványát? *(Felkiáltások a baloldalon: Sokkal jobb lett volna!)* Létezett volna, megengedem, a törvényjavaslatnak általánosságban való elfogadása után egy moralis előny: de a tényleges eredményt tekintve, ezen törvényjavaslatnak a napirendről való levétele következett volna: és annak tárgyalása őszszel épen azon körülményeknél fogva, melyeket bátor voltam kifejteni, nem lett volna lehetséges. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Így azonban, t. képviselőház, a moralis eredményen felül — mert ez most is megvan — megvan azon positiv eredmény is, hogy a törvényhozás által elfogadott elv egy törvény által sanctiot fog nyerni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

De, t. képviselőház, hibáztatják azt, hogy mi a törvényjavaslatnak csak egy részét, csak a kinevezés elvének kimondását óhajtjuk törvényerőre emelni; és különösen gr. Apponyi Albert képviselő úr hibáztatja azt, hogy nincsen benne legalább az, hogy a tisztviselőket ezentúl ki fogja kinevezni.

T. képviselőház! Ha ez bevétetett volna a

Digitized by Google

javaslatba, akkor érdemelne igazán szemrehányást a kormány azért, hogy a kinevezés elvét egyedül, minden egyéb törvényes garantia nélkül akarja törvényerőre emelni. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Mi, t. képviselőház, megadtuk a módot arra, hogy a kellő garantiák mellett alkottassék oly törvény, mely a közigazgatás minden igényének megfelel. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Hogy mi akadályozta meg azt, hogy most törvénynyé váljék, azt méltóztassék megítélni a t. ház és ítélje meg az ország. *(Élénk tetszés jobb felől.)*

T. képviselőház! Méltóztattak most nagyon könnyedén és jó kedvvel szólni a módosításról. Méltóztassanak meggyőződve lenni arról, hogy igaza annak lesz, a ki utoljára nevet; *(Igaz! Úgy van! Tetszés jobb felől.)* és méltóztassanak elhinni, hogy ha most el is fogadtatik az általam benyujtott módosítás, ez a kormány és ez a párt a tárgyalás alatt levő közigazgatási reformjavaslat törvényre emeléséért továbbra is küzdeni fog. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Gr. Apponyi Albert: A t. miniszterelnök úr szavaimat félreértette egy pontban, mely elég fontossággal bir arra nézve, hogy helyreigazítással éljek. Ő t. i. úgy fogta fel szavaimat, mintha én helytelenítettem volna azt, hogy az 1. §-ban, mely önállólag fogna törvényre emeltetni, nincsen benne az, hogy ki nevezi ki a tisztviselőket, hogy tehát ez nem végrehajtható. Ezt, t. ház, én nem helytelenítettem. Ha már egyáltalán egy ily csonka javaslatot törvényerőre emelnek, készségesen elismerem, hogy sokkal nagyobb baj volna az, ha egyoldalúlag életbeléptetnék a kinevezés elvét. De én ezt csak annak illustralásául hoztam fel, hogy ezt a javaslatot nem lehet életbeléptetni és ennek következtében meg sem lehet ítélni horderejét, mert a kinevezés elvének kimondása mellett nincs meghatározva, hogy ki fogja eszközölni a kinevezést.

Ezt csak ennyiben emeltem ki, de eszemágában sem volt kívánni, sőt az ellen merőben tiltakoznom kell, hogy e csonka törvényjavaslat még életképesség föltételeivel is szülessék meg. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Elnök: Ámbár a tanácskozás folyamán úgy vettem észre, hogy méltóztattak a dolog érdemébe is belebocsátkozni, mégis, mielőtt gr. Apponyi Albertnek hozzám intézett kérdésére válaszolnék, kénytelen vagyok a t. házat megkérdezni arra nézve: méltóztatik-e kívánni, hogy a benyujtott módosítvány kinyomassék és a holnapi ülés napirendjére tűzessék ki? *(Felkiáltások: Kívánjuk!)* Ha tehát kívánni méltóztatnak, határozatúl kijelentem, hogy a módosítvány kinyomatik és a ház tagjai közt kiosztatván, a holnapi ülés napirendjére tűzetik ki.

És most válaszolnom kell gr. Apponyi Albertnek hozzám, mint a ház elnökéhez intézett azon kérdésére, melyet a harmadszori megszavazásra nézve tett. *(Halljuk!)*

Meggyőződésem szerint nem ugyan a ház elnöke, hanem maga a ház van hivatva a házszabályoknak kétes esetekben való magyarázására; de az általa idézett 186. §. második bekezdése — mert a képviselő úr csak az elsőt olvasta fel — határozottan szól arra nézve, hogy a ház nincs ahhoz kötve, hogy a benyujtott és bármily szövegű és akárhány szakaszból álló törvényjavaslatot kénytelen legyen a—z-ig letárgyalni, vagy azt részleteiben is elfogadni mielőtt harmadszori megszavazás alá kerül; hanem a ház, a mint a javaslatot részleteiben megszavazza, a tárgyalás alkalmával általa czélszerűnek és jónak talált minden módosítást megtehet és e módosítások és változtatások által megállapított szöveg kerül — legyen az bármilyen — harmadszori megszavazás alá. *(Helyeslés.)*

T. ház! E második bekezdésben világosan az is áll, hogy ha ezen tárgyalások és szavazások folytán oly változtatások kerülnek a törvénybe, melyek a már egyenkint megszavazott szakaszok szerkezetében stb. változtatásokat tennének szükségessé; azaz, ha a részletes tárgyalás folytán úgy fogadtatnának el egyes szakaszok, hogy azok magával a szerkezettel, vagy a már megszavazott szakaszok szövegével nem volnának teljes összhangban: a harmadszori megszavazás előtt a ház ezen szerkezeti vagy szövegbeli hibákat kijavíthatja és a harmadik szavazást azután eszközli.

Ez világosan mutatja, hogy a háznak szabad elhatározásától és bölcseségétől függ a tárgyalás alatt a szöveg megállapítása. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés jobb felől.)*

Különben miután méltóztatott a t. ház elhatározni, hogy a 2. §. a holnapi ülés napirendjére tűzetik ki, én a kinyomatás iránt intézkedni fogok, a szétosztás csak a holnapi ülés folyamán fog megtörténhetni.

Ezzel az ülést bezárom annak kijelentésével, hogy a holnapi ülés d. e. 10 órakor fog kezdődni.

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 40 perczkor.)

Digitized by Google

548. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi augusztus hó 7-én, pénteken

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Ugron Gábor személyes ügyben való felszólalása. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának befejezése. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Baross Gábor, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, Josipovich Imre, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Széll Ákos jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Dárdai Sándor, az azok ellen jelentkezőket Madarász József jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Széll Ákos jegyző *(olvassa az augusztus hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén bejelentve, következnék a napirend; azonban a napirend előtt személyes ügyben Ugron Gábor képviselő úr kíván felszólalni.

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tegnap a mentelmi bizottság meghívása következtében megjelentem a mentelmi bizottságban. Ott a feltett kérdésekre megadva válaszomat, távoztam. Távozásom után a mentelmi bizottságban oly események fordúltak elő, a melyekre nézve én többé a mentelmi bizottságban, miután annak tárgyalására meghíva nem vagyok, nyilatkozatomat meg nem tehetem. De az ott történtek oly természetűek, hogy úgy a magam, mint minden képviselőnek tekintélye érdekében *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon)* és becsületérzése érdekében kötelességemnek tartom nem várakozni, hanem a legelső alkalmat megragadni *(Halljuk! Halljuk!)* és nyilatkozatot tenni, hogy a nyilvánosság előtt a gyanúnak árnyéka egy pillanatig se állhasson fenn.

Báró Fejérváry Géza honvédelmi minister úr, nem tudom, úgy-e mint minister, úgy-e mint képviselő. *(Egy hang a szélső baloldalon: Mint magánember!)* Nem tudom milyen minőségben egy levelet intézett a mentelmi bizottság elnökéhez. E levélhez csatolta Bakalovich századosnak egy levelét, a melyben egyik részlet szóról-szóra ekkép szól: »Excellentiád azon további kegyes kérdésére, vajjon beértük volna-e mi azzal, ha Ugron úr a parlamentben Uselac százados urat illető sértő szavait meggondolatlan elhamarkodásnak nyilvánította, *(Nagy mozgás a szélső baloldalon)* e fölött őszinte sajnálatát kifejezte *(Mozgás és derültség a szélsőbalon.)* s bocsánatot kért volna: *(Derültség és zaj a szélső baloldalon)* van szerencsém nyilatkozni, hogy ha ez

Digitized by Google

a parlamentben történt volna, igenis ezzel beértük volna.« *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Ki kell jelentenem, hogy itt az én nevem és az a föltevés, mintha én ily nyilatkozatot valaha akartam volna tenni, teljesen tudtomon kivül, meghatalmazás nélkül, minősíthetetlen módon kevertetett össze és hozatott kapcsolatba. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nemcsak én magam, de a háznak nem hiszem, hogy oly tagja legyen, a ki, ha egyszer itt a parlamentben valamit kimondott, oly gyáva módon meghátráljon és visszavonjon valamit, mint a mily gyáva és gyalázatos módon való visszavonás supponáltatott én rólam. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezt visszautasítom és megtiltom, hogy az én nevem ilyen gyalázatos nyilatkozattal kapcsolatba hozassék forgalomba a nyilvánosság előtt; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* mert azt egy becsületes ember el nem tűrheti, hogy könnyelműségből nem tisztességes nyilatkozatok és az ő neve együtt jelenjenek meg a nyilvánosság előtt. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)*

Ez volt, a mit kinyilvánítani akartam és köszönöm a t. ház szíves figyelmét. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: A honvédelmi minister úr kíván nyilatkozni.

Báró Fejérváry Géza honvédelmi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Miután látom, hogy Ugron Gábor képviselő úr a kérdést nézetem szerint nem egészen helyesen fogja fel, kötelességemnek tartom e tekintetben felvilágosítással szolgálni. *(Halljuk!)*

Tudván, hogy az ügy a mentelmi bizottsághoz van utasítva, de nem tudván azt, vajjon szükségét fogja-e látni a mentelmi bizottság annak, hogy engem a tárgyalásra meghívjon, magamnak minden eshetőséggel szemben tisztába kellett lennem az iránt — minthogy több féle nyilatkozatokat hallottam e tárgyban — vajjon először Uselác százados úr csakis a saját nevében, vagy bárkinek felhatalmazásából követelte-e az elégtételt? Továbbá tisztában kellett lennem az iránt, vajjon Uselac százados úr csak az Ugron Gábor t. képviselő úr beszédében előfordúlt sértő kifejezéseért vagy pedig a felszólalás egész tartalmáért kereste-e az elégtételt; és hogy vajjon kizárólag fegyveres elégtételt kértek-e Uselác százados úr nevében, vagy pedig elégtételt általában? *(Mozgás szélsőbal felől. Felkiáltások: A katonák mit kérhetnek egyebet, mint fegyveres elégtételt!)*

Ezek iránt tisztában kellett lennem és minthogy Bakalovich Szilárd századost nem állott jogomban erre nézve hivatalosan felhívni a nyilatkozásra, tehát felkértem, tudassa velem ezen dolgokat magánlevélben. Ezt a magánlevelet megkaptam s megvallom, meg voltam nyugtatva és azt hiszem, hogy az ellenzéki képviselő urak is meg vannak nyugtatva az iránt, hogy a tisztek részéről incorrectség nem követtetett el. *(Mozgás szélső balfelől.)* Az, hogy azt a kérdést intéztem hozzájuk, vajjon beérték volna-e a tisztek azzal, ha Ugron Gábor afféle kijelentést tesz a parlamentben . . . .

Ugron Gábor: Ez fel nem tehető rólam!

Báró Fejérváry Géza honvédelmi minitser: Ez legkevésbbé sem volt czélzás Ugron Gábor t. képviselő úrra, a mennyiben ő neki ép úgy, mint mindenkinek szabadságában áll úgy cselekedni, a mint akar. *(Mozgás szélső balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* És minthogy nem egy hasonló eset történt: most sem tarthatom kizártnak, hogy valaki, ha esetleg a vita hevében talán többet mond, mint akart, utólag kijelenti, hogy elszóltam magamat, sérteni nem akartam. *(Élénk mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Ha valaki így jár el, abban semmi szégyent, semmi megalázást nem látok; és mégis látom benne az elégtétel egy nemét. És épen az iránt akartam meggyőződni, hogy ha Ugron Gábor képviselő úr valami módon kijelenti, hogy nem akarta az illetőt sérteni s a vita hevében talán többet mondott, mint akart: vajjon beérték volna-e ezzel a tisztek? Én azt hiszem, ez teljesen correct álláspont. *(Ellentmondás a szélső baloldalon.)*

Nem tudván azt, hogy a mentelmi bizottság meghív-e engem tanácskozásaira, szándékomban nem lévén meghívás nélkül megjelenni...

Ugron Gábor: Mert nem szabad!

Báró Fejérváry Géza honvédelmi minister: A ministernek mindig szabad, kivéve, ha zárt ülés van.

Mondom, szándékomban nem lévén ott megjelenni és nem tudván, hogy vajjon fel fogok-e hívatni a bizottság részéről a megjelenésre, én ezt a magánlevelet a mentelmi bizottság t. elnökének rendelkezésére bocsátottam és a mint hozzá intézett levelemből látni méltóztatnak, hozzátettem azt is, hogy szükség esetén használja fel azt. Tehát teljesen a bizottsági elnök úr belátására bíztam, hogy szükségét látja-e vagy sem a levél felhasználásának.

Ezen eljárásomban semmiféle czélzás semmiféle irányban nem volt; csak az volt az óhajom, hogy az ügy tisztázásához a magam részéről kötelességszerűleg hozzájárúljak. Ez a tényállás: azt hiszem, hogy sem Ugron Gábor t. képviselő úrnak, sem másnak ebben kifogásolni valója nem lehet. *(Nagy zaj és nyugtalanság a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: Azt hiszem, megengedi a t. ház, hogy a honvédelmi minister úr előadá-

Digitized by Google

sára egy pár tárgyilagos megjegyzést tegyek. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a t. honvédelmi minister úr, hogy nem tudta, hogy a mentelmi bizottság meg fogja-e őt hívni, tehát azért fáradozott abban, hogy a tárgyi tényálladékot tisztázza.

Jól tudjuk, t. ház, hogy a mentelmi bizottság tanácskozásai a bizottság tagjaira vannak bízva. A honvédelmi minister úrnak nem volt oka és nem volt joga kételkedni abban, hogy azon férfiak, a kik ezen becsületbeli ügyben eljártak, nem akként fognak nyilatkozni, hogy másfelől ne legyen szükséges nyomozással az igazság kiderítéséhez járúlni.

A t. minister úr a mentelmi bizottságban senkit és semmit sem képviselt, mint csak a saját személyét. Mert egy közös hadseregbeli tisztről van szó. A közös hadsereget képviseli a közös hadügyminister. A közös kormánynyal és így a közös hadügyministerrel szemben is a ministerelnök képviseli a magyar kormányt; és Magyarországot csak a ministerelnök képviseli; és ha e kormány nyilatkozni kíván: ezt csakis a ministerelnök útján teheti meg. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, én elfogadom azt, hogy a t. honvédelmi minister úr nem czélzatosan tette azt, hogy Bakálovich százados úrhoz levelet intézett; hanem arra kell kérnem őt, hogy a mások jó hírnevéről, a mások férfiasságáról bírjon elegendő fogalommal; mert sem rólam, sem másról, egyáltalában a háznak egyetlen egy tagjáról sem tételezheti fel, hogy oly nyilatkozatot tegyen itt e házban, mint a milyen nyilatkozatra nézve abban a levélben kérdést intézett. *(Helyeslés. Úgy van! a szélső baloldalon.)* A ki annyira gyáva és meghunyászkodó, hogy ilyen nyilatkozatot tegyen, az nem érdemes, hogy e háznak egy óráig is tagja legyen. *(Élénk helyeslés. Úgy van! a szélső baloldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: T. ház! Bocsánatot kérek, ha egy pár szóval kénytelen vagyok fárasztani a t. ház becses türelmét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondja először a t. képviselő úr, hogy a parlamentben a közös hadsereget képviselni kizárólag a ministerelnök van hívatva.

Engedelmet kérek, bárki legyen a honvédelmi minister, bírjon az katonai ranggal vagy sem, de első sorban az ő kötelessége képviselni a hadsereg és tisztikarának érdekét, a mely mindig egy és ugyanaz az ország érdekével. *(Nagy mozgás a szélső baloldalon.)*

Azt mondja továbbá a t. képviselő úr, hogy eljárásommal azt mutattam, hogy nem birok elegendő fogalommal a férfiasságról.

Ugron Gábor: A mi férfiasságunkról!

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Engedelmet kérek, ne méltóztassanak elfelejteni, hogy az Ugron-Uselac-féle esettel egyidejűleg egy más eset is forgott szóban és ez épen olyan módon nyert elintézést. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbalon: Melyik eset!)* Radó Kálmán főispán esete. *(Nagy nyugtalanság és ellenmondások a szélső baloldalon.)* Lehetnek a vélemények különbözők, de Eötvös Károly képviselő urat e házban nem kárhoztatta senki azért, mert kijelentette, hogy tévedett.

Tehát ezen esetben hasonló eljárás nem volt teljesen kizárva. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* De engedje meg a t. képviselő úr, hogy én a férfiasságról elegendő fogalommal birok-e vagy nem, azt nem az ő, hanem a t. ház és az egész ország bírálatára bízom. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Eötvös Károly: T. ház! Minthogy a t. honvédelmi minister úr Radó Kálmán főispán úr ügyét egyenlőnek veszi Uzelac százados úr ügyével, kötelességemnek tartom őt felvilágosítani arról: először, hogy én hozzám semmiféle duellaris segédek elégtételkéréssel nem jöttek; hanem én hozzám jött Radó Kálmán főispán úrnak, mint köztisztviselőnek két barátja és megfelelő formájú, kellő alakban kiállított igazoló okíratokat mutattak fel nekem, hogy Radó Kálmán főispán úr eljárását igazolják. Ha Uzelác százados úr barátjai hasonló módon jártak volna el Ugron úrral: valószinű, hogy az ő eljárása is más lett volna. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én azután ezen okíratok tartalmáról és alakjának teljességéről — hogy úgy mondjam — meggyőződést szerezve, itt a házban kijelentettem, hogy ezen okíratokból ezt láttam és hozzátettem, hogy sajnálom, hogy ezen okíratok az én parlamenti felszólalásom után keletkeztek.

Ebben áll a Radó ügy. Ezért azt hiszem, hogy ezen fölvilágosítás után, a t. minister úr felfogása szerint is, ezen ügy lényegesen különbözik Uzelac százados úr ügyétől. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Ezen ügyben határozathozatal szüksége nem forogván fenn, következik a napirend: a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, jelesen pedig a ministerelnök úr által benyujtott 2. §., a mely az eredeti szakaszszal együtt fel fog olvastatni. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Hol van az előadó! Nincs előadó!)*

Dárdai Sándor jegyző *(olvassa.)*

Madarász József jegyző: Gulner Gyula!

Elnök: Az előadó urat illeti a szó! *(Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Perczel Dezső előadó: T. képviselőház! A második szakasz azon szövegéről, a mint azt tegnap a kormány igen t. elnöke elő

Digitized by Google

terjesztette, a t. képviselőház tudni méltóztatik, hogy azt a bizottság nem tárgyalta; így nem is vagyok abban a helyzetben, hogy arra nézve a bizottság nézetét, mint annak megbízással ellátott előadója tolmácsolhassam. De miután a közigazgatási bizottság személyesítője és a bizottság álláspontjának ismerője vagyok, engedje meg a t. ház, hogy megbízás nélkül, tehát tisztán subjectiv tekintetből, úgy mint ki a közigazgatási bizottságot itt a házban képviselem és személyesítem, kijelenthessem azt, hogy én ezen második szakaszt, a mint az ma napirenden van, minthogy ebben a törvényjavaslatnak két legfontosabb alapelve, tudniillik az államosítás és másodszor a tisztviselők kinevezésének kérdése meg van óva, sőt egyenes törvény által kimondva; minthogy abban továbbá a bizottságnak több ízben kifejezett az az óhaja, hogy a kinevezés kérdésével kapcsolatosan a garantialis törvények és első sorban a közigazgatási bíróság intézménye is létesíttessék, nemcsak kötelező ígéret, hanem törvény alakjában is kifejezésre jut; és egyúttal kijelentetik, hogy mind e javaslatok egyidejűleg fognak benyujtatni; és miután a kormány az egész javaslat iránt nyilatkozatait fentartja: én e módosított 2. §-t a javaslattal ellenkezőnek nem látom. A bizottság nevében, ismétlem, nem nyilatkoztatom, hanem csak a magam nevében jelentem ki, hogy nincs kifogásom e módosítás elfogadása ellen.

Szederkényi Nándor: T. ház! Csupán az előadó úr által most elmondottakra kívánok észrevételt tenni. Az előadó úr nem ugyan a bizottság megbízásából, de azért, mint a bizottság személyesítője, adta elő nézetét. Ezért nekem, mint a bizottság volt tagjának kötelességem a következő nyilatkozatot tenni.

A bizottság működését befejezte és a törvényjavaslatot a ház asztalára jelentés kíséretében letette. A ház ismeri e jelentést, ismeri a bizottság által tett módosításokat. A t. előadó úrnak többre, mint e módosítások védelmére, joga nincs. Ha neki extra, az ő saját személyében vannak nézetei, ezeket, nem az előadói helyről kell elmondania. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondás jobb felől.)* Mert a míg ott ül és ott szól, csak azon elvek tolmácsolására van joga, melyek a bizottságot vezették. Midőn tehát ő, mint a bizottság jegyzője és előadója most e kijelentéseket tette: én kinyilatkoztatom, hogy ő ott azon a helyen hivatalos személy és hivatalos működésben van; s az ő szerepe csak az lehetett volna, hogy kijelentse egy szóval — a mit meg is tett, de azután tovább fűzte észrevételeit — hogy ő, mint a bizottság előadója, kötve lévén, mint ilyen, nézetét nem nyilváníthatja. Neki, mint a bizottság előadójának, csak egy dolgot lehetett volna tennie. Nevezetesen, minthogy ő representálja itt a bizottságot, indítványozni kellett volna, hogy a ministerelnök úr által indítványozott szakasz a bizottsághoz utasíttassék tárgyalás végett. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ez lett volna az ő hivatalos kötelessége. Magán nézeteinek nyilvánítására nem ott, *(az előadói székre mutat.)* hanem ott van a hely. *(A jobboldalra mutat.)* És én, mint a bizottságnak volt tagja, nagyon sajnálom, hogy a bizottsági előadó úr nem e szerint járt el, mert azt gondolom, ez lett volna hivatalos állásának consequentiája, hanem az ő subjectiv nézete szerint repraesentálta a bizottságot. Ez volt, a mit előadni óhajtottam. Részemről a szakaszt nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Gr. Tisza Lajos: T. ház! *(Nagy zaj.)* Bocsánatot kérek, de talán méltóztatik megengedni, hogy mint a bizottság elnöke, nyilatkozzam, hogyan fogom fel én a kérdést. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Én azt hiszem, az egészen irrelevans, hogy mely helyről beszél valaki: az a kérdés, hogy mit mond. *(Helyeslés jobb felől. Ellenmondás a szélsőbalon.)* Eddig sem volt példa arra, hogy ha az előadó közbejött incidensek folytán nyilatkozott, ezért az előadói székről lejőjjön és más helyről beszéljen. Ez tökéletesen új eszme, melyre nézve az apaságot Szederkényi Nándor képviselő úr magának vindicálhatja. A dolog érdeme az, hogy az előadó úr egyenesen megmondotta, hogy ő, mint a bizottság előadója, erre nézve nyilatkozni jogosítva nincs, tehát nem a bizottság nevében beszél. A mint ő ezt kijelentette, teljesen correcten járt el, midőn mint képviselő, kinek ép annyi joga van, mint bárkinek ebben a házban, a maga nézetét erre nézve elmondotta, a nélkül a komédia nélkül, hogy beszéde közben ide lejött volna, azt innen mondta volna és azután ismét az előadói székre ment volna.

A mi pedig azt illeti, hogy — ha jól emlékszem, az mondatott, hogy az előadó úrnak kérnie kellett volna, hogy ezen szakasz a bizottsághoz utasíttassék — nemde, azt méltóztatott mondani?

Szederkényi Nándor: Igen!

Gr. Tisza Lajos: .... Erre nézve, azt hiszem, hogy ez túlhaladott álláspont, mert tegnap a ház elhatározta, hogy az kinyomassék és a mai napirendre tárgyalásra kitűzessék. *(Helyeslés jobb felől.)* Ennélfogva a ház tegnapi határozatával szemben egészen helytelen lett volna azt kérni, hogy a szakasz a bizottsághoz utasíttassék.

Én tehát azt hiszem, hogy az előadó úr teljesen correctül járt el; és ha már felállottam, bátor vagyok részemről is kijelenteni, hogy én

Digitized by Google

a 2. §-nak az új szakasz által való helyettesítését elfogadom. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Az előadó úr határozottan kijelentette, hogy a bizottság nevében nem nyilatkozhatik ezen most tárgyalás alatt levő szakaszra, mert azt a bizottság nem tárgyalta. E szerint a bizottsági előadó tökéletesen correcte járt el, *(Helyeslés jobb felől.)* mikor mint képviselő — mert soha sem magánember — a maga nézetét előadta, a mire jogosítva volt. *(Ellenmodás a szélső baloldalon.)* Az teljesen ki van zárva, hogy az előadó itt az előadói széken beszéljen, azután lemenjen és mint képviselő szóljon: *(Élénk ellenmondás a szélsőbalon.)* ezt a házszabályok nem engedik meg, mert kétszer nem szólhat senki. *(Nagy zaj és ellenmondás a szélsőbalon. Helyeslés jobb felől.)*

Madarász József jegyző: Gulner Gyula!

Elnök: Az előadó úr kíván megtámadtatás következtében nyilatkozni.

Perczel Dezső előadó: T. ház! *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Engedje meg a t. ház, ... *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Menjen a helyére és onnan beszéljen! *(Nagy zaj.)*

Elnök: A képviselő úrnak nincs joga közbeszólani és azért rendre utasítom. *(Zaj)*

Perczel Dezső előadó: . . . hogy azok után, miket gr. Tisza Lajos t. képviselőtársam, mint a közigazgatási bizottság elnöke, valamint a ház igen t. elnöke a most felvetett kérdésre nézve elmondott, a magam részéről Szederkényi Nándor t. képviselőtársam imént elmondott szavaira egész röviden reflectálhassak. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt hiszem, hogy elég érthetően s minden kételyt kizáró világossággal elmondtam nyilatkozatom kezdetén, hogy a 2. §-nak azon szövegét, melyet a t. kormányelnök úr tegnap beterjesztett, a közigazgatási bizottság nem tárgyalta, következőképen ahhoz nem szólhatok s nem is kívánok, mint a bizottság előadója, szólani. A ki magyarúl ért, annak alig lehet kételye az iránt, hogy ezzel mit akartam mondani. De hozzátehetem, hogy nem is kívántam az előadói széket elfoglalni, hanem épen a t. 48-as és függetlenségi párt részéről hallottam felkiáltásokat, hogy nincs előadó, menjen fel az előadó az előadói székre. És miután ezt már kijelentettem s ha már a ház engedelmével fölszólaltam, mindenki emlékezhetik rá és a gyorsírói jegyzetekből is kitűnik, mondottam azt, hogy subjectiv nézetemnek is óhajtok röviden kifejezést adni. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Én azt hiszem, hogy ezzel kötelességemet, mely előadói minőségemnél fogva reám háramlik, meg nem sértettem s nem léptem túl azon a határon, melyet az előadónak megtartani kötelessége, de egyúttal joga is. *(Helyeslés jobb felől.)* De ha azt tettem volna is, akkor sem Szederkényi Nándor t. képviselő úrra, hanem a közigazgatási bizottság teljére bízom eljárásom megbírálását és e tekintetben egészen nyugodtan appellálok annak ítéletére. És kijelentem, hogy Szederkényi Nándor t. képviselő úrtól sem a multra nem kértem, sem a jövőre nézve sem fogadok el utasítást vagy tanácsadást arra nézve, hogy előadói minőségemben hogyan és mikép nyilatkozzam. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Ezt tartottam kötelességemnek kijelenteni, mert engem az egész bizottság utasíthat valamire, de egyes képviselő nem. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Madarász József jegyző: Gulner Gyula!

Gulner Gyula: T. ház! Legyen szabad mindjárt igénytelen felszólalásom elején arra az ellentétre rámutatni, a mely a mélyen t. elnök úrnak és Perczel Dezső képviselő úrnak szavai közt mutatkozik, mert midőn az előbb szólásra felhívattam, a t. elnök úr a következőket mondotta: »Az előadó úr kíván szólani.« Én akkor leültem — minthogy az előadó úr a részletes tárgyalásnál mindig nyilatkozhatik — és felállott Perczel Dezső képviselő úr és beszédét azzal kezdette, hogy ő nem előadó. *(Derültség bal felől. Felkiáltások jobb felől: Azt nem mondta!)* A t. elnök úr előadónak nevezte, a képviselő úr pedig kijelentette, hogy nem előadói minőségben nyilatkozik. *(Felkiáltások jobb felől: Azt sem mondta!)* Szóról-szóra azt mondotta, nem szólhat, mint előadó, hanem csak saját subjectiv nézetét fejezi ki. Ha tehát ő maga azt állítja, hogy nem előadó, akkor azt hiszem, hogy a két enunciatio között mégis csak világos ellentét van. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Elnök: T. ház! Minthogy a t. képviselő úr az én szavaimra hivatkozva állította fel ezen ellentétet, kötelességem megmagyarázni az én álláspontomat.

Én a házszabályokhoz — melyek világosan azt mondják, hogy: »Az első szó illeti a központi és külön bizottsági előadót, vagy ennek nem létében« stb. — tartva magamat, az előadónak adtam az első szót; *(Helyeslés bal felől.)* tehát csak azt tettem, a mit a házszabályok rendelnek. *(Helyeslés.)* Az előadó úr pedig azt mondta, hogy ő nem előadó, hanem kijelentette — hogy miután a bizottság e szakaszt nem tárgyalta — a maga subjectiv nézetét akarja elmondani. *(Helyeslés jobb felől.)*

Az ellentét tehát, a melyet a képviselő úr említett, csak látszólagos. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Gulner Gyula: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ismétlem, az előadó úr méltóztatott azt mondani, hogy nem szólhat, mint előadó. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

A házszabályok azt követelik, hogy minden előterjesztés, a mely itt a házban tárgyalás alá kerül, előadó által legyen képviselve. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Már most, t. ház, annak, a ki arra a helyre ül, tudnia kell, hogy ő ott csak megbízásból ülhet és szólhat. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én is több ízben voltam szerencsés azon helyen ülni és mindig tudtam, mindig éreztem, hogy csak megbízásból ülök és beszélek ott. Bizonyára Perczel Dezső képviselő úr is tudni fogja ezt.

Minő czélból választotta meg a közigazgatási bizottság a képviselő urat előadójául? *(Halljuk! Halljuk!)* Abból a czélból, hogy a közigazgatási bizottság megállapodásait a ház előtt képviselje. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* Már most mit tesz a t. képviselő úr? Teszi azt, hogy a nélkül, hogy a közigazgatási bizottság azon megbízását tőle megvonta, vagy változtatott volna azon az álláspontón, a melyre nézve a t. képviselő úr a megbízást nyerte, tudniillik, hogy a közigazgatási bizottság által előterjesztett javaslatot előterjeszsze, ajánlja és védelmezze: az ő megbízását letette, a nélkül, hogy az illetékes forumnak, a közigazgatási bizottságnak azt visszaadta volna. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Így áll tehát a helyzet: *(Igaz! Úgy van! a a szélsőbalon. Ellenmondások a jobboldalon.)* tárgyalunk egy törvényjavaslatot — mert hiszen világos mindenki előtt, hogy a ministerelnök úr által beadott szöveg tulajdonképen csak módosítás — s a tárgyalás alapja azon törvényjavaslat 2. §-a, mely törvényjavaslat az előadó úr által van a bizottság nevében képviselve, tehát tárgyalunk egy törvényjavaslatot és pedig akként, a mint azt a házszabályok meg nem engedik, tudniillik, hogy azon javaslat előadó által nincs képviselve. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon. Ellenmondások a jobboldalon.)* Nincs képviselve azért, mert az, a kinek ezen képviseletre a közigazgatási bizottság mandatumot adott, azon javaslat 2. § át, mely jelenleg tárgyalás alatt van, nyiltan elejtette és azzal ellenkező, egészen mást jelentő 2. §. álláspontjára helyezkedett. *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Így áll ez, akármiként fogjuk fel a dolgot. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Én tehát arra vagyok bátor kérni a t. házat, hogy az ügy ily stadiumában, miután az csupán látszólagos ellentét, a mit gr. Tisza Lajos t. képviselő úr az imént felhozott, hogy ez ellenkeznék a ház tegnapi határozatával — méltóztassék ezen javaslatot a közigazgatási bizottságnak kiadni s az válaszszon előadót ezen új szövegnek — illetőleg, a mint mindnyájan tudjuk, ezen egészen új törvényjavaslat képviseletére; mer így a javaslat gazdátlan, azt nem tartja fenn a ministerelnök úr sem és mi ezt mégis tárgyaljuk, a mi a házszabályokba ütközik. Ismételve kérem a t. házat, méltóztassék a javaslatot a közigazgatási bizottsághoz utasítani. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon. Közbeszólások a jobboldalon: Csak módosítás!)*

Elnök: Ki következik?

Dárdai Sándor jegyző: Perlaky Elek! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbalon: Ah! Ah!)*

Perlaky Elek: T. ház! Azon indítvány, a melyet az előttem szóló t. képviselő úr tett, azon nyilatkozat után, melyet az imént gr. Tisza Lajos igen t. képviselő úrtól hallottunk, hogy t. i. van-e vagy nincs mandatuma az előadónak: szőrszálhasogatás és nem egyéb. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Ellenmondások a szélső baloldalon.)*

Méltóztassék megengedni, t. ház, hogy a kormányelnök úr által beadott javaslat, illetőleg a 2. §. módosítása által teremtett politikai helyzethez szerény nézeteimet lehető rövidséggel előadhassam *(Halljuk! Halljuk!)* és ezzel indokoljam álláspontomat, melyet nem ugyan zavartalan örömmel és teljes megelégedéssel, de viszont nem is türelmes megadással, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* hanem komoly meggondolás szülte teljes meggyőződéssel a javaslattal szemben elfoglalok. *(Halljuk! Halljuk!)*

A tegnapi felszólalások úgy tüntették fel a helyzetet, mint győzelmet az ellenzék részére és vereséget a mi pártunkra *(Halljuk! Halljuk!)* és a t. ellenzék vezérszónokai . . . *(Zaj. Felkiáltások a szélsőbalon: Szószékre! Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Elnök: Csendet kérek képviselő urak!

Perlaky Elek: A t ellenzék vezérszónokai siettek a győzelmi zászlót kitűzni. Már pedig, t. ház, meggyőződésem szerint ezen felfogás a valóságnak épenséggel nem felel meg. Elismerem, hogy a czélt, melyet magunk elé kitűztünk, nem értük el. De — hogy a hasonlatot folytassam — kétségtelen az is s ezt senki sem tagadhatja, hogy az ellenségnek legerősebb positioját elfoglaltuk, miután a törvényhozó testületnek túlnyomó többsége kimondta azt, hogy a közigazgatási tisztviselők választásának rendszerét tovább fentartani nem kívánja. És midőn tegnap az 1. §-t szintén nagy többséggel megszavaztuk, ezen positiot nemcsak megtartottuk, de egyúttal megerősítettük.

Hoitsy Pál: Örüljenek rajta!

Perlaky Elek: Ezt részünkre vereségnek nevezni valóban nagy önámítás. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Egyébiránt, ha nem értük is el czélunkat, hogy a közigazgatást reformáljuk, ezért minket okolni nem lehet. *(Úgy van! jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)* Ez nem rajtunk múlt.

Digitized by Google

A kormánypárt teljes meggyőződéssel, kitartással és az ügyhöz méltó erővel harczolt, hogy czélhoz juthasson. *(Zaj. Egy hang a szélsőbalon: De milyen módon?)* Én azt hiszem, t. ház, a ki elfogúlatlanúl ítél, kénytelen beismerni, hogy azon beszédek, melyek a törvényjavaslat mellett tartattak, parlamentaris életünknek igaz gyöngyei fognak maradni. *(Egy hang a szélsőbalon: Az már igaz! Helyeslés a jobboldalon.)* De elég arra is utalnom, hogy daczára a nagy hőségnek, daczára a factiosus ellenzékeskedésnek, *(Mozgás a szélső baloldalon és felkiáltások: Ohó! Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* daczára az incselkedésnek, melylyel minduntalan meg akarják lepni a házat, hogy az határozatképtelen: a kormánypárt szívós kitartásánál fogva soha e tekintetben sikert nem arattak. *(Helyeslés jobb felől. Mozgás a baloldalon.)*

Nem dicsekszem ezzel, t. ház. Ez kötelességünk volt. Csak rámutatok erre azon hivalkodással szemben, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* melylyel önök, t. képviselő urak, a hazafiságot emlegetik. *(Élénk mozgás a szélsőbalon: Rendre! Helyeslés jobb felől. Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: A t. képviselő uraktól a mai napon ennél erősebb szavakat is hallottunk és az ellen nem zúdult fel a háznak másik oldala. Hiszen abban, a mit a képviselő úr mondott, nem is rejlik sértő dolog. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Perlaky Elek: Én csak rá akarok mutatni ezzel azon, mondjuk, szokásra, a mely szerint önök, uraim, a hazafiságot annyira a kirakatba rakni és mutogatni szeretik. *(Zaj a szélső baloldalon. Egy hang: Önöknek még a kirakatba sincs mit rakni! Derültség a szélső baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak közbeszólni, mert csak annak van joga beszélni, ki szólásra fel van híva. Méltóztassanak tehát a szónokot nyugodtan meghallgatni, mert a ki közbeszól, azt rendreutasítom. *(Helyeslés jobb felől.)*

Perlaky Elek: Nem rajtunk múlt tehát *(Halljuk! Halljuk!)* hogyha a czélt el nem értük, hanem igenis mult a t. ellenzék szívós kitartásán. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ezt beismerem, de midőn ezt teszem, hogy igazságos legyek, hozzáteszem, hogy ezen harczban önök nem egyszer használtak oly fegyvereket és nem egyszer lövöldöztek oly helyre, melyet, hogy a hasonlatot megtartsam, a genfi nemzetközi szerződés védelem alá helyez. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Azokon kivül, a miket tegnap a t. kormányelnök úr egész tárgyilagossággal felsorolt, elég rámutatnom azon személyeskedésekre, a melyeket részint e tárgyalás alatt, részint pedig azon kivül a hajuknál előhúzott felszólalásokban alkalmaztak. *(Zaj a szélsőbalon. Egy hang: Ez agyon akar beszélni! Nagy derültség.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak a ház méltóságát fentartani. *(Helyeslés jobb felől. Zaj a szélsőbalon. Egy hang: Az nem áll, hogy személyeskedtünk!)*

Perlaky Elek: Elég utalnom arra, hogy önök komolyan és olykor negédességgel is megtámadták e parlament tekintélyét. *(Ellenmondások a szélső baloldalon.)* Engedelmet kérek, nem tagadhatják azt, hogy önök minduntalanúl előhozták a vitában, hogy a parlament nem elég erős az ország szabadságát és az alkotmányt megvédeni. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Önök megtámadták a választókat, mikor azt mondották, hogy feltételezik azt, hogy egy reactionarius kormány e házba oly többséget tudna hozni, a minőt akar. *(Nagy zaj a szélsőbalon.)*

Engedelmet kérek, óvást teszek ez ellen. Óvást kell tennem. *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj a szélsőbalon.)* Mert sokkal inkább bízom nemzetem politikai érettségében, mintsem hogy arról ilyet feltételezhetnék *(Zaj a szélsőbalon.)* és sokkal inkább érzem az erőt magamban és a pártban, hogy mi a reactionak eszközei soha sem leszünk. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Midőn ezt constatálom, engedjék meg, t. ház, hogy sajnálatomnak adjak kifejezést a felett, hogy gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam tegnapi felszólalása alkalmával azon nagy szótárból, a mely neki rendelkezésére áll, erre nem talált szavakat. Ő, mint kritikus lépett fel, de nem volt igazságos, mert nem vette figyelembe az ellenséges jelenségeket, ennélfogva fellépése tisztán pártpolitikai felszólalás volt. És midőn ő megfeledkezett arról, mily nehézségek közt folytattuk a tárgyalást; midőn megfeledkezett arról, hogy a nehézségek daczára mily kitartással, az ügyhöz méltó buzgalommal küzdöttünk mi vele együtt azon elvért, a mely elvnek ő mindig egyik előharczosa volt: akkor, én azt hiszem, nem volt igazságos ítéletében, nem volt igazi követője Deák Ferenczneк. Őszintén sajnálom, de nekem úgy tűnt fel, mintha tegnapi gúnyos beszéde alatt ő azon piedestálról, a melyen mint államférfiút oly gyakran szerettem látni, néhány fokkal lejebb szállott volna.

B. Kaas Ivor: Tagadjuk! Ő saját maga elveinek követője! *(Zaj, nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Perlaky Elek: Azonban gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam beszédével bővebben foglalkozni nem kívánok, hagyom azt talán nálamnál erősebb harczosnak. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Áttérek Irányi Dániel igen t. képviselőtársam beszédére és üdvözlöm őt azon loyalis nyi-

Digitized by Google

latkozatáért, a melylyel beismerte, hogy most ő és a pártja a régi magyar példabeszéd szerint sirva vígad, hozzátéve, hogy a vigadása nagyobb, mint a sírása. Ennek őszintén örülök. Ám szíjják ki a helyzetből ők is a mézet és hagyják a mérget a mérges pókoknak. Mi is kiszívjuk azt és én azt hiszem, elég okot találhatunk arra, hogy a helyzettel legalább is épen annyira elégedettek legyünk, mint Irányi Dániel t. képviselőtársam és elvtársai. *(Helyeslés jobb felől.)* Eltekintve ugyanis azon elvi győzelemtől, melyre rámutatni beszédem elején szerencsém volt, azt hiszem és felteszem, hogy mélyen t. képviselőtársam is igazat fog adni nekem abban, hogy ez az idő, melyet a lefolyt tárgyalásra felhasználtunk, nem elveszett, nem elpazarolt idő. A közigazgatási kérdésnek rendkivüli fontossága kidomborodott és azt hiszem, erre szükség volt, tekintve a mi népünknek közmondásos indolentiáját, a melynél fogva az a legfontosabb kérdésekkel is csak akkor foglalkozik, mikor acuttakká válnak. Kétségtelen tehát, hogy a vita folyamán, midőn mellette és elismerem ellene is, annyi sok igen jó dolog mondatott, ezt a közvélemény meg fogja őrölni, át fogja érlelni és az át fog menni a nemzet vérébe. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Bő alkalmat, kitűnő anyagot szolgáltatott e vitában a képviselőház a jövő törvényhozásnak, hogy ha majd újra előkerül a közigazgatás reformjának kérdése, azt felhasználhassa és alkalmazhassa, alapot szolgáltatott, a melyre az épületet majd biztosan felépíthesse. *(Úgy van! jobb felől.)*

Ez nem megvetendő eredmény és azt hiszem, hogy ezzel mindnyájan, de első sorban mi, meg lehetünk elégedve. De ép oly kevéssé megvetendő eredmény az, a mely a második szakaszban jut kifejezésre. A mi eddig csak óhaj volt — *(Egy hang a baloldalról: Az most már megvan?)* Nem: megvan, hanem a törvényben van letéve annak az alapja és a kormány elvállalja azt, hogy utasíttassék ezen javaslatoknak egyidejűleg leendő behozatalára. Ezek felfogásom szerint igen becses eredmények, melyeket a lefolyt vita szült és így legkevésbbé sincs nekünk, a kik pártoljuk a törvényjavaslatot, a kik küzdöttünk mellette, a kik azt lelkesedéssel hoztuk be a ház asztalára, okunk sajnálni azt, hogy e hosszú beható tárgyalás megtörtént, kivéve a kiveendőket, melyeket a parlament tekintélye érdekében szívesen elengedtünk volna. Így fogva fel a helyzetet, azt remélem, hogy a legközelebbi választásoknál a választók tisztán tájékozva lévén, öntudatosan fognak nyilatkozni és akkor remélem a mi győzelmünk is teljes lesz. *(Egy hang a szélső baloldalon: Csakhogy mennyibe fog kerülni? Derültség a szélső baloldalon.)* Mi igen becses örökséget hagyunk a jövő törvényhozásnak, a mely örökséget az a nemzet érdekében — a reformjavaslatban foglalt elveket győzelmesen és minél tökéletesebben keresztülvíve — fogja megvalósítani. *(Helyeslés jobb felől.)*

Tehát azt felelhetem Ugron Gábor igen tisztelt képviselő úrnak, ne síránkozzék, habár tán csak vöröshagyma-könyekkel, *(Derültség a jobboldalon.)* mert a leányzó nem halt meg, csak alszik. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Derültség a szélső baloldalon.)* Őt magát pedig, igen tisztelt képviselőtársamat hagyom az önmaga által választott ama bizonyos nagy kopónak, *(Derültség a jobboldalon.)* melynek nem sikerült az általa anynyi hévvel üldözött vadat elfogni. *(Egy hang a szélső baloldalon: Tehát mégis vad!)*

Ezek alapján ismételhetem, t. ház, miután megköszönném részint a türelmetlenséget, részint a türelmet, melylyel felszólalásomat fogadni méltóztattak, hogy a kormányelnök úr által benyujtott módosítványt — nem ugyan teljes örömmel, mert jobban szerettem volna az egész törvényjavaslatot elfogadni, — de teljes megnyugvással, komoly meggondolásszülte meggyőződéssel elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

B. Prónay Dezső: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslatot sem általánosságban nem fogadtam el, sem annak czímét, sem 1. szakaszát, ennélfogva a 2-ik szakaszt sem fogadom el, t. i. azt, mely a 220. számú irományban foglaltatik. De nem fogadom el azt a módosítványt sem, melyet a ministerelnök úr a második szakasz helyébe tétetni kíván. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Igen sajátságos helyzettel állunk szemben. Ha van helyzet, a melyre ráillik az a jelző, hogy tragicomicus, ugy hiszem, valósággal ez az. A kérdés az: melyik oldalon van a tragicum és melyiken a comicum és ez a két dolog egymással miképen vegyül? Jobban, találóbban jelezni alig lehetne a helyzetet, mint a hogy tegnap gr. Apponyi Albert képviselőtársam tette, idézvén az ismeretes példabeszédet: »parturiunt montes, nascitur ridiculus mus«.

Ámde ez a »mus« ez az egér néha igen kártékony állatka, t. ház és mert én még ennek az egérnek is szeretnék a fejére taposni, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* nem fogadom el még ezt a két szakaszból álló törvényjavaslatot sem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi pedig más jelentőségét illeti e törvényjavaslatnak, összehasonlították az előállott helyzetet azzal az ismeretes Columbus tojással is és ez az összehasonlítás is tökéletesen talál. Mikor Columbus fel akarta állítani a tojást és tréfált, hogy ezt hogyan lehet tenni? Hát úgy, hogy egy kissé megütötte, összetört a héjának

Digitized by Google

egy része s akkor a tojás megállt, hanem a belseje kifolyt, a mi megmaradt: az üres tojáshéj volt. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ezzel a 279. §-ból állott törvényjavaslattal épen ezt teszik önök és nem is rosszúl, mert a mi megmarad, az az üres tojás. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Hogy is szól az 1. §-a, mely megmaradt? »A közigazgatás a vármegyékben állami feladatot képez.« Ez nem kétséges, magában véve ezt elfogadom; ez az önkormányzattal sem áll ellentétben, mert a közigazgatás mindenütt állami feladatot képez, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* így volt ez eddig is. Azután így folytatja: »melyet kinevezett állami közegek intéznek, részint önállóan, részint a törvény korlátai között önkormányzati elemek közreműködésével«.

A közigazgatást a vármegyékben ma is kinevezett tisztviselők intézik. Ott van a főispán, ott van az államépítészeti hivatal, ott van a tanfelügyelő, az erdőfelügyelő, ott vannak a főispán által kinevezett tisztviselők: levéltárnok, orvos stb. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ennélfogva kinevezett tisztviselők intézik a vármegyékben az állami közigazgatást, mert most a főispán hatásköre valósággal olyan, hogy nagyon subtilis distinctio azt mondani, hogy a főispán nem administrál, mert beleavatkozhatik az administratioba, a mikor neki tetszik *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és mert neki, mint a közigazgatási bizottság elnökének döntő szava van, tehát administrativ teendőket végez. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ekként a ma fennálló állapoton e törvényjavaslat absolute semmit nem változtat; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* hanem egy homályos theoreticus tételt iktat törvénybe, melynek értéke, hogy mennyi: az általam említett hasonlatnál jobban nem tudnám illustrálni. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Az 1. §. továbbá azt mondja: »a törvény korlátai között önkormányzati elemek közreműködésével«. Önkormányzati elem a választott tisztviselő is és nincs megmondva, hogy jövőben csupán kinevezett tisztviselő legyen. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

A második szakasz útasítja a kormányt, hogy nyujtson be bizonyos törvényjavaslatokat. Ily általános utasítást én törvénybe iktatni teljesen szükségtelennek tartok. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ezért az egész törvényjavaslat teljesen jelentőség nélküli gyakorlatilag. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Jelentősége csupán az, hogy egy nehéz helyzetből való kibontakozásra megfelelő módúl' ürügyül szolgál. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hogy e tekintetben lehetőleg objective ítéljem meg a helyzetet, *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* vissza kell térnem egyik előbbi beszédemben felállított azon tételemre, hogy a társadalomban, az állami életben, a politikában az erők küzdelme folytán, ép úgy, mint a hogy a természeti törvények szerint is ott, a hol több erő működik közre, a haladás nem azon irányban történik, melyben az egyik, vagy a másik erő működik, hanem a hol több oldalról működnek közre az erők, egészen más, attól eltérő, harmadik vagy negyedik irány az, a mely létesül. A kormány és a kormánypárt ezen 420 ik számú törvényjavaslatot akarta létesíteni. Ez neki nem sikerült s ezt be kell vallania nyiltan, mert ezt még ha nem tenné is, nem leplezheti. A mérsékelt ellenzék oly nagy sulyt fektet a kinevezés elvére, hogy annak kedvéért még egy általa is rossznak tartott törvényjavaslatot hajlandó lett volna támogatni. A kinevezés elve belejön a törvénybe, de hogy mekkora értéke van, azt az imént illustráltam. Szerintem értéke tulajdonképen semmi és ezt a t. mérsékelt ellenzék is belátja, most már nem fogadja el a törvényjavaslatot, mert nem lát benne semmit, a mit érdemes volna támogatni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mi azt óhajtottuk s ezért küzdöttünk, hogy az a 280 §-ból álló törvényjavaslat ne emeltessék törvényerőre. És ezt elértük. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Azt nem sikerült megakadályoznunk, ezt is valljuk meg nyiltan, hogy egy theoreticus, de csekély értékű törvény ne érvényesüljön, a melyet úgy is lehet magyarázni, hogy a kinevezés elve megvan, de csak mint pium desiderium, melyet valamikor érvényre kell emelni. Van, t. ház, törvénytárunkban elég oly törvény, mely csak principiumokat mond ki, de az életbe sohasem ment át. Ott van az 1848: XX. tcz., mely azt mondja, hogy az összes bevett vallásfelekezetek szükségleteit az állam fedezi; de ez sohasem lépett életbe. Ott van a Ghyczy által tervezett leszámitoló bank, a mely nek privilegiumai törvénybe iktattattak, de sohasem lett belőle semmi. Ilyen az 1867: XII. tcz. is, melyben világosan benne van a magyar hadsereg, de ez maig sincs meg. Elég rossz, hogy nincs meg, de de facto ez nincs megvalósítva.

Lesz tehát ebben a két szakaszos törvényben egy törvényünk, melynek értéke annyi mint nesze semmi, fogd meg jól! Ennél jobban nem lehet ezt jellemezni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De velünk szemben azt a vádat is emelték, hogy a mi eljárásunk a parlament tekintélyét compromittálja és hogy a kormánynak kellett módot keresnie arra, hogy a parlament tekintélye ne compromittáltassék. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Ellenmondások a szélső baloldalon.)* És erre a kormány azt a módot találta legalkal-

Digitized by Google

masabbnak, hogy egy végrehajthatatlan törvényt alkot meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ítéljék meg, hogy mi compromittálja jobban a törvényhozást, a kormány által követett eljárás, vagy pedig az, ha két hónapon keresztül folyik egy, megengedem, nagy vita, mely nem tagadom, hogy bizonyos animositással, sőt a magam részéről — s ezt is bevallom — fanatismussal folytattatott, *(Éljenzés a szélső baloldalon.)* a nélkül, hogy bármi olyan történt volna, a miről el lehetne mondani, hogy a parlament tekintélyét compromittálja. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha a vita csakugyan compromittálta volna a parlament tekintélyét, a t. ministerelnök úr erre rámutatott volna és nem jellemezte volna az obstructiot úgy, mint a hogy jellemezte, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* midőn beszédében az obstructióról szólva a következőket mondta: »Hogy ezen kérdéshez teljes tárgyilagossággal lehessen szólni, mindenekelőtt szükségesnek tartom annak megállapítását, hogy az obstructio alatt mi értendő? Felfogásom szerint a parlamenti obstructio az, hogy a kisebbség meg akarja akadályozni a parlament működését.«

Én azt gondolom, t. ház, hogy minden parlamentaris harczban ez a czél s hogy a kisebbség mindig meg akarja akadályozni a többséget eljárásában. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha ez az obstructio, akkor nincs okunk ellene tiltakozni, mert ezt tenni kötelességünk és mert ha nem tennők ezt, az annyi volna, mint az öngyilkosság. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egy párt, mely kisebbségben van és ellenzéket képez, ha nem igyekszik ellenfele eljárását megakadályozni, önként abdical s annak létjoga nincs. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. ministerelnök úr azt mondja, hogy ily értelemben történt az obstructio. Fogadjuk el és ne tiltakozzunk ellene. Hogy két hónap alatt hat névszerinti szavazás volt, abban nem látok semmi különöset, semmi olyat, a mi a parlament tekintélyét compromittálná, hiszen a névszerinti szavazást azért engedik meg a házszabályok, hogy a kisebbséget védelmezzék. Ha húsz képviselőnek joga van névszerinti szavazást kérni: mi egyéb az, mint hogy már húsz képviselő akaratának oly jelentőséget tulajdonítanak a házszabályok, hogy azoknak akaratát a többség is tartozik respectálni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez a kisebbség védelmére alkotott institutio, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* ha avval a kisebbség a házszabályok keretében helyesen él, abban a parlament tekintélyének megcsorbulását látni egyáltalában nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De ha nálunk névszerinti szavazások voltak: oda át, ha nem is hivatalosan elismerve, de in praxi meg volt a turnus-rendszer. Hogy az emeli-e a parlament tekintélyét, azt méltóztassanak megítélni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De nemcsak a képviselő urak, hanem még az előadó urak is turnus szerint váltakoztak *(Derültség a szélső baloldalon.)* és igen csodálkozom, hogy valaki ma nem vetette fel azt a kérdést, hogy ha Perczel Dezső t. képviselőtársam úgy szólt, mint képviselő, itt van Dárdai, miért nem ő az előadó, mikor oly helyzetben vagyunk, hogy kettő is van? *(Derültség a szélsőbalon.)*

Hiszen oly sulylyal bírt a törvényjavaslat, hogy annak terhét egy ember sem bírta ki, kettő közt kellett megosztani annak elviselését. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Azt mondják, hogy a mi eljárásunk felett a közvélemény ítél és az el fogja azt ítélni. Én, t. ház, ettől az ítélettől nem félek.

Először azért nem félek, mert az én elvem mindig az volt, hogy tedd meg kötelességedet és ne törődjél azzal, mit mondanak rólad. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* »Aide-toi et Dieu t'aidera!« *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

És ha daczára annak, hogy ki voltunk téve azon eshetőségnek, hogy a mi eljárásunkat nemcsak balúl ítélik meg, hanem elítélik és hogy ez által maga a párt fog szenvedni, e párt tagjai úgy jártak el e törvényjaslattal szemben, mint a hogy tették, ezt öntudatosan cselekedték, mert nem a párt fenmaradása a czél, mivel a párt maga nem önczél. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A pártnak eszmékért, elvekért kell küzdeni *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és azon elvek diadaláért, saját pártállását, a pártnak fenmaradását is fel kell áldoznia. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ez épen a különbség köztünk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Önöknél fődolog az, hogy maradjon együtt a párt, az elvet le lehet alkudni bármennyire, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mi pedig azt mondjuk, hogy ha a pártnak meg is kel fogyatkozni, nem bánjuk, hanem az elvet akarjuk diadalra juttatni *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én így fogom fel a dolgot és ezért az obstructio vádjával szemben, még ha azt másképen értelmezik is, akkor sem védekezem. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Perlaky Elek t. képviselő úr jónak látta úgy tüntetni fel a dolgot, mintha a t. kormány és a t. kormánypárt mégis bizonyos diadalt aratott volna.

Digitized by Google

Legyen az ő hite szerint; kívánok a t. kormánynak és a t. kormánypártnak még néhány ily diadalt, *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* akkor sem félek, hogy a mi eljárásunkat mikép ítéli meg a közvélemény. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem fogadom el a törvényjavaslatot. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Dárdai Sándor jegyző: Tisza István!

Tisza István: T. ház! *(Nagy mozgás és zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: Halljuk Apponyi rivalisát! *(Nagy zaj s folytonos közbeszólások jobb felől.)*

Elnök: Csendet kérek; ne méltóztassanak a képviselő urak ily elmés észrevételeket tenni. *(Nagy zaj a baloldalon.)*

Kőrösy Sándor: Ha önök nem hallgatnak meg minket, mi sem hallgatjuk meg önöket. *(Úgy van! jobb felől.)*

Tisza István: T. képviselőház! Megvallom, hogy egyfelől nem szívesen szólalok fel ezen hosszúra nyúlt parlamenti küzdelem mai utolsó phasisában, mert teljesen értem és talán magam is osztom azon türelmetlenséget, a melylyel a ház minden tagja a hosszú küzdelem után pihenésre vágyik; de azt hiszem, vannak kötelességek, a melyekkel szemben ezen subjectiv szempontok merőben alárendelendők. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)*

Azt hiszem, hogy midőn az igen t. ellenzék minden árnyalata úgy tüntette fel a mai helyzetet, mint egy nagy diadalát nemcsak az ellenzéknek, de az ellenzék által e vitában képviselt elveknek is; hogy midőn ezzel kapcsolatban a legsulyosabb vádakkal illetik úgy a kormányt, mint a dolog természeténél fogva az azt támogató pártot is: határozott kötelesség ezen párt tagjai részéről is mindazt megtenni, a mi a közvélemény előtt a helyzetet tisztázza. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A t. ház becses elnézését kérem tehát azért, hogy ha lehető rövidséggel, a mai helyzet tisztába hozatalára czélzó, néhány megjegyzés megtételével igénybe veszem. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

A mint már említettem, hallottuk azon állítást, hogy ez egy nagy diadal, mihez gr. Apponyi Albert t. képviselő úr hozzátette, hogy ez a kormány actiojának egy sajnálatos megfeneklése. Azt mi nem tagadjuk, hogy igen is itt egy törvényjavaslat igen jelentékeny, legnagyobb részének szerintem is sajnálatos megfeneklésével állunk szemben, legalább egy, reménylem azonban mentől rövidebb időre. *(Helyeslés jobb felől.)* A kérdés csak az, hogy e helyzetet ki okozta, hogy ki felelős érte és mik lesznek e helyzetnek következményei. *(Mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

A parlamentarismusnak nemcsak békés, hanem sikeres és úgy a parlament, mint az ország hatalmára és tekintélyére előnyös működése feltételezi a kötelességérzetet a parlament minden tagjában s a pártoknak minden árnyalatában.

Feltételezi ez nemcsak a jó szándékot, a mit egyáltalában nem akarok kétségbe vonni, hanem a képességet is, hogy a politikailag helyes út választassék minden párt részéről s hogy azon út választassék, mely a közjónak, a parlamentaris működés sikerének biztosítására vezet. Mindenütt áll ez, t. ház, de sehol sem inkább, mint nálunk, mert nem vélek csalódhatni, ha azt állítom, hogy ma már egyedül áll a mi parlamentünk a művelt világ összes parlamentjei közt, a hol a szólásszabadság oly korlátlanúl van minden egyes képviselőnek a vita minden stadiumában megadva, hogy a háznak csak egy kis csoportja is lehetetlenné teheti a tárgyalások parlamentaris úton való intézését, *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. Mozgás a szélső baloldalon)* hogyha nem bír elég önuralommal, elég hazafiúi belátással az iránt, hogy soha szem elől ne téveszsze, hogy a parlamentaris kisebbség első kötelessége meghajolni a többség akarata előtt *(Élénk mozgás a szélsőbalon. Úgy van! Úgy van! Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* és mesterséges eszközökkel, a házszabályokban adott jogok túlhajtásával nem tenni lehetetlenné a többség akaratának érvényesülését. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szélsőbalon.)*

Ez volt a helyzet. Irányi Dániel t. képlő úr azt mondta tegnapi felszólalásában is, hogy ő előre figyelmeztetett bennünket arra, hogy fel fognak a javaslat ellen használni minden törvényes s a parlamentaris szokás által megengedett módot és mi mégis — azt mondja a t. képviselő úr — bízva többségünkben s megvetve a kisebbséget, belementünk a javaslat tárgyalásába. Igaz, t. ház, mi belementünk a tárgyalásba ennek daczára is.

Belementünk azért, mert a parlamenti szokás által szentesített eszköznek — méltóztatnak megengedni — az obstructiot sem itt, sem sehol a világon nem tartják. *(Helyeslés jobb felől. Nagy zaj és ellenmondások a szélső baloldalon.)* Nagyon sajnálom, hogy a közbeszólásokat nem érthetem.

Olay Lajos: A Tisza-clique elérte a czélját! Vége az Apponyival való fusionak! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Tisza István: Valóban felmentve érzem magam az alól, hogy erre a lapos gyanúsítást magába foglaló közbeszólásra válaszoljak. *(Élénk*

Digitized by Google

helyeslés jobb felől. Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Nem hallottuk!) Nagyon szívesen ismétlem.

Azt hiszem, felment engem a t. ház az alól, hogy a lapos gyanúsítást magában foglaló ezen közbeszólásra válaszoljak. *(Élénk helyeslés jobb felől. Felkiáltások a szélsőbalon: Alapos! Alapos! Derültség.)*

Mondom, belementünk a vitába, nem megvetve a kisebbséget, hanem megbecsülve és megtisztelve a kisebbséget; megtisztelve azzal, hogy feltettük róla, hogy több lesz benne a parlamenti érzék, mint a szenvedély, *(Úgy van! jobb felől. Nagy mozgás a szélsőbalon)* hogy jobban fogják tisztelni és becsülni a parlament tekintélyét, jobban fogják tisztelni és becsülni minden szabadelvű kormányformának azon alapelvét, hogy a többségnek kell uralkodni, sem hogy ide juthassunk. *(Úgy van! jobb felől. Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbalon: A többség erőszakos úton jött létre!)*

Elnök *(csenget:)* A t. képviselő urak mindig haragusznak; pedig a ki haragszik, annak nincs igaza. *(Derültség jobb felől.)*

Tisza István: Ebben a tekintetben tehát töredelmes vallomást kell tennem és azt hiszem, töredelmes vallomást tehetünk mindnyájan. Igen is csalódtunk. A csalódás mindig politikai hiba — elismerem; de ennek a hibának motivuma az volt, hogy mi jobban biztunk a t. képviselő urak belátásában, mint a mennyire lehetett volna. *(Helyeslés jobb felől.)* Hogy ez a csalódás kire vet szomorú világot, azt méltóztassanak megítélni. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Mondom, ezen csalódás alapján tényleg belejutottunk az obstructioba, belejutottunk abba, hogy ezen hosszú törvényjavaslat letárgyalását a jelen viszonyok közt csakugyan lehetetlenné tették. *(Úgy van! jobb felől. Mozgás a szélsőbalon.)*

Ezzel az obstructionalis kérdéssel valóban nagyon különösen vagyunk, mert én a megszorult embernek sok mindenféle okoskodását láttam már az életben. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Mi is! Mi is!)*

De azt a mulatságos jelenséget most látom először, hogy a t. képviselő urak az obstructiot egyszer letagadják, azután megindokolják, és azt mondják, hogy hazafiúi kötelességük volt obstructiot csinálni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

A letagadás phrasisával nem szándékozom foglalkozni; hiszen azok az adatok, a melyeket a t. ministerelnök úr tegnap előadott, azt hiszem, e tekintetben igen ékesen szólnak. És megvallom, nagyon gyanús előttem mindig, ha valaki, mikor adatokról van szó, neki ront a statistikának; *(Helyeslés a jobboldalon.)* mert a statistikától nem azoknak van okuk félni, a kik mellett a számok bizonyítanak; *(Élénk helyeslés a jobboldalon)* hanem azoknak, a kik ellen azok bizonyítanak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De felesleges volna ezzel tovább is foglalkozni, mert alig képzelek az országban választóközönséget, melyben a történteket figyelemmel kísérik; a hol, ha önök azzal állanak elő, hogy obstructiot nem csináltak: egyszerűen ki nem nevetnék önöket. *(Élénk derültség és tetszés a jobboldalon. Zaj és mozgás a szélső baloldalon.)*

Hanem felemlítem ezt az eltagadási kísérletet azért, mert igen érdekes jelenségnek tartom így is, a mennyiben azt mutatja és bizonyítja, miszerint maguk a t. képviselő urak félnek az obstructionak rájuk nézve beállandó következményeitől. *(Zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Nincs mitől félnünk!)* Tudjuk nagyon jól, hogy az országban sehol sem talál pártfogásra, helyeslésre egy visszaélés a szólásszabadság jogával; *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon)* nem talál helyeslésre egy merénylet a magyar parlamentarismus ellen. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj, nyugtalanság és közbekiáltások a szélső baloldalon. Őt nem útasítják rendre!)*

Nézzük, t. ház, mivel próbálják ezt az egyszer már letagadott obstructiot indokolni. Erre nézve hallottuk tegnap is röviden összefoglalva a főbb indokokat. Az első az, hogy nem ismerik el a mai többséget a nemzet hű képviseletének. *(Igaz! a szélsőbalon.)*

Ezt már nagyon sokszor hallottuk.

Gróf Károlyi Gábor: Még sokszor fogják hallani!

Tisza István: Mikor arról beszélünk, hogy itt valódi és jogos képviselői ülnek-e a nemzetnek, akkor épen az igen t. közbeszóló úrnak van legkevesebb oka beleszólni. *(Derültség és tetszés a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Én nem fogok most ezen kérdéssel annyiban foglalkozni, a mennyiben az az általános vádak és általános szólamok terén annyiszor és mindig ugyanazon formában felmerült. E tekintetben egyetlenegy megjegyzésre szorítkozom. A t. képviselő uraktól mindig hivatali pressiot hallottunk emlegetni és mindig azt hallottuk, hogy a vármegyei tisztviselők kara kortestábora volt a kormánynak; most, midőn a kinevezési rendszer behozataláról volt szó, most az a tisztviselői kar megszünt kortestábor lenni és a kinevezett tisztviselők lettek azzá. *(Tetszés jobb felől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Senki sem mondot'a!)*

Igen számosan mondták, hogy a kormány befolyását a választásokra a kinevezés óriásilag növeli. Vagy az egyik áll, vagy a másik. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Mind a kettő.)* Ezt csak mellékesen jegyzem meg. Hanem itt ismét constatálok egy tényt: a sok általános vád

Digitized by Google

között évek hosszú során mindig egyetlen concret eset volt az, a mit a képviselő urak felemlítettek. Maga az a tény, hogy itt néhány százszor hallottuk emlegettetni a kaposvári választást és mindig csak azt: nem ékesen szóló bizonyság-e a mellett, hogy az ily visszaélések rendkívül szórványosak? Ha már concret esetekről beszélünk, abban az időben három oly mandatum volt, melyekre nézve kettőről teljesen be volt igazolva; a harmadikra, a kaposvárira nézve elfogadom, a vitatkozás kedvéért azt, szintén nem volt helyesen megszerzett mandatum.

Ilyen volt tehát a kaposvári — mint az urak állítják — a gyomai és a székesfehérvári. *(Zajos felkiáltások a szélsőbalon: a czeglédi, a szolnoki!)* Hát hozzáteszem a czeglédit is. *(Nagy zaj. Felkiáltások: a czeglédi, a szolnoki, a vizaknai!)* Egyszerre kitűl majd, hogy mindegyik választás törvénytelen volt. *(Zajos közbeszólások a szélsőbalon: Vizakna!)* A vizaknai választás . . .

B. Kaas Ivor: Az nem volt választás, hanem kinevezés!

Tisza István: T. ház! Itt nem rólam van szó, hanem választóimról. A vizaknai választás a legnagyobb rendben folyt le és azt hiszem, a vizaknai választó közönség semmivel sem adott sem okot, sem jogot ily kisebbítő nyilatkozatra!

B. Kaas Ivor: A székesfehérvári választók érnek annyit, mint a vizaknaiak! *(Hosszan tartó nagy zaj.)*

Elnök: B. Kaas Ivor képviselő urat ezennel rendreutasítom! *(Zajos helyeslés jobbról. Nagy zaj a szélsőbalon.)*

Tisza István: Nagyon sajnálom, ha tulajdonképen rövid beszédem hosszúra fog nyúlni, de a közbekiáltások körülbelül négyszer olyan hosszúak, mint a beszéd.

Hát vissza kell térnem azon bizonyos mandatumokra. *(Halljuk! Halljuk!)* Négy mandatumról van szó, mert a czeglédit is kész szívvel elfogadom; abból három volt a közjogi ellenzék hívei birtokában és csak egy a szabadelvű párté. Időközben e kerület is megüresedett és onnan is független ségi párti képviselő jött a házba. Mindenünnen tehát, hol tényekkel lehet bizonyítani vagy plausibilissá tenni, hogy visszaélés következtetett el, oly képviselők vannak itt, kik nem a kormánypárthoz, hanem a függetlenségi párthoz tartoznak. *(Zaj és mozgás a szélső baloldalon.)*

A másik érv, melyet hallottunk, az, hogy a választóközönség ezen kérdésben nem nyilatkozott s hogy ennélfogva nincs erkölcsi jogosultsága ezen pártnak e kérdést a választások előtt oldani meg. Először is az az állítás — mert ezt is hallottam — hogy az 1887-iki választásoknál ez a párt a választási alap fentartására küldetett volna ide, nem felel meg teljesen a helyzetnek. A kormánynak akkor már ismételt kijelentését képezte az, hogy az 1886-iki törvények megalkotása az utolsó kísérletet képezi, melynek sikertelensége esetén kénytelen lesz a rendszert magát megváltoztatni.

A mi az 1887-iki választásokat magukat illeti, azokban a közigazgatás kérdése egyáltalában nem tartozott az actualis politika első sorban előtérben álló kérdései közé; akkor a pénzügyi helyzet dominált teljesen. *(Úgy van! jobb felől.)* Én azt hiszem, hogy a választásoknál a programmbeszédekben a közigazgatás kérdése igen nagy szerepet nem játszott; a mennyiben azonban szerepet játszott, határozottan merem állítani, hogy ezen párt tagjai közül legalább is annyian nyilatkoztak a kinevezés mellett, mint a választás mellett. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)* A mi továbbá a nemzet általi sanctiot illeti, azt hiszem, hogy mi nem mehetünk visszafelé, az útasítás tana felé; mi nem mondhatunk le arról, hogy mi nem követek, hanem népképviselők vagyunk, kiknek jogunk és kötelességünk legjobb meggyőződésünk szerint megoldani a gyakorlati politika egymásután felmerülő actualis kérdéseit. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Birna némi alappal az önök vádja azon esetben, ha tényleg künn az országban széles körökben nagy mérvű elégedetlenség mutatkozott volna a reformmal szemben; ha tényleg valószínűséggel bírna az a feltevés, hogy az ország nagy többsége nem a mi politikánkat, de az önökét helyesli. *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)* Erre visszatérni nem szándékozom; utalok egyszerűen Vadnay Andor t. barátom minapi beszédére *(Zaj a szélső baloldalon.)* és azt hiszem, azon igazán nagyszabású felsülés után, melylyel a t. képviselő urak kérvényezési mozgalma künn az országban találkozott, egész nyugodtan érezhetjük magunkban az erkölcsi jogosultságot ezen kérdés megoldására. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A harmadik érvet Ugron Gábor t. szomszédom *(Derültség.)* tegnapi beszédéből értettük meg. A t. képviselő úr ugyanis azt mondja, hogy ez a törvényjavaslat annyira rossz, annyira megtámadja az országnak, a nemzetnek jogait, olyan hallatlan dolgokat foglal magában, mint: a törvénytelen rendeletek végrehajtását, meg nem szavazott ujonczok és adók behajtását, hogy ellentétben áll »nem csak Magyarország, de az egész világ alkotmányosan fejlődött államainak fejlődési alapprincipiumát képező eszméjével és gondolatával«. A mondat egy kicsit hosszú, de azt hiszem megérthetjük a dolgot. Én ebben a tekintetben nem szándékozom ismételni azokat, mik az általános vita alatt igen sok oldalról felhozattak, hogy tudniillik ez a törvény megtámadja-e az ország jogait és szabadságát? Erre nézve felkérem a t. képviselő urat és azt

Digitized by Google

hiszem sokkal czélszerűbb és kellemesebb lesz a kérdés tisztába hozatalának ez a módja, hogy miután neki most már remélhetőleg ismét gyakrabban lesz alkalma Apponyi t. képviselő úrral érintkezni, esetleg inter pocula kedélyesen vitassák meg ezt a dolgot. *(Élénk derültség jobb felől. Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Mert hiszen valóban kényes helyzet volna reájuk nézve és zavarólag hathatna a megújuló fegyverbarátságra, ha továbbra is megmaradna a t. képviselő úr azon felfogásban, hogy a gr. Apponyi Albert t. képviselő úr által lelke egész melegével pártolt részletei a törvényjavaslatnak valódi merényletet képeznek a magyar alkotmányosság és szabadság ellen. *(Derültség jobb felől. Mozgás és zaj a szélső baloldalon.)*

Mindezek után, t. ház, constatálnom kell, hogy az obstructio megtörtént. Nézetem szerint megtörtént kellő jog és alap nélkül. *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* Ebben a tekintetben a nézetek különböznek, én respectálom a t. képviselő urakét, az enyém ez. És most az által, hogy a képviselő urak a házszabályok által adott jogokkal visszaélnek . . . *(Hosszan tartó zaj, mozgás és felkiáltások a szélső baloldalon: Rendre! Rendre! Ezt nem szabad mondani! Halljuk! az elnököt!)*

Elnök *(csenget)*: A képviselő úr meg akarja magyarázni szavait s ehhez joga van. Különben is ezen szavai ellen nem a képviselő uraknak, hanem nekem lehetne észrevételem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tisza István: T. ház! Megmagyarázom, a mit mondtam. *(Halljuk!)* Nem abban az értelemben élnek vissza jogukkal az egyes képviselő urak, mintha olyat tennének, a mire a házszabályok betűi szerint joguk nem volna. Elismerem, hogy teljesen joguk van; de nézetem szerint igenis visszaélés azon hatalommal, a mely ezen jog által egy kissé számosabb pártnak adatik, ha egy párt minden egyes tagja a házszabályokban biztosított jogait úgy használja ki, hogy ez által a tanácskozást és egy törvényjavaslat letárgyalását megakadályozza. *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Győry Elek: Joggal élni nem visszaélés! *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Csatár Zsigmond: Mi lesz belőle, ha ez megöregszik! *(Hosszan tartó, általános derültség.)*

Tisza István: T. ház! A helyzet sulypontja nézetem szerint abban a tényben fekszik, mely csakugyan lehetetlenné teszi e törvényjavaslatnak a mai viszonyok között való letárgyalását. Ezen ténynyel szemben javasolja a t. kormány azt, hogy mentsük meg azt, a mi megmenthető; mentsük meg és igtassuk törvénybe magának a reformnak elvét, gyakorlati megvalósítását pedig halaszszuk azon időkre, a mikor a viszonyok lehetővé fogják tenni a többség akaratának minden körülmények között való érvényesülését. *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Hogy az, a mit megmentünk, mégis csak valami, még sem oly csekélység, mint a felszólalók közül némelyek feltüntették: arra nézve egy classicus tanum van: *(Halljuk! Halljuk!)* Irányi Dániel t. képviselő úr, a ki tegnap a hazafiui bánat rezgő hangján adta elő fájdalmát *(Mozgás a szélső baloldalon.)* a fölött, hogy ezen elv törvénybe igtattatik. És ezen eredményt keveselni, nézetem szerint, gróf Apponyi Albert t. képviselő úrnak csak azon esetben lett volna joga és abból azon sulyos következtetéseket, a melyeket levont, csak azon esetben vonhatta volna le: ha képes lett volna megjelölni a kibontakozásnak jobb útját; ha képes lett volna megmondani: mit tegyünk? *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj és ellenmondások a bal- és szélső baloldalon: Ha kormányon lesz, majd megmondja!)*

Nagyon örülnék, ha erre nézve felvilágosítást nyerhetnék. Én nem tudom, vajjon a t. képviselő úr most, midőn a házszabályok feltétlenül lehetségessé teszik azt és midőn az ellen nem használ semmiféle fegyver, hogy tudniillik egy 80—90 tagú párt, egy 280. §-ból álló törvényjavaslatot éveken keresztül kibeszélhessen — szemben e helyzettel, a mai viszonyok között, a tárgyalások mai stadiumában, tud-e t. képviselőtársam valamit, a mi ezen segítene? *(Tetszés jobb felől.)*

Ha megvan azon arcanum valahol elrejtve a t. képviselő úrnál: álljon elő vele, az övé lesz a diadal; ha pedig nincs meg nála azon arcanum, akkor bocsásson meg nekem, ha kijelentem, hogy én nem látok nála objectiv jogosultságot és alapot sem az általa intézett támadásra, sem arra, hogy a kormány ígéretébe helyezett bizalmának csökkenését nyilatkoztassa ki. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a baloldalon.)*

A t. képviselő úr igen nagy éllel, igen nagy sarkasmussal és a rosszindulatnak meglehetős fokával támadta meg tegnap a kormány eljárását. *(Igaz! Úgy van a jobboldalon. Zajos ellenmondás és nyugtalanság a baloldalon.)* Elismerem, hogy a t. képviselő úr igen nagy ügyességgel és igen nagy elmeéllel kereste ki a mai helyzetből mindazt, a mi a javaslat ellenzőire nézve előnyös és barátaira nézve káros; *(Tetszés a jobboldalon. Ellenmondások a baloldalon.)* de én azt kérdem, hogy a mikor ezt a t. képviselő úr még csak leplezni meg sem kísérlett kárörömmel megtette: mint a reform barátja állott-e előttünk, vagy mint annak ellensége? *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a baloldalon.)* Azt kérdem: vajjon azon eljárás, a mit a t. képviselő

Digitized by Google

úr az 1. §. szövegével szemben követett, méltó volt-e nemcsak a reform barátjához, de a komoly parlamenti tanácskozás barátjához is? *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás és zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Teljességgel mellőzöm azt, vajjon az »a« vagy »ezen« szócskának felcserélése azon vonatkozásban, melyben gróf Apponyi Albert t. képviselő úr az 1. §-t megtámadta, tesz-e különbséget, relevans dolog-e, vagy sem? Szerintem nem az, de tegyük fel, hogy az. Ebben az esetben is — ismétlem — vajjon a komoly parlamenti tanácskozás minden barátjának, ha azt látja, hogy egy absurdum módosíttatik bele egy szövegbe, a szavazás után mindjárt kell ezzel előállnia, vagy pedig a szavazás előtt? *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Én azt hiszem, hogy ha nem az volt a t. képviselő úrnak czélja, hogy a kormányt egyszerűen nevetségessé tenni igyekezzék, hanem az is czélja volt, hogy megakadályozza azt, hogy a parlament egy szerinte absurd szöveget ne fogadjon el: módja lett volna ezen ideával a szavazás előtt előállani *(Helyeslés jobb felől.)* és nem azonnal a szavazás után. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Mozgás a bololdalon.)*

Végül, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* — és ezt már, akár hiszi a t. képviselő úr, akár nem, őszinte sajnálattal constatálom — beállott a t. képviselő úr is a tegnapi napon az obstructio nyilt védelmezőinek sorába. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Derültség a szélsőbalon.)* A t. képviselő úr tegnap beszélt a házszabályokról, szemben a most tárgyalás alatt levő módosítással és egy formai kérdésre nézve azt mondá, hogy illetékes bíróúl a ház t. elnökét fogadja el. Miután a képviselő úrtól illetékesnek tartott bíró nyilatkozott s e nyilatkozat az én egyéni nézetemnek is megfelel: *(Derültség a szélsőbalon és felkiáltások: Nagyon kegyes! Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* egyáltalában nem szükséges ezen kérdéssel tovább is foglalkoznom. De a t. képviselő úr azt mondja azután, hogy nemcsak ezen formai hiba szempontjából helytelen a kormány eljárása, de helytelen azért is, mert a javaslat ki levén vetkőztetve lényegéből, az első szavazás egészen más dologra történt, mint a minő a részletes tárgyalásból kikerült javaslat. Én azt hiszem, t. ház, hogy a törvényhozás többségének minden körülmények között teljes joga van a részletes tárgyalás folyamán úgy megváltoztatni az előterjesztéseket, a hogy jónak látja *(Helyeslés jobb felől. Mozgás a bal- és szélsőbalon.)* és a harmadszori megszavazás épen arra való, hogy a kik az első szavazásnál reá szavaztak a javaslatra, azonban a javaslatnak időközben történt megváltozása folytán e szavazatuktól el akarnak térni, a harmadszori megszavazásnál ellene szavazhassanak és ebben a tekintetben az eredményre befolyással lehessenek. *(Helyeslés jobb felől.)*

Én tehát a t. képviselő úrnak ezen vádját elfogadhatónak nem tartom. De még ha elfogadható volna is, őszinte sajnálkozással hallottam egy passust, melylyel a képviselő úr azt kísérte. *(Halljuk! Halljuk!)* A képviselő úr ugyanis azt mondja, hogy a kormánynak ezen eljárása a parlamentarismus elveivel még sokkal merevebb és sokkal veszedelmesebb ellentétben áll, mint a közjogi alapon álló t. ellenzék részéről eddig követett eljárás.

Hát, t. ház, erre, azt hiszem, bátran mondhatom, hogy ez az obstructionak nyilt és határozott védelmezése, *(Úgy van! Úgy van! jobb felől. Mozgás bal felől.)* mert semmi a parlamentarismust annyira meg nem támadhatja, mint ha egyfelől a szólás szabadsága nyilt erőszakkal elfojtatik, erről pedig, azt hiszem, ezúttal nem lehet szó, ezt önök közül sem fogja állítani senki — és ha másfelől a kisebbségnek akár erőszakoskodása, akár az idő felhasználásban követett eljárása lehetetlenné teszi a többség akaratának érvényesítését. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* És a midőn t. képviselőtársam ezen, szerintem a parlamentarismus elleni legnagyobb vétséget involváló eljárást kisebb sérelemnek tünteti fel, mint a kormánynak egy adott kérdésben követett, szerinte helytelen eljárását: akkor igenis határozottan mondhatom, hogy a t. képviselő úr az obstructio védői közé állott. *(Élénk helyeslés és tetszés jobb felől. Élénk mozgás és közbekiáltások a bal- és szélsőbalon.)*

A t. képviselő úrnak eddig is változatos pályáján *(Mozgás bal felől. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* ismét egy, azt hiszem, mindnyájunkra nézve meglepő fordulatot constatálhatunk; *(Halljuk! Halljuk!)* fordulatot, a mely megtermette gyümölcsét már tegnap azon lelkes éljenzésben, a melylyel fogadtatott. Hogy egyéb gyümölcsei lesznek-e — nem személyesen a képviselő úrra nézve értem, de az ügyre nézve, melyet esetleg képvisel — az már más kérdés. Mert én attól félek, hogy a képviselő úr ez által sokkal többet veszít sulyából a nemzet előtt, *(Élénk mozgás a bal- és szélsőbalon.)*

Csatár Zsigmond: Egy kanál vizbe is belefojtaná! *(Zaj! Halljuk! Halljuk!)*

Tisza István: — — mint a mennyit nyernek esetleg azok, a kiknek most újból fegyvertársául szegődött. Egytől pedig, t. ház, nem félek, nem félek attól, hogy bárminő politikát kövessen az igen t. képviselő úr, az a reformmunkának megakasztására előnynyel vagy hátránynyal járjon. *(Zaj a bal- és szélsőbalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Arra csak a Tiszák valók!

Tisza István: *(Halljuk! Halljuk!)* A mai

Digitized by Google

helyzetben az általam már elmondott okoknál fogva ép oly meddő lenne a t. képviselő úr fáradozása, a mily meddő a mienk; de én remélem és bízom a kormányban az iránt, hogy meg fogja teremteni a hasznos munkának előfeltételeit és meg fogja teremteni azon viszonyokat, melyek közt, e pártra támaszkodva, ennek lelkes támogatása mellett, reform-terveit meg fogja valósítani. *(Élénk helyeslés jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Ezután, t. ház — s evvel felszólalásom végére értem — lássuk még egész röviden, hogy mik a mai helyzet következményei? Először is, mik következményei a reform azon pontjára nézve, a mely ellen első sorban irányult az önök támadása: a kinevezésre nézve? *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

A kinevezés, az időközi üresedésektől eltekintve, 1895. vége előtt úgy sem léphetne életbe s nem hiszem, hogy legyen a háznak egyetlenegy tagja, a ki kétségben volna az iránt, hogy 1895. végeig a törvényjavaslat meg lesz alkotva. *(Zaj a szélsőbalon. Felkiáltások: De nem lesz!)* A kinevezés életbeléptetése tehát . . . *(Zaj a szélsőbalon.)*

Meszlényi Lajos: Biharban az alispán sem hiszi el! *(Derültség.)*

Elnök: Ne méltóztassanak elmésségüket fenhangon nyilvánítani. *(Derültség.)*

Tisza István: A kinevezés tehát meglesz s nemcsak, hogy meglesz, de még ugyanazon időpontban, ugyanazon napon lesz meg, a melyen meglett volna azon esetben, ha most az agyonbeszélés nem történik. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Már minister, hogy úgy tudja?

Tisza István: Azt hiszem, oly tényt mondtam, melyről a képviselő urak, ha próbálgatják is pro forma eltagadni, bensejükben mindnyájan meg vannak győződve.

A kinevezés tehát meglesz, de egyéb dolgok fognak halasztást szenvedni és későbbi időre maradni. Később fog életbe lépni az önkormányzati elem erősítése a közigazgatási bizottságban, *(Zaj a szélsőbalon.)* később fognak életbe lépni a törvényjavaslat azon dispositioi, a melyek a ministeri önkényt korlátozzák, szemben az önkormányzati testületek határozataival s később fognak életbe lépni azon intézkedések, a melyek a tisztviselőknek a választásokra való ingerentiáját szorítják meg. És itt legyen szabad megjegyeznem, hogy tisztán a túloldali képviselő uraknak tulajdonítható az, ha az 1892-iki választásokig e tekintetben egyetlenegy korlátozó, vagy megszorító intézkedés törvénybe iktatva nem lesz. *(Zaj a szélsőbalon.)*

Azon kivül később fog életbe lépni a közigazgatási bíróságról szóló törvény, a melybe a t. ministerelnök úr határozott kijelentése szerint bele lett volna foglalva egy oly dispositio is, a mely a tisztviselőknek helytelen beavatkozását a választásokra bírói forum által elbírálandó fegyelmi vétségnek minősíti. Végül általában rövidebb lesz 1895-ig azon határidő, a mely még a többi, most meg nem nevezett törvényjavaslat megalkotására szükséges volna, hogy az egész reform-mű a maga egészében annak minden részével s minden garantiával együtt egyszerre léphessen életbe. *(Zaj a szélsőbalon.)*

És ezen kivül, t. ház, elértek a t. képviselő urak még egyet. Elérték azt, hogy súlyos csorbát ejtettek a parlament tekintélyén. *(Mozgás a szélső baloldalon. Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Elérték azt, hogy meggyőzték az országot, mint meggyőzték mindazokat, úgy hiszem, a kik figyelemmel kísérték Magyarország parlamentaris működését, hogy itt, míg eddig a kisebbségekben, egy sajnálatra méltó esettől eltekintve, volt annyi belátás és annyi mérséklet, hogy alárendelje magát a többség akaratának.

Meszlényi Lajos: 1873-ban ki beszélte agyon a választási törvényt? *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Tisza István: És ne kelljen kényszereszközökhöz fordúlni azért, hogy a többség akarata érvényesüljön: addig ezentúl nem helyezhetnek bizalmat beléje; ez a bizalom, úgy hiszem, megingott mindenütt az országban, *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* és ma már nem hiszem, hogy legyen ember az országban, a ki e tekintetben erősebb rendszabályok meghozatalát ne tartaná szükségesnek. *(Nagy nyugtalanság és zaj a szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: A papa csinálta az elsőt!

Elnök *(csenget)*: T. ház! Kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a szólásszabadság nem abban áll, hogy mindenki kiabálhasson, *(Élénk derültség és tetszés jobb felől.)* hanem abban áll, hogy ha nem tetszik is, meg kell hallgatni az ellenkező véleményt is. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Tisza István: Elismerem, t. ház, hogy ez veszteség, de nem a többségre, hanem a közügyre nézve. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* És ezt nevezik önök győzelemnek, hát ebben találják örömüket? *(Tetszés jobb felől.)* Én azt hiszem t. ház, hogy itt csak a közérdek az, — a mely a kinevezés mellé, mint említettem, a reform munka többi alapköveinek mielőbbi lerakását kívánja, — csak a közügy, csak a közérdek szenvedett és így győztesek csak azok lehetnek, a kik künn, mindenfelé körülöttünk, kárörömmel lesik azt, a mi most a magyar parlamentben történik. *(Zajos helyeslés jobb felől.)*

Ismételve kijelentem, t. ház, hogy az adott

Digitized by Google

helyzetben a kibontakozás azon útját, melyet az igen t. miniszterelnök úr javasolt, elfogadom azon reményben, hogy az első alkalmat fel fogja a kormány használni arra, hogy a most elhalasztott reform-munkát diadalmas betetőzésre segítse. *(Hosszan tartó zajos helyeslés, tetszés és éljenzés a jobboldalon.)*

Elnök: Hoitsy Pál képviselő úr kíván személyes megtámadtatás czímén nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hoitsy Pál: T. képviselőház! Személyes kérdésben kérek néhány szót. Az előttem szólott t. képviselő úr beszélvén arról, hogy a képviselőház többsége nem képviseli az ország közvéleményét és hogy vannak oly mandatumok, a melyek nem a választóközönség igaz többségének akaratát juttatják kifejezésre: hivatkozott a gyomai esetre. Ha a t. képviselő úrnak tetszett volna bármely más vonatkozással erről a választásról beszélni, nem lett volna hozzá szavam; de miután épen ebben az összeköttetésben hozta fel, kénytelen vagyok erre nézve egy-két megjegyzést tenni.

T. képviselőház! Én felszólítom a t. képviselő urat, mondja meg, mire alapítja ő azt a nézetét, hogy itt nem a többségnek akarata érvényesül? *(Nyugtalanság a jobboldalon.)*

Kőrösi Sándor t. képviselő úrnak csak azt mondom, a mit épen az imént mondottam, hogy ha Tisza István t. képviselő úr más vonatkozással hozza fel az esetet, ez ellen nekem szavam nincsen, de szavam van az ellen, hogy ebben a vonatkozásban hozta azt fel. Ha képes lesz nekem kimutatni a képviselő úr, hogy ott nem a többség akarata ment végbe, akkor szemrehányását elfogadom. De elfogadom abban az esetben is, ha képes lesz kimutatni, hogy az a nagy többség, mely a valóságos számbeli többség volt, mesterséges többség lett volna és nem az igazi . . . *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem erről van szó! Felkiáltások a szélső baloldalon: De erről van szó!)* ha képes lesz kimutatni, hogy részemről bárminemű egyetlen lépés is történt volna arra nézve, hogy ne az igazi többség érvényesüljön, vagy képes lesz a t. képviselő úr kimutatni, hogy általam akár erkölcsileg, vagyonilag, akár materialiter bárkinek ígérve, vagy adva lett valami; ha képes lesz kimutatni, hogy így vagy amúgy szavazzon, vagy tartózkodjék a szavazástól, vagy hogy egyetlen pohár bort adtam valakinek, vagy tette ezt nevemben más, vagy ha képes lesz kimutatni a képviselő úr, hogy fuvar czímén adtam, vagy adott volna nevemben más, valakinek egyetlen egy forintot: akkor elismerem szemrehányásának jogosúlt voltát. De addig kénytelen vagyok azt mondani, hogy a mi a többség érvényesülését illeti és a mi különösen azt illeti, hogy ott a választóközönségnek sem félre nem vezetett, sem meg nem vesztegetett véleménye nyilatkozott: e tekintetben bátor vagyok azt az állítást koczkáztatni, hogy teljes meggyőződésem szerint egyetlen mandatum sincs az országban tisztább, olyan tiszta lehet, de tisztább egyetlenegy sincs. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

És ha mégis ily váddal áll elő a képviselő úr, nem tudom ezt egyébnek tulajdonítani, mint annak, a mit beszéde elején maga mondott, hogy t. i. a szorúltságba esett ember mindenféle ürügyhöz folyamodik. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondás jobb felől.)*

Tisza István: Szemben a kásának e hosszú kerülésével, a mi nem tudom, nem jelenti-e a szorúltságot, röviden constatálom, hogy én szabálytalanúl vagy törvényellenesen szerzett mandatumról nem szólottam, miután pedig a képviselő úr azon időben nem volt választó, tehát nem volt választható. Kétségtelen, hogy mandatumát törvényellenesen szerezte.

Hoitsy Pál: T. ház! Először nem erről volt szó, t. ház! Mert hiszen azt hozta fel a t. képviselő úr, a mit említettem, hogy nem a valódi többség érvényesült a választásoknál. De más részről azt kértem a t. képviselő úrtól: honnan tudja vádjának alaposságát?

Eötvös Károly: A kis ujjából!

Tisza István: Ha becsületére kijelenti a képviselő úr, hogy abban az időben választói joggal birt, *(Élénk mozgás a szélső baloldalon és felkiáltások: Nem vizsgálóbiró! Mit kutat? Felkiáltások jobb felől: Feleljen erre!)* akkor beismerem, hogy tévesen voltam informálva, addig nem.

Gr. Károlyi Gábor: A t. képviselő úrnak azon szavaira, melyekkel a székesfehérvári választásra czélzott, *(Nagy zaj.)* csak azt mondom, hogy nagyobb volt ott az én többségem, mint az ő egész választókerülete. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon. Nagy zaj.)*

Elnök: Ha a képviselő úr szólni kíván, méltóztassék jelentkezni. *(Nagy zaj.)* Ugron Gábor képviselő urat illeti a szó.

Ugron Gábor: T. ház! Az előttem szólott képviselő úr azon felfogásból indúlt ki, hogy bűnt követett el a függetlenségi párt, mint kisebbség, hogy nem engedte meg a közigazgatási törvényjavaslatot törvényerőre emelkedni; bűnt követett el a mérsékelt ellenzék vezére, hogy most, midőn azon javaslat visszavonatott, a kormány eljárásával szemben helytelenítését nyilvánítja. Sajátságos a t. képviselő úr mostani felfogása. Hát a kisebbség, az a hívatott: módot, eszközöket nyujtani a többségnek és a kormánynak, hogy saját javaslatait keresztűlvigye? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A kormány nagy államférfiai nem tudják megtalálni a módokat és eszközöket, hogy azt az

Digitized by Google

erőt, mely ott a kormány padjai mögött van, érvényesítsék? *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* És sajátságos, t ház, hogy épen a mérsékelt ellenzéket támadja meg. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Megtámadja most azért, hogy miért nem vállalt a törvényjavaslat ezen elintézésében a kormánynyal solidaritást, holott, mikor gr. Apponyi Albert és a mérsékelt ellenzék a közigazgatási vita kezdetén bizonyos melegséggel támogatta a kormányjavaslatot, akkor a t. képviselő úr volt az, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon. Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* a t. képviselő úr volt az első, a ki azt a támogatást, a mely önzetlennek jelentetett ki, visszautasította. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon. Nem áll! a jobboldalon.)*

És mi, kik figyelemmel kísérjük azoknak sorsát, a kik az óriás nagy többség támogatásán kivül a saját erejöket is egy kormányjavaslat támogatására felajánlják, bizonyos kárörömmel láttuk azt az erélyt, azt a folytonos törekvést, melyet a t. képviselő úr a bizottságban is elárult, hogy gr. Apponyinak mindazon javaslatai ne érvényesüljenek, melyek ama horribilis rossz és az egész országban rosszasága miatt közmegbotránykozást okozott javaslatot javítani akarták. *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés a bal- és a szélsőbalon. Nagy zaj.)* Épen a t. képviselő úrnak magatartása volt az, mely bennem is, az országban is fölkeltette a gyanút, hogy itt nem a közigazgatás javításáról van szó, *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés a bal- és a szélsőbalon.)* nem az céloztatik, hogy az állami administratio és a kinevezés elvével egy jó, a polgárok szabadságának és jogai biztosításának megfelelő törvény alkottassék; hanem tisztán csak arra való törekvésről, hogy a kormány pártja számára a kizárólagos hatalom megtartassék. *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés a bal- és a szélső baloldalon.)* Mert mikor azon törvényjavaslat támogatására a mérsékelt ellenzék is jelentkezett, akkor mindennemű torlaszokat emeltek azon ajtóhoz, a mely ajtó oda vezetett, hogy a mérsékelt ellenzék e törvényjavaslat támogatásából ne csak a felelősséget, hanem az annak következményeivel járó hasznot is elnyerje. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem a közigazgatás támogatása látszott az önök szeme előtt lebegni, hanem azon hatalmi haszonvétel *(Zajos tetszés. Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbalon.)* látszott főczélként lebegni és ha visszatekintünk a multba, a kinek jó emlékező tehetsége van, emlékezhetik arra, hogy a közigazgatási bizottságban a képviselő úr kezdetben benn sem volt, hanem Varasdy képviselő úrnak kellett lemondani, hogy különböző okból, a melyeket mi tisztelettel respectálunk, hogy a képviselő úrnak ott a közigazgatási bizottságban egy nagy és fontos, de még mindeddig kellőképen meg nem világított szereplésére alkalma nyiljék. *(Hosszan tartó zajos derültség.)*

Azt kérdi t. képviselő úr, ki okozta, hogy a jelen helyzet bekövetkezett? Legyen meggyőződve a t. képviselő úr, hogy az a manöver, az a taktikai működés, melynek élén, mint annak látható feje a t. képviselő úr mutatkozott, nagy mértékben hozzájárult ahhoz . . . *(Hosszan tartó élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Horánszky Nándor: Ez az a reactio, melyet ő képvisel!

Ugron Gábor: nagy mértékben hozzájárult ahhoz, hogy felkeltse bennünk a bizalmatlanságot és a szomszéd pártban az elkedvetlenedést és mikor a t. képviselő úr első beszédjét megelőzőleg a ministerelnök úr nyilatkozott, hangsúlyozta a kormánypárt érdekében azt, hogy ezen közigazgatási törvényjavaslatot csak a szabadelvű párt fogja végrehajtani és annak keresztülviteleért minden dicsőség és érdem őket fogja illetni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Most, mikor érdem és dicsőségből nincs részük, miért akarják a mérsékelt ellenzéket a felelősségbe belevonni? *(Hosszan tartó, zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Megtámad bennünket a t. képviselő úr, hogy mi obstructiot gyakoroltunk, a parlamenti szólásszabadsággal visszaéltünk, a parlament tekintélyét megtámadtuk és megrontottuk. Én erre csak azt mondom: Tiszteld apádat és anyádat, hogy hosszú életű lehess a földön. *(Hosszan tartó, meg-megújuló, zajos éljenzés, taps és derültség a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől. Elnök csenget.)*

Gondoljon vissza a t. képviselő úr arra az agyonbeszélésre, a mely 1872-ben lejátszódott, midőn még Tisza Kálmán itt e szomszédos helyen ült. Én ifjúságom egész rajongásával követtem a parlamenti tanácskozásokat és azokból merítettem akkor azt az okulást, hogy nagy elvek mellett való harczolásban nem szabad meg nem engedett eszközöket használni és nem szabad a megengedett eszközöket torzalakjukban grotesk módon használni és alkalmazni. Mérje valaki össze azon agyonbeszélésben elmondott beszédeket, azokat a botrányokat, a mindennap hosszú beszédekkel benyujtott kérvényeket, a folytonfolyvást felvetett napirend kérdéseket; hasonlítsa össze e beszédek tartalmát azzal a parlamenti munkálkodással, a melyet mi itt végeztünk *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* és meg fog győződni arról: lehet, hogy a mi parlamenti felszólalásaink hosszabbak voltak, hogy többen szóltak a tárgyhoz, mint különben szóltak volna, de az kötelességünk volt a tárgy

Digitized by Google

nagyságánál és fontosságánál fogva. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hiszen a közigazgatási bizottság, a melyben huszan és egynéhányan vettek részt, 39 napig tárgyalta a törvényjavaslatot folyton forcirozott és erőltetett munkássággal, daczára annak, hogy a kormánypárti előértekezleteken a kormánypárti képviselők véleményalakulását összhangzásba hozni iparkodtak, hogy így a vita rövidebbre terjedjen. Ha ezek után itt, a hol a véleményeket senki sem akarta összhangzásba hozni, hanem azoknak szabad nyilvánulása meg volt engedve, mindenki a maga egész egyéniségével jelezte véleményét és kötelességének ismerte, hogy e fontos kérdésben véleménye az ország előtt ismeretes legyen: akkor nemcsak nem lehet azt mondani, hogy a 68 napi tárgyalás megrontotta a parlament tekintélyét, hanem én azt mondom, hogy ha mi ezen nagy elvek felett, a melyek a törvényjavaslatnak általánosságban való elfogadásától függtek, nem fejtettük volna ki véleményünket, nem igyekeztünk volna a közvéleményt nézetünknek megszerezni; nem igyekeztünk volna az országot felvilágosítani; nem törekedtünk volna arra, hogy álláspontunkat a maga eszményi tisztaságában, magasságában és önzetlenségében megismerje: kötelességmulasztást követtünk volna el. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Engedje meg a t. képviselő úr, abból, hogy e törvényjavaslat nem megy keresztül: a függetlenségi pártnak semmi haszna nincs; az a jelenlegi közigazgatás, a melyről szó volt, elismertük, hogy rossz, hogy az javítandó, de azt az elméletet állítottuk fel, hogy nem romboló módon kell a javítást keresztülvinni, a mi csak a forradalmaknak természete, nem a zsarnokságot kell megalkotni, mert a zsarnokság, akár egy cabinetnek, akár egy többségnek a zsarnoksága, mindegy, sőt sokkal tűrhetlenebb a sokfejű zsarnokság, mint egynek a zsarnoksága. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt hittük, hogyha e nemzetnek kitartással, fáradsággal, munkássággal sikerült az absolut uralkodásnak veszélyét egy személylyel, az uralkodóval szemben elhárítani, az ellen magát megoltalmazni és megvédelmezni: annál inkább kötelességünk nekünk a többfejű zsarnoksággal szemben síkra szállni. *(Zajos tetszés a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a képviselő úr: miért akadályoztuk a törvényjavaslat létrejövetelét, hiszen a tisztviselőket megválasztjuk jövőre is, azok kortestábort fognak képezni és a jövő választások csak úgy fognak azon visszaélő tisztviselők által befolyásoltatni, mint a multban. Hiszen a 16. §-ra méltóztatott hivatkozni, hogy nagy veszteség, hogy az nem lesz megszavazva.

Épen a t. képviselő úr e nyilatkozata mutatja, hogy mily önzetlenül, tisztán az elvért, tisztán az eszméért, a jogért szállunk küzdtérre. Mert mi különbség van egy kinevezett állami tisztviselői kar és egy választott köztisztviselői kar közt? Az, hogy a választott köztisztviselők közt, kik saját megyéjükben vállalják el a nekik alkalmasnak látszó hivatalt, lehetnek független birtokos urak, kiknek hivataluk nincsen gallérjukhoz varrva s ha tőlük lealázó, lealacsonyító és meggyőződésükkel ellenkezőt kívánnak, készek hivataluktól megválni és visszavonúlni birtokaikra. Vannak vármegyék, melyeknek ellenzéki tisztikaruk van s ennélfogva a választók megfélemlítése és corrumpálása a tisztviselői kar által nem is űzethetik.

Pulszky Ágost: Dehogy nem! *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: A belügyministernek és a főispánnak elegendő hatalma van, hogy azon tisztviselőket a választások megmérgezésétől, megrontásától visszariaszthassa. Az a baj, t. ház, hogy ott, a hol kormánypárti tisztviselők vannak, ezek felszólíttatnak a választási visszaélésekre, sőt még egyes alkalmakkor jutalomban is részesíttetnek. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a képviselő úr, hogy mi a parlamenti rendszert megrontottuk, mert a többség akarata előtt nem hajoltunk meg. Hiszen, t. ház, az ellenzék egész élete nem áll egyébből, mint abból, hogy nem hajlik meg a többség akarata előtt s mi annak terhét és következményeit elviseljük egész életünkön át.

A t. képviselő úr mintegy elvűl állítja fel, hogy a többség előtt a kisebbség meghajolni köteles. Igen, de meg vannak határozva azok a módok, melyek mellett a többség akarata érvényesűlhet s meg vannak határozva azok a korlátok, melyek között a kisebbség magát védelmezheti. És ha mi a házszabályokban adott jogunkkal élünk: azon jogok és korlátok között mozgunk, melyet a kisebbség részére a tanácskozási rend, az ország közérdeke a kisebbség jogainak a többség erejével és hatalmával való szembeállítására s a küzdelemben való fentartására és megvédelmezésére nyujt. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* De ha állana a t. képviselő úr okoskodása, hogy a többség előtt a kisebbségnek kötelessége meghajolni, hogy a többség mindenek fölé van helyezve, mert az utasítási rendszer el van törűlve, akkor eljutunk oda, a hová Irland eljutott a mult század végén, hogy saját törvényesen megalakúlt törvényhozási testűlete kimondta: Irland önállósága megszűnik, törvényhozása nem lesz, hanem a maga törvényhozása az angol parlament kebelébe fog olvadni. Ki meri azt állítani, hogy nincsenek az

Digitized by Google

alkotmánynak oly sarkalatos tételei, a melyeknek megtámadása forradalom a nemzet alkotmányával szemben, akár egy uralkodó, akár egy fellázadt csőcselék, akár pedig egy törvényesen megválasztott többség merje is azt megtámadni? *(Zajos tetszés a szélső baloldalon.)*

Ha a képviselőházban oly indítványnyal mernének előállani, hogy mondjunk le törvényhozási jogunkról és olvadjunk be a Reichsratba, úgy, a mint Irland törvényhozásában történt: akkor alkotmányunknak oly sarkalatos törvényét támadnák meg, mely legvastagabban tüntetné szemünkbe azt, hogy azért, mert egy parlamenti többség meg van választva, nem tétetett egyszersmind mindenhatóvá s a törvényhozás a maga bölcseségénél és a házszabályokban adott jogoknál fogva az ellenzéknek azt a hatalmat és befolyást akarja biztosítani, hogy a többség szintén korlátokra találjon. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mert mi az a zsarnokság, t. ház? Az, hogyha törvények és korlátok által valakinek akarata nincs szabályozva; hogyha elég volna a törvényhozásba egy többségnek megválasztása és annak mindenható akarata előtt kénytelenek volnánk meghajolni, akkor egy megvesztegetett képviselőházzal, mint ezt a történelemben láttuk, bátran lehetne olyan olyan törvényhozási actiót keresztülvinni, a melylyel a törvényhozási csel következtében a nemzetnek önállósága és szabadsága semmisülne meg. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És mi akkor nem tarthatnók szemünk előtt Irlandnak tragicus sorsát, hogyha nem épen a parlamentarismus ilyen visszaélései következtében vesztette volna el önállóságát az egész nemzetnek akarata ellenére. Hiszen tekintsünk a zöld szigetre, látjuk, hogy az a nép majdnem egy százada harczol azért, hogy visszanyerhesse saját törvényhozását, a mely ő rá nézve megváltó gondolat, megváltó eszme és intézmény és az angolok e kívánságát mindig azzal utasítják vissza, hogy törvényesen megalkotott parlamentje mondott le ezen jogáról és ez befejezett tény. *(Úgy van! a szélső baloldalon.* Ilyen sarkalatos jog a meg nem szavazott adó és újoncz felhajtása. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

De a t. képviselő úr beszélt még választókerületekről és választási visszaélésekről.

Én a vizaknai választókerületről nem tudok csak annyit, hogy 1849-ben annak területén volt egy ütközet, egy szerencsétlen ütközet a nemzeti ügyre nézve, voltak muszkák, a kik elestek, voltak honvédek, a kik elestek; a muszkák csendesen pihennek a hant alatt, de az ott nyugvó 40 honvéd épen a t. képviselő úr képviselősége idején felkelt sírjából, mert nem talált pihenést ott és talán azért, mert a t. képviselő úr működésének irányzata olyan volt, mely nem engedte őket nyugodni abban a földben, a mely a t. képviselő úr választó-kerületében van. *(Úgy van! a szélsőbalon. Mozgás jobb felől.)*

A parlamentarismus előnyeiről, annak erkölcsi nagyságáról csak azok a képviselő urak beszélhetnek, a kik valójában meg is vannak választva; a kiket ismertek, mielőtt megválasztották és a kik választói független polgárokból állanak, legalább felénél nagyobb számmal. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Nem akarom a t. ház idejét továbbra is igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)* A 2. §., mely ajánltatik, szól arról is, hogy a vármegyei közegekről és azok hatásköréről, a vármegyék önkormányzatáról, a közigazgatási bizottság szervezetéről és hatásköréről, valamint hogy a közigazgatási bíróságról egyidejűleg terjeszt elő a kormány törvényjavaslatokat. Ez a javaslat, őszintén megvallom, nem azért bír előttem nagy fontossággal, a mi benne van, hanem azért tulajdonítok annak nagy fontosságot, a mi benne nincsen. Mert a t. ministerelnök úr a közigazgatási bíróság szervezetéről beszél, igér javaslatot; már pedig a közigazgatási bíróság nem függ össze a kinevezési rendszerrel, az állami administratioval. A közigazgatási bíróságra a választott tisztviselők mellett is, a megyei önkormányzat mellett is szükség van, mert az a nép jogainak biztosítására szolgál, az az egyéni jogok védelmére van. A t. ministerelnök úr, hosszas vitatkozásunk rendjén, többször hangoztatta azt, hogy csak azért nem nyujtja be a fegyelmi törvényjavaslatot, a köztisztviselők szolgálati pragmaticáját, mert nincs arra elég idő; a mint t. képviselőtársam, Tisza István előadta, csak 1895-ben remélhető, hogy ebből új törvény lesz; tehát még négy év van hátra és egy négy év múlva végrehajtás alá kerülendő törvényjavaslatban nem találjuk meg a fegyelmi törvénynek a megígérését és az utasítást arra, hogy a kormány azt elkészítse; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* nem találjuk meg a szolgálati pragmaticát. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ennélfogva a kormány részéről csak hitegetés az, mintha itt csak az administratiot akarta volna javítani és nem politikai hatalmát erősíteni és arra törekedni, hogy a tisztviselői kar megszabadúljon a mindenféle befolyástól és függetlenül legyen a közönség szolgálatára; mert ha erre törekszik, akkor elő kellett volna terjesztenie a fegyelmi eljárásról és a szolgálati pragmaticáról szóló javaslatokat is. Mi pedig tudjuk, hogy 23 évi kormányzás alatt ez a kormány, a mely magát

Digitized by Google

szabadelvűnek nevezi, nem találta meg az alkalmat, hogy a szolgálati pragmatikával az állami hivatalnokokat fölszabadítsa abból a helyzetből, hogy a zsarnoki kormányzatnak felebbvalói irányában, a cselszövényeknek kiszolgáltatva ne legyenek; nem találta meg még azon időben sem, midőn az afrikai rabszolgákkal való kereskedés megszüntetésére törvény alkottatott, sőt a fehér rabszolgák tartását a kinevezési rendszer mellett még kiterjeszteni akarja. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Győzelemről beszél az előttem szólott Tisza István képviselő úr és mintegy jó kártyavető már a jövő képét festi előttünk és nem veszi figyelembe, hogy lehet egy király, a ki nem válik be és lehet egy filkó, a ki rosszúl üt be és lehet egy disznó, a ki akkor jön, a mikor nem kellene, *(Élénk derültség és zajos tetszés a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, csodálkozom, hogy még vannak képviselők, kik nem elég komoly elhatározásúak őszintén bevallani, hogy íme vereséget szenvedtünk és hogy előkészület nélkül, jól kidolgozott törvényjavaslat nélkül, melynek minden előzetes garantiai megvannak és melynek létfeltétele a nemzetben is benne van, ne próbáljanak a törvényhozás elébe lépni.

A tanúság, mely a tárgyalásból levonható, az, hogy a nemzetnek, midőn jogairól van szó, sokkal óvatosabbnak kell lennie és a nemzet nagy érdekeinek megbolygatásakor adni kell időt arra, hogy a közvélemény kifejlődhessék, mert nem elég, hogy egy elv a közvéleményben hangoztassék és elfogadva legyen, mint az állami administratio bizonytalan elve, mert azt az emberek különbözőképen fogják fel és értelmezik, hanem az elvet intézménybe vivő javaslatnak sokáig kell a közvélemény bírálata alatt feküdnie, hogy a nemzet közvéleménye a törvényhozás bölcseségét kiegészítve és irányítva, azt a helyes törvényalkotás útjára vezesse.

Mert nem elégséges, hogy törvények alkottassanak, melyek a törvénykönyvet megtöltik, de az életben való végrehajtásra nem alkalmasak, úgy, hogy egy pár év múlva az egész új törvény reformját kell óhajtani, a mint azt mutatja az 1886-ban rossz irányban létrehozott közigazgatási törvény, melyet 5 év múlva a reformálás asztalára kellett utalni azon általános közvélemény mellett, hogy a közigazgatás rossz és hogy meg kell javítani.

T. ház! Ha győzelem az, a mit önök kivívtak, akkor mért helyezi a bíróság könnyelmű bukás miatt vád alá azt, a ki 279 ezer frttal adós és csak 2.000 frt az activája. *(Élénk derültség bal felől.)* Azt mondják részedettek vagyunk, csalódottak vagyunk. Mi itt meg vagyunk elégedve, szomszédaink sem panaszkodnak, önök meg vígak s azt mondják: nagyon jól sikerült e törvényhozási actio. Itt megcsalatott csak egy van: az első turnus. Az első kiülte a 30 napot, a második nem. *(Zajos derültség a szélsőbalon.)*

Befejezésül azt kell kívánnom, hogy a t. kormánypárt akkor, a mikor be fog következni az, a mivel minket annyira rémítenek, az általános képviselőválasztásoknál szintén akkora diadalt arasson, mint most, hogy 279 tagjából kettőt hozzon be. Nem fogadom el a 2. §-t. *(Hosszan tartó, zajos helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Varasdy Károly képviselő úr kíván személyes kérdésben nyilatkozni.

Varasdy Károly: T. ház! Személyes kérdésben kérem ki a t. ház figyelmét igen rövid időre.

Előttem szólt t. képviselőtársam azt állította, hogy nekem le kellett mondanom a közigazgatási bizottsági tagságról, hogy helyet adjak Tisza István képviselő úrnak. Ezzel szemben kijelentem, hogy nekem nem kellett lemondanom, engem senki erre nem kényszerített s egyúttal biztosítom a t. képviselő urat, hogy bennem mindig van annyi egyéni erő, önérzet és akarat, hogy a mit én nem akarok, arra engem kényszeríteni nem lehet. Én a ház t. elnökéhez intézett levélben jeleztem, miért mondtam le. Tiltakozom az ellen, hogy a t. képviselő úr lemondásomnak más okot tulajdonítson, mint a mit levelemben jeleztem. Ezt kívántam elmondani. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Tisza István képviselő úr kíván személyes kérdésben szólani.

Tisza István: A legjobb akarattal sem tartózkodhatom attól, hogy szavaim félreértett értelmének helyreállítása és személyes kérdés czímén felszólaljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr azt állította, hogy én neveztem kortes-tábornak a választott tisztviselői kart. Ezt határozottan nem jól értette. Mert beszédemben világosan azt mondtam, hogy a képviselő urak nevezték annak mindaddig, míg a kinevezési rendszer behozataláról nem volt szó. Én azt annyival kevésbbé mondhattam, mert e vádat határozottan méltatlannak tekintettem és tekintem ma is. Még csak egy tényleges tévedés rectificálását kell eszközölnöm. A képviselő úr azt mondta, hogy a bizottságban a 16. §-t elleneztem. Méltóztassék megengedni, itt a képviselő urat emlékező tehetsége cserben hagyta, mert a 16. §-ra úgy, a mint az a törvényjavaslat szövegében van, rászavaztam.

Ellene szavaztam azon indítványoknak, melyek jóval messzebb menőleg zárták volna ki a tisztviselői kart a közéletből, de azon indítvány nyerte el a többséget, melyhez én is

Digitized by Google

ragaszkodtam és ez jött be a 16. §-ba. A képviselő úr azt mondja, hogy többek közt csekélységem volt az, ki visszautasítólag viselkedett itt e házban az igen t. mérsékelt ellenzék által felajánlott támogatással szemben.

Linder György: A bizottságban is!

Tisza István: Majd rátérek a bizottságra is.

A mi ezt illeti, először rendkivül hízelgő dolog volna rám nézve, ha több hiúsággal és kevesebb önismerettel bírnék, hogy oly nagy factornak tekint engem a képviselő úr, miszerint az én visszautasításom, vagy vissza nem utasításom oly igen nagy sulylyal bíró párt eljárására bárminő következményekkel járna. Én sokkal kevesebbnek tartom saját sulyomat és nem tartom oly csekélynek a mérsékelt ellenzék sulyát, hogy az én egyéni viselkedésem a t. mérsékelt ellenzéket arra indítaná, hogy akár jobbra, akár balra foglaljon állást. *(Felkiáltások bal felől: Az igaz!)* De, t. ház, az igaz, akkori felszólalásomat, őszinte sajnálatomra, épen gr. Apponyi t. képviselő úr ugyanigy értette félre, mint most Ugron Gábor t. képviselő úr; és én akkor mindjárt felállottam és mindjárt tiltakoztam ezen magyarázat ellen és mindjárt megmondtam, hogy az én egyéni nézetem az, hogy mi örülünk a támogatásnak, melyet onnan kapunk; szívesen látjuk a támogatást, a mint általában minden tekintetben kedvező jelenségnek tartjuk azt, ha a közélet két pártja ily fontos munkában közreműködik; de reá szorúlva nem vagyunk; reá feltétlen szükségünk nincs. Ezt tartottam akkor is, igy magyaráztam szavaimat ugyanazon napon; és azt hiszem, most már senkinek sem lehet joga azoknak más magyarázatot adni. *(Helyeslés jobb felől.)*

A t. képviselő úr beszél az én bizottságbeli magatartásomról, melyet jónak lát meg nem világított szereplésnek nevezni. Én sem most, sem máskor eddig — megengedem, rövid közpályámon — nem adtam soha jogot és okot senkinek, semmi körülmények közt, hogy az én szereplésemnek hátterében oly dolgokat keressen, melyek a felszínen nincsenek, melyeket nyiltan ki nem mondok. Igen sok szemrehányásra lehetek érdemes, de hogy én a nyiltságot és az őszinteséget minden egyes alkalommal a politikai téren nem követtem volna, azt már határozottan tagadom és visszautasítom. *(Helyeslés jobb felől.)* Ha reám bármikor bebizonyítják azt — de be kell bizonyítani — hogy csak egy kérdésben is nem jártam el őszintén és meggyőződésem szerint: akkor nem maradok többé itt és nem feleselek a t. képviselő úrral; de szégyenpirral arczomon megyek ki ezen az ajtón. De mindaddig, míg ez meg nem történt, ez alaptalan vádat egyszerűen és kereken utasítom vissza. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Ha pedig felvilágositást óhajt a t. képviselő úr arra nézve, hogy a közigazgatási bizottságban a többséghez tartozó képviselők és többek közt csekélységem minő szellemben működtek közre, hogy ott objectivitással, az ügy érdekében dolgoztak-e; és hogy azon munkában a közreműködés gróf Apponyi Albert képviselő úr és a bizottság többi tagjai közt valóban objectiv és az ügyhöz méltó közreműködés volt-e vagy sem: utalom a képviselő urat — megengedem, unalmas olvasmány lesz — a »Pesti Napló« akkori tudósításaira és vezérczikkeire; azokban megtalálhatja e tekintetben a felvilágosítást. *(Helyeslés jobb felől.)*

Végül egy jó tanáccsal szolgál nekem a a képviselő úr. *(Zaj bal felől.)* Kérem, miért ez elszörnyülködés? A képviselő úr szolgál nekem jó tanáccsal, nem én a képviselő úrnak, isten mentsen. Azt mondja ugyanis: »Tiszteld apádat és anyádat, hogy hosszú életű légy a földön.« Én nem akarok ezzel foglalkozni. Tudom, hogy ő sem úgy értette, hogy apám és anyám iránti tisztelet tekintetében más tanácsára szorúltam volna; de hozzáteszem azt, hogy tisztelem apámat annyira és látok az ő egyéniségében, az ő multjában és szerepléseben annyit, a mire holtom napjáig büszke leszek; *(Élénk helyeslés jobb felől.)* s hogy ha egyszer egy politikai kérdésben nézetem szerint ő is hibát követett el, azt teljes nyiltsággal beismerhessem. Tudtam jól, hogy ez a vád jönni fog, hogy ha obstructioról beszélek; és most nem akarok arról szólni, hogy árnyalati különbségek az akkori és mai helyzet között voltak. Constalálom, hogy azt helytelennek találtam; constatálom, hogy az akkori ellenzék keserűen megitta annak az obstructionak a levét a legközelebbi választásoknál; és csak annyit jegyzek meg, hogy abból, a mit a t. képviselő úr az obstructio mikénti viteléről elmondott, azt a különbséget tanúltam meg, hogy az az obstructio legalább őszinte volt. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Dárdai Sándor jegyző: Pulszky Ágoston!

Pulszky Ágost: T. ház! Ugron Gábor t. képviselő úr, valamint bebizonyította a közelmultban azt, hogy kitünően tudja Cicero szerepét utánozni, midőn pro domo sua szólt, ma egyszersmind fényes bizonyságát adta annak is, hogy ért ahhoz, mikép kell hatodik-hetedik helyről illetéktelenül mások ügyébe beavatkozni. Beszédének e részére vonatkozólag megkapta a választ azon személyes felszólalásban, a melyben az előttem imént beszélt t. barátom, azt hiszem, megérdemletten rendreutasította. *(Helyeslés jobbról. Derültség a szélsőbalon.)*

Részemről csak azt akarom constatálni, hogy mai beszédében újra bebizonyúlt rajta hazánk czímeres költőjének . . . *(Derültség.)* A t. kép-

Digitized by Google

viselő úrtól már annyira megszoktam, hogy szavainak heve őt elragadja másra, mint a mit mondani akart, hogy önkénytelenül, mintegy psychologiai kényszer alatt, oly kifejezéssel követtem, mint a mi, ha önkénytelenül egyszer megesett, máskor utánzásom tárgyát, mint az ő kijelentései általán, képezni nem fogja. *(Helyeslés jobb felől.)*

Mai felszólalásában bebizonyodott rajta hazánk koszorús költőjének azon mondása, hogy:

»Gonosz egy mén a szó; felveszi gazdáját,
Hagyja előbb fékkel igazítni száját,
De neki bogárzik minden kicsiségre,
Viszi árkon-bokron, lehajítja végre.«

(Derültség jobb felől.)

A t. képviselő úr következtetéseiben csakugyan nem maradt azon a magas lovon, melyre felszállott, midőn a vita kezdetén felszólalt és a melyről előbb eltagadta az obstructiot, majd leczkéket akart tartani az obstructio erkölcsi jelentőségéről és magasztosságáról, a melyen ülés helyett azonban, azt hiszem, ő is és azok is, a kik szövetségét keresték, de még azok is, a kikkel a téli házi perpatvar után végre, úgy látszik, teljesen kibékült, mai s tegnapi szereplésökben nagyon bizonytalan ingoványra sülyedtek. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ugron Gábor: Elmehetek már? *(Derültség bal felől)*

Pulszky Ágoston: A t. képviselő úrnak mindig szabadságában áll elmenni akkor, a midőn üres phrasisok helyett komoly érvek vitájáról van szó. *(Helyeslés jobb felől)*

Egyébiránt, t. ház, azt hiszem, az ország előtt és a jövendő szempontjából is igen csekély jelentőséggel bír az, mit beszélnek taktikáról és hogy a mai napon és jelen vita alkalmával minő hangon tartatnak a végelmélkedések egy vagy más részről. Nem ebben áll a jelen pillanat jelentősége és nem is ennek provokálásában állhatott a kormány czélja, a midőn a mostani tanácskozás tárgyát képező 2. §-t indítványozta. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ezen 2. §. fölött szabadon folyt a gunyolódás a tegnapi és mai napon; de azt hiszem, hogy épen azon látszólagos kicsinylés, a melylyel a túloldalról szólottak, adja meg egyszersmind a szakasz jelentőségének magyarázatát. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Az, hogy a túlsó oldalon azt mondják, hogy egy elvi, egy pusztán elméleti kijelentés inkább compromissio, inkább üres feladása a szándékolt reformnak, mint sem annak megerősítése; az a hang, a melylyel erről szólottak: bizonyítja, hogy belsejükben nagyon jól tudják, hogy e rövid, csonka és csak két szakaszból álló törvényjavaslat, nem hiú erőlködésnek utolsó maradványa, hanem egy reformműnek alapköve. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Mert egyet legalább kénytelenek lesznek a túloldalon elismerni és azt kénytelen lesz még gr. Apponyi Albert képviselő úr is elfogadni: és ez az, hogy bármily jogosúlt volna is az obstructio azon szempontból, hogy valaki a tisztviselők kinevezését az alkotmány elleni legnagyobb merényletnek tartotta; azon pillanattól fogva, a melyben a törvényhozás az elvet kijelenti és elfogadja s a melyben a tisztviselők kinevezésének elve törvénybe lett iktatva, minden további ellenkezés már nem elv elleni, hanem törvény elleni ellenkezés; és hogy annak az eszköznek esetleges felhasználásával, melylyel az ellen fel lehet lépni, egészen más szempont alá esik a mód megválasztása akkor, ha az elv egyszer törvénybe van iktatva, mint akkor, midőn az egyáltalában nincs törvénybe foglalva. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

És, t. ház, ha valaki ma az obstructiót elvi szempontból igazoltnak tartja, a mint azt igazolni törekedett Ugron Gábor, a mint azt igazolni akarta tegnap Irányi Dániel képviselő úr: akkor ez igazolás jogosultsága azonnal elvész, mihelyt e két szakasz törvénybe van iktatva, nemcsak, hanem ebből az következik, hogyha a kormány a keresztülviteli törvényt még ezen az országgyűlésen lehetőnek tartaná és beadná, az urak obstructiojának minden általuk felhozott alapja és indoka önmagától megszűnnék. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Ellenmondások a szélsőbalon.)*

Emlékeztetem a t. házat egy példára, melyre a túlsó oldalon annak idején nagyon gyakran szerettek hivatkozni, de mert most — ugy látszik — alkalmatlan, nem szólnak többé róla. Évekkel ezelőtt egy kijelentés, mint merőben elvi kijelentés iktattatott a törvénybe. Ez a választások igazolására vonatkozó eljárás tekintetében történt az 1874. választási törvénynél. Mi történt akkor? *(Halljuk! Halljuk!)* Elvileg törvénybe iktattatott a curiai bíráskodás és ismételve hozattak be javaslatok a házba, annak életbeléptetése iránt, de e javaslatok mind visszautasíttattak.

Vajjon ebből az következett-e, hogy a képviselőház feladta az elvet; hogy abrogáltatott a kimondott elvnek amaz ereje, a mely a törvénybe iktatásból következik? Nem, hanem az, hogy az eszme újra meg újra feléledt és végre oly alakot nyert, melyről önök is elismerték, és elismerte mindenki párttekintetek nélkül az egész országban, hogy az oly alak, melyben a kérdésnek szerencsés megoldása már kétségkívül komolyan contemplálható és számbavehető. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ha egyebet nem is értünk el, mint azt, hogy a közigazgatás reformjának ily alapot szolgáltattunk és hogy megdönthetetlenül be-

Digitized by Google

bizonyítottuk az ország előtt, hogy ez oly követelmény, melynek szükségességéről a törvényhozás és az ország meg volt győződve s mely az ország által adható minden garantia mellett ünnepélyesen kimondatott: *(Helyeslés jobb felől.)* úgy nem volt hiú az a három hónapi vita, nem volt hiú mindazon károk daczára, melyeket az országnak kétség kivül okozott. *(Helyeslés jobb felől.)*

De ha mi reclamáljuk is a vitának ezen hasznát azon elvi ellenzéssel szemben, melyet önök kifejtettek; és méltán mondhatjuk, hogy ezen elvi ellenzést megtörtük a törvénybe iktatás által, *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* elvi kijelentés ellen elvi kijelentést emelve: úgy ennek daczára győzelmet mi ezúttal nem követelünk magunknak. És ha önök maguknak követelik a diadalt, mi ezt a diadalérzetet önöknek bátran meghagyjuk; *(Élénk tetszés jobb felől.)* meghagyjuk azért, mert a vitának többi része, mindaz, a mi nem ez elvi kijelentésre vonatkozik, az országra nézve vajmi szomorú következményekkel járt. *(Igaz! Igaz! jobb felől.)* Azt hiszem, t. ház, nem egyedül vagyok itt a házban, midőn azt mondom, hogy rövid idővel ezelőtt bizonyos büszkeség érzetét keltette bennem annak tudata, hogy annak az egész világon egyedüli képviselőháznak vagyok tagja, a mely képviselőház házszabályaiban a szólásszabadságot minden korlát nélkül fentartotta. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Azt hiszem, hogy ez Magyarországnak eddig nem szégyenére, de legnagyobb dicsőségére szolgált *(Helyeslés jobb felől.)* és ez egyet mutatott mindenek felett: azt, hogy a magyar képviselőházban és törvényhozásban a szólásszabadság által a szólókra szabott kötelességeket eddig mindenkor úgy tudtuk teljesíteni és respectálni, *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* hogy az e joggal való visszaélés ellen gyökeres intézkedésre nem volt szükség. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

Ez nagy kiváltság, nagy előny volt, t. ház. De ez a kiváltság, ez az előny ma megdőlt, megszünt. *(Igaz! Igaz! jobb felől.)* Bármit tegyünk mi, bármit tegyenek önök jövőre, a multat vissza nem állíthatják sértetlenül. *(Úgy van! jobb felől.)* A sérelem, a mely e tekintetben a szólásszabadságon esett, végleges és helyrehozhatatlan sérelem *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* és akárminők legyenek a módok, a melyekkel a jövőben az ez által teremtett bajon segíteni kívánunk, tagadhatatlan, hogy a régi állapotot többé nem bírjuk teljes integritásában.

Senki sem mondhatja többé, hogy a magyar törvényhozás kormányzati szempontból és az ország ügyeinek ellátása szempontjából minden tekintetben, minden perczben, minden körülmények közt feltétlenül megbízható eszköze a nemzeti akaratnak, *(Élénk helyeslés jobb felől.)* mert volt és van eset most már arra, hogy a kétségtelen nemzeti akarat a törvényhozásban hiúsult meg. *(Úgy van! jobb felől.)*

Ugron Gábor képviselő úr eltávozván, ennek következtében szavaival nem akarok polemisálni; de kivüle mások is, a képviselőházban most is jelenlevők, a túloldalról ismételten kijelentették, hogy nem lehet a kisebbségtől követelni, hogy magát a többségnek vakon alárendelje, hogy a többség nézeteit vakon elfogadja. De ha e nézetet helyesnek is ismerjük el bizonyos korlátok között, akkor az bizonyos korlátokon való túlfeszítés mellett viszont épen a parlamentarismus alapjait támadja meg. *(Helyeslés jobb felől.)*

Mi nem követeljük, hogy a kisebbség a többség előtt föltétlenül meghajoljon. Mi követeljük azt, hogy ha a kisebbség minden módot felhasznál is, a mely az érvekhez vagy érzelmekhez szól, ezen kívül merőben mechanicus eszközökhöz ne nyuljon; *(Helyeslés jobb felől)* mert e tekintetben a házszabályokra nézve is az áll, hogy a szellem éltet, de a betü öl. És ha önök egy ölő betühöz ragaszkodnak, akkor nekünk gondoskodnunk kell, hogy ezt önök abcéjében többé fel ne lelhessék. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

És ha, t. ház, meggondoljuk azt, hogy a mi törekvésünk az volt, hogy a kormányzatban, a nemzetre vonatkozó közigazgatási tevékenységben a nemzeti akarat helyesen és kifogástalanul érvényesülhessen szerveiben: úgy most azon tanúságok folytán, a melyeket e vitából merítettünk, az még egy újabb feladattal van megtoldva. *(Halljuk! Halljuk!)* Azzal a feladattal, hogy nemcsak a végrehajtási szervezetben, hanem a gondolkozó, a concipiáló, a törvényhozó agyban magában is van reformnak helye s van reformnak okvetlenül szüksége; *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon)* és hogy az a reform, a mely a központi szervezetre vonatkozik, melyből ki kell indúlni minden mozgalomnak s mely a coordinatiót eszközli, meg kell, hogy előzze ama másik reformot, a mely pusztán a közigazgatásra, a külmüködésre vonatkozik.

Ez az eredmény, ez a mérleg, a mely az önök müködéséből levonható és a mely a legközelebbi jövőben is a képviselőháznak esetleg talán kemény harczokat provokáló intézkedéseiben kell, hogy nyilvánuljon, mint oly müködésnek az alapja, a mely müködését — meg fogják azt látni — ez a párt egész higgadtsággal és nyugalommal, azzal a higgadtsággal és nyugalommal, a melyet az obstructioval szemben is tanúsított, kormányát követve, kétségtelenül teljes öntudatossággal fogja kifejteni. *(Derültség és helyeslések a szélső baloldalon.)*

A t. túloldalról még a gúnyos helyeslést is

Digitized by Google

szívesen fogadom akkor, ha az legalább arról tanuskodik, hogy a túloldalon nemcsak az ellenzés phrasisai tekintetében, hanem a kérdés magvát illetőleg is komolyan gondolkodnak; mert a mi a tegnapi felszólalásokat illeti — s ezek közül még a t. mérsékelt ellenzék vezérének felszólalását sem vehetem ki — azokban mindennek találjuk nyomát, kivévén a kritika komolyságának. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Derültség bal felől.)*

Mi nyomát találhattuk, nem a tárgyi helyzet megtatolásának, hanem a helyzet személyes momentumainak kihasználására irányúló azon törekvéseknek, a melyek iránt e párt részéről, megvallom, soha érzéket nem tapasztaltam. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Egy hang bal felől: Ez már igaz!)* Örülök, t. képviselőház, ha ennek igazságát elismerik és azt hiszem, hogy valamint ezt, úgy el fogják ismerni azt is, hogy e vitában és a jelen helyzetben is nem ez a párt és nem az e párt élén álló kormány az, a mely egy elv elismerésének hasznát, de ellenzésének népszerűségét is egyidejűleg akarja élvezni. *(Helyeslés és tetszés jobb felől. Felkiáltások bal felől: Ez tetszik neki!)* Azt hiszem, hogy a túloldalnak erre való törekvése és az a nagy siker, a mely azt kísérte, mindenkinek tetszethetik. *(Igaz! Úgy van! Derültség jobb felől. Felkiáltás a szélső baloldalon: Ez elmés volt!)*

Egyébiránt, t. ház, bármennyire nem törekszem ma elmés lenni, még sem érhetem el az önkénytelen comicumnak azt a fokát, a mely a mérsékelt ellenzék t. vezérének tegnapi egyik kijelentésében foglaltatik. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő rendkívüli hálaját fejezte ki a kormánynak azért, hogy az a reformnak keresztülvitelére irányuló jövő igyekezetei tekintetében tisztán saját magára és saját pártjára hivatkozott és az ő közreműködését e tekintetben többé igénybe nem vette. Azt hiszem, ez a hála teljesen indokolva volt abban a jelmondatban, a melyet közvetlenül e hálanyilvánítását megelőzőleg a törvényjavaslat 3. §-a gyanánt akart odaiktatni, s a melynek ily összefüggésben való említése, azt hiszem, a t. képviselő úr hosszas parlamenti carrierjének nem valami nagy díszére vált volna; méltán lehetett hálás a kormány iránt, mert megkímélte attól, hogy parlamenti, legalább eddigi szereplésével nem összeférő és nem igen előkelő példát nyujtott volna a háznak. De ha a képviselő úr komolyan érti azt a kijelentését, hogy a törvényjavaslat két szakaszához oda lehet tenni harmadiknak, hogy nascitur ridiculus mus, ezt csak arra értelmezhetem, hogy az igen t. képviselő úr ezzel symbolisálni akarta ama támogatás értékét, melyről oly nagy hangon szólott, mikor az 1. §. a ház elé került, s melynek gyakorlati értéke arra a szövetségre vezetett, a melyben őt ma látjuk *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* és a melyben, úgy látszik, az Ugron Gábor képviselő úr kifejezése szerint, nem panaszkodik és nem panaszkodhatik azon, hogy a reform mű egyszerűen nem sikerült. A miből nem tudom, hogy inkább szeretete tűnik-e ki a reform iránt, vagy pedig őszinte támogatása azon kormány iránt, melynek reformművét általánosságban, czímét és 1. §-át oly hathatósan támogatta, hogy azután ilyen 2-ik szakaszra lett szükség.

T. ház! Ha azonban a képviselő úrnak nincs oka komolyon hálásnak lennie a kormány iránt, ellenkezőleg a többségnek a ház ezen oldalán igenis van oka arra. Van oka pedig ugyanazon az alapon, a melyen a római senatus a vesztett csata után hazatérő vezért üdvözölte abból az okból, mert nem esett kétségbe a közügy további vezetése felett oly eljárással szemben, mint a minő eljárást a túloldali padokról tanúsítottak.

Nem csekély dolog, az t. ház, hogy midőn hosszú időn keresztül a közügy előmozdítása, a minden irányban való sikerteljes működés onnan megakasztatott, hogy akkor bátorsággal bírjon a kormány és bizalommal bírjon ama párt iránt, mely a kormányt támogatja, hogy elő merjen állni és azt mondani: én a szükséges tevékenység miatt, a melynek szempontjából az ország közvetlen ügyeit kell intéznem, kész vagyok lemondani egy parlamenti diadalról, melyet kiküzdhetnék, ha az ország ügyeinek előrevitelét feláldoznám, ha koczkáztatnám a budget-et és azt, hogy az ország ügyei több, mint egy esztendőn át függőben maradjanak és ha csak azt akarnám megmutatni, hogy akaratomat a hátam mögött levő párttal feltétlenül keresztül tudom vinni.« Mert abban csak nem kételkedik a t. túloldal, hogy ha a kormány kívánta volna, ha erőszakos eszközökhöz akart volna nyúlni, akkor valamint ezt a 2. §-t a t. ház elé terjesztette, a 2. §-hoz végrehajtási clausulát is iktathatott volna; *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* nem fog kételkedni a t. túloldal abban, hogy ha akart volna, találhatott volna a kormány törvényes módot a házszabályok változtatása tekintetében is oly eljárásra, melylyel szemben az önök minden obstructionalis kísérletei rögtön csütörtököt mondtak volna. *(Úgy van! Úgy van! Tetszés jobb felől. Zaj és ellenmondások a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Ha erőszakot akart volna a kormány alkalmazni, nem hiányzott volna az erő annak érvényesítésére. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)*

De nem az erő hiánya volt az, mely a kormányt e lépésre bírta, hanem épen a mérséklet szelleme, a mely a kormányt és a kormány példája alapján a háta mögött ülő pártot vezette.

Digitized by Google

Mert higyjék meg, példára volt szükség e tekintetben, mert a mérsékletnek és türelemnek nagy foka kellett ahhoz, hogy e párt az egész obstructionalis vitát nyugodtan tűrje; *(Úgy van! jobb felől. Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* hogy ne követelje az ülések meghosszabítását — mit pedig minden más parlamentben követeltek volna, ily körülmények között — *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* még pedig nem saját kényelme iránt való tekintettel — mert hogy saját kényelmével nem gondolt, azt bebizonyította — hanem önök és a parlamentarismus iránt való tekintetből, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* s azért, hogy önök erőszakról ne panaszkodhassanak. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Zaj a szélsőbalon.)*

Mivel pedig hálával tartozunk a kormánynak a mérséklet és önbizalom e jelei miatt, *(Nagy zaj a szélsőbalon. Élénk felkiáltások jobb felől. Halljuk! Halljuk!)* és mivel a mérséklet és önbizalom ezen jeleinek nyilvánúlását látjuk a jelen eljárásban is; és minthogy ez eljárás legbiztosabb garantia arra vonatkozólag, hogy most a megváltozott situatio tekintetében az energia követelményei is érvényesülni fognak azokkal az akadályokkal szemben, melyeket önök felidézhetnek: azért mi teljes bizalommal fogadjuk el ezt a paragraphust is és hozzájárúlunk a kormány politikájának támogatásához. *(Helyeslés jobb felől.)*

Madarász József jegyző: Gr. Apponyi Albert!

Gr. Apponyi Albert: Csak nagyon rövid időre kívánom a t. ház türelmét igénybe venni, *(Halljuk! Halljuk!)* körülbelül annyi időre, mint a mennyi személyes megtámadtatás czímén való felszólalásnál indokoltnak tekinthető, mert hiszen a dolog érdemére az általam tegnap elmondottak után visszatérni nem kívánok és az ellenzék szempontjából is azt tartom a legjobb eredménynek, hogyha az országos közvélemény azon védelemnek hatása alatt marad, a melyben a mai napon a kormánynak legújabb javaslata részesült. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Egyben azonban Pulszky Ágost t. képviselőtársamnak teljesen igaza van, hogy t. i. a mérsékletnek és a bátorságnak fényes tanújeleit láttuk abban a legújabb taktikában, melyhez a kormány folyamodott. Mert nagyobb mérséklet nem képzelhető, mint 279. §. helyett megelégedni kettővel; nagyobb mérséklet nem képzelhető, mint organicus mű helyett megelégedni egy tartalom nélküli kijelentéssel; és nagyobb bátorság a világon nincs, mint az, a mely szembeszáll a nevetségességgel: és ez az a bátorság, melyet a t. kormány most tanúsít. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De fel kell szólalnom, mert Tisza István t. képviselőtársam tegnapi beszédemre egyenesen a rosszakarat vádját használta, rosszakaratú felszólalásnak nevezte azt; és ebből folyólag azt a viszontkövetkeztetést engedte meg magának — nem egészen világos szavakkal, hanem beszédjének egész tenorjából az világlik ki — mintha az a támogatás, melyet a törvényjavaslatnak eddig nyujtottam, nem lett volna teljesen őszinte, utógondolatok nélküli; mert tegnap — szerinte — nem a reform barátja, hanem a reformnak ellensége szólott belőlem és egyúttal azt is mondta, hogy jóakaratomnak csak azzal adtam volna jelét, ha egy jobb kibontakozásnak módját megjelöltem volna a jelen helyzetből.

Bocsánatot kérek, t. ház, én azt tartom, hogy t. képviselőtársam nagyon sokat követel tőlem és a parlamenti kötelességeknek igen sajátságos mértékét állítja fel. Én, t. ház, a kormány reformactiojának már megkezdésekor mondottam, hogy magának a reformnak elvétől támogatásomat meg nem tagadhatom, az útat azonban, melyet a kormány annak megvalósítására választott, szerencsésnek nem tartom. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* A közigazgatási bizottság tárgyalásainak mindjárt kezdetén figyelmeztettem arra, hogy az elv sikeres keresztülvitelének szempontjából igen szükséges volna, hogy a reform-actio mindjárt ab ovo kiterjedne azon törvényjavaslatok benyujtására és együttes megalkotására, melyekben a jogvédelemnek és közszabadságnak biztosítékai keresendők. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* A t. kormány tanácsomat és nézetemet akkor sem követte, a kérdés ezen első phasisában is más útra tért, mint a minőt én ajánlottam. Mentünk tovább, t. ház. Én daczára ennek — mert helytelen eljárás miatt egy általam helyesnek tartott elvtől nem tagadhatom meg a támogatást — a kormány javaslatát támogattam szavazattal, felszólalással; közreműködtem a közigazgatási bizottságban arra, hogy legalább emberi alakot nyerjen; közreműködtem arra, hogy az ezen házban érvekkel megvédethessék. *(Úgy van! bal felől.)*

Megérkeztünk az általános szavazáshoz. Az általános szavazás végén felkeltem és azt mondtam a t. kormánynak — és gondolom, mindenki, a ki az akkor mondottakra visszaemlékezik, igazságot fog nekem szolgáltatni, hogy nem a támadás hangján, hanem, a mit talán életemben sohasem tettem, majdnem a hízelgés hangjához folyamodtam, csakhogy a kormányt rábírjam annak az útnak a követésére, a melyben egyedüli reményét láttam annak, hogy az eddig elkövetett hibák daczára is a reform betetőzése sikerüljön, — mondom, felkértem a t. kormányt arra, hogy akkor, a midőn az u. n. obstructioról még szólani nem is lehetett, a mikor egy tárgyilagos, bár hosszú, de semmi tekintetben

Digitized by Google

obstructionalis jelleggel nem biró általános vita végén állottunk; midőn tehát a kormány ezt minden compromissio nélkül tehette: engedjen a kedélyeknek időt a megnyugvásra; engedjen önön magának időt a munka folytatására és a szünet után lépjen a ház elé azokkal a javaslatokkal, a melyek — megengedem, nem elegendők arra, hogy t. szomszédainknak a kinevezési rendszer ellen való oppositioját meggyőzzék, de a melyek — mindenesetre annyira enyhítették volna a helyzetet, hogy nem volt kizárva annak a reménye, hogy azoknak hatása alatt az ellenzés a normalis parlamentaris tárgyalás medrét nem hagyta volna el. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A t. kormány azonban nem látta jónak sem az actio kezdetén, sem az actio közepén tanácsaimat követni. És most, a midőn mindezek folytán — miután lépten-nyomon annak ellenkezőjét cselekedte, a mit én tanácsoltam — előállott ez a kibonyolíthatatlan helyzet: most a t. képviselő úr azt kívánja tőlem, hogy én mutassam meg a kivezető útat abból a kibonyolíthatatlan helyzetből, mely az én tanácsaimnak és felfogásaimnak félretételéből eredt. *(Élénk derültség a bal- és a szélső baloldalon.)*

No hát, t. ház, azt kívánni, hogy valaki mutassa meg az útat, hogyan lehessen szabadúlni tanácsai nem követésének következményeitől, az hallatlan követelés. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Egyébiránt ezt is megteszem, ha a t. képviselő úr akarja. *(Halljuk! Halljuk!)* De ezek után is, midőn a kormánynak le kell mondani arról a reményről, hogy a törvényjavaslatot keresztül vihesse, ezek után meg fogom tenni a képviselő úrnak azt az örömet és meg fogom mondani, hogy mit tartottam volna a mai helyzetben helyesebbnek. De előbb teszek egy retrospectiv megjegyzést. A kormány hibázott akkor is, midőn a ministerelnök úr az utolsó kísérletet tette — megengedem, akarom hinni, teljesen bona fide — hogy az ellenzék vezéreivel érintkezésbe bocsátkozzék a tárgyalások módjának meghatározása, az előhaladásnak megkönnyítése végett. Akkor én, a kinek természetesen ezen tárgyalásokhoz semmi közöm nem volt, mert hiszen én a javaslat letárgyalásának útjába semmiféle akadályt nem gördítettem, őszintén sajnálkoztam a felett, hogy a zavarból ily úton keres a kormány kibonyolódást. Vállyi Árpád t. képviselőtársam minapi felszólalásában naivitást tulajdonított nekem és bizonyos tekintetben nem is veszem ezt szemrehányásnak és elfogadom; de nagyobb naivitást nem képzelek, mint azon kormányét, mely azon párt vezérével, a mely párt valamely javaslat létrejövetelének megakadályozását tűzi ki czélúl, értekezik a felett, hogy miként lehetne azt a javaslatot a legkönnyebben és legbiztosabban keresztülvinni. *(Derültség a bal- és szélsőbalon.)* Nem ezen az úton kell keresni a sikert, nem az elvi ellentéteknek alkudozás útján való kiegyenlítésében, hanem iparkodni kell megszerezni a maga számára azt az erkölcsi fölényt, a mely bizonyos fegyverek használatát lehetetlenné teszi. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Ez volt annak a tanácsnak a lényege, melyet én a t. ministerelnök úrnak az általános vita befejezése után adtam. Győzze meg az országot az által, hogy a közigazgatási bíróságról és a fegyelmi eljárásról szóló törvényjavaslatokat beadja, azon vád alaptalanságáról, hogy csak hatalmi érdekeket akar előmozdítani; és ha így tényekkel győzte meg az országot: akkor teljes reménye van arra, hogy sikerrel veheti fel a kesztyűt. *(Úgy van! bal felől.)* A saját erkölcsi positiom erősítésében kerestem volna én a sikerre vezető útat, nem pedig az alkudozásokban azon elemekkel, a melyektől a választ előre tudhatta mindenki. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

De hát eljutottunk ebbe a reménytelenül összekúszált, összebonyolúlt helyzetbe, a kormány helytelen taktikája által. Én azt mondtam t. képviselőtársamnak, hogy ebben a helyzetben is két eljárás közt választhatott volna a kormány, a melyeknek mindegyikét jobbnak tartottam volna annál, a mit tényleg tett.

Ha erőt érzett magában, appellálhatott volna az országra, feloszlathatta volna az országgyűlést; *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* ha pedig ezt tenni nem akarta: akkor a javaslatnak egyszerűen napirendről való levétele, bár szintén vereség lett volna a kormányra nézve, de sokkal nyiltabb, sokkal egyenesebb, sokkal férfiasabb eljárás lett volna, mint a napirendről való levételnek oly vékony lepellel való takarása, a melyen mindenki keresztül lát, melylyel tehát a vereséget palástolni nem sikerülhet és a melynek folytán a kudarczot még nevetségességgel tetézi. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert komolyságról ne beszéljenek nekem a t. túloldalról akkor, mikor azért nem tartják komolynak az én eljárásomat, mert nem akarok megszavazni egy törvényjavaslatot, mely azt tartalmazza: »Törvényjavaslat a vármegyei közigazgatás rendezéséről. Általános rész I. fejezet. Általános határozatok 1. §. A közigazgatást a vármegyében kinevezett tisztviselők intézik. 2. §. A kormány a vármegyei közigazgatás rendezésére vonatkozó javaslatok beadására utasíttatik.« *(Egy hang bal felől. Lex Szapáryana!)*

Megvallom, t. ház, hogy igen sajátságosnak tartom, ha valakinek eljárását azért nem tartják komolynak, mert ilyen törvényjavaslatot érvényre emelni nem akar. Sőt ellenkezőleg, mikor én ettől megtagadtam a hozzájárúlásomat: akkor

Digitized by Google

megmentettem a reform sulyosan compromittált helyzetében azt, a mit megmenteni lehetett: a komolyságot; míg a kormány eljárása a reformból nem mentett meg semmit, kevesebbet a semminél, mert nemcsak, hogy keresztül nem vitte az actiot, hanem az által, hogy így vezette be az országba ezen törvényjavaslatot, a reformot első lépésében nevetségessé tette. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hát én meg akarom menteni ennek a reformgondolatnak a számára ép azt, hogy vannak még az országban tényezők, kik azt komoly szándékkal, komoly alakban és komoly garantiákkal akarják; vannak az országban tényezők, kiknek a reform keresztülvitelére irányúló tevékenységükben semmi néven nevezendő párttaktikai momentumok nem határoznak; kiknek a reform iránt való lelkesedése erősebb, mint az a törekvés, az a vágy, az a vergődés, hogy saját compromissiojukat minden áron, ha kell a reformeszme compromissioja árán is takargatni igyekezzenek. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

És ha t. képviselő úr kíváncsi arra, hogy mi okozta tehát ezt a situatiot, a melybe most a kormány jutott és a melyből más kivezető útat nem talál, mint ezt: arra is bátor vagyok a t. képviselő úrnak megmondani véleményemet. *(Halljuk! Halljuk!)* Okozták azok a tendentiák, melyeknek már a közigazgatási bizottságban a t. képviselő úr állandó szószólója volt. *(Úgy van! bal felől.)* És megengedem, hogy e tekintetben az ő rövid politikai pályáján fordúlatok nincsenek, a közigazgatási javaslat tárgyalása alatt legalább fordúlatot soha sem észleltem; hanem észleltem consequens ellenszenvet minden oly módosítvány, javítmány vagy intézmény ellen, mely a jogbiztosítás, a közszabadság és az önkormányzat fejlesztésére irányult; *(Zajos helyeslés balról.)* és észleltem legyőzhetlen rokonszenvet minden oly törekvés, oly szakasz, oly módosítvány, oly eszme iránt, mely a hatalmi önkénynek, a szabadsági biztosítékok csökkenésének, szóval a szabadelvű iránynyal épen ellentétes iránynak szolgálatában állott. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ezen, a t. képviselő úr által legfényesebben — mert elismerem, a legtöbb tehetséggel — képviselt irányzat volt az egyik ok, mely a reform iránti rokonszenv fejlődését gátolta, mely a reformgondolat erkölcsi megerősítésének útját állotta, mely annak diadalmas fellépését megakadályozta. *(Zajos tetszés bal felől.)*

A másik ok pedig azon nyilvánvaló befolyásban állt, melyet épen a t. képviselő úr és a hozzá közelállók a t. kormány és egész pártjának elhatározására sajnálatosan gyakoroltak. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Az a hatalom, az a befolyás, melyet a kormánynak és pártjának taktikájára és eljárására magukhoz ragadni sikerült, igenis ez szerencsésen oda vitte a helyzet fejlődését, hogy ma ott állunk, hogy más kibuvót nem tudnak, mint olyat, mely tán őket kielégíti, *(Egy hang balról: Dehogy!)* mely azt a forró szerelmet, melyet ők a reform iránt érzenek, teljesen kielégíti, mely azonban a reform minden komoly barátjának szempontjából a leggyászosabb eredmény, melyet ezen hosszú vita után elérni lehetett. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Ne méltóztassanak csodálkozni azon, hogy én, a ki ezen reform gondolatát egész politikai pályámon mindig képviseltem s ahhoz mindig ragaszkodtam a mióta ezen képviselőháznak tagja vagyok, most ugyanazzal a leplezetlenséggel, ugyanazzal az erélylyel, mert ugyanabból a forrásból eredt, a melylyel még a velem különben politikai ellentétben álló kormányt is támogattam a reform keresztülvitelében, nem támogatom annál a lépésnél, a melyben én a reform compromittálását látom. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Rossz akarattal vádol a t. képviselő úr; de mi bátran utalhatunk a történtekre. Ezen reform eszméjét mi képviseltük egy évtizeden át bármit is mondjon a t. képviselő úr. Ez a párt volt az első párt, mely pártprogrammjába felvette és a mely t. szomszédaink elismerése szerint is erkölcsileg kétségtelenül jogosítva volt arra, hogy azt képviselje. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Ezen programm alapján küldetett ide választói által és ez a párt ezt az eszmét méltán magáénak vallhatta és a politikai és parlamentaris élet minden törvényei szerint magát hivatottnak tarthatta ezen reform keresztülvitelére. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Akkor jött az idő, midőn önök ezt a programmot és a reform eszméjét magukévá tették; midőn a kormány azt proclamálta. Mi nem kérdeztük, minő okokból; én nem kérdeztem a jogczímet, melyre támaszkodtak, midőn azt a zászlót kezükbe vették; én visszautasítottam minden olyan felfogást, mely minket a reform elleni oppositioba akart vinni — és e fölött némely nagy tekintélyű elvbarátommal is ellenkezésbe jöttem — azon a czímen, hogy az a többség, nem ez a kormány van hivatva e reformot keresztülvinni; én előttem annyira csupán a reform és semmi egyéb nem lebegett, hogy mikor annak zászlaját politikai ellenfeleim kezében láttam, mikor láttam, hogy komoly lépést tesznek ennek megvalósítására, többé ezekről a padokról egy szót sem hallottak az előbb sokat megvitatott apasági és prioritási kérdésre nézve; többé innen mást nem hallottam, mint annak a reformnak önzetlen és odaadó támogatását. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

És hogy ezt tettük, nem kár, nem sajnálom; ha előre láthattam volna az események

Digitized by Google

fejlődését, úgy, a mint beállottak, akkor sem tettem volna mást; mert ha máskép járok vala el, akkor a közönség előtt is és a mire nagyobb sulyt fektetek, saját lelkiismeretem előtt az a vád terhelne, hogy én voltam az, a ki a reform megvalósításának akadályúl szolgáltam. De minket ez a vád ma nem érhet. Érhet talán az, hogy a reform iránt való odaadásból és ahhoz való ragaszkodásunkból többet engedtünk, mint a mennyit a garantiák tekintetében engednünk kellett volna. Igenis, az a vád érhet — és itt visszatérek Vállyi Árpád t. képviselő úr beszédére — hogy bizonyos naivitással jártunk el. De én ezt a vádat szívesen elfogadom, mert az e fajta naivitásból be kell valamit vinni közéletünkbe. *(Helyeslés és tetszés bal felől.)* Annak a naivitásnak, mely igazán naivitás, hogyha valaki önmagának vár valamit és várakozásában csalódik, az ilyen valódi naivitásnak vádja minket nem érhet, mert mi ennél a reformnál önmagunk részére nem vártunk semmit. *(Élénk helyeslés bal felől.)* De azt a naivitást, melyben önök is szenvednek, t. szomszédaim és az a legnagyobb dicsőségük, hogy tudniillik helyzetükre való minden tekintet nélkül egy elvhez ragaszkodnak, egy zászlótól el nem tántorodnak, akár fűződik ahhoz a diadal reménye, akár nem; azt a naivitást, mely a saját egyéni, a saját politikai jogos ambitionak és magának a pártnak érdekét is kicsinyben veszi, hogyha az egy mélyen átérzett politikai hitvallásnak érdekével ütközik össze: ezt a naivitást a magamének vallom. Ebből a fajta naivitásból vigyünk be minél többet közéletünkbe: az ország annak csak hasznát veheti. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Ám csak ez a vád érhet minket. És hogy azután arról az oldalról, miután az ő bizonytalan lépteiket a reformactionak útján támogatni iparkodtunk, miután kitéve onnan kárörvendő mosolyoknak, sőt a függetlenségi párt részéről támadásoknak, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* melyeket különben vártunk, mert elvi ellentéten alapúlt; miután minden nap provocáltak, néha gúnynyal is érintve és mi tántorodás nélkül megállottuk helyünket és semmiféle hivatkozás a beállható következményekre minket nem birhatott arra, hogy egy hajszálnyival is eltérjünk azon adott szavunktól, hogy a reform keresztülvitelét annak minden stadiumában támogatni fogjuk; hogy mindezek után arról az oldalról a rosszakaratnak vádja érjen bennünket: *(Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon. Egy hang: Rosszhiszeműleg volt mondva!)* ez, t. ház, oly nyilatkozat, a melyet, meg vagyok győződve, a szabadelvű pártnak igazságérzete, lovagiassága vissza fog útasítani, vissza fog útasítani erélyesebben, mint én erről a helyről tehetném.

De, t. ház, a midőn a reform támogatására kötelezettséget vállaltam, semmiféle pactumnak alapján, hanem egyszerűen itt elmondott szavaim kötelező erejénél fogva azzal együtt kötelezettséget vállaltam arra is . . . .

Gajári Ödön: Az ellenzéki sajtó mindig pactumról beszélt! *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)*

Csatár Zsigmond: Beszéljen hangosabban!

Elnök: Azt nem lehet egy képviselőnek sem megparancsolni, hogy hangosabban beszéljen. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: Én azt hiszem, t. ház, hogy Gajári Ödön t. képviselő úr, a ki oly gyakran említi fel, valahányszor a »Nemzet« című hírlap megtámadtatik és érette a kormány tétetik felelőssé, hogy ezen hírlap teljesen független és csak szerkesztőségének a meggyőződése szerint jár el: ugyanezen függetlenséget az ellenzéki sajtóról is elismeri és nem fog engem annak minden egyes kitételeért felelőssé tenni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Különben, t. ház, pactumról az ellenzéki sajtó nem szólt technikai értelemben . . . .

Pulszky Ágoston: Ah, úgy! *(Derültség a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: . . . . hanem csak abban az értelemben, hogy egyetértő meggyőződésektől a politikai harcz egyes részleteinél és momentumainál talán nem ildomos eltérni. Arra nézve pedig, hogy pactum volt-e vagy nem, csak két ember illetékes nyilatkozni: a t. ministerelnök úr és én; és mi mindketten egyetértőleg ebben az irányban mindig úgy nyilatkoztunk, hogy pactumról szó egyáltalában nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Tehát, t. ház, midőn az erkölcsi kötelezettség nem pactumból, de meggyőződésemből és itt kimondott szavaimból és tett nyilatkozataimból reám hárult, hogy a reform létesítésére irányúló működést támogassam: vajjon kötelez-e az engem arra is, hogy a reform compromittálásának, a reform elodázásának, a reform napirendről levételének és az ennek palástolására szolgáló taktikai manövereknek is *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* szolgálatába álljak? *(Élénk helyeslés bal felől.)* Azon manövereknek, melyek annak következményei, hogy az eljárás tekintetében lépten-nyomon az én tanácsaimmal ellenkező eljárást követtek? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Hát, t. képviselőház, a jóakaratnak ezt a fokát bennem a t. képviselő úr csakugyan nem fogja feltalálni. *(Tetszés a baloldalon.)* Én, t. ház, bátran merem szembeállítani azt a jóakaratot, melyet én tanúsítottam, azzal, melyet a t. képviselő úr tanúsított. *(Zajos derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* A vita elején volt

Digitized by Google

szerencsém találkozni vele, ép így van szerencsém vele találkozni most a vita befejezésénél. Akkor e javaslatot támogattam, nem tetszett neki; *(Hosszas élénk derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások jobb felől: Dehogy nem!)* ma a kormánynak újabb javaslatát nem támogatom és ez sem tetszik a t. képviselő úrnak. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Kijelentem, t. ház, hogy én jóakarat tekintetében a t. képviselő úrral versenyre kelni egyáltalában nem szándékozom. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Átnyujtom neki a mondottak alapján a győzelemnek és dicsőségnek koszorúját a jóakarat terén. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Átadom a t. kormánynak és a ma felszólalt t. képviselő úrnak — mint bevezetőleg mondám — a mérsékletnek és a bátorságnak terén is ezt a győzelmi pálmát. Csakugyan az a mérséklet bennem nincs meg, hogy az általam óhajtott és kedvelt reform helyett egy üres látszattal megelégedjem *(Zajos tetszés a baloldalon.)* és az a bátorság sincs meg bennem, hogy én e reformot Magyarországon Európa törvénykönyveinek legnevetségesebb javaslatával vezessem be. *(Szünni nem akaró lelkes éljenzés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Tisza István: T. ház! *(Zaj a szélsőbalon. Felkiáltások: Elál! Elál! Szavazzunk!)* Nemcsak a t. ház kimerült türelme iránti tekintetből, hanem azért is egészen rövid leszek, mert szigorúan a személyes kérdés korlátai közt fogok maradni. A t. képviselő úr rossz akaratot hányt szememre, azért, mert azt mondottam, hogy belőle tegnap nem a reform barátja, hanem ellensége szólt.

Én, t. ház, constatálom, a mint hogy azt már constatáltam s azt senki, a ki a képviselő úr beszédjét akár hallgatta, akár figyelemmel elolvasta, nem vonhatja kétségbe, hogy a t. képviselő úrból azon sikertelenség folytán, a melyet mint részleges sikertelenséget mi is elismerünk, a melyet ő teljes sikertelenségnek talál, határozottan és nem is leplezve a kárörröm szól. *(Ellenmondás bal felől.)* Ezt beszédének szövegéből akármikor elvállalom bebizonyítani s ez szerintem nem azt bizonyítja, mintha valaki barátja volna a reformnak, hanem talán épen az ellenkezőjét.

A t. képviselő úr jónak látta azzal foglalkozni, hogy én mit tettem a bizottságban? A felett, hogy a bizottságban való működésemnek mi volt az értéke: nem én vagyok hivatva ítélni, de egyet tudok s ezt tudhatják azon képviselőtársaim és barátaim, a kikkel a tárgyalások legelső perczeitől fogva gyakran volt szerencsém a kérdésről beszélni s ezek között tudhatja az igen t. ministerelnök úr is, hogy álláspontom elejétől végig ugyanaz maradt. Igen sok tekintetben óhajtottam s kívántam az első perczétől fogva oly dolgokat, melyeket az önkormányzati szempont ígényel, ezek mellett meg is maradtam, de akkor, mikor tetszetős phrasisok terén túllicitáltak, nem tartott attól vissza, hogy ezekkel szemben is szilárdan megmaradjak eredeti álláspontom mellett. És, t. ház, szemben azon megtámadással, melyben részesülni szerencsém volt, csak egyetlen egy dolgot mondok. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő úrtól a hangzatos, de nem mindig tartalmas phrasisokat nem tanulom el. *(Helyeslés a jobboldalon. Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Arra pedig egyáltalában nem szorúltam rá, hogy a t. képviselő úrtól szabadelvűséget tanúljak. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kíván, a vitát bezárom. *(Felkiáltások: Szavazzunk!)* Szavazás előtt még a ministerelnök úr kíván szólani. *(Felkiáltások: Holnap! Ma!)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: *(Halljuk! Halljuk!)* A ház t. elnöke kijelentette ugyan, hogy a vita be van zárva s a háznak túlsó oldaláról azt kívánják, hogy szavazzunk: én azonban kötelességemnek tartom még a szavazás előtt nyilatkozni. De teljesen a t. ház megítélésére és elhatározására bízom azt, hogy ezen felszólalásomat ma, vagy holnap kívánja-e meghallgatni. *(Zajos felkiáltások: Ma!)* Arra nézve, hogy ez és a szavazás ma történjék-e meg, vagy holnap, a ház t. elnökének enuntiatioját kérem, de előre is kérem a t. képviselőházat, hogy ha felszólalásomat mára kívánják, méltóztassanak annyi türelemmel lenni, hogy felszólalásom meg is történhessék. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! Úgy vettem ki a t. ház hangulatából, hogy a szavazást ma kívánják megejteni. *(Általános helyeslés.)* E szerint tehát nem marad egyéb hátra, mint hogy a ministerelnök ma nyilatkozzék.

Gróf Szapáry Gyula ministerelnök: T. ház! A tegnap és ma mondottak közt vannak nyilatkozatok, a melyeket sem állásomnál, sem meggyőződésemnél fogva szó nélkül nem hagyhatok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Igy nevezetesen Ugron Gábor, valamint gr. Apponyi Albert képviselő urak felemlítették a korona által tett egy nyilatkozatot. Én meg vagyok győződve arról, hogy azon t. képviselő urak is, kik erről szóltak, úgy vélekednek, hogy e nyilatkozatért senkit mást nem lehet felelősségre vonni, mint a kormányt és ha így méltóztatnak érteni, a felelősséget érette elvállalom. *(Helyeslés jobb felől.)*

Kijelentették a t. képviselő urak azt is, hogy a kormány eljárása hibás volt, hogy meghátrált és elejtette a javaslatot. Ezek az állítások jogosúltak volnának, ha a kormány csak-

Digitized by Google

ugyan azon szándékkal tette volna az indítványt, hogy a kérdésnek ekképen való elintézésével, a két szakasz elfogadásával, az ügyet befejezettnek tekintse. Ámde ez távol van a kormány szándékától. A kormány a közigazgatás reformját semmiképen el nem ejtette s a mi most történik, azt csak első lépésnek tekinti, melyet a további intézkedések követni fognak. Ebben semmi meghátrálás nincs, még kevésbbé az állami administratio compromittálása. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De azt is mondták, hogy milyen hosszú idő veszett el most hiába és hogy hány hónapon át foglalkozott a ház eredmény nélkül ezzel a közigazgatási javaslattal. Azt az egyet megengedem, t. ház, hogy az elért eredmény nincs arányban azon idővel, melyet e kérdés tárgyalására fordított a ház; de azért nem merném állítani — sőt épen ennek ellenkezőjét állítom — hogy az erre fordított idő elveszett volna. Méltóztatnak tudni, hogy csak néhány hónap előtt is, mikor az állami administratioról beszéltünk, gyakran sokan úgy nyilatkoztak, hogy az állami administratio behozatalát kívánják, de midőn azt kérdezték tőlük, miképen kívánják ezt összeegyeztetni a parlamenti rendszerrel, miként kívánják szervezni az önkormányzatot, ha a választás elejtetik: oly elágazók voltak a vélemények, hogy e tekintetben egyöntetűségéről beszélni alig lehetett. Hogy e tekintetben a vélemények most tisztultak, az visszavezethető azon időpontra, mikor a törvényjavaslat a kormány által benyujtatott s annak megbeszélése úgy a közéletben, mint a bizottságban, a házban alkalmat szolgáltatott arra, hogy a kérdés megérlelődjék, hogy a közvélemény vele tisztába jöjjön és ha nem is történt megegyezés minden részletre nézve, sok főbb elvben egyetértés van és egyes eszmékre nézve legalább csoportosultak a nézetek. Már pedig ez a reform-munka elősegítésére, megérlelésére nagy befolyással van. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Ezért azt az időt, a mit ezzel töltöttünk el, elveszettnek mondani nem lehet és midőn a képviselőháznak ismét alkalma lesz e kérdéssel foglalkozni, annyival jobban előkészítve és megérlelve fogja találni a véleményeket. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)*

Hibáztatják a javaslatot, a mint az most szerkesztve lesz, azért, mert ez a törvény nem hajtható végre. De vajjon első eset-e az, hogy törvényt alkotunk, mely nem hajtható végre? Nincsen-e más törvény is törvénykönyvünkben, a mely csak alapját képezi további törvényhozási alkotásoknak, de a mely önmagában nem hajtható végre? Minden egyebet mellőzve, utalok csupán az 1869: IV. tcz-re. Végrehajtható volt-e az mindjárt megalkotása után? Korántsem; csakis az 1871: XXI., XXXII. és XXXIII. tczikkek meghozatala által lett végrehajtható s ép úgy, a mint nem volt semmi nevetséges, vagy feltünő abban t. i, hogy az elv kimondatván, életbeléptetése későbbi törvényhozási alkotásoknak tartatik fenn. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Apponyi t. képviselő úr megjegyzéseket tett a törvényjavaslat czímére és arra, hogy az »I. fejezet« megjelö és benn van a törvényjavaslatban. Csakugyan nem azzal a szándékkal terjesztettük be a törvényjavaslatot a fejezetek és az »általános határozatok« megemlítésével, hogy a törvény csak a mostani két szakaszból álljon. De ki akadályozta meg a kormányt és a többséget abban, hogy e törvényjavaslat a maga teljességében, úgy, a mint contemplálva volt, keresztülvitessék? *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Különben most is, ha a többség a törvényjavaslatot el akarja fogadni, úgy, a mint most indítványoztatott, a házszabályok 186. §-a módot nyújt arra, hogy a szöveg megfelelően kijavíttassék. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* És ha a t. ház a maga kebelében ezt tenni nem kívánná, van mód arra, hogy mielőtt a javaslat törvényerőre emeltetnék, ezen formai hiba kiigazíttassék. *(Helyeslés. Úgy van! a jobboldalon.)*

Lényeges kifogást tett tegnap gr. Apponyi t. képviselő úr a törvényjavaslat 1. §-a ellen, azt mondván: milyen helytelen az, hogy a törvényre való hivatkozás csak az önkormányzati elemekre vonatkozik s nem az állami közegekre is.

Azt hiszem, t. ház, hogy a törvény kötelező mindenkire és mindenkinek eljárására, ezt külön megemlíteni nem szükséges; annál kevésbbé szükséges az állami közegeknek azt az utasítást adni, hogy a törvény értelmében járjanak el, mert már az általuk letett eskü is kötelezi őket erre. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

De hogy miért vétetett fel ez az önkormányzati közegekre nézve, annak oka igen egyszerű. Ez azért történt és azért volt már benn a javaslat eredeti szövegezésében és a bizottság által ajánlott szövegben is, mert az önkormányzati közegeknek ezzel jog adatik, mely jogot e kifejezés részükre biztosítja. Ez a különbség a kettő között és így egészen helyes a distinctio s a szöveg úgy, a mint azt Vadnay Andor képviselő úr indítványozta. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kénytelen vagyok még constatálni gróf Apponyi Albert képviselő úr tegnapi és mai felszólalásában azon ellenmondásokat, melyek ezen nyilatkozataiban fenforognak.

Azt mondotta gróf Apponyi képviselő úr, hogy elvben helyesli a törvényjavaslatot és kívánja az állami administratio létesítését, hogy

Digitized by Google

a törvényjavaslatnak úgy, a mint az benyújtatott és a közigazgatási bizottság által előterjesztetett, egyes intézkedéseit helyesli, de egyes intézkedéseit kifogásolja. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

De épen azon nézetnek, melynek gróf Apponyi képviselő úr beszédében kifejezést adott, leginkább megfelel a törvényjavaslat mostani szövege. Mert az kimondja az állami administratio elvét, de a részletekre, melyeket a képviselő úr kifogásolt, nem terjed ki és így ő minden ellenmondás nélkül elfogadhatta volna azt, mint a hogy előbb mellette volt. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

De a képviselő úr, midőn az 1. §-nál felszólalt, szükségesnek tartotta felszólalását úgy tüntetni fel, hogy ő a ministerelnököt nem tartja elég érdemesnek arra, hogy ezen 1. §. intézkedését védelmezze, tehát ő tartja magát hivatottnak arra, hogy ezt tegye.

Ezen felszólalásában a képviselő úr elismerte az első szakaszba foglalt elv fontosságát és most, mikor mi szintén elismervén, azt törvényerőre akarjuk emelni, azt mondja, az nem ér semmit és ahhoz nem járulhat hozzá.

De nem fogadhatom el a képviselő úrnak azon állítását sem, hogy ezen javaslatnak, úgy a mint most meg van állapítva, elfogadása által a kormány állása gyöngült és maga az állami administratio elve compromitálva volna.

De hát az, a mit a képviselő úr javaslatba hozott, miként tegnap is bátor voltam említeni, vajjon többet ért volna-e? Vajjon ha a kormány ezen elv kimondását sem bírta volna keresztülvinni, akkor az eredmény nagyobb lett volna? Engedelmet kérek, épen nem.

Miként lehet azt mondani, hogy a törvényjavaslat sorsa biztosítva és annak keresztülvitele lehetséges lett volna azon eljárás mellett a melyet gr. Apponyi Albert t. képviselő úr ajánlott, hogy tudniillik a törvényjavaslatnak általánosságban való elfogadása után vegyük azt le a napirendről és tárgyalását folytassuk ismét őszszel.

Már tegnap voltam bátor kimutatni azon teendőket, a melyek az alkotmány követelményei szerint a törvényhozás őszi ülésszakának idejét igénybe veszik.

Hogy azok mellett még ezen javaslatot is le lehetne tárgyalni akkor, midőn őszszel még a közigazgatási bíróságról szóló és egyéb javaslatok is be fognak nyujtatni, azt mint tegnap, ma is tagadásba veszem és állítom, hogy az általános vita befejezése után a napirendről való levétel annyit jelentett volna, mint a javaslatnak az egész országgyülési cyclus napirendjéről való levétele. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

De eltekintve attól, hogy a parlamenti időbeosztás szempontjából lehetséges lett volna-e a javaslatot őszszel, vagy esetleg még a költségvetés tárgyalása után letárgyalni, azon nyilatkozatok után, a melyeket a ház túlsó oldaláról Irányi Dániel képviselő úr, mint pártelnök tett, a navitásnak igen nagy foka szükséges ahhoz, hogy az mondassék: őszszel ezen javaslat keresztülvihető lett volna. *(Helyeslés jobb felől.)*

A képviselő úr azt mondja, hogy ha az erkölcsi garantiák meg lettek volna, megszünt volna az alap a támadásokra.

Azon nagyfokú elkeseredésből ítélve, a melyet a t. túloldal ezen javaslat tárgyalásánál tanusított, azt hiszem, bármilyen javaslatot nyújtott volna be a kormány, ugyanaz lett volna a sorsa. *(Élénk ellenmondások a szélső baloldalon.)*

Apponyi t. képviselő úr szerencsét kívánt nekem ahhoz, hogy ez a párt a saját erejéből viszi keresztül ezt a javaslatot és pedig azon alakban, a minőben jelenleg van. Engedje meg, hogy ezen szerencsekívánatot én egy igen jó kívánattal viszonozzam. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselőházat emlékeztetem azon küzdelemre, a mely csak néhány nap előtt a ház bal és szélső baloldala közt folyt.

A lehető legélesebb küzdelem volt az s a képviselő urat ép oly erősen támadták meg a törvényjavaslat támogatása miatt, mint engem. Ha azon küzdelmek után most ismét baráti jobbot nyujtanak egymásnak, ezen barátság őszintesége iránt nem nagy bizalommal vagyok. *(Derültség jobb felől.)* Méltóztassanak megmondani, hogy hol van az összekötő kapocs ezen két párt közt? Talán a közjogi alapon? Ez iránt épen ellentétes az álláspontjuk. Vagy talán a belső administratio kérdéseiben? Ebben is ellentétes az álláspont köztük. Én tehát szerencsét kivánok neki ahhoz az éljenzéshez, melyben mostanában azon párttól részesült. *(Élénk derültség és tetszés a jobboldalon.)*

Azt mondta gróf Apponyi Albert t. képviselő úr, hogy lett volna még egy más mód is e kérdés elintézésére. Hogy az a mód nem kivihető, ezt már voltam bátor elmondani; mert szerintem e kérdés elintézésére az ügy jelen stadiumában csak három mód kínálkozott. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik mód lehetett volna: ragaszkodni a törvényjavaslat tárgyalásához, azt az obstructio daczára is folytatni a nyáron, őszszel, egészen a jövő 1892 szeptember 28-áig. Hogy ezt a kormány miért nem akarta s a többség miért nem akart e módhoz nyúlni, azt bátor voltam tegnap előterjeszteni — nem akarta azért, mert

Digitized by Google

többre becsüli a parlament tekintélyét és többre becsüli, hogy ne legyen kimutatva a parlamenti működés meddősége, hogy sem ezen utat válaszsza. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

A második mód, melyet a kormány követhetett volna: a képviselőház feloszlatása. *(Halljuk! Halljuk!)* De indokolt lett volna-e e lépés akkor, midőn a kormány nagy többséggel bír s e többség és a kormány közt a lehető legbensőbb bizalom és egyetértés áll fenn *(Élénk helyeslés jobb felől)* és midőn a többség és a kormány egyenlő útat követnek a reform keresztülvitelében. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)* Ily körülmények közt az ország közvéleményére lehetett volna hivatkozni és épen a mi saját érdekünkben, hogy kimutassuk, az önök álláspontja mily helytelen és mennyire elítéltetik a közvélemény által. *(Úgy van! a jobboldalon.)* De magát a czélt, magát a parlamentaris eljárást tekintve, ezen lépés indokolt nem lett volna és azért a kormány nem is nyult ezen eszközhöz. *(Helyeslés jobb felől.)* Ily körülmények között tehát nem volt más mód, mint törvényerőre emelni azt, a mi a ház határozata folytán elfogadtatott; nem volt más mód, mint kimondani e tekintetben az állami administratio elvét és a kérdés további fejleményét későbbre halasztani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ez volt, t. ház, az egyedüli helyes eljárás, a melyet e kérdésben a jelen viszonyok közt tenni lehetett. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* És itt még csak annak vagyok bátor kifejezést adni, hogy a többség ezen lépésével sem el nem ejtette ezen törvényjavaslatot, sem programmját meg nem változtatta. *(Úgy van! jobb felől.)* A kormány fel fogja használni az alkalmat arra, hogy ezen törvényjavaslatot a lehető legrövidebb idő alatt, mihelyt lehetséges lesz, ismét a ház asztalára tegye. *(Helyeslés jobb felől.)* Meg fognak győződni akkor a t. képviselő urak arról, hogy a kormány ezen eljárását ép úgy fogja támogatni a többség, mint ahogy támogatta most. *(Helyeslés jobb felől.)* Támogatni fogja a többség kivétel nélkül, mert nincs ezen többségben oly áramlat, mely a reformot őszintén ne akarná. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Ezért a kormány ezen párt támogatásával e reform keresztülvitelét magának fentartja s addig, míg ez lehetséges lesz, kérem a t. házat, hogy ezen 2. §-t elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás. Az első kérdésnek nagyon természetesen annak kell lenni: elfogadja-e a ház a 2. §-t a közigazgatási bizottság szövegezése szerint: igen, vagy nem? Ha az nem fogadtatik el akkor fel fogom tenni a kérdést: hogy elfogadja-e a ház a miniszterelnök úr által beterjesztett szöveget, mint 2. §-t? *(Helyeslés.)*

Kérdem tehát a t. házat: elfogadja-e a 2. §-t változatlanúl a bizottság által beterjesztett szövegben; igen, vagy nem? *(Felkiáltások jobb felől: Nem fogadjuk el!)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az nem fogadtatott el.

Kérdem már most, elfogadja-e a t. ház a miniszterelnök úr által beterjesztett és nyomtatásban is kiosztott szöveget, mint 2. §-t: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége elfogadta a miniszterelnök úr által benyujtott szöveget, mint 2. §-t.

Ezzel, t. ház, a törvényjavaslat részletes tárgyalása is be van fejezve. *(Helyeslés jobb felől.)* És így a törvényjavaslat harmadszori megszavazása a legközelebbi ülés napi rendjére fog kitűzetni.

Ezen legközelebbi ülésre vonatkozólag vagyok bátor még bejelenteni azt is, hogy azon ülésen Csatár Zsigmond képviselő úrnak a Csongrád-vidéki Kőrös szabályozására vonatkozó interpellatiojára is válaszolni kíván a földmívelési minister úr. *(Halljuk! Halljuk!)*

A legközelebbi ülésre nézve bátor vagyok javasolni, hogy holnap d. e. 11 órakor tartassék. *(Felkiáltások a jobboldalon: Tiz órakor!)*

Ha kívánni méltóztatnak, határozatképen kimondom, hogy a holnapi ülés d. e. 10 órakor fog megtartatni. E szerint a legközelebbi ülés ideje és napirendje meg van állapítva. Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 40 perczkor.)

Digitized by Google

549. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi augusztus hó 8-án, szombaton

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Herczeg Turn-Taxis Egon szabadságidőt kérő levelének bemutatása. — A vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat végleges megszavazása. — A földmívelési minister válasza Csatár Zsigmond interpellatiojára, az alsó-kőrösi ármentesítő társulat ügyei tárgyában. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Baross Gábor, gr. Bethlen András, Szilágyi Dezső, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Széll Ákos jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Dárdai Sándor, az azok ellen jelentkezőket Madarász József jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Széll Ákos jegyző *(olvassa az augusztus hó 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom herczeg Thurn-Taxis Egon országgyűlési képviselő levelét, melyben megrongált egészségének helyreállítása czéljából két havi szabadságidőt kér. *(Megadjuk!)*

Azt hiszem, a t. ház azt megadni méltóztatik és így azt határozatkép kijelentem.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Más előterjesztés sem lévén bejelentve, következik az indítvány- és az interpellatioskönyv felolvasása.

Dárdai Sándor jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy sem az indítvány-, sem az interpellatios könyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Következik a napirend: a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Dárdai Sándor jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét).*

Perczel Dezső előadó: Engedje meg a t. ház, hogy a házszabályok 186. §-a értelmében, mielőtt a ház e törvényjavaslat szövegét harmadszori felolvasásra végleg megállapítaná, egy rövid előterjesztést tegyek, *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Méltóztatik tudni a t. ház, hogy azon alkalommal, midőn a törvényjavaslat czíme megállapíttatott, az eredeti szerkezet tartalmához képest a t. ház megszavazta azt is, hogy a czím után következik: »Első rész, Első fejezet, Általános határozatok.« Minthogy most a törvényjavaslatnak csak két szakasza van és abban általános határozatok nincsenek, azt hiszem, a t. ház bele fog egyezni abba, hogy a czím után következő ezen három pont: »I. rész. I. fejezet. Általános határozatok«, mint felesleges és nem idevaló, a törvényjavaslatból kihagyassék. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Azt hiszem, a t. ház, ezt a dolog

Digitized by Google

természeténél fogva is elfogadni méltóztatik. *(Helyeslés.)*

E szerint a törvényjavaslat címe megmaradván, az utána következő három pont: »I. rész. I. fejezet. Általános határozatok« kihagyatik. Most következik az I. és 2. §. felolvasása.

Dárdai Sándor jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 1. és 2. §-át).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásra végleg megszavazni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

A kik megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége harmadszori felolvasásra is elfogadta a törvényjavaslatot és így ez alkotmányos tárgyalás és szíves hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Következik a földmívelési minister úr válasza Csatár Zsigmond képviselő úrnak hozzáintézett interpellatiojára.

Gr. Bethlen András földmívelési minister: T. ház! Csatár Zsigmond képviselő úr hozzám egy interpellatiot intézett az alsó fehér kőrösi ármentesítő társulat ügyeire vonatkozólag. Ez az interpellatio szorosan összefügg egy február hóban beadott kérvénynyel, melyet e tárgyban Ludwig Mihály és társai, valamint az interpelláló képviselő úr nyujtottak be arra vonatkozólag, hogy az ármentesítő társulat területén az ártérfejlesztés mielőbb befejeztessék, továbbá, hogy addig, míg ez be nem fejeztetik, a végrehajtás beszüntettessék.

Mielőtt e tárgyban intézkedtem volna, nyilatkozattételre hívtam fel a társulatot, a melynek válasza a következő felvilágosítást tartalmazza. 1871-ben, midőn ez a társulat újból szervezkedett, a nagybirtokosok és a községek közt létrejött egyezség második pontja szerint abban történt a megállapodás, hogy a községek mint egységek szerepelnek és reájuk mint egységekre rovatik ki a hozzájárulási összeg, a mely összeget az után saját lakosaik, mint érdekeltek közt bizonyos aránykulcs szerint felosztják.

Ezen aránykulcs nem bizonyult czélszerűnek és azért 1876-ban az 1875-iki árviz színe alapján új ártérfejlesztés állapíttatott meg. Ezen új alapot az összes érdekeltek elfogadták és ehhez Gyula városa is külön képviselőtestületi határozattal hozzájárult.

Ezután merült fel az a kérdés ép Gyula városában, vajjon jogosult-e az, hogy csak a külterületek viseljék ezt a terhet, vagy pedig hogy a belterületekre is fel lenne osztandó. Egy alispáni határozat, melyet a közmunka- és közlekedésügyi minister úr jóváhagyott, megállapította, hogy Gyula városban a külterületek hat tized, a belterületek pedig négy tized arányáig viseljék ezt a terhet.

Ez képezi az ideiglenes, de semmi esetre sem törvényellenes állapotot. Már most az ezen időközben, t. i. 1883 óta létrejött 1884:XIV. tcz. alapján el lett rendelve a törvényes ártérfejlesztés; ennek műszaki része már be is van fejezve és szeptember hóban az ki is lesz téve közszemlére. Ez képezi tehát alapját a kivetésnek és alapját képezi az időközben a társulat által felvett egymillió négyszázezer forintnyi kölcsönnek ideiglenes, de törvényes alapját.

Megengedem, hogy az egyesekre nézve talán káros, de ne méltóztassék elfelejteni, hogy ez egy, az érdekeltek vagy ezek jogelődei által önként elvállalt teher, melytől bárkit is felmenteni annyit jelentene, mint a társulattól elvonni az őt jogosan megillető követelést.

Ezek alapján lesz szerencsém az interpellatio egyes pontjaira válaszolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt kérdi az interpelláló úr: »az alsófehér-kőrösi ármentesítő társulatnak volt-e szabad az ártérbe az érdekeltséget, minden ártérfejlesztési munkálat és ennek közszemlére való kitétele nélkül felvenni és azt, a kit akart, abból kihagyni?«

Minthogy az érdekeltség az 1876-iki ártérfejlesztési munka alapján lett megállapítva, ehhez minden érdekelt hozzájárult.

Csatár Zsigmond: Soha!

Gr. Bethlen András földmívelési minister: Bocsánatot kérek, ez tényállás. Itt tehát arról nem lehet szó, hogy ott az önkényesen, egyesek meghallgatása nélkül lett megállapítva.

A másik kérdés ez: »Az ármentesítő társulat az árviz elleni védekezés költségeit szabadon úgy vetheti-e ki, a mint akarja? S ez önkénykedés ellen a megterhelt közlakosnak, ha igazsága van, jogorvoslatot ebben az országban senki sem ad? Mi annak oka?«

Bocsánatot kérek, szeptember közel van, akkor lesz a munkálat közszemlére kitéve és az, a ki azt sérelmesnek találja, akkor lesz a törvény értelmében jogosult az ellen reclamálni.

A harmadik kérdés ez: »A gyulai panaszosok kérelme felett miért nem lett tartva mind a két fél meghallgatása mellett tárgyalás és miért csak a vádolt társulat hívatott fel nyilatkozatra, hiszen a kérvény vádat tartalmazva és a minister úr ígért igazságot adott szava után hogyan lehetett a panaszkodókat épen a vádlottak által tartott igazgatósági választmánya által kérvényükkel elutasítani?«

A tényállásra nézve a társulattól bekértem az adatokat, melyek egészen megnyugtatók. Erre nézve tehát más oldalról adatokat szerez-

Digitized by Google

nem felesleges volt. De tévedés, hogy a kérvényezők elutasíttattak volna. Hisz kérvényük lényege, a mely abból áll, hogy az ártérfejlesztési munka mielőbb befejeztessék, teljesíttetett, a mennyiben útasíttatott a társulat, hogy a munkálatokat mihamarabb fejezze be és azok haladásáról tegyen havonkint jelentést, a mi meg is történt. Ennek eredménye az, hogy szeptemberben a munkálatok be is lesznek fejezve.

Továbbá azt kérdi a képviselő úr: »Fog-e intézkedni a t. minister úr, hogy az alsó-fehérkörös ármentesítési társulat elhanyagolt ügyei szigorú állami vizsgálat tárgyát képezzék, hogy az ártérfejlesztés jogszerűen keresztülvitessék és a kivetési kulcs az igazsághoz híven a közös tehervíselés alapján állapíttassék meg?«

Minthogy a munkák folyamatban vannak, egyáltalában nem forog fenn annak szüksége, hogy külön intézkedjem.

Továbbá ezt kérdi: »Addig, a míg az ártér műszaki fejlesztési munkálat befejezést nem nyert a szt.-benedikí, eperjesi és szabadkai dülőkben levő ártéri költséggel — az illetők állításaként — jogtalanúl megrótt birtokosok ellen, az elrendelt végrehajtást a pénzügyminister úr felfüggeszti-e?

Minthogy az interpellatio ezen része már a pénzügyminister úrhoz is van intézve, az ő nevében is azt a választ adhatom a t. képviselő úrnak, hogy a kormánynak arra sem joga nincsen, sem egyáltalában arra nem érzi magát indíttatva, hogy a társulat kárára bárkinek elengedje tartozását, vagy annak fizetését felfüggeszsze.

Végre ezt kérdi a képviselő úr: »Melyik törvényben van az megírva, hogy a tulajdonos tudtán kivül teher vethető ki adóforintja után olyan földeknek a megterheltetésével, a mely földek az ártérbe nem tartozhatnak?«

Arra nézve, hogy mely földek tartoznak, vagy nem tartoznak oda, mint bátorkodtam előadni, azzal felelhetek, hogy az 1876-iki ártér alapján senki olyan megterhelve nincsen, a ki önként el nem vállalta volna a terhet. Hogy a reclamatio után fog-e valaki ezek közül kimaradni, vagy nem, az akkor fog eldőlni, a mikor a reclamatiok meg fognak történni és el fognak bíráltatni.

Különben ezeket a képviselő úr megtudhatta volna a társulatnál magánál, a hol a felvilágosításokat megadták volna neki; ha ezt teszi, interpellatiojára nem lett volna szükség.

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Csatár Zsigmond: T. ház! Interpellatiomnak annyi eredménye lett, hogy az ártérfejlesztés munkája ily hosszú idő után szeptemberben a nyilvánosság asztalára le lesz téve, hogy a kinek sérelme van, orvosolhassa.

De sajátságos, hogy a minister úr mily szépen átcsúszik a kérvényezők panasz-pontjain. Hisz nem arról van szó, hogy a minister úr azt a társulatot hallgassa ki, mely 1871. óta a legrombolóbb, a legigazságtalanabb kulcs alapján veti ki önkénykedve a költségeket, hanem arról, hogy küldjön ki valakit, a ki kihallgassa a vádlókat és vádlottakat és aztán hozzon ennek alapján határozatot. A minister úr ezt nem tette, hanem csupán a bevádolt társulat igazgatóságát hallgatta meg. Természetes, hogy az csak nem mondhatta, hogy a panaszosoknak van igazuk, hanem mindent elkövetett arra nézve, hogy a panaszpontok elfátyofoloztassanak, hogy a minister úr látköre elhomályosíttassék és kimondja a vétkeseknek tartottakra, feltéve, hogy a vétkesség ki fog tudódni, hogy azok ártatlanok.

Azt mondja a minister úr, miért nem néztem meg a társulatnál az incriminált dolgot. Azt hiszi a t. minister úr, hogy még annak a kiküldött tanácsosnak is oly könnyen sikerül ott a pénzügyi művelet actáiba belenézni?

Hisz azok azt ép úgy rejtegetik, mint a zsidók a thorát, a katholikus az oltári szentséget és a reformatusok az Úr vacsoráját, *(Derültség.)* mert ott van letéve a legtöbb visszaélés.

Megvallom őszintén, hogy én ezt a választ a t. minister úrtól nem vártam, mert meg voltam győződve, hogy a hozzá beadott panaszpontok tekintetében a legkérlelhetetlenebb szigorral fogja a vizsgálatot megtartani. És mit tapasztaltam? Azt, hogy meghallgatta azokat az embereket, kik vádolva vannak és ez elég volt arra nézve, hogy annyi panaszkodó, sulyos adót fizető polgár elutasíttassék panaszkérvényével ugyanazon emberek által, kik ellen a panasz irányult. Engedelmet kérek, de én ilyet soha nem láttam és hogy ez lehető legyen, nem is gondoltam. Ez oly valami új divat, a melytől az Uristen mentsen meg bennünket, mert így csakugyan oda jutunk, hogy tulajdonképen az történik, a mit felülről akarnak és nem az, a mit a tárgyilagos osztó igazság követel.

T. ház! 1871-ben alakíttatott a Fehér-Körös szabályozási társulat; 1871. óta vetik ki ott a vizszabályozási költségeket a maguk kénye-kedve és tetszése szerint és osztozkodnak a közvagyonon, úgy, a mint akarnak. A t. minister úrnak egy kiküldött szakközege beszélte el nekem, hogy azokba a csúnya dolgokba tisztességes ember bele se nyúlhat, mert akkor végtelen sok baj és kellemetlenség származnék, hanem azt mondja: nem tehetünk mást, mint hogy ezekre a dolgokra spongyát vetünk és

Digitized by Google

kezdünk új életet. Ő az új élet kezdeményezését attól tette függővé, hogy ezen ártér-fejlesztési munkálat szeptemberben ki lesz téve Gyula város asztalán, hogy mindenki megreclamálhassa, a ki azt hiszi, hogy jogtalanúl lett megróva. Én ezután azt a kérdést intéztem ahhoz a kiküldött méltóságos úrhoz: mi fog történni azokkal, kik jogtalanúl rovattak meg ily vizszabályozási költségekkel és kik 1871. óta jogtalanúl kínoztattak végrehajtásokkal?

Azt mondta: erre a kérdésre már nincs szavam; erre a feledés fátyolát fogjuk borítani, a mi történt, megtörtént, ezután új élet kezdődik. Engedelmet kérek, de hogy az, kinek minden teher a vállaira nehezedik, tűrni legyen kénytelen, hogy egy oly vizszabályozási bizottság, melynek megalakúlásához soha hozzá nem járúlt, évek során át kivetett törvénybe ütköző adót tőle behajtson, őt exequálhassa és most, mikor ki fog tűnni, hogy azok a terűletek nem is az ártérhez tartoznak, azt mondhassák, hogy a mit eddig fizettek, az odavész, köszönjétek meg, hogy majd ezután nem kell fizetni: ez az én fogalmammal és jogi képzettségemmel homlokegyenest ellenkezik s megvallom, hogy alkotmányos kormánytól más igazságot vártam volna és várok is. Mert legyen rá készen a t. minister úr, hogy annak a gyulai polgárságnak van annyi jogérzéke és maga iránti annyi kötelességérzete, hogy ha az idáig tőle beharácsolt jogtalan vizszabályozási díjak és költségek vissza nem fizettetnek, meg fogja találni a helyes útat arra, hogy a minister úr kikerűlésével is magának igazságot szerezzen.

Azt mondja a t. minister úr, hogy ezen vizszabályozási költségek ki lettek vetve s az állam azokat most el nem engedheti.

De hát mikor mondta az a gyulai polgárság, hogy a jogosan kivetett költségeket megfizetni nem akarja? Nem azt akarták, hogy a minister úr csak egyetlenegy jogosan kivetett krajczárt is engedjen el, hanem igenis azt, hogy a jogtalanúl kivetett összegek engedtessenek el, az ártérfejlesztési munkálatok fejeztessenek be, ők a rájuk eső jogi költségeket az utolsó krajczárig meg fogják fizetni.

A t. minister úr is tudni fogja, mert a kérvény egy pontja is mondja, hogy ők nem kegyelmet kérnek, hanem csak igazságot.

Mikor a kérvényt szerencsés voltam a t. minister úrnak egy küldöttséggel együtt átadni, a gyulai polgárok egészen örömtelt kebeltel hagyták ott a minister úr bureauját s rendkivűl sok dícsérettel halmozták el a t. minister urat. Én mondtam nekik, hogy nyugtával dícsérjétek a napot édes barátim, mert tudom, hogy a bureaucratia ködétől az ő lelke is be fog borúlni s a kérvény egyszerűen vissza fog útasíttatni. Nem is csalódtam, mert a t. minister úr, lehet véletlenűl, a legjobb akarattól vezéreltetve magát, de azt tapasztaltuk néhány hét múlva, hogy bizon a gyulai polgárság jobban tette volna, ha fel se jön Pestre, legalább az úti költségük megmaradt volna számukra. *(Derültség.)*

Mert kiküldték a bureaucratia emberét, a ki pedig azokkal a középkori lovagokkal *(Derültség.)* együtt eszik és iszik s ezekkel a vizi emberekkel *(Derültség.)* együtt elintézik a dolgokat s fátyolt vetnek mindenre. És a minister úr meghallgatta azon embereket, kik ellen a panaszkérvény beadatott és a kik ellen az a panasz, hogy ezreket és százezreket jogtalanúl kivetettek a népre, azokat be is szedték, de soha arról nem számoltak. Ez oly eljárás, a mely engem lelkileg és testileg megbotránkoztat. Ki is adatott a végzés, mely szerint a vizszabályozási társúlat nem találta a beadott kérvényt méltónak arra, hogy tárgyaltassék és azt, mint tárgytalant visszaútasította. Én fel sem mertem tételezni, hogy Magyarországon ilyesmi bekövetkezzék. Mert idáig arra még példa nem volt, hogy a feladott egyén maga vizsgálhassa meg és maga hozhassa meg azt a végzést, mely a panaszkodót elutasítja. Ilyet, t. ház, csak Fabiny Teofil volt igazságügyminister gondolt ki és a mostani belügyminister jogelődje, Tisza Kálmán úr léptetett életbe, hogy ha a választási elnököknek a választásoknál elkövetett visszaélései fenyítő feljelentés tárgyát képeznék, mielőtt az törvénykezési elbánásban részesűlne, kiadatik a bepanaszolt választási elnök úrnak jelentéstétel végett: vajjon tetszik-e neki azokat a visszaéléseket elismerni s vajjon bűnös-e ő, igen vagy sem? És ha az elnök úr azt mondja: mosom kezeimet, ártatlan vagyok, mint a ma született gyermek, én egyetlen egy polgárnak sem vettem el szavazati jogát: a feljelentés visszaérkezik a törvényszékhez és ez azt, mint panaszra s további eljárásra nem alkalmasat ad acta teszi.

A t. minister úr válaszából meggyőződtem, hogy létezni kell valahol a rendeletek tárában egy harmadik rendeletnek s hihetőleg a t. minister úrnak, már bizon nem tudom hanyadik elődje alkothatta meg, mely szerint, ha a vizszabályozási társúlatok visszaélései ellen panaszt mernek tenni azok a nyomorult adózó polgárok, a kik csak arra valók, hogy adót fizessenek: a minister urat feszélyezi az, hogy szakközeget küldjön ki azoknak a szegény, együgyű polgárok ügyének a megvizsgálására, tehát kiküldi magát a feljelentett vizügyi bizottságot, hogy mondd, édes gyermekem, igaz-e, hogy te beszedted azt a pénzt s arról nem számoltál el; úgy-e hogy nem igaz? Természetesen a válasz az lesz, hogy

Digitized by Google

bizony nem igaz, nincs itt semmi büntetni való dolog s a szegény emberek dolga szépen el van temetve.

Azt hiszem, a t. ház minden általam igen t. tagjának tudomása van arról, hogy megnehezedtek az idők Magyarországon; *(Általános derültség.)* mert ki merem mondani, bárhogyan mosolyogjon is valaki, nézze meg minden ember — a kinek birtokviszonya nem változott 1867 óta — az adókönyvecskéjét s abban azt fogja látni, hogy daczára annak, hogy atyafiságban fogyott, kisebb a családja: adója 67-től úgy viszonylik a maihoz, mint 1 — a 15-höz. S ha ez így van, pedig így van, akkor nem kellene olyan könnyen elsiklani az ily panaszok felett, hanem tüzetesen meg kellene azokat vizsgálni és a közönség érdekének megfelelőleg elintézni.

Őszintén megvallom, t. ház, interpellatiomra azt a feleletet vártam, hogy a minister úr ki fogja mondani, hogy én a pénzügyminister úrral egyértelműleg azon megállapodásra jutottam, hogy addig, a míg az ártérfejlesztés be nem fejeztetik; addig, a míg minden ember nem tudja, mennyivel tartozik az ártérfejlesztési költségekhez hozzájárúlni: felfüggesztem azon végrehajtást, mely ott a legdrákóibb szigorral a legigazságtalanabb összegek behajtását elrendeli; s hogy ezen ügy igazságosan rendeztessék, a legszigorúbb vizsgálat megejtése végett szakközegeimet küldöm ki.

Fájdalom, e részbeni reményemben csalódtam s kaptam egy oly üres ígéretet, a melyről elmondhatom: Nesze semmi, fogd meg jól.

Az egész dolognak csupán egy örvendetes oldala van. Örvendetes csupán az, hogy az ártérfejlesztési munkák ki lesznek téve a város asztalára és így mintegy húsz év múlva be fog következni az az állapot, hogy valahára tudni fogjuk, kinek van a birtoka az ártérben, kié nincs; de azt már nem helyezi kilátásba a t. minister úr, hogy mi lesz azokkal, a kiknek a Kőrös lábjába szökel a birtokuk és oly alacsonyan fekszenek a földjeik, hogyha a legkisebb Kőrös vize kilocsesan a mederből, az a birtokrész egyszerre viz alá kerűl. De azok a földek, a melyek hatalmas emberekéi, kihagyattak az ártérfejlesztésből, ellenben fölvétettek az ártérbe oly magaslatokon fekvő földek is, mely magaslatokat, ha egyszer az árviz elborítaná, a gyulai tornyok is viz alá kerűlnének.

Azt nem helyezi kilátásba a minister úr, hogy az eddigi visszásságok megtoroltatnak-e, hogy a jogtalanúl megrovott polgároknak véres verejtékkel szerzett fillérei vissza fognak-e fizettetni; s az ilykép kihagyott dúsgazdagokra ki fog-e vettetni az éveken át nem fizetett összeg és befognak-e vonatni az árfejlesztésbe.

Mindezt figyelmen kivűl hagyta. Lesz tehát minden megint úgy, a mint ott három-négy ember akarja; a többi elmehet világ végére s eljöhet ide a minister úrhoz panaszra. Én tudom, hogy a minister úr a legjobb intentioval van eltelve; tudom ő nem hozta magával Erdélyből azt a bureaucratiát, mely ott van, hanem már ott találta. Ez a bureaucratia pedig csak a sötétben tudja kifejteni a maga életrevalóságát, annak nem kell világosság, az mindent ígér, mikor az ember odamegy, az végtelen nyájas képet mutat, még székkel is megkínál, némelyik még a szivarvégét is elvágja; *(Derültség)* de ha az ember kijön a szobájából, akkor már úgy fenyeget, hogy »no hiszen csak várj te, míg ebben a dologban igazad lesz!« Mert ezek az urak — értem a vizügyi ministerium, *(Derültség)* pénzügyi embereit, ezeket a vizkármegtérítő, ártérszabályozó embereket — igen értik egymást. *(Derültség.)*

Már engedelmet kérek, nagy horderejű, komoly természetű kérdés az, melynek érdemében én ezt a szerény interpellatiot kínos helyzetemben a két t. minister úrhoz intézni kénytelen voltam. Megmondották azok a senkitől meg nem választott, hanem három-négy embertől kinevezett gyulai vizszabályozó urak, hogy »Elmehetnek kendtek a Csatárjukkal együtt a világ végére, majd megmutatja Bethlen András minister, hogy nekünk van igazságunk!« Nyiltan hirdetik korcsmákban, sörházakban, kávéházakban, hogy: »Nem azért vagyunk mi urak, hogy az urak minket meggyilkoljanak, mert a farkas a maga fiát nem szokta megenni.« *(Derültség.)* És csakugyan a minister úr válasza meggyőzött arról, hogy bizony a farkas nem eszi meg a maga fiát, mert ha meg akarná enni, a minister úrnak legszentebb kötelessége az lett volna, hogy a fegyelmi vizsgálatot azon kérvény alapján nyomban elrendelje s az évek során át jogtalanúl, minden választás nélkül hívatalban levőket állásuktól felfüggeszsze, a vizsgálat eredményét pedig a maga tisztaságában hozza létre.

Azonban azt én, mint önérzetes ember, belátom, hogy ha valaki netalán egy köztisztviselőt jogtalanúl vádolna, az a vizsgálat után, elvegye bűnének jutalmát, mert ez a dolog természetéből folyik; de hogy ily ibis redibis non, ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes mód lehessen arra, hogy a földmívelésügyi minister által kiküldött vízbiztos száz meg száz polgárt jogától megfoszszon: engedje meg, t. ház, azt nem reméltem, nem vártam. És biztosítom a t. házat, hogy ha ezt a választ, a mely nem kielégítő s a polgárok igazságát elfátyolozza és megsemmisíti, tudomásúl méltóztatik venni; ha nem lesz mód arra, hogy interpellatiom tárgyaltassék és a minister útasíttassék, hogy ott, hol már millió forintot elkezeltek számadási

Digitized by Google

felelősség nélkül, mert el nem számolta soha senki; a hol jogtalanúl becsempészett emberek intézik a Kőrös szabályozási társulat ügyét, mindezeket megvizsgálja: de akkor legyen elkészülve minden képviselő arra, hogy soha sem fog az érdekelt fél, sem mások érdekében az igazság kifejezést és elintézést nyerni.

Ezek, t. ház... *(Egy hang jobb felől: Elál!)*

Ki az a szerencsétlen, a ki azt kiáltja, hogy »Elál«? *(Nagy derültség.)*

T. ház! A minister úr válaszának azt a részét, hogy az ártérfejlési munkálatok tervei septemberben közszemlére lesznek téve, köszönettel tudomásúl veszem; de fájdalommal kell visszautasítanom válaszának többi részét, melyben azt mondja, hogy a panaszkodóknak panaszpontjai felett érdemben vizsgálatot nem tartand, a számadások beadására a vizszabályozási társulatot nem kötelezi és az egész multra nézve a feledés és megsemmisítés fátyolát borítja.

Végül nem vehetem tudomásúl a minister úr válaszának azon részét, melyben azt mondja, hogy a t. pénzügyminister úrral szemben nem ajándékozhatja oda a gyulai polgárokra vízszabályozási költségek czímén kivetett összeget. Ezt nem is kérte senki s a gyulai polgár nem is fogadna el ajándékokat, mert nincs rászorúlva; hanem a mi az övé, azt nem engedi elvenni, mert még sok éven át akar adót fizetni; már pedig, ha ily idegen embereket oda bevisztünk és azok kényök-kedvök szerint vethetik ki a vízszabályozási költségeket: akkor, t. minister urak, bekövetkezik az az állapot, hogy a gyulai polgár el fog pusztúlni és azzal elpusztúl az állam alapjának egyik támasza; elpusztúl maga az adófizetési képesség is. Következésképen arra kérem a t. házat, hogy ebben a kérdésben ne méltóztassék tudomásúl venni a minister úr válaszának ezen részét, hanem méltóztassék interpellatiomat napirendre tűzni, kívánván az ottani vízszabályozási állapotok miseriairól tanúságot tevő íratokat, hogy láthassa, mi történt Magyarországon 1871. óta, hogyan fosztották ki a békés lakókat oly pénzektől, melyekhez hozzányúlni sem volt joguk; de hiába, uraim, nagy baj az, ha némely vízjogi ügyekben intéző embernek az a jelszava, hogy sic volo, sic jubeo; azután természetesen Péter, a kit megrónak teherrel, Pált, lévén az hatalmas ember, futni engedi. Én azt hiszem, hogy a t. képviselőháznak minden tagját azzal az intentioval küldötte ide választókerülete, hogy vigyázzanak, hogy semmi jogtalanság el ne követtessék. Én azt hiszem, hogy a t. képviselőháznak nincs egyetlen egy tagja sem, talán még az sem, ha komolyan gondolkozik, a ki az imént nekem ebben a szent hivatásomban azt kiáltotta, hogy eláll, hogy be ne lássa azt, hogy a mit teszek, nemcsak a gyulai nép érdekében, nemcsak képviselői kötelességemből kifolyólag cselekszem, hanem a közigazgság érdekében. Kérem a t. házat, hogy a válasz ezen részét tudomásúl venni ne méltóztassék.

Gr. Bethlen András földmívelési minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Csak két rövid megjegyzést kívánok tenni az interpelláló képviselő úr felszólalására. A képviselő úr egész okoskodása azon feltevésen alapszik, hogy a kivetés jogtalan és törvénytelen. Bátor voltam már előbb kifejteni, hogy ennek ellenkezője áll és a t. képviselő urat csak arra utalom, a mit igen könnyen megtehet, hogy nézze meg Gyula város 1876. julius 31-én tartott közgyűlése jegyzőkönyvét, melyben az azon ártérfejlesztés elfogadására vonatkozó határozat 37 szám alatt beiktatva van. *(Helyeslés jobb felől.)*

Második megjegyzésem arra vonatkozik, hogy a képviselő úr felemlítette, hogy a társulat, vagy egyesek osztozkodnak a közvagyonban. Ez oly sulyos vád, a melyet talán menthet a képviselő úrnak buzgalma, de a melynek, engedjék meg, addig, míg concret adatokkal elő nem áll, sulyt nem tulajdoníthatok. *(Helyeslés jobb felől.)* Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Csatár Zsigmond: Tisztelt képviselőház! *(Felkiáltások jobb felől: Eláll!)* Szavamat fentartom, a mit mondottam azért életemmel és vagyonommal szavatolok. *(Egy hang jobb felől: Az nem sok!)* A vagyonom, t. ház, nem ér sokat, de az életemet mindenesetre tartom annyira, mint akármelyik minister úr a maga életét. Tessék meggyőződve lenni, hogy azok a panaszkodók soha sem értesültek a t. minister úr által említett 1876. évi közgyűlési határozatról, nekik soha ilyen kivetésről, ilyen megállapodásról tudomásuk nem volt; hisz épen azért folyamodtak a t. minister úrhoz jogsegélyért, hogy vizsgáltassa meg a dolgot és ne higyjen a holt betünek és lásson tisztán ebben a tömkelegben, mert az Ariadne fonalát a tömkelegben csak szakszerű igazságos vizsgálat adhatja meg. Csak így cselekedjék és fájdalom, az érdekeltség kérvényének e részét a minister úr figyelmen kivül hagyta és elutasította azon emberek által, a kik ellen a kérvény beadatott.

Nem azt mondottam én, hogy a bureaucraták a pénzeket tán magok közt megosztották volna, hanem azt mondottam — úgy emlékszem — hogy tulajdonképen a pénzt elharácsolták, nem számolták el és nem volt eset, hogy ez a vizszabályozó társulat 1871. óta csak egyetlen egy évi bevételekről szakszerű számadással lépett volna fel. Engedelmet kérek, de a hol dúsan

Digitized by Google

fizetett tisztviselői állások vannak; a hol évekig rengeteg pénzt vettek be bizonyos czélokra, hogy ott az érdekeltség még azt se tudhassa meg, hogy a pénzeket hová fordították . . . *(Felkiáltások jobbról: Eláll! Eláll!)* ez, azt hiszem, az osztó igazságnak meg nem felel.

Ennélfogva újra kérem a t. házat, hogy a minister úr válaszát tudomásúl venni ne méltóztassék, mert a minister úr kötelességét, melyet a törvény jogkörébe utalt, vétkesen megszegte és nem teljesítette. *(Derültség jobb felől. Helyeslések a baloldalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a minister úr válaszát tudomásúl venni? *(Igen! Nem!)* A kik tudomásúl veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a választ tudomásúl veszi.

T. ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van merítve. Tájékozás végett talán czélszerű lesz, ha most a ház a jövő ülésekre nézve is, habár nem végleges, de mégis bizonyos megállapodásra jutni méltóztatik. *(Halljuk!)* Azt hiszem, hogy a legközelebbi ülés kedden lenne tartható s a mennyiben akkor bizottsági jelentések fognak beadatni, legczélszerűbbnek vélem azt déli 12 óróra tűzni ki, *(Helyeslés)* mely ülésnek nem lenne érdemleges tárgya. Azután, a mennyiben valószínű, hogy a mentelmi bizottság a keddi ülésben a hozzá utasított ügyben beadja jelentését, ez a csütörtöki ülésben érdemleg lenne tárgyalható *(Helyeslés.)*

Hoitsy Pál: T. ház! Miután az elnök úr előterjesztéséből az tűnik ki, hogy a keddi ülésben csakis formalitások lennének elintézendők és azt hiszem, hogy van a háznak annyi tagja, a kik nem utaznak el vasárnap, hogy hétfőn lehetne megtartani a formalis ülést azon czélból, hogy a bizottság jelentését beadja: ennélfogva tán hétfőre lenne a legközelebbi ülés kitűzendő és akkor a jelentés szerdán érdemileg elintézhető volna.

Elnök: Én is gondoltam arra, a mit a képviselő úr most jelzett; de a mint tudom, nem lehet biztosan várni, hogy a bizottság hétfőn beadja jelentését; már pedig felesleges volna ülést tartani, ha esetleg a jelentés nem jön be.

Ezen kivül a kereskedelmi minister úrnak is van egy törvényjavaslata beterjesztve, mely a bizottság által még nem tárgyaltatott és melyre nézve czélszerű lenne, ha most elintéztetnék. Ha tehát kedden az erre vonatkozó jelentés is beterjesztetnék, ennek tárgyalását is a szünet előtt el lehetne végezni, minthogy ez nem oly természetű tárgy, mely előreláthatólag nagyobb vitát idézne elő. A keddi ülés, ha czélszerűnek látszik, elhatározhatja azt is, hogy valamely kisebb tárgy, pl. a melyet jeleztem, a kereskedelmi minister úr által beterjesztett törvényjavaslat, mely a romániai vasuti csatlakozásokra vonatkozik, mely talán nagyobb vitát nem fog előidézni, esetleg a szerdai ülésre kitűzessék. Azért jeleztem, hogy a t. ház csütörtökön tart ülést a mentelmi bizottságnak Ugron Gábor képviselő úr mentelmi ügyében beadandó jelentése tárgyalása végett, hogy a ház tagjai tájékozva legyenek az iránt, mi fog tárgyaltatni. *(Helyeslés.)*

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! Én nem a t. elnök úrnak propositioira óhajtok észrevételt tenni, mert azokban megnyugszom egész terjedelmökben; de egy más körülményre óhajtanám felhivni a t. ház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én ugyanis nagyon kívánatosnak tartanám, hogy választassék meg mielőbb az a külön bizottság, a melyhez a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslat utasítandó lesz. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Én azt hiszem, a t. kormánynak nem áll szándékában, hogy ez a nagy gonddal készült törvényjavaslat ne tárgyaltassék és halasztást szenvedjen. Ebből folyólag óhajtanám, hogy ez a bizottság talán már most, még a szünet előtt választatnék meg. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Jól tudom, hogy ez a bizottság sem fog a szünet alatt tárgyalni; de hiszen azzal csak nyer az ügy, ha a bizottsági tagok már jó előre tudják, hogy e kiküldetést nyerni fogják és így a szünetet is felhasználhassák arra, hogy ezen nem csekély nehézséggel járó tárgyat tanulmányozzák. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Arra kérem tehát a t. házat, hogy ha lehetséges, kedden, de mindenesetre még a szünet előtti ülések egyikén megválasztani méltóztassék azt a bizottságot, mely a curiai bíráskodásról szóló törvényjavaslatot hivatva lesz tárgyalni. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: T. ház! A kormánynak szándéka a t. képviselő úr által említett javaslatot őszszel a bizottság által tárgyaltatni. *(Helyeslés.)* Ha azonban e javaslatot most a bizottság különben sem tárgyalhatja, épen úgy megválasztható a bizottság őszszel, mint most. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás a bal- és szélsőbalon.)* A t. háznak tagjai oly nagy számmal vannak távol, különösen szombati napon sokan távoznak el, hogy conferentia tartása is nehézséggel jár. Azt hiszem tehát a bizottság megválasztása maradhat az őszi ülésszakra. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ugron Gábor: T. ház! Én gróf Apponyi Albert képviselő úr indítványát magamévá teszem, különösen azért, mert az országra nézve szükséges határozott megnyugtatás, hogy ezen törvényjavaslat tárgyalása komolyan szándékoltatik. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső bal-*

Digitized by Google

oldalon.) A technikai okok, a melyek akadályképen felhozattak, mind olyanok, hogy igen könnyen legyőzhetők. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A törvényjavaslat tárgyalásának pedig érdekében áll, hogy azok a képviselők, a kik kiszemeltetnek, jó előre tudják ezt és előtanulmányaikat a szünet alatt megtehessék. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha mi helyesen akarunk egy törvényt meghozni; ha mi alaposan akarjuk azt megvitatni — és tudom, hogy a minister úr, a kinek ressortjához ez a törvényjavaslat tartozik, ez elől kitérni nem is akar — akkor nem áll érdekünkben, hogy bizonytalanságban legyenek azok, a kik első sorban e törvényjavaslatot a tanácskozás számára elő fogják készíteni. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Elnök: A tett indítvány következtében kérdeznem kell a t. házat, méltóztatik-e kívánni, hogy a bizottság megválasztása még a szünetek előtt történjék: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a bizottságot még a szünet előtt kívánják megválasztatni, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik!)*

A ház többsége nem kívánja most megválasztatni a bizottságot.

A legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 20 perczkor.)

550. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi augusztus hó 11-én, kedden

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — A gazdasági bizottság jelentése a ház augusztus havi költségvetése tárgyában. — A mentelmi bizottság jelentése Ugron Gábor mentelmi ügyében. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Szilágyi Dezső, Josipovich Imre. b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik déli 12 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Dárdai Sándor jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Varasdy Károly az azok ellen jelentkezőket Nagy István jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Nagy István jegyző *(olvassa az augusztus hó 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjesztése nincs.

Varasdy Károly jegyző: Csávosy Béla, a gazdasági bizottság előadója!

Csávosy Béla előadó: Van szerencsém beterjeszteni a gazdasági bizottság jelentését a képviselőház augusztus havi költségvetésének előirányzatáról. Egyszersmind bemutatom a pénztár múlt havi állásáról szerkesztett kimutatást és a gazdasági bizottság múlt havi üléseiről vezetett jegyzőkönyveket.

Kérem a t. házat, hogy ez irományokat a ház irodájában elhelyezni, az augusztus havi jelentést pedig kinyomatni, a ház tagjai között szét osztatni és annak idején napirendre tűzni méltóztassék.

Elnök: A gazdasági bizottság jelentése a képviselőház augusztus havi költségvetéséről ki fog nyomatni, a ház tagjai között szétosztatni s ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, a legközelebbi ülés napirendjére kitűzetni; a pénztár mult havi állásáról szóló kimutatás és jegyző-

Digitized by Google

könyvek pedig a ház irodájában fognak elhelyeztetni.

Varasdy Károly jegyző: Konkoly-Thege Sándor, a mentelmi bizottság előadója!

Konkoly-Thege Sándor előadó: T. ház! Van szerencsém a képviselőház 5509. számú határozata következtében a mentelmi bizottságnak Ugron Gábor képviselő úr mentelmi ügyében hozott jelentését és a bizottság kisebbségének külön véleményét tisztelettel beterjeszteni azzal a kéréssel, hogy e jelentést és külön véleményt kinyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és a napirendre tűzés iránt intézkedni méltóztassék.

Elnök: T. ház! A múlt ülés alkalmával midőn kilátásba volt helyezve, hogy a mentelmi bizottság jelentését a mai ülésen be fogja terjeszteni, azt a javaslatot voltam bátor tenni, hogy e jelentés tárgyalása a csütörtöki ülés napirendjére tűzessék ki. Akkor a dolog természete szerint határozat nem volt hozható.

Ennélfogva most szükséges az iránt határozni. Azonban ezen ügyhöz Szadovszky képviselő úr kíván szólani.

Szadovszky József: T. ház! Ezen ügyben a napirendhez kívánok szólani. Mielőtt azonban a mentelmi bizottság jelentésére vonatkozólag a napirend megállapítására nézve indítványomat előadnám, annek indokolásául lehetetlen, hogy kifejezést ne adjak megütközésemnek, hogy ne mondjam, megbotránkozásomnak a kormány erélytelensége és tehetetlensége felett, (*Zaj, mozgás a jobboldalon. Élénk helyeslés. Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.*) melyet ezen mentelmi kérdéssel szoros kapcsolatban levő fiumei vizsgálati ügyben tanúsít. (*Élénk helyeslés a szélsőbalon. Zaj jobb felől.*)

Ugyanis, daczára annak, hogy a fiumei rendőrség jelentése még a múlt hó elején a lapokban közöltetett; daczára annak, hogy ezen jelentés alapján Ugron Gábor képviselő úr a ministerelnök úrhoz interpellatiot intézett; és daczára annak, hogy azon jelentés és ezen interpellatio szerint itt rendkívüli fontos nemzeti sérelemről van szó, hogy tudniillik Uselac császári és királyi százados a királyát ünneplő és királya mellett tüntető népet összelövetéssel fenyegette . . . (*Ellenmondás és zaj a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Úgy volt a hivatalos rendőri jelentésben!*) megjegyzem hogy hivatalos, meg nem czáfolt, sőt megerősített jelentés alapján beszélek . . . (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) daczára tehát annak, hogy nagy nemzeti sérelemről van szó; mert a nemzet legszentebb érzületében sértetett meg, a kormány ennek daczára nem hogy a vizsgálatot befejezte volna, de még csak most tette folyamatba, a mennyiben a legutóbbi napokban közzétett táviratok szerint Jekelfalussy csak most küldetett Fiuméba a vizsgálat vezetésére.

Olay Lajos: Tisza is különb volt a Janszky ügyben!

Szadovszky József: Más nemzet egy perczig sem tűrné az ilyen erélytelen, késedelmes kormányt, mely a nemzet érdekeit megvédeni a nemzet ellen elkövetett sérelmeket orvosolni, megtorolni annyira képtelen. (*Úgy van a szélsőbalon.*)

De más nemzeteknél az ilyen sérelmek ritkán fordúlnak elő és azért azok érzékenyek azok iránt; nálunk azonban ily sérelmek napirenden vannak, azért türelmesebbek is vagyunk és ezért hozzá is kellett szoknunk az ilyen sérelmekhez.

Mit látunk azonban másrészről, t. ház? Azt, hogy a kormány nem ismer sürgősebb feladatot, mint azt, hogy Uselac császári és királyi százados, ki a fiumei rendőrségnek nemcsak meg nem czáfolt, de megerősített jelentése szerint a nemzet ellen sulyos sértést követett el, (*Zaj. Ellenmondás a jobboldalon. Egy hang a baloldalon: Miért nem czáfolták meg eddig?*) a honvédelmi minister úr alkotmányellenes, helytelen, (*Úgy van! a szélső baloldalon.*) illetéktelen és jogtalan beavatkozása folytán, (*Úgy van! Zaj a szélső baloldalon.*) az ő útasításának megfelelően képzelt sérelmei tekintetében a mentelmi jog megsértésével kielégíttessék. (*Úgy van! a szélső baloldalon.*)

Az érzékenyen megsértett és fölháborodott nemzet azonban várhat: első mindenekelőtt Uselac császári és királyi százados és az ennek ügyét magáévá tett altábornagy (*Úgy van! a szélsőbalon. Nagy zaj és ellenmondások a jobboldalon.*)

Ezen tekintetek előtt önök szerint meg kell hajolnia, háttérbe kell szorúlnia a nemzet sérelmeinek, a képviselők ellenőrzési jogának és kötelességének, a szólás szabadságának és a mentelmi jognak. (*Úgy van! a szélsőbalon.*) Vigyázzanak azonban, t. uraim a túloldalon, nehogy gúny és nevetség tárgyává tegyék a magyar parlamentet, (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Már megtették!*) midőn sürgősebbnek tartják egy pithiai jóslatszerű határozat meghozatalát annál, hogy orvosolják és megtorolják a nemzet sérelmeit.

Mi meg akarjuk akadályozni, hogy a magyar parlament ily nevetséges helyzetbe jusson; s ezért azt indítványozom, hogy a bizottság jelentése napirendre ne tűzessék, vagy ha már kitűzetett volna, tárgyalása addig elhalasztassék, míg a fiumei vegyes vizsgáló bizottság iratai be nem terjesztettek és a ministerelnök úr ennek alapján nem válaszolt Ugron Gábor képviselő úrnak interpellatiojára.

Digitized by Google

Kérem, méltoztassék ez indítványomat elfogadni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Gróf Szapáry Gyula ministerelnök: T. ház! Nem tudom, hogy a kormány eljárásának bírálata a napirendre kitűzésének kérdéséhez tartozik-e, miként a t. képviselő úr ezen két ügyet egymással kapcsolatba hozta. Én most az ügy érdemére nézve nyilatkozni nem kívánok. Midőn a mentelmi bizottság jelentése tárgyaltatni fog, a kormánynak lesz alkalma és módja e kérdésről véleményét kijelenteni.

Ma csak némely állítások rectificálására szorítkozom, melyeket a t. képviselő úr felhozni jónak látott. Nevezetesen azt mondta, hogy a kormány eljárása mennyire késedelmes volt a vizsgálat elrendelésével.

A kormányt e tekintetben semmi mulasztás vagy késedelem vádja nem terheli; mert természetes, hogy a hírlapokban megjelent nyilatkozatok nem képezhetik a kormány eljárásának alapját, hanem csak a rendőri jelentés hivatalos felterjesztése.

Ez pedig Fiuméből julius 16-ikán érkezett. A kormány ekkor azonnal megtette az intézkedéseket a vizsgáló bizottság kiküldése iránt.

Azt mondja a képviselő úr, hogy a rendőri jelentésben foglalt állítások megerősítést nyertek. Nem tudom, ki által? A jelentés tartalma fölött véleményt mondani mindenekelőtt Fiume város törvényhatósága van hivatva, mely legközelebb határozott e kérdésben, de e határozat ma még kezemben nincs.

Az tehát, hogy ama hírek meg lettek volna erősítve, még bővebb bizonyítást igényel.

A mi a dolog lényegét, a napirendre tűzést illeti, kérem méltóztassék hozzájárúlni ahhoz, a mit a t. elnök úr már a múltkor kilátásba helyezett, hogy tudniillik a bizottság jelentése a csütörtöki ülés napirendjére tűzessék ki.

Azzal, hogy a képviselőház mentelmi joga megsértetett-e, a fiumei vizsgálat semmi összeköttetésben nincs. *(Élénk ellenmondás a szélsőbalon.)* Arra kérem tehát a t. házat, hogy ezen kérdést csütörtökre méltóztassék napirendre tűzni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Horánszky Nándor: T. ház! Miután a napirend kérdése az előttem szólott t. képviselőtársam által felvettetett, legyen szabad erre vonatkozólag nekem is néhány észrevételt tennem, előrebocsátva a magam részéről azt, hogy én abban a kérdésben, vajjon a fiumei ügyben történt interpellatiora adandó válasz sürgőssége tekintetében megtörtént-e a kormány részéről minden, a mi szükséges, most nyilatkozni egyáltalában nem kívánok.

Ideje lesz ennek akkor, midőn az interpellatiora a válasz meg fog adatni, azt azonban kijelenthetem már ma is, hogy az ezen interpellatiora adandó válasz igen sürgős természetű; *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és ha e tekintetben a t. kormány netalán késedelmeskedést tanúsított, az legalább is érzékhiányról tenne tanúságot, *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* a mi felett azonban ezúttal véleményt mondani nem akarok.

Nem bocsátkozom, t. ház, a dolog érdemének fejtegetésébe és vizsgálatába sem, mert erre akkor lesz alkalom, midőn a mentelmi bizottság jelentése a ház előtt tárgyaltatni fog; de a napirend kérdésére vonatkozólag magam is azon véleményben vagyok, hogy hiba követtetik el, nem elég politikai tapintat tanúsíttatik akkor, midőn ezen mentelmi ügy előbb tárgyaltatik, mielőtt a fiumei ügyben tett interpellatiora a ház választ fog kapni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Megmondom, hogy miért? *(Halljuk! Halljuk!)* Az igen t. ministerelnök úr ismételten kérte a kérdésnek napirendre tűzését abban az értelemben, a mely értelemben azt a ház igen t. elnöke a legutolsó ülésben proponálta; semmi más újabb argumentumot fel nem hozott, ezért pedig kár volt felszólalni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

A magam részéről nem tarthatom helyesnek a napirendre tűzést egyszerűen azért, mert ez ország-világ előtt tanúságot tesz arról, hogy valahányszor az általam különben mélyen tisztelt közös hadseregre vonatkozólag akár objectiv, akár subjectiv tekintetben e házban kérdések merűlnek fel, a ház rögtön talpra állíttatik; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és ezen eljárásnak, a melynek fontosságát én különben tagadni nem akarom, sokkal nagyobb suly kölcsönöztetik, mint tulajdoníttatik magának azon fontos kérdésnek, melyet a fiumei interpellatio magában tartalmaz. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ez, t. ház, politikai érzéknek, politikai ildomnak dolga; *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* és felfogásom szerint semmi esetre sem szenvedett volna a mentelmi ügy, ha épen ezen politikai ildomra és tapintatra való tekintettel ez is elhalasztatott volna akkorra, midőn a fiumei ügyben tett interpellatiora felvilágosítást kapunk. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon. Mozgás jobb felől.)*

Semmi egyéb, mint ezen szempont az, a mely épen a törvényhozás méltóságának és tekintélyének érdekében nekem azt sugallja, hogy sokkal helyesebb ezen ügynek tárgyalását elhalasztani akkorra, mikorra azt t. képviselőtársam indítványozta.

Csak ezt akartam a magam részéről kijelenteni; Szadovszky József t. képviselőtársam

Digitized by Google

intítványához ennélfogva hozzájárúlok. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.*

Elnök: Olay Lajos képviselő úr kíván szólani.

Olay Lajos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Óvást kell tennem az ellen, hogy a ház ily fontos ügyben határozatot hozzon akkor, mikor nem vagyunk százan.

Kérem, ennélfogva a jelenlevőket megszámláltatni. *(Felkiáltások a jobboldalon: Vagyunk százan!)*

Elnök: T. ház! Miután kétely merült fel az iránt, hogy vagyunk-e határozatképes számmal, ez constatáltatni fog. Kérem a képviselő urakat, méltóztasssnak helyeiket elfoglalni, hogy a számlálás megtörténhessék. *(Felkiáltások a baloldalon: Vagyunk százan!)*

Elnök: E szerint a megszámlálás szükségeelesik. *(Helyeslés.)*

Helfy Ignácz: T. ház! Miután sem a t. ministerelnök úr, sem a t. honvédelmi minister úr, a ki oly nagyon érdeklődik e dolog iránt, nem reflectált arra, a mit Horánszky Nándor t. barátom, szerintem igen helyesen mondott; és miután a t. ministerelnök úr minden indokolás nélkül kérte a t. házat, hogy ragaszkodjék ahhoz, hogy ez a mentelmi ügy már holnapután tárgyaltassék; én egy kérdéssel vagyok bátor a t. ministerelnök úrhoz fordúlni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tegyük fel azt az esetet, hogy a Fiumében most folyó vizsgálat azt derítené ki, hogy hogy az a rendőri hivatalos jelentés csakugyan igaz; és hogy azon szavakat, melyeket a hivatalos jelentés Uselac századosnak tulajdonít, a nevezett százados csakugyan elmondotta: kérdem a t. ministerelnök úrtól, gondolja-e, hogy a mentelmi bizottság akkor is ugyanezt a jelentést terjesztené elő, a melyet most a ház elé terjesztett? *(Mozgás jobb felől.)*

Ha a t. ministerelnök úrnak és pártjának ez a felfogása: ám szavazza meg, hogy a mentelmi bizottság jelentése a legközelebbi ülés napirendjére tűzessék ki. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a bizottságnak az Uselac-Ugron-féle ügyben beterjesztett jelentését, melynek kinyomatása iránt azonnal intézkedni fogok és a mely a t. képviselő uraknak kézbesíttetni fog, a legközelebbi csütörtökön délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére kitűzni: igen vagy nem? *(Igen! a jobboldalon. Felkiáltások a szélső balon: Halasztási indítvány adatott be!)*

Ha kíváni méltóztatnak, előbb a halasztási indítványt fogom szavazásra kitűzni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e Szadovszky József úrnak ezen ügyre vonatkozó halasztási indítványát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik ezt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége a halasztási índítványt nem fogadta el.

Kérdem már most a t. házat: méltóztatik-e elfogadni, hogy a mentelmi bizottság most beterjesztett jelentése csütörtökön délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére tűzessék ki? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik!)*

A ház többsége a mentelmi bizottság jelentésének tárgyalását a csütörtöki ülés napirendjére tűzte ki.

Ezt megelőzőleg azonban a már hozott határozat szerint a gazdasági bizottság jelentése fog tárgyalás alá kerülni.

A mai ülésnek egyéb tárgya nem lévén, az ülést bezárom.

Szadovszky József: Zsivio Fejérváry! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Zsivio Fejérváry! Derültség jobb felől.)*

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 55 perczkor.)

Digitized by Google

551. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi augusztus hó 13-án, csütörtökön

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Maros-Tordamegye felíratának bemutatása. — A közlekedési bizottság jelentése a román királysággal létesítendő vasúti csatlakozásról szóló törvényjavaslat tárgyában. — A gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása a ház augusztus havi költségvetéséről. — A jegyzőkönyv ide vonatkozó pontjának hitelesítése. — A mentelmi bizottság jelentésének tárgyalása Ugron Gábor mentelmi ügyében. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Baross Gábor, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, b. Josipovich Imre és b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Dárdai Sándor jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat, Széll Ákos, az azok ellen jelentkezőket Nagy István jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Dárdai Sándor jegyző *(olvassa az augusztus hó 11-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Maros-Torda vármegye közönségének felíratát, melyben Pozsony vármegyének a ragadós tüdőlob és fertőzés gyanújában álló szarvasmarhák levágatása folytán felmerült kártalanítási igények tárgyában való felterjesztését pártolja.

E felírat árgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több előterjesztése nincsen.

Széll Ákos jegyző: Neményi Ambrus, a közlekedésügyi bizottság előadója!

Neményi Ambrus előadó: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a közlekedésügyi bizottság jelentését a román királysággal létesítendő vasúti és közúti összeköttetésről s úgy az ezekre, mint a már létező csatlakozásokra vonatkozó viszonyok szabályozásáról a kereskedelmi minister úr által beterjesztett törvényjavaslat tárgyában.

Kérem a t. házat, méltóztassék e jelentést kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és annak idejében az osztályok mellőzésével napirendre kitűzni.

Elnök: A közlekedésügyi bizottság jelentése ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, tárgyalása annak idejében az osztályok mellőzésével a napirendre fog tűzetni, a mire nézve később leszek bátor a t. háznak előterjesztést tenni.

Más jelentés nem lévén, következik a napirend első tárgya, a gazdaságügyi bizottság jelentése a képviselőház augusztus havi költségvetéséről.

Széll Ákos jegyző *(olvassa a jelentést).*

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház augusztus

Digitized by Google

havi költsége 86.676 frtlal megszavaztatik és folyóvá tételével a ház elnöksége megbízatik.

Széll Ákos jegyző *(olvassa a képviselőház pénztárának julius havi állásáról szóló kimutatás).*

Elnök: A kimutatás tudomásúl vétetik.

Kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyvnek a költségvetés megszavazására vonatkozó pontját azonnal hitelesíteni, hogy a költségek folyóvá tétele megtörténhessék.

Dárdai Sándor jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezen pontját hitelesítettnek jelentem ki.

Napirend szerint következik a mentelmi bizottság 793. számú jelentése. Ugron Gábor országgyűlési képviselő mentelmi ügyében és a hozzá csatolt különvélemény.

Azt hiszem, a t. ház méltóztatik a jelentést és a különvéleményt felolvasottnak venni és így az általános tárgyalást megnyitom. Az első szó a bizottság előadóját illeti.

Konkoly-Thege Sándor előadó: T. ház! Midőn az állíttatik, hogy a képviselőház egy tagjának mentelmi joga és így a háznak joga megsértetett, ne méltóztassék rossz néven venni tőlem, ha a mentelmi ügyek előadásánál megszokott rövidség határait ezúttal túllépem és kötelességem teljesítéséhez kérem a t. ház figyelmét és türelmét, melylyel azonban visszaélni nem fogok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Előrebocsátom, t. ház, hogy én minden politikai vonatkozástól menten óhajtom ezt az ügyet tárgyalni és minden olyantól, a mely ezen mentelmi ügyhöz és annak jogköréhez nem tartozik, megtisztítva kívánok, tisztán a mentelmi jog elvi és gyakorlati szempontjából, néhány megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezen általam jelzett irányban első sorban constatálnom kell azt, hogy a házban a kiindulási pontra nézve eltérés köztünk nincs; és hogy nincs eltérés sem a bizottsági jelentés, sem a különvélemény között abban a tekintetben, hogy ezen mentelmi ügyből kifolyólag intézkedés szükségessége nem kívántatik.

Én tehát első sorban a kiindulási ponttal kívánok röviden foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Kétségtelen tény, hogy ezen ügy megbírálásával a mentelmi bizottság jelentésében idézett képviselőházi határozatnak első pontjáról lehet csak szó, a mely azt mondja ki, hogy a képviselő ezen minőségében a házban, vagy a házon kivül azért, a mit mond, vagy tesz, csak azon ház által vonható felelősségre, melyhez tartozik. Ezzel a képviselőházi határozat ez első pontja kimondotta azon fontos elvet, hogy minden más hatóság helyett ily ügyekben hatóságúl a képviselőházat állította fel.

Hogy a kifejlett gyakorlatot ezen thesisből megállapíthassam, első sorban is foglalkoznom kell különösen azzal, mit értett eddig a ház a gyakorlatban minden egyes eset megbírálásánál az úgynevezett feleletre vonás alatt? *(Halljuk! Halljuk!)* Kötelességem ezt tenni azért is, mert azt tapasztaltam, hogy sokan igen tévesen fogják föl e határozat jelentőségét és a feleletre vonást és összezavarják az elégtétel adással. A feleletre vonást a képviselőház eddig minden egyes esetben úgy állapította meg, hogy feleletre a képviselő nem vonathatik semmi hatóság által, semmi hatóság előtt. *(Úgy van! jobb felől.)* Ezzel tehát magán feleletre vonást nem értett a határozat és nem érthetett a képviselőház sem. *(Úgy van! jobb felől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Miért?)* Mindjárt megmondom. Nemcsak azért, mert ezen elv eddig törvényt pótló határozatban kimondva és praecisirozva nem volt és mert magánfeleletre vonást nem érthetett azért sem, mert a feleletre vonás csakis jogi természetű lehet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Megengedem, hogy a feleletrevonás történhetik magánosok részéről is, de ezen feleletre vonás is lehet különböző természetű. Lehet olyan, mely sem a mentelmi jogot nem sérti, sem a büntető törvénybe nem ütközik. Ilyen pl. ha valakitől felvilágosítást, magyarázatot kérnek.

De lehet a feleletre vonás más természetű is. Lehet olyan, hogy valaki kritikát gyakorol a képviselőtől a házban mondottak és a képviselők cselekvényei fölött. E kritikát gyakorolja mindenki minden nap; gyakorolja a sajtó. És ha az ily természetű feleletre vonás nem érintette az egyéni becsületet, még senki sem állította azt a mentelmi jog sérelmének *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Itt másról van szó!)*

Áttérek már most, t. ház, a feleletre vonásra, melyet épen a képviselő urak említenek, a mely t. i. olyan, hogy a mentelmi jogot érinti. *(Halljuk! Halljuk!)* Megtörténhetik ez nemcsak elégtételadás kérése, hanem oly cselekmény által is, mely a büntető törvénykönyvbe ütközik, pl. testi sértés, rágalmazás, párbajra kihívás által.

De ép itt van az a határvonal, melyet a ház eddigi gyakorlatában megvont s ez abban áll, hogy a képviselőt az ily eljárás ellen sohsem védte az immunitás joga, hanem védte a büntető törvénykönyv. *(Derültség és zaj a szélső baloldalon. Helyeslés jobb felől.)* A ház ily esetekben mindig beérte azzal, hogy a képviselők ugyanazt az oltalmat nyerjék, melyet más állampolgár élvez. *(Nagy zaj. Felkiáltások: Eseteket!)*

Gróf Károlyi Gábor: A katonaság nem esik a büntető törvénykönyv hatálya alá. *(Nagy zaj jobb felől. Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ilyeneket tehát ne beszéljen. *(Nagy zaj és felkiáltások jobbról: Rendre! Rendre!)*

Digitized by Google

Elnök: Gróf Károlyi Gábor urat rendreutasítom. *(Nagy zaj.)*

Konkoly-Thege Sándor: Nem szándékoztam eseteket felsorolni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: De csak halljuk!)*

Ha kívánják, azokkal is szívesen szolgálok. Utalok Rohonczy Gedeon képviselő úr esetére, a ki tettleges bántalmazásban részesült a házban azért, a mit képviselői minőségében tett. És mi történt? A ház felfüggesztette mentelmi jogát. *(Úgy van! jobb felől.)* Hogy a ház ily esetekben a képviselőt nem akarta az immunitás védelme alá helyezni, Csatár Zsigmond képviselő úr esetéből is constatálhatom. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Katonákról van szó!)*

Gróf Károlyi Gábor: A katonákról tessék beszélni. *(Nagy zaj.)*

Konkoly-Thege Sándor előadó: Megjegyzem, hogy én katona és nem katona közt különbséget nem teszek. *(Élénk helyeslés jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Én tehát röviden utalok Wahrmann Mór esetére és utalok Ugron Gábor képviselő úrnak Bokross Elek képviselő úrral történt esetére.

Bartha Miklós: A házban mondottakért vonták őket felelősségre?

Gróf Károlyi Gábor: Olvassa el, mit mondtak! *(Nagy zaj.)*

Konkoly-Thege Sándor: Én csak az eseteket hoztam fel. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* Újra kijelentem, t. ház, hogy ezen szempontokból bírálta el mindig a képviselőház minden esetben a feleletre vonás kérdését és ezt jogilag máskép venni, mint ezt a ház mindig megállapította — mert a magánosok általi feleletre vonás csakis törvénybe ütköző cselekmények által történhetik — nem is lehet.

Báró Kaas Ivor: Ismerte Wesselényit? *(Mozgás jobb felől.)*

Konkoly-Thege Sándor előadó: Épen ezért nem is lett volna semmi tekintetben indokolt, hogy a képviselőház a mostani tárgyalás alapját képező esetben ezen elvek elől kitérve, kivételt állapított volna meg és azt elfogadásra ajánlja a t. háznak. *(Heyeslés jobb felől.)* De kétségtelen tény az is, hogy a Böszörményi esetből kifolyólag hozott határozatot a képviselőháznak 24 évi gyakorlata szóról-szóra meg nem valósította. Erre számtalan praecedenst tudnának felsorolni a képviselő urak is, nemcsak én.

Ha a képviselőház ettől eltérve, a mint az a jelentésben is hangsúlyozva van, garantiák nélkül, kötelezettségek megállapítása nélkül terjesztené ki gyakorlatilag is a mentelmi jogot ily tág körre: ez esetben határozottan privilegiumot alkotna. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ily privilegiumot polgártársaival szemben a házban, azt hiszem, senki sem igénybe venni, sem elfogadni nem akar. *(Helyeslés jobb felől.)* Épen a szólásszabadság érdekében és abból a szempontból, hogy a Böszörményi esetben megállapított első pont összes következményeit érvényesíthesse a képviselőház: hoztuk javaslatba azon garantiákat, melyek a jelentésben is foglaltatnak. A szólásszabadságnak megvédése és mások általi tiszteletben tartása a házon kivül csak úgy lesz érvényesíthető, ha a t. ház a jelentésünkben foglalt két rendű javaslatot elfogadja. Addig azonban, míg ezek elfogadva és a házra nézve kötelező alakban érvényesíthetők nem lesznek, kénytelen a t. ház az eddigi gyakorlattal megelégedni és a mentelmi jog szempontjából csak oly esetben lépni fel a szólásszabadság védelmére, midőn a mentelmi jog ez irányban támadtatik meg, de soha abban az esetben, ha a szólásszabadsággal történt visszaélés támadtatnék meg akár a házban, akár a házon kivül. *(Nagy zaj és ellenmondás a szélső baloldalon.)*

Szadovszky József: A jogos felháborodás az semmi? *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Báró Kaas Ivor: Hol van a fiumei jelentés?

Gróf Károlyi Gábor: Ezt nem lehet tovább hallgatni!

Elnök: A szónokot meghallgatni kötelesség. *(Nagy zaj: Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Konkoly-Thege Sándor előadó: Én mindenkit, ki nem akar, felmentek az alól, hogy engem meghallgasson. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A mentelmi bizottság, ha egy mentelmi ügy hozzá utasíttatott, akármilyen természetű lett légyen is az, mindenkor megvizsgálta a mentelmi jognak hatályát a háznak eddigi megállapításai és gyakorlatai szerint. És ha ezeket összeállította, felvetette a kérdést az irányban is, hogy a hatályban lévő mentelmi jog megvédi-e a képviselőt az elégtételre való felhívások, magánosok támadásai és bántalmazásai ellen? Erre a kérdésre, t. ház, én részemről határozottan nemmel felelek. És a ki tüzetesen átvizsgálja a képviselőháznak határozatait és elvi megállapodásait, az másként nem is felelhet. Ezen eredmény vezette tehát a bizottságot oda, hogy jövőre nézve hatályos intézkedéseket hozzon javaslatba. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)* Úgy látom azonban, hogy nem volna időszerű ma foglalkoznom azon kérdéssel, a melyről igen sokat lehetne beszélni, tudniillik a képviselőkre nézve a büntetőjogi oltalomnak fokozottabb kiterjesztéséről. Ezt fentartom magamnak akkorra, a midőn a képviselőház minden egyes tagja tisztán ezzel a kérdéssel fog foglalkozni, mert akkor sokkal tárgyilagosabban vitathatjuk meg azon intézkedéseket, melyeket a jövőre nézve épen ezen szempontokból tartunk üdvöseknek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Bartha Miklós: Tessék megadni az irányt!

Konkoly-Thege Sándor előadó: De, t. ház, nem akarok a házszabályok azon részével sem foglalkozni, a melynek harmoniába hozatala a szólás szabadsággal okvetetlenül szükséges. Utalok egyszerűen a házszabályok 169. §-ára, a melyben a házon kivül állókról említés sem tétetik és a kik a házban magukat nem védhetik, azokra nézve ez a szakasz csak is általánosságban szól és az egyéni becsület megvédéséről nem intézkedik. Mi természetesebb tehát, hogy a ki itt a házban egyéni becsületének megsértéséért elégtételt nem nyer, azt a házon kivül keresi. *(Egy hang a szélső baloldalon: Megadja neki azt a ház elnöke!)*

Ezek után áttérek a bizottság ellenzéki tagjai által beadott külön véleményre. Ezzel igen röviden végezhetek, *(Derültség a baloldalon.)* mert a már előadottakkal úgy is bebizonyítottam annak tarthatatlanságát. *(Mozgás bal felől.)* Elismerem, hogy a külön vélemény kiindulási pontja helyes. Elismerem azt is, hogy a conclusio helyes, a mennyiben a mentelmi jogról intézkedni a külön vélemény sem kiván; de ki kell jelentenem, hogy a conclusio nem logicus. *(Helyeslés jobb felől. Élénk ellenmondások a baloldalon.)* Mert mit kíván a külön vélemény? Azt, hogy a mentelmi jog megsértése a képviselőház által constatáltassék. De, t. ház, a külön vélemény maga is azt mondja, hogy a sértés jóhiszemű volt. Lehet-e azonban jóhiszemű sértésről még csak beszélni is? A külön vélemény kimondatni kívánja, hogy a mentelmi jog megsértetett . . . . .

Papp Elek: Az előadó úr sérti meg a parlamenti szabadságot. *(Mozgás jobb felől. Halljuk! Halljuk!)*

Konkoly-Thege Sándor . . . . . intézkedést azonban nem kíván és a bűnöst az enyhítő körülmények alapján feloldja.

Linder György: Ki a bűnös?

Konkoly-Thege Sándor: A ki a mentelmi jogot *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* a külön vélemény szerint, és ezt hangsulyozom, megsértette.

Én részemről nem tudok rá esetet, hogy az enyhítő körülmények alapján valakit valaha felmentettek volna. Másrészt nem járulhatnék hozzá soha olyan határozathoz, a melyben a képviselőház egy oly esetben, a midőn valakinek mentelmi joga csakugyan megsértetett az ügynek elintézését a megtámadottakra, vagy mint a külön vélemény kifejezi, a segédekre bízná, mert ez a ház joga és ezt más, mint maga a ház nem gyakorolhatja. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ha, t. ház, a külön véleményben foglaltakat latolgatjuk — miután a külön vélemény előterjesztői csak a mentelmi jog megsértésének kísérletét, vagy jóhiszemű jogsértést látnak, a mely azonban enyhítő okokból intézkedést nem igényel, — mondom, ha ily állásában vizsgáljuk a dolgot: önkénytelenül felmerül az a kérdés, hogy tulajdonkép miért is jelentetett be ezen mentelmiügy a t. háznak? *(Halljuk! Halljuk!)*

Ne kívánják azonban tőlem, hogy e helyen ezt indokoljam; mert elég arra a különbségre rámutatni, a mely fennállott a parlamenti helyzet és a politikai viszonyok között julius 24-én és fennállott akkor, a mikor ezen külön véleményt a mentelmi bizottság ellenzéki tagjai beterjesztették *(Helyeslés jobb felől.)*

T. ház! Mielőtt felszólalásomat befejezném, még csak egy kérdéssel: a fiumei zavargások kérdésével kívánok foglalkozni, melyet a keddi ülésben összefüggésbe méltóztattak hozni ezen mentelmi ügygyel. *(Halljnk! Halljuk!)*

Én az összefüggést ezen mentelmi ügy és a fiumei zavargások kérdése között csak annyiban látom, hogy ez utóbbiból keletkezett az interpellatio és az interpellatioból a mentelmi ügy. *(Ellenmondások és zaj a szélső baloldalon.)* Egyéb összefüggést a kettő közt megállapítani nem lehet.

Szadovszky József: Hát a jogos felháborodás! *(Zaj jobb felől.)*

Konkoly-Thege Sándor előadó: Az indokolt a pillanat hevében, de nem indokolt akkor, a midőn valaki előre elkészülve applicálja azt. *(Igaz! Úgy van! jobb felől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Ez is külön ügy s az is külön ügy. És én határozottan kijelentem épen a Helfy Ignácz t. képviselő úr által felvetett kérdésre, hogy a fiumei vizsgálatnak bármely irányban való elintézése, vagy az ügynek kiderítése ezen mentelmi ügyet a mentelmi jog szempontjából nem alterálhatja. *(Nagy mozgás a szélső baloldalon.)* Ez, t. ház, nem az én nézetem, ez nézete a t. ellenzéki képviselő uraknak is. És én constatálom a következőket. *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Először constatálom azt, hogy a magam részéről egyáltalában nem járulhatok a külön véleményhez, mert ha e nélkül az ügy elbírálható nem lett volna, akkor a külön vélemény aláírói bizonyára azt hozták volna javaslatba, hogy a ház tegyen intézkedést az elhalasztásra nézve, míg a megindított vizsgálat a kérdést tisztába nem hozza. Constatálom a tényállásra nézve, hogy az elégtétel megadása nem azon szempontból tagadtatott meg, mivel a fiumei vizsgálat befejezve nincs. Constatálom továbbá, hogy Beőthy Ákos t. képviselő úr, a mint ő maga kijelentette, az összes ellenzéki tagok megbízásából is ezen ügyet azon stadiumban jelentette be a háznak, a melyben az a vizsgálat befejezése előtt

Digitized by Google

volt és hogy ő ily alakjában kívánta azt a mentelmi bizottsághoz utasíttatni. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Constatálom azt is, hogyha más nézetben lettek volna az ellenzéki képviselő urak, ezt megtehették volna a vizsgálat befejezése után is, mert hiszen a képviselő urak ezen jogs nem évült volna el. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Constatálom továbbá, t. ház, hogy a bizottsági ülésekben az ellenzéki képviselő urak eltekintettek ezen fiumei vizsgálat befejezésének megvárása szükségétől és a tényállást magok is kimerítettnek és kielégítőnek nyilvánították. És igen helyesen, t. ház, mert szerény nézetem szerint azok, a kik oly ellentétes és hangzatos dolgok összekeverésével, mint: Horvátország és Fiume, kormánypárt és ellenzék, katona és képviselő, közös hadsereg és parlament stb. kívánják a mentelmi ügyet elintézni, azok, t. ház, helyes úton nem járhatnak *(Helyeslés jobb felől.)* és azt, a mi tulajdonkép helyes, meg nem találhatják. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

És épen azért, t. ház, mert a bizottság jelentése minden ily tendentiától mentes és tisztán arra szorítkozik, a miben intézkedni kötelessége volt és mert az, a mit a bizottság javasol, a megoldásnak egyedüli helyes útja: tisztelettel kérem a t. házat, méltóztassék a bizottság jelentésében foglalt véleményt, valamint az abban javaslatba hozott két rendbeli határozatot elfogadni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Kudlovich Imre képviselő urat, mint a külön vélemény benyujtóját, illeti a szó.

Kudlovich Imre: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy a tárgyalás alatt lévő ügy sem nem egyes képviselőnek, sem nem egyes politikai pártnak, hanem a törvényhozó testület összességének ügye: *(Igaz! Úgy van! a balés szélső baloldalon.)* ezen elvből kiindúlva szükséges úgy az ügy fontosságánál, mint természeténél fogva is, hogy azt a háznak minden egyes t. tagja kellőleg mérlegelje és szavazatával annak eldöntéséhez nagyon is meggondolva járuljon. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Így állván a dolog, t. képviselőház, én, valamint a mentelmi bizottságban, a szerint jelenleg itt a házban is kellő nyugodtság, higgadtság, politikai párt- és minden más mellékteketintetek kizárásával *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon)* kívánok a szőnyegen lévő kérdéshez röviden hozzászólani és ez által egyrészről a mentelmi bizottság kisebbségének magatartását, másrészről adandó szavazatomat indokolni.

T. képviselőház! Az Uzelac Mihály cs. és kir. százados és Ugron Gábor t. képviselőtársam között fennforgott, mindnyájunk által a maga teljességében ismert ügynek előadásával nem akarván a t. házat untatni, — de idő kimélés tekintetéből is, — egyszerűen magára a dologra, a száraz tényre térek át. *(Halljuk! Halljuk!)*

Beőthy Ákos t. képviselőtársam folyó évi julius 24-én tartott képviselőházi ülésben felszólalván, felszólalásában az Uzelác Mihály cs. és kir. századosnak Ugron Gábor t. képviselőtársam ellen elkövetett eljárását a képviselői immunitás megsértésének mondotta és a házszabályokra való hivatkozással kérte az ügyet a mentelmi bizottsághoz utasíttatni.

A t. ház, tekintettel a házszabályokra, Beőthy Ákos képviselőtársam kérelmének helyt ád és azt határozatilag jelentéstétel végett a mentelmi bizottsághoz utasítja: nyilván azon intentioval, hittel és reménynyel, hogy a mentelmi bizottság jelentésében minden kételyt és kétértelműséget kizáró igennel, vagy nemmel fog felelni. *(Helyeslés a baloldalon.)* Azonban a mint azt a mentelmi bizottság t. többségének előttünk fekvő jelentése igazolja, a t. ház ezen intentiojában, hitében és reményében keserűen csalatkozott; mert igaz ugyan, t. képviselőház, hogy a jelentés alig észrevehető színetlen festékkel megkísérli nem ugyan a mentelmi jog megsértésének, hanem csak érintése fenforgásának látszatát ecsetelni, de mintha még ezen kísérletétől is más okoknál, — mely okoknál fogva, nem tudom és kutatni sem kívánom, — megrettenni látszik és nyomban utána igyekszik azt sötét, átláthatatlan lepellel eltakarni, hogy még csak a megsértés fenforgásának látszata se látszassék meg. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

Ez volt oka annak, t. ház, hogy a mentelmi bizottságban sem én, sem ez ügyben elvtársaim ezen ibis redibis-féle véleményt el nem fogadhattuk *(Helyeslés a baloldalon.)* és ez az oka, hogy azt jelenleg sem fogadom el, hanem kérem a t. képviselőházat, miszerint a mentelmi bizottság többsége véleményes jelentésének mellőzésével a kisebbségi jelentést méltóztassék elfogadni. *(Élénk helyesés a baloldalon.)*

Széll Ákos jegyző: Rohonczy Gedeon!

Rohonczy Gedeon: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A kötelesség érzete parancsolja, hogy minden félreértéseknek és félremagyarázásoknak elkerülése végett az esemény kellő megvilágítása által ezen mentelmi ügyben, valamint az e mentelmi ügy alapját képező affair-ben elfoglalt álláspontomat a t. ház színe előtt kifejtsem. *(Halljuk! Halljuk!)* S legyenek meggyőződve, t. ház, hogy midőn ezt teszem, felfogásom, meggyőződésem és lelkiismeretemnek legőszintébb tolmácsa leszek s a czél, mely szemem előtt lebeg s ajkaimra adja a szót: az igazság.

T. ház! E mentelmi ügy, valamint az ezzel kapcsolatos, úgynevezett Ugron-Uselac-affaire

Digitized by Google

sokkal nagyobb hullámokat vetett fel és sokkal kényesebb természetű, mintsem ezt sokan hiszik, *(Halljuk! Halljuk)* mert ezen fontos lovagiassági ügyben a felfogások és nézetek nagyon különbözők, sőt egymással homlokegyenest ellenkezők. Hogy tehát az itt e házban felvetett mentelmi ügy helyesen és igazságosan megoldható legyen, egyszersmind a házon kivül állókkal és más nézetűekkel szemben a bizalmatlanságig menő kétely eloszlatható legyen: első sorban szükséges, hogy felfogásomat bona fide nyilt őszinteséggel jelezzem. De, t. ház, ezen felette kényes ügynek, mondom, nem minden irányban kellő elintézése, praecisirozása és a legkisebb kételyek felszínen hagyása esetén ezen ügy nemcsak megzavarhatja a Magyarország és hadseregével való egyetértést, valamint a Magyar- és Horvátország között szükséges baráti és testvéri jó viszonyt, hanem a gyűlölet magját hintheti el, mely, azt hiszem, sem Ausztria-Magyarországnak, sem Magyarországnak s parlamentjének előnyére és javára nem szolgálhat.

T. képviselőház! A józan ész felfogása szerint alkotmányos államban a törvényhozó immunitásánál és a szólásszabadság sértetlenségénél legelső kellék és feltétel, hogy az ország alkotmányos jogait választott képviselőivel gyakoroltathassa. Ezen immunitási jogok százados jog gyakorlaton alapszanak és 1867-ben a ház egyik bizottságára, a delegatiokra nézve lettek törvénybe igtatva. Már pedig a képviselőház bizottságát nagyobb jogokkal felruházni akarni, mint magát az összházat, az képtelenség. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ebből kifolyólag az 1867 óta azon törvénybe igtatás az együttes parlament e jogát is törvénynyé szentesítette.

T. ház! A képviselői immunitás és szólásszabadság az én nézetem szerint két különböző jogi fogalom. Gyakorlatában is két egymástól egészen eltérő formában és alakban érvényesül. A képviselői immunitás ugyanis védi az országos képviselőt bíróságok és törvényhatóságokkal szemben a házon kivül is elkövetett cselekményeiért, azon egy esetet kivéve, ha büntett elkövetésénél tetten éretik. Ezen immunitás a képviselőt a törvényekkel szemben nem mentesíti, hanem csak védi, védi feladata és kötelességének teljesíthetése végett, addig, míg a ház mentelmi bizottságának jelentése alapján meg nem győződik arról, hogy tényleg büntetendő cselekmény forog fenn. Ebből világos, hogy a képviselői immunitási jog nem az egyes képviselőnek privilegiuma, hanem az egész háznak tényleg joggyakorlata, melynek alapján a ház, bár elitélési hatalommal nincs felruházva, de tényleg bírói jogot gyakorol, a mennyiben minden egyes esetben külön, belátása szerint, bírálja és minősíti, a képviselő által elkövetett cselekményt és belátása szerint meg is tagadhatja a kereset alatt levő képviselő kiszolgáltatását, a mely ellen felebbezésnek helye nincs.

T. ház! Ezen immunitási joggal ellenkezőleg a képviselőházban élő szólásszabadság, ha mindjárt az is a parlament egyik joga, de tényleg nem az összház, hanem a ház egyes tagjainak joggyakorlata és egyúttal kiváltsága, és pedig oly kiváltsága, melynek alapján a képviselőházban mondottakért sem bíró, sem törvényhatóság, sem testületek, sem egyesek által a képviselő kérdőre nem vonható és felelősséggel nem tartozik senkinek, csakis, kizárólag a házszabályok alapján, azok érvényesítője és képviselője, a ház elnökének, kinek kizárólagos bíráskodása előtt meg kell hajolnia. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A házszabályok 169. szakaszának értelmében a képviselő a házban mondott szavaiért, vagy nyilatkozatáért csakis kizárólag az elnök által utasítható rendre és a második rendreutasítás után tőle a szót az elnök megvonhatja, végső esetben jegyzőkönyvi rosszalást is mondhat ki az elnök indítványára a ház s csakis a legvégső esetben, t. i. ha az engedelmességet az elnökkel szemben megtagadná, akkor a házszabályok 214. §-a értelmében a házból az illető képviselő — de az engedetlenségért — bizonyos időre kizárható. És mi ennek a conclusioja? Az, hogy a ház tagjainak tettei és cselekedetei felett a házszabályok értelmében mintegy bírói hatalmat gyakorol, de a szólásszabadság a beszéd által úgy a házban, mint a házon kivül állókkal szemben elkövetett, esetleg rágalmak, vagy sértések ellenében a sértett fél részére elégtételt szolgáltatni nem bír s törvényes jogorvoslattal sem rendelkezik, mert a házszabályokban erről nincs jelenleg gondoskodva.

Ez jelenlegi házszabályaink értelmében így van s a míg jelen házszabályainkon e részben módosítás nem történik, addig a törvény értelmében az ország határain belül azt mindenki tisztelni, respectálni tartozik. *(Helyeslés.)*

Most következik az a kérdés, hogy az előfordult esetből kifolyólag helyes volt-e ezt a mentelmi ügyet a ház elé hozni? S ha már a ház elé került, valóban történt-e sérelem a képviselőház szólásszabadsága jogán? T. ház! Válaszom röviden, hogy nem, mert a szólásszabadság sérelme akkor áll elő, ha az államhatalom vagy bíróság hivatalból vonja bármely úton kérdőre vagy felelősségre a képviselőt.

Testületek, vagy egyesek részéről pedig csak akkor áll elő a sérelem, ha a házban mondottakért elégtételadás követeltetik, vagy személyes sértegetések, moralis pressio, vagy

Digitized by Google

insultusok által a képviselő arra kényszerítetik.

S a meddig a satisfactio-keresés, vagy elégtétel-nyerhetés csak kérésen alapszik, addig az, habár jogilag igen, de lényegileg a szólásszabadság sérthetetlensége ellen még csak kísérleti cselekménynek sem minősíthető, még kevésbbé képez sérelmet a szólásszabadság jogán. Már pedig, miután a jelen esetben a felelősségre vonás csak kérésre volt basirozva és egyéb kényszerítés elégtételadásra nem fordúlt elő: önként következik, hogy itt ez esetben a szólásszabadságon tényleg sérelem nem történt, sőt az elégtétel-kérés visszautasítása és a kérő belenyugvása folytán az bizonyúlt be, hogy a képviselői szabadság e tettel még csak veszélyeztetve se lett. S ha ezen elégtétel-kérés bárki által mégis a szólásszabadság elleni sérelemnek minősíttetik, kérdem: a képviselőházban mondott beszédeknek kritikai elítélése, pellengérre állítása s nagyon gyakran hazafiatlansággal, aljassággal gyanúsítása és vádolása a sajtó útján — nem mind megannyi nagyobb támadás és sérelem a szólásszabadságra nézve, mint egy magát becsületében sértve érzett polgár, vagy katona elégtételkeresése és kérése? Egészen más elbírálás alá jött volna nézetem szerint az ügy, ha a képviselőtől a házban mondott szavaiért az elégtétel-nyújtás, vagy fegyveres elégtételadás követeltetett volna; ez már a szólásszabadság elleni kísérleti cselekvénynek lett volna minősíthető. Vagy ha a felelősségre vont képviselő elegtételadásra moralis pressio, esetleg insultus által lett volna kényszerítve, mely esetben tényleg a jog megtámadottnak lett volna tekintendő.

De ezen esetek egyike se történt meg. Ha tehát a társadalmunkban fennálló s minden jellemes férfi által tiszteletben tartott és tartandó méltányos, igazságos és lovagias felfogásokat nem tartoznánk respectálni, akkor az ezen ügyben most kifejtett és mint segéd, elfoglalt álláspontom magyarázata tekintetében egy betűvel se mennék tovább. Ámde, mint független ember, ki a társadalmi törvényeket elismerem, tiszteletben tartom s akarom tartani, de viszont egyúttal, mint országos képviselő, kinek ez ország s a ház törvényeit is respectálnom és védenem kell: ezen ügy lovagiassági részét illetőleg magyarázattal tartozom, először azért, nehogy álláspontom félreértessék, másodszor, nehogy a t. mentelmi bizottság határozati javaslatának második része a jelen esetből kifolyólag a ház által elfogadtathassék.

Előre bocsátva mindezeket, azt hiszem, nem túlzok, ha mondom, hogy a magyar nemzet ős-eredetileg lovagias érzelmű és gondolkozású nemzet, melynek majd minden egyes tagja becsületéért, jelleméért és meggyőződéséért életét is képes koczkára tenni. E lovagias felfogást a maga kellő korlátai közt fentartva és érvényesítve nemzeti büszkeségnek, nemzeti erénynek tartom. De a mennyire ápolandó e lovagias felfogás társadalmi téren és kellő korlátok közt, ép annyira meggátlandó és akadályozandó a parlamentben az, hogy e százados történeti fejlődés által egyenesen a nemzettől nyert és szentesített jogunkat, a parlamenti szólásszabadság sérthetetlenségét, e vérbe átment lovagias felfogásaink által vezéreltetve mindenkor és minden esetben fegyverrel elintézhetés által veszélyeztethessük.

Mert a meddig az egyednek jogában áll saját belátása szerint a társadalmi szokások alkalmazásával elégtételt adni és venni, addig, nézetem szerint, országgyűlési képviselőnek, ha a házban mondottakért egyenesen fegyveres elégtétel-adásra szólíttatik fel, eltekintve attól, hogy a fegyveres elégtételadás előttünk büntetendő cselekményt képez, miután előfordúlhat és vannak oly politikai természetű esetek, a midőn már maga a fegyveres elégtételkérés által veszélyeztetve látszik lenni a szólásszabadság sérthetetlenségének joga: ily esetben nincs és jogában sem áll az egyes képviselőnek saját egyéni felfogásából kiindúlva, az ügyet a lovagiasság terére vinni. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, mert a parlamenti szólásszabadság joga, ha gyakorlatban az egyedé is, erkölcsileg azokért a szavakért ő felelős; de az azért nem az egyes képviselőnek a lovagiasság terére vihető privat ügye és privilegiuma, hanem egyszersmind a nemzet tulajdonát képező jog is, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* melynél fogva e jogot téves felfogások folytán fegyveres esélyeknek kitenni nem lehet, nem szabad. Mert kérdem, t. ház, mivé válik e jog, ha társadalmi szempontból felállíttatik a házban azon elv, hogy az országgyűlési képviselő e házban mondott szavaiért — állítólag sértő szavaiért — felelősségre vonatván, mindenkor és minden körülmények közt annak elbírálhatása nélkül, hogy vajjon valóban mondott-e becsületbe vágó sértést: fegyveres elégtételt adni köteles? Hiszen akkor, t. ház, az én szemeim előtt a képviselői szólásszabadság csak képzeletben áll fenn és illusorius.

T. ház! Hogyha a parlamenti életre és annak gyakorlatára egy pillantást visszavetünk, láthatjuk, hogy minden, e házban előfordúlt sérelem és személyeskedés, a nélkül, hogy bárkinek is eszébe jutott volna a képviselői szólásszabadság megsérthetésére is gondolni, itt a képviselőházban elintéztetett úgy a képviselőház

Digitized by Google

tagjai közt, mint a képviselőházon kívül álló polgárokkal és katonákkal szemben.

Mit bizonyít ez, t. ház? Azt, a hol egyénileg megtámadott becsületről volt szó, ott soha senki a szólásszabadság immunitásának palástja alá nem bújt *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* s ha a jelenlegi házszabályokban nincs is gondoskodva arról és elégtételt a megsértett a háztól nem kaphat; de azért, ha valaki e képviselőházban egy képviselő által tényleg megsértetett, eddig mindig és mindenkor úgy a házban, mint a házon kivül lovagias elégtételt nyert. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És miért történt ez így, t. ház? Mert merem állítani, hogy parlamentünk tagjai közül, habár nálunk itt a házban nem létezik kimondva, úgy, mint a katonaságnál, az esprit de corps, de bizonyára nincs egy tagja sem a háznak, a ki magát e társadalmi felfogások alól ki akarná, vagy ki merné vonni, sőt merem állítani, hogy az e házban mondottakért az elégtételadás már túlzásokba csapott át. De hogy ezen esetben miért tagadtatott meg az elégtételadás és miért helyezkedtem magam is az eddigi szokástól eltérőleg egy feltételes álláspontra, azt a következőkben lesz szerencsém részletezni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ő Felsége a király julius hó első felében a magyar területet képező Fiume városát szerencséltette magas megjelenésével. Az ottani ünnepélyek befejezése után, midőn ministereink ide visszaérkeztek, a ház folyosóján szemtanúktól lehetett hallani egyes részleteket a Jelasich-ezred legénysége és altisztjei által a magyar állameszme ellen Fiuméban provokált tüntetésekről és botrányokról, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* míg végre julius 12-én maga a kormánypárti sajtó részéről a Nemzet közölte a fiumei rendőrkapitánynak erre vonatkozó nagyon delicát jelentését. Engedtessék meg, hogy én e jelentésnek egy részletét felolvassam; *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* de előre is figyelmébe ajánlom a t. háznak, hogy nem azért olvasom azt fel, hogy itt a szenvedélyesség lángját ébresszem fel; hanem csak constatálni akarom azt, hogy mennyire érthetővé vált Ugron képviselő úr részéről e házban mondani azt, a mit mondott. *(Hosszasan tartó élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

A jelentés többek közt ezt mondja *(olvassa)*:

»Mikor a király Fiuméba bevonult, a fiumeiek evviva és éljen kiáltásait a horvátok dühös zsiviózással akarták túlharsogni. Ha csak e mellett maradnak, nem történik semmi baj, de a horvátok minden mozdulata, különösen az a körülmény, hogy erőnek-erejével a Felség kocsija köré tolakodtak, szándékos kihívást árult el. Hasonló jelenetek ismétlődtek junius 23-án délelőtt, este a fáklyásmenet alatt s másnap délután. Sőt mikor a Felség a »Casino patriottico«-ba hajtatott, a horvátok a rendőrség által vont sorfalat áttörték s a szabad közlekedést megakadályozták, mellesleg éktelenül zsiviózva. Ebben a zsiviózásban tevékeny részt vett a 79. számú gyalogezred horvát legénysége, mely 30—40 főből álló csoportokban járta be az utczákat oly provokáló módon lármázva horvátul, hogy a rendőrség figyelmét is magára vonta. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Egy csoport horvát katona folyton ezt kiabálta: »Rieka nasa, zsivio hrvatszka zemlya!« — Éljen a mi Fiuménk, a horvát föld — a mit az olaszok dörgő éljenekkel ellensulyoztak. Vigini és Czebics rendőrök látták, hogy egy 30—40 főből álló legénység — szintén a fentnevezett 79. ezredből — a horvát gymnasium tanulóival trafikált, az Adamichmolon pedig e gymnasium egyik tanára, Cante Ernő lelkesítette a horvát katonákat a zsiviózásra. Nevezett tanár urat később számosan látták a korzón is hasonlóképen buzgólkodni. Toppics rendőr a király elutazása előtt pár perczczel egy pár rakonczátlankodó horvát tanulót le akart tartóztatni, de ebben megakadályozta őt a Jelacsics ezred egyik trombitása visszaadhatlan szavak kíséretében, ez az ezred két szakaszvezetője pedig a magyar istenüket szidta az olaszoknak nem kevésbbé ékes nyelven. Erre egy Spalatin nevű olasz horvát nyelven visszaszidta őket. A két szakaszvezető dühösen távozott s nemsokára visszaérkezett Uselac százados kíséretében. Ez utóbbi kardját félig kihuzva hüvelyéből, parancsolta egy rendőrnek, hogy tartóztassa le Spalatinit, mit az — a fenyegetésnek engedve — meg is tesz vala, ha ebben az olasz közönség meg nem akadályozza. Ezt a jelenetet tanúsítják Zanicz, Francesco, Franovich Francesco, Lenar, Giovanni és még mások. A fentemlített százados később az »Európa« szálló előtt, a hazafias olaszokra mutatva, így szólt a mellette álló katona orvoshoz: »Ich möchte auf meine Verantwortung eine Truppe Soldaten ausrücken lassen, um diese Leute niederzupfeffern.« *(Nagy mozgás, zaj és felkiáltások a bal és a szélső baloldalon: Gyalázat! Most tessék szólni a honvédelmi minister úrnak!)*

Báró Fejérváry Géza honvédelmi minister: Mit akarnak? Itt vagyok! Tessék csendesen lenni, hogy halljuk a szólót! *(Nagy zaj és felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Rendre! Nincs joga a ministernek senkit rendreutasítani! Csak az elnöknek van erre joga! Azonositja magát Uselaccal! Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Rohonczy Gedeon: T. ház! Nem szándékozom a hivatalos jelentés többi részét is felolvasni; azt hiszem, elegendő volt a jelentésnek csak ezt a részét idéznem; *(Úgy van! Úgy van!*

Digitized by Google

a bal- és a szélsőbalon.) mert ha tekintetbe veszszük azt, hogy az ő felsége Fiumében létekor elkövetett tüntetések óta 20 nap mult már el akkor, midőn Ugron Gábor képviselő úr interpellált és e tüntetések ügyében vizsgálat nem indittatott, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* valamint azon általánosan ismert körülményt, hogy a fiumeiak már régen óhajtották és kérelmezték a Jelassich-ezred áthelyezését ennek többszörös politikai tüntetései miatt és ezt mindig hiába kérelmezték: csak természetes, hogy a mérsékelt ellenzék pártja nevében, annak egyik vezérférfia, valamint a 48-as párt nevében annak vezére, Ugron Gábor képviselő úr, julius 15-én interpellálták Magyarország ministerelnökét ezen jelentés folytán és alapján. *(Úgy van! Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Már t. ház, ha ezen jelentésnek csak egy század része is igaz, az már elegendő ok arra, hogy nem egy, de kettős interpellatio tétessék a magyar parlamentben *(Helyeslés! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és ez szerintem nemcsak elegendő ok interpellatio megtételére, hanem már elég indoknak tartom arra is, hogy egy hazájáért lelkesedni tudó s különben olyan heves természetű férfiú, mint Ugron Gábor képviselőtársunk *(Éljenzés a szélsőbalon.)* felháborodása hevében szenvedélyeskedett, hogy szavait eléggé mérsékelni nem bírta, hogy úgy beszélt, mint a hogy érzett *(Élénk helyeslés a szélsőbalon. Egy hang a szélső baloldalon: A hogy megérdemelte!)* és hogy gondolatmenetének kormányrúdját szabadon bocsátotta. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

T. ház! Ugron Gábor t. képviselő úr a 48-as pártnak feje; én és mi itt egészen más politikai nézeteket, egészen más politikai elveket vallunk; mi itt nemcsak folytonos harczban vagyunk önökkel, t. képviselő urak, de gyakran elkeseredett politikai ütközetet is vívtunk; mi igen gyakran innen nemcsak hogy nem helyeseltük az önök oldalán követett eljárásokat, de igen gyakran elítéltük azt; sőt fordultak elő esetek, a mit tovább szó nélkül részünkről elviselni, tűrni nem lehetett; de elintéztük azt *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* és habár igen gyakran túlságos türelmet is tanúsított ez a párt az önök szenvedélyeskedéseivel szemben, de megvolt annak is indoka, mert egy számra ily tekintélyes pártnak elnézőnek kell lennie oly párttal szemben, mely küzd, harczol elveiért és pedig oly elvekért, melyekről ő maga sem hiszi, hogy legalább is a közeljövőben érvényre juttathatja; *(Zaj és ellenmondások a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* szóval t. ház, ha a legtöbb esetben is, mint ellenfelek állunk itt egymással szemben, de a házon kivül tudjuk tisztelni és becsülni egymást; *(Helyeslés és tetszés balfelől.)* tiszteljük egymást azért, mert ismerjük egymás férfiasságát, ismerjük egymás hazafiságát és ismerjük egymás tisztességét. *(Tetszés a bal- és szélsőbalon.)*

Ugron Gábor képviselőtársam Uzelác százados úr által, itt a házban elmondott és Uzelac százados úr által magára nézve becsületében sértőnek talált kifejezésekért provokáltatott; Ugron képviselő úr ezen pártból gróf Horváth-Toldy Lajos képviselőtársamat és engem kért fel, ránk bízva az általa követendő eljárás megállapítását.

Azt hiszem, t. ház, akarom hinni, hogy lehetnek, előfordúlhatnak s vannak oly esetek, midőn a legnagyobb mérséklethez és önmegtagadáshoz szokott párt tagjainak ajka, ha hallgat is, de gondolkozása és érzelmei feljajdúlnak. Uraim, midőn először olvastuk a rendőri jelentést ez esetről, a mely akkor történt Fiumében a Jelasits ezred legénysége és altisztjei részéről, a midőn szeretett uralkodónk ott volt és azért, mert az uralkodójukat magyar terűleten az ottani magyarság és az olaszok anyanyelvükön éltették: milyen impressiot tett ez önökre? *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)* És midőn Ugron képviselő úr itt e házban tett interpellatioja miatt Uselac százados úr által provocáltatott és ez ide eljött és nem tartotta szükségesnek előttünk, a segédek előtt kijelentetni, hogy e vád nem igaz *(Zajos helyeslés és tetszés. Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbalon.)* s e vád fentartásával nemcsak hogy elégtételt mer kérni egy kötelességét teljesítő képviselőtől, de ide mert jönni: *(Zajos tetszés a szélső baloldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Éljen Rohonczy!)* milyen impressiot tett ez reánk? Nem érezte-e mindenki, *(itt a szónok a szivére mutat)* hogy ez nem oly természetű ügy, mint az eddig a házban előfordult ügyek? *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)* Én részemről tisztában voltam elfoglalandó álláspontommal már akkor, midőn még csak az ujságból olvastam Uselac százados úrnak idejövetelét és szándékát; midőn még fogalmam sem volt arról, hogy én leszek az a szerencsés, kit Ugron képviselőtársam ez ügyben eljárásra fel fog kérni. *(Éljen Rohonczy! a szélső baloldalon.)* De mégis, mert egyes ember mégis csalódhatik és elfogult lehet felfogásában s egyúttal ezen esetet nagyon is politikai természetűnek találtam: ennélfogva minden pártból, tehát pártszínezet-különbség nélkül, felkértem 20 képviselőtársamat és pedig a szabadelvű pártból 12-őt, olyan férfiakat, kiket én személyesen ismerek, kiknek jellemük, férfiasságuk és bátorságukhoz kétség nem fér; olyanokat, a kikről tudtam, hogy becsületbeli ügyek elintézésével már foglalkoztak, szóval talán mondhatom a parlament színe-javát. *(Nagy mozgás és*

Digitized by Google

derültség.) T. ház! Midőn ezt mondom — legyenek meggyőződve — nem gondoltam arra, hogy ezt bárki is e képviselőházban magára nézve távolról is sértőnek vehetné. Én ezzel ki akartam fejezni azt, hogy oly férfiakat kértem fel, kik hivatottaknak tartják magukat ily esetekben véleményt koczkáztatni. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

Én ezen képviselőtársaimat, midőn megjelentek, egy szóval sem befolyásoltam; ők maguktól mondták el egyéni véleményüket. Hogy ki mit mondott, milyen felfogásból indult ki, milyen szempontból tette azt, az ide nem tartozik. Az tartozik ide, hogy én t. képviselőtársaim nyilatkozatából azon következtetést vontam le, hogy eredeti álláspontom és felfogásom az elégtételadást feltételesen megtagadni, ezen esetben nemcsak helyes, hanem szükséges és igazságos is. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Talán nem veszik indiscretionak Horánszky Nándor és gróf Pongrácz Károly t. képviselőtársaim, ha megemlítem, hogy felkért 20 képviselőtársam közül 18 azon álláspontot foglalta el, hogy most lovagias elégtétel ne adassék; egyedül Horánszky Nándor t. képviselőtársam volt azon felfogáson, hogy a lovagias elégtétel mindjárt megadandó, de hogy azután — a mint kifejezte — ez igazán a szólásszabadságon elkövetett sérelmet képez.

Horánszky Nándor: Egy szó eltéréssel helyes!

Rohonczy Gedeon: Gr. Pongrácz Károly t. képviselőtársam, ki ezelőtt activ tábornok volt, szintén azon felfogásból indult ki, hogy a lovagias elégtétel rögtön megadassék, de t. képviselőtársam azután ugyanarra a térre követte Ugron Gábor képviselő urat és ugyanúgy elítélte feltételesen Uselac százados urat, mint Ugron képviselő úr. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Igaz, hogy mi, mint Ugron Gábor t. képviselőtársunknak segédei, Uselac százados úr segédei előtt nem azon okokat fejtettük ki, melyeknek alapján a satisfactiot feltételesen megtagadtuk, hanem egyszerűen hivatkoztunk a képviselőház törvényeire és a szólásszabadság jogára, a mit tehettünk is, mert mi annak oltalma alatt állunk. És azért mi nekik, a segédeknek, Uselac százados úr részére egy rövid nyilatkozatot állítottunk ki, melynek alapján azt megtagadtuk, de tényleg a következő indokokból tagadtuk meg az elégtételadást. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először Ugron Gábor képviselő úr hivatalos rendőri jelentés alapján szólalt fel, melynek hitelt kellett, hogy tulajdoníthasson s ennek alapján mondott egyéni véleményt a rendőri jelentésben is megnevezett Uselac százados úrra vonatkozólag. Másodszor, mert Ugron képviselő úr egyéni véleményét is csak feltételesen mondotta a »ha« szóval, tudniillik feltételesen, hogy ha a rendőri jelentés valónak bizonyúl. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Harmadszor, mert az egész fiumei eset erősen politikai színezetű lévén, melynek felderítése végett egy vegyes bíróság küldetett ki s akkor már folyamatban is volt. Már pedig vizsgálat alatt álló politikai esetnek, annak egyes részeit kiszakítva, lovagias úton való elintézése már elvből sem volna helyes. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* És mert az ország érdeke hozza magával azt, hogy egy ily botrányosnak látszó ügy, ha való, kideríttessék, nem pedig egy lovagias actus által esetleg elintézést nyerhessen. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És végre egyszer — s ez pontje az elégtételadás megtagadásának — hogy Ugron Gábor t. képviselő úr felszólalásában Uselac százados urat nem egyéni becsületében és jellemében aljas tett elkövetésével vádolta és mondott tettéről feltételezve, ha igaz, egyéni véleményt, hanem, mint országos képviselő megtámadta a katonát, az oldalán kardbojtos fegyvert hordó állami közhivatalnokot, *(Zajos helyeslés a szélsőbal felől.)* a ki rendőri jelentés szerint . . . .

Csatár Zsigmond: Majd elcsapják a rendőrt! *(Zajos derültség.)*

Rohonczy Gedeon: . . . . hivatalos működésében az utczán, karddal az oldalán, mint császári és m. kir. tiszt, a magyar állameszme ellen tüntető katonákat és altiszteket támogatva, katonához nem illő szívtelen és kegyetlen nyilatkozatot tett. *(Hosszan tartó élénk éljenzés, helyeslés és taps a szélső baloldalon.)*

Ezen okból mi ketten: gr. Horváth-Toldy Lajos képviselő úr és én szükségesnek tartottuk az elégtételadást ideiglenesen megtagadni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ez alkalommal, t. ház, egy kijelentéssel tartozom. *(Halljuk! Halljuk!)* Nehogy bárki azt higyje, mintha mi képviselők, a kik ezen álláspontot foglaltuk el, a cs. és kir. hadsereg tisztikara ellen a legtávolabbról is kicsinylő vagy sértő állást akarnánk elfoglalni *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* az által, hogy egy esetben, egy császári és királyi tiszttel szemben az elégtételadást illetőleg feltételes álláspontra helyezkedtünk; *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* továbbá nehogy azt higyjék, mintha bennünket a horvát nemzet elleni ellenszenv vagy gyűlölet befolyásolt vagy vezérelt volna: *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* ennélfogva kijelentem, hogy mi épen úgy jártunk volna el egy magyarajkú tiszttel szemben, *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* ha hasonló eset Horvátország területén fordult volna elő. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

T. ház! Megvallom, én örvendek annak legjobban, hogy e mentelmi ügy előbb került tárgyalás alá, mint a vizsgálat eredménye; *(Halljuk! Halljuk!)* mert mielőtt a vizsgálat eredményét valódiságában ismernők, könnyebben és időszerűbben tehetek még egy másik kijelentést és pedig a következőt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugron Gábor t. képviselő úr ugyanakkor, a mikor gr. Horváth-Toldy Lajos t. képviselőtársamat s engem segédeiül felkért, mindjárt kijelenté, hogy ha a rendőri jelentésnek ezen része Uselac százados úrra vonatkozólag nem bizonyúlna igaznak, . . .

Csatár Zsigmond: Tehát föltételesen!

Rohonczy Gedeon: . . . . ismétlem, ha a rendőri jelentésnek ezen része Uselac százados úrra vonatkozólog nem bizonyúlna igaznak, ő kötelességének tartja nemcsak a házban kellő elégtételt nyujtani Uselac százados úrnak, hanem a házon kivül is olyant, a milyen Uselac százados úrnak tetszik. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Közbeszólások: Ez correct! Ez egészen correct!)*

T. ház! És én, gr. Horváth-Toldy Lajos képviselőtársammal együtt, ha erről nem lettünk volna meggyőződve Ugron Gábor t. képviselőtársam részéről, a segédkezést azon szempontból, a melyből vittük, nem is vállaltuk volna el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De viszont ez alkalommal kijelentem, hogy ha a rendőri jelentés valónak bizonyúl: Uselac százados úr, mint császári és királyi tiszt Ugron Gábor t. képviselő úrtól elégtételt nem kap és hiszem, hogy nem kap e ház egyetlen t. tagjától sem. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás jobb felől.)* De ha Uselac százados úr már többé nem mint császári és királyi százados, hanem mint a tisztikar kötelékébe nem tartozó Uselac úr fog netalán elégtételt óhajtani a magyar parlamentben ellenében elkövetett sértésért: kezdve velem, rendelkezésére állunk, de akkor is Ugron Gábor t. képviselő úr lesz a legutolsó, kire a sor rákerül. *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a szélső baloldalon.)*

B. Kaas Ivor: E nyilatkozatot magamévá teszem! *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rohonczy Gedeon: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mint már beszédem elején említettem, nem azért hoztam fel az egész esetet, hogy a szenvedélyesség lángját feléleszszem. *(Halljuk!)* Fölélesztém, felgyujtám azt, de csak egy pillanatra és csak azért, hogy annak világánál jobban láthassunk. Mi ebben az ügyben, mint segédek, megtettük kötelességünket meggyőződésünk szerint és el fogjuk intézni a még függőben maradtakat is. De engedje meg a t. ház, hogy önöktől is kérjek valamit, *(Halljuk! Halljuk!)* tudniillik, hogy nem miattam, hanem a parlament tisztessége szempontjából fogadják el egyhangúlag határozati javaslatomat, *(Halljuk! Halljuk!)* mely így szól *(olvassa)*:

Határozati javaslat: »A ház nem tartja szükségesnek, hogy ezen felmerült mentelmi ügyben az eddig követett gyakorlattól eltérjen.« Ez megegyezik a mentelmi bizottság jelentésének első részével. Továbbá: »sem azt, hogy a fenforgó eset miatt a mentelmi és szólásszabadság joga szempontjából bármi intézkedést is tegyen.« *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem szándékozom tovább a t. ház figyelmével és türelmével élni, de a midőn kérem a t. ház többségét, hogy határozati javaslatomat elfogadni méltóztassék: kötelességemnek tartom még egy kijelentést tenni, nehogy ezen általam benyujtott határozati javaslat úgy magyaráztassék, mintha az a mentelmi bizottság többségének nézetével szemben állást foglalna el.

Én meg vagyok győződve, hogy a mentelmi bizottság többsége, midőn a jelentés második részét megalkotta, nem gondolt arra és nem azon szempontból indult ki — távol legyen itt minden gyanu — mintha ezen esetre nézve tartotta volna szükségesnek a házszabályok módosítását. De mivel a látszat ezen szint kölcsönzi a dolognak ma, ezért kívánatosnak tartom, hogy a magyar képviselőház, ha csakugyan szükségét látná házszabályai módosításának, halaszsza el azt más időre. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ajánlom határozati javaslatomat szíves elfogadásra. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal és szélsőbalon. Fekiáltások: Halljuk a határozati javaslato'!)*

Elnök: Fel fog olvastatni a határozati javaslat.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a határozati javaslatot. Helyeslés a szélső baloldalon. Felkiáltások: Öt perczuyi szünetet kérünk!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést folytatjuk. Az igazságügyminister ur kíván szólani.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A vitának ezen stadiumában igen röviden óhajtok a tárgyhoz szólni. *(Halljuk! Halljuk!)* Lesz alkalmam, ha arra szükség mutatkoznék, a vita későbbi folyamában az ügyre visszatérnem. De már most, azon benyomások után, melyeket a tartott beszédekből nyertem, némelyeket elmondani kívánok.

A mi magát a mentelmi bizottság jelentését illeti, annak két része van, a melyek nézetem szerint lényeges összetartozásban nincsenek.

Digitized by Google

(Igaz! Úgy van! jobb felől.) Az első részben foglalt conclusioval az, a mi a házban jelenleg fenforog, t. i. a mentelmi ügy, el van intézve. A második rész, t. i. az a jövőben alkotandó törvényekre és szabályokra vonatkozó, kettős indítványt foglal magában, egyrészt azt, hogy a büntető novella megállapítása alkalmával vétessék figyelembe a képviselőket megillető immunitás büntetőjogi védelme, másrészt szigoríttassanak a házszabályok és bővíttessenek ki oly irányban, hogy a szólásszabadsággal való egyes visszaélések hatályosabban megtorolhatók legyenek és ennek folytán a házon kivül állók — s a mint látom, a ház tagjai is — ha egyik a másikat sértegetné, hatályosabb elégtételt nyerhessenek: ez a második része a mentelmi bizottság jelentésének teljesen független az elsőtől és ennélfogva, ha az előttem szólott t. képviselőtársam felfogása szerint az első részben helyes, ezt elfogadhatja; ha a második ellen kifogásai vannak is — s én kérem is a t. házat arra, hogy a két rész elkülönítve bocsáttassék szavazás alá — *(Helyeslés.)* egészen bátran arra szavazhat.

A miért, t. ház, ezen felül még felszólalni szükségesnek tartottam, az a következőkben áll. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt tartom, ha a fenforgó mentelmi ügyet helyesen akarjuk megítélni — részben egyezőleg az előttem szólottak véleményével — három, ide nem tartozó szempontnak a vitába való vonásától tartózkodni kell. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik, a melyben — úgy látszik — a ház különbség nélkül egyetért, az, hogy itt nem a hadsereg és a ház egymás iránti ügye forog fenn. *(Általános helyeslés.)* Ha természetéből nem akarjuk kivetkőztetni — pedig senki sem akarja, a mint az eddigiek után látom — és ha a legnagyobb politikai hibát nem akarjuk elkövetni, az ügyet idetereltetni engedni még tévedésből sem szabad. *(Helyeslés a jobboldalon. Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: A honvédelmi minister akarja! Tárczáját kötötte hozzá!)*

A másik az, hogy épen oly tévedés és épen oly nagy hiba volna — nemcsak az én nézetem, de a helyeslő felszólalásokból látom, a ház nézete szerint is — ha az ügy bármi vonatkozásában bármi lehető következményében úgy tekintetnék, mint Horvátország vagy Magyarország nemzeti ügye. *(Általános élénk helyeslés.)* De ehhez szükséges, hogy helyes álláspontot foglaljunk el úgy a fiumei ismert eseményekre nézve és helyes álláspontot foglaljunk el azon eljárásra nézve is, mely az ügyben társadalmi úton történt.

Én nem vagyok t. barátommal egy véleményen s nem hiszem, hogy bárki legyen e házban egy véleményen vele, hogy ha — mint egy eshetőségről beszélek — tegyük fel: Uzelac százados felhívása folytán fegyveres elégtétel — a mit társadalmi úton annak neveznek — adatott volna, hogy azzal, mint ő említette, a fiumei ügy bármi részben el lett volna intézve. *(Élénk helyeslés.)* Tudom, senki sem tekinti úgy. A fiumei ügy a maga politikai és jogi vonatkozásában egészen független ettől az esettől. *(Helyeslés.)* A ház bírálata alá tartozik az egész fiumei ügy és a kormány azt az álláspontot foglalta el, hogy a fenforgó mentelmi ügynek, akár így, akár úgy való eldöntése a fiumei ügynek önnön érdeme szerint e házban való elbírálásának nem praejudicálhat semmi irányban, ezért kívánta, hogy attól külön váltan tárgyaltassék; bizonyára ez nem azért történt, mintha a fiumei eseményeket — melyek, hogy miképen állanak, egy vegyes bizottság nyomozása állapítja meg és annak eredménye már az interpellatio következtében a ház elé kerül, — a kormány bármi tekintetben is elvonni akarná a ház megbírálása alól és épen ezért úgy jelen felszólalásomban, mint a netán következőben ezt az oldalát a tárgynak mellőzöm.

A harmadik, szintén lényeges szempont, a miért felszólaltam, abban áll, mert nagy figyelemmel kísértem képviselőtársam előadását és abban a véleményben vagyok, hogy nagy hiba volna ezt az ügyet, a mely itt, mint mentelmi ügy forog fenn s melynek csakis a mentelmi jogot érintő, vagy nem érintő természete tartozik a ház elé és áll a ház bírálata vagy eldöntése alatt: a társadalmi felfogás és a társadalmi felfogás által elfogadott, de míg a törvény áll, e helyen soha jogosnak el nem ismerhető társadalmi elégtétel szempontjából tárgyalni. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon. Halljuk!)*

Ennélfogva annak fejtegetésébe bocsátkozni, hogy társadalmi felfogás szerint igazolt volt-e a kihívás, vagy sem, jogosúlt volt-e az egyik, tartozott-e a másik ilyen, vagy olyan elégtétellel, minő feltételek közt, minő módozatok közt? Ezek a ház bírálata alá, sőt nézetem szerint a ház elé sem tartoznak. *(Helyeslés. Úgy van!)* Bármi legyen is a ház egyes tagjainak véleménye, annyi bizonyos, hogy a ház a maga összeségében a fegyveres elégtételre való kihívásban mást, mint törvénytelen támadást a személy ellen nem találhat. *(Úgy van! jobb felől.)* Meggyőződésem az, hogy bármit határozzon is a ház arra nézve, forog-e itt fenn mentelmi ügy vagy sem, az az előttünk fekvő ügynek azt az úgynevezett társadalmi oldalát sem úgy, sem amúgy nem érinti *(Úgy van! jobb felől.)* és a háznak eljárásában az által kell magát vezettetnie, hogy mindazon szempontokat, melyeket eddig mentelmi ügyekben irányadóknak tekintett, tartsa meg ezen ügynek elintézésével is; vagy ha el akar térni, akkor jó okokat adjon az eltérés igazolására és bizonyítására. *(Helyeslés jobb felől.)*

Digitized by Google

Ez nézetem és ezért nem bocsátkozom abba, mint előttem szóló t. képviselőtársam tette: volt-e, van-e helye elégtételnek vagy nincs és mily feltételek alatt van helye? Legkevésbbé bocsátkozom pedig abba, hogy Uzelac cs. és kir. százados úr, a mint t. képviselőtársam esetleg kilátásba helyezte, mikor számíthat és kiktől fegyveres elégtételre? Ezen társadalmi felfogással a ház, midőn neki a mentelmi ügyek felett kell ítélnie, nem foglalkozhatik, abba nem elegyedhetik és azt döntő szempontúl el nem fogadhatja. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ezek voltak azok, a miket röviden azért bocsátottam elő a vitának már jelen stadiumában, mert engem és a kormányt magunk tartásában ezen szempontok vezetnek. Egyszersmind azonban röviden azt is el kell mondanom, hogy a mentelmi bizottság jelentésének mindkét részéhez hozzájárúlunk. *(Helyeslés jobb felől.)* Helyeslem, hogy a mentelmi bizottság ezen ügy elintézésénél is döntőknek azon szempontokat tartotta a maga számára, a mit a ház a mentelmi ügyek elintézésénél eddigi gyakorlatában eddig is irányadókúl tekintett; helyeslem ennélfogva azt is, hogy véleménye első részének conclusiojában oda jut, hogy külön intézkedés szüksége a ház részéről nem forog fenn. A mi a második részt illeti, a melyben, részben a reám vonatkozólag, a büntető novella készítésénél bizonyos szempontok figyelembe ajánltatnak, azt elfogadni hajlandó vagyok. Nem mondom és nem mondhatom, hogy a büntető novella készítésénél meddig lehet menni abban a fokozott bűntetőjogi védelemben; de ha az eddiginél tovább mégyünk és a meddig megyünk, azoknak is, a miket javaslatba hozunk, úgy azoknak is, a miktől tartózkodunk, bizonyára a ház előtt jó okait fogjuk adni. A mi pedig azt a pontot illeti, melyben a bizottság szükségesnek tartja, hogy a házszabályok bizonyos szempontból revidiáltassanak — nézetem szerint egyéb szempontból is szüksége volna ennek, de itt ma csak erről van szó — a mely szempontot a bizottság úgy emelt ki, hogy szükségesnek tartja, hogy azon visszaélések ellen, a melyek a szólásszabadsággal lehetők és a melyek folytán a ház egyik tagja a másikat megsértheti, vagy olyanok is megsérthetők, kik a házon kivűl állnak, hatályosabb és erélyesebb módokról történjék gondoskodás: *(Helyeslés jobb felől.)* nem ez eset alkalmából, nem is ebből kifolyólag mondja azt a mentelmi bizottság, de a ház összes eddigi tapasztalatai alapján...

B. Kass Ivor: Szeretném tudni, meg van-e sértve a mentelmi jog, vagy nincs? *(Helyeslés a szélső baloldalon. Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: ... helyesnek tartom, mert nézetem szerint a lehető leghelytelenebb dolog volna, hogy míg egyrészről a ház gondoskodnék arról, hogy tagjai kötelességük teljesítésében a szükséges mentességben megvédessenek és jövőre még hatályosabban védessenek meg, másrészről nem ignorálhatja azt, hogy azokat is figyelembe kell venni, a kik a házon kívűl állanak ... *(Helyeslés jobb felől.)*

Ábrányi Kornél: Még eddig mindenki kapott elégtételt.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: ... különösen nem, midőn hangsúlyoztatik, hogy minden elégtételre való felszólítás által, a mely nem a ház szabályai szerint és nem a ház által adandó elégtételre volna irányozva, hanem másnemüre, már érintve van a mentelmi jog. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Sértve!)* Lehet sértve is. Mi, t. ház, semmit sem kerülgetünk, hanem azt mindenki tudja, hogyha felállíttatik az a tétel, hogy a házban mondott szavakért és kifejezésekért functio közben, természetesen csak olyan módon és csak a ház által kívánható elégtétel ...

Horánszky Nándor: In theoria! *(Mozgás jobb felől.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Bizonyára in theoria, mert ez általános tétel; minden más úton és módon kívánt elégtétel, akármilyen legyen az, már a mentelmi jog körébe nyúl. *(Helyeslés jobb felől.)* Képzelhetők oly elégtételek, a melyek egyszerűen nyilatkozatkérésben állanak és még azért a mentességet nem sértik; de viszont vannak oly elégtételek, a melyek sokkal tovább mennek s már határozottan sértik a mentelmi jogot. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ez is ilyen eset!)*

Ezen szempontokból, melyeket csak röviden jeleztem s a melyekre, ha megtámadtatnának, a vita folyamán még visszatérek, a bizottság jelentésének mind a két részéhez hozzájárulok s kérem a t. házat, hogy a mentelmi bizottság jelentésének mindkét részét elkülönítve méltóztassék szavazásra feltenni és elfogadni. *(Élénk helyeslés jobb felől. Mozgás a baloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Ez a jognak elburkolása. *(Nagy mozgás jobbról. Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Elnök: Pongrácz Károly gróf kíván személyes kérdésben nyilatkozni. *(Nagy zaj.)*

Gr. Pongrácz Károly: T. képviselőház! Miután Rohonczy Gedeon t. képviselő úr az én magatartásomra hivatkozott, melyet az ismert értekezleten tanusítottam, bátor leszek álláspontomat néhány szóval kifejteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Már ifjú koromban mindig azt hangoztatták előttem, hogy ha valakit megsértek, annak elégtétellel tartozom. Így lettem férfiú, így öregedtem meg és ezért ma is, ha mint 60 éves ember valakit

Digitized by Google

megsértek és az tőlem elégtételt kér, hímezni-hámozni nem fogok, hanem azt mondom: itt vagyok, rendelkezésedre állok! *(Helyeslés jobb felől. Mozgás és derültség a szélső baloldalon.)* Én, t. ház, sem mint ember, sem mint országgyűlési képviselő, sem mint katona, Uzelac százados úr eljárását, ha a jelentés való, nem helyeselhetem, sőt helytelenítem. De daczára ennek, ha én őt itt a házban megsértettem volna, neki elégtételt szolgáltatnék, nehogy a gyávaság gyanúja valaha a legtávolabbról is hozzám férhessen. *(Nagy zaj és ellenmondások a szélső baloldalon.)*

Nagy István jegyző: Szalay Károly! *(Hosszan tartó zaj. Elnök csenget.)*

Csanády Sándor: A ki discurálni akar, menjen ki! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek; ne méltóztassanak conversálni, mert akkor lehetetlen a tanácskozás. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Csanády Sándor: A minister se beszéljen! *(Zaj.)*

Elnök: Kérek csendet. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szalay Károly: T. ház! Mint a mentelmi bizottság kisebbségének egyik tagja, én is kötelességémnek tartom, hogy a fenforgó kérdésben felszólaljak. Felszólalásom annál rövidebb lehet, mert én is helyesnek tartom azon nézetet, hogy a jelen kérdést, a mennyire csak lehetséges, sem társadalmi, sem politikai kérdésekkel complicálni nem szabad. Ugyanazért a kérdés előzményeit is csak annyiban fogom érinteni, a mennyiben azok teljesen el nem mellőzhetők. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

A kisebbségi vélemény ellenében a többség véleményének előadója igen t. képviselőtársam nekünk oly állítást tulajdonít, a melyet mi sohasem tettünk. Ugyanis azt mondja, hogy mi e véleményünkben, akár a bizottsági tanácskozás alkalmával, azt mondottuk volna, hogy az elkövetett sértés jóhiszemű sértés volt és ebből fegyvert is kovácsolt, azt mondván, hogyan lehet a sértés jóhiszemű. Emez ellenvetés azonban érdemmel nem bír, mert mi ezt sohasem mondtuk.

A logicatlanságot is szemünkre vetette a t. képviselő úr, azonban úgy járt, mint a vak, a ki a világtalannak vetette szemére, hogy nem lát; azt kérdi, azon tételből, a melyet mi felállítunk, hogy tudniillik ha a mentelmi jog meg van sértve, hogyan vonhatjuk le azon következtetést, hogy további intézkedés megtétele nem szükséges?

De, t. ház, a mentelmi bizottság többsége körülbelül szinte így okoskodott, azzal a különbséggel, hogy míg mi azt hittük, hogy kötelességünket úgy teljesítjük, ha határozott világos véleménynyel járulunk a t. ház elé: addig az igen tisztelt többség úgy vélekedett, hogy oly véleményt terjeszszen ide, a melyből ha akarja sértést, ha akarja a történtek helyeslését is kimagyarázhassa. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azt is méltóztatott mondani, hogy ha mi ezen kérdés megítélésénél az előzményekre is tekintettel vagyunk, akkor egy újabb inconsequentiába esttünk, mert hiszen mi véleménynyel járulunk a ház elébe, holott ez esetben halasztást kellett volna kérnünk. Ezzel szemben magyarázatúl szükségesnek tartom megjegyezni, hogy mi a bizottságban csakugyan szükségesnek tartottuk újabb adatok beszerzését ezen ügyben; minthogy azonban a t. többség ellenkező véleményben volt és az adatgyüjtést beszüntette: ily fontos kérdésben nem tartottuk lehetőnek, hogy csupán az ő véleményök menjen a közvélemény ítélete alá, hanem szükségesnek tartottuk, hogy álljon ott annak világos, határozott ellentéte is. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Végre még, mielőtt magára a bizottság jelentésére áttérnék, félreértést kell helyreigazítanom. *(Halljuk!)* Úgy látszik ugyanis, hogy a két jelentésnek a jövőre való javaslata, az tudniillik, hogy a mentelmi jog szabályozása iránt a háznak intézkedni és a javaslat kidolgozására bizottságot kiküldeni méltóztassék: ugyanazon értelmű volna a többség jelentésének második részével. Hát, t. ház, nem ugyanaz az értelme. Mi magára a mentelmi jogra nézve egy pillanatig sem voltunk kétségben. Mi ezen passust csakis azért vettük fel javaslatunkba, mert meglepetésünkre azt tapasztaltuk, hogy a mentelmi jog jelen állásában annak magyarázása tekintetében még a bizottság többsége is megtévedhet. Tehát nem új rendszabály alkotását kívántuk mi akármily irányban, hanem akartuk praecisirozni a mentelmi jog szabályozását akként, hogy abban soha senki, még a mentelmi bizottság többsége se tévedhessen meg. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Két vélemény fekszik előttünk, t. ház. Az egyik a kisebbség véleménye, mely a mily rövid ép oly világos, a másik a többség véleménye, mely hosszú és zavaros. A kisebbség véleménye kiindul azon megállapított elvből, hogy a mit a képviselő képviselői minőségében, vagy hogy még praecisebben fejezzem ki magamat: en exercise de ses fonctions, úgy a házban, mint a házon kivül hivatásának teljesítésében mond vagy tesz, azért senki által felelősségre nem vonható. *(Úyg van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Már most mi itt a kérdés, t. képviselőház, az, hogy a képviselőházban tette-e Ugron Gábor nyilatkozatát, képviselői minőségében és végre képviselői hivatásának teljesítésében tette-e azt? Ha e három kérdésre igennel kell felelni, kétségtelen dolog, hogy mind oly tény, mely őt akár ily hivatásának teljesítésében meggátolja, vagy ily

Digitized by Google

nyilatkozatáért felelősségre vonni akarja, a mentelmi jog megsértését képezi. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Már most, hogy vajjon a megtörtént feleletre vonás oly tény-e, a melylyel alteráltatott, megsértetett Ugron Gábor képviselő úrnak mentelmi joga: bátran hivatkozhatom a t. igazságügyi minister úrnak imént tett kijelentésére, midőn azt mondta, hogy nincs e házban senki, a ki el nem ismerné és ne állítaná azt, hogy a ház összesége a feleletre vonásban, a fegyveres kihívásban törvénysértést lát. Tehát a t. igazságügyminister úr szerint sem mondhat a t. ház egyebet, mint hogy Uselac törvénysértő tényével, midőn egy képviselőt kihívott azért, mert képviselői hivatását teljesítette, a mentelmi jogot sértette meg.

Rohonczy Gedeon t. képviselő úr megemlítette ezen ügy egy momentumát, mely nagyfontosságú és ez ideig nem is részesült kellő figyelembe s ez az, hogy Uselac nem a neki imputált tényt tartotta sértőnek s nem a neki imputált tényért követelt elégtételt, hanem az abból levont következtetésekért. Már most kérdem a t. honvédelmi minister úrtól, hogy azon esetre, ha a most folyó vizsgálat tényleg bebizonyítja azt, hogy Uselac százados csakugyan úgy járt el, mint az a rendőri jelentésben foglaltatik, alkalmasnak tartja-e Uselac századost továbbra is arra, hogy a katonai tiszti bojtot viselhesse, igen vagy nem? *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ha bebizonyúl a tény, talán a további eljárás folyamán ítéletileg is bekövetkeznék az, hogy az illető százados a kardbojttól megfosztatik, mely esetben Ugron Gábor képviselő úr nyilatkozata teljesen igaznak bizonyúl s akkor a t. honvédelmi minister úr továbbra is fentartja-e eddigi véleményét ebben a kérdésben? Ha igen, akkor be kell következnie annak is, hogy a t. honvédelmi minister úr a maga helyét elhagyja. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Igen röviden érinthetem a kisebbségi vélemény második pontját, a mely conclusiojában egyértelmű a többség véleményével és a mely szerint a ház részéről további intézkedés szüksége nem mutatkozik.

Ki kell azonban jelentenem, hogy habár a conclusio egy és ugyanaz is, azért annak, a mi a kisebbségi véleményben mondatik és annak, a mit a többségi vélemény mond, a sulya nem egy. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

A többség azt mondja: azért nem kell intézkedni, mert a ház sem a saját maga tagjait, sem a házon kivűl állókat a szólásszabadsággal való visszaélés ellen megvédeni nem képes, erre vonatkozólag szabályai nem elégségesek. A kisebbségi vélemény nem ezt mondja. A kisebbségi vélemény — szerintem egészen helyesen — azt mondja, hogy miután tényleg további olyan lépések nem történtek, melyek a képviselő mentelmi jogának tényleges gyakorlását alterálhatták volna, további lépés nem szükséges.

De nézzük, igaza van-e a többségnek akkor, mikor azt mondja, hogy az eddigi gyakorlat szerint azoknak, a kik megsértettek, elégtételt nyerniök nem lehetett. Erre vonatkozólag, úgy hiszem, hogy a mik már itt a házban előttem elmondattak, teljes bizonyítékot szolgáltatnak arra, hogy ezen felállított tétel teljesen téves. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Csak egy esetre vagyok bátor hivatkozni, a mely körülbelül analog a jelen esettel, míg azon esetek, melyeket az előadó úr felhozott, a legkisebb hasonlatosságban sincsenek a jelen esettel; mert azon esetek, melyeket a t. előadó úr felhozott, a házban, vagy a házon kivűl állókra vonatkozó személyes sértésekre vonatkoznak, a mi, úgy hiszem, teljesen távol és igen messze áll attól az esettől, a mely jelenleg fenforog. Szerintem egyetlen egy eset van, a mely némileg hasonlít ehhez: a vasmegyei főispán esete. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Eötvös Károly képviselőtársam Radó Kálmán főispán úr ellen itt a házban olyan tényeket hozott fel, a melyek semmi esetre sem szolgálnak arra, hogy az ő tisztességét öregbítsék. Radó Kálmán főispán úr nem azt az útat követte, a melyet Uselac százados úr követett. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Meglehet, mert neki nem volt tanácsadója. A főispán úr nem fegyveres elégtételt kért, hanem felvilágosította Eötvös Károly képviselőtársunkat az ügy valódi állásáról, minek következtében sokkal nagyobb elégtételt kapott a képviselőházban, mint a minőt kaphatott volna bármely más úton.

Ez t. ház. kétségtelenül annak bizonyítására szolgál, mikép azon feltevés, mintha sértésekért itt a házban valaki elégtételt nem kaphatna, teljesen alaptalan.

De egy véghetetlenül furcsa tétel fordúl elő ebben a többségi véleményben, mely azon conclusiora vezet, hogy a mi hatóságnak tiltva van, az egyeseknek szabad. *(Halljuk! Halljuk!)* A hatóságnak tiltva van felelősségre vonni a képviselőt, az egyeseknek ez nemcsak, hogy tiltva nincs, hanem a többség véleménye szerint szabadságában áll, sőt arra kényszeríthető is. *(Mozgás.)*

A t. előadó úr méltóztatott minket a mi véleményünk logicatlanságával vádolni, én azonban ezt a vádat teljes joggal visszaadom most neki. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ezzel, t. ház, áttérek a többség véleményének második részére. *(Halljuk! Halljuk!)* A kisebbség és többség véleménye itt is alapjában tér el egymástól, habár kijelentései körülbelül azonosok is; véleményem az, hogy abban az általam sohasem helyeselhető esetben is, ha a vélemény első része el is fogadtatnék: a második részt, minthogy annak kijelentései ez esetből kifolyólag történtek, tehát könnyen úgy volnának magyarázhatók, hogy erre vonatkozólag történnek: soha semmi szín alatt el nem fogadnám. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Kérem tehát a t. házat, méltóztassék a kisebbség véleményét elfogadni. Ha pedig ez el nem fogadtatnék — minthogy a kisebb rossz, mégis csak jobb a nagyobb rossznál — én a többség véleményével szemben Rohonczy Gedeon határozati javaslatát fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Nagy István jegyző: Gróf Apponyi Albert!

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Mielőtt a ház asztalára letett jelentés és ennek kapcsán a kérdés érdeme fölött véleményemet kifejteném: a mai napon elmondott beszédekre kell néhány rövid megjegyzést tennem, még pedig úgy a t. igazságügyminister, mint Rohonczy t. képviselő úr beszédére.

A t. előadó úr fejtegetésére lesz alkalmam beszédem fonalán olykor-olykor visszatérni.

Én a t. igazságügyminister úrral tökéletesen egyetértek abban, hogy a fenforgó kérdésnek társadalmi vonatkozásai, a társadalmi téren történtek, vagy nem történtek indokolása e ház határozatának, sőt talán formailag e ház tanácskozásainak körébe sem tartozik. Ez, t. ház, megtámadhatlan. De ha Rohonczy Gedeon képviselő úr e tekintetben formailag hibáztatható is, tartalmilag beszédének azon részei, melyek a Fiumében történtek appreciálására vonatkoztak, oly érzelmek kimondását tartalmazták, melyeket a ház azon oldaláról hallanunk mindnyájunknak igen jól esett és melyeknek bátor kimondásáért őt részünkről csak elismerés illetheti. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Ez az, a minek kijelentésére e két beszéddel szemben szorítkozom.

Az ügy érdemére vonatkozóleg először a bizottság javaslatának második részével foglalkozom. Nem habozom kijelenteni, hogy érdemileg azt, a mi abban foglaltatik, helyesnek tartom, még pedig úgy azt, hogy a mentelmi jog hatályosabb és világosabb törvénybeli sanctioban és védelemben részesüljön, mint azt, hogy a szólásszabadsággal egyeseknek becsületét illetőleg elkövetett visszaélésekkel szemben a házszabályokban hatályosabb oltalom adassék.

De ha úgy, a mint azt Rohonczy képviselő úr felszólalásából látom, ama második, általam érdemileg helyeselt határozatnak a jelen ügygyel összeköttetésbe hozatala bárkinek jogos érzékenységét sérthetné, bárkinek eljárásával szemben leplezett gáncsnak volna feltüntethető, ha ennek csupán lehetőségére, vagy a dolog ily értelemben való félreértésének lehetőségére is engem figyelmeztetnek: akkor én ennek elkerülése végett szívesen elállok attól, hogy azt a második, bár helyes határozatot ennél az alkalomnál hozzuk; és ebből a szempontból hozzá fogok járulni, ha a két kérdés külön tétetik fel szavazásra, hogy a ház a mentelmi bizottság jelentésének második részét is ez alkalommal mellőzze. *(Helyeslés bal felől.)* Ismétlem, nem érdemleges okokból, hanem azon általam teljesen méltányolt subjectiv okból, melyekre Rohonczy Gedeon t. képviselőtársam czélzott.

A mentelmi bizottság jelentésének első részével szemben nem vagyok azon szerencsés helyzetben, hogy azt érdemlegesen is helyeselhessem és magamévá tehessem. A mit a mentelmi bizottság jelentésének második részében mond és a miben a jövőre vonatkozó principialis intézkedések megtételét javaslatba hozza, az olyan dolog, a melyet a mentelmi bizottságnak szabadságában állott, tenni, vagy nem tenni, tanácskozásai körébe felvenni, vagy nem venni, arra nézve a háznak javaslatot tenni vagy nem tenni. Ez tisztán a mentelmi bizottság appretiatiojának kérdése.

De, t. ház, két dologra vonatkozólag a mentelmi bizottságnak a háztól nyert kiküldetése folytán mellőzhetlenül kötelessége volt nyilatkozni.

Midőn egy mentelmi eset a ház által a mentelmi bizottsághoz utasíttatik, akkor a mentelmi bizottságtól félremagyarázhatlanúl világos válasz adandó, *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* először azon kérdésre: a fenforgó esetben sértve van-e a mentelmi jog, igen vagy nem? *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A második kérdés, mely csak az első kérdésre adott válasznak folyományát képezheti, az: hogy ha igen, szükséges-e ennek folytán és minő intézkedéseket tenni? Ezt a két kérdést összezavarni, egymásba bonyolítani, a mint ez a mentelmi bizottságnak jelentésében történik, *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* úgy, hogy ezen összebonyolításnak révén, azután lehetetlenné váljék csak tudni is, hogy a mentelmi bizottság tulajdonképen miként vélekedik a fenforgó kérdésről *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* és ezen az alapon elkerülni azt, hogy az első kérdésre, a leglényegesebb kérdésre, forog-e fenn a mentelmi jognak megsértése, igen vagy nem, válaszoljanak: szerintem nem felel meg azon küldetésnek és azon kötelességnek, melyet a háznak határozata a mentelmi bizottságra ruhá-

Digitized by Google

zott. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* A ház e tekintetben a mentelmi bizottság jelentésében nemcsak tájékozást nem nyer, hanem ha ezen jelentésnek vezető kezére bízzuk magunkat, oly labyrintusba vitetünk be, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* a melyből egyhamar kijutni nem lehet és a melyben — félek, sőt azt kimutatni iparkodom — a mentelmi jognak eddig fennálló garantiái is, ha nem is vesznek el, de gyengülést, elhomályosítást szenvednek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Igen sajátságos eredmény volna az, hogy ha a ház egy mentelmi esetet felkarol, arra nézve a mentelmi bizottságtól véleményt kér, természetesen azzal a czéllal, hogy ezzel a mentelmi jogot világosabbá tegye, hogy ezzel a mentelmi jognak biztosítékait növelje és ezen actionak eredménye azután az, hogy a mentelmi jog még homályosabban, még bizonytalanabban, még kevésbbé megvédetten kerül ki belőle, mint eddig volt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mert, t. ház, ez a mondat: »A bizottságnak azonban az a nézete, hogy minden cselekmény, mely oda irányúl, hogy a képviselőtől a hivatása gyakorlásában mondottakért e házon kivül követel elégtételt, érinti a képviselő mentelmi jogát«, ez a mondat, t. képviselőház, mint principialis kijelentés sem tartalmaz tulajdonképen sokat, talán azt mondhatnám, hogy körülbelül semmit. *(Derültség bal felől.)* De még azt a keveset, a mit, mint elvi kijelentés tartalmaz, még azt sem alkalmazza ezen fenforgó esetre. Arra a kérdésre, vajjon Uselac cs. és kir. kapitány úrnak az a ténye, a melylyel Ugron Gábor t. képviselőtársunkat a házban elmondottakért feleletre vonta, a ház mentelmi jogának megsértését képezi, igen vagy nem? A válasz csak az lehet, hogy igen vagy nem. *(Élénk helyeslés bal felől.)* És én elismerésemet fejezem ki Rohonczy Gedeon t. képviselőtársamnak azért is, hogy — ámbár az én véleményem szerint tévesen — de legalább teljes határozottsággal kimondotta abbeli nézetét, hogy az nem képezi a mentelmi jog megsértését. Én hálás lettem volna a t. mentelmi bizottságnak azért, ha ilyen nyilt kijelentést tesz. Mi szembe szállottunk volna azzal és érvekkel iparkodtunk volna annak helytelenségét kimutatni, de a bizottságnak lett volna legalább határozott nézete *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* s legalább a ház méltóságának megfelelően járt volna el. De egy hozzá intézett kérdésben nézettel nem bírni s a házszabályok által reá rótt kötelezettségnek meg nem felelve, határozott nézetet nem mondani: ez, — minthogy azon igen t. férfiaknak, kik a mentelmi bizottság tagjai, csak nem imputálható ilyen szellemi fogyatkozás, — *(Derültség bal felől.)* más egyébnek kifolyásaként nem tekinthető, mint helytelen politikai szempontok belevegyítésének és belevonásának a tulajdonképeni kérdésbe. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Helytelen politikai szempontokat említek nemcsak abban az értelemben, mert én érdemileg is azokat a szempontokat, melyek a döntésnek ilyetén kikerülése mellett működhettek, nem tartom helyeseknek, de mert én tökéletesen osztom a ma felszólalt t. képviselő urak, többek között a t. igazságügyminister úrnak is azon nézetét, hogy önmagában véve nem helyes ennek a kérdésnek, vajjon forog-e fenn a mentelmi jognak sérelme, igen vagy nem, megítélésébe bármily politikai szempontot belevegyíteni és nagyon sajnálom, hogy a t. igazságügyminister úr nem vett magának alkalmat arra, hogy ezen felfogását a mentelmi bizottság tisztelt többségének is el nem mondta. *(Élénk helyeslés és tetszés bal felől.)*

De, t. ház, azt hiszem, hogy a mentelmi bizottság t. többségének véleménye nemcsak ebben a negativ hibában leledzik, hogy nem nyujt határozott feleletet arra a főkérdésre nézve, mely hozzája intéztetett; de azt tartom s ezt bátor leszek be is bizonyítani, hogy ha a ház a mentelmi bizottság többségének véleményét magáévá teszi, akkor olyan elveket sanctionál, melyeket parlamentnek sanctionálni a legsulyosabb következmények nélkül nem lehet; akkor a mentelmi jogot az eddiginél is bizonytalanabbá és ingatagabbá teszi, akkor a mentelmi jogot kinek-kinek egyéni belátása szerinti cselekvésének szolgáltatja ki. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Igen sajátságos a t. többség véleményének úgy a terminologiája, mint annak indokolása. A határozat, melyet a háznak ajánl a mentelmi bizottság, így van szövegezve *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)*: »Mindezen okokból a mentelmi bizottság nem látja szükségesnek, hogy a ház az eddig általa követett gyakorlattól eltérjen és a fenforgó esetben a mentelmi jog szempontjából intézkedjék.« E szerint tehát a mentelmi bizottság azt hiszi, hogy a háznak van egy eddig fenforgó gyakorlata, a mely azt követelné, hogy ezen s ehhez hasonló esetekben a mentelmi jog szempontjából intézkedés ne történjék. Minő ezen gyakorlat, t. ház? Megmagyarázza ezt is a t. mentelmi bizottság a következőkben *(olvassa)*: »Fordúltak elő a ház előtt oly esetek, melyekben a képviselő a házban tett nyilatkozataiért egyesek által a házon kivül elégtételadásra szoríttatott. A ház e cselekményeket mindig úgy tekintette, melyeknek megtorlása a törvény rendes útjára tartozik, a nélkül, hogy e cselekményeket a mentelmi jog megsértésének fogalma alá vonta volna.« *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Honnan tudja a t. mentelmi bizottság, hogy a ház ezeket a cselekményeket eddig

Digitized by Google

így tekintette volna? *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Legyen szíves a t. mentelmi bizottság nekem *(Halljuk! Halljuk!)* a háznak egyetlenegy olyan határozatát felmutatni, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: Ez az igazi! Halljuk azt a határozatot!)* a melyben a ház a jelenlegihez hasonló egyes eseteket olyanoknak minősített volna, a melyek a mentelmi jog megsértésének fogalma alá nem tartoznak, *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

A valóság az, t. ház, hogy a ház eddig ehhez hasonló esetekkel a mentelmi jognak azon ága szempontjából, mely a föltétlen szólásszabadságból áll, nem is foglalkozott; *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* nem foglalkozott pedig azért, mert arra, hogy ezekkel ily szempontból foglalkozzék, eddig soha sem volt felhíva, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* a háznak pedig nem kötelessége hivatalból ily eseteket cognitioja alá venni, ez a háznak csak akkor válik kötelességévé a ház szabályai értelmében, midőn épen ebből a szempontból irányíttatik azokra a háznak figyelme. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez, t. ház, egyetlen egyszer sem történt s ennélfogva azt, hogy a ház ehhez hasonló esetekkel nem foglalkozott, mert bejelentés nem történvén, a törvényhozás kötelessége erre nézve be nem állott: jogi értelemben gyakorlatnak vagy praecedensnek nevezni nem lehet. *(Felkiáltások a szélső balról: Jogászok?! Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Én nagyon csodálkozom, t. ház, hogy a mentelmi bizottság tagjai közt található jeles jogászok jogi értelemben praecedensnek, vagy gyakorlatnak nevezhetik azt, hogy a ház ezekre nézve ekkoráig semmiféle intézkedést nem tett, mert ilyenekről hivatalos tudomást nem nyert.

Igaz, t. ház, hogy a mentelmi bizottság többsége okoskodásának ezen hézagát érezvén, iparkodik azt kitölteni azzal, hogy bírói megkeresés útján eléje került iratokból hivatalos tudomást szereztetett magának arról is, hogy a szólásszabadság megsértésének szempontjából tekintetbe vehető esetek fenforognak. Ámde, t. ház, ezek az esetek nem ebből a szempontból kerültek a ház cognitioja alá; a ház pedig nem olyan hatóság, mint pl. a civil bíró, a ki midőn egy polgári ügy tárgyalása közben annak a nyomaira jön, hogy bűnesetek jelei forognak fenn, köteles azt áttenni a büntető bírósághoz; nem olyan hatóság, mint teszem azt a hivatalnokok felett álló fegyelmi hatóság, mely ha a fegyelmi eljárás közben bűnjeleket észlel, köteles az iratokat hivatalból az államügyészséghez áttenni. Nincsen sem törvény, sem szabály, mely a házat arra kötelezné, hogy valamely mentelmi ügygyel más szempontból foglalkozzék, mint a mely szempontból az eléje terjesztetett. *(Úgy van! bal felől.)* Ha bírói megkeresés alapján hozatott az ügy a ház elé, akkor a ház nem köteles azzal az esettel más szempontból foglalkozni, mint azon szempontból, mely a bírói megkeresésben ki van fejezve, hogy t. i. felfüggesztendő-e az illető képviselőnek mentelmi joga, átadandó-e ő a bíróságnak, igen vagy nem; azzal a másik szemponttal, mely az esetből kiböngészhető, de a melyre nézve a ház hivatalos figyelmeztetést nem nyert, hogy t, i. forog-e fenn az incriminált tényben a szólásszabadságnak, tehát a mentelmi jog másik ágának direct megsértése: ezzel a másik oldalával a dolognak foglalkozni sem törvény, sem házszabály nincs, mely a házat kötelezné. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha tehát ilyen alakban, a dolgok ily állapotában a ház ehhez hasonló esetben eddig határozatokat nem hozott, akkor ez csak azt jelenti, hogy nincs praecedens, nincs gyakorlat, a melyre hivatkozni lehetne. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert a legveszedelmesebb következtetések származnának abból *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)*, ha a háznak minden egyes mulasztásából, minden esetből, a midőn jogával nem él, per desuetudinem ezen jog elenyésztése vagy elvesztésére vonnánk következtetést. *(Élénk helyeslés bal- és szélső bal felől.)*

Itt, t. ház, nincs praecedens, nincs gyakorlat. Van egy elvi álláspont, melyet a ház 1867. november 18-án magáévá tett s a mely úgy hangzik, hogy »a mit országgyűlési tag, mint olyan a házban és a házon kivül mond, vagy tesz, azért csak az országgyűlés és pedig annak azon háza által vonathatik feleletre, a melyhez tartozik«. Ez az egyik elv, melyet a ház magáénak vallott. És van egy törvény, melyet Rohonczy Gedeon t. képviselőtársam idézett és mely a delegatio tagjaira nézve kimondja, hogy a delegatioban történt nyilatkozatokért soha felelősségre nem vonhatók. Igen helyesen argumentál ebből Rohonczy Gedeon t. képviselőtársam, hogy a háznak egy bizottságát megillető jogok nem lehetnek nagyobbak, mint a ház teljességét megillető jogok. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés bal felől.)* A háznak ezen határozata és ez a törvény mérvadó. Ezzel ellenkező praecedensek és gyakorlatok nincsenek. A fenforgó esetet tehát egyedül ezen határozatnak s ama törvénynek szempontjából lehet mérlegelni és akkor a kérdés nagyon egyszerű: a házban történt-e képviselői minőségben az a nyilatkozat, a mely miatt Ugron Gábor t. képviselőtársunk feleletre vonatott? A válasz erre az, hogy igen. Feleletre vonás volt-e az, a mi Ugron Gábor t. képviselőtársammal történt? Én azt hiszem t. ház, erre nézve sem lehet semmi kétség — és ebben Rohonczy Gedeon t. kép-

Digitized by Google

viselőtársamtól eltérek — hogy maga a párbajra való kihívás azon felül, hogy bárkivel szemben törvénytelen cselekményt képez, ha a képviselőházban mondottakért, képviselői minőségben mondottakért, képviselővel szemben történik: a feleletre vonásnak jellegével és így a mentelmi jog megsértésének jellegével bír. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Eddig tehát, t. ház, sem praecedensek nincsenek, sem jogi értelemben ilyennek nevezhető gyakorlat nincs. *(Halljuk! Halljuk!)* De ha a mentelmi bizottságnak jelentése elfogadtatik, a melyben erre a pseudo gyakorlatra hivatkozás történik, melyben ez a pseudo gyakorlat jogalapúl szolgál egy határozat megindokolásáúl, akkor ígenis ki vagyunk téve annak, hogy e pseudo gyakorlat valóságos joggyakorlat jelentőségét nyeri. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Azon az úton vagyunk, hogy ha a t. mentelmi bizottság többségének véleményét elfogadjuk, praecedenst alkossunk, hogy gyakorlatot teremtsünk; de teremteni fogjuk azt csak most, azon a napon, a melyen a képviselőház határozattá emelné a mentelmi bizottság többségének véleményét. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Teremtenők pedig — s ez gondolom, kétségbe vonhatatlan és világos dolog — abban az értelemben, hogy a háznak eddigi passivitását előbbi hasonló esetekkel szemben gyakorlatnak, praecedensnek nevezvén, ennek folytán a mentelmi jog nem terjedne ki magán egyének által való felelősségre vonás eseteire. Ismétlem, t. ház, hogy a kérdésnek társadalmi oldalával én nem foglalkozom és hogy avval foglalkozni a mi hivatásunkhoz nemcsak nem tartozik, hanem abból egyenesen ki van zárva. Hogy miként alkalmazza a társadalom a maga körében azután a mentelmi jognak e körülírását, mennyiben teszi azt magáévá saját szabályainak megállapítására, ahhoz nekünk mint törvényhozóknak semmi közünk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Nekünk feladatunk meghatározni azt, hogy mi e jog ma és mi legyen az jövőre és ez szerintem nem lehet más, mint a szólásszabadság feltétlen elvének minden elhomályosítás ellen való megvédése. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ha az helyes, akkor azután nem lehet helyes a t. mentelmi bizottságnak az a nézete, a mely joggyakorlat erejére akarja emelni a háznak azon negativ eljárását, a melylyel elnézte a házban elmondottakért való felelősségre vonást. És ha a ház ezt elfogadja, akkor a mentelmi jogon ez irányban oly csorba ejtetik, a mely ezen eddig, nézetem szerint, azon világos határozat és törvény alapján, melyre hivatkozom, nem létezik. De hisz a mentelmi bizottság elég szíves e sajátságos theoriáját nekünk még ki is fejteni, sőt ez talán a bizottság jelentésében a legvilágosabb pont; mert a bizottság abból indúl ki, hogy a mentelmi jog minden következményének teljes érvényesítése addig is nem lehetséges, a míg a házszabályokban gondoskodva nincs arról, hogy a ki magát a képviselőházban mondottak által megtámadva érzi, a házban és a ház által nyerjenek elégtételt. Ez a bizottságnak álláspontja s azt mondja, hogy addig, míg a házszabályok ily irányú intézkedésekkel kiegészítve nincsenek: a képviselőház fellépése csak oly esetekben lehet indokolt, a melyekben az elégtétel-kívánás »a képviselőt megillető szólásszabadság megtámadását tartalmazza.« Hát én, t. ház, egy kissé eltünődtem ezen, hogy mely elégtétel-kívánás tehát az, mely a képviselőt megillető szólásszabadság megtámadását nem tartalmazza? *(Élénk tetszés és derültség a balololdalon.)* De megvan erre a magyarázat; mert azt hiszem, hogy ezzel a mondattal szoros összefüggésben van és ennek alkalmazását tartalmazza a mentelmi bizottság határozati javaslata elé bocsátott considérantoknak következő pontja: »Minthogy végre a mentelmi bizottság a tényállás megvizsgálása után azon meggyőződésre jutott, hogy Uselac cs. és kir. százados csakis az ő személyére vonatkozólag mondott általa sértőknek talált kifejezésekért kívánt elégtételt . . . . . .« Hát azt hiszem, t. ház, a mentelmi bizottság úgy vélekedik ezek szerint, hogy az elégtétel-kívánás a képviselőt megillető szólásszabadság megtámadását nem tartalmazza akkor, midőn valaki csakis az ő személyére vonatkozólag mondott és általa sértőknek talált kifejezésekért kíván elégtételt. *(Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.)* Ez az általam felolvasott általános tétel, t. ház, értelmet csak úgy nyer, ha concrét meghatározással hozatik kapcsolatba az a concrét indok is, a mely szerint a fenforgó esetben azért nem szükséges intézkedni, mert Uselac százados csakis általa sértőknek tartott kitételekért kívánt elégtételt; ez a concret indok pedig csak akkor acceptálható, ha összefüggésben áll azzal az általános principiummal, hogy t. i. a ház csak akkor lép fel, midőn az elégtétel-kívánás a képviselőt illető szólásszabadság megtámadását tartalmazza. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső-balon.)* E szerint tehát, t. ház, Magyarországon minden egyes emberre rá van bízva annak a megítélése, hogy vajjon a képviselő a házban az őt megillető szólásszabadság körén belül maradt-e? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső-balon.)*

T. képviselőház! Nem hiszem, hogy engem bárki is azzal gyanúsíthatna, hogy pro domo beszélek, mert politikai felfogásaimat s nézeteimet kifogásolták sokan minden oldalról, parlamenti modoromat, eddig legalább, soha. De, t. képviselőház, ha tekintetbe veszszük azt, hogy annak hányféle subjectiv fokozata van, hogy az mennyire bizonytalan, mennyire az egyéntől, sőt

Digitized by Google

az egyén pillanatnyi dispositioitól függő dolog, hogy mit tekint valaki magára nézve sértőnek, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* akkor a mentelmi jog korlátain ezt a rést ütni, hogy a ház ezt nem veszi oltalma alá, mihelyt valaki egy általa sértőnek tekintett nyilatkozatért elégtételt kér: ez, t. képviselőház, annyi, mint a ház mentelmi jogának kiszolgáltatása minden egyes ember saját felfogása- és belátásának, sőt szeszélyének. *(Hosszan tartó zajos tetszés és helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hát, t. képviselőház, az ilyen elvek kimondásához érez-e magában a t. képviselőház hajlandóságot? Hajlandó-e azt kimondani, hogy attól az absolut szólásszabadsági elvtől, a melyet az 1867-iki törvényben a delegatiora nézve és így per analogiam az egész törvényhozó testületre nézve az 1867-iki határozatban saját tanácskozásaira nézve kimondott, hogy ettől az elvtől oda lép, hogy a mentelmi jognak megtámadottsága, vagy meg nem támadottsága minden egyes ember egyéni belátásától vagy szeszélyétől függ? Tudom, t. képviselőház, hogy ezzel szemben arra a hézagra utalnak, a mely házszabályainkban jelenleg fennáll és azt mondják, hogy addig, míg e hézag betöltve nincsen, mást nem lehet tenni, mint fentartani — a mint én mondom: behozni — azt az új gyakorlatot, hogy egyeseknek egyéni érzékenységével szemben nem létezik mentelmi jog. Ezt, t. képviselőház, én elvileg sem tartom helyesnek és elfogadhatónak, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* mert a szólásszabadság joga nem az egyes képviselő joga, hanem az egész parlamentnek és a parlament által képviselt nemzetnek egy oly joga, a mely az intézményekre és az egyéneknek azokban való működésére kiterjedő kritika szabadságának egyik nélkülözhetetlen előfeltétele. És ez a jog, még ha collisioba jutna is egyeseknek esetleges sérelmei folytán ezek jogával, nem tekinthető a kisebb, nem tekinthető az alacsonyabb jognak, hanem ez a magasabb. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De, t. képviselőház, ugyan vizsgáljuk ezt a kérdést a czélszerűség szempontjából is. Én nem tagadom, hogy míg ez a hézag a mi házszabályainkban fennáll, addig valaminek a veszélye fenforog: vagy annak a veszélye, hogy egyesek kellő elégtétel megnyerése nélkül itt megtámadhatók, vagy annak a veszélye, hogy egyesek szeszélye megtámadhatja, még pedig ezentúl büntetlenül a szólásszabadságot.

De melyik veszély nagyobb — nem a veszély dignitására, nem a veszély súlyára, de a veszély valószinűségére? Hát, t. képviselőház, habár a házszabályok formai intézkedéseket arra nézve, hogy a házon kivül álló s megtámadott egyének elégtételt nyerjenek, nem tartalmaznak: vajjon azon egyének védtelenek-e? Vajjon fenforog-e valószinűsége annak, hogy azon esetben, ha jogtalanúl megtámadtatnak, akár ha a ház t. elnökéhez, akár az illető képviselőhöz magához, — a mint az utóbbi hetekben megtörtént — akár azon párt kötelékéhez, a melyhez tartozik, fordúlnak és felvilágosítják arról, hogy a megtámadás jogtalan, — fenforog e valami valószínűsége annak, hogy ily esetekben megtámadás akár az illető képviselő lovagiassága, akár a háznak kényszerítőleg ható közvéleménye által megtorlásban ne részesüljön? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez a veszély távoli és nem valószínű. De az a veszély, hogy semmiféle controll alatt nem álló, semmiféle kiszámítható összeköttetésekben nem álló ezernyi és milliónyi elszórt elemek bármelyikének szeszélye a képviselői szólásszabadságot megtámadhassa, a mely veszélylyel szemben nincs orvoslás: ez a veszély sokkal közelebb fekvő, ez a veszély sokkal nagyobb valószínűséget magában foglaló. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Én tehát, t. ház, a mentelmi bizottság véleményéhez két okból nem járúlhatok. Egyik ok az, mert nem tartalmaz választ arra a kérdésre, a melyre a válasz első sorban kéretik, hogy a fenforgó esetben meg van-e sértve a mentelmi jog, igen vagy nem? Másodszor, mert a válaszadás kikerűlésére czélzó argumentatio körében jobbra-balra halomra dönti a mentelmi jognak eddig még létezett biztosítékait *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* és a mentelmi jognak az eddiginél sokkal bizonytalanabb, ingatagabb alapot teremt. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De mi lehetett tehát oka annak, hogy a mentelmi bizottság e térre lépett, melyet szakszerű indokokkal megvédeni nem lehet? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Szelid nyomás! De erős nyomás! Derültség.)* Ez az ok egyébben, mint politikai befolyásokban nem kereshető, nem található. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen nyilt titok, hiszen mindenki tudja, és tanúja volt annak a buzgalomnak, melyet a t. honvédelmi minister úr mindjárt a mentelmi eset felmerűlése után a ház tagjainak capacitálásában tanúsított. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De ha ez tagadásba vonatnék, ott van a mentelmi bizottság irományai közt az a levél, a mely a honvédelmi minister úr jóakaratú beavatkozásáról bizonyítványt nyujt. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Igen természetszerű tehát az a kérdés, hogy mi indíthatta a t. honvédelmi minister urat arra a beavatkozásra és mi indíthatta azután a men-

Digitized by Google

telmi bizottság többségét arra, hogy a beavatkozás alapjául szolgáló politikai indokokat el fogadja. A t. honvédelmi minister úr ez ügyben sem egyénileg érdekelve nem volt, sem az egyénileg érdekeltek egyikétől nem kapott megbízást, *(Úgy van! bal felől.)* sem azt a szakmát nem képviseli, a mely szakma részéről a hozzászólás egy mentelmi kérdéshez természetszerű. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A honvédelmi minister urat tehát a beavatkozásra csak egyetlen egy szempont indíthatta; ő különben annak kifejezést is adott abban a kis vitában, mely Ugron Gábor t. képviselőtársam közt és közte néhány nappal ezelőtt lefolyt. Ő állásánál fogva a hadsereg érdekeinek képviselőjétől tekinti magát. Ez ellen semmi kifogásom, csakhogy azt tartom, hogy épen a hadsereg érdekében a t. honvédelmi minister úr itt a hadsereg érdekei képviselésének igen szeren csétlen alkalmát és formáját választotta. *(Úgy van! bal felől.)* A mai napon a t. igazságügyminister úr épen a ház ezen oldaláról *(Az ellenzék padjaira mutat.)* eredő helyeslés közt kijelentette, hogy azon szempontok közt, a melyeket ebbe az ügybe belevegyíteni nem szabad, legfőbb az, hogy ne csináljunk ebből a hadsereg és a képviselőház közötti kérdést. *(Általános helyeslés.)* Nagyon helyes; de valamint előbbi intésével én a t. igazságügyminister urat a mentelmi bizottság körébe voltam bátor utalni, úgy ezen felhívásával bátor vagyok őt arra felkérni, hogy szomszédjához, a t. honvédelmi minister úrhoz forduljon. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Az ellenzék fellépésében semmi sem történt, a mi ezt a mentelmi kérdést a hadsereg kérdésévé tehette volna. Az a versio, a melyet közhirré téve hallottam, mint hogyha azért volna itt érdekelve a hadsereg, mert mindeddig, ha polgári egyének sérelme állott egyes képviselőkkel szemben, azok elégtételt nyertek, ma azonban, midőn egy katona lép fel hasonló elégtételkéréssel, nem nyeri azt azért, mert katona: a tények előtt sem állhat meg. Mert azon esetek közül, a melyekre nem lehet hivatkozni, melyeket azonban a t. urak gyakorlatnak neveznek el, *(Derültség bal felől.)* az én emlékezetemre is előfordult oly eset, midőn katonatisztek kértek az itt elmondottakért elégtételt és nyertek is, a nélkül, hogy bárki a házban indíttatva érezte volna magát, hogy ebből mentelmi kérdést csináljon. *(Felkiáltások balfelől: A Komjáthy eset!)* Ha tehát arra akarják alapítani a hadsereg érdekeltségét, mert itt katonai személy forog szóban, nagyon tévednek; mert eddig a háznak az a szerintem igen helytelen passivitása, a mely a kérdést némileg elhomályosítni alkalmas, alkalmaztatott akkor is, midőn katonai egyénekről volt szó s akkor is, midőn polgári egyénekről volt szó. *(Úgy van! bal felől.)* A miért ez az eset az ellenzék részéről mentelmi ügygyé tétetett, a miért azt az ellenzék jónak látta a háznak mint mentelmi esetet bejelenteni, azt nekem nem szükséges megmagyaráznom, azt megmagyarázta Rohonczy Gedeon t. képviselőtársam: ez az összefüggés, melyben a képviselőház egyik tagjának ez esetben megtámadott mentelmi joga azzal a politikai tüntetéssel áll, a mely Fiumében történt és a melynek részletei fölött most folyik a vizsgálat. Ez adta meg az esetnek azt a különleges jelleget, a mely bennünket eddigi passivitásunkból fölrázott. *(Zajos halyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és a mely — szerintünk — kötelességünkké tette azt, hogy a háznak határozatát provocáljuk azon czélból, hogy a kérdést a mentelmi bizottsághoz utasíttassuk és így a mentelmi jognak ez esetben hatályos védelméről gondoskodjunk. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Ennek igenis a mi felfogásunk és szándékunk szerint semmi köze sincsen a katonasághoz, a csász. és kir. közös hadseregnez és annak tisztikarához; hanem igenis, habár formailag elválasztható, de tényleg és politikai elválaszthatatlan összefüggésben áll azon symptomákkal és azoknak senki által el nem tagadható komolyságával és sulyos voltával, a mik a fiumei esetben előfordultak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

És a honvédelmi minister úr, a mint már igen sokszor, úgy ez esetben is, felfogásom szerint, buzgóságában, sőt annak túlsága által félrevezettetve igen rossz szolgálatot tesz a hadseregnek, *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondások jobb felől.)* midőn az ő eljárása és közbelépése által, a melynek más czíme nem lehet, mint az, hogy ő a hadsereg érdekeinek képviselője, ő hozza összeköttetésbe a hadsereg nevét, fogalmát, *(Hosszan tartó élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon. Ellenmondások jobb felől.)* egyrészt a ház szólásszabadságának megszorításával, másrészt azokkal a fiumei eseményekkel, melyekkel, hogy a hadsereg a maga egészében semmiféle összeköttetésbe ne hozassék, magának a hadseregnek legfőbb érdeke és ha a honvédelmi minister úr e felett őrködni nem tud, hát őrködni fogunk mi. *(Hosszan tartó élénk helyeslés és taps a bal- és szélső baloldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Mondjon le! *(Nagy derültség.)*

Gr. Apponyi Albert: Mert, t. ház, micsoda a mi álláspontunk? Méltóztassék a kisebbségi véleményt megnézni, hát valami exorbitans, valami teljesíthetetlen, valami messzemenő, valami gyűlöletes intézkedéseket

Digitized by Google

követünk-e mi? Hiszen minden szavunk, minden indítványunk egy-egy békeajánlat. Békeajánlat az az indítványunk, midőn arra kértük a t. házat, hogy e kérdés tárgyalását napolja el a fiumei vizsgálat befejezéséig. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert ha a vizsgálat azt deríti ki és ha meggyőződünk arról, hogy ez a vizsgálat komoly és részrehajlatlan... *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)* Ezt ellenőrizni és erről magának tudomást szerezni, gondolom, a képviselőháznak tagadhatatlan joga. Mondom, ha egy ekép megfelelő módon vezetett vizsgálat azt deríti ki, hogy amaz első, senki által, az illetékes egyének által sem dementált rendőri jelentésnek tartalma nem igaz: akkor szó sincs róla, az egész eset csak egy rideg, száraz formai kérdés alakjában áll előttünk és akkor megkíméli a t. kormány és a t. ház önmagát egy indokolatlan, talán szenvedélyes, talán túlcsapongó vitától. Ha pedig e vizsgálat azt derítené ki, hogy ama rendőri jelentésnek tényálladéka a valóságnak megfelel: akkor a t. többség megkímélte magát annak látszatától, hogy az ottani események részeseinek fedezésére és oltalmára is bármikép közreműködött. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Tehát egy békeajánlat volt az az első formalis indítványunk is, a mely szerint ez a kérdés tárgyalása elhalasztandó volna ama vizsgálat befejezéséig. De békeajánlat a kisebbségi vélemény is, a melyet a magam részéről elfogadok. Mit akar ez a kisebbségi vélemény? Egyszerűen azt, hogy a mentelmi jog elvének minden elhomályosítástól való megóvása czéljából constatáltassék az, hogy a mentelmi jog megsértésének tárgyi tényáladéka itt fenforog. Tovább ennél nem akarunk menni és az okokat is megmondom. Az okok mellékesen ezek: a mit mi gyakorlatnak és praecedensnek soha sem ismerünk el, t. i. a háznak hasonló esetekben követett eddigi passivitása, az mégis kevésbbé jártasaknak félrevezetésére alkalmas volt. Legfőbb indokunk azonban az, hogy az illetők, a kik a mentelmi jog megsértését tartalmazó első lépést tették, a mentelmi jogra nyert figyelmeztetés után annak folytatásától rögtön elállottak, úgy, hogy itt tehát a rosszhiszemű eljárás gyanuja teljesen ki van zárva, sőt úgy látszik, hogy az illetők, bármi is legyen különben szereplésük, a mentelmi bizottság tekintetében menthetők, minden esetre enyhébben megítélendő tévedésben voltak.

Ezért, t. ház, mi semminemű visszautasító, megtorló lépéseket nem kívánunk, csak azt óhajtjuk, hogy ne homályosítsuk el magának a mentelmi jognak s a szólásszabadság jogának elvét, csak azt mondjuk ki, hogy a felvetett kérdés elől ki ne térjünk, mert ilyen felvetett kérdés alól való kitérés homályt és kételyt ébreszt a közvélemény előtt. *(Élénk tetszés a bal- és szélsőbalon.)*

Ez az, t. ház, a mit mi kértünk. Hallom erre az egyik ellenvetést, a melylyel magánbeszélgetésekben találkoztam, remélem, hogy vele e vitában találkozni nem fogok és hogy legalább ezen ellenvetés nevetségességétől meg lesz kímélve a t. többség, mely úgy is oly sokat szenvedett az utolsó időben, *(Élénk derültség és tetszés a bal- és szélsőbalon)* attól az ellenvetéstől, t. i. hogy: ha azonban a ház constatálná a mentelmi jog megsértését, akkor nem lehetne itt megállani, hanem messzebbmenő megtorló intézkedéseket kellene javasolni. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, nagyon régi jó ismerősünk az az érvelési mód. Mindig hallottuk, valahányszor p. o. a hadsereg kérdéseiben valami előremenetelt követeltünk nemzeti irányban, mindig azt hallottuk a túloldalról, hogy hiszen ezért a kicsiségért nem érdemes, de ha ők egyszer elkezdenék, akkor meg sem állanának. *(Nagy derültség a bal- és szélsőbalon.)* És így a kérdések egész sorozatánál állandó tactikájuk volt az ellenzék oldaláról ajánlott indítványoknak és javaslatba hozott intézkedéseknek kicsinylése és a gyönyörködés azokban a hypothetikus nagy tettekben, a melyekre a t. többség magát elhatározni fogja, ha ugyan egyáltalában valamire elhatározza magát. *(Élénk tetszés a bal- és szélsőbalon.)*

De még régibb az az érvelés; prototypjét Shakespeare egyik halhatatlan alakjában Sir John Falstaffban találja meg, a ki felvonásokon keresztül magyarázgatja pajtásainak, hogy »ha én egyszer kardot ránatnék, akkor jaj volna az egész világnak és nehogy ilyen rettenetes dolgok megtörténjenek, jobb lesz, ha kardot egyáltalában nem ragadok.« *(Élénk derültség és tetszésnyilatkozatok. Úgy van! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Hát ezzel az ellenvetéssel nekünk ne jőjjenek.

Én azt hiszem, t. ház, hogy a kisebbségi vélemény teljesen megfelel az elv és helyzet követelményének.

Az elvet elhomályosítás nélkül kimondatni és így fentartatni kívánja; az elvet, mely magára a tényálladékra vonatkozik. De a képviselőház nem olyan bíróság, mint a curia, a melynél bizonyos ténybeli praemissákról, bizonyos büntetőjogi, vagy egyéb szabályok alkalmazására kellene önként következtetni; a képviselőház a saját politikai appretiatioja szerint választja meg jogosítványa megóvásának módját, tehát a constatált sérelem folytán teendő intézkedések javaslatba hozatalánál másod sorban mérvadó a

Digitized by Google

subjectiv megítélés is és minthogy az előbb említett körülménynél fogva ez a subjectiv megítélés más, mint enyhe, nem lehet, tehát a kisebbségi vélemény megelégszik az elv kimondásával és további intézkedéseket nem kíván.

Ezzel az indítványnyal szemben, t. ház, valóban nem hittük, hogy ellenvéleménynyel fogunk találkozni, ezzel a békeajánlattal szemben, az ügynek ezen békés és úgy a képviselőház jogainak, mint minden jogos érzékenységnek, minden politikai tekintetnek teljes kíméletével járó megoldásával szemben valami mást határozni, valami olyant, a mi szerintem a mentelmi esetekben az érdekeltekre sérelmesebb, mint az a mit proponálunk, mert a nem nyert elégtételt megfosztja a mentelmi jogra való hivatkozhatással való indokolástól: *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* sulyos hiba volna.

Nagyon kérem tehát a t. képviselőházat, hogy úgy a saját jogainak, melyeknek a nemzet jogaival egyértelműeknek kell tekintetniök, minden elhomályosítás ellen való megóvása szempontjából; mindazoknak a káros következményeknek az elhárítása czéljából, melyek a mentelmi bizottság elaboratumában foglalt igen sajátságos elvekből folynak; a kérdés politikai elmérgesedésének megakadályozása szempontjából; szóval mindazoknak a jogi, parlamenti és politikai szempontoknak együtt mérlegeléséből, melyek hogy minket vezessenek, szükséges: ne méltóztassék a mentelmi bizottságot arra az ingatag talajra, abba a ködbe követni, melybe a kérdést, úgy látszik, beburkolni kívánja. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Én első sorban a kisebbség véleményét pártolom, ha pedig az el nem fogadtatnék, mint véleményemhez legközelebb állót, Rohonczy t. képviselő urét fogadom el. *(Hosszan tartó élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Megújuló felkiáltások: Éljen Apponyi!)*

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladván, úgy gondolom, méltóztatik a tárgyalás folytatását a a holnapi ülésre áttenni. *(Helyeslés.)* Mielőtt azonban az ülést bezárnám, bátor vagyok a t. házat arra kérni, méltóztassék beleegyezni, hogy a közlekedési bizottságnak a mai napon szétosztott jelentése, mely a kereskedelmi minister által beterjesztett, a román királysággal létesítendő vasúti és közúti összeköttetésekről s úgy az ezekre, mint a már létező csatlakozásokra vonatkozó viszonyok szabályozásáról szóló törvényjavaslatra vonatkozik, tekintettel arra, hogy az ügy nagyon sürgős, a holnapi ülés napirendjére tűzessék ki. *(Felkiáltások bal felől: Ez legyen az első tárgy?!)*

Győry Elek: T. ház! A t. elnök úr által javasolt napirendre vonatkozólag bátor vagyok szót kérni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon.)*

Említtetett ma is, hogy annak idején magunk kértük e most tárgyalás alatt levő ügynek elhalasztását, hanem a t. ház úgy találta, hogy ezen fontos kérdést az akkor felhozott indokok folytán sem lehet elhalasztani. Ha tehát olyan fontos e kérdés, hogy még ezen indokok alapján sem lehetett elhalasztani, akkor itt a vitának félbeszakítása mellett azt megakasztva egy másik javaslatot napirendre kitűzni nem tartom helyesnek.

Arról mi nem tehetünk, hogy az elnök úr által említett kérdés igen sürgős, de méltóztassék a t. kormány a törvényjavaslatok beadására a szükséges időpontot megválasztani. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ennélfogva azt vagyok bátor javasolni, hogy holnap a szőnyegen levő ügy tárgyalása folytattassék. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Gróf Szapáry Gyula ministerelnök: T. ház! Senkinek sem jut eszébe, hogy a napirend megállapítására nézve bármily pressiot kívánjon alkalmazni. Tisztán egy sürgős tárgy mikénti elintézéséről van szó. És én azt hiszem, hogy az elnök úr indítványa és Győry Elek képviselő úr felszólalása teljesen összeegyeztethető. *(Nagy zaj. Halljuk!)*

Ne méltóztassék azt határozni, hogy a romániai vasúti csatlakozásról szóló törvényjavaslat a mostani napirend megszakításával tűzessék ki, hanem méltóztassék megállapodni abban, hogy az a szőnyegen levő tárgy elintézése után vétessék fel. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Ez azért is lehetséges, mert ezen háznak elnapolása iránt is szükséges intézkedni és ezen intézkedéssel egyidejűleg kell a törvényhozás másik házának ülést tartania. Igy az elnök úr által kitűzendő törvényjavaslat harmadszori felolvasása minden nehézség és akadály nélkül megtörténhetik. *(Helyeslés.)*

Arra kérem tehát a t. házat, méltóztassék holnap folytatni a most napirenden levő vitát és ennek befejezése után tárgyalás alá venni a szóban forgó törvényjavaslatot. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Bartha Miklós képviselő úr kíván szólni.

Bartha Miklós: T. ház! *(Nagy zaj. Halljuk!)* A magam részéről azt is elfogadom, a mit az elnök úr proponált, de ha a ház többsége úgy kívánja, azt is szívesen elfogadom, a mit a ministerelnök úr javasolt; de constatálni kívánom azt, hogy a kormánynak hónapok óta munkaprogrammja nincs; *(Igaz! Úgy van! Úgy*

Digitized by Google

van! a szélső baloldalon.) constatálni kívánom azt, hogy hónapok óta a legfontosabb javaslatokat a sürgősség nyomása alatt kénytelen a ház tárgyalni. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: E szerint, úgy hiszem, a t. ház méltóztatik beleegyezni abba, hogy ezen különben nagyon fontos tárgyat feltételesen tűzzem ki a holnapi ülés napirendjére. *(Helyeslés.)*

Ezt tehát határozatkép kimondom s az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

552. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi augusztus hó 14-én, pénteken

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — A belügyminister átiratának bemutatása: 1. Ő Felsége születésnapján a budavári helyőrségi templomban tartandó ünnepélyes istentisztelet tárgyában; 2. a szentistvánnapi egyházi szertartás tárgyában. — Az interpellatiókönyv felolvasása. — A mentelmi bizottság jelentésének tárgyalása Ugron Gábor mentelmi ügyében. — A közlekedési bizottság jelentésének tárgyalása a román királysággal létesítendő vasúti csatlakozásokról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Napirend. — Izákovics Milan interpellatioja, a szerb egyházi ügyek rendezése tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Szapáry Gyula, Baross Gábor, Szilágyi Dezső, gr. Bethlen András, Josipovics Imre és b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Dárdai Sándor jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Széll Ákos, az azok ellen jelentkezőket Nagy István jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Dárdai Sándor jegyző *(olvassa az augusztus hó 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a ministerelnök 2.977. eln. számú átiratát, melyben tudósít arról, hogy ő császári és apostoli királyi Felsége legmagasabb születésnapján f. hó 18-án kedden délelőtt 10 órakor a budavári helyőrségi, mint ideiglenes plébánia templomban, ünnepélyes istentisztelet fog tartatni.

Továbbá e hó 20-án Szent István, első apostoli királyunk országos ünnepe fog a szokásos egyházi szertartásokkal megünnepeltetni és a szokásos istentisztelet és ünnepélyes körmenet reggeli 7 órakor a budavári Szent Zsigmondról czímzett udvari palotai templomban veendi kezdetét.

Tudomásúl vétetik. Egyszersmind kérem a t. házat, méltóztassék az elnökséget felhatalmazni, hogy a ház szerencse- és üdvkívánatait ő Felsége nevenapja alkalmából tolmácsolja. *(Élénk helyeslés.)*

Az elnökségnek több előterjesztése nincs és más előterjesztés sincs; jelentem azonban, hogy Isakovics Milán képviselő sürgős interpellatiot jelentett be, a melyet minthogy holnap ünnep lévén, ülés tartatni nem fog, a mai ülésben kíván előterjeszteni. *(Helyeslés.)* Tehát méltóztassék az interpellatios könyvet felolvasni.

Széll Ákos jegyző *(olvassa):* Augusztus 14-én Isakovics Milán interpellatioja a szerb egyházi ügyek rendezése tárgyában a kormányelnökhöz.

Digitized by Google

Elnök: A képviselő úr az ülés végén fogja interpellatioját megtenni.

Következik a napirend.

A mentelmi bizottságnak Ugron Gábor képviselő mentelmi ügyére vonatkozó jelentésének folytatólagos tárgyalása.

Jelesen pedig ki következik?

Széll Ákos jegyző: Chorin Ferencz!

Chorin Ferencz: T. ház! *(Halljuk!)* Midőn a szőnyegen levő kérdéshez teljes tárgyilagossággal hozzászólni szándékozom, kijelentem előre, hogy én e kérdést tisztán és kizárólag a mentelmi jog szempontjából akarom megvilágítani *(Helyeslés jobb felől.)* és kerülni akarok mindent, a mi, nézetem szerint úgy is túlcsapangó vitában a szenvedélyeket szítani képes volna. *(Helyeslés jobb felől.)*

Mielőtt azonban ezt tenném, két megjegyzést kell előrebocsátanom. *(Halljuk! Halljuk! jobl felől.)* Az egyik, hogy a mentelmi bizottság, midőn a szőnyegen levő kérdésben jelentését készítette, egészen eltekintett azon nemzeti sérelemtől és visszaéléstől, a mely Fiumében állítólag elkövettetett és pedig kettős szempontból: először, mert semminemű bizonyítékok nem léteztek, a melyek a fenforgó esetre világot derítettek volna; a rendőri jelentés alapján pedig véleményt mondani az esetről, a mentelmi bizottság magát hivatottnak nem érezte. Másodszor pedig tette azért, mert, nézetem szerint, a fiumei eset és a szőnyegen levő mentelmi ügy között okozati kapcsolat nincs. Ha elkövettetett az a sérelem, melyről szó van, én is azt hiszem, a mentelmi bizottság minden tagja azok közé fog állani, kik e visszaélés megtorlását kívánják.

Gr. Károlyi Gábor: Akkor késő lesz! *(Zaj.)*

Chorin Ferencz: T. képviselőtársamat csak arra figyelmeztetem, hogy a visszaélés megtorlása csak törvényes eljárás útján az illetőre nézve törvényes hatóság által történhetik meg, tehát elkésettnek egyáltalában nem mondható

Gr. Károlyi Gábor: Hát a katonák a polgári hatóság alá tartoznak? *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Károlyi Gábor: Hát minek beszél ilyeneket! *(Zaj.)*

Elnök: A képviselő úrnak kötelessége hallgatni, nem közbeszólni.

Gr. Károlyi Gábor: Hát ne tartson engem bolondnak, hogy ilyent elhigyjek. *(Mozgás jobb felől.)*

Chorin Ferencz: Figyelmeztetem azonban azokat, a kik a sérelem megtorlását nemzeti érdekek kielégítése és nem izgatás czéljából hangoztatják, hogy annál nagyobb erkölcsi súlya lesz föllépésünknek a fiumei állítólagos sérelem ügyében, minél inkább igazolhatjuk, hogy a fenforgó esetben szenvedélytelenül és minden animositástól menten jártunk el. Mert ha teljes igazságot és részrehajlatlanságot követelünk és joggal követelünk azoktól, kik a fiumei eset bírái lesznek: nekünk is be kell igazolnunk, hogy nem a személyt tekintjük, hanem az általa elkövetett cselekményt vonjuk bírálat alá.

A másik, a mire a t. ház figyelmét fel akarom hívni, a következő: A bizottság, midőn ez ügyet tárgyalta, nem nézte, hogy az illető egyén katona-e, vagy sem, mert a polgári és katonai becsület közt különbséget tenni nem tudott és nem akart, nagy hibának tartotta volna, ha a ház, midőn mentelmi esetben határoz, különbséget tesz a között, hogy a mentelmi jog ellen fellépő — katona-e vagy sem? Először, mert a nemzetnek a hadseregben szolgáló fiai méltán megkívánhatják, hogy midőn róluk és cselekményeikről van szó, ugyanazon mértékkel mérjünk, mint midőn bármely más állampolgárról van szó. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* és mert nagy hibának tartottam volna, hogy midőn a hadsereg egy tagjáról van szó, *(Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon: Nem a hadseregről van itt szó!)* eljárásunk oly színben tűnjék fel, mintha a legcsekélyebb animositás vezetne bennünket és mi az ő önérzetüket kevesebbre becsülnők, mint azokét, kik a házban ülnek, vagy azon kivül álló polgárok. *(Helyeslés jobb felől.)*

Áttérek már most a kérdés jogi részére. *(Halljuk!)* Nézetem az előttem szólottak nézetével megegyezik a következőkben: A mentelmi jog nem írott törvényen alapszik, hanem a ház élő jogát képezi és annak gyakorlatából sarjadzott ki. Nem a delegatiora vonatkozó intézkedések biztosítják, hanem biztosítja azon alkotmányjogi elv, hogy az országgyűlés mindkét háza jogosítva van saját ügyeiben önállóan intézkedni, a mely elv elismerést nyer a büntető törvénykönyvben is, a mely azt mondja, hogy a büntető törvénykönyv szabványai az országgyűlés mentelmi jogát nem érintik.

A ház élő jogából fejlődött tételeknél és így e mentelmi jognál az első kérdés az: minő hatályt, minő terjedelmet és minő értelmet tulajdonított a képviselőház a mentelmi jognak azon esetekben, a melyek az ő bírálata alá kerültek? Mert ha a gyakorlat mindenütt fontossággal bír, úgy ezen kérdésnél a ház állandó gyakorlata a mentelmi jog terjedelmére és tartalmára nézve egyedül szolgálhat biztos alapul és kiindulási pontul. *(Helyeslés jobb felől.)*

Első sorban vizsgáltuk és tisztába kellett kellett jönnünk a következővel: mit értett a képviselőház mentelmi bizottsága, midőn Böszörményi ismert esetéből kifolyólag azt az elvet

Digitized by Google

proclamálta, hogy a háznak tagja azért, a mit a házban mond vagy tesz, a házon kivül felelősségre nem vonható, és felelősségre csak azon ház által vonható, a melynek tagja. Ezen szó: »felelősségre vonás« jogi értelemben nem jelent és nem jelenthet mást, mint törekvést valakinek sértő cselekménye ellen hatóság vagy bíróság előtt elégtételt nyerni. *(Úgy van! jobb felől.)* A felelősségre vonásnak jogi értelemben ellentétét képezi a megtámadás. Ha valaki egy képviselőt a házban folytatott magatartásáért megsért, megsebesít, rágalmaz vagy párviadalra hí ki, az nem vonja felelősségre a képviselőt, hanem jogtalan, a büntető törvénykönyvbe ütköző cselekményt követ el ellene; már pedig a felelősségre vonás és a bűncselekmény közt, jogi értelemben, azonosság soha fenn nem foroghat. *(Helyeslés jobb felől.)* Ez lévén a felelősségre vonás jogi értelme, vizsgáltuk azt, hogy a ház számos esetben micsoda értelmet tulajdonított ennek és itt a praecedensek egész sorozatával állottunk szemben, a melyekben a ház mindig következetesen kimondotta azt, hogy a ház mentelmi joga elleni sértést csak hatóság és bíróság követheti el és hogy a mentelmi jog fogalmilag kizárja azt, hogy az egyes által a házon kivül megtámadható lenne. *(Helyeslés jobb felől.)*

B. Kaas Ivor: Ez nagyszerű!

Chorin Ferencz: Ha nagyszerű, ne engem tessék felelősségre vonni, hanem a ház 20 éven át követett gyakorlatát. *(Zaj bal felől.)* Fel fogom olvasni a ház határozatait. Azért voltam bátor ma elsőnek felszólalni, hogy azok, kik utánam következnek, ellenőrizhessék idézeteimet, rectificálhassák szavaimat. Miután gr. Apponyi Albert t. képviselő úr a praecedenseket elemezte, meg fogom mondani, hogy mit tekintek én parlamenti értelemben vett praecedensnek. *(Halljuk!)* A t. képviselő úr azt követelte tőlünk, hogy hasonló, azonos esetet állítsunk neki oda és igazoljuk: így járt el a ház, midőn szólásszabadságának megsértéséről volt szó. Én azt mondom: még ez sem volna elégséges, mert foroghat fenn azonos eset, a nélkül, hogy praecedens volna. *(Helyeslés.)*

Én praecedensnek tekintem a háznak oly elvi kimondásait, melyek a mentelmi jogot magyarázva, az esetek egész sorozatára egyenlően alkalmazhatók és alkalmaztattak is. *(Helyeslés jobb felől.)*

Fel fogok sorolni több praecedenst, melyek a mentelmi bizottság felfogását igazolják. *(Halljuk!)* Először Herman Ottó képviselő úr ellen azért, a mit nem a házban, hanem a ház folyosóján, de mint képviselő a rend érdekében tett, a házon kivül revolverrel és tőrrel támadás intéztetett.

Mocsáry képviselő úr akkor indítványt terjesztett a képviselőház elé. Ez indítványnak két része volt: mondja ki a ház, hogy ezzel megsértetett a mentelmi jog; azután pedig az — a mi most kívántatik — hogy fokozottabb oltalomban kívánja részesíteni a ház tagjainak mentelmi jogát. Ezen indítvány, fontosságánál fogva, nem a mentelmi, hanem az igazságügyi bizottságnak adatott ki. A bizottság a concret esettel csak mellesleg foglalkozott, hanem foglalkozott főleg a mentelmi jog határainak megjelölésével, a mentelmi jog egész terjedelmével és kihatásával a ház tagjaira nézve. És mit mondott erre vonatkozólag a bizottság jelentésében? Leszek bátor a jelentésnek marcansabb részeit szóról-szóra felolvasni *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Nem osztja a bizottság indítványozó képviselőnek a mentelmi jog terjedelmére vonatkozó álláspontját sem. Az általános alkotmányjogi fogalmak szerint a törvényhozó testület tagjai, mint ilyenek, azon mentességgel bírnak, mely szerint az őket, mint a törvényhozó testület tagjait megillető teljes szólásszabadságnál fogva a házban a házhoz tett, vagy a házon kivül törvényhozói tagsági minőségben nyilvánított nyilatkozataikért és illetve cselekvényeikért, ha azok különben a büntető törvény rendelkezéseibe ütköznének is: hatósági felelősségre nem vonhatók, hanem csupán az illető ház által vonathatnak felelősségre és hogy másnemű bűncselekményekért is a ház előleges engedélye nélkül ellenök vizsgálat és eljárás, vagy épen nem, vagy csak bizonyos korlátok között indítható.«

Azután így szól: »Ezen elvi megállapítás határvonalaira való tekintettel a bizottság nem találja helyesnek indítványozó Mocsáry Lajosnak azon kiindulási pontját, mely szerint a képviselő ellen egyesek által elkövetett jogsértő bűncselekvényeket a mentelmi jog megsértésének minősíteni és mint ilyeneket törvényhozási külön intézkedés tárgyává tenni akarja. A jogsértő bűncselekvények az állam általános büntető törvényei szerint kell, hogy megítéltessenek; a mely általános büntető törvények az állam, az alkotmány, a hatóságok és egyesek ellen, az élet, a testbiztonság, a becsület, a vagyon ellen irányúló bűncselekvények megtorlására a kellő szabályokat tartalmazzák.«

Ezen jelentés a képviselőházban is tárgyaltatott, a felett vita fejlődött ki és a bizottság előadója ezen jelentést indokolandó, a következő kijelentést tette, a melyet akkor Mocsáry Lajos és néhány elvbarátainak kivételével a t. túloldalon ülő képviselők is helyeseltek *(olvassa)*:

»Ezen mentelmi jogunk, mely immár a büntető törvénykönyv 19. §-a szerint irott törvény által is szentesíttetett, teljes védelmet ad a törvényhozói testület függetlenségének a hatalom túlkapásai és zaklatásai ellenében; teljesen megvédi a törvényhozói testület egyes tagjainak függet-

Digitized by Google

lenségét a hatalom önkénye ellen. És ezzel a mentelmi jog szerves kerete ki is van merítve, mert az igazságügyi bizottság vélekedése szerint a képviselőknek egyesek általi bántalmazása, a képviselőknek egyesek általi sérelmezése nem az államjogi természetű mentelmi jognak, hanem az általános büntető törvénykönyvnek keretébe tartoznak.«

De én, t. ház, ezen esettel még nem értem be, hanem a háznak ismételt kijelentéseiből fogom igazolni azt, hogy a mentelmi bizottság nemcsak hogy jóhiszeműleg, hanem kötelességszerűleg is járt el, midőn a ház által követett gyakorlatból azt a következtetést vonta le, hogy egyesek által a mentelmi jogot megsérthetőnek nem találta. *(Halljuk! Halljuk!)*

A képviselőházban a következő eset fordult elő. Egy képviselőtársunk, azt hiszem, nevét is idézhetem, Wahrmann Mór képviselő úr a házban tartott beszédjeért itt a ház folyosóján egy másik képviselő úr által tényleg bántalmaztatott. Ez az eset, mint a mentelmi jognak megsértése, a háznak nyilt ülésében bejelentetett. És mit mondott a ház? Kijelentette, hogy mindazon támadásokat, melyek a házon kivül történtek, mint a mentelmi jog megsértését, tárgyalni nem fogja, hanem a képviselőkre bízza azok elintézését. Az ügy az úgynevezett társadalmi úton elintéztetvén, mint méltóztatik tudni, másodszor is előfordult a házban, midőn a képviselő urak mentelmi jogának felfüggesztését a bíróság kérte a háztól. Világos tehát, hogy a képviselőház akkor is azon felfogásban volt, hogy a mentelmi jog, ha a képviselő a házon kivül támadtatik meg, megsértve nincsen.

Már pedig azt hiszem, hogy a mentelmi jogot mi sem sérti jobban, mint az, ha valaki azért, a mit itt a házban mondott, a ház helyiségében belül, tehát úgyszólva a ház hivatalos helyiségében belül bántalmaztatik. Ha lehet egyáltalában zaklatásról, mentelmi jog bántalmazásáról szó egyesek részéről, úgy az bizonyára az érintett esetben fenforgott.

Ifj. Ábrányi Kornél: Nem lett bejelentve!

Chorin Ferencz: A sértés be lett jelentve a ház nyilt ülésében, tárgyalva pedig a ház zárt ülésében.

Hozzászólottak többen, akkor a háznak az volt a véleménye, hogy a mentelmi jog szempontjából sérelem nem forog fenn és ezen szempontból intézkedni nem szükséges.

A harmadik eset Helfy Ignácz képviselő úr következő mentelmi esete volt. A háznak be lett jelentve, hogy a képviselő úr lakásába álruhába, vagyis hordár ruhába öltözött rendőrök behatoltak és a t. képviselő úrnak nem csak lakásjogát, hanem szabad mozoghatását is megsértették, mert a képviselő urat az utczán is nyomról-nyomra követték. E mentelmi eset bejelentése alkalmával Szlávy József elnök, mint a mentelmi jog első hivatalos őre, itt a házban azt a határozott kijelentést tette, hogy ő csak olyan esetekben látja az immunitas jogát sértve, ha a zaklatás hatóság vagy a bíróság részéről történik: most tehát a mentelmi jog szempontjából eljárni nem lehet. Ezen kivül az oly eseteknek egész sorozatával állhatnék elő, *(Halljuk! Halljuk!)* a midőn a házban történt felszólalásokért, úgy a képviselők egymástól, mint a házon kivül állók a képviselőktől fegyveres elégtételt kértek és nyertek. Ezen esetek, midőn a párbajt vívók bíróilag üldöztettek, hivatalos bírói vizsgálatok eredménye gyanánt kerültek a ház elé.

Igazsága van gr. Apponyi Albert t. képviselő úrnak, hogy az esetek nem a szólásszabadság szempontjából kerültek ide; de midőn legalább húsz esetben bírói megkeresés utján értesültünk a történtekről; és mentelmi bizottságok jelentései alapján kerültek az esetek a házban tárgyalás alá: kérdem a t. házat, milyen kötelességérzet lett volna akkor bennünk, ha mi, látva azt, hogy ily eljárás a ház mentelmi jogának megsértését képezi, ez ellen nem reagaltunk volna? *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha nem az lett volna a képviselőház felfogása; ha az igazságügyi bizottság jelentésének elfogadása praecedensül nem szolgálandott, mely szerint az ily esetek nem tekintettek többé, mint a mentelmi jog sértésének esetei: akkor én képtelenségnek, lehetetlenségnek tartom, hogy e házban oly csekély volt volna a kötelességérzet, hogy nem történtek volna felszólalások, hogy az ily cselekmények nem a büntető törvénykönyv, hanem a mentelmi jog szempontjából ítéltendők meg; hogy ily esetek, mint a házon kívüli felelősségre vonás, tehát parlamenti jogsértésnek tekintessenek. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Ellenmondások a szélső baloldalon.)*

T. ház! Nem akarok egyetlen egy esetet sem elhallgatni, mely a tényállásnak a teljes valóság szerinti felderítésére szolgálhat, mert erre állásomnál fogva még hatványozottabb kötelességgel bírok, mint minden más képviselő. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Egy esetben csakugyan történt eltérés az általam jelzett gyakorlattól s ezen eset vonatkozik azon támadásra, mely Tisza Kálmán akkori ministerelnök ellen ministerelnöki palotája előtt a felzúdult néptömeg által egykor el lett követve.

Ezen eset bejelentetett a ház ülésében 1877-ben, tehát sokkal régebben, mint az igazságügyi bizottságnak általam idézett jelentése a házban tárgyaltatott, mely idő óta a ház gyakorlatában többé ingadozás nem tapasztal-

Digitized by Google

ható. A ház akkori elnöke — nézetem szerint egészen tévesen — azon nézetét fejezte ki, hogy ily esetben valóban érintve látja a képviselőház mentelmi jogát s felhatalmazást kér a háztól, hogy felszólíthassa az igazságügyminisztert, hogy illetékes bíró által vizsgáltassa meg, nem lett-e a fenforgó esetben a miniszterelnök, mint képviselőnek mentelmi joga megsértve.

A ház érintett határozata azonban az igazságügyi bizottság sokszor idézett és igazi praecedensül szolgáló jelentésének elfogadása előtt lett meghozva, melynek elfogadása óta a ház gyakorlatában ingadozás és eltérés többé nincsen. *(Úgy van! a jobb felől.)*

És ki volt, t. ház, a ki akkor a mentelmi jog szempontjából a háznak ezen eljárása ellen igen helyes érveket hozott fel? Senki más, mint gr. Apponyi Albert t. képviselő úr, *(Derültség jobb felől.)* a kinek szavait most állításom igazolásául bátor leszek szó szerint idézni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Idézni fogom beszédjének egész ide vonatkozó részét, nehogy egyes részek kiszakításával félremagyarázásokra adjak alkalmat. Azt mondja a t. képviselő úr *(olvassa)*: »Szontagh Pál képviselő úr, midőn a fenforgó esetet szóba hozta, azon kérdést intézte — ha jól emlékszem szavaira — a t. elnök úrhoz, hogy eszközöljön vizsgálatot: vajjon a képviselői immunitásnak forog-e fenn valamely sérelme a Tisza Kálmán képviselő úr személyén elkövetett bántalom folytán; és ha ilyen fenforog: tegye meg a kellő intézkedéseket az immunitási jognak megőrzésére.

Nézetem szerint ily vizsgálatnak egyedül akkor volna jogosultsága, ha akár csak távolból is fenforogna annak lehetősége, hogy az elkövetett jogtalanság épen a képviselői immunitásnak megsértéseként lenne jellemezhető: e tekintetben pedig figyelmeztetem a t. házat arra, a mi nem rég történt, midőn Helfy képviselőtársunk magát egyéni szabadságában oly egyének által érezte sértve, a kikben ő rendőrségi közegeket vélt felismerni. Ezen eset e házban, épen az immunitás szempontjából, vitára adott alkalmat és akkor a t. többség részéről és pedig véleményem szerint is helyesen vitattatott, hogy immunitási eset csak akkor foroghat fenn, ha valamely képviselő képviselői jogainak gyakorlásában hatósági cselekmény által szándékoltatik meggátoltatni, az idézett esetben ez kérdéses lehetett, mert ez akkor igenis constatálva volt.« stb.

T. képviselőház! Gr. Apponyi Albert t. képviselő úr, a ki felszólalásaiban mindig a parlamenti modor legnemesebb irányát szokta követni, tegnap kegyes volt a bizottság többségének véleményét nem ugyan elmebeli fogyatkozás, hanem politikai kényszer kifolyásának tekinteni. Ha én most jogos retorsioval akarnék élni vele szemben, kérdezhetném: vajjon a t. képviselő úrnak 1877. óta történt véleményváltoztatása miben gyökerezik? *(Tetszés jobb felől.)* Abban-e, hogy akkor Tisza Kálmán miniszterelnök személyéről, ma pedig Ugron Gáborról van szó? *(Tetszés jobbfelől. Élénk mozgás és közbekiáltások a bal- és szélső baloldalon: Akkor nem a házban történtekről volt szó!)* Avagy a distantia loci theoriájában leli e véleményváltozás magyarázatát, hogy t. i. akkor a t. képviselő úr a háznak szélső jobboldalán foglalt helyet, most pedig sokkal közelebb ül azokhoz, a kik ily esetekben következetesen mindig a mentelmi jog megsértését látják. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől. Zaj a szélsőbalon.)*

De, t. ház, én a t. képviselő úrnak ilyent imputálni nem akarok. Meg vagyok győződve, hogy akkori véleménye akkori meggyőződésének volt kifolyása, ép úgy, mint tegnap kifejezett véleménye mostani meggyőződésének felel meg. De viszont kérem, legyen oly loyalis ő is és ismerje be, hogy a mentelmi bizottság többségének a ház elé terjesztett véleménye nem politikai pression, hanem saját meggyőződése alapján készült. *(Élénk tetszés jobb felől. Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Egy képviselő úr, a ki beszédembe közbeszólt, midőn kijelentettem, hogy a ház eddigi gyakorlata kizárja azt, hogy egyesek megsérthessék a mentelmi jogot, azt jegyezte meg, hogy ez iszonyatos tévedés.

Hát én figyelmeztetem a t. képviselőházat, hogy a magyar parlamentnek azon felfogása, melyet eddig ily kérdésekben követett, teljesen azonos ama felfogással, melyet a continensnek minden parlamentje hasonló esetekben követ.

Azon parlamentek, melyektől mi 1867 óta átvettük a mentelmi jogra vonatkozó szabványokat, határozottan mindig azt az álláspontot foglalták el, hogy a mentelmi jognak, tehát a ház jogának megsértése csak akkor lehetséges, ha az hatóság vagy a kormány részéről történik. *(Zaj és nyugtalanság a szélső baloldalon.)*

Szádovszky Lajos: Ha a katonaság részéről történik?

Chorin Ferencz: Ha a katonaság, ha fegyveres erő részéről történik illetéktelen beavatkozás, akkor a mentelmi jog megsértése forog fenn. Midőn azonban egyes, habár különben állami közfunctiot végző egyén magán minőségében támadja meg a képviselőt, akkor az nem a mentelmi jog megsértése, hanem bűncselekmény. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* Én szorgosan kutattam a continens parlamentjeinek a mentelmi jogra vonatkozó gyakorlatát; megnéztem a franczia, belga, megnéztem az olasz és a többi parlamentek praxisát, a melyeknek igen élénk az

Digitized by Google

érzéktük a mentelmi jog biztonsága és teljessége iránt és arra a meggyőződésre jutottam, hogy Franciaországban pl., hol politikai párbajok naponta fordúlnak elő, a hol maga a miniszterelnök több év előtt megvívott egy vele szemben álló tábornokkal a házban mondott kifejezésekért, az ily eseteket soha a mentelmi jog sérelmének nem tekintik. *(Úgy van! jobb felől.)* Többet mondok. Mirabeau, a kit kevés szabadelvűséggel bizonyára nem lehet vádolni, a ki a mentelmi jognak Franciaországban úttörője volt, 1789-ben, midőn a párisi csőcselék a házon kivűl a házból kijövő képviselőket megtámadta és ez az eset mint mentelmi sértés bejelentetett, a következő nyilatkozatot tette: »Il me semble qu'on ne se fait pas une idée juste du mot inviolabilité; ce mot ne peut s'entendre, que pour les poursuites judicaires ou ministerielles; toute autre inviolabilité ne peut être prononcée«, más szavakkal: a mentelmi jog megsértése más, mint közhatóság és minister által nem történhetik, a mentelmi jognak minden más megsértése fogalmilag ki van zárva. *(Úgy van! jobbfelől. Mozgás és zaj a szélső baloldalon.)*

Midőn mi jelentésünket elkészítettük, akkor nekünk kötelességünk volt, akár tetszett nekünk az eddigi gyakorlat, akár nem; akár helyesnek tartottuk, akár nem, a képviselőházban őszintén feltárni azt az álláspontot, a melyet a ház ily esetekben állandóan és következetesen követett. *(Helyeslés jobb felől.)*

A mentelmi bizottság azonban nem állapodott meg itt, mert belátta, hogy a mentelmi jog azon terjedelemben, a melyben eddig alkalmaztatott, nem biztosítja a szólásszabadságot minden megtámadás ellen. A bizottság tehát nem zsugorította össze a mentelmi jogot, pedig igen könnyen megállhatott volna itt és mondhatta volna, hogy a ház gyakorlata eddig az, hogy nem avatkozott bele a hasonló esetekbe, nincs tehát ok, hasonló esetekről a jövőben rendelkezni. *(Úgy van! jobb felől.)* A bizottságot tehát nem lehet vádolni azzal, hogy elhomályosította volna a ház eddigi jogát, vagy hogy iparkodott volna azt csökkenteni. Ezt, t. ház, monda i nem lehet s nem szabad, mert mit tett a bizottság? Constatálta az eddigi gyakorlatot; de ezzel szemben saját meggyőződése gyanánt kiemelte, hogy ezt a gyakorlatot nem tartja kielégítőnek; hanem kitágítandónak véli a mentelmi jogot az eddigi határokon túl. De ennek vannak szükséges előfeltételei, a melyek kettőben állanak: a büntetőjog; és a házszabályok revisiojából. Az első előzmény megteremtése szükséges azért, mert a képviselő immunitásának támadások elleni védelmét, nem a ház határozatai, hanem csak a büntető törvény nyujthatja; a másik azért, mert a házon kivül állók becsülete ellen intézett támadásokat, a melyek a szólásszabadsággal való visszaélést involválnak, a házban kell hatályosan megtorolni. *(Helyeslés jobb felől.)*

A háznak azon kimondása, hogy mentelmi jogát látja sértve, a házon kivül csak akkor bír foganattal, ha az állított jogsérelem büntetőjogi megtorlásban részesül. Indítványunk első része tehát következetes.

Azon meggyőződésben voltunk továbbá, hogyha mi a mentelmi jogot kiterjesztjük odáig, hogy a házon kivül való minden elégtételkérés, mely alatt nem kell mindig csak fegyveres elégtételre gondolni, sérti a mentelmi jogot, a nélkül, hogy biztosítékairól gondoskodnánk, az egyéni becsület szempontjából is, akkor mi oly ellentétet teremtünk a háznak a felfogása és a házon kivül álló társadalom felfogása közt, . . .

B. Kaas Ivor: Senki ezt nem akarja!

Chorin Ferencz: . . . hogy mi ezzel nem hogy erősítettük, de gyengítettük volna a ház jogát. . . . *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

B. Kaas Ivor: Fogás! *(Mozgás jobb felől.)*

Chorin Ferencz: . . . mert annak támaszát a nemzet közérzülete és azon általános meggyőződés képezi, hogy a mit magunknak követelünk, az nem egyéni érdekünk, hanem a nemzet érdekének követelménye.

T. képviselőház! Ez lévén felfogásunk, mi azt mondottuk: ki kell tolni a mentelmi jognak a fogalmát, ki kell terjeszteni oly esetekre, a meddig ezt a ház kiterjeszthetőnek nem tartotta; hanem alkossuk meg előbb a rendszabályokat, a melyek egyrészt a háznak ezen jogát minden megtámadás ellen biztosítják, másrészt biztosítják azoknak érdekeit, kiknek érdekei előttünk szintén kell, hogy becsesek és drágák legyenek.

T. képviselőház! A legsúlyosabb ellenvetés, a mely tegnap történt, gr. Apponyi Albert képviselő úr azon kifogása, hogy mi furcsa és sajátságos theoriából indúlunk ki; mert egyrészt azt mondjuk, hogy igenis be kell avatkozni a háznak oly esetekben, midőn az egyes képviselőnek szólásszabadsága érintve van; másrészt pedig azt mondjuk, hogy mivel a fenforgó esetben csak egyes kifejezésekért kéretett elégtétel: beavatkozásnak helye nincsen. Ebből az következik szerinte, hogy minden ember maga bírálhatja meg a képviselő mentelmi jogának terjedelmét; szóval hogy kiszolgáltatjuk a képviselőket az egyesek jogtalan támadásainak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A képviselő úr azonban nagy tévedésben leledzik, ha azt hiszi, mintha mi a mentelmi jog megsértésének constatálásával azt mondhatnók, vagy azt mondanánk, hogy valamely cselekmény tiltott bűnös cselekményt tartalmaz. Ez hatalmunkban nem áll, mert büntetendő cselekménynek csak a

Digitized by Google

törvény nyilvánithat valamit, a bűnösséget pedig csak a bíró mondhatja ki törvény alapján. A polgári szabadságnak első alapját az képezi, a mi fel van irva a büntető könyvnek homlokzatára, hogy nincs más bűncselekmény és büntetés, mint az, a mit a törvény megállapít: Nulla poena sine lege. Ha tehát ez igy van: akkor a mentelmi jog sérelmének kimondása csak annyit jelent, hogy a ház azonosítja magát az illetőnek eljárásával; hogy fellép a maga tekintélyével és utasítja a kormányt, hogy üldözze a cselekményt. Mi azon nézetben voltunk — és itt van az eltérés — hogy a fenforgó esetben ezt tenni nekünk nem szükséges; nem szükséges pedig a következő okból: midőn a képviselőház egy 20 éves gyakorlattal áll szemben és azzal szakítani akar, akkor neki kerülnie kell még látszatát is annak, mintha ebben személyes motivumok vezetnék, hanem tárgyilagos okokkal kell azt indokolni. *(Élénk helyeslés jobb felől. Nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon.)* Különben oly színben fog feltűnni a mi eljárásunk, hogy mi nem a cselekményt nézzük, a mely elkövettetett, hanem a személyt, a ki a cselekményt elkövette. A mentelmi bizottság tehát reá mutatott a ház eddigi gyakorlatára, azzal szemben kifejtette azt a nézetet, hogy ezt a gyakorlatot nem tartja kielégítőnek, hogy a mentelmi jog határait ki akarja szélesbíteni. Ámde ennek meg vannak a maga szükséges előzményei, a melyeket mi valósítani akarunk, mielőtt az általunk felállított, helyeselt elv minden következményeit vonnók le. Nem azt mondta tehát a mentelmi bizottság, hogy addig is büntetlenül lehet megtámadni a képviselőket a házban mondottakért; mert ily őrültséget a mentelmi bizottságról feltételezni egyáltalában nem szabad. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ki lehet olvasni belőle!)* Azt mondják, a jelentésből ki lehet olvasni, bocsánatot kérek, épen ellenkezőleg áll a dolog; mert a jelentés azt mondja, hogy bár a ház eddig nem reagált a mentelmi jognak egyesek általi megsértése ellen: mondja ki a ház, hogy beavatkozik minden esetbe, a hol úgy találja, hogy a házon kivül való megtámadás, fenyegetés, vagy elégtételkérés czélja az, hogy a képviselőt az őt hivatása teljesítésére megillető szólásszabadságban korlátozza; minden más eset megtorlását pedig bizza a törvény rendes útjára, a nélkül, hogy azoknak megtorlását a maga nevében is követelné. *(Helyeslés a jobboldalon. Élénk mozgás és ellenmondás a bal- és szélső baloldalon.)*

Az a határozat, a melyet hoztunk és a melyet a t. háznak elfogadásra ajánlunk, nem mond ki egyebet, mint azt, hogy a fenforgó esetben a ház eddigi gyakorlatától való eltérésre indok nem forog fenn; kijelöli egyszersmind a jövő fejlődésnek az irányát és az arra vezető eszközöket.

A jelentés általában nem zsugorítja össze, nem homályosítja el a ház tagjainak mentelmi jogát; ellenkezőleg iparkodik azt kiszélesíteni és oly alapra fektetni, mely a ház jogait a házon kivül állók jogaival, a jogérzettel harmoniába hozza.

Erről meggyőződve lévén, a mentelmi bizottság jelentését egész megnyugvással ajánlom a t. háznak elfogadásra. *(Hosszan tartó élénk helyeslés a jobboldalon. Számosan üdvözlik a szónokot.)*

Győry Elek: T. ház! Én azt hiszem, hogy épen a legtárgyilagosabb felfogása és a legtárgyilagosabb kezelése mellett a kérdésnek, különösen a mentelmi bizottság jelentésének, lesz alkalmam legvilágosabban feltüntetni azt, vajjon a bizottság jelentése bármi részben is megérdemli-e azt a lelkesedést, melylyel most egy kiváló jogász: Chorin Ferencz képviselő úr annak védelmére kel; és különösen, hogy vajjon rossz indúlatnak lehet-e tulajdonítani azt, ha valaki azt mondja, hogy a jelentésben egyenes felhívás rejlik a párbajra és semmi egyéb sincs benne, mint kiszolgáltatása a képviselőnek a párbajra. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Már pedig, hogyha az egész világ parlamentjének könyveit idehozták volna is és a magyarázatnak azt a módját követnék, a melyet a t. képviselő úr gróf Apponyi Albert képviselő úrral szemben követett, még akkor sem fogta volna senki előtt — kivéve azt, ki a priori lelkesedik a jelentésért — valószinűnek feltüntetni, hogy volt arra praecedens a házban, hogy valakit fegyveres elégtételadás végett kiszolgáltattunk volna. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Már pedig, ha azt, a mit mi állítottunk, megczáfolni nem tudta, de még csak meg sem kísérlette a t. képviselő úr, kinek beszéde egyszerűen a forró kása körül való járás volt: *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* akkor én határozottan visszautasítanám azt, hogy bárkinek tárgyilagos felszólalását itt már előre is rossz indúlatúnak nyilvánítsa bárki is. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ne méltóztassék ily körülmények közt arról beszélni, hogy a teljes higgadtság és a teljes szenvedélyhiánynak kimutatása végett csinálták ezt a jelentést; mert akkor higgadtságot nem lehet keresni azon az oldalon, a hol azokat, a kik az illető bizottságnak véleményével ellenkező nézetben vannak, előre is rossz indúlattal vádolják. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Daczára ennek, én nem fogom a t. képviselőtársamat erre a térre követni. Sokkal fontosabbnak tartom az ügyet és mindenesetre olyannak, a mely mindnyájunk legfontosabb érdeke, semhogy kötelességemnek ne tartanám, minden olyantól tartózkodni, a mi — bármi

Digitized by Google

részben is — a szenvedély hangját keverné bele e vitába. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ezért legelőször is képviselőtársamnak azon kijelentésére kívánok megjegyzést tenni, hogy miért nem várták be a fiumei vizsgálat eredményét? *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondja a képviselő úr, hogy ha bebizonyúl, hogy az igaz, arra az esetre meg akarták mutatni azt, hogy őket nem vezette animositas; hogy ő előttük nem az lebegett, hogy mi történt, vagy ki által követtetett el a sértés; hanem lebegett az, hogy megmutassák, mennyire egyenlő mértékkel mérnek a hadsereg tagjainak is: meg akarták mutatni, hogy ebbe a kérdésbe oda nem tartozó idegen elemet egyáltalán bele nem akarnak keverni, hogy még legtávolabbról se érhesse őket a gyanú, hogy csak azért kárhoztatják az esetet, mert a hadsereg egy tagja követte azt el.

Ha erre mutatna a dolog, akkor én is helyeselném az eljárást, mert helyeslem a t igazságügyminister úr tegnapi kijelentését, hogy gondoljuk meg, hogy ez nem a ház viszonyának a hadsereghez való kérdése; és hogy ha az egyes elkövet olyasmit, abból ne következtessünk az egész testületet szellemére. *(Helyeslés a szélsőbal felől.)*

De viszont, akkor én is kérem képviselőtársaimat, hogy ők is ehhez tartsák magukat és ne gondolják azt, hogy ha valami nem helyeseltetik, a mit egy tag tett, abban bármi kárhoztatás rejlenék a hadsereg többi tagjai ellen, vagy csak azért nem helyeseltetnék, mert a hadsereg egy tagja tette. *(Hosszan tartó élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

És ne tegyék fel előre a hadsereg tagjairól, hogy csupán animositas és szenvedély kifolyásának tekintessék, ha önök felháborodásuknak adnák jelét oly nyilatkozat ellen, mely ha való, a nemzet ellen látszik intézve lenni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha ily szempontokra való tekintettel igyekeztek teljes higgadtságuk jelét adni: akkor önök, tisztelt bizottsági többség, mégis csak a hadsereget tartották szem előtt, a mikor a jelentést elkészítették. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Már pedig az tökéletesen helytelen, mert én tökéletesen osztozom a t. igazságügyminister úrnak azon nézetében, hogy ily dolgot cselekedni és abba más elemet belekeverni, a mi oda nem tartozik, csak a kérdés elhomályosítására vezet. Sőt azt mondja képviselőtársam, hogy ők csak ki akarták tolni a mentelmi jogot. Méltóztassék megengedni, kitolták azt helyéről teljesen. *(Igaz! Úgy van! Derültség a szélsőbal felől.)*

A mit aztán Chorin t. képviselőtársam felszólalásában a joggyakorlatnak azon magas juridicai interpretatioját illeti, melyet tőle hallottunk; továbbá a társadalmi felfogás és a jog közötti viszonyról általa mondottakat és a mentelmi bizottság jelentésének egyes tételeit: azokra beszédem további folyamán fogok rátérni. Addig is csak annyit jegyzek meg, hogy általában a mit a t. képviselő úr mondott, az nem egyéb, mint azon jelentésnek, a melynek szerkesztésében részt vett, apotheosisa.

Mint mondám, én helyesnek tartom, hogy ezt a két szempontot, a melyeket előbb említettem, ne vegyítsük a vitába. Azt is helyesnek tartom, hogy mi még látszatát is kerüljük annak, a mi különben sem volna igaz, mintha itt bennünket bármely kérdésben Horvátország vagy a horvát meggyőződések elleni ellenszenv vezetne. Kötelességemnek tartom kijelenteni ez alkalommal is, hogy ebben szintén helyeslem a t. igazságügyminister úr nézetét.

A másik az, hogy lehetőleg tartózkodnunk kell attól, hogy a társadalmi téren az elégtételadásra vonatkozólag kötelezőnek ismert, általánosan uralkodó felfogást e kérdésbe belekeverjük. De, mint később látni fogjuk, elég sajnos, hogy ezen most utólag tett figyelmeztetés daczára bizony az is belekevertetett. Hogy az mennyiben van, vagy legalább hozatott — hogy egy kitűnő jogi műkifejezéssel éljek — érintésbe, arra rá fogok térni; most csak azt jegyzem meg, hogy ezen érintkezésnél fogva tagadhatatlan dolog, hogy nem a mentelmi bizottságnak érdeme az, ha ama tényállás tökéletesen tisztán áll előttünk; nem a mentelmi bizottság érdeme az, ha kitűnik, hogy társadalmi felfogásunk szerint azon képviselőtársunk, a kire vonatkozólag itt mentelmi jogról van szó, teljesen correctül járt el; hanem az mindenesetre Rohonczy Gedeon t. képviselőtársam érdeme. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Én, Rohonczy t. képviselőtársam felfogásában a tekintetben, hogy mi a mentelmi jog és az mikép magyarázandó, a mi pedig igen közel fekszik ahhoz a felfogáshoz, a melyet Chorin Ferencz t. képviselőtársam nyilvánított, nem osztozom. Hanem ezt csak jelezni akartam, nehogy azután rossz néven méltóztassanak venni, ha ezen nem általunk létesített összefüggésnél fogva e kérdésbe itt-ott ezen szempontot is belevegyíteni leszek kénytelen.

A mi azt illeti, hogy a mentelmi bizottság nem pressio alatt cselekedett és nem akart semmiféle idegen elemet belekeverni, erre vonatkozólag azt tartom, hogy pressioról beszélni formai szempontból talán csakugyan nem lehet. A mit bizonyítani nem tudok, azt állítani sem akarom. De igenis látom magának a mentelmi bizottságnak jelentéséből, hogy a jelentést tulajdonképen két szellem sugalta: egy jó és egy rossz szellem. *(Egy hang a szélső baloldalról: Több volt*

Digitized by Google

a rossz! Zaj.) Hogy azután a rossz szellemre önként és minden pressio nélkül hallgattak t. képviselőtársaim, azt nem sorolom érdemeik közé. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Hogy pedig a jót csak épen megemlítették, hogy annak is nyoma legyen és hogy a bizottság t. elnökének arra lehessen hivatkozni, hogy mennyire elfogulatlanúl bírálták meg a kérdést: azt elismerem, hogy az e czélra talán előttük alkalmasnak látszik. Hanem épen abból, a mi a mentelmi bizottság jelentésében van, kitűnik, hogy a mentelmi bizottság nem tette meg azt, a mi kötelessége volt. A mentelmi bizottság azt mondja, hogy ő a tényállást igyekezett kideríteni. A mire nézve felvilágosítást akart nyerni, arra vonatkozólag nem ő hallgatta ki az illetőket. Ha a bizottság t. elnökének vagy többségének az volt a véleménye, hogy nagyon fontos dolog megtudni, hogy mikép vélekedtek azon tiszt urak, a kik Uselac százados úr segédei voltak, akkor a bizottságnak kötelessége és módjában is lett volna azokat directe kihallgatni. Talán csak nem azért tartózkodtak attól, mert féltek, hogy a tiszt urak nem fognának megjelenni. Ezt nem teszem fel róluk; de ép azért annál nagyobb hibának tartom, ha a mentelmi bizottság ezt esetleg feltette róluk; mert semmi sem árt jobban azon viszonynak, a melynek katona és polgár közt lenni kell, mint az, ha ilyen félreértésekkel és feltogásokkal minduntalan oly véleménynek nyujtanak tápot, hogy a katona nem tartozik a mi törvényeink alá. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* És ezt ez esetben a mentelmi bizottság t. többsége árúlta el. És mit tett? Belenyugodott abba, hogy helyette más teljesítse az ő functioját, hogy beleavatkozzék alkotmányos teendőibe és nem talált módot arra, hogy az illetéktelen beleavatkozást visszautasítsa. Már pedig, t. ház, ha akármelyikünk bele akart volna avatkozni a mentelmi bizottság teendőibe, vagy ha a tényállás kiderítésére másoktól felvilágosítást akart volna kérni, vagy tanukat kihallgatni s ezek vallomását magánlevél alakjában, de hivatalosan, idecsatolandólag bemutatni, akkor is mindig azt lett volna kötelessége mondani, hogy mi e megbízást a háztól kaptuk és sem a honvédelmi ministert, sem mást ezen teendőkbe beavatkozni nem engedjük. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

No, t. ház, ha önök meg akarták tartani az elfogulatlanságnak még csak látszatát is; ha csakugyan azt akarták tenni, a mit Chorin Ferencz t. képviselőtársam mondott, hogy egyáltalában nem azt tartották szem előtt, hogy a hadseregben egyesek mit kívánnak: akkor mégis szemük előtt volt az, hogy a ki a dologba beleavatkozott, nemcsak minister, nemcsak képviselő, hanem katona is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt hiszem tehát, nem fog gyanúsítás számba menni ezek után, hogyha nem beszélek pressioról, hanem illetéktelen beavatkozás előtt való önkénytes és készséges meghajlásról. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Ez pedig ilyen kérdéseknél sokkal veszedelmesebb, mint minden pressio; mert arra mutat, hogy hiányzik már minden érzék, mely az efféle beavatkozást megátolni igyekeznék. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Már most rátérek arra, a mit t. képviselőtársam a mentelmi jogra vonatkozólag mondott. A mentelmi jogra vonatkozólag ennek a készséges elfogultság által való megzavaságnak következménye világosan mutatkozik az egész jelentésben. Mutatkozik először, mint már említettem, abban a sajátságos szóban, melyet íme egy oly bizottság, melynek különösen gondolnia kellene arra, hogy praecis fogalmakkal és kifejezésekkel dolgozzék és oly szavakat használjon, a melyekhez semmiféle mellékíz, vagy mellékmagyarázat nem fér, nem mondom, hogy készakarva, nem mintha oda törekedett volna, hogy valamikép oly kifejezés, a mely jogi műszóként megállhat a legközönségesebb jurista előtt is, bele ne kerüljön ebbe a javaslatba, de mégis használ. Ez a jogérintés kifejezése.

Azt mondja a jelentés, hogy a jog érintetik. Hát mi ez? Hiszen vannak olyan érintések, melyek kellemesek; *(Derültség.)* de aligha az ilyen érintést méltóztatnak szemelőtt tartani. Ha pedig kellemetlen érintésről van szó s az így érintett tárgy, a jog: ugyan kérdem, micsoda kifejezéssel illetik az ily érintést már az egyetem első évi cursusán? Nem-e a jogsértéssel? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Már most, ha ez jogsértés, meg is kell mondaniok; ha pedig véleményök szerint nem jogsértés, meg kell mondaniok azt is. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Mindkét felfogás lehet jogosúlt, mert a vélemények lehetnek eltérők és tökéletesen jogosultak, de legalább legyenek őszinték és nyiltak. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És ha t. képviselőtársam ilyeneket látunk a jelentésben és utána azt a magyarázatot találjuk, hogy a continensen nincs rá eset, hogy valaki a mentelmi jog megsértésének tekintse azt, a mit mi most annak tekintünk és óhajtjuk annak kimondását, hogy annak tekintessék: akkor, t. képviselőtársam, méltóztassék azt is megmondani, hogy az »érintés« is annyi, hogy az semmi jogsértést nem képez; *(Úgy van! Úgy van! bal- és szélső bal felől.)* mert különben lehetetlen ki nem tennie magát annak a gyanúnak — nem mondom, hogy osztozom e gyanúban, — hogy vagy a kifejezésekkel nem méltóztatik tisztában lenni, vagy készakarva nem alkalmazzák a kellő ki-

Digitized by Google

fejezést. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A mentelmi jogra vonatkozólag megvallom, igen sajátságos theoriát hallottam. Azt hiszem, sem t. képviselőtársam, sem egyikünk sem mondhatja el magáról, hogy csalhatatlan és nézetei minden körülmények közt a leghelyesebbek; de talán mégis kötelességem azokkal szemben, a miket mondott, némileg arra is kiterjeszkedni, hogy mit értünk mi tulajdonképen mentelmi jog alatt? *(Halljuk! Halljuk!)* Mert abban, a mit a mentelmi jogról beszélt — bocsánat a kifejezésért — olyan óriási a confusio, hogy ha műszót akarnék használni, csak ezt alkalmazhatnám rá, nem pedig azt, hogy mentelmi jog. Össze van vegyítve abban két lényeges dolog.

Az egyik, a hol valami mint bűncselekmény büntethető azért, mert az illető nem a házon belül, hanem a házon kivül követte azt el és elkövette képviselő ellen és akkor, mikor az illető nem mint olyan, vagyis nem mint képviselő fungált. Ezekre a dolgokra reá mutathat a t. képviselőtársam, hogy ez a felelősségre vonás — mert ez is felelősségre vonás — most ide nem tartozik és hogy megbüntettetik és ha nincs elegendő büntetés az ilyen támadásokra a büntető törvénykönyvben, hogy esetleg hozassanak erre megfelelő további intézkedések, és utal arra, hogy sokan állítják — én nem osztozom ebben — hogy nálunk a büntetések nem elegendők és pedig csak azon egy oknál fogva, mert azt mondják, hogy ha azon czélból követtetik el a támadás, hogy megakadályozza az illetőt functioja gyakorlatában, akkor büntetendő; de ha utólag, mikor már a functio gyakorlása megtörtént s ezen indokból akarják megtámadni, erre nincsen büntető sanctio. T. képviselőtársam azt mondja: a bűncselekmény megbüntettetik, az nem lehet felelősségre vonás, az nem elégtételadás, az nem a mentelmi jog megsértése.

Méltóztassék megengedni t. képviselőtársam, hogy ez egyszer ne a politicushoz, hanem a juristához szóljak és kérdjem, hogy ha valaki ellopja az óráját, nem a bíróság előtt vonja-e felelősségre a tolvajt és ha elítélik, nem a felelősségre vonásnak leghatályosabb módja-e ez? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon)* Hiszen minden bűntény megtorlása felelősségre vonás. Ha valaki még ebből is ki akarja zárni a felelősségre vonás fogalmát, ez annyit tesz, hogy senki sem felelős a jogtiszteletért. A mentelmi jog megsértése is annyit tesz s a kihívás, vagy a bántalmazás is csak annyit jelenthet, mint felelősségre vonás; a párbaj is annyit tesz, mint az önbíráskodás útján való felelősségre vonás. Tehát a felelősségre vonás és annak kijelentése, hogy valaki megtámadja azért, mert nem tartja tiszteletben a jogot, hogy meg akarja éreztetni az illetővel a feletti méltatlankodását, hogy miért mert úgy szólni: ez határozottan felelősségre vonás. És ha ennek a fogalmát kizárjuk ebből, akkor ne méltóztassanak többé felelősségre vonásról és a felelősségre vonás helyes fogalmairól beszélni. *(Úgy van! Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ezt a dolgot aztán t. képviselőtársam összevegyíti egy másik dologgal, a mi pedig a jelentésben igen helyesen van distinguálva: ki van emelve e jelentésben, hogy a mit valaki a házban mint képviselő tesz és mond, azért csak a házban vonható felelősségre. Ez más kérdés, ez azután nem azzal függ össze, a mi itt az úgynevezett második pont alatt foglaltatik. Mert itt nem lehet azt a distinctiot tenni, hogy hatóság részéről történik ez a megtámadás vagy sem. Ha ilyenért valaki megtámadtatott s ennek folytán a házhoz fordúlt a bíróság, a háztól függött megengedni, hogy szabad folyást engedjen-e a törvényes eljárásnak. Ha ilyen történt, méltóztassanak arra példát mutatni, hogy a kiadatás ily esetben megtagadtatott volna. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)* Arra majd rátérek még, hogy ha nem történt meg, a minek megtörténni kellett volna, tudniillik, hogy az illető hatóság megkereséssel járúljon a házhoz, vagy bejelentetvén, felelősségre vonás intézkedése nem tétetett; ez semmi egyéb, mint a hogy már mondva volt: mulasztás. De ebből a mulasztásból, ebből a hibából nem következik az, hogy ráduplázzunk: hogy ha elkövettük egyszer, kétszer vagy tizszer, kövessük el tizenegyedszer is; és azután, a ki azt mondja, hogy ez az egyedüli helyes eljárás, annak elve az, hogy perseverare in malo; *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* s ennél rosszabbat nem lehet proclamalni a képviselőházban a mentelmi jogra vonatkozólag. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Hogy hosszas ne legyek, mert nem szeretném hosszú ideig fárasztani a t. ház türelmét, én azt mondom, hogy ha a mentelmi jog úgy, a mint itt az első pontban van, helyesen van formulázva, úgy a második tétel is helyes. És semmi egyebet nem kellett volna tenni, mint teljesíteni azt, a mi abban mondva van. Mert az megint törvény-magyarázati szabály, hogy ott, a hol a törvény szavai világosak, interpretationak helye nincs; és csak ott, a hol a törvény szövege homályos, van interpretatiora szükség. Mihelyt tehát világosan meg van mondva, hogy »csak a ház beleegyezésével« vonható valaki felelősségre, ebben már benne van az az értelem, hogy más felelősségre vonás jogsértés és az az eljárás, melybe beleszoktunk, visszaélés a törvénymagyarázattal. Már pedig a helyes törvénymagyarázattól sem a mentelmi

Digitized by Google

bizottságnak, sem a t. háznak eltérni nem szabad, ha helyes következtetésekre akar jutni. Az elv tehát — mint mondám — a jelentésben világosan ki van fejezve. De ha nem volna is kimondva, ha az 1867-iki törvényczikkben nem is volna róla szó: abban egyetértek a t. képviselőtársammal, Chorinnal, hogy a mentelmi jogot nem szükséges a törvényben kimondani, szakaszba foglalni; de már abban nem értek egyet, hogy csak az eddigi gyakorlatból lehetne ezt következtetni; mert a mentelmi jogot, mint számos jogát a parlamentnek, csakis az illető testületnek természetéből lehet következtetni. Ha nem is volna kimondva például a 48-iki törvényekben, hogy ő Felsége szent és sérthetetlen: akkor is az alkotmány természeténél fogva annak kellene lennie; és ha nincs is kimondva, hogy a képviselőház, a parlament szent és sérthetetlen: a souverenitás joga a házat épen úgy megilleti, sőt annyival inkább, mert a másiknak forrása is abban van. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És igen szépen fejtette ki ezt az igazságügyminister úr akkor, midőn a törvények kihirdetéséről volt szó; és én oly fontosnak tartom e fogalmat: souverenitás, hogy annak semmi elmagyarázását el nem ismerem. A souverenitás, a parlament sérthetetlensége a forrása minden mentelmi jognak, az a salvus conductusnak s annak, a melyre nézve indítványt voltam bátor tenni hosszabb idővel ezelőtt s a mely a mentelmi bizottsághoz utasíttatott, melyre nézve azonban két év óta jelentése nem érkezett be. Itt arról volt szó, hogy fegyveres erő vette körül a képviselőházat, nem arról, hogy egy tiszt úr elégtételt kér: tehát a parlament függetlenségének, nyilvánosságának, méltóságának megsértéséről. De míg erről két év óta nincs jelentés, íme van az előttünk fekvő esetről, s ebben is már helytelen irány jelzése a czímben.

Helytelen szerintem, hogy már a czímben Ugron Gábor képviselő úr mentelmi jogáról van szó; mert rá vonatkozólag lehet mentelmi jogról szó; de a sérthetetlenség, a souverenitas joga magát a házat illeti, azért, mert a nemzetet illeti. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* És ha a házat és a nemzetet illeti: annak következménye az, hogy egyes tagjai, mint annak részesei, mikor mint olyanok functionálnak, mikor valóban, mint a ház tagjai szerepelnek, sérthetetlenek; és ebből folyólag illeti meg őket a szólásszabadság, a vélemény szabad nyilvánítása is. És ha így van és azt hiszem, nem méltóztatik tagadni, hogy így van, hogy ez nem egyéni jog; ha azt nem vonják kétségbe, hogy ez a sérthetetlenség elvéből folyik: akkor okvetetlenül el kell ismerni azt, hogy mint minden souverenitas, lehetetlen, hogy feltételhez vagy kivételhez legyen kötve; *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* mert az megtámadása lenne a sérthetetlenség fogalmának, ha feltételhez és kivételhez kötnők.

A feltétel és kivétel még arra sem alapítható, ha a szólásszabadság pajzsa alatt esetleg olyan dolgok történnek, a melyek talán nem mindenkinek tetszenek. De a feltétel és kivétel önmagában olyan, a mit a souverenitas, az alá nem rendeltség, a sérthetlenség elve meg nem tűr.

És épen azért nagyon helyesen volt formulázva a 67-iki törvényben, hogy a sérthetetlenség még az alkotmányos szabadság szempontjából is csak akkor illeti meg a képviselőt, ha mint olyanról van szó, ki functioban van: akkor ha szerve a képviselőháznak; mert különben a képviselőház önmagában nem nyilatkozhatik. De valamint nem vonhatja felelősségre az egész házat senki sem, ha nyilatkozatát törvénytelennek, rossznak vagy jogsértőnek tekintené is: ép úgy nem lehet a képviselőház beleegyezése nélkül egyetlen tagját is felelősségre vonni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Bárki ennek ellenkezőjéről győz meg, szívesen fogom beismerni, de én nem a gyakorlatból szoktam e dolgokat derivalni, hanem magából a dolgok természetéből. És épen, mert a sérthetetlenség elvén alapszik maga a szólásszabadság; ennek korlátai is vannak, mint minden szabadságnak: de ezekről úgy a ház saját méltóságának, tekintélyének, az illemnek megóvásáról erkölcsi kötelesség alapján tartozik gondoskodni; nem pedig azért, miutha az ő működése feltételhez lehetne kötve.

Ezen erkölcsi kötelességnek tesz a törvényhozó testület eleget, midőn önmaga a szólásszabadságról akként intézkedik, hogy az illemet, a jogot, a becsületet ne sérthesse. Ez erkölcsi kötelesség; és ép azért annál szigorúbban kell őrködnie tagjaival szemben. De feltétellé tenni azt, hogy miként gondoskodjék arról az illető testület: ez a legveszedelmesebb theoria. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezzel úgy vagyok, mint már régóta a túloldal igen sok eljárásával. Föl van vetve igen helyesen egy elv, egy helyen még a következtetés is helyesen van levonva: de mi elvben mindig szabadelvűek vagyunk; tényleg azonban nem. *(Tetszés a baloldalon.)* Elvben van magyar hadsereg a közös hadseregben, valósággal nincs.

Elvben magyar nyelv az állam nyelve, de azért a ministerelnök úr német telegrammokat küld; s a magyar nyelv a közös hadseregben csak ezred-nyelv. Elvben azt mondjuk, hogy a törvényt mindenek előtt kell tisztelni, de gyakorlatban a mentelmi bizottság azt a jelentést teszi, hogy egy képviselőt ki kell szolgáltatni párbajra. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

Így vagyunk mindenütt az elvekkel. Így vagyunk itt is, mert abban, a mit Chorin képviselő úr mondott, helytelenül volt fejtegetve a mentelmi jog, de itt a jelentésben tökéletesen

Digitized by Google

helyesen van. Ez elvnek csak consequentiát kellett volna levonni és akkor helyes lett volna a jelentés. De épen, mert az indokolásban oly elvek vannak indirecte kimondva, melyek veszélyesek: a conclusioban a kisebbség véleménye egyetért a többségével, de az előzményekben nem. A jelentésben méltóztattak azt az elvet proclamálni, hegy a feleletre vonás csak akkor nem jogosúlt, ha a házszabályokban gondoskodva van arról, hogy a jog, az egyéni becsület stb. meg ne sértessék.

Már most kire méltóztatik bízni annak megbírálását, hogy a házszabályok erről elegendően gondoskodnak-e? Nem rég készítettük az új házszabályokat s azt mondtuk, hogy elégségesek. Ma a mentelmi bizottság azt mondja, hogy több kell. Ez hát alanyi felfogástól tétetik függővé. Csináljuk meg tehát az úgynevezett szigorított házszabályokat és ha például minden szónok mellé guillotint állítanak s nem tudom, kinek kezébe teszik a zsinórt és ha oly szót talál kiejteni, a mely nem fér meg a szólásszabadsággal, leesik a guillotin: mégis azt mondhatná egy kivűl álló: ez még nem elégséges házszabály, mert azt a guillotint meg is kell köszörülni; mit tesz az, ha leesik és nem vágja el a nyakát, éu fogom provocálni és agyonlövöm. Hol van ennek határa?

Ily dolgokat még sem lehet egészen komolyan helyeselni; még sem lehet azt mondani, hogy bárkinek saját tetszésétől és felfogásától függjön, hogy elegendően gondoskodik a házszabály az illetőről. Ennek egyedűl egy bírája van: az, a mit mondtam, a ház saját erkölcsi kötelessége, hogy a házszabályokban úgy gondoskodjék, hogy a tárgyalás az ő méltóságának, az illemnek és a jogtiszteletnek megfeleljen. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De bármiképen is ezt feltételűl kitűzni annyit jelent, mint nemcsak kitolni a mentelmi jogot, a mint azt Chorin Ferencz t. képviselő úr mondta; hanem tisztára ki is dobni a házból. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

És hogyha mi ezt bírálat tárgyává teszszük, én nem tartom azt, hogy a házszabályok ma elegendően nem gondoskodnak. Ha valaki az illemet sérti vagy a ház tekintélyét, méltóságát sértő dolgot mond, ott van az elnöki rendreútasítás; ha ez nem elég, ennek ismétlése, jegyzőkönyvi megrovás stb. Már most kérdem: szükséges-e ma külön paragraphus arra, hogy magánbecsületet nem szabad megtámadni?! Vagy oly férfiak ülnek-e e házban, kik ezt az illem fogalma alá tartozónak nem tekintenék? *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

De ezt annál kevésbbé lehet a mostani mentelmi ügygyel kapcsolatba hozni, mert nem akadt még önök közűl sem senki, a ki azt nem mondta volna, hogy ha igaz az, a mi állíttatik: akkor a vélemény correct volt; annál kevésbbé pedig azért, mert a házban mondottaknak elég őre a t. elnök úr; senki pedig Ugron Gábort szavaiért rendre nem útasította, senki nem kívánta, hogy rendreútasíttassék. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* De méltóztassék tekintetbe venni, hogyha ily módokból bele megyünk a házszabályok kijavításába, hol lesz ennek határa? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Más részről azt is méltóztassék szem előtt tartani, hogy az az elégtételadás és az, hogy valakinek integritása mint férfiúé és tiszteletre méltó egyéné megmaradjon, mindig az illető testűlet, vagy az illető körben rejlő fogalmaktól függ. Ha egy házszabályban ki van mondva, hogy ha valaki bárki ellen követ el sértést, rendreútasíttatik, hogy a ház megrovására érdemes, sőt mint történt, a ház előtt bocsánatot kérni köteles: sokkal jobb elégtétel adatott, mint bármivel a világon; és akkor ne méltóztassék a dolgot úgy állítani oda, mintha az volna az egyedűli mód, hogy álljanak ki, azután néha meglövik egymást, néha nem. *(Tetszés a bal- és szélsőbalon.)* Én azt a dolgot, hogy feltételtől teszszük függővé az immunitást, a szólásszabadságot, a szólásszabadság miatti sérthetetlenséget, olyannak tartom, a mely a legnagyobb hiba a többség jelentésében. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ép oly hibának tartom azt, ha kivétel állapíttatik meg az immunitás alól, ha az mondatik: ha magánszemély, katona, tisztviselő, vagy egy szóval nem hatóság támadja meg a képviselőt, az a mentelmi jogot többé nem sérti, itt a sérthetetlenség megszűnik, itt kivételnek van helye. Ezen kivétel tekintetéből nem akarok az úgynevezett gyakorlatra hosszabban kitérni, mivel ez a kivétel ép az úgynevezett gyakorlat alapján tétetik meg, a mit beszédem elején már jellemeztem. De azok után, miket Apponyi Albert t. képviselőtársam mondott, ez a gyakorlat eléggé illustrálva van és én csak azt jegyzem meg, hogy a t. bizottság jelentésében ezen gyakorlat czímén mi mondatik. A jelentés azt mondja *(olvassa)*: »Minthogy a képviselőház még oly esetekben is, a midőn a mentelmi jog felfüggesztésére vonatkozólag hivatalos bírói megkeresések útján elébe kerűlt iratokból tudomást szerzett arról, hogy a ház tagjai egymástól, vagy a házon kívűl állók a ház tagjaitól, a házban mondott, sértőnek talált nyilatkozatokért elégtételt követeltek, a mentelmi jog szempontjából intézkedni szükségesnek nem talált; minthogy végre a mentelmi bizottság a tényállás megvizsgálása után azon meggyőződésre jutott, hogy Uselac cs. és kir. százados csakis az ő személyére vonatkozólag mondott, általa sértőknek talált kifejezésekért kívánt elégtételt«: ez a kettő oka annak, hogy

Digitized by Google

a sérthetetlenség elvétől eltér és ez esetben a felelősségre vonást jogosúltnak mondja ki. Hogy mi volt az a felelősségre vonás, azt kimondja nemcsak a jelentés, hanem Rohonczy Gedeon t. képviselő úr beszédjéből is látjuk, a hol mindenütt segédekről és kihívásról van szó. Természetes, hogy ez semmi egyéb, mint fegyveres elégtételadásra való kihívás. És ha azt mondják, hogy a sérthetetlenség elve nem áll fenn és a felelősségre vonás jogosúlt: mit jelenthet ez egyebet, mint hogy mindazon képviselő urak és segédek, a kik más véleményben voltak, egészen hamis álláspontón voltak és a képviselő pedig álljon ki. Ezt képviselőház, a mely a törvénytiszteletet szem előtt tartja, azt hiszem, nem mondhatja ki. Egy dolgot concedálok, t. ház: azt, hogy ki ne adja és hogy a sérthetetlenség elve fentartassék, ez nem fogja azt megakadályozni, a mint Chorin Ferencz t. képviselő úr gondolja, hogy az illető képviselők vagy felek, ha nekik úgy tetszik, egy másnak fegyveres elégtételt ne adjanak Hiszen, t. képviselőház, törvény van Magyarországon, a a mely a párbajt tiltja, de bármily rossz forrásból eredett legyen is az annak idején, azt senki sem tagadhatja, hogy annak nemes alapja van, mert mégis csak azt fejezi ki, hogy többre becsülöm a becsületemet, mint az életemet. És hogy ez így van, nem látjuk e abból, hogy a törvény daczára sokan kiállanak s azt mondják, hogy elviselik annak conseqnentiáit. Én nem helyeselhetem törvényes szempontból soha ezen állapotokat, de egytől, t. képviselőház, nem zárkózhatunk el: attól, hogy bizonyos ellenmondás van a mai társadalom és a jogélet között. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Jogéletünk democraticus, társadalmunk pedig aristocraticus. *(Helyeslés bal felől.)* A házban jogtiszteletről beszélünk és a praxisban azt látjuk, hogy úgy mint más államokban is, beszívárgott az életbe az az elv, hogy »Macht geht vor Recht.« *(Igaz! Úgy van! a bal- és s.élső baloldalon.)* Pedig a »Recht«-nek kellene a »Macht«-ot korlátoznia. Mire vezet ez egyébre, mint arra, hogy még a becsület is erőpróbává tétetik; és igen sokszor — nem mondom, hogy minden esetben — nem az a kérdés, hogy igazat mondott-e az illető vagy nem; de ha igazat mondott is, azért kiáll, mert mondotta. És így a kérdés erőpróbává tétetik; és ez a társadalmi szokás erősebb minden törvénynél: mert a kiben a férfias önérzet igazán él, az kiteszi magát minden kellemetlenségnek, ha arról van szó, hogy bátorságának és férfiasságának jelét adja. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)*

De, t. ház, minthogy ez épen így van, igen sokszor meg kell lenni annak a bátorságnak is, midőn ezt valaki megtagadja; *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* mert különben nem volna mindenki egyéb, mint a társadalomnak kényszerhelyzetbe sodort rabja, a mi pedig a férfiúi önérzettel ép úgy ellenkezik, mint a másik. Épen azért igen helyesen fejtegette Rohonczy Gedeon t. képviselő úr, hogy vannak esetek, mikor ennek korlátja van; és ő épen ott kereste ebben az esetben a korlátot, a hol annak jogosultsága ellen senki sem szólalhat fel. Mert a hol a próba már annyiszor megadatott, ott semmiféle jelentésben nem lehet többé oly czélzattal élni, hogy a társadalmi felfogás kívánja. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

B. Kaas Ivor: A minister úr sem fogad el akármilyen párbajt!

Győry Elek: Nem bizony! Mondom, t. ház, hogy ezen dolgok a gyakorlatban nagy erejűek. Méltóztatnak látni, hogy keresztül ütik azok még a törvények sorompóit is; de ebből, mert a törvények sorompóit is keresztül ütik és mert a törvények ellenére is megteszik, a midőn azt hiszik, hogy kötelességük, midőn egy ilyen collisio officiorium előtt állunk: nem lehet abból azt következtetni, hogy mivel a törvényt ebben megszegtük, ennélfogva mindig meg kell azt szegni. Úgy, hogy ha van eset, midőn valaki azt mondja: »Én a mentelmi jog daczára magamra veszek minden következményt, kiállok, mert ez esetben kiállhatok«, ebből az esetből nem lehet azon következtetést vonni, hogy ez praxis, mely megszüntetni a mentelmi jog sérelmét, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* mert a sérelem nem szünt meg, meg van a sérelem, elkövettetik az a gyakorlatban tudatosan, épen azon sajátságos társadalmi felfogás folytán a melyre utaltam. De ha elkövettetik, akkor az illető a következményeket viselni fogja; és ha ezután a kérdés tárgyalásra kerül: nem lehet a mentelmi jog köpenyébe bujni, hogy a sérelmet eltakarja. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hogy ez így van, e tekintetben méltóztassék arra is gondolni, hogy ezek az úgynevezett praecedens esetek gyakorlatilag annál kevébbé vehetők figyelembe, mert azon tudomások, a melyekről a jelentésben szó van, micsoda következményre vezettek mindig? Arra, hogy minden esetben kiadta a ház az illetőt s kiadta azzal, hogy az illető nem üldöztetik; kiadta azzal, hogy az illető oly tettet követett el, a mi a büntető törvények sulya alá esik; s kiadta azzal, hogy miután már megtörtént azon intézkedés, a minek meg kellett volna történnie, hogyha előre bejelentetett volna az eset: nincs további intézkedésre szükség.

Ugyanezt mondja a kisebbség javaslata. Azt mondja, hogy itt tudomásúl vétetett a mentelmi jog fenforgása, ennélfogva nincsen többé szükség intézkedésre.

Hát ha előfordult volna a fegyveres elég-

Digitized by Google

tétel s mielőtt az megtörtént, bejelentetett volna a háznak az eset: akkor is azt mondotta volna-e a bizottság, hogy a mentelmi jog nem sértetett meg? Akkor csak azt lehetett volna mondani, hogy ha mégis végrehajtatott volna a bejelentés daczára, mivel megtörtént, megkeresik az illető hatóságot, hogy torolja meg; s az illető büntető hatóság jött volna s a megtorlást teljesítette volna. Ebből tehát, hogy kiadtuk, világosan következik, hogy csak azért nem tettünk további intézkedést, mert akkor már későn volt az intézkedést megtenni; de nem következik az, hogy a mentelmi jog sértve nem volt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Van még ennek a dolognak egy másik oldala. Én csak röviden akarok azon példákra rámutatni. De méltóztassanak elhinni, hogy lehetetlen oly komoly dolgokat, melyeket Chorin Ferencz t. képviselőtársam a gyakorlatra nézve felhozott, teljesen szó nélkül hagyni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

A t. képviselő úr praecedens eseteket olvasván fel, azt mondotta, hogy ott van Herman Ottó esete. Utaltam már arra, hogy mi a különbség a mentelmi jog kétféle része között: t. i. a közt, mely a képviselőnek tisztán szólásszabadságát védi; és a közt, mely a képviselő mentelmi jogát minden sértés ellen védi. Ugyanis Herman Ottó t. képviselőtársam valami nyilatkozatáért utólagosan felelősségre vonatott, melyet, mint említé, a házban tett.

Szederkényi Nándor: A házon kivül mondottakért!

Györy Elek: Chorin Ferencz képviselő úr úgy adta elő a dolgot, hogy a házon kivül vonatott felelősségre a házban mondottakért. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Nem a házban! A folyosón!)* Egyszóval: utólag vonatott felelősségre a házban mondottakért, legalább én így emlékezem az esetre. És ha ez bejelentetett és ha e miatt intézkedés nem történt: kérdem t. képviselőtársamat, nem egyszerüen arra vezet-e ez, hogy tehát, ha a mentelmi jog sértését hatályosan meg akarjuk torolni, intézkedést kell behozni a büntető törvénykönyvbe az ily sértések ellen; de azt következtetni belőle, hogy ez nem sértés, annyit jelent, mint a megtorlást azért, mert egy esetben elmulasztották, minden esetben elmulasztani. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ott van a másik eset, a mely Helfy t. képviselőtársunkkal történt. Ez olyanra vonatkozik, a mit ő nem képviselői functioban tett; tehát ez az eset egyáltalán nem való ahhoz, a melyről most beszélünk.

Hasonlókép Wahrmann képviselő úr esete szintén olyan, a mely nem tartozik ide.

Kár volt tehát t. képviselőtársamnak oly nagy fáradtságot vennie, hogy ezeket kikeresse; ha csak oly példákkal tud szolgálni, melyek absolute nem tartoznak ide erre a kérdésre, azt hiszem, azok felolvasásától megkímélhette volna a t. házat. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A mint méltóztatik látni, én az ily feltételes és kivételes mentelmi jogot nem tartom helyesnek. Az a kérdés, hogy már most, ha sértésről van szó, szükséges-e a hiányokat esetleg az u. n. büntető törvény revisiojába belevonni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt erre áttérnék, még átmegyek arra, hogy ezt a felelősségre vonást nem lehet úgy venni, hogy az mindig csak teljesen lovagias érzésü emberek részéről történik. Tömegek is megtámadhatnak valakit politikai véleményeért és meg is ütlegelhetik az utczán. Ezt bizonyára nem fogja helyeselni senki és nem fogja mondani, hogy azért, mert nincs rá gyakorlatunk, nem a mentelmi jog sértése az, ha valakit egy tömeg ütlegel meg a házban kimondott véleménye miatt. Méltóztassék ilyenekre is gondolni és méltóztassék meggondolni, mily veszedelmes következtetésekre vezethet az, ha mindig correlatioba hozzuk a házszabályokban foglalt intézkedéseket a felelősségre vonás kérdésével. Ha ezt teszszük, akkor nem lehet igazi mértékünk, még ha a büntető törvénykönyv intézkedik is. Mert miféle törvényes intézkedés lesz az, mely megbüntet valakit, ha egyszer itt kimondjuk, hogy a míg ez iránt a házszabályokban kellő gondoskodás nincs, addig a felelősségre vonás a mentelmi jog sértését nem involválja.

Ily ellenmondásokra vezet ez a felfogás. Viszont hogy ne történhessenek még rosszabb támadások, mint a minő a fegyveres elégtétel kérése, okvetetlenül szükséges lesz, a mint mondám, annak idején gondoskodni a revisioról. A jelen eset azonban semmiképen nem szolgálhat alkalmúl arra, hogy most intézkedjünk; és pedig azért nem, mert bár tökéletesen helyes az, hogy a hadsereg kérdése kizárassék ebből: akarva nem akarva, kénytelenek vagyunk azt ezzel a kérdéssel összefüggésbe hozni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem a személyeknél fogva, nem azért, mert a honvédelmi minister úr már actiot fejtett ki a mentelmi bizottságban; hanem egészen más okokból: azon okból, mert az megint csak elv, hogy dualismus van, de a gyakorlatban trialismus van. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Itt van t. i. a közös hadsereg, ez oly testület, mely állam az államban, *(Igaz! a szélsőbalon.)* melyre a mi törvényeink nem alkalmaztatnak, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* melynek minden tagja azt mondhatja: hiába parancsol nekem magyar minister, hiába parancsol nekem magyar bíró, nem adok én arra semmit. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon. Ellenmondás jobb felől.)*

Digitized by Google

Gr. Károlyi Gábor: Bizonyítsák be az ellenkezőt!

Győry Elek: Minő egyoldalú intézkedés volna az, ha mi a mai eset alkalmából azt mondanók, hogy a képviselőnek bármily módon való megtámadása azért, a mit ő a képviselőházban mondott vagy tett, büntetendő cselekvényt képezvén, a büntető törvénykönyv revisiojánál e tekintetben intézkedés teendő? Minő állapotra vezetne, ha az tisztán csak polgáremberek ellen szólana? Magyarországnak meg van büntető törvénye. Már most, ha például egy horvát ember követne el sértést, még előbb egyetértésben kellene lenni Horvátországgal, mert ott ismét külön büntető törvénykönyv van életben; a közös hadseregnél pedig, mint tudjuk, egyáltalában semmiféle alkotmányos büntető törvénykönyv nem létezik. Vannak ugyan a véderő törvényben fegyelmi szabályok, a melyek nem csupán fegyelmi szabályok, mert akkor nem volna külön katonai bíróság, hanem oly intézkedések is, a melyek szerint, ha valaki például őrsértést követ el, azért nem lehet őt polgári bíró elé állítani, hanem neki külön bíróság kell. Micsoda egyenlő mérés az akkor, ha az egyiknél a sértést magunk megtorolhatjuk, a másiknál, ha tetszik, megtorolják? Már pedig azt tartom, hogy nemcsak a lovagiasság terén, hanem még más téren is csak helyes, ha egyenlő helyzetben vannak és egyenlő fegyverekkel küzdenek. Már pedig itt nem állunk szemben egyenlő fegyverekkel, mert itt, ki a mentelmi jogot megsérti, büntettetik, ott pedig, ha megsérti, nem büntettetik.

Báró Fejérváry Géza honvédelmi minister *(tagadólag int).*

Győry Elek: Nagyon jól tudom, miért tagadja ezt a honvédelmi minister úr. Nagyon jól tudom, hogy a katonai büntető törvénykönyv ben még súlyosabban van ez büntetve. De méltóztassék csak szem előtt tartani azt, a mit előbb mondottam. Nem történik-e itt is az, a mi másutt mindenütt történik, hogyha nem felel meg a társadalom szellemének a büntető törvény; és ha a törvények pl. a becsület fogalmának nem adnak elegendő elégtételt: a férfias önérzet keresztülteri a törvény sorompóit és mindent feláldoz becsületérzésének? Épen ez a felfogás, hogy a katonában sokkal fokozottabb mértékben kell meglenni a férfias önérzetnek, vezetett oda, hogy ha százszor megvan a törvényben a tilalom, a tisztikar kijelentése folytán, hogy nem szolgálnak vele, kénytelenségből mégis megengedik, hogy kiálljon a párbajra. Ha ez így van, akkor a katonára nézve kötelesség, a mi a nem katonára nézve nem feltétlen kötelesség: ez a különböző helyzet.

E helyzetet előidézni nem akarom s azért azt tartom, hogy ily indokolások mellőzésével sokkal jobb volna elfogadnunk a kisebbség véleményét, melyben egyszerűen ki van mondva, hogy annyi helytelen gyakorlat és praecedens után megsértetett a mentelmi jog; de miután az illető tudomásúl vette, hogy mentelmi joggal állt szemben és visszavonúlt, nincs intézkedésre szükség.

A mi a jelentés második részét illeti, azt ez esettel összekapcsolni nem lehet, különösen úgy, hogy visszaélés történt volna a szólásszabadsággal.

Én mindig azok közé tartoztam, hogyha szenvedély vagy elragadtatásból nem tartottam meg a kellő korlátokat, azt a következő pillanatban megbántam; és azok közé fogok tartozni, a kik azt vallják, hogy a szólásszabadságnak legjobb mérlegelője és határszabója kiki önmaga; sőt abban a nézetben vagyok, hogy ha szabályt alkotunk arra nézve, hogy ilyen vagy olyan korlátai legyenek a szólásszabadságnak: minél nagyobb bátorság kell azon korlátok keresztülütörésére, annál több sértés fog történni. Ez épúgy van, mint a hogy nem fogja senki sem tagadni közülünk, hogy ha a társadalomnak nem volna meg az a törvénye az elégtételadásra nézve, a mely előtt állunk, mely a bátorság és erő kérdésévé teszi az elintézést; az emberek sokkal kevésbbé élnének vissza a szólásszabadsággal és jogaikkal, mert így mindig azt mondhatják: ha valamit mondottam, állok érte; ellenkező esetben azt kellene mondani, mint a papnak: nem sérthetek meg senkit, mérsékelnem kell magamat, mert nem adhatok érte elégtételt.

A legtermészetesebb korlát az önmérséklet és a sérthetetlenségnek a tudata. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Minél biztosabb az, hogy sérthetetlen valaki a szólásszabadság következtében, annál nagyobb tisztelettel tartozik neki. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mennél hatalmasabb valaki, annál inkább kell mérsékelnie magát. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A gyengének mindig megbocsátunk, a hatalmasnak soha. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Épen így van ez a szólásszabadság terén is.

A legnagyobb hatalom annál van, a ki sérthetetlen azért, a mit mond. Mérséklettel kell tehát élni. És ha valaki ilyen esetben, mint a melyről e jelentésben van szó, nem élt mérséklettel; ha igaz az, a mi a történtekről mondatik: no már, t. ház, e felett lehet véleménykülönbség, *(Zajos felkiáltások a szélsőbalon: Nem lehet!)* e felett lehet véleménykülönbség, t. ház, mint mindenre nézve lehet véleménykülönbség, csak az a kérdés, hogy egyáltalában számba jöhet-e azoknak a véleménye, a kik a mienkkel ellenkező véleményben vannak? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Nem!)* Épen ennélfogva, t. képviselőház, méltóztassanak megengedni, de engem az

Digitized by Google

a sok emlegetése a szólásszabadsággal való visszaélésnek, mindig arra emlékeztet, hogy a historiába visszapillantva, azt látjuk, hogy mindig a rend nevében ölték meg a szabadságot. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vajjon hol lesz itt a határ? Hogyan fogják ezt megszabni minden egyes concret esetben? Annak a határait megvonni nagyon nehéz és ha esetleg azután még pártszenvedély, lekűzdött harczok után hátramaradt keserűség érzete dictálná azt: *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* vajjon az igazság és méltányosság szava szólna-e azokból a szabályokból? *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

És, t. ház, ha mi mindig a szólásszabadsággal való visszaélést emlegetjük, eljuthatunk odáig, hogy mindaddig korlátozzuk, a míg azután igazán nem lesz véleményszabadság. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert annak a határát megszabni nem lehet. Úgy vagyunk vele, t. ház, mint a nap sugarával; az is éget néha, de azért nem kívánjuk, hogy éjszaka legyen. Bizonyos, hogy szenvedély nélkül nincsen élet, de viszont inkább akarjuk az életet, minthogy szenvedély ne legyen. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon)* Egyes kitörések, egyes kilobbanások, a mint mondtam, megtalálják mértéküket mindig a közvéleményben, és bármi történjék; a mai szabályok mellett is, van egy igen hathatós védelme és oltalma mindenkinek: az az oltalma, hogy ha valaki igazat nem mond, kimutathatják rá, hogy hazudott. Kérdem, t. képviselőház, van-e büntetés és van-e megrovás sulyosabb, mint az, ha kimutatják valakiről, hogy nem mondott igazat? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De ha valaki igazat mondott, t. képviselőház, no már erre nézve igazat mondott Deák Ferencz abban, hogy a sajtónak is csak azt kellene megtiltani, ne írják ki azt, a mi nem igaz. Így van az a képviselőházban is. Egy korlátot minden embernek tisztelni kell, a ki képviselő: és ez az, hogy a családi élet dolgait ne vigye a parlament elé; de azontúl meg kell mondani mindent, a mi igaz. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert ha az igazat nem lehet a parlamentben kimondani, akkor igaza lesz azoknak a katonáknak, a kik nemcsak mostan hirdetik, hanem sok századon keresztül hirdették, hogy a parlament nem egyéb, mint fecsegő sereg; mert nem fecsegő sereggé csak az tesz bennünket, ha arra törekszünk, hogy jogaink védelmében, hogy hazánk alkotmánya mellett kimondjuk az igazat. *(Zajos tetszés a szélső baloldalon.)*

Ezt korlátozni, t. ház és ennek a kimondását visszaélés színével illetni, nem való ehhez a parlamenthez. Mert bármit tartsak önökről a túloldalon, t. képviselőház, lehetnek önök politikai ellenfeleink, de nem akarom és nem fogom soha, a míg biztos adataink nem lesznek, az önök hazafiságát kétségbe vonni; de ha tudom, hogy igazat mondok vele, akkor kétségbe fogom vonni.

És ez az, a mit meg kell mondani, bárkinek bárki ellen bárkivel szemben. És épen azért azt tartom, hogy ne emlegessük olyan nagyon a szólásszabadsággal való visszaélést és a szólásszabadság korlátozását; mert félő: jöhetnek idők, midőn igazat fogunk mondani azzal, hogy önök nem hazafiak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én ilyen időket elérni nem akarok. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Ezek után csak azt jelentem ki, hogy kifogásom lévén a mentelmi bizottság többségének javaslata ellen, azt nem fogadom el, hanem elfogadom a kisebbségét; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* de ha azt tapasztalom, hogy azok daczára, a mik itt felhozattak, mégis ragaszkodnék a többség a másikhoz: akkor mint olyat, mely semmi indokolást nem tartalmaz s melyben mi mégis aránylag a rossznál kevesebb rosszat látunk, elfogadom Rohonczy Gedeon határozati javaslatát. *(Hosszan tartó élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon. Szónokot számosan üdvözlik a bal- és szélső baloldalról.)*

Herman Ottó: T. képviselőház! Úgy Chorin Ferencz, mint Győry Elek t. képviselőtársam felhozták azt a mentelmi esetet, a mely az én nevem alatt szerepel a parlament történetében. Minthogy az előadottakból azt látom, hogy az a tény már feledésbe ment, de mégis mind a két szónok iparkodott következtetéseket levonni belőle, egyszerűen legyen szabad mint rectificatiot kijelentenem, hogy az az eset a mostanival nem egyenlő, ahhoz alig hasonló.

A tényállás a maga valóságában előadva a következő: 1884-ben be volt hozva a parlamentben az, hogy a sajtó képviselői a ház folyosóin, illetőleg az olvasó teremben csak akkor fordúlhattak meg, ha igazoló jegyök volt; és minthogy akkor nekem b. Prónay Gábor képviselőtársammal kétségem támadt, hogy egy bizonyos úrnak vajjon van-e igazoló jegye és hírlapíró úr-e: megkértem a háznagyot, hogy ezt az urat igazolásra szólítsa fel. A háznagy felszólította és kimutatta, hogy volt igazoló jegye. Ezzel ennek a dolognak itt a házban vége lett. Mikor azután a házból távoztam, megtámadás tárgya lettem. Ez volt a mentelmi kérdés. Tehát a kérdés az volt, hogy létezik-e salvus conductus a házban a házba jövetelnél vagy távozásnál. Ennek tehát a jelen esettel szerény véleményem szerint semmi összefüggése nincs.

Asbóth János: T. ház! Szólni kívánok a kérdéshez nemcsak azzal a higgadtsággal és nyugalommal, melyet a kérdésnek fontossága megkíván; nemcsak azzal a türelemmel az ellen-

Digitized by Google

vélemény iránt, melyet szem előtt kell tartania mindenkinek, a ki valóban szívén hordja a szólásszabadságot s nemcsak ürügyül akarja azt használni, hanem szólni akarok minden vonatkozás nélkül személyekre és concret esetre; mert azt hiszem, hogy az elvi szempontok tiszta magaslatáról kell tekinteni a kérdést, ha meg akarjuk találni az objectiv igazságot és eliminálunk minden oly momentumot, mely az objectiv igazságot elhomályosíthatná.

A kérdés az — és abban látom a cardinalis különbséget a bizottság és a kisebbség javaslata közt és megjegyzem, hogy t. barátom Rohonczy Gedeon képviselőtársam javaslata elvileg ugyanazon az alapon áll, melyen a többség javaslata — a kérdés — mondom — az: szükséges-e a szólásszabadság érdekében a mentelmi jognak olyan újabb értelmezése, a mely eddig sem definiálva, sem applicálva nem volt; a mely tehát csakugyan új gyakorlatot inaugurál szemben az eddigi gyakorlattal, mely szerint képviselőt a házban tett nyilatkozataiért a házon kivül feleletre vonni nem lehet; nemcsak bírói úton és bíró előtt nem, a mi eddig is megvolt; de társadalmi úton sem, a mi eddig a gyakorlatban volt. És itten, ha jól értem, nevezetesen idegeneket nem, nevezetesen azokat nem, kik nem tagjai e t. háznak, nevezetesen azokat nem, a kik itten nem védelmezhetik magukat. Mert hiszen csaknem egyidejűleg a felmerült esettel történt, hogy a ház tagjai közt fordúltak elő hasonló esetek, a nélkül, hogy t. barátom, Beőthy Ákos, a kit most sajnálattal nem látok itt, szükségesnek tartotta volna a t. elnök úr és a mentelmi bizottság figyelmét erre felhívni. És ha kérdezem, hogy miben gyökerezhetik e különbség, nem találok egyéb indokot, hanem ha nem azt a legújabb keletü nemzetközi jogi theoriát, mely szerint souverain nemcsak a király, hanem souverain minden egyes képviselő, sőt souverainebb a királynál, mert ha a királyi hatalom valakin sérelmet ejt, a királyt ugyan feleletre vonni nem lehet, de a király mellett ott van a felelős minister; csak a képviselő volna az, a ki tehet akármit, a nélkül, hogy felelősségre volna vonható, a nélkül, hogy ezért reparatiot kapni lehetne.

Hogyha nem ez az alapja annak a megkülönböztetésnek, a mely az idegenek és a ház között tétetik és a mely annyira nem egyezik a jogegyenlőséggel: akkor a különbség csak abban gyökerezhetik, hogy ha a t. ház tagjai ledurrantják vagy felnyársalják egymást, abban semmi baj, semmi hiba, abban semmi kár nincs, a választókerület úgy is fog küldeni mást. Nézzünk szemébe a dolognak. És én nem kívánom megkerülni a kérdést, hogy hiszen az elégtételkérés még nem párbajra hívás, hanem kérés; kérni pedig szabad s a kérést lehet teljesíteni, vagy az illető belátása szerint megtagadni. Nem kívánom a kérdést megkerülni ezzel, hanem vegyük a kérdést, mint párbajra hívást.

Előttem világos az, hogy a t. háznak határozata tárgyát nem képezheti az, hogy lehet-e, vagy sem képviselőt párbajra hívni. Ez lehet nyilt kérdés a ház tagjai előtt, de a házra nézve nem lehet nyilt kérdés. A háznak még consideratioiban is tisztelnie kell a törvényt és a törvény üldözendő bűnténynek qualificálja a párbajt. A képviselőt ép úgy, mint mást, megvédelmez a büntető törvény a párbaj ellen és az immunitási jogvédelemre e végből nincs szükség; de hogyha a büntető törvénykönyv védelme sem hatályos: akkor nem lehet azt várni, hogy az immunitási jognak bárminő értelmezése hatállyal birjon; mert az, ki becsületérzése által indíttatva érzi magát arra, hogy életét koczkára tegye, az koczkáztatni fogja cselekedetének törvényes következményeit is.

Mindamellett t. ház, én azok közé tartozom, a kik úgy vallás-erkölcsi, mint civilisitionalis szempontból örömest nyujtják kezöket a párbajnak lehető korlátozására, a hol annak módja van. Azt hiszem, hogy a párbaj komoly szükség nélkül nemcsak léha, hanem lelkiismeretlen. Tartom magamat azon elvhez, melyet hangoztatott a t. honvédelmi minister úr is: ha az ember belátja azt, hogy nem volt igaza, hogy tévedett, hibázott és ezt nyiltan beismeri; sokkal lovagiasabb eljárás, mint fegyvert fogni igaztalan ügyért; mert ez az, a mi mindenkor ellenkezett a lovagiasságnak gyökeres alapfogalmaival. És azt hiszem, hogy a komoly férfiú méltán átengedheti a suhanczoknak és az úgynevezett salonbetyároknak a párbajkeresési maniát. Sőt tudjuk, hogy oly társadalmakban, a hol az erkölcsök finomodása és főkép a társadalmi igazságszolgáltatás folytán a párbaj kiveszőben van, azt még fentartják azon kalandos és kétes existentiak, melyek e nélkül fenn nem tarthatnák magukat.

Azonban, t. ház, a párbaj tekintetében nem zárkózhatunk el az elől, hogy a civilisationak három különféle stadiuma létezik. Az egyik az, melyben a párbaj feleslegessé vált, mert maga a társadalom ad elégtételt és megtorlást minden durvaságért és méltatlan sérelemért. A második stadium az, melyben a párbaj még egy pótolhatatlan féke az erkölcsi elvadulásnak és gyakran egyetlen módja a reparationak, a melyet kapni lehet. Azután van a harmadik stadium, a melyben az emberek nem verekszenek, hanem pofoszkodnak, vagy revolverrel lövöldeznek. Azt hiszem, hogy mindenki örömest nyujtana segédkezést ahhoz, hogy felemelkedjük a második stadiumból az elsőbe, de senki sem nyujtana

Digitized by Google

segédkezet ahhoz, hogy a párbaj vonúljon ki azért, hogy bevonúljon a tettlegesség. *(Helyeslés jobb felől.)*

Azt hiszem azonban, mind a mellett igenis lehetséges, hogy legalább ezen tisztelt házból és az itt folyt tanácskozások következményeiből kiküszöböltessék a párbaj. Ennek azonban nélkülözhetetlen előfeltétele az, hogy minden durvaság, minden méltatlan insultus megtoroltassék magában a házban, a ház által, *(Helyeslés jobb felől)* hogy ez által adassék reparatio. De nem ám úgy, t. ház, hogy az illető csak megrázza a hátát, vagy épen cynicus nevetéssel fogadja a dolgot, megfeledkezve a tiszteletről, a melylyel tartozik e háznak, tartozik a nemzetnek, a mely e házban képviselve van; *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* hanem oly módon, hogy az egyensulyban álljon a sérelem sulyával. Ha ezen nélkülözhetetlen előfeltétel nélkül a ház és annak t. tagjai igénybe óhajtják venni azon odiosus privilegiumot, hogy bárkit insultálhassanak a nélkül, hogy a sértett fél a reparationak bármely módját kereshetné, megtalálhatná, megkaphatná: akkor odiusussá fogna válni az immunitási jog, odiosussá a képviselői állás, odiosussá maga a parlament. *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* Én appellálok a t. házra: feleljen kiki érzülete szerint azon kérdésemre, hogy lehet e acceptálni egy elvet, a melyben implicite benfoglaltatik az is, hogy bármely képviselő, a ki jónak látja, bármely eszmeláncolat folytán lealacsonyítólag nyilatkozhassék valakinek feleségéről vagy leányáról, a nélkül, hogy az illetőnek módjában volna reparatiot keresni és kapni? *(Helyeslés jobb felől. Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)* Azt kérdezik, hogy ki tételez fel ilyeneket? Ha elvet akarunk acceptálni, meg kell vizsgálnunk, hogy mi minden esik ezen elv körébe és ez is beleesik. *(Helyeslés jobb felől.)*

T. ház! A szólásszabadság érdekére történt hivatkozás ily elv kimondása végett. Megengedem, hogy lehetnek emberek, a kiknek van meggyőződésük, de a kik azt a meggyőződést nyilvánítani csak addig mernék, a meddig abból reájuk veszély nem hárúl; de azt hiszem, hogy a háznak ilyen tagja nincs. És ha van, ám álljon fel! Jelentkezzék és czáfoljon meg. Mondja meg: én olyan ember vagyok, ki azt, a mit a haza érdekében megmondani kötelességemnek tartom, nem fogom megmondani akkor, hogyha abból rám valami veszély hárúlna. És ha volna ilyen tagja a háznak, meg vagyok róla győződve, hogy a jövő országgyűlésen már nem volna itt. Mert a választók bizonyára nem küldenék fel. *(Élénk helyeslés jobboldalon.)* Mert a közélet emberének szüksége van a meggyőződés bátorságára felfelé, de a meggyőződés bátorságára lefelé is; szüksége van a meggyőződés bátorságára egészen a vérpadig és szemben a felbujtogatott csőcselék bestialitásáig is. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)*

De, t. ház, igenis van egy másik consideratio, egy másik korlátja a szólásszabadságnak. És ez az a scrupulus, a mely nem fakad a félelemből, a melynek forrása egészen ellenkező, mint a gyávaság: az a scrupulus, hogy én sérelmet ejthetnék valakin, a kinek aztán nincs módja azért reparatiot kérni. És merem állítani, hogy igen sok tagja van a háznak minden oldalon, a ki úgy gondolkozik, hogy azt, a ki tőlem reparatiot nem kérhet, vagy azt, a kinek én reparatiot nem adhatok bármi okból, vagy adni nem akarok, azt én insultálni nem fogom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ezeknél fogva elfogadom a mentelmi bizottság többségének jelentését. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Győrffy Gyula: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mentelmi bizottság többségének javaslata a mentelmi jogot és a szólásszabadság jogát szembe állítja az egyéni becsület jogával s azt mondja, hogy mivel a szólásszabadsággal visszaélés történt és Ugron Gábor képviselőtársunk ismeretes intepellatiojában Uselac cs. és kir. százados urat megsértette; miután a szólásszabadsággal történt visszaélés, a szenvedett sérelem a házszabályokban kellő elégtételt nem talál; és minthogy a sérelemért ő magánelégtételt kíván: ennélfogva azon ténynyel, hogy Ugron Gábor t. képviselő urat provocálta, illetőleg tőle elégtételt kívánt, a mentelmi jogot nem sértette meg; ennélfogva a mentelmi jog szempontjából a fenforgó esetben intézkedni nem szükséges.

Mit jelent ez az okoskodás, t. ház? Nem kevesebbet, mint hogy a mentelmi bizottság többsége Uselac cs. és kir. százados urat állítja oda mint a szólásszabadsággal történt visszaélés áldozatát; és ehhez képest nem a mentelmi jog védelméről akar gondoskodni, hanem az egyéni becsület garantiáiról siet és iparkodik a háznak javaslatot előterjeszteni. Ha ez a felfogás megáll, ebből két dolog következik. Az egyik, hogy mindazok, a kik Uselac cs. és kir. százados úrnak az elégtétel-kívánási jogát megtagadták és kik abban a véleményben voltak, hogy a kérdésből kifolyólag Ugron Gábor képviselőtársunk elégtételt adni nem köteles: az egyéni becsület dolgában incorrect módon jártak el; és következik másodszor az, hogy a jelen esetben a mentelmi bizottság többségének véleménye szerint tulajdonképen nem mentelmi jogsérelemről van szó, hanem az egyéni becsület olyatén megsértéséről a szólásszabadsággal való visszaélés folytán, a melyért egyedül Uselac cs. és kir. százados úrnak van joga panaszkodni. És ha

Digitized by Google

így áll a kérdés, úgy méltóztassanak arra válaszolni, hogy vajjon azok a férfiak, a kiket Rohonczy Gedeon és gr. Horváth-Tholdy képviselő urak ezen álláspontjuk tekintetében véleményadásra szólítottak fel, minő collisióba jutottak a mentelmi bizottság többségének javaslatával?

Nem szándékozom ezen urakat védelmembe fogadni, de kötelességszerűleg már most kijelentem, hogy én ezen férfiak komolyságát, az egyéni és a parlamenti jogok iránti érzékenységét legalább is ismerem oly erősnek, az egyéni becsület és képviselői kötelmük tudatát ismerem oly magas fokon állónak, mint a mentelmi bizottság többségéét. És mégis, t. ház, honnan van az eltérés a két álláspont között? Mi az oka annak, hogy midőn ezek a férfiak egyáltalában nem láttak sértést Ugron Gábor képviselőtársunk interpellatiojában Uselac cs. és kir. százados úr ellen: ugyanakkor a mentelmi bizottság többségének javaslata a szólásszabadsággal történt visszaélés ellenében iparkodik orvosszerekről gondoskodni? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* E tekintetben igen egyszerűen hivatkozhatnám arra a tényre, hogy ha van sértés; ha történt egyáltalában sértés abban az interpellatioban: úgy ezt a sértést nem Ugron Gábor képviselőtársunk követte el, hanem elkövette először e sértést a rendőrségnek az a közege, a ki azt a jelentést, mely köztudomásra jutott és a melyre Ugron Gábor képviselő úr felszólalása alapítva volt, a nyilvánosságra hozta. *(Élénk helyeslés. Úgy van! bal- és a szélső baloldalon)* És ha van sértés ebben a közleményben, ha Uselac cs. és kir. százados úr abban magára nézve bármely sértést talál, miért nem vonta kérdőre azokat, miért nem követelt elégtételt azoktól, a kik ezt a sértést tényleg elkövették? *Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hát t. ház, kizárólag a képviselő az egyedüli ebben az államban, a ki a szólásszabadságért elégtételre szoríttatik, ha hivatalos okíratokra alapítja a maga véleményét? és ha e hivatalos okírat sértő tényeket foglal magában, nem az-e az első kötelessége Uselac cs. és kir. százados úrnak, hogy e tényeket czáfolja meg? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, a mentelmi bizottság többsége, melynek véleményét ma Chorin t. képviselő úr. jeles jogászunk iparkodott nagyon alaposan megalapítani, azt hiszi, hogy a szólásszabadság tisztán képviselői jog. Ez nem igaz. A szólásszabadság nagy és alkotmányos érdek parancsolta jog, mely ennek az államnak minden polgárát egyaránt megilleti. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélsőbal felől.)*

És a szólásszabadsággal élő magánosok és azok a functionariusok ebben az államban, a kiknek a szólásszabadságra szükségük van azért, hogy azt a nagy érdeket, a melyért ez a szólásszabadság egyáltalában létezik, az igazságot megvédelmezhessék, épen oly immunitást élveznek, mint a képviselő és a szólásszabadság nemcsak a képviselőnél, meg van az védelmezve más functionariusokban is. Nevezetesen ott van a közvádló, az ügyvéd; a maga saját functioja közben mondottakért büntetőjogi felelősségre egyáltalában nem vonható. E tekintetben nem szükséges a mentelmi jogra hivatkozni, elég a magyar büntető törvénykönyv.

A magyar büntető törvénykönyv, t. képviselőház, a szólásszabadsággal történt visszaélések esetében — ha valakit becsületében sértett meg valaki, vagy valakit rágalmazott valaki és ezért elégtételt akar követelni — a magyar büntető törvénykönyv nem csak a képviselőnek, nem csak az ügyvédnek: a magánosnak is megadja az exceptio varitatis jogát.

Hivatkozom a törvényre, mely egyenesen kimondja *(olvassa)*: »Rágalmazás és becsületsértés esetében az állított tény, illetőleg kifejezés valódiságának bizonyítása meg van engedve, ha: 1. a sértett közhivatalnok vagy hatóságnak tagja s az állítás vagy kifejezés hivatásának gyakorlatára vonatkozik; 2. a büntető eljárás — az állított tény miatt — az állítás idején már meg volt indítva; 3. az állított tény jogérvényes ítéletben valódinak mondatott ki; 4. a sértett fél annak megengedését a bíróság előtt maga kívánja; 5. a vádlott igazolja, hogy állításának czélja a közérdek vagy jogos magánérdek megóvása vagy előmozdítása volt. Az állítás vagy kifejezés valódiságának bebizonyítása a vádlott büntetlenségét eredményezi.«

Hát, t. képviselőház, ha magánosnak az igazság, a közérdek szempontjából törvény által van biztosítva az igazság kimondásának joga: akkor a képviselőnél akarják önök azt a visszaélés czímén korlátozni? tőlünk akarják elvonni, hogy egy hatósági okíratra alapított igazmondásunkat visszavonjuk, sértőnek tekintsük, azért elégtételt adjunk? Elégtételt a nélkül, hogy — mint az a jelen esetben is történt — a sértés feltételeként odaállított hivatalos okíratban foglalt tény igazságának bizonyítását bevárnák?

A magyar büntető törvénykönyv a sértő kifejezés bizonyítását akkor is megengedi, ha a sértett nem ellenzi a bizonyítást; a büntető törvénykönyv feltételezte az egyszerű polgárról, hogy becsületet ott nem fog keresni, a hol a tények ellenkezőt bizonyítanak és számított arra, hogy a magános, a civil becsület a tények elől elzárkózni nem kíván. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És a helyett, hogy Uselac százados maga kívánta volna magával szemben a bizonyítást, hogy a sérelem alaptalansága igazoltassék: elég-

Digitized by Google

tételt akar kívánni? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hát mi civilek, a mi hatósági személyeink, sokkal rosszabb helyzetbe jutunk, mint a császári és királyi százados urak; hiszen a honvédelmi minister úr ma is kinyilatkoztatta, hogy a polgári és katonai becsület nem eltérők. Ha egyező a két becsület, miért nem elégszik meg a védelem egyforma módjával és ha elégtételt akar, miért arrogál magának külön hatóságot, mint a melyet a büntető törvénykönyv megállapít, hogy merészli önmagát saját bírájául tolni fel? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De nem erre helyezem a sulyt, hanem arra, hogy a szólásszabadságot minden állampolgárra nézve egyenlő hatálylyal biztosította a közjog; és ott, a hol az igazság kimondása kényesebb, ott fokozottabb védelembe veszi a szólásszabadságot is.

Ott van a büntető törvénykönyv, a mely szerint az ügyvéd és közvádló saját functiojuk közben az általuk mondottakért épen olyan immunitasi jogot élveznek, mint a képviselők és hogy ha az ügyvéd és közvádlóra nézve az immunitási jogot a büntető törvénykönyv oltalmazza, vajjon nem a közérdek és a valódi magánérdek követelménye-e az, hogy a szólásszabadság sérthetlensége a legfelsőbb helyen, a törvényhozó testületben annak tagjai számára oltalmaztassék meg korlátlanúl. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De, t. képviselőház, ebből világos, hogy a bizottság többségének javaslata a képviselők szólásszabadsága tekintetében kevesebb jogot akar adni, mint a mennyi minden állampolgárt, mint a mennyi az ügyvédet megilleti. Pedig sokkal nagyobb érdekek azok, melyeknek védelmére itt szükség van, mint a magánosokéi; sokkal fontosabb a parlamenti szólásszabadság, mint az ügyvéd szólásszabadsága.

De azt mondja a többség javaslata, hogy a mentelmi jog ez esetben nem sértetett meg. Mert úgy fogja fel a dolgot, hogy minden elégtételkívánás a képviselőházban mondottakért a mentelmi jogot érinti ugyan, de meg nem sérti.

Először is a bizottság többségének nagynevű jogászaihoz fordúlok, szíveskedjenek megmagyarázni azt a kifejezést: valamely jog meg van-e sértve, vagy csak érintve van? Méltóztassék meghatározni azt a vonalat, a hol az érintés végződik, mert ezen határvonal hiányában azt megállapítani, hogy hol kezdődik a sértés, nem lehet.

Sőt többet mondok, a sértés fogalmában az érintés mindig benne van, de az érintés fogalmában nem tudom, mi van benn?

Méltóztassék e finom distinctiot mélyebb figyelemre méltatni. Mert hiszen nincsen az államban jog, melynek érintése a sérelem bizonyos fokát ne involválná és nincs jogsérelem, melynek megfelelő büntetési sanctiója vagy magánjogi következménye ne volna.

Már most méltóztassék a többségi vélemény alapján meghatározni, hogy valamely jog érintésében van-e egyáltalán s ha van: a jogsérelem minő foka? Méltóztassék kimutatni, hogy az érintés által elkövetett jogsérelemmel szemben minő jogvédelem áll fenn.

E határvonal megvonása nélkül az érintés és sértés finom distinctioja nem egyéb, mint használhatatlan fogalom és szójáték. *(Tetszés a szélső balon.)* De azt mondják, jelen esetben a mentelmi jog csak érintve van, de nincs megsértve; sőt Chorin képviselő úr kijelenti, hogy szerinte maga a mentelmi jog fogalma kizárja, hogy ezt a jogot az egyes megsérthesse; sőt tovább megy, azt mondván: hiába mondanók ki, hogy a mentelmi jog meg van sértve — és mindezt egy füst alatt — mert nincs törvény és nincs bíró, ki azt üldözhetné és büntetéssel sujthatná.

E tisztelt jogász urakat ismét bátor vagyok a büntető törvénykönyvre figyelmeztetni, a mely a mentelmi jog sérelmét egy esetben büntetendő cselekménynek mondja ki.

E szakasz, a 163-ik, így szól: »A hatóságok, országgyűlési tagok vagy hatósági közegek elleni erőszak.

163. §. A csoportosúlás, melynek czélja valamely hatóságot erőszak vagy veszélyes fenyegetés által hivatása gyakorlatában megakadályozni, vagy valaminek elhatározására, valamely intézkedésre, valaminek elhagyására kényszeríteni« stb., »ha pedig az erőszakot egy személy követi el . . . .« stb. »Ugyanezen büntetés a megjelölt megkülönböztetés szerint alkalmazandó, ha az erőszak vagy veszélyes fenyegetés a fennebb megállapított czélból az országgyűlésnek vagy a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottságnak valamely tagja ellen követtetik el.«

Az a mentelmi bizottság, t. ház, a mely nagy jogi tekintélyre hivatkozik és önmagában jogi tekintélyt arrogál, azt meri hirdetni az ország előtt saját büntető törvénykönyvünkkel szemben, hogy a mentelmi jogot egyes meg sem is sértheti és azt meri állítani, *(Egy hang a szélsőbalon: Fejérváry adja a tanácsot!)* hogy egyáltalában a büntető törvénykönyv a mentelmi jog sérelmét nem üldözi. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hogyan áll a szőnyegen lévő eset, ha ezen szempontból fogjuk fel a kérdést? Igen érdekesen. *(Halljuk! Halljuk!)* A honvédelmi minister úr s talán az igazságügyminister úr is azt állítják, hogy a mentelmi jog csak érintve lett, de megsértve csak azért nem, mert nem párbajra való kihívás alakjában történt, vagy

Digitized by Google

egyáltalában az elégtételkövetelés nem volt olyan, hogy az valamely büntető cselekményt involvált volna magában. Elfogadom, t. ház, és nem akarok a lovagiasság phasisain keresztülmenni, hogy bebizonyítsam, miként az elégtételt követelő cs. és kir százados úr a 163. §-ba ütköző bűncselekményt igenis elkövetett. A honvédelmi minister úr szíves volt e tekintetben bizonyítékról gondoskodni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* midőn Bakalovich százados urat felhívta arra — mert féltek attól, nehogy véletlenül kisüljön, hogy a párviadalra való kihívás esete forog fenn *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* — hogy nyilatkozzék, vajjon megelégedtek volna-e oly elégtétellel, ha Ugron Gábor képviselő úr a sértést visszavonta volna és bocsánatot kért volna? Mit jelent ez? Nem azt-e, a mit a törvény, mint büntetendő cselekményt jelöl meg? Nem azt jelenti e ez, hogy az elégtételkérés súlyával Uselac százados úr arra akarta kényszeríteni Ugron Gábor képviselőt, hogy olyasmit határozzon el, olyasmit cselekedjék, a mit az a képviselő, hivatalos okirat tekintélyére támaszkodva, meggyőződése szerint nem tehetett? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tehát azok a híres jogászok, kik nekünk törvényt alkottak, létező törvényekkel szemben nem látják meg a sérelmet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha Chorin Ferencz képviselő úr azon nézetben van, hogy hiába mondanók ki a jelen esetben a mentelmi jog sérelmét, nem akadna Magyarországon bíró, ki valakit ezért elítélne: íme itt van a czáfolat, maga a btkv.; ez a törvény megállapította a mentelmi jog sérelmét büntető szempontból. Vajjon ezen esetben feltalálhatók-e azon ismérvek, melyek a mentelmi jog sérelmét megalkotják, erre nem szükséges az önök bölcsessége, azt a büntető törvénykönyv már elvégezte és hála Istennek, hogy elvégezte, mert önök, kikre a mentelmi jog védelme első sorban van bízva, a helyett, hogy azt megvédelmeznék, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* előállanak és hivatkoznak praecedens esetekre, hol a mentelmi jog állítólag, szerintük ilyetén módon lett volna megsértve s mert ez esetben a ház nem intézkedett soha, intézkedni most sem szükséges. Abból, hogy nem intézkedett, a sérelem jogossá nem vált; a jogorvoslat elmulasztása a büntetendő cselekményt nem szabadalmazza. De a mentelmi bizottság többsége praecedensekre hivatkozik s nem veszi észre, hogy az ily esetekre nem hívván fel a ház figyelmét, a legsúlyosabb kötelességszegésről tesz tanuságot, mert neki lett volna kötelessége a házat figyelmeztetni arra, hogy a mentelmi jog megsértetett, vagy érintetett. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És ha e tekintetben a mentelmi bizottság többségének igaza volna — a mint szerencsére egyetlen egy állításuk sem való — akkor is kötelességmulasztásról tesznek tanuságot, midőn elismerik, hogy a házat hasonló esetekre figyelmeztetni elmulasztotta.

De, t. ház és ez a legsúlyosabb momentum a jelen esetben, igaza van-e Chorin Ferencz t. képviselő úrnak abban, hogy a jelen esetben hiába állapítjuk meg a mentelmi jog sérelmét, mert arra büntető bírót Magyarországon nem találnánk? Sajnálattal kell kimondanom, hogy valóban ebben az egyetlen esetben igaza van. Mert a magyar büntető törvénykönyv katonákkal szemben minket egyáltalában meg nem oltalmaz és meg nem oltalmazott soha, és mindazon sérelmekért, melyeket mi polgárok tűrtünk és szenvedtünk a katonák részéről, a büntető törvénykönyv által mi soha elégtételt nem nyertünk, míg ha mi, polgárok sértettük meg a katonákat, mindnyájunkat saját bíróink elé hurczoltak és nagy éclat-val szokták a büntetést kimérni és a megsértett katonának az elégtételt megadni. Hol van itt a paritas? És ha büntető bíró csakugyan nem akadt erre az esetre, vajjon megalázhatja-e magát e törvényhozó testület annyira, hogy azért, mert a mentelmi jog sérelméért elégtételre kilátása nincs, inkább eltagadja a sérelmet és magára disputálja azt, hogy még a mentelmi jog sem sértetett meg? *(Helyeslés és tetszés a szélső baboldabon.)*

Én őszintén megvallom, hogy e sérelemnek constatálása nélkül a képviselőházat egy nagy szégyen előtt látom. És én teljesen egyetértek Győry Elek t. képviselőtársammal abban, — és ezt senki sem fogja megczáfolni — hogy a szólásszabadság nem kizárólagos és egyedüli tárgya a mentelmi jognak; hogy a szólászabadság csupán folyománya annak a souverainitási jognak, melylyel mi a koronával a törvényhozásban egyeztünk és hogy e souverainitás folyományaként a szólásszabadságot ép úgy kell tisztelni, mint minden souverainitást, t. i. feltétlenül.

És ha e feltétlen souverainitás daczára kimondja a t. ház, hogy a mentelmi jog a fenforgó esetben egyáltalában meg nem sértetett, akkor legyenek elkészülve, hogy az ezen esetben feladott souverainitás egyéb követelményeit sem fogják megoltalmazni többé. Kiadják a kezükből a törvényhozás souverainitásának a jogát s megengedik, hogy abba minden egyes a szólásszabadsággal való visszaélés czímén és a megtámadott egyéni becsület jogán, melyet kiki maga fog meghatározni, belekontárkodjék. *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Hol van az a korlát, a meddig a parlamentet a további sérelmek ellen megvédelmezhetjük?

Digitized by Google

Miután a jelen viszonyok között a kisebbségi vélemény egyáltalában nem ment el addig a határig, a meddig egy önérzetes, független állam törvényhozásának okvetetlenül el kellett volna mennie; midőn ily politikai tapintatról tett tanuságot a kisebbségi vélemény: akkor lehetetlen, hogy e kisebbségi véleményt el ne fogadjam és a többség javaslatához járuljak. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Ki következik?

Nagy István jegyző: Ábrányi Kornél! *(Halljuk! Halljuk!)*

Ifj. Ábrányi Kornél: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Hogyha a t. ház azt óhajtaná, hogy a mostani vita berekesztessék, én is hajlandó vagyok a szótól elállani. *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltások a baloldalon: Most halljuk!)*

Én egészen röviden óhajtok hozzászólani a tárgyhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt hódolatteljes irígylésemet fejezem ki a t. igazságügyminister úr iránt — sajnálom, hogy nincs jelen — *(Derültség a bal- és szélsőbalon.)* a ki t. collegáival együtt abban a szerencsés helyzetben van, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy mielőtt egy kérdés, a melyben a parlamenti és a katonai sphärák — hogy a mentelmi bizottság kifejezésével éljek — érintik egymást, a parlament elé kerül: a t. minister úr és t. collegái jó eleve összeköthetik a katonai és a parlamenti szempontokat, sőt a mint a jelenlegi jelentés mutatja, e kérdésnél nagyon is összekötötték. És mikor azután ezen kérdés a parlament elé kerül; mikor már kielégítvén a kielégíteni valókat, minden jól el van rendezve és meg van dolgozva a parlament többségének többsége és a bizottság többsége is: *(Élénk derültség a bal- és szélsőbalon.)* akkor a t. igazságügyminister úr nagy objectivitással és nagy jurisprudentiával előállhat és a képviselőháznak azt hirdetheti, hogy itt pedig a hadsereg és a parlament szempontjainak összezavarásáról ne legyen szó. *(Derültség és élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Ám legyen, de akkor aztán kezdjük azon először is, hogy vegyük le a mentelmi bizottság jelentését a napirendről, mert a míg e jelentés a napirenden van, addig bármi helyes és követendő is az igazságügyminister úr jelszava: a ház szerintem nem lehet abban a helyzetben, hogy azt elfogadhassa; mert ezen jelentés mindent megtagadhat, csak saját magát nem tagadhatja meg; *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* mert ezen jelentés az illetékes parlamenti és illetéktelen katonai felfogások vadházasságának oly gyümölcse, *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* a mely addig, a míg napirenden van, nem engedi, hogy a katonai és parlamenti szempontok egymástól elkülönözve tárgyaltassanak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert a jelen esetben, t. ház, tulajdonképen nem is egy immunitásról van szó, hanem kettőről: a képviselői és katonai immunitásról. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Fájdalom, t. ház, hogy e két immunitas egymással így szembe kerülvén, az derült ki, hogy a képviselői immunitas távolról sincs oly praecisioval körülírva és meghatározva, mint a katonai immunitas és hogy a képviselői immunitást távolról érinteni lehet a nélkül, hogy a bizottság további intézkedések szükségességét javasolná; *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés és taps a bal- és szélsőbalon.)* míg ellenben a katonai immunitást érinteni sem lehet a nélkül, hogy a katonai szólásszabadság oltalma: a fegyver, rögtön hozzá ne lásson a további intézkedéshez. *(Zajos helyeslés, taps és éljenzés a bal- és szélsőbalon.)* És a hadsereg körében a katonai immunitásra nézve az összetartás — ezt constatálnunk kell — sokkal nagyobb, mint a parlamentben, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* mert a parlamentnek *(Halljuk! Halljuk!)* a saját bizottsága veti szemére, hogy az immunitas védfala mögött véthet a szólásszabadság ellen: ámde, t. ház, hát a hadsereg tagjai a fegyver használata által hányszor vétettek a saját immunitásuk ellen? *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Vagy ha ebben a házban egy képviselő a házon kivül állóra erős szavakkal mond kritikát, nagyobb visszaélés-e ez a szólásszabadsággal, mint az, hogyha a fegyveres katona saját szenvedélyétől, vagy nem tudom én minő más okoktól hajtva, fegyvertelen polgárt sebez meg? *(Igaz! Igaz! a bal- és szélső baloldalon. Egy hang jobb felől: Egyik sem szabad!)* És sikerült-e nekünk, t. ház, két évtized óta elérnünk azt, hogy a katonai büntető eljárás reformáltassék, nehogy a katonai immunitással visszaélés történhessék? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez nem sikerült, hanem íme csak egy esetben érzi magát a katonai immunitas sértve a képviselői immunitas által és már előjön a mentelmi bizottság és javaslatokat tesz a szólásszabadsággal való visszaélés ellen. *(Zajos helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Habár, t. ház, én a katonai immunitást nem tartom is egy rangba helyezhetőnek a parlamenti immunitással, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mégis elismerem, hogy annak is kell lenni és hogy azt a jogos határig tiszteletben is kell tartani.

De ha nekem az a meggyőződésem a parlamenti immunitásról és a szólásszabadságról, hogy ha valamely képviselő itt a házban sért és pedig becsületet sért s elégtételt nem ad, az vagy lovagiatlan, vagy gyáva; de másrészről a katonai immunitásról nem kevésbbé meggyőző-

Digitized by Google

désem az, hogy a mely katona pedig a maga immunitásával: fegyverével, visszaél vagy visszaélni hajlandó, az nem érdemes a tiszti kardbojtra, *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* mert az nem katona, hanem hóhér. *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez az elvi kiindulás pont az, t. ház, melyet ettől az esettől elválasztani nem lehet. És a legfőbb hiba, a mely megtörtént, nem abban volt, hogy Ugron Gábor képviselő úr segédei nem adtak elégtételt Uselac századosnak, hanem abban volt, hogy a t. kormány és a t. bizottság többsége elválasztotta a fiumei jelentés kérdését az Ugron-Uselac affairtől, vagyis elválasztotta egymástól az okot és az okozatot. *(Úgy van! Úgy van! Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Rohonczy Gedeon t. képviselő úr már tegnapi beszédében igen helyesen és indignatioval emelte ki, hogy Uselac százados úr még a segédek előtt sem tartotta érdemesnek kijelenteni, hogy mondta-e tehát azokat a szavakat, melyeket a rendőri jelentés írt róla, vagy nem? *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

De, t. ház, ennél még csodálatosabb dolgok is történtek. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. honvédelmi minister úr megkérdezte Uselac százados segédeitől, hogy tehát milyen elégtétellel érnék ők be Ugron Gábor részéről? Hát, t. ház, ugyanazon fáradtsággal a t. honvédelmi minister úr nem kérdezhette volna-e meg azt is, hogy mondta-e tehát Uselac azokat a szavakat, *(Zajos helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* melyeket a rendőri jelentés neki tulajdonít? *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Bartha Miklós: Ez lett volna kötelessége! A többi csak illetéktelen beavatkozás! *(Mozgás jobb felől.)*

Ifj. Ábrányi Kornél: De hát, t. ház, mivel nagyobb úr Uselac százados úr Bechtolsheim altábornagynál? *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* A ministerelnök úr rögtön meg tudta szerezni az authenticus szöveget, mihelyt a lapok hírt adtak Bechtolsheim altábornagy beszédjéről és be tudta azt jelenteni a t. háznak. Hát épen csak Uselac ur, a kiről három hét alatt semmi módon nem lehet megtudni, *(Zajos tetszés a baloldalon.)* hogy mit mondott s hogy mondotta-e azt a declaratiot Fiumében, melyről a jelentés szól, vagy nem? *(Élénk és hosszas tetszés a baloldalon.)* Ez az a lényeges pont, a melyet úgy a t. kormány, mint a mentelmi bizottság többsége kezdettől fogva szándékosan került és minden áron arra akarta fordítani a figyelmet, hogy e parlamentben Ugron Gábor részéről visszaélés történt a szólásszabadsággal és hogy történt itt sértés, a melyet nem követett a kért elégtétel. Sőt a mentelmi bizottság, hogy ezt a czélt elérhesse, oly messze ment, hogy midőn a szólásszabadsággal való visszaélésről dissertál, ez által az egész parlamentre nem előnyös színt vet csak azért, hogy Ugron Gábor képviselő úron ebből a homályból valami maradjon. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A mentelmi bizottság e czélból odáig megy, hogy valótlanságokat állít, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* mert az, hogy a ház a bírói megkeresések útján elébe került iratokból tudomást szerzett arról, hogy a ház tagjai egymással, vagy a házon kívül állók a ház tagjaival a házban mondott és sértőknek talált nyilatkozatokért elégtételt követeltek, nem felel meg és nem is felelhet meg a valóságnak, mert míg ezen bírói megkeresések, a melyek ily ügyben e házba érkeztek, soha a vétséget képező részleteket a házzal előre nem közölték, mert azok mind később deríttettek ki, a ház tehát nem bírhatott tudomással arról, hogy X vagy Y, a ki párbajt vívott, miért kért elégtételt az illető képviselőtől? De hiszen vannak dolgok, a miket a ház lát és még sem tud. A ház lehet határozatképtelen, az elnök láthatja ezt, de mindaddig, a míg arra felhíva nincs, hogy azt constatálja, az elnök azt nem constatálhatja. Ép ily valótlanság az is a mentelmi bizottság jelentésében, hogy a házon kivül álló személyektől az ellenök intézett sértő támadások miatt míg ily módokról a házszabályokban gondoskodva nincs, a sértés elleni elégtételnyerés minden módja el van zárva.

Már tegnap Rohonczy Gedeon t. képviselő úr is említette és ez igaz, hogy soha még senki e ház tagjai által megsértve nem volt a nélkül, hogy a kért elégtételt meg ne kapta volna és t. ház éppen ez az oka annak, hogy a ház nem tért el eddigi gyakorlatától, mert nem látta szükségét annak az eltérésnek. S az, hogy a mentelmi bizottság most mégis a szólásszabadsággal történt visszaélésről beszél, az nagy injuria nemcsak a dolog lényegében, de a formában is. Lényegben azért, mert egy eset sem volt, a mely jogot adna a bizottságnak erre; a formában azért, mert a mentelmi bizottság ezen ügy alkalmával mindent vizsgált, csak azt nem, hogy történt-e hát visszaélés ez esetben a szólásszabadsággal, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* hogy volt-e tehát sértő abban, a mit Ugron Gábor mondott, hanem egyszerűen meg elégedett azzal, hogy Uselac százados azt sértésnek vette. *(Igaz Úgy van! a bal- és szélső bololdalon.)*

És mit hoznak fel azok, a kik így gondolkoznak és így jártak el a saját felfogásuk és a saját eljárásuk indokolására? *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hozzák fel, hogy a fiumei jelentés — a mely pedig nem valami indiscretio utján került a lapokba, mint a temesi és somogyi főispánok levelei, *(Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* hanem

Digitized by Google

a mely a kormányhoz legközelebb álló kormánypárti lapban jelent meg, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* — még nem bebizonyított tény és így Ugron Gábornak nem volt joga ebből a jelentésből sértő ítéletet olvasni ki Uselac századosra. De meg aztán, ha Uselac százados mondta volna is azt, a mit a fiumei jelentés állít róla, még akkor is, ha ő ebben hibás, ott van az ő saját hatósága, majd az fogja őt megbüntetni, de akkor sem tartozik Uselac százados eltűrni azt, hogy őt a magyar képviselőházban sértegessék. Ez a két ellenvetés az, mit felhoznak. Nézzünk a szemébe ennek az okoskodásnak. *(Halljuk! Halljuk!)* Az igaz, hogy a rendőri jelentés nem bebizonyított tény; de hát Ugron Gábor annak vette-e azt? *(Tetszés a baloldalon.)* Hiszen ő sem vette annak, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* ő is csak abban a feltevésben mondotta el a kritikát, ha igaz az, a mi a jelentésben foglaltatik. És azokban a szavakban, a miket Ugron Gábor mondott, volt-e becstelenítő dolog? *(Egy hang jobb felől: Talán dicsérő volt? Nagy mozgás és zajos közbeszólások a bal- és szélső baloldalon.)*

Meszlényi Lajos: Hát még meg is kellene őt dicsérni? *(Nagy mozgás és zaj a jobboldalon.)*

Szadovszky József: Azt önökre hagyjuk, hogy az ilyeneket megdicsérjék! *(Mozgás és felkiáltások jobb felől: Halljuk a szónokot!)*

Elnök *(csönget)*: Szadovszky József képviselő urat rendreutasítom. *(Helyeslés jobb felől. Zaj a szélsőbalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Azt kellene rendreutasítani, a ki az ilyet megdicsérendőnek tartja! *(Zaj. Mozgás jobb felől.)*

Elnök: Közbeszólás történik minden oldalról; de hogy valaki más beszéde közben felálljon és beszéljen, ahhoz joga senkinek sincsen. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Ifj. Ábrányi Kornél: Ugron Gábor azt mondta, hogy Uselacszázados, ha ezt meg ezt mondotta, nem érdemes a tiszti kardbojtra. De hiszen, t. ház, hány esetben veszti el valaki tényleg a tiszti kardbojtot a nélkül, hogy a legkisebb mértékben is megszünt volna tisztességes, becsületes ember lenni? Hiszen a tiszti kardbojtot el lehet veszíteni jó hiszemű adósságok miatt is; el lehet veszíteni oly szerencsétlenségek miatt, mint beszámíthatatlan állapot és több efféle, a melyek a polgári és az egyéni qualificatioba egyáltalán nem vágnak bele. Vagy talán azt a szót tartják becsületsértőnek, hogy Ugron Gábor azt mondta, hogy »hóhér«? Hiszen, t. ház, a hóhér állami hivatalnok. *(Általános zajos derültség.)* A hóhért a kormány nevezi ki, *(Derültség.)* a hóhér az igazságügyminister úr ressortja alá tartozik; *(Zajos derültség.)* ha tehát Ugron Gábor képviselő úr a hóhért említette, ezzel csak a kegyetlenséget jelezte, valamint hogy az olyan katona, a ki hajlamot érez magában arra, hogy fegyvertelenneket lövessen, sem kegyes, sem nagylelkű nem lehet. *(Zajos tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Avagy talán óvatosabbnak kellett volna lennie Ugron Gábor képviselő úrnak a fiumei jelentés bírálásában, mint volt a kormány ezen jelentésnek közlésében? *(Derültség a bal- és szélső baloldalon és felkiáltások: Igaz!)* Hát, t. ház, ha a kormány egy bizalmas jelentést a kormánypárti lapban közzétesz, azért teszi azt, hogy a nagyközönség ne olvassa, vagy ha olvassa, hallgasson róla és hivatalos titoknak tekintse azt, a mit a kormány nem tekint annak? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És ha a kormány nem volt óvatos egy bizalmas hivatalos jelentés közzétételével, a hivatalos titoknak — hogy úgy mondjam — publicálásával, akkor Ugron Gábor képviselő úr élt vissza a szólásszabadsággal, mert a jelentés következtében igazságos és sujtó kritikát mondott? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De hogy néz ki a másik argumentum? *(Egy hang a szélső baloldalon: Schogy!)* De igen, kinéz, csakhogy farkasszemet néz velünk. Uselac százados, még ha a jelentés igazat mond is, nem köteles tűrni semmi kritikát, mert ha hibás, csak saját hatósága bünteti meg. Ez a katonai immunitás. *(Tetszés a baloldalon.)* De a képviselő köteles eltűrni Uselac százados kritikáját, ha ez sértve érzi magát és elégtételért jő; köteles eltűrni ezt akkor is, ha azt képviselői jogának gyakorlása közben mondja. *(Zajos tetszés a baloldalon.)* A képviselő nem mondhatja senkinek, hogy neki is van külön hatósága és ha hibázott, csak ettől fogadhat el büntetést, *(Tetszés a szélső baloldalon.)* hanem a képviselőnek el kell tűrnie Uselac úr kritikáját és megtorlását. Íme, ez a képviselőház immunitása. *(Úgy van! Úgy van! Hosszas tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Igaza van, t. ház, Rohonczy Gedeon képviselő úrnak, hogy ne engedjük magunkat a pártszenvedély által annyira elvakíttatni, hogy akkor, mikor egy nagyon fontos s a szólásszabadságot és a képviselői immunitást illető jog forog koczkán, ne csak egymást, hanem az egész házat is oly színbe hozzuk, mintha itt az immunitás köpenye alatt visszaélnének a szólásszabadsággal. Ne kényszerítsünk, t. ház, két, egymással szembemenő, jól befűtött mozdonyt ugyanazon egy vágányra, mert azok akkor bizonyosan összeütköznek, pedig annyi vágány van, a melyen egymás mellett békésen elmehetnek. *(Igaz! Úgy van! felkiáltások a bal- szélső baloldalon: A honvédelmi minister csinálta!)* Az eddig bekövetkezett complicatiok folytán a kérdés már most is akképen van odaállítva a mentelmi bizottság többsége által, hogy egy katonára, még ha az hibát követ is el, akkor sem lehet igazságosan sujtó véle-

Digitized by Google

ményt mondani a magyar képviselőházban. *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Bizonyítja ezt a jelen eset. Ellenben egy magyar képviselőnek még akkor is, hogyha kellő óvatossággal és objectivitással nyilatkozik és igazsága van is, még akkor is fegyveres elégtételt kell adnia egy katonának, ha ennek úgy tetszik. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

A mi a t. honvédelmi minister úr beavatkozását illeti, *(Halljuk! Halljuk!)* minden rokonszenvem és tiszteletem mellett, melyet a t. minister úr iránt érzek, e beavatkozását szerencsésnek nem mondhatom. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert ha tudom is érteni azt, hogy a t. honvédelmi minister úr tapasztalván, hogy Uselac századosnak, a mentelmi jogra való hivatkozással, megtagadták az elégtételadást, a mit kért, e miatt indulatba jön és felháborodik, hogy mindenki kap elégtételt, csak katonatiszt nem — pedig az is kapott —; azt is értem, hogy e fölötti felháborodásában nem mérlegelte kellő objectivitással azt, hogy vajjon Uselac százados a fiumei rendőri jelentés után, a mely habár nincs bebizonyítva, de ki van nyomtatva és a kormány által van publicálva, mondom, azon jelentés után minden arra épített és ő rá vonatkozó kritikáért, bármily sujtó legyen is, kérhet-e elégtételt addig, mig vagy katonai szavára nem állítja, hogy azon szavakat ő nem mondotta, vagy pedig a vizsgálatból ki nem derül, hogy a jelentésnek reá vonatkozó része nem igaz és ha azután az történik, hogy Uselacnak még mindig azt mondják, hogy a mentelmi jog tiltja, hogy neki elégtételt adjanak: akkor egészen jogos volna a t. minister úr felháborodása. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De ha mindezt értem is, már azt az egyet nem tudom megérteni, mi czélja volt a honvédelmi minister úrnak azzal a levéllel, melyet Bakalovich századostól kapott és melyet a mentelmi bizottság elé terjesztett? Mit akart a minister úr azzal a levéllel demonstrálni? Talán hajlékonyságát és méltányossági érzetét a hadseregnek, hogy ennyivel megelégszik? Hiszen, t. ház, ily dolgokban mindenkinek megvan a maga egyéni ízlése, de én a magam részéről, ha valaki által magamat sértve érezném és attól elégtételt kérnék, az illető pedig nekem azt mondaná, vagy írná, hogy meggondolatlan perczben követte el, megbánta és kész ezért nyilvánosan bocsánatot kérni, hiszen attól én kérnék rögtön bocsánatot, hogy tőle valaha bármit is magamra nézve sértésnek vehettem. *(Zajos helyeslés és derültség a szélső baloldalon.)*

De a t. honvédelmi minister úrnak még mindig van egy útja, mely az ügy kibonyolításánál még valami sikerre vezethet. A mentelmi bizottság megkoczkáztatta azt az aristophanesi élczet, hogy egy törvény által tiltott, tehát törvénytelen cselekményt jelölt meg a szólásszabadsággal való visszaélés ellen az egyéni becsület elintézési módja gyanánt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Ellenmondások jobb felől.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: Nincs benne!

Ifj. Ábrányi Kornél: Ha a t. igazságügyminister úr beszélni fog, el fogom hinni, hogy nincs benne, de addig azt hiszem, hogy még benne van. *(Hosszan tartó zajos derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Magyarázza meg a honvédelmi minister úr a mentelmi bizottságnak, hogy abban a javaslatban nemcsak, hogy jogalap nincs, de még a paritas sincs meg benne; mert képviselővel, a kit a törvény eltilt a párbajtól, megeshetik, hogy párbaj vétsége miatt megbüntetik, de katonával ilyesmi nem eshetik meg, mert a katonát kilöknék a katonai kötelékből, hogyha párbajt nem vív, mikor arra oka van. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* És így nem lévén paritas katona és képviselő közt, a mentelmi bizottság jelentésének e része nemcsak nem igazságos, de nem is méltányos. És ha ezt a minister úr magyarázná meg a bizottságnak, annak talán lenne hatása, mert a minister úr nemcsak képviselő, nemcsak alkotmányos minister, de szerencsére egyszersmind katona is. *(Tetszés és derültség.)* Mi egyszerű képviselők ilyen reménységben nem élhetvén, legfeljebb csak szánakozással nézhetjük azt a tojás-táncot, a melyet a mentelmi bizottság a »sértés« és az »érintés« módjára eljár *(Derültség a bal- és a szélső baloldalon.)* azon kakuktojások felett, a melyeket alája tettek, hogy annál szilárdabb alapon mozoghasson. *(Élénk derültség és tetszés a bal- és a szélső baloldalon.)* És ezen táncz közben kezeivel kapkodván, míg egyik kezével megvédi a képviselői immunitást, másik kezével gyengéden arczon »érinti« a képviselői szólásszabadságot. *(Élénk tetszés és derültség a bal- és a szélső baloldalon.)*

T. ház! Nem akarom kutatni, hogy mi az a háttér, a mi e mögött van, mert az eddig elkövetett hibákat szaporítani nem akarom. Arra a conclusiora jövök, hogy ez esetben egyelőre el lehetett választani a fiumei jelentést az Ugron-Uselac-affairetől, de mindörökre nem lehet elválasztani. Mert a fiumei vizsgálatnak is egyszer valamikor véget kell érni és azután csak két dolog történhetik. Vagy kiderül Uselacról, hogy ő azokat a szavakat nem mondta és akkor semmi kétség nem lehet az iránt, hogy ennek az ügynek becsületbeli része minden irányban a legcorrectebbül fog bevégeztetni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha pedig az találna kiderülni, hogy Uselac százados mondta azokat, a miket a jelentés róla állít, akkor, ha a ház

Digitized by Google

ezen jelentést elfogadja, soha sem fogja levehetni a képviselőházról azt, hogy a szólásszabadsággal való visszaélésnek nevezte azt, a mi nélkül a szólásszabadság kötelessége illusorius. *(Zajos helyeslés és taps a bal- és a szélső baloldalon.)* És, t. ház, miután ezen conclusiora jutok, teljesen osztozom Rohonczy t. képviselőtársamnak azon felfogásában, hogy legczélszerűbb volna szemben ezen complicatiokkal és mindenféle szenvedélyeskedés által elmérgesített dologgal az egész háznak egy és ugyanazon álláspontra helyezkedni. Inkább semmit sem határozni, mint valami olyat határozni, a mit meg kell később bánni.

T. ház! Sem Horvátországgal szemben nincs itt semmiféle animositás, sem a hadsereggel szemben nincs itt az az animositás, a melyet a honvédelmi minister úr néha sejt; nem mindig, mert neki is vannak hangulatai, a mikor nem látja azt *(Derültség a bal- és a szélsőbalon.)* E házban a hadsereg ellen izgatni mindenki egyformán hibának tartja, de hibának tart még egyet: a hadsereget kényeztetni. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hát ne menjünk tovább e téren; ne keressük azt, hogy e kérdésből ismét a hadsereg és a polgárok közti rossz érzések támadjanak akkor, mikor elkerülhetjük. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezért én a bizottsági jelentést nem fogadom el s bár a kisebbség véleményét elfogadhatónak tartom, arra sem szavazok, hanem egyenesen kimondom, hogy — mivel jobbról és balról különböző szempontok vannak azokhoz kötve — mindkettő mellőzésével egyenesen Rohonczy Gedeon t. képviselőtársam javaslatát fogadom el s ajánlom azt a t. háznak is elfogadásra. *(Hosszas helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: T. ház! *(Mozgás a bal- és a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak megengedni, hogy egyelőre csak röviden az előttem szólott Ábrányi Kornél t. képviselő úr beszédének egynehány részére válaszoljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy Bechtolsheim altábornagy és hadtestparancsnok állítólagos szavaira vonatkozólag a kormány azon helyzetben volt, hogy pár nap alatt felvilágosítást adhatott, míg az Uselac-ügyre vonatkozólag ezt nem tehette. Nagyon jól méltóztatik tudni, hogy Uselac százados ügyének megvizsgálására vegyes bizottság küldetett ki. A kinek fogalma van egy vegyes bizottság eljárásáról *(Mozgás a szélső baloldalon. Haljuk! Halljuk!)* és tudja, hogy ilyen esetben hány egyén hallgatandó ki, az nagyon természetesnek fogja találni, hogy a kormány sokkal könnyebben és hamarabb volt azon helyzetben, hogy Bechtolsheim altábornagy úr állítólagos szavai tekintetében felvilágosítással szolgálhasson, mint az Uselac-ügyben. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás és felkiáltások a szélső baloldalon: Miért nem kérdezték meg Uselacot? Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Felhozza a t. képviselő úr, hogy a sértés csak feltételes volt. Méltóztassék a t. képviselő úrnak, vagy bárkinek olyan codexet, olyan büntető törvénykönyvet mutatni nekem, a melyben feltételes sértésről van szó. A sértés nem olyan, mint egy váltó, melyet »látra« odaadnak. Én tehát feltételes sértést nem ismerek. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás a bal- és a szélső baloldalon.)*

A t. képviselő úr azt mondja továbbá, hogy itt a képviselőházban katonatisztről nem lehet igazságos ítéletet mondani, habár elkövetett volna is valamit Engedelmet kérek, t. ház, hiszen Horánszky Nándor t. képviselő úr, a ki nem igen szokott kímélni senkit sem, ha oka és joga van a felszólalásra, interpellált és volt-e valakinek az ellen észrevétele? Senkinek sem. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Horánszky képviselő úr helyesen élt a szólásszabadság jogával és ez ellen nem lehetett senkinek sem észrevétele. *(Úgy van! jobb felől.)* Követelte a vizsgálatot, követelte a büntetést, ha helytelen dolog fordult elő és méltán és helyesen követelte s ez ellen nem szólt senki semmit; itt tisztán csak a személyes sértésről van szó. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Gr. Károly Gábor: Kérdezzük meg táviratilag Uselacot, hogy mit mondott? Válasz fizetve. *(Zajos derültség a szélső baloldalon.)*

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Azt mondja a t. képviselő úr, hogy a párbaj törvénytelen cselekmény. Tökéletesen igaza van. Azt mondja, hogy a képviselőt elítélik, a katonát nem, sőt vannak esetek, a mikor a katonánál a párbajt meg is követelik.

Nagyon tévesen van informálva a t. képviselő úr; a párbaj büntetendő cselekmény a polgárnál és a katonánál egyaránt, sőt a katonai büntető törvénykönyvben még sokkal szigorúbb büntetések vannak szabva bizonyos esetekben, mint a polgári büntető törvénykönyvben. *(Nagy zaj és nyugtalanság a szélső baloldalon.)* Az eljárás úgy a polgári egyénekre, mint a katonákra nézve egészen egyforma. És ha a katona egyik vagy másik esetben nem büntettetik, ez tisztán csak kegyelem útján történik, épúgy, mint a polgárnál, különben úgy a polgár, mint a katona egyaránt büntettetik.

Még csak egyet találok felemlítendőnek. Azt mondja ugyanis a t. képviselő úr, hogy ne kényeztessük a hadsereget.

Örvendek, hogy ezt a t. háznak arról az

Digitized by Google

oldaláról hallom, mert azt hiszem, nincs senki sem e teremben, sem e termen kivül az országban, vagy egész Európában, a ki azt hihette, hogy a t. ház azon oldala elkényezteti a hadsereget. *(Úgy van! a jobboldalon. Felkiáltások a baloldalon: A háznak nem ezt az oldalát, hanem a túloldalt értettük!)* De ha a t. képviselő urak most még azt mondják, hogy ne kényeztessük el a hadsereget, kérdem, ugyan minő hangon beszélnének akkor a hadseregről?

Ez röviden válaszom a t. képviselő úr előadására. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Nem szólaltam volna fel, ha a t. képviselő urak azon az oldalon nem lettek volna kegyesek velem annyit foglalkozni. De így nagyon természetes, hogy kötelességemnek tartom nézetemnek kifejezést adni. Magára az ügyre nézve nem akarok semmit sem mondani. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Nem is tudna!)* Mert nézetem szerint az ügy állása annyira fel van már derítve, hogy azt jobban megvilágítani nem lehet. *(Nagy zaj és nyugtalanság a szélső baloldalon.)* De minthogy engem azzal méltóztatnak mindig vádolni, hogy csak katona vagyok, legyen szabad azt a kijelentést tennem, hogy én igenis azt tartom, hogy a parlament és a képviselőház minden körülmények között féltékenyen őrizze meg jogait, valamint minden egyes képviselő a maga jogát is, de egyúttal tartsa tiszteletben mások jogát és becsületérzését is. *(Helyeslés jobb felől. Nagy zaj és nyugtalanság a szélső baloldalon és felkiáltások: Miért nem respectálja Uselac?)*

Ezt pedig, t. képviselőház, úgy is mint magyar alkotmányos minister, *(Élénk derültség a baloldalon.)* úgy is, mint képviselő *(Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* és mint katona is mondom, mert ünnepélyesen biztosíthatom a t. házat, hogy tekintve különböző minőségemet, *(Élénk derültség a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb felől. Egy hang jobb felől: Mi van ezen nevetni való?)* magammal collisioba még soha, de soha nem jöttem kötelességeimet és kötelezettségeimet illetőleg, *(Helyeslés a jobboldalon.)* mert úgy vagyok meggyőződve, hogy különféle állás szülte tevékenység egymással collisioba soha sem jöhet, ha az ember helyes úton jár. *(Helyeslés jobb felől. Fekiáltások a szélső baloldalon: Ha! Ha!)*

Kell, hogy egy czél felé irányuljon és kell, hogy egy czél felé haladjon; *(Felkiáltások a szélsőbalon: Bécs felé!)* tudniillik a trón, a haza és a nemzet érdekeinek minden irányban való előmozdítását tartsa szem előtt. *(Helyeslés jobb felől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Azt hiszem továbbá, a mi egyébiránt nemcsak a t. ház ezen oldaláról, de örömmel constatálom, onnan is hangsúlyoztatott, hogy becsület dolgában polgár és katona közt különbséget tenni nem lehet.

Minthogy azonban most a mentelmi bizottság jelentése van szőnyegen, csak arról van szó, vajjon az elfogadtassék-e? *(Nagy zaj a szélsőbalon. Nem arról van szó: Mondta vagy nem mondta! Hosszan tartó zaj.)* Kijelentem, hogy a kisebbségi különvéleményt el nem fogadom, még pedig azért nem, mert ez először constatálni kívánja ugyan, mint már az előadó úr is megjegyezte, a mentelmi jogon ejtett sérelmet, de további intézkedést nem javasol. Ez határozottan következetlenség, mert ha az a mentelmi jog csakugyan megsértetett, lehetetlen, hogy a ház további intézkedést szükségesnek ne lásson. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Károlyi Gábor: Hát mondta-e Uselac, vagy nem mondta? *(Jobbról: Rendre! Nagy zaj.)*

Elnök: Gr. Károlyi Gábor képviselő urat rendreutasítom. Méltóztassék meggondolni, milyen volna a tanácskozás, ha minden képviselő annyiszor szólna közbe, mint a képviselő úr.

Gr. Károlyi Gábor: De ha nem felel! *(Nagy zaj.)*

Báró Fejérváry Géza honvédelmi minister: A kisebbségi vélemény, hogy úgy mondjam, enyhítő körülménykép felhozza, hogy miután Ugron Gábor t. képviselő úr segédei arra hivatkoztak, hogy a házon belül elmondottakért a házon kivül senki felelősségre nem vonható, Uselac segédei ezt elfogadták és tudomásul vették. Én nekem a legkisebb okom sincs ebben kételkedni, miután Ugron képviselő úr ezt úgy mondta. *(Felkiáltások balfelől: Miben?)* Abban, hogy a tisztek kijelentették volna, hogy tudomásul veszik. *(Egy hang a szélső baloldalon: Nem azt mondta!)* Én legalább úgy emlékszem. *(Hélyeslés jobb felől.)* Már most, valamint én és senki a világon, egyik vagy másik képviselő úrtól nem követeltük azt, hogy a törvényekben gyökeredző katonai, pénzügyi, igazságügyi vagy vasúti szabályokat alaposan ismerje: úgy a tisztektől semmikép sem követelhető, hogy a mint Győry Elek t. képviselő úr ma beismerte, egy amabilis confusioban lévő fogalmat, a mentelmi jogot, mely nálunk irott törvényben nem létezik, ismerjék. A tisztek a törvényhozás iránti tiszteletüknek jelét adták azzal, hogy ha azt mondták: tudomásúl veszszük. De vajjon áll-e, vagy nem áll-e az, a mi nekik mondatott, az más kérdés, a melybe én ezúttal szintén nem bocsátkozom. *(Helyeslés jobb felől.)*

A kisebbségi vélemény utolsó pontja pedig azt ajánlja a képviselőháznak, hogy a mentelmi jog szabályozása iránt intézkedés történjék, de

Digitized by Google

egészen másképen indokolja ennek szükségét, mint a mentelmi bizottság jelentése.

Miután én a mentelmi bizottság jelentését minden tekintetben helyesnek tartom, *(Derültség a szélső baloldalon.)* a magam részéről kérem a t. házat, hogy a mentelmi bizottság jelentését elfogadni méltóztasssék. *(Élénk helyeslés jobb felől. Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon és felkiálások: Zsivió!)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincsen feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kíván, a vitát bezárom. *(Helyeslés. Zajos felkiáltások: Szavazzunk!)* A bizottság előadója szólani nem kíván. *(Helyeslés.)* Kudlovich Imre képviselő urat illetné a szó, de ő nincsen jelen.

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! *(Hosszan tartó zaj és mozgás a baloldalon. Felkiáltások a szélsőbalon: Hát mi azért álltunk el a szótól, hogy az igazságügyminister beszéljen? Folytonosan tartó zaj és nyugtalanság bal felől. Halljuk! Halljuk!)*

Bár első felszólalásom alkalmával *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* jeleztem, hogy az ügy érdemére később kimerítően ki akarok terjeszkedni és minden irányban részletesen szólani: látva a ház általános, minden oldalról nyilvánuló óhajtását, hogy a szavazás tovább ne halasztassék, a melynek folytán a bizottság és a külön vélemény előadói is a szólásról lemondottak, bár jogom van hozzá a vita bezárása után is *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* és helyén valónak is tartanám, de az említett körülményre tekintettel, szólani nem fogok. *(Általános helyeslés.)*

Hanem két tényleges helyreigazítást — habár sajnálom, hogy az ügyre bővebben ki nem terjeszkedhetem — mégis tartozom tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik abban áll, hogy vádoltatott a mentelmi bizottság, hogy — nem mondatott ugyan, hogy »tudva« — valótlan állításokat tett a jelentésben. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Igaz!)*

Tette ezt Ábrányi Kornél t. képviselő úr, a ki nevezetesen azt mondotta, hogy a midőn azon párbajügyek, a melyek a ház tagjai közt, vagy a ház tagjai és a házon kivül állók közt a házban tett nyilatkozatokért történtek, a mentelmi bizottság elé kerültek, az ügynek azon körülményei, hogy kik között és különösen az, hogy a kihívás és a párbaj a házban tett nyilatkozatokért történt-e, mindez a mentelmi bizottság és általa a ház elé hivatalosan nem jutott, ennélfogva a háznak erről hivatalos tudomása nem volt.

T. ház! Én a mentelmi bizottság tagjaitól úgy vagyok értesülve, hogy a tény úgy áll, mint a mentelmi bizottság jelentésében van, hogy az előnyomozati iratok mindig bekövetteltetnek *(Úgy van! jobb felől.)* és ezen előnyomozati iratokban a segédek kihallgatása benfoglaltatik, az ok is meg van említve, a melyből a párbaj keletkezett; ennélfogva a bizottság értesülve van arról: kik között, miért és mely okból történt a párbaj? *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a szélső baloldalon.)* És ennélfogva arról, hogy a ház tagjai egymást, vagy a házon kivül álló, a ház valamelyik tagját a házban tett nyilatkozatáért felelősségre vonta, párbajra hívta: a bizottság is, a ház is hivatalosan értesítve van. *(Úgy van! jobb felől.)*

Constatálom tehát, hogy minden lényeges momentum, a melyből kitűnik az, hogy itt a házban mondottakért valaki a házon kivül felelősségre vonatott, már akkor constatálva volt, a ház előtt fenforgott. *(Úgy van! jobb felől.)*

Ez az egyik helyreigazítás.

A másik tényleges helyreigazítás a következő: Az állíttatott, hogy a ház 1867-ben a Böszörményi-ügygyel kapcsolatban hozott határozatát nem értelmezte úgy positive kifejezetten — nem passiv magatartás által, hanem ismétlem, positiv alakban — hogy a ház mentelmi joga csak hatóságok által és hatóságok részéről történő felelősségre vonásra terjed ki, de nem terjed ki bármely magánosok részéről történő számadásra és felelősségre vonásra.

Ez teljesen téves. Elég e részben hivatkoznom arra, hogy 1884-ben elvileg lett e kérdés a Herman Ottó esetével kapcsolatban megvizsgálva és eldöntve. 1884-ben az igazságügyi bizottsághoz — és nem a mentelmi bizottsághoz — egyenesen az a kérdés tétetett Herman Ottó képviselő úr ügyével kapcsolatban nem, hogy az az eset miképen döntendő el, hanem, hogy mondja meg az igazságügyi bizottság: hatályban vannak-e az 1723: VII. t.cz. bizonyos szakaszai *(Úgy van! Úgy van! jobb felől.)* s azonfelül, hogy vajjon egyeseknek a képviselő ellen intézett megtámadásai a mentelmi jog megsértését képezik-e, igen vagy nem? *(Igaz! Igaz! jobb felől.)*

Tehát a dolognak elvi oldaláról, azon kérdésről, hogy egyeseknek a képviselő ellen intézett bárminemű megtámadásai — pedig a párbajra hívás is megtámadás — képezik-e a mentelmi jog megsértését vagy sem, elvi tájékozás végett egyenesen az igazságügyi bizottság hivatott fel, hogy tájékoztassa a házat, mert ezzel az esettel kapcsolatban ez elvi kérdésről is általánosságban felvilágosítást akart a ház nyerni. És akkor a bizottság a következő jelentést adta be:

»Az igazságügyi bizottság vizsgálatát kettőre terjesztette ki. Először, vajjon az 1723: VII. t.-cz. 8. és 9. §-ai hatályban levők-e; másodszor vajjon egyeseknek képviselők ellen intézett megtámadásai a mentelmi jog megsértését képezik. A bizottság mindkét esetet ki-

Digitized by Google

zártnak veszi, az utóbbit a mentelmi jog fogalma folytán, a mely szerinte nem azonos a képviselői függetlenséggel és a törvényhozói teendők zavartalan ellátásával, hanem azon értelemben és terjedelemben veendő, a mint ez a Böszörményi-esetben megállapítva lett « Ezután így folytatja: »A mentelmi jog tartalmát ekkép meghatározva azt, hogy egyes e jogot megsérthesse, kizártnak kellett tekinteni.« *(Helyeslés jobb felől.)*

A ház az igazságügyi bizottságnak ezt a véleményét Mocsáry Lajos t. képviselőtársam ellenkező indítványa elvetésével elfogadta. *(Helyeslés jobb felől.)*

Már most tovább nem megyek, hanem csak constatálom azt a tényt, hogy nem negative, nem mulasztás által, sem passiv magatartással, mint állíttatott, hanem positiv alakban egyenesen ez az elvi kérdés lett az igazságügyi bizottság meghallgatása után, mint általános elvi kérdés, nem egyes esetre való kihatásában, hanem általános elvi jelentőségében a ház által elhatározva és eldöntve. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)* Ennélfogva a mentelmi bizottság jelentése erre nézve is exact és a valóságnak megfelel.

Ezzel berekesztem felszólalásomat s csak azt az egyet teszem hozzá, hogy ezen két tény világánál senki igazságosan nem tagadhatja azt, hogy a miket a mentelmi jogra vonatkozólag a bizottság jelentésében felhozott, az exact valóságnak megfelel. *(Igaz! Úgy van! jobb felől.)*

Nagy István jegyző: Ábrányi Kornél!

Ábrányi Kornél: Csak néhány szóra kérem a t. ház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha a mentelmi bizottság jelentése azt tartalmazná: »minthogy továbbá a mentelmi bizottság még oly esetekben is, midőn stb.«, akkor az igazságügyi minister úr felvilágosítása után magam is tisztában volnék azzal, hogy a mentelmi bizottság igenis értesülhetett a házban történt kihívásoknak okairól és részleteiről.

De mivel a jelentésben ez van: »minthogy továbbá a képviselőház még oly esetekben is, midőn a mentelmi jog felfüggesztésére vonatkozólag bírói megkeresések útján elébe került iratokból tudomást szerzett arról« stb. No, t. ház, ez a t. minister úrnak felvilágosításai után is valótlanság marad, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* mert arról a ház a maga egészében tudomást nem szerez; hogy a mentelmi bizottság tagjai, kinek mit mondanak a ház tagjai közül, az az ő dolguk, megtudhatja a háznak minden tagja, de a képviselőház, mint ilyen, nem nyer hivatalos tudomást és nem is szerezhet tudomást ilyenekről. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminister: T. ház! *(Mozgás bal felől. Halljuk! Halljuk! jobb felől.)* Midőn a mentelmi bizottság előadója itt a házban az ügyet előadja, magam ismételve voltam fültanuja, hogy említette, hogy a házban tett nyilatkozatokért történt a képviselő kihívása, néha a jelentésben benne volt, azon kivül az iratok a ház irodájában ki vannak téve, némely esetben az iratok felolvasása is kívántatott. *(Helyeslés jobb felől.)*

És a mi a házban előadatik, a mi iratok itt felolvastatnak, vagy a mi irat a ház elé van terjesztve, mindenki által való megtekinthetés végett, arról a háznak tudomása van és tudomása lehet a t. képviselő úrnak is. *(Zajos helyeslés jobb felől. Felkiáltások a szélső balon: Szavazzunk!)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom; következik a szavazás. Az első kérdés természetesen az, elfogadja-e a ház a mentelmi bizottságnak jelentését, igen vagy nem? Azonban meg kell jegyeznem, hogy a mentelmi bizottság véleményében két határozati javaslat van, melyekre vonatkozólag szükséges határozni. Az egyiket ugyan Rohonczy Gedeon t. képviselő úr is csaknem szóról-szóra elfogadta a maga határozati javaslatában, a másik pedig az, a mely a jelentés végén áll.

Az kétségtelen, hogy a mentelmi bizottság jelentésének elfogadása esetére az azzal szemben álló külön vélemény elesik; minthogy pedig Rohonczy Gedeon képviselő úrnak határozati javaslata a bizottság javaslatának első római számmal jelzett pontjával azonos, nagyon természetes, hogy ha a bizottság javaslatának ezen része elfogadtatik, akkor Rohonczy képviselő úr határozati javaslatának első pontja nem fog külön szavazásra tűzetni.

Minthogy azonban Rohonczy képviselő úr tovább menni nem kíván, azt hiszem, legczélszerűbb lenne külön föltenni szavazás alá először a bizottság határozati javaslatának első részét, másodszor a határozati javaslat. másik részét. Természetes, hogyha a bizottság határozati javaslatából valamelyik elfogadtatik, a külön vélemény nem tehető fel szavazásra, mert az emezzel ellentétben áll. *(Helyeslés.)*

Kérdeznem kell tehát a t. házat: méltóztatik-e elfogadni a mentelmi bizottság jelentését, különösen pedig annak I. római számmal jelzett része végén álló határozati javaslatát: »mindezen okokból a mentelmi bizottság nem látja szükségesnek, hogy a ház az eddig általa követett gyakorlattól eltérjen és a fenforgó esetben a mentelmi jog szempontjából intézkedjék« — igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső baloldalon! Jellasich ezrede! Zsivió!)*

Digitized by Google

A ház többsége elfogadja a határozati javaslat ezen részét.

Következik a mentelmi bizottságnak »II.«-vel jelzett határozati javaslata, a mely igy szól: »Mindezek alapján a mentelmi bizottság azt ajánlja a képviselőháznak: mondja ki a képviselőház, miszerint kívánatosnak tartja, hogy a tagjait megillető mentelmi jog fokozottabb büntetőjogi oltalomban részesüljön és a szükséges intézkedések megtételét az igazságügyministernek a büntető törvénykönyvnek általa kilátásba helyezett novellaris módosítás alkalmával figyelmébe ajánlja.«

Ez az egyik pont, a melyet, úgy hiszem, czélszerű lesz külön szavazás alá bocsátani; vagy talán méltóztatnak kívánni, hogy az egész határozati javaslatra egyszerre történjék a szavazás? *(Felkiáltások a jobboldalon: Egyszerre!)* Akkor egyszerre fogom feltenni a kérdést.

A másik pont igy szól: »mondja ki továbbá a képviselőház, hogy a házszabályoknak oly irányú módosítását, illetve kiegészítését tartja szükségesnek, hogy a szólásszabadsággal való visszaélés által úgy a ház tagjai, mint különösen a házon kívül állók a becsületük ellen intézett támadások miatt a ház által teljes elégtételben és oltalomban részesüljenek.«

Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e a felolvasott mindkét határozati javaslatot elfogadni, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső baloldalon: Ellenpróbát kérünk!)*

Kérem azon képviselő urakat, kik a határozati javaslatot nem fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső baloldalról: Egy magyar sincs köztük, csak azt akartuk constatálni!)*

A ház többsége elfogadta a mentelmi bizottság többségének jelentését és igy a kisebbség véleménye elesett.

T. ház! A mai ülés napirendjére még ki van tűzve: a közlekedésügyi bizottság jelentése a kereskedelemügyi minister által beterjesztett »a román királysággal létesítendő vasúti és közúti összeköttetésekről, s úgy az ezekre, mint a már létező csatlakozásokra vonatkozó viszonyok szabályozásáról« szóló 786. sz. törvényjavaslat tárgyában.

Ha a bizottság jelentését felolvasottnak venni méltóztatnak, a tárgyalást megnyitom; az első szó a bizottság előadóját illeti.

Neményi Ambrus, a közlekedési bizottság előadója: T. ház! A közlekedési bizottság részéről van szerencsém a törvényjavaslatot a jelentésben foglalt indokok nyomán elfogadásra ajánlani és csak arra kérem a t. házat, hogy a szövegben előforduló sajtóhibák kijavítását a részletes tárgyalás alkalmával eszközölni méltóztassanak. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván-e valaki általánosságban szót emelni?

Molnár József: T. ház! A tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadom, mert keleti forgalmunk szempontjából két, esetleg három vasúti összeköttetés szerveztetett és én részemről úgy közgazdasági, mint főleg forgalmi szempontból szükségesnek tartom a kelettel, különösen Romániával való gyorsabb érintkezést. *(Helyeslés.)*

A mi a keleti forgalom szempontját illeti, én részemről a gymesi csatlakozást nem tartom csekély fontosságúnak, mert Galatznál a Dunával és igy közvetve a tengerrel való összeköttetés nemcsak az átmeneti kereskedelemnek, de Magyarország termékeinek mentől előbb a tengerre juttatása sürgőssé és indokolttá teszik és részemről csak csodálkozásomat fejezhetem ki azon, hogy a kormány ily későn határozta el magát e kérdésben valamit tenni, vagy ily későn tudott eredményt felmutatni. Mert ha az átmeneti forgalmat nem is tekintem — a mire nézve valami túlvérmes reményeket nem is táplálhattunk — de arra, hogy Magyarország keletre eljuttassa ipartermékeit, e vasúti összeköttetés nagy lendületet fog adni, ezt csak az tagadhatja meg, a ki nem ismeri az erdélyi részek keleti kereskedelmét; a ki nem ismeri az ország keleti részének, Erdély természeti kincseinek kiaknázatlan forrását. És épen ez a körülmény az, a mely engem arra kényszerít, hogy a volt kormányok ellenében szemrehányást tegyek azon lanyhaságért, melylyel az erdélyi, különösen pedig a székelyföldi közgazdasági érdekek iránt viseltettek. E végből csak arra hivatkozom, hogy alig néhány évvel ezelőtt a székelyföldnek Marosvásárhelyt kivéve alig volt vasútja, míg az ország többi részei majdnem mind be voltak hálózva ily közlekedési eszközökkel. Elég erre nézve csupán arra hivatkoznom, hogy Udvarhely megye csak néhány év óta bírja nagy áldozatok és tetemes megterheltetések mellett az ő székely vasútját. Hasonlóan van Háromszék megye az ő vicinalis vasútaival.

A mi pedig Csíkmegyét illeti, mely az ország keleti határán hosszában nyúlik el, daczára a megye áldozatkészségének, még most sem bír vasúttal, mert úgy látszik, hogy a kormány nem akar a vasút kiépítéséhez nevezetesebb segélylyel járúlni. Pedig nézetem szerint a helyes kormányzási politika feladata az lenne, hogy a szegényebb vidékek részesíttessenek első sorban nagyobb mérvű segélyezésben, azok, a melyeknek anyagi ereje gyengébb s igy méltán igényelhetik az ország gazdag vidékeivel szemben a nagyobb mérvű állami segélyt.

Digitized by Google

Az igen t. kereskedelmi minister úr mindig bizonyos jóindulattal viseltetett a székely érdekek iránt, de úgy látszik, hogy a t. kormány e jó indulaton túl nem ment akkor, midőn e szerződésben a gymesi csatlakozásra nézve messze távol időre tűzte ki a kivihetőséget. Pedig Csíkmegye megérdemelne az országtól egy kis áldozatot, melynek derék székely népe nemcsak mindig első volt az ország iránti kötelességek teljesítésében, hanem abban is, hogy közgazdasági tekintetben is az ország első megyéi közzé tartozik és nagy mérvű természeti kincseit, mint a kőszenet, vasat, továbbá márvány, réz és fából és ásványvizekből álló kincseit csak tőke hiányából nem tudja kiaknázni és értékesíteni. Minthogy pedig nálunk a tőke, különösen ipari termelvények tekintetében, nehezen határozza el magát befektetésekre vasútak nélkül és így a csíki, illetőleg székely vasútnak kiépítése már ezen közgazdasági érdek szempontjából is múlhatatlanúl szükséges, megvallom, reám nem a legkedvezőbb hatást tette az, hogy a kormány a gymesi összeköttetések kivitelére oly hosszú határidőt tűzött ki, holott ha egyszer felismerte e vasút kiépítésének szükségét, annak mielőbbi keresztülvitele lett volna a leghelyesebb állami és közgazdasági czél.

Épen azért bátor vagyok kérdezni a t. kereskedelmi minister urat, mint a kiről fel kell tételeznem azt, hogy mielőtt egy külállammal akar szerződést kötni valamely vasúti csatlakozás iránt, tisztában van az összekötendő vasút kiépítésére nézve, hogy mely vidéken és mely vonalon tartja a legalkalmasabbnak a gymesi csatlakozást folytatni hazánkban és hogy e vasút kiépítése iránt minő lépéseket szándékozik tenni, vagy egyáltalában alkudozások tétettek-e ez irányban és ezen ghymesi csatlakozást és székely vasútak kiépítését akarja-e oly módon siettetni, hogy annak megvalósítása ne hat év, hanem esetleg rövidebb idő alatt történjék? Különben mint mondám, a javaslatot elfogadom. *(Helyeslés.)*

Baross Gábor kereskedelemügyi minister: T. ház: Azon vasútak építése tekintetében, melyekről a t. képviselő úr szólt, a kormány már hosszú idő óta megtett volt minden lehető lépést és hogy mennyire fontosnak tartja ezen ügyet, bizonyítja az is, hogy a mint csak lehetővé vált, létesítette azon egyezményt, melynek értelmében épen a székelyföldi vasút építésének ügye haladhat leginkább előre. A t. képviselő úr nem volt tehát igazságos akkor, midőn szemrehányást tett a kormánynak a miatt, hogy ezen csatlakozás létesítése tekintetében késedelmes volt; mert, t. képviselőház, nem egymagától Magyarország kormányától függött a rendezés, hanem függött más kormánytól is és ennek következtében a kölcsönös megegyezés, mely csak ez idő szerint érvényesült, tette lehetővé a jelen szerződést. Itt tehát a magyar kormány mulasztásáról, késedelmeskedéséről szólani annyival kevésbbé lehet, mert a mint méltóztatik emlékezni, még a 80-as évek elején fogadott el a törvényhozás egy javaslatot, mely a predeali állomás létesítésével foglalkozik és mely ezen hosszú idő alatt nem nyert a másik fél részéről szentesítést. A hangulat, a viszonyok nem voltak olyanok, hogy a magyar kormány törekvése érvényesülhetett volna; most azonban az egyezmény megvan és a magyar kormány ezen egyezményben is egyik zálogát látja azon kedvező és barátságos viszonynak, mely a két szomszéd állam között, meg vagyok róla győződve, mindkét állam jó felfogott érdekében, létesült.

A mi engem illet, t. képviselőház, a székely vasútak kiépítése érdekében támogatni fogok minden oly javaslatot, a mely felhasználva ezen egyezmény következtében a csatlakozási pontokat, minél nagyobb vidéket ölel fel a székely területekből. Én készséggel fogom támogatni a héjasfalva—székelyudvarhelyi vasút folytatását képező és már régebben combinatio alatt levő vasút ügyét; szívesen fogom támogatni a Szászrégen felől Brassó felé tendáló u. n. localis vasútat, melynek szintén van kiágazása Ghymes felé és ha ez actiot észlelni fogom, a magyar kormány nem fog semmit sem elmulasztatni arra nézve, hogy az illetékes tényezők összeható működése létrehozza e fontos vasútakat és összeköttetéseket. Hanem ismételve hangoztatom, hogy épen Csíkmegyét illetőleg szükségesnek tartom, hogy a helyi érdekeltség is mozogjon és tegye meg a maga részéről azt, a mi ily fontos vasút létesítésére szükséges.

Itt bátorkodom a t. képviselő úrnak a hat évre vonatkozó állítását is helyreigazítani. T. képviselő úr rossz néven veszi, hogy a csatlakozások kiépítésére hat esztendő van kitűzve. Erre vonatkozólag ajánlom figyelmébe a második czikk szövegét, mely ekként szól: »A magas szerződő felek kötelezik magukat arra, hogy mindegyikük saját területén akár engedélyezés, akár pedig állami költségen gondoskodni fog arról, hogy a fentemlített két új csatlakozási vonal lehetőleg rövid idő alatt, de legkésőbb a jelen egyezmény ratificatiojának kicserélése napjától számított hat év alatt kiépíttessék és üzembe helyeztessék.«

A hat év tehát a legmesszebb menő határidő, a mely alatt ezen kiépítésnek mindkét részről meg kell történni, de ha a viszonyok megengedik, azt minél előbb meg fogjuk tenni. Rövidebb határidőt kitűzni, mint hat évet, könnyelműség lett volna; mert egyfelől a csatlakozási pontok megállapítása szükséges, másfelől pedig

Digitized by Google

szükséges egy végleges tervben megállapodni, mely a vasútak kiépítésére egyáltatában vonatkozik. Ezután a legszükségesebb az, a mi mindennél mindig szükséges: a kellő pénz beszerzése. Ezért volt oly határidő kitűzve, mely hihetőleg mindenre elégséges lesz és őszintén óhajtom, hogy tényleg elégséges is legyen.

Ezeket a t. képviselő úr felszólalására elmondva, én is csatlakozom az ő abbeli kéréséhez: méltóztassék a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kíván, a vitát bezárom. Az előadó úr sem kíván szólási jogával élni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánítom.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a szőnyegen levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni: igen vagy nem? *(Igen!)*

E szerint kijelentem, hogy ez elfogadtatik,

Következik a részletes tárgyalás. Először a czím.

Széll Ákos jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét, bevezetését, I—XXXV. czikkét, valamint befejezését, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak.)*

Elnök: Következik a »Nyilatkozat.«

Széll Ákos jegyző *(olvassa a Nyilatkozat bevezetését, 1. és 2. §-át és bevezetését, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak.)*

Elnök: T. ház! E szerint a törvényjavaslat részleteiben is el lévén fogadva, harmadszori megszavazásra a legközelebbi ülés napirendjére tűzetik ki.

Ezen legközelebbi ülésre vonatkozólag, mielőtt az interpellatiora áttérnénk, azon javaslatot bátorkodom a t. háznak tenni, hogy ezen ülés hétfőn délelőtt 11 órakor tartassék meg, *(Helyeslés.)* és hogy annak tárgya a most elfogadott törvényjavaslatnak harmadszori megszavazása legyen. Ezen ülésben valószínűleg a szünetekre vonatkozó határozat is ki fog hirdettetni.

Következik az interpellatio.

Isákovics Milán: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem szándékozom a t. ház türelmével hosszasan visszaélni és ezért csak igen rövid időre leszek bátor a t. ház becses figyelmét igénybe venni, midőn a szerb egyházi ügyek rendezése kérdésében szót emelek.

Ő császári és apostoli királyi felségének legmagasabb elhatározása folytán a mult 1890. évi április 24-ére Karlóczára összehívott szerb egyházi congressus a patriarcha megválasztása után elnapolta magát, a nélkül, hogy egyetlen egy egyházi kérdés elbírálásába, egyetlenegy egyházi kérdés tárgyalásába bocsátkozott volna. Ez tény, t, képviselőház!

Igaz ugyan, hogy ezen congressus a saját kebeléből egy bizottságot küldött ki a megelőző congressusok által kidolgozott, de a kormány, s illetve Ő felsége által helyben nem hagyott szabályzatok átvizsgálása, illetőleg újból való kidolgozása czéljából.

Tudtommal azonban, t. képviselőház, e congressusi bizottság eddigelé nem tett semmit. Később a patriarchának megválasztása után egybehívatott a püspöki zsinat; az üresedésbe került temesvári püspöki szék betöltése czéljából.

De mi történt, t. képviselőház? A temesvári püspöki szék üres maradt! A püspöki zsinat nem ejtette meg a választást s a püspöki szék ma is üresedésben van. Miért tisztelt képviselőház?

Hát állítólag jelöltek vagy jobban mondva — ha úgy tetszik — qualificált jelölt hiánya miatt. Ez pedig, t. képviselőház, semmiképen nem felel meg a valóságnak, mert köztudomású dolog, hogy igenis volt és pedig nagyon is qualificált jelölt!

De ez figyelembe nem vétetvén a püspöki zsinat által az utóbbi inkább »re infecta« ment haza. Ez, t. képviselőház, sajnos — ez szomorú dolog — annyival is inkább, miután időközben üresedésbe került még két püspöki szék: tudniillik a bácsi és károlvárosi s nyilvánvaló, hogy egy püspök két egyházmegyét rendesen administrálni nem képes.

De tovább megyek, t. képviselőház, ha most már csak még egyetlen püspöki szék üresedésbe kerülne, akkor már püspöki zsinatot nem lehet tartani és t. képviselőház, kérdem, ki választja akkor meg a szerb püspököket?

T. képviselőház! Én nem mellőzhetem hallgatással szerb egyházi ügyeink érdekei iránt a t. kormány által az utóbbi időben tanusított különös figyelmet és jóindulatot.

Azt hiszem t. ház, hogy teljes harmoniában vagyok a szerb nemzet érzületével, midőn eme jóakaratért a t. kormánynak e helyről hálás köszönetemet jelentem ki. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

De bocsánatot kérek, t. képviselőház, a jelenlegi helyzet illustrálásához egy megjegyzést kell tennem: most van nekünk congressusunk, van nekünk patriarchánk, van királyi biztos — és ez idő szerint — lehetne még püspöki zsinat is, de egyházi életünkben mi történik? Történik az, t. képviselőház, a mi azonos a semmivel, tudniillik a legfontosabb, egyházi életünkbe mélyen beható és halasztást nem tűrő kérdések egyszerűen stagnálnak.

Midőn tehát a jelenlegi, valóban abnormis, törvénybe ütköző, egyházi életünkre nézve igen sérelmes és szerintem tarthatatlan állapotoknak

Digitized by Google

megszüntetése és illetőleg mielőbbi orvoslása érdekében emelnék szót, bátorkodom a következő interpellatiot intézni a t. kormányhoz. *(Olvassa)*:

Interpellatio a t. kormányhoz:

»Tekintve: hogy a szerb egyházi congressus elnapolása óta több mint egy év múlt el s ezen idő alatt a patriarcha behatóan megismerkedhetett az összes egyházi ügyekkel és megoldandó kérdésekkel; a congressusi szabályzat átvizsgálása, esetleg új szabályok kidolgozása czéljából kiküldött bizottság is már rég beterjeszthette volna munkálkodását: kérdem a t. kormányt: mikor fogja a congressus működését újból megkezdeni, esetleg mi hátráltatja ezt?!

Tekintve továbbá: hogy három egyházmegyében, részben patriarchai mandatarius, részben pedig Ő felsége által kinevezett administratorok gyakorolják ez idő szerint a kormányzatot: ezen abnormis viszonyok mielőbbi megszüntetése égető szükséget képez annál is inkább, minthogy az egyik egyházmegyét maga a patriarcha kormányozza mint administrator, mely helyzetből kifolyólag bekövetkezhetik azon anomalia, hogy mint felebbviteli forum kénytelen a patriarcha oly ügyekben eljárni, melyekben mint administrator határozott, vagyis a patriarcha saját administratori működéseit felülbírálja; de különös tekintettel, hogy az esetben, ha még csak egyetlen egy püspöki szék kerülne üresedésbe, — már akkor püspöki zsinatot tartani nem lehet — kérdem tehát a t. kormányt: mi okból nem hívatik össze a püspöki zsinat az üresedésben levő három püspöki szék betöltése czéljából?

Tekintve végre, hogy a királyi biztos tudvalevőleg közvetítő közeg a kormány és congressus s illetve a kormány és a püspöki zsinat között, kérdezem: vajjon beadta-e talán már a királyi biztos a szerb patriarchával egyetértőleg, a congressus és illetve a püspöki zsinat összehívása érdemében javaslatát a kormányhoz? és ha nem, hajlandó-e a kormány a congressus és a püspöki zsinat összehívása érdemében mielőbb a kellő intézkedéseket megtenni? *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Kérem interpellatiomat közölni a kormányelnök úrral.

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a ministerelnök úrral.

A legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

553. ORSZÁGOS ÜLÉS

1891. évi augusztus hó 17-én, hétfőn

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Schreiber Frigyes végleges igazolása. — Maros-Tordamegye felíratának bemutatása. — A román királysággal létesítendő vasúti csatlakozásokról szóló törvényjavaslat végleges megszavazása. — A ministerelnök benyujtja az országgyűlést elnapoló királyi leíratot. — A királyi leírat kihirdetése. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesítése. — Az ülésnek folyó évi október 3-áig való elnapolása.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, Baross Gábor, gr. Bethlen András, Josipovich Imre, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Széll Ákos jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Dárdai Sándor jegyző *(olvassa az augusztus hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy Schreiber Frigyes Nagy-Küküllő vármegye a szentágotai választókerületében megválasztott országgyűlési képviselőnek megválasztása óta a szabályszerű 30 nap eltelvén, a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be: nevezett országgyűlési képviselő a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik.

Bemutatom Maros-Torda vármegye közönségének felíratát, melyben Hont vármegyének a magyar közművelődési egyesületek részére engedélyezni kért sorsjegy-kölcsön tárgyában benyujtott felterjesztését pártolja.

Kiadatik a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén, következik a napirend: »a román királysággal létesítendő vasúti és közúti összeköttetésekről s úgy az ezekre, mint a már létező csatlakozásokra vonatkozó viszonyok szabályozásáról« szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a mostan felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában elfogadni: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház azt megszavazza s szíves hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldetni határozza.

Kérem a t. házat, hogy a most bekövetkezendő szünidő tartamára méltóztassék a ház elnökségét felhatalmazni, hogy a netán üresedésbe jöhető képviselői helyekre az új választások iránti szükséges törvényes intézkedéseket megtehesse. *(Helyeslés.)*

Ha ezt elfogadni méltóztatik, határozatként kijelentem. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

A ministerelnök úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Szapáry Gyula ministerelnök: T. ház! Van szerencsém egy legkegyelmesebb királyi leiratot átnyujtani; kérem annak kihirdetését s hasonló módon való kihirdetése végett a főrendiházhoz való átküldetését elrendelni.

Elnök: A legkegyelmesebb királyi leirat ki fog hirdettetni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*:

»Mi Első Ferencz József Isten kegyelméből Ausztriai Császár, Csehország Királya stb. és Magyarország Apostoli Királya.

Hű Magyarországunk és társországai zászlósainak, egyházi és világi főrendeinek és képviselőinek, kik az Általunk 1887. évi szeptember hó 26-ára Budapest fővárosunkba összehívott országgyűlésen egybegyűltvék, királyi üdvözletünket!

Kedvelt Híveink! Magyar ministeriumunk előterjesztésére a jelen országgyűlés üléseit folyó évi augusztus hó 17-dik napjától folyó évi október hó 3-ik napjáig ezennel elnapoltnak nyilvánítjuk.

Kikhez egyébiránt királyi kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk. *(Éljenzés.)*

Kelt Ischlben, ezernyolczszázkilenczvenegyedik évi augusztus hó tizennegyedikén.

Ferencz József s. k.

Gróf Szapáry Gyula s. k.«

Elnök: A legkegyelmesebb királyi leirat hódoló tisztelettel kihirdettetvén, hasonló kihirdetés czéljából a főrendiházhoz fog átküldetni.

Méltóztassék a mai ülés jegyzőkönyvét azonnal hitelesíteni, hogy a megszavazott törvényjavaslat és a legkegyelmesebb királyi leirat a főrendiházhoz átküldhető legyen.

Széll Ákos jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet)*.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a mai ülés jegyzőkönyvét hitelesíttetnek jelentem ki.

T. ház! A hódoló tisztelettel kihirdetett legkegyelmesebb királyi leirat a ház üléseit október hó 3-áig elnapolja. Ennek következtében azt hiszem, legczélszerűbb lesz, az október 3-iki ülés idejét d. e. 11 órára tűzni ki. *(Általános helyeslés.)*

Ha ezt elfogadni méltóztatnak, határozatképen kijelentem, hogy: az október 3-iki ülés d. e. 11 órakor fog megtartatni s azon ülésen a további teendők sorrendje fog megállapíttatni. *(Általános helyeslés.)*

T. ház! Most a ház t. tagjai hosszú és fáradságos munka után családi tűzhelyeikhez térnek vissza, hogy fáradalmaikat kipihenjék. *(Felkiáltások a szélső baloldalról: A szép eredmények után!)* Alkalmuk lesz otthon választóik körében szemlélni, mik az ország lakosságának kívánságai, hogy visszatérve, azoknak a törvényhozásban érvényt szerezzenek és így a közjólétet előmozdítsák. *(Általános helyeslés.)*

Kérem a ház t. tagjait, méltóztassanak azon jóakaratot melyet részükről tizenkét év alatt mindenkor szerencsés voltam tapasztalni, *(Élénk felkiáltások: Éljen az elnök!)* irányomban visszatértükkor is megtartani. *(Általános éljenzés.)*

Ezzel a mai ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Péchy Tamás **530—553.**
Gr. Andrássy Tivadar **537.**
Bokros Elek **534.**

Jegyzők:

Dárdai Sándor **540—553.**
Gr. Esterházy Kálmán **535—544, 553.**
Madarász József **535—539, 544—549.**
Nagy István **530—534, 550—552.**
Széll Ákos **530—534, 545—549, 551—553.**
Varasdy Károly **530—543, 550.**

Előadók:

Csávosy Béla **530, 534, 550, 551.**
Dárdai Sándor **544.**
Földváry Miklós **534.**
Gajári Ödön **534.**
Hagara Viktor **530, 539.**
Hertelendy Béla **534, 539.**
Konkoly-Thege Sándor **550, 551.**
Neményi Ambrus **551, 552.**
Perczel Dezső **530—543, 545—550.**
Széll Ákos **547.**
Ullmann Sándor **540.**

Digitized by Google

Szónokok:

Almásy Sándor 251.
Gr. Apponyi Albert 201, 268, 423, 427, 453, 467, 487.
Asbóth János 510.
Ábrányi Kornél 410, 411, 516, 523.
Ádám Sándor 261.

Baross Gábor 53, 59, 61, 152, 234, 343 366, 525.
Bartha Miklós 377, 380, 494.
Beniczky Miksa 270.
Beőthy Algernon 89.
Beőthy Ákos 4, 31, 114, 116, 189.
Gr. Bethlen András 119. 462, 466.
Bolgár Ferencz, 411.

Chorin Ferencz 496.
Csatár Zsigmond 336, 463, 466.
Gr. Csáky Albin 74.
Csávosy Béla 3, 468.
Csernatony Lajos 231.

Darányi Ignácz 229.
Dárdai Sándor 357.
Detrich Péter 322.
Dobay Antal 49, 396.

Eötvös Károly 50, 56, 60, 150, 153, 430.

Farkas Imre 92.
B. Fejérváry Géza 96, 429, 430, 520
Földváry Miklós 96.

Gajári Ödön 73, 96.
Gromon Dezső 171.
Gulner Gyula 432.
Györffy Gyula 512.
Győry Elek 32, 142, 304, 494.

Hagara Viktor 4, 230.
Helfy Ignácz 154, 407, 471.
Herman Ottó 27, 244 510.
Hertelendy Béla 96, 226, 227, 228, 229, 232, 233.
Hock János 234.
Hoitsy Pál 81, 275, 444, 467.
Horánszky Nándor 42, 470.
Horváth Ádám 130, 214, 404.

Illyés Bálint 242.
Irányi Dániel 299, 419.
Izakovits Milán 526.

B. Kaas Ivor 290, 366, 374.
Kemény Pál 319.
Konkoly-Thege Sándor 469, 473.
Kossa Dezső 349.
Kubinyi Géza 58, 153.
Kudlovich Imre 476.
Kun Miklós 120, 285.

Lits Gyula 230.

Madarász Imre 186.
Madarász József 68, 72, 73, 226, 227.
Meszlényi Lajos 134.
Mocsáry Lajos 20, 253.
Molnár József 524.

Neményi Ambrus 472, 524.

Olay Lajos 166, 185, 471.
Ordódy Pál 170.

Pázmándy Dénes 61.
Perczel Dezső 137, 224, 406, 430, 432, 461.
Perlaky Elek 433.
Petrich Ferencz 89, 233, 239, 344.
gr. Pongrácz Károly 484.
B. Prónay Dezső 9, 115, 139, 171, 172, 210, 435.
Pulszky Ágost 449.

Rohonczy Gedeon 476.

Simonfay János 96, 295.
Sóvágó Gábor 193.
Szadovszky József 383, 469.

Digitized by Google

Szalay Károly 83, 214, 364, 485.
Gr. Szapáry Gyula 46, 49, 56, 60, 138, 160, 162, 165, 172, 192, 280, 364, 373, 379, 407, 410, 415, 422, 426, 457, 467, 470, 494, 529.
Szederkényi Nándor 74, 195, 431.
Szendrey Gerzson 61, 391.
Széll Ákos 413.
Szilágyi Dezső 47, 104, 115, 166, 233, 236, 243, 363, 482, 522, 523.

Thaly Kálmán 62, 221, 224.
Tisza István 438, 444, 448, 457.
Gr. Tisza Lajos 431.
Tóth Ernő 271.

Ugron Gábor 4, 44, 47, 136, 161, 162, 212, 241, 292, 324, 370, 374, 420, 428, 429, 444, 467.
Ullmann Sándor 243.
Uray Imre 124.

Vadnay Andor 389.
Varasdy Károly 448.
Vállyi Árpád 100, 352.
Vécsey Endre 399.
Vojnics István 184.

Wekerle Sándor 18, 166, 229, 237, 376.
Wittmann János 116, 119, 375, 377.

Digitized by Google

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ.

(A számaz üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordúlnak.)

Törvényjavatok és kormány-előterjeszek tárgyalása.

Közigazgatás és ormányzat rendezéséről a vármegyékben (retes) **530—551.**

Romániával létesíte vasúti csatlakozásokról **552, 553.**

Bizottsági jelesek tárgyalása, melyek nem törvényjaslatra vonatkoznak.

Gazdasági bizottság ntése:

a ház julius h költségvetéséről **534.**

a ház augusztu avi költségvetéséről **551.**

Kérvényi bizottság jetése a kérvények XXIV—XXVI. sorjegyzékéről **5**

Me telmi bizottság jatése Ugron Gábor mentelmi ügyében **551, 55**

Interpellatiókra ott ministeri válaszok.

Miniszterelnök válasza:

Ábrányi Kornél erpellatiójára, Bechtolscheim altábornagy beszéde tárában **546.**

Bartha Miklós ipellátiójára, a honvédelmi minister lemondása ügyn **544.**

B. Kaas Ivor inpellátiójára, Kochmeister és társainak felségfolyamod tárgyában **544.**

B. Kaas Ivor intellatiójára negyedik magyar szinház tárgyában **544.**

Ugron Gábor interlátiójára, a budapesti német szinház engedélyezése tárában **544.**

Ugron Gábor interpellatiójára, a hadsereg harczképessége tárgyában **536.**

Ugron Gábor interpellatiójára, a hármas szövetség miben létéről **536.**

Pénzügyminister válasza:

Petrich Ferencz interpellátiójára fogyasztási adó kivetés tárgyában **539.**

Wittmann János interpellatiójára, a telepítvényesek ügyében **544.**

Kereskedelmi minister válasza:

Hock János interpellatiójára, a »New-York« biztosító társaság czég-bejegyzése tárgyában **539.**

B. Kaas Ivor interpellatiójára Kochmeister és társainak felségfolyamodása tárgyában **544.**

Igazságügyminister válasza:

Hock János interpellatiójára, a »New-York« biztosító társaság czég-bejegyzése tárgyában **539.**

Polónyi Géza interpellatiójára, az aranyos-maróti törvényszéknél üresedésben levő birói állás betöltése tárgyában **539.**

Szalay Károly interpellatiójára, a szegedi királyi tábla előtt tárgyalt ügy iránt **544.**

Földmívelési minister válasza:

Csatár Zsigmond interpellatiójára, az alsó kőrösi ármentesitő társulat ügyében **549.**

Wittmann János interpellatiójára, a szarvasmarha és hizó sertés kivitele tárgyában **534.**

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

3 9015 05670 5257

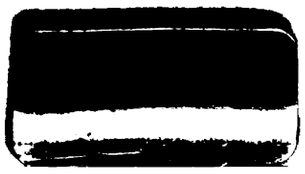

Digitized by Google